LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՄԱՅԻՍ 1929

1 MAI 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 945

ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏՕՆԸ

Այսօր աշխատաւոր մարդկութիւնը կը տօնէ Աշխատանքի միջազգային տօնը՝ Մայիս Մէկը։

Այսօր դարձեալ քաղաքակիրթ աշխարհին մէջ, Եւրոպայէն մինչեւ Ամերիկա, սահմանագլուխներէն եւ ովկիանոսներէն անդին, բանուոր դասակարգը, 40րդ անգամ ըլլալով, հրապարակ կ՚իջնէ՝ իր պահանջները ներկայացնելու, իր կամքը պարտադրելու համար տիրապետող՝ դրամատէր դասակարգին։

ԺԹ. դարը՝ իր զանազան գիւտերով, նոր դարագլուխ մը բացաւ մարդկային պատմութեան մէջ։ Մեքենականութեան զարգացումը, երկաթուղին, հանքերու շահագործումը, գործարաններու բարգաւաճումը հետզհետէ ստեղծեցին նոր դասակարգ մը՝ բանուորներու եւ ընչազուրկներու դասակարգը, որ կը շահագործուէր, կը կեղեքուէր, մինչ այս վերջինին հաշւոյն կը զարգանար դրամատէրներու, գործարանատէրներու փոքրիկ թիւ մը, որ իր ափին մէջ կ՚առնէր ամբողջ տնտեսութիւնը, որ իր կամքին կը հպատակեցնէր միլիոններով մարդ արարածներ։

Աշխարհի կերպարանքը կը փոխուէր։

Այլեւս չկային հին կարգերը։ Քաղքենի դասակարգը (բուրժուա), *այն որ 1789ի Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութիւնը պայթեցուցած էր, որ հարազատ թարգմանն էր եղած դարերէ ի վեր աւատապետական ու բռնակալ վարչաձեւերու ծանր լուծին տակ հեծող ժողովուրդի արդար ցասումին ու զսպուած զայրոյթին, որ մէկ գիշերուան մէջ տապալած էր ազնուականութիւնն ու կղերականութիւնը,— արիւնաքամ տզրուկները մարդկութեան, որ վերջապէս կերտած էր նոր իրաւակարգ՝* ազատութիւն հաւասարութիւն եւ եղբայրութիւն *վեհ սկզբունքին վրայ, փոխած էր այլեւս իր դիմագիծը։*

«Երրորդ դասակարգ»ը, ինչպէս կը կոչէին զայն՝ զանազանելու համար ազնուականէն ու կղերէն, այլեւս չէր ներկայացներ տառապող մարդկութիւնը, կեղեքուող աշխատաւորութիւնը։ Նոր դասակարգ մը՝ «չորրորդ»ը ծնունդ կ՚առնէր արդէն եւ հետզհետէ ճակատ կը յարդարէր՝ Մեծ Յեղափոխութեան «երրորդ դասակարգ»ին՝ քաղքենիներուն դէմ։ Դերերը շրջուած էին, կեղեքուողը սկսած էր իր կարգին կեղեքել բանուորն ու ընչազուրկը։

Այս նորաստեղծ դասակարգի գաղափարախօսները 1820-ական թուականներէն սկսեալ ձեւակերպեցին նոր վարդապետութիւն մը՝ Ընկերվարութիւնը, նպատակ ունենալով աշխատաւորը տէր դարձնել իր աշխատանքի գործիքին, ու մանաւանդ՝ իր քրտինքի արդար արդիւնքին։

Ու հետզհետէ հրապարակ եկան ընկերվարութեան քարոզիչները՝ Սէն-Սիմոն, Ֆուրիէ, Լուի-Պլան, Փրուտոն և փաղանգը ուրիշ տեսլապաշտ առաքեալներու, մինչեւ որ հասաւ Կարլ Մարքս, որ Էնգէլսի հետ միասին բանաձեւեց ընկերվարութեան պահանջները եւ կազմակերպեց բանուորութիւնը իբր պայքարող եւ գիտակից ուժ։

Ընկերվարական Ա. Միջազգայինին հիմը դրուեցաւ 1864ին Լոնտոնի մէջ եւ շարժումը տարածուեցաւ արեւմտեան եւ կեդրոնական Եւրոպայի մէջ ու մինչեւ Ամերիկա։

Մայիս Մէկի տօնը արդիւնք է ընկերվարական շարժման։

Բանուոր դասակարգը՝ հակառակ իր կազմակերպութեան, դեռ կը կեղեքուէր,— ինչպէս կը կեղեքուի մինչեւ այսօր։ Աշխատանքի ժամերը հաշիւ չունէին։ Բանուորը մթնշաղին հետ գործարան կ՚երթար, իրիկուան մութին իր խրճիթը դառնալու համար։

Ութ ժամուան աշխատա՛նք։ Ահա՛ այս կը պահանջէին բանուորները ամէն կողմէ։ Այս նպատակին հասնելու համար համաշխարհային ցոյցի մը նախաձեռնարկն եղաւ Ամերիկայի Աշխատաւորական կուսակցութիւնը, որ 1888ին Սէյնթ Լուիզի իր համագումարին մէջ որոշեց Մայիս Մէկը յայտարարել Աշխատանքի Տօն եւ այդ օրը ցոյցեր կազմակերպել ամէն կողմ՝ ութ ժամուան աշխատանքի սկզբունքը ընդունել տալու եւ աշխատաւորական ուրիշ պահանջներ կատարելու համար։

Տարի մը վերջ, Ընկերվարական Բ. Միջազգայինը Մայիս Մէկի տօնին կուտար միջազգային հանգամանք։ Ու այսօր 40 տարիէ ի վեր աշխատաւոր դասակարգը չէ դադրած մարդկային իրաւունքներ պահանջելէ։

Մայիս Մէկը խորհրդանշան մըն է։ Այդ օրը բողոքի, խաղաղ ցոյցի, արդար պահանջներու օր է։

Մենք ալ ունինք հայրենիք մը, ուր ինը տարիէ ի վեր իբրեւ թէ ընկերվարական կարգեր կը տիրեն։ Մենք ալ ունինք բանուոր ու գիւղացի ժողովուրդ մը, որ սակայն շատ աւելի կը տառապի քան եւրոպացի բանուորը, որ բաւարար օրավարձք չի ստանար, որ ազատ չի շնչեր, եւ որ տուրքերու ճնշող բեռին տակ կը հիւծի, կը մեռնի։ Կարդացէ՛ք ականատեսի պատմութիւնները մեր այսօրուան թիւին մէջ եւ զսպեցէք ձեր զայրոյթը, եթէ սիրտ ունիք։

Հայրենիքէն դուրս, աշխարհիս չորս ծագերուն վրայ ցիրուցան, ունինք նաեւ գաղթական ժողովուրդ մը, որ երէկ գործատէր էր, արհեստաւոր ու բարեկեցիկ, այսօր դարձեր է բանուոր, աշխատաւոր եւ օրը օրին ապրող։

Ունենալ ազատ եւ անկախ հայրենի՛ք։ Ահա՛ այն ուխտը զոր աշխատաւոր հայութիւնը պէտք է ընէ Աշխատանքի Տօնին առթիւ, որպէսզի վերջ գտնեն իր տառապանքները։

Հ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

«ԱՀԷՓԱ»

Նոր Օրի *խմբագրականէն* (16 *ապրիլ*).

— «Երեք օրէ ի վեր տօնական երեւոյթ կը պարզէր Աթէնքը, ամերիկաբնակ 1200 յոյներու այցելութեան առթիւ։ Ամերիկայի յոյները միութիւն մը ունին՝ որ երկու տարիէ ի վեր կը կազմակերպէ այս այցելութիւնները, կառավարութեան օժանդակութեամբ։

Գլխաւորապէս երկու նպատակ կը հետապնդէ Ահէփան։ Առաջին՝ հայրենիքի եւ գաղութներու կապը ամրապնդել, երկրորդ՝ ամերիկաբնակ ամուրի յոյները ամուսնացնել հելլենուհիներու հետ։ Կառավարութիւնը իր օժանդակութիւնը բերելով այս միութեան, երկու նպատակներուն վրայ կ՚աւելցնէ երրորդ մը, Ամերիկայէն ցունաստան դրամ ներածելու նպատակը։

Կառավարութիւն եւ գաղութներ ձեռք ձեռքի տուած, հայրենիքի սէրը կ՚արծարծեն հայրենիքէն հեռու ապրող բազմութիւններու հոգիին մէջ։

Աթենացիները խանդավառ ընդունելութիւն ըրին իրենց հեռաբնակ եղբայրներուն, դրօշազարդելով տուներ եւ խանութներ եւ ծափողջունելով անոնց պաշտօնական տողանցքը։

Ի տես այս ոգեւորութեան, մենք թէ ուրախացանք, թէ տխրեցանք։ Ուրախացանք՝ քոյր ազգի մը աստիճանական վերելքը դիտելով եւ հայրենիքին համար անոր ըրած զոհողութիւններուն հիանալով։ Տխրեցանք՝ խորհելով թէ մենք ալ ազգ ենք, քաղաքակիրթ եւ յառաջդիմելու ատակ, բայց զուրկ սեփական հայրենիքէ։

Ուրիշ ազգեր իրենց աշխատանքին հունձքը կը քաղեն, իսկ մենք տառապագին աշխատելով չենք կրնար մեր քրտինքը արժեցնել։

Մենք ալ ունինք Հայաստան կոչուող հայրենիք մը, իր կառավարութիւնով եւ կազմակերպութիւնով, բայց մեզի խորթ, օտար եւ թշնամի մեզի։

Այդ կառավարութիւնը չի խորհիր մեր վրայ, չի զբաղիր մեր վիճակով, չուզեր ըմբռնել մեր մտայնութիւնը։ Այդ կառավարութիւնը չի սիրեր մեզ եւ օտարութեան մէջ մեզ փճացնելու համար կը դիմէ ամէն միջոցի։

Դժբախտ ժողովուրդ։

Բայց պէտք չէ յուսահատիլ։ Ամէն երկունք իր ծնունդը կ՚ունենայ։ Մեր երկունքը երկար տեւեց ու դեռ կը տեւէ, ինչ որ կը նշանակէ թէ հեռու չէ այն օրը՝ երբ մենք ալ պիտի ողջունենք նշուլավառ արշալոյսը։

Միայն հաւատք, կորով եւ յոյս։

Հելլէնները այս զէնքերով կռուեցան ու յաջողեցան։ Մեր ճամբան ալ այս պէտք է ըլլայ։»

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ թէ ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 17 համայնավար բանուորներ եւս, զորս ղրկեց Իզմիր դատուելու համար։ Ասոնք կ՚ամբաստանուէին թէ կ՚աշխատէին համայնավար քարոզութիւններ ընել Պոլսոյ բանուորական շրջանակներուն մէջ։

ԱԹԷՆՔԻ հացագործները գործադուլ յայտարարեցին երէկ։

ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ ապստամբական շարժումը գրեթէ զսպուած կը նկատուի։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Կովկասի հայ եկեղեցիները փակուած ?

Պոլիս, 29 ապրիլ.— (Մաթէն).— Կը հաղորդուի թէ խորհրդային իշխանութիւնները փակած են Հայոց եկեղեցիները Բագուի, Երեւանի եւ Թիֆլիսի շրջաններուն մէջ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ի՞ՆՉ Կ՚ԸՍԷ ԹԷՎՖԻՔ ՌԻՒՇՏԻ ՊԷՅ

Թուրքիոյ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է «Փըթի Փարիզիէն»ի Հռոմի թղթակցին.

— «Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ յարաբերութիւնները անկեղծ բարեկամութեան մը ոգիով դրոշմուած են։ Անձնական շփումները կ՚օգնեն կացութիւնը պարզաբանելու եւ գոհացուցիչ լուծումներ տալու առկախ խնդիրներուն։ Լօզանի մէջ ստորագրուած առեւտրական դաշնագրին պայմանաժամը կը լրանայ յառաջիկայ Օգոստոսին, հետեւաբար պատշաճ է որ անոր տեղ ուրիշ դաշնագիր մը կնքուի։ Իտալական պատուիրակութիւնը պիտի երթայ Էնկիւրի, ուր ելմտական մասնագէտները կարգադրութեան հիմ մը պիտի գտնեն։

Պերլին գտնուած ատենս համաձայնեցայ Շթրէզէմանի հետ՝ կնքելու համար իրաւարարական դաշնագիր մը, որ ո՛չ մէկ քաղաքական յօդուած պիտի պարունակէ։

Գալով Յունաստանի, ինչպէս Վէնիզէլոս եւս շատ անկեղծօրէն յայտարարեց, անոր հանդէպ մենք կը հետապնդենք խիստ բարեկամական քաղաքականութիւն մը։ Երկու կառավարութիւնները վճռած են ստորագրել բարեկամական դաշինք մը՝ անմիջապէս որ լուծուի բնակչութեանց փոխանակութեան խնդիրը։ Հետեւաբար այս դաշինքին կնքումը այժմէն իսկ կարելի է նկատել կատարուած իրողութիւն մը։»

Խօսելով Թուրքեւլպանական յարաբերութեանց մասին, Թէվֆիք Րիւշտի պէյ յայտնելէ յետոյ թէ բարեկամական սերտ յարաբերութիւններ կը միացնեն երկու երկիրները, աւելցուց թէ Էնկիւրիի կառավարութիւնը չի կրնար ճանչնալ Ալպանիոյ մէջ թագաւորութեան հաստատումը՝ Թուրքիոյ վերաբերեալ ներքին պատճառներով. սակայն այն իրողութիւնը թէ երկու երկիրներու միջեւ դիւանագիտական բնականոն յարաբերութիւնները կը շարունակուին, ցոյց կուտայ թէ իրենց միջեւ ոեւէ վէճ չկայ։

— Գալով Եուկոսլաւիոյ, աւելցուց Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, անոր հետ կնքեցինք համաձայնագիր մը՝ քաղաքային գոյքերու վերաբերեալ, կը յուսանք համաձայնութեան գետին մը գտնել նաեւ գիւղական գոյքերուն համար։

Խորհրդային Միութեան հետ մեր յարաբերութիւնները հիանալի են։ Կովկասի դէպքերուն առթիւ Թուրքիա բացարձակ ուղղամտութեան ապացոյցը տուաւ Մոսկուայի կառավարութեան հանդէպ, ո՛չ մէկ աջակցութիւն ընելով յետաշրջականներուն ։

Պէտք է յայտարարեմ միաժամանակ թէ՝ մենք ազգայնական ենք եւ ջերմ համակրութիւն կը տածենք բոլոր ազգայնականներուն հանդէպ՝ Չինաստանէն մինչեւ Հարաւ. Ամերիկա։

Միացեալ Նահանգներուն հետ նուազ կնճռոտութիւններ ունինք քան ուրիշ ամէն երկրի հետ, քանի որ Թուրքեւամերիկեան առեւտրական դաշնագիրը երկարաձգուեցաւ մէկ տարուան համար»։

Թէվֆիք Րիւշտի պէյ խօսեցաւ նաեւ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ կացութեան մասին.

— Մօտ օրէն, ըսաւ, բանակցութիւններ պիտի սկսին Փարիզի հետ, առեւտրական համաձայնութեան մը հիմերը որոշելու համար։ Գալով Սուրիոյ սահմանագլուխին վրայ պատահած միջադէպերուն, այս մասին խորհրդակցութիւններ ունեցայ Էնկիւրիի մէջ ֆրանսական դեսպանին հետ եւ համաձայնութիւն կայացուցինք այս առթիւ մեր կառավարութիւններուն ներկայացուելիք առաջարկներուն մասին։ Կը յուսամ թէ երկու կառավարութիւններն ալ պիտի ընդունին մեր առաջարկները, ուստի եւ շուտով այս խնդիրն ալ կարգադրուած պիտի կրնայ նկատուիլ։ Ֆրանսայի եւ մեր միջեւ առկախ բոլոր մեծ խնդիրները կարգադրուած են։

Մուսոլինի-Թէվֆիք Րիւշտի տեսակցութիւնը

Մուսոլինի Հռոմի մէջ հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյի։

Իր բաժակաճառին մէջ Իտալիոյ դիկտատորը յայտարարեց թէ իտալեւթուրք բարեկամութիւնը ամուր երաշխիք մըն է Եւրոպայի, մանաւանդ Միջերկրականի խաղաղութեան համար։ Ուստի եւ երկու երկիրներու միջեւ մտերմական յարաբերութիւնները կոչուած են հետզհետէ զարգանալու՝ քաղաքական տնտեսական եւ մշակութային մարզերու մէջ։

Թէվֆիք Րիւշտի պատասխանելով, շնորհակալութիւն յայտնեց իրեն եղած բարեկամական ընդունելութեան համար եւ յայտարարեց թէ ուրիշ ամէն երկրէ աւելի Թուրքիա կը հասկնայ Իտալիոյ վարչապետին վստահութեան իմաստը։ Յետոյ աւելցուց.

— Թուրք կառավարութիւնը, որ բազմաթիւ ապացոյցներ տուած է անկեղծ եւ ուղղամիտ խաղաղասիրութեան, իտալեւթուրք բարեկամութիւնը կը նկատէ առաջնակարգ ազդակ մը՝ եւրոպական Միջերկրականի խաղաղութեան։

⁂ *Ճոռնալէ տ՚Իտալիա* վեր հանելով Թէվֆիք Րիւշտիի այցելութեան կարեւորութիւնը, կը գրէ.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԿՍԿԻԾԸ ԵՐԲ ՊԵՐՃԱԽՕՍ Է

Ամերիկահայ թերթի մը մէջ կը կարդանք որ «դամբանական խօսեր է նաեւ հանգուցեալին դուստրը՝ Օր. Վարդուհի»։

Ահա քաջալերելի նորութիւն մը եւս։ Իրաւամբ, եթէ հարցը լաւ վերլուծենք, կը տեսնենք որ օրիորդը շատ իրաւացիօրէն մոռցեր է Հայ Առաքելական եկեղեցիին մէջ տիրող սովորոյթը՝ որուն համաձայն վարդապետը կամ եպիսկոպոսը միայն կը հիւսէ հանգուցեալին ներբողը։ Օր. Վարդուհի՝ քաջածանօթ իր հօր կենցաղին, իր դերին մէջն է՝ զինքը ծնողին մասին քանի մը բառեր շռայլելով։

Մինչ՝ աստիճանաւոր քահանան, երբ հրաւիրուած ըլլայ, գիտէ թէ ուրիշ բանի համար չէ եթէ ոչ հոն՝ իր առջեւ, դագաղին մէջ ննջողին դրուատիքը հիւսելու համար։ Ննջողը կ՚ըլլայ միանգամայն «առաքինի, մաքրակրօն, ազգասէր, եկեղեցասէր, հայրենասէր անհատ մը, ընտանիքի պատուական հայր մը եւլն…» կէտեր որոնց վրայ ոչ մէկ տուեալ ունի հրաւիրեալը, ու բածարցակապէս անտեղեակ է հանգչողին վարած կեանքին։ Աւելին ալ չի պահանջուիր իրմէ, կը բաւէ որ «աւուր պատշաճի» ըլլան իր խօսքերը։

Օր. Վարդուհի տրամաբաներ ու գտեր է որ իրմէ զատ ուրիշ ոչ մէկը ի վիճակի է հօրը մէկ պատկերը արտագծելու։ Ահա՛ ասպարէզ մը եւս որ նուաճուած կ՚ըլլայ։

Հիները՝ կիներ կը վարձէին՝ որոնք հանգուցեալին պարագաներուն տեղ արցունք կը թափէին ու մազերնին կը փետտէին։ Անոնք կը վարձուէին, վասնզի… է՛հ… կրնայ ըլլալ որ պարագաներուն արտեւանունքները չոր մնային, կամ անոնք՝ ուզէին խնայել իրենց մազերուն։ Այսպիսի բաներ կրնան պատահիլ։ Օր. Վարդուհի այդ հիներու ձայնը նկատի չառնելով սրբազանն ալ չէ հրաւիրած ու կը յուսանք թէ չէ մոռցած *անձնապէս* լալ, ողբալ, եւ իր ողբին խառնել առոգանութեան ծաղիկներ։

Զի մեռեալները կը սիրեն ծաղիկները եւ դեռ աւելին։ Եւրիպիտէս՝ իր մէկ ողբերգութեան մէջ կը գրէ. «գերեզմանին հողը կ՚օծէր կաթով, մեղրով ու գինիով, զի անոնցմով է որ մեռելները կը հրճուին»։ Բայց, խնդրեմ չըսէք բան մը Օր. Վարդուհիին եւ իր պերճախօս կսկիծին։ Արցունք ու առոգանութիւն առանց աւելորդ ծախքի կրցաւ հայթայթել, բայց ի հարկէ մեղրին, գինիին ու կաթին տեղն ալ չի կրնար բռնել…

ԵԴ՝ ԲԷՈՎՏԱՑԻ

ՊԱՅԹՈՒՄ ՄԸ ՉԵԽՕՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՄԷՋ

Փրակայէն 100 քիլոմեդր հեռու Սմութինի պայթուցիկներու գործարանին մէջ առջի օր ժամը 11ին ահռելի պայթիւն մը սարսափի մատնեց շրջանի ամբողջ բնակչութիւնը, մինչ մուխի սիւն մը կը պոռթկար 60 մեդր բարձրութեամբ։ Երբ հովը փարատեց մուխը, կարելի եղաւ տեսնել բոցերը որ կ՚ելլէին *նիթրոկլիսէրին*ի գործարանէ մը, մինչ մօտակայ անտառն ալ սկսած էր բռնկիլ։

Հինգ բանուորներ ջարդ ու փշուր եղած օդը ելան, մօտ 30 բանուորներ ծանրապէս վիրաւորուեցան։ Քանի մը քիլոմեդր հեռուն գտնուող տուներու պատերը ճեղքուեցան ապակիներ կոտրեցան, ծառեր արմատախիլ եղան։

ԵՒՐՈՊԱՆ ԵՒ ՄԵՆՔ

(ՍԵՎՐԸՐԻՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ)

Սիրով կը ձայնակցիմ «Յառաջ»ի կոչին՝ գէթ քանի մը խօսք ըսելու Սեվրըրինի նորաբաց գերեզմանին առջեւ — այնքան սիրելի է մեր ամէնուս համար այդ ազնիւ կնոջ յիշատակը:

Բայց նախ կը փութամ յայտնելու որ համաձայն չեմ «Յառաջ»ի, երբ նա այնքան կը նսեմացնէ արեւմտեան գործիչներու հայանպաստ ճիգերը՝ գրեթէ զերօի հաւասարեցնելով քառասուն տարուան հայասիրական շարժումներու արժէքը:

Մեր ընկեր խմբագիրը գրեր է, անշուշտ, այդ տողերը հոգեկան դառնութեան պոռթկումի մը մէջ, որ ունեցեր ենք ամէն մէկս լքումի ծանր վայրկեաններուն, երբ կը բաղձայինք, որ վիթխարի ռումբ մը պայթէր ողջ քաղաքակիրթ երկրագունդին վրայ ու բնաջինջ ըներ մեր ծով ցաւերուն անկարեկից մարդկութիւնը, ամէնէն առաջ՝ շահախնդիր պետութիւնները...

Մեր ապրած անօրինակ աղէտներն ու նոյնքան անօրինակ յուսախաբութիւնները ներարկեր են մեր, ոգիներուս, արիւնին մէջ «նիհիլիզմի»ն, ժխտականութեան վտանգաւոր թոյնը, որմէ հարկ է ազատագրուիլ: Ժխտական վերաբերմունք՝ դէպի բոլոր վաղեմի արժէքները, դէպի ըմբոստ շարժումներն ու պայքարող կուսակցութիւնները, դէպի բոլոր պետութիւններն ու դիւանագիտական միջամտութիւնները, դէպի հանրային կարծիքը եւ դէպի խաղաղ, քարոզչական աշխատանքը:

Ապագային, երբ հայ պատմագիրը պիտի կրնայ տալ աւելի անաչառ, զգաստ, պաղարիւն գնահատութիւնը այդ բոլոր ազդակներուն, երբ նա բոլորովին ի վիճակի պիտի լինի լիովին գնահատելու մեր աշխարհագրական բացառիկ միջավայրին եւ մեր ներքին ազդակներուն խաղացած դերը Հայկական դատի հոլովոյթի մէջ, մեր աղաղակող անհամերաշխութիւնը եւ մեր ցեղի մեծամասնութեան քար անտարբերութիւնը դէպի ընդհանուր գործը, երբ նա պիտի կրնայ յստակօրէն որոշել, թէ ի՞նչ դեր ունի Ռուսաստանը Հայկական խնդրին բարդ ու կնճռոտ հանգոյցներուն մէջ,— Ռուսաստանը Լոբանովի օրով եւ անկէ առաջ եւ անկէ յետոյ. Ռուսաստանը՝ ցարական եւ սովետական՝ որ ամեհի ժայռի մը պէս ցցուեր է միշտ հայ ազատարար հոսանքին դէմ, փակելով բոլոր անցքերը, խաթարելով բոլոր ազնիւ նախաձեռնութիւնները, ի չիք դարձնելով արեւմտեան աշխարհի բոլոր ճիգերը՝ բարենորոգելու եւ ազատագրելու Թրքահայաստանը — այն ժամանակ միայն հնարաւոր պիտի լինի արդարօրէն գնահատել եւ արեւմտեան մարդկութեան բռնած դիրքը հայկական ողբերգութեան հանդէպ, գնահատել հայասիրական ընդարձակ պրոպագանդի ու շարժման դերը, շարժում մը, որ ոչ միայն ստեղծեց Հայ Դատի ու Հայաստանի շուրջը բարոյական ջինջ մթնոլորտ մը— այն «անկշռելի» ազդակը (impondérable), որ, յուսով ենք, վաղ թէ ուշ պիտի տայ բաղձալի արդիւնքը— այլ եւ արտադրեց նիւթական օգնութեան հսկայ, անսպառ աղբիւրներ, Անգլիայէն մինչեւ Սկանդինավիա, Զուիցերիայէն մինչեւ Ամերիկա, որոնց շնորհիւ հայ ժողովուրդը ապրեցաւ իր գերագոյն փորձութեան օրերուն, կ'ապրի մասամբ եւ այսօր:

Ռուսաստա՛նը,— ահա չարաղէտ ոգին, որ անդուլ, սանդարամետեան դաւերով վիժեցուց հայ ժողովուրդի դատը Աբդուլ Համիտի օրերէն ի վեր: Բաւ է յիշատակել, որ 1895ին, հայ ապստամբական շարժման գրեթէ սկիզբներուն, կը լուծուէր արդէն «գորդեան հանգոյց»ը Մայիսեան ծանօթ նախագիծով, որ հայկական Լիբանան մը կը ստեղծէր Թուրքիոյ մէջ Անգլիոյ նախաձեռնութեամբ, անգլիական հանրային կարծիքի, ամբողջ արեւմտեան հանրային կարծիքի բուռն բուռն ճնշման տակ: (Մեծ Բրիտանիան կ'ուզէր մոռցնել տալ 1878ի ոճիրները...):

Յիշեցէ՛ք այն օրերու համազգային խանդավառութիւնը: Ո՞վ կը համարձակէր այն ատեն քար մը նետել կամ հեգնանքի խօսք մը արտասանել յեղափոխական շարժման հասցէին, կամ եւրոպացի հայասէրներու եւ հայ խաղաղ քարոզիչներու հասցէին... Թիւրքահայաստանը կ'ազատագրուէր համեմատաբար այնքան փոքրիկ զոհաբերութիւններով (Սասնոյ կռւով ու կոտորածով): Աւելի բախտաւոր քան Յունաստանը, որ կէս դարէ աւելի պայքարեցաւ եւ հարիւր հազարէ աւելի զոհ տուաւ...

Բայց ռուս դաւադիրը խորտակեց բոլոր պատրանքները: Ձեւականօրէն նա ստորագրեց Մայիսեան նախագիծը, բայց տակէն ամէն բան ըրաւ քաջալերելու Թուրք կառավարութիւնը ընդդէմ անգլիական նախաձեռնութեան: Խափանեց գործը casus bellի սպառնալիքով: Եւ բարենորոգումներու տեղ՝ կատարուեցաւ Շաքիր փաշայի կարմիր թափօրը...

*
* *

Արեւմուտքը — խօսքս, ի հարկէ, գերման-աւստրիական աշխարհի մասին չէ, որ հեռու կը մնար քաղաքական նախաձեռնութիւններէ եւ կը գոհանար լոկ մարդասիրական աջակցութեամբ, անկախ մամուլի հայանպաստ յօդուածներով — Արեւմուտքը, անշուշտ, չտուաւ, ինչ որ պէտք էր: Նա ստէպ թերացաւ իր պարտականութեանց մէջ եւ մենք չենք, որ արդարացումի խօսք մը պիտի ըսենք Դիզրայէլիի, Հանօթօ փաշայի, Պիէռ Լօթիի ու Կօտ Ֆսնէրի հազարաւոր հայատեաց խնկարկուներուն: Այդ թերացման մէջ գուցէ մենք եւս մեղսակից ենք, մենք որ ժամանակին չկարողացանք — միջոց չունեցանք — հանրային կարծիքի աւելի բուռն հոսանք մը ստեղծելու արեւմտեան երկիրներու մէջ:

Բայց ինչ որ տուին այդ երկիրները, ուրանալու չէ: Անզօր խորտակելու Ռուսաստանի յամառ ընդդիմութիւնը հայ դատի լուծման՝ Արեւմուտքը ձգտեցաւ ըստ կարելւոյն սահմանափակել Ռուսիոյ նիւթած աւերածը, ձգտեցաւ կրճատել ռուս-թրքական հայաջինջ ոճիրներու ծաւալը: Առանց արեւմտեան ազգերու հըսկողութեան՝ Թրքահայաստանը գուցէ արդէն 1890-96ին պիտի վերածուէր Լոբանովի երազած ամայութեան:

Այդպէս չեղաւ սակայն: Դահճի թաթը ստիպուած էր առժամապէս կանգ առնել եւ երբ հասաւ 1908ը, մենք դեռ ունէինք Թուրքիոյ մէջ միլիոնաւոր հայութիւն մը, որ այնուհետեւ կը թեւակոխէր վերածնութեան, յարաբերական ազատութեան շըրջան մը: Կը սպիանային վէրքերը. գրեթէ կը մոռցուէր հրեք հարիւր հազար զոհերու կորուստը: Ապագան մութ էր, անտարակոյս: Համաթրքական ուրուականը դեռ կ՚ճախրէր Հայոց մռայլ հորիզոններում: Բայց հայութիւնն ալ կը կազմակերպուէր ու կը զօրանար...

Վրայ հասաւ, սակայն, մեր սեւաւոր պատմութեան ճակատագրական «անակնկալ»ներէն մէկը — համաշխարհային պատերազմը: Եւրոպայի ստուերը մէկէն ի մէկ չքացաւ օսմանեան կայսրութենէն եւ Թուրք դահիճը, վերջապէ՛ս, ինքզինքն ազատ զգալով, հարուածով մը չքացուց նաեւ հայութեան ստուերը...:

*
* *

Այս չարատանջ խնդիրներուն գուցէ դեռ կը վերադառնանք: Եւս առաւել, որ — ինչպէս իրաւամբ կ'արտայայտուի «Յառաջ»ը, — նոր սերունդ մը հրապարակ կուգայ, որ ոչինչ գիտէ նոյնիսկ նորագոյն պատմութենէն, բայց կ'ուզէ գիտնալ, կ'ուզէ սեւն ու ճերմակը որոշել պէս-պէս մեկնութիւններու մէջ եւ պատմական ճշմարտութիւնն իւրացնել, վասնզի, այո՛, իր այլանդակ իրականութեան մէջ, անգամ ամէնէն պարզ, անժխտելի վաւերագիրներով հաստատուած իրողութիւններուն շուրջ՝ չկայ բնաւ միաձայնութիւն ու ներդաշնակութիւն հայ խորհող ու գործող մտաւորականութեան շարքերում: Կան միայն հակամարտ կարծիքներ ու տեսակէտներ:

Դառնանք — Սեվրըրին:

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

«ԿԱՐՄԻՐ ՍԱՂՄՈՍՆԵՐ»

ՄԱՅԻՍԵԱՆ ԱՌԱՒՕՏ

(ՄԱՅԻՍ 1Ի ԱՌԹԻՒ)

Յիշէ՛, ընկե՛ր, թէ օր մը մենք նոյն արցունքով ենք լացեր:

Առտուն աղուոր էր Մայիսի, կը կարծեմ...
Մենք բանտըւած՝ գործարանին մէջ մըթար,
Գուշակեցինք տաք արեւ մ'որ կը սփռէր
Ցոլքն իր հուրին, զըւարթութիւնն իր շողին՝
կեանքին վըրայ: Մեզմէ հեռո՛ւ եւ սակայն...
Պատի ծերպէն՝, հովի շունչ մը դաշտի հոտեր մեզ բերաւ.
Դուն այն ատեն, ձայնով մը որ կարծեցի
Դամբարանէն ինծ կուգար,
Ըսիր, — «ընկեր» մի խնդար,
Արեւին տեսքն ու բընութիւնն ես գըրեթէ մոռցեր եմ.
Ինծ կը պատմեն թէ առըւան շողերուն
Պայծառութիւնն երբ իջնայ
Քաղքին վրայ ու դաշտերուն,
Իրերուն մէջ կուսութիւնը կը խլըտի
Ըստեղծումի էն առաջին օրերուն.
Թէ՝ իրիկուան արեւն այնքա՛ն մեղմօրէն
Իր լոյսերը կը մարէ,
Մանուկի մը քընատ աչքըն իբր ըլլար,
Որ մութերը ալիք-ալիք կեանքին վրայ կը խուժեն,
Գինովութեան թմբիրի պէս քաղցրօրէն,
Մինչ պաղ կանթեղ մը խուցիս մէջ կը դողայ
Մըտածումիս մըրիկէն:

*
* *

Կ'անցնի գարունն իմ ողորմուկ տընակէս,
Հոն ձըգելով դողեր ամէն ծըմեռէ.
Ես եղանակ չեմ ճանչնար,
Ես չեմ ճանչնար ո՛չ մէկ ժըպիտ կանանչի:
Դաշտերէն լո՛կ ցեխ ու փուշեր կը յիշեմ
Ու կը յիշեմ փթթումն ամէն գարունի
Ձերդ հին տօն մը մանկութեան:

Ու կը պատմեն թէ լոյսին տակ գոյներ կան
Նայուածքներու իմաստով.
Թէ բոյրեր կան մըտածումով ծանրաբեռ.
Բոյրեր կան որ մըմունջներ են զգացումի տարօրէն
Ու սրտէ սիրտ կը տանին
Հաղորդութիւնն էն հարազատ դողերուն.
Ես չեմ գիտեր շեշտերը որ կը ծըփան
Անտառին մէջ, չեմ գիտեր,
Մերթ ցնծայորդ՝ զերդ պոռթկում մը ապրելու
Արեւունակ կամքերուն,
կամ դաշն, հնչուն, հոգեբուխ,
Իբրեւ կոչնակ՝ կանանչներու յարութեան,
Ու մեղմանուշ, ու սօսաւուն, ճռուողուն:
Ու սրտերու բարդութեամբ
Շեշտեր կան որ կը յայտնեն մարդն ինքզինքին.
Անտառին մէջ շեշտեր կան որ կը տեւեն
Համբոյրի պէս, փսփըսուքի պէս սիրոյ,
Մերթ հեծեծուն ու վարանոտ, հեւասպառ՝
Թախիծովը մեղմ ցաւին որ կը յուսայ,
կամ գոռ ու բամբ, զերդ հարուածներ թմբուկի,
Եւ աճումի ճիչերուն քով ճարճատուն
Ու հեշտագին ու տենդագին ապրումի
կանչերուն քով անգիտակ,
Լըռութիւններ կան որ սըտին խորերէն,
Հնչել կուտան երգն անծանօթ ինքզինքին,
Բայց չը գիտցայ, լոյսի, բոյրի ու շեշտի
Կենակցութեան հըրաշքը ես՝ անտառին մէջ չը գիտցայ:

II

Ո՛չ մէկ լոյսի բարեկա՛մ,
Ես դեռ բարի չեմ մաղթեր.
Ու չեմ յիշեր երբեք ըլլալ արթնցած
Երազէ մը վերջ խաղաղ.
Զի սըտիս մէջ, դեռ ոգեվար կը հսկեն
կարօտներն որ սընուցի
Ըսպառելով կաթը բոլոր յոյսերուն:

*
* *

Ամէն առտու, լոյսէն առաջ երբ բանամ
Աչքըս զոր դեռ կ'ասղընտէ
Ցօգնութիւն մը երեկէն,
Օ՛ ես, ընկե՛ր, կարօտն ունիմ հըրատապ,
կարօտն ունիմ խաղաղութեամբ շնչելու.
Ու տակաւին չըճանչցած
Ո՛չ մէկ ցնցում վայելքի,
Երջանկութիւնն որ գիս նետեր [illegible] պատ
Ցիմարութեամբ գինովի,
Ես շիթ առ շիթ, կորդ ափիս մէջ կը կշռեմ
Արցունքն ամբողջ դառնութեան:

Օ՛, ես, ընկե՛ր, կարօտն ունիմ հըրատապ
կարօտն ունիմ ինծ անծանօթ ապրումին՝
Որուն գիտեմ քաղցրութիւնը հեռաւոր,
Լութիւնն էր ան, նըպատակն օրերուս,
Որ խորքիս մէջ կը հսկէր,
Երբ դեռ մանուկ, անտարբեր
վաղուան տխմար խաղերուն,
Հըպարտօրէն մարգին խոտը կը ճզմէի ոտքիս տակ,
Երազելով յաղթականը որ կ'անցնի
վերադարձի իր ծաղկազարդ ճամբայէն:
Արդ մեկնած է ինծմէ հեռու, ապրելու
Օտարական սրտի մէջ.
Մինչ իմ սիրտըս բերրի ածուն է նորէն,
Որուն ծաղիկն իրմէ հեռու կը փթթի:
Ան ըղձանքի պոռթկումն էր
Լոյսերուն տակ միշտ թարմօրէն պարզելու
Գեղեցկութիւնն որ խորքիդ մէջ կը հատնի.
Ան մոլեգին ծարաւըն էր ծըծելու
կաթը կեանքին ու յորդուն ուժն իրերուն
Եւ աճելով հըպարտօրէն գեղեցիկ՝
Ըսպառելու տունկին պէս որ կը յանձնէ
Անցնող հովի համբոյրին՝
Գոյնի, բոյրի իր հըրաշքներն աստուածեան:

Օ՛ ես, ընկե՛ր, կարօտն ունիմ տենդակէզ,
Ես տենդն ունիմ ապրումին որ պահ առ պահ,
Աւիշն ինչպէս ծառէն գօս,
Անվերադարձ խոյս կուտայ.
Ան բոցադէզ զայրոյթն է որ կը սեղմէ
կըռուփն ամէն բանտի դէմ
Ու կը փշրէ օղակ օղակ՝ ժանտ շղթան
Որ կ'երկարի նախամարդէն մինչեւ ինծ.
Ան բարբարոս փշրումներու ճաշակն է,
Որ Գալիքին կծծի ծոցէն կը կորզէ
Խաղաղութիւնն ամէնուն:

*
* *

Եւ իրիկուան մութին հետ ,
Ես երբ դառնամ քամակոր՝
իմ տընակիս պաղերուն,
կարօտներ կան որ քունիս մէջ կը հսկեն...»
Ըսիր, լացիր:

Ահա՛, ընկե՛ր արցունքիդ երգն այսօր քեզի կը բերեմ:

ՄԿՐՏԻՉ ԵՐԻՑԱՆ

ԵԿԱՑ, ՏԵՍԱՑ ԵՒ ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՑ

5.— ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ԲԱՆՒՈՐՆԵՐՈՒ ՏԽՈՒՐ Վ

Անտառային խնդրում, իւրաքանչիւր գիւղ ունի անելիքներ: Գիւղացիք տոմսակ պիտի ունենենան որպէսզի փայտ բերելու իրաւունք ստանան: Թաց փայտը արգիլուած է: Անասուններին մուտքը անտառ, արգիլուած է: Գիւղացիների 100 տարուայ անտառի մօտերը կառուցուած գոմերը քանդեցին եւ արգիլեցին որ ձմեռը անասուններ պահեն: Անտառապահները օր չի լինում գիւղացիներին տուգանքի չենթարկէին: Ձմեռը արգիլուած է ծառերի ճիւղերը կտրել եւ անասունները կերակրել: Անցեալ գարնանը գիւղի վարելահողերի եւ անտառների սահմանները զատեցին:

Մեծ քանակութեամբ հողեր խլեցին ժողովուրդից եւ յատկացրեցին անտառին, այսինքն կառավարութեան:

Ժողովուրդը շատ դժգոհ է. եթէ մէկի սենեակի միլը կոտրւում է, անհնարին է լինում նոր միլ բերել: Ամէն ինչից տուրք են առնում, հաւերից սկսած ամէն բանից: Ժողովուրդը տանում էր տուրքերն ու բոլոր ճնշումները, բայց երախաներին դըպրոցից փողոց նետելը հարկադրած է յետադիմութեան դիմել:

Նոր հագուստ միայն կոմունիստներն են հագնում. գիւղացիք վախենում են նոր հագուստ հագնելէ, որովհետեւ կուլակի շարքում պիտի արձանագրուեն:

Գիւղացիներին անցեալ տարի ի սպառ զինաթափել են. միայն գիւղերում որքան կոմունիստներ կամ կոմսոմոլներ ունին զինուած են: Ձայնազուրկներին բացի այն որքան որ հարստութիւն ունին, նալօկ (տուրք) են վճարում, առանձին տարին 8—15 րուբլի եւս են վճարում:

Խանութպաններից խոշոր գումարներ են վերցնում եւ այս տարի 100ից 10ն է շարունակում իրա առեւտուրը: Ժամ գնալը բացարձակապէս արգիլուած է:

Թաղում և հարսանիք առանց տէրտէրի է լինում:

Գիւղական խորհուրդը բաղկանում է բատրակներից, հքաւորներից եւ բանւորներից:

Այս տարի գիւղացիներին պարտադիր հարկադրած էին
ճանապարհներ շինել՝
բանւորների ժամանակ
Գիւղը ունի մի նախագահ
քարտուղար:

Բոլոր անասունները
վագրուած են. եթէ
պետական սնտուկից
են որոշ գումար: Այն երիտասա
ները որոնք անկուսակցական
չեն կարող իրիկունները
անել կամ մի տեղ հաւաք
իսկոյն նկատողութեան
թարկուին: Գիւղերի փոքր
երեխաները՝ 5—6 տարեկան
ւանւում են հոկտեմբերեան
առանձին հրահանգիչներ
որոնք դաստիարակում են
սոցիալիզմի ըմբռնումներով

6ից 12 տարեկանները
մում են պիոնէրներ, որոնք
պէս հրահանգիչներ ունեն
18 տարեկանները կոչւում
կոմսոմոլներ: կոմսոմոլ
զունում ձայնազուրկ կամ
գիւղացիների երեխաներ
լորը պէտք է լինեն հք
սակարգից:

Այսքանը գիւղերի

*
* *

Գալով բանւորական
քին,

Ղափանի հանքերում
տում են մօտաւորապէս
բանւորներ: Օրավարձ
են 30 կոպէկից մէկուկէս
Աշխատում են 6—8 ժամ
ւորները պէտք է պրոֆ
թեան (արհեստակցական)
դամ լինեն եւ պրոֆ-միու
պէտք է ընդունի թէ բան
րին եւ թէ ծառայողներին
Այստեղ է որ Չեկայի
խը Պրոֆ միութեան մէջ
նում: Բանւորները չենթա
ւում իրանց ռոճիկով եւ
են իրանց վիճակից: 6 8
հեռաւորութեան վերայ
տառւոտ եւ իրիկուն ոտքով
նապարհ են գնում եւ
աշխատում. թէ յոգնում են
թէ ռոճիկներն է քիչ: Առա
թէ լինում էին կանտորներ
10 ծառայողներ, իսկ այժ
նին 60 ծառայողներ. ծառ
ների անկուսակցական տար
բոլորը Չեկայի թելադր
պաշտօնավարում ու աւելի
ճիկներ են ստանում: Ծառ
ները ստանում 150 500

ռոճիկ: Բանւորները օր չի լենում չբողոքեն, բայց լսող չկայ: Որպէս փոխ-վրէժ, բանւորները իրանք էին պատմում որ «չենք աշխատում, հէնց օրերս գնում մըրհնացնում վերադառնում ենք»: Տարին մի անգամ իւրաքանչիւր բանւոր մի ամիս հանգստութեան արտօնութիւն ունի եւ վճարւում է ռոճիկը:

Եթէ բանւորի կինը երեխայ է բերում, 25 րուբլի պետական սնտուկից փող է ստանում: Մեռնելու դէպքում նորից 25 րուբլի է ստանում: Այս տարի 5 միլիոն փոխառութիւն կնքեցին իրանց մէջ ճարտարարուեստի զարգացման համար:

Պարտադիր՝ ոչ կամովին 'բոլոր ծառայողների և բանւորների մէկական ամսուան ռոճիկները պահեցին:

Իսկ գիւղացիներից կամովին պահանջեցին, բայց անյաջողութիւն ունեցան. գիւղացիք ընդառաջ չեն եկել:

Բանւորներին եւ թէ իրանց ընտանիքներին ձրիաբար են բժշկւում, իսկ գիւղացիներին փողով. կան որ առանց հերթի գլուխը խցում է բժիշկի մօտ, իսկ գիւղացուն արգիլում են ինքան որ բանւորների հիւանդը վերջանում է՝ ժամերով հերթիսպասելիս: Զնայած որոշարտօնութիւններ ունին բանւորները, այնուամենայնիւ նրանց հետաքրքրում է իրանց ռոճիկները եւ շուկայի արժէքները: Եւ դորա համար էլ միշտ դժգոհ են: Բանւորների ռոճիկները ամիսներով չեն տալիս. ուշացնում են. կոոպերատիւներիցմթերքեն տալիս, այն էլ պէտք է կնիչկաներ ունենան եւ անդամագրուած լինեն: Շուտով իրանց աւելորդ բանւորներին պէտք է գիւղերից կտրեն ու առանձնացնեն գիւղային բանւորից:

Գալով կոոպերատիւների մասին.

Կան բանւորական եւ գիւղական կոոպերատիւներ, որոնց միջոցով է ժողովուրդը իր կարիքները հայթայթում: Մանուֆակտուրան սակաւ է եւ միշտ հերթովին առեւտուր անում: Բոլոր ծառայողները կուսակցականներ են: Կոոպերատիւների լաւ բաներից միշտ ծառայողներն են օգտւում, իսկ տակին եթէ մնում է, տալիս են ժողովուրդին, եթէ ոչ չեն տալիս: Ժողովուրդի կարիքներին չեն կարողանում բաւարարել, պոչ բռնած իրարու գլուխ են ջարդում: Եթէ Ռուսաստանից ալիւր չստացւի, իրարու միս կ'ուտեն: Ուղտերով եւ փըրկոններով յաճախ բերում են ալիւր:

Որոշ գիւղերում կոոպէրատիւների ճիւղեր ունին բացած, բայց ամէն բան չի գտնւում: Շաքարի մեծ տագնապ կար այս վերջերս: Մասնաւոր առեւտրականներին եթէ տուրքի միջոցով չճնշէին, կոոպէրատիւները չէին կարող գոյութիւն ունենալ: Հասարակ չթի մեզրը վաճառւում է 50-60 կոպէկ, շաքարի քիլօն 1 րուբլի, իւրաքանչիւր մարդու մէկ բիլոյից աւելի չեն տալիս: Ալիւրը գիւղացիներին չեն տալիս՝ իսկ եթէ կնիչկա ունեն, ամսական մէկ կամ երկու ֆունտ հացիւ են տալիս:

Այս տարի արհեստաւորներին ճնշեցին թէ տուրքի տեսակէտից եւ թէ երեխաներին զտեցին դպրոցներից ու շատերին ձայնազուրկ արեցին: Որպէս զի ազատւեն ճնշումից, բոլոր արհեստաւորները կոլեկտիվներ կազմեցին: Ղափանում բոլոր պարիքմախերները միացել են ու կոլեքտիվ են կազմել:

Բոլոր կօշկակարներն ու դերձակները, հիւսները, դարբինները առանձին-առանձին կոլեկտիվներ կազմեցին: Թէ հետեւանքը ի՞նչպէս պիտի լինի, դեռ յայտնի չէ: Կոլեքտիվները կազմակերպւեցին ոչ թէ իրանց կամքերով՝ այլ ճնշումի ուժով:

Ինչպէս արհեստաւորներին, նոյնպէս եւ գիւղացիներին ճնշում են որպէս զի անհատական սեփականութիւն չունենան եւ իրանց տնտեսութիւնները չզարգացնեն, այլ վերածեն կոլեքտիվների: Ղափանի մի քանի գիւղերում ձեռնարկած էին բայց դեռ յաջող չէր գնում: Կոլեքտիվի մէջ պէտք է լինեն մենամենակ չքաւոր եւ բատրակ դասակարգերը. միջակ եւ ունեւորներին արգիլած է այնքան որ նոքա էլ չքաւոր դառնան, յետոյ միայն պիտի ընդունւեն:

Ճօկատեն գիւղում 14 տնտեսութիւնից մի կոլեքտիվ է կազմակերպած զուտ կոմունիստներից: Ամէն օր իրարու գլուխ են պատռում: Նրանցից մէկը Արսէն Հայրապետեանի ունեցածը երբ ցուցակագրեցին, ու երկրորդ օրը պէտք է կոլէքտիվին յանձնէին, յանկարծ խենդացաւ եւ այժմս էլ մի կերպ պահում են նրան: Խենդանալու պատճառն այն էր որ լաւ տնտեսութիւն ունէր եւ իրա տնտեսութիւնը պէտք է յատկացնէր Մարկոսին, Կիրակոսին ու նա չկարողացաւ տանել, ժառծեց եւ խենդացաւ: Գիւղացիներին էնքան են ճնշած, որ նրանքմիակ միջոցը գտած են կոլեքտիվի վերածել իրանց տնտեսութիւնները, ինչպէս եւ արհեստաւորներին: Ներկայումս գիւղերում ոչ թէ անհնար է տուն շինելը, այլեւ անհնար է հաւի բուն շինելը:

ՂԱՓԱՆՑԻ ԳԵՐԱՍԻՄ

ՕԴԱՅԻՆ ԿԱՅԱՆ

Անվէրսի մէջ բացումը կատարուեցաւ օդային կայանի մը: Այս կերպով, Անվէրս կը դառնայ գլուխը օդանաւային մեծ գիծերու, Ամսթէրտամի, Պրիւքսէլի, Փարիզի, Ռոթերտամի, Գերմանիոյ եւ Զուիցերիոյ ուղղութեամբ:

ԱՊՐԻԼ 11/24Ի ՍԳԱՏՕՆԸ

ՈՒՂԵՐՁՆԵՐ

Կիրակի գիշերուան սգահանդէսին մէջ Զափահաս Որբերու կողմէ կարդացուեցաւ հետեւեալ ուղերձը.

— «Մե՛նք,

Հայ Զափահաս Որբերս,

Մենք կուգանք անապատներէն, ուր մնացին մեր ծնողքները: Թշնամին կարծեց թաղել ամբողջ ժողովուրդը: Բայց հակառակ մարդակերպ թշնամիին վայրագ բաղձանքին, անապատը պաշտպանեց մեզ: Անապատին մէջ աւազի պէս տարտղնուած էինք, հաւաքուեցանք, մեծցանք:

Ապրիլ ամսուն, Զատկական տօներու թաղուած հայ ժողովուրդին մեծ մասը յարութիւն առաւ մեր մէջ: Եւ մենք, որբերս, տեսանք մեր մէջ մեր նահատակ ծնողքներուն պատկերը:

Թշնամին եւս մեր ձայնին մէջ լսեց մեր նահատակուած ծնողքներուն ձայնը, լսեց մեր նահատակուած ծնողքներուն միակ բաղձանքը.

Արե՛ւ կ'ուզենք՝ մեծնալու համար ազատ ու անկախ: Ապրիլ կ'ուզենք ազատ ու անկախ, մեր երդիքներուն տակ, մեր դաշտերուն վրայ:

Մենք որբերս կը խորհրդանշենք Անկախութիւնը:

Որբ, եւ չափահաս որբ, կը նշանակէ՝ անկախ երիտասարդ:

Մեր ծնողքները մեռան անկախութեան ճամբուն վրայ, արեւին նայելով:

Մենք կ'ուզենք մեծնալ Անկախութեան մէջ, մեր արեւը մեր գլխուն վրայ: Մենք, որբերս, մեր ծագումով՝ ազգական ենք անկախութեան:

Յանո՛ւն այդ մեր հանգանակին, ամէն տարի Ապրիլ Տասնըմէկին, մեր մեռելներուն տեսիլքին դէմ պիտի ժողվենք քեզ, հա՛յ ժողովուրդ, որպէսզի հաղորդենք անկախութեան եւ ազատութեան մեր երդումը, որպէսզի ոչ ոք մոռնայ թէ մեր մեռելները կը մնին օտար հողերու մէջ: Անոնք չկրցա՛ն մեռնիլ հայ հողի վրայ, հա՛յ օճախներու մէջ: Բայց կը յիշեցնե՛նք ձեզի, որ թէ այս սգատօնը մեզի կը պատկանի, միա՛յն մեզի, որովհետեւ մենք ունինք ամէնէն շատ մեռելները: Չունինք հայր, մայր, քոյր, եղբայր. ազգական: Թերեւս ամբողջ են ձեր ընտանիքին անդամները: Բայց մենք շատ մեռելներ ունինք: Ինչո՞ւ չէք ուզեր մեզի ձգել մեր ծնողքին հետ խօսելու, մեր ծնողքին գերեզմանին մօտենալու առաջնութեան իրաւունքը: Չէ՞ք ճանչնար մեզ, մեր նայուածքին, մեր քալուածքին մէջ, չէ՞ք տեսներ մեր մեռած ծնողքներուն ստուերը:

Այսքան Միութիւն հաւաքեր ենք հոս, իրարու քով, որպէսզի մեր նայուածքին մէջ գտնէք մեր մեռելներուն յիշատակը:

Ո՞ր դրուժանն է, որ չուզեր: Եւ դեռ մեր երեսի՞ն կը զարնեն թէ «ազգին փարայով» կ'ապրինք: Մենք կազմած ենք Զ. Ե. Ռ. Միութիւնը, ցոյց տալու համար թէ անկախ ենք, պէտք չունինք գթութեան փշրանքի: Մենք միայն արեւ կ'ուզենք, մենք միայն անկախութիւն կ'ուզենք: Այս սգատօնին արժէքը իմաստը այս է միայն: Հետզհետէ, մենք արդէն կազմակերպուած, դիրք գրաւած, ենք ազգային իրականութեան մէջ: Քանի մը տարի յետոյ աւելի որոշ պիտի տեսնէք այն ուժեղ դիրքը, զոր պիտի գրաւէ Զ. Ե. Ռ. Միութիւնը:

Այս Միութիւնը պիտի բարձրանայ հետզհետէ: Եւ անոնք որ պակաս կը կշռեն Ռ. Միութիւնը շա՛տ պիտի տուժեն:

Շաբթուանս մէջ կատարուած միջադէպի մը առթիւ, խումբ մը մարդիկ, իրենց թերթերուն մէջ անպատկառ սուտեր գրեցին: Այս առթիւ կը յայտարարենք.— Զ. Ե. Ռ. Միութիւնը որեւէ պատասխանատուութիւն չունի այդ միջադէպին մէջ:

Այս միջադէպին իրական պատմութիւնը պիտի երեւի Զ. Ե. Ռ. Միութեան օրկանին մէջ, մեր «Երկունք»ը պիտի պատմէ ճշմարտութիւնը, հարուածելով ստախօսներն ու անարդարները:

Այսօր մեզի կը մնայ ըսել միայն, թէ մենք անկախ ենք, ամէն կազմակերպութենէ աւելի անկախ, ոչ մէկ ուժ կրնայ մեզի իր կամքը պարտադրել, ոչ մէկ կուսակցութեան հետ կապ ունինք, պիտի մեծնա՛նք, պիտի մեծնա՛նք, պիտի ուժովնա՛նք պահանջելու համար մեր մեռելներուն բերնով մեր արեւը: Անթիւ անհամար են մեր մեռելները, խոր է մեր սուգը, ուժեղ է մեր պահանջը, արդար է մեր զայրոյթը, եւ անխորտակելի մեր հաւատքը:

Ո՞վ կը տարակուսի: Յանո՛ւն Զ. Ե. Ռ. Միութեան, կը վստահցնեմ ողջերդ, որ հաւատք ունենանք մեր վրայ:

— Ո՛վ իմ նահատակ հայրիկս, դո՛ւն ալ, ըսէ՛ մեր մեռելներուն, որ հաւատք ունենան մեր ապագայ անկախութեան վրայ:»

* * *

Եոզղատի եւ Շրջ. Հայրենակց. Միութեան ուղերձը.

— «Հայրենակիցներ,

Ապրիլ 11)24ի սգատօնին առթիւ Եոզղատի եւ Շրջականներու Ընդհ. Հայր. Միութիւնը իր յարգանքի տուրքը կուգայ մատուցանել մեր նահատակներուն խնկելի յիշատակին:

Խորին երկիւղածութեամբ եւ յարգանքի ամենամեծ զգացումներով, մեր գլխարկը հանած կը խոնարհինք մէկ միլիոն զոհերու անյայտ շիրիմներուն առջեւ, որոնք ինկան Թուրքի անգութ եաթաղանէն:

Մեր իւրաքանչիւրը, իր հայրը եւ մայրը կորսնցուցած այս մեծ եղեռնին, ամենամեծ բաժինը ունի այս մեծ կորուստին եւ մեր կորուստին գիտակ, դանդաղաքայլ, բայց վստահ եւ առոյգ կամքով կը յառաջանանք այն մեծ ճամբէն, որ գծեցին մեռելները:

Պանթէոններ չկան, որ ամէն տարի ծաղկեպսակներ տանինք եւ մեր արցունքներով ողողենք անոնց գերեզմանները: Պանթէոններ չունինք այս երկնքի տակ, սակայն պարզ եւ անմեռուկ պանթէոններ ունինք մեր սրտին մէջ, եւ մենք մինչեւ մեր վերջին շունչը, երկիւղածութեամբ պիտի խնկարկենք անմոռանալի նահատակներուն: Մեր արցունքները, կը խառնենք հայ ժողովուրդին արցունքներուն եւ իր մէկ մասնիկը, մենք ալ սգաւորի վիշտերով բեռնաւորուած կը սգանք մեր մեռելները:

Յարգա՛նք Ապրիլ 11)24ի մեր մեծ մեռելներուն:»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՄԷՋ

ՀԻՆԳ ՀԱՐԻՒՐ ՀԱՅ ԱՂՋԻԿՆԵՐ ՊԷՏԷՎԻՆԵՐՈՒ ՁԵՌՔԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 18 ապրիլ (Սեփ. Թղթ.)— Տէր-Զօրի մէջ կը գտնուի 65 տուն հայութիւն, մօտաւորապէս 300 հոգի: Մեծամասնութեամբ Եդեսիացիներ են, մնացածները Քիլիսցի, Այնթապցի, Պիլէճիկցի, Մարաշցի եւն:

Հայերը ունին մատուռ մը եւ վարժարան մը: Երկսեռ աշակերտութեան թիւն է 55 հոգի, 8—10 տարեկան: Ջէյթունցի Պ. Միսաք Սիսեռեանի եւ Մարաշցի Օր. Հռիփսիմէ Վարժապետեանի յանձնուած է տղոց կրթութեան գործը: Վճարումները 10 ամսուան համար են: Ուսուցիչին 7, ուսուցչուհիին 2 օսմ. ոսկի ամսաթոշակ կը տրուի: Պիւտճէն գոցելու համար Հ. Բ. Ը. Միութիւնը նախապէս՝ տարեկան 65 անգլ. ոսկի յատկացուցած նպաստը իջեցուցած է 35 անգլ. ոսկիի՝ Տէր Զօրէն ղրկուած տեղեկագրի մը վրայ յենլով:

Վեց տարիէ ի վեր հաստատուած են Հայերը: Կան նաեւ կաթոլիկ Հայեր: Շատ կանուխէն հաստատուած եւ գրեթէ բնիկներ դարձած են Քիլտանիներ, Սիւրեանի կաթոլիկներ եւ Ասորի կաթոլիկներ:

Հայերը մեծամասնութեամբ կը զբաղին կամուրջներու շինութեամբ եւ դժուարաւ կը հայթայթեն իրենց օրապահիկը: Կան նաեւ զանզան թիւով արհեստաւորներ:

Այդ շրջաններու մէջ, պէտէվիներու հետ ամուսնացած հայ աղջիկներու եւ կիներու թիւը 500էն աւելի կ'ենթադրուի: Իրենց մօտեցող եւ իրենցմով հետաքրքրուողներ կը հարցնեն թէ «Ո՞վ պիտի պաշտպանէ մեզ, եթէ օ եւ է կերպով մը ազատուինք»: Հինգ ու կէս ամիս Տէր-Զօր մնալով, այսօր հոս վերադարձած է Ա-

տանայի Շէյխ-Մուրատ գիւղի Գէորգ քահանայ Գալայճեանը, որ գովեստով կը խօսի ուսուցչին եւ ուսուցչուհիին օգտակար գործունէութեան մասին:

Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, առաջնորդարանը լըջօրէն չի հետաքրքրուիր հոդ հաւաքուած մեր դժբախտ ցեղակիցներու վիճակով: Անհրաժեշտ է քանի մը հոգիէ բաղկացած կարող մարմին մը ղրկել:

Բարեգործականը եւ Առաջնորդարանը ամէն գինով պէտք է պահեն այդ տեղւոյն ուսուցչական կազմը, նկատի ունենալով որ տղաքը պէտք ունին հայ մեծնալու եւ հայ մնալու:

Գր. Գ. Գուսուլեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՏՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

ԼԻՈՆ 26 ԱՊՐԻԼ (Սեփ. Թղթ.) Ինչպէս ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, 1928ի դեկտ. 1ին Լիոնի հօճիններուն կողմէ Հայաստանի անկախութեան խորտակման տարեդարձը տօնելու համար հանդէս մը կազմակերպուած էր, որուն ընթացքին պատահած կռիւին առթիւ, կարգ մը Դաշնակցականներ մատնուած էին. ինը հոգի արդէն հարցաքննիչ դատաւորին կողմէ անպարտ արձակուած էին, իսկ մնացեալ 4ին վկաները ներկայացած չըլլալով հարցաքննիչ դատաւորին, խնդիրը յանձնուած էր դատարան: Ապրիլ 24ին դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ մեզ ամբաստանող եւ Հօկի գործիք Ջարեհ Վարդանեան իր բոլոր միջոցները ի գործ դրաւ անպայման մեզմէ մէկն ու միւսը պատժել տալու, սակայն չյաջողեցաւ եւ իր բացած փոսին մէջ ինք գլտորեցաւ: Դատարանը անպարտ արձակեց մեր երեք ընկերները եւ երկու հոգի դատապարտեց երկու օրավարձքի տուգանքի: Դատապարտեալներէն մէկն է Ջարեհը, որուն բարի վարուց վկայական տուած էր ինքնակոչ «Ազգ. Միութիւնը»

Վարուժան

ԴԷՊԻ ԲԵՒԵՌ

Ինչպէս գրած էինք անցեալները, իտալական արշաւախումբ մը կը պատրաստուի յառաջիկայ ամսու մէջ մեկնիլ դէպի Բեւեռ, Նոպիլէի արշաւախումբին աղէտեալները փնտռելու եւ գտնելու յոյսով:

Արշաւախումբի պետին Ալպէրթինիի կ'ընկերակցին 7 անձեր, որոնց 5ը զինուորականներ: Պիտի մեկնի հինգ ամսուան պաշարով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ՍԱՆԴՈՒԽԷՆ ԻՆԿԱԾ Է...

— Շուշա՛ն, ո՞ւր ես, օրր կէսօր դարձաւ: Մխթարի ձայնն էր:

Մըխթարի ձայնն էր:

Ու Շուշանը ծոցէն կը հանէր պահած նուռը:

— Սարուորները նոր ճամբեցինք, մշակները ուշ արթնցան: Մեր մեծ գոմէշը լուծը կոտրեց: Տէրտէրը խնամոց մատաղը օրհնելու գնաց... այսպէս կը պատմէր Մխթարը, նուռի կարմրուկ միջուկները պտըղտելով և կուլ տալով:

Շուշանն ալ երկա՛ր պատմութիւններ ունէր երէկ գիշերուընէ, որ տարիի մը չափ երկար տեւեց:

Այսպէս երկարատեւ եւ չաբատանջ կը դառնան գիշերները՝ սիրող սրտերու համար:

Յաճախ՝ Շուշանին կը թուէր թէ՛ աքաղաղը չարամտօրէն կ'ուշացնէ իր կո՛ւկո՛ւլիկուն, մշակները դիտմամբ չեն զարթներ, ու ժամհարը ծածուկ պատճառներով կը ձգձգէր ժամուն զանգահարումը:

Շատ անգամ կը կենար երդիքին տակ, կը նայէր աստղերուն, կարծես զրոյց կ'ընէր անոնց հետ:

— Շուշա՛ն, ո՞ւր ես, կը հարցնէր Սառա խաթունը, բարձի տակէն հանելով քթախոտի տուփը եւ փնդտալով:

— Շուշա՛ն, կանուխ է. քիչ մ'ալ պառկիր, կը միջամտէր մեծ քոյրը, որ եօթը տարիէ ի վեր Ստամպօլի ճամբուն աչք դրած՝ ամուսնոյ վերադարձին կը սպասէր եւ Շուշանի անհանգստութեան խորհրդաւոր գաղտնիքին ծալքերը կը գուշակէր:

— Գիշերները տարի են կըտրեր, կը շարունակէր Սառա խաթունը, երազներ պատմելով եւ մեկնաբանելով:

— Մամի՛կ, հէքեա՛թ, հէքեա՛թ, կ'ընդհատէր մամիկին, անհանգիստ Շուշանը:

«Կ'էլնի, չ'ելնէ, կ'էնլի. մէկ մեծ թագաւոր» այսպէս կը սկսէր մամիկը: Չին-մաչինն ու Հնտըստան, Պաղտատն ու Հալէպը հէքեաթներու անսպառ ու բազմանիւթ աշխարհներ էին հայ մամիկներու համար: Անոնց համար հիմայ ալ Չին-մաչինով եւ Հնտստանով կը սկսին ու կը վերջանան աշխարհի ստեղծագործութիւնէն մինչեւ մեր օրերու բոլոր պատմութիւնները:

«Հալէպի մեծ վէզիրը կ'ուզէ խլել լեռնական քաջ հովուի գեղանի սիրուհին: Աղջիկը գիշերցերեկ կուլայ, կ'աղաչէ: Հայրն ու ազգականները վէզիր փեսայ ունենալ կը փափաքին: Աղջիկը կը փախչի հովուին հետ, որուն սրնգին թրթռումներէն աստղերը կ'արտասուէին եւ ահարկու նայուածքներէն գայլերը սարէ սար կ'իյնային սարսափահար ոռնալով: Հովուի անունը աշխարհէ աշխարհ տարածուած էր:

Ան՝ գիտէր տիեզերքի անխօս լեզուն, հովերուն կանչը չարագուշակ: Առիւծներու եւ վագրերու բերանները կը պատռէր: Աշխարհը մէկ եղաւ աղջիկը համոզելու համար: Վէզիրը ուղտի բեռներով լալ ու զմրուխտ ղրկեց աղջկան: «Ադամանդէ պալատ պիտի շինեմ» եւ ուրիշ ի՛նչպիսի խոստումներ ըրաւ վէզիրը: Բայց աղջիկը փախաւ եւ ա՛լ չդարձաւ:

Կ'ըսեն թէ՝ ան իր սիրած հովուին հետ գիշեր մը, աստղերու եւ Աստուծոյ առջեւ կանչըցաւ ու ծաղիկ դարձաւ...:

Հիմայ՝ երկու շատ գեղեցիկ ծաղիկներ, լեռնակատարին վրայ հասակ նետած. կը մնան, աշխարհին ու Ադամորդուն սիրոյ քաղցրիկ խորհուրդները տալով: Ադամորդին չի զգար անոնց անմահական բուրումը, որ երկնային զօրացն է միայն վայելը:

Ամէն գիշեր՝ հրեշտակներու երկնային բազմութիւնը կ'այցելէ զոյգ ծաղիկներուն:

Անոնց կրակէ թեւերուն տակ, ծաղիկները կ'երգեն, ու սիրոյ անզիմադրելի ոյժն ու գեղեցկութիւնը կը փառաբանեն:

Մեղածին ադամորդիքը, անոնց արդար աղօթքովը միայն կը շարունակեն ապրիլ: Մամիկը կը հառաչէր: «Աստուածը սէր է, եւ սէրը Աստուած» ըսած է տէրն մեր Յիսուս Քրիստոսը, արարիչն ամենեցուն, կը վերջացնէր մամիկը:

Տան մեծն ու պզտիկը նոյնպէս կը հառաչէին ու կարճ դադար մը ետք կը սկսէր երկրորդը, երրորդը: Յաղթակազմ քաջը, որ արջերու հետ մենամարտած ու գայլերու լեզուները դուրս քաշած էր, աշխարհի ամենամեծ գետին եզերք եւ ամենաբարձր լերան վրայ, եօթը գիւղերու հօտերը կ'արածէր: Երազի մէջ. ան սիրեց տանտէրի աղջիկը:

Աղջիկը տղուն եւ տղան աղջկայ մրեւովը երդում ըրին Համբարձման գիշերը...:

Հայրը՝ «իշխանին կուտամ» ըսաւ, վէզիրն ու նազիրը, աշխարհի ուսումնականն ու ատրճանաւորը անկարող եղան համոզելու աղջիկը: Չին մաչինի թագաւոր ուղտի բեռներով մարգրիտ ու փիրուզներ ղրկեց, չափերով ոսկի եւ ադամանդ պարգեւեց: Բայց...:

Աղջիկը՝ որ սիրտն ու սէրը լեռներուն ու արծիւին էր տուեր: Ամառուայ այրող տօթերուն՝ հովուի ափով զուլալ աղբիւրէն ջուր էր խմեր, իր ոսկի մազերէն փունջ մը, տղուն աջ բազկին էր կապեր: Քաջենց առաջին այրող համբոյրէն՝ իր աջ ստինքին տակ կարմրած նշանը դեռ չէ սեւցած, օր մը խելահան եղաւ յանկարծ, իջաւ բարձրաբերձ լեռներէն ու հարս մտաւ մեծատունին մետաքսակար անկողինը:

Հովիւը անհուն վիշտէն խելագարուեցաւ, արիւնաշաղախ ինկաւ ժայռերու տակ. մինչեւ որ օր մ'ալ թռչուն դարձաւ. սարէ-սար, ձորէ-ձոր ինկաւ «ո՞ւր ես, ո՞ւր ես, ըսէ՛, լսէ՛» կանչելով»:

Հէքեաթներու շարքը կը սպառնէր գիշերուան տեւողութիւնն ու խաւարը: Լուսնկայի նիհար մէկ շողը կ'անհետէր դռնակի փոքրիկ ծակէն, լուսաստղը՝ կը կենար ճիշտ Նունուֆար հօրքուրենց պարտէզի վրայ:

Շուշանը սափորն ուսին՝ մթընշաղին մէջ երերուող ստուերները գննելով, աղբիւրը կը վազէր: Մխթարը գեղին զառնարածը դարձաւ:

(Շար.) ԱԶԳԻՆ

— Թուրքիոյ հանդէպ իտալական քաղաքականութիւնը կը ներշնչուի այն մեծ համակրութենէն, զոր այս երկիրը կը տածէ Մ. Քէմալի ձեռնարկած ներքին բարենորոգումներուն մասին։ Իտալիոյ հանդէպ նոյն զգացումներըարտայայտուեցանԹուրքիոյ կողմէ, որ միջերկրականեան քաղաքականութեան մէջ ինքզինքը կը պարտադրէ իբրեւ ինքնավար ուժ մը, որուն վրայ պէտք է իրենց վստահութիւնը դնեն Մերձաւոր Արեւելքի ժողովուրդները։

Մայիս Մէկը

Այսօր Մայիս 1ի աշխատաւորական տօնը շատ խաղաղ պիտի անցնի Փարիզի մէջ։ Ներքին Նախարարին եւ ոստիկանական տեսուչին ձեռք առած խիստ միջոցներուն շնորհիւ փողոցին մէջ ո եւ է ցոյց չպիտի կատարուի։ Հանրակառքի եւ մէթրոյի երթեւեկը չպիտի դադրի. միայն ինքնաշարժի վարիչներն են, որ չպիտի աշխատին, ինչպէս ամէն տարի։ Լոյս չպիտի տեսնեն քանի մը թերթեր։

Երէկ առաւօտ փոքրիկ միջադէպ մը պատահեցաւ։ Երկու համայնավար երիտասարդներ Լուվրի մեթրոյին մօտ կը բաժնէին թռուցիկներ, որոնցմով ժողովուրդը կը հրաւիրուէր ցոյց կատարել այսօր։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց այդ երիտասարդները։

*** Պերլինի համայնավարները վճռած են արիւնալի ցոյցեր կատարել։ Պիտի գրաւեն մայրաքաղաքի երկու մեծ հրապարակները՝ Ալեքսանդրափլաց եւ Փոցտամէրփլացը։

Կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է։ Բացի ոստիկաններէն, քաղաքապահ զինուորներն ալ շարժման մէջ պիտի դրուին։ Ասոնք իրենց տրամադրութեան պիտի ունենան ձգախէժէ ամուր խարազաններ, քարապին, փարապէլլոմ ատրճանակ, ամէն մեծութեամբ գնդացիր, հրասայլ եւ մեծ թիւով ինքնաշարժներ եւ բեռնատարներ՝ օգնական ուժ հասցնելու համար վտանգուած կէտերը։ Նոյնպէս ամբողջ օրը շարժման մէջ պիտի դրուին օդանաւերը, որոնք անթելով ոստիկանութեան լուր պիտի տան կասկածելի համախմբումները։

Ի՞նչ կ'ուզեն Սուրիոյ ազգայնականները

«Նոր Սուրիա» կուսակցութեան (որուն կեդրոնն է Նիւ Եորք եւ որ ունի 48մասնաճիւղեր)4րդ համաժողովը գումարուեցաւվերջերս՝ ի ներկայութեան 32 պատուիրակներու՝ Իլինոյզի Միշիկըն քաղաքին մէջ, ուր 6 նիստեր տեղի ունենալէն վերջ համաժողովը փոխադրուեցաւ Միշիկընի Տիթրոյթ քաղաքը։ Համաժողովը, որ տեւեց 5 օր եւ ունեցաւ 13 նիստ, տուաւ հետեւեալ որոշումները.—

1. Նոյնութեամբ պահել կուսակցութեան քաղաքական սկզբունքը.— Սուրիոյ կատարեալ անկախութեան տիրացումը եւ անոր միութիւնը։

2. Չընդունիլ Սուրիայէն կորզուելով Լիբանանի կցուած հողերուն օրինականութիւնը։

3. Ուժ տալ Սահմանադիրին, մանաւանդ ազգայնական երեսփոխաններուն, ցորչափ անոնք կառչած մնան Սահմանադրութեան եւ անոր 6 յօդուածներուն։

4. Շնորհակալութիւն Հիճազի թագաւոր Ապտիւլ Ազիզ Իպնը Սուուտին սուրիական ապստամբները իրերկրին մէջ հիւրընկալելուն համար։

5. Բողոք Ազգերու Դաշնակցութեան՝ Ֆրանսայի մասին որ Սահմանադիր ժողովը յետաձգեր է անպայման ժամանակով։

6. Բողոք ֆրանսական մարզպան Հանրի Փոնսոյին, եւ Ֆրանսայի արտաքին Նախարարին։

7. Կազմել Պաղեստինի մէջ յանձնաժողով մը՝ ընդունելու համար այն նուիրատուութիւնները որ պիտի ըլլան սուրիական ապստամբներուն։

8. Պաղեստինի երեւելիներէն Ապտուլլահ Ճէվտէթ եւ Մուհամմէտ Ապու Ղանամը իբր պատուիրակ ղրկել Նէճտ, ստանձնելու համար Սուրիոյ ռազմիկներուն թիւը, բստ այնմ անոնց ղրկելու համար նուիրատուութիւն։

Քեազիմ փաշա վերադարձած

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ սպայակոյտի փոխ-Նախագահ Քեազիմ փաշա, որ թուրք զինուորական մարմնի գլուխն անցած Աղֆանիստան գացած էր, առջի օր վերադարձած է Պոլիս։

Ինչպէս կը յիշուի, այս պատուիրակութիւնը հազիւ հասած, ապստամբութիւն սկսած էր Աֆղանիստանի մէջ և չէր կրցած իրենց վստահուած առաքելութիւնը կատարել։

Ֆրանսայի նաւատորմը եւ Իտալիա

Միլանէն կը հեռագրեն.— «Փոփոլօ տ'Իտալի» ժրնեւի Զինաթափութեան Խորհրդաժողովին առթիւ կը բաղդատէ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ նաւային ուժերը։ Կ'ըսէ թէ Ֆրանսա իր սպառազինութեան աճելի ծրագիրը կը հետապնդէ անսասան եւ թէ այսուհետեւ Իտալիոյ ապահովութեան խնդիրը Ալպեաններէն Միջերկրական փոխադրուած է։ Ֆրանսա բաց դուռ ունի Ատլանտեանի վրայ, մինչ Իտալիա փակուած է Միջերկրականի մէջ ու այդ միակ ծովուն մէջ իր նաւային ուժերը այնքան քիչ են, որ այս պարագան կրնայ գէշ հետեւանքներ ունենալ։

Իտալերէն թերթը կը շեշտէ թէ Ֆրանսա ցամաքային սպառազինման մէջ հաշուի չուզեր առնել գաղութներու ուժերը եւ այդ պատճառաւ ալ կը պաշտպանէ այն տեսակէտը թէ Միջերկրականի մէջ զօրաւոր նաւատորմ մը անհրաժեշտ է զօրաշարժի պարագային պաշտպանելու համար հիւսիսային Ափրիկէէն Մարսէյլ փոխադրուող զօրագունդերը։

Թերթերը նոյն դիտողութիւնները կ'ընէ նաեւ օդային ուժի մասին։ Դիտել կուտայ թէ Պիզերթի (Թունուզ) ֆրանս. օդանաւերը շատ դիւրաւ կրնան ռմբակոծել, օրինակ, Սիկիլիոյ իտալական խարիսխները։ Յիշելէ յետոյ թէ զօր. Վէյկանի ներկայութեամբ Քորսիքայի մէջ պիտի կատարուին ռազմափորձեր, որոնց պիտի մասնակցին Մարսիլիայէն եւ Պիզերթէն եկած օդանաւեր, յօդուածագիրը կը վերջացնէ՝ մատնանիշ ընելով ժընեւի մէջ դարձած մեքենայութիւնները եւ Միջերկրականի մէջ կատարուած ռազմափորձերը։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ նոր ցնցումներ զգացուեցան Տէվէրնիի եւ Կոբընթոսի մէջ։

ԱԼՃԵՐԻԱՅԻ բանտը մը Վէնսէնի մէջ դանակով վիրաւորեց 40 տարեկան հայ բանուոր մը, որ հիւանդանոց փոխադրուեցաւ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզի Քրիստափոր խումբի ժողովը՝ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Café PetiteSource, մէթրօ Օտէօնի դիմացը։

Լիոնի Կայծակ խումբի ժողովը՝ այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին 122 Cours Lafayette.

Մարսէյլի Ռոստոմ ենթակոմիտէէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Գէորգ Ջաւուշ, Արմէն Գարօ, Զարդարեան, Քրիս եւ Քեռի խումբերը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

Մարսէյլի Քրիստափոր ենթակոմիտէէն ստիպողական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

Տէսինի կոմիտէէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերը այս կիրակի ժամը 1ին քաղնիքին դիմացի սրճարանին ստորնայարկը։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅԱՐԴԳՈՂ

Այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին տեղի կ'ունենայ Voltaireի սրահին մէջ (Odéonի դիմաց) Յարդգողի գրական հաւաքոյթը։ Պիտի խօսի Հրաչ Սարգիսեան Սքանտինաւեան գրականութեան մասին։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ եղբայրս Ատափազարցի Խաչիկ Մխճեան, 16 տարեկան, որ երկու տարի առաջ տեսնուած է Մուսուլի մէջ։ Զինք ճանչցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր մօր եւ եղբօր Հայկազուն Մխճեանի Փլաս Պօլ Սէզան 1, Մարսէյլ։

Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուին Խարբերդի Սորսրի գիւղէն երկու քոյրեր՝ Սիրանոյշ եւ Ալթուն Յարութիւնեան, առաջինը մօտաւորապէս 15 եւ երկրորդը՝ 13 տարեկան։ Կը կարծուին ըլլալ Պէյրութի բարեգործական հաստատութիւններէն մէկուն մէջ։ Զիրենք կը փնտռէ իրենց եղբայրը, Նշան Յարութիւնեան։ Գրել իր հասցէին՝ Foyer Howard Karagheuzian, La Ville-aux-Clercs, (Loir-et-Cher).

Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուին Ամասիացի Տիգրան Փէֆիէեան, հօր անուն՝ Յարութիւն որ 1914ին Թրքական 32րդ Թնդանօթաձիգ զօրագունդին մէջ տասնապետ էր։ Կը կարծուի թէ Ռուսաստան կը գտնուի։ Իմացնել՝ Garabed H. Pepeianի, Maison Valencienne Fontaine sur Saône, Rhône.

Լուր տուողին 50 Ֆր. նուէր։

— Կը փնտռուի Թոգատի Արթօվայի գաւառակին եամմրշ գիւղէն Առաքելի եղբայրը Գէորգ գաբեան։ կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ։ իմացնել՝ Vartan Karianի 6 Bld. des Mon Quartiers, Issy-les-Moulineaux Seine.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant F. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration
Խմբագ. եւ վարչութիւն
235 Faub. St. Martin
PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
2
ՄԱՅԻՍ
1929

2 MAI 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 946

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼՕԶԱՆԻ ԴԱՍԸ

Վերջերս Վէնիզէլոս ճառ մը խօսեցաւ Պիրէոնի Թաղապետական Թատրոնին մէջ, Անատոլուի յոյն գաղթականներուն առջեւ։ Այդ ճառին գլխաւոր կէտերը հրատարակեցինք առջի օր։

Ի՞նչ կ'ըսէ Յունաստանի վարչապետը Թուրք բարբարոսութեան զոհ իր հայրենակիցներուն, որոնք 6—7 տարիէ ի վեր հատուցումի կը սպասեն, իրենց տնտեսութիւնը վերականգնելու եւ նոր օջախ կազմելու համար։ Այդ երկարատեւ ու ջղայնացնող սպասումէն ղառնացած, յոյն գաղթականները կը սպառնային բոյկոտի ենթարկել ծերակուտական ընտրութիւնները, եթէ հելլէն կառավարութիւնը չվճարէր իրենց Թուրքիոյ մէջ ձգած հարստութեանց ամբողջ արժէքը։

Կրետացի դիւանագէտը չափաւորութեան յորդոր կը կարդայ անոնց եւ ցաւոտ սրտով կը բացատրէ թէ ի՛նչ գէշ պայմաններու տակ ստորագրեց բնակիչներու փոխանակութեան համաձայնագիրը, որ տարիներէ ի վեր կռուախնձոր դարձած է Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ։

— Թուրքիա համաձայնագիրը ստորագրած ատեն, *կ'ըսէ*, իր հողէն քշած էր շուրջ մէկ միլիոն գաղթական։ Թրքական լեռներու վրայ դեռ կը մնային 180,000 հոգի, որոնք հոն սովահար պիտի մեռնէին՝ եթէ համաձայնագիրը չստորագրէինք, որովհետեւ *Թուրքիա, որոշած ըլլալով ոչնչացնել քրիստոնեայ տարրը*, չպիտի Թոյլատրէր անոնց մեկնումը։ Արդ, շնորհիւ այս համաձայնագրին, կրցանք ազատել մեր այդ ազգակիցները»։

Վէնիզէլոս կ'ըսէ թէ փրկած է ո՛չ միայն այն 180,000 հոգին, այլ և Պոլսոյ Յոյները։ Դե՛ռ աւելին. յաջողած է կարգադրել որ Յունաստանի 300,000 Թուրքերը Թուրքիա փոխադրուին։ Յետոյ աւելցուցած է թէ՝ Լօզանի մէջ անցուցած հինգ ամիսները իր կեանքի ամէնէն դառն օրերը եղան, քանի որ մինչ վարժուած էր ներկայացնել յաղթական եւ իր պահանջները պարտադրող Յունաստան մը, Լօզանի մէջ 1922-23ին կը ներկայացնէր քայքայուած ու պարտուած Ելլադա մը։

Այսպէս ուրեմն, 1912—13ի, 1919—21ի յաղթական Վէնիզէլոսը գլուխ կը ծռէր երէկուան պարտուած Թուրքին եւ կը ստորագրէր Լօզանի նուաստացնող դաշնագիրը։

Եւ սակայն հակառակ իր աղետալի պարտութեան, Յունաստան այսօր վերականգնած է, վէրքերը սպիացած են, դանդաղ բայց հաստատ քայլերով առաջ կ'երթայ, ու ապագային կը նայի լուսաշող աչքերով։

Կէս դարէ աւելի տեւող իր ազատագրական պայքարին մէջ, հելլէն ժողովուրդը ունեցած է յաղթանակի եւ պարտութեան — աւելի շատ պարտութեան — օրեր։ Բայց ո՛չ մէկ վայրկեան յուսալքուած է։ Համակերպած է դէպքերու անողոք պարտադրութեան, առանց ընկրկելու։

Մենք ալ ունեցանք մեր երկար պայքարը, մեր անհաւասար կռիւները, մեր հերոսական մարտնչումները։ Պարտուեցանք, յաղթեցինք ու կրկին պարտուեցանք։ Ունեցանք անկախ Հայաստանը, Սէվրը, հուսկ յետոյ Լօզանը, որ մեր Դատին վրայ տապանաքար դնելու անմիտ փորձ մըն էր։ Օգտուեցան մեզմէ, երբ ուժ մը կը ներկայացնէինք. միջազգային ժողովներու մէջ պատուոյ տեղ տուին մեր ներկայացուցիչներուն, երբ յաղթական էինք, ու անամօթաբար լքեցին մեզ, երբ պարտուած էինք։

Ո՛չ միայն չտուին մեզ Սէվրի դաշնագրով խոստացուած Հայաստանը, այլ նոյնիսկ զլացան հայկական օջախ մը, «խըրճիթ» մը. ու դեռ աւելին՝ Լօզանի ժողովասրահէն ներս չընդունեցին մեր պատուիրակները։

Մեր զոյգ մը Պատուիրակութիւնները վերջին փորձ մը ըրած էին՝ 1922 նոյեմբեր 15ին յուշագիր մը ներկայացնելով Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ արտաքին նախարարներուն, «անգամ մը եւս շեշտելու համար հայ ժողովուրդի արդար իրաւունքներուն վրայ՝ խնդրելով ստեղծել խոստացուած Հայկական Ազգային Օջախը՝ նախագահ Ուիլսընի իրաւախոհութեամբ գծուած Թրքահայկական նահանգներուն գէթ մէկ մասին մէջ։ Հակառակ պարագային ընդարձակել Հայաստանի Հանրապետութիւնը՝ անոր տալով 1914ի կովկասեան սահմանները եւ կցելով նոյնին Թրքահայաստանի վերոյիշեալ շրջանները։ Այս երկու ձեւի սահմաններն ալ դժուարութեանց բախելու պարագային՝ ստեղծել Հայկական Օջախը Կիլիկիոյ մէջ»։

Վերջին գիջում մըն ալ ընելով, երկու Պատուիրակութիւնները ընդունեցին Հայկական Օջախը դնել Թրքական գերիշխանութեան տակ։ Սակայն այս խիստ համեստ պահանջն ալ դրական արդիւնք չտուաւ և Հայերը լքուեցան իրենց բախտին։

Եւ ինչպէս որ 1878ին Խրիմեան Հայրիկ եւ ընկերները բողոքագիր մը ներկայացուցած էին Պերլինի վեհաժողովին, այնպէս ալ 1923 փետրուար 2ին մեր երկու Պատուիրակութիւնները բողոքի Թուղթ ներկայացուցին դաշնակից պետութեանց գլխաւոր պատուիրակներուն, իրենց վրդովումին հետ միաժամանակ յոյս յայտնելով որ Դաշնակիցները իրենք ձեռք կ'առնէն պէտք եղած միջոցները՝ դարմանելու համար Լօզանի Խորհրդաժողովին կողմէ հայ ժողովուրդի անուրանալի իրաւունքներուն դէմ կատարուած աղաղակող անարդարութիւնը։

Զո՛ւր յոյս։ Վեց տարի է անցեր արդէն և «դաշնակիցները» ամէն տարի աստիճան մը աւելի կը մոռնան մեզ։

Պերլինէն յետոյ Լօզանի դասը պէտք է բանայ մեր աչքերը։

Գիտնա՛նք համակերպիլ Վէնիզէլոսի պէս, բայց չընկրկինք երբե՛ք։ Ու վառ պահենք մեր հաւատքը վաղուան յաղթանակին մասին։

Հ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ԼՔՈՒԱԾ ՃԱԿԱՏ

Այս խորագրին տակ Յուսաբեր *կը գրէ (20 ապրիլ)*.

— «Հայկական ազատամարտը ընթացաւ առաւելապէս երկու դրօշներու տակ,—մարտական եւ դիւանագիտական։ Հայութեան մէկ մասը այն համոզման եկաւ, թէ մեր փրկութիւնը «երկաթէ շերեփ»ին մէջ է. իսկ միւս մասը տկար գտաւ մեր *զէնքը* եւ փորձեց *Թուղթով* լուծել դարաւոր ու արիւնոտ դատ մը։ Վաղ է վերջնական դատաստան տեսնել։ Հայկական ազատամարտը իր վերջին խօսքը տակաւին ըսած չէ։ Ըսած չեն իրենց վերջին խօսքը նաեւ Թուղթն ու զէնքը։ Թէ ի՛նչ ընթացք պիտի ստանայ մեր ազատագրական շարժումը եւ թէ այդ շարժման մէջ ի՛նչ դեր պիտի խաղան Հայ դատի պաշտպանութեան երկու գլխաւոր ազդակները՝ այդ ցոյց կուտայ ապագան։

1920էն ասդին նկատելի փոփոխութիւններ յառաջացան այս երկու հոսանքներէն մանաւանդ անոր մէջ, որ իր յոյսը դիւանագիտութեան կապած էր։ Այս հոսանքը նաեւ այսօր դէմ է զէնքին—եւ այսօր աւելի ուժգնօրէն քան երբեք — հայկական բազուկը անբաւարար գտնելով Հայ դատի լուծման համար։ Սակայն այս հոսանքը այսօր դէմ է նաեւ դիւանագիտութեան։ Ան չի հաւատար ո՛չ միայն զէնքին, այլ չի հաւատար նաեւ Թուղթին։ Լիովին խորտակուած են անոր բոլոր յոյսերը պայքարի թէ՛ մէկ եւ թէ միւս ճակատներուն վրայ։ Այս հոսանքը այսօր որդեգրած է այն սկզբունքը, որ քաղաքականութեան մէջ ծանօթ է «ռումանական» անունով, — այսինքն նստիլ եւ սպասել, մինչեւ որ պտուղը հասուննայ եւ գետին իյնայ եւ ապա առնել ու վայելել։ Իբրեւ բանաստեղծութիւն անշուշտ գէշ չէ այս երգը։

Մեզ մտահոգողը ներկան է, այն ցաւալի վիճակը, որ ստեղծուած է այսօր Հայ դատի դիւանագիտական պաշտպանութեան ճակատին վրայ։ Այս ճակատր այսօր ամբողջութեամբ լքուած է անոր նախկին ասպետներուն կողմէ։ Ճակատ մը, ուր գործ կայ կատարելիք, բայց ուր գործ կատարողը չկայ։

Եթէ այս ճակատին վրայ շահ քիչ ունեցանք (կամ բնաւ չունեցանք), մեղքը դիւանագէտինն է եւ ոչ դիւանագիտութեանը։ Ուրիշները օգտուեցան այդ զէնքէն (որովհետեւ զայն գործածելու կերպը գիտէին), մինչդեռ մենք այդ կերպը չիմացանք, ուստի եւ օգուտն ալ չունեցանք։ Ու քանի որ դիւանագիտութիւնը անկախ մեզմէ կ'ապրի ու կը գործէ (ու կը գործէ յաճախ նաեւ մեր դէմ), ուստի պայքարինք անոր դէմ ոչ թէ անկէ հրաժարելով, այլ զայն յաւալէսգործածելով։ փոխենքին կերպերը եւ որդեգրենք նորերը, առանց սակայն, հրաժարելու զէնքէ մը, որ իր տեղն ու դերն ունի պայքարողներու ընդհանուր զինանոցին մէջ»։

ՀԱՑԻՆ գինը 15 սանթիմ աժանցաւ երէկուընէ սկսեալ եւ այժմ լիտրը կը ծախուի 1 Ֆր·60ի։

ՊԵԼՃԻՔԱՅԻ Ծերակոյտը 54ի դէմ 69 ձայնով մերժեց կաթոլիկ խմբակի առաջարկը՝ նահանգային ընտրութեանց մէջ կիներուն ալ քուէի իրաւունք տալու մասին։

ԼԻՒՔՍԷՆՊՈՒՐԿԻ իտալական հիւպատոսարանի աւագ քարտուղարը սպաննուեցաւ իտալացի գործաւորի մը կողմէ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

200 ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ ԱՔՍՈՐՈՒԱԾ

Թաւրիզէն կը գրեն մեզի.—

Երեւանէն հոս եկած իրազեկ ճամբորդ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդեց խորհրդային Հայաստանի արդի կացութեան մասին.

— *«Հաց չի ճարուիր, տնտեսական ծանր տագնապի ենթակայ է ոչ միայն Հայաստանը, այլ և ամբողջ Ռուսաստանը։*

Չեկայի ահուսարսափը անհելի չափերու հասած է։ Կառավարութիւնը խիստ հալածանքի կ'ենթարկէ տրոցկիականները։

Մարտի կէսերուն Չեկան Երեւանէն դէպի Սիպերիա աքսորեց 200 հայ տրոցկիական ուսանողներ, որոնք բոլորն ալ վտարուած էին Հայաստանի համալսարանէն։

Աքսորական ուսանողներու խումբը զինուած չեկիստներու առաջնորդութեամբ փոխադրուեցաւ Երեւանի կայարանը, ուր խռնուած էր բազմաթիւ ամբոխ։ Ուսանողները վակոնները մտնելէ առաջ, միաձայն եւ համարձակ երգեցին «Մեր Հայրենիք»ը։ Չեկիստներու սպառնալիքը անզօր եղաւ լռեցնելու ազգային քայլերգը, որ կը թնդացնէր կայարանն ու շրջակայքը, մինչեւ որ գնացքը շարժեցաւ եւ իր հետ տարաւ 200 երիտասարդներու խումբը։

Վերջերս Հայ երիտասարդ մը կը փորձէ Յոյն ձեւանալ եւ Հիւսիսային Կովկասէն Օտեսա անցնելով կ'ուզէ երթալ Պուլկարիա, խորհրդային դժոխքէն ազատուելու համար։ Բայց հակառակ իր ճարպիկութեան, կը ձերբակալուի եւ կը տարուի Չեկա, ուր գետնափոր նկուղի մը մէջ կը բանտարկուի։

Գիշերը յանկարծ նկուղի պատի ծորակէն մեծ քանակութեամբ պաղ ջուր կը հոսի նկուղին մէջ։ Երիտասարդը կը նկատէ, որ եթէ այդ ջուրը քանի մը րոպէ ալ նոյն առատութեամբ հոսի, պիտի խեղդուի, ուստի հագուստը հանելով ծորակին բերանը կը բռնէ և կը խծկէ, իսկ ինքն ալ կը մնայ կանգնած սառ ջուրերուն մէջ։ Առտուն չեկիստ մը կուգայ եւ նկուղին դուռը կը բանայ, տղան կը տարուի քննութեան, որպէս զի յայտնէ թէ ինքը Հա՞յ է թէ Յոյն։ Տղան երբ կը պնդէ որ Յոյն է, չեն հաւատար, խոստովանեցնելու համար կը դիմեն հրէշային միջոցի մը, — տղուն գլուխը կը դնեն ճզմիչ մեքենայի մէջ եւ կը սեղմեն։ Ասոր վրայ, տղան վախնալով, որ գանկը պիտի պայթի, կը խոստովանի թէ Հայ է։ Զարաչար ծեծելէ յետոյ, նոյն օրն իսկ կը դատեն ու կը բանտարկեն»։

ՎԷՆԻԶԷԼՈՍԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Իգտամի մէջ ձէլալ Նուրի պէյ կը գրէ.— Վէնիզէլոսի գործի գլուխ գալէն ի վեր, Յունաստանի մէջ նորութիւն մը զգալի է։ Քսան տարի առաջ, կրետացի դիւանագէտը արկածախնդրութեանց մղուեցաւ եւ ներքին թէ արտաքին ճակատներու վրայ պարտուեցաւ։ Վէնիզէլոս դեռ հաստատ կը մնայ «մէղալօ իտէա»ի (մեծ գաղափարը) վրայ, բայց Յունաստանը դեռ խակ, այսինքն յառաջդիմելու կարօտ կը գտնէ, այդ նպատակին կարենալ հասնելու համար։

Ահա՛ Վէնիզէլոսի քաղաքականութիւնը.

«Մեծ նպատակներու կարենալ հասնելու համար, Յունաստան պէտք է զօրանայ վարչապէս եւ տնտեսապէս։ Իսկ մինչ այդ, ո եւ է աղմուկ չյարուցանել։ Երբ Յունաստան աւելի հարուստ ըլլայ իր բոլոր դրացիներէն, նպատակը ինքնին կ'ապահովուի»։

Յունաստանի ներսը, այլ եւս թշնամի եւ մրցակից չմնաց։ Անոր ո եւ է կարծիքը ընդդիմութեան չի հանդիպիր։ Ներքին կազմակերպութիւնը գէշ գտաւ, եւ հրաշալի պետական խորհուրդ մը կազմեց։ Երեսփ. ժողովը խելօք չէր կենար. անոր իբր անուարգել՝ Ծերակոյտ մը կազմեց։ Անդորրութիւն չկար, երեսփոխաններ անգամ լեռը կը տարուէին չարագործներու կողմէ։ Ապահովութիւն հաստատուեցաւ եւ տնտեսապէս շատ մը բարեկարգութիւններ եղան։ Թուրքիայէն Յունաստան գացող Յոյները իրապէս կը վերանորոգեն այդ երկիրը։ Եթէ վարչական և տնտեսական այս քաղաքականութիւնը շարունակուի, Յունաստան պիտի յառաջդիմէ, որովհետեւ, Վէնիզէլոս կ'ուզէ օգտուիլ ժամանակէն։

Ամէն պարագայի մէջ, մեր պարտականութիւնն է քայլ առ քայլ հետեւիլ Յունաստանի յառաջդիմութեան։ Հակառակ պարագային կը վնասուինք։

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿԸ

Ինչպէս գրած էինք, Փարիզի ոստիկանական տեսչութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած էր՝ կարգը չխանգարելու համար մայրաքաղաքին մէջ։ Իբրեւ նախզգուշութիւն ձերբակալուեցաւ համայնավար արհեստակցական միութեանց ընդհ. քարտուղար Տիւտիլիէօն։ Իսկ 26 կասկածելի օտարականներ ձերբակալուելով, սահմանէն դուրս հանուեցան։ Ասոնց մէջ է Տէսփալօֆ անուն Ռուս մը, որ նախագահն էր Լիոնի մէջ համայնավար կազմակերպութեան մը։ Տէսփալօֆ, որ միաժամանակ Գ. Միջազգայինի ազդեցիկ անդամներէն է, ժամանակէ մը ի վեր Փարիզ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԼՈՒՌ ՑԱՒԵՐ

Գարուն է դուրսը, պարտէզին մէջ ամէն ինչ կեանք կը բուրէ։ Նոր ծաղկած ծառի մը վրայ Թռչնիկներու երամ մը օդը կը լեցնէ վայրի երաժշտութեամբ մը։

Ցուն կը մտնեմ։

Նիհար եւ գունատ դէմք մը աչքիս կը զարնէ։ 14-15 տարեկան տղայ մըն է։ Հիւանդ է, գիւղէն բերեր են հիւանդանոց դնելու համար։

— Ի՞նչ ունիս, կը հարցնեմ։

Չի պատասխաներ։ Երեսս ալ չի նայիր։ Աչքերը կը պահէ սեւեռած տախտակամածին։ Կարծես գետնին չոր փայտերէն օգնութիւն կը հայցէ։

— Չեմ գիտեր թէ ի՞նչ ունի, մէջ կը մտնէ մայրը, քանի շաբաթ է ախորժակէ ինկած է, բան մը կերած չունի։ Հասակ նետեց այս օրերս, արդեօ՞ք ատկէց է։

Կը սպասէ որ լուսաբանեմ զինքը։

Անգամ մըն ալ կը դիտեմ տժգոյն պատանին։ Գլուխը կախ, աչքերը միշտ յառած գետին, ոչինչ կը գտնեմ իր վրայ այն աշխոյժ եւ չարաճճի տղայէն զոր ճանչցեր էի տարի մը առաջ։

Խամրեր է ծաղիկը, դեռ բոլորովին չբացուած։ Աճիւոր օձը նենգօրէն փաթթուեր է իր վզին եւ արիւնը ծծեր ու ծծե՜ր...։

Ճարաշուք լռութիւն մը կը տիրէ սենեակին մէջ։ Չեմ համարձակիր բերանս բանալ։

— Իրիկուն եղածին պէս տաքութիւն մըն է վրան կուգայ, կ'աւելցնէ քիչ յետոյ մայրը, մինչ արցունքի երկու խոշոր կաթիլներ իր արդէն կարմրած աչքերէն կ'իյնան սեւ շրջազգեստին վրայ...

Սերունդ մը կայ ամբողջ, որ այսպէս կը հալի, կը մաշի օրէ օր։

Վ. Մ.

ԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ

Պոլիսէն կը հեռագրեն ապրիլ 30 Թուականով.—

Երէկ գիշեր քաղաքական ոստիկանութիւնը ձերբակալեց կարգ մը մարդիկ, որոնք կապ ունէին համայնավարական շարժման հետ։ Ասոնցմէ ոմանք կարեւոր պաշտօններ կը վարեն։

Բացարձակ գաղտնապահութիւն կը տիրէ այս խնդրին մասին։

ԻՐԱՔԻ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ

Իրաքի նախկին կրթական նախարար Թէվֆիք Սուվայտի պէյ կազմեց նոր դահլիճը, վարչապետութեան հետ միաժամանակ ստանձնելով արտաքին նախարարութիւնը։

Նոր դահլիճին կողմէ նկատի առնելով, կարելի է ըսել թէ Իրաքի ընդհանուր քաղաքականութեան մէջ ո եւ է հիմնական փոփոխութիւն չի նախատեսուիր։

Նախկին դահլիճը հրաժարած կը մնար յունուար 21էն ի վեր։

ՊՈԼԻՍԸ ՄԷԿ ԴԱՐ ՎԵՐՋ

Վիճակագրութեան մը համաձայն, մէկ ամսուան ընթացքին Պոլսոյ մէջ 1365 հոգի կը մեռնին եւ փոխարէն կը ծնին 989 հոգի։

«Այս հաշուով, կը գրէ «Ազգամ», մէկ դար վերջ մէկ հոգի իսկ չպիտի մնայ Պոլսոյ մէջ»։

ՊՈԼՍՈՅ ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏԸ

Մարտ ամսուան մէջ 1,078,656 Թօնօ տարողութեամբ 523 շոգենաւ մտած է Պոլսոյ նաւահանգիստը։ Նաւերէն 270ը Սեւ Ծովէն, 250ն ալ Միջերկրականէն մտած են։ 97ը Թրքական դրօշ կը կրեն եւ 87,690 Թօնօ տարողութիւն ունին։

Փետրուարի մէջ 348 շոգենաւ միայն եկած էր՝ 707,342 Թօնօ տարողութեամբ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՍԵԼԱՆԻԿԻ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ.— 260 ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐ ՀԱՅԵՑԻ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՍՏԱՆԱՆ ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ՁՐԻ.— ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԳԱՂԹ.— ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԱՒԵՐԸ.— ՍԵԼԱՆԻԿԸ ԱՆՕԹԻ Է, ԿԸ ՇԱՐԺԻ, ԼՈՆՏՈՆԸ ԿՈՒՇՏ՝ ԿԸ ՑՕՐԱՆՋԷ.— «ՄԱՍԻՍ» ԱՄՍԱԳՐԻՆ ՍԱՅԹԱՔՈՒՄՆԵՐԸ:

Անցեալ օր տեսակցութիւն մը ունեցայ Պ. Ներսէս Կիւլպէնկեանի հետ, որ նոր վերադարձած էր Սելանիկէն:

Խօսակցս կարգ մը շահեկան տեղեկութիւններ տուաւ ողբացեալ Կիւլլապի Կիւլպէնկեանի կտակով հիմնուած վարժարանին մասին: Վարժարանը բացուած է ասկէ քանի մը տարի առաջ, 300,000 տոլար հիմնադրամով մը: Այժմ այնտեղ կ'ուսանին 260ի չափ երկսեռ հայ երախաներ, բոլորովին ձրի: Վարժարանը ունի յոյն տնօրէն մը եւ հայ պատասխանատու վարիչ մը: Պ.Ն. Կիւլպէնկեան որ կտակակատարներէն մէկն է, ուրախութեամբ կը պատմէ թէ հայերէն լեզուի, պատմութեան եւ ընդհանրապէս ազգային դաստիարակութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ տղաքը շատ յաջող են: Այս պարագան կը գտնէ չափազանց ուրախալի, որովհետեւ իրականացած կը տեսնէ թէ ողբացեալ կտակարարին բաղձանքները՝ հայ երախաներու ազգային կրթութեան մասին:

Ինքը իբրեւ կտակակատար յանձնախումբին ներկայացուցիչ գացած էր Սելանիկ, տեղին վրայ ուսումնասիրելու համար ամէն բան: Պ. Կիւլպէնկեան ցաւով կ'արտայայտուի տեղական կուսակցական վէճերու մասին որոնց նիւթ կը հայթայթէ նաեւ դպրոցին ներքին կազմակերպութիւնը: «Բնականաբար անհնար է ամբողջութեամբ գոհացում տալ գաղութին պէտքերուն, սակայն մենք մեր հիմնադրամին թոյլատրած միջոցներով կը ջանանք կարելին ընել այդ տեսակէտէն: Մեր աշակերտներուն մէջ որեւէ խտրութիւն չենք դներ եւ մեր վարժարանը բաց է բոլորին համար:»

Վարժարանը Հայաստան փոխադրելու հաւանականութեան մասին ալ տեղեկութիւններ ուզեցի: Պ. Կիւլպէնկեան, յայտնեց որ այդպիսի ծրագիր չունին առայժմ, որովհետեւ իրենք կը փափաքին որ հայ, մանուկները մեծնան իբրեւ Հայ ունենան հայեցի դաստիարակութիւն եւ չթունաւորուին օտարոտի եւ վտանգաւոր գաղափարներով: Վարժարանը Երեւան տանելով առանձին բարիք մը չեն տեսնիր, աչքի առջեւ ունենալով տիրող պայմանները:

Յանձնախումբը անտարբեր չէ նաեւ տղոց ապագային մասին եւ անոնց չափահասութեանը միջոցներ ձեռք պիտի առնէ գործ հայթայթելու համար:

Պ. Կիւլպէնկեան յուզումով կը նկարագրէ յունահայ գաղութին անմխիթար վիճակը: Երեք գլխաւոր երեւոյթներ գրաւած են իր ուշադրութիւնը,— 1.— Հայերու գաղթը դէպի Հարաւային Ամերիկա: 2.— Անօթի-ծարաւ բազմութիւններու սրտաճմլիկ կեանքը եւ 3.— Մասնաւորաբար թոքախտաւոր հայրենակիցներու խոշոր համրանքը: Անհատական միջոցներով կարելի չէ, կ'ըսէ, դարման ճարել այս բոլորին, սակայն հրամայական պահանջ է ազգովին աշխատիլ, փրկելու համար այս թշուառ բեկորները:

*
* *

Նամակիս կցեմ երկու բառ մեր գաղութին մասին որ ո՛չ անօթի է ո՛չ ծարաւ, բայց խոր քուն կը քաշէ: Ազգային ո՛չ մէկ շարժում, ո՛չ մէկ կենդանութիւն: Ամէն մարդ իր պատեանին մէջ քաշուած՝ չի հետաքրքրուիր ուրիշ բանով, Եւ այս տարին տասներկու ամիս: Միութիւններու ճոխ ցանկ մը ունինք բայց ոչ մէկը գործունէութիւն ցոյց կուտայ: Տիկնանցը, որ ամէնէն արդիւնաւոր մարմինն է, տարին մէկ անգամ հրապարակ կ'իջնէ, պարահանդէս սարքելու:

Հայ ժողովուրդին համար նուիրական շարք մը տօներ, ինչպէս Փետր. 18, Ապրիլ 24, Մայիս 28, Մշակոյթի Օր, «կուգան ու կ'երթան» եւ մարդ տեղէն չի շարժիր:

Շատերը գոց գիտեն թէ երբ կը սկսի Ռամազանն ու պայրամը, բայց գաղափար անգամ չունին մեր նուիրական օրերուն մասին: Տարէցները յուսահատօրէն կլանուած են իրենց առեւտրական գործերով, իսկ երիտասարդնե՞րը… Այո՛, անոնք ալ եկեղեցին շապիկ կը հագնին իբրեւ ազգային գործունէութիւն: Տիպարներ ունինք այստեղ, ամէն օր մեր քթին տակ, որոնք ամբողջ հայ ժողովուրդը չեն փոխեր իրենց մէկ հատիկ «պուխարա սէճճատէ»ին հետ…

Հոգի ու սիրտ մաշեցնելով ազգային դժբախտութեան մը առթիւ, իրաւ է, քանի մը սղերլին կը շնորհեն, բայց ո՛ւր էր որ գիտակցօրէն ու հաճոյքով տային:

Խօսք չունիմ բացառիկ դէմքերու մասին, որոնք կը կատարեն իրենց պարտականութիւնը, թէ նիւթական եւ թէ բարոյական: Դժբախտաբար սակաւաթիւ են այդպիսինները:

Չունինք ազգային կեդրոնական կազմակերպութիւն մը, որովհետեւ մարդիկը միտք չեն յոգնեցներ ատանկ աւելորդ բաներու մասին: Անշուշտ ամէնէն աւելի դատապարտելի են անոնք որ քիչ-շատ մտաւորական հով մը ունին: Բայց ի՞նչ կ'արժէ այդ, երբ սահմանափակ հորիզոն ունին իրենց աչքերուն առջեւ ու չեն գիջանիր մինչեւ հայ ազգը իջնել:

Իմ կարծիքով, այս առթիւ որոշ դեր կրնայ կատարել Պ. Ներսէս Կիւլպէնկեան, իրարու քով բերելով խումբ մը սրտցաւ մարդիկ: Գաղութին համար անհրաժեշտ է ընթերցարան-սրահ մը ուր կարենանք հաւաքուիլ, կարդալ, խօսիլ եւ ի հարկին… պարել: Ամէն կիրակի առտու եկեղեցիի դրան առջեւ իրարու «ողորմի Աստուած» ըսելը բաւական չէ մեր ինքնութիւնը պահելու համար այս համայնակուլ քաղաքին մէջ:

*
* *

Քանի մը ամիսէ ի վեր Լոնտոնի մէջ կը հրատարակուի անգլերէն ամսագիր մը՝ Մասիս, խմբագրութեամբ Պ. Արշակ Սաֆրաստեանի: Ամբողջութեամբ հայ ազգային շահերուն պաշտպանումին նուիրուած այս հանդէսը կը վարէ հակաբրիտանական ուղղութիւն մը որ հետզհետէ կը շեշտուի: Միւս կողմէ մասնաւոր եռանդով մը, առիթ չի փախցներ լորձնաշուրթն փառաբանելու վերաշինական աշխատանքները որ կը հոչակուին խորհրդային Հայաստանի մէջ: Այս հատուկտոր տեղեկութիւնները կարդացողը կը կրէ այն տպաւորութիւնը թէ ներկայ «հայկական կառավարութենէն» առաջ Հայաստանի մէջ ոչ մէկ բան կատարուեր է եւ հայ ժողովուրդի զարթօնքը կը սկսի 1920ի դեկտեմբերէն:

Մենք գիտենք ճշմարտութիւնը, բայց գոնէ մարդիկ պարկեշտութիւնը թող ունենան չմոլորեցնելու օտարները: Անգլիացի ընթերցողը «Մասիս»ը թղթատելէ ետքը պիտի հաւատայ որ «եթէ մենք՝ Անգլիացիներս գոհ չենք պոլշեւիկներէն, Հայերը գոհ են իրենցիններէն»:

Բայց այս չէր այն կարեւոր կէտը որուն վրայ պիտի հրաւիրէի խմբագրին ուշադրութիւնը:

Ծանօթ եմ իր տեսակէտներուն՝ Անգլիոյ վարած արեւելեան քաղաքականութեան մասին եւ գիտեմ որ շատ ալ հաշտ աչքով չի նայիր անցեալ դէպքերուն: Իրեն հետ ենք բոլորս: Սակայն, ի՞նչ օգուտ այս երկրին մէջ, այս ժողովուրդին հասցէին անհաճոյ խօսքեր արտասանելէ միակ հայ պարբերաթերթին միջոցաւ: Հարցը բոլորովին կը տարբերէր, եթէ մենք կարենայինք պատմել մեր յուսախաբութիւնները Թայմզի կամ Տէյլի Թելէկրաֆի սիւնակներուն մէջ:

Յետոյ, ի՞նչ օգուտ, մեր դառնութիւնը շեշտելու համար, բռնի, համակրալից ոճով մը շարադրել Թուրքիոյ մէջ անցածդարձածները: «Մենք կը հաւատանք Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի արդարամտութեան վրայ… եւայլն» եւ նման փաղաքշական արտայայտութիւններ անվայել են մեզի համար: Ո՛չ, պարոն խմբագիր, մենք ոչ կը հաւատանք Մուսթաֆա Քէմալներու արդարութեան ու պատիւին, ո՛չ ալ կը գիջանինք Անգլիոյ կամ Ֆրանսայի դէմ մեր թոյնը թափելու համար լզել մեր դահիճներուն՝ Թուրքերուն գարշապարը: Անգլիերէն թերթ խմբագրեցէք հայ ժողովուրդին մշակոյթը ներկայացնելու համար օտարներուն —եւ գովելի է «Մասիս»ի այդ մասը— սակայն մի՛ խեղաթիւրէք պատմութիւնը, որովհետեւ հայ ժողովուրդը կը ճանչնայ հիմա իր բարեկամն ալ, իր թշնամին ալ: Աւելին: Մի՛ ներկայացնէք հայ ժողովուրդը, իբր համակիր խորհրդային իրաւակարգի, որովհետեւ նախ քաղաքականօրէն ատիկա մեր դատին վնաս կը հասնէ, եւ յետոյ իրականութիւնն ալ գլխովին հակառակն է:

Հայ ժողովուրդին համար միայն մէկ սրբութիւն կայ— Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան: Ա՛յս է մեր միակ պատասխանը եւ Անգլիացիին, ե՛ւ Ռուսին ե՛ւ Թուրքին: Եւ այս ուղղութեամբ պիտի արտայայտուի «Մասիս»ը, եթէ կ'ուզէ իսկապէս օգտակար ըլլալ:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ

7800 ՖՐԱՆՔ ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Սեփ. Թղթ.) — Այս տարի աւելի մեծ ու պատկառազդու եղաւ մէկ միլիոն նահատակներու սգատօնը:

Հայ ժողովուրդը իր այս թափառական կեանքին մէջ, յոյսի եւ սփոփանքի ճառագայթներ կ'ուզէ, որպէսզի դառնացած սրտին ջերմութիւն ստանայ, որպէսզի ազատ արեւի ցոլքերուն տակէն անցնի իր պապերուն, իր սրբազան մեռելներուն ճանապարհէն մինչեւ վերջին հանգրուանը: Այդ ցոլքերը ժողովուրդի նուիրական աւանդութիւններն են, ուխտի, սուգի եւ յաղթանակի տօները, որոնք ամէն տարի կը թարմացնեն, կը սրտապնդեն ուծացումի ենթակայ հազարաւոր հայրենակիցներ՝ ցրուած աշխարհի չորս կողմը, անտուն անտիրական, լքուած բոլոր քաղաքակիրթ պետութիւններէն եւ նոյնիսկ իր անուանական պետութենէն:

Մեր գաղութին մէջ ալ, Զ. Ո. Միութիւնն էր որ ստանձնեց Ապրիլեան սգահանդէսին տօնակատարութիւնը:

Հակառակ օդին աննպաստութեան, 2000է աւելի երկսեռ բազմութիւն մը երկիւղածութեամբ կը սպասէր Կարտըն Փարքի մէջ: Իրենց ներկայացուցիչներով կը մասնակցէին, Հ. Հ. Հիւպատոսարանը, Ազգային վարժարանը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Ա. Ե. Հայ Կարմիր Խաչը, Բարձր Հայքի, Վասպուրականի, Շապին Գարահիսարի, Զարսանճագի, Մարաշի, Եղկիտի, Սիվրի Հիսարի, Խնուսի, Բալուի, Քղիի եւ Քեսէրէկի Հայրենակց. Միութիւնները:

Նոյնպէս նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատանեկան Միութիւնը, Հ. Մ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը եւ Արարատ Մասնաճիւղը, Բարձր Հայքի եւ Զարսանճագի Երիտասարդաց Միութիւնները:

Առանց հրաւէր ստացած ըլլալու, Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակցական միութիւնն ալ կը մասնակցէր իր ամբողջ վարչական կազմով, որուն անդամները յայտնեցին թէ իրենք միշտ պատրաստ են նիւթապէս եւ բարոյապէս օգնելու ազգային ձեռնարկներուն:

Վարագոյրը բացուելուն սրտաճմլիկ տեսարան մը պարզուեցաւ: Մէջտեղը դրուած էր սեւ դագաղ մը, որուն վրայ պատկերը կը խորհրդանշէր աւերակ Հայաստանը՝ իր ամպամած Մասիսով, անոր ստորոտը ջախջախուած գանկեր ու ոսկորներ: Իսկ միւս կողմէ կը տեսնուէին կարմիր մահիկն ու թրքական արիւնոտ սուինները: Դագաղին գլխուն վերեւ խունկը կը մխար, իսկ երկու կողմերը հրեշտակներով շրջապատուած բեմին կուտային խորհրդաւոր երեւոյթ մը: Քիչ մը վարը, սեղանի մը վրայ ապակիէ շրջանակի մէջ առնուած կը խօսէին մեր անմահները, Ակնունին, Զօհրապը, Վարուժանը, Խաժակը եւ այսպէս անհատնում շարքը մտաւորականութեան:

Քանի մը արտասանութիւններէ վերջ, առաջին անգամ խօսեցաւ Պ. Լեւոն Մեսրոպ, Ազգային Վարչութեան կողմէ: Ան պարզեց սգատօնին նշանակութիւնը եւ օրինակներ տուաւ շատ մը ազգերէ, որոնք ազատ ապրելու համար մեռնիլ գիտցեր են:

Բարձր Հայքի Հայրենակցական Միութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Ա. Արծնեան, որ իր յարգանքը յայտնելէ վերջ նահատակներու յիշատակին, կարդաց «Յառաջ»ի այն թիւէր Կեսարիոյ առաջնորդը սրտայոյզ կոչ մը կ'ուղղէր հարիւր որբերու ճաշերու ծախքին համար, և անմիջապէս խօսքէն գործի անցնելով, 200 ֆրանք նուիրեց իրենց Հայրենակցական Միութեան կողմէ: Ներկայ ժողովուրդը, բարի նախանձէ մը դրդուած, հանգանակութեան գումարը բարձրացուց 7800 ֆրանքի:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ խօսեցաւ ընկեր Մ. Մարութեան, որ պատկերացուց Տէր Զօրի անապատը, իր տեսած ոսկորներն ու գանկերը. եւ յիշեց իր մօր հէքիաթը. «Թագուհի մը երեք զաւակներ ունէր, եւ ոսկի խնձոր մը Անդրանիկ զաւակին պատուիրեց որ հսկէ խնձորին վրայ. տղան հսկեց մինչեւ կէս գիշեր ու յետոյ երբ քունը տարաւ, սեւ վիշապը եկաւ խնձորը առաւ: Երկրորդ զաւակը նոյնպէս քնացաւ: Վիշապը խնձորը դարձեալ տարաւ: Երրորդ զաւակը կէս գիշերէն վերջ երբ տեսաւ որ պիտի քնանայ, իր մատը կտրելով աղ ցանեց վրան, եւ այդ ցաւը թոյլ չտուաւ որ քնանայ ու երբ վիշապը եկաւ, ջախջախեց անոր գլուխը ու ազատեց խնձորը: Առաջին զաւակը ռամկավարները կը ներկայացնէ, երկրորդը՝ հնչակները, իսկ երրորդը՝ որ նախ իր մատը կտրեց, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Փակումը կատարեց առաջնորդ Պալաքեան եպիսկ. գնահատելով ժողովուրդի ղօհաբերութեան ոգին: Թող հազար ճառեր խօսին ուրիշները, թող միլիոններ դիզեն հարուստներ, ժողովուրդը իր ճառը խօսեցաւ տասը վայրկեանի մէջ 7800 ֆր. գոյացնելով, ազատելու համար հարիւր բեկորներ:

Երկու անգամ հանդէսի փակումը յայտարարուեցաւ, բայց ժողովուրդը դեռ չէր ուզեր ոտքի կանգնիլ:

Ս ՄԻՒՏՈՆԵԱՆ

ԿԱՐՏԱՆ

ԿԱՐՏԱՆ, 29 ապրիլ (Սեփ. Թղթ.).— Ապրիլ 11/24ը Կարտանի մէջ տօնուեցաւ նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կարտանի կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Արեւմտ. Ե. Հ. Կ. Խաչի եւ քանի մը գիւղական միութիւններու: Կիրակի առաւօտ պատարագ եւ ապա հանդէսի սկզբնաւորութեան հոգեհանգիստ, նահատակներու յիշատակին: Տպաւորիչ կերպով զարդարուած էր սգաբեմը. սեղանի մը վրայ չորս կողմը սեւով ծածկուած՝ վրան երկու տեսակ աւազէ շինուած մեծ խաչը՝ բոլորուած կանաչ ծաղկեպսակով մը: Սգաբեմին ճակատը սեւ շղարշի մը վրայ ճերմակ մեծ տառերով մակագրուած. «Յարգա՛նք Նահատակներուն Ապրիլ 11/24ի»:

Դաշնակցութեան Տունը զարդարուած էր բիւրաւոր նահատակներու մեծադիր նկարներով, բոլորն ալ սեւ շղարշներով եզերուած: Հայկական եւ ֆրանսական եռագոյններ կը ծածանէին աջ ու ձախ:

Ընկեր Յ. Չէրչեանի բացման խօսքէն վերջ, տեղւոյս Կարմիր Խաչի անդամուհիներու երգեցիկ խումբը երգեց Մեր Հայրենիքը, նաեւ հանդէսի միջնարարներուն քանի մը աւուր պատշաճի երգեր, շատ ներդաշնակօրէն: Ընկ. Հայկազ յաջող կերպով արտասանեց Աւ. Ահարոնեանի «Ուխտաւոր»ը, Մ. Քէշիշեան Սիամանթօի «Ափ մը Մոխիր»ը, Պ. Կ. Պետրոսեան «Սեւ Խաւարը», Աբարբիոյ անապատներէն վերադարձող որբ մը որ ականատես եղած էր Եղեռնին՝ Պ.Խ.Դէօրգեան արտասանեց Պ. Դուրեանի «Տրտունջը»: Եղան եւ ուրիշ արտասանութիւններ:

Օրուան խօսողն էր ընկ. Պ. Հիւսեան, որ յարգանքի խօսքերէ յետոյ ըսաւ. «Մէկ միլիոն զոհը տուինք որ մեզ թանկ էր: Ուխտենք սիրելի՛ հայրենակիցներ, այդ մէկ միլիոն զոհերու անունով մէկզի նետել ոխն ու քէնը եւ միանալ՝ ազատելու համար մատաղ սերունդը, որպէսզի այն ժամանակ մենք իրաւունք ունենանք կոչուելու մէկ միլիոն զոհերու արժանի ժառանգները»:

Երկրորդ խօսողն էր Հ. Կ. Խաչի կողմէ Տիկին Ն. Քիրիթճեան որ թուեց մի քանիները նահատակ մտաւորականներէն, Սիամանթօ, Վարուժան, Խաժակ, Մուրատ եւայլն, փառաբանելով իւրաքանչիւրին արժանիքները, մէկը իբրեւ հայրենասէր բանաստեղծ, միւսը շինական երգով, երրորդը հրաշունչ ճառերով, չորրորդը իր քաջութեամբ:

Սրահին մէջ ասեղ ձգելիք տեղ չկար: Շատեր ոտքի վրայ կանգնած, լուռ կ'ունկնդրէին: Շատերու աչքերէն արցունքի կաթիլներ կը հոսէին եւ շատեր ապշած մնացած էին այդքան սրտաճմլիկ յարգանքի խօսքերէն: Տիկինը դէպի սգաբեմը դարձած ըսաւ. «Կ'ուխտենք ձեր նուիրական անունով որ մենք պիտի քալենք ձեր ճամբէն, որչափ ալ տատասկոտ ըլլայ ան: Դուք որ մեզի կրթեցիք այն նուիրական իտէալով, դրկեցէ՛ք մեզ ձեր հոգիները, որպէսզի աւելի գօտեպինդ կերպով շարունակենք ձեր կիսատ ձգած գործը:»

Հանդէսը վերջացաւ «Խաղաղութիւն Ձեզ» խմբերգով: Ժողովուրդը ցրուեցաւ շատ տխուր տրամադրութեամբ:

*
* *

Շաբաթ մը առաջ ալ Ապրիլ 11/24ը տօնուեցաւ հոս ռամկավարներու եւ հնչակեաններու նախաձեռնութեամբ: Ներկայ էին ճիշդ ու ճիշդ 33 հոգի, որոնց վեցը Դաշնակցական: [illegible] դէսը կազմակերպուած էր [illegible] տագողի: Արդե՞օք դաս [illegible] կազմակերպիչները:

Բաբերդ[illegible]

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Կրընոպլի մէջ 28 Ապրիլ [illegible] րակի օր կատարուեցաւ Ա[illegible] 11/24ի սգատօնը, նախաձեռ[illegible] թեամբ Ազգ. Միութեան. Ս[illegible] պատշաճ կերպով զարդար[illegible] էր: Խուռն բազմութեան մ[illegible] կայութեան, Վալանսէն [illegible] ւիրուած Պ. Շէհրէրեան [illegible] ցաւ օրուան տօնին առթի[illegible] դան նաեւ արտասանութիւ[illegible] եւ երգեր:

Վ. Ը[illegible]

ՓԱՐԻԶ

ՈՒՂԵՐՁՆԵՐ

Կիրակի օրուան սգահան[illegible] սին մէջ կարդացուեցան [illegible] հետեւեալ ուղերձները:

Անդրէասի եւ շրջանի Հա[illegible] Միութեան ուղերձը.—

— «Անդրէասի եւ շրջ[illegible] Հայրենակցական Միութիւնը [illegible] սրտաբուխ մասնակցութիւն [illegible] բերելով այսօրուան համազգ[illegible] սգատօնին՝ անգամ մը եւս [illegible] պէս անցնող բոլոր տարիներ[illegible] ընթացքին, կուգայ երկիւղ[illegible] օրէն պատուել յիշատակն [illegible] նոնց, որոնք մարտնչեցան [illegible] մարտիրոսացան պատիւի [illegible] պարտականութեան ուղ[illegible] ճամբուն վրայ:

Ո՛րքան տարիներն ա[illegible] այնքան կ'ոսկեզօծի մեր [illegible] րուն մէջ՝ անդարձ կորս[illegible] մեր նահատակներուն անթ[illegible] յիշատակը: Մենք, որ տե[illegible] մահասուեր ամայանալը [illegible] ծաղկած դաշտերուն եւ կե[illegible] բոյր այգիներուն. մենք, որ [illegible] սանք մեր բիւրաւոր սիրել[illegible] րու չարչարանքը եւ լսեցինք [illegible] նոնց հոգեվարքի մռնչիւնը. [illegible] ջապէս՝ մենք որ ականատ[illegible] վերապրողներն ենք զարհ[illegible] սպանդին, երբե՛ք, երբե՛ք [illegible] կրնար մոռնալ սրբազան [illegible] տականութիւնը, որ մեր [illegible] դրուած է իբր կտակ: Նուի[illegible] կան է մեզ համար կտակի [illegible] գործադրութիւնը. եւ առ[illegible] մար եկած ենք այստեղ՝ [illegible] տակի պանթէոնի շէնքին [illegible] մարմար քար մը եւս աւելց[illegible] լու մեր կողմէն ձերինին [illegible] հ[illegible]ման հայութեան մասնակ[illegible] թեամբ:

Վաղամեռիկ Պետրոս [illegible] եան կ'ոգեկոչէր. «…եւ մ[illegible] մերձն ալ կ'ուզէ երկու [illegible] նախ կեանքը, յետոյ [illegible] մ'իր վրան:» Մենք տեսա[illegible] տեսանք բիւրաւոր հոգեկ[illegible] սիրելիներ ու հայրենակ[illegible] սակայն անոնք ոչ կեանք [illegible] ցին եւ ոչ ալ լացող [illegible] սաբար, կուրծքը բաց, [illegible] վէս վազեցին դէպի մահ[illegible] լաղասելով ազատ մեռն[illegible] թէ ստրուկ ապրիլ: Եւ [illegible] ղովուրդը, որ հեռու «[illegible] կիրթ» կոչուած անբար[illegible] ազգերու թօշնած մտայ[illegible] նէն, կրցաւ՝ ի գին մար[illegible] թեան, բարձր մնալ մ[illegible] սպառնալիքին առջեւ [illegible] եան պիտի ապրի նոյն[illegible] կոտորակուած յաջորդ[illegible] շնորհիւ: Իսկ մենք, վերապ[illegible] ներս, միայն այն ժամ[illegible] ապրած պիտի համարուինք [illegible] մեր սրտերուն մէջ ապր[illegible] ու յաւերժացնենք այս[illegible] թանկարժէք յիշատակը:

Վրէժ չունինք ո՛չ ոքի [illegible] որովհետեւ վրէժ չկա[illegible] մօզ. ա[illegible] ազատ ապրիլ, Հ[illegible] ապրիլ, մարդ ապրիլ, [illegible] րիլ: Հայ ապրելով՝ գեր[illegible] վրէժը լուծած կ'ըլլ[illegible] նաբարոյ բոլոր թշնամի[illegible] որոնք արդէն իսկ Արդ[illegible] լարած հրաշալի վրէժին [illegible] սմքած՝ թունաւորուած [illegible] մը կը քաշքշեն՝ [illegible] կրակը մարած եւ վաղուա[illegible] մեռած: Մինչ դեռ մենք [illegible] ճակատով, պողպատէ [illegible] մաքուր խիղճով դեռ կ[illegible] ուժ ու եռանդ ունինք գ[illegible] կեցցէ՛ հայութիւն, անկ[illegible] նութիւն:

կեցցէ՛, կեցցէ՛ Հայ[illegible]

*
* *

Ուրֆայի Հայրենակց. Միութեան ուղերձը.—

— «Այսօր ոչ լացի ոչ ալ աղերսանքի համար է որ եկած ենք հոս:

Հոս եկած ենք մեր հայրազատի ուխտը անգամ մը եւս ամրապնդելու:

Մենք Ուրֆացիներս ալ տուինք մեր լաւագոյն զոհերը այն վատերուն անարգ մեհեանին: Անոնց ձայնն է որ կը լսենք: 10 հազար բերաններ միաձայն կը գոչեն.— «Ուխտի օրդ է, ուխտի գնա»: Այսօր մեր զոհերու աճիւնները նուիրական պարտք մըն է որ կը դնեն մեր վրայ, յաւառօրէն, հաւատարմօրէն, իբր յաւիտենական ուխտաւորներ հետապնդելու իրականացումը երազին, որուն ճամբուն վրայ ինկան, բիրտ ու վայրագ ուժերու սադրանքով:

Այսօր մենք կուգանք մեր սիրելիներու յիշատակները պանծացնելու եւ անոնց յուշերու վսեմ խորանին առջեւ ծնկաչոք ըսելու.

«Մենք ձեր զրկուած զաւակները արդար ժառանգորդը ձեր հերոսական պայքարին, կուգանք խոնարհիլ ձեր աճիւններուն առջեւ եւ կը խոստանանք անշէջ պահել այն կրակը որ դուք դրիք մեր մէջ, ոչ Թշնամին կրնայ մարել այն սրբազան կրակը եւ ոչ իսկ մահը: Որովհետեւ վառ ու անշէջ ջահի պէս ան ձեռքէ ձեռք պիտի փոխադրուի սերունդներուն, մինչեւ իրականանայ ձեր երազը որ մերն եղաւ»:

* **

Տրապիզոնի Նահանգի Հայրենակցական Միութեան ուղերձը.—

Ապրիլ 11/24ի ներկայ սգահանդէսը հայութեան բնաջնջումի տարիներուն վերյիշումի տօնն է՝ նուիրուած մէկ միլիոնէ աւելի անթաղ եւ անշիրիմ նահատակներուն խնկելի յիշատակին:

Տօնն է նաեւ պաշտամունքի եւ յարգանքի մեր նուիրական պարտականութեան, որ տարին անգամ մը մէկ սիրտ մէկ հոգի եղած կուգանք կատարել մեր անշիրիմներուն ի յարգանս:

Տօնն է նոյնպէս ժողովրդային պոռթկումի եւ բողոքի հանդէպ կատարուած անիրաւութեանց եւ քաղաքակիրթ մարդկութեան ցոյց տուած անարդար եւ անտարբեր վերաբերմունքին. երբ մեր միլիոնաւոր զոհերուն ազգային դատը կը մնայ անկատար եւ լքուած անոնց կողմէ:

Տօնն է վերջապէս ի սփիւռս աշխարհի ցրուած մնացորդներուս ի մի հաւաքման եւ ամէն մէկուս սրտին մէջ թաքնուած ազգային ուխտի վերանորոգման զոր ամէն մէկ անցնող տարի կուգայ խթանել եւ վառ պահել:

Յարգանքի եւ ուխտի այս ընդհանուր համազգային եւ ժողովրդական արտայայտութեան մէջ, Տրապիզոնի Հայրենակցական Միութիւնը սրտի անհուն կսկիծով եւ գերագոյն պաշտամունքով կուգայ իր յարգանքի բաժինը բերել մեր վեհերան նահատակներուն անմահ յիշատակին եւ անոնց շիրիմներուն:

Յարգա՛նք մեր բոլոր նահատակներուն, պատի՛ւ եւ փա՛ռք անոնց հետեւողներուն»:

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(Քաղուած՝ խորհրդ. Թերթերէն)

ԲԱՄԲԱԿԻ ՄՇԱԿՈՒՄԸ

Հայաստանը կրնայ արտադրել բամպակի լաւ տեսակներ, որոնք սակայն, ցարդ համապատասխան գին չեն գտած զանազան շուկաներու մէջ, զտման տնայնագործական ձեւերու պատճառով: Սարդարապատի եւ Երեւանի նոր զտիչ գործարանները, այժմ կատարելագործուած միջոցներով կը մաքրեն ամբողջ Արարատեան դաշտի բերքը: Անոնք բամպակը հունտէն բաժնելով, հում նիւթ կը մատակարարեն Լենինականի մանարանին, Հիւսքի գործարաններուն ու Երեւանի իւղահան եւ օճառի գործարաններուն: Այս կերպով, Հայաստանի բամպակը որ տասնեակ տարիներ շարունակ արտածուած է աժան գիներով, ներկայիս կը դառնայ երկրի տնտեսական զարգացման կարեւոր գործօններէն մէկը: Բամպակագործութիւնը որմէ միշտ կախում ունեցած է Արարատեան դաշտի գիւղացիութեան ապրուստն ու բարեկեցութիւնը, ստացած է արդիւնաբերական մեծ նշանակութիւն:

Դժուար եւ յամառ աշխատանքով կարելի եղած է լայնցնել բամպակի ցանքերու տարածութիւնը: 1922ին ցանուած էր 347 հեկտար բամպակ. իսկ 1928ին՝ 12,265 հեկտար: Պատերազմի ընթացքին (1914) այդ տարածութիւնն եղած է մինչեւ 11,779 հեկտար: Զգալի չափով բարձրացած է նաեւ բերքի քանակը: 1928ին ամէն մէկ հեկտարէն ստացուած է 58 փութ բամպակ, սպասուած 44 փութի փոխարէն. ընդհանուր բերքը եղած է 720 հազար փութ որ զտիչ գործարանէն անցնելէ յետոյ, տուած է 207,000 փութ մաքուր բամպակ եւ 475,000 փութ հունտ:

Անցեալ տարի բամպակի դաշտերուն մէջ աշխատած են 81 տրակտոր եւ ծախսուած է 23,902 փութ հանքային պարարտանիւթ, իսկ ընթացիկ տարուան մէջ պիտի գործածուին 200 տրակտորներ, 200 շարքացան եւ պիտի ծախսուի քառապատիկ քանակութեամբ աղբ: Գարնան մտադրութիւն կայ ցանելու 18 հազար հեկտար: Այդր լճի ջուրով ոռոգուող նոր հողերն ու խորվիրապի հողերը հնարաւոր կը դարձնեն այդ մտադրութեան իրագործումը: Իսկ համաձայն հնգամեայ ծրագրի, բամպակի ցանքերը հետզհետէ պիտի աւելցուին այն հաշուով, որ 1923ին ստացուի 1,700,000 փութ բամպակ, որ կը բռնէ մօտ 80 միլիոն ռուբլի:

Սարդարապատի դաշտերը եւս պիտի կրնան տալ մօտ 70 հազար հեկտար ոռոգելի հողեր, որոնց մեծ մասը պիտի յատկացուի բամպակի մշակութեան: Եթէ ջրանցքներու կառուցումն աւարտի եւ Արաքսի ու Զանգուի ջուրերը օգտագործուին, բամպակի մշակումը դեռ շատ աւելի կրնայ զարգանալ:

ՑԻՐ ՈՒ ՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

Օտեսայի մէջ.— Օտեսան ունի 1500 հոգիէ բաղկացած հայ գաղութ մը, որ գլխաւորապէս կազմուած է Ռումանիայէն եւ Բեսարաբիայէն գաղթած հայերով: Մեծ մասամբ արհեստաւոր են. կան նաեւ 150ի չափ բեռնակիր բանուորներ, որոնք կ՚աշխատին նաւահանգիստին մէջ: Արհեստաւորներու մեծ մասը կօշկակարներ են, որոնք կազմած են երեք շահակցական արհեստանոցներ: Ասոնց մէջ կ՚աշխատին 300 բանուորներ, որոնց մէջ նաեւ կիներ: Ասոնց արտադրութիւնը կը յանձնուի Համագործակցականին: Իւրաքանչիւր վարպետ, օրական կը պատրաստէ 3—4 զոյգ կօշիկ: Երեք արհեստանոցները միջին հաշուով կ՚արտադրեն ամսական մօտ 900 զոյգ կօշիկ:

Գաղութն ունի իր հայկական դպրոցը, ինչպէս մանուկներու, նոյնպէս եւ չափահաս բանուորներու համար:

* *

ԱՐՄԱՒԻՐԻ (Հիւս. Կովկաս) հայ գաղթականները կ՚ապրին ծանր պայմաններու մէջ: Բնակարանի տագնապը չափազանց սուր է. 10—12 ընտանիքներ կ՚ապրին մէկ սենեակի մէջ: Շատեր կը բնակին խոնաւ նկուղներու մէջ: Բժշկական օգնութիւն չկայ:

Սենեակներու նեղութեան պատճառով, 4—5 հոգի կը պառկին մէկ մահճակալի վրայ:

Կիներու առողջապահական պայմանները աւելի վատ են: Մանկաբարձուհի չկայ: Ցեղ կիները կը դարմանուին նախնական եղանակներով, ինչ որ պատճառ կը դառնայ զանազան հիւանդութիւններու:

Նկատե՛լի են այլանդակ բարքեր: 13 տարեկան աղջիկները կ՚ամուսնացնեն 15 տարեկան պատանիներու հետ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԿՐԵՆՈԲԼԻ ՄԷՋ

ԿՐԵՆՈԲԼԸ (Սեփ. Թղթ.) — Երեք հազարի հոգիի մօտ հայութիւն մը կը գտնուի այս քաղաքին մէջ, ցրուած քաղաքին բոլոր անկիւնները: Մեծ մասով կ՚աշխատին գործարաններու մէջ եւ գրեթէ ամէնքն ալ գոհ են իրենց վիճակէն:

Քաղաքը, հակառակ ճարտարարուեստական խոշոր կեդրոն մը ըլլալուն, մաքուր է, օդը լաւ եւ ջուրը առատ: Միայն բնակարանի տագնապը, ինչպէս բոլոր մեծ քաղաքներու մէջ, հոս ալ սուր հանգամանք առած է: Պզտիկ սենեակ մը գինը 100-120 ֆրանք է: Սակայն օրավարձքերը գոհացուցիչ են: Արդէն կայ սեփական տուն ունեցող հայրենակիցներու բաւական թիւ մը:

Ազգային կեանքը գարնան հետ միասին կը վերածնի: Կան մէկէ աւելի միութիւններ: Ազգային Միութիւնը, բոլորովին անկախ Լիոնի գոյնզգոյն նոյն կարգի միութիւններէն, եւ վաւերացուած կառավարութենէն, օգտակար աշխատանք կը թափէ պատարագի համար քահանայ բերել տալով Լիոնէն կամ Վալանսէն: Միջոցներ կը խորհուին լսարանի մը հաստատման համար:

Հ. Յ. Դ.ը ունի ենթակոմիտէ մը եւ Կ. Խաչը՝ մասնաճիւղ մը որոնք իրենց ուժերուն ներած չափով կը գործեն: Կայ նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղ մը: Հօկն ալ ունի իր ներկայացուցիչները, որոնք չորս հովերուն կը կարդան միշտ միեւնոյն յանկերգը:

** Անցեալ ապրիլ 7ին Հ. Մ. Ը. Մ.ը եւ Հ. Յ. Դ. ենթակոմիտէն միասնաբար կազմակերպած էին թատերական ցերեկոյթ մը: Բեմադրուեցաւ «Արաբօ»ն: Բաւական յաջող էին դերակատարները: Գաղութի մեծ մասը ներկայ էր եւ իր գոհունակութիւնը յայտնեց բուռն ծափերով: Վ. Հ.

Ժխտաբար խուժողունները՝ երկար շարքերը: Դժուար է գործել այսօրուան այլասերած իրականութեան մէջ: Մաղթենք որ չյանկսի պէտք եղած կորովը:

Իսկ մեր երիտասարդներուն ալ կ՚իյնայ անվարան ընդառաջ երթալ իրենց երէցներուն հրաւէրին: Համագործակցութեամբ եւ փոխադարձ զիջումներով է միայն որ կարելի կ՚ըլլայ յուրջ գործ մը երեւան բերել: Անհատներու համար պէտք չէ զոհել ամբողջ նպատակը եւ դատապարտել գործը:

Վ. Մ.

ՖՈՒԹԲՈԼ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պիյեանքուրի մասնաճիւղի երկու խումբերն ալ մեկնեցան կիրակի 28 Ապրիլ, Porte de Versailles մրցելու համար Football Club de Vaugirardի հետ, Champs de Manoeuvresի ընդարձակ դաշտին մէջ: Հազարէ աւելի երկսեռ բազմութիւն մը փութացած էր տեսնելու եղանակի վերջին մրցումը:

Դաշտ ելան նաեւ երկրորդ խումբերը եւ հաւասար խաղարկութիւն մը ունեցան, սակայն կիսախաղին 15 վայրկեան մնացած, մերինները շահեցան առաջին նշանակէտը: կիսախաղէն յետոյ դարձեալ հաւասար խաղարկութիւն մը տեղի ունեցաւ, իսկ վենջանալէն 5 վայրկեան առաջ «քօրնըր»ի մը վրայ, շահեցանք երկրորդ կէտը:

Քառորդ ժամ յետոյ դաշտ ելան առաջին խումբերը: Մեր առաջին խումբերէն վեց հոգի կարգ մը պատճառներով չէին կրցած մրցիլ, եւ երկրորդէն լրացուցին: Խաղի ընթացքին, հինգ վայրկեան յետոյ հակառակորդը շահեցաւ առաջին կէտը, յետոյ երկրորդը, եւ կիսախաղին 7 վայրկեան մնացած երրորդը: կիսախաղէն յետոյ հաւասար խաղարկութիւն մը ունեցան երկու խումբերն ալ, բայց վերջանալուն 3 վայրկեան մնացած մենք շահեցանք առաջին կէտը, փրկելով խումբին պատիւը: Այսպէսով մեր երկրորդը յաղթեց F. C. V.ի (2)ին 2ով 0, իսկ մեր առաջինը պարտուեցաւ սոյն խումբին առաջինէն 3ով 1:

Հ. Պաղիրկեանեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԶԱՐԹՈՒՄԸ

Հետաքրքրութեամբ կը հետեւիմ Հ. Մ. Ը. Մ.ի փարիզի շրջանի նորակազմ մարզական յանձնախումբին կատարած աշխատանքներուն:

Ըսեմ անմիջապէս, իր առաջին քայլերը շնորհաւորելի են ամէն տեսակէտով, վերջապէ՛ս կը տեսնենք Հ. Մ. Ը. Մ.ի նախկին — Պոլսոյ այդ փայլուն օրերու — վարիչներէն քանի մը հոգի որոնք դարձեալ ասպարէզ կ՚իջնեն, գործելու հաստատ մտադրութեամբ:

Իրենց առջեւ պիտի գտնեն դժբախտաբար խուժողունները երկար շարքերը: ...

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԱՌԱՒ ՓԱԽԱՒՆԵՐ

ՊՐԱՅԼԱ, 23 ապրիլ.— Անականկալ պարագաներու տակ քաղաքէս փախան երկու խաբեբաներ՝ Ղուկաս Բարսեղեան (Ակնցի) եւ Մարտիրոս Պարսամեան (Պոլսեցի):

Դէպքը տեղի ունեցաւ հետեւեալ կերպով:

Քաղաքիս մէջ հինգ տարիէ ի վեր կը գործէր «Այրօբլան» կօշիկի ծանօթ գործատուն մը, ուր կ՚աշխատէին 50ի չափ տեղացի եւ հայ գործաւորներ: Նախապէս Պ. Գէորգ Քնարեան (Սեբաստացի) եւ Ղուկաս Բարսեղեան նախաձեռնարկ եղած էին, իսկ աւելի երկու տարի առաջ ալ անոնց եկաւ միացաւ երրորդ մը, Մարտիրոս Պարսամեանը եւ գործը աւելի ընդարձակուեցաւ: Այս գործատունը Ռումանիոյ մէջ իբրեւ հայկական ձեռնարկութիւն մէկ համբաւ էր իր տեսակին մէջ եւ պատիւ կը բերէր:

Ապրիլ 11ին վերոյիշեալ երկու ընկերները՝ Ղուկասը եւ Մարտիրոսը Պուքրէշ մեկնած են, պատրաստ ամբողջ դրամը առնելով ապրանք գնելու, բայց հրապարակէն բոլոր գանձումներն ալ հաւաքելով, հեռացած են անծանօթ ուղղութեամբ: Տեղական թերթերը սկսած են շատ գէշ եւ անարգական լեզու գործածել: «Հայերը կուգան մեր երկիրը մեզ կողոպտելու եւ հարստանալու համար, անոնց պէտք չէ վստահիլ» ըսելով:

Այս երկու անզգամները իրենց արարքով թշուառութեան մատնեցին բազմաթիւ ընտանիքներ: Առաջին զոհն է իրենց բարեխիղճ գործի ընկերը, Գէորգ Քնարեանը, պատուաւոր անձ մը որ այսօր դատարանէ դատարան կը քաշկռտուի, իր վերջին կոպէկը ծախսելով: Նմանապէս 50ի չափ գործաւորներ իրենց զաւակներով այսօր ուտելու հաց չունին, որովհետեւ անոնց աշխատութեան արդիւնքը մօտաւորապէս 250,000 լէյի չափ գումար մը, լիշեալ առաւ-փախաւները միասին տարած են: Մօտ 20ի չափ վաճառականներու պահանջն է մէկ միլիոն լէյ կամ աւելի: Գործարանը փակուած է եւ դատավարութիւն տեղի կ՚ունենայ:

Ե. Օ.

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Փարիզ եւ արուարձանները բնակող այն գործաւոր ծնողները, որոնք կ՚ուզեն այս ամառ վեց շաբաթ օդափոխութեան ղրկել իրենց տկարակազմ զաւակները (6էն 12 տարեկան) եւ այս՛ շատ նպաստաւոր պայմաններով, թող դիմեն Կարմիր Խաչի քարտուղարութեան կամ Բուժարանը, ստանալու համար անհրաժեշտ տեղեկութիւնները եւ արձանագրել տալու իրենց անունը:

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— Մանուկներուն տարիքը պէտք է ըլլայ 6-12: Պիտի ղրկուին լեռ կամ ծով, ֆրանսացի ընտանիքներու մօտ, ուսուցիչներու, բժիշկներու հսկողութեան տակ: Արձակուրդը պիտի տեւէ օգոստոս 1էն մինչեւ սեպտեմբեր 15: Իւրաքանչիւր մանուկի համար պէտք է վճարուի 310 ֆրանք, որուն կէսը պէտք է վճարէ ծնողքը, իսկ միւս կէսը պիտի վճարէ Կ. Խաչը: Մանուկները պիտի ընդունուին՝ բժշկական քննութենէ մը յետոյ: Արձանագրուողներուն յարմար ատենին պիտի տրուին աւելի մանրամասնութիւններ:

Փարիզի Հայ Տիկնանց
Միութեան Հ. Կ. Խաչի
Օժն. Մասնաճիւղ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ՍԱՆԴՈՒԽԷՆ ԻՆԿԱԾ Է...

«Ո՞ւր ես, ո՞ւր ես, ըսէ՛, լսէ՛» կը կրկնէր աղջիկը մտովի, երբ յա՛նկարծ, խուլ ճօրէնենց հին մարագի պատին տակ, Մխթարի ուժեղ բազուկները իր մէջքն օղակելով, կ՚արձակէին անոր կրծքի քառասուն շարք կոճակները...:

— Մի՛, մի՛ ըներ, Մխթա՛ր, մարդ կուգայ կը գգուշացնէր Շուշանը, միաժամանակ թոյլ տալով որ Մխթարի տաք մատները իր կուրծքի չցուցնելիք տեղերն իսկ տրորեն:

— Արունս քեզ հալալ է, թող գան, թող տեսնեն կ՚ըսէր աներկիւղ տղան:

— Մխթա՛ր, հայրս կ՚իմանայ...

Ու հէքեաթները կեանք կ՚առնէին: Աղջկան մարմինը կը սարսռար, առաջին սիրոյ անստոյգ վախճանէն կ՚իյնար Մխթարի թեւերուն մէջ, ինչպէս Թիթեռնիկը ծոցը բացած նարգիզին ու արեւը արեւածաղիկին մէջ:

Երբեմն աղջկան արցունքները, արշալոյսի ցօղերուն հետ խառնուած, ջուր կուտային տրորուած մանուշակներուն: Եւ ի՛նչպիսի համբոյրներ այդ պահուն: Երդում, ամէն օր, արշալոյսէն առաջ, խոստում՝ աստուածագեղ գգայնութեամբ. կարօտ մը անանուն, եւ սպասումներ անվերջ:

Աղբիւրէն դարձին, Շուշան կը քալէր մեծ աղջիկներու շատախօս խումբերու ետեւէն եւ սիրակարօտ պատմութիւններ կ՚ունկնդրէր:

Համբոյրները դեռ կը վառէին անոր այտերը, շրթունքները կը չորնային, աչքերը կը պայծառային, ու կը թուէր թէ՝ բոլորը կը կարդային մեծ գաղտնիքին յանգաւոր մանրամասնութիւնները:

— Ե՞րբ պիտի մեծնայ Մխթարը ու հէքեաթին քաջը դառնայ, երբ նշանիս մատնին պիտի բերէ, կը մտածէր աղջիկը. եւ հասած առաջին վարունգը, կաթուկ ըլլած առաջին ծիրանը ու ծաղկած առաջին վարդը, շապիկին ու ստինքներուն պահ կուտար, իրիկունը գտնէն անցնող գառնարածին նետելու համար:

Մխթարն ալ իր գաղտնիքներն ունէր, որոնց բանալին ու լեզուն Շուշանն էր միայն:

Այսպէս մեծցան Շուշանն ու Մխթարը. մինչեւ որ օր մը՝ քաղքի խօճան (հարուստ) ագամանդակուռ մատանին Շուշանի մատն անցուց: Ոսկէ մանեակը պլլուեցաւ աղջկան արեւակէզ պարանոցին եւ քաղքցի փեսացուի լուսանկարը կրող մետալիոնը մինչեւ անոր պտկապտուկ ծծիկները երկնցաւ:

Վարդագոյն շրջագգեստին մէջ, հէքեաթներու թագուհի դարձաւ Շուշանը, եւ երբ իր յանցանքին ահաւորութեանն անտեղեակ, անմեղ հրձուանքով մը, ան դիմաւորեց տրեխաւոր գառնարածը...

Մխթարը լացաւ ու...:

Սառա խաթունը նկատեց տղուն արցունքները եւ բռնի ներս տարաւ զարմացած աղջիկը:

* **

Այդ տարի կարկուտը զարկաւ Շուշաննենց վերի արտի ցորենը. խաղողի եւ բամպակի բերքերը փճացան: Շուշանի սիրտն ալ կարկուտ զարկած արտի մը պէս աւերակ դարձաւ. երազի պէս գեղեցիկ յոյսերը կարկտահար տերեւներու պէս կտոր-կտոր եղան ու մնձրեցան:

Ատեն մը՝ աշունն իր տերեւաթափ տժգունութիւնն ու սարսուռները պտտցուց անոր ոսկեգանգուր մազերուն, օրէ օր գեղեցկացող վարդակարմիր ու կախարդիչ այտերուն եւ դեռ չբեղնաւորուած կողերուն վրայ:

կանխահաս ու խելացի երախաները, մանաւանդ գեղին գեղուհիները ճակատագրական փորձանքներու բաժին մըն ալ կ՚ունենան միշտ, իրենց կարճատեւ երջանիկ օրերուն հետ: Ատոր համար, Երուսաղէմի մարջաններու շարք մը, տարիներէ ի վեր օղակած էր Շուշանի կաթնաշող պարանոցն ու կուրծքը:

Ալ ստինքին տակ կծկուած, գնդասեղի մը մեծութեամբ խալը, մեզմէ աղէկներուն դրոշմած շարաչուշակ նախանշանը՝ ծնելու օրն իսկ, շատ բան խօսիլ տուած էր:

Սառա խաթունն իր թոռնիկի հասակով եօթ մոմ վառած էր Տիրամօր գերեզմանին առջեւ եօթն անգամ ոտաբոպիկ քալած էր մինչեւ Ս. Նարեկացու վանքը՝ կողպանենց ճգնաւոր տէրտէրի գրած թիլիսմները ծածկաբար կարած էր աղջկան բարձին մէջ: Սեւ հաւի արիւնով եօթ գլուխ սամոս գրել տուած ու կամուրջներու տակ պահած էր. ու քանի՜ քանի տէվրիշներու եւ գուշակողներու դիմած էր Շուշանի ճակատագիրը հասկնալու համար:

Ցնեցիները կը դողդղային աղջկան վրայ եւ կը սարսափէին քաղքցի փեսացուին դժգոհութիւն մը պատճառելէ:

Ցորեկները յաճախ մինակ էր Շուշանը, երբ նշենին կը զուգուէր սիրուն ծաղիկներով, երբ աքաղաղն ու հաւերը զուարթ կըտկըտոցով փողոցի մոխիրներուն վրայ կանակ կանակի կը պառկէին եւ ուռիները գլուխ գլխի կը սլսլային եւ կռունկներու երամը Սիփանի սարէն Արածանի կ՚երթար:

Ալ կարօտ մնաց աղջիկը, լեռնակրծքէն նետուող փրփրալեզու ջրվէժին, քչքչան աղբիւրներուն, եւ անոնց հայելիներուն մէջ խնդացող աղջիկներու նռան-կարմիր այտերուն եւ սաթափ ակռաներուն:

(Շար.) ԱԶԳԻՆ

կը գտնուէր։ Ոստիկանութիւնը կը կարծէ թէ յատկապէս եկած էր՝ օտար համայնավարներու շարժումը վարելու համար։

Բացի արտաքսուածներէն, Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ 314 համայնավար գործիչներ եւ օտարականներ ևս ձերբակալուեցան երեքշաբթի օր եւ հսկողութեան տակ առնուեցան։ Գիշերը եւ երէկ առաւօտ նոր ձերբակալութիւններ կատարուեցան։ Ձերբակալուածներուն մէջ էհամայնավար յայտնի գործիչ եւ հրապարակագ'ր Տանիէլ Ռընու։ Համայնավարները հրապարակային միթինկներ գումարեցին Պէլվիլուազի, Կրանժ-օ-Պէլի եւ Տամրէմի փողոցի սրահներուն մէջ։ Մեծ գործարանները սովորականին պէս աշխատեցան. շատ սահմանափակ թիւով համայնավարներ միայն չէին ներկայացած։ Հանգիստ ըրին ինքնաշարժի վարիչները՝ գրեթէ ամբողջութեամբ, շինութեանց եւ տպարանի աշխատաւորները։ Հանրակառք, մէթրօ և օթոպիւս աշխատեցան։

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԾՐԱԳԻՐԸ

Ազատական եւ Պահպանողական կուսակցութիւններէն վերջ, Անգլիոյ Աշխատաւորական կուսակցութիւնը եւս հրատարակեց իր ընտրական ծրագիրը, որուն մէջ կ'ըսէ թէ կուսակցութիւնը բոլշեւիկ կամ համայնավար չըլլալով, հակառակ է ուժով, յեղափոխութիւնով եւ գրաւումով ընկերային նոր իրաւակարգ հաստատելու դրութեան, ընդհակառակն կը հաւատայ խաղաղ և ժողովրդավար մեթոտներու հիման վրայ յառաջդիմութեան։

Գործատութեան խնդրին մասին խօսելով, կ'առաջարկէ հետեւեալ միջոցները.— Ազգային զարգացում եւ առեւտրական բարգաւաճում. խրճիթներու վերացում և նոր բնակարաններու շինութիւն. ջրային եւ ելեկտրականացման ձեռնարկներ. երկաթուղիներու եւ փոխադրութեանց սիստեմի վերակազմութիւն, ճարտարարուեստի վերականգնում. Անգլիոյ եւ գաղթապետութեանց շուկաներու ընդլայնում՝ բանուոր դասակարգի գնման կարողութեան բարձրացումով. գործազուրկներու նպաստի յաւելում. բանուորական շուկայի թեթեւացում՝ հանգստեան կոչելով տարիքոտ բանուորները եւ պատանիները 15 տարեկանէն ետք միայն դպրոցէն հանելով, մանր հողատէրերուն աջակցութիւն. ազգայնացում հանքերու, կրճատում աշխատանքի ժամերու եւայլն։

Գալով արտաքին քաղաքականութեան, Աշխատաւորական կուսակցութիւնը քաղաքական եւ տնտեսական գետնի վրայ պիտի գործակցի միւս ազգերուն հետ եւ իր բոլոր ուժով պիտի պաշտպանէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակը։ Կողմնակից է իրաւարարութեան և զինաթափութեան։ Նոյնպէս կողմնակից է դիւանագիտական եւ առեւտրական յարաբերութիւնները վերահաստատելու խորհրդային Ռուսիոյ հետ։

ԿՌԻՒ ՍՈՐՊՈՆԻ ՍԱՎԱՆԹԻ ՄԷՋ

Հանրապետական եւ ընկերվարական ուսանողներու դաշնակցութիւնը հրապարակային բանախօսութիւն մը սարքած էր երեքշաբթի գիշեր Սոսիէթէ Սավանթի մէջ Սպանիոյ մասին։ Կը նախագահէր փրոֆ· Վիքթոր Պաշ։ Մինչեւ ժամը 10 ամէն ինչ խաղաղ անցաւ. բայց երբ հռետորը սկսաւ կրօնքի, բանակի եւ հայրենիքի մասին հակառակ գաղափարներ արտայայտել, մօտ հարիւր երիտասարդներ, որոնք ազգայնական խմբակցութեան մը կը պատկանէին, յարձակեցան բեմին վրայ՝ «Մարսէյեզ» երգելով եւ ուզեցին դուրս հանել բանախօսը։

Իրարանցում եւ կռիւ առաջ եկաւ, որու ընթացքին նստարաններ տապալեցան եւ մուխ առաջ բերող կազեր ծաւալեցան սրահին մէջ։ Ոստիկանատունը միջամտելով դուրս հանեց խանգարիչները եւ դասախօսութիւնը շարունակուեցաւ։

ՍՈՐՊՈՆԻԷՆ Կ'ԱՅՐԻ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ երեքշաբթի առաւօտ ժամը 5ին հրդեհ ծագեցաւ Սոպրանիէի մէջ, խորհրդարանի հին շէնքէն։ Նախ այրեցաւ ձեղունը, ուրկէ ինկած բոցավառ փայտերէն բռնկեցան նախագահական բեմը եւ երեսփոխաններու աթոռները, որոնք մասամբ այրեցան։ Նոյնպէս վնասուեցաւ հանդիսականներուն յատկացուած բաժինը։ Կարելի եղաւ ազատել մատենադարանն ու դիւանաթուղթերը։ Նոր շէնքը անվնաս է։ Հրշէջներու ջանքերուն շնորհիւ հրդեհը սահմանափակուեցաւ։

ՀՐԵԱՅ ԵՒ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԴԷՄ ԴԷՄԻ

Մէմէլէն կը հեռագրեն թէ քաղաքին մէջ սարսափ կը տիրէ, Հրեաները կը վախնան փողոց ելլելէ, վախնալով որ քրիստոնեաները կը ջարդեն զիրենք, այս վերջիններն ալ կը վախնան որ Հրեաներէն կը սպաննուին։ Հրէական Պասեքի այս տօնական օրերուն, քաղաքը յիմարանոցի մը երեւոյթն առած է։

Այս վիճակին պատճառն է սպանութիւնը քրիստոնեայ դեռատի աղջկան մը, որ իբր սպասուհի կը ծառայէր Հրեայ ընտանիքի մը մօտ։ Հնապաշտ աւանդութեան մը համաձայն, Հրեաները ամէն Պասեքի պէտք է քրիստոնեայի մը արիւնը մտնեն. սպասուհիին սպանութիւնը կը վերագրուի այդ յիմարութեան։ Ոստիկանութիւնը քննութիւն բացած է։

ՔԱՏՐԻԷ ՀԱՆԸՄ ԵՒ ՄԵՂՍԱԿԻՑՆԵՐԸ

«Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ.— Վերջին հարցաքննութիւնները երեւան հանած են թէ ամբաստանեալներէն փաստաբան Ահմէտ Վէֆիք եւ Նասիր պէյերը Լոնտոնի հետ թղթակցութիւն կատարած են դաւադրական գործին համար։ Ամբաստանեալներէն մէկը Լոնտոն երթեւեկած եւ տեսակցած է օտարի մը հետ, որ վարագոյրին ետեւէն շփման մէջ գտնուած էր ամբաստանեալներուն հետ եւ դաւադրութեան գործը ինքը վարած։ Յետոյ այդ ամբաստանեալը իր խորհուրդը ամբաստանեալ այրերէն ոմանց յայտնած եւ այս վերջիններն ալ Քատրիէ հանըմը գրգռած են։ Վերջապէս հարցաքննութիւնները երեւան հանած են թէ Քատրիէ հանըմ Մուս. Քէմալի վրայ մահափորձ կատարելու համար ընկերի գացած էր։ Այս կինը, որ ի բնէ փառամոլ եղած է, պատմութեան մէջ հոգ չէ թէ վատ համբաւ մը ձգելու մարմաջով սոյն հայրենադաւ ոճիրը կատարել ստանձնած է։

Հարցաքննութիւնները Մայիսի մէջ պիտի լրանան։

ԱՊՐԻԼ 11/24Ի ՍԳԱՏՕՆԸ

ՊՈՒՐԿՈՒԱՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Պուրկուանի Հ. Յ. Դ. Վարդգէս խումբին կողմէ
Այս կիրակի ժամը 2.30ին Սալ տը Սէգարի մէջ
Բանախօսութիւն, արտասանութիւն, նուագ, մեներգ եւ խմբերգ

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
Ի ՆՊԱՍՏ ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ

19 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

Théâtre Albert Ier, 64 Rue du Rocher

5 մայիս կիրակի գիշեր ժամը 8.45ին

Սիրայօժար մասնակցութեամբ Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

Պ. Ե. Թօլայեան առաջին անգամ ըլլալով Փարիզի մէջ պիտի կատարէ Ներոնի դերը։

կը ներկայացուի՝ QUO VADIS? (ՅՈ՝ ԵՐԹԱՍ)

Կը մասնակցին նաեւ Տիկ. Տիկ. Ս. Ալէքսանեան, Ս. Նշանեան, Անահիտ եւ Խանդամիրով, Պ. Պ. Տ. Նշանեան, Շ. Սարեան, Ս. Թորոսեան, Գ. Գմբէթեան, Բաբիլոյեան եւայլն։

Տեղերու գիները օթեակ 250, 200, Թիկնաթոռ 25, 15, 10 եւ 7.50

Տոմսերու համար դիմել Պ. Պ. Երուանդ Թօլայեանի 208bis Rue Lafayette եւ Տրդատ Նշանեանի 48 Rue Monsieur le Prince.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզի Քրիստափոր խումբի ժողովը՝ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Café Petite Source, մէթրօ Օտէոնի դիմացը։

Կը խօսի՝ ընկ. Սահակ Տէր Թովմասեան։

Մարսէյլի Ռոստոմ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Գէորգ Չաւուշ, Արմէն Գարօ, Զարդարեան, Քրիս եւ Քեռի խումբերը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

Մարսէյլի Քրիստափոր ենթակոմիտէն ստիպողական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

Տէսինի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերը այս կիրակի ժամը 1ին բաղնիքին դիմացի սրճարանին ստորնայարկը։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Լիոնի Զաւարեան խումբի ստիպողական ժողովը՝ վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկ. Խաչատուրեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին փոքրիկն ԱԼԻՍ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Ամասիացի Տիգրան Փէփէեան, հօր անուն՝ Յարութիւն որ 1914ին թրքական 32րդ թնդանօթաձիգ զօրագունդին մէջ տասնապետ էր։ Կը կարծուի թէ Ռուսաստան կը գտնուի։ Իմացնել՝ Garabed H. Pepeianի, Maison Valencienne Fontaine sur Saône, Rhône.

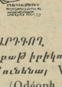
Լուր տուողին 50 ֆր. նուէր։

— Կը փնտռուի Թոգատի Արթօվայի գաւառակին Եաթմըշ գիւղէն Առաքելի եղբայրը Գէորգ Գարեան։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ։ Իմացնել՝ Vartan Karianի 6 Bld· des Mon Quartiers, Issy-les-Moulineaux Seine·

Կ'ուզուի վարժ դերձակ կամ դերձակուհի մը։ Դիմել՝ Հայկ Եսաեանի, 1 Rue de l'Ancienne Comédie· Մէթրօ՝ Օտէոն։

Կ'ուզուի Երիտասարդ հայուհի մը մէքէի գործի համար։ Դիմել անմիջապէս Տիկ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆի, 121 Rue Marcadet, Paris (18e)։ Մէթրօ՝ Marcadet, Nord-Sud: Jules Joffrin.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅԱՐԴԳՈՂ

Վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին տեղի կ'ունենայ Voltaireի սրահին մէջ (Odéonի դիմաց) Յարդգողի գրական հաւաքոյթը։ Պիտի խօսի Հրաչ Սարգիսեան Սքանտինաւեան գրականութեան մասին։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԸ այսօր Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն 5՝ Հայերէն եւ Հայոց պատմութիւն (Պ. Մ. Նաթանեան)։

ՌՈՍՏՈՄ Գրադարանի վարչութիւնը կը ծանուցանէ հայրենակիցներու թէ իր գիրքերու քանակը ճոխացուցած է։ Գիրք ստանալ փափաքողները կրնան դիմել Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 8.30—10.30, 131 Fbg. du Temple. (Belleville).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Զարդար Ռուսեան, Միսաք Ռուսեան, Օր. Պ. Ռուսեան, Օր. Ա. Ռուսեան, Տէր եւ Տիկ. Յարութիւնեան, Տիկ. Վարդատեան, Այրի Տիկ. Մարիա Կոքոյեան, Գ. Կոքոյեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին ողբացեալ ՆԵՐՍԷՍ ՌՈՒՍԵԱՆի մահուան առթիւ (կարտանի հանքի զոհերէն)։

30 Ապրիլ 1929 — Մարսէյլ

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: F. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 3 ՄԱՅԻՍ 1929

3 MAI 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 947 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱԿԱՒԻՆ ԿԸ ՏՆՏՆԱՆ

Երկու նամակ եւ քանի մը տող դառնութիւն բաւական են շարժում ստեղծելու ժողովրդական խաւերու մէջ, ի նպաստ կեսարիոյ որբերուն։

Աշխատաւոր մը աճապարանքով 30 ֆրանք ղրկած է մեզի, այդ նպատակին համար։ Մարսէյլի մէջ, Ապրիլեան Սգահանդէսին առթիւ հաւաքեր են 7800 ֆրանք։ (Նոյնը կարելի էր ընել Փարիզի մէջ, և անշուշտ աւելի մեծ գումար մը կը գոյանար)։ Եոզղատի Հայրենակց. Միութիւնը սարքած է երեկոյթ մը։ Ազդանշանը տրուած է եւ անշուշտ ուրիշ ձեռնարկներ ալ չպիտի ուշանան։

Որոշ տեղեկութիւն չունինք ջոջերու շրջանակէն, բայց մեզի կը հաւաստեն թէ այնտեղ ալ տրամադրութիւն չի պակսիր։ Մինչեւ իսկ անուններ եւ գումարներ կը յիշեն, — Յակոբ աղա Ինճուճեան՝ հինգ հարիւր տոլար, Քէլէկեան խան՝ հազար տոլար եւլն.։

«Արիւնը ձեր գլխուն» խմբագրականով (23 ապրիլ), մենք յստակապէս արձանագրած էինք մէկ-երկու կեսարացիներու անուններ, գլուխը դնելով Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեանը, որ կրնար մէկ չէքով փրկել ոչ միայն անօթութեան եւ թրքացման դատապարտուած հարիւր որբերն ու որբուհիները, այլ և Անատոլու մնացած բոլոր բեկորները, 30-40,000 այր, կին եւ մանուկ։

Այդ խմբագրականին մէջ, աւելորդ համարած էինք յիշել միւս Կիւլպէնկեանները, քանի որ պահանջը շատ սահմանափակ էր եւ կրնար անմիջապէս լրացուիլ մէկ ձեռքով, մեր արձանագրած ունեւորներուն կամ Բարեգործականի միջոցաւ։

Մեզի կը հաղորդեն թէ կեսարիոյ հոգեւոր հովիւը դիմեր է Բարեգործականին, Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեանի, Քէլէկեան խանի եւ Պ. Պատրիկ Կիւլպէնկեանի. իսկ իրականին մէջ վերջինը միայն լրջօրէն հետաքրքրուեր է, հեռագրելով Քէլէկեան խանին.

— «Պատրաստ եմ երկու հազար տոլար վճարելու,եթէ դուք ալ վճարէք երկու հազար եւ Բարեգործականը նոյնպէս երկու հազար»։

Կը հետեւի որ ընդամէնը վեց հազար տոլար կ՚ուզեն, փրկելու համար հարիւր թշուառ տղաք։

Ընթերցողները պիտի յիշեն թէ՝ մենք զարմանք յայտներ էինք որ Բարեգործականը կը վարանի հազար ստերլինի չէք մը հեռագրել։ Անշուշտ Պ. Պատրիկ Կիւլպէնկեան մեզմէ աւելի լաւ գիտէ Բարեգործականի վիճակը, երբ կ՚աճապարէ հեռագրով պահանջել որոշ աջակցութիւն։

Ի՞նչ պատասխանեցին այս հեռագրին։

Քէլէկեանի մասին զրոյցներ միայն լսած ենք, իսկ Բարեգործականի կեդր. Վարչութիւնը պարտք սեպեց սարէն-ձորէն պատմութիւն մը յանձնել մամուլին, ապացուցանելու համար թէ «իր Ներկայ հասոյթները թոյլ չեն տար այդ ծանրահոգ բեռն ալստանձնել»։ Ուրիշ խօսքով, Բարեգործականի լիաթոշակ վարիչները նախընտրեցին որ անօթի մեռնին կամ Թուրքերու քով գրաստ եւ հարճ դառնան հարիւր որբերն ու որբուհիները, միայն թէ ձեռք չզարնուի իրենց պարարտ սնտուկին։

Երբեմ վերջին պահուն խղճահարելով, գեկոյցը շարադրողը յարմար տեսեր է աւելցնել. «Այսուհանդերձ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը մէկ կողմէն փնտռեց եւ տակաւին կը յուսայ գտնել միջոց մը, ազգին այդ բեկորներն ալ իր խնամատարութեան տակ առնելու համար։»

Այդ միջոցը ցոյց տուեր են արդէն հեռաւոր Նիւ Եորքէն, եւ հեռագրով։ Միջոց մը, որուն շնորհիւ շատ աժան կ՚ազատի Բարեգործականը։ Օգտուեցա՞ն արդեօք, թէ տակաւին կը փնտռեն եւ կը յուսան գտնել...

Իրենք ի պաշտօնէ, իրենց իսկ ծրագրով եւ աղբիւրներով կոչուած են գոհացնելու այս կարգի պահանջները, մեքենաբար եւ առանց սակարկելու։ Բայց ահա իր գործօն անդամներն ու բարեկամներն ալ կը յիշեցնեն իր պարտքը։ Իսկ ժողովուրդը, որ անհաշիւ կը վճարէ ամէն հասցէի եւ ամէն առիթով, իրմէ առաջ անհանգստութեան մատնուեր է և սանթիմներ ու ֆրանքներ կը հաւաքէ։

Ի՞նչպէս կը հանդուրժեն այս ապտակին, այն ալ շատ փափուկ հարցի մը առթիւ, որ ինչքան կարճ կապուի, այնքան ձեռնտու է։

Բարեգործականը ո՛չ միայն միջոց ունի անմիջապէս Թուրքիայէն դուրս հանելու այդ հարիւր խլեակները, այլ եւ կազմակերպելու մնացեալ բեկորներուն փոխադրութիւնը, դէպի Հայաստան կամ Սուրիա։ Հայրենակցական Միութիւնները արդէն կը կատարեն այդ գործը, անջատ-անջատ, իւրաքանչիւրը իր կարողութեան համաձայն, մինչ Բարեգործականը բաղադրեալ տոկոսի հաշիւներով կը զբաղի։ Եւ այս՝ հակառակ իր իսկ անդամներէն շատերուն կամքին։

Հա՛մ այն է որ այդ հաստատութեան ներկայ վարիչները բանի տեղ չեն դներ իրենց ծրագիրը, ժողովներն ու ժողովականները եւ կամ կ՚օգտուին անոնց թուլութենէն եւ չարաչար կը գործածեն անոնց վստահութիւնը։

Երկու պարագային ալ, իրենց դէմ պիտի գտնեն հանրային կարծիքը։ Եւ հետզհետէ աւելի շեշտակի։ Թող թօթափեն այն միամտութիւնը թէ միայն Դաշնակցականներն են որ անհանդուրժելի կը գտնեն իրենց քար անտարբերութիւնը եւ ամիրայական բարքերը։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵԾ ՍԳԱՏՕՆԸ

Հայաստանի խմբագրականէն (25 ապրիլ).

— «Ժողովուրդները կ՚ապրին, կ՚ոգեւորուին ու կը ներշնչուին իրենց ոչ միայն մեծ իտէալներով, այլեւ իրենց պատմութեան մեծ սուգերովը։ Հայոց անցեալին ոչ մէկ Թուականը այնքա՛ն գարհուրանք, այնքան ահաւոր սոսկում ու ցասում չի վերարտադրեր ապրող հայ սերունդներուն հոգիին ու մտքին մէջ որքան 1915 Թուականի Ապրիլ 24/11ը։ Եօթը հարիւր տարուան համատարած ստրկական Թմբիրէն իր աչքերը բացած հայ ժողովուրդը՝ հրաշակերտ զօրութեամբ մը՝ զուլումի աշխարհին մէջ իր ազատութեան ոսկի երազները հիւսեց եւ Զէյթունէն մինչեւ Սասուն, Վասպուրականէն մինչեւ Էրզրում հայ ազատամարտի վսեմ շեփորը հնչեցուց՝ ապաւինած իր զէնքին ու բազուկին։ 1915ի Ապրիլ 24/11ին սակայն յեղակարծօրէն ովկիանոսներու վրայ արշաւող ուրագանի մը նման՝ լրբօրէն երկնուած տաճկական ահաւոր դաւադրութիւն մը, ամէնէն գարշելի, ամէնէն տմարդի ու իր խորքին մէջ գերազանցօրէն անբարոյական եղեռն մը եկաւ համատարած մահը սփռելու ոչ միայն հայ ոստաններու, գիւղերու եւ դաշտերու վրայ, այլ եւ հիմնիվեր կործանելու հայ ազատամարտի արծիւներու անմատչելի բոյները։

Ո՞վ կրնայ գէթ ընդհանուր գծերով Թղթին յանձնել այդ օրերու անչափելի սուգը, որ հսկայ ալիքի մը պէս փրթաւ հայ հոգիներէ ներս. ո՞վ կրնայ մանաւանդ ոգեկոչել ու իբրեւ ամէնէն նուիրական ժառանգութիւնը ծգել եկող սերունդներուն՝ հրավառ մտքերու, երկաթէ կամքերու ու սրբազան ընդդիմութեան այն հրաշակերտ վայրկեանները, որ հայ ցեղը իբրեւ պատասխան տաճկական ոճրագործ մտորումներու, այնքան աննախընթացօրէն ցուցադրեց Վասպուրականի, Գարահիսարի, Սասունի աննախընթաց գոյամարտներու ընթացքին։

Ու արդէն մեզ գօտեպնդողը, զգաստացնողն ու ներշնչողը այս է Ապրիլ 24ի մ.ծ սգատօնին մէջ։ Մեր մէկ միլիոն եղբայրներու, եղբայրներու եւ մայրերու ողբերգական վախճանին մէջ նաեւ գերեզմանը պիտի փորուած ըլլար մեր կամքերուն, մեր ընդվզումին ու մեր մեծ սուգին, եթէ համատարած ջարդերու ընթացքին չկերտուէին նաեւ մեր պրկուած զայրոյթին հոյակապ դրուագները։

Եթէ վարդանանց յիշատակը կրցած է դարերու ընթացքին իւրաքանչիւր ծնող Հայու հոգիին մէջ գուրգուրանքով ապրիլ, ապա Ապրիլ 24/11 Թուականն ալ մեր նոր սերունդի սրտին մէջ անմահօրէն պիտի կենդանի մնայ։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՋԱՐԴ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՀԱՅԵՐ ԵՒ ՀԱՅ-ԿԱԹՈԼԻԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԸ ՋԱՐԴՈՒԱԾ

Հալէպի մեր Թղթակիցը կը գրէ 22 Ապրիլ Թուականով.—

Ջարդի նոր գոյժ մը կը հասնի Տիգրանակերտէն։ Յառաջդիմութեան եւ քաղաքակրթութեան ճամբուն վրայ հսկայաքայլ ոստոստող Թուրք խուժանը յարձակած է Տիգրանակերտի անմեղ ու անպաշտպան հայ բնակչութեան վրայ եւ ջարդած բաւական Թուով Հայեր եւ հայ-կաթոլիկ եպիսկոպոսը։

Դէպքը, ինչպէս կ՚իմանամ, տեղի ունեցեր է հետեւեալ կերպով.— Թուրք երեւելիներ յաճախ կ՚այցելեն եղեր հայ-կաթոլիկ եպիսկոպոսին քով, կերուխումի եւ զուարճութեան համար։ Օր մը դարձեալ կ՚այցելեն անոր, կ՚ուտեն, կը խմեն եւ ի նշան երախտագիտութեան եպիսկոպոսը կը սպաննեն։ Վար կ՚իջնեն ժամկոչը լաւ մը կը ծեծեն եւ սպառնալիքի տակ կը ստիպեն զայն ըսել թէ եպիսկոպոսը սպաննողները Հայերն են։ Բնականաբար ժամկոչը տեղի կուտայ եւ այդպէս կը տարածայնէ։ Թուրք բարեխնամ? կառավարութիւնը խնդիրը ձեռք կ՚առնէ պատժելու համար ոճրագործ հայ բեկորները։ Եւ այսպէս մահաւոտ մանգաղը ձեռք առած, կը հնձէ մարդկային կեանքեր՝ սուգի մատնելով տեղւոյն բնակիչները եւ Սուրիա ապաստանած իրենց պարագաները։

ԽՄԲ.— Ուրիշ աղբիւրներէ տեղեկութիւն չունենալով այս դէպքի մասին, կը սպասենք լրացուցիչ մանրամասնութիւններու։

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՓԱԿՈՒՄԸ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ՑՈՅՑ Կ՚ԸՆԷ.— ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՀԱՅԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Առջի օր հրատարակեցինք Պոլսէն «Մաթէն»ին ուղղուած հեռագիր մը, որ կ՚ըսէր թէ խորհրդային իշխանութիւնները փակած են Հայոց եկեղեցիները Երեւանի, Բագուի եւ Թիֆլիսի շրջաններուն մէջ։

Այս լուրը կը հաստատէ անգլիական «Իվնինկ Սթանտարտ» թերթի Պոլսոյ թղթակիցը, որ հետեւեալը կը հեռագրէ.

Պոլիս, երկուշաբթի.— կ՚ըսուի թէ խորհրդային իշխանութիւնները փակած են բոլոր հայ եկեղեցիները Բագուի, Երեւանի եւ Թիֆլիսի գաւառներուն մէջ։

Հայերը բողոքի միտինգներ կը կազմակերպեն։

Բազմաթիւ Հայեր ձերբակալուած են։ *(«Իվնինկ Սթանտարտ»)։*

ԽՄԲ.— «Խորհրդային Հայաստան»ի վերջին թիւերուն մէջ հրատարակուած կարգ մը պաշտօնական յայտարարութիւններ կը հաստատեն թէ Հայաստանի մէջ բազմաթիւ եկեղեցիներ գրաւուած եւ ակումբի վերածուած են։ Մանրամասնութիւնները կը հրատարակենք վաղուան թիւով։

ՓԱՐԻԶԸ ԽԱՂԱՂ, ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ ԱՐԻՒՆ

Փարիզի ոստիկանութեան նախազգուշական միջոցներուն շնորհիւ Մայիս 1ը շատ խաղաղ անցաւ մայրաքաղաքին մէջ։

Այս տարի խստութիւնները եռապատկուած էին, որովհետեւ լուր առնուած էր թէ համայնավարները ծրագրած են արիւնալի ցոյցեր կատարել։ Բոլոր կասկածելի պարագլուխները նախօրօք ձերբակալուելով հսկողութեան տակ առնուեցան։ Ձերբակալուածներուն մէջ էին նաեւ համայնավար երեսփոխան Տորիօ, նախկին երեսփոխան Կաշէնի, Մալաքոֆի քաղաքապետ Փիժինիէ եւ ուրիշ բազմաթիւ համայնավար յայտնի դէմքեր։ Իսկ չորեքշաբթի օր ձերբակալուեցան 3400 հոգի, որոնք համայնավար միտինգներու կ՚երթային։

Ոստիկանները պաշարած էին այն բոլոր սրահները ուր համայնավարները հրապարակային ժողով պիտի գումարէին, ու շրջակայ փողոցներէն անցնողները խուզարկելով, կասկածելիները կը տանէին ոստիկանատուն։ Կրանժ-օ-Պէլի կողմերը 500 համայնավարներ ձերբակալուեցան։ Մեծ թիւով բեռնատար ինքնաշարժներ շարժման մէջ դրուած էին՝ ձերբակալուածները պահականոց փոխադրելու համար։ Միայն ոչ-համայնավար Արհեստակցականները կրցան հրապարակային ժողով գումարել Աշխատանքի Սակարանին մէջ, հազարէ աւելի բանուորներու ներկայութեան։

Ձերբակալուած 3400 հոգիէն 350ը օտարականներ են։ Ասոնք բոլորն ալ դատական հետապնդումի պիտի ենթարկուին եւ կամ սահմանէն դուրս պիտի հանուին։ Ձերբակալուած Ֆրանսացիները ազատ արձակուեցան, բացի անոնցմէ որոնք արգիլուած զէնք կը կրէին եւ կամ ոստիկանները նախատած էին։ Ոստիկանները բաւական եղան կարգը պահպանելու եւ հարկ չտեսնուեցաւ օգնութեան կանչել զինուորները։

Արուարձանի եւ գաւառներու մէջ ընկերվարականները խաղաղ ցոյցեր կատարեցին, տեղ տեղ թափօրներ կազմելով։ Միջադէպ չպատահեցաւ։

Պերլինի մէջ, ինչպէս կը սպասուէր, արիւնալի կռիւներ տեղի ունեցան համայնավարներու եւ ոստիկաններուն միջեւ։ Կռիւը մասնաւորաբար տաք էր Պերլինի բանուորական կեդրոնին՝ Քէօսլինէր փողոցին մէջ, ուր ոստիկանները ստիպուեցան գնդացիր գործածել՝ ցուցարարները ցրուելու համար։ Հեռագրի մը համաձայն սպաննուած են 21 հոգի, մահացու կերպով վիրաւորուած՝ 30 հոգի։ Ասկէ զատ 24 ոստիկան եւ բազմաթիւ ուրիշ մարդիկ նոյնպէս վիրաւորուած են, ընդամէնը 200

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՔԹ. ՇԱԽԹԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

փորձագէտներու միջդաշնակցային ժողովին գերման պատուիրակ տոքթ. Շախթ երէկ կէսօրէն վերջ Փարիզ վերադարձաւ, իր հետ բերելով Գերմանիոյ նոր առաջարկները իր պարտքին մասին։ Կը կարծուի թէ Գերմանիա կ՚առաջարկէ առժամեայ կարգադրութիւն մը ընել՝ 10—15 տարուան համար, տարեկան 2 միլիառ մարք վճարելով։

ՏՈՄՍԵՐ

ՄԵՐ ԶԳԱՅԱՐԱՆՔՆԵՐԸ

ՏՈՔԹ. ՍԵՐԿԵԻԻԼԵԱՆԻ

Դեռ նոր հրատարակուած քաղաքա-փիլիսոփայական գիրքի մը շուրջ վէճ մը ծագեցաւ հեղինակին ու քննադատի մը միջեւ եւ Սփինոզայի մէկ վարկածը յիշուեցաւ այս առթիւ։

* * *

Սփինոզա փիլիսոփայ էր։ փիլիսոփաները հիւանդութիւն մըն են, որ կը տիրէ աշխարհիս սկիզբէն ի վեր. այնքան հին է ան որքան մեր եղունգները կըտրելու պարտադրութիւնը։

փիլիսոփաները աշխարհիս սկիզբէն ի վեր կը զբաղին անլուծելի հարցերով։ Երբ լուծելի հարցի մը կառչին, հարցը կը լուծուի եւ իրենք ալ իրենց գիրքերը կաղամարին մէջ կը թո՛ղուն։ փիլիսոփաներու ընտանիքն ալ չորցած կ՚ըլլայ։ փիլիսոփաները որոնք ուշիմ մարդիկ են...այս ճամբան չեն բռներ... ճամբայ մը որ ինքնասպանութեան կ՚առաջնորդէ։

փիլիսոփան արտառոց մէկն է։

Երբ մենք մեր մատը կտրենք, կը ջանանք արիւնահոսութիւնը կասեցնել ու ամէն ինչ կը մոռնանք։ Մինչ փիլիսոփան կը փընտռէ իր հոգւոյն բռնած դիրքը հանդէպ այդ արիւնահոսութեան։ Ցետոյ կը հետաքրքրուի հոգիին խառնուածքով, յետոյ խառնուածքի տեսակներով, յետոյ տեսակները զանազանելու միջոցներով... եւն։

Ու Սփինոզան ալ օր մը ելաւ ըսաւ թէ «դիակի մը մէջ վխտացող որդերը, անկէ ելած գարշահոտութիւնը երբ մեզ նողկանք կ՚ազդեն, այդ չի նշանակեր թէ անոնք *տգեղ, անախորժ* բաներ են, այլ մեր զգայարանքներն են որ զանոնք կը գտնեն տգեղ, անախորժ»։

Մէկ մ՚ալ գնայ հարցուր որդերուն նայինք...։ Անոնք գոհ են, խնչոյք կայ։ մենք իրաւունք չունինք մեր տեսակէտով զանոնք դատապարտելու։

Եթէ գաւաթ մը կաթի մէջ ճանճ մը լոգանք ընելու զբաղած ըլլայ... ինչո՞ւ զայրոյթ զգալ։ Հարցուր մէկ մը ճանճին։ Ան գոհ է, կաթի լոգանքն ալ հեշտութիւն մը։

Հայերը ջարդուեր են...։ *Մեզի* համար ցաւալի ու ողբալի բան։ Բայց այդ ջարդը *ինքնին* ոճիր մը չէ։ Ժընեւի Աշխատանքի միջազգային գրասենեակին այսօրուան գործը կը թեթեւցնէ։

Զօպանեանի բանաստեղծութիւններէն չէք ախորժիր։ Այդ չի նշանակեր թէ Զօպանեանի բանաստեղծութիւնները Գօլանճեանի սլացքներէն գերիվեր չեն։ Մէկ մ՚ալ կարծիքը հարցուցէք խլուրդին կամ ճպուռին...

Սփինոզայի այս տեսութիւնը իրապէս ահաւոր հարուած մը կուտայ մեր ուղեղին։

Մեր զգայարանքները կը կորսնցնեն մեր վստահութիւնը։

ԽԴ. ԲԷՈՎՏԱՑԻ

ԵՂԲԱՅՐԱՍՊԱՆ ԿՌԻՒԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Սոֆիա, 1 Մայիս.— Քաղաքի կեդրոնէն հեռու, մակեդոնական թաղին մէջ կրկնակ մահափորձ մը կատարուեցաւ։ Սպաննուեցաւ նախկին մակեդոնացի յեղափոխական ճուզտանով։ Գնդակ մը դիպուածով հանդիպեցաւ նաեւ աղջկան մը, որ նոյնպէս մեռաւ։

Աճպեկիչները փախան։

ԵԿԱՅ, ՏԵՍԱՅ ԵՒ ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՅ

6.— ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԸ ԿԸ ՏՆՔԱՅ, ՄԻՆՉ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՑՆՓԱՆԱՆ

Զանգեզուրը կառավարում են Խնձորեսկեցիները։ Գորիսում, Ղափանում եւ թէ Սիսիանում, բոլոր հիմնարկների մէջ Չեկայի գործակալները Խնձորեսկեցի են։ Այն գիւղերը՝ որոնք հակաբոլշեւիկ ճանաչւած են՝ նրանց խորհուրդների մէջ մէկական Խընձորեսկեցի պաշտօնեաներ կան։ Բոլորն էլ կոպիտ, տգէտ և վատ ընտանիքի զաւակներից։ Զանգեզուրի ժողովուրդին եթէ թոլատրւի գաղթելու, միաձայն բոլորը կը գաղթեն։ Հայ կոմունիստների ճնշումը բազմակողմանի է եւ չեն գիժանում հայ գիւղացիք։

Բատրակ (աղքատ գիւղացի) պահել անհնարին է։ Եթէ տան տէրը մի այրի կին է եւ ունի 3—4 աղջիկ երախաներ՝ հարկադրւած է լինում մի փոքրիկ բատրակ պահելու, նրան ձայնազուրկ են անում ու երեխան դպրոցից հանում։ Բատրակոմը շաբաթը մի անգամ շրջում է գիւղերը, որպէսզի ստուգի թէ արդեօ՞ք բատրակ պահողներ կա՞ն, կամ եթէ կան ովքե՞ր են պահողները։

Գիւղացիները 1925-26 թւերին թուրքի տղաներից բատրակներ էին պահում, իսկ այժմ ոչ բատրակ ունին եւ ոչ էլ ծառայող աղջիկներ։ Ամէն մարդ իրա գործը ինքն է անում, իսկ եթէ չի կարողանում՝ հոգ չէ։ Այս տարի Ղափանի շրջանում 400ից աւել բատրակներ մնացել էին փողոցներում եւ կառավարութիւնից գործ էին պահանջում։ Ջրաղաց ունեցողներին կուլակ են անւանում, որը ինքը տէրն է ջրաղացում նըստում ու ջաղացպան լինում։ Սակայն կուլակ է այնպիսին։

Այն անհատները որոնք առաջ վաշխառուներ էին կամ աչքի ընկնողներ, այնպիսինները կամ պէտք է հալածանքի ենթակայ լինեն Չեկայի կողմից կամ թէ գործակալի պաշտօն յանձն առնեն, այլապէս անհնարին է այնտեղ ապրել։ Այսպիսով մեր լաւ երիտասարդներին Չեկան անպէտքացրած է։ Չեմ ուզում այստեղ անուններ չշտել թէ ովքեր են այդ երիտասարդները, որովհետեւ Չեկայի կողմից պատւիրւած է նրանց եթէ բերաններից հանեն, պէտք է կնգակահարւեն։ Այնպիսինները պարտաւոր են շաբաթական մի անգամ եղած չեղածից տեղեկութիւններ տալ։

Այսքանը Զանգեզուրի մասին։ Այժմ ասեմ ձեզ հարեւան Թուրք ժողովուրդի կացութիւնից։

Նախկին գաղթած թուրքերը իրանց տեղերը գրաւած են եւ տնտեսութիւնները շատ բարձր է քան թէ հայ ժողովուրդինը։

Այն թուրքերը, որոնք 10 տարով մեր տանը ծառայած էին, նոքա եկել էին ինձ տեսնելու։ Սակայն մեր հայը չեն կերել։ Ներկայումս թուրքերը աւելի մոլեռանդ թուրք են եղած քան թէ առաջ։ Գեղվաձոր մէջ, Դարզուլիվի մէջ, որոնք 60 գիւղերից են բաղկացած, 10 հատ կոմունիստ չունեն։ Նոցա հողերի շատ մասը չի բաժանւած եւ ամէն մի շունչին 2—3 դեսիատին հող է հասնում։ Հայ գիւղացուն կէս դեսիատին են տւած, իսկ թուրք գիւղացուն 2—3 դեսիատին։

Այն թուրքը որ ունի 300—500 ոչխար, 10 ձի, գոմէշներ, եզներ, կովեր եւ ամէն յարմարութիւններ, տարեկան տալիս է 3 կամ 5 րուբլի տուրք եւ հրացանի արտօնութիւն ունի, իսկ միջակ գիւղացիք ոչ մի կոպէկ չեն տալիս։

Մեր աքսորականները քշւում են Սիբիրի խորքերը եւ իրանց տներից ամսական 30 րուբլի փող են ուղարկում, որպէսզի այնտեղ ապրեն, իսկ թուրքերի աքսորականներին տալիս են ամէն յարմարութիւններ եւ ուղարկում են Բագուի մօտ «Շիրվան»։ Ադրբէջանի աքսորավայրն է Շիրվանը, ուր մարդիկ աւելի լաւ են ապրում քան թէ իրանց կողմերը։ Եւ այդ Շիրվանը Ադրբէջանի հողին վրայ է գտնւում։

Անցեալ տարի Ադրբէջանից անցել էին Պարսից ափը մօտաւորապէս 150 հոգի— նախկին բէկերից եւ աչքի ընկնողներից։ Նոցա ղեկավարն էր Մինջվանցի Մեքդիղուլի բէկը։

Այս Մեքդիղուլի բէկի կարգադրութեամբ թուրք գիւղացիներից գողացել էին ու քշել Պարսից ափը մօտաւորապէս 300 ձիեր, 200 ջորիներ, բաւականին եզներ, կովեր, ոչխարներ. մի քանի կոոպերատիւներ թալանեցին, սպանութիւններ կատարեցին եւ ամէն տեսակ խայտառակ բաներ։

Այժմ այդ նոյն Մեքդիղուլի բէկը եւ նրա կողմնակիցները խորհրդային Ադրբէջանումն են գտնւում ու իրանց տներում։ Մեքդիղուլի բէկին կառավարութիւնը նւիրել է 250 փութ սպիտակ ալիւր, որին կարիք չէր զգում. նոյն ալիւրը բերեց Ղափանի հանքերում ծախեց մեր Հայերին։ Բացի ալիւրից, զէնքի արտօնութիւն են տւած իրան և թէ իր կողմնակիցներին, որոնք իրանց վրայ են կրում ներկայումս մեծ թէ փոքր զէնքեր, ու ազատ իրանց ձիերի վրայ ման են գալիս— որպէս ախրանա Երասխին։ Մեքդիղուլի բէկը ստանում է ամսական 300 րուբլի, իսկ իրա մարդիկ 100—150 ր.։

Այս բոլորից յետոյ Ադրբէջանում օր չի լինում որ կողոպուտ կամ սպանութիւն չլինի, այնուամենայնիւ մարդիկ ազատ շունչ են քաշում։ Այնտեղ չի նկատւում թէ խորհրդային երկի՞ր է։

Իսկ ինձ համար՝ Մելիք Օսիփովի ասելով, թուրքերը և հայ կոմունիստները չէին ուզում որ ես Ղափանում մնամ։ Յանուն ինչի՞։ Որովհետև ես ցուցակ չեմ տւել որպէսզի Մելիք Օսիփովի ուզածը լինի եւ Ղափանի եղած չեղած երիտասարդներին Ռուսաստանի խորքերը քշէին։

Իմ Ղափան գնալուցս յետոյ, չեմ տեսել որեւէ անկարգութիւն կամ աւազակութիւն։ Բագւում օրը-ցորեկին, օրական ամենաքիչը 8 կամ 10 մարդ է խփւում զանազան ցեղերից՝ աւազակների կողմից։ Ոչ դատ է լինում եւ ոչ էլ պատիժ։

Իսկ Հայաստանում եթէ կոմունիստի շուն սատկի, 10 անկուսակցական պէտք է պատժւի։

Ահա այսպէս է, եթէ համեմատենք Հայերի եւ թուրքերի ապրումները կամ վարչաձեւը, թուրքերի դրութիւնը շատ լաւ է Հայերից։

Ներկայումս Ջանկլանի շրջանից Մըստաֆային տղերքը հինգ հոգով վրաններ են խփած Նվատու լեռներում, որոնք զուտ աւազակութեամբ են պարապւում Մեքդիղուլի բէկի թելադրութեամբ, սակայն ոչ ոք է ճնշում նոցա, ապրում են այնտեղ ազատ իրանց համար, առանց ենթարկւելու խորհրդային Ադրբէջանին։

ՂԱՓԱՆՑԻ ԳԵՐԱՍԻՄ

ՍԱՐԷՆ - ՁՈՐԷՆ

Օսմանեան կայսերական գոհարեղէնները, որոնք ծախու դրուած են, 2400 միլիոն ֆր. արժէք ունին։ Ասոնց մէջ չեն այն գոհարեղէնները, որոնք պատմական որոշ արժէք կը ներկայացնեն։

⁂ Ամէնէն հին գինին 1600 տարուան հնութիւն ունի եւ մնացած է հռոմէական կայսրութեան ժամանակներէն։ Մեր գինիներէն աւելի թանձր է, որովհետեւ Հռոմայեցիները գինիին մէջ մեղր խառնելու սովորութիւն ունէին։

⁂ Լոնտոնի մէջ թատրոն մը կայ, ուր կրնաք հովանոց մը փոխ առնել երբ ձեր դուրս ելած ատեն անձրեւ կուգայ. գրաւը 30 ֆրանք է, իսկ վարձքը 3 ֆր.։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

Մեր Ցաւերն ու Հոգերը

կրօնափոխութեան ախտը.— Ուծացումը դպրոցէն կը սկսի.— Թրքախօսութիւն եւ ուրիշ մոլութիւններ.

«Յառաջ»ի Մարտ 19ի թիւին մէջ կը խօսէինք համաճարակ կրօնափոխութեան մասին։ Կ'ըսէինք թէ գաղթականի ժողովուրդը ազդուելով խրճիթներու քանդումի որոշումէն, 3.400 ստորագրութեամբ հանրագրութիւն մը պիտի մատուցանէր Ասորի կաթոլիկ կղերին։ Բարեբախտաբար ձեռնարկողներուն ձեռքէն ճարտարօրէն խլուեցաւ այդ թուղթը, խանգարելով ձեռնարկը։

Այդ թղթակցութեամբ անարգութեան սիւնին գամելով դաւաճանները, կ'ըսէինք թէ աւելի լաւ կ'ընէին, եթէ փոխանակ Ասորիին գիրկը նետելու, նետէին հայ. կաթոլիկին գիրկը, «գոնէ մասամբ չարիքը կը թեթեւնար»։

Կ'երեւի հայ կաթոլիկ կղերը քաջալերուած այս մասամբ բառէն, ձեռնարկներ կը կատարէ։ Մասնաւորապէս փսփսուքներ կ'ըլլան Թէրզեան պատրիարքի մասին, մանաւանդ հիմա որ վերահաստատուած է պապին աշխարհական իշխանութիւնը։

Սուրիա կրօնքներու դասական երկիրն է։ Այս միջավայրին մէջ շատ քիչերու մօտ է որ կը տեսնուի հայրենասիրական եռանդ, այն ալ շնորհիւ կուսակցութիւններու գոյութեան։ Մեծագոյն մասը տարուած է անծանօթ լին գաղափարով։ Անոնց համար նշանակութենէ զուրկ են ազգ եւ հայրենիք։ Ամէնքն ալ կ'արտասանեն միակ Աստուծոյ մը անունը. տարբերութիւն չըներ թէ ան կաթոլիկ է կամ բողոքական։ Մեր ճիշտ քովիկը ամէն օր կը լսենք բողոքական Ուսումնասիրաց եւ բողոքական վարժարաններու աշակերտութեան թուրքերէն երգեցողութիւնները, անոնց դաստիարակներուն թուրքերէն լեզուով խօսած խրատականները, ինչպէս նաեւ հայ բողոքական համայնքին քաղաքամէջի վարժարաններուն մէջ հայերէն լեզուն խորթ աչքով դիտելու քամնելի մտայնութիւնը։ Նոյնպէս խօսած ենք կաթոլիկ վարժարաններու մէջ տիրող հեղձուցիչ մթնոլորտի մասին, ուր հայերէնը կ'աւանդուի իբր օտար լեզու մը։

Ո՞ր մոգական ուժն է որ զգաստութեան պիտի բերէ այս անուղղայ բազմութիւնները։ Ո՞ւր կ'երթանք այսպէս թաւալգլոր...

Լուսաւորչական համայնքն ալ բաժնուած է իր մէջ երկրացիական նեղ մտայնութեամբ։ Կ'ուզեն որ իրենց խօսքն ըլլայ, իրենք ըլլան տիրապետող տարրը, արհամարհելով տարբեր քաղաքի եւ գիւղի ժողովուրդին արժէքն ու կարողութիւնը։ Այս ձեւով յառաջ կուգայ ուժերու ջլատում։ Չենք ուզեր գիտնալ թէ, ոչ Խարբերդ մնաց, ոչ Տիգրանակերտ, ոչ Այնթապ, ոչ ալ Մարաշ, ամէնքս ալ իրարու բախտակիցներ, մէկտեղ տառապած, եւ վերջապէս հիւրընկալ երկրի մը մէջ մէկտեղ ապրելու դատապարտուած, պէտք է որ դիմագրաւեն ամէն տեսակ դաւադրութեանց։

Շատերուն կը հասկցնես կըրթական գործին անկերպարան վիճակը, անտարբեր եւ անհոգ կը պատասխանեն ընդվզեցուցիչ «ինչո՞ւս է պէտք»ը։ Կանոնաւոր վարժարան չունինք, մեր տղաքը կը սորվին եկեղեցի.դպրոցին մէջ, մխորի, աղմուկի, ցուրտի եւ փոշիի մէջ, առանց դպրոցական ամենատարրական պէտքի, կը խամրին եւ կը ծիւրին։ Հինգ հարիւրէ աւելի աշակերտութիւն մը կը յաճախէ բողոքական եւ կաթոլիկ վարժարանները, որոնք արդիական ձեւով շէնքեր ունին եւ ձրի կ'ընդունին։ Ի՞նչ կը սորվին հոն, գրեթէ ոչինչ, կաթոլիկ վարժարանի աշակերտը, նոյնիսկ մանկապարտէզի անչափահաս տղան, պարտադրուած է ամէն առաւօտ կէս ժամ եւ աւելի ծունկի գալով ձեռքերը միացուցած՝ թութակօրէն կրկնել այն աղօթքները որ կ'ուսուցուին իրենց վարդապետներուն կողմէ։

Նոյնն է պարագան նաեւ բողոքական վարժարաններու համար. առաւօտուն ժամերով կ'երգեն Լութերի հեղինակութիւնները եւ աչքերը գոց աղօթքով կը վերջացնեն իրենց առօրեայ պաշտամունքը։

Մենք մեր անձնական փորձովը ունեցանք քանի մը աշակերտներ, որոնք նախապէս կը յաճախէին յարանուանական վարժարանները, տեսանք թէ անոնց տարիքին հետ անհամամասնապատասխան էին տրուած դասագրքերը։ Տղան տարիքը առած, 10—12 տարեկան, պարզ ընթերցանութենէ տեղեկութիւն չունի. ձգենք ուրիշ գիտական դասերը։ Ուսուցիչը նկատի առնելով նորեկ աշակերտին անկարողութիւնը, ստիպուած է մասնաւոր ժամեր տրամադրել անոր։ Իսկ վարժարանները, զուրկ ըլլալով հանդերձ շատ մը յարմարութիւններէ, անոնց տուած արդիւնքին կրկինը կուտան։

Բացի օտար վարժարաններու մեր աշակերտներէն, փողոցները թափառող հարիւրեակ մը տղաքներ ունինք, որոնք հայհոյութիւններէ զատ ոչինչ կը սորվին։

Մեր ախտաւոր կողմերէն մէկն ալ թրքախօսութեան մոլութիւնն է։ Թուրքին լեզուն մինչեւ այսօր ի զօրու է եկեղեցիի բեմին վրայ։ Հայ քահանան հայ եկեղեցիին վրայ ծանուցում կ'ընէ թուրքերէնով, կը քարոզէ թուրքերէնով, վերջապէս կը խօսի թուրքերէն՝ մարդուն ջիղերը թունդ հանելու աստիճան։ Անուններ կան, որոնց մականուններն վերջին «եան» մասնիկն է որ կը յատկանշէ Հայ ըլլալու հանգամանքը։ Կ'ուզէ՞ք նմոյշներ.— Մելէքէ, Զէքիյէ, Պէհիյէ, Նէճիպէ, Մէրիէ։ Մանչու անուններ՝ Սաիտ, Շիւքրիւ, Եուսուֆ, Եազուպ, Հապիպ, Զիւլֆի, Հիքմէթ, Էտիպ Թէվֆիքեւլն., եւլն.։

Ու վերջապէս ուրիշ անպատեհութիւն մը։

Մեռել մը պատահած պահուն, ստիպուած ես ամբողջ 500 աշակերտութեան դասը խանգարել, դուրս հանել աշակերտութիւնը սրահէն, ձմեռը ցուրտին եւ ամառը կիզիչ արեւուն տակ։ Մատաղ հասակին մէջ մանկապարտէզի փոքրիկէն սկսեալ բոլոր աշակերտութիւնը կը համակուի մահուան ուրուականով։ Չպիտի՞ գտնուի սրտցաւ հարուստ մը, որ ստանձնէ դըպրոցի մը շինութիւնը, հոգ չէ թէ աղիւսով եւ տախտակով։

Փրկենք մեր վաղուան սերունդը բարոյական փճացումէ. տա՛նք ազգային ամուր դաստիարակութիւն մը, որպէսզի հովէն աջ ու ձախ շարժող եղէգի նման չհակին այս կամ այն կողմ, այլ դառնան տոկուն եւ հարազատ Հայեր վաղուան Հայաստանին համար։

Հալէպ ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ

ՀԱՅ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԻ ՄԸ ՄԱՍԻՆ

«Սօն Սաաթ» կը գրէ թէ յայտնի վաճառական Պ. Մէրճիմէքեան կարեւոր բացով մը սնանկացած է։ Պ. Մէրճիմէքեանի բացը դեռ վերջնականապէս չէ որոշուած թէեւ, բայց գրոյց կը շրջի թէ 600 հազար ոսկիէն աւելի է։

Նոյն թերթը կը գրէ նաեւ թէ Պ. Մէրճիմէքեան փորձած է ձեռքի տակէ ծախել կարգ մը տեղեր գաղտնօրէն մթերած գոյքերը, բայց շահագրգռուողները լուր տուած են պատկան իշխանութեան որ քննութեան ձեռնարկած է։ Եթէ այս գրոյցները ստուգուին, Պ. Մէրճիմէքեանի հանդէպ կեղծ սնանկի գործողութիւն կատարել պէտք պիտի ըլլայ։

«Սօն Սաաթ»ի այս հրատարակութեան առթիւ, դիտել կը տրուի թէ Պ. Մէրճիմէքեանի սնանկութիւնը II ամիս առաջուան խնդիր մըն է եւ թէ պահանջատէրներու հետ համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով, խնդիրը փակուած կը նկատուի։

ԿԱԶԵՐՈՎ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Այն օրէն ի վեր որ պատերազմի պատմութիւնը գոյութիւն ունի, ժամանակագիրները եւ գրողները, առանց բացառութեան՝ դէմ արտայայտուած են այն բանակներուն, որոնք չէին բաւականանար կռուելով թշնամիին դէմ ու կը ջանային սպաննել քաղաքային ու գիւղական բնակչութիւնները այն երկիրներուն, ուր կը պատերազմէին։

Քաղաքային բնակչութեան դէմ այս յարձակումները միշտ նկատուած են բարբարոսական եւ սարսափ ներշնչելու արժանի։ Եւ բոլոր մեծ հրամանատարները ջանացած են զսպել իրենց բանակներուն այս չղթայազերծ անգթութեան ձգտումը։

Պատերազմի պատմութեան մէջ, հետքերը կը գտնենք քաղաքային բնակչութեան դէմ կանոնաւոր գործողութիւններու բայց անոնք գլխաւոր թշնամութիւններու անուղղակի կամ երկրորդական արդիւնքները կը կազմէին։

Երբ կը պաշարեն երկրի մը ծովեզերեայ մասը, կամ անօթի կը ձգեն բերդաքաղաք մը, ասոնք անշուշտ կապուած են հոգեբանական նկատումներու, քաղաքացիներու դէմ յարձակման հետեւանքներով, բայց շատ քիչ պատահած է որ նման գործողութիւնները նկատուին գլխաւոր։

Այս անուղղակի միջոցները կը կիրարկուէին կարելի չէր հարուածել թշնամի բանակը։

Նափոլէոն չկրցաւ իր զօրախումբերը Անգլիա անցնել, զայն հարուածելու համար զինուորական գետնի վրայ։ Ահա թէ ինչու ծովեզերեայ պաշարումով փորձեց բրիտանական առեւտուրին իջեցնել այնքան զօրեղ հարուած մը, որ Լոնտոնի կառավարութիւնը տեղի տար։

Ցեսականօրէն, քաղաքային թշնամի բնակչութեան դէմ ուղղուած զինուորական գործողութիւնը այնքան աւելի ազդու պիտի ըլլայ, որքան այդ բնակչութիւնը աւելի ազդեցութիւն կըրնայ բանեցնել կառավարութեան որոշումներուն վրայ։

Ռամկավար սկզբունքներու զարգացումը կ'ամրացնէ պատերազմական այս եղանակին հեռանկարները։ Արդէն 1914—18ին տեսանք թէ ինչպէս պատերազմիկ իւրաքանչիւր պետութիւն կը մտահոգուէր.

1.— Իր հպատակ բնակչութեան ապացուցանելու թէ կը պատերազմի անոր իրաւունքին պաշտպանութեան համար։

2.— Այդ բնակչութեան մէջ պահպանելու յաղթանակի հաւատքը։

Այդ գործունէութիւնը ինքնին ցոյց կուտայ թէ, մեծ պատերազմի ընթացքին, շատ մեծ արժէք կուտային ժողովրդական կամքին, գոնէ հասարակաց կարծիքին եւ թէ, առանց անոր, կասկածելի կը նկատէին վերջնական յաջողութիւնը։

Արդ, ապագայ պատերազմի մը մէջ, կրնայ պատահիլ որ երկիրը կորսնցնէ իր պաղարիւնը եւ խաղաղութիւն պարտադրէ բանակի մը որ դեռ չէ պարտուած։ Ցետոյ կը տեսնենք թէ ինչո՞ւ համար։

Երկիրը արդէն, թշնամի գործողութիւններու գլխաւոր թիրախը պիտի դառնայ, այն պատճառով որ, արդի պատերազմը հետզհետէ կը դառնայ արդիւնատգիտական, մեքենական պատերազմ մը։ Այս կը նշանակէ [...] պատերազմի ընթացքը [...] տրամադրելի մարդերու [...] տէն չէ որ կախում ունի, այլ [...] կրին ճարտարարուեստական [...] տագրութեան տարողութենէն, [...] տերազմական ամէն տեսակ [...] ծիքներու եւ մեքենաներու [...]

Գալիք պատերազմին [...] այն պետութիւնը որուն ճար[...] րարուեստական տարողութ[...] բաւական զարգացած է, այն[...] մեծ շփոթութեան չպիտի մ[...] նուի։

Ընդհակառակն այն պե[...] թիւնը որ բաւական քանակ[...] թեամբ պատերազմական մե[...] նաներ չպիտի կրնայ արտադ[...] ունենալ բաւական ռազմանիւ[...] թունաւոր կազեր, թանքեր, պ[...] մատնուի այն դժուարութիւն[...] րուն, որոնցմով կը տանջուէր մ[...] դու նեղութիւն կրող պե[...] թիւն մը։

Կորճ խորհրդածութիւն [...] պիտի բաւէ որ ընթերցողը [...] իսկ կ'եզրակացնէ.— Ապագայ [...] պատերազմի ուղեգծին գլխա[...] ջանքը պիտի ըլլայ հետեւա[...] կատարելապէս ջլատել [...] բնաջնջել թշնամի երկրին [...] տարարուեստական արտադր[...] թիւնը։

Եթէ թշնամիին քով [...] զինուորական թիւի, հրացանի [...] թնդանօթի առաւելութիւնը [...] տի կրնայ անոնց օգնութեան [...] շահիլ արդիական պատերազմ [...]

Այնպէս որ, ապագայ պատերազմին ղեկավար կանոնները [...] տի ըլլան հետեւեալները։

1.— Ամէնէն բազմամ[...] քաղաքներուն վրայ յարձակի[...] թշնամի ժողովուրդին մէջ հր[...] հրել այն տեսակ սարսափ մը, [...] բնակիչները ամէն գինով [...] ղութեան պահանջեն։

2.— Թշնամի տնտեսակա[...] ճարտարարուեստական կեդրոնները քանդել անոնց վրայ ուղղուած յարձակումներով եւ այս կերպով շահիլ շատ աւելի վճռական [...] բեւորութեամբ, նոր տեսակի [...] կատամարտներ։

Ինչպէս կը տեսնուի, ռազմագիտական հին օրէնքը որ կը հր[...] մայէր գերակշռութիւնը ապահո[...] վել այն կէտին վրայ, ուր կ'ուզ[...] վճռական արդիւնք մը ձեռք ձ[...] բնաւ չէ մնասուած պատերազմ[...] այս նոր եղանակով։ Միայն թէ, երկրին ներսերն է որ վճռա[...] արդիւնքը ձեռք կը ձգուի եւ [...] է, որ ներկայ ռազմավարութիւ[...] կ'ուզէ գերակշռութիւնը [...] ձգել օդանաւերով, կազեր [...] պայթուցիկ ռումբերով։

Տեսնենք թէ ի՞նչ կըր[...] մասնագէտները այս կերպով պա[...] տերազմ ընելու եղանակին մա[...] Անգլիացի գնդապետ Սթուարթ [...] յայտարարէ թէ օդային պա[...] տերազմի մը վտանգը անդամ[...] աւելի նկատելի կը դառնայ, որ[...] հետեւ այս պատերազմը յետ[...] սու կը սպառնայ պատերազմ[...] ներու ամբողջ երկրին եւ թէ, [...] ուղղուած է որքան տնտեսա[...] ու ճարտարարուեստական կեդ[...] կան հաստատութիւններուն, նո[...] քան եւ ժողովուրդին դէմ։

Այլեւս ամբողջ [...] չէ որ մասնակցի պատերազմ[...] քանի որ թշնամութիւններու [...] թացքին համար. անհրաժեշ[...] նկատուող բոլոր գործերուն [...] ան կը գործածուի, այլ նաեւ [...] ներն ու մանուկներն ալ ենթա[...] կուած են բազմաթիւ յանկարծա[...] կան յարձակումներու, անգամա[...] տութեան եւ մահուան։

Գնդապետը յետոյ կը [...]

…Հոգեբանական կողմին … Տէր եւ պատերազմական … գործ ժողովուրդ մը կ'ըսէ … անշուշտ պիտի բարոյականի … պատերազմի նոր եղանակներէն, … պարագայի մէջ, նիւթը … ժողովուրդին բարոյա… պիտի ենթարկուի անհուն… աւելի զարհուրելի փորձու… մը, քան պատերազմական … վարժ զինուորներու բա… բաժինը:

Ուրիշ մասնագէտներու կար… ամերիկացի զինուորական մը … ըսէ.— Երեք դիմադրութեան … կ'ընէ Թշնամիին կամքն է, … որ այս կամքն իսկ … է ջախջախել ամէնէն արագ … ուղիղ կերպով:

«Կարելի է անցնիլ Թշնամի պաշտպանութեան գիծերուն վրա… օդանաւերով եւ կամ անոնց … ընդհովանիներով եւ այս կերպով կարելի է հարուածել Թշնամիին կամքը՝ իր ամէնէն … գործերուն մէջ.— Բնակ… Թեան բարոյականը եւ երկրին … պատերազմականարտադրութիւնը»:

Այս կերպ գործողութիւնը, ամեր… զօրականը կ'առնուանէ … տարածութիւն, որուն … պիտի ըլլայ … Թշնամի հրամանատարութիւնը: … Օդանաւերու ընդհովանները այս … պատերազմին օգնականներն են. կազերը, բոցարձակներն ու … յաջողութիւններն անոր ամէնէն … գործիքները»:

Ամերիկացին, հետեւեալ կերպով կ'ամփոփէ իր մտքերը.

«Թիրախը որուն կ'ուզէ զարնել … տարածութեամբ պատերազմը ոչ պատերազմիկն է: … վերջնականապէս կը ձգտի … սպանդի մը եւ մինչեւ այսօր, դեռ այդ տեսակ պատերազմ մը չենք տեսած»:

(4)

ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼ 11/24Ը
ԵՒ
…ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

ՊԵՐԼԻՆ, 30 Ապրիլ.— Գաղթ… վարչութեան նախաձեռնութեամբ, այս կիրակի, 28 Ապրիլ … ժամը 12ին, պատարագէն վերջ տեղի ունեցաւ Ապրիլ 11/24ի սգահանդէսը Oranienburger Str.ի եկեղեցիին մէջ:

Պատարագի ընթացքին շաhիեան վրդ. պատշաճ քարոզ մը խօսեցաւ, Թելադրելով գործով «ողջանչել» զանգակները …ոչեցնողի մեր «յայտից եւ անյայտից» ոսկորները խայտան…

Հոգեհանգիստէն վերջ, Պ. … Ֆրունձեան բացաւ հանդէսը, …յտնելով անոր նպատակը: Ցետոյ նուագուեցաւ օրկի վրայ …ախէն կտոր մը եւ մէկ վայրկեանի լռութիւնով յարգուեցաւ բոլոր զոհերու յիշատակը: Պարզուկ մաղթերգին առջեւ խօսեցաւ Տոքթ. Արտ. Աբեղեան, «Մահ ոչ իմացեալ մահ է, մահ իմացեալ անմահութիւն է» բնաբանով: Արտասանութիւններ ըրին Պ. Գ. Կիլիստանեան եւ Օր. Ռ. Աբեղեան: Հանդէսը փակուեցաւ խոր տպաւորութեան տակ:

⁂ Պերլինի Հայ Երիտասարդական Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 17ի չորեքշաբթի իրիկունը: Վարչութեան տեղեկագիրը կարդաց Պ. Ֆրունձեան:

Եղած են —քիչ ընդհատումներով— Չորեքշաբթիի հաւաքոյթները, կազմուած է եկեղեցական երգչախումբը զոր կը վարէ երիտասարդական միութեան անդամ Պ. Արիս Շալճեան, ջանքեր թափուած են Պ. Պ. Ներսէսեանի եւ Ֆրունձեանի կողմէ աշխարհիկ եւ հայ ժողովրդական երգերու ցանկ մը ունենալու, կազմուած է մարզական hզօր խումբ մը, տօնուած է Միսաք Մեծարենցի մահուան 20ամեակը եւ վերջապէս տրուած է մէկ տարեկան երեկոյթ, որ շատ յաջող անցած է: Ունտուկը կար մօտ 80 մարք:

Բացատրութիւններէն այնպէս կ'երեւի որ վարչութիւնը բաւական օժանդակութիւն գտած չէ միութեան անդամներէն: Օրինակ անդամավճարները բոլորովին աննկատ ձգուած են: Հրաւիրուած են դասախօսներ, բայց բաւական թուով ներկաներ չեն եղած, եւն.:

Հակառակ այս բոլորին, 27 ներկաներուն մէջէն թեթեւ մեծ թիւ մը ձեռնպահ մնաց, բայց 5ի դէմ 13 քուէով վարչութեան գործունէութիւնը անբաւարար նկատուեցաւ: Ասոր վրայ վարչութեան անդամներէն Պ. Վ. Ի.էն Ներսէսեան ընդվզած դիտել տուաւ թէ այս տեսակ անարդար վճիռ մը կրնայ պատճառ դառնալ չմասնակցելու ոչ վարչութեան, ոչ ալ միութեան: Երեւան եկաւ որ անդամներէն Պ. Ճնկտրեան աշխատած է պղտորել մթնոլորտը: Մէկիկ-մէկիկ կ'առաջարկուէին, նախկին վարչութեան անդամները, որոնք բացարձակապէս մերժեցին մասնակցիլ: Մինչեւ ժամը մէկ անկարելի ըլլալով ընտրութիւններ կատարել եւ նկատելով որ մեծ ժամանակ կը դառնայ, ընտրութիւնները յետաձգուեցան յաջորդ Դշ. օրուան:

Այսպէ՛ս կ'ուզեն յաջողիլ hիւանդ մարդիկը. բաժանեա զի տիրեսցես:

Զգացումին յաջորդեց սակայն տրամաբանութիւնը: Պէտք էր փրկել երիտասարդական Միութիւնը, զոր այնքան գուրգուրանքով հիմներ եւ զարգացուցեր էին կորովի տղաք:

24 Ապրիլի իրիկունը տեղի ունեցաւ ընդհ. ժողովի շարունակութիւնը: 37 ներկաներ կային: Օրը զուգադիպած ըլլալով մեծ սուգին, մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգեցին … տրենկայս լռութիւն պահուեցաւ: Ցետոյ կատարուեցան նոր ընտրութիւններ: Ընտրուեցան վեց hոգի, նախագահին երկու ձայնի իրաւունքով: Նոր վարչութեան անդամներն են, նախկինէն Պ. Պ. Արամ Ցարբէնեան, Վ. Ներսէսեան, Պ. Ֆրունձեան, իսկ նորերէն Արիս Շալճեան, Ալեքսանեան եւ Օր. Նազարեան:

Այս առթիւ կ'արժէ յիշել Պ. Շալճեանի արտասանած ճառը, որ համերաշխութեան կը հրաւիրէր երիտասարդութիւնը: Անշուշտ սայթաքողները պիտի զղջան ժամանակի ընթացքին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՔԱՄԵԼԷ ՅԵՏՈՅ ՔՈՒՐՋԻ ՊԷՄ ԿԸ ՆԵՏԵՆ

ՊՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ՈՒԽՏԱՒՈՐ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏԵՆ ... ՄԷՔՔԷԻ ՀԱՄԱՐ

Թաւրիզէն եկած մասնաւոր նամակէ մը կը քաղենք հետեւեալ լուրերը.

— *Թաւրիզի խորհրդ. հիւպատոսարանում պաշտօնավարող հայ բոլշեւիկները արձակեցին պաշտօնից: Ուշագրաւ է այն հանգամանքը, որ Ռուսներն ու Հրեաները խիստ պայքար են մղում հայ բոլշեւիկների դէմ: Այդ արձակուած պաշտօնեաների մէջ յայտնի է մանաւանդ Շուշիեցի մի երիտասարդ ուղղափառ բոլշեւիկ, Գրիգոր Մէնդիբաեանը, որ երկու տարուց ի վեր այստեղ բոլշեւիկեան պրոպագանդ էր մղում, իբր քարոզիչ խորհրդային եւ Լենինեան գաղափարներ էր տարածում: Նրա բոլոր խօսքերը մնացին «ձայն բարբառոյ յանապատի»:*

«Այդ նոյն Մէնդիբաեանն էր որ 1928ի նոյեմբերի 29ին, Հայաստանի խորհրդայնացման տարեդարձի օրը, աջ ու ձախ ցափառութիւններ էր դուրս տալիս: Ահա այդ ուղղափառ բոլշեւիկը այսօր իբր անվստահելի տարր, իբր կասկածելի բոլշեւիկ հեռացուել է պաշտօնից:

Թաւրիզի խորհրդային հիմնարկութիւններումն էլ պաշտօնեաների խոշոր մասը կրճատումների ենթարկեցին: Խորհրդային գիմնազիոնից դուրս մղուած ամսին ուսուցչական պաշտօնից արձակեցին Վահան Աղամալեան, տիկ. Յովսէփեան եւ Սիմոն Ճուղուրեանը, որ նախկին դաշնակցական եւ սպայ էր, իսկ մի քանի տարիներից ի վեր էր, որ կարմրել եւ նորընծայ բոլշեւիկ դառնալով նոյնիսկ փորձում էր Րաֆֆու գրական ստեղծագործութեան եւ նրա ւէկերի մասին հակազգային բովանդակութեամբ դասախօսութիւն տալ խորհրդային ակումբում:

Մի ծիծաղելի բան էլ պատմեմ: Բոլշեւիկները իրենց երկրում ամէն տեղ, Արաքսի ափերից մինչեւ Սիբիրի խոր.քերը կատաղի պայքար են մղում կրօնքի եւ Աստուծոյ դէմ, մինչեւ իսկ ամենուրեք կան հակակրօնական եւ անաստուածների միութիւնները: Իսկ այդ նոյն բոլշեւիկների առեւտրական մարմինները Պարսկաստանում սկսել են եռանդով քաջալերել մահմետական կրօնը եւ որպէսզի Պարսիկների աչքը մտնեն, յանձն են առնում պարսիկ ուխտաւորներին տանել մինչեւ Մէքքէ: Այս նպատակին հասնելու համար, բոլշեւիկները տպել են յայտարարութիւններ, որոնց վրայ տեսնում ենք մզկիթների, չէյխերի, իսլամ սրբավայրերի, ազօթող մահմետականի նկարներ, աղօթքներից մէջբերումներ, մինչեւ Մէքքէ հասնելու փոխադրութեանց միջոցները եւլն., (նաեւ, երկաթուղի, ինքնաշարժ եւլն.): Եւ այս բոլորն արւած են պարսիկ ուխտաւորներից դրամ կորզելու եւ նրանց կրօնական զգացումները շահագործելու համար:

Պարսից աշխարհը կառավարութիւնը, սակայն, գիտէ որ բոլշեւիկեան այդ նոր խաղերը ոչ այլ ինչ են եթէ ոչ ժողովուրդի կրօնական զգացումները շահագործելու եւ երկիրը դրամապէս կողոպտելու նոր միջոց: Եւ Թաւրիզի Թուրքերը ծիծաղելով ասել են.

— «Շանորդի բոլշեւիկները իրենց երկրում եղած եկեղեցիներն ու մզկիթները կողպել, քանդել են, եկել են մեր սրբավայրերի հոգսն են քաշում: Նրանց ո՞վ է հաւատում:

Սակայն երբ բոլշեւիկները կարծեցին թէ Մէքքէի ճամբան Պարսիկները կողպել են, յարմար առիթ համարեցին մէկ կողմից ժողովրդի համակրութիւնը շահելու համար Մէքքէի ուխտաւորներին նոր ճամբայ բանալ, միւս կողմից էլ դրամական կողոպուտի նոր միջոց գտնել փորձեցին: Բոլշեւիկները սակայն սխալուեցին իրենց հաշիւների մէջ: Նրանց այդ նպատակը խորտակելու համար մէկ կողմից Անգլիացիները Մէքքէ գնացողների համար բաց արին Բաղդադի ճամբան, իսկ միւս կողմից էլ Պարսիկները աշխատում են, որ ուխտաւորները Բաղդադով գնան եւ ոչ թէ բոլշեւիկների միջոցով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԼԻՈՆ, 29 Ապրիլ (*սեփ. թղթ.*)

— *Շաբաթ երեկոյ Հ. Յ. Դ. Վ.ի. լէօրպանի (Լիոն) Արամ խումբին կողմէ կազմակերպուած ընկերահամակրական հանդիպումը տեղի ունեցաւ տաքուկ մթնոլորտի մը մէջ. մեծ թիւով երիտասարդ ընկերներ եւ համակիրներ փութացած էին իրենց յարգանքի բաժինը բերել անմահն Քրիստափորի յիշատակին: Ըեղանապետ նշանակուեցաւ ընկ. Խ. Մկրտիչեան: Բաժ.ակաճառեր խօսեցան ընկերներ Մկրտիչեան, Ճանկէօզեան, Նիկողոսեան, Բարգէն, Աղասի եւ ուրիշներ: Արտասանութիւններ ըրին ընկ. Գառօնէ, Աճարեան Ս. Սիրականեան ընկերուհի Մառի Աճէմեան եւ ուրիշներ: «Յառաջ»ի Լիոնի գործակալ ընկ. Նուպար Ցակօբեանի կողմէ խումբին նուիրուած քաղցրեղէն մը ամերիկեան աճուրդի դրուելով կարճ ժամանակի մէջ գոյացաւ կոկիկ գումար մը:*

Ի հիմնուխ մեր անարժան հակառակորդներու խուլ պայքարին, երիտասարդութիւնը ամէն օր քունդ քունդ կը դիմէ Հ. Յ. Դ. շարքերուն մէջ արձանագրուելու, այն խորգիտակցութեամբ թէ՝ իրենցմէ իւրաքանչիւրը պարտք մը ունի կատարելիք հանդէպ հայ ժողովուրդին:

Ազգային եւ յեղափոխական խմբերգները սրահը կը թնդացնէին բուռն ծափերու մէջ: Ցետոյ ընկ. Յակոբեան թարմ ծաղկեփունջով մը կը մասնակցէր հաւաքոյթին: Ընկերը իր սրտաբուխ խօսքը ներկաներուն ուղղելով ըսաւ «Քրիստափոր մեռած է, բայց կ'ապրի մեր սրտերուն մէջ: Անիկա մեծ է իր գաղափարով եւ անձնազոհութեամբ, մենք կ'ուխտենք անշեղօրէն քալել նոյն ճամբէն, թէեւ տաժանելի եւ փշոտ այն խոր գիտակցութեամբ թէ ուշ չէ այն օրը որ, մենք կրկին եռագոյնը պիտի գնենք Արարատի գագաթը ու պիտի կերտենք մարմարեայ պանթէոն՝ հոն ամփոփելու համար Քրիստափորի եւ մեր բիւրաւոր նահատակներուն ու հերոսներուն նշխարները»:

Հաւաքոյթը վերջացաւ խանդավառ մթնոլորտի մէջ ժամը առաւօտեան 4ին:

Յ. Նիկողոսեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի ախոյեանութեան վերջին մրցումը փարիզի ախոյեան Club Françaisի եւ Հարաւ-Արեւելքի ախոյեան Olympique de Marseilleի խումբերուն միջեւ, Սթատ փէրշինկի մարզադաշտին վրայ: Մրցման ներկայ էին 18.000 հանդիսատեսներ, որոնց մէջ նաեւ մեծ թիւով Հայեր:

Մրցումը սկսաւ ժամը 3ին: Առաջին կիսախաղին Մարսէյլի յառաջապահները կանոնաւոր վայրէջքներ ըրին եւ տասը վայրկեան վերջ շահեցան առաջին նշանակէտը: Քիչ վերջ փարիզի յառաջապահները եւս սկսան յառաջացումներ ունենալ: Սարգիս կարապետեան գնդակը մօտեցուց հակառակորդ բերդին, բայց Մարսէյլի բերդապահին աջօրէն կիցը արգելք եղաւ նշանակելու: Հակառակ ժողովուրդին բուռն բողոքին՝ դատաւորը չուզեց «փէնալթի» (պատիժ) տալ Մարսէյլի խումբին: Մարսէյլի խաղացողները երկու նշանակէտ եւս շահելով Ա. կիսախաղը վերջացաւ 0ի դէմ 3 նշանակէտով:

Բ. կիսախաղին փարիզցիները իրենց կարելին ըրին եւ եռանդուն խաղարկութեամբ մը թէեւ տիրապետած էին խաղին, բայց յաջողեցան միայն երկու նշանակէտներ շահիլու եւ մրցումը վերջացաւ Մարսէյլի յաղթութեամբ՝ 2ի դէմ 3 նշանակէտով:

Կ'արժէ գնահատել Հայ մարզիկը, որ ֆրանսացի ամենակարող մարզիկներուն կարգին, բարձր խաղարկութեամբ մը, ցոյց տուաւ իր արժանիքը, մրցման ամբողջ տեւողութեան կըրցաւ մեծապէս օգտակար ըլլալ իր խումբին, գնահատմանը արժանանալով ժողովուրդին:

Գ. Գասապեան

* *

ՎԻԷՆ.— Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը մասնաւոր հրաւէրով Ֆուլթոյլի մեծ մրցում մը կատարեց Stade Valentinois Sélection*ի դէմ ապրիլ 28ին Վալանսի մէջ:* Le Petit Dauphinois *եւ ուրիշ թերթեր գովեստով կը խօսէին Վիէնի հայ խումբին մասին: Նշանակի վերջին մրցումը ըլլալով նոյն օրուան մէջ երեք մրցում կազմակերպած էին* Stade du Polygone *գեղեցիկ մարզադաշտին վրայ: Մրցումի բացումը կատարեց Վալանսի Արաքս Ա. խումբը* Stade Valentinois*ի Բ.ին դէմ եւ վերջացաւ Արաքսի յաղթութեամբ 3-0:*

Մեծ մրցումը սկսաւ ժամը 3ին մեր յառաջապահներու յարձակումով, բայց անոնց պաշտպանողականը լաւ կը դիմադրէր, հոյն ալ նպաստաւոր էր Ֆրանսացիներուն որ շահեցան գեղեցիկ նշանակէտ մը, առաջիններու վերջին: Ասոր վրայ մերինները փոքր փասերով սկսան յառաջանալ եւ նեղել հակառակորդի բերդը: Կիսախաղէն առաջ Մարտիկ նշանակեց Ա. կէտը: Քիչ վերջ փէնալթիով մը շահեցանք Բ. նշանակէտը:

Դադարէն յետոյ ֆրանսական խումբը յարձակումներով ամէն ջանք գործ դրաւ արդիւնքը հաւասարեցնելու համար: Բայց մերինները շահեցան երրորդ նշանակէտը, շատ չանցած չորրորդը եւ խաղը վերջացաւ մեր յաղթութեամբ 4-1:

Իսկապէս գնահատուեցան մեր խաղացողները Ֆրանսացիներու կողմէ: Այս մրցման մէջ փայլեցան Յ. Մաթոսեան, Սեդրակ, Գաբրիէլ, Մարտիկ, Օննիկ: Այս յաղթութիւնով Հ. Մ. Ը. Մ.ի արժէքը բարձրացաւ Ռոոն նահանգին շրջանին մէջ եւս:

Մ. Փափազեան

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ՍԱՆԴՈՒԽԷՆ ԻՆԿԱԾ Է...

Գառնարածներու զուարթ խեղերը, հովուական սրինգներու յուզիչ թրթռումները, քարերուն մէջ կոհկոտացող կաքաւներու երգը, «պէրի» (ոչխարկիթի) գացող գեղջկուհիներու սիրակարօտ լէ՛, լէ՛ները եւ ջրերուն եզերքը հարսնացած կակաչներու եւ գներուկներու նայուածքն եւ գեղեցկութիւնը, ա՛լ երազի պէս կուգային իրեն:

Երկարավիզ գուլպաները պինդ մը սեղմեցին գեղեցիկ սրունքները, իսկ փայլուն կօշիկը սանձահարեց անոր ոտքերու շարժումները, քաղքցի փեսացուի բերած հագուստները հպարտ ու մեծցածին. ջերմութիւնով մը եռացուցին Շուշանի մէջքն ու կողերը:

Խորհրդաւոր փսփսուքներ, անանուն գաղտնիքներ կը հիւսուին յաճախ գիւղերուն մէջ, երբ գեղջկուհին երիտասարդ մը սիրէ, մանչ ու աղջիկը իրարու մօտենան քչիկ մը, կամ քաղքցի մը գիւղացի աղջկան մը նշանուի:

Պառաւները եւ առհասարակ կիները, ինքնակոչ դատաւորներ եւ ամենագէտ գուշակողներ կը դառնան, յաճախ նոյնիսկ զիրար չհամակրող զոյգերու մէջն անգամ յանցաւոր կապեր տեսնելով ու յաճախ այդպիսով պատճառ կը դառնան որ՝ իրարմէ խուսափող զոյգերը իրարու շատ մօտիկնան եւ սիրային կապերով ամուր մը շղթայուին:

— Աղջի՛, Շուշա՛ն, բախտաւո՛ր, քաղքցու հարս դարձար, կը կրկնէր Ջուռնածի Նազօի հարսը, նախանձէն կարմրելով, կտոր կտոր ըլլալով:

— Սե՛ւ հագած, էդ ի՞նչ հպարտութիւն է, եկ ձեռքս պագիր, կ'ըսէր հաստափոր երէցկինը. միշտ տերտէրի գովքը հիւսելով:

— Շուշա՛ն, աչքդ կորիր գիւղէն. գառնարածն ու հովիւը թող մեզի մնան. կը կատակէին աղջիկները:

— Շուշանը կը նիհարնայ օրէ օր. բախտաւորը ծոցուորիլսկսած է, կը բամբասէր Սոլկար Խաչօիկինը, որ ծառի տերեւներու շարժումի մէջն անգամ, գաղտնիքներ եւ դատապարտելի խորհուրդներ կը կարդար:

— Շուշանի աչքը մէկով չի կշտանար, կը վատաբանէր Քաչալ Սաթօի քառասուննոց աղջիկը, որ ցախաւելով եւ թիւլ դրացիները ծեծելու սովորութիւն ունէր եւ գիւղի բոլոր կիներուն աւելորդ անուններ կը շինէր:

— Աղջիկը տաս հատ քաղքցի կ'արժէ...

— Քաղքցի փեսացուն, մեր ողջ գեղը կ'արժէ: Վէճ, քննադատութիւն, գովասանք միշտ կան ու կը մնան ու գիւղի երեսուն նշանուած աղջիկներէն՝ Շուշանն էր գլխաւոր առանցքը բոլոր խօսքերուն:

Մինչ ան՝ բանտարկեալ մըն էր կատարեալ: Վիրաւոր եղնիկի մը պէս անմըռունչ, զգլխիչ նայուածքները, սպասումի անյայտ եւ անորոշ հեռուները յառած:

Շուշանը ղրկուեցաւ, դրան առաջ լուսնկայ գիշերներու զուարթ ցատկռտուքէն:

Մոռցաւ աղբիւրի ճամբան եւ արշալոյսի վայելքները գիւղական:

Այդ տարի, աղջիկները քանի քանի՜ անգամ խաւրծիլի, սպիտակ բանջարի գացին:

Զթողուցին որ ժամ երթայ, երբ առաջնորդ սրբազանը Զարխափան աւետարան կարդալու եկած էր:

Զուրկ մնաց այգեկութքի կոզմներուն տակ շինած աղջիկներու երջանիկ նայուածքներէն, երբ քրտինքը մարգարիտի պէս կը շարո՛ւր անոնց համբոյր չտեսած ճակատներուն, եւ պտուղ պտուղ կը գլորուի մինչեւ անոնց շղշղուն պորտերը:

Կարօտ մնաց արեւներու համբոյրներէն շինած, մեղրապտուղ խաղողներուն եւ հնձաններու մէջ արիւնող ողկոյզներու գինովցնող բուրումին: Այգիներն ի՜նչխորհրդաւոր էին եւ ի՜նչ հեշտագրգիռ հմայքներով երկունք նստած:

Ալշտեսաւ Մխթարի գառները, մանաւանդ Քաչօն, որուն ականջէն կախուած փոքրիկ զանգակը հօտին ու Մխթարին դարձը յուշող, աւետաբեր լրատուն էր տարիներէ ի վեր:

Քաղքցի փեսացուն Երզրում գացած էր:

Մխթարը չկրցաւ հանդիպիլ Շուշանին:

Գառնարածը տխուր ու գըլխիկոր կը թափառէր գեղատակի արտերէն մինչեւ Տէր Թաթոսենց թաղը ու կալատեղէն մինչեւ ջրաղացի դրան մեծ հրապարակը:

Սիրոյ մանկունակ եւ անանուն տառապանքներով, անոնք իրար տեսան ու խօսեցան միայն երազներու մէջ, ուր՝ արգելքն ու ամէն տեսակի օրէնքները անզօր կը դառնան սէրերու աստուածային լեզուին կապ դնելու, երբ սիրավառ զոյգերը իրար կը պլլուին, տարփանքի անսահմանօրէն քաղցր հրապոյրներէն գինովցած:

Օրերու անբացատրելի մտահոգութենէն, որ յատուկ է այդ տարիքի աղջիկներուն, Շուշանը շատ շուտ անկողին կը մտնէր. անուշադիր իրիկնային այցելուներու բերած նորութիւններուն, զուարթ խօսուըռտուքին, ծափ ու երգին:

— Աշխարհն առանց Մխթարի սպանիչ ամայութեամբ մը կը ներկայանար նշանուած աղջկան:

(Շար.)

ԱԶԳԻՆ

հոգի։ Ձերբակալուած են 700 հոգի։ Ընդհարումները շարունակուեցան նաեւ գիշերը։ Ուրիշ թաղերու մէջ ոստիկանները ջուրի լոգանքով ցրուեցին ցուցարարները։ Ոստիկանական եւ զինուորական բոլոր ուժերը շարժման մէջ դրուած էին։ Ընդամէնը 15000 ոստիկաններ կը ճակատէին 80,000 համայնավարներու դէմ։

⁂ Պուլկարիոյ մէջ եւս Մայիս 1ը խաղաղ անցաւ։ Սոֆիայի եւ Ֆիլիպէի մէջ ոստիկանութիւնը դիւրաւ զսպեց ցոյցի ձեռնարկներ։ Խասքովոյի մէջ ծխախոտի երկու գործարաններու բանուորները մէկ օրուան գործադուլ ըրին։

Մայիս Մէկը Պոլսոյ մէջ

Պոլիս 2 մայիս.— Պոլսոյ մէջ համայնավարները թռուցիկ մը հանած էին Մայիս 1ի առթիւ։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց կարգ մը մարդիկ։ Թռուցիկները թղթատարով ղրկուած էին զանազան հասցէներու։

Նոր ձերբակալուածները կարեւոր խոստովանութիւններ ըրին Պոլսոյ համայնավար կազմակերպութեան մասին։

Քսան հայ բանուորներու արկածը

Սոֆիայէն կը հաղորդեն.—

Ապրիլ 17ին, Վասիլիքեօյէն դէպի Պուրկազ ճամբայ կ՚ելլէ «Լէվսքի» նաւաձիգը, իր հետ քաշելով ապրանքով բեռցած «շլէփ» մը, որուն վրայ կային 20 հայ բանուորներ եւ 2 պուլկար նաւազներ։ Զէյթուն-Պրունի մօտ սոսկալի փոթորիկի մը հետեւանքով, «Լէվսքի»ի շղթաները կը կտրուին եւ «շլէփ»ը կը մնայ ալիքներուն խաղալիք։ Երկար ու մտատանջ անստուգութենէ յետոյ, յաջորդ օրը բարեբախտ դիպուածով մը «շլէփ»ը ափ կը նետուի Ռօփօփօթամօ գետին բերանը աւազներու վրայ։ Նաւազները անվնաս են։

Իզմիրի տնտեսական կացութիւնը

Իզմիրի Արհեստակցական Միութեանց Նախագահ եւ Առեւտրական Սենեակի ընդհ. քարտուղար Թուրկուտ պէյ կը յայտարարէ.

—Թուզի եւ չամիչի ճիւղը տարեկան 30-40 միլիոն ոսկիի արտադրում մը կ՚ապահովէ։ Մեր միակ նպատակն է այնպէս մը ընել որ թուզին մնտուկներու մէջ տեղաւորումը կատարուի ժամանակին։ Գալով մեր տնտեսական կացութեան, անցեալ տարուան տագնապին ազդեցութիւնը տակաւին չէ փարատած։ 1927ի մեր արտադրումը 99 միլիոն ոսկի էր, իսկ 1928ինը՝ 81, այսինքն 18 միլիոն պակաս։ Այս պակասին 12 մ լիոնը ծխախոտի ճիւղին կը պատկանի։ Ակտամար հիւանդութիւնը անցեալ տարի փճացուց մեր գեղեցիկ ծխախոտը։ Արտադրումին մէկէն ի մէկ այսքան պակսիլը՝ սոսկալի տագնապ մը յառաջ բերաւ. Նոր բերքով միայն պիտի կարենանք անոր ազդեցութիւնը փարատել։ Ձմեռը երկար ու խիստ եղաւ եւ վնաս հասցուց կարգ մը բերքերու, ինչպէս ափիոն եւ արմտիք։ Նախ, ցանքը քիչ եղաւ անցեալ տարուան հետ բաղդատելով։ Յետոյ, ցանքին մէկ մասը ողողումէն փճացաւ։ Վերջին անձրեւները շատ օգտակար եղան թուզին, ծխախոտին եւ պտուղներուն։

Իզմիրի շրջանի այս տարուան ձէթի բերքը 3 միլիոն քաշ եղաւ եւ մէկ մասը արտածուեցաւ։

Վերջին հինգ տարուան ընթացքին, 50 միլիոն ոսկիի մօտ շինութիւն եղած է։ Ազգային ճարտարարուեստական ձեռնարկները շատցած են։

Կեանքը Սուրիոյ մէջ

Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ՝ Ներքին Նախարարը շրջաբերականով մը կը յանձնարարէ որ ընդհանուր ընտրութեանց ձեռնարկուի։

Ֆրանս. մարզպան Պ. Փոնսօ շաբաթ մը Պաղտատ պիտի երթայ, այցելելու Իրաքի նորընտիր մարզպան սըր Կիլպըրթ Քլէյթընի։ Պ. Փոնսօ Դամասկոսի մէջ նախագահեց հանրային ապահովութեան նուիրուած հաւաքոյթի մը։ Այդ գումարումին մասնակցեցան նաեւ Զօր. Վալիէ եւ մարզպանութեան Դամասկոսի, Հալէպի եւ Իսքէնտէրունի պատուիրակները։ Վարչապետ շէյխ Թաճէտտին հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ մարզպանին։

Թուրքեւպարսիկ սահմանի խնդիրը

Թուրքեւպարսիկ սահմանագլուխի ճշդումին ու թափառիկ ցեղերու բնակութեան խնդիրներուն համար խառն յանձնաժողով մը պիտի կազմուի, թուրքեւպարսիկ անդամներով։

Յանձնաժողովին թուրք անդամները որոշուած են, իսկ պարսիկ անդամները Թէհրանի դահլիճին կողմէ պիտի նշանակուին։ Կը կարծուի որ յանձնաժողովը մայիսի կէսին գործի պիտի սկսի։

Իրան եւ Իրաք

Թէհրանէն կը հեռագրեն.—

«Շաֆաղը Սորխ» թերթը իրաքեւիրանեան յարաբերութեանց ակնարկելով, կը գրէ թէ Եփրատի եւ Տիգրիսի ափերուն վրայ անկախ պետութեան մը ստեղծումը համաձայն է պարսիկ ազգային քաղաքականութեան, որովհետեւ եթէ Իրաք օտար պետութեան մը ձեռքը գտնուի, Պարսից արեւմտեան սահմանագլուխէն խոշոր մաս մը վտանգի ներքեւ պիտի ըլլայ։ Թերթը թուելով այն պատճառները որոնք ցարդ արգելք հանդիսացան Իրաքի ճանաչումին, կը շնորհաւորէ երկու պետութիւնները իրենց համաձայնութեան առթիւ եւ կոչ կ՚ընէ անոնց՝ ապահովութեան դաշինք մը կնքել, յար եւ նման թուրքեւպարսիկ ուխտին, որպէսզի Միջին Ասիա իրարու կապուի, ընդդէմ օտար կայսերապաշտ ձգտումներու։

Լիտվինոֆ կը գործէ

Ժընեւէն կը հեռագրեն.— Խորհրդային միութեան արտաքին փոխ-գործավար Լիտվինոֆ Ժընեւի մէջ իր բնակութենէն օգտուելով, կարեւոր խօսակցութիւններ կ՚ունենայ արտասահմանի խորհրդային դեսպաններուն հետ։

Անցած շաբաթ իրեն այցելեց Հռոմի խորհրդային դեսպան Կուրսկի, որ խիստ գաղտնի ճամբորդեց։ Քանի մը օր առաջ ալ ինքնաշարժով Ժընեւ հասաւ Փարիզի խորհրդային դեսպան Դովգալեւսկի։ Շնորհիւ սահմանագլուխին վրայ ձեռք առնուած ոստիկանական զգուշական միջոցներու, իր ներկայութիւնը աննշմար անցաւ։

Լիտվինոֆ նոյնպէս տեսակցեցաւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյի հետ, անոր Պերլին մեկնելէն առաջ։ Տեսակցեցաւ նաեւ Գերմանիոյ պատուիրակ կոմս Պէրնսթորֆի եւ Չինաստանի պատուիրակին հետ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզի Քրիստափոր խումբի ժողովը՝ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Café PetiteSource, մէթրօ Օտէօնի դիմացը։

Կը խօսի՝ ընկ. Սահակ Տէր Թովմասեան։

Վալանսի շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։

Մարսէյլի Իշխան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Աղբիւր Սերոբ, Եփրեմ խան, Համազասպ, Վարդգէս խումբերը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։

Մարսէյլի Ռոստոմ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Գէորգ Չաւուշ, Արմէն Գարօ, Ջարդարեան, Քրիս եւ Քեռի խումբերը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

Տէսինի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերը այս կիրակի ժամը 1ին բաղնիքին դիմացի սրճարանին ստորնայարկը։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Լիոնի Զաւարեան խումբի ստիպողական ժողովը՝ այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։ Կարեւոր օրակարգ։

Նանթ, Մ. Ս.— 35։
Համպուրկ, Մ. Յ.— 300։
Մարսէյլ, Պատ.— 60։
Ալփուվիլ, Կ. Մ.— 25։
Լը Քրէօզէ, Յ. Դ.— 70։
Պէլփոռ, Կ. Հ.— 35։
Պուա Քոլոմպ, Կ. Տ.— 70։

ՌՈՍՏՈՄ Գրադարանի վարչութիւնը կը ծանուցանէ հայրենակիցներու թէ իր գիրքերու քանակը ճոխացուցած է։ Գիրք ստանալ փափաքողները կրնան դիմել Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 8.30—10.30, 131 Fbg. du Temple. (Belleville).

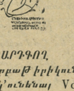
ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Ամասիացի Տիգրան Փէփէեան, հօր անունը՝ Յարութիւն որ 1914ին Թրքական 32րդ Թնդանօթաձիգ զօրագունդին մէջ տասնապետ էր։ Կը կարծուի թէ Ռուսաստան կը գտնուի։ Իմացնել՝ Garabed H. Pepeianի, Maison Valencienne Fontaine sur Sâone, Rhône.

Լուր տուողին 50 ֆր. նուէր։

— Կը փնտռուի Թօգատի Արթօվայի գաւառակին եաթմըշ գիւղէն Առաքելի եղբայրը Գէորգ Գարեան։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ։ Իմացնել՝ Vartan Karianի 6 Bld. des Mon Quartiers, Issy-les-Moulineaux Seine.

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ՅԱՐԴԳՈՂ

Այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին տեղի կ՚ունենայ Voltaireի սրահին մէջ (Odéonի դիմաց) Յարդգողի գրական հաւաքոյթը։ Պիտի խօսի Հրաչ Սարգիսեան Սքանտինաւեան գրականութեան մասին։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զարմանճաղի Հայր. միութիւնը արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, 2 Րիւ Բոլպէր, Պար տը լա Փօսթի ստորնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 2.30ին Rue Eclipue, Ազգային Կեդրոնական Մանկապարտէզի սրահին մէջ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Նիս, Տ. Գ.— 140 ֆրանք։
Ֆրանքֆուրթ, Ժ. Վ.— 50։
Մարսէյլ, Գործ.— 720։
Լիոն, Թ. Ա.— 10։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10e)
Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 4 ՄԱՅԻՍ 1929

4 MAI 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 948 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՐՋ՝ ԹԱՐԹԱՓՈՒՄՆԵՐՈՒՆ

կարգ մը թերթեր կը շարունակեն բանգիտութեան փորձեր կատարել, ելք փնտռելով տիրող անելին։

Եղած հրատարակութիւններուն մէջ կան յիմար-իմաստուն խօսքեր։ կան եւ միամիտ գիւտեր, որոնք հեռաւոր կապ անգամ չունին այս օրուան եւ վաղուան իրականութեան հետ։ Պարզապէս երազներ եւ բաղձանքներ։

Մեր գլխաւոր դժբախտութիւնը այն է, որ չափազանց շատ բանգէտներ եւ «քաղաքագէտ»ներ ունինք։ Աւելի շատ քան Մեծն Բրիտանիան կամ Ֆրանսան։ Եւ ճիշտ ատոր համար ալ բազմազան ճակատներ՝ միեւնոյն հարցի մասին։

Այսպէ՛ս է որ, շատեր խաչ քաշեր են այսօրուան Հայաստանի վրայ եւ նոր հայրենիք մը կը փնտռեն, Միջերկրականի փրփրածուփ ափերուն վրայ։ Ուրիշներ ալ, պակաս իմաստուն չերեւալու համար, եղած-չեղածը կը սահմանափակեն Երեւանի մէջ։ Nec plus ultra! եւ կը ձգտին բոնի ցամքեցնել զայն ընդարձակելու, իրական, միացեալ Հայաստանը կազմելու ո՛ր եւ է ձգտում և աշխատանք։

Այս թարթափումները ուժ առին Երեւանցիներու ապիկարութեան եւ անզգայութեան հետեւանքով, թեւաւորուեցան «ի՛տալական արշաւանքով», եւ կը շարունակուին մինչեւ հիմա՛ քանի որ ոչ հայերէն թերթ կը պակսի, ոչ ալ, մանաւանդ՝ բարեացակամ խմբագիր։

Մէկուն-միւսին խելք սորվեցնելու ոչ տրամադրութիւն, ոչ ալ յաւակնութիւն ունինք։ Բայց կը կարծենք թէ, լաւ կ՚ըլլայ որ վերջ գտնեն այդ ամուլ մարզանքները, եւ մենք, գոնէ մենք փորձուինք ամփոփուիլ իրական գետնի վրայ եւ կատարել ինչ որ կարելի է, եւ համապատասխան՝ այս դժբախտ ժողովուրդի ներագոյն շահերուն։

Այս խորհուրդը գրի առած ատեն, երբեք չենք ուզեր կաշկանդել ազատ մտածումը, ոչ ալ խափանել գործնական ելքերու ճամբան։ Եթէ կան մարդիկ որ բոլորովին միտքէ չանցած գիւտ մը ունին եւ կ՚ուզեն արժեցնել, ամէնէն առաջ պատասխանատու մարմնի մը ուշադրութեան թող յանձնեն զայն։ Եթէ այդ ծրագիրը դիմանայ տրամաբանութեան եւ իրականութեան անողոք պահանջներուն, երբեք դժուար չէ արծարծել զայն մամուլին մէջ, նոյն իսկ հրապարակային ժողովներով։

Բայց, ի սէր Ալլահի, մի շուարեցնէք այս ժողովուրդը ապարդիւն մարզանքներով, եւ մանաւանդ հրաշքներ մի՛ խոստանաք անոր։

Մի՛ գրէք թէ կարելի էր 300,000 (երեք հարիւր հազար) հայ տեղաւորել Սուրիոյ եւ Լիբանանի հողերուն վրայ, երբ գիտէք որ 30,000ի տեղաւորումն անգամ հրաշքի պէս բան մըն է։ Համոզուելու համար՝ կը բաւէ աչքէ անցընել թուականները, դէպքերն ու պայմանները, սկսելով 1922էն։

Շա՛տ մեղքեր գործուած են այս ժողովուրդին անունով, կարճատես, անփոյթ կամ չափազանց խանդավառ վարիչներու կողմէ։ Ընայենք նոր մեղքեր՝ մանաւանդ նորերու կողմէ, ուղղակի կամ անուղղակի մասնակցութեամբ։ Մեր այսօրուան իրականութիւնը այնպիսի հէքեաթ մըն է, որուն առջեւ կը նսեմանան Թուղթին յանձնուած ամէնէն հրաշալի հէքեաթները։

Մի՛ ըսէք, դարձեալ, թէ այսօր-վաղը անպայման պիտի ջարդուի, կամ ալ պէս պիտի փշրուի Կովկասի մէջ ամփոփուած հայութիւնը։ Այդ ժողովուրդը ինք աւելի շատ բան գիտէ իր կացութեան եւ ճակատագրի մասին, քան մենք բոլորս։ Եւ ջարդելու վարժուած գլուխներն ալ, իրենց կարգին աւելի բան գիտեն, քան մեր բոլոր բանգէտները։ Ուրի՛շ բան է ըլլալ արթուն, սրատես եւ պատրաստ. բոլորովին ուրիշ բան՝ դառնալ վայլերան։ Եւ, հոգեբանօրէն, օգուտ ալ չկայ, երբ տարին տասներկու ամիս տանիքներէն պոռանք թէ «պիտի ջարդեն մեզ»։ Աւելի խելօք բան պիտի ըլլար հասկցնել թէ՝ ջարդողը պէտք է պատրաստ ըլլայ նաեւ ջարդուելու։

Մենք շատ կծու խօսքեր ունեցեր ենք Երեւանի վարիչներուն դէմ։ Կ՚ունենանք եւ այսուհետեւ, թերեւս աւելի անողորմ եւ հատու, մինչեւ որ զգաստանան, եւ ամէնէն առաջ այս ժողովուրդին բարիքը մտածեն, փոխանակ յաւերժացնելու անոր չարիքը։

Սակայն, այդ բոլոր քննադատութիւնները չեն կրնար փակել մեր աչքերը՝ բուն իրականութեան հանդէպ, Հայաստանի գոնէ ֆիզիքական եւ աշխարհագրական գոյութեան հանդէպ։ Մեր ամբողջ աշխատանքը պիտի ըլլայ առաւելագոյն բարիքը ապահովել եղած վիճակէն, եւ ոչ թէ ժխտել ամէն բան և ձեռք քաշել, ստոստելով գոյնզգոյն ստուերներու ետեւէն։

Քստմնելի է գաղութներու պատկերը։ Իսկական ողբերգութիւն՝ արտասահման ապաստանուած 700,000 թրքահայութեան վիճակը։ Զենք ուրանար, եւ շատ շատերէն աւելի սեւ կը տեսնենք այդ կացութիւնը։ Բայց, խաբուսիկ ստուերները չեն որ սպեղանի պիտի դառնան այս ցիրուցան բազմութիւններու վէրքերուն։ Մտածենք, տառապինք, ձեռք ձեռքի տանք եւ միջոցներ գտնենք, չարիքը մեղմացնելու։ Բայց, լսեցէք անգամ մըն ալ, ընկերներ,— հրաշքներ չխոստանանք նոյնիսկ իբրեւ կուսակցութիւն։

Զափէն աւելի երկար տեւեցին թարթափումները։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԳԱՇԷՆ ԳՈՐԾ

Յուսաբեր *անդրադառնալով Սուրիոյ եւ Լիբանանի գաղթականական ձեռնարկներուն, կը գրէ (22 ապրիլ)*.

— «Այսօր եւ առայժմ ամէնէն դրական աշխատանքը, ինչպէս յայտնի է, կը տարուի այս շրջանին մէջ, ուր պատերազմի աղէտքներուն հետեւանքով հոծ հայութիւն խմբուած է։ Տարիներու ապարդիւն սպասումներէ ետք, երբ պարզուեցաւ վերջնականապէս, թէ հայրենիքի դուռները գոց պիտի մնան տարագիր հայութեան առջեւ, այն ատեն միայն սփիւռքահայութեան առաջնորդները ձեռնարկեցին այն իմաստուն եւ օգտաշատ գործին, որ այսօր կը տարուի Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ։ Հիւրընկալ ժողովուրդը շատ մօտ ատենէն պիտի համոզուի, թէ գաղթական Հայը նստակեաց ու գիւղաբնակ դառնալով՝ ատկէ նախ ինքը պիտի շահի եւ ապա մենք։ Պիտի շահի Սուրիան, որուն յառաջդիմութեան ու բարգաւաճումին մեծապէս պիտի նպաստէ երկրագործ Հայը իր շինարար ու ստեղծագործ բազուկով։ Թէ Սուրիոյ եւ թէ Լիբանանի մէջ մենք միայն մէկ մտահոգութիւն ունինք.— մեր արդար քրտինքով մեր հացը վաստկիլ, բացարձակապէս բեռ չըլլալ հիւրընկալ երկրին, ի սպառ հեռու մնալ անոր ներքին գործերուն միջամուխ ըլլալու բոլոր փորձերէն։ Այս նպատակին կը ծառայեն նորահաստատ գիւղերը, ուր քաղաքներէն կը տեղափոխուին Սուրիոյ գաղթական եւ անգործ Հայերը՝ հողին կապուելու եւ քրտինքով երկրէն իրենց ապրուստը հայթայթելու համար։ Այս գեղեցիկ ու ոգեւորիչ աշխատանքին մէջ ցաւալի ու յուսալքող երեւոյթ մը միայն կայ, այդ ալ ազգային հարուստ հաստատութեանց եւ հայ հարուստներու անտարբեր վերաբերմունքն է դէպի այն մեծ ու օգտաշատ աշխատանքը, որ այսօր այնքան համեստ միջոցներով կը տարուի Սուրիոյ մէջ։

Բարեգործականը փշրանք մը նետեց եւ քաշուեցաւ մէկդի։ Ու չգտնուեցաւ գէթ մէկ հատիկ հայ հարուստ, որ ե՛ւ իր անունը յաւերժացնելու ե՛ւ իր աղէտուած ազգակիցներուն լաւագոյն բարիք մը ըրած ըլլալու փափաքով՝ համեստ գումար մը զոհէր եւ փոքրիկ գիւղ մը հիմնէր տասնեակ անտուն եւ անյենակ աշխատաւորներու համար։ Ընդունինք, որ այս գործին մէջ մեղքի իրենց բաժինն ունին նաեւ սփիւռքահայութեան առաջնորդները։ Գոց դուռները բանալ տալու համար զանոնք պէտք է բախել, եւ գոց սիրտերը շարժելու համար անոնց պէտք է խօսիլ, յորդորել եւ համոզել։ Հայ հանրային կարծիքը լաւապէս տեղեակ չէ այն բեղմնաւոր գործին, որ կը տարուի Սուրիոյ մէջ։ Ջուր է եւ *պէտք չէ* ամէն բան մամուլէն սպասել։ Յատուկ պատուիրակներու միջոցով առանձին դիմումներ պէտք է կատարել այն մարդոց քով, որոնցմէ որոշ օժանդակութիւն եւ քաջալերանք կ՚ակնկալենք։ Կը կարծենք թէ կարելի պիտի ըլլար ունեւոր Հայերու աջակցութեամբ փոքրիկ գիւղեր հիմնել Սուրիոյ մէջ — նուիրատուութեան եւ բարեգործութեան գեղեցիկ ձեւ մը — եթէ երբեք կարող ու ձեռնհաս մարդիկ լրջօրէն այս աշխատանքին լծուէին։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԱՐՏԱԳԱՂԹԻՆ ՇՈՒՐՋ

Գրեր էինք ասկէ առաջ, թէ Հար. Ամերիկա երթալ ուզող 2000ի մօտ գաղթականներ, դիմեր էին Սելանիկի Թաղականութեան, խնդրելով անոր միջամտութիւնը կառավարութեան մօտ, զիրենք ձրիօրէն Հար. Ամերիկա փոխադրելու համար։

«Հորիզոն» կը գրէ թէ Թաղական խորհուրդը, ի պատասխան այս դիմումին, պաշտօնագրով մը, իրեն դիմող գաղթականութեան ներկայացուցիչներուն կը հաղորդէ հետեւեալը.—

Ա.— Խորհուրդս, փափաքող եւ քաջալերող չէ այս արդէն իսկ ցանուցիր ժողովուրդին հաւաքական գաղթին դէպի որեւէ երկիր, բացի մայր-հայրենիքէն։

Բ.— Ձեր բնակարանային ներկայ դժուարութեանց դարման մը ընծայելու նպատակաւ պատրաստ է կառավարութեան մօտ հարկ եղած դիմումները կատարել, անմիջապէս որ մանրամասնեալ ցուցակով մը տեղեկացնէք, թէ փլցուելիք պարաքները քանի՞ հատ են, անոնց փլցուելուն մասին կառավարական որեւէ վճռական յայտարարութիւն եղա՞ծ է ձեզի եւ թէ փլցուելու պարագային, ձեզմէ քանի՞ հոգին եւ որո՞նք բացարձակապէս ի վիճակի չեն սեփական միջոցներով ուրիշ բնակարան մը ապահովելու։

Գ.— Խորհուրդս, փափաքող ազգային հելլէնահպատակութիւնը ապահովելու առաջադրութեամբ ձեռնարկած է արձանագրութեանց, որոնց դուք եւս կը հրաւիրուիք մասնակցիլ, որպէսզի կարելի ըլլայ ժամ առաջ ճշդել ձեր ալ քաղաքացիական հանգամանքը»։

Գաղթելու տրամադիր գաղթականութեան ներկայացուցիչները չեն գոհացած ստացուած այս պատասխանով, եւ կ՚ըսեն թէ, իրենց համար անկարելի է այժմէն գիտնալ թիւը եւ սեփականատէրերը այն փարանկաներուն, որոնք միշտ փլցուելու վտանգին ենթակայ են։ Որովհետեւ առանց երկար պայմանաժամ մը տրուելու, օր մը կը փլցուին հինգ փարանկաներ, ուրիշ օր մը հինգ կամ տասը ուրիշներ, եւլն.։

Միւս կողմէն, նկատելով որ Ազգ. Մարմինն ալ ընդառաջ չերթար իրենց դիմումին, գաղթականները որոշած են, հաւաքական աղերսագրով մը այս անգամ դիմել ուղղակի ընդհ. կուսակալին եւ պարզելով իրենց անստոյգ վիճակը, խնդրել կառավարութեան աջակցութիւնը, զիրենք, ցանգուածօրէն Հարաւ. Ամերիկա ղրկելու համար։

Մայիս մէկը եւ Լիոնի կարմուկները

Լիոնէն կը գրեն մեզի.—

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս տօնուեցաւ Մայիս Մէկը։ Սակայն այս տարի մեր կարմիր թափթփուքները իրենց մասնակցութիւնը անհրաժեշտ համարելով, փութացեր էին տախտակի մը վրայ հետեւեալ տողերը գրել հայերէն լեզուով. «Անկցի ֆաշիսմը, Դաշնակ-Հնչակ-Ռամկավար պլոքը»։ *Եւ այս՝ թափօրին մաս կը կազմէր։*

Տարօրինակ է որ այս մարդիկը նոյն ջուրով կը լուան նաև հնչակ-ռամկավար խնամիները, որոնք տարին տասներկու ամիս իրենց թմբուկը կը զարնեն։

Նոյնպէս զարմանալի է որ հայ կարմիրները չէին համարձակած թափօրին մէջ մտնելու եւ նշանատախտակները յանձնած էին օտարներուն, որոնք անշուշտ անոր նշանակութիւնը չէին հասկնար։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԹԵՎՖԻՔ ՐՈՒՇՏԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

Թանի Հռոմի Թղթակիցը կը հեռագրէ.

Իտալիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ Մուսոլինիի տեսակցութիւնը Թեվֆիք Րիւշտի պէյի հետ կը նկատուի նոր հաւաստիք մը թէ Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ բարի յարաբերութեանց նոր քաղաքականութիւնը կը շարունակուի։ Ամբողջ իտալական մամուլը այս առթիւ ջերմ գոհունակութիւն ցոյց կուտայ։

Ամէն պարագայի, — իտալեւթուրք բարեկամութեան այս նոր հաւաստիքը կ՚ապացուցանէ թէ Հռոմի եւ Էնկիւրիի յարաբերութիւնները կը մնան նոյնը՝ ինչպէս գծուած էին 1928 մայիսի բարեկամական դաշնագրով։ Եւ սակայն, որքան կարելի է դատել առաջին ակնարկով, չի կարծուիր թէ այս այցելութիւնը քաղաքական որոշ նոր հետեւանքներ ունենայ։ Այսպէս, հակառակ իտալական կառավարութեան փափաքին, Թուրքիա չուզեր ճանչնալ ալպանական թագաւորութիւնը։

Միւս կողմէ թուրքեւհելլէն յարաբերութեանց խնդիրը չէ փոխուած։ Ճիշդ է թէ՝ Էնկիւրի եւ Աթէնք համաձայն են ստորագրելու բարեկամութեան եւ չէզոքութեան դաշինք մը, կարգադրելու բնակիչներու փոխանակութեան եւ անոնց գոյքերու խնդիրները, սակայն տակաւին չծնաւ այն դաշնագիրը, որուն մասին կը խորհէր Իտալիա ժամանակ մը՝ զարկ տալու համար Մերձաւոր Արեւելքի մէջ իր ազդեցութեան ծաւալումին։

Մէկ խօսքով, իտալեւթուրք բարեկամական դաշնագիրը, որուն ստորագրուելուն մօտ ատենէն տարի մը պիտի ըլլայ, շատ խեղճ արդիւնք տուաւ։ Բնականաբար այդ դաշնագիրը յաջողեցաւ երկու երկիրներուն միջեւ փարատել այն անվստահութիւնը, որ ժամանակ մը նոյնիսկ վտանգաւոր եղաւ, ինչպէս

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայաստանի վարչապետը կը յայտարարէ թէ Հայաստանի թուրքերը նոյնքան աջակցութիւն կը գտնեն կառավարութենէն, որքան Հայերը։

Ըսելիք չկայ։ Այսպէս ալ կը պահանջէ հաւասարութեան սկզբունքը։

Բայց վարչապետը կը ցաւի որ թուրքերու կրթական գործին մէջ, չի կրնար աւելի բան մը ընել, չի կրնար աւելի շատ դպրոցներ բանալ, պարզապէս, գըլխաւոր այն պատճառով, որ թուրք ուսուցիչ չկայ։

Խոնարհաբար կը թելադրեմ թուրք ուսուցչի պակասը լրացնելու համար, գաղութներէն Հայաստան կանչել հայ ռամկավար ուսուցիչները...

Օգուտը երեք է։ Նախ Հայաստանի թուրքերը վարժապետ կ՚ունենան։ Երկրորդ, հայ ռամկավար վարժապետները փոխանակ թրքութիւն քարոզելու գաղութի Հայերուն, մխիթարութիւնը կ՚ունենան նոյն բանն ընելու Հայաստանի թուրքերուն։

Երրորդ՝ Հայաստան այս կերպով առիթը կ՚ունենայ շատցած տեսնելու թիւը հայ կամ իսլամ թուրքերուն՝ որոնց հանդէպ կը տածէ եղբայրական սէր։

* *

Հայաստանի վարչապետը Տէր Գաբրիէլեան՝ որ անունէն դատելով Հայ է եւ տէրտէրի տղայ, կը յայտարարէ թէ կառավարութիւնը դէմ է եկեղեցիները բռնի փակելու մտադրութիւններուն եւ ձեռնարկներուն։

Բայց իբր ուխտեալ «թշնամի կղերին ու եկեղեցիին», ինչպէս ուրեմն պիտի յաջողի սրտերէն խլել հաւատքի դարաւոր արմատները։ Յարդ կիրարկուած միջոցները ձախողած են, համաձայն բնագիտական օրէնքին։ Քանի ճնշեցին, այնքան բարձրացաւ...

Միշտ խոնարհաբար, կը յիշեցնեմ թէ փրկութիւնը թերեւս այս օրէնքին հակադրութեան մէջ է։ Թուլցնենք...։ Եւ թուլցնելու համար քիչ մըն ալ ճնշենք։ Այսինքն, փողոց գլուխ եկեղեցի բանանք եւ հանդիպողը՝ սկսեալ Չեկայի անդամներէն՝ բռնի ձեռնադրենք տէրտէր ու վարդապետ եւ եկեղեցի յաճախելը դարձնենք պարտադիր։

Եթէ այս միջոցն ալ չտայ ուզուած արդիւնքը, կը նշանակէ թէ աւելորդ է յոգնիլ, թէ այս ժողովուրդը ծնած է քրիստոնեայ պիտի մեռնի քրիստոնեայ...

ԽԱՐՏՈՅ

ՄԱՀ
ՆԵՐՍԷՍ ՔԱՀ. ԳԱՆՃԵԱՆԻ

Պելճիքայի հոգեւոր հովիւ Ներսէս քահ. Գանճեան մեռաւ Պրիւսէլի մէջ։ Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ երէկ, 3 Մայիս, Պրիւքսէլի անգլիկան եկեղեցիին մէջ։

Հանգուցեալը երկար տարիներ պաշտօնավարած է Պոլսոյ Էսայեան վարժարանին մէջ իբրև ուսուցիչ։ Քանի մը տարի առաջ քահանայ ձեռնադրուեցաւ Փարիզի մէջ եւ ատենէ մը ի վեր կը քահանայագործէր Պելճիքայի մէջ։

ՊԱՂՏԱՏԷՆ կը հեռագրեն թէ հոլանտական օդանաւ մը որ Ճավա կ՚երթար, ելեկտրական թելերու զարնուելով ինկաւ Տիգրիսի կամուրջին վրայ։ Օդանաւորդը մեռաւ, իսկ երկու ճամբորդները վիրաւորուեցան։

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ

Անոնք որ ուղղակի կամ անուղղակի առնչութիւններ ունին սակարանին հետ, գիտեն ապահովաբար թէ ի՛նչ ահագին անկումներ տեղի ունեցան վերջերս Նիւ Եորքի եւ Լոնտոնի մէջ եւ անոնց ազդեցութեամբ նաեւ Փարիզի հրապարակին վրայ։

Ապրիլի սկիզբները, Ամերիկայի Դաշնակցային պահեստի դրամատունները (Banque fédérale de réserves) որոշեցին սեղմել իրենց բացած վարկերը եւ անոնք որ ապայանձնելի շահադիտութիւններ կ'ընէին սակարանին մէջ, ստիպուեցան ծախել ապառիկ գնուած բոլոր արժեթուղթերը, ազատելու համար պահանջուած ահագին տոկոսներէն։ Հետեւանքն եղաւ գիներու խուճապային անկում մը առհասարակ բոլոր արժեթուղթերու եւ ընդհանուր տագնապ մը ամբողջ միջազգային հրապարակին վրայ։

Բարեբախտաբար Փարիզի սակարանը կրցաւ զսպել իր յաճախորդներու խուճապը եւ տագնապն զգալի չեղաւ միեւնոյն ուժգնութեամբ։ Փարիզ հետզհետէ ի վիճակի կ'ըլլայ ազատելու ամերիկեան հրապարակին ազդեցութենէն եւ թերեւս հեռու չէ ժամանակը երբ դերերը պիտի կըրնան փոխուիլ եւ Փարիզն իր տրամադրելի դրամագլուխով պիտի կրնայ Ամերիկային վարկ բանալ։

Արդարեւ Շիքակօ քաղաքը վերջերս մեծ փոխառութիւն մը կնքելու համար ստիպուեցաւ երաշխաւոր խմբակ մը (syndicat) ցոյց տալ։

Անկարելի է սակայն ուրանալ թէ միջազգային գլխաւոր դրամներու կայունացումով գրեթէ վերահաստատուած է նախապատերազմեան հաւասարակշռութիւնը զանազան հրապարակներու վրայ եւ որեւէ զգալի փոփոխութիւն մէկ հրապարակի վրայ, անմիջապէս իր հակազդեցութիւնը կ'ունենայ միւս հրապարակներուն վրայ։

Թէեւ ոչ ուժգնօրէն, բայց ամբողջ ապրիլի ընթացքին, Փարիզի սակարանն ալ հետզհետէ տեղի տուաւ եւ այսօր արդէն շատ ցած մակարդակի մը վրայ են արժեթուղթերու գիները։

Այս ընդհանուր մտահոգութիւնը կը սաստկանայ միջդաշնակցային պարտքերու կարգադրման համար գումարուած մասնագէտներու յանձնախումբի աշխատութեանց ձգձգումովը։ Տօքթօր Շախթ տարեկան երկու միլիառ մարքէն աւելի առաջարկելու կարելիութիւն չի տեսներ, իսկ Դաշնակիցները հաստատապէս որոշած ըլլալ կը թուին 2105 միլիոնէն վար չիջնել։ Ամերիկայի ներկայացուցիչ Եունկ արդար կը գտնէ այս պահանջը։ Գերմանիոյ ներկայացուցիչը նորէն Պերլին գնաց, խորհրդակցելու իր կառավարութեան հետ։

Որչափ քաշքշուին այս բանակցութիւնները, այնչափ կ'աւելնայ մտահոգութիւնը, որովհետեւ այդ խնդիրներու կարգադրութենէն կախուած են ուրիշ անհամար ոչ նուազ կարեւոր հարցեր որոնց համար ոչ ոք կը խորհի զէնքի զօրութեան դիմել։ Այսպէս կամ այնպէս, անհրաժեշտ է ձեւ մը գտնել եւ որչափ կարելի է շուտ։

Այս ընդհանուր անստուգութենէն միայն դրամատէրները չեն որ կը նեղուին։ Քաղքենի վարչաձեւերուն մէջ սերտօրէն շաղկապուած են իրարու հետ ամբողջ ժողովուրդին շահերը եւ ամէնքն ալ վերահասու են ապրուստի սղութեան շեշտումին։ Ֆրանսայի ընդհանուր վիճակագրական դիւանի յայտարարութեանց համաձայն, գիներու չափանիշը 602 եղած է անցեալ փետրուար եւ մարտ ամիսներուն, մինչդեռ 1926 Յուլիսին, երբ անգլ. ոսկին 240 ֆր. կ'արժէր, այդ չափանիշը 574 էր։ Այսինքն նախապատերազմեան շրջանին 100 ֆր. արժող որեւէ կենսամթերք կամ արհեստագործեալ ապրանք ամիս մը առաջ 602 ֆր. կ'արժէր, հակառակ անոր որ ֆրանքը երկու անգամ նուազ արժած ժամանակ (1926 յուլիս) այդ միեւնոյն ապրանքը կ'արժէր միայն 574։ Ակներեւ է խոշոր տարբերութիւնը։

Ամէն չարիքէ բարիք կը ծնի բարեբախտաբար եւ ինչպէս ընկերվարական թերթերը դիտել կու տան յաճախ, ապրանքներու սղութիւնը կը նպաստաւորէ արդիւնաբերութիւնը եւ գործ կը հայթայթէ աշխատաւոր դասակարգին։ Տրամաբանութեան հակառակ է անշուշտ այս, բայց իրական փաստ է թէ մարդիկ տրամադիր կ'երեւին գնելու սուղ ժամանակ եւ ծախելու աժան ժամանակ. այսինքն գիներու անկումը յոռետես մտայնութիւն մը կը ծագեցնէ մարդոց մէջ, որ աւելի անկումներէ խուսափիլ կը փորձեն, իսկ բարձրացումը յոյսեր կը ծնցնէ աւելի մեծ գիներով ծախելու յառաջիկային...

Յիշենք սակայն թէ ըստ ընդհանուր վիճակագրական տուեալներու, գարնան հետ միշտ գործերը կը բացուին եւ բարօրութիւնը կը սկսի գեղեցիկ օդերուն հետ զուգընթաց։ Ամէն անոնք որ զգոյշ են իրենց գործառնութեանց մէջ, չեն տարուիր շահադիտական անաշխատ վաստակներու սին ակնկալութիւններով, կրնան յարատեւօրէն դիմագրաւել բոլոր տագնապներուն, ինչ ասպարէզներու մէջ ալ որ գտնուին։

Գիներու սղութիւն կը նկատուի նաեւ Անգլիոյ մէջ, ուր դամոկլեան սուրի պէս կախուած է անգործութեան մղձաւանջը։ 1928ի վերջին միայն 1,521,000 գործազուրկներ կային պաշտօնապէս արձանագրուած պետական նպաստի համար։ Այդ թիւը 1927ի վերջին միայն 1,127,000 էր։ Ամբողջ տարիներու միջին թիւն առնելով 1928ին մօտ 200,000 աւելի անգործներ կային Անգլիոյ մէջ քան 1927ին։ Եթէ շարունակուի այս տխուր յառաջդիմութիւնը, պետական գանձը այլեւս անկարող պիտի ըլլայ բաժնելու խոստացուած նպաստները եւ հետեւանքը պիտի ըլլայ ընկերային կարգերու խախտում։ Անգլիոյ պետական շրջանակները խորապէս մտահոգ են միշտ այս հարցով եւ յառաջիկայ ընտրական պայքարներուն՝ գործազրկութեան հարցի լաւագոյն լուծումը առաջարկողներն են որ պիտի յաջողին ապահովաբար։ Աշխատաւորական կուսակցութիւնն արդէն հրատարակեց իր ծրագիրը, որով կը խոստանայ ազգայնացնել անմիջապէս բոլոր ածխահանքերը, եւ ջնջել կենսամթերքներու վրայ դրուած շատ մը տուրքեր, աւելցնելով ժառանգական հարկերն ու մեծ եկամուտներու վրայ հաստատուած տուրքերը։

Մօտաւոր ապագան ցոյց պիտի տայ թէ ինչ պիտի ըլլայ այս յայտարարութեանց գրական արդիւնքը։

Մ. Տ.

ԵԿԱՅ, ՏԵՍԱՅ ԵՒ ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՅ

7.— ՀԱՅԵՐԸ ԲԱՆ ՉԳԱՂ ՊԱՊԱԿԱՆ, ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐ

ԱՔՍՈՐԱԿԱՆՆԵՐ ԵՒ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐ

Անցեալ տարի յունիս ամսին, Դարաբասի Շնաթաղ գիւղացի Ավանէսին հայ կոմունիստները շատ հալածանքի ենթարկեցին, քանիցս ձերբակալեցին, տուգանքի ենթարկեցին։ Վերջ ի վերջոյ Ավանէսը զէնքը ձեռքից չուեց ու չէզոքացաւ քաշուեց գիւղից դուրս, իրա բնակում անտառներ էր պահում։

Մի օր Սիսիանցի չեկիստ Ռուբէն Ղարիբեանը 10 միլիցիաներով գնում է նրա տունը շրջապատում՝ որպէսզի ձերբակալի նրան։ Ավանէսը չի ենթարկւում եւ խնդրում է հեռանան իրանից։ Չեկիստները չեն հեռանում այլ հալածում են։ Ավանէսը փախչում է որ ազատւի, խփում են՝ ոտքից վիրաւորում. իրան գցում է մի քարայր, ու խփում է՝ 4 միլիցիոնէրներին սպանում է, իսկ Ղարիբեանին էլ ծանր վիրաւորում է թեւից։

Հայ կոմունիստները Ավանէսին կնոջ ու երեխաներին ուզում են սրի քաշել որպէս վրէժ, ու յայտնում են Ավանէսին, կամ համաձայնւի, կամ թէ երեխաներին պիտի կոտորենք։ Այդ ժամանակ Ավանէսը իրան խփում է որպէսզի ազատուեն կինը եւ երեխաները։

Համեմատեցէք Ադրբէջանցի եւ հայ կոմունիստների վերաբերմունքները։ Հայ կոմունիստները Չեկայի ազդեցութեան տակ են գտնւում, որի նպատակն է ժողովուրդին գլխատել եւ հարստահարել. իսկ Թուրք կոմունիստները պաշտպանում են իրանց ժողովուրդին այնպէս, ինչպէս որ կարիքն է պահանջում։

Ներկայումս մեր շրջանի գործադիր կոմիտէի փոխ-նախագահն է Կեզվաձորի Գիրաթաղ գիւղացի Թուրք Եուսուբ Մամիշօղլին։ Այս Եուսուբը մի անգրագէտ մարդ է՝ 35 տարեկան, որը անցեալում բատրակ էր Հայերի մօտ։ Քանի տարի է որ Չեկայի գործակալ էր, հայ գիւղացիներից լրտեսում էր Գորիսի Չեկաներին։ Իսկ այժմ մեր շրջանի ղեկավարն է։ Ղափանում ունենք միջնակարգ դպրոցաւարտներ եւ համալսարանաւարտներ, բայց Չեկային անհրաժեշտ է Եուսուբին պէս մարդիկ, եւ ոչ թէ մտաւորականներ։ Հայ վաշտապետներին ու մտաւորականներին Չեկաները մավզէրի ուժով գործակալի պաշտօն են առաջարկում ու անպէտքացնում։ Չեկան Ղափան գալուց անկուսակցական տարրերին կանչում է իր մօտ, գիշերւայ ժամը 10—12ին, մաւզէրը հանում է ու դռները կողպում, մաւզէրի փողը դնում է բերանին կամ ականջին մէջ, ու ստիպում է. «Ասի՛ր, ո՞վքեր են այստեղ հակակառավարչական մարդիկ, եթէ ոչ կրակում եմ...»։ Թէ ինչով է վերջանում՝ վերջում սպառնում է, որ եթէ բերանից հանես իմ վերաբերմունքը, ընտանիքով կը ջարդւէք։ Չորս օրով սոված են պահում ցիմենտի խոնաւ սենեակում առանց անկողնի, որպէսզի գաղտնիքներ իմանան։ Ահա այս ձեւով հարկադրում են մեր երիտասարդներին որպէսզի եղբայրադաւ դառնան, այլ ոչ թէ շինարարութեամբ պարապեն։

Անբարոյականութիւնը չափ սահման չունի։ Չաքսի թոյլտւութեամբ եղբայրը իր մեռած եղբօր կնոջ հետ ամուսնանում է, հայ օրիորդներին թուրքերին կնութեան են տալիս։ Իսկ թուրքերի մէջ արգիլուած է հային աղջիկ տալը, նոյնիսկ երկրորդ կին թոյլ չեն տալիս առնելու։ Ղափանի եւ Ադրբէջանի սահմանը մի ժամւայ ճանապարհ է։ Թուրքերը հարստացած են ու ազատ, իսկ Հայերը յետադէմ։

Ահա՛, յարգելի ընթերցողներ, գաղափար կազմեցէք եւ գտէք մի ելք, որպէսզի հայ ժողովուրդը ապրի Հայ, եւ ո՛չ թէ Հայ անունը ջնջւի իսպառ, այն էլ հայ տականքների ձեռքերով։

Հայ ժողովուրդը իրան օղից կախուած է զգում։

Կոմունիստների ղեկավար շրջանակում շատէն թէ քիչէն հայ ժողովուրդի մասին մտածողներին վերջերում քշած են մէջտեղից, որպէս Սպեցիֆիկներին։

Լուկաշինին ներկայումս հեռացրած են Անդրկովկասից եւ Մոսկւայում հասարակ գրագրի պաշտօն է վարում, որովհետեւ անցեալ տարի նոյեմբերին Մոսկւայի պլենումում հարց էր յարուցել, որպէսզի մի գումար բէւջէ առ կեն եւ յատկացնեն գաղութահայութեան՝ երկիր փոխադրելու համար։ Այս առթիւ վրացի եւ ադրբէջանցի ներկայացուցիչները մեծամասնութիւն կազմեցին, Լուկաշինին անուանեցին ազգային մարդ եւ հեռացրեցին իր գիրքից։

Երեւանում անցեալ մայիսին պաշտօնազուրկ արեցին Կարինեանին, Զուբարին եւ Ս. Փիրումեանին, որովհետեւ Լուկաշինին կողմնակից էին։

Ներկայումս Կարինեանը Բագու է լինում, Զուբարը Սանփանակերտ, իսկ Փիրումեանը Թիֆլիս։

Վա՛յ էն կոմունիստին եթէ ազգին կամ հայ ժողովուրդին համար բարի լինի՝ Սպեցիֆիկ է, եւ այս բոլորը մենակ Հայերի մէջ է։ Թուրք կոմունիստները կամ նոցա ժողովուրդը Ռամազանի ծոմ են պահում, թլփատութեան հանդէսները աւելի են տարածւած, նախկին Մուսավաթի մարդիկ իրանց տեղն են եւ պաշտօնում։

Հայ կոմունիստները երբ տեսնում են մի անհատի որ ժողովուրդը սիրում է, անմիջապէս նրան պէտք է քշեն, որովհետեւ վտանգաւոր են նկատում։

Ղափանի շրջանը հայ կոմունիստների համար մի չարիք են անւանում, եւ երբ Անգլիայում կամ Գերմանիայում քիչ իրանց յարաբերութիւնները լարւում է, վազում են Ղափան՝ կարծելով անգլիական զօրքերը մտել են արդէն։

Այս բոլորը նրանով պիտի բացատրել, որ հայ կոմունիստների վատ վերաբերմունքների հետեւանքով, ժողովուրդը չի սիրում իրանց եւ մենակ են մնացած. իրանց վախեւսցը դարձած են վախկոտ արջեր։

*
* *

Ղափանից ձերբակալւած ու աքսորւած են.—

Միքայէլ Եղիբէկեանը՝ երեք տարով, մեր գիւղացի. Սարգիս Կոստանդեանը, երեք տարով, մեր գիւղացի. Թեւոն Պետրոսեանը, երեք տարով, մեր գիւղացի. Շահան Բաբաեանը 3 տարով, Շիկահողցի. Պատւական Տ. Գրիգորեանը, Շիշկերտցի. Ստեփան Մ. Պարսատանեան, Պխէցի. Դաւիթ Դաւիթեան, Ճակատէն. Արսէն Ադամեանը, Կաւարտեցի. Բողդան Տ. Մովսէսեան, Չէյվէցի. Սամսոն Յակոբեան, Խըտրանցի. Մուշեղ Աթաջանեան, մեր գիւղացի. Մուշեղ Աւագեան, մեր գիւղացի. Հմայեակ Անտոնեան, Բալաբարջեցի. Բագրատ Աւագեան, մեր գիւղացի. Արսէն Բաբաեան, մեր գիւղացի, երեքական տարով։

Մեղրիի շրջանից՝

Կինոսը (վաշտապետ). Ազատը՝ (վաշտապետ). Նիկողոս Մինասեանը՝ կոմիսար. Մկրտիչը՝ (կոմիսար). Դաւիթ Վաչեանը, 65 տարեկան. Խաչատուր Շահսուվարեանը, 64 տարեկան. Ադաբէկը Շվանաձորցի, երեքական տարով։

Իսկ 6—8 ամսով բանտարկեալներ միշտ էլ լինում են։

Սիսիանի շրջանից էլ կան աքսորւածներ, բայց անունները չեմ իմանում, բացի Գէորգ ուսուցիչէն։

Թաւրիզ ՂԱՓԱՆՑԻ ԳԵՐԱՍԻՄ

ՎԵՐՋ

ԿԵԱՆՔԸ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հայ զինուորները պարսիկ բանակին մէջ.— Իրանի մէջ ապըստամբութիւն չկայ.— 600 տոլարի նուէր.— Հայ դըպրոցներու պետական նպաստը :

ԹԱՒՐԻԶ, 18 Ապրիլ (Սեփ. Թղթ.).— 1928ի աշնան Ատրպատականի մէջ կատարուեցաւ ընդհանուր զօրահաւաք, որուն ենթարկուեցան նաեւ Հայերը։

Պարսից բանակի հայ զինուորները իրենց խոհուն եւ կարգապահ ընթացքով հրամանատարութեան գնահատութեան եւ քաջալերանքին արժանացած են։ Հայ զինուորներէն քանի մը հոգի ընդունուած են սպայական դպրոցը։ Անշուշտ երիտասարդ հայ զինուորները, իբրեւ պարսկահպատակ քաղաքացիներ, պիտի ջանան կատարել իրենց քաղաքացիական պարտականութիւնը հանդէպ իրենց երկրորդ հայրենիքի՝ Մեծն Իրանի, որուն կառավարութիւնն ու ժողովուրդը դարեր շարունակ անկեղծ բարեկամ եւ հիւրասէր հարեւան եղած են հայութեան ու Հայաստանին։

Մութ դաւեր, սեւ ու կարմիր ձեռքեր եւ ստոր չարախօսութիւնները անզօր են խորտակելու հայ - պարսկական դարաւոր բարեկամութիւնը։

** «Յառաջ»ի մարտ 30 եւ 31ի թիւերուն մէջ, օտար աղբիւրէ առնելով գրուած էր թէ Թաւրիզի մէջ ապստամբութիւն մը ծագած է եւ ապստամբները սպաննած են զինուորական կառավարիչը։

Այս լուրը բացարձակապէս շինծու է։ Թաւրիզի մէջ ո՛ր եւ է ապստամբութեան դէպք ծագած չէ, ըլլայ ժողովրդական կամ զինուորական։ Քաղաքը իր բնականոն եւ խաղաղ կեանքին մէջ կը գտնուի։ Զինուորական կառավարչի եւ նոյնիսկ զինուորի մը ո՛ր եւ է սպանութեան դէպք, կատարուած չէ։

Ամբողջ Պարսկաստանի մէջն ալ ապստամբական ո՛ր եւ է շարժում չկայ, բացի Սաուջբուլաղի սահմանագլխի վրայի քրտական աննշան ընդհարումներէն, որոնք արժէք չունին պետական ուժի առջեւ։

Թան թերթի այն լուրն ալ թէ «կացութիւնը բաւական մութ է Պարսկական Ատրպատականի շրջանին մէջ», չափազանցուած է եւ դարձեալ Սաուջբուլաղի դէպքերուն կ'ակնարկէ։

** Ամիս մը առաջ, Բուդաղեանց ընտանիքը դժբախտութիւնն ունեցաւ կորսնցնելու մանկամարդ Տիկին Արաքսիա Բուդաղեանը։ Այս առթիւ հանգուցեալին ամուսինը, Պ. Յովհաննէս եւ կեսրայրը Պ. Ջիբրայէլ Բուդաղեանները, անոր յիշատակին 600 թուման (այժմու սակով 600 տոլար) նուիրեցին Թաւրիզի Հայոց հետեւեալ հիմնարկութիւններուն.— 1.— Առաջնորդարան, 2.— Գերեզմանատուն, 3.— Աղքատախնամ, 4.— Թեմական Կեդրոնական, 5.— Հայկազեան-Թամարեան եւ 6.— Արամեան դպրոցները՝ իւրաքանչիւրին 100 ական թուման։

Դեռ անկէ տարի մը առաջ էր, 1928ի Մայիսին, երբ Բուդաղեան ընտանիքը 1250 թուման ալ նուիրաբերեց ծերունազարդ Տիկ. Մարիամ Բուդաղեանի յիշատակին, ի նպաստ ազգային հիմնարկութեանց։

** Պարսից կրթական նախարարութեան կողմէ պարսկահայ ազգային դպրոցներուն յատկացուած օժիտ տուրքի գումարներու վճարումը արգիլուեցաւ պետական կարգադրութեամբ։ Այս որոշումը ծանր հարուած մըն է Պարսկահայ ազգային դպրոցներու համար։ Թէհրանի Հայկազեան ազգային դպրոցը ամսական մօտ 800 թուման (տոլար) օժիտ տուրք կը ստանար պետութենէն։

Պատճառները անյայտ կը մնան։ Անշուշտ ազգային իշխանութիւնները այս մասին հարկ եղած պաշտօնական դիմումները պիտի կատարեն։

ՄԱՍԻՍ

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Մ[ԷՋ]

(Քաղուած՝ խորհրդ. Թերթ[երէն])

ԵՐԵՒԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԶԵԿՈՅՑԸ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԱ[ՍԻՆ]

Հայաստանի վարչապետ [...] Գաբրիէլեան, Հայաստանի [...] հուրդներու Զ. համագումա[րին] մէջ ըրած է զեկոյց մը եկեղ[եցի]ներու եւ ազգ. փոքրամա[սնու]թեանց մասին։ Կուտանք ա[...] փումը.—

Պէտք է ըսել որ մենք [...] ղեցիի եւ կրօնքի ամենամեծ [թշ]նամիներն ենք։ Քաղաքի եւ [...] նաւանդ գիւղի յետամնաց [...] տաւորական տարրերը կրօն[...] եկեղեցիի ազդեցութենէն [...] տելու համար, մենք պէտք [...] ամէն միջոց ձեռք առնենք, [...] մէկ միջոցէ՝ այսինքն ստիպո[...] բռնադատումէ եւ վարչական [...] ջոցներէ։

«Եթէ կան հաւատացեալ[ներ], եթէ անոնք կ'ուզեն ունենալ [...] կեղեցի, թող ունենան։ Այս[...] վարչական միջոցներ գործադր[...] եկեղեցիի դէմ, գայն փակ[...] նպատակաւ, ոչ մէկ դրամ[...]

հաստատուելէն յետոյ, վերադարձած Թուրքերու տեղաւորման համար միջոցներ ձեռք առնուած են։ Ինչպէս գիտէք, հայ գիւղացիները տեղաւորուած էին մասամբ Թուրք գաղթականներու բնակարաններու մէջ։ Այդ կերպով յառաջ եկած թիւրիմացութիւնները վերցնելու համար, միջոցներ ձեռք առնուած են երկու ուղղութեամբ. կամ Թուրք գաղթականները բնակեցնել իրենց նախկին բնակարաններուն մէջ Հայերու նոր բնակարաններ շինելով, կամ նման վայրերու մէջ շինուած նոր տուներու մէջ առաջին անգամ բնակեցնել այն Թուրք գաղթականները՝ որոնք տանելի բնակարաններ չունին։

«Դժբախտաբար նման վէճերը երբ դատարան կը հանուին, դատաւորներէ ոմանք որոշ դէպքերու մէջ չափազանց ազգայնական վերաբերմունք ցոյց կուտան գործին եւ այդպիսով կը խախտեն մեր քաղաքականութիւնը՝ ազգային փոքրամասնութիւններու նկատմամբ։

ՋՐԱՆՑՔՆԵՐԸ

1922ին, Հայաստանի մէջ շինուած է Էվջիլարի ջրանցքը, որ կ'ոռոգէ 1650 հեկտար տարածութիւն, Վաղարշապատի ջրանցքը 1650, Արագածայնի առուն՝ 550, Լենինականի «Շիրկանալ»ը 14 հազար 850 հ. իսկ Այղր լճի ջրամբարը 6180 հ։ Ասկից զատ, չորցուած են Շամարլուի ճահիճները 3190 հ. տարածութեամբ։ Այս կերպով ուրեմն, Հայաստանի ոռոգուած հողերու տարածութեան վրայ կ'աւելնան 28080 հեկտար։

Արհեստական ոռոգման համար կատարուող աշխատանքները կանգ չեն առած։ Ներկայիս շինուելու վրայ է եւ յառաջիկայ տարին կ'աւարտի Կարճեւանի ջրանցքը, որ պիտի ոռոգէ 1320 հեկտար։ Շինուելու վրայ է նաեւ Արագածայնի ջրանցքը որ պիտի ոռոգէ 11.000 հեկտար։ Յառաջիկայ տարուան մէջ աւարտած կ'ըլլայ Փոքր-Սարդարաբադի ջրանցքը, որ Արաքսի ջուրով պիտի ոռոգէ անապատի մէկ մասը՝ 25700 հեկտար։ Պիտի չորցուին Զանգիբասարի ճահիճները՝ 8360 հեկտար։ Ասոնցմէ զատ, գիւղացիական ընկերութիւններու միջոցներով, պիտի շինուին տեղական փոքր ջրանցքներ, որոնք պիտի կրնան ոռոգել 11.800 հ. տարածութիւն։ Այս կերպով, քանի մը տարուան մէջ, ոռոգուած հողերու տարածութիւնը կը բարձրանայ 43 հազար 380 հեկտարի։

Ղուրու ոռոգումը կը պահանջէ աւելի ծանր աշխատանք։ Ղուրը Երեւանի եւ Ջուլֆայի երկաթուղագծի միջեւ փռուած հսկայական տափարակներ են, զորս օգտագործելու համար, երեք նոր ջրանցքներ կառուցուելու են։ Այդ ջրանցքները որոնց երկարութիւնը պիտի ըլլայ 180 քիլոմեթր պիտի ըլլան։ Ցարդ կառուցուածներուն մէջ, ամէնէն մեծերը։ Անոնք Զանգուի եւ Գեառնիի ջուրերով պիտի ոռոգեն 50000 հեկտար։ Համաձայն նախագծի, այս գործին համար պիտի ծախսուի 19 միլիոն րուբլի։ Այս գումարէն 600000 ր. արդէն յատկացուած է այս տարուան նախապատրաստական աշխատանքներուն։ Ղուրու ջրանցքներու կառուցումը պիտի աւարտի 1929ին։

Նոր ոռոգուող հողերու վրայ, ընթացիկ հնգամեակին պիտի բնակեցուին 12000 հողազուրկ եւ սակաւահող ընտանիքներ, որոնց մէկ մասը արտասահմանի գաղթականներ։ Ջրանցքները պիտի աւելցնեն բամպակի, ծխախոտի, շաքարի, ճակնդեղի եւ այլ ցանքերու տարածութիւնը։

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԱՍԻՆ ԱԿՆԱՏԵՍԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Յառաջի ուղղուած նամակէ մը կը քաղենք հետեւեալ հատուածները, այնտխուր վիճակին մասին որուն կ'ենթարկուին Հարաւ. Ամերիկա գաղթող մեր հայրենակիցները.

«Առաջին օրը որ քաղաք իջայ, հանդիպեցայ խելօք Հրեայի մը, որ երկար տարիներէ ի վեր արդէն, հոս կը բնակի եւ կարողութեան տէր մարդ է։ Իմ բոլոր հարցումներուս ան պատասխանեց երկու խօսքով, որուն իմաստը, ես հիմա միայն, կամաց-կամաց կը հասկնամ, — Թող կործանէր այս Ամերիկան նախ քան մեր զայն գտնելը:

Այո՛, սիրելիս, Թող կործանէր այս Հարաւ. Ամերիկան նախ քան մեր հոս գալը, որովհետեւ, ինծի կը թուի թէ, աշխարհի մէջ չկայ աւելի վատ բան, քան երբ մարդ տեղ մը կ'երթայ, առաջին օրէն իսկ յուսախաբ կ'ըլլայ, մանաւանդ որ հեռուէն-հեռու, այնքա՛ն լաւ ու գեղեցիկ բաներ լսեր ես այս երկրին մասին։

Ի՞նչ է ուրեմն պատահածը։

Նախ որ Հարաւ. Ամերիկան ոչ մէկ ժամանակ չպիտի շփոթենք Հիւս. Ամերիկայի հետ, որուն ճարտարարուեստը, տնտեսական պայմանները քիչ շատ ծանօթ են մեզի։ Հոս կը տեսնես որ տեսակ մը աւատապետական իրաւակարգ կը տիրէ։ Լոյս աչքով, եւրոպական տարազ կրող մարդոց կողմէ կը նշմարէք ամենակոպիտ վայրենութիւններ որ տարօրինակ կը թուին։ Այս կողմէ, Արժանթինի Հանրապետութիւնը շատ ու շատ բան ունի ընելիք։

Պուէնոս-Այրէսը շատ մեծ քաղաք է, այո՛ շատ մեծ, լեցուն ամէն տեսակ ժողովուրդներով, որոնք սակայն ամենակարճ ժամանակի մէջ կը կորսուին ու կը ձուլուին շնորհիւ տեղական պայմաններուն։

Ընդհանուր երեւոյթով, հարուստ է ան։ Հանրապետութիւնը նոր է, որով, մեծ աշխատանք կը թափուի երկրի վերաշինութեան համար։ Այս գործին, պետութիւնը լծուած է մեծ աշխոյժով. պէտքը կը զգացուի մասնագէտներու. բայց դժբախտաբար ոչ այն մասնագէտներուն որոնք կը կոչուին ոսկերիչ, նկարիչ կամ կօշկակար, այլ արհեստագէտներու, ճարտարագէտներու, մեքենագէտներու եւ գիւղատնտեսներու, որոնք սակայն, անպայման պէտք է որ գիտնան տեղական լեզուն, քաստիլերէնը եւ ոչ թէ սպաներէնը, ինչպէս սխալմամբ կը կարծեն շատերը։

Պարապիլ այստեղ առեւտուրով, հայ վաճառականի համար, դժուար թէ յաջողութեամբ պսակուի, նոյնիսկ լաւ դրամագլուխով։ Հայ վաճառականներէն յաջողածները շատ ցանցառ են։ Անոնցմէ շատերը ի վերջոյ, կը ստիպուին զբաղիլ այն տեսակ գործերով. որոնց եթէ յօժարէին իրենց տեղերուն մէջ, աւելի յաջողութիւն կը գտնէին։

Եկողներուն մէջ վաճառականներ կան, որոնք իրենց խեղճուկ դրամագլուխներով, այս հսկայական երկրին մէջ կը դառնան ոչնչութիւններ, որովհետեւ Արժանթինի մէջ, աւելի քան ուեւէ տեղ մրցում կայ։

Անգործներու թիւը բաւական շատ է. գործարաններու բանուորները շատ պակաս օրավարձք կը ստանան։ Հետեւաբար խելք չէ գալ Արժանթին, բանուորութիւն ընելու համար։ Եթէ եւրոպական ուեւէ բանուոր համեմատաբար ապահովուած է, այստեղինը կատարեալ մուրացկան է։ Մեծ մասը անօթի են։

Արժանթին եկող Հայերէն շատերը կուգան հողագործութեան համար։ Ասոնք կը ստանան, ինչպէս օրէնք է, որոշ հողամասեր, բայց կեդրոնէն եւ յաճախ երկաթուղագծէն շատ ու շատ հեռու։ Վայրենի անտառներ, անանցելի ճահիճներ կամ քարքարուտ վայրեր։ Հողագործին վիճակած է կտրել հսկայական ծառեր, չորցնել ճահիճներ։ Հողագործը պայքար պիտի մղէ վայրի կենդաններու, մալարեայի եւ զանազան հիւանդութիւններու դէմ։ Պէտք է ունենայ կատարեալ ֆիզիքական առողջութիւն եւ ուժ։ Ան որ կրնայ յաղթել, կ'ապահովէ իր գոյութիւնը. բայց մեծամասնութիւնը չի կրնար տոկալ։

Հող ստանալէն վերջ, հողագործը կ'երթայ իրեն յատկացուած տեղը, բայց շատ շուտով կ'ընկճուի։ Շատերը առաջին վայրկեանին կը հրաժարին իրենց հողերէն, ոմանք ալ նախ կը պայքարին, բայց յետոյ հիւանդանալով կը դառնան անպէտ։ Իսկ վերջի վերջոյ բոլորն ալ կը փախչին Պուէնոս Այրէս։ Այստեղ ալ, ինչպէս արդէն ըսինք, ոչ մասնագէտը բոլորովին աւելորդ հիւր է։

Ըսի թէ Արժանթինի մէջ, շատ աւելի սաստիկ մրցում կայ։ Որով, հայ վաճառականը իր դրամագլխով բոլորովին կը նսեմանայ ու վերջի վերջոյ կը զբաղի այնպիսի գործերով, որուն եթէ հաւնէր իր հայրենիքին մէջ, շատ լաւ վիճակ պիտի ունենար։

Ուրեմն ի՞նչ կարիք կար այսքան հեռու եւ երկար ճամբայ կտրել, այսքան մաշուիլ մանաւանդ նիւթականով, գալ իյնալ այս օտար եւ անծանօթ երկիրը, ուր ապրուստ ճարելը աւելի դժուար է, քան ուեւէ ուրիշ տեղ, քանի որ արհեստաւորը իր արհեստով կրնայ ապրիլ ամէն տեղ, եւ վաճառականը իր դրամով գործել հոն, որ իրեն աւելի ծանօթ է։

Նիւթական դժուարութիւններէն զատ, կան նաեւ ուրիշ անպատեհութիւններ, որոնք աւելի կարեւոր են։ Ատոնց գլխաւորը ձուլման հարցն է։ Ոչ մէկ տեղ թերեւս այնքան շեշտակի չէ դրուած փոքրամասնութեան ձուլման խնդիրը, որքան Արժանթինի մէջ։ Այստեղ ծնած երախան իրաւունք չունի այլեւս իր ծնողքին ազգութեան անունով կոչուելու, այլ տեղացի կը համարուի եւ այս ուղղութեամբ ալ կը դաստիարակուի։

Պուէնոս-Այրէսի 3.000.000 բնակչութեան մէջ զան ու ցրիւ ինկած են խումբ մը Հայեր։ Այս պայմաններուն մէջ հայ երախան բնականաբար կը կորսնցնէ իր ազգութիւնը, քանի, որ եւ է հնարաւորութիւն չունի իր մայրենի լեզուն սորվելու։ Այս դժբախտ երեւոյթը կը պարզեն արդէն այստեղ եկած հին Հայերը, որոնց զաւակները բառ մը անգամ հայերէն չեն գիտեր։

Ահա զաւալի իրականութիւնը, որուն մասին պարտաւոր է մտածել ամէն ծնող, հոս գալէ առաջ։ Ազգային մարմիններն ալ օր առաջ դադրեցնելու են այս սոսկալի եւ կորստաբեր հոսանքը, որ սկսած է դէպի Հարաւային Ամերիկա։

ԳԵՂԵՑԻԿ ՕՐԻՆԱԿ ՄԸ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԽՈՐՀԻ ԼԻՈՆԸ

Անշուշտ լիոնահայութիւնը կարդաց «Յառաջ»ի 26 ապրիլի թիւին մէջ երեւցած կոչը, Մարսէյլի մէջ գիշերային վարժարանի մը բացման մասին, նախաձեռնութեամբ սրտցաւ հինգ Հայրենակցական Միութիւններու, ի հարկէ անոնց միահամուռ համագործակցութեամբ։ Մարսիլիոյ Հայերը առաջին անգամը չէ որ գեղեցիկ օրինակ կը հանդիսանան նման ազգօգուտ ձեռնարկներու։ Անոնք ուրիշ հանրային գործերու մէջ ալ իրենց տքնաջան աշխատանքներով եւ անսահման զոհողութիւններով կը սատարեն տեղւոյն հայութեան՝ ֆիզիքական եւ մտաւոր ինքնազարգացման։ Մարսէյլի եւ իր շրջականերու հայութիւնը, իւրաքանչիւրը իր միջավայրին մէջ ստեղծած է մասուր դպրոց, ուր հայկական շունչով մտաւոր սնունդ կը մատակարարուի նորահաս սերունդին։ Իսկ Հայրենակցականները չգոհանալով հայ մանուկներուն միայն տոհմային կրթութիւն տալով, չափահասներու համար եւս կը մտահոգուին, անոնց ալ տալու համար բաւարար մտաւոր սնունդ։ Այդ հրամայական պահանջը լրացնելու համար է որ անոնք կը բանան հիմա գիշերային վարժարանը։ Ձեռնարկը իսկապէս նիւթական մեծ զոհողութիւններու կարօտ է, ինչպէս կոչին մէջ ալ կը շեշտուի։ Բայց հակառակ ատոր, խորհիլ թէ ի՞նչպիսի զոհողութիւններ եղած են այս իրական հողի վրայ դրուած նուիրական ձեռնարկին համար, որուն շնորհիւ պիտի ստեղծուի հայկական լայն եւ տաքուկ մթնոլորտ, ուր պիտի թրծուի երիտասարդութիւն մը։

Ուստի շնորհաւորելով այս գեղեցիկ ձեռնարկը, ոյժ, կարողութիւն եւ յարատեւութիւն կը մաղթենք, գիշերային վարժարանի նախաձեռնարկ յանձնախումբի բոլոր անդամներուն։

Հայրենակցական Միութիւնները իսկապէս հրաշքներ գործելու բոլոր հնարաւոր միջոցներն ունին։ Մարսէյլի օրինակը վկայ։ Բայց ի՞նչ կը խորհի Լիոնը, որուն քար անտարբերութիւնը իր գագաթնակէտին հասած է։ Մինչեւ ե՞րբ այս թմրած վիճակը։ Ե՞րբ վերջ պիտի գտնեն խոր ատելութիւնները, որու հետեւանքով սերունդներ կ'ուծանան մէկ օրէն միւսը։ Այս գաղութը՝ մասնաւորապէս խօսքս չէզոք հասարակութեան է— ինչպէս իրենք զիրենք կը կոչեն — պէտք չէ՞ ըմբռնէ թէ, ինք ալ ցեղի մը կը պատկանի վերջապէս, ցեղ մը որ դարեր է ապրած, եւ ապրեցուցած է սերունդներ, ամենազարհուրելի պայմաններու տակ, ու այսօր բախտին չար բերումով՝ այս համայնական յորձանքին մէջ ինկած, անոր ալիքներու սպառնալիքին ենթարկուած է։ Ի տես այս բաներուն, ո՞ր մէկ բանիմաց Հայն է որ, չպիտի ունենայ զգայուն սիրտ մը, որ կարեկցութեամբ չմօտենայ այս խնդրին, գտնելու համար ելք մը, այս ժողովուրդին իւրայատուկ աւանդութիւններուն ու սովորութիւններուն պահպանման, անոր ֆիզիքական եւ մտաւոր, ազգային դաստիարակչական մեծ գործին, որուն օրինակը կուտայ Մարսէյլ։ Ո՛չ մէկ Հայ, բացի կարգ մը ազգուրացներէ, կը ժխտէ հայութիւնը հայ պահելու նուիրական գործը։

Թողունք որ այս խնդրին շուրջ որոճան երկու Ազգային Միութիւնները՝ իրենց շուրջն ունենալով անկազմակերպ չէզոք հայ հասարակութիւնը եւ անդրադառնանք Հայրենակցական միութիւններուն։

Ի՞նչ կը խորհին Լիոնի Հայրենակցական Միութիւնները այս մասին։ Բոլոր Հայրենակցականներն ալ իրենց կանոնագիր-ծրագրին մէջ որոշ տրամադրութիւններ ունին ալլասերման դէմ պայքարելու մասին։ Սակայն ինչո՞ւ ոեւէ քայլ չեն առներ այդ ուղղութեամբ։ Ժամանակ է այլեւս, որ Լիոնի բոլոր Հայրենակցական Միութիւնները լրջօրէն զբաղին այս հարցով, քանի որ այս գաղութի մէկ հոծ զանգուածին ներկայացուցիչները կը համարուին։ Իւրաքանչիւր Հայրենակցական պէտք է իր վրայ վերցնէ հայրենակիցներու տոհմային դաստիարակութեան գործը։ Ասոր համար ալ անհրաժեշտ է բոլոր Հայրենակցական Միութիւններու համագործակցութիւնը։

Լիոն Ս. Փողիարեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Երիտասարդաց Միութեան եւ Հայ Մարմնամարզական Կայծակ խումբին միջեւ մեծ մրցումը տեղի ունեցաւ այս կիրակի: Խաղը սկսաւ ժամը մէկին: Երիտասարդները իրենց գեղեցիկ խաղարկութեամբ դարձեալ յաղթեցին՝ 8 դէմ 0:

Խաղը վերջացաւ ժամը 2.30ին որմէ վերջ Երիտասարդները իրենց կազմով փութացին կարտըն փարք, ուր կը տօնուէր Ազգային մեծ Սգահանդէսը:

Գովելի է Երիտասարդներու մարզական ոգին ու եռանդը: Տեղական Թերթերն ալ կը քաջալերեն զիրենք: Բայց պէտք է ամրապնդել կապը գաւառի մարզական կազմակերպութիւններուն միջեւ:

Գ. Փօղոսեան

ՕՐԹՈՏՈՔՍ ԶԱՏԻԿԸ

Այս տարի Յոյները, Ռուսերը, Սերպերը, Պուլկարներն ու Ռումանացիները Զատիկը կը տօնեն այս կիրակի, մայիս 5ին: Երուսաղէմի մէջ ալ հայկական Զատիկը կը տօնուի այս կիրակի, Օրթոտոքսներուն հետ միասին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ՍԱՆԴՈՒԽԷՆ ԻՆԿԱԾ Է...

Առաւօտները՝ երբ ոսկէ մանեակը վիզը կ'անցնէր եւ մետաքսէ հագուստներով իր աղուորութիւնը կը պատանքէր, քաղքցի փեսացուն, մարելու վրայ կանթեղի մը պէս հազիւ կը պլպլար [?], որուն աղօտ լոյսը անզօր էր լուսաւորելու աղջկան հոգիին խորքը, ուր՝ մշտականաչ լեռներու պէս, դալարագեղ իր երազներու մէջ, լուսեղէն սիւներու վրայ, անձրեւներու չափ հեռուները ճառագայթող, ոսկիէ հսկայ արձանի պէս կանգնած էր վշտաչարչար ու սիրակարօտ զառնարածը։ Իրիկունը հօտաղներու վերադարձին, մամիկներու որակումով՝ սիրոյ եղած աղջիկը փայտ հաւաքելու կը դրկուէր։ Շուշանը մանուշակի եւ նարկիզի փունջերով կը վերադառնար։ Մամիկը լաւ հասկցած էր անոր նայուածքներուն հարցականները. բայց, կը նախատեսէր այդ վիճակի աղջիկը ազատ ձգելու վտանգները։

— Շուշա՛ն, թանապուրը խառնէ՛ր. ես բանջար քաղելու կ'երթամ. կը պատուիրէր քոյրը։

Օճախը կ'ը բոցավառէր չոր փուշերու եւ ճիւղերու ճըթճըթոցով. կարմիր շրջանակի մը պէս շուրջը հրակարմիր ներկելով։ Շուշանը վրայ կ'ընէր բոցերուն եւ կայծերուն հետ. ան իր կեանքը դալար ճիւղի մը կը նմանցնէր, որ չոր ու փտած հաստ կոճղին քով կը մոխրանար մխալով, մինչ անդին՝ առուի ափին, ուրիշ կանաչ ճիւղեր՝ բաղեղի պէս իրար փաթթուած, տաք արեւին տակ հասակ կը նետէին. արեւածաղիկը այտերն արեւուն կը սերմնաւորէր, ստերջ երինջները ընդարձակ դաշտերուն մէջ ցուլի կուգային եւ եկեղեցիի գմբէթին մէջ թառող աղաւնիները ազատօրէն իրենց զոյգը կ'ընտրէին...։

Աղջկան ակնաղբիւրները կը լեցուէին. տան մշակներու նայուածքներէն կը կարմրէր. տաք քրտինք մը կը խնդէր զինք ու պաղ բան մը կը սողար անոր ծոծրակէն մինչեւ մէջքը։ Աշունքին՝ քաղքցին վերադարձաւ Էրզրումէն։ Կ'ըսեն թէ՝ գիւղը իր հիմնուելու օրէն մինչեւ վերջ, ալ չտեսաւ քաղքցու հարսնիքին պէս ուրիշ մըն ալ։

Երբ հարսնեւորներու բազմութիւնը երգերով եւ զուարթ աղաղակներով դուրս կուգար հինաւուրց եկեղեցիի մաշուած դըռնակէն, ոչ ոք նկատեց հարսի ոտքերուն տակ ցրուած անթառամ ծաղիկները, որ հօտը լքած զառնարածն էր ցրուեր։

Ու երբ Շուշանը հարս գնաց քաղքցուն, աղջիկը՝ արեւ չտեսած կակաչ մ'ըն էր, արշալոյսի ցօղերուն մէջ, իր նուրբ շուրթերը նոր բացած անմրցելի գեղեցկութեամբ...։

*
* *

Գիւղէն քաղաք երթեւեկը, անիրականալի երազի մը չափ դժուար է եւ անհաւանական գիւղի տղոց համար։ Այդ դարուն՝ շատեր կային մինչեւ խոր ծերութիւն հասած, քաղաք չտեսած ծերեր, որոնց համար աշխարհի սահմանը կը սկսէր ու կը վերջանար մեծ ջրաղացէն՝ հանդիպակաց Սիփանայ սարը, Արալէզի մատուռէն՝ Սուրբ Խաչի եւ Աստղկայ բերդին բարձունքը եւ Ակոբիի քարէն բերդի եւ Մհերի հսկայ ժայռերը։

— Խնլքը թեցուցեր է զառնարածը,— խօսեցան գիւղացիները, երբ դարձի օրերը կը մօտենային։ Այդ ձմեռը, Սիփանայ սարէն վազող աղբիւրներու չափ արցունք թափեցին Շուշանն ու Մխիթարը...։

Պառաւները՝ միշտ մասնաւոր երանութեամբ կը վերյիշեն հարսնութեան առաջին ամիսներու վայելչութիւններն ու հրայրքը, որոնք հարս չեղած աղջիկներուն եւ այրերուն անծանօթ են համայեա։ Ու կին չկայ, որ իր նշանի եւ դարձի օրերէն՝ անուշիկ դրուագներու եւ սիրային արկածներու հանգոյցներ չունենայ իր անիմանալի գաղտնիքներու ծալքերուն մէջ։

Տիեզերքի բոլոր գեղեցկութիւններուն մէջ, գեղի հարսներու համար, հարսնախօսութիւնն ու դարձը (դէպի Խէրանց տուն) ունին իրենց անպատմելի եւ անփոխարինելի հաճոյքներն ու վայելքները,

Ծաղկազարդի օրերուն՝ անարատ աղջկնութեան փոխարէն, նոր հարսները ետ կը տանին գիւղը. անուշիկ ամօթխածութիւն մը, քնքոյշ եւ մեղաւոր ժպիտներն եւ բեղմնաւոր կողեր։

Շուշանը մէկն եղաւ այն սակաւաթիւ հարսներէն, որոնց գաղտնիքներուն ծալքերը գոց կ'երթան մինչեւ գերեզման։ Գարո՞ւն է...։

Հարսները դաշտն են ելեր։

Ծաղիկներու եւ թռչուններու լեզուով քանի՛ քանի խօսողներ կան անոնց մէջ. իրեն, վաղեմի սիրահարներուն հետ։

Բայց ինչպիսի՛ երանելի եւ ի՛նչ եղերական պահեր կը ծնին այդ օրերուն, երջանկութիւն եւ անսահման թշուառութիւն տալու համար գեղին սերունդին, որ կանաչ կարմիրը նոր է կապեր։

Իրիկուններ՝ երբ գարձուորները մեծ հրապարակի մէջ արձանացած գալօնց սալին քով, ծիածան մը կը կամարեն. գարնան առաւօտներու ցօղերուն պէս, լուսնկային անուշ նայուածքով, Շուշանի աչքերը կը կախուէին բլրագագաթէն ձորամէջը տանող թիփերուն, որոնց ստուերներուն տակ, քանի՛ քանի՛ հեղ, քրանաթոր տղան գաղտուկ պառկած էր. գլուխը աղջկան ծունկերուն։

(Շար.) ԱԶԳԻՆ

նաեւ պարզաբանելու իրենց յարաբերութիւնները, սակայն աւելի շատ բացասական հանգամանք ունեցաւ։ Ամէն պարագայի, կը թուի թէ հիմնական ոեւէ արդիւնք չտուաւ երկու կողմերուն համար ալ։

Արդէն իտալական քաղաքական շրջանակներն ու մամուլն ալ չեն ծածկեր թէ՝ այժմ երկու երկիրներուն միջեւ բարեկամական յարաբերութիւններ հաստատուած ըլլալով, պէտք է նկատի ունենալ գործնական եւ թանձրացեալ ծրագիրներ, ինչպէս կը գրէ «Սթամփա»։ Նոյն թերթը կ'աւելցնէ թէ դաշնագրին մօտ պէտք էր կազմել գործակցութեան դրական ծրագիր մը, եւ թէ այդ գետնին վրայ անհատական նախաձեռնութիւնները պէտք չէ արգիլուին գրասենեկային խոչընդոտներով։

«Սթամփա» յայտնելէ յետոյ թէ այսուհետեւ Էնկիւրի չի կրնար ոեւէ կասկած սնուցանել Հռոմի հանդէպ, կը շեշտէ թէ՝ Իտալիա Թուրքիոյ անկեղծ աջակցութիւնը կը սպասէ՝ Մերձաւոր Արեւելքի տնտեսական զարգացման համար։

Նոյն ոճով կը գրէ նաեւ «Ճոռնալէ տ'Իտալիա», որ կ'ըսէ թէ Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները պէտք է ոգեւորուին աւելի իրական գործակցութեամբ մը։ Մէկ խօսքով, նման յօդուածներ կարդալով, մարդ այն եզրակացութեան կը հասնի թէ Իտալիա կ'ուզէ աւելի իրապաշտ, տնտեսական գետնի վրայ հիմնել Թուրք հանրապետութեան հետ իր յարաբերութիւնները։

Բայց ի՞նչ է Էնկիւրիի դիրքը այս խնդրին մասին։ Ճիշդ է թէ քէմալական քաղաքականութիւնը հակառակ չէ տնտեսական գործակցութեան։ Բայց յայտնի է նաեւ թէ անիկա կասկածով կը նայի այն բոլորին, որ օտար թափանցումի երեւոյթ ունի։ Ինչ ալ ըլլայ, Իտալիա եւ Թուրքիա դեռ համաձայնելու պէտք ունին իրենց յարաբերութեանց ամբողջ մէկ մասին շուրջ։ Եւ քանի որ Լօզանի դաշնագիրը թոյլ կուտայ իրենց օգոստոսէն յետոյ բոլորովին նոր հիմերու վրայ դնելու իրենց յարաբերութիւնները, անոնք կը պատրաստուին կնքել առեւտրական նոր դաշնագիր մը։ Մօտ օրէն իտալական պատուիրակութիւնը Էնկիւրի պիտի երթայ եւ ամառը պիտի իմանանք արդիւնքը։

Պերլինի արիւնոտ Մայիս 1ին վերջ

Մայիս 1ի արիւնալի կռիւներէն յետոյ, գերման համայնավարները փորձեցին ընդհանուր գործադուլ յայտարարել, սակայն չյաջողեցան։ Գերման բանուորներու մեծամասնութիւնը անդամ է ընկերվարական արհեստակցական միութեանց։ Բոլոր ընկերվարական բանուորները մայիս 2ին վերսկսան իրենց աշխատանքները, հակառակ համայնավար գրգռիչներու, որոնք գործարաններու եւ հանքերու մուտքին առջեւ դիրք բռնած էին։ Միայն Համպուրկի եւ Ռուրի մէջ բանուորներու փոքր խմբակներ մերժեցին աշխատիլ՝ բողոքելու համար «Պերլինի մէջ բանուորներու սպանութեան դէմ»։

Պերլինի համայնավարները հրատարակեցին կոչ մը որուն մէջ կ'ըսուի.

«Զինուէ՛ զանգուածային քաղաքական գործադուլի մը համար։ Մենք կը պահանջենք պրոլետարներու սպառազինումը, հակայեղափոխականներու զինաթափութիւնը, դրամատիրական կառավարութեան անկումը, պրոլետարական դիկտատորութեան հռչակումը եւ խորհրդային գերմանիա մը»։

Այս կոչը հրատարակուած էր համայնավար պաշտօնաթերթ «Ռոթէ Ֆանէ»ի մէջ («Կարմիր Դրօշակ»)։ Ասոր վրայ հազարաւոր անգործ բանուորներ սկսան ցոյց կատարել փողոցներուն մէջ, ջանալով ընդհարիլ ոստիկաններուն հետ։ Ցուցարարներուն մէջ կային նաեւ բազմաթիւ կիներ՝ համազգեստ հագած։ Ոստիկանական խստութեանց դէմ բողոքի միտինգներ գումարուեցան գիշերը եւ համայնավարները սպառնացին Պերլինի ոստիկանապետին՝ չձերբակալել ցուցարարները։ Կարմիր դրօշներով զարդարուեցան այն փողոցներն ու հրապարակները, ուր արիւն թափեցաւ Մայիս 1ին։

Ռայխսթակին մէջ համայնավար երեսփոխան մը բուռն ճառ մը խօսեցաւ ոստիկանապետին եւ ընկերվարականներուն դէմ, աւազակ եւ ոճրագործ կոչելով զանոնք։ Համայնավար երեսփոխանները յետոյ ոտքի ելլելով երգեցին «Միջազգային»ը, մինչ նախագահը նիստը կը դադրեցնէր կէս ժամուան համար։

ՆՈՐ ԿՌԻՒՆԵՐ

Հինգշաբթի իրիկուն, գործարաններէն ելլելէ վերջ, կռիւներ պատահեցան նոյն թաղամասերուն մէջ։ Բանուորները պարապ շիշերով եւ քարերով յարձակեցան ոստիկաններուն վրայ, որոնք կրակ բացին՝ վիրաւորելով չորս հոգի։

Մայիս 1ին ատրճանակի եւ քարաբինի 3000 գնդակներ արձակուեցան Պերլինի փողոցներուն մէջ։

Պերլինի մէջ հինգշաբթիէն ուրբաթ լուսնալիք գիշերը ընդհարումները շարունակուեցան։ Համայնավարները պատնէշներ կանգնած էին Նոյքոլնի մէջ եւ փողոցի լապտերները քանդած էին՝ խոր մթութեան մէջ թողելով քանի մը թաղեր։

Երէկ առաւօտ ժամը 9ին կռիւները վերսկսան Վէտտինկ թաղամասին մէջ։ Համայնավարները յարձակեցան Զէլխով փողոցի ոստիկանատան վրայ։ Տապալեցին քանի մը բեռնատար կառքեր, խորտակեցին հանրակառքերու ելեկտրական ձողերը և կողոպտեցին մօտ 30 վաճառատուններ։ Ոստիկանները դարձեալ զէնքի դիմեցին, պաշարեցին տուները եւ ներս մտնելով գրաւեցին պահուած զէնքերը։

Հինգշաբթի գիշերուընէ մինչեւ երէկ առաւօտ սպաննուածներուն թ'ւն է 6 հոգի։ Կռիւները դեռ կը շարունակուին։

Թուրքիոյ առեւտուրը

Գրած էինք թէ Թուրք կառավարութիւնը բողոք ներկայացուցած է Մոսկուա՝ Ռուսիոյ մէջ առեւտուր կատարող Թուրքերուն դէմ հանուած դժուարութեանց մասին։

Խորհրդային Միութեան Պոլսոյ առեւտրական ներկայացուցիչ Սոհօֆ Պոլսոյ Թուրք առեւտրական սենեակի նախագահին յայտնած է թէ ուղղակի դիմում պիտի կատարէ Մոսկուայի կառավարութեան մօտ՝ պահանջելով որ Թուրք վաճառականներու վնասները հատուցուին։

Սոհօվ արդէն իսկ հեռագրած է իր կառավարութեան եւ խնդրած որ Թուրք վաճառականութեան համար որոշուած մաքսատուրքը եւ շահատուրքը զեղչուի։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզի Քրիստափոր խումբի ժողովը՝ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Café PetiteSource, մեթրօ Օտէոնի դիմացը։

Կը խօսի՝ ընկ. Սահակ Տէր Թովմասեան։

Վալանսի շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։

Մարսէյլի Իշխան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Աղբիւր Սերոբ, Եփրեմ Խան, Համազասպ, Վարդգէս խումբերը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։

Տէսինի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերը վաղը կիրակի ժամը 1ին բաղնիքին դիմացի սրճարանին ստորնայարկը։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Իթալիի Աղբիւր Սերոբ խումբի դասախօսական ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 8.30ին 188 Ave. d'Italie.

Պուա Քոլոմպի Եռագոյն կոմիտէի վիճաբանական ժողովը՝ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

Պուա Քոլոմպի Սահակ-Մեսրոպ դպրոցի վարչութիւնը կը յայտարարէ շահագրգռուողներուն թէ այժմէն ձեռնարկած է 1930 տարուան համար Պատի օրացոյց մը հրատարակել։

Պ. Գրիգոր Հոտոեան եւ զաւակը, Տիկին Սառա Խաչատուրեան, Պ. Խաչատուր Խաչատուրեան, սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրե՛ց սիրելի կնոջ, մօր, աղջկան, քրոջ

ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԻԿ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ
(24 տարեկան)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Ապրիլ 28ին փօն տը Շէրիւիի մէջ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Աննա Երեմեան շնորհակալութիւն կը յայտնէ ամէն անոնց որոնք իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իր աղջկան ՄԱՐԻ ԵՐԵՄԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զարսանճագի Հայր. միութիւնը արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, 2 Րիւ Բոլպէր, Պար տը լա Փոսթի ստորնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը՝ վաղը կիրակի ժամը 2.30ին Rue Eclipue, Ազգային կեդրոնական Մանկապարտէզի սրահին մէջ։

ՇԱՎԻԼԻ կիւրլէցիներու Հայր. միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը կիրակի ժամը 3ին 13 Ave. Ville d'Avray, Chaville, (S. et O.): Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր վարչութեան։ Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Միւթիւէլ Ռուանննէզ (Mutuelle Rouennaise) ընկերութեան փճակահանութենէն իմ շահած 2000 ֆրանքի պարգեւը սոյն ընկերութեան ներկայացուցիչ Պ. Գառնիկ Ալէքսանեանի կողմէ առանց ծգձգումի ինծ յանձնուած ըլլալով, հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնեմ։

ՍՈՒՐԷՆ ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ

Մարսէյլ, 29 Ապրիլ 1929

ՌՈՍՏՈՄ Գրադարանի վարչութիւնը կը ծանուցանէ հայրենակիցներու թէ իր գիրքերու քանակը ճոխացուցած է։ Գիրք ստանալ փափաքողները կրնան դիմել Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 8.30—10.30, 131 Fbg. du Temple. (Belleville).

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պաֆրացի Յովհաննէս Մուրատեան կը փնտռէ քոյրը Նոյեմի Քէօթէնէճեանը որ ասկէ մօտաւորապէս 9 ամիս առաջ կը բնակէր Փարիզի շրջակայքը 2 rue de la Fraternité, Arnouville les Gonesse, (S. et O.). Մտադրութիւն ունէր Հար. Ամերիկա մեկնելու։ Իմացնել՝ Hovhannès Mouradian, Americain College, Vieux Phalère, Grèce.

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ՄԻԽԻՈՆՆԵՐ

Հանգուցեալ Մինաս Չերազի՝ ընկերացած հազուագիւտ լուսանկարներով, Օշական Մատենադարանէն։

Կ'ուզուի Երիտասարդ հայուհի մը ժիլէի գործի համար։ Դիմել անմիջապէս Տիկ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆի, 121 Rue Marcadet, Paris (18e): Մէթրօ՝ Marcadet, Nord-Sud: Jules Joffrin.

Կ'ուզուի վարժ դերձակ կամ դերձակուհի մը։ Դիմել՝ Հայկ Եսաեանի, 1 Rue de l'Ancienne Comédie. Մէթրօ՝ Օտէօն։

Առիթէն օգտուեցէք

Գործի դադարման պատճառով դերձակատանս մէջ գտնուող կերպասները եւ կարուած հագուստները կը ծախուին նպաստաւոր պայմաններով։

Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ գնումներու համար 100ին 30 զեղչ։

Ժամ առաջ շտապեցէք՝ դերձակատուն Շամանաճեան, 22 Rue des Petites Mariées, Marseille.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant F. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 5 ՄԱՅԻՍ 1929 — 5 MAI 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 949 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻ՛ ՎԱԶԵՐ ԱՅԴՊԷՍ ԱՐԱԳ...

Ապրիլ 23ի տխուր միջադէպէն յետոյ, ուր մէկ միլիոն Թաթեններու սուգէն աւելի իրենց խառնիճաղանճ ընտանիքին սուգը լացին կազմակերպիչները, արգահատելի կատաղութեան մը մատնուած են Փարիզի ռամկավար-հնչակ «շէֆ»երը:

Տասը օր է անցեր, եւ տակաւին փրփուր կը տեղան այդ երիցս երանեալ Թշուառականները:

Ապրիլ 28ի սգահանդէսին անգամ, — այդ շառաչուն պատակը՝ իր աննախընթաց բազմութեամբ, կանոնաւորութեամբ եւ խիկապէս համազգային կերպարանքով դաս չեղաւ այս մարդոց: Անոնք չհամարձակեցան մէկ տող գիր գրել այդ համաժողովրդական հոյակապ արտայայտութեան մասին, բայց կը շարունակեն միեւնոյն տպարանէն ելած երկու թերթուկներ լեցնել գարշելի քսութիւններով, սուտերով եւ... սպառնալիքներով:

Այս երեւոյթն ալ, իր կարգին, նոր ապացոյց մըն է անփառունակ պարտութեան եւ յանցապարտ խղճմտանքի:

Դժբախտաբար մեր լռջութիւնը խրատ չէ եղած երկու կողմին համար ալ, եւ մէկը միւսին հետ մրցումի ելեր է, աղտոտ լաթ մը աւելի քշելու եւ Թոյն մը աւելի սրսկելու համար:

Իրենց կը թողունք այդ ողբալի խաչակրութեան ամբողջ փառքն ու պատիւը, մեղքնալով, միայն, իրենց ընթերցողներուն եւ շարքերուն:

Ռամկավար պաշտօնաթերթը, իր ապրիլ 27ի թիւին մէջ, գրած էր խմբագրական մը՝ հետեւեալ խորագրով. «Յառաջի սրսկած Թոյնը»: Որոշ է միտքը:— Ըսել կ'ուզէ թէ՝ Արշակ Ջօպանեանի գլխուն եկած փորձանքը սարքեր է «Յառաջ»ը: Մինչդեռ շատ լաւ գիտէ որ, եթէ «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը ուզէր դաս տալ այդ աննկարագիր մարդուն, փոխանորդներ փնտռելու պէտք չունէր: Ոչ ալ, մանաւանդ, պ՚ տի գիջանէր ծեծ սարքելու կամ թելադրելու:

Աւելի յառաջ երթալով, ռամկավար պաշտօնաթերթը, իր լուսաղբօր՝ հնչակեան «Նոր Երկիր»ին հետ, երկինք-երկիր իրար կ'անցրնէ, համոզելու համար թէ Դաշնակցութիւնն է սարքած այս միջադէպը:

Ատոր ալ պատասխանը կուտանք կարճ, — Դաշնակցութիւնը այնքան ուժ ունի ինքն իր մէջ, թէ մտաւոր, թէ բարոյական եւ թէ ֆիզիքական, որ ինքզինքը ուրացած պիտի ըլլար, եթէ երբեք միտքէն անցընէր գրչի վաստակաւոր մը պատժել ուրիշներու ձեռքով: Մանաւանդ որ, Ջօպանեանի Նորագոյն մեծագոյն մեղքը չէ Ապրիլ 23ի անջատ սգահանդէսին մասնակցիլը, որպէսզի Դաշնակցութիւնը հարկադրուէր ասպարէզ գալ եւ զգաստութեան հրաւիրել:

Այս քսութիւններէն յետոյ, երկու պաշտօնաթերթերը մէկ բերան կը հայհոյեն Զափահաս Որբերու Միութեան, եւ առ հասարակ որբերուն, «հարամ» հռչակելով անոնց կերած հացը:

Արդ, Զ. Ո. Միութիւնը տուաւ իր հրապարակային հերքումը: Եւ մենք սաուգած ենք որ այդ Միութիւնը իսկապէս դեր չունի կատարուած տգեղ արարքին մէջ: Ծեծի ատեն ամէն տեսակ մարդ կը խառնուի: Եւ այդպէս ալ եղեր է Սոսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, ա՛յն չարաբաստիկ իրիկունը: Կարեւորը այդ չէ, այլ այն թէ ինչպէս սկսաւ կռիւը եւ ո՛վ առաջ նետուեցաւ:

Պատասխանը կուտան ռամկավար եւ հնչակեան պաշտօնաթերթերը:

Երկուքն ալ հրապարակաւ կը խոստովանին թէ «փառաւոր տփոց մը քաշեցին»: Երկուքին ալ պատմութենէն կ'երեւայ որ, բողոքողներու երգերն ու թռուցիկները պատճառ եղան միջադէպին.

—«Ժողովուրդը գայթակղած էր եւ հնչակեան ընկերները հազիւ կը զսպէին իրենց զայրոյթը, բայց երբ խանգարիչները համարձակեցան օրուան նախագահը Պ. Ջօպանեանը բրտութեամբ վար առնել փորձել, այլեւս չկրնալով դիմանալ, ուզեցին սրահէն դուրս հանել խառնակիչները եւ ահա սկսաւ փարիզի մէջ նմանը չտեսնուած ճակատամարտ մը, որ գրեթէ տեւեց քառորդ ժամ. խառնակիչները փառաւոր տփոց մը ուտելէն յետոյ, արտաքսուեցան սրահէն»: (*Նոր Երկիր*, 28 ապրիլ):

Դեռ ուրիշ պերճախօս, խիկ եւ խիկ հնչակեան սնապարծութիւն մը.— Նոյն թերթէն կ'իմանանք որ «ընկ. Վարազդատ 4—5 Դաշնակցականներու դէմ կռուող հնչակեան ընկերներէն մէկուն օգնութեան կը սուրար»...

Աւելի Թափանցիկ է ռամկավար պաշտօնաթերթին խոստովանութիւնը.

— «երկրորդ անգամ յիշեալ դաշնակցական պարոնը ոտքի ելաւ եւ ուզեց խօսիլ նորէն, բայց «ալ բաւական է, հեռացէք» ձայներու մէջ չկրցաւ շարունակել եւ տեղը նստեցաւ. ատոր յաջորդեցին իրարանցում, ծեծկըւուք, ոստիկաններու միջամտութիւն եւ միայն քառորդ ժամ մը վերջ խանգարիչները լաւ տփոց մը ուտելէ վերջ դուրս վռնտուեցան»:

Այսքանը բաւական է, վերէն վար պատռելու համար «հոգեցունց աղօթքի» գացած դպիրներուն եւ փարիսեցիներուն դիմակը:

Ռամկավար պաշտօնաթերթը վերջին խմբագրականով (1 մայիս) հետեւեալ տողերը կը սահեցնէ Դաշնակցութեան հասցէին.

— «Աթէնքէն, Սելանիկէն, Գահիրէէն, Աղեքսանդրիայէն եւ Պէյրութէն յետոյ կարգը փարիզին եկած էր, *ուր իրենց վայրենի գործելակերպին պատիժը աւելի ծանր պիտի ըլլայ*»:

Հապօ՛ն: Երգեցէ՛ք, տղաք, յոտնկայս եւ քառաձայն.

Մի վազեր այդպէս արագ,
Իմ աղուորիկ նապաստակ...
Շատ պզտիկ ես տակաւին,
Թաթիկներդ կը յոգնին...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Հայերը եւ Լոնտոնի գորգի հրապարակը

Թայմզի խմբագրականէն (3 Մայիս).

—«Ուշագրաւ է այն իրողութիւնը թէ 9-10 տարիէ ի վեր Լոնտոն աստիճանաբար կը գրաւէ Պոլսոյ տեղը՝ իբրեւ համաշխարհային գլխաւոր կեդրոն՝ Արեւելեան գորգերու բաշխումին: Շուկային Արեւելքէն Արեւմուտք փոխադրութեան գլխաւոր պատճառն է պատերազմը, որուն հետեւանքով մեծ թիւով Հայեր եւ ուրիշ առեւտրականներ ստիպուեցան ձգել Պոլիսը եւ ժամանակի ընթացքին Անգլիա հաստատուեցան: Նոյն ժամանակաշրջանին՝ Հիւսիսային Պարսկաստանի, Կովկասի եւ Կասպիցի եզերքներու գորգ շինողները տեսան որ անկարելի է այլ եւս եւրոպա ապրանք ղրկել Ռուսիոյ եւ Սեւ Ծովու ճամբով, ուստի եւ ձեռք առին Պարսից ծոցի ճամբան եւ սկսան իրենց ապրանքները Լոնտոն ղրկել՝ Պոմպէյի ճամբով:

Վերջերս ալ խորհրդային Ռուսիա Լոնտոնը դարձուց գլխաւոր կեդրոնը իր արտածած գորգերուն, որոնցմէ մաս մը պարսկական է: Լոնտոնի նաւահանգիստին մէջ տեւական եւ կանոնաւոր կերպով զարգացաւ Պարսկաստանի, Թուրքիոյ եւ փոքր Ասիոյ մէջ շինուած գորգերու առեւտուրը: Անցած տարի ներածուած գորգերու քանակը 3—4 անգամ աւելի էր 1920ին ներածուածէն, ու Արեւելեան Գորգի ընկերութեան (Օրիէնթըլ Քարփէթ) ջանքերուն շնորհիւ յառաջիկային աւելի մեծ բարգաւաճում կը յուսացուի:

Գորգի կեդրոնին Լոնտոն փոխադրուելուն պատճառներէն մէկն ալ ներածուած գորգերէն մաքսատուրք չգանձուիլն է (բացի մետաքսէ գորգերէ). յետոյ Լոնտոնի դրամատուները աւելի շատ կանխավճարներ կ'ընեն ներածուած ապրանքներուն վրայ, քան Պոլսոյ դրամատուները: Պէտք չէ մոռնալ նաեւ Լոնտոնի նաւահանգիստի մթերանոցներուն յարմարութիւնները:

Պարսկաստանէն եկած գորգերուն մեծ մասը եւրոպա, պզտիկ մաս մըն ալ Ամերիկա կը ղրկուի, մինչ Հնդկաստանէն ներածուածները ամբողջութեամբ, Թուրքիայէն եկածներն ալ մեծ մասամբ կը մնան Անգլիոյ մէջ:

Լոնտոնի նաւահանգիստի իշխանութիւնը վաճառականներու տրամադրութեան տակ դրած է մթերանոցի 51 սենեակներ, ուր ամբարուած մթերքը երբեմն մինչեւ մէկուկէս միլիոն անգլիական ոսկիի արժէք կը ներկայացնէ:»

Հայոց եկեղեցիներուն փակումը

Պոլսոյ քէմալական պաշտօնաթերթ *Միլլիյէթ*ի էնկիւրիի Թղթակիցը եւս Ապրիլ 28 Թուակիր հեռագրով մը կը հաստատէ թէ խորհրդային իշխանութիւնները փակած են Բագուի, Թիֆլիսի եւ Երեւանի շրջաններուն մէջ գտնուած եկեղեցիները:

Թղթակիցը կ'աւելցնէ.

«Հայերը բողոքի միտինգ մը կազմակերպեցին, բայց կառավարութիւնը արգիլեց եւ ձերբակալելով պատժեց միտինգի ղեկավարները»:

ԱՃԱՐԻՍՏԱՆԻ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՃՍՊՈՒԱԾ

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ թէ ճսպուած է Աճարիստանի խորհրդային հանրապետութեան մէջ վերջերս բոլշեւիկներու դէմ ծագած ապստամբական շարժումը:

Հարիւր յիսուն Աճարներ սահմանագլուխը անցնելով Թուրքիա մտած եւ Էրզրումի մէջ արգելափակուած են:

⁂ *Ինչպէս կը յիշուի, ապրիլի սկիզբները Աճարիստանի բնակչութիւնը — մեծամասնութեամբ իսլամ— ապստամբած էր երիտասարդ բոլշեւիկներուն դէմ, որոնք սկսած էին հակակրօնական պայքար մղել, կիներու քօղերը բանալ, մզկիթները ակումբի վերածել եւլն: Տեղի ունեցան արիւնալի կռիւներ՝ մասնակցութեամբ կարմիր զինուորներու, մինչեւ որ զսպուեցաւ շարժումը:*

Պերլինի կռիւները

Մայիս 1ին սկսած կռիւները կը շարունակուին Պերլինի փողոցներուն մէջ: Պերլինի բանւորական երկու թաղամասերը՝ Վէտտինկ եւ Նոյքէօլն դարձած են համայնավարներու միջնաբերդը, ուսկից կանոնաւոր յարձակումներ կ'ըլլան ոստիկաններուն եւ զինուորներուն վրայ: Շարժումին ղեկավարներն են երիտասարդ բանուորներ, որոնք մեծ ռազմավարութեամբ կը տանին կռիւները: Կիներ ու աղջիկներ կը մասնակցին կռիւներուն՝ թէ զէնքով եւ թէ պաշար տանելով տանիքներու վրայ եւ պատնէշներու ետեւ դիրք բռնած մարտիկներուն:

Ապստամբ երկու թաղերուն մէջ պաշարման վիճակ յայտարարուեցաւ: Արգիլուեցաւ իրիկուան ժամը 9էն մինչեւ առտուան 4 փողոցներու մէջ երթեւեկել, տուներու մէջ լոյս վառել եւ դուռ կամ պատուհան բանալ: Անսաստողներուն դէմ գնդացիրները պիտի գործեն անխնայ: Ամէն փողոցի անկիւն գնդացիրներ զետեղուած են եւ հրասայլեր կը շրջագային ամէն ուղղութեամբ:

Մայիս 1-3 սպաննուեցան 26 հոգի, 4ը կին, ծանրապէս վիրաւորուեցան 600 հոգի (թեթեւ վիրաւորները համրանք չունին), աւելի քան 2000 հոգի ձերբակալուեցան:

⁂ *Գերման կառավարութիւնը բողոքեց խորհրդային իշխանութեան՝ Մայիս 1ին Մոսկուայի մէջ Գերմանիոյ դէմ կատարուած ցոյցերուն առթիւ: Պատերազմական գործավար Վորոշիլոֆ ճառ մը խօսած է Գերմանիոյ դէմ. ասկէ զատ Մայիս 1ի պաշտօնական թափօրին մէջ կը տեսնուէին գերման նախարարներու ծաղրանկարները՝ նախատական վերտառութիւններով:*

Մեծ երկրաշարժ Պարսից սահմանին վրայ

Մոսկուա 4 մայիս. — Երէկ իրիկուն երկրաշարժ պատահեցաւ Թիւրքմէնիստանի մէջ ուր բոլոր քաղաքներն ու գիւղերը վնասուեցան: Աքչապատի մէջ շուրջ 100 շէնքեր փլան: Մէկ հոգի մեռաւ եւ 26 վիրաւորուեցաւ: Հէրմապ ամբողջովին քարուքանդ եղաւ, 10 հոգի մեռաւ 15 վիրաւորուեցաւ:

Ստորերկրեայ որոտումով մը ընկերացած զօրաւոր ցնցում մը զգացուեցաւ մանաւանդ սահմանագլուխի լեռներուն մէջ, ուր վնասները խիստ մեծ են: Աքչապատի, Ֆիրուզայի եւ ուրիշ քանի մը քաղաքներու մէջ ամբողջ գիշերը ցնցումներ զգացուեցան:

Երկրաշարժի կեդրոնը կը գտնուի պարսիկ հողի վրայ, Թիւրքմէնիստանի մօտ: Լուրի մը համաձայն, որ չէ հաստատուած 1000 հոգի մեռած են պարսիկ երեք գիւղերու մէջ: Քանի մը գիւղեր հիմնայատակ կործանած են: Անմիջապէս պարէն եւ դեղօրայք ղրկուեցան աղէտի վայրերը:

«Անդրանիկ» եւ թուրք մամուլը

Պոլսոյ Ագշամ թերթը կը գրէ.—

— Սինէման պրոպագանդի զօրաւոր միջոցներէն մէկն է եւ նոյն իսկ Պալքանեան կառավարութիւններ այդ միջոցին կը դիմեն: Իր քաղաքակրթութիւնը, իր յեղաշրջութիւնը աշխարհի ճանչցնել ուզող ազգի մը համար այս միջոցը գործադրելու պէտք կայ: Հելլէնները վերջերս Թուրքիոյ դէմ «փալիքարիա» անուն ֆիլմ մը հրապարակ հանած էին: Հիմա ալ Հայերը «Անդրանիկ» անուն ֆիլմ մը պատրաստած են:

Ընդհանուր Պատերազմէն առաջ Անդրանիկ անուն նշանաւոր հրոսապետ մը կար: Անդրանիկ տակաւին փոքր հասակէն հրոսակային կեանքի մէջ մտած եւ մեծնալէ յետոյ գլուխը ժողված կարգ մը Թափառաշրջիկներով յեռ ելած էր: Նշանաւոր հրոսապետ Անդրանիկ հարիւրաւոր Թուրքերու ինչքին եւ կեանքին չէր խնայած եւ Ընդհ. Պատերազմի միջոցին մեծ չարիքներ գործած էր: Ազգային պայքարը, մեր յաղթանակով վերջանալէ յետոյ, Անդրանիկ Ամերիկա գացած եւ հոն մեռած է: Հիմա եւրոպա գտնուող Հայեր «Անդրանիկ» անուն ֆիլմ մը պատրաստած ու Անդրանիկը վեհանձն եւ արդարասէր հերոս մը ներկայացուցած են: Այս ֆիլմին պատրաստութեան համար բազմաթիւ հայ արուեստագէտներ աշխատած են եւ Շահխաթունի անուն Հայ մը պատրաստած է զայն»:

Թուրքեւսուրիական սահմանին վրայ

Գրած էինք թէ Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ սահմանին վրայ ընդհարում մը տեղի ունեցած է Թուրք հրոսախումբերու եւ սուրիական ոստիկան-զինուորներու միջեւ:

Լրացուցիչ տեղեկութեանց համաձայն, Թուրք հրոսախումբը յարձակում գործած էր Փայասի վրայ, Անտիոքի շրջանին մէջ եւ կողոպտած այդ գիւղը: Ատկէ զատ հրոսակները սպաննած էին Փայասի բնակիչներէն երկու հոգի եւ առեւանգած երկու երեւելիներ, տուրքերու հաւաքիչ մը եւ ոստիկան-զինուոր մը: Ասոնք բոլորն ալ ազատուեցան: Նոյնպէս ետ առնուեցաւ իրենց կողոպուտը:

Կռիւը տեւեց չորս ժամ եւ հրոսախումբը բնաջինջ եղաւ: Ընդհարումի ընթացքին սպաննուեցաւ հրոսախումբին պետը, որ նշանաւոր աւազակ մըն էր:

Ֆրանքեւսուրիական կորուստներն են՝ երեք մեռեալ եւ 13 վիրաւոր, որոնց մէկը սպայ:

Աֆղանիստանի կռիւները

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Պէչէի Սաքայի եղբայրը Ղազնիի մէջ գերի բռնուած է Ամանուլլահի յառաջապահներուն կողմէ եւ կը պահուի իբրեւ պատանդ:

Այժմու պատերազմական նախարարը լքած է Պէչէի Սաքան եւ միացած Ամանուլլահի:

Լոնտոնի նախկին աֆղանական դեսպան Շուկաւի Տովլէ եւ Մոսկուայի դեսպան Ղուլամ Նապի խան յաջողած են պետական հարուած մը կատարել Մազարի-Շէրիֆի մէջ՝ ի նպաստ Ամանուլլահի եւ մեծ ուժեր ղրկած Պէչէի Սաքայի 4000 զինուորներուն դէմ, որոնք ներկայիս Մամանայի մօտ կը գտնուին:

⁂ *Աֆղանիստանի Թուրք զինուորական պատուիրակութեան պետ Քեազիմ փաշա հետեւեալը կը յայտարարէ.*

— *«Ապրիլ 19ին, Քապուլէն սաւառնակով եկանք Աֆղանիստանի հիւսիսը, Թէրմիզ կոչուած վայրը: Յետոյ Թաշքէնտի ճամբով գացինք Մոսկուա, ուր քիչ մը հանգստացանք: Ամիս մը առաջ մեկնած ըլլալով, չենք գիտեր Աֆղանիստանի վերջին կացութիւնը: Մեկնած օրս, Ամանուլլահ խան մայրաքաղաքին վրայ կը քալէր: Վերջին ատենները, կացութիւնը հետզհետէ կը բարուոքէր: Արդիական գաղափարները անկասկած օրէ օր աւելի պիտի ծաւալին»:*

Մահապատիժը Գերմանիոյ մէջ

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ Ռայխսթակի յանձնաժողովը որուն պաշտօնն է խմբագրել պատժական նոր օրինագիրքը, 14ի դէմ 14 քուէով մերժեց մահապատիժը ջնջելու առաջարկը: Համայնավարները մահապատիժի պահպանման ի նպաստ արտայայտուեցան:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՍՈՒՐԻԱՅԻ բանաստեղծ եւ Թատերգակ Շիւքրի Ղանէմ մեռաւ առջի գիշեր Անթիպի մէջ: 68 տարեկան էր:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ հակագերման մեծ ցոյցեր կատարուեցան:

ՍԷՎՐԻՆ

Ասկէ 30—35 տարի առաջ, Եւրոպայի մէջ, նորեկ հայ ուսանողի մտքին ու երեւակայութեանը զարնող խոշոր երեւոյթներէն մէկն էր՝ կին-հրապարակախօսը, կին-հռետորը։

Կին մը, որ ոչ միայն օժտուած է վերլուծող ու համադրող իմացականութեամբ և հարուստ մտապաշարով, այլև ունի համարձակութիւն ու արիութիւն՝ ամբիոն բարձրանալու բազմահազար ժողովրդի առջև և բարձր, համամարդկային գաղափարներու շուրջ՝ քարոզ խօսելու արանց եւ կանանց։

Առաջին անգամ տեսայ այդ «հրաշք»ը Լոնդոնի մէջ, 1896ին, երբ Միջազգային Ընկերվարական Համագումարէն վերջ, Բէբէլի, Ժօրէսի, Գեդի, Վիվիանիի, Ֆերրիի ընկերութենէն հրաժեշտ տալով, խումբ մը «աշխարհաքաղաքացիներ» գացինք տեսնելու համբաւաւոր «Կարմիր Կոյս»ը (La Vierge Rouge) — Լուիզ Միշէլ... Անիշխանական եւ «կոմիւնար»։ Այդ այն տարին էր— պատմական թուական մը— երբ միջազգային ընկերվարութիւնը հանդիսաւոր ու վճռական աքթով մը միանգամընդմիշտ դուրս վտարեց իր շարքերէն անիշխանական տարրերը, որոնք— նման ժամանակակից բոլշեւիկներուն՝ իրենց վայրագ մէթոդներով— կ՚երազէին բուռ մը խիզախ փոքրամասնութեամբ, անհատական տեռորով, ռումբերու պայթիւններով խորհրդարաններու և այլ հանրային հիմնարկութիւններու մէջ, արի ու ատրճանակի յախուռն, քաոսային հարուածներով եւ անմեղներու կոտորածով շղթայազերծել ընկերային յեղաշրջում մը արեւմտեան երկիրներու մէջ՝ ընդդէմ էւօլիւսիոնի, տրամաբանութեան եւ ողջմտութեան ամենատարրական օրէնքներուն...

Վտարուածներէն էր «Կարմիր Կոյսը», որուն կ՚երթայինք ունկնդրելու։ «Աշխարհի մեծագոյն կին յեղափոխականը»— կ՚ըսէին մոլեռանդ հաւատացեալները...։ Երբ ներս մտանք, նա արդէն բեմի վրայ էր, բազմամարդ լսարանի առջեւ, կը ջատագովէր անիշխանական վարդապետութիւնը եւ կատաղօրէն կը ճչար «ընկերվարական բռնակալներուն» դէմ եւ ուժգնօրէն կը թափահարէր թեւերը։ Կը խօսէր զարմանալի համարձակութեամբ։ Ձայնը, սակայն, զառամած էր. պառաւ վհուկ մըն էր, որ անզօր մոլեգնութեան մէջ բռունցք կը շարժէր հոգմաղացներուն դէմ։

Այնուամենայնիւ, բազմութիւնը որոտընդոստ ծափերով կ՚ողջունէր կին-հռետորին ռազմական ժեսթերը, իսկ մենք, նորեկ, խակ ու խոպան երիտասարդներս, կը զառանցէինք «Կարմիր Կոյսի» հիպնոզին տակ... Բեմն ալ խորապէս տպաւորիչ էր գեղեցկագիտական տեսակէտով։ Շարէ շար նստած էին Եւրոպայի անիշխանական պարագլուխները, ոմանք արդէն ծերունազարդ։ Կենտրոնում բազմած էր անոնց տեսաբանն ու պատրիարքը, երկայն, վեհափառ, ձիւնի պէս ճերմակ մօրուքով— հռչակաւոր իշխան կրապոտկին— Ռուսաստանի ամէնէն ազնիւ, ամէնէն գիտուն եւ ամէնէն ցնորամիտ ու երազատես յեղափոխականներէն մէկը, (*) որ ռուսական յեղաշրջումէն վերջ, երկարատեւ աքսորէն վերադարձաւ հայրենիք՝ տեսնելու իրականացումը Լէնինեան գաղափարներու, որ մասամբ իր ալ գաղափարներն էին... սակայն աւերումի ու համատարած թշուառութեան տեսարանը ահաբեկեց ծեր անիշխանականը, եւ նա մեռաւ դառնօրէն յուսախաբ...

*
* *

Այնուհետեւ, պերճախօս կիներ շատ ենք տեսած արեւմտեան մեր թափառումներու ընթացքին— Կլարա Ցետկին, Մարգրիտ Դիւրան, Ադելայիդ Պօպպ, Ռոզա Լիւքսեմբուրգ եւլն.։ Տեսած ենք եւ իտալուհիներու մէջ, որոնց լեզուն ինքն արդէն երկնադաշնակ ու սրտայոյզ երաժշտութիւն մընէ։

Հայկական Դատը շահագրգռեր եւ ոգեւորեր է աշխարհի մեծագոյն հռետորները— Գլադստոն, Ժօրէս, Լլոյդ Ջորջ, Մակդոնալդ, Վանդերվելդ, Ֆալօն, եւ վերջնագոյնը— Սէվրին...

Ոչ մէկը կը հասնի Սէվրինին։ Եթէ Ցետկինը Գերմանիոյ մէջ կ՚անուանեն չափազանցօրէն «կին-Բէբէլ», Սէվրինի մասին աւելի արդար կը լինէր ըսել՝ «կին Ժօրէս»։ Այդ կինը անգամ մը տեսնող ու լսողը երբեք այլեւս չի մոռնար՝ ոչ անոր դէմքին արտակարգ հրապոյրը, ոչ անոր մեղեդիկ ձայնի թովանքը։

Այդ ձայնի ուժը առաջին անգամ զգացի 1900ին, Պարիզեան մեծ ճաշկերոյթի մը ընթացքին։ Միջազգային հսկայ հացկերոյթ մըն էր Ֆրանսայի մայրաքաղաքում, համաշխարհային ցուցահանդէսի առիթով եւ ահագին սրահի մէջ հաւաքուած էին Ֆրանսացիներու հետ հարիւրաւոր ներկայացուցիչներ աշխարհի բոլոր ծայրերէն։ Եւ հոդ, մատուցականներու այդ եզակի ժամադրավայրում, պերճախօսութեան հեղեղը կը հոսէր քանի մը ժամ շարունակ, ճաշի սեղանի շուրջ. իրարու ետեւէ խօսք կ՚առնէին բազմաթիւ հռետորները եւ կ՚արտասանէին խանդավառ բաժակաճառեր, այլ եւ այլ բարձր նիւթերու մասին, զոր կ՚ողջունէր բազմութիւնը ջերմ ծափերով։

Ու յանկարծ իրարանցում մը։ Շարք մը առնական ձայներէ յետոյ, որոնք արդէն թմրութիւն մը կը բերէին մեր գինովցած ուղեղներուն, սրահի հեռաւոր ծայրէն կանացի շքեղ ու զալարուն ձայն մը մէկէն ի մէկ թընդացուց կամարները։ Ամէնքը մարմնացած ուշադրութիւն դարձան։ Հանդիսականներէն մէկ մասը ոտքի ելաւ աւելի լաւ տեսնելու համար հռետորը։ Սէվրինն է խօսողը։ Հեռուէն կը նշմարէինք միջահասակ եւ գեղանի կին մը, ռազմական դիրքի մէջ, աչքերը վառուած ներքին կրակով... որպէս կախարդիչ դիցուհի մը։ Բաժակաճառը նուիրուած է ստրուկ, հալածական ազգերուն... Իրլանտա, Լեհաստան, Ալզաս-Լօրէն և մի քանի այլ անուններ յիշատակելէ վերջ, անցաւ Հայաստանին։ Եւ հոդ ձայնը աւելի թափ առաւ եւ աւելի եղերական շեշտ մը։ Մեր անհաւոր մարտիրոսագրութիւնն էր ճառին նիւթը։ Կը ցաւիմ, որ չեմ յիշեր այդ գեղեցիկ harangueը, որու առաջին խօսքերը միայն տպաւորուեր են մտքիս մէջ.

— Et à toi, l'Arménie...

Բայց լաւ կը յիշեմ, որ երբ Սէվրին աւարտեց իր խօսքը, դղրդագին ծափերու մէջ, մեր հայկական շարքերում ամէնէն ծանրախոհ, գիտուն գլուխը, Մոսկուայի համալսարանի պրոֆէսոր Ղամբարով, վեր բարձրացաւ յուզումէն թաց աչքերով եւ ահագին մարմնով առաջ սլացաւ, ետեւէն քաշելով երիտասարդներս — դէպի սրահի միւս ծայրը, դէպի Սէվրին։ Երախտագիտութեան ցոյց մըն էր, որ ըրինք մեր անմոռանալի բարեկամուհուն։

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

(մնացածը յաջորդով)

(*) Բնորոշ երեւոյթ մըն է, որ արեւմտեան աշխարհում անիշխանական կոմմունիզմի հայրերն եւս եղած են Ռուսներ— Բակունին եւ Կրապոտկին։

ՄԻՑՔԻԵՎԻՉԻ ԱՐՁԱՆԸ

Քանի մը օրէ ի վեր Փարիզ, Ալմայի հրապարակին վրայ արձանը կը կանգնի լեհ ազգային բանաստեղծ Ադամ Միցքիեվիչի (1798-1855) որ, պահ մը Collège de Franceի մէջ, ուսուցիչ եղած է սլաւ գրականութեան։

ՀԱՄԱՅՆԱԳԷՏԸ

Ո՞վ չէր ճանչնար Տիգրանը՝ համայնագէտը, ազնուականը, բարի, քաղաքակիրթ համալսարանականը, տարիքը առած եւ միշտ երիտասարդ մնացած, երջանիկ, խոհական, տաղանդաւոր Տիգրանը, ամէնուն յայտնի պատմաբանը, լեզուագէտը, արուեստագէտը, հնախօսը, հնագէտը, իմաստասէրը, հոգեբանը, աստուածաբանը, երգաստեղծ, բանաստեղծ, ճարտարապետ, գիտաւոր եւ աղուոր սիրտ, բարեխիղճ, հանճարեղ մարդը։ Իրմով կը սկսէր աշխարհս, եւ իրմով կը վերջանար ամէն բան։ Եւ ատոր մէջ էր իր երջանկութիւնը։

*
* *

Գաւառացի մըն էր ան. բայց միշտ գաւառէն դուրս մնացած էր։

Միշտ կը գրէր, միշտ կը կարդար, գրադարանին մէջ կը դիզէր ձեռագիրները որոնք բնաւ տպարան չէին երթար։

Ով որ կ՚այցելէր, կը զմայլէր անոր համայնագէտ հմտութեան վրայ։ Անոր մէջ կը տեսնէր մտաւորական մարդը որ գիտցածը կ՚աւանդէր, կը սորվեցնէր, կ՚առաջնորդէր։ Եւ ան որուն հետ որ կը խօսէր՝ դիմացինը տգէտի տեղ կը դնէր։

*
* *

Տիգրան հիւրասէր էր. բացառիկ մեծարանքի կ՚արժանանար այն որ գինք կը նկատէր գիտուններուն մէջ ամէնէն գիտունը։ Ես լաւ էի անոր համբաւը։ Ուզեցի օր մը միայն զայն մօտէն ճանչնալ։ Եւ առիթը ներկայացաւ. ան իր մէկ նիւթական գործին համար գիս կանչած էր։ Գացի իր տունը։

*
* *

Նոյն օրը իր գրասենեակին մէջ երկու ժամ հետը խօսեցայ։ Եւ իրօք զարմացայ անոր կարողութեան, մտաւորական բազմակողմանի հմտութեան վրայ։

Ամբողջ օրը իրեն հիւր մնացի։ Իմ ներկայութեանս, ան կ՚ընդունէր իրեն դիմողները։

*
* *

Ինձմէ անմիջապէս վերջը ներս կը մտնէր գրագէտ Տիրատուրեանը. ես ներկայ էի։ Ան կ՚ըսէր թէ Ծնունդը մօտ էր, «Շաւիղ» թերթին խմբագիրը իրմէ կը խնդրէր նորավէպ մը։ Այդ օրուան յարմար նիւթ մը պէտք էր։ Միջնադարեան ձեռագիրներէն անծանօթ առասպելներ կ՚ուզէր իմանալ անկէ։

Տիգրան առանց վարանելու իսկոյն իմացուց որ այդ մասին արդէն ինքը ժամանակին գրած է, եւ իր ձեռագիրը զտաւ ու կարդաց։ Բայց— ըսաւ Տիրատուրեանին— «Դուն միայն հետեւեալ կէտերը շեշտէ գրութեանդ մէջ։ Գրէ որ Մեսիային ծնունդի ժամուն՝ Աշտիշատի Վահագնի տաճարը կը շարժի եւ քարուքանդ կ՚ըլլայ, Շամիրամի արձանը պատուանդանէն վար կ՚իջնայ եւ քալելով Վանայ լիճին մէջ կը նետուի, անձնասպան կ՚ըլլայ։ Բագարանի մէջ, բոլոր կուռքերը կը շարժին, գետինը կը բացուի եւ զանոնք կը թաղէ. եւ այսպիսի դէպքեր միեւնոյն ատեն կը պատահին նաև Եգիպտոս, հոն Սփինքսը կը սկսի արտասուել, հառաչել եւ աւազանի մէջ թաղուիլ. ասկէ զատ, ինչպէս կը վկայեն միջնադարեան ձեռագիրները, Հռոմի աստուածներն ալ կը զգան որ Բեթղեհէմի մէջ Փրկիչը աշխարհ կուգար, որով Հռոմուլոսի արձանը տաճարի գմբէթէն շառաչակոծ կը գլորտկէր, փշուր փշուր կ՚ըլլար։ Այդ ժամուն Ֆրանսայի մէջ յաւերժահարսեր եւ Դրուիտներ իրենց նուիրական անտառին մէջ ջահեր վառած, կ՚երգեն, կը պարեն, կ՚երազեն Տիրամայրը՝ նորածին Յիսուս Մանուկը գրկին մէջ։»

Տիրատուրեան շատ գոհ մնաց, սեղմեց Տիգրանին ձեռքը եւ փութաց իր նորավէպը գրելու։

*
* *

Տիգրան, դիտողութիւններըանաչառօրէն կը կատարէր, առանց վիրաւորելու դիմացինը։ Կիրթ կերպով կը տրամաբանէր եւ ցոյց կուտար սխալները։

Տիրատուրեանէն վերջը ներս կը մտնէր նկարիչ Սարգիսեանը. անոր կ՚ըսէր.

— Նկարիդ մէջ պատմական սխալ մը կայ, բայց այդ սխալը շատ հին է, տգիտութեան հետեւանք։ Այդ սխալը ըրած են նաեւ ամէնէն պատկառելի նկարիչ վարպետները։

Ու ինծի դառնալով հարցուց.

— Պ. Արամ, արդեօք գուշակեցի՞ք թէ ո՛ւր է Պ. Սարգիսեանի սխալը։

Պատասխանեցի թէ նկարչութենէն բան չեմ հասկնար։

Ան շարունակեց իր խօսքը և ըսաւ.

— Պ. Սարգիսեան, սխալդ, ինչպէս ըսի, արուեստի մասին չէ, այլ պատմական է. եւ դուն գլխատեալ Յովհաննէս Մկրտիչին գլուխը առատ մազերով նկարեր ես։ Ես գտած եմ Էջմիածնի ձեռագիրներուն մէջ, թէ երբ Ս. Յովհաննէս կը լսէ որ իր գլուխը պիտի կտրեն եւ Սալոմէին պիտի յանձնեն, կը խնդրէ Աստուծմէ, կ՚աղօթէ. «Առաքեա, Տէր, հուր յերկնից եւ կիզեա զհեր գլխոյ իմոյ, զի մի՛ մերձեսցի ի սա դուստր պոռնկին... իրօք երբ դահիճը կը կտրէ ... բին գլուխը, Սալոմէն գեղ... ձեռքը չառած, երկինքէն ... կ՚իջնէ եւ կ՚այրէ սուրբին ... զերը։

Սարգիսեան զարմացած ... պիշ սկսաւ նայիլ Տիգրա... Սա տեսաւ նկարիչին թեր... ւատութիւնը։ Ոչ մէկը կ... էր տարակուսիլ իր խօսք... եւ իր գիտութեան վրայ։ ... գիսեան կմկմալով ըսաւ.

— Ուրեմն ամբողջ ... սխալու եմ նկարս։ Պ. Տիգր... չեմ կասկածիր գիտութ... վրայ. իրաւցնէ թէ ձեռայ... հաստատուի գիտական ... տերով, հին դասական նկա... ներու տգիտութիւնը մէ... պիտի ելլէ։

Տիգրան մատով ցոյց ... գրադարանին այն անկ... դրուած էր ձեռագրին ընդ... նակութիւնը, եւ ըսաւ անոր.

— Ահա՛ հոս է այն ձեռա... օրինակութիւնը, որու ... քեզի այս յայտնութիւնը ... եւ վկայութիւնը բերի ... նախնեաց գրաբարովը։ Ու ... կը տարակուսի, թո՛ղ գայ ... շուտով կը համոզուի։ Ես ... պել չեմ ստեղծեր։

Սարգիսեան շնորհակալ... զաւ եւ մեկնեցաւ։ Ու ես ... մտածէի թէ որքան դժուա... ցած էր անոր գործը, ... մազի գլխատեալ, դիակն... գլուխ մը, նկարչական հրա... մը չէր կրնար ունենալ։ ... գիսեան ի՛նչ մեծ ճիգ թափ... էր այդ դժուարութեանց յաղ... լու համար։

*
* *

Արձանագործն Վարդգ... եանը, սեղանէն առաջ ... բացաւ մեծ թուղթ մը ... վրայ դամբանի մը համար ... գրած էր խաչելութիւն ... տեսայ որ Տիգրան յուզ... ոտքի ելաւ, սեղմեց արձան... ծին ձեռքը, ու համբուրելով ... նոր ճակատէն, ըսաւ.

— Ապրի՛ս, տղաս, յաջ... ես, կը տեսնեմ որ դիտո... թիւններս կատարեր ես։

Արձանագործը շուն... Առաջին անգամն էր որ Տիգ... առանց վերապահութեան ... գնահատէր իր գործը։ Իմացայ ... իր վարպետին թէ կը վար... որ պիտի կարենայ այդ յա... ղութիւնը ձեռք ձգել մարմա... վրայ քանդակելու ատեն։

— Տղաս, գիտնալու ... սրբազան նկար կամ արձան ... կարելի է զգալապէս կատա... եալ ներկայացնել, ոչ թէ մ... արուեստի մոգական ուժով ... անոր հետ միացնելով այն ... բազան ներշնչումը, որ ու... լու է արուեստագէտը։

Ըսաւ այսպէս, եւ ...

ԿԵԱՆՔԻ ՄԱՌԱԽՈՒՂԻՆ ՄԷՋԷՆ

ԳՈՐԾ ՕՐԵՐ, ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՕՐԵՐ...

A Margret Kittel,
Je dédie ces humbles pages
Avec amour et gratitude...

Շատ մը բաներու դէմ որ բացարձակապէս ճշմարիտ կը թուին՝ կարելի է ընել բազմաթիւ առարկութիւններ։ Ու քանի մարդ կը խրի բնազանցական խնդիրներու մէջ, քանի իր ծանօթութեանց եւ մտածումներուն հորիզոնը կը լայննայ՝ այնքան այդ առարկութիւնները կը դառնան բազմաթիւ, յաճախադէպ եւ բռնակալ։ Այսուհանդերձ մարդ պէտք ունի ապրելու համար՝ կարգ մը ճշմարտութեանց եւ սկզբունքներու, խանդավառութեանց, հաւատքներու եւ գաղափարներու։ եւ պէ՛տք է որ բոլո՛ր հնարաւոր առարկութիւնները լռեն՝ աշխատանքի եւ գործի պահուն։ Ու պէ՛տք է որ այս բոլոր գիտուն առարկութիւնները չպղտորեն մեր խաղաղ կամ տենդոտ սէրը դէպի կեանքը ու մեզ չվերածեն մեքենական ու աննպատակ մարդոց՝ որ կ՚ապրին որովհետեւ հեռաւոր սիրոյ գիշերուան մը մէջ՝ էգ մը եւ արու մը կցուեցան իրարու եւ լրացուցին իրենց ճակատագիրը, անշուշտ առանց մեր հաւանութեան՝ մեզ կեանքի կոչելով։

Քանի մը օրէ ի վեր՝ մտքիս մէջ անընդհատ կ՚երգեն բանաստեղծէ մը՝ հանդիսաւոր եւ երգեցիկ տողեր, — Մի՛ ըսէք, կ՚ըսէ երգիչը, թէ կեանքը զուարթ խրախճանք մըն է։ Այդ վայել է յիմար կամ թէ անարգ մարդոց։ Բայց մի՛ ըսէք մանաւանդ թէ կեանքը անվերջ դժբախտութիւն է։ Այդ կ՚ապացուցանէ ծեր քաջութեան պակասը։ Ցետոյ թէ. — Խնդացէ՛ք ինչպէս գարնան դէմ նորածաղկ ոստերը կը շարժին։ Լացէ՛ք ինչպէս հովը կամ ալիքը աւազուտքին վրայ։ Ճաշակեցէ՛ք բոլոր հաճոյքները եւ տառապեցէ՛ք բոլոր ցաւերով ու ըսէ՛ք թէ այս բոլորը մեծ բան են եւ նոյն ատեն աւելի չեն քան երազի մը ստուերը...

Հիմա, անշուշտ — ու ահա՛ կրկին բոլո՛ր հնարաւոր ու ճիշդ առարկութիւնները — այս բոլորին մէջ կան ճիշդ եւ կան սխալ բաներ։ Բայց մօտաւորապէս այսպէս է որ մարդ գեղեցկութեամբ ու սիրով կրնայ ապրիլ, մօտաւորապէս այսպէս է որ հնարաւոր է կեանք մը ճշգրտօրէն տանիլ իր լրումին։— Ո՛չ թէ համակրիլ, հապա սիրել, պիտի ուսուցանեմ քեզի, կ՚ըսէր երգիչ մը...

Երբեմն քանի մը սպիտակ էջ մրոտելով այս տետրակին մէջ՝ ես պիտի աշխատիմ որ կեանքս աւելի գեղեցիկ, աւելի կատարեալ եւ աւելի տենդոտ ըլլայ։ Անշուշտ պիտի յաջողիմ ու անշուշտ այս ճիգը՝ աւելի ազնիւ ու աւելի մեծ պիտի ընէ զիս...

VIII.— ԽԱՆԴԱՎԱՌ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՈՋՏԻԿ ՎԷՊԸ...

— Սպիտակ ու տժգոյն ձեռքեր ունէր որ կրնային զիս սիրել։ Մեր առանձնութեան պահերուն աչքերը՝

— Կը նմանէին փոքրիկ ջուրերու, լքուն եւ կայուն, ուր կ՚իյնան մեծ ծառեր իրենց հասակներով, մեծ թռչուններ՝ իրենց թեւաբախումներով, ոստեր, ջրեզերքի եղէգներ, թարթիչներ՝ երկար եւ թաւշային։ Մեծ եւ խոր ջուրերու պէս կապոյտ էին աչքերը...

— Եթէ խօսէինք՝ մեր բառերուն մէջ գղջումը խաղաղօրէն կ՚արտասուէր։

— Եթէ լռէինք՝ լռութիւնը վայրկեանէ վայրկեան կը լլնար անօրինակ եւ հեռաւոր շշուկներով...։

— Ո՛վ հեռաւոր եւ խանդավառ բարեկամութիւն որ այնքան կարճ տեւեցիր, քու կապոյտ մշուշիդ մէջէն հիմա կը յիշեմ՝

— Արտասանուած հեռաւոր խօսքեր, սիրոյ կարելիութիւններ, զգացումներ որ չհասունցան բնաւ. գիշերով, մտածումս մեծ ու սպիտակ որբի մը պէս՝

— Թեւերը արձակ ու մեծ թեւաբախումներով, մեռեալ ծովի մը վրայ կը թափառի...

*
* *

Ինծի գրած էր՝ թէ հարկ չկար պանդոկապետուհիին հարցնելու թէ՝ տո՞ւնն է թէ ոչ։ Կրնայի ուղիղ բարձրանալ։ Դրան մէջ կեցած էր, իր սլացիկ եւ շքեղ հասակովը ու սիրալիր ձեռք երկարեց։ Սպիտակ, փափուկ ու երկար ձեռք մըն էր՝ որ մնաց ձեռքիս մէջ հարկ եղածէն աւելի, ուզեց մնալ։ Առատ ու շագանակագոյն մազերը ինկած էին ճակտին ի վար։ Պայծառ ու մաքուր դէմքը կը շողար երիտասարդութեամբ։ Սենեակը մաքուր էր, լաւ յարդարուած ու երեկոն, փողոցի աղմուկը ու քաղցր երեկոն, կը լեցնէր խաղաղօրէն ներս։ Սեղանին վրայ բազմաթիւ գրքեր կային, տետրակներ ու բանաստեղծութեան բաց մնացած հատոր մը։ Հագած էր բաց պարեգօտ ու թաւիշէ մութ-գոյն բաճկոն մը, փրփուրէն թեզանիքներով որ գոյներու հակադրութեամբ կը շեշտէր իր երիտասարդ դէմքին սպիտակութիւնը։ Մսեղ ու հեշտալի բերան մը ունէր որ անշուշտ ճանչցած էր բազմաթիւ համբոյրներ։ Նստաւ սեղանին ... գիրքը ծունկերուն ու սկսաւ շաղակրատել։ Մինչդեռ իմ ... մէջ սիրոյ տողեր կ՚երգէին՝

— Եթէ կարելի ըլլար հպիլ բոլոր աղջիկներուն։ Ջանալ ... նենալ արեւելեան դիւաններու խորը, Թրթռուն եւ մերկ, օ՜ր... թիւն տառապելու։

— Յուզումներ ու բանաստեղծութիւններ, երկար կամ ... տողերով...

— Եթէ կարելի ըլլար տիրել հարստութեանց, տիրապ... սահմաններու, եթէ՝

— Ծփուն արտեր, ապարանքներ ու երկիրներ իմս ըլլային...

— Ո՛վ տառապանքի բերկրութիւն, վիրաւոր կողերով ... ուրացուած գեղուհի ու մեծ մոռացութիւն, ինչպէս յիմար ... նառակ որդի՝

— Ես կը վերադառնայի քեզի, հաւատա՛, հաւատա կը ... րադառնայի...

— Նայելու չես իմ շէն ու զարթուն բնաւորութեանս, բա... ծայն խօսքերուս...

— Նայելու չես իմ ագահ ծեռքերուս՝ որ հաճոյքներու ... կը սուրան, կը սուրան...

— Եթէ կարելի ըլլար հպիլ բոլոր դողդոջ ու տաք ... րուն։ Բաղեղի մագլցուն պատաղիճներու պէս փաթթուիլ ... սարսռուն մարմիններու։

— Ո՛վ տառապանքի բերկրութիւն՝ ես կը վերադառնայի ... կոպիտ սիրոյդ...

— Ան կը շաղակրատէր՝ նայելով հեռաւոր ու օտար ... րուս։ Յետոյ յանկարծ ընդհատեց ու քմահաճ ձայնը ... տին, աւելի մօտենալով ինծի, դառնութեամբ ըսաւ՝

— Չէք կրնար երեւակայել թէ ի՛նչ դժուար ու ցաւագին է երիտասարդ ու գեղեցիկ աղջիկ մը ըլլալ այս քաղաքին ... Կարելի չէ առանձին որեւէ տեղ երթալ։ Ամէն տեղ արուներ որ կը նային քեզի ցանկութեամբ ու յաճախ լրբութեամբ ... թուի թէ մտովի կը մերկացնեն քեզ ու հետդ, մութ սենեակներ ... մէջ կը կատարեն խենէշ, անասելի ու լրբենի բաներ։ Այս բոլոր ... օրը քանի մը անգամ դուն կը զգաս օտար ու վաւաշոտ արուներ ... աչքերուն մէջ։ Եթէ պատահեցաւ որ հանրակառք կամ հանրաբ... բարձրացած ատենդ՝ պարեգօտդ քիչ մը բարձրանայ՝ կը ...

անգլիերէն շքեղ հատոր մը, դարձուց էջերը, եւ գտաւ խաչելութեան պատկեր մը։ Բանդակի պատկերն էր։

Վարդապետեան բացագանչեց.

— Զմայլելի է...

Տիգրան բացատրեց,

— Զմայլելի է, վասնզի քանդակագործը զմայլած եւ յափշտակուած քանդակեր է, աշխատելու ատեն, մոռցեր է որ ինքը աշխարհի վրայ է. ան զգած է թէ ինչպէս կրցեր է յաջողիլ իր այս քանդակին մէջ։ Պէտք է որ ան կաթոլիկ արուեստագէտ մըն էր, Լոնտոնի մէջ քաշուած կ'աշխատէր, ու կաթոլիկ արքեպիսկոպոսին կ'ըսէր թէ ինքը նման սրբազան գործերու ձեռնարկելուն, կը սկսէր խօսիլ ուղղակի Փրկիչին հետ, օրերով կը մտածէր խաչուած Փրկիչին վրայ և կ'ըսէր, թէ կ'երազէր Փրկիչը իր աչքին առջեւ իրապէս, եւ փրկիչը խաչին վրայէն իրեն հետ կը խօսէր։ Ան կ'ըսէր արքեպիսկոպոսին թէ ինքը աւելի ընտանի է Քրիստոսին հետ, քան նոյնինքն արքեպիսկոպոսը։ Դուն ալ, Պ. Վարդապետեան, ըրէ այդ արձանագործին պէս, մի վախնար, ապահովապէս կը յաջողիս։

* * *

Այդ օրէն ի վեր ստէպ կ'երթայի, Պ. Տիգրանին հետ խօսելու։ Իրաւցնէ անկէ վերջը ես ալ կը զգայի որ մարդ այսպիսի դարու մը մէջ ապրելու համար բազմակողմանի հմտութիւն ունենալու է։ Ես իրեն համակրեցայ, ան ալ փոխադարձաբար ինծի։

Կը զարմանայի թէ ան ինչպէս կրցած էր ամբարել այդ հմտութիւնը։ Ինչ որ կը հարցնէի, կը պատասխանէր։ Միայն քանի մը անգամ դիտեցի որ շատ խորունկ հմտութիւն չունէր հին դրամներու, հին ձեռագիրներու եւ արուեստի հնութիւններուն. բայց ով որ նման հնութիւններու վրայ իր կարծիքը կ'ուզէր իմանալ, երբ վստահ չէր իր գիտութեան, բնաւ չէր յայտներ իր տգիտութիւնը։ Վարպետի մը պէս կը խօսէր. ու ժամանակ կը վաստըկէր, կը տեղեկանար մասնագէտներէն եւ սորվածը իսկոյն իր գիտը կը հաղորդէր։

Անգամ մը միայն մերժեց մէկը, որ սխալելով իրեն Մեծիկեան մականունը տուած էր. իրօք ինքը Մեծիկեան կը կոչուէր, բայց իրեն հետ խօսողը պէտք էր Պ. Տիգրան ըսէր։ Վասնզի ինքը պզտիկ մեծ մը չէր. «մեծ»ին քովը «իկ»ը պզտիկութեան նշան էր։ Չափազանց մեծամիտ էր։ Գիտուն փառասէրները մեծամիտ կ'ըլլան, բարի կ'ըլլան, կը սիրեն, կը սիրուին։

* * *

Ես դիտեցի որ Տիգրան շատ ազգասէր էր։ Բայց բնաւ ազգին բարիք մը չէր ըրած, ու կը պահանջէր որ ուրիշները օգնեն, ազգին համար։ Դիտեցի նոյնպէս թէ չէր ախորժեր որ ուրիշներուն գովեստ տրուի. այդ իրեն պզտիկութիւն կը համարէր։ Ու ես ասոր ալ չէի զարմանար, զի գիտէի որ տաղանդաւոր մարդը միամիտ կ'ըլլայ։

Այդ միամիտ տաղանդաւորներէն մէկն էր Տիգրանը։ Կը կարծէր որ աշխարհը իրմով էր սկսած եւ իրմով կը վերջանար...

Ե.

109.— ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

Երթամ ծէն տամ վեր ջանիմ
Վզովս ընկնիմ տուն տանիմ
Փաթաթուիմ անուշ եարիս
Սրտիս սաֆթէն բաց անիմ:
Պալա եար, խատէ՛թ,
Ջան խատէթ, չկայ չկայ
Քեզպէս աշխարհումս:
Չկայ ոչ պայծառ աստղերի մէջ,
Ջան խատէթ ջէ՛ խատէթ.
Դրախտի միջիցն է իմ եար:
Պալա եար, խատէթ, եւյլն.:

—

Հագեր ես կանաչ կարմիր,
Նռանը ջատ կու մանիս,
Կայներ ես դռան վրայ,
Բարձրը նայիս, բարակ ծիծաղիս:
Աչօք ու յունօք կ'անես,
Իմ մանուկ խելքս կու տանիս:
Կ'անցնիս թուխ ամպին ետին,
Ամպը քով կ'անես 'ւ իս կ'երես:

—

Ջուխտ գութան դաշտ կքանիր,
Շէկ ախծիկն ջաց կտանիր,
Շէկ ախծկա ծամերը
Խելք ու իման կտանիր:

—

Մատաղ եմ ես լծկանին
Լծկան բերող կթանին,
Եզն ու գոմէշին ես մատաղ,
Որ ծառայեն գութանին:
Արեւդ ապրի, խումար գոմէշ,
Արի շանց տուր ջունարդ, գոմէշ:

—

Էն ով իկէ սանտի վերայ,
Խազար բարին բաժին ի բաժնի
վերայ,
Լածին փռի, նստի վերայ,
Ցակդ բուռի դաստեմ ռեջան,
Ջուր ե՛փ, խանէ՛, զուր եփ, շանէ՛,
Աման պըրե՛ք, խուս խանենք,
Դեղ ու դեղրանք վրէն ցանենք:
Ունուորն է կերեր
Գառն ու մաքին,
Պոչիկչին է կերեր,
Էշնու իր ագին:
Ունուորին պիտ էր,
Չաքկանթն ջուսին,
Պոչիկչուն պիտ էր
Կողոճն 'ի փէչին:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՐՑՈՒՄ ՄԸ

Intransigeant օրաթերթի ցասունները փարիզեան մեծ հրատարակիչներու ուղղած են հետեւեալ հարցումը.

— Ո՞վ պէտք է սրբագրէ գրքի մը տպագրութեան փորձերը, հեղինա՞կը, որ յաճախ վատ սրբագրիչ է, թէ արհեստով սրբագրիչ մը։

Ցարդ տրուած պատասխաններէն դատելով, հրատարակիչները աւելի կը նախընտրեն փորձերու սրբագրութիւնը յանձնել արհեստով սրբագրիչներու, քան թէ հեղինակներուն, եւ այս՝ զանազան պատճառներով որոնց մէջ անկարեւոր տեղ մը չէ որ կը գրաւեն գրողներու ողղագրական եւ քերականական տգիտութիւնը...։

Ինչե՞ր պիտի կրնային ըսել այս մասին՝ հայ թերթերու խմբագիրները...

ԱՐԱԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

L'Européen նոր շաբաթաթերթին մէջ, կասթոն փիքառ պատասխանները կը հրատարակէ հետեւեալ հարցարանին.

Արագութիւն, ցնցում յատկանիշներն են դարուս: Ինքնաշարժը, օդանաւը, շարժանկարը, անթելը աստուածներ են, իսկ անոնց հաւատացեալները՝ անթիւ: Ժամանակակից մարդը նոր եղանակ մը ունի զգալու, տեսնելու, լսելու, արագ, համադրական եւ անմիջական:

Այսօրուան աստուածները ազդեցութիւն մը ունի՞ն գրականութեան վրայ,—վէպ, թատրոն, բանաստեղծութիւն, եւլն...: Ո՞րն է այդ ազդեցութիւնը: կը կարծէ՞ք որ խոր ըլլայ: կը կարծէ՞ք որ տեւական ըլլայ:

Ֆէրնան Վանտէրէն կը պատասխանէ.—

«Անշուշտ, հիմա աւելի արագ կ'երթանք քան առաջ. բայց անհատական արագութիւնները իրար բախելով, կը չէզոքանան։

«Գալով գրականութեան, անոր մէջ ո՞ւր գտնել մեր կարծեցեալ գերեռանդին հետքերը։ Մեր բոլոր վիպագիրներէն շատերը կը պատմեն մանկութեան, պատանութեան, երիտասարդութեան յիշատակներ, որոնք քսան տարուան կեանք ունին ու չեն հետաքրքրուիր հիմակուան բարքերով։ Մեր հիմակուան բանաստեղծները կը պատկանին խորհրդապաշտութեան, Պառնասի, Նոր-դասականութեան, դպրոցներ՝ որոնք էապէս պայծառ են եւ փակ՝ ժամանակակից գերագրգիռ կեանքին դէմ։ Թատերգութիւնները ցոյց չեն տար աւելի շարժում քան առաջ եւ միջնարարները աւելի երկար են»։

Գոնսթանթէն Վէյէռ կը պատասխանէ.—

«Չեմ կարծեր որ պէտք ըլլայ արագութեան եւ ցնցումին տալ շատ մեծ կարեւորութիւն մը։ Անշուշտ, երբ մեր ժամանակը նկարագրենք, չենք կրնար մեր ժամանակակից հերոսները չշրջապատել այս ստորոգելիներով։ Բայց այսքան միայն։

«Որովհետեւ, թէեւ պահ մը գրականութիւնը ուղղուեցաւ դէպի արագութիւն, բայց, ստոյգ է որ ան կը ձգտի վերադառնալ երկարաշունչ երկերու։

«Ցեհամել խղճմտօրէն կը պրպտէ Սալավէնի կեանքը տասնեակ մը հատորներու մէջ։ Մարթէն տիւ կառ կը գրէ Թիպոները։ Ընտանութեան մէջ կը մտնենք։»

ԹՐԻՍԹԱՆ ՏԷՐԷՆԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Գրականութեան (բանաստեղծութիւն, փորձեր, քննադատութիւն, վէպ, թատրոն, եւլն.) նիւթը մարդն իսկ է, այսինքն անոր զգացումները, կիրքերը, վիշտերը, ուրախութիւնները, երազները եւ անոր բանականութիւնը, որ եթէ զօրաւոր է, զանոնք կը դատէ եւ կը վարէ։ Այս ներքին ծովը այսօր նոյնն է, ինչ որ էր Հոմերոսի ժամանակ։ Համոզուելու համար կը բաւէ կարդալ Իլիականը կամ Ոդիսականը։ Պիտի եզրակացնեմ ուրեմն, որ մարդը դարերու ընթացքին նոյնը մնացած ըլլալով, գրականութիւնը որ կը զբաղի զայն նկարագրելով, կը շարունակէ մեզ յուզել նոյն պատկերներով, ուր կը տիրեն հասարակ տեղիքը որոնցմէ դուրս, գրիչ ի ձեռին՝ չկայ փրկութիւն։

«Եթէ փոխէիք մարդուն էական պայմաններէն մէկը միայն, չեմ կասկածիր թէ գրականութիւնն ալ անով պիտի փոխակերպուէր։ Եթէ օրինակ, կարենայիք զայն դարձնել անմահ, քնարները պիտի սկսէին ուրիշ ձայներ տալ կամ աւելի, յանկարծ համր պիտի դառնային։

Բայց կրնաք Ագամեմնոնը դնել ինքնաշարժի մը մէջ, Օթելլօն օդանաւի մը մէջ, Թարթիւֆը տանիլ սինէմա կամ Ալսէսդը հեռաւորել անթելի ունկնդրութեան, միշտ նոյն մարդերը պիտի մնան։ Շրջակայքը միայն փոխուած է։ Ձեռք չէ դպցուած մարդկային սրտին, ոչ ալ գլխուն։ Մարդիկ դեռ փառասէր են, ագահ, սիրահար, նախանձոտ, անշահախնդիր, ընչաքաղց, միամիտ, ինչպէս երէկ, ինչպէս երբեմն, ինչպէս ատենօք...։

Ս. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

Մխիթարեան հայրերը Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի բարեկամները թէյասեղանի մը հրաւիրած էին ուրբաթ կէսօրէ վերջ։ Ներկայ էին ծանօթ դէմքեր եւ մամուլի ներկայացուցիչներ։ Ընդունելութիւնը տեղի ունեցաւ Սեւրի վարժարանին շքեղ սրահներուն մէջ։

Սամուէլ Մուրատեանի 16 աշակերտները՝ գեղեցիկ համազգեստներով, երգեցին «Բամ փորոտան» եւ «Մարսէյեզ»ը, ղեկավարութեամբ Պ. Արայ Պարթեւեանի։

Բազման խօսքը արտասանեց Մեծաւոր Հ. Գաբրիէլ վարդ. Նահապետեան, որ բարի գալուստ մաղթելով ներկաներուն, պարզեց Մխիթարեան Միաբանութեան մատուցած ծառայութիւնները եւ բացատրեց թէ ինչու բացած են Սեւրի վարժարանը։

Յետոյ հայրենաշունչ խօսքեր ըրաւ դպրոցին ներկայ տեսուչը՝ Հ. Սահակ վրդ. Տէր Մովսէսեան, որ ըսաւ թէ՝ Մխիթարեանները ամէն տարի յարգանքի տօն մը կը սարքեն ի յիշատակ Մխիթար Աբբայի, Սամուէլ Մուրատի եւ Եդուարդ Ռափայէլի։ Ասոնք ո՛չ միայն իրենց նիւթականը տրամադրեցին, այլեւ տուին գաղափար մը, գծեցին ճամբայ մը, այն է՝ կրթել հայ մանուկները, հայերէն լեզուն սորվեցնել անոնց։ Որովհետեւ լեզուն է որ գլխաւոր ազդակն է ազգի պահպանութեան։ Սեբաստացի Մխիթար աբբայ Վենետիկի կղզեակին մէջ հիմնելով իր Միաբանութիւնը՝ ճիշդ այդ գաղափարն էր որ կը հետապնդէր։ Անիկա հայ լեզուն կենդանացուց, կենդանացնելու համար հայ ազգութիւնը։ Երբեք ալ այն միտքն ունէին թէ գիտութեամբ միայն կարելի է բարձրացնել հայութեան վարկը միւս ազգերուն մէջ եւ անցընել զայն քաղաքակիրթ ազգերու շարքը։ Մխիթարեան Միաբանութիւնը գիտակից այդ մեծ առաքելութեան, հայրենասիրական շունչով կատարեց իր պարտականութիւնը։ Կրթարաններ հիմնեց Վենետիկի, Փարիզի, Պոլսոյ եւ Թուրքիոյ զանազան քաղաքներուն մէջ՝ հասցնելով սերունդներ եւ այնպիսի դէմքեր որոնք պատիւ բերին հայ ազգին։ Այժմ Փարիզի մէջ վերաբանալով Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, Մխիթարեանները կը հետապնդեն նոյն նպատակը։

Մէջընդմէջ հայերէն երգեր կ'երգէին Մուրատեան սաները։

Հետզհետէ խօսեցան Պահապանեան գերապայծառ, Պ. Գ. Սինապեան եւ Տոքթ. Վ. Թորգոմեան։ Այս վերջինը յայտնութիւն մը ըրաւ. ըսաւ թէ երբ դեռ Մխիթարեանները դպրոցը չէին բացած, Փարիզի հին գաղութէն կարգ մը Հայեր հակառակած էին հայկական վարժարանի մը բացուելուն եւ այդ իմաստով արտայայտուած էին Ֆրանսացի փրոֆ. Վաքէյի։

Փակումէն առաջ Վռամշապուհ եպս. յորդոր կարդաց սաներուն։

Ներկաները հիւրասիրուեցան թէյով եւ անուշեղէններով։

նայուածքներ որ կը հետեւին ծունկերուդ, կը բարձրանան զիստերէդ վեր, թաց հագուստի պէս՝ կը փակին մարմնիդ։ Ստորերկրեայ երկաթուղիին մէջ, երբ բազմութիւնը հոծ ըլլայ, սիրտդ ամէն րոպէ կը դողայ՝ սպասելով քսու եւ վատ ձեռքերու որ առիթէն օգտուելով կը հպին մարմնիդ ամէնէն մտերիմ մասերուն։ Ափեր կան որ արտասովոր յանդգնութեամբ մը կը հանգչին կուրծքերուդ վրայ, ջղային ու տաք մատներ որ կը գուրգուրան կոնքերդ ու այս բոլորը՝ զարշ ու տխուր զգայնութիւն մը կուտան մարմնիդ։ Ու ստիպուած ես ենթարկուիլ օտար մարդու այդ տգեղ մերձաւորութեան կամ աղմուկ հանել։ Մութին մէջ կը տեսնես՝ բերաններ որ պագշոտ են, ռունգեր որ կը ստրսռան ինդութեամբ, աչքեր որ կը ցոլան զարմանալի կրքեր։ Մութ փողոցներու մէջ, արուներ կը մօտենան քեզի, օգտուելով գիշերուան լռութենէն ու սիրազեղ եւ ցած ձայնով որ աւելի տհաճելի կը դարձնէ իրենց ձայնը՝ կ'ըսեն զարշելի բաներ որ մինչեւ այդ զուցէ չես լսած եւ որ ի վերջոյ կը տառապեցնեն քեզ...

Վայրկեան մը լռեց ու նայեցաւ աչքերուս, մինչ իմ մտքիս մէջ, կ'երգէին նոր տողեր. շնական ու պագշոտ. արուներ կը պաշէին, այծամարդեր կը կցուէին՝ ծովանուշներու հետ. եղէգնուտներու խորը ու սրճարաններու մէջ, աղջիկներ ու տղաք իրարու բերանները կը խածնէին՝

— Եթէ դուք առատաձեռն ու շռայլ ըլլայիք, դուք որ քաղցրահամ մարմին ու հարուստ կոնքով աղջիկ մըն էք, եթէ ըլլայիք բարի

— Գթութեամբ՝ ձեր մարմինը կ'ընծայէիք բազմաթիւ արուներու...

— Մութ փողոցներու խորը՝ ձեր ծոծրակը կ'երկարէիք անօթի մարդոց...

— Կը համբուրէիք զանոնք՝ իրենց դառնացած ու անսուաղ բերաններուն վրայ՝ Մագթաղենացի Մարիամ եւ Պիլիթիս, կ'ըլլայիք նուիրող՝

— Կ'ըլլայիք հիւրընկալ, կ'ըսեմ ու ձեր սպիտակ բազուկներուն մէջ՝

— Օթեւան կուտայիք բոլոր խաբուած եւ անսիրուած արուներուն...

— Կեանքը դառն է ու հեշտութիւնը կը նմանի գինիի՝ հին ու քաղցրահամ.

— Արուներ կան որ աղքատ են եւ չեն կրնար ո՛չ մէկ գեղեցիկ կին գնել,

— Արուներ կան որ տգեղ են կամ խեղանդամ, ո՞ր աղուոր աղջիկը կը մերձենայ իրենց։ Արուներ կան առանց հոգեկան ճառագայթումի։

— Արուներ կան առանց որեւէ շնորհի։ Ասո՛նց բոլորին պէ՛տք է որ օր մը հատուցում ըլլայ...

* * *

Նստած էր միշտ սեղանին վրայ ու իր սրունքները այնքան քաղցր էին եւ պաղպաջուն, իր մետաքսէ գուլպաներուն մէջ որ բազուկներս կ'ուզէի փաթթել անոնց՝ բաղեղի պատաղիճներու պէս։ Գիրքը բաց էր միշտ ծունկերուն վրայ ու ես կ'ուզէի որ հետեւեալ երգը եղած ըլլար հոն՝

— Հանգոյցով մը զիս կապեցիք՝ ծաղիկներուն, կիներուն ու երգերուն,

— Հանգոյցով մը զիս գերի վարեցիք՝ բազմաթիւ գաղափարներու անգութ եւ դժուար ցանցին մէջ...

— Կապոյտ ու հեռակարօտ ճանճի մը պէս ինկած եմ դրուժան ոստայնի մը խորը եւ շուրջս ահա՛ արիւնի ծարաւ բազմաթիւ սարդեր կը սլքտան, վայրկեան առ վայրկեան՝ զիս կը հանգուցեն նո՛ր ցաւերու, նոր հիասթափութիւններու...

— Մեռնիլը դիւրին է։ Հանգոյցը քակել դանակի հարուածով մը՝

— Ո՛չ։ Ես կ'ուզեմ կենալ հոս՝ իմ բոլո՛ր վշտերուս, ծաղիկներուս հետ...

— Ժպտիլ աղջիկներու աչքերուն։ Օրերը պիտի վերադառնան իրենց ծագումին,

— Շատ մը վերջալոյսներ պիտի յաջորդեն արշալոյսներու...

— Մարդիկ պիտի ծնին, մանուկներ պիտի մեռնին, շուրջս

— Բանաստեղծներ պիտի երգեն, աղջիկներ ու տղաք պիտի կցուին իրարու...։

— Եղկելի ու թշուառական քաղաքագէտներ՝ պիտի դաւադրեն մեր դէմ,

— Զօրականներ պիտի հրամայեն, իրենք որ հպատակ շուներ են՝ զարդախուցերու մէջ...

— Բահանաներ՝ պիտի սուտ աղօթքներ փսփսան, դերասանուհիներ՝ պառկին անկարող խեղկատակներու հետ. օ՛ շնութիւն՝

— Յաղթական պիտի զռայ սահմանէ սահման։ Նեպոտականութիւնը՝

— Արիստոկրատներու ատեաններէն պիտի քրքջայ։ Մեռնիլը դիւրին է....

— Ո՛չ։ Ես կ'ուզեմ կենալ հոս ու անօթի ափերուս մէջ՝

— Սեղմել աշխատանքէ կոշկոռ կապած թշուառ ձեռք մը...

— Ես կ'ուզեմ կենալ հոս, իմ եղբայրներուս, աշխատաւոր մարդոց ու չուառական դատարկապորտներու մէջ...

— Կ'ըսեմ՝ ի՞նչ կարելի էր ընել որ չեմ ըրած

— Դեռ մանուկ՝ ճանչցած եմ բազմաթիւ դառնութիւններ, մահը յետոյ՝

— Բոկոտն, գլխաբաց, անսուաղ՝ ճամբաներու վրայ խիճ կոտրած, կռնակս երկարած բեռներու, եղունգներով պատառ մը հաց շահած,

— Ի՞նչ կարելի էր ընել որ չեմ ըրած՝

— Բազմութիւններու հետ, դողդոջելէն գացած եմ հեռաւոր ափեր...

— Ջուր կրած։ Մետաղագործարանի մէջ գիշերներով՝ սպասած եմ առաւօտեան ծագումին։ Հնձած եմ՝ ցորենի արտերու մէջ, կէս գիշերին ելած եմ անասունները խնամելու։ Կը մնայ արիւն թափել՝

— Անշուշտ պէտք է որ արիւնս թափեմ, մեռնիլ հանդիստ մահիճի մէջ՝

— Յարմար է մարաջախտներու եւ ակադեմական բանաստեղծներու,

— Ի՞նչ փոյթ թէ արիստոկրատներու բեմերէն քսու շահախնդրութիւնը յաղթանակէ, յեղափոխական պետերու հմայաթափ երեսներն ի վար՝

— Նեպոտականութիւնը քրքջայ, ամէն օր մեր հոգին, այս մանուկը՝

— Դաշունահար զարնեն կռնակէն։ Մեռնիլը դիւրին է։

— Ո՛չ, ես կը կենամ հոս ու մեծ թոչունի մը պէս՝ մեծ թեւաբախումներով, անընդհատ կեանքի քսու եւ ծանր շահախնդրութիւններէն կը հեռանամ...

(1)

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Հ.Յ.Դ. ԱՐԵՒՄՏ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ

Ներկայացուցիչը ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերներն ու ընկերուհիները այս Գշ. իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ Օ Քլէո տը Լիւնի վերնայարկը: Փլաս տ'Իթալի: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ

Théâtre Albert Ier, 64 Rue du Rocher

Այսօր կիրակի գիշեր ժամը 8.45ին

Միրայօժար ժասնակցութեամբ Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ Պ. Ե. Թօլայեան առաջին անգամ ըլլալով Փարիզի մէջ պիտի կատարէ Ներոնի դերը:

կը ներկայացուի՝ **QUO VADIS?** (ՅՈ° ԵՐԹԱՍ)

ցեղերու գիները օթեակ 250, 200, Թիկնաթոռ 25, 15, 10 եւ 7.50

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ի նպաստ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՈՐԲԱՆՈՑ-ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

Այսօր կիրակի ժամը 2.30ին «փըթի ժուռնալ»ի սրահը 21 Rue Cadet *«ԱՆՈՅՇ»էն մաս մը.— պար ծաղիկներու: Մեներգ Տիկ. Պատմագրեանէ, խմբերգ սանուհիներէ առաջնորդութեամբ Պ. Պատմագրեանի, նուագախումբի ընկերակցութեամբ:*

ՏՕՔԹ. Ա. ՊՕՂՈՍԵԱՆ
36, Rue de Bellefond, 36
PARIS (9e)
մէթրօ' Poissonnière
Tél. Trudaine 88-77

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
ՏԻԿԻՆ ԼԻՒՍԻ ՍԵՒՈՒՄԵԱՆԻ
Salle d'Iéna, 10 Ave. D'Iéna
11 Մայիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին:
Տոմսերու գինը 50, 30, 15. 10

ՇԱՆ ԶԷԼԻԶԷԻ ԹԱՏՐՈՆԸ

13 Մայիս Բշ. երեկոյ ժ. 9ին Սպանիական երաժշտութիւն Արթիւր Ռուպինշթայնի կողմէ Տոմսեր՝ Թատրոնին կիշէն եւ Տիւրանի մօտ

CONCERTS W. STRARAM

Թատր. Շ. Էլիզէ, 9 Մայիս Եշ. գիշեր, ժամ. Մարսէլ Տիւփրէի եւ Մարսէլ Ֆրէնվիլի, Յայտագիր՝ Սէնֆոնի սոլ մինէօր (օրկի եւ նուագախ.ի համար, Ա. անգամ), Մ. Տիւփրէ, Պլոխի Շէլոմօն, Մ. Ֆրէշվիլ Լիյթի Մացէփփան: Տոմսերը 2—40 ֆրանք:

EMPIRE, Միւզիք-Հօլ. 37 Av. Wagram

Cirque de Paris | Էքոլ Միլիթէր | ամենալաւն ու աժանը | 2-14 ֆրանք

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներ. հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ջերմամիզ.) եւ վարխի: Մասն. լապօռաթուառ: Խղճամիտ եւ արագ խորհրդակցութ. ամէն օր 9—12, 2—8, Կիրակի 9—12.

WAGRAM AUTO

Կ'ապահովէ արտօնագրի ստացումը 100 ֆրանքով:
63 Av. de Wagram մէթ. Ternes
73 Av, Gde. Armée » Maillot
149bisBd. Villette, Aubervilliers

ՀԱՅԵՐԷՆ ՓԼԱՔՆԵՐ

ՈՒՆԻՆՔ ֆոնոկրաֆներ եւ յայտնի արուեստագէտներու փլաքները՝ Հայերէն, Յունարէն, Թուրքերէն, Հրէերէն, Արաբերէն, Սպաներէն, Ալժերիական, Թունուզական եւ Մարոքեան: միակ ներկայացուցիչը Ֆրանսայի: դիմել՝ Jos. de Padova, 117 Passage du Caire, Paris (2e).

IMPRIMERIE - **MASSIS** - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

Կ'ուզուին *Թիսէօզներ (հիւսող), տէվիտէօզներ (կծիկ շինող) եւ մուլինէօզներ (մետաքս մանող) գործաւորուհիներ: Դիմել՝* Usine de Tissage et Moulinage Favot à Virieu sur Bourbre Isère.

Կ'ուզուի *Երիտասարդ հայուհի մը ժիլէի գործի համար: Դիմել անմիջապէս Տիկ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆի,* 121 Rue Marcadet, Paris (18e): *Մէթրօ'* Marcadet, Nord-Sud: Jules Joffrin.

Կ'ուզուին կին գործաւորներ՝ հին հագուստնորոգելուհամար՝ մեքենայով եւ ձեռքով: ցեւական աշխատանքը ապահովուած է, ամէն ժամանակի համար առանց դադարի: Լաւ վճարում:
Կ'ՈՒԶՈՒԻ նաեւ կին վարպետ մը (contremaîtresse): դիմել՝
I. Landau & Fils,
37 Rue, de la Voute - Paris (12e):
մէթրօ վ.էնսէն:

ՃԱՇԵՑԷ՛Ք ԵՒ ԸՆԹՐԵՑԷ՛Ք

BOULANT
ՃԱՇԱՐԱՆ ՊՈՒԼԱՆ

Չետեւեալ չափաւոր գիներով

12 ֆրանք՝ 34 Bld. St. Michel

16 ֆրանք՝ 1 Bld. Montmartre

18 ֆրանք՝ 35 Bld. des Capucines

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

ԱՑՑԵԼՈՒ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼ
Հասցէ՝ 48 Av. de l'Econome Blanc-Mesnil (S. et O.)
կը ստանձնէ հաշուապահական ամէն տեսակ գործեր եւ կուտայ տուրքերու վերաբերեալ տեղեկութիւններ:
Չափաւոր գին

Բ. ԱԲԳԱՐԵԱՆ

վկայեալ հիւանդապահ, նախկին տասնապետ հիւանդապահ Արեւելեան բանակին, 14 երկար տարիներու փորձառութեամբ կը խնամէ ամէն տեսակ հիւանդներ: *Մասամ, վանտուզ, փիքիւր, փանսըման* եւայլն: վկայեալ աղքատներուն ձրի:
Հասցէ՝ 6 Rue Grégoire du Tours. Paris (6e).

ԵԹԷ կ'ուզես ունել միշտ լաւը ու վճարել միանգամայն աժան. դիմէ
24, Rue St. Lazare, PARIS (9e)

ՃԷՆԱԶԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ. ԵԱՆ

Արեւելեան ուտեստեղէններու մթերանոցը:

ՏՕՔԹ. Մ. Տ. ՆՈՐԱՅՐ

ՆԵՐՔԻՆ եւ ԿԻՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
17 Rue Lamartine, PARIS (9e)
Թէլ. Trudaine 92—47, մէթրօ' Cadet, Nord Sud, N.D. de Lorette
Ամէն օր 14—19 կիրակի եւ տօն օրեր 10-12 *և* ժամադրութեամբ

ՓԱՍՏԱԲԱՆ
ԳՐ. ԹԷԼԼԱԼԵԱՆ (ԳՐԻՄԻԹԷԼ)

Contentieux Général, R. C. Seine 423631
Հեռաձայն Ménilmontant 66-64
Ամէն տեսակ դատեր, վարչական գործեր եւ պաշտօնական գրութիւնք, ամենայաւ պայմաններով:
Արկածի *դատերու մասնագիտութիւն:* Առանց կանխավճարի:
Ընդունելութեան ժամեր, առաւօտ 9.30էն 10.30, կէսօրէն վերջ 2-3 եւ 7էն 8.30: Մէթրօ՝ Ménilmontant. *Թրամվէյ 5 եւ 26, Օթօպիւս* BC, BG, O *եւ* Q.
Հասցէ՝ G. Tellalian, avocat, 72 Rue de Ménilmontant, Paris (XX)

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ
CLINIQUE UNIVERSELLE

5 Rue Euryale-Dehaynin (*փողոցին մէջ եւ ոչ անկիւնը*' Av. Jean Jaurès*ի Թիւ 81 եւ 83ի մէջտեղը*). Tél. 60-84
Ամէն տեսակ ներքին հիւանդութիւններ՝ ամէն օր ժամը 2.30-7.30:
Քիթի, կոկորդի, ականջի եւ աչքի հիւանդութիւններ, Գշ., Եշ. Շբ. 5-7.30,
Ակռայի հիւանդութիւններ, ատամնաշար, քուրոն, եւայլն, եւայլն:
Չափաւոր գիներ եւ խնամուած աշխատանք: Կը խօսուի Հայերէն:

Հ. ԱԲԵԼԵԱՆ OFFICE LAFAYETTE

Tél. Nord 89-06 226 Rue Lafayette, PARIS (10e) Tél. Nord95-79
կալուածական ամէն տեսակ գործառնութիւններ: վարձու եւ ծախու խանութներ, տուներ, գրասենեակներ, հողեր եւն.:
Ձրի խորհրդակցութիւն դատական խնդիրներու եւ շինութիւններու մասին' փորձառու փաստաբաններու եւ ճարտարապետներու կողմէ:

1911 — 1929
ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԱՄԵՆԱՀԻՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ
ԱՐՄԵՆԱԿ ՇԱՀՐԻԿԵԱՆ
ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է 16 Rue Pigalle
Հայերու համար մասնաւոր գին · խնամուած աշխատանք

ETABLISSEMENTS GINDRE & C[ie]
ՄԵՏԱՔՍԵԱՅ ԺԻՒՍՈՒԱԾԵՂԷՆՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

94 Rue Henon, LYON, Croix-Rousse
Մեր գործարանին մէջ կ'աշխատին 13—25 տարեկան հայ երիտասարդ աղջիկներ: կ'ընդունինք տակաւին (Tisseuse) Թիսէօզներ եւ աշկերտուհիներ որոնց կը տրուի բնակարան եւ սնունդ ընտանիքներու մօտ: Շատ մը առաւելութիւններ:
Ընդունուելու եւ մանրամասնութիւններու համար դիմել տնօրէնութեան:

ՃԱՇԱՐԱՆ "ԿՈՎԿԱՍ"

3 Rue Champollion, մէթրօ՝ Սէն Միշէլ եւ Օտէոն
Մի մոռնա՛ք կովկասի համով հոտով կերակուրները որ կը պատրաստուին Ռուսիոյ արքայական խոհարարին կողմէ:
ԱՄԷՆ ՕՐ ՇԻՇԼԻԿ ԵՒ ՎՈՏԿԱ

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ (Հաստատուած 1923ին)
CABINET V. YARJANIAN

Հասցէ՝ 5 rue du Cardinal Mercier, PARIS (9e)
Tél. CENTRAL, 97-39 *եւ* 96-70
կը ստանձնէ պատժական, քաղաքային եւ առեւտր. դատեր *պաշտպանելով ֆրանսացի հանրածանօթ պաշտօնակիցներու հետ, վարչական եւ հիւպատոսարանական գործերու արագ հետապնդում: Արկածի դատերու մասնաւոր ճիւղ,* առանց կանխավճարի: *ՖՐԱՆՍԱ մտնելու համար, ձեռնհաս իշխանութիւններէ արտօնագրի ստացում: (ԱՖԻՏԱՎԻԹ): Քաղաքային ամուսնութեան արագ գործողութիւն: Վիզա ամէն երկրի համար:*
Գաւառներէն եւ արտասահմանէն եկած դիմումներուն կը պատասխանուի անմիջապէս: Խորհրդակցութիւնները ձրի են:
Դիմել ամէն օր, 9էն 12 եւ 2էն 7, բացի Կիրակիէ

ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՏՕՔԹ. Յ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ եւ ՇԱԲԱԹ ՕՐԵՐԸ 3.30—5.30
29 Place des Fêtes (Paris XIX) Métro, Place des Fêtes
Շավիլի մէջ ամէն օր 10-12, ողայոց, ներքին, աչքի հիւանդութ.
27 Ave. Bellevue, Chaville (S. et O.) *Թէլ. Շավիլ 37*

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
MAISON VARTERESSIAN

1bis Rue Hautefeuille, մէթրօ St. Michel
Արեւելեան եւ եւրոպական ամէն տեսակ նպարեղէններ
ԱՄԵՆԱԼԱՒ ՄԱՔՈՒՐ ԱԺԱՆ
Մասնաւոր սպասարկութիւն բնակարաններու համար
Կ'ընդունինք ապսպրանքներ. գաւառներէն և արտասահմանէն
Զատկի առթիւ ամենաընտիր իւղով պատրաստուած չէօրէկներ

☞ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Հայկ. եռագոյն ժապաւէններու ֆրանսայի միակ կեդրոնատեղին է
ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ LIBRAIRIE N. AGOPIAN
191 Cours Lafayette 191, LYON
ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ ԳԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ՆՄՈՅՇՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԿԸ ՁՐԻ

ՏՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԹՈՔԵՐՈՒ ԵՒ ՍՏԱՄՈՔՍԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ
Մասնաւոր յարկաբաժին՝ մորթային եւ վեներական ախտերու դարմանատան մէջ կը բուժէ ULTRA-VIOLET ճառագայթներով ցօղացաւ, Ջղացաւ (Sciatique), Նէվրալժի, Անարիւնութիւն, Ոսկրաթեքութիւն (Rachitisme) եւայլն:
16 Rue Bleue, Մէթրօ՝ Cadet. Հեռ. Provence 73-67
Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԱՄԷՆ ՕՐ ԺԱՄԸ 9—12 եւ 2—7, ԿԻՐԱԿԻ 9—12

ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆ ԱՐԱՆՑ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ
Թ. ՈՒՆՃԵԱՆ ԵՒ ՈՐԴԻՔ

ջոկ մթերք անգլիական եւ ֆրանսական կերպասներու
ՎԵՐՋԻՆ ՆՈՐԱՁԵՒՈՒԹԻՒՆ
66, Rue d'Hauteville, Tél. Prov, 67-07 Métro, Poissonnière

ՏՕՔԹ. ՏԻՐԱՑ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ, (Licencié ès Sciences)
նախկին Interne փարիզի Hôpital des Enfants maladesի եւ մասնագէտ մանկանց եւ ներքին հիւանդութեանց
24, Rue des Grands Augustins, Paris (6e) Place St. Michel
Հիւանդ կ'ընդունի Գշ. Եշ. Ուր. եւ Շբ. օրերը, ժամը 1էն 4
Ինչպէս նաեւ մասնաւոր ժամադրութեամբ
Métro St. Michel *եւ* Odeon Tél. Littré 60-46

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

Տէր եւ տնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ
29, Rue (Place) des Fêtes, Paris, XIX. Tél. Nord 96-61
Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ: Աչքի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6: Քիթի, կոկորդի ու ականջի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3: ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19:

ԱՐԱՔՍ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱՏՈՒՆ
9 Rue Papillon, PARIS, Tél. Prov. 49-31

ՏՕՔԹ. Ե. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ

ՆԱԽԿ. ԲԺՇԿԱՊԵՏ ԹԻՖԼԻԶԻ Կ. ԽԱՉԻ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐՈՒՆ
ՆԵՐՔԻՆ, ՄԱՆԿԱՆՑ, ՄԻԶԱՍԵՌԱՅԻՆ, ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
42 Rue des Acacias, PARIS (17e) Մէթրօ՝ Etoile
կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ
իսկ կիրակի օրերը միայն ժամադրութեամբ

ԾԱԽՈՒ ԵՒ ՎԱՐՁՈՒ ՎԻԼԼԱՆԵՐ

ԾԱԽՈՒ Է վիլլա մը, 114 Rue Victor Hugo, Պուա Քոլոմպ, փարիզէն 11 վայրկեան հեռու: 6 փիէս, մեծ պարտէզ, հեստանոց, բարձրադիր ստորնայարկ, բաղնիք, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, Թէլէֆոն, կեդրոնական ջեռուցիչ եւ փոքրիկ պարտէզ: գին՝ 220,000 ֆրանք,— վճարման դիւրութիւններ: Տարեկան վարձք 12,000 ֆր. եւ *շառժ:* վարձու կը տրուի նաեւ ծախելու խոստումով:
Ուրիշ վիլլա մը 5 փիէս, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, կառաժ եւ փոքրիկ պարտէզ: գին՝ 150,000 ֆր.: Տարեկան վարձք 8000 ֆր. եւ շառժ: վարձու կը տրուի ծախելու նաեւ խոստումով: դիմել տանտիրոջ Branger, 5 Rue Cambon, Paris.

Սինկեր մեքենաներ

կը ծախենք գործածուած ՍԻՆԿԷՐ կարի մեքենաներ, ասեղներ, գործիքներ եւ մեքենայի ոտքեր: Աժան եւ լաւ: դիմել՝ միայն երկուշաբթի, Շաբաթ եւ կիրակի օրերը ամբողջ օրը, Պօյաճեան եւ Արզուեան,
5 Rue Marceau. St. Ouen (Seine).
մէթրօ՝ Clignancourt.

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԻԱԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ EXCLUSIVE

ՀԱՅԵՐԷՆ, ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ, ՅՈՒՆԱՐԷՆ
ՓԼԱՔՆԵՐՈՒ: ԳԻՆ 18 ՖՐ.
Պէլվիլի ծանօթ հայ նպարավաճառ
Յ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ
28 Rue Lesage, PARIS (20e)
Métro Belleville Tél. Ménil. 61-85
ջոկ մթերք թէ նախկին եւ թէ ամենավերջին եղանակներու՝ երգուած եւ նուագուած նշանաւոր երգիչներէ, կազէլ, շարքը, խմբերգ, թագսիմ եւայլն: Հայերէն հոգեւոր, աշխարհիկ եւ գեղջուկ երգեր՝ թէ՛ մեներգ եւ թէ խմբերգ: Տպուած ցուցակը ձրի է:
Ինչպէս նաեւ բորդաթիֆ լաւ կրամոֆոններ եւ արեւելեան նպարեղէններու լաւագոյնը ամենազեղ չեալ գիներով:

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

106 Ave. Kléber. PARIS (16e)
(Նախկին ՍԹԷՖԷՔԻ) Հեռ. Passy 72.56 R. C. Seine No. 438390
Տնօրէն՝ Պ. ԱՆՏՐԷ
Ամէն տեսակ ընկերութեանց պայմանագրութիւններ, ապահովագրական պայմանագրութիւններ, խնդրագիրներ, պատերազմական հատուցումներ, առեւտրական տուներու առուծախ:
Օրինական ամէն կարգի հետապնդումներ վարչական եւ հիւպատոսական իշխանութեանց մօտ:
Ֆրանսա մտնելու համար ձեռնհաս իշխանութիւններէ արտօնագրի ստացման խնդրագիրներ (ԱՖԻՏԱՎԻԹ):
Ամուսնութեան, ամուսնալուծման ձեւակերպութիւններ. ներկայացուցչութիւն Ֆրանսայի, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ բոլոր դատարաններուն առջեւ:
Ամէն օր ժամը 4—7, բացի կիրակիէ եւ Շաբաթէ
Յառաջի ընթերցողներուն համար խորհրդակցութիւնը ձրի

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՄԱՅԻՍ 1929

7 MAI 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 950 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՍԿ ԱՅՍ ՓԱՍՏԵՐԸ

Նոյնութեամբ հրատարակեցինք Ղափանցի Գերասիմի տպաւորութիւնները՝ Հայաստանի ներկայ իրականութեան մասին։

Հրատարակեցինք առանց փոխելու ո՛չ լեզուն, ոչ ալ արտայայտութեան ձեւերը, որպէսզի հարազատօրէն տուած ըլլանք ամբողջ պատկերը, ճիշդ այնպէս ինչպէս տեսեր եւ գրեր է Ղափանցին։

Ուշագրաւ է որ մեր ծանօթ մունետիկները բառ մը չգրեցին Գերասիմի փախուստի մասին։ Եւ անշուշտ քար լռութիւն պիտի պահեն նաեւ անորյայտնութեանց առթիւ։ Այլապէս, խախտած պիտի ըլլային իրենց հաւատարմութիւնը հանդէպ Երեւանի «չինովնիկ»ներուն, որոնց փառքը աւելի արժէք ունի իրենց համար, քան ամբողջ Հայաստանի ժողովուրդին հանգիստը։

Թողո՛ւնք որ հանգիստ որոճան իրենց մսուրին մէջ, եւ դառնանք բուն իրականութեան։

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, Ղափանցի Գերասիմը 1926ին, կաղապարեալ բանաձեւի մը վրայ, եւ հրապարակային յայտարարութեամբ հրաժարեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութենէն, եւ կռնակը տուաւ Երեւանցիներուն եւ բոլոր հակադաշնակցական տարրերուն, որոնք հրաշքներ խոստացած էին իրեն։ Փիրումեան, Զուբար, Լուկաշին աւետիսը հեռագրեցին Երեւան, եւ ձեռքէ ձեռք պտտցուցին Զանգեզուրի հայդուկը, որ կը յուսար փրկել գոնէ իր հայրենիքը։

Գերասիմ այս էջերուն մէջ պատմեց թէ ո՛ւր յանգեցան իրեն տրուած հաւաստիքներն ու խոստումները։ Մեղրալուսինը հազիւ անցած, Երեւանի Չեկան Գերասիմին կ'առաջարկէ պատուաւո՛ր պաշտօն մը, — դառնալ գործակալ և «ժուռնալ»ներ ու ցանկեր մատուցանել...։ Միամիտ սարուղին գացած էր իր բանտարկեալ կամ աքսորական հայրենակիցները փրկելու, լրտեսները չէզոքացնելու եւ փոխադարձ վստահութիւնը վերահաստատելու։ Մինչդեռ, Երեւանի մարզպաններուն ծրագիրն էր զինքն ալ դարձնել գաղտնի ոստիկան, լրտես, իբրեւ ամէնէն իրազեկ մարդը Զանգեզուրի շրջանին։ Երկար բանակցութիւններէ և մաքառումներէ յետոյ, Գերասիմ ըմբոստանալով այս աղտոտ խաղին դէմ, եւ զգալով իր գլխուն գալիքը, շունչը կ'առնէ Պարսկաստան։

Եւ այնտեղէն, պատռելով բոլոր դիմակները, ահա թէ ի՛նչ ընդվզեցուցիչ իրողութիւններ կը յանձնէ արտասահմանի ուշադրութեան.— (Կը քաղենք մաղելով եւ մանրելով)։

1.— Ով որ իր համակրանքն է յայտնում խորհրդային իշխանութեան, ոճիր է գործում հայ ժողովուրդին հանդէպ։

2.— Ես հիասթափւեցի եւ այսպէս հրապարակով խոստովանում եմ։

3.— Ռամկավարներ եւ Հօկեր, լսեցէք եւ համոզւեցէք որ ձեր գործունէութեամբ անգիտակցաբար Չեկաների սւինները սրող դարբինների դերն էք կատարում։

4.— Խորհրդային իշխանութիւնը հիմնւած է սուտերից, լրտեսներից, չեկիստներից եւ տականքներից։ («Յառաջ», 24 ապրիլ)։

5.— Ամէն օր տեսնում էի ձեռները շղթայւած բանտարկեալների, որոնք սւինաւոր զինուորների առաջն անցած բանտ էին տանում։

6.— Հայ կանանց արցունքների, զողզոջուն ձայնի աղաղակներից սիրտս խոցոտւում էր։ («Յառաջ», 25 ապրիլ)։

7.— Ղափանում, բոլորի բերանից լսում էի մի արտայայտութիւն. «կամ մեզ քո ձեռքով տար Նետիր գետը, թող կորչենք. կամ մի ելք գտիր ազատենք ճնշումից. մենք կենդանի մեռած ենք եւ ոչ ոք է օգնում մեզ։

8.— Երբ գնում էի հանքերը, զանազան «ագէնտ»ներ միշտ հետեւում էին իմ բոլոր քայլափոխերին։

9.— Սրաբովը (լրտես) զիկ-զակ ճանապարհներով սիկաբէթ մը երկարեց ինձ եւ լուցկին էլ վառելով ցուցակ պահանջեց ինձանից Ղափանի գիւղացիներից այն բոլոր անհատների, որոնք 1920 թւին մասնակցել էին քաղաքացիական կռիւներին եւյլն.։ (Նոյն, 26 ապրիլ)։

10.— Խորհրդային երկիրներում, մանաւանդ Հայաստանում իշխում է մէն մենակ Չեկան։ Նա է բոլոր հիմնարկների տէրը եւ բոլոր ծառայողները պէտք է իր ուզած մարդիկը լինեն։ (Նոյն, 27 ապրիլ)։

Պէտք է կրկին եւ կրկին կարդալ յօդուածաշարքին 5րդ. և 6րդ. մասերը, ուր կը նկարագրուի գիւղացիներուն եւ բանուորներուն վիճակը, չոր փաստերով եւ թուանշաններով։ Արձանագրենք նաեւ հետեւեալ իրողութիւնները,—

11.— Ներկայումս գիւղերում ոչ թէ անհնար է տուն շինելը, այլ եւ անհնար է հաւի բուն շինելը։ (Նոյն, 1 մայիս)։

12.— Նախկին գաղթած Թուրքերը իրանց տեղերը գրաւած են եւ իրանց տնտեսութիւնը շատ բարձր է քան հայ ժողովուրդինը։

13.— Թուրքերը աւելի մոլեռանդ թուրք են եղած, քան առաջ։ Շրջանի մը մէջ որ 66 գիւղերից է բաղկացած, տասը կոմունիստ ունենն։ Հայ գիւղացուն կէս դեսիատին հող են տւած, թուրքին՝ 3 դեսիատին։

14.— Մեր աքսորականները քշւում են Սիբիրի խորքերը եւ իրենց տներից ամսական 30 րուբլի փող են ուղարկում. իսկ թուրքերի աքսորականներին տալիս են ամէն յարմարութիւններ եւ ուղարկում են Շիրվան (Բագու)։

15.— Բագւում օրը ցերեկին 8-10 մարդ է խփւում աւազակների կողմից եւ ոչ դատ է լինում, ոչ էլ պատիժ։ Իսկ Հայաստանում եթէ կոմունիստի շուն սատկի, տասը անկուսակցական պէտք է պատժւի։ (Նոյն 3 մայիս)։

Լաւ է կանգ առնել։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՄԱՅԻ ԹՐՔԱՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Սոֆիայի Աղաքսը կը գրէ (20 ապրիլ).

«—Համաձայն արժանահաւատ վկաներու, անապատի վերածուած են այն բոլոր վայրերը, ուր հելլէն բանակը իր ոտքը դրաւ։

Եթէ այդպէս է Անատոլուն, անկէ աւելի վատթար դրութեան մէջ կը գտնուի Թրքական Հայաստանը, ուր ամէն բանէ առաջ տարրական ապահովութիւնը կը պակսի եւ ուր ամէն ինչ կը մնայ աւեր ու լքուած։ Ոչ մէկ շինարար ձեռքչի գործեր հայկական դժբախտ նահանգներուն մէջ, որոնք արդէն գրեթէ դատարկուած են բնակչութենէ։

Թուրք կառավարութիւնը զգալով տիրող կացութեան վտանգները, տարիներէ ի վեր կ'աշխատի գաղթականներ տեղաւորել, Հայերու ենթարկուած ջարդերուն եւ Թուրքերուն գաղթին հետեւանքով թափուր մնացած վայրերը։

Եթէ ակներեւ է Թուրք ղեկավարներու այդ ուղղութեամբ թափած ճիգը, ակներեւ է նաեւ այն՝ որ այդ ճիգերը ցարդ անպտուղ եւ ապարդիւն մնացին, որովհետեւ ոչ մէկ Թուրք գաղթական ուզեց երթալ եւ բոյն դնել իր հիգեբանութեան օտար եւ ապագայ վտանգներով հարուստ այդ շրջաններուն մէջ։

Հայկական նահանգներէն կը փախչին ոչ միայն գաղթականները, այլ Թուրք կառավարութիւնը չի կրնար նոյն իսկ պաշտօնեաներ ղրկել այդ վայրերը, որուն հետեւանքով ստիպուած է մասնաւոր հրահանգներ մշակել ու բացառիկ միջոցներ ձեռք առնել։

Այս որոշումները վերլուծել աւելորդ է, որովհետեւ անոնք պէտք եղածէն աւելի պերճախօս են։

Թրքահայաստանը կը գտնուի այնպիսի նիւթական ու բարոյական պայմաններու մէջ, որ հոն երթալ պաշտօնավարելը հերոսութիւն է, զոր կատարելէ յետոյ միայն մարդիկ պիտի կրնան պաշտօնի բարձրացում ստանալ։

Թուրք պաշտօնեան, Համիտի օրերուն, եէմէն ղրկուելու սարսափելի հեռանկարը ունէր միշտ իր աչքին առջեւ։ Քէմալական Թուրքիան այլեւս եէմէն կամ Հիճազ չունի, անիկա ունի ուրիշ դժոխք մը՝ Թրքական Հայաստանը։»

ՄԱՀԱՓՈՐՁ

ԶՕՐ ՔԱՅԵԷՍԻ ԴԷՄ

Մեքսիկայի պատերազմական նախարար եւ բանակի վերին հրամանատար զօր. Քայեէսի դէմ անյաջող մահափորձ մը կատարուեցաւ ընդունելութեան մը միջոցին։ Սոնորա նահանգի նախկին կառավարիչին երիտասարդ տղան՝ զօրավարին մօտեցաւ՝ իբրեւ թէ զայն համբուրելու համար, սակայն ձեռքը դանակ մը բռնած էր եւ կ'ուզէր նախկին նախագահին կուրծքը մխել զայն։

Սպայակոյտի անդամներէն մէկը անմիջապէս զինաթափ ըրաւ աճաբեկիչը եւ ընդունելութիւնը շարունակուեցաւ առանց ոեւէ միջադէպի։

ՊԵՐԼԻՆԻ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ 24 ժամուան խաղաղութենէ մը մը վերջ, կռիւները վերսկսած են համայնավարներու եւ ոստիկանութեան միջեւ։ Ձիերու յուղարկաւորութիւնը կը տարուեցաւ երէկ։ Համայնավար բանուորները սկսան աշխատիլ երէկ առաւօտ, սակայն յուղարկաւորութեան ներկայ ըլլալու համար կէսօրէն վերջ գործի չգացին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ՄՈՐԹՈՒԱԾ

Ուրբաթ օր հրատարակած էինք Հալէպի մեր թղթակցին մէկ նամակը, որուն մէջ կ'ըսուէր թէ Տիգրանակերտի հայ-կաթոլիկ առաջնորդը սպաննուած է Թուրքերու կողմէ եւ թէ այս առթիւ կարգ մը Հայեր ջարդուած են։

Այս լուրին առաջին մասը կը հաստատուի Մարտինէն առնուած հետեւեալ հեռագրով, զոր *Ազդակ* կը հրատարակէ իր Ապրիլ 27ի թիւին մէջ.—

Մարտին.— *Տիգրանակերտի հայ-կաթոլիկ առաջնորդական փոխանորդ Հ. Յովսէփ վրդ. Ամիրխանեան գիշեր ատեն իր ննջասենեակին մէջ սպաննուած է չորս զինուած մարդոց կողմէ, որոնցմէ երկուքը ոստիկան-զինուորի համազգեստ կը կրէին։*

Մարդասպանները նախ կապած են ժամկոչը եւ խոհանոցին մէջ բանտարկած։ Յետոյ վարդապետին վրայ յարձակելով մորթած են զայն եւ կողոպտած անոր 200 ոսկին։

*** Հալէպի «Ցօղըրու Եոլ» Թուրքերէնթերթը եւս կը հաստատէ նոյն լուրը՝ իր ապրիլ 24ի թիւին մէջ՝ Մարտինէն ստացուած հեռագրով մը։ «Ցօղըրու Եոլ»ի թղթակիցը կը գրէ թէ առաջնորդ Յովսէփ վրդ. Ամիրխանեան կը բնակէր եկեղեցիի շրջափակին մէջ։ Կը հաստատէ նաեւ թէ չորս զինեալ ոճրագործներէն երկուքը ոստիկանի տարազ հագած էին։ Մարդասպանները բացի քանի մը հարիւր ոսկիէն, կողոպտած են նաեւ եկեղեցիին պատկանող դիւանաթուղթեր։

Հեռագիրը կ'աւելցնէ թէ մինչեւ հիմա ո՛չ ոք ձերբակալուած է։

Անատոլուի հայ բեկորները

Վերջերս Էվերէկէն Մերսին հասած են 4-5 հայ ընտանիքներ, ընդամէնը 22 հոգի, որոնց համար տեղւոյն ֆրանսական հիւպատոսը մերժած է վիզա տալ, հրահանգ չստանալուն պատճառաւ։

Յիշեալները գրած են Պէյրութ գտնուող իրենց ազգականներուն, դիմելու համար ֆրանս. մարզպանութեան, որպէսզի հարկ եղած հրահանգը տրուի Մերսին։

Պարսկաստանի երկրաշարժին աւերները

Թեհրանէն կը հեռագրեն 6 Մայիս Թուականով.

Հազարաւոր մարդիկ մեռան եւ հազարաւորներ առանց ապաստանի մնացին Խորասանի շրջանին մէջ պատահած երկրաշարժին հետեւանքով։ Նախապէս զոհերուն թիւը 1000 կը հաշուուէր, սակայն նոր տեղեկութիւններ ցոյց կուտան թէ այդ թիւը շատ պակաս էր։ Դեռ վերջնական հաշիւը կարելի չէ տալ։ Հարիւրաւոր դիակներ թաղուած են տակաւին փլատակներուն տակ։

Պարսիկ Կարմիր Մահիկի («Շիր ու Խուրշիտ») Նախագահը յայտարարեց թէ աղէտը ա՛յնքան մեծ է որ իր կազմակերպութիւնը չի կրնար բոլորին հասնիլ՝ առանց արտաքին օժանդակութեան, ու խնդրեց Ամերիկայի Կարմիր Խաչին օժանդակութիւնը։

Քսանըչորս ժամուան մէջ 12 ուժգին ցնցումներ զգացուեցան։

Պոժնուրտ քաղաքին մէջ 400 խանութ եւ աւելի քան 400 տուն քանդուեցան։ Անկարելի է փլատակներու տակ մնացածներուն հաշիւը տալ։ Նոյն շրջանին մէջ 20 գիւղեր ամբողջովին կործանեցան եւ բազմաթիւ մարդկային արարածներ եւ արջառ կորսուեցան։

Միայն Շիրվան քաղաքին մէջ մեռնողներուն թիւը հազարի կը հասնի։ Միւս մօտակայ գիւղերը աւելի ծանր վնասներ կրեցին, բայց մանրամասնութիւն չկայ դեռ։

Խաքիէն մինչեւ Պաղան գետինը ճեղքուած է երեք մեղր լայնութեան եւ 25 քիլոմեդր երկայնութեան վրայ։

Խորասանի նահանգին մէջ, երկրաշարժէն յետոյ միլիոնաւոր մարախներ տեսնուեցան, այնքան խիտ, որ երկինքը մթնեց։ Արեւելեան Պարսկաստան ծածկուած է մարախով։ Քիրման նահանգին մէջ մարախները յարձակեցան ծառերուն վրայ։

Սովէ կը վախցուի, մանաւանդ որ գարնանամուտէն ի վեր երբեք չէ անձրեւած։

Թեհրան, 5 *Մայիս*, (Հավաս).—

Խորասանի նահանգին մէջ երկրաշարժը մեծ աւերներ գործեց։

Նոր հեռագիրներու համաձայն, երկրաշարժը կը շարունակուի։ Բազմաթիւ գիւղեր ամբողջովին քարուքանդ եղած են։ Աւելի քան երկու հազար հոգի մեռած են։ Շիրվանի և Պոժնուրտի շրջանին մէջ 700է աւելի տուներ քանդուեցան։

Լիբանանի ընտրութիւնները եւ Հայերը

Պէյրութի «Էլ Ահվալ» թերթը, Լիբանանի յառաջիկայ ընտրութիւններուն առթիւ գրած մէկ յօդուածին մէջ, կը պահանջէ որ Հայերն ալ իբրեւ Լիբանանցիներ, մասնակցին ընտրութեանց եւ իրաւունք ունենան իրենց թիւին համապատասխան աթոռ ունենալու խորհրդարանին մէջ։

Թաղապետական ընտրութիւնները

Կիրակի օր Ֆրանսայի մէջ տեղի ունեցան թաղապետական ընտրութիւնները։

Փարիզի մէջ ամէն ինչ խաղաղ անցաւ։ Մայրաքաղաքի 80 թաղերէն պիտի ընտրուէին 80 թաղապետական խորհրդական-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԽՐԱՏՆԵՐ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒՀԻԻՍ

Կ'իմացնես թէ ալ ատենը եկած է որ մարդ մը գտնես, որ արժանի ըլլայ քեզի ծառայելու եթէ ո՛չ իբրեւ ամուսին, գոնէ իբրեւ թեկնածու—ամուսին։ Եւ հրապարակ իջած ես մէկը փնտռելու։

Սակայն, վարանում մը դեռ կը դանդաղեցնէ ճիգերդ։ Մարդ գտնելը դժուար չէ։ Դժուարը գտնելն է ամուսին մը, որ ուզէ ցկեանս մնալ իբր այն։ Բայց ի՞նչպէս։

Այդ իսկ է խնդիրը։

Քեզի ուրեմն չպիտի սորվեցնեմ թէ ի՞նչ պէտք է ընել ձեռք ձգելու համար մարդ մը, որ տրամադիր ըլլայ եթէ ո՛չ մէկ անգամէն, գոնէ հետզհետէ, աստիճանաբար դառնալու օրինակելի ամուսին եւ պատուական հայր։ Այդ տեսակ մարդ դեռ չեմ ճանչցած ու կը սպասեմ որ փորձառութեանդ խրատները ինծի հաղորդես այս մասին, երբ յաջողիս։

Բայց, առ այժմ պիտի գոհանամ, քեզի բացատրելով վարդապետի մը խրատները, որոնք կ'երեւի կրնան ընտանիքին մէջ երջանկութիւն հաստատել։

Ահա այդ խրատները.—

1. Մարդը ընտրէ՛ համաձայն իր կրթութեան։

2. Շատ ամուսիններու միջեւ խզման պատճառներէն մէկն ալ այն է, որ յաճախ կինը չի գիտեր կերակուր եփել։

3. Ընտանեկան գիտութեան հիմունքիւնը շատ աւելի կ'արժէ, քան դրամօժիտ մը։

4. Կնոջ եւ ամուսնին միջեւ համերաշխութեան գաղտնիքն այն է, որ կինը գիտնայ լռել պէտք եղած ժամանակ։

5. Եթէ կ'ուզես որ ամուսինդ այն տպաւորութիւնը կրէ թէ կատարեալ կին մը ունի, փաղաքշէ՛ զինքը իբրեւ կատարեալ այր։

6. Ամուսինիդ թերութիւններուն ներողամտութեամբ նայէ՛։

7. Համբերութեամբ մտիկ ըրէ ամուսինիդ խօսքերը եւ այնպէս ձեւացուր թէ անոր պատմութիւնները կը հետաքրքրեն քեզ։

8. Սիրէ ամուսինդ եւ միշտ մտատանջուէ անոր երջանկութեամբ։

Ահա վարդապետին ուխտաբանեան, որմէ անշուշտ մեծ բան մը չհասկցար։ Ես ալ թէեւ զանոնք կիրարկելու առիթը չեմ ունեցած իմ կողմէս իբր այր, ու չեմ ճանչնար կին մը որ հետեւած ըլլայ անոնց, բայց երբ յաջորդաբար սկսիմ զանոնք բացատրել, պիտի հասկնաս թէ ամէն մէկ խրատին տակ, կան տասնեակ մր խրատներ, որոնք եթէ երջանկութիւնդ չապահովեն, գոնէ տանդ մէջ կը ստեղծեն հաճելի խաղարկութիւն մը։

Առ այժմ, ցը։

ԽԱՐՏՕՑ

«ԱԶԴԱԿ» ԿԸ ՎԵՐՀՐԱՏԱՐԿՈՒԻ

Պէյրութի *Ազդակ* թերթը, որ ծանօթ դէպքերուն հետեւանքով, շուրջ երեք ամիսէ ի վեր դադրած էր, ապրիլ 27ին վերսկսած է իր հրատարակութիւնը։

Այս առթիւ *Ազդակի* խմբագրութիւնը կը հերքէ տեղական կարգ մը թերթերու այն լուրը թէ Լիբանանի հանրապետութեան նախագահին հրամանով *Ազդակ* առժամապէս կախակայուած է։ Այդպիսի հրամանագիր մը չէ ստացուած երբեք։

Ս Է Վ Ր Ի Ն

(Բ. եւ վերջին մաս)

Շինծու պաֆօս, փքուն ու կեղծ ոգեւորութիւն մը չէր, որ կը ժայթքէր անոր ամբողջ էութենէն. բուռն, սրտաբուխ եւ կարեկից համակրանք մըն էր դէպի հայութիւնը, դէպի մեր վիշտն ու տառապանքը եւ դէպի մեր ջինջ ու արդար դատը։

Ահա մենք Բեռնի մէջ, 1903ին, ինքը, Ակնունին եւ տողերուս հեղինակը։ Զուիցերիոյ մայրաքաղաքին մէջ, Խորհրդարանի սրահում նիստ ունէին համաշխարհային մամուլի հարիւրաւոր ներկայացուցիչները։ Գացեր էինք հոն, մեր ողբացեալ Խաչատուրին հետ, կոչ մը ընելու «եօթներորդ պետութեան» խիղճին ու մտքին եւ տարեր էինք «Դրօշակ»ի խմբագրութեան տպուած շրջաբերական-թռուցիկը։

Նոր փոթորկի մը նախօրեակն էր Հայաստանի մէջ. Թուրք զօրքը թնդանօթներով շրջապատեր էր Սասունը եւ հրէշական պատրաստութիւններ էր տեսեր՝ խսպառ քարուքանդ ընելու Հայոց ըմբոստ միջնաբերդը, որ այնքան հոգ կը պատճառէր Համիդի կառավարութեան, մշտապէս վառ պահելով հայ դատը Եւրոպայում։ Սասունը ի սպառ բնաջնջուելու վտանգի մէջ էր եւ Անդրանիկ, Հրայր, Վահան իրենց սպայակոյտով կը պատրաստուէին վերջին, օրհասական ճակատամարտին համար։

Հարկ էր յուզել արեւմտեան հանրային կարծիքը՝ նոր աղէտներու առաջքն առնելու համար։

Եւ հոն, Բեռնի մէջ, հաւաքուած էին միջազգային մամուլի ամենազօր հրամանատարները, որոնց միտքերը կը մշակէինք անհատական տեսակցութիւններով։ Այդ աշխատանքը կը կատարէր գլխաւորապէս ինքը Սէվրին, որ տեսակ մը Հայկական Դատի դեսպան էր Մամուլի վեհաժողովին։ Մէկիկ-մէկիկ կը մօտենար տպագրական խօսքի քուրմերուն, կը յանձնէր անոնց մեր շրջաբերականը, կը պատմէր անոնց մեր ցաւերը եւ մամուլի աջակցութիւնը կը խնդրէր Հայկական Դատի պրոպագանդին համար։ Ու կուգար զեկուցանելու Ակնունիին եւ ինծի։

Նուրբ, դժուարին, ստէպ անախորժ աշխատանք մըն է այդ քարոզչութիւնը, զոր զգացեր է ամէն մէկը Եւրոպայի հայ քարոզիչներէն, սկսած ողբացեալ Մինաս Չերազէն։ Այդ ժողովին մէջ եւս անպակաս էին կարծր սիրտերը մասնաւորապէս գերման-աւստրիացիներու շարքերում, որոնք չէին ընդունէր բնաւ յանձնառութիւն իրենց թերթերը զբաղեցնելու հայկական հարցով, վասնզի չէին ուզեր թշնամանալ իրենց բարեկամ Թուրք կառավարութեան հետ։ (Կային յարգելի բացառութիւններ)։

Անտարբերներ պակաս չէին եւ ուրիշ շարքերում։ Հոն կային Թրքական ոսկիի մէկէ աւելի երկրպագուներ. հոն էր եւ հանգուցեալ Ադրիան Էբրար համաշխարհային մեծ օրգանի մը, Փարիզեան «Թան»ի տէրն ու տնօրէնը, որ երկար ժամանակ կաշառուած է եղեր Թուրք կառավարութենէն,— բան մը, որ աղմկալից յօդուածաշարքով մը հրապարակ հանեց Կլէմանսօ՝ իր «Բլօք» շաբաթաթերթին մէջ, անխնայ մտրակելով կաշառակեր տնօրէնը։

Սէվրին ամէնքին կը մօտենար — նա գնաց անգամ Էբրարին— եւ իր ջերմ շունչով, իր սրտառուչ պերճախօսութեամբ շատ-շատերու մէջ կը հալեցնէր անտարբերութեան ու չկամութեան սառոյցը։ Հոգ փոքրիկ հանգանակութիւն մըն ալ ըրաւ հայ որբերուն համար։ Բայց ամենէն գեղեցիկ տուրքը իր մէկ ցնցող յօդուածն էր «Ցանունն մարդկութեան» խորագրով, զոր հրատարակեց — մեր Բեռնի ուխտագնացութեան առիթով — փարիզեան ամէնէն տարածուած թերթերէն մէկուն, «Լը Ժուռնալ»ին մէջ։

* * *

Տիկին Սէվրին կը մասնակցէր, բնականաբար եւ Եւրոպայի հայասէրներու մեծ կոնգրէին, որ գումարուեցաւ նոյն 1903 Թուին Բրիւսէլի մէջ, դարձեալ ի հարկէ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան միջոցներով։ Տարօրինակ միջազգային համագումար մըն էր, որու նմանը չէր տեսնուած ոչ մի ուրիշ հալածական ժողովուրդի պատմութեան մէջ, ոչ իսկ Յոյներու ազատագրական շարժման ընթացքին, Լորտ Բայրընի եւ Շատոբրիանի օրերուն։ Այլ եւ այլ երկիրներէ — Ֆրանսայէն, Անգլիայէն, Գերմանիայէն, Բելժիկայէն, Հոլանդայէն, սկանդինավեան երկիրներէն — հայասէրները հաւաքուեր էին Բելժիկայի մայրաքաղաքում՝ ազդարարելու համար աշխարհին Հայկական Դատի բացառիկ, ստիպողական հանգամանքը, հայ ժողովուրդին սպառնացող վտանգները եւ բարենորոգումներու անհրաժեշտութիւնը։ Հաւաքուեր էին միանգամայն խորհրդակցելու եւ համադրելու բոլոր երկիրներու հայանպաստ ոյժերը, ուղղելու զանոնք դէպի ընդհանուր նպատակը։

Ամէնէն փայլուն պատգամաւորութիւնը, բնականաբար կուգար Պարիզէն։ Ներկայ էին Բրիւսէլի մէջ ֆրանսական ամբիոններու երեք մեծագոյն զարդերը՝ Ժօռէս, Պրէսանսէ, Սէվրին։

Զերկարացնեմ։ Այդ եզակի համագումարին մանրամասները՝ հետաքրքիր ընթերցողը կրնայ գտնել «Պրօ Արմէնիա»յի 1903ի աշնան թիւերուն մէջ։

Զենք յիշատակեր եւ Սէվրինի անհատական ցոյցերը, խօսածներն ու գրածները։

* * *

Մահը խլեց մեր բարեկամներու նօսրացած շարքերէն մէկն եւս— լաւագոյններէն մէկը։ Հիները կ'երթան... եւ գրեթէ արդէն սպառած է Հայկական Դատի հինաւուրց ասպետներու մեծանուն փաղանգը։ Նորեր տակաւին չեն երեւար... Թերեւս մենք ալ յոգներ ենք ու ճիգ չենք ըներ նոր ոյժեր զինուորագրելու հայ ժողովուրդի դատին համար, որ տակաւին չէ արտասանած իր վերջին խօսքը...

Համակ կարեկցութիւն էր այդ մեծ հանգուցեալը մարդկային վշտերու և տանջանքներու հանդէպ։ Զուր չէ, որ իր ցաւակցական հեռագրին մէջ Ռոմէն Ռոլան կը ծանուցանէ, թէ «Սէվրինի մահը սուգ մըն է աշխարհի բոլոր իրաւազուրկներու եւ բոլոր տառապեալներու համար...»

Փշրուեցաւ ընտիր գրիչ մը և այլեւս չպիտի կարդանք սեվրինեան ոգեշունչ յօդուածները Պարիզի եւ գաւառներու ժողովրդական թերթերուն մէջ։ Յօդուածներ՝ որ խմբագրեց մինչեւ վերջին շունչ...

Չէր գրուած պաշտօնապէս ուեւէ կուսակցութեան մէջ։ Ջերմօրէն նախանձախնդիր էր իր գրչի, մտքի անկախութեան. գերմանական արտայայտութեամբ՝ «վայրենի» մըն էր, կարգապահութեան չենթարկուող։ Բրիւսէլի հայկական համագումարին, երբ Ժօռէս կը հրաւիրէր զինքը մտնելու միայնուն Յանձնաժողովին մէջ, Սէվրին ժպտելով պատասխանեց.

— Non, je ne m'enrégimente pas!

Իսկ Ժօռէս կատակով.

— «Ah ! c'est de la coquetterie féminine»..

(Ա՛հ, կանացի պչրանք...)

Անկախ մըն էր եւ ազնուական ծագում ունէր, բայց մնաց միշտ ձախակողմեան բանակին մէջ, երբեք չուրացաւ իր հաւատքը, երբեք չեղաւ ուխտադրուժ մը, նման Հէրվէի, Մուսոլինիի, Ֆէրրիին։ Սրտի եւ մտքի ազնուական մըն էր, որ իր գրիչն ու հռետորական տաղանդը ի սպաս դրեր էր բոլոր ազնիւ դատերուն, թշնամի ամէն տեսակ կրօնական, ընկերային, դասակարգային նախապաշարումներու, համոզուած դէմոկրատ մը, միշտ հաւատարիմ ժողովրդապետութեան մեծ սկզբունքին։ Հարազատ զաւակ մը այն Ֆրանսայի, որ տուաւ մարդկութեան 1789, 1792, 1848 աշխարհասասան թուականները.. Մէկը, վերջապէս այն արիասիրտ, ասպետական կին-տիպարներէն, որոնք այնքան կը գեղեցկացնեն այս մեծ երկրին պատմութիւնը, սկսած Օրլէանի Հքնաղ կոյսէն մինչեւ դիւցազնական Շարլոթ Կորտէ, մինչեւ բոլոր թշուառներու եւ տնանկներու հովանաւոր հրեշտակը — Սէվրին։

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

ՑԷՓԼԻՆԻ ՆՈՐ ԱՐՇԱՒԸ

«Կոմս» Ցէփլին կը պատրաստուի աշխարհի շրջանն ընել յառաջիկայ օգոստոսին։ Կը կարծուի թէ արշաւը պիտի տեւէ առնուազն 20 օր, կոտրելու տեւողութեան ու հեռաւորութեան բոլոր մրցանիշները։ Ցարդ Ցէփլինի այս նոր արշաւին մեծ ուղեգծերը միայն ճշդուած են։ Յայտնի է միայն թէ հսկայ օդանաւը պիտի սաւառնի նախ Թոքիոյի ուղղութեամբ. անկից պիտի անցնի Քալիֆորնիա, ճամբով մը որ դեռ չէ որոշուած եւ Լաքէհուրսթի վրայով պիտի կտրէ Ատլանտեանը, վերադառնալու համար Գերմանիա։

Օդանաւը որ մայիս 15ին պիտի մեկնի Ամերիկա, անցեալ հինգշաբթի իրիկուն կատարեց 12 ժամուան Թռիչք մը, Վիեննայի եւ Ալպեաններու վրայ։

Կ'ըսուի թէ իր վերջին ճամբորդութեան ընթացքին, օդանաւը կրցած է փոխել իր պտուտակներէն մէկը, այն միջոցին որ կը գտնուէր Լիզպոնի եւ Սեվիլի միջեւ, 1000 մեդր բարձրութեան վրայ։

«Կոմս Ցէփլին» իր ճամբորդութեան ընթացքին, կրցած է առանց դժուարութեան, կատարել նաեւ կարգ մը նորութիւններ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԵՓՐԱՏԻ ԱՓԵՐԷՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՆԱՊԱՏԻՆ, ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՄԷՋ

ԱՓ ՄԸ ՀՈՂ՝ ԴՊՐՈՑԻ ԵՒ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

ՏԷՐ ԶՕՐ, 21 Ապրիլ.— Վտարախտ Հայեր, անօթի չմեռնելու համար եկեր հաստատուեր են նոյնիսկ այնտեղ՝ ուր դեռ երկու եօթնեակ տարի առաջ հայութեան սպանդը կը կատարուէր։ Տէր Զօր... Աշխարհի որ անկիւնէն ալ որ լսեն այդ անունը, տեսակ մը սարսափ կը զգան։ Իսկապէս ալ, չեղաւ հայ ընտանիք մը որ հոն քշուած ըլլալէ յետոյ, առանց իր ընտանիքի անդամներու մեծագոյն մասը վրայ տալու ողջ ու լման վերադառնար։ Իսկ անթիւ են այն ընտանիքները, նոյնիսկ այն հայ գիւղերը, որոնք այսօր ոչ մէկ ներկայացուցիչ ունին, իրենց անունը յիշեցնող։ Գացին ու ալ չդարձան այդ դժոխքէն, խսպառսպառ բնաջնջուելով այնտեղ։ Այժմ վերապրող ամէն մէկ արեւմտահայ անպատճառ հոն կորուսեր է իր ընտանիքին մեծ կամ մէկ մասը։

Իննսուն ընտանիքնոց զուտ լուսաւորչական հայութիւն մըն է որ կը բնակի այժմ Տէր-Զօր։ Կան նաեւ հոն հինէն ի վեր հաստատուած, արաբախօս ու կաթոլիկ Մարտինցի Հայեր, որոնք հակառակ իրենց տնտեսական բարեկեցիկ վիճակին, իբրեւ Հայ ոչինչ կ'արժեն։ 40է աւելի ընտանիքէ կը բաղկանայ այս արաբացած եւ ազգային լեզուէ ու գիտակցութենէ խսպառ հեռացած ժողովուրդը։ Ու այս չէ՞ նաեւ վախճանը բոլոր գաղութներուն, եթէ գերագոյն ճիգը չթափենք նոր եւ անհայրենիք սերունդը իբրեւ Հայ պատրաստելու։ Կաթոլիկ դարձեր են առանք ու կը խօսին արաբերէն։ Հարցուր իրենց ի՞նչ էք ազգով. անվարան կը պատասխանեն «Կաթոլիկ»։

Լուսաւորչական իննսուն ընտանիքներուն եօթանասունը Եդեսիացի և Կարմունճցիներ են, եօթ-ութ ընտանիք Այնթապցի, Մարաշցի եւ Քիլիսցիներ, երկու երեք տուն Պրուսայէն, Աֆ. Գարահիսարէն եւ Խարբերդէն են։ Այս լուսաւորչական Հայերը որոնց մեծ մասը՝ ինչպէս յիշեցի Ուրֆացիներ են, այստեղ եկած են տնտեսական մտահոգութիւններէ զատ, քիչ մըն ալ ծննդավայրի կարօտէն մղուած։ Աշխարհագրական, կլիմայական պայմանները նման գտնելով իրենց հայրենիքին, Ուրֆայի, եկեր ու հաստատուեր են [illegible] Զօր։ Իր մայրենի լեզուէն [illegible] յիրենէն զատ Ուրֆացին [illegible] եակ է նաեւ արաբերէն, [illegible] քերէն եւ քրտերէն լեզուներ[illegible] ու դիւրին կրնայ յարաբերիլ [illegible] միջավայրի ժողովուրդներ[illegible] հետ։

Հազիւ չորս հինգ ընտա[illegible] է որ այս հայ գաղութին [illegible] բարեկեցիկ վիճակ ունին, [illegible] եալները օրը օրին կ'ապ[illegible] Տասնհինգ հոգի շուկայի [illegible] խոհարարութեամբ կը պար[illegible] վեց եօթը ընտանիք կ'ա[illegible] «կարաժի», պանդոկի գործ[illegible] ինքնաշարժի լաստիկներու [illegible] րոգութեամբ։ Ունինք մէկ [illegible] զինուորական բժիշկ, մէկ [illegible] նաբոյժ եւ անասնաբոյժ. Անգործ Հայ չկայ։ Բոլորն ունին զբաղում մը ու այ[illegible] կամ այնպէս կ'ապրին, [illegible] չեն մնար։

Ոչ մէկ միութիւն կամ [illegible] բակցութիւն։ Մատի վրայ [illegible] րելի է համրել երիտասարդ[illegible] որոնք քիչ մը կարդալ գրել [illegible] տեն։

Այս ափ մը հայութիւնը [illegible] նոյնիսկ իր սեփական եկեղե[illegible] եւ դպրոցի շէնքը՝ Թուրքի տունը վարձած է ան ու կ'ընէ իր ժամն ու դպրոցը [illegible] րեկեցիկ գաղութներէն մէկն [illegible] մէկը չէ՞ր կրնար, իբրեւ յիշ[illegible] տակ Տէր Զօրի մէջ կորսուա[illegible] սիրելիներու, իբրեւ յուշարձ[illegible] մեր բիւրաւոր նահատակներ[illegible] կանգնել տալ փոքր եկեղեց[illegible] համեստ կրթարան մը։

Ի՛նչ գեղեցիկ սփոփանք [illegible] պիտի ըլլար սեփական մա[illegible] ոի մը եւ դպրոցի շէնքի մը [illegible] յութիւնը այս անապատին [illegible] այս ափ մը բեկորներուն [illegible] մար։ Զոհողութեան պէտ[illegible] մըն է գալ այստեղ եւ [illegible] համայն հայութեան մեծ [illegible] մանին մէջ։ Քանի մը տարի [illegible] ռաջ ֆրանսական իշխանութիւ[illegible] բոլոր քրիստոնեաներու համա[illegible] գերեզման մը տրամադրած [illegible] եղեր, սակայն հայ եւ ուրիշ [illegible] թոլիկներ, նոյնպէս բարեկ[illegible] ցիկ եւ միեւնոյն ատեն [illegible] ճարպիկ ըլլալով, այդ [illegible] շուրջ պատ մը շինել [illegible] ու իրենց սեփականութ[illegible] դարձուցած հողը։ Իսկ լուսաւո[illegible] չական Հայը, աւելի ճիշդ [illegible]

ԿԵԱՆՔԻ ՄԱՌԱԽՈՒՂԻՆ ՄԷՋԷՆ

ԳՈՐԾ ՕՐԵՐ, ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՕՐԵՐ...

Տառապանքի բազմաթիւ ու տարօրինակ պատճառներ կան, Արտասովոր պատճառներ։ Կարելի չէ գարնան լուսաւոր ու անուշ օրով՝ դուրս գալ պարտէզ ու ծառերուն տակ խաղաղութեամբ թափառիլ։ Մեր հոգին, այս մանուկը, կը քալէ կքուն յիշատակներու կամ երազներու բեռին տակ։ Ամէ՛ն ուրախութիւն կարելի է պղտորել որեւէ առարկութեամբ ու ամէն հաճոյք սպաննել։ Կամ անցեալը՝ իր թշուառութեան բեկորներով պիտի լեցնէ լռութիւնը եւ կամ ապագան՝ իր անակնկալներով վայրկեանի երջանկութեան առջեւ՝ պիտի երկչոտ ու քաղքենի դարձնէ մեզ։ Կարելի է բազմաթիւ եղանակներով ապրիլ բայց բոլորն ալ՝ կը պարունակեն տառապելու եւ ապերջանիկ ըլլալու նո՛յն կարելիութիւնները։ Կ'ըսեմ՝ մարդ կը ցանկայ միշտ ինչ որ չի կրնար ունենալ։ Իսկ իր ունեցածը կը դառնայ արժէքազուրկ՝ իր չունեցածին պատճառաւ։ Այսպէս, երբ ես կը յոգնիմ անընդհատ, խուզարկելով հոգիս ու փնտռելով ուրախութեան պատճառներ կամ կատարելութեան հնարաւորութիւններ՝ կեանքը կ'ընթանայ շուրջս իր հին արագութեամբ։ Ամէ՛ն բան կը մաշի շուրջս եւ ամէ՛ն բան կը նորոգուի։ Ահա՛ ծաղիկները առատացած են կրկին ծառուղիներուն վրայ ու շուտով ամառը կը հասնի իր տօթերով եւ իր անծայր ու յոյլ ձանձրոյթով։ Այս առաւօտ մազերուս մէջ սպիտակ թել մը տեսայ։ Մեծ բան մը չէ մէկ սպիտակ թելը՝ երիտասարդ մարդու գլխուս վրայ բայց կ'ազդարարէ յառաջիկայ եղանակը։ Կ'ըսեմ՝ կարելի է ապրիլ բազմաթիւ եղանակներով՝ բայց բոլո՛րն ալ զուրկ են խաղաղութեամբ եւ մանկութեամբ ապրելու կարելիութիւններէն։ Ուրեմն ամէն մարդ ապերջանիկ է եւ ամէ՛ն մարդ կը տառապի։ Բայց տառապելու եւ ապերջանիկ ըլլալու ալ բազմաթիւ եղանակներ կան։ Ահա՛ այս տարբերութիւններուն համար է մեր կռիւը։ Նրբութիւններ գուցէ Գիտե՛մ, բայց խաղաղութիւնը անհնար է ու պայքարը անհրաժեշտ։ Կ'ըսեմ սէրը գերութիւն է։ Ինչպէ՞ս կռուիլ։ Կ'ըսեմ՝ կինը կը ստրկացնէ մեզ իր հպատակութեամբը։ Ինչպէ՞ս կռուիլ։ Եթէ կարելի ըլլար բառնալ գերութեան բոլո՛ր պատճառները՝ կինը միմիայն կրնար մեզ կրկին գերի վարել։ Անոր անծայր իգութեան դիմաց՝ մեր զօրութիւնը կը փշրուի եղկելիօրէն։ Ես կ'երեւակայեմ երկիր մը՝ առանց գերութեան եւ զայն կը տեսնեմ առանց կիներու։ Թշուառութիւն, թշուառութիւն...

VIII.— ԽԱՆԴԱՎԱՌ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՊԶՏԻԿ ՎԷՊԸ

Նախադասութենէ նախադասութիւն երկարաձգուող այս պարապը՝ կը լենայ կարծես փողոցէն հասնող ձայներով ու իրիկուան տենդոտ աղմուկով։ Ես կը ճանչնամ այս փողոցը ահա՛ աւելի քան հինգ տարիէ ի վեր։ Նո՛յն քարերն են միշտ ու նո՛յն հանրաքարշերը ու նոյն իսկ, օրուան որոշ ժամերուն նո՛յն մարդիկն են իրենց նո՛յն հագուստներով։ Օտար աղջիկ, օտար աղջիկ, նախադասութենէ նախադասութիւն երկարաձգուող այս պարապը՝ վտանգաւոր է եւ յանկուցիչ։ Ես զայն կը լեցնեմ երգերով եւ եղանակներով ու մինչդեռ դուն կը նայիս ինծի, քու աչքերուդ իգութեամբը, հոգիս հեռու է, հեռու՝ տան մը շուրջը կը թափառի...

— Պատին վրայ այծտերեւի տժգոյն ծաղիկներ կը բուրէին,
— Գիշերուան հովը մեղմութեամբ կը բարձրանար, ծիծեռնակներ կ'անցնէին սեւ ու լպրծուն շուքերու պէս...
— Փոսուռաներ, թաւ ու կանաչ խոտերուն մէջ կը ձգէին
— Լոյսի հետքեր, աղօտ, անուշ։ Ծառերէն վար՝
— Կը ծորէր լոյսն հիւանդագին, լուսնկային...
— Արտերուն մէջ՝ ծծմորները կը ծլէին ու ցորենները՝
— Հողին աւիշը կը ծծէին։ Հաջէ՛, հաջէ՛
— Փողոցի շուն, լուսնին դիմաց։ Կեանքն ի՞նչ է որ,
— Դուն կը հաջես լուսնին դիմաց, գարնան խաղաղ, պարզ գիշերով՝
— Կեանքի մութին խորը գունատ՝ մենք կը հաջենք
— Ուրիշ, ուրիշ լոյսերու դէմ...
— Մանկութիւնս կը նմանի՝ անտառի մը հին ու անկոխ՝
— Օ թեւաբաց՝ կ'անցնիմ արագ ու ծառէ ծառ՝
— Հոգիս կ'իյնայ փշուր փշուր, գետնին վրայ...
— Փողոցի շուն՝ լուսնին դիմաց, ես քեզ գիտեմ զուարթ, հոգի՛ս.
— Թափառական, դատարկապորտ, կապը կտրած ու ոգեւոր
— Փողոցի շուն՝ հաջէ՛, հաջէ՛, լուսնին դիմաց՝
— Անցի՛ր գարնան ճամբաներէն ռունգերդ բաց՝
— Ու դաշտին մէջ պառկէ յոգնած ու վիրաւոր՝ աստղերուն տակ,
— Փողոցի շուն...

* * *

Ան կը նայի դեռ ինծի՝ իր աչքերուն ամբողջ իգութեամբը եւ ես կը մտածեմ իր ըսածներուն վրայ։ Ստորերկրեայ երկաթուղիին մէջ լաւ եւ վատ ձեռքեր չկան, այլ կան անօթի ու թշուառ ափեր՝ որ օրուան մը յոգնութենէ յետոյ կը դեղերին դողդղալէն քիչ մը ուրախութեան շուրջ։ Ինչո՞ւ համար անընդհատ կարգ մը մարդիկ իրաւունք պիտի ունենան ամէ՛ն բան ունենալու եւ ամէ՛ն բան ըսելու՝ իսկ ուրիշներ պիտի ըլլան զուրկ եւ աղքատ։ Օտար աղջիկ, օտար աղջիկ, մութին մէջէն երբ կ'անցնիս չեմ գի[illegible] ի՞նչ կ'ըսեն քեզի, բայց մտածէ՛ որ բառերը՝ գէշ կամ բարի [illegible] երբ կը մնան առանձին ու բաժնուած՝ հապա անոնց ետին [illegible] տած մտադրութիւններն են որ զանոնք կ'ընծայեն՝ գեհիկ, [illegible] կամ անգութ։ Այդ բառերը որ մութին մէջէն կը վազեն [illegible] կրնան միայն շնորհ մուրալ։ Լսէ՛ զանոնք։ Վստահ եմ որ [illegible] թիւնն ու զրկանքը կ'երգեն այդ տողերուն մէջ։ Ինչո՞ւ կ'[illegible] չցանկան քեզ։ Գեղեցկութիւնը՝ բոլո՛րինն է, բոլո՛րինը։ միթէ՞...

Նախադասութենէ նախադասութիւն երկարաձգուող այս պարապը՝ վտանգաւոր է եւ յանկուցիչ։ Ես կ'երեւակայեմ [illegible] իր անկողնին վրայ, որ անկիւնը կը սպասէ ահա՛ իր [illegible] ջերմութեան։ Անկողիններ, անկողիններ, եթէ կարենայիք [illegible] բացարձակ անկեղծութեամբ մը, ի՛նչ որ գիտէք, ի՛նչ որ գիտ[illegible] Անգամ մը ես կ'ուզէի պատմուածք մը գրել անկողիններու [illegible] Այս թաղին մէջ՝ անոնց ճակատագիրը արտասովոր է եւ բաց[illegible] Կուգան, կ'անցնին։ Աղջիկներ, կիներ, տղամարդիկ։ Ոմանք [illegible] շնացող, իսկ ուրիշներ երիտասարդ եւ գեղեցիկ։ Անկողիններ, անկողիններ, եթէ կարենայիք խօսիլ, գուցէ դուք միայն ըսէիք [illegible] դուն ամբողջ իգութիւնը։ Ո՞վ մեզ աւելի լաւ կը ճանչնայ [illegible] դուք։ Թշուառութի՛ւն, թշուառութիւն...

— Մեր մարմիններուն իգութիւնը՝ անծայր է եւ անսահ[illegible]
— Անոնց տկարութեան առջեւ՝ անհնար է չգայթակղիլ [illegible] դիններ,
— Եթէ բոլոր շնութիւններուն եւ անխոստովանելի արար[illegible] րուն պատմութիւնը բարձր ձայնով՝
— Նետէք աշխարհի մեծերուն եւ զօրաւորներուն երեսին
— Անկողիններ, անկողիններ..,
— Իշխանական, փափուկ, մաքուր ու բուրաւէտ..
— Ու մեղսակից՝
— Եթէ խօսիք, բոլորդ մէկ, միաբերան ու բազմաձայն
— Օ՛ ինչ աղմուկ սաղուռնական, սողոմական ինչ մութ [illegible]
— Օ՛ լռեցէ՛ք

Հիւսիսային զուարթ երգ մը կը սլքտայ անոր շրթն[illegible] վրայ, ձեռքերը՝ ծունկերուն վրայ հանգստօրէն կը կենան [illegible] ծաղիկներու պէս։ Ծունկերը՝ գիրգ են ու խռովիչ ու սրունք[illegible] կը նմանին արձաններու սրունքներուն։ Օտար աղջիկ, օտար [illegible] ջիկ, քու ձեռքերդ կը նմանին ծաղիկներու՝ ծունկիդ վրայ [illegible] ո՞վ գիտէ այդ ձեռքերուն պատմութիւնը։ Գուցէ չար են, [illegible] բարի, գուցէ մէկը եւ միւսը։ Սիրոյ ժամուն՝ անշուշտ տաք [illegible] մեղաւոր, երկար ձեռքեր, երկար ձեռքեր...

(2)

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

բլլար բսել՝ բուն Հայը դուրս է մնացած այդ օգնութենէն։

Նուիրական պարտաւորութիւն կը սեպեմ խնդրել մեր Թիւն կը սեպեմ, մեր ազգային պաշտպանութեան մարմիններէն որ այս մասին քիչ մը խորհին, խմբագրականներ նուիրեն ու այս փոքր հայ անմխիթար գաւութի ձայնը հասցնեն մինչեւ աշխարհի հեռաւոր ծայրերը, ուր կ'ապրին Հայեր։ Այս պարագան մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնենք կաթողիկոսին եւ Հալէպի Առաջնորդարանին, որոնք կրնան ու եւ է կերպով այս անհրաժեշտութեան մէկ ճարը տեսնել։ Այս դժբախտ բնիկները հաց չէ որ կ'ուզեն, ոչ ալ հագուստ, այլ ափ մը հող, հոն շինելու համար եկեղեցի, դպրոց եւ գերեզմանատուն։

Ո՞ր ծնողքն է որ չուզեր իր զաւկին կամ հարսին համար յուշարձան մը կանգնել այստեղ։ Ո՞ր երիտասարդն է որ իր ծնողքին կամ նշանածին, իր եղբօր կամ քրոջ համար չգիտի փափաքէր քար մը բարձրացնել հոս… Շատ բան չէ խընդրուածը։ Ամէն մէկէն քար մը, կամ թիզ մը հող։ Եւ կ'ունենանք «նահատակաց» եկեղեցին ու դպրոցը։ Այս փոքրիկ գաղութը, հասած մահուան անապատին մէջ, իրաւունք ունի այսքան մխիթարութեան, որպէսզի օր մը ան ալ ինքզինքը չտայ չորս հովերուն, կամ չմոլորի կաթոլիկ եւ այլ այդ կարգի մարդորսներու խայծերէն։

ՈՒԼՆԵՑԻ

ՇԻՒՔՐԻ ՂԱՆԷՄ

Անցի օր գրեցինք թէ Ընթիպի մէջ մեռաւ Սուրիացի բանաստեղծ եւ թատերգակ Շիւքրի Ղանէմ։

Ծնած էր Պէյրութ 1861ին եւ ուսումը առած Ընթուրայի ֆրերներու դպրոցին մէջ։ Ճամբորդած է Եգիպտոս, Իտալիա, Աւստրիա եւ ի վերջոյ եկած Ֆրանսա, ուր գտաւ իր եղբայրը, Սուրիոյ երեսփոխան Օմ. առաջին խորհրդարանին մէջ, յետոյ մաճուան դատապարտուած Ապտիւլ Համիտի կողմէ եւ որ Փարիզի մէջ կ'աշխատակցէր *Ժուռնալ տէ Տէպա*ի։ Շիւքրի Ղանէմ թունուզ դրկուեցաւ իբրեւ դիւանապետ Թունուզի կառավարութեան, բայց փառքը վերադառնալով նուիրուեցաւ գրականութեան։ Գրեց վէպեր, քերթուածներ եւ թատերգութիւններ ֆրանսերէն լեզուով։ Յիշենք *Տա' Ատ* վէպը, *Թամէրլան*, *Ռաբիտա*, *Կեավուր*, Ինը Արծիւներըթատերգութիւնները՝ ոտանաւոր։ Իր ամէնէն յաջող գործն է *Անթար* դիւցազներգութիւնը, քաղուած պարսկական հին աւանդավէպերէ։ Այս խաղը 1910 ցանուարին ներկայացուեցաւ Մոնթէ - Քարլօի մէջ, յետոյ՝ Ֆիէր Լոթիի յանձնարարութեամբ՝ նաեւ Փարիզի Օտէոնի մէջ։ *Անթար* Օփերայի վերածուեցաւ Գաբրիէլ Տիւփոնի երաժշտութեամբ եւ քանիցս ներկայացուեցաւ Փարիզի մեծ Օփերային մէջ։

Պատերազմէն առաջ Փարիզի Օմ. Արեւելեան Սենեակին նախագահն էր։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀՐՈՍԱԽՈՒՄԲ ՄԸ ԿԸ ՅԱՐՁԱԿԻ ԵՒ ԿԸ ԲՆԱՋՆՋՈՒԻ

ՏԽՈՒՐ ԼՈՒՐԵՐ ԱՆԱՏՈԼՈՒԷՆ

ՀԱԼԷՊ, 27 Ապրիլ.— Քէմալական «չէթէ»ներ յաճախ կ'ասպատակին Սուրիոյ հողը, անցնելով սահմանը։ Անոնց պետն է Նոր Թօփալ Օսման մը։

Վերջին շաբաթները յաճախադէպ դարձած են արշաւները։ Շաբաթ մը առաջ, երբ 70ի չափ ճամբորդ եւ բեռնատար ինքնաշարժներ կը կողոպտուէին Համամի մօտիկ, Քէֆէր Սաֆրա կոչուած վայրը, կը հասնին ֆրանսական զինուորներ։ Երկուստեք հրացանաձգութիւնը երկար կը տեւէ։ Հրոսակները ունէին իրենց հետ գնդացիր, ռումբ եւ այլն։ Իրական պատերազմ մը։ Այս կռիւի ընթացքին 16 թուրք հրոսակներ դիտապաստ կ'իյնան, 12 հոգի ալ առանձին կը սպաննուին։ Ցեղական իշխանութիւնները ասոնց մարմինը կախաղան պիտի բարձրացնեն յօրինակ այլոց։

Հրոսակները կ'ըսեն եղեր. «մենք Մուսթաֆա Քէմալի չէթէներն ենք. մեզմէ վախնալիք բան մը չունիք»։

Կրկին թուրք չէթէները Այնթապի ֆրանսական խորհրդականին կինն ու տղան կ'առեւանգեն, սակայն ֆրանսական զինուորներու հետապնդումներով թէ մայրը եւ թէ՛ տղան կ'ազատուին։

Միւս կողմէ կը լսեմ թէ Թուրքերը Մէզրէի (Խարբերդ) Ֆրանս. վարժարանին մէջ դրած են պայթուցիկ նիւթեր. յետոյ վարժական լրտեսներու թելադրութեամբ իրբեւ թէ խուզարկութեան կու գան եւ կը գտնեն ռումբը։ Վարժարանին մէջ բնակող ֆրանսացի կրօնաւորները հարցաքննութեան կ'ենթարկուին, բայց կը մերժեն թրքական դատարաններու մէջ դատուիլ, պահանջելով ֆրանսական հիւպատոսի ներկայութեան դատուիլ։

Նոյնպէս Խարբերդէն հասած նամակ մը կը նկարագրէ տիրող հեղձուցիչ մթնոլորտը։

Քէմալական իշխանութիւնը իր փայփայած երազը շուտով իրականացնելու համար, ամբողջ Անատոլուի բնիկներուն ազդարարած է կա՛մ թրքանալ եւ կա՛մ երկրէն հեռանալ վեց ամսուան ընթացքին։ Կեսարիոյ, Մէրսինի, Տարսոնի եւ Ատանայի հայ բնակչութիւնը պայմանաժամ խնդրեր է, գործերը կարգադրելու համար։

*** Անցեալ օր Ուրֆայէն հոս ապաստանած էր քսան տարեկան պատանի մը, Պանտըրմայի Էրմէնի գիւղէն։ Այս տղան (Նազարէթ) հազիւ թէ կը յիշէ իր ծննդավայրը, հայրն ու մայրը։ Կը պատմէ մեզ թէ ամբողջ Ուրֆայի շրջանին մէջ շատ մը կրօնափոխ Հայեր կան, ընտանիքներ եւ անհատներ, մանչ թէ աղջիկ։ Անոնք կ՚ կարծեն թէ ա՛լ հայութիւն չէ մնացած աշխարհի երեսին, իսկ Նազարէթ ինքը մեզ կը պատմէ թէ, դիպուածն էր որ իրեն օգնութեան հասաւ։ Օր մը Թուրքերուն հետ բանակ ւիւի մը ընթացքին «կեավուր» կ'անուանեն զինք։ Ցանկարծ սթափելով, կը յիշէ եղերական պատմութիւնը, եւ վերջապէս օր մըն ալ կ'որոշէ լքել իր նոր ծնողքը ու շունչը կ'առնէ Հալէպ։

*** Այս օրերս յաճախ կ'ընդունինք անգլիացի եւ ամերիկացիհիւրեր՝ընկերակցութեամբ հայ պատուելիներու, որոնք կ'այցելեն հայ դպրոցներ եւ զանազան հարցումներ կ'ուղղեն։ Մասնաւորապէս կը հարցնեն թէ ի՞նչ դաւանանքի պատկանող Հ․յեր ենք եւ «Well, well»ով կը հեռանան։

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ

ՀԱՄԻՏԻ ԹՈՌՆՈՒՀԻԻՆ ՄԱՀԸ

Իշխանուհի Համիտէ, 16 տարեկան, որ իր ծնողքին հետ կը բնակէր Նիս, Փալէ Գլէօրի, Սէն-Մորիսի թաղին մէջ, զոհ գնաց մահացու արկածի մը։ Դեռատի իշխանուհին լոգանքի համար բաղնիքի սենեակը կը գտնուէր։ Ցեսնելով որ կ'ուշանայ, ծնողքը դուռը բանալով ներս մտան։ Համիտէ հոգեվարքի մէջ էր։ Անմիջապէս բժիշկ մը կանչեցին, սակայն անօգուտ, քիչ վերջ հոգին աւանդեց։

Կը կարծուի թէ մահը առաջ եկած է ջուր տաքցնող գործիքէն ելած օդային կազէն։ Համիտէ աղջիկն էր իշխանուհի Րէֆիայի եւ Տամատ Ֆուատ պէյի եւ թոռը Ապտիւլ Համիտի։

ՀԱՅ ՄԸ ՎԻՐԱՒՈՐ.— Մարսէյլի մէջ, նաւահանգստի աշխատաւորներու միջեւ ծագած վէճի մը ընթացքին, Մէրկէրեան անունով հայ մը, 40 տարու, ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ, փորէն դրուած դանակի հարուածով մը։ Մահամերձ վիճակի մէջ, վիրաւորը փոխադրուեցաւ հիւանդանոց։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԷԿ ՍԻՐՏ, ՄԷԿ ՀՈԳԻ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ, 28 ապրիլ. — Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը երկուքին Օթէլ տը Ֆրանսի սրահին մէջ մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ Ապրիլ 11/24ը, նախաձեռնութեամբ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Ենթակոմիտէի, Սթանոցի, Մարաշի, Տիգրանակերտի, Լճէի Հայր. եւ Նորակազմ Հ. Ե. Ե. Ի. Միութեանց։ Ժամանակէն շատ առաջ սրահը լեցուած էր եւ շատերը պատուհաններուն եւ դրան առջեւ ոտքի կեցած էին, իսկ աւելի ուշ մնացողները, որ մեծ թիւ մը կը կազմէին, ետ վերադարձան տեղի չգոյութեան պատճառաւ։

Կարգապահութեան կը հսկէին Սթանոցի Հայր. Միութեան Նորակազմ սկաուտական խումբը իր դրօշակով։ Կարգադիր յանձնախումբը ամէն ջանք թափած էր հանդէսին վայելչութեան համար։ Մասնաւոր սգաբեմ մը շինուած էր որուն վրայ զետեղուած էին Մայր Հայաստանի նկարը եւ Ապրիլ 11-24ի նահատակուած մտաւորականներու խմբանկարը։ Բեմին ճակատը կ'երեւային հետեւեալ խօսքերը. «Այսքան չարիք թէ մոռանան մեր որդիք. թող ողջ աշխարհ Հային կարդայ նախատինք»։ Սգաբեմը շրջապատուած էր ծաղկեպսակներով, ինչպէս նաեւ եռագոյն ժապաւէններով, իսկ երկու սկաուտներ բռնած էին հայկական եւ ֆրանսական դրօշակները։

Նախագահ Ցուսիկ քահանայ բացատրեց օրուան նշանակութիւնը հրաւիրելով ներկաները մէկ վայրկեան ոտքի կենալ։ Հանդէսը սկսաւ «Մեր Հայրենիք» խմբերգով։ Արտասանութենէ մը յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Ազգային Միութեան ներկայացուցիչ Պ. Խ. Գ. որ պարզեց հայաջինջ քաղաքականութեան հետեւանքները։ Սթանոցի Հայր. Միութեան կողմէ Պ. Թ. նոյնպէս օրուան տօնին շուրջ խօսելէն յետոյ, յորդորեց ամէն գնով Հայ պահել մեր նոր սերունդը։ Տիգրանակերտի Հայր. Միութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Գ. Ք., որ շեշտեց չմոռնալ մէկ միլիոնի վրէժը։ Իսկ Հ. Ե. Ե.ի Միութեան կողմէ՝ Պ. Տաճատ Գնդունի, բացատրելով թէ ինչպէս Թուրքը իր զազանային ծրագիրը իրականացնելու համար նախ մեր երակները կտրեց, յետոյ հազարներով մեզ քշեց դէպի անապատները։ Վերջին խօսողն էր Հ. Յ. Դ. Ենթակոմիտէիս կողմէ ընկ. Բ. Ազապէկեան, որ յայտարարեց թէ մեր մէկ միլիոն նահատակները մեզմէ կը պահանջեն պահել մեր լեզուն ու ազգութիւնը եւ իրականացնել միացեալ եւ անկախ Հայաստանի գաղափարը։

Ամենավերջին տեսարանն էր Սթանոցի Հայր. Միութեան կողմէ փոքր կտոր մը, որուն առաջին մասը կը ներկայացնէր աքսորի կեանքը, երկրորդ մասը որբանոց մը. Հայ որբերը հաւաքուած կը պատմէին որբանոցի մայրիկնուն իրենց քաշած տառապանքները։ Հանդէսը փակուեցաւ «Բամ փորոտան»ով։ Մէջ ընդ մէջ եղան շատ մը արտասանութիւններ եւ երգեր։

*** Կ'արժէ երկու խօսք ընել Նորակազմ Հ. Ե. Ե. Միութեան մասին։ Այս միութեան անդամները գրեթէ բոլորն ալ աւելեց մէկ տարի առաջ համայնավարներ եւ «Հօկճի»ներ էին, որոնք համաշխարհային յեղափոխութիւն կը քարոզէին, ուրանալով ազգութիւն եւ ամէն սրբութիւն։ Բայց այսօր բոլորն ալ թունդ ազգայնականներ դարձած են եւ կ'ուզեն ազգային ոգին վառ պահել ժողովուրդին մէջ։ Կ'ուզենք հաւատալ թէ վերջնական է իրենց զղջումը։

Դ. Ե.

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

ՌՈՄԱՆ.— Տեղւոյս Զ. Ե. Ռ. Միութեան նախաձեռնութեամբ եւ Մալաթիոյ Կրթասիրաց ընկերութեան մասնակցութեամբ տօնուեցաւ ապրիլեան համազգային սգատօնը Ժան Ժօռէսի ընդարձակ սրահին մէջ։ Ներկայ էր տեղւոյս գաղութին մեծ մասը։

Նախագահ ընկեր Սարգիս Պիլալեան քանի մը խօսքերով ժողովը բացաւ եւ հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս ունկնդրել Շոփէնի մահերգը, զոր նուագեց Ջութակահար ընկեր Հրանտ Յակոբեան։ Յետոյ եղան աւուր պատշաճի արտասանութիւններև մեներգ։

Բեմ հրաւիրուեցաւ «Հայ Սիրտ»ի խմբագիր Պ. Եղիշէ Թորոսեան, որ պատկերացուց այն անհուն տառապանքը որուն ենթարկուեցաւ հայ ժողովուրդը, մինչեւ մտաւորականներու աքսորն ու մահը։ «Այնքան զոհերու փոխարէն եզրակացուց, շահեցանք միայն մուրհակ մը՝ ի հարկէն հայկական դատը պաշտպանելու։ Հոն է մեր հայրենիքը ուրկանգնած է Մասիսը՝ իրվճիտ դէմքով, կանգած Հայաստանի սիրտը։» Ու հրաւէր կարդաց սիրով կապուիլ իրարու հետ եւ վառ պահել մեր լեզուն եւ ըլլալ հայրենասէր։

Հանդէսը փակուեցաւ դարձեալ մահերգով։

Մ. Թաշճեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՆԵՆ ՖՈՒԹՊՈԼ ԽԱՂԱՑՈՂՆԵՐԸ ԱՄՐԱՆ ԵՂԱՆԱԿԻՆ

Ֆութպոլը ձմրան խաղ մըն է։ Խաղացողէն կը պահանջէ այնպիսի ճիգ մը զոր չէ կարելի երբեւան բերել ամրան տաք արեւին տակ, առանց վնասելու առողջութեան։ Ասոր համար ահա Մայիսի առաջին օրերուն հետ միասին, մարզավայրերու արդէն հասակ նետած կանանչ մարգին վրայէն կը պակսին տակաւ առ տակաւ ֆութպոլի սիրահար երիտասարդութեան շարքերը։

Բայց ի՞նչ կ'ընէ ֆութպոլ խաղացող մը ամրան եղանակին, ի՞նչ կ'ընեն ֆրանսացիները։

Կայ անշուշտ մաս մը որ կը մնայ անշարժ եւ իր պարապոյ ժամերը կ'անցընէ նստած սրճարանի մը պատշգամը, վիճաբանելով *սփոռ*ի վրայ՝ որմէ ինք այնքան հեռու է այդ պահուն։

Իսկ ուրիշ խումբեր — աւելի բազմաթիւ այս վերջինները — շաբաթը անգամ մը գոնէ կ'երթան դարձեալ մարզավայր եւ կը ջանան զարգացնել իրենց մարմնական կարողութիւնները, կատարելով այս անգամ աթլէթիկ փորձեր։

Աթլէթիսմը արդէն անհրաժեշտ է ֆութպոլ խաղացողի մը համար։ Ի՞նչ կ'արժէ արդարեւ բերդապահ մը որ ցատկել չի գիտեր կամ յառաջապահ մը որ չի կրնար վազել եւ կամ շուտ մը կը յոգնի։

Ֆութպոլ խաղացող մը, ուրեմն, ամրան եղանակին լաւագոյն կերպով անցուցած կ'ըլլայ իր ժամանակը, եթէ իր ազատ ժամերէն մաս մը նուիրէ աթլէթիսմի։

Կարելի է նաեւ անշուշտ, երբեմն երբեմն, իրիկուան զովին, կատարել գնդակին վրայ փորձեր, ինչպէս քշել (տրիպլինկ), փաս եւլն.։ Բայց պէտք չէ բնաւ կիզիչ արեւի մը տակ լուրջ խաղ մը կազմակերպել, որովհետեւ ոչ միայն օգուտ չունի այլ վնասակար ալ է։

Վ. Մ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ՝ Կ. Խրայեանի, Տպագր. Արարա-Մարսէյլ։ Գին 2 ֆրանք։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ՍԱՆԴՈՒԽԷՆ ԻՆԿԱԾ Է…

Մէկ անգամ միայն երեւաց Մխթարը, հինաւուրց եղերական եղանակի մը սուլոցը շրթներուն, իր հօտի ծեր շունին հետ, Խորենենց մարագի պատին տակ, ուր՝ եկեղեցիք Շըլկանց պետօի եւ Ոստկանց Բաղտօի գոմէշներու խուրը կը դիտէին։

Մխթարը մէկն եղաւ այն հուժկու ջահիլներէն որոնք ամուր երքաշէինպետօի կատաղի գոմէշին եղջիւրին նետուած կապը։

Անոնց հայեացքները իրարու եկան, տղուն կարմրած այտերը դալկացան, աչքերը պղտորեցան ու ջառնարածը սրտանց արիւն լացաւ։

Հարսները՝ դեռ աղջիկնութեան օրերու աղուորութեամբ՝ եւ տենչերով գինովցած, գեղին ղօքը կը տանջէին. իսկ տղաք հատախի շալ շապիկները հագած Փըրըլ Փըրըլ «փէլքկտուն» ու նաղշուն արաղչիններու տակ, հինգ մքուք ու պ․նափ շալվարներու մէջ, քիրմանի շալը մէջքերնուն, եկեղեցիի բակն ու գեղին ճամբաները ոտնատակ կուտային։

Դեռ մայրութեան չնստած գարձուորներէն շատերը, մանկութեան յիշատակներուն եւ անմեղ սէրերու շրջանը կը փակեն դարձին վախճանով։ Անկէ ետք, տղաք, նորէն կը դառնան արտին ու արօրին ու մաճին։ Որքան ալ որ դըժուար ըլլայ մոռացումը դարձի օրերու անուշիկ զոհերուն եւ գողցած համբոյրներուն…։ Դարձը Շուշանի համար չէր սակայն։ Սրտմաշուկ օրերը տարիներու չափ երկար ու դառն եկան իրեն։ Սառա խաթունը չկար այլեւս։ Քոյրը կեսրանց գացեր էր քաղքը։ Իսկ Մխթարը ա՛լ չերեւաց։ Շուշան՝ դարձը կիսատ ձգած քաղաք վերադարձաւ։ Զարմանքն ու արմանքը պաշարեց գիւղը եւ սակայն պատճառը անյայտ մնաց գիւղացիներուն։

— Ես ալ չըմ գիտնայ — կը պատասխանէր Շուշանի ալեւոր հայրը, օրը հազար հեղ դրուած հարցումներուն։

— Ես ալ չըմ գիտնայ,—կ'ըսէր ու բարկացած կը գոցէր դուռը։

***

Հէքեաթները յաճախ կը պատմեն հրաշքներու մասին, գեղին կեանքը անմասն չէ՛ հրաշքներու չափ անսպասելի իրողութիւններէ։

Մխթարը հիմա քաղքցի փեսային կառապանն է։

— Ժիր, աշխատասէր տղայ է, հպարտութեամբ կը խօսի քաղքցին իր կառապանի մասին։ — Հալալ կաթ է ծծեր — դիտել կուտան դրացիները, եւ խանօենց Մարգար էֆէնտին հինգ գեղին ոսկի աւելի կը խոստանայ եթէ Մխթար իր տան մշակը դառնայ։

— Սիրո՛ւն մանչուկ է, մե՛ղք, որ գիւղացի է, կը խօսին տղու ետեւէն քաղքցի աղջիկներն ու հարսները։

Գառնարածըերջանիկէ հիմայ, եւ ամէն անգամ, երբ ան արաբական զոյգ մընժոյգներու սանձերէն ու բաշերէն կախուած ջուր կը տանի կատաղի կենդանիները, ողջ թաղը, աչէլն ու ջահէլը դուրս կը թափուին, անվախ տղուն յաղթական կեցուածքին ու ճկունութեան հիանալու։

Շուշանը կը հրճուի, մինչեւ մէջքը վար կախուած է պատուհանէն, կը հետեւի տղու աշխատանքին, առնգեւ ճիպերուն ու մանաւանդ գաղտագողի ժպիտներուն։

Գիշերները՝ երբեմն անըմբռնելի խորհուրդներով, անգիր պատմութիւններով յղի կ'ըլլան։

Երեւակայութիւնն անզօր է, նոյն յարկին տակ անսահման կարօտով տառապող, հեռուէ հեռու անխօս իրար նայող ու խամրող զոյգերու ցաւը չափելու եւ զգալու համար, ոչ ոք զգաց եղերական վախճանի ահաւորութիւնները. զոյգ եղնիկներու՝ մէկ բոյնին մէջ տեղաւորումի ատեն, բացի կառապանէն, որշատ մը գիշերներմղկտալով եւ արիւն-արցունքով լուսցուց։

— Է՜յ. շա՛ն լակոտ վըրըշիկ, Շուշանը քո խանըմն է հիմա. բարեւ բռնէ երբ առջեւէդ կ'անցնի. պոռաց օր մը աղան, երբ Շուշանը պատրաստուէր կառք նստելու։

Մխթար հառաչեց միայն ու երբ հարսը կռացած կառապանին դէմքին վրայ անոր դէմքին տակն ու վրայութիւնները կը փորձէր կարդալ, կառքը սուրաց աւազուտ փողոցներով։

Այդ գիշեր, Շուշանը իր երազներուն մէջ մինչեւ լոյս Մխթարի հետ էր։

Ամրան՝ երբ աղան ամիսներ շարունակ, Այգեստանի պտղաւէտ ծառերու շուքին տակ, բարեկամներու հետ նարտի խաղալով, նարգիլէ քաշելով, թանկագին խորտիկներով եւ մաստիկա ու քոնեակ կոնծելով, օր կը մթնցնէր, Մխթարը ջորիները լեռ կը տանէր, դեռ ձերմակ, մեծ աքաղաղը չկանչած, երբ փողոցները նոր կը մերկանան խաւարակուռ պատանէն, եւ արշալոյսի առաջին շողերը ծիածան կը պարզեն ծովակին երեսը, ու արեւը հարսնուկի մը պէս կը քօղաւորէ Սիփանի գագաթը։

Հիմա՝ տղան ամբողջ օր Արարուց սարի կուրծքը կը փորէ եւ ծանր կոճեր մէկիկ մէկիկ կը խլէ մայր հողէն։ Քրտինքը քանի՜ հեղ կը թրջէ անոր կտաւէ շապիկը եւ արեւէն չորցած տրեխները։

Իրիկունները՝ կը քալէ ան մեծ հրապարակին մէջտեղէն բռնաւորուած ջորիներուն ետեւէն, մի՜շտ հպարտ ու յաղթական։

Ինչպէ՜ս կարօտ է Շուշանին, որը կարծես տարի ըլլայ

(Շար.)

ԱԶԳԻՆ

ներ։ Ընտրուեցան միայն 44ը (43 նախկին խորհրդականներ և 1 նոր), իսկ 36 հոգի համեմատականի մնացին։ Անոնց ընտրութիւնը պիտի կատարուի այս կիրակի։ Ընտրուած 44 հոգիէն 34ը «ազգային միութեան» կառավարութեան կուսակիցներ են, 2ը արմատական - ընկերվարական, կը հանրապետական-ընկերվարական, 2ը ընկերվարական եւ 5ը համայնավար։

Համեմատականի մնացած 36 հոգիէն 31ը նախորդ թաղապետական խորհրդականներ են՝ 8ը կառավարական, 4ը արմատական-ընկերվարական, 1ը հանրապետական-ընկերվարական, 13ը ընկերվարական եւ 3ը համայնավար։ Մնացած 5ը նոր թեկնածուներ են։

Գալով Ֆրանսայի միւս նահանգներուն, մինչեւ երէկ առաւօտ ներքին նախարարութիւնը ստացած էր 5000է աւելի բնակիչ ունեցող 640 համայնքներու արդիւնքները, բացի Փարիզէն եւ Սէն նահանգէն։ Ըստ այդ տեղեկութեանց, 255 համայնքներու մէջ ընտրութիւնները յաջողած են, իսկ 385ին մէջ թեկնածուները համեմատականի մնացած են, սակայն 130 համայնքի մէջ մեծամասնութիւն գոյացած է։ Այս հաշուով առայժմ կ'ունենանք հետեւեալ պատկերը.— ընտրուած կամ մեծամասնութիւն ստացած են ամբողջ Ֆրանսայի մէջ՝ 5 պահպանողական, 61 հանրապետական ժողովրդավար միութիւն, 65 ձախ հանրապետական, 20 արմատական հանրապետական, 111 արմատական ընկերվարական, 16 հանրապետական ընկերվարական, 91 ընկերվարական եւ 13 համայնավար։

Ամբողջ Ֆրանսայի մէջ խաղաղ անցան ընտրութիւնները։ Միայն Սթրազպուրկի մէջ կռիւ ծագեցաւ համայնավարներու և ընկերվարականներու միջեւ, իսկ Նիմի մօտ Ժէնէրաքի մէջ խումբ մը մարդիկ սրահէն ներս մտնելով քուէները պատռեցին։

Հանրապետութեան նախագահ Պ. Տումէրկ կիրակի առաւօտ իր քուէն անձամբ ձգեց Շան'զ Էլիզէի քուէտուփին մէջ։ Ներքին նախարար Թարտիէօ Պէլֆոր գնաց՝ քուէարկելու համար։

Վերջին թաղապետական ընտրութիւնները կատարուած էին 1925ին։ Այսուհետեւ փոխանակ չորսի, թաղապետական խորհուրդները վեց տարի պիտի պաշտօնավարեն։

Ֆրանսեւթուրք բանակցութիւնները

Թրքական շրջանակներէ առնուած տեղեկութեանց համաձայն, Թուրքեւֆրանս. բանակցութիւնները դադարի շրջան մը կ'անցընեն այս միջոցին։

Ինչպէս գրած էինք, դեսպան կոմս տը Շանպրէօն Փարիզէն հաշտարար հրահանգներ տարած էր վերջին անգամ և ասոր վրայ բանակցութիւնները վերսկսած էին։ Այդ հրահանգներով ֆրանս. կառավարութիւնը կ'ընդունէր Սուրիոյ սահմանը սրբագրել ի նպաստ Թուրքիոյ, և միեւնոյն ատեն կարգադրել կալուածական խնդիրները։ Յետոյ, սակայն, Ատանա-Մերսին երկաթուղիի խնդիրը ծագեցաւ։ Թուրք կառավարութիւնը երկրի ապահովութեան տեսակէտով անհրաժեշտ կը գտնէ այդ գիծը իր ձեռքին մէջ ունենալ. իսկ Ֆրանսացիները կ'ուզեն որ իրենց ընկերութեան կողմէ շահագործուի։

Այս նոր խնդրին վրայ, Սուրիոյ սահմաններու մասին գոյացած համաձայնութիւնը վերջնական չեղաւ եւ Փարիզ առաջարկեց բոլոր վիճելի հարցերը իբրեւ ամբողջութիւն մը իրաւարարութեան ենթարկել։ Թուրք կառավարութիւնը մերժեց այս առաջարկը, զայն գտնելով անգործնական և միեւնոյն ատեն հակառակ Էնկիւրիի դաշնագրին։ Ասոր վրայ է որ ֆրանս. դեսպանատան խորհրդականը Փարիզ եկաւ նոր հրահանգ ուզելու։

Աֆղանիստան եւ Մոսկուա

Փարիզի աֆղանական դեսպանատունը կը հաղորդէ հետեւեալ զեկոյցը.

— Կարգ մը թերթեր հրատարակած են յայտարարութիւնները օտար դիւանագէտի մը, որու համաձայն իբրեւ թէ աֆղանական բանակները զէնք եւ ռազմանիւթ կը ստանան խորհրդային կառավարութենէն։ Բացարձակապէս կը հերքուին այս անհիմն եւ դիտումնաւոր լուրերը։

Խորհրդային կառավարութիւնը երբեք չէ խառնուած Աֆղանիստանի ներքին գործերուն։ Հակառակ յիշեալ դիւանագէտի խօսքերուն, երկրին կացութիւնը հետզհետէ կը բարւոքի։

⁂ Նոր տեղեկութեանց համաձայն, Պէչէի Սաքայի ուժերը կարեւոր յաղթանակներ տարած են Ամանուլլահի զինուորներուն վրայ։ Ղազնիի կռիւը եղած է շատ արիւնալի։ Պէչէի Սաքայի զինուորները ծանր կորուստի ենթարկելէ վերջ Ամանուլլահի ուժերը, Ղազնիէն 12 քիլոմեդր անդին նետած են զանոնք։ Նատիր խանի զինուորները եւս պարտուած են հարաւային շրջանին մէջ։ Շինվարի ցեղախումբը անցած է Պէչէի Սաքայի կողմը եւ նահանջի ենթարկած Ամանուլլահի կուսակիցներէն Քատը Ապտիւրրհամանը։

Անգլեւթուրք յարաբերութիւնները

Անգլիոյ արտաքին նախարար Սըր Օսթըն Չէմպըլէյն Լոնտոնի մէջ ընդունած է Միլլիէթի թղթակիցը որուն յայտարարած է.

— Մուսուլի խնդրին լուծումէն վերջ, մեր յարաբերութիւնները բարեկամական եղած են, կրնամ ըսել նոյնիսկ մտերմական։ Ձեզի ծանօթ են մեր արտաքին քաղաքականութեան նպատակներն ու ձգտումները։ Մասնաւոր դաշինքներ չենք կնքեր։ Մեր նպատակն է բարեկամական յարաբերութիւններ հաստատել բոլոր պետութիւններու հետ։ Այս ուղղութեամբ Թուրքիոյ հանրապետութեան հետ մեր յարաբերութիւնները այնքան առաջ գացած են որ կրնամ մտերմական կոչել զանոնք։ Երկու երկիրներուն միջեւ անլոյծ մնացած խնդիր մը չեմ յիշեր այս վայրկեանիս։

Թնդանօթի ձայներ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ քանի մը օրէ ի վեր զօրաւոր թնդանօթաձգութիւն մը կը լսուի ռուսեւռումէն սահմանագլուխին վրայ։ Մասնագէտները կ'ըսեն թէ շատ մեծ թնդանօթի ձայներ են ատոնք։ Ժամը շուրջ 70 ռումբ կ'արձակուի։

Ռումանական շրջանակներու մէջ կը կարծուի թէ Ուկրայինայի շրջանին մէջ գիւղացիները դարձեալ ապստամբած են խորհրդային իշխանութեան դէմ։

Հ.Յ.Դ. ԱՐԵՒՄՏ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ

Ներկայացուցիչը ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերներն ու ընկերուհիները այս իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ Օ Քլէռ տը Լիւնի վերնայարկը։ Փլաս տ'Իթալի։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ԱՊՐԻԼ 11/24 ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԼԻՈՆ

18 Մայիս Շբ. իրիկուն 8.30ին։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ

Պատիւ ունինք յայտնելու հայ հասարակութեան որ Մայիս 6ի երկուշաբթի օրուընէ սկսեալ ընդունելութիւնները պիտի կատարուին ըստ առաջնոյն առաւօտները ժամը 10.30էն 12.30 եւ կէսօրերէ յետոյ ժամը 2.30էն 4.30, 71 Ave. Kléber.

Փարիզ 4 Մայիս 1929 Տնօրինութիւն
ՀԱՅ. ԳԱՂԹ. ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՅՍ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9ԻՆ Peuple Français թատրոնը
42 Rue Hermel, Paris (18e), Métro, Simplon

ՈՒՇ ԼԻՆԻ - ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ

Զուարթ օփէրէթ 4 արար

Արեւելեան երաժշտախումբ ղեկավարութեամբ Թառիստ Աբգարի

Գիները՝ 10 եւ 5 ֆրանք։ Դիմել՝ Vahan Maksoudianի, 17 Rue St. Jacques, Paris (5e):

ԲԱՑՕԹԵԱՅ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Տարօն Տուրուբերան Հայրենակցական միութեան Տէսինի մասնաճիւղին կողմէ։ Այս Հինգշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 4.30ին Սինէմա Նովէլթի թատերասրահին մէջ։ Կը մասնակցին Լիոնի Գոմէտի տրամաթիքի դերասաններէն Տէր և Տիկ. Յ. Լաթիֆեան, Տէր և Տիկ. Բաղդասարեան և Պ. Մութաֆեան։

Կը բեմադրուի՝ ՔՈՐՐԱՏՕ կամ ՈՃՐԱԳՈՐԾԻՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՄԱՍՏԵՂԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ „ԱՆՁՐԵՒ"Ը

Ֆրանսա եւ Սուրիա 20 ֆր.: Ուրիշ երկիրներ (բացի Ամերիկայէն 25 ֆրանք: փոստի ծախք չկայ: դիմել՝ L. Kévonianի 235 Fbg. St. Martin. PARIS (10e).

ԲԱՑԱՌՁԱԿԱՊԷՍ ԿԱՆԽԻԿ

Հ. Յ. Դ.

Լիոնի Վրէժ խումբի ժողովը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Ընկ. Ճանկէօզեանի սրճարանը։

Պուա Քոլոմպի Սահակ-Մեսրոպ գրադարանին վարչութիւնը կը յայտարարէ շահագրգռողներուն թէ այժմէն ձեռնարկած է 1930 տարուան համար Պատի օրացոյց մը հրատարակել։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԸ այս Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն 5՝ Հայերէն եւ Հայոց պատմութիւն (Պ. Մ. Նաթանեան)։

ՌՈՍՏՈՄ Գրադարանի վարչութիւնը կը ծանուցանէ հայրենակիցներու թէ իր գիրքերու քանակը ճոխացուցած է։ Գիրք ստանալ փափաքողները կրնան դիմել Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 8.30—10.30, 131 Fbg. du Temple. (Belleville).

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

կիպրոս, Կ. Ի.— 200 ֆր.։
Անիէռ, Ա. Ա.— 35։
ցոնթէն, Կ. Ֆ.— 50։
Ալֆոռվիլ, Տիկ. Զ. Ս.— 80։
Շավիլ, Հ. Ժ.— 40։
Շավիլ, Յ. Ե.— 35։ Ակսանք ղրկել։
Պուքսիէռ, Մ. Շ.— 90։
Իւսէլ, Խ. Բ.— 35։
Սէն Շամոն, Գ. Կ.— 10։
Լիոն, Գործ.— Ստացանք։
Լիոն, Յ. Պ.— 105։
Լիոն, Յ. Թ.— 35։
Վալանս, Գործ.— 600։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պաֆրացի Յովհաննէս Մուրատեան կը փնտռէ քոյրը Նոյեմի Բէօթէնէճեանը որ ասկէ մօտաւորապէս 9 ամիս առաջ կը բնակէր Փարիզի շրջակայքը 2 rue de la Fraternité, Arnouville les Gonesse, (S. et O.). Մտադրութիւն ունէր Հար. Ամերիկա մեկնելու։ Իմացնել՝ Hovhannès Mouradian, Americain College, Vieux Phalère, Grèce.

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ՏԻԿԻՆ ԼԻՒՍԻ ՍԵԽՈՒՄԵԱՆԻ

Sallé d'Iéna, 10 Ave. D'Iéna

11 Մայիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին։

Տոմսերու գինը 50, 30, 15, 10

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Զ. Ե. Ռ. Մ.եան Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը հրապարակաւ շնորհակալութիւններ կը յայտնէ Ապրիլ 11/24ի սգատօնին մասնակցութիւն բերող բոլոր ազգ. կազմակերպութիւններուն, ինչպէս եւ գեղարուեստական բաժնին մասնակցող հայ եւ օտար արուեստագէտներուն, Օր. Հ. Թորոսեանին եւ Սիփան երգչախումբին։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: F. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՄԱՅԻՍ 1929

8 MAI 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 951

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՀԱՆԴԷՊ

Երէկ ամփոփեցինք Ղափանցի Գերասիմին տպաւորութիւնները՝ խոշոր գիծերով։

Բացառիկ նորութիւններ չկան այդ յայտնութիւններուն մէջ։ Անոնց բուն արժէքը այն է որ, հեղինակը քար դրաւ իր սրտին վրայ, խանդավառութեամբ վերադարձաւ հայրենիք, հաւատաց շարք մը պատասխանատու անձերու խոստումներուն, բայց «աչօք բացօք» տեսնելով ամէն բան, հիասթափուեցաւ եւ կրկին թօթուեց ոտքին փոշիները։

— «Ես հիասթափուեցի եւ այսպէս հրապարակով խոստովանում եմ»։

— «Ո՛վ որ իր համակրանքն է յայտնում խորհրդային իշխանութեան, ոճիր է գործում հայ ժողովուրդին հանդէպ»։

Իր խօսքերը մասնաւորապէս ուղղուած են արտասահմանի գաղութներուն։ Բուն Հայաստանի ժողովուրդը պէտք չունի այդպիսի ազդարարութեանց, եւ հազար Գերասիմ չպիտի կրնային պատկերացնել իր տառապանքը։

Արդ, ի՞նչ կ՚ընէ արտասահմանի հայութիւնը, լսելով ու կարդալով այս յայտնութիւնները եւ ուրիշ բազմաթիւ ընդվզեցուցիչ իրողութիւններ։

Գրեթէ ոչինչ։ Մեծագոյն մասը կը լսէ ու կ՚անցնի։ Կան որ իբրեւ հէքեաթ կը կարդան զանոնք։ Իսկ ամէնէն զզուելին, — կան մարդիկ եւ խմբակցութիւններ, որոնք ոչ միայն չեն հաւատար, այլեւ հայրենասիրութիւն կը համարեն ճիշդ հակառակը նկարագրել,— ի հեճուկս Դաշնակցութեան։

Այս վերջիններուն համար,— ռամկավար, հնչակեան, մաս մըն ալ հնչակեան — խորհրդային իշխանութիւնը կատարեալ օրհնութիւն մըն է հայ ժողովուրդին համար, և ո՛վ որ կը քննադատէ զայն, կը դառնայ թշնամի եւ՛ Հայաստանի ե՛ւ հայ ժողովուրդին։ Անոնց աչքին արժէք չունին ոչ հայանուն իշխանաւորներու բարբարոսութիւնը, ոչ հայ աշխատաւորին թշուառութիւնն ու անբարոյացումը, ոչ հայրենիքին ծիւրումը, ոչ ալ «հայ կանանց արցունքներն ու դողդոջուն ձայնի աղաղակները»։

Անոնք հրապարակաւ փառք եւ գոհաբանութիւն կը մատուցանեն ամենակալ Չեկային — ինչպէս հաւատացեալները եհովային — որ բողոքի ձայն լսել չի տար, եւ ի հարկին մըտրակի, թնդանօթի տակ լռութեան կը դատապարտէ ո՛ր եւ է ընդվզում։

Մենք չենք պահանջեր որ այս մարդիկ մեզի հետ ըլլան, և միաբերան բողոքեն ապացուցուած գազանութեանց դէմ։ Բայց իրաւունք ունինք պահանջելու որ գոնէ հաստատեն թէ՝ որո՛ւ հետ են,— ափ մը «չինովնիկ»ներո՞ւ, թէ բուն ժողովուրդին։

Ո՛րքան ալ կեղծեն, անօգուտ է։ Բոլոր փաստերը կ՚ապացուցանեն որ ամբողջովին իշխանաւորներուն հետ է իրենց համակրանքը։ Անոնց արեւուն է որ կ՚աղօթեն և անոնց փառքին ու յաջողութեան համար է որ նիզակներ կը ճօճեն աջ ու ձախ։

Խորհրդային իշխանաւորը գիտէ որ այդ ժողովուրդը կ՚ատէ զինքը։ «Ժողովուրդը չի սիրում մեզ. չի կապւում մեզ հետ, ատում է մեզ եւ հին հոգեբանութիւն ունի»։ Չեկայի գործակալը չի վարանիր հրապարակաւ խոստովանելու այս ճշմարտութիւնը, որ գաղտնիք չէ ո՛ եւ է մէկուն համար։

Բայց համարձակէ այս իրողութիւնը մատնանշել ռամկավարին, հօկին, կարմրուկին կամ կոնակը դրամարկղին տուած ջոջին։ Քառասուն աղբիւրէ ջուր պիտի բերեն, ապացուցանելու համար թէ դաշնակցական «պրովոկացիա» է այդ։ Ճիշդ ինչպէս որ Թուրքերը «միւզիր» մարդոց յերիւրանք եւ զրպարտութիւն կը համարէին աշխարհասասան բարբարոսութիւններն ու կոտորածները, եւ կը պահանջէին աղօթել Սուլթանին արեւշատութեան համար։

Անշուշտ Երեւանցին կամ Զանգեզուրի գիւղացին չի փրկուիր, եթէ ռամկավարն ալ խոստովանի ճշմարտութիւնը, եւ գանի սեւը ճերմակ ներկելու արհեստէն։

Բայց, ուրիշին տառապանքը հասկնալուն մէջ անգամ՝ սփոփանք եւ մարդկային գիծ կայ։ Ուրեմն, գարշելի դիրքի մը մէջ կը գտնուին բոլոր անոնք որ, գիտնալով, համոզուած ըլլալով հանդերձ, սուտ կը խօսին, սուտեր գրի կ՚առնեն, ե՛ւ կ՚ուրանան, կը հեգնեն ամբողջ ժողովուրդի մը մարտիրոսութիւնը՝ իր իսկ հարազատներուն ձեռքով։

Կը տոկայ եւ կը համբերէ Զանգեզուրի գիւղացին։ Ակռայ կճրտելով, անզօր կատաղութեամբ կը դիմանայ ամբողջ Հայաստանի ժողովուրդը։ Ան պէտք չունի ձեր կեղծ արցունքներուն, եւ կ՚արհամարհէ ձեր ձրի մխիթարանքներն ալ։

Բայց, դպիրնե՛ր եւ փարիսեցինե՛ր, նկատի ունեցէք որ ան չի կրնար անվերջ հանդուրժել ձեր խարդախ հնարքներուն, որոնք մէկ նպատակ ունին, ծածկել իրականութիւնը, լզելով իշխանաւորներուն ոտքերը։

Այդ մէկը չպիտի ներեն ձեզ հազարաւոր աքսորականներն ու բանտարկեալները։ Այդ մէկը ձեր երեսին պիտի զարնեն անոնց ետեւէն լացող կիներն ու երախաները։ Այդ մէկը յաւիտեան պիտի յիշեցնէ ձեզ պատմութիւնը, որ աւելի երկար կը տեւէ քան ձեր կարճ յիշողութիւնը։

Արդարեւ, ձեր կեղծիքն ու խարդախութիւնը աւելի ծանր կը կշռեն տառապողին, հալածականին համար, քան Չեկայի նկուղներուն մէջ շաչող մտրակները։ Ձեր վատութիւնը, այս ազատ երկիրներուն մէջ, աւելի կը խոցոտէ բանտարկեալին մարմինը, քան խոստովանցնելու համար անոր միսին մէջ մխուած ասեղը։

Եւ դուք համարձակութիւն պէտք չէ ունենաք խօսելու հայրենասիրութեան մասին, երբ ուխտեր էք եօթը քարի տակ թաղել հայրենիքէն արձակուած լաց ու կոծի, չարչարանքի, կեղեքումի եւ թշուառութեան ձայները։

Անիրա՞ւ ենք, — ցոյց տուէք մէկ օրինակ որ հակառակն ապացուցանէ։

Շ.

МԱՄՈՒԼ

ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ՀԱՅ ԲԵԿՈՐՆԵՐԸ

Հայրենիք խօսելով Թրքահայ բեկորներու փրկութեան մասին կը գրէ (23 ապրիլ).

— «Մեր խորունկ համոզումով եթէ քիչ մը շարժին միմիայն Ամերիկայի Հայրենակցական միութիւնները եւ իրենց ունեցած պատրաստ գումարներու մէկ փոքրիկ մասը տրամադրեն այս մեծ ու նուիրական գործին, ապահովաբար առանց դժուարութեան եւ կարճ ժամանակի մէջ կարելի պիտի ըլլայ առաջադրուած նպատակի համար շօշափելի գումար մը մէջտեղ բերել։

Վեր ի վերոյ եղած հաշիւ մը համաձայն, մօտ 120 Հայրենակցական եւ կրթասիրաց միութիւններ կան միայն Մ. Նահանգներու մէջ։ Ասոնցմէ ոմանք աղքատ են եւ իրենց տարեկան եկամուտի նիհար աղբիւրներով հազիւ կը տապկուին իրենց իւղին մէջ։

Բայց կան եւ ուրիշներ, որոնք հարուստ են թէ իրենց անդամներու թուով, թէ պատրաստի գումարներով եւ թէ տարեկան եկամուտով։ Յիշենք, իբրեւ օրինակ, Արաբկիրցիներու միութիւնը, որ դեռ ասկէ քանի մը տարի առաջ ունէր 200 անդամ եւ 60 հազար տոլար պատրաստ դրամ, կամ Մալաթիոյ կրթասիրացը, 1500 անդամ եւ աւելի քան 100 հազար տոլար դրամագլուխ, կամ Էվերէկցիներու Ուսումնասիրաց ընկ.ը՝ 200 անդամ եւ 10 հազար տոլար։ Եւ դեռ շատ ուրիշներ, որոնք նուազագոյն հաշուով ունին 5-10 հազար տոլար հարստութիւն՝ պահ դըրուած զանազան դրամատուններու մէջ։

Բայց ինչո՞ւ միայն Հայրենակցական Միութիւնները կամ Բարեգործականը աչքի առաջ ունենալ այսպիսի նպատակի մը իրականացման համար։ Մի՞թէ Ամերիկահայ գաղութը ինքը՝ որուն հայրենասիրական խանդի եւ զոհաբերութեան հազուագիւտ ոգիի մասին յաճախ խօսուած է, անտարբեր պիտի մնայ, եթէ ընդհ. շարժում մը սկսի այստեղ յօգուտ մեր վտանգուած բեկորներու փրկութեան։ Այն ո՞ր Հայն է, որ քանի մը տոլար պիտի չտար Թրքական գեհենին մէջէն հայրենակից մը դուրս բերելու համար։ Յիշենք «Մէկ Հայ, մէկ ոսկի»ի ձեռնարկը, որուն այստեղ եւս շատեր բերին իրենց լիառատ եւ սրտաբուխ մասնակցութիւնը։

1922ի ռուսական սովին Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը կէս միլիոն ֆրանքի ալիւր փոխադրեց խորհրդային Հայաստան։ Երեւանի մէջ տեղի ունեցած հեղեղի եւ Ալէքսանդրապոլի երկրաշարժի առթիւ միայն այս թերթը իր բացած սիւնակով 40 հազար տոլար հաւաքեց եւ փոխադրեց երկիր։ Ուրիշներ եւս քիչ մը աւելի քիչ մը պակաս չափով օգնեցին մեր աղէտահար ժողովուրդին։

Ա՛րդ, եթէ զանազան աղէտներու առթիւ մենք ձեռնածալ չենք նստած եւ կրցած ենք մեր լաւագոյն զգացումները վերածել դրամական հինչուն աջակցութեան, ինչո՞ւ այժմ անտարբեր պիտի մնանք, երբ օգնութեան աղաղակը կուգայ բուն իսկ մեր հայրենիքի խորէն, մեր այնքան մօտիկ սիրելիներէն, ստուգապէս մահուան ճանկերուն մէջ օրհասական վայրկեաններ անցընող սրտահատոր արիւնակիցներէն։ Ո՛չ, պիտի չմնանք անտարբեր՝ եթէ կ՚ուզենք որ մեր աչքերէն հեռու գտնուած թըշուառ բազմութիւններու անէծքը չթափի մեր գլխուն»։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Զինաթափութեան խորհրդաժողովը

Ժընեւի Զինաթափութեան նախապատրաստական յանձնաժողովը դադրեցուց իր աշխատանքները։ Նաւային սպառազինումներուն մասին վիճաբանութիւն կը կատարուէր, երբ Ճափոնի պատուիրակ Սաթօ առաջարկեց պայմանագրութեան երկրորդ ընթերցումը յետաձգել, մինչեւ որ շահակից պետութիւնները իրարու միջեւ ուղղակի համաձայնութիւն գոյացնեն։ Անգլիոյ պատուիրակ լորտ Քըշընտըն ուժ տուաւ Ճափոնցիի առաջարկին եւ յայտնեց թէ նաւային զինաթափութեան խնդրին մէջ կարեւոր քայլեր առնուած են՝ մանաւանդ շնորհիւ ամերիկեան պատուիրակ Կիպսընի թելադրութիւններուն։

Ուստի որոշուեցաւ դադրեցնել խորհրդաժողովի նիստերը՝ մինչեւ որ նաւային խնդիրը կարգադրուի։

Այս առիթէն օգտուելով, խորհրդային պատուիրակ Լիտվինոֆ պրոպագանդի մեծ ճառ մը եւս խօսեցաւ, ցոյց տալու համար թէ զինաթափութիւնը ջուրն ինկաւ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ձեռնարկը սնանկացաւ։

Յունաստանի պատուիրակ Փոլիթիս խօսեցաւ փակման ճառը եւ յայտնեց թէ Խորհրդաժողովը առժամաբար կը դադրեցնէ իր նիստերը, որոնք պիտի վերսկսին յառաջիկայ աշնան։

Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը իր վեցերորդ նստաշըրջանը սկսած էր ապրիլ 15ին։

Հելլէնաթրքական վէճը

Անատոլուի գործակալութիւնը կը հերքէ այն լուրերը թէ Թուրքեւհելլէն բանակցութիւնները յետաձգուած են մինչեւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյի վերադարձը։ Ընդհակառակն, շփումները կը շարունակուին եւ երկու կողմերը կարգ մը կէտերու շուրջ համաձայնած են։ Գործակալութիւնը կ՚աւելցնէ թէ Խառն Յանձնաժողովի չէզոք անդամները մօտերս Էնկիւրի պիտի երթան։ Անոնց հասնելէն վերջ կը նախատեսուի որ փոքր անհամաձայնութիւններն ալ հարթուին։ Եթէ առանձին դժուարութիւն մը չծագի, հելլէնական խնդրին լուծումը կատարուած իրողութիւն կարելի է համարել։

Թուրք կառավարութիւնը Պոլսոյ մէջ գրաւած է երկուքուկէս միլիոն ոսկի արժէքով հելլէնապատկան կալուածներ։ Այս պարագան խնդրին լուծումը դժուարացուցած է։ Եթէ համաձայնութիւն չգոյանայ, մնացեալ կալուածներն ալ պիտի գրաւուին եւ խնդիրը այս կերպով մէջտեղէն վերցած պիտի ըլլայ։ Ամէն պարագայի, փոխանակութեան խնդիրը լրացած կարելի է համարել։

*** Փոխանակութեան խառն յանձնաժողովի Թուրք երկրորդ պատուիրակ Նէպիլ կը յայտարարէ այս առթիւ.

— Էնկիւրիի Թուրքեւհելլէն բանակցութիւնները շատ նպաստաւոր ընթացքով մը կը շարունակուին։ Կալուածական խնդիրներու ընդհանուր հաշուեյարդարը պիտի կատարուի Խառն խորհրդաժողովին մէջ։ Որոշուած է նոյնպէս ոչ-յարձակումի ուխտ մը կնքել Յունաստանի հետ։ Այս մասին նախապատրաստական բանակցութեան ձեռնարկուած է եւ կարգ մը հիմեր նկատի առնուած են։

Կացութիւնը Պերլինի մէջ

Պերլինի ոստիկանութիւնը պաշտօնապէս կը հաղորդէ որ 48 ժամէ ի վեր Վէտինկ թաղին և 36 ժամէ ի վեր Նոյքէօլնի մէջ խաղաղութիւն կը տիրէ, հետեւաբար եւ պաշարման վիճակը վերցած է այդ թաղերուն վրայէն։ Սակայն և այնպէս կարգ մը նախազգուշութիւններ ձեռք առնուած են՝ անկարգութիւնները արգիլելու համար։

Ոստիկանական կարեւոր ուժեր խուզարկութիւններ կատարեցին Կարլ-Լիպքնեխտ Տան մէջ, կեդրոն Պերլին-Պրանտէպուրկի համայնավար կուսակցութեան։ Գրաւուած վաւերաթուղթերն ու տպագիրները քաղաքական ոստիկանութեան յանձնուեցան։

Համայնավար թերթ մը՝ «Մակտէպուրկէր Թրիպուն» երեք շաբաթ դադարման դատապարտուեցաւ։ Ոստիկանութիւնը փակեց համայնավար նախկին պատերազմիկներու կեդրոնը։ Հրամանագրով մը լուծուած հռչակուեցաւ համայնավար նախկին պատերազմիկներու դաշնակցութիւնը։ Այս վերջինին բոլոր գոյքերն ու թուղթերը, ինչպէս նաեւ դրամատան մէջ ունեցած հաշիւները գրաւուեցան։ Ներքին նախարարութեան մէջ խորհրդաժողով մը տեղի ունեցաւ՝ այս որոշումը ամբողջ Գերմանիոյ մէջ գործադրելու համար։

Միւնիխէն կը հաղորդեն թէ Պավերիոյ կառավարութիւնը արգիլած է նախկին պատերազմիկներու պավերիական դաշնակցութիւնը ։

Զոհերու մարմինները դիազննութեան կ՚ենթարկուին, ստուգելու համար թէ քանի՞ հոգի սպաննուած են ոստիկանական գնդակներէ ։

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, մայիս 1-3 Պերլինի մէջ ամբողջ սպաննուածներուն թիւն է 23, որոնց 18ը այր եւ 5ը կին։ Վիրաւորուած են 47 ոստիկաններ, որոնց 4ը ծանր։

Սպաննուածներուն մէջ է անգլիացի Զարլս Մաքէյ, Նոր Զէլանտայի մէկ թերթին թղթակիցը, որուն դիակը գտնուած է

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՐՕՑԿԻ Կ՚ԻՍԼԱՄԱՆԱՅ ?

Լոնտոն, 7 Մայիս.— «Տէյլի Էքսփրէս»ի Երուսաղէմի թըղթակիցը կը հաղորդէ որ՝ արաբերէն թերթի մը համաձայն՝ Տրոցկի՝ Պոլսոյ մէջ իր մօտ հրաւիրած է միւֆթին, որուն յայտնած է թէ այլ եւս չի կրնար ապրիլ առանց կրօնքի։

Եւ որովհետեւ Հրեաները նզոված են զինքը, փափաք յայտնած է միւֆթիին, Մարգարէին կրօնքը ընդունելու։

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՎԱԼՏԷՄԱՐԱՍԻ ԴԷՄ

Րիկայէն կը հեռագրեն թէ Լիթուանիոյ վարչապետ Վալտէմարաս իր կնոջ, փեսային եւ երկու սպաներու հետ Քովնոյի թատրոնը կ՚երթար ինքնաշարժով, երբ ռումբ մը նետուեցաւ կառքին վրայ։

Սպաներէն մէկը սպաննուեցաւ, վարչապետին փեսան եւ անցորդ կին մը վիրաւորուեցան։

Վալտէմարաս անվնաս է։

Ահաբեկիչը յաջողեցաւ փախչիլ ։

ԺԱՆ Տ'ԱՐՔԻ ՏՕՆԸ ՕՐԼԷԱՆԻ ՄԷՋ

Առջի օր Օրլէանի մէջ սկսան ժան տ'Արքի հինգհարիւրամեակի հանդէսները, որոնք երեք օր պիտի տեւեն։

Մայր եկեղեցիին մէջ ընդունելութիւն կատարուեցաւ պիոս ԺԱ. Պապի ներկայացուցիչ կարդինալ Լէփիսիէի, մեծ հանդիսաւորութեամբ։ Եկեղեցին ծաղիկներով եւ դրօշակներով զարդարուած էր եւ մեծ բազմութիւն ներկայ էր արարողութեան։

Այսօր հանրապետութեան նախագահ Պ. Տումէրկ պիտի նախագահէ Օրլէանի հանդէսներուն։

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԹՐՔԱՑՈՒՄԸ

Պոլսոյ կրթական տնօրէնութիւնը նկատի առնելով որ օտար եւ փոքրամասնութեանց վարժարաններուն Թուրք ուսուցիչներուն թոշակները դպրոցէ դպրոց տարբեր հաշիւներով կը տրուին, հրահանգեց բոլոր դպրոցներուն, ասկէ վերջ իրենց վճարումը ընել ամիսը 10 օրուան հաշուով։

Օտար եւ փոքրամասնութեանց դպրոցներուն հաղորդուած է թէ մարզանքի դասի միջոցին տրուած բոլոր հրամանները Թուրքերէն պէտք է ըլլան։

ԿՐՕՆԱՓՈԽ ՀԱՅ ՄԸ

Իզմիրէն կը հաղորդեն «Սօն Սաաթ»ի թէ Իգնատիոս օղլու Սատուլլահ անուն իսլամացած Հայ մը ձերբակալուած է, կառավարութեան եւ կառավարական պետերուն հանդէպ լեզուագարութիւն ըրած ըլլալուն համար։

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ՆՈՐ ԱՅԲՈՒԲԵՆԸ

Էնկիւրի, 7 մարտ. — Այսուհետեւ պիտի չկրնան ամուսնանալ բոլոր անոնք որոնք նոր այբուբենը չեն գիտեր։

Կառավարութիւնը հրամայեց որ ասկէ վերջ ամուսնութեան արտօնագիր չպիտի տրուի բոլոր անոնց որոնք չեն կրնար ցոյց տալ պաշտօնա՛ան քննիչներուն կողմէ ստորագրուած վկայագիր մը, հաստատող թէ գիտեն նոր այբուբենը։

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ պիտի պատժուին բոլոր անոնք, որոնք հանրապետական կառավարութեան կողմէ բացուած դպրոցները չեն յաճախեր՝ լատինական տառերը սորվելու համար։

Մայիս 30էն վերջ ծանր տուգանքի պիտի դատապարտուին 15էն մինչեւ 45 տարեկան այն բոլոր Թրքահպատակ այրերն ու կիները, որոնք չեն կրնար ցոյց տալ այբուբենը սորված ըլլալու վկայագիր մը։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ԱՌԱՋ

Ընկերվարութեան դէմ բացուած պայքարը թերեւս ամէնէն յատկանշական երեւոյթն է յառաջիկայ ընտրութիւններուն: Դասական երկու կուսակցութիւնները, որոնց քաղաքական ու ընկերային ուղղութեանց մէջ չկայ շատ հիմնական տարբերութիւն մը, միջոց ու եռանդ չեն խնայեր հեռու պահելու համար ընկերվարականները իշխանութենէ:

Բազմատեսակ արտաքին ու ներքին հոգեր կան սեղանի վրայ, բայց այդ բոլորէն առաջ ղեկավար շրջանակներու միտքը կը չարչրկէ ընկերվարութեան դէմ կռուելու անհրաժեշտութիւնը:

Անգլիոյ մէջ կայ որոշ դասակարգ մը՝ սերտօրէն կապուած իր նիւթական ստացուածքին ու պահպանողական մտայնութեան մը, որուն համար ընկերվարութիւնը աղէտներուն առաջինն է ու վերջինը: Մղձաւանջ մըն է ան որ կը հալածէ ունեւոր զանգուածը: Այդ դասակարգին պատկանողները խորունկ համոզում ունին որ ամէն չարիք կը դարմանուի, եթէ ջախջախեն ընկերվարութիւնը:

Բնականաբար իրերու այս տրամաբանական ընթացքին հետեւող ու լրջօրէն մտածող տարրերը այդ աստիճան միամիտ չեն եւ աւելի պայծառ կը տեսնեն իրական կացութիւնը: Վարիչ շրջանակները շատ լաւ կը հասկնան որ ընկերվարութեան դէմ ամէն գնով կռուելու ուխտը բաւական չէ, կասեցնելու համար շարժումին ծաւալումը, ոչ ազնուապետական այս երկրին մէջ, ո՛չ ալ ուրիշ տեղ: Այս պատճառաւ անոնց քայլերը աւելի չափուած, կշռուած են եւ իրենց մտահոգութիւնը աւելի իմաստ ունի: Կարգ մը բացորիկ ու պատասխանատու դէմքերէ դուրս, որոնք նոյնպէս կը հաւատան ընկերվարութեան խորտակումին, օրուան իշխանաւորները մէկ բանի կը ձգտին միայն — թումբ քաշել ընկերվարական յառաջումին շարժումին առջեւ, որպէսզի չարիքը սահմանափակուի կարելի եղածին չափ. հեռացնել Աշխատաւորականները քաղաքական ասպարէզէն իբրեւ գործօն տարր եւ ձգել որ անոնք միմիայն նիւթական աշխատաւոր բազմութիւններու արհեստակցական կամ ո՛չ-քաղաքական շահերու պաշտպանութեան գործին: Մնացածը կը կատարեն իրենք, համաձայն իրենց ներկայացուցած դասակարգերու շահերուն:

Հիմ ունի՞ այս տեսակ ընդհանուր ծրագիր մը եւ կրնա՞յ յաջողիլ: Այս բանին համոզուելու համար, պէտք չկայ սպասելու ներկայ ընտրութեանց ելքին: Բաւական է յիշել նախորդ ընտրութիւնները, 1900էն մինչեւ 1924: Հետեւեալ թիւերը ցոյց կուտան թէ ինչ չափով նուաճում կատարած են Աշխատաւորականները խորհրդարանէն ներս.

1900ին	ունէին	2	երեսփոխան
1906ին	»	29	»
1910ին	»	42	»
1918ին	»	57	»
1922ին	»	142	»
1923ին	»	191	»
1924ին	»	152	»

*
* *

Երբ տրամադրութիւնները այսքան լարուած են, բնականօրէն կը սպասուէր որ աջակողմի խմբակցութիւնները միացեալ ուժերով մէկ ճակատ կազմէին հասարակաց վտանգին դէմ: Այս իմաստով համաձայնութիւն մը գոյացնելու մասին խօսքեր ալ եղան: Սակայն, ինչպէս յիշեցի անցեալ օր, ոչ մէկ դրական հիմ ունէին եղած թելադրութիւնները: Քաղքենի կուսակցութիւնները այն աստիճան լարուած են իրարու դէմ որ, նոյնիսկ ի գին ընկերվարականներու յաղթանակին չեն ուզեր իսկ մտածել պահպանողական - ազատական համաձայնութեան մը մասին: Առաջինները չափազանց վստահ են իրենց յաջողութեան, գիտնալով հանդերձ որ առնուազն 50—60 երեսփոխան պիտի կորսնցնեն յաջորդ խորհրդարանին մէջ: Իսկ ազատականները որոնք անկումի շրջան մը կը բոլորեն 1922 էն ասդին, չեն ուզեր իրենց հակառակորդներուն զիջիլ կարգ մը ընտրական շրջաններ ուր յոյս ունին շահելու: Երկուքին կռիւէն, երրորդ կուսակցութիւնն է որ պիտի օգտուի, ինչպէս դիտել կուտան պահպանողականները:

Համաձայնութեան զանազան ձեւեր առաջարկուեցան: Թուինդ պահպանողական լրագիր մը, որ չափազանց հակառակ է Լոյտ Ճորճի եւ իր վարած կուսակցութեան, թելադրեց որ այն շրջաններուն մէջ ուր պահպանողականները հաւատք չունին շահելու, իրենց քուէն տան Ազատականներուն եւ այսպէս փոխադարձաբար, որպէսզի պարտուի ընկերվարական թեկնածուն:

Լաւ ազդեցութիւն առաջ չբերաւ այս առաջարկը, որովհետեւ աւելի մեծ թիւով ընտրական շրջաններ կան պահպանողականներու տիրապետութեան տակ, քան ազատականներուն և եթէ ընդունուէր այդ տեսակ բան մը, օգտուողները պիտի ըլլային այս վերջինները:

Ուրիշ ծանօթ անձնաւորութիւն մը թելադրեց — առանց «համաձայնութիւն» եւ «դաշինք» բառերը արտասանելու— քուէի թուղթերը այնպէս մը պատրաստել որ ընտրողը ի՛նք ցոյց տայ թէ իր «ամէնէն յարմար դատած» թեկնածուին պարտութեան պարագային, ո՛րը կը նախընտրէ միացեալ երկու թեկնածուներէն: Անշուշտ պահպանողական թեկնածուին քուէ տուող մէկը, անոր պարտուելուն իր քուէն կուտայ ազատականին, ո՛չ թէ ընկերվարականին: Քուէարկութեան այս ճարտար ձեւը որոշ միտք ունի. օրինակ, 10 հազար հոգինոց ընտրական շրջանի մը մէջ պահպանողական թեկնածուն կրնայ շահիլ 3500 քուէ, ազատականը 2999, իսկ ընկերվարականը 3501, և որովհետեւ առաւելագոյն քուէ ստացողը կը շահի, ընկերվարական թեկնածուն կ'ընտրուի երեսփոխան: Կը նշանակէ ուրեմն որ 10,000նոց շրջան մը կուտայ ընկերվարական երեսփոխան մը, թէեւ քուէարկուներու գրեթէ երեք քառորդը կը պատկանի աջակողմեան դասակարգին:

Այս առաջարկն ալ չկրցաւ բան փոխել տալ ներկայ ընտրական օրէնքէն, որ, ինչպէս կ'երեւի, չափազանց խախուտ է կուսակցական շահերու տեսակէտէն: Այս դժուարութիւնները կը վերնան թերեւս, եթէ ընդունինք ապագային Ազատականներու «համեմատական ներկայացուցչութեան» ծրագիրը զոր կը մշակեն տարիներէ ի վեր:

Տարբեր խնդիր եթէ ներկայ ձեւը պահելով հանդերձ, պահպանողականներն ու ազատականները սպառեն ամէն միջոց և աշխատաւորականներու պարտութիւնը ապահովելու համար յետագային «դաշնակցին»՝ երբ պայքարելու առիթը ներկայանայ: Այս տեսակ հաւանականութիւն մը չկայ գոնէ այս ընտրութիւններուն համար:

*
* *

Ինչ կը վերաբերի պահպանողականներու եւ ազատականներու յարաբերութեանց, երեւոյթները ցոյց կուտան որ վէճը հետզհետէ կ'արմատանայ երկուքին միջեւ: Կարծողներ կային որ պահպանողականները յարձակողական դիրք պիտի բռնեն միայն ընկերվարականներու դէմ ընտրութեանց ընթացքին՝ պաշտպանողականի վրայ մնալով ազատականներու հետ: «Սընտէյ Թայմզ»ի աշխատակիցը կ'ըսէ թէ ո՛չ վարչապետը, ո՛չ ալ իր շուրջինները այդ տեսակ նպատակ ունին եւ ընդհակառակն բուռն պայքար պիտի մղեն մանաւանդ Լոյտ Ճորճի խմբակցութեան դէմ, հետեւեալ պատճառաբանութեամբ.— Շրջաններ կան ուր ընկերվարականները պիտի շահին անկասկած, որքան ալ զօրաւոր ըլլայ պահպանողականներու յարձակումը: Միւս կողմէ կան վայրեր ուր քուէները դեռ «օդին մէջ են» եւ ընտրողները տակաւին վարանոտ: Այս շրջաններն են որ կրնան դիւրաւ ազդուիլ ազատականներէն, տրուած ըլլալով անոնց խոստմնալից ծրագիրը եւ մասնաւորաբար նախկին վարչապետին անհատական անժխտելի հմայքը: Աշխատակիցը կը բացատրէ որ ընկերվարականները հիմա նոյն խանդով փարած չեն արդիւնաբերութեան միջոցներու ազգայնացման ծրագրին. հետեւաբար վտանգը մասամբ անհետացած է: Մինչդեռ Լոյտ Ճորճի հռչակաւոր ծրագիրը գործազրկութեան դարմանումին համար, աւելի վնասակար ազդեցութիւն կրնայ ունենալ ճարտարարուեստի ներկայ կացութեան մէջ, եթէ փորձ ըլլայ իրականացնելու: Պահպանողականները գիտեն թէ ազատականներուն եւ ընկերվարականներուն միջեւ առժամեայ համաձայնութիւն մը հնարաւոր չէ, գոնէ Մաքտոնըլտի ղեկավարութեան շրջանին:

Եթէ պայմանները վերիվայր շրջին, կ'ըսէ յօդուածագիրը, ու Մաքտոնըլտ հեռանայ իր ներկայ դիրքէն, թերեւս անհաւանական նկատուած աշխատաւորական-ազատական մերձեցում մը յառաջ գայ եւ այդ պարագային է միայն որ պահպանողական կուսակցութիւնը կ'ունենայ իր դէմ իրապէս զօրաւոր թշնամի կազմակերպութիւն մը: Լոյտ Ճորճ առանձին կամ Մաքտոնըլտ առանձին շատ խոշոր վտանգ մը չեն:

Այս պատահականութիւններէն խուսափելու համար է որ, պահպանողականները կ'ուզեն ունենալ շօշափելի մեծամասնութիւն մը խորհրդարանէն ներս, ինչպէս ունէին մինչեւ հիմա: Առանց այդ մեծամասնութեան, բնականաբար դժուար կ'ըլլայ ունենալ հաստատուն իշխանութիւն մը:

Գալով ազատականներուն, հակառակ իրենց աննշան դիրքին, մեծ յոյսեր ունին յաջողութեան: Կուսակցութեան միտքն ու սիրտը Լոյտ Ճորճն է: Ան է քաղաքականութեան վարիչը, ան է գոյնզգոյն ծրագիրներ յղացողը եւ ան է որ իր անձնական հմայքով կրնայ մագնիսացնել ունկնդիր բազմութիւնները: Իր հակառակորդները կ'ամբաստանեն զինքը ըսելով թէ քաղաքական որոշ ուղեգիծ չունի եւ չափազանց վարպետ է խոստանալու արուեստին մէջ եւ անմրցելի: Կը մեղադրեն նաեւ զինքը թէ իր եւ իրեններուն հետապնդած ուղղութեան շնորհիւ էր որ ընկերվարականները իշխանութեան գլուխ անցան ներկայ կառավարութենէն առաջ. այդ բանը պէտք չէ կրկնուի հիմա:

*
* *

Հարցուցի անգլիացի բարեկամիս թէ որո՞ւ պիտի տայ իր քուէն. պատասխանեց. — «Չեմ գիտեր դեռ, շիտակը շուարեր եմ. հարցը ֆութպոլի մասին ըլլար, մինչեւ հիմա վճռած էի... իսկ գիտէ՞ք որու պիտի տայ իր քուէն կապուտաչուի, 21 տարու անգլուհին. ամէնէն գեղեցկադէմ եւ ամէնէն մաքուր հագուած թեկնածուին...»:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆ ԵՒ ՀԻՆԳ ՅԱՐԿ

Նիւ-Եորքէն կ'իմացնեն թէ ճարտարագէտները կը մտածեն կառուցանել շատ աւելի բարձր շէնքեր քան ցարդ շինուածները: Համբաւաւոր ճարտարագէտ մը պատրաստած է յատակագիծ մը, որուն համաձայն, Պրուքլինի մէջ պիտի կառուցուի եօթանասուն եւ հինգ յարկնոց բնակարան մը: Թերթերը կը կարծեն թէ շինութեան ծախքը բաղդատաբար նուազ պիտի ըլլայ. պիտի արժէ 15 միլիոն տոլար: Անշուշտ եթէ տոլարը վերածենք անգլիականի, գումարը աւելի կը նուազի, բայց հաշուեցէք ֆրանքով ու կ'ունենաք 375 միլիոն ֆրանքի պատկառելի թիւ մը...:

Այս բնակարանը որ ասիական գիւղաքաղաքի մը չափ բնակչութիւն պիտի ունենայ, օժտուած պիտի ըլլայ հանգստի եւ զուարճութեան բոլոր պայմաններով:

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ[Ո]
ՓԱԿՈՒՄԸ

«Մաթէն»ի, «Իւմանիթ
տարտ»ի եւ «Միլլիէթ»ի
գրական լուրերուն համաձա
Երեւանի, Բագուի եւ Թիֆլ
Հայոց եկեղեցիները փակուած
ակումբի են վերածուած խոր
դային իշխանութեան կողմէ:

Խորհրդային իշխանութիւ
հայ ժողովուրդի գլխին կ'իջ
ծանր հարուած մը եւս:

Ո՞ւր կ'երթայ այս կործ
խելագարութեան վերջը, մեր
գային գոյութեան տեսակէ

1903ին ցարական իշխան
թեան արքանեակներէն իշխան
լիցինը նոյնը կ'ընէր առաւել
նուազ յանդգնութեամբ. եւ
սայն, հայ ժողովուրդը, միաձ
մուռ եւ միակամ, ոտքի կան
նեցաւ իր «Հայրիկ»ով, իր ազ
յին բոլո՛ր հոսանքներով
հայ եկեղեցական կալուածն
չգրաւուեցան:

Ցարական իշխանութեան
պօրէն ժառանգ խորհրդային
խանութիւնը, նոյնը կ'ընէ իր
ձարձակութեամբ, յանուն ըն
վարական եւ «յեղափոխակ
գաղափարներու:

Արտաքնապէս, արժէքը
երեւոյթ մը, ձեւափոխութիւն
կը թուի շատերուն, երբ բաւ
տաղ այդ «լուսամիտ» շարժ
չի պարզուիր իր բովանդակ
թեամբ ու ծաւալով:

Մենք շա՜տ հեռու ենք
յետամնաց կղերի եւ առաքել
եկեղեցիի պաշտպան-փաստաբ
նութիւնն ստանձնելէ: Սակայն
ո՞վ կրնայ ուրանալ Հայոց
րիկի, Վարժապետեանի,
լեանի կատարած դերը հայ
վուրդի ազատագրութեան
մութեան մէջ: Խորհրդային
րունազարդ մարզպանները
տանգէն հայ կղերը, կ'
ծէսերը, կնունքն ու հարս
թիւնը, ուխտագնացութիւ
թաղումը եւ կը փակեն եկեղ
ցիները, որովհետեւ կը զգան
դարեր ի վեր Հայը՝ Հայ
հողը, Հայը՝ ազգային մ
գիտակցութեան կոչողը եւ
իրար շաղկապողն ու հաւաք
եղեր է եկեղեցին ու վանքը
փակեն եկեղեցիները, որովհե
կ'ուզեն հալածել ու սպա
Հայ բառի իմաստը՝ Հայութ

ԿԵԱՆՔԻ ՄԱՌԱԽՈՒՂԻՆ ՄԷՋԷՆ

ԳՈՐԾ ՕՐԵՐ, ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՕՐԵՐ...

Բայց զուր է այս երգը՝ այս ժամուն եւ գրքին էջը մրոտած է ուրիշ երգով մը: Անոր ծունկերը անշուշտ տաք են ու մարմինը քաղցր է սիրոյ կարօտով: Տրտմութեամբ ինծի կ'ըսէ թէ՝

— Գուցէ մեր դիւրին սկսուած ու սերտ բարեկամութիւնը իրաւունք տայ ձեզ ենթադրելու որ դիւրին ու սովորական բարքերով աղջիկ մըն եմ...

— Ո՛չ, ո՛չ, բողոքեցի ժպտուն:

— Շնորհակալ եմ, ըսաւ քաղցր ժպիտով մը: Կ'ուզէի ըսել որ առաջին երիտասարդն էք այս քաղաքին մէջ որ առանձին սենեակս կ'ընդունիմ: Որովհետեւ ահա՛ շուրջ երկու ամիս է որ կը ճանչնանք իրար: Միասին գացինք շարժապատկերի, գացինք թատրոն, միասին ճաշեցինք եւ երբեք չպատահեցաւ որ օգտուելով մութէն, բարեհաճութենէս կամ մեր առանձնութենէն՝ որեւէ փորձ ընէք ինձ հպելու: Անգամ մը, կը յիշէ՞ք, ստորերկրեայ երկաթուղիին մէջ, այնքան սեղմ ու հոծ էր բազմութիւնը որ ստիպուած վրանիդ ինկայ, քնքշութեամբ զիս հրեցիք անդին...

— Չհրեցի, ըսի կամաց, հապա օգնեցի որ չիյնաք...

— Թատրոնը՝ դիտմամբ ձեռքերնիդ փնտռեցի, ձեզ փորձելու համար: Ձեռքս մնաց պարապին մէջ: Ցաճախ՝ նայեցայ ձեզի գըրգռիչ նայուածքով, բայց ձեր խաղաղ, ձեր զօրաւոր ու մաքուր աչքերը ամչցուցին զիս: Ու ըսի՛ք, բառ առ բառ, պատմելով մանչքերը(?) րավէպ մը թէ՝ ընկերուհի մը ունէիք որ ձեզ կը փորձէր եւ դուք իրեն ըսիք, ցած ձայնով թէ — ո՛չ այնքան հասարակ էիք մութէն կամ առանձնութենէն օգտուելու համար, ո՛չ ալ այնքան անփորձ զոհ երթալու համար իր պզտիկ խաղերուն: Անշուշտ հասկցայ ձեզ ու ձեր խաղաղ ինքնավստահութիւնը հաճելի եղաւ ինծի: Այսուհանդերձ անցեալ օր մտածեցի թէ՝ ա՛յդ ալ ռազմավարութիւն է ու վերջապէս, բոլոր արուներուն պէս դուք ալ բանի մը կը սպասէք: Արդէն դուք գիտէիք թէ այդ կասկածը ունիմ ու երէկ ցոյց տուիք ձեր մէկ ընկերուհիին նամակը ուրկէ պարզ՝ կ'երեւէր որ երիտասարդ աղջկան մը հետ չորս ամիս ընկեր եղած էք առանց որեւէ ակնկալութեան: Ըսել կ'ուզէիք թէ կրնամ վստահ ըլլալ որ ձեր բարեկամութիւնը անշահախնդիր է, այսուհանդերձ, գիտէք, որ երկու ձեւով կրնամ մեկնել ձեր ընթացքը...

— Ամէն մեկնութիւն՝ իրողութիւնը կը խեղաթիւրէ, ըսի ժըպտուն, երեւակայեցէ՛ք որ մեր բարեկամութիւնը այսպէս ալ պիտի մնայ: Ձեռքերնիդ տուէ՛ք...

Ձեռքը երկարեց, սեղմեց ձեռքս ջերմութեամբ ու շարունակեց՝

— Կամ շատ հպարտ էք ու հաւանական մերժումի մը վախը՝ ձեզ զգոյշ, խոհուն ու համբերող դարձուցած է եւ կամ չէք ցանկար զիս: Յետոյ, կարծես թէ քիչ մը հեգնութեամբ՝

— Երկու պարագային ալ շնորհակալ եմ ձեզմէ...

— Գիտէ՞ք, չարժեր, ըսի ժպտուն...

— Անշուշտ չեմ ըսեր թէ կոյս եմ, ըսաւ քաղցրութեամբ, բայց կը հաւատա՞ք որ ահա՛ աւելի քան տարիէ մը ի վեր այս քաղաքը կ'ապրիմ, ամէ՛ն օր յարձակումի եւ փորձութեան ենթակայ բայց ո՛չ մէկուն հետ եղած եմ: Այս բոլորը ձեզ կ'ըսեմ՝ որովհետեւ վըստահ եմ որ կրնաք հաւատալ ինծի եւ յետոյ՝ կրնաք հասկնալ զիս: Երէկ, ձեզմէ բաժնուելէ յետոյ, որոշեցի գալ ձեր սենեակը ու ըսել.

— Ահա՛ աղջիկ մը, ահա՛ երկու բազուկներ եւ ահա՛ երկու շրթներ... յետոյ մտածեցի որ կրնաք զիս արհամարհել՝ երբ ամէ՛ն բան վերջանայ: Բաւական կը ճանչնամ ձեզ, խաղաղութեամբ եկայ տուն ու ամբողջ գիշերը մտածեցի ձեր վրայ: Ձեր խօսքերը վերադարձան ինծի ու ձեր աչքերը՝ իրենց ամբողջ պայծառութեամբը շողացին, մութին մէջէն: Ձեր պզտիկ երգը գուցէ քսաներորդ անգամ ըլլալով կարդացի ու հիմա գոց գիտեմ, կ'ուզէ՞ք արտասանեմ...

— Չէ՛ք կրնար, չէ՛ք գիտեր, ըսի կատակով:

— կոհակները սպառեցան աւազուտքին վրայ,
նաւակները մեկնեցան դէպի հեռաւոր ծովեր...
քաղաքին վըրայ լռեց զանգակներուն տխրանուշ ձայնը,
գիշեր է, սիրեցեալ, վարդերը կը ննջեն, սոխակները լռեցին...
գիշեր է, սիրեցեալ, բառերը սպառեցան եւ բոլոր երգերը
մեռան՝ լռութեան գիրկը որ ինչ իմններուն գերեզմանն է...
Լոյսերը պիտի հանգչին ու գալնան ժամը
Աւա՛ կը յապաղի եղեւանիին տերեւուտքին վրայ,
գիշեր է, սիրեցեալ: Քեզի կ'ըսէի թէ՝
— կոհակները կրկին կրնան բարձրանալ աւազուտքին վրայ,
նաւակները առաւօտեան դէմ պիտի վերադառնան ծովափ,
զանգակները պիտի հնչեն ու ապրիլի առաւօտը քաղաքին վրայ,
պիտի ըլլայ հանդիսաւոր ու քաղցր, սիրեցեալ...
Այն ատե՛ն պիտի կենամ ես՝ առաւօտեան դէմ գլխաբաց
ու քու յիշատակդ, հին երգի մը պէս քաղցր տրտմութեամբ մը՝
պիտի խըրի հոգիիս խորը ու անունդ պիտի կանչեմ...

Վայրկեան մը լռութիւն տիրեց, յետոյ թէ՝

— Բնաւ սիրա՞ծ էք, հարցուց ժպտուն, բնաւ սիրա՞ծ էք...

— Ի՞նչպէս կրնաք ենթադրել որ ոչ, ըսի խոհուն, ինծի կը թուի թէ՝ երկրի վրայ ապրած ժամանակը, մարդ պարտաւոր է սիրել գէթ մէկ անգամ...

— Երբեք պատահա՞ծ է որ աղջիկ մը ցանկաք եւ չուզենայ ... ուզէք ու մերժեն ձեզ, սիրէք ու ձեր սէրը՝ անտարբերութեամբ փոխադարձեն, երբեք ըսա՞ծ էք աղջկան մը թէ՝ կը սիրէք զինք...

— Այո եւ ոչ, ըսի ժպտուն ու ասիկա առաւելութիւն մըն է...

— Անշուշտ, ըսաւ նայելով աչքերուս: Ես թէ՝

— Կ'ուզէ՞ք պարտէզ երթանք, լաւ իրիկուն է...

— Կ'ուզեմ որ զիս համբուրէք, ըսաւ քմահաճ, մօտենալով ինծի ու նայելով աչքերուս՝ իր նայուածքին ամբողջ քաղցրութեամբը կ'ուզեմ որ սիրոյ բառեր ըսէք ինծի ու գէշ տղու մը պէս սիրէք զիս, գէշ տղու մը պէս՝ գէշ բաներ ընէք ինծի...

— Ես կ'ուզէի ըսել թէ՝ մեր բարեկամութիւնը կրնայ վերջանալ: Գուցէ աւելի լաւ է այսպէս: Կ'ուզէի ըսել թէ՝ հիմա, վաղը գէշ կեանքի մղումին տակ գործուած արարքի մը կրնայ վաղը գէշ ... ու զառնութիւնը յաջորդել: Բարեկամութիւնը՝ փխրուն բաժակի մը պէս է, սպիտակ ծաղիկի մը պէս, վաղը...

Բայց յանկարծ դուռը բախեցին, սպասուհին էր: Խօսակցութիւնը մնաց կիսատ ու վիրաւոր: Յետոյ լռութեամբ գացինք պարտէզ: Կողք կողքի քալեցինք երկարօրէն, հանդիսաւոր եւ լուռ լռութեամբ մը ու կը թուէր թէ երկուքս ալ երջանիկ էինք: Յանկարծ ան, իր աղուոր աչքերը բարձրացուցած՝

— Գիտէ՞ք որ վաղ առաւօտ կը մեկնիմ վերջնականօրէն...

— Այո՛, ըսի լուրջ: Լռութիւնը այսպէս լաւ էր ու յետոյ...

— Վաղը առաւօտ կուգամ ողջերթի կայարան...

— Լաւ, ըսաւ քաղցրութեամբ, գիտեմ որ լաւ տղայ էք, շնորհակալ եմ...

Յետոյ խաղաղութեամբ շարունակեցինք մեր պտոյտը, մինչ որ պարտէզին խորէն՝ փողերը հնչեցին: Ես, մտովի՝

— Այս ծլարձակ կասկեններ(?) կրկին առտուան լոյսին պիտի դողան,

—Ճնճղուկներ պիտի իջնեն պարտէզին արահետներուն վրայ ածուներուն եզերքը, հացի փշուրներ որոնելու՝

— Աւազանին վրայ, մանրանկար առագաստանաւեր պիտի սուրան հանդիպակաց ափը: Ան պիտի մեկնի...

— Մանուկներուն ծիծաղը պիտի զարնուի դէմի շէնքին պատերուն,

— Բիչ յետոյ գիշերը պիտի իջնէ, սիրեցեա՛լ: Մնաք բարով...

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Հայն ու եկեղեցին նոյնացած հասկացողութիւններ են եղեր մեր մէջ եւ ատոր համար հայ մարդը կ'ըսէ — Ես հայ լուսաւորչական եմ։

Ցարական իշխանութեան օրով հայ ժողովուրդը ջլատուած ու քամուած չէր, ան ուժ ունէր իր մէջ, բազում ունէր հաստ ու հաւժկու, Թէպէտ Մեսրոբի եւ Սի[illegible]գիրի բանտերը կը տքային իր ազնիւ ու անձնուէր զաւակներու հեծկլտուքներէն։ Այդ օրերուն հայ մարդը, ոտքը գետինը զարկած կ'ընդդիմանար եւ կը դիմէր նոյն իսկ զէնքի…

Այսօր դաշնակներու ձեւն ու կերպարանքը ծածկուած է ուրիշ դիմակի տակ, նոյնիսկ Հայ անուան տակ, սակայն վտանգը նոյնն է, նպատակն ալ նոյնը — ջլատել, անդամալուծել մեր ժողովուրդը եւ դարձնել խորհրդային կարմիր կերքերու սեւ գործիք մը, բեկուն ու ճկուն, աննշան ու անկորով, շրջապատող փորձութիւններուն մէջ։ Այս հարուածը զարնուած է շէնքի հայ ժողովուրդի ողնաշարին։

Ցօղնած ու պարտասած հայ աշխատաւորը, կրկին չուզեր հաշտուիլ եւ ցոյցեր ու բողոքի միթինգներ կը կազմակերպէ իր կոխկռտուած իրաւունքին համար։ Բայց գիտէ՞ք թէ այդ հասարակ ցոյցերն ու բողոքի միտինգները փակը ի՞նչ հետեւանքներ պիտի տան «հակայեղափոխականներուն» համար. գիտէ՞ք թէ այս կամ այն ցոյցի կազմակերպիչները ի՞նչ ճակատագիր պիտի ունենան։ Բոլորն ալ գունդագունդ պիտի փտին բանտերու եւ Չեկայի արիւնոտ նկուղներուն մէջ։

Արտասահմանի Հա՛յն է, որ պէտք է շարժի, գաղութն է որ պիտի զգացնէ ու պարտադրէ ինքզինքը՝ բուռն ու ուժգին՝ այն բարբարոս որոշումներուն դէմ, որոնք միշտ կը պայթին մեր անտէր ժողովրդի գլխին։ Մի՞թէ աքսորեալներու եւ Չեկայի սպանդանոցներուն համար տեղ չունինք. Հապա՞ ինչ եղան այն չորցուած ճահիճներն ու վերաշինուած վայրերը, զորս կը թմբկահարէին «[illegible] աշխարհի»։ Թող ամէնէն առաջ իրենք նուիրագործեն այդ վայրերը յանուն կոմկուսի համաշխարհային մարտիրոս յեղափոխութեան։

Ո՞ւր էք հապա դո՛ւք, ողբալի ռամկավարներ, [illegible]ներ ու ջոջեր, ինչո՞ւ կը խնկարկէք զառանցող մարզպաններու առջեւ, երբ տեղն է խօսելու։ Օր մըն ալ «պուտ մը քաջութիւն» ունեցէք խնկարկելու «Տիրոջ տաճարին» մէջ, յանուն հայ գիտակցութեան, յանուն հայ մարդուն։ Կը յիշէ՞ք Օսմանեան Սահմանադրութեան ժամանակ, երբ մեր անմահ Հաճրիկեան գաւառական եկեղեցիի մը բեմէն ճառ կը խօսէր ժողովուրդին, միաձայն ու միալար, բոլորդ խօսք մէկըրած կը պոռայիք, թէ «Դաշնակցականները սրբապղծեցին մեր եկեղեցին»։

Ո՞ւր էք հիմա, խեղճ տիրացուներ…։

Մենք յերիւրանքներ չէ որ կ'ընենք։ Ձեր կարմիր բարեկամները սպաննեցին հայ լեզուն, դաւաճանեցին հայ ժողովուրդին, կացնահար ըրին մութ զնդաններուն մէջ բազմաթիւ ժողովրդական գործիչներ, թալանեցին հայ գաղթականն ու գիւղացին, պատառ մը հողի վերածեցին հայ ժողովուրդի արեան գնով խլուած երկիրը, սուրի, թուրի, կասկածի ու ձերբակալութեան, Չեկայի ահուսարսափի ու մտրակի տակ պահեցին բոլորը, տուին Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը, այլասերուած, անգոյն ու այլանդակ հրէշ դարձուցին եղբայրը իր սեփական եղբօր դէմ, անբարոյացուցին նոր սերունդը եւ ահա այսօր ալ կը փակեն եկեղեցիները…

Ո՞ւր պիտի յանգի ասոնց շարքը։ Գաղութը մինչեւ ե՞րբ լուռ ու մունջ հանդիսատես պիտի դառնայ ու լռէ՝ փոխանակ զա[illegible]ով անոնց երեսին նետելու իր վերջնական վճիռը՝

— Հանգիստ թողէ՛ք հնադարեան այդ նուիրական հաստատութիւնները, անոնց զանգակները պիտի հնչեն մեր գոյութեան հետ։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

(քաղուած՝ խորհրդ. թերթերէն)

Ռուս բանուորութիւնը կը զանազանուի ուրիշ երկիրներու բանուորութենէն անով որ, ան գիւղացիութեան հետ ամուր կը պահէ իր կապերը։ Այս վիճակը մասնաւոր հոգեբանութեամբ մը կնքած է ռուս ճարտարարուեստի բանուորութիւնը, ինչ որ լուրջ մտահոգութիւններ պատճառած է բոլշեւիկ ղեկավարներուն։ Բոլշեւիսմը իր քաղաքական եւ ընկերային ըմբռնումները կը հիմնէր ճարտարարուեստի բանուորի տիպարին վրայ, որ կատարելապէս ձերբազատուած պիտի ըլլար փոքր-քաղքենիական նախապաշարումներէ։ Բացայայտ է ուրեմն որ բոլշեւիսմը չպիտի կրնար իր ըմբռնումները լրիւ ընդունիլ տալ ռուս բանուորին, որուն խմորը գիւղացիական է։

Խորհուրդներու վարչաձեւը ոչինչ փոխեց ռուս բանուորին հոգեբանութենէն, որ մեծ չափով թրծուած է սեփականատիրութեան մասին, փոքր քաղքենիական ըմբռնումներով։ Բոլշեւիկ ղեկավարները շատ լաւ կը ճանչնան ռուս բանուորին այս մասնայատուկ ձգտումը, որ արգելք կը դառնայ Խորհուրդներու կողմէ քաղաքային եւ տնտեսական ծրագիրներու գործադրութեան։

«Իզվէստիա»յի մէջ յօդուած մը, այս մասին կուտայ շահեկան ծանօթութիւններ։

Բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն յետոյ, ճարտարարուեստը փճացած ըլլալով, բանուորներու թիւը չափազանց նուազած էր, եւ միայն 1925 26ին էր որ թիւը հասաւ 1913ի չափին. Վերջին երեք տարիներու ընթացքին, կառավարութիւնը մեծ ջանք թափած է բազմաթիւ բանուորներ աշխատցնելու՝ ճարտարարուեստական ձեռնարկներու մէջ։ Այս կերպով մինչեւ 1925-26ին, բանուորները թիւն էր 3,321,000ի, ներկայ շրջանին հասած է 4.5 միլիոնի։

«Պէտք է ենթադրել կը գրէ «Իզվէստիա», որ այս 4.5 միլիոնոց բանուորական բանակին մէջ, մէկուկէս միլիոնը տնուազն կը ներկայացնեն նոր տարրեր, որոնք բանուոր դարձած են վերջին երեք տարիներու ընթացքին միայն։ Ասոնցմէ շատերը գիւղացիներ են։ Այս պարագան կը ստուգուի նաեւ աշխատանքի սակարանին թիւերովը։ Անցեալ տարի, գործի սակաւութեան հետեւանքով, գործէ հանուած բանուորներու հարիւրին 20ը գիւղացիներ էին։

ԳԻՒՂԱՑԻԻ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ընկերվարական ճարտարարուեստի մէջ աշխատցուած գիւղացիները չէին կրնար մէկ անգամէն դառնալ պրոլետարական հոգիով բանուորներ, կը գրէ «Իզվէստիա»։ Ոչ ճարտարարուեստի այս կերպ խրացումը, ո՛չ ալ սէնդիկաներու մասնաւոր ազդեցութիւնը կրցան կարճ ժամանակի մէջ փոփոխել այս զանգուածներուն սովորութիւններն ու ըմբռնումները։ Արդ, ինչ որ յատկանշական է ընկերային տեսակէտով, անոնք գրեթէ ամբողջովին պահած են իրենց սերտ կապերը գիւղին հետ։

Այս գիւղական տարրերու ներկայութիւնը նկատելի է ծանր ճարտարարուեստի մէջ իսկ, որ «խարիսխը պիտի ըլլար պրոլետարական տիրակալութեան», կը գրէ «Իզվէստիա»։

Անոնք բազմաթիւ են նոյնիսկ Լենինգրադի պէս կեդրոններու մէջ։ Այս քաղքին բանուորներու 100ին 30ը գիւղացիներ են, որոնք նոր հասած են իրենց տեղերէն եւ սերտ կապ կը պահեն իրենց մարդոց հետ։ Այսպէս է նաեւ ամէն տեղ. ճարտարարուեստի բոլոր կարեւոր ձեռնարկներուն մէջ։ Անոնք չեն խզեր իրենց կապը գիւղերու հետ։ Այս երեւոյթին գլխաւոր պատճառներէն մէկ է, ըստ բոլշեւիկեան օրկանին, բանուորական բնակարաններու յոռի վիճակը։ Գիւղացի բանուորները ստիպուած են իրենց կիները ձգելու գիւղին մէջ եւ այս կերպով ալ անխզելի կապ պահպանելու անոր հետ։

Անշուշտ սակայն, իսկական պատճառները աւելի խոր են, աւելի լուրջ ու անոնք կը բխին Ռուսիոյ տնտեսական ընդհ. կառուցուածքէն, անոր ճարտարարուեստի յետամնաց վիճակէն։

ԿՈՒԼԱԿՆԵՐԸ

Համայնավարները շատ դժգոհ են անշուշտ գիւղացիներու ներկայութենէն՝ բանուորական շարքերու մէջ։ Որովհետեւ անոնք միշտ ըմբոստ են հանդէպ համայնավար քարոզչութեան ու թելադրութիւններուն։ Ահա թէ ինչո՞ւ համայնավարները զանոնք կը նկատեն կուլակներ։

«Փաստեր կան որ կը գրէ Իզվէստիա, բանուորներուն մէջ, կուլակներ կան։ Գիւղացի բանուորներուն մէջ, կան որ իրենց գիւղերուն մէջ ունին 10 հեկտար հող, 5 գլուխ արջառ, ուրիշներ որ գործարան կը դիմեն տարուան այն եղանակներուն, երբ դաշտին մէջ չունին ընելիք աշխատանք եւ այս կերպով կ'ապահովեն յաւելուածական շահ մը։

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Բոլշեւիկ թերթը կ'եզրակացնէ.— «Բանուոր գիւղացին կը պահէ անհատական շահագործման իր սովորութիւնները, գործարանին կը նայի միայն իր սպառողի շահերուն տեսակէտով, գործարան կը կենայ որքան ատեն որ գիւղի շահերը թոյլ կուտան. ան չի կրնար հետեւաբար իր աշխատանքին լծուիլ անհրաժեշտ կարգապահութեամբ եւ արտադրութեան զարգացումով մտահոգուիլ պէտք եղած կերպով։»

Բոլշեւիկ օրկանը չի քններ սակայն այն հարցը թէ լո՛կ պրոլետարական բնակչութեամբ մտատանջուող կառավարութեան մը մականին տակ, կարելի է սպասել ուրիշ բան։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ, 4 Մայիս (Սեփ. Թղթ.)

— Տասնեակ մը սրտցաւ հայրենակիցներ գեղեցիկ գաղափարը յղացած էին գաղութիս հայ անհատներու եւ կազմակերպութիւններու մէջէն հակամարտութիւնները բառնալու ու ազգային կեանքը բնականոն հունին մէջ դնելու նպատակով խորհրդակցութիւն մը կատարել։ Անոնց ծրագիրն էր մասնաւորաբար զբաղիլ մատաղ սերունդի հայեցի դաստիարակութիւնով, քանի որ զոյգ Ազգային Միութիւնները չեն կարողացեր հիմնական դարման տանիլ այդ մեծ ցաւին։

Այս տասնեակ մը սրտցաւ հայրենակիցները մէկ երկու ժողովներէ վերջ որոշած են բոլոր հնարաւոր միջոցները գործածել՝ փրկելու համար հայ փոքրիկը այլասերումէ, հայ երիտասարդը մոլութիւններէ ու հայ ընտանիքը անպատուաբեր կեանքէ։

Հրաւիրագրեր ղրկուած էին երեք քաղաքական կուսակցութիւններուն խորհրդակցական ժողովի համար, բայց դժբախտաբար առաջին ժողովը կ'անցնի ամուլ, որովհետեւ Հնչակ ռամկավար պլոքը տարրական քաղաքավարութիւնն իսկ չէր ունեցած պատասխանելու։

Մեր սրտցաւ հայրենակիցները առանց յուսահատելու, դարձեալ կը հրաւիրեն զանոնք, այն յոյսով որ այո կամ ոչ պատասխան մը կը ստանան։ Հնչակ-ռամկավար թափթփուքները առանց ներկայ գտնուելու ժողովին, կը պատասխանեն թէ «մենք եղբօր վրէժ ունինք, (ակնարկելով Ս. Տխրունիի սպանութեան) եւ չպիտի ուշանայ այն օրը. այլապէս մեզի համար նշանակութենէ զուրկ են ձեր ժողովները»։

Մեր հայրենակիցները գործը կը շարունակեն այս անգամ տարբեր ուղղութեամբ՝ մինչեւ որ իրականանայ իրենց նպատակը՝ համերաշխութիւնը ու գաղութին կեանքը խաղաղի։

Լիոնի քլիքը իր ներկայացուցիչին միջոցաւ դիմումներ կատարեց տեղւոյս գործարանատէրերուն եւ ոստիկանութեան՝ որպէսզի չեզոքացնէ Կրընոպլի Ազգ. Միութեան ազդեցութիւնը։ Թէեւ այդ ընել չէ կարողացեր, բայց մասնակի իրաւունքներ կորզած է, խաբելով որ ինք միայն իրաւունք ունի ներկայացնելու հայ ժողովուրդը այս գաղութին մէջ։

Այս պարագան Կրընոպլի Ազգ. Միութեան ուշադրութեան կը յանձնենք։

Վիշապ

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

(քաղուած Թուրք Թերթերէն)

«ՓԱՇԱ» ՏԻՏՂՈՍԸ ՋՆՋԵՆՔ

«Իգտամ»ի մէջ Ճէլալ Նուրի պէյ կը գրէ.

— «Ափրիկէի խանապատներու տէրէպէյիները եւ ցեղերու շէյխերը, եթէ իսլամ են, սուլթան կը կոչուին։ Անոնց վէզիրներն ալ փաշա կ'ըսուին։ փաշա բառը յառաջ եկած է կամ Թուրքերէն պաշ աղաէն, եւ կամ պարսկերէն փայի շահ (Թագաւորի ոտք բացատրութենէն։ Ամէն պարագայի տակ, քիչ մը պէնտէկեանութիւն (ստրկութիւն) կը հոտի։ Յետոյ, Ափրիկէի անապատի վեհապետները խայտառակեցին այս պէյերը։ Քաղաքային փաշաներ գրեթէ չունինք այլ եւս, եւ այդ տիտղոսը միայն զինուորականներուն կուտանք, այն ալ ժէնէրալի իմաստով։ Ջնջենք այդ բառը եւ պարզապէս ժէնէրալ ըսենք։ վարչապետ ժէնէրալ Ըսմէթ, Ազգ. ժողովի նախագահ ժէնէրալ Քեազիմ եւյլն.։

Այս բարեկարգութեամբ, գոնէ զանազանուած կ'ըլլանք Սուտանի մարդոցմէն։ Որովհետեւ, փաշա ըսելով շատերու երեւակայութեան առջեւ բռնակալի մը պատկերը կուգայ։ Ես կողմնակից եմ որ փաշան միայն պատմական երկիրներու մէջ մնայ»։

ԳԵՏԵՐԸ ԿԸ ՅՈՐԴԻՆ

Ատանայի մօտ, Կէօքսու գետը յորդած եւ շրջականներու ցանքին մեծ վնասներ հասցուցած է։ Եէշիլ Ըրմաք գետն ալ բարձրանալ սկսած է եւ Ամասրայի մօտ ընդարձակ պարտէզներ ու արտեր ողողուած են։

Գետը հետզհետէ կը բարձրանայ, որովհետեւ լեռներու վրայ դեռ ձիւնը բոլորովին չէ հալած։ Աւելի մեծ վնասներէ կը վախցուի։

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ԱՐԿԱԾԸ.- Վիթրիի մէջ, քիմիական արտադրութեանց գործատան մը շինութեան աշխատած պահուն, հայ բանուոր մը, Գրիգոր 46 տարու, լաստակերտէ մը վար ինկաւ, 5 մեդր բարձրութենէ։ Մեր գաղթական թշուառ հայրենակցին գանկը ջախջախուեցաւ։ Քիչ յետոյ մեռաւ ան։ Մարմինը փոխադրուած է բժշկական ճեմարանը։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԵՐՔՈՒՄ

Չափահաս երկսեռ Որբերու Միութեան փարիզի վարչութիւնը քննելէ եւ հաստատելէ յետոյ, հրապարակաւ կը յայտարարէ թէ պ. Դելեմակ Պասմաճեան, որ Ապագայ թերթին մէջ «հրաժարական» մը գրած էր խաբելու համար ժողովուրդը, երբեւիցէ անդամ չէ եղած Չ. Ե. Ո. Միութեան։

Աւելորդ կը համարենք վերոյիշեալ պարոնէն որ եւ է բացատրութիւն պահանջել իր այդ անպատկառ եւ ստահիւս գրութեան մասին։

Վարչութիւն
Չ. Ե. Ո. Փարիզի մասնաճիւղին

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ՍԱՆԴՈՒԽԷՆ ԻՆԿԱԾ Է…

— Հիմա Շուշանս պատուհանի ճեղքէն դուրս կը նայի։ Այոն կանանչներու վրայ երկնցած դրացիներուն կը հայհոյէ, գիրուկ սպասուհին կը շատախօսէ, գառները ուռիներուն տակ կը մրափեն, Թանապուրը կաղճինէ պտուկին մէջ կ'եռայ, տառեխը կը կարմրի կրակին վրայ.— կը մտածէ ու կը քալէ Մխիթար, մահակով՝ փոշոտ ճամբաները գծելով։

— Հէ՛յ, հէ՛յ, վա՛ր դրէք կոճղը.— կը պոռայ սարուոր մշակներու, անտոյ անձերու վրայ, որոնք իբր թէ փայտեր կը տանին եւ այս՝ լեզուն է Շուշանը պատուհան կանչելուն։

— Խարա՛պ, ե՞րբ անգամ մըն ալ գիրկդ կը մտնէ գլուխս, Շուշան։

Ու մշակին աչքերը կը բացավառին։ Մխիթա՛ր, իր գործերը վերջացուցած է։ Թանապուրը լեցուած, պատրաստ է։

— Մխիթար Թանապուրն ի՞նչպէս է կը հարցնէ հաստլիկ սպասուհին, որ այս տան տասնեւհինգ տարիներու ծառայութեան ընթացքին, առաջին անգամ կը մտածէ՝ խլել ջահիլ մշակի մը առնական արժէքներն ու սէրը։

Մխիթար կ'ըմբռնէ հարցումին իմաստը, ու կարճ կը կապէ։

Սպասուհին սակայն կը տաքնայ մշակին վրայ, կիրքը կ'եռայ, կը փրփրի իր ճերմակ եւ առատ միսերու ծալքերուն մէջ, կ'ուզէ գրկել ու գգուել մատղաշ տղու արեւակէզ կուրծքը, տիրանալ մշակի մարմինին գեղեցկութեանն ու ըղձանքին։

— Գնա՛, շո՛ւտ կորիր, աղան կուգայ։

— Ջահնամ որ կուգայ.— կը յամառի կին մշակին ճակտին բոնի համբոյր մը տեղաւորելով։

Մխիթարը երբեմն կը տկարանայ ու քիչ կը մնայ որ՝ կնոջ փափուկ ու աղուոր ծիծերուն մէջ, իր ուխտն ու խոստումները գերեզմանէ։ Ու ահա Շուշանի բարակ, նազանի հասակը իր աննման աղուորութեամբ կը զգուի անհրավառ աչքերուն։

— Միայն Շուշանի համար, կը յիշէ տղան հինաւուրց ուխտը։

Երէկ գիրուկ սպասուհին գաղտագողի մտաւ ախոռը, դուռը փակեց ու դիմեց դէպի սաքուն, ուր՝ երկնցած կը քնանար յոգնատանջ պատանին։

Կիրքի մոլեգնութիւնէն կատղած, կինը աճապարանքով, գրեթէ պատռելով մէկդի նետեց ներքնազգեստները, մօտեցաւ տղուն եւ ներս սողաց անոր անառագաստ անկողնէն։ Մխիթար զգաց կանացի շրթներու մեղաւոր համբոյրներու ջերմութիւնը եւ փափուկ միսերու գրգռիչ մերձեցումը։

Գիտցաւ որ երազի մէջ չէ՛։

— Էգ գայլերն ալ այդպէս կատղի եւ խորամանկ կ'ըլլան,— ըսած էին շատ անգամ ծերերը։ Ու տղան, էգին կատաղի յարձակումը ետ մղեց բռունցքը շարժելով։

Կանացի չարակամութիւնը հէքեաթներու դեւերուն չափ ահաւոր ու անգութ, այն օրուընէ մեծցաւ սպասուհիի հոգիին մէջ։ Այդպէս անողոք չե՞ն նաեւ բոլոր սիրող կիները, երբ սիրոյ խնդրանքի մը մերժումէն ետք, ալ ոեւէ յոյս չունին…

Եւ գիրուկ սպասուհին, ամենավտանգաւոր թշնամին դարձաւ նոյն յարկին տակ տառապող ու շղթայուած եղնիկներուն։

*
* *

Նաւասարդի տօնին, Մխիթարը լծեց երկնի փայլուն կառքը, հագաւ տօնական հագուստները, կախեց ագայի նուիրած խոշոր արծաթէ ժամացոյցը, որ գեղին տէրտէրին անգամ հիացում պատճառած էր։ Գեղին աղջիկներէն անոնք որ գիշեր ցերեկ նշանած մը գտնելու ցաւով կը տառապէին, տեսան Շուշանը քաղքցի փեսի քովը, թ[illegible]չէ բարձերուն թիկն տուած, Մխիթարի հետ մէկ կառքի մէջ, նախանձէն կուրացան, հազար անէծք ու հայհոյանք թափեցին անոնց գլխուն։

— «Տեղ կայ սով է. տեղ կայ ծով է» փսփսացին աղջկատէրերը, մեր աղջիկները պառւեցան, տուն մնացին, Շուշանը երկու տղամարդ մէկէն զաֆթեր է։

Շատեր մեղադրեցին քաղքցին, որ տմարդի ներողամտութեամբ, ծառայութեան ընդունած է իր կնոջ սիրականը։

Ու նորէն բոլոր երդիքներու տակ բազմապիսի պատմութիւններ ու բամբասանքներ լեցուեցան։

Շուշան վաղուց ձանձրացած էր քաղքցիի ամենօրեայ կերուխումներէն եւ գիշերային յաճախակի բացակայութիւններէն, լսած էր որ՝ քաղքցին շատ անգամ կ'այցելէ Թաղին հարուստ կիներէն Վարդիկ հանըմին ու կը կասկածէր։ Թէեւ չէր ճանչնար զայն. բայց ճանչուորները կ'ըսէին թէ՝ տղամարդիկ խելքէ հանող կնիկ է Վարդիկը։

Քաղքցին անհոգին կ'իյնար գրեթէ միշտ հարբած, գինիի անախորժ բուրումով ապականելով սենեակի օդը եւ կռնակը դէպի հարսնուկը մինչեւ կէսօր խռմփալով։

Քիչ ատեն, այն ալ… ան կը դառնար դէպի Շուշանը, մէկ երկու համբոյր կը քաղէր անոր կարմրաթուշ այտերէն ու նորէն կռնակը դէպի հարսնուկը կը խռխռար։

(Շար.) ԱԶԳԻՆ

Նոյքէօլնի մէկ փողոցին մէջ։ Անգլիական դեսպանատան քըննութեանց համաձայն, յիշեալը հակառակ ազդարարութեանց՝ վտանգաւոր գօտիին մէջ մտած էր։ Գերման արտաքին Նախարարը ցաւակցութիւն յայտնեց Մաքէյի ընտանիքին։

Հաստատուեցաւ թէ ոստիկանները շատ բիրտ վարուած են թղթակիցներուն հետ, որոնցմէ շատեր կարգին ծեծ կերած են։

Համայնավար պետերը որոշած են ամէն միջոցի դիմել՝ իրենց զոհերը Ֆրիտրիխսֆէլտի գերեզմանատան մէջ բոլորը մէկ թաղելու արտօնութիւն ձեռք բերելու եւ այս առթիւ մեծ ցոյց մը կազմակերպելու համար։

Թաղումը տեղի պիտի ունենայ այսօր չորեքշաբթի, այս առթիւ որոշուած է ընդհանուր գործադուլ յայտարարել։

Սակայն ոստիկանութիւնը որոշած է հետեւանք չտալ համայնավարներու ծրագրին, նոր անկարգութիւններէ խուսափելու համար։

Պարսկաստանի երկրաշարժը

Լրացուցիչ տեղեկութեանց համաձայն, Խորասանի շրջանին երկրաշարժը մեծ աւերներ գործած է։ Ցնցումները ուժգին եղած են ամբողջ գաւառին մէջ, մինչեւ Պէնտէրկազ, որ կարեւոր նաւահանգիստ մըն է Կասպից ծովուն վրայ եւ մեկնակէտը անդրպարսկեան երկաթուղիին։

Շիրվանի, Բազարանի, Մալէվի եւ Պէնտէրկազի մէջ ո՛չ մէկ շէնք կանգուն մնացած է, ու կը վախցուի թէ ամբողջ գիւղեր հիմնայատակ կործանած են։ Շիրվանի մէջ մեռածներու թիւը 1000ը կ՚անցնի։

Շատ տեղեր ջուրի պակասէ կը վախցուի, որովհետեւ ստորերկրեայ գետերը փոխած են իրենց ընթացքը։ Ոռոգումի ջրանցքները եւս ցամքած են, հողի փլուզումի հետեւանքով. քանի մը լեռներու գագաթները փլան՝ գահավիժելով մինչեւ ձորերու խորը։

Գերման պարտքը եւ ամերիկեան առաջարկը

Գերմանիոյ պարտքի խնդիրը տակաւին օրակարգի վրայ է։ Տոքթ. Շախթ երկրորդ անգամ Գերմանիայէն վերադառնալէն ի վեր, տակաւին չյայտնեց թէ ի՛նչ առաջարկներ կը բերէ։ Միայն ընդունեց ամերիկեան առաջին պատուիրակ Օուըն Եընկի ծրագիրը, կարգ մը վերապահումներով։

Ըստ ամերիկեան ծրագրին, որ հաղորդուեցաւ դաշնակից պատուիրակութեանց, Գերմանիա 37 տարուան ընթացքին պէտք է վճարէ միջին հաշուով տարեկան 1988 միլիոն մարք ոսկեդրամ եւ 60 միլիոն մարք ալ՝ Տօուըսի ծրագրին հաշուոյն. կլոր թիւով Գերմանիա տարեկան պիտի վճարէ 2500 միլիոն մարք։ Յաջորդ 21 տարիներու ընթացքին Գերմանիա յանձնառու կ՚ըլլայ ամբողջովին վճարելու դաշնակիցներու պարտքը Միացեալ Նահանգներու։

Եընկի ծրագրին համաձայն, Ֆրանսա պիտի ստանայ ընդամէնը 43 միլիառ ֆրանք եւ ոչ թէ 50 միլիառ, ինչպէս կը պահանջուէր դաշնակիցներու առաջին յուշագրին մէջ։

Ֆրանսական պատուիրակը կ՚առարկէ թէ Ֆրանսա 100 միլիառ ֆրանքէն աւելի ծախսած է աւերեալ նահանգները վերաշինելու համար եւ արդէն 100էն 50 զեղչ մը ըրած է իր պահանջներուն վրայ, հետեւաբար այժմ դժուար թէ ընդունի նոր զեղչ մը։

Ամէն պարագայի մէջ սակայն, ամերիկեան առաջարկները նոր վիճաբանութեան հիմ պիտի կրնան ծառայել։

Գերմանները կը հաստատեն թէ Ամերիկացիները, Անգլիացիներն ու Իտալացիները տրամադիր են համաձայնագիր մը կնքել՝ Օուըն Եընկ-Շախթի իրաւարարութեան հիման վրայ։ Կ՚աւելցնեն թէ Գերմանիոյ բարոյական դիրքը երբեք այսքան բարձր եւ լաւ չէր եղած, որքան հիմա, և եթէ Խորհրդաժողովը ձախողի, եւրոպական տագնապի մը վախը չկայ այլ եւս։

Տոքթ. Շախթ Գերմանիոյ վերապահումները ներկայացուց երէկ։

Խռովութիւններ Միջագետքի մէջ

Պաղտատէն կը հեռագրեն թէ Շաթ-էլ-Արապի բերանը Ապատան կղզիին մէջ անգլօ-պարսիկ քարիւղի ընկերութեան գտարաններուն վրայ քարեր նետուեցան եւ յեղափոխական ցոյցեր կատարուեցան։ Կը կարծուի թէ համայնավար քարոզութիւններ եղած են բանուորներուն մէջ եւ ծանր անկարգութիւններէ կը վախցուի։

Անգլիական «Սիքլամէն» արագաշարժ ռազմանաւը՝ 1250 թոնօ տարողութեամբ, զինուած 4 մատնաչափնոց 2 թնդանօթներով, անմիջապէս Պասրայէն ճամբայ ելաւ դէպի Ապատան կղզին՝ անգլիական հպատակները պաշտպանելու համար։

Հակակրօնական շարժումը Մոսկուայի մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ բոլշեւիկները այս տարի օրթոտոքսներու Զատկին առթիւ բուռն ջանքեր գործ դրին՝ հաւատացեալները մղելու համար որ չմասնակցին կրօնական տօներուն։

Մոսկուայի մէջ անաստուածներու միութեան նախաձեռնութեամբ կազմակերպեցին զանազան բարեկենդանեան թափօրներ, որոնց կը մասնակցէին համայնավար կուսակցութեան բոլոր երիտասարդական խումբերը։

Մեծ թափօր մը՝ լուսաւոր դիմակներով, ջահերով և նուագներով գնաց Ս. Փրկիչ մայր եկեղեցիին առջեւ եւ բոնի դուրս հանեց բոլոր երիտասարդները, որոնք ակումբ, թատրոն եւ սինէմա տարուեցան։

Պետրոգրադի մէջ Սակարանի մեծ շէնքին առջեւ տրուեցան հեգնական ներկայացումներ՝ մեծ բազմութեան մը ներկայութեան։ Դերակատարները ցոյց տուին միջնադարեան հաւատաքննութենէն օրինակ մը եւ խարոյկի վրայ այրեցին երիտասարդ մը։

Հակառակ այս բռնութեանց, ժողովուրդը աւելի մեծ բազմութեամբ լեցուց Մոսկուայի եւ Պետրոգրադի եկեղեցիները։

Ռուսական օդանաւեր գրաւուած

Րիկայէն կը հեռագրեն թէ Լաթվիոյ մաքսային իշխանութիւնները գրաւած են չորս օդանաւեր, որոնք սնտուկներու մէջ դրուած Պետրոգրադ կը ղրկուէին։ Օդանաւերը Րիկա ցամաք հանուած էին, որովհետեւ զանոնք փոխադրող շոգենաւը չէր կրցած ուղղակի Պետրոգրադ երթալ՝ Րիկայի ծոցին սառոյցներուն պատճառաւ։

Ցետ քննութեան հաստատուեցաւ թէ այդ օդանաւերը ոչ թէ առեւտրական, այլ ռմբակոծման օդանաւեր էին։

ԱՊՐԻԼ 11/24 ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԼԻՈՆ

18 Մայիս Շբ. իրիկուն 8.30ին։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ

Պատիւ ունինք յայտնելու հայ հասարակութեան որ այսուհետեւ ընդունելութիւնները կը կատարուին ըստ առաջնոյն առաւօտները ժամը 10.30էն 12.30 եւ կէսօրերէ յետոյ ժամը 2.30էն 4.30, 71 Ave. Kléber.

Փարիզ 4 Մայիս 1929

Տնօրէնութիւն
ՀԱՅ. ԳԱՂԹ. ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՎԱՂԸ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9ԻՆ Peuple Français թատրոնը
42 Rue Hermel, Paris (18e), Métro, Simplon

ՈՒՇ ԼԻՆԻ - ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ

Զուարթ օփէրէթ 4 արար

Արեւելեան նուագախումբ ղեկավարութեամբ Թառիստ Աբգարի

Գիները՝ 10 եւ 5 ֆրանք։ Դիմել՝ Vahan Maksoudianի, 17 Rue St. Jacques, Paris (5e):

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Տարօն Տուրուբերան Հայրենակցական միութեան Տէսինի մասնաճիւղին կողմէ։ Վաղը Հինգշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 4.30ին Սինէմա Նովէլթի թատերասրահին մէջ։ Կը մասնակցին Լիոնի Քոմէտի տրամաթիքի դերասաններէն Տէր և Տիկ. Յ. Լաթիֆեան, Տէր և Տիկ. Բաղդասարեան և Պ. Մութաֆեան։

Կը բեմադրուի՝ ՔՈՐՐԱՏՕ կամ ՈՃՐԱԳՈՐԾԻՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

Կարդացէ՛ք

ՀԱՄԱՍՏԵՂԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ
„ԱՆՁՐԵՒ”Ը

Ֆրանսա եւ Սուրիա 20 Ֆր.: Ուրիշ երկիրներ (բացի Ամերիկայէն 25 ֆրանք: փոստի ծախք չկայ: Դիմել՝ L. Kévonianի 235 Fbg. St. Martin. PARIS (10e).

ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԿԱՆԽԻԿ

Հ. Յ. Դ.

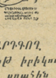
Ալֆորվիլի «Սարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէին անդամական ժողովը վաղը Հինգշաբթի ժամը 2.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Ներկայ պիտի ըլլայ ընկ. Ջամալեան։ Նոյն օրը՝ 5—7 ժողովը բաց է հանրութեան առջեւ։ Կը հրաւիրուին համակիրներն ու փափաքողները։ Կը խօսի՝ ընկեր Ջամալեան։

Լիոնի Վրէժ խումբի ժողովը այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Ընկ. Ճանկէօզեանի սրճարանը։

Պուա Քոլոմպի Սահակ-Մեսրոպ դպրոցին վարչութիւնը կը յայտարարէ շահագրգռուողներուն թէ այժմէն ձեռնարկած է 1930 տարուան համար Պատի օրացոյց մը հրատարակել։

Հ. Յ. Դ. Իսի լէ Մուլինոյի ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Գրիգոր Գօտօեանի՝ իր կնոջ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՅԱՐԴԳՈՂ.

Այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին Վոլթէրի սրահին մէջ, (Օտէոնի թատրոնին դիմացը) «Յարդգող»ի գրական իրիկունը նուիրուած է 11/24ի նահատակ մտաւորականներուն։ Կը նախագահէ Լեւոն Շանթ։ Հրաւիրուած են քաղաքիս բոլոր մտաւորականները։

Երգ, նուագ, արտասանութիւն։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԸ վաղը Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն 5՝ Հայերէն եւ Հայոց պատմութիւն (Պ. Մ. Նաթանեան)։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լիոն, Մ. Ղ.— 35 ֆրանք։
Մարսէյլ, Հ. Մ.— 96։
Թունուզ, Վ. Ե.— 55։
Լուարէ, Գ. Պ.— 140։
Անվէրս, Մ. Պ.— 200։
Անվէրս, Ն. Ջ.— 200։
Մանչեսթր, Մ. Պ.— 2 անգլ.
Վիէն, Կ. Ս.— Հասցէ՝ Nor Or, 20 A. Rue Voulis, Athènes, Grèce.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Յարութիւն եւ Աննա Շալճեան խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն ազգականներու, բարեկամներու եւ հայրենակիցներու, որոնք ծաղկեպսակով, անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրեցեալ հարսին՝

ՍԻՐԱՆՈՅՇ ԳԱԳԻԿ ՇԱԼՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ Կուկուեան)
(1905 Հոկտ. 25—1929 Ապրիլ 28)

դառնաղէտ եւ անակնկալ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 28 Ապրիլ Կիրակի իրիկուն ժամը 10ին Բոնսէփսիօն հիւանդանոցին մէջ։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Մայիս 1ին եւ հանգուցեալին մարմինը ամփոփուեցաւ Սէն Փիէռ գերեզմանատունը։

Անդրէասի եւ իր շրջանի Հա.ր. Միութեան հանգանակութիւնը՝ ի նպաստ հայրենիքէն բերուելիք հայրենակիցներուն։

Ս. Կէզիրեան, Յ. Տատեան, Ս. Տօղրամաճեան, Բ. Գալուստեան, Յ. Գալուստեան, Յ. Պաղապանեան, Մ. Կիւլիկեան, Գարագաշեան, Ոմն, Յ. Նաւասարդեան 10ական, Ե. Հեքիմեան, Ս. Հեքիմեան, Տիկ. Պ. Տէմիրճեան, Ս. Մանուկեան, Տ. Մինասեան, Սարգիսեան, Սինանեան 5ական, Տիկ. Տէրտէրեան 50, Յ. Զօլաքեան 3, Յ. Գուրուտայեան 3, Օր. Թումանեան 2, Յ. Ովեան 2.50, Գրիգորեան 4, Եզեկիէլ (սեբաստացի) 50, Մ. Ղարիպեան 15, Գ. Թամանեան, Տիկ. Կատարեան, Գ. Նահապետեան, Կ. Տէր Գրիգորեան, Կ. Յարութիւնեան, Գ. Զօպանեան, Հ. Թեթերեան, Յ. Գահվէճեան. Քարաթեան, Պաղատեան 5ական, Ջարագեան 4, Պ. Գնաճեան 2.50, Յ. Զօպանեան 4, Գ. Յարութիւնեան 20, Փափազեան 3, Վ. Գասապեան, Խ. Սիրոյեան, Լ. Պապիկեան, Ամիրեան, Ենկիեան, Շիրվանեան, Պաղտասարեան, Իզմիրեան, Ս. Օհանեան 5ական, Տիկ. Ս. Տէրտէրեան 2, Ե. Պարոնվարդեան 20, Յ. Թաղէոսեան 30, Ն. Նաւասարդեան 20, Ս. Հեքիմեան 25 ֆրանք։ Գումար 490 ֆր., Ս. ցանկի գումար 1002, ընդհ. գումար 1492 ֆրանք։

ՌՈՍՏՈՄ Գրադարանի վարչութիւնը կը ծանուցանէ հայրենակիցներու թէ իր գիրքերու քանակը ճոխացուցած է։ Գիրք ստանալ փափաքողները կրնան դիմել Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 8.30—10.30, 131 Fbg. du Temple. (Belleville).

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
ՏԻԿԻՆ ԼԻԻՍԻ ՍԵԻՈՒՄԵԱՆԻ

Salle d'Iéna, 10 Ave. D'Iéna

11 Մայիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին։

Տոմսերու գինը 50, 30, 15, 10

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պաֆրացի Յովհաննէս Մուրատեան կը փնտռէ քոյրը Նոյեմի Քէօթէնէճեանը որ ասկէ մօտաւորապէս 9 ամիս առաջ կը բնակէր Փարիզի շրջակայքը 2 rue de la Fraternité, Arnouville les Gonesse, (S. et O.). Մտադրութիւն ունէր Հար. Ամերիկա մեկնելու։ Իմացնել՝ Hovhannès Mouradian, Americain College, Vieux Phalère, Grèce.

IMPRIMERIE - MASSIS - EDIT...
208bis, Rue Lafayette Paris
Le Gérant F. SOUVIGN...

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 9 ՄԱՅԻՍ 1929 — 9 MAI 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 952 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՆԳԱՂԸ

Կը թուի թէ քէմալական կառավարութիւնը նոր միջոցներ ձեռք առած է, Անատոլուի խորերը մնացած հայկական վերջին բեկորներն ալ քշելու կամ հալեցնելու համար։

Այդ կ'ապացուցանեն զանազան ձեւերով Պոլիս եւ արտասահման հասած լեղապատառ ճիչերը։

Մէկ տարիէ ի վեր, խումբ-խումբ խլեակներ կը հասնին Պոլիս, ծովափ կամ Սուրիա։ Այս հոսանքը մասնաւորապէս շեշտուեցաւ վերջին ամիսներու ընթացքին, եւ եթէ հինգ-տասը հոգինոց խումբեր միայն կը հասնին իրենց նպատակին, պատճառը այն է որ շատեր ճամբու ծախք չունին։ Այդ ծախքը ճարողներն անգամ իրենց խարխուլ մարմինը միայն փոխադրած կ'ըլլան, մինչեւ Պոլիս կամ այլուր։ Չի բաւեր որ արդէն ամէն իրաւունքէ եւ նիւթական միջոցներէ զրկուած են տեղին վրայ, աւարի տուած՝ իրենց շարժուն եւ անշարժ ստացուածքը, ճամբան ալ կը կողոպտուին հանդիպող Թուրքին կողմէ, որպէսզի ասեղ մը դուրս չելլէ Անատոլուէն։

Սուրիոյ մեր թղթակիցը անցեալ օր կը հաղորդէր թէ քէմալական կառավարութիւնը ազդարարած է Անատոլուի բեկորներուն կա՛մ ձգել հեռանալ, կամ թրքանալ, վեց ամսուան ընթացքին։ «Կեսարիոյ, Մերսինի, Տարսոնի եւ Ատանայի հայ բնակչութիւնը պայմանաժամ խնդրեր է, իր գործերը կարգադրելու համար»։

Առանց այս ազդարարութեան ալ, իրական կեանքը բացորոշապէս կը պարզէ կացութիւնը։ Քիչ-շատ հաստատուն վիճակ ունէին Կեսարիա մնացած Հայերը, իրենց առաջնորդարանով դպրոց-եկեղեցիով։ Այս քաղաքին հետ կապուած էին միւս գաւառներու ցիր ու ցան բեկորներն ալ։ Արդ, վերջերս ամէնէն շատ այս քաղաքէն է որ յուսահատութեան եւ օգնութեան ձայներ կը լսուին։ Երբ այս է կացութիւնը «կեդրոն»ին մէջ, կարելի է հասկնալ մնացածը։

Այսպէս կամ այնպէս, Էնկիւրի աւելորդ անգամ մըն ալ եւ վճռապէս կը հասկցնէ թէ չպիտի հանդուրժէ ոչ-Թուրքերու եւ մասնաւորապէս Հայերու գոյութեան՝ Անատոլուի մէջ։ Քէմալական իշխանութիւնը առաջին օրէն իսկ բռնած է այդ դիրքը, բայց մենք չհասկցանք, եւ մինչեւ այսօր ալ դժուար կ'ըմբռնենք։ Ան մէկ շնորհ միայն կ'ընէ — ձգել-հեռանալ։ Ֆիզիքապէս եւ բարոյապէս ողջ մնալու պատեհութիւն մըն է, որմէ եթէ չուզենք օգտուիլ, կը նշանակէ թէ կորսնցուցեր ենք մեր ճակատագիրը վարելու ընդունակութիւնը։

Հիմա մեզի կը մնայ ընտրել մատնանշուած երկու ճամբաներէն մէկը,— կա՛մ հանդուրժել որ թրքանան Անատոլու մնացած 30 40.000 հայկական բեկորները, եւ կամ գտնել միջոցներ որ ձգեն հեռանան։

Անշուշտ թէ մեր եւ թէ այս թշուառ մնացորդներուն ուզածն է վերջինը։ Բայց կարաւանը ուզելով չի շարժիր, այլ ճամբայ ցուցնելով։ Կրնա՞նք ցուցնել այդ ճամբան եւ մանաւանդ միջոցները։

Երէկ «Հայրենիք»էն արտատպեր էինք խմբագրական մը, որ Ամերիկայի Հայրենակց. Միութեանց ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ, անոնց նիւթական կարողութիւնն ալ պարզելով։

Մենք ալ յուզած ենք այդ հարցը, եւ գիտենք թէ որոշ տրամադրութիւն չի պակսիր, գործին ընթացք տալու։ Հայրենակցական համեստ միութիւններ կան, որոնք դրամ հաւաքելու ձեռնարկած են, իրենց հայրենակիցները փրկելու համար։ Միւս կողմէ, Արաբկիրի Հայրենակց. Միութիւնը (Ամերիկա), արդէն փոխադրած է 7-800 հոգի։

Խորապէս գնահատելով հանդերձ այս ձեռնարկները, կ'ուզէինք բոլորին ուշադրութեան յանձնել կէտ մը,— Գործին յաջողութիւնը կը պահանջէ արագութիւն եւ գործակցութիւն։ Եթէ նոյնիսկ ճիշդ չըլլայ վեց ամսուան պայմանաժամը, ամենօրեայ փաստերը ցոյց կուտան թէ ոճիր է ձգձգել կամ բախտին ձգել Անատոլուի բեկորներուն տեղափոխութեան գործը։

Արդ, եթէ Հայրենակցական Միութիւններ կան որ աղքատ են, ուրիշներ պահեստի գումար ունին եւ կրնան մէկ ձեռքով 10—20 հազար տոլար տրամադրել։ «Վերաշինաց», «Կրթասիրաց», «Ուսումնասիրաց» եւ նման Միութիւններ ո՞ր օրուան համար կը պահեն իրենց հաւաքած գումարները։

Ահաւասիկ իրենց արենակից կիները հարճ ըլլալու դատապարտուած են, մանուկները իբրեւ գրաստ կը գործածուին Թուրքերու քով, կամ համրանքով զատուած այրեր բռնի արհեստաւոր կը հասցնեն Թուրքիոյ մէջ, իրենց գործը աւարտելէ յետոյ մանգաղին յանձնուելու համար։

Եթէ բոլոր Հայր. Միութիւնները ձեռք ձեռքի տան գոնէ այս գործին համար, ոչ միայն փոխադրութեան ծախքերը կը հոգուին, այլ եւ կարելի կ'ըլլայ ուրիշ աղբիւրներ գտնել։ Այդպիսի գործակցութիւն մը կը դիւրացնէ, նաեւ, Թրքահայ ժողովուրդի դժբախտ բեկորներուն դէպի Հայաստան կամ Սուրիա փոխադրութիւնը։

Անոնք որ կը հաւատան Երեւանցիներու բարեացակամութեան, իրենց աջակցութեան համար կրնան պայման դնել որ ամէնէն առաջ այս բեկորները փոխադրուին։ Այս հոգը «հայկական» կոչուած կառավարութիւնը ինք պիտի ստանձնէր, ամէնէն առաջ եւ ինքնաբերաբար, առանց սակարկութեան եւ պայմանադրութեան։

Դժբախտաբար այդ իշխանութիւնը մանգաղը կը տեսնէ միայն Թուղթի վրայ, և բան չի հասկնար այն միւս մանգաղէն, որ կ'երերայ Անատոլուի բեկորներուն բոլորտիքը, և անոնց գլխուն, տարիներէ ի վեր...

Շ.

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլի Ազգ. վարչութենէն ստացանք չէք մը, 7010 ֆրանք, որ հաւաքուած է Ապրիլ 11/24ի Սգահանդէսին առթիւ, ի նպաստ Կեսարիոյ որբերուն փրկութեան։

Այս առթիւ նամակով մը կը հաղորդեն մեզի, թէ նոր արձանագրութիւններ ալ տեղի կ'ունենան եւ արդիւնքը որոշ գումարի մը հասնելէ յետոյ պիտի ղրկուի *Յառաջ*ի։

Մարսէյլի չէքը	7010 ֆրանք
Մկրտիչ Մանուշակեան	30 »
Գումար	7040 »

Այս գումարը փոխադրեցինք Պոլիս, համապատասխան հասցէին, անմիջապէս Կեսարիա ղրկուելու համար։

ՄԱՄՈՒԼ

ԸՆԴՈՒՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐ

Ճէլալ Նուրի պէյ «Իգտամ»ի մէջ կը գրէ (2 Մայիս).—

—«Թուրք ազգը ընդունակ է ամէն գործի մէջ յաջողելու, բայց պարտաւոր է ընդունիլ քաղաքակիրթ ազգերու աշխատութեան մեթոտները։ Մինչեւ մօտաւոր շրջան մը, իսլամներէն բժիշկ եւ դեղագործ չէր ըլլար։ Առաջին տարիներուն, մեր բժշկական վարժարանին մէջ դասախօսութիւնները ֆրանսերէն կը կատարուէին եւ աշակերտներուն մեծ մասը Հայեր, Յոյներ եւ անուշ ջուրի *Ֆրէնկ*ներ էին։ Հարիւր տարի առաջուան մեր պապերուն եթէ հարցնել կարելի ըլլար, անոնք պիտի ըսէին որ ասոնք օտարի գործ են եւ մեզի համար ուրիշ զբաղումներ կան։ Բայց այլեւս այս հնադարեան գաղափարները չմնացին, քանի որ մեզմէ բժիշկներ, դեղագործներ եւ տարրաբաններ հասան։

Հին շրջանի Օսմ. պանքայի ընդհ. տնօրէններէն մէկը ըսեր էր՝ «Սխալ կ'ըլլայ որ Թուրքերը փափաքին արհեստ սորվիլ։ Ասոր պէտք ալ չկայ։ Թուրքը հողագործ է։ Իրեն պէտք եղած գործածուած բաները Եւրոպա կը հայթայթէ։ Կրնա՞ք երբեք խորհիլ թէ դուք կրնաք մէկ քանի տարուան մէջ յաջողիլ ծեռք բերել արհեստներուն մէջ ա՛յն վիճակը որ Եւրոպայի համար դարերու գործ եղաւ»։

Փառք Աստուծոյ, հիմա գրեթէ բոլոր դեղագործները, վաթմաններ, շօֆէօրները զուտ Թուրք են։ Բնաւ մի՛ խորհիք թէ ընդունակութիւն չկայ։ Այս ազգին մէջ առաջ եկան շատ ճարտար վիրաբոյժներ, տարրաբաններ, մանրէաբաններ, սպայակոյտի սպաներ, զրահաւոր վարող նաւապետներ, մեքենավարներ. այս գործերը աւելի մեծ ընդունակութիւն կը պահանջեն, ինչո՞ւ նուազ են միջին դասակարգերը։ Մինչեւ մօտաւոր ատեն այս թերիները ուրիշներ կը լեցնէին եւ ասոր համար է որ պակասը զգալի չէր ըլլար։ Տասը տարիէ ի վեր ոչ մէկ կազմակերպութիւն կար որ աշխատէր այս թերին լրացնել։ Պէտք է ընդունինք ամերիկ. դրութիւնը, որ է աշակերտ հասցնել դպրոցներով»։

ՉՈՐՍ ԵՐԱԽԱՆԵՐ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԱԾ

Կիրակի օր Փարիզի արուարձան Օպէրվիլիէի Քլօտ Պէռնար հիւանդանոցին մայրանոցի բաժնին մէջ միաժամանակ մեռան չորս երախաներ՝ ամէնէն կրտսերը 14 օրուան, ամէնէն մեծը 2 ամսուան։ Ուրիշ երկու երախաներ — երկուորեակ — ծանր վիճակի մէջ մեկուսացուեցան։

Կասկած կայ որ այս վեց երախաներն ալ թունաւորուած են դուրսէն տրուած խտացած կաթէն։ Տոքթ. Փօլ մեռած երախաներու դիազննութիւնը կատարեց՝ հասկնալու համար անոնց մահուան պատճառը։

Այս դէպքը մեծ յուզում առաջ բերած է։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅ ՄԸ ՀՕՐԵՂԲԱՅՐԸ ԿԸ ՍՊԱՆՆԷ

(Հեռաձայն մեր մասնաւոր թղթակցէն)

Լը Փիւի, 8 Մայիս.— Երէկ իրիկուն ժամը 7.30ին Տիգրանակերտցի Զաքար Նազարեան, 25 տարեկան, դրամական խնդրի մը առթիւ ատրճանակի երկու հարուածներով սպաննեց իր հօրեղբայրը՝ Պետրոս Յովհաննէսեանը, 42 տարեկան։

Նազարեան ոստիկանութեան կողմէ ձերբակալուելով բանտարկուեցաւ։

Մանրամասնութիւնները նամակով։

ՀԱՅ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆ ՄԸ ՍՆԱՆԿ

ՀԱՅ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺԻ ՄԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Լոնտոնեան թերթերէն կ'իմանանք որ բանտարկուած է գորգի ծանօթ վաճառական Ստեփան Աւետիքեան՝ զեղծարարութեան ամբաստանութեամբ։ Յիշեալը շաբաթներ առաջ դադրեցուցած էր իր վճարումները եւ սնանկութեան գործողութիւնները յառաջ կը տարուէին, երբ անգլիական փոխադրական ընկերութիւն մը ձերբակալման հրամանագիր հանել տուաւ։ Կ'ըսուի թէ մեծագումար եւ կեղծ ստորագրութիւններով մուրհակներ զեղչել տուած է զանազան սեղանաւորներու մօտ եւ սնանկութեան գումարը կը հասնի մօտ 50,000 սթերլինի։ Ոստիկանական Տեսչութեան քննութիւնները սկսած են երէկ՝ չորեքշաբթի։ Վնասուողները գրեթէ բոլորն ալ տեղացի հայ վաճառականներ են։

*
* *

Նոյնպէս անգլիական թերթերէ կը տեղեկանանք թէ անցեալ շաբթու դատավարութիւնը տեղի ունեցած է հայ ատամնաբոյժի մը՝ Տոքթ. Մ. Շիրինեան, որ բանտը կը գտնուէր ամիսներէ ի վեր։ Արհեստով կեղծարար եւ խարդախ այս ատամնաբոյժը որդին է պոլսահայ ծանօթ բժիշկին։ Մօտ քսան տարիէ ի վեր Անգլիա հաստատուած էր եւ մասնագիտութիւն ըրած գողութիւնը իր բոլոր ձեւերով։ Դատավարութեան ընթացքին երեւան ելաւ որ յիշեալը գնումներ կ'ընէր զանազան խանութներէ, ապրանքները կը ստանար առանց վճարելու եւ գրաւի կը դնէր վաշխառուներու մօտ, ձեռք անցուցած դրամը մսխելու համար ամէն կարգի ցնծուհիներու հետ։ Արդէն քանի մը անգամ վտարումի դատապարտուած է, սակայն նկատի ունենալով որ թրքահպատակ էր նախապէս եւ հիմա չունի որոշ հպատակութիւն, վճիռը կարելի չէր եղած գործադրել։ Յիշեալը երեք տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ։

Յունաստանի հայ գաղթականները

Աթէնքի Ազգ. կեդր. վարչութեան դիւանէն կը հաղորդեն Ապրիլ 26 թուականով.—

Մասնաւոր ժամադրութիւնով մը երեքշաբթի օր ներքին նախարար Պ. Զավիցանոսի ներկայացաւ պատուիրակութիւն մը, որ խնդրեց Պիրէօնի գաղթականական «փարանկա»ներու տեղափոխութեան առթիւ հայ «փարանկա»յի տէրերուն եւս յատկացնել կրպակներ։ Նախարարը խոստացաւ խնդիրը ուսումնասիրել եւ կարելիութեան սահմանին մէջ գոհացում տալ։

Պատուիրակութիւնը յետոյ յայտնեց թէ հայ գաղթականները, Յունաստանի մէջ իրենց գտած ասպնջականութենէն երախտապարտ՝ կը փափաքին հպատակ դառնալ եւ արդէն իսկ շատեր այս մօտ դիմում ըրած են եւ խնդրեց որ դիւրութիւններ ընծայուին այսպիսիներուն, որպէս զի կարենան երկրորդ թուղթերն ալ ստանալ, առանց երեք տարուան պայմանաժամի լրանալուն սպասելու։ Հայ գաղթականները, արդէն, վեց տարիէ ի վեր երկրին մէջ հաստատուած եւ իրենց օրինապահութեան ու աշխատասիրութեան ապացոյցը տուած ըլլալով, բացառիկ կարգադրութեան մը շնորհը խրախոյս մը պիտի ըլլայ անոնց, որպէսզի երկրին օգտակար քաղաքացիներ դառնալու իրենց փափաքը շուտով իրականացնեն։

— «Գիտէք որ, պատասխանած է նախարարը, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի նման մեծ ազգերն իսկ անգործութեան պատճառաւ ստիպուած կը զգան օտարականներուն դէմ բացառիկ միջոցներ ձեռք առնել։ Սկզբունքը նոյնն է, երբ Յունաստան եւս հպատակութեան դիմումներուն վրայ սեղմումներ կը դնէ, քանի որ մեծ թիւով օտարականներ երկրին մէջ հաստատուելով, կ'աւելցնեն անգործներու թիւը։ Երեք տարուան պայմանաժամը կրճատելու խնդիրը օրինական կէտ մըն է, որ կը կարօտի նախարարական խորհուրդի նկատառման։ Այսուհանդերձ, Հայերու համար մասնաւոր կարգադրութիւն մը ընել կը խորհինք։ Իսկ գործի տէր եւ ինքնաբաւ Հայերու հպատակ դառնալու դիւրութիւն պիտի տրուի»։

Տեսակցութեան ընթացքին նախարարը յաճախ կրկնած է թէ, ըլլայ հելլէն կառավարութեան եւ ըլլայ իր անձնական վերաբերումը հանդէպ Հայերուն, միշտ եղած է բարեկամական և այդպէս ալ պիտի շարունակուի։

Ժան տ'Արքի 500ամեակը

Հանրապետութեան Նախագահը երէկ առաւօտ Օրլէան մեկնեցաւ, ներկայ ըլլալու համար Ժան տ'Արքի 500ամեակի հանդիսութեանց։ Նախագահական կառախումբով մեկնեցան Փարիզի անգլ. դեսպանը, Ծերակոյտի Նախագահը, Երեսփ. Ժողովի փոխնախագահը, վարչապետը, Փէնլըվէ, կրթական նախարար Փիէր Մարօ, մարաջախտ Փէթէն, զօրավար Կուրօ, երեսփոխաններ, ծերակուտականներ և բարձրաստիճան պաշտօնեաներ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՀԱՅԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բանաստեղծութիւնը խելքէ մտքէ չանցած, չըլլալիք բաներն *ըսելու* արուեստն է։ Կայ նաեւ նոյն այդ բաներն *ընելու* արուեստը, որ բժշկութեան մէջ կը կոչուի խենդութիւն։

Ու թէեւ, *ըսել* եւ *ընել* սերտօրէն իրարու կապուած են հոգե-բնախօսական պատճառներով, բայց անջատ գործողութիւններ են եւ արտայայտուելու իրենց յատուկ եղանակն ունին։

Բանաստեղծական *ընելը* որ մասնագիտութիւնն է խենդերուն, ունի անշուշտ արտայայտութեան իր օրէնքը, որ մոգական գիտութիւններու պէս դեռ չէ մատնած իր գաղտնիքը։

Իսկ բանաստեղծական *ըսելը* հասած է արդէն որոշ կատարելութեան, որ իր գեղարուեստական զուսպ, տաշուած ուղղկուած ձեւը կը գտնէ ոտանաւոր գրութիւններուս մէջ։

Ու թէեւ ամէն ոտանաւոր բանաստեղծութիւն չէ, բայց առհասարակ ամէն բանաստեղծութիւն, արժեցնելու համար իր անունը, պէտք է գրուի *ոտանաւոր*։ Այս օրէնքը սակայն ունի իր անպատեհութիւնները։ *Ոտանաւոր* բառը շփոթութեան կը մատնէ կարգ մը բանաստեղծներ, որոնք սովորական մահկանացուներու պէս սրտով զգալու, մտքով մտածելու եւ ձեռքով ալ գրելու տեղ, չեմ գիտեր թէ իրենց մարմնին ո՞ր մասերովը կը զգան ու կը մտածեն, բայց յայտնի է թէ ոտքով կը գրեն...։ Իսկ մենք՝ հասարակ մահկանացուներս որ վարժուած ենք աչքով կարդալու եւ մտքով ըմբռնելու, դեռ զարգացած չենք ըմբռնելու չափ անոնք որ ոտքով կ'արտայայտեն իրենց միտքն ու սիրտը։ Եթէ ոչ, շատոնց արդէն, դաւիթ բէկ պատրաստած պիտի ըլլար «*Առաջնորդ խօսակցութեան իպէտս մարդկանց ընդ ընտանի կենդանեաց*», որոնք գիտէք թէ ոտքով ու թաթով խօսք հասկցնելու իրենց յատուկ եղանակն ունին։

Ահա՛, այս կարգի ոտնագիր, խրթին բանաստեղծ մըն է հայ Պառնասի շիջած փառքերէն Ե. Գոլանճեան, որ Հ. Մ. Պոտուրեանի թերթին մէջ ոտանաւոր մըն է զետեղած, «հոյակապ եւ ինքնատիպ», մէկ մարդուն... բառերով։

Աղէտալի՛ գիշեր Մեղքն արբեցաւ,
Հայ գանկին մէջ ուզեց խմել իր գինին,
Ուր Մահիկը, յոնք մ'անաչք, սառինքին
Նախանձեցաւ Արեւ-Աչքին հայ, անբաւ։

Մահու գիշեր, գիշե՛ր անաստղ, վեհ, անձաւ
Ուր քրտինքներ դիւցազնական հայ ճակտին
Կը գծէին քար լռութեան մէջ խորին
Բոլն համաստեղց, հեւք ճշմարտի անզրաւ։

Կարդացէք եւ եթէ բան չհասկնաք, շարունակեցէք հիանալ, այն նկատումով որ բոլոր գեղեցկութիւնները անըմբռնելի են։ Փորձեցի թարգմանել, հիացումէս բաժին հանելու համար *Յառաջ*ի ընթերցողներուն. բայց չյաջողեցայ, այն պատճառով որ ըսի արդէն. ոտքով կատարուած արտայայտութիւններէն առհասարակ բան չեմ հասկնար։

ԽԱՐՏՈՅ

ՀԱՄԱԹՐՔԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

ԹՈՒՐՕ-ԱՐԻԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

Վէֆիք փաշա իր «Լէհճէի Օսմանի»ին մէջ առաջին անգամ ըլլալով իբրեւ առանձին միաւոր զատած է բուն Թրքական բառերը՝ արաբերէն եւ պարսկերէն բառերէն: Այս կերպով ցոյց տուած է շատութիւնն ու կարեւորութիւնը թանկագին Թուրք բառերուն, որոնք կլանուած էին օսմաներէն լեզուի անսահման ծովուն մէջ: Գիտական պըրպտումներու հետամուտ մարդիկը մղած է այդ ուղղութեամբ ուսումնասիրութիւններ կատարելու:

Ահմէտ Վէֆիք փաշայի բոլոր երկերը ցոյց կուտան թէ յիշեալը լեզուական մարզին մէջ շատ կարող Թիւրքցի մը եղած է: Օրինակ, բարկանալով Եուսուֆ Քեամիլ փաշայի, որ Ֆենելոնի Տելեմաքը վէյսի և նարկիսի բառբառով թարգմանած էր, զայն շատ պարզ Թուրքերէնով մը թարգմանեց. ասկէ զատ Մոլիէրի կարգ մը գործերը այն ատենի օսմանեան կեանքին պատշաճեցնելով, Պոլսոյ մէջ խօսուած Թուրքերէնով Թուրք բեմին վրայ հանեց:

Ահմէտ Վէֆիք փաշայի համաթրքականութիւնը լեզուականէն զատ պատմութեան մարզին մէջ եւս կը տեսնուի: Երբ դեռ էֆէնտի էր, Էպուլղազի Պէհատըր խանի «Շէճէրէի Թիւրքի» անուն նշանաւոր գործը չուղթայերէնէ օսմաներէնի թարգմանեց: Այս գործը մասամբ իբրեւ թերթօն հրատարակուեցաւ Թասվիրը Էֆքեարի մէջ:

Ահմէտ Վէֆիք փաշա ուսուցչութիւն եւս ըրած է: Ապտիւլ Ազիզի Թագաւորութեան առաջին տարիներուն բացուած «Համալսարան»ի «Ընդհանուր պատմութեան» առաջին ուսուցիչն եղած է: Իր դասախօսութիւնները իբրեւ գրքոյկ հրատարակուած են, սակայն հին ազգաց պատմութեան մասին ըլլալուն, կարելի չէ եղած հասկնալ թէ փաշան համաթրքութեան աչքով կը նայի՞ պատմութեան:

Ըստ ոմանց, Ահմէտ Վէֆիք փաշա օսմանցի Թուրքերուն առաջին Թիւրքցին է: Շինասիի եւ Զիա փաշայի հետ բաղդատելով, անոր գրութիւններուն եւ կեանքին մէջ որոշ կերպով աչքի կը զարնէ Թուրք հայրենասիրութիւնը:

* * *

Համաթրքական գաղափարները՝ բանասիրութեան եւ պատմութեան մէջ: Մուսթաֆա Ճէլալէտտին փաշա.— Օսմանցի Թուրքերուն մէջ համաթրքական շարժումը շատ չանցած գրականութեան եւ լեզուի մարզէն անցաւ նաեւ բանասիրութեան, ցեղաբանութեան, պատմութեան եւ արտաքին քաղաքականութեան մարզերուն մէջ:

1869ին, այսինքն Շինասիի մահէն երկու տարի առաջ, Մուսթաֆա Ճէլալէտտին անուն մէկը ֆրանսերէն գիրք մը հրատարակեց՝ «Les Turcs anciens et modernes» (Հին եւ Նոր Թուրքերը) անունով: Այս հատորը նուիրուած էր Սուլթան Ապտիւլ Ազիզի, տպուած է Պոլիս՝ Courrier d'Orient թերթի տպարանը եւ կը բաղկանայ 362 էջերէ: Այս գիրքը կը նմանի սուլթանին ներկայացուած տեղեկագրի մը, որ կը պարզէ Օսմ. կայսրութեան տեւականութիւնը, Օսմանեան հպատակներուն հանգիստը ապահովելու համար պետութեան կողմէ ձեռք առնուելիք միջոցները: Սակայն միաժամանակ այս գիրքը համաթրքական տեսակէտէ շատ ուշագրաւ խնդիրներ կը պարունակէ:

Հեղինակը ֆրանսացի, գերման, ռուս եւ լեհ աղբիւրներու վրայ կռթնելով, կ'աշխատի ապացուցանել թէ Թուրքերը ընդհանուր պատմութեան մէջ խիստ մեծ կարեւորութիւն ունին եւ մարդկային քաղաքակրթութեան մէջ կարեւոր բաժին կը գրաւեն, Ըստ իրեն, Թուրքերը այսօրուան Եւրոպայի բնակիչներուն հետ նոյն ցեղին կը պատկանին:

Ճէլալէտտին փաշա այս ցեղը կը կոչէ Թուրօ-արիական (Touro-Arienne): Այսպէս կը մխրճուի «Թուրօ-արիականութիւն» կոչուած ցեղագրական տեսութեան մէջ եւ բանասիրութեան ու լեզուաբանութեան մարզին մէջ կ'անցնի:

Այս հարցը գրքին մէկ երրորդ մասէն աւելին կը գրաւէ: Առաջին ակնարկով կը կարծուի թէ հարցը միայն տեսաբանութիւն է. սակայն՝ քիչ մը ուշադրութեամբ՝ կը տեսնուի թէ հեղինակը հետապնդած է քաղաքական եւ գործնական երկու նպատակներ. 1.— Օսմ. կայսրութեան բնակիչներուն մեծամասնութիւնն ու հիմնական տարրը կազմող Թուրքերուն ցոյց տալ իրենց ցեղին ուժը, արժէքն ու կարեւորութիւնը՝ զօրացնելու համար անոնց մէջ ինքնավստահութիւնը, միւս կողմէ սորվեցնել Վալաքներուն, Պուլկարներուն, նոյնիսկ Սերպերուն և Յոյներուն—որոնք այդ միջոցին իրենք զիրենք Թուրքէն անջատ նկատելով, ազգութեան գաղափարին վրայ յենած, Թուրքերուն դէմ կ'ըմբոստանային եւ կամ ըմբոստանալու ձեռնարկներ կ'ընէին — թէ իրենք ալ Թուրքերուն հետ նոյն ցեղին կը պատկանին:

2.— «Թուրօ-արիականութեան» տեսութիւնը մէջտեղ դնելով, կ'ուզէր մեղմացնել եւրոպական ժողովուրդներու ցեղային թշնամութիւնը Թուրքերուն հանդէպ. որովհետեւ Եւրոպացիները իրենք-զիրենք արիական նկատելով, գերընական յատկութիւններ կը վերագրէին արիական ցեղին եւ մարդկութեան ստորին դասակարգէն կը նկատէին միւս ցեղերը՝ սեմական, Թուրանական եւ քամեան: Եւրոպացիներու այս ինքնահաւան տեսութեան փոխարէն, Ճէլալէտտին փաշա կը ստեղծէ Թուրօ-արիականութեան տեսութիւնը եւ կ'ուզէ փաստել թէ արիականներն ու Թուրանականները նոյն ցեղին կը պատկանին:

Կարելի չէ պնդել թէ հեղինակը իր «Թուրօ արիականութեան» տեսութիւնը հաստատ հիմերու վրայ դրած է: Լեզուական փաստերէն շատերը նոյնիսկ մակերեսային քննադատութեան չեն դիմանար: Նոյնպէս չենք կրնար ըսել թէ Մուսթաֆա Ճէլալէտտին փաշա իր տեսութեան եւ եզրակացութեանց մէջ յարգած է գիտական մեթոտները: Գիրքին այս մասին մէջ լեցուն են կրկնութիւններ, անկապակցութիւններ եւ չսպասուած տեսութիւններ:

Ըստ մեզ, այս գիրքին ամէնէն մեծ արժէքն այն է, որ օսմանցի Թուրքերուն մէջ Թրքութեան եւ համաթրքականութեան մասին եւրոպական աղբիւրներէ քաղելով, այսպէս կամ այնպէս եւրոպական մեթոտով գրուած առաջին գիրքն է: Անոր մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը հանդիպինք այնպիսի տեսութեանց, որոնք ցոյց կուտան՝ Թուրք ցեղին ուժն ու կարեւորութիւնը, մարդկային պատմութեան մէջ անոր կատարած մեծ դերը, Թուրք լեզուին միւս լեզուներէն փոխառութիւն չընելու աստիճան հարուստ ըլլալը, Թուրք լեզուին ուրիշ լեզուներու ըրած աջակցութիւնը, Ասիոյ եւ Եւրոպայի ընդարձակ տարածութիւններուն մէջ ծաւալած Թուրքերու կապակցութիւնները, օսմանեան կայսրութեան մէջ համաթրքականութեան գաղափարին կարեւորութիւն չընծայուելէն առաջ եկած անպատեհութիւնները, ոչ-իսլամ օսմանեան հպատակները ցեղային եւ լեզուական կապերով Թուրք զանգուածին կապելու պէտքը: Այսինքն այս գիրքին մէջ համաթրքականութեան լեզուական, պատմական, քաղաքական բաժիններէն բոլորին մասին քիչ շատ կը խօսուի: Բացի այս բոլորէն, զանազան գլուխներու մէջ խօսուած է նաեւ Թուրք լեզուին բարենորոգման եւ բիւրեղացման, տառերու բարեկարգութեան եւ փոփոխութեան, կիներու քօղազերծումին, արեւմտեան քաղաքակրթութեան ընդունելուն եւ այլ հարցերու մասին, որոնք տակաւին այսօր մեր մտաւորականներու օրուան զբաղումին մաս կը կազմեն:

Հեղինակին համաձայն, Թուրքերուն արեւմտեան քաղաքակրթութիւնն ընդունիլը տրամաբանական մէկ հետեւանքն է «Թուրօ-արիականութեան» տեսութեան... Արդէն արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը ստեղծողներն են Թուրօ-արիականները: Այսինքն արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը որքան արիականներու, նոյնքան նաեւ Թուրանականներու, այսինքն Թուրքերու գործն է: Թուրանականներու մէկ մասը իսլամութիւնը ընդունելով, սեմական քաղաքակրթութեան մը հետ միացած է: Եւրոպական քաղաքակրթութեան հունին մէջ մտնելով, Թուրքերը պարզապէս պիտի վերադառնան իրենց հին ցեղային քաղաքակրթութեան: Ճէլալէտտին փաշա լեզուի եւ գիրի բարենորոգման մասին իր տեսութիւններն ալ այս սկզբունքէն մեկնելով կ'ընէ:

* * *

Մուսթաֆա Ճէլալէտտին փաշա լեհ ազնուական մըն է եւ իսկական անունն է կոստանդին Բորժենսկի (Constantin Borzecki): Ծնած է Կլէշովի (Kleszow) ընտանեկան ագարակին մէջ եւ դասական ու կրօնական ուսումը առած է Վլոցլաւէկի (Vloclawek) կրօնական վարժարանին մէջ: 1848ին երբ 22 տարեկան էր, Փոզնանիոյ մէջ մասնակցած է լեհական ազատագրական ապստամբութեան: Յեղափոխութիւնը ձախողած ըլլալով, Կոստանդին 1849ին Պոլիս ապաստանած է ուրիշ լեհ եւ մաճառ փախստականներու հետ միասին:

Իր զինուորական յատկութեանց եւ ճարտար քարտիսագրութեան շնորհիւ, օսմ. բանակին մէջ մտած է սպայակոյտի հարիւրապետի աստիճանով եւ վարած է քարտիսագրութեան ճիւղը: Այդ միջոցին իսլամութիւնը ընդունելով, նոյնինքն շէյխիւլ իսլամին կողմէ Մուսթաֆա Ճէլալէտտին կոչուած է: Ամուսնացած է սպայակոյտի Միրլիվա Օմէր փաշայի աղջկան հետ ու իբրեւ Թուրք եւ իսլամ ապրած է Սկիւտար համեստ տան մը մէջ:

Ամէնէն շատ սիրած բանն էր պատերազմը: 1850էն մինչեւ 1876 բազմաթիւ պատերազմներու մասնակցած է իբրեւ Թուրք սպայ. քանիցս վիրաւորուած է եւ ի վերջոյ 1875ին Գարատաղի կռիւներուն մէջ ստացած վէրքերէն մեռած է:

(4) ԵՈՒՍՈՒՖ ԱՔՉՈՒՐԱ

ՓԱՐԻԶԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ

Շաբաթ օր բացումը պիտի կատարուի փարիզի 21րդ տօնավաճառին, առեւտրական նախարարին կողմէ: Հանրապետութեան նախագահը պաշտօնապէս պիտի այցելէ երկուշաբթի օր:

Այս տարի տօնավաճառին կը մասնակցին 7392 ցուցադրողներ, որոնց 754ը օտարականներ, իբր ներկայացուցիչ 33 տարբեր ազգութիւններու: Տեղի չգոյութեան պատճառով, մերժուած են ցուցադրութեան բազմաթիւ խնդրանքներ, որոնց 61ը օտարականներու:

Տօնավաճառի վայրին տարածութիւնն է 10,000 քառ. մ. որուն վրայ այս տարի կ'աւելնայ նաեւ 3 հեկտար եւս: Տօնավաճառը կը տեւէ 15 օր:

Նախապէս Էնվալիտի հրապարակին վրայ տեղի կ'ունենար, սակայն տեղւոյն անբաւականութեան պատճառաւ քանի մը տարիէ ի վեր փոխադրուած է փորթ տը վ.էրսայլ, Parc des Exposition:

Քանի մը Հայեր ալ կը մասնակցին տօնավաճառին:

ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՔԷՍԱՊԻ ՄԷՋ

Արեւելքի մէջ՝ հայ ժողովուրդին գոյութիւնն ու դիմագիծը պահող զօրաւոր ազդակներէն մին եղած է ուսումն ու կրթութիւնը: Ներկայիս աւելի քան երբեք անհրաժեշտ դարձած է կռթնիլ այս ուժին, մանաւանդ Սուրիոյ մէջ:

Սուրիահայ գաղութը՝ շատ մը պէտքերու կարգին հրամայական պահանջք ունի կրթարաններու, նոր սերունդին հոգեկան սնունդ մատակարարելու, եւ զայն՝ ժամանակի ոգւոյն համաձայն առաջնորդելու համար:

Սուրիոյ հայաշատ կեդրոններէն՝ Հալէպի մէջ երկրորդական վարժարան մը հիմնելու համար, բաւական երկար խորհրդակցութիւններէ եւ ուսուցիկ յայտարարութիւններէ վերջ, հազիւ կարելի եղաւ 1928 29 ուսումնական տարեշրջանին, Ազգ. Հայկազեան Նախակրթարանի կողքին, երկրորդականի Ա. դասարան մը կազմել, աւանդ յաջորդական դասարաններու տեւականութիւնը ապահով գետնի վրայ դնելու:

Քէսապ՝ մեծ կեդրոններէն հեռու գիւղ մըն է, կասիոս լերան արեւելեան հարաւային կողին վրայ, ուր հաստատուած է երկրորդական վարժարան մը, բայց որովհետեւ չունի փող ու թմբուկ զարնող առաջնորդներ, ամէն կարգի գնահատութեան արժանի այս գործը, անծանօթ մնացեր է հայ հասարակութեան. հետաքրքրական է գիտնալ մանաւանդ, թէ ի՞նչպէս համազգային բնոյթ ունեցող ձեռնարկ մը, Հալէպի պէս կազմակերպուած թեմի մը մէջ դժուարութիւններու կը բախի, իսկ յետին գիւղի մը մէջ յաջողութիւն կը գտնէ: Այս գաղտնիքը լուսաբանելու համար, կ'արժէ քանի մը խօսք ըսել Քէսապի Ուսումնասիրաց ընկերութեան մասին:

1910ին, մի քանի մտաւորական երիտասարդներ, Քէսապի մէջ ուխտ հոգիով հիմը կը դնեն ուսումնասիրաց ընկերութեան, երկրորդական վարժարան մը հաստատելու առաջադրութեամբ: Ընկերութիւնը շուտով իրեն աջակից կը գտնէ տեղւոյն վրայ գործող Միս Չէմպըրս ամերիկացի միսիոնարուհին, եւ հայրենակիցներու գործակցութեամբ մասնաճիւղեր կը ստեղծէ Ամերիկայի մէջ: 1912ին, Քէսապէն մէկ ժամ հեռաւորութեան վրայ՝ Ղայա փունար կոչուած տեղը՝ կը գնէ 600 հնչուն ոսկիով ընդարձակ ագարակ մը. ագարակը ունի 300 արտավար սերմանելի հող, երկու տուփ հունտ (շերամի) պահելու բաւարար թթենի, մայրիներով ծածկուած անտառ մը եւ ջրաղաց մը՝ որ կը դառնայ կալուածին կուրծքէն բխող առողջարար եւ առատ ջուրով: Ներկայիս կալուածը կ'արժէ 2000 ոսկի. կը բերէ 50 ոսկիի մօտ փոքր եկամուտ մը (վարձք) միայն, բայց եթէ 250—300 ոսկի ծախսուի, տարեկան 150 ոսկիէն աւելի հասոյթ մը կ'ապահովէ:

Մեծ պատերազմէն յետոյ վերապրող Քէսապցիները, իրենց աւերուած օճախի վերաշինութեան գործին հետ, մղում կուտան նաեւ Ուսումնասիրացի վերակազմութեան, եւ գեղեցիկ օր մը, 1924ին, երկու դասարանով կը հաստատեն Երկրորդական վարժարանը, ստեղծելով մեծ խանդավառութիւն ժողովրդային բոլոր խաւերուն մէջ: Ներկայիս դպրոցը հաստատուած է տեղական եւ հոգատար իշխանութեանց կողմէ. կը հետեւի Ֆրանսայի պետական գոլէժներու ծրագրին, պատրաստելով շրջանաւարտները՝ Ա. փարթի պաքալօրիայի. մեծ խնամք կը տարուի ֆրանսերէն լեզուի ուսուցման, գիտութեանց, եւ տոհմային դաստիարակութեան, միաժամանակ մասնաւոր տեղ կը տրուի տեղական արաբերէն լեզուին, եւ անգլիերէնի՝ իբրեւ օտար կենդանի լեզու, ֆրանսերէնէն յետոյ:

Ընկերութիւնը ամէն կերպով դպրոցը արդիականացնելու մտահոգութեամբ, անցեալ տարիէն (1928) ձեռնարկած է, սեփական հողի մէջ, դպրոցական գեղեցիկ շէնքի մը կառուցման, գիւղէն դուրս տասը վայրկեան հեռաւորութեամբ սիրուն տեսարանով գետնի մը վրայ, որ առնուած է 100 հնչուն ոսկիի: Արդէն իսկ վեհաշուքօրէն կը բարձրանայ երկյարկանի շէնքը իր պատերով, եւ մեծ աշխատանք կը տարուի մինչեւ յառաջիկայ Հոկտեմբեր լրացնելու անհրաժեշտ մասերը ամբողջութեամբ, որպէսզի 1929—30 ուսումնական տարեշրջանը նոր դպրոցին մէջ սկսի:

Նոր շէնքը պիտի ունենայ 13 սենեակ, մեծ սալոն մը, իսկ առջեւը ընդարձակ խաղավայր մը: Մինչեւ այժմ միայն շէնքին համար ծախսուած է 400 հնչուն ոսկի եւ դեռ կը նախատեսուի 600 ոսկիի ծախք մը՝ կատարելապէս լմնցնելու համար: Շէնքին դժուարութիւնը գլուխ հանելէ յետոյ, ընկերութիւնը կը խորհի հիմնադրամ մը ստեղծել, Ղայափունար ագարակի հասոյթին հետ ապահովելու համար կրթական մնայուն պիւտճէ մը:

Ընկերութիւնը կը հաշուէ 275 գործօն անդամներ, 205ը տեղւոյն վրայ, իսկ մնացեալ 70ը Ամերիկա՝ բաժնուած եօթը մասնաճիւղերու մէջ, որոնք մեծ համակրութիւն ցոյց կուտան սկըսուած գործին հանդէպ, եւ կը տանին զոհողութեան ծանր բեռը՝ առանց ո՛ եւ է տեղէ մը նպաստաւորուելու:

Հեռու քաղաքներու ապականող խաժամուժէն, Քէսապ՝ Լիբանանի հռչակաւոր ամարանոցներուն հաւասար կլիմայական առաւելութիւններով օժտուած սիրուն գիւղ մըն է. իսկ Ուսումնասիրաց ընկերութեան Երկրորդական վարժարանը՝ ամէն կարգի յարմարութիւններով, կրթական միակ հաստատութիւնն է սուրիահայ գաղութին համար, ուր կրնան ուղղուիլ, եւ պէտք է ուղղուին քայլերը ուսումնատենչ պատանիներու, հայեցի սովորութիւններուն աւանդապահ լեռնական ժողովուրդի մը մէջ, եւ առողջ կլիմայի տակ՝ ապագայ կեանքին պատրաստուելու համար:

Քէսապ ԽԱՉԳԱՐ

ՍԱՐԷՆ - ՁՈՐԷՆ

Հարաւային Ամերիկայի Ամազոն գետի հոսանքը շատ մը տեղեր 120 մեդր խորութիւն ունի:

* Ճափոնի մէջ տարեկան միջին հաշուով 1300 երկրաշարժ կը նկատուի:

* Հին Եգիպտոսի մէջ մարմնի ամէն մէկ մասին համար յատուկ անուշահոտութիւն կը գործածուէր:

* Կարճատեսութիւնը աւելի շատ տարածուած է քաղաքներուն մէջ քան գիւղերը:

* Առողջ մարդ մը վայրկեանը 75 քայլ կ'առնէ:

* Վատիկանի խճանկարի (մօզայիք) աշխատաւորները կըրնան մինչեւ 30,000 տեսակ գոյնի նրբութիւններ զանազանել:

* Սանսկրիտ լեզուին մէջ a գիրը ամէնէն շատ կը գործածուի:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵ[ԱՆ] ՊԷՏՔԸ

Պարապ տեղը չէ որ օ...
ներն իսկ մեր ճակտին դրո...
են մեր ազգային ամենամեծ...
րութիւնը՝ Անմիաբանութ...
Իրար չհասկնալ, իրար չհա...
ցնել, իրար հալածել: Այս է...
ղած միշտ, ամէն տեղ ու...
ասպարէզի մէջ մեր մեծա...
գործունէութիւնը, ըլլայ...
յին թէ քաղաքական, ...
իսկ առեւտրական կեանքի...

Առաջին երկուքին ...
շատ խօսուած է, օրինակն...
անպակաս են ամէն օր:

Ես պիտի ծանրանամ ...
ւորաբար վերջինին վրայ...
նոյնքան եւ աւելի կարեւոր...
կը գրաւէ սա՛ օտար հորի...
ներու տակ մեր առօրեայ ...
քին մէջ:

Ամիսներ առաջ «Յառա...
մէջ յօղուածագիր մը երկ...
ուածներով՝ կ'ողբար նոյն ...
հայ կնոջ ապրուստի գլխ...
միջոցը եղող «կարի գործ...
մէջ ստեղծուած ինկածութ...
մատնանշելով: Կազմակերպ...
թեան պէտքը կը շեշտէր ...
գործումէ փրկելու համար ...
կնոջ արիւն-քրտինք ...
տանքը եւ միջոցներ ցոյց ...
տար՝ գոնէ սակը բարձր ...
լու համար:

«Ձայն բարբառոյ յանապ...
մնացին եղած թելադրութ...
ները:

Ես ալ կուզամ ուրիշ ...
մը տալ, իրարու դէմ գործ...
գիրար սպաննելու մեր ...
կութեան մեզի հասցուց...
վնասներէն: — Ա՛յդ, հայ ...
կակար արհեստաւորներուն ...
սօրուան ողբալի վիճակն է:

Վեց տարի առաջ երբ ...
գաղթականները ամէն կողմէ ...
թափէին Ֆրանսա, երկրի ...
տար ըլլալով, շատեր լեզու...
ալ անծանօթ, չէին գիտեր ...
կողմէն սկսիլ եւ ի՞նչ ընել ...
բապահիկ մը ճարելու համ...

Առաջին առթիւ, արհեստա...
կամ ո՛չ, առեւտրական թէ ...
ւորական, բոլորն ալ համա...
բապէս իրենց փրկութիւնը ...
տեսնէին գործարաններու դռ...
ափ առնելուն մէջ: Այդպէս ...
ըրին ու յաջողեցան, մինչեւ ...
երկրին պահանջներուն, լեզ...
ու գործերուն ընտելացան ...
սօր խիստ չնչին թիւ մը ...
կազմեն գործարաններու ...
մնացողները: Միւսները, ...
ալ, ժամանակի ընթացքին ...
ցան իրենց մասնագիտութ...
մէջ գործ գտնել, շատեր ալ ...
րողացան անկախ դիրքեր ...
պահովել: Այս կարգի բաղ...
ւորներէն կարելի է հա...
նաեւ կօշկակար արհեստա...
ները:

Կօշկագործութիւնը այս ...
րին գլխաւոր ճարտարարուե...
ներէն մէկն ըլլալով, վարժ ...
հեստաւորը գիտցաւ օգտուի...
կէ ու քիչ ատենուան մէջ ...
հաստուեցաւ ու այսօր կը ...
տուի ամէն կողմէ՝ իբր ...
պատրաստուած արհեստա...
Մանաւանդ շատ սիրուեցա...
նոր համար որ աժան աշխա...
էր ան: Մեր ցաւը ճի՛շդ հոս ...
սակայն:

Ան չկրցաւ ինքզինքը ...
ժեցնել: Ինչպէս հայ ...
«կարի գործ»ին մէջ, հայ ...
տասարդ-արհեստաւորն ալ ...
շիկի գործ»ին մէջ շահագոր...
ցաւ ու կը շահագործուի ...

Այս շահաբեր արհեստ...
հարիւրաւոր հայ ընտանիք...
րու ապրուստը կ'ապահովէ ...
երկրին մէջ, Հայերուս ...
անկազմակերպ վիճակ մը ...
ներկայացնէ այժմ: Մինչ ...
սացի արհեստաւորը Արհեստ...
ցական Միութեանց կազմա...
ամուր կը կենայ իր պա...
ներուն վրայ, Հայը իրար ...
հալածէ՝ շարունակ աշխա...
վարձը կոտրելով — ագռաւ...
ցումի ձեւ մը: Մինչդեռ ...
րենք ալ իրենց մէջ կրն...
կազմակերպուիլ, համակցա...
թեան գալ, ու առնուազն ...
սացիին հաւասար օրավար...
աշխատիլ:

Եթէ «կարի գործ»ին հա...

…շատ դժուար էր հայ կիները իրարու մօտ բերել, եւ տեսակէտի մը շուրջ համաղել զանոնք, դիւրին է կազմակերպչական աշխատանք կատարել կօշկակարներուն մէջ: Հայ կօշկակարները գիտակից այրեր են եւ վստահ ենք թէ պիտի չուզեն մնալ նոյն տկարութեան, նոյն անճարակութեան մէջ:

Իրենց շահուն իսկ տեսակէտէն չպիտի՞ փափաքէին կազմակերպուիլ ու անոր առաւելութիւններէն օգտուիլ: Մե՛ղք է հայ երիտասարդ արհեստաւորին, որ իր պատուական ձեռարուեստովը, գիշերը ցորեկին խառնած, շատեր մէկ սենեակի մէջ, իր ընտանիքի անդամներն ալ հետը քշած, զանազան զրկանքի ենթարկուի, չարաչար աշխատի ու համապատասխան վարձատրութիւն չստանայ:

Պիտի գիտնա՞նք վերջապէս գնահատել կազմակերպուած վիճակին արժէքը, գոնէ օրինակ առնելով տեղացիներէն:

Այս նպատակին կարելի է հասնիլ իրերահասկացողութեամբ միայն:

Ժամանակ է որ նետենք այլեւս մեր վրայէն մեզի վերագրուած անմիաբանութեան արատը, ու գէթ, սա՛ օտարութեան մէջ, իրարու վնաս չհասցնելու չափ զիրար լսել գիտնանք:

Կ. ԱՐԱՊԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

ԴԱՄԱՍԿՈՍ, 21 Ապրիլ (Սեփ. Թղթ.).—

Մայիս 18ին քաղաքս հասան Երուսաղէմի Պատրիարքարանին կալուածոց եւ ելեւմտից տեսուչ՝ Մատթէոս եպսկ. Գայըգճեան և դիւանապետ Պ. Կարապետ Նուրեան, ընկերակցութեամբ Խաթ Ծ. վրդ. Աջապահեանի, փոխանցման գործը կատարելու համար:

Եկեղեցին, Առաջնորդարանը եւ շրջափակին մէջ գտնուող մանկապարտէզի շէնքը իրենց գոյքերով փոխանցուեցան Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան: Իսկ միւս կալուածները պիտի մնան վանքի սեփականութիւն. անոնց մատակարարութիւնը յանձնուեցաւ տեղացի Հայերէն Պ. Ցիլիփ Դաբբիէլեանի:

Դպրոցի շէնքը առ այժմ տրամադրուած է գաղութին, մինչեւ որ անիկա ի վիճակի ըլլայ նոր շէնք մը կառուցանելու:

Այս փոխանցումով վերջ կը գտնէ Սուրէն վրդ. Քէմհաճեանի պաշտօնը: Փափաքելի է գիտնալ թէ՝ նշանակուի՞ թաղ. Խորհուրդը, որ այնքան ամօրէն փակաւ իր աթոռին, ի՞նչ կարգադրութիւններ ըրած է Սուրէն վարդապետին մօտ գտնուող զանազան գումարներուն հաշիւները ստանալու համար:

Երուսաղէմի ի վերջոյ առած այս քայլը կը փակէ վանական տեսուչներու հետ ցարդ գոյութիւն ունեցող վէճերը: Էական աշխատանքը հիմա պէտք է որ կատարուի: Կը յուսանք որ Սահակ կաթողիկոսը ընդ փոյթ կը ձեռնարկէ, մեր ազգային օրէնքներուն եւ աւանդութեանց գծած սահմանին մէջ, թեմերու կազմակերպութեան, եւ բնականոն ընթացք մը կ'ապահովէ ազգային գործերուն:

*** Այս առաւօտ «Սինէմա Հայբրա»յի մէջ կատարուեցաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան 23րդ տարեդարձին առթիւ հանդէս մը: Տեղի ունեցան բանախօսութիւններ, արտասանութիւններ եւ երգեր: Հանդէսը Բարեգործականի փառաբանութեան նուիրուած հաւաքոյթ մըն էր:

Շաբթուս տեղւոյս հայ վարժարաններն ալ առանձին առանձին հանդէսներ սարքեցին Հ. Բ. Ը. Միութեան նուիրուած: Կը լսենք որ Բարեգործականի Գահիրէի կեդրոնէն մասնաւոր հրահանգ եկած է այս մասին, որպէս զի բոլոր նպաստընկալ վարժարանները հանդէսներ կազմակերպեն միութիւնը փառաբանելու համար...:

Որքան իրաւունք ունին անոնք, որ կ'ըսեն թէ՝ Բարեգործականը ժողովուրդին դրամ կը հաւաքէ, յետոյ նոյն ժողովուրդին փշրանքներ միայն նետելու եւ զայն բարեւի կեցնելով աղքատին ողորմութիւն տուողի սրտի գոհունակութիւնն ունենալու համար...

Տեղին հարցում մը ևս վարժարաններու հոգաբարձութեանց: Եթէ վաղը ուրիշ միութիւններ ալ, իրենց նիւթական օժանդակութեան փոխարէն նման առաջարկներ ներկայացնեն իրենց, ի՞նչ դիրք պիտի բռնեն: Չէ՞ որ, վերջի վերջոյ օրինակը վարակիչ է, եւ ամէն տուող իր տուածին փոխարէնը ակնկալութիւն մը կ'ունենայ...:

* * *

Ազդակի մէջ կը կարդանք (27 Ապրիլ)·

Երուսաղէմի Պատրիարքարանի Տնօրէն Ժողովին որոշման համաձայն, Ապրիլ 15ին Պէյրութ հասած են Ելեւմտից տեսուչ Մատթէոս եպս. Գայըգճեան եւ դիւանապետ Պ. Կարապետ Նուրեան, իբրեւ պատուիրակներ Սուրիոյ երուսաղէմապատկան վանքերը Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան փոխանցելու: Ապրիլ 17ին տեղի ունեցաւ Ս. Նշան վանքի փոխանցման գործողութիւնը: Կիլիկիոյ կաթողիկոսին կողմէ ներկայացուցիչ նշանակուած էին առաջնորդ Եղիշէ եպս. Կարոեան եւ Խաթ վարդապետ:

Պատուիրակութիւնը Դամասկոսէն վերջ պիտի անցնի Լաթաքիա, որու փոխանցումով պիտի վերջանայ պատուիրակութեան պաշտօնը եւ պատուիրակները Պէյրութի ճամբով պիտի վերադառնան Երուսաղէմ:

Այսպիսով վերջ կը գտնէ Ս. Նշան վանքի տեսուչ Ճանըքճեան վարդապետի պաշտօնը: Եւ արդէն Կարոեան եպս. ձեռնարկած է յիշեալ վանքի մատակարարութեան: Մօտ օրէն Ազգ. Առաջնորդարանն ալ կը փոխադրուի Ս. Նշան վանք:

*** Եգիպտոսէն Պ. Բարսեղ Պալըգճեան Զահլէի մէջ քարաշէն եկեղեցի մը պիտի կառուցանէ ի յիշատակ իր հանգուցեալ հօր:

Յատակագիծն ու յարակից թուղթերը Եգիպտոսի մէջ պատրաստուած ըլլալով, ղրկուած են Զահլէի թաղականութեան եւ յանձնարարուած անմիջապէս գործի սկսիլ եւ մինչեւ Մայիսի վերջը հիմերը բարձրացնել գետնի մակերեսը, որմէ յետոյ պիտի կատարուի օծում և պաշտօնական հիմնարկէք:

Ի ՊԱՏԻՒ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՆ

ՊՈՒՐՃԱԶ, 26 ապրիլ (Սեփ. Թղթ.).— Պէյրութի մեր ընկերներուն ազատ արձակման առթիւ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեղւոյս կոմիտէն գեղեցիկ գաղափարն ունեցաւ, ամսոյս 21ին, կիրակի երեկոյ ի պատիւ անոնց «Հրայր-Վահան» ընթերցարանին մէջ, ընկերահաւաքական հանդիպում մը սարքելու:

Ներկայ էին ընկերներ և համակիրներ: Ընկեր Ալան քանի մը խօսքով բացուած յայտարարեց հանդիպումը եւ հրաւիրեց երիտասարդ ընկերները երգել Դաշնակցութեան քայլերգ«Մշակ բանուոր»ը, որ մեծ եռանդով երգուեցաւ, յոտնկայս: Թամատա ընտրուեցաւ ներկայ համակիր մը: Մէջ ընդ մէջ երգուեցան հայրենաբաղձ երգեր, եղան Սիամանթօէն եւ Վարուժանէն գեղեցիկ եւ հայրենաշունչ արտասանութիւններ, մեներգներ, զուարճախօսութիւններ, նուագ եւ այլ անակնկալներ, որոնք զուարթ մթնոլորտ մը ստեղծեցին:

Ի մէջ այլոց խօսեցաւ տեղւոյս ազգ. վարժարանի տնօրէն ընկ. Վ. Երկաթ, որ համառօտակի կերպով պատմականը ըրաւ անցեալի՝ կռուի ու յաղթանակի օրերուն, վեր առնելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան կատարած մեծ դերը, իբրև գաղափարապաշտ, անընկճելի պայքարող եւ իբրեւ հայ ժողովուրդին ցաւին դարման փնտռող ուժ:

Այսպէս, հաճելի ժամանցէ մը վերջ հաւաքոյթը փակուեցաւ ուշ ատեն ընկ. Ալանի ոգեւորիչ խօսքերով:

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Առեւտրական ներկայացուցիչներու եւ միջնորդներու միջազգային համագումարը, որուն մասին տեղեկութիւններ տուեր էինք նախապէս, բացումը կատարեց առջի օր փարիզի մէջ: կը մասնակցին 13 երկիրներու պատուիրակները,— գերմանիա՛ (46000 անդամ), Աւստրիա՛ (2500), Պավիերա (1000),- Պելճիքա (2000), Եգիպտոս (45),- Ֆրանսա (26677),- Հունգարիա (1971),- Լիւքսէմպուրկ (412),- Լեհաստան (384) Ռումանիա (1020),- Զուիցերիա (6500),- Չեխոսլովաքիա (6500),- Անգլիա (17232):

ԽՈՆԱՐՀ ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԸ ՃԻԳԵՐԸ

ՌԱՇՏ, 15 Ապրիլ (Սեփ. Թղթ). — Երկու տարիէ ի վեր Ռաշտի հայ գաղութը ունի իր մանկապարտէզը: Հակառակ անոր որ տեղիս դպրոցն իր տնտեսական վիճակով պարսկահայ դպրոցներու մէջ միակը կարելի է համարել, մանկապարտէզը երեսի վրայ էր ձգուած: Պատճառը պէտք է փնտռել նախկին հոգաբարձուներու անտարբերութեան մէջ:

Ռաշտը անցեալին մէջ ունեցած է իր մանկապարտէզը, բայց դպրոցի շուրջ ծագած անմիտ պայքարներու շնորհիւ տուժած է՛ եւ՛ դպրոցը եւ՛ մանկապարտէզը: Բայց անցեալ տարի խումբ մը գիտակից ծնողներու բուռն պայքարներուն ու աշխատանքին շնորհիւ հիմը դրուեցաւ մանկապարտէզի մը: Անշուշտ շատ զարմանալի կը թուի պարսկահայ միւս դպրոցներու վարիչ մարմիններուն, երբ կարդան թէ խումբ մը գիտակից ծնողներու պայքարով միայն բացուեցաւ մանկապարտէզը: Սակայն ունի այնքան պատճառներ, որքան հարուստ է Ռաշտը իր բազմաձեւ ու բազմապիսի պայքարներով: Միայն փաստն այն է որ Ռաշտի մանկապարտէզի հիմնադիրներն են եղած ծնողները, այն ալ երկար պայքարի մէջ գտնուելով Հոգաբարձութեան (Հայոց դպրոցի ղեկավար մարմնի) հետ:

Խոշոր խաչ քաշելով անցեալի վրայ, նորընտիր հոգաբարձութիւնը իր խնամքին տակ առաւ մանկապարտէզը, որուն վարիչն է Տ. Հերսելիա Ծերունեանը եւ որ անցեալ տարուան եռանդուն աշխատանքի շնորհիւ արժանացած էր ծնողներու եւ հասարակութեան գոհունակութեան:

Ներկայիս մանկապարտէզն ունի 32 սաներ (31 հայ, 1 Պարսիկ), անցեալ տարուընէ 8—10 աւելի:

«Տօնածառի Երեկոյ»ին երախաները իրենց երգերով ու ոտանաւորներով հասարակութեան մեծ հրճուանք պատճառեցին: Տրուեցաւ կենդանի պատկեր, եղան պարեր ու երգեր:

Ռաշտի «Մ. Ա. Յորդանանեան» դպրոցի հոգաբարձութեան կը մնայ աւելի զարկ տալ մեր մատաղ սերունդի դաստիարակման ու կրթական սրբազան գործին:

Նոյնը եւ դպրոցի մասին, որու կրթական մակարդակը բարձրացնելու եւ դպրոցը աւելի լաւ հիմերու վրայ դնելու համար, պէտք է հրաւիրել փորձառու աւագ ուսուցիչ եւ առանց որոշ փափկանկատութիւններու, հրաւիրել կարող ու ժողովուրդին հարազատ ուսուցիչներ: Ծրագրուած է հրաւիրել Պ. Ալիքսան Յովհաննիսեանը:

*** Մեծ շուքով տօնեցինք Փետր. 18ը: Կը կազմակերպուի Ապրիլ 11/24ի ոգահանդէսը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Ա. Վ.

ԿՈՉ
Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐ ԱՆԴՐԷԱՍԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ

Հայրենակիցնե՛ր,

Անդրէասի եւ շրջանի Հայրենակցական միութիւնս միշտ յարաբերութեան մէջ է գտնուած մեր հայրենիքի՝ Անդրէասի եւ շրջանի գիւղերուն մէջ ապրող հայրենակիցներու հետ: մեր վերջին տեղեկութեանց համաձայն, կառավարութիւնը բոլոր կալուածները գրաւած ըլլալով, մեր հայրենակիցները դժբախտ ու անտանելի վիճակի մը մատնուած են, խնդրելով որ ճար ու ճամբայ մը խորհինք արտասահման գտնուող բոլոր հայրենակիցներս: Արդէն քանի մը որբ-որբուհիներ պատառ մը չոր հացի համար դահիճներու ձեռքն են ինկած՝ մոռնալով իրենց մայրենի լեզուն եւ ինքնութիւնը: Ուստի միութիւնս վ.ռամշ. եպս. Քիպարեանի հովանաւորութեամբ միջոցներ կը մտածէ մեր դժբախտ հայրենակիցներու ազատման, զանոնք փոխադրելով Հայաստան կամ արտասահման:

Կոչ կ'ուղղենք աշխարհի ամէն կողմը ցրուած Շ. Գարահիսարի, Անդրէասի եւ շրջանի բոլոր Հայրենակցական Միութեանց անմիջական օգնութիւն հասցնել, որպէսզի կարող ըլլանք փրկել Թշուառ բեկորները, որոնցմէ հինգ աղջիկ եւ քանի մը որբեր թուրքերու քով կը մնան եւ ամուսնացած են:

Հաւաքուած գումարները մաս առ մաս պիտի ղրկուին Կ. Պոլսոյ Պատրիարքարանի միջոցաւ:

Ապրիլ 1 թուակիր նամակներէն տեղեկացանք, թէ վերապրող հայրենակիցներու շարքին մէջ կը գտնուին Անդրէասցի 8 բազմանդամ ընտանիք, Սիսցի՝ 8, Համամցի՝ 2, Մշակնոցցի՝ 5, Սախուեսցի՝ 1, վերի Աճպտերցի՝ 37, վարի Աճպտերցի՝ 14 հոգի: Վեց աղջիկներ թուրքերու հետ ամուսնացած են, կին մը կրթանոցէն, կին մըն ալ Էնի Գիւղէն:

Նամակը կ'աւելցնէ թէ այս ցանկերէն զատ կան շատ մանչեր ու աղջիկներ, որ գիւղերը թուրքերուն քով կը մնան: Դըժուար է շուտով անոնց մասին տեղեկութիւններ տալ: Միութիւնս տեղեկութիւններ ուզեց նաեւ ոչ - հայրենակից բեկորներու մասին: Կրկին եւ կրկին կը խնդրենք բոլոր հայրենակիցներէ, բարերարներէ ու հայ կազմակերպութիւններէ որ հաճին մեզ հասցնել իրենց անմիջական օգնութիւնը, վ.ռամշ. եպս. Քիպարեանի հասցէով, 15, Rue Jean-Goujon, Paris (8e): Թղթակցութիւնները գրել՝ H. Kéfélian, 368 Rue de Vaugirard, Paris (15e):

(Կնիք)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱՀԸ ԱՆԳԱՄ ՄԵՐԺԵՑ.— Երբ մարդ դժբախտ ծնած է, մահուան մէջ անգամ բախտ չունի, փորձը անձամբ կատարեց Միլու անուն երիտասարդ մը, որ դառնացած, յուսախաբ կեանքէն, ուզեր էր վերջ տալ ապրելու տանջանքին եւ ո՞վ գիտէ, ի՞նչ խելքի ծառայելով գացեր էր նախ լուր տալ ոստիկանութեան: Աղջի երիկուն ան անձամբ կը ներկայանար Օտէօնի ոստիկանատունը ու պահակին կը յանձնէր ոստիկանապետին ուղղուած անձնական նամակ մը, որով կը յայտնէր թէ «կեանքը շատ ծանր է պզտիկներուն համար», թէ ինք կ'երթայ ինքզինքը կախելու կարրուսէլի կամուրջին տակ:

Հազիւ նամակը բացած, ոստիկանապետը կը փութար հեռաձայնել կամուրջին մօտի պահնորդ ոստիկանին, որ կը յայտնէր թէ իրօք, քանի մը վայրկեան առաջ, անցորդներ փրկած էին կախուած մարդ մը, որ փոխադրուեր էր հիւանդանոց:

Յուսահատ երիտասարդը, հակառակ իր կամքին, իր փրկութիւնը կը պարտէր դիպուածի մը:

Գործադրելու համար իր մահացու մտադրութիւնը, երիտասարդը՝ կամուրջին կեդրոնէն, երկաթ ձողի մը կապեր էր պարանը որ զինքը պիտի խեղդէր: Բայց գիշեր էր եւ կամուրջին տակը ամէն տեղէ աւելի մութ ու տեսնելու համար, ստիպուեր էր վառելու ելեկտրական լապտեր մը, զոր կախեր էր իր կուրծքէն ու պարանը կապելէ վերջ, եւ հանգոյցը իր վզին անցընելէ առաջ, անշուշտ յափշտակուած իր տխուր մտասեւեռումէն, մոռցեր էր մարել լապտերը:

Պատահական անցորդներ նըշմարեր էին լապտեր մը որ կամուրջին տակ կը տատանէր կախուած. մօտեցեր եւ փրկեր էին երիտասարդը, որ դեռ չէր փչած իր վերջին շունչը:

120 ԱՐԱԲԿԻՐՑԻՆԵՐ ՆՈՐ ԱՐԱԲԿԻՐ ՀԱՍԱԾ

Ամերիկահայ Արաբկիրցիներու Միութեան Կեդրոնական Վարչութիւնը (Նիւ-Եորք) Նոր Արաբկիրէն ստացած է Ապրիլ 13 թուակիր հեռագիր մը, որուն մէջ կ'ըսուի թէ «Տրապիզոնէն Նոր Արաբկիր հասած են 120 Նոր գաղթականներ»:

Միութեան նորընտիր ներկայացուցիչ՝ Միսաք Ստ. Վարդանեան Ապրիլ 10ին մեկնած է Նոր Արաբկիր, փոխադրուելիք 600 Արաբկիրցիներու հաւաքական վիզայի կարգադրութեան, զետեղման, ճարտարարուեստի զարգացման եւ ընդհանուր շինարարական գործերուն հոգատարութեան համար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ՍԱՆԴՈՒԽԷՆ ԻՆԿԱԾ Է...

Քաղքցին չէր տուած ու չէր կրնար տալ Շուշանին ուզածն ու փնտռածը. այն՝ որ դրամով եւ հարստութիւնով ձեռք չիյնար եւ այն՝ որ քաղքցին ուրիշներուն տուած էր, երբ Շուշանի տարիքին էր:

Կիները քաղքցի թէ գեղացի, տարօրինակ, բայց յաճախ արդար փափաքներ եւ պահանջներ ունին, մշտական հետաքրքրութեան եւ բաւարարումի կարօտ:

Քաղքցին օր մը, հիացում եւ ուրախութիւն չյայտնեց Շուշանի նոր կարած մետաքս չարշաֆին, մանիշակագոյն ջանփէսէ շրջազգեստին, մետաքսակար վարագոյրներուն կամ ձեռագործ սփռոցներուն համար:

Օր մը օրանց չգովեց նոր հարսի տանտիկնութիւնը, աշխատանքն ու գեղեցկութիւնը:

Չհիացաւ անոր աղուոր ձայնին ու պարին:

— Այսօր գեղնած եմ, անանկ չէ՞, գիտմամբ կը հարցնէր հարսնուկը, փեսայ ցուէն խնամք ու գըգուանք ակնկալելով:

Ամուսինը ուսերը կը շարժէր անտարբեր, ու խօսքը կը կտրէր:

Ու երբ Շուշանն իր ամբողջ զգացումն ու խանդը կը սպառէր քաղքցիին գրգիռ ու թարմութիւն պարգեւելու, նստած տարիքի մարդոց յատուկ, յագեցած շեշտով մը, քաղքցին ետ կը մղէր դեռատի հարսին ճերմակ ու կախարդիչ կուրծքը, կեռասի պէս կարմիր պտուկներն իսկ անտեսելով, որոնք անթիւ եւ անքուն գիշերներ կըրնային բերել գեղին գառնարած ու հօտաղ տղոց կենսայորդ առնականութեան եւ իր արիւնն իսկ մատաղ տալու պատրաստ Մ'նթարին...:

* * *

Ձկնորս Աւօն, ուռկանը բակին կոտրած սանդուխին պարզած, երիկուններ հիւր կ'ըլլար զուռնաճի Մկօին, ուր ուստա Խաչօի մայրը ձէթի ճրագին լոյսով հինաւուրց ճախարակը կը ճռճռացնէր: Աշխարհին շուրջ կը դառնար անոնց խօսքը: Արդարն ու մեղաւորը կը զանազանէին, գոյն ու յանցաւորին արժանի պատիժներ կը բաժնէին,» սէրուորները«քանցմ» աղէկներուն ճանկը կ'իյնային եւ պէմուրազ հողը կը մտնէին:

Սուրբիկ խաթունը չարերու անունը լսելով երկիւղածօրէն կը խաչակնքէր «պախապան խաչ խըրիշտակ» աղօթքը կրկնելով:

Այդ իրիկուն դեռ Ցէրտէրանց ճրագը չմարած Ջանկցոնց կարմիր աքլորը հինգ բերան կանչեց, իսկ քէօսիկ Սախօենց կոլոտ հաւը եւ տեւէ ետեւ խօսիլ սկսաւ:

«Աստուած պարին կատարէ, հաւին խուսոզը գէշ նշան է» մըռմըռաց ձկնորս Աւօն, սուրբ գեղմանի վրայ օրհնել տուած համրիչին հատիկները շըրըխկացնելով:

— Վա՛յ թէ՝ էս թաղին փորձանք պատահի. միջամտեց Զուռնաչի Մկօն զուռնայի պիպեճը կարգի դնելով:

— Կ'ըսեն՝ թազա հարսն ու փեսէն լաւ չեն իրարու հետ— շարունակեց Մկօն:

— Ընցած օր, ժամէն կուգայի, ասի մտնեմ խնամի Սախօենց տուն, քիչ մը հանգստանամ, համ էլ ճըժերու հալ վախտն իմանամ. մէկ էլ խօսք բացուաւ նոր հարսներու մասին. էրանի ականջս բամպակ դրած ըլլայի:

— Ինչո՞ւ. հարցուց Մկօն:

— Հազար տեսակ բան լսեցի թաթոս աֆանտու կնկայ մասին, աշխարհ աւրուած է ա. Նշա՛ր Մկօ, ադամորդին հում կաթ է ծծեր, էլ առ-նամուս չի մնացեր:

— Ես էլ շատ պան լսեր եմ, բայց ինչ խօգիս կորցնեմ, Աստծու գիտնալիք բանն է, եա՛նի, էտ խարսը, էտ տեսակ ասածդ ջահիլներուն չի նմանիր, ամմա... ես ի՞նչ գիտնամ:

Աղքատ հարսները գոհ իրենց համեստ ապրուստէն եւ չքաւոր կենցաղով, կը սպասարկէին ծերերու սեղանին, զարմանքով լսելով Շուշանի մասին եղած վատաբանութիւնները:

Կտաւէ երկար սփռոցը տարածուած էր շըթները կոտրտուած թոնիրէն մինչեւ անկիւնի պարկերուն ոտքը: Տապկած տարեխներու դէզ մը, կապոց մը թթու դրած երինջնակի հետ ու կարմիր աղով համեմուած Աղբակու ընտիր պանիրը. գինիի լաւագոյն մազաներ էին: Այգիներու ծայրը, լճակին եզերքը, խոշոր լապտերին լոյսով, թաւ կանաչին մէջ, քաղքցի աղաներու խումբ մը, անձնատուր եղած էր խենդեցնող հաճոյքներու:

Խաղողին աստուածատուր բարիքէն, չարին աստուածը թեւ առած կը թափառէր բերնէ բերան, սրտէ սիրտ: Ցեղ տեղ ժպիտ ու սէր քանդակելով ու շատ տեղ ալ մահացու թոյներ ներարկելով:

Տըլը՛նգ, տըլը՛նգ, տըլը՛նգ... ժամհար Սիմոնի կոչնակին ձայնը դարձդարձիկ փողոցներէն հասաւ մինչեւ վերին թաղը:

Շուշանը քնաթաթախ աչքերը ճմռեց, հառաչեց ու ինկաւ գորգապատ թախտին վրայ:

Եւ այդ պահուն ո՞ր կինը չպիտի ուզէր վրէժը լուծել իր անխիղճ ու ծերուկ ամուսինէն:

Եւ ո՞ր հարսը պիտի կրնար հազար զուլի ուժ ունեցող իր հոգին սանձահարել, սիրակարօտներքին կրակը մարել, ծոցը չբանալ սիրած ու բաժնուած տղուն կախարդող առնականութեան եւ հեշտանքին գինովութեանը առաջ:

(Շար.) ԱԶԳԻՆ

կառախումբը ժամը 9.25ին հասաւ Օրլէանի կայարանը, ուսկից թափօրը ուղղուեցաւ դէպի մայր-եկեղեցին ուր հանդիսաւոր արարողութիւն տեղի ունեցաւ: Վերտէօնի եպիսկոպոսը ժան տ'Արքի դրուատականը բրաւ:

ժամը 11.30ին զինուորական եւ քաղաքային աւանդական թափօրը կազմուեցաւ քաղաքապետարանին մէջ եւ ուղղուեցաւ դէպի Թուրէլի հին ամրոցի հրապարակը: Կէսօրէն վերջ ժամը 3ին Մարթրուայի հրապարակին վրայ զինուորական պատիւներ եղան ժան տ'Արքի:

Թուրք գիւղացիներու թշուառութիւնը

Թայմզի մայիս 7ի թիւին մէջ կը կարդանք.— Երաշտութեան պատճառաւ Անատոլուի մէջ հունձքերը յաջորդաբար գէշ ըլլալուն, առաջ եկած է տնտեսական տագնապ մը, որ մեծ թշուառութեան կը մատնէ գիւղացիները:

Օտար դրամագլուխը Թուրքիոյ մէջ

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ մայիս 6 թուականով՝

Երեսփոխան Մահմուտ պէյ այսօրուան «Միլլիյէթ»ի մէջ յօդուած մը գրած է օտար դրամագլուխին Թուրքիոյ մէջ գործածուելու ցաւոտ խնդրին մասին: Կ'ըսէ թէ օտարներու մէջ այն տպաւորութիւնը կայ թէ Թուրքիոյ մէջ գործածուած դրամագլուխը ապահով չէ, եւ թէ դրամատէրներ շատ դժուարութեանց կը բախին: Մահմուտ պէյ կը գրէ թէ Թուրքիա անհուն գանձեր ունի թաքնուած իր հողին տակ եւ թէ իր միջոցները չեն բաւեր այդ հարստութիւնները շահագործելու: Կը շեշտէ օտար դրամագլուխին անհրաժեշտութիւնը Թուրքիոյ համար եւ կը հրաւիրէ օտարականները որ իրենց դրամագլուխը օգտագործեն երկրի մը մէջ, ուր կրնան վստահ ըլլալ թէ լաւ վերաբերումի պիտի արժանանան:

Միայն թէ Սուլթաններու օրով Թուրքիա գտնուող օտար դրամատէրները պէտք է հրաժարին իրենց «տարօրինակ մտայնութենէն», որ այլ եւս ընդունելի չէ հանրապետական Թուրքիոյ մէջ:

Մահմուտ պէյի պէս երեսփոխան մը, որ անկեղծ զգացումներ ունի եւ արտօնուած է խօսելու կառավարութեան անունով, պէտք է ընդունի սակայն թէ օտար դրամատէրներուն համար յուսահատեցնող բան է գրեթէ ամէն օր թուրքերէն թերթերուն մէջ յարձակումներ կարդալ օտար հիմնարկութեանց դէմ: Օրինակ, այս առտուան «Միլլիյէթ»ի մէջ ապահովագրական օտար ընկերութեանց կ'ազդարարուի ճամբայ տալ բոլոր օտար մասնագէտներուն եւ Թուրքեր առնել անոնց տեղ:

Իրաքի նոր դահլիճը

Պաղտատէն կը հեռագրեն թէ վարչապետ Թէվֆիք պէյ Սուվայտի Երեսփոխանական ժողովին առջեւ պարզեց նոր դահլիճին ծրագիրը:

Ըսաւ թէ կառավարութիւնը ծրագրած է խիստ մեծ խնայողութիւններ ընել պետական ծախքերու մէջ, որպէսզի աւելի շատ դրամ կարենայ տրամադրել արտադրողական ձեռնարկներու: Իրաք չի կրնար այլեւս մեծ գումարներ ծախսել իր ներկայ բանակին համար, որ շատ օգտակարութիւն չունի: Դահլիճը այս խնդրին լուծման պիտի աշխատի եւ բանակի վերակազմութեան համար վերջնական ծրագիր պիտի ներկայացնէ խորհրդարանի յառաջիկայ նստաշրջանին, որ կը սկսի Նոյեմբերին:

Կառավարութիւնը ծրագրած է նաեւ տնտեսական զարգացման մեծ ծրագիրներ իրագործել: Հսկայ թումբեր պիտի շինուին Հապպանիայի եւ Աքքար Քուֆի մէջ: Բնակարանի տագնապը պիտի մեղմացնէ, կրթութեան ծաւալումը պիտի քաջալերէ, Ազգային Դրամատուն մը պիտի հիմնէ, բամպակի և արմաւի մշակութեան զարկ պիտի տայ եւ անոնց արտածման պիտի աշխատի:

Պարսկաստանի երկրաշարժը

Թէհրանէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի թէ Մայիս 2ին Հիւսիսային Խորասանի Քուչան եւ Շիրվան շրջաններուն մէջ պատահած սաստիկ երկրաշարժը աւերեց ընդարձակ տարածութիւններ: Հարիւր գիւղեր կործանեցան եւ հազար հոգի մեռաւ:

Մէջլիսին մէջ կառավարութիւնը յայտարարեց թէ օգնութեան գործը կը կազմակերպուի եւ թէ ընդհանուր կառավարիչին հրաման տրուած է անմիջապէս աղէտին վայրը փութալ՝ ոստիկանական ուժերով, կացութիւնը քննելու եւ աղէտեալներու օգնութիւնը կազմակերպելու համար:

Վալտէմարասի մահափորձին շուրջ

Երէկ գրեցինք թէ Քովնոյի մէջ ռումբով մահափորձ կատարուեցաւ Լիթուանիոյ դիկտատոր-վարչապետ Վալտէմարասի դէմ, երբ թատրոն կ'երթար իր կնոջ, որդեգրին եւ երկու սպաներու ընկերակցութեամբ: Սպային մէկը վայրկենական մեռաւ: Որդեգիրը, որ փորէն վիրաւորուած էր, մեռաւ հիւանդանոցին մէջ: Միւս սպային վիճակը ծանր է:

Մինչեւ հիմա կարելի չեղաւ գտնել ահաբեկիչները:

Քովնոյի մէջ մեծ ցոյցեր կատարուեցան ի պատիւ Վալտէմարասի: Ոմանք կ'ամբաստանեն թէ լեհ գործակալներն էին ահաբեկիչները: Ոստիկանութիւնը շուրջ 60 հոգի ձերբակալեց:

Հելլէն նաւատորմին պտոյտները

Հելլէն ծովային նախարարութիւնը որոշած է որ յառաջիկայ ամառ, հելլէն նաւատորմէն մաս մը, «Ավէրոֆ»ի գլխաւորութեամբ, անցնի Ադրիական ծով, այցելելու համար իտալական նաւահանգիստները:

Իտալական կառավարութիւնը արտօնած է այս այցելութիւնը մասնաւոր գոհունակութեամբ մը, թէ այսպէսով առիթ պիտի ընծայուի իտալացի ժողովուրդին հիւրընկալել հելլէն գրահաւորներու նաւազները:

Հելլէն նաւաբաժինը, իտալական նաւահանգիստները այցելելէ վերջ, հաւանաբար պիտի այցելէ նաեւ Եուկոսլաւիոյ նաւահանգիստները, փոխադարձելու համար այցելութիւնը սերպ նաւաբաժնին, որ այս ամսոյ ընթացքին պիտի խարսխէ Քորֆուի առջեւ:

Դէպի Ադրիական պտոյտի ճուականը տակաւին չէ որոշուած: Բայց հաւանաբար առիկա պիտի իյնայ յունիսի սկիզբներուն, երբ կը սկսի ամառնային ռազմափորձերու շրջանը:

ԱՊՐԻԼ 11/24 ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Լ Ի Ո Ն

18 Մայիս Շբ. իրիկուն 8.30ին: Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ (71 AVE. KLÉBER)

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ, ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Կը խօսի՝ ՏՕՔԹ. Մ. ՆՈՐԱՅՐ: Նիւթ՝

«ՀԻՒԾԱԽՏԻ ՄԱՍԻՆ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԵԱՆՑ ՎԻՃԱԿԸ»

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ

Պատիւ ունինք յայտնելու հայ հասարակութեան որ այսուհետեւ ընդունելութիւնները կը կատարուին ըստ առաջնոյն առաւօտները ժամը 10.30էն 12.30 եւ կէսօրերէ յետոյ ժամը 2.30էն 4.30, 71 Ave. Kléber.

Փարիզ 4 Մայիս 1929

Տնօրէնութիւն
ՀԱՅ. ԳԱՂԹ. ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՅՍՕՐ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9ԻՆ Peuple Français թատրոնը 42 Rue Hermel, Paris (18e), Métro, Simplon

ՈՒՇ ԼԻՆԻ - ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ

Ջուարթ օփէրէթ 4 արար

Արեւելեան նուագախումբ ղեկավարութեամբ Թառիստ Աբգարի

Գիները՝ 10 եւ 5 ֆրանք: Դիմել՝ Vahan Maksoudianի, 17 Rue St. Jacques, Paris (5e):

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Տարօն Տուրուբերան Հայրենակցական միութեան Տէսինի մասնաճիւղին կողմէ: Այսօր Հինգշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 4.30ին Սինէմա Նովէլթի թատերասրահին մէջ: Կը մասնակցին Լիոնի Քոմէտի տրամաթիքի դերասաններէն Տէր և Տիկ. Յ. Լաթիֆեան, Տէր և Տիկ. Բաղդասարեան և Պ. Մութաֆեան:

Կը բեմադրուի՝ ՔՈՐՐԱՏՕ կամ ՈՃՐԱԳՈՐԾԻՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Ֆրանս. Հայ Սկաուտական Միութեան կողմէ

Այս կիր. առաւօտ ժամը 9.18 Patte d'Oieի դաշտին վրայ, Մէօտոնի անտառին մէջ:

Կը մասնակցին՝ ֆրանսական եւ օտար սկաուտական միութիւններ, Ֆ. Հ. Ս. Միութեան փարիզի եւ գաւառի Սկաուտները, Գայլուկները եւ Տիծեռնակները:

Երգ, պար, խաղեր, բանախօսութիւն, զանազան անակնկալներ

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Շոգեկառք առնել՝ Invalidesէն կամ Pont Mirabeauէն: Իջնել՝ Meudon-Val-Fleury. առաջնորդող սկաուտներ պիտի սպասեն ժամը 9—14.30:

Կարդացէ՛ք

ՀԱՄԱՍՏԵՂԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ

„ԱՆՁՐԵՒ"Ը

Ֆրանսա եւ Սուրիա 20 Ֆր.: Ուրիշ երկիրներ (բացի Ամերիկայէն 25 Ֆրանք: փոստի ծախք չկայ: դիմել՝ L. Kévonianի 235 Fbg. St. Martin. PARIS (10e).

ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԿԱՆԽԻԿ

Հ. Յ. Դ.

Պէլվիլի կոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Fbg du Temple.

Ալֆորվիլի «Սարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէին անդամական ժողովը այսօր Հինգշաբթի ժամը 2.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրով: Ներկայ պիտի ըլլայ ընկ. Ջամալեան: Նոյն օրը՝ 5—7 ժողովը բաց է հանրութեան առջեւ: Կը հրաւիրուին համակիրներն ու փափաքողները: Կը խօսի՝ ընկեր Ջամալեան:

Պուլվար Օտտօի «Ակնունի» ենթակոմիտէի ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրով: Ներկայ կ'ըլլայ շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը:

Պուա Քոլոնպի Սահակ-Մեսրոպ գրադարանին վարչութիւնը կը յայտարարէ շահագրգռուողներուն թէ այժմէն ձեռնարկած է 1930 տարուան համար Պատի օրացոյց մը հրատարակել:

Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Պաղճեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Պաղճեան եւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօր

ՀԱՅԿ ՊԱՂՃԵԱՆԻ

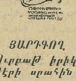
դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ Մայիս 7ին, 21 տարեկան հասակին: Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9.30ին 3 Rue Brunel, Gagny (S. et O.) ուսկից հանգուցելոյն մարմինը պիտի փոխադրուի Gagnyի գերեզմանատունը:

Մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Շոգեկառք՝ Gare de l'Estէն ժամը 9.01 :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Եօզկատի եւ շրջանի Հայր. միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամներն ու հայրենակիցները այս կիրակի ժամը 3ին 131 Fbg. du Temple. կը խօսի՝ փարիզ նոր հասած եօզկատցի Պ. ՀՐԱՉ ՓԱՓԱԶԵԱՆ:

ՅԱՌԱՋ

ՅԱՌԱՋ

Վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին Վոլթէրի սրահին մէջ, (Օտէօնի թատրոնին դիմացը) «Յառաջ»ի գրական իրիկունը նուիրուած է 11/24ի նահատակ մտաւորականներուն: Կը նախագահէ Լեւոն Շանթ: Հրաւիրուած են քաղաքիս բոլոր մտաւորականները:

Երգ, նուագ, արտասանութիւն: Կը նուագէ Օր. Տ. Ջառափեան: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԸ այսօր Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն 5՝ Հայերէն եւ Հայոց պատմութիւն (Պ. Մ. Նաթանեան):

ՓԱՐԻԶԻ Ալֆորվիլի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 2.30ին Քաֆէ Սուրսի գետնայարկը, Մէթրօ Օտէօնի դիմացը:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ռուան, Կ. Պ.— 35 Ֆր.:
Վալանս, Յ. Է.— 70:
Իսի-լէ-Մուլինօ, Մ. Գ.— 35:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԻԿԻՆ ԼԻՒՍԻ ՍԵՒՈՒՄԵԱՆԻ

Salle d'Iéna, 10 Ave. D'Iéna

11 Մայիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին:

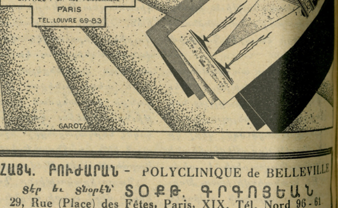
Տոմսերու գինը 50, 30, 15, 10

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20 շլ. 40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ	» »
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ	6 տլ. 10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ	100 ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 10 ՄԱՅԻՍ 1929

10 MAI 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 953 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳՈՐԾԻ ՃԱԿԱՏՆԵՐ

Անցեալ օր, աչքի առջեւ ունենալով կարգ մը թերթեր, խորհուրդ կու տայինք վերջ տալ թարթափումներուն:

Արդարեւ, մեր այս տժգոյն կացութեան մէջ, ինչքան յստակ եւ ամփոփ տեսակէտներ ունենանք, այնքան կը դիւրանայ մեր աշխատանքը վաղուան համար:

Այդ ճամբուն վրայ, առաջին տեղը կը գրաւէ Հայաստանը, իբրեւ իրական խարիսխ:

Մեր տեսակէտը կը մնայ անխախտ,— Այսօրուան Հայաստանը չի համապատասխաներ հայ ժողովուրդին շահերուն: Ոչ աշխարհագրական, ոչ ազգագրական, ոչ ալ քաղաքական տեսակէտով: Խաթարուած, յօշոտուած մանրանկար մըն է անոր իսկ տխուր հեգնութիւն մը:

Եւ սակայն, մենք ամուր կառչած կը մնանք անոր: Այլապէս հրաժարած պիտի ըլլայինք միացեալ եւ անկախ Հայաստանի պահանջէն, որուն իրականացման միակ երաշխիքն է այս ափ մը հողը:

Ուրեմն, անողորմաբար շարունակելով հանդերձ մեր գաղափարական եւ քաղաքական պայքարը Երեւանի դէմ, մենք ուժ պիտի տանք այն բոլոր ձեռնարկներուն որոնք ուղղակի կամ անուղղակի կը նպաստեն մեր հայրենիքին զարգացման եւ բարգաւաճման:

Արդի Հայաստանի տկարութեան գլխաւոր, բուն պատճառը տիրող վարչաձեւն է: Մանաւանդ հայանուն մարզպաններու անյատակ տգիտութիւնը:

Ճիշդ աստր համար ալ՝ մեր անհաշտ պայքարը, որ կը բխի ժողովուրդի գերագոյն շահերէն: Այդ պայքարը կրնայ սաստկանալ կամ մեղմանալ, համաձայն օրուան կացութեան եւ վարիչներու բռնած դիրքին: Այս վերջինները որքան շարունակեն իրենց կաշին կամ կոմկուսի կապկութիւնները գերադասել հայրենիքի շահերէն, այնքան աւելի պիտի սրեն յարաճուն ատելութիւնը:

Ներկայ պայմաններուն մէջ, ամէնէն շառաչուն դասն է այդ ատելութիւնը: Խոց մը որ անվերջ պիտի կրծէ իրենց միտքն ու սիրտը,— երկուքն ալ հաւասարապէս ցամքած եւ այլանդակուած: Իշխանութեան բռնի տապալումը, որ մեր գործունէութեան ծրագրէն դուրս կը մնայ միշտ, աւելի ծանր պատիժ պիտի չկրնար տալ, քան այս բարոյական խեցեվճիռը: Այս բռնութիւնն ու մեկուսացումը, որ կը հալածեն եւ պիտի հալածեն զիրենք, մինչեւ անփառունակ վախճանը, մինչեւ գերեզման:

Մեր պայքարին ծանրութեան կեդրոնը եղած է եւ պիտի ըլլայ, նորէն, քաղաքական դատը: Եւ առաջին առթիւ՝ Ներքին սահմաններու խնդիրը, որ հասունցած է նոյն իսկ շատ մը համայնավարներու համար: Ինչ որ օդին մէջ կախուած գաղափար մըն էր երէկ, թանձրացեալ, մատչելի պահանջ մը դարձած է այսօր, չորս-հինգ տարի յետոյ: Ինչքան ալ ճարտարօրէն հակառակը փաստել եւ մթնոլորտ ստեղծել գոյնզգոյն համագումարներու մէջ, Երեւանի չինովնիկները գիտեն թէ Ղարաբաղը աւելի քան երբեք իր աչքերն ուղղած է դէպի Հայաստան, իսկ Նախիջեւանը մեր հայրենիքի կողին մխուած փուշ մըն է, որ պէտք է հանուի ուշ-կանուխ:

Նոյն քաղաքն մտահոգութիւնն է որ կը մղէ մեզ յարատեւօրէն հետապնդել Ներգաղթի քաղաքականութիւնը, հակառակ տիրող դժկամակութեան եւ իբրեւ թէ անյաղթելի դժուարութեանց: Նոյնիսկ իրենց իշխանութիւնը ամրապնդելու եւ քիչ-շատ վարկ շահելու համար, Երեւանցիները իրե՛նք պարտաւոր են ընդ առաջ երթալ այս տարրական պահանջին, եւ կարելի եղածին չափ թուլցնել կղպանքները: Այդպէս շարժելով միայն կրնան ապահովել գաղութներու համակրանքը, եւ մանաւանդ անոնց աջակցութիւնը: Առանց դուռները բանալու եւ առանց քաղաքական որոշ ծրագիր մը ներկայացնելու, ինչ որ կը սպասեն արտասահմանէն, չի կրնար անցնիլ Խնամատարութեան մը, Աղքատախնամի մը եղած նպաստներէն:

Մենք մեզի թոյլ չենք տար սակարկութիւն կատարել հայրենիքին հանդէպ, ինչպէս իրենք սովորութիւն դարձուցեր են ընել վտարանդի ժողովուրդին հետ: Բայց պարտականութիւն կը սեպենք իրենց ուշադրութեան յանձնել այս կոպիտ իրականութիւնը,— ո՛րքան ճիգ թափեն գոհացնելու ցիրուցան բազմութեանց պահանջները, յարգել անոնց արդար իրաւունքը, այնքան աւելի պիտի ապահովեն արտասահմանի բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը:

Ժողովուրդ մը որ մէկ ազդանշանի վրայ, Շիրակի աղէտին առթիւ, քանի մը միլիոն թափեց Երեւան, անոր տասնապատիկը կու տայ, եթէ գիտնայ որ տարուէ տարի գոնէ հինգ-տասը հազար մարդ — աշխատաւոր եւ գիւղացի — պիտի փրկուի ակամայ պանդխտութենէ:

Եթէ իրենց հաւատարիմներն ու կեղծ բարեկամները կը ծածկեն այս իրականութիւնը եւ կը քծնին, այդ չի նշանակեր թէ թափառական բազմութիւններուն զգացումներն է որ կ'արտայայտեն:

Մեր «թշնամական» արտայայտութիւնները աւելի կը համապատասխանեն անողոք իրականութեան, եւ մանաւանդ այս ժողովուրդի շահերուն:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՌՕՐԵԱՅ ԴԺՈՒԽՔԵՐԷՆ

Այս խորագրին տակ «Յուսաբեր» խօսելով Հ. Ներսէս Ակինեանի ձերբակալութեան մասին, կը գրէ. (29 ապրիլ)

— «Հ. Ակինեանի ձերբակալութեան փաստին մէջ երեւան կուգայ հարազատ պատկերը այն աճաւոր իրականութեան, որ այսօր կ'իշխէ հայրենի երկրէն ներս: Ի՛նչ կարելի է սպասել իշխանաւորէ մը՝ որ մինչեւ իսկ Ակինեանները կը հալածէ, եւ ի՛նչ կարելի է ըսել երկրի մը մէջ՝ ուր մինչեւ իսկ Ակինեանները բանտերը կը դրուին: Աւելի քան ութ տարի է, որ խորհրդային իշխանութիւնները անօրինակ դաժանութեամբ կը հալածեն երկրին բոլոր այլախոհ տարրերը: կը հալածեն ոչ թէ հակահամայնավարները, այլ բոլոր անոնք, որոնք դաւանանքով լենինական չեն, իսկ նկարագրով չեկիստ: մեզ համար տարօրինակ ոչինչ կար Հ. Ակինեանի ձերբակալութեան փաստին մէջ:

Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան վերջին համագումարին, որ տեղի ունեցաւ ասկէ մօտ երեք ամիս առաջ, Երեւանի մէջ, չեկայի վարիչներէն Շ. Ամիրխանեան հետեւեալ մեղադրանքը կ'ուղղէր ներքին յեղաշրջումի զոհ գացած նախորդ կ. կոմիտէի անդամներուն.

«Նրանք վախենում էին Դ. Անանունին ձերբակալել, մտածելով թէ ի՞նչ կ'ասի հայ ինտելիգենցիան, իսկ հայկական ինտելիգենցիան առաւելապէս մանր բուրժուական է եւ նացիոնալիստական»:

Ու քանի որ հայ մտաւորականութիւնը «մանր-բուրժուական է եւ նացիոնալիստական», ուստի եւ «մանր-բուրժուազին» ու «նացիոնալիզմը» հալածելու համար՝ պէտք է հալածել հայ մտաւորականութիւնը: Ամիրխանեանները գոհ են այսօր՝ որ Անանունները ցրտաշունչ Ալխանկելի մէջ, հեռու հայրենի երկրէն ու հայրենի ժողովուրդէն, իրենց արժէքաւոր կեանքը ապարդիւն կը մաշեն, ու դժգոհ թերեւս՝ որ բախտի բարի դիպուածով մը նոյն ճակատագիրը չունին նաեւ Ակինեանները: Հայ մտաւորականութեան այս թանկարժէք քանքարները ծանր բեռ են խորհրդային թերուս, տգէտ, դաժան ու գռեհիկ վարիչներու ուսերուն: Պայծառ աստղ մը շփոթ կը սերմանէ անոնց շարքերէն ներս եւ տգիտութիւնն ու գռեհկութիւնը ոտքի կը հանէ մտքի ու հոգիի գեղեցկութեանց դէմ»:

ԼԻՈՆԻ ընկերվարականները որոշեցին կիրակիի թաղապետական ընտրութեանց ատեն պահել իրենց թեկնածուները Գ., Ե. եւ Է. թաղամասերուն մէջ: Փարիզի ընկերվարականներն ալ որոշեցին կարգ մը թաղերէն պարզապէս քաշել իրենց թեկնածուները. իսկ հոն ուր ոչ-համայնավար ձախս թեկնածուի մը յաջողութիւնը հաւանական է, ուժ պիտի տան անոր յաջողութեան:

ՊՐԻՒՍԷԼԻ մէջ ծաղիկի դէպք մը պատահած ըլլալով, կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առաւ՝ համաճարակին ծաւալումը արգիլելու համար: Լոնտոնի մէջ ներկայիս 322 հոգի ծաղկախտէ հիւանդ պառկած են: Եուկոսլաւիոյ մէջ եւս մէկ հոգի վարակուած է:

ՊԻՐՄԻՆԿՀԷՄԻ մէջ (Անգլիա) հարսանիթի համաճարակ ծագեցաւ: 617 հոգի վարակուած են, 21 հոգի մեռաւ:

ԼԻՏՎԻՆՈՖ եւ Լունաչարսկի Ժընեւէն Մոսկուա մեկնեցան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՀՈՒՍԱՐՍԱՓԸ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ Հ. Յ. ԱՄԻՐԽԱՆԵԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Ազդակի Մայիս 1ի թիւին մէջ կը կարդանք.—

Տիարպէքիրի հայ-կաթոլիկ առաջնորդ Յովսէփ վարդապետի սպանութենէն վերջ, կառավարութիւնը երեսունի մօտ կրօնականներ եւ քրիստոնեայ երեւելիներ բանտարկած է եւ ոճիրը անոնց կողմէ գործադրուած ըլլալու ամբաստանութեամբ դատարան յանձնած զանոնք:

Տիարպէքիրի քրիստոնեայ ժողովուրդը կը գտնուի ահուսարսափի մէջ:

⁂ Իսկ *Եփրատ* իր Ապրիլ 27ի թիւին մէջ կը գրէ, վերապահութեամբ.

Տիարպէքիրի հայ կաթոլիկներու առաջնորդ եղերաբախտ Հ. Յովսէփ վարդապետ Ամիրխանեան առողջական պատճառներով քանիցս դիմած է եղեր իր մեծաւորներուն, զինք այլուր փոխադրելու համար Թուրքիայէն դուրս, սակայն դեռ գոհացուցիչ պատասխան չէ ստացած եղեր:

Զատկին երկուշաբթի օրը կառավարութիւնը բոլոր եկեղեցիներուն արարողութիւնները կը դադրեցնէ, ասոնց մէջ նաեւ յոյն-կաթոլիկ մատուռը որ մէկ քանի տարիէ ի վեր կաթոլիկ Հայոց յանձնուած էր: Հաւատացեալները սակայն, կը ջանան մասնաւոր տուներու մէջ շարունակել իրենց պաշտամունքը, բայց այդ ալ կ'արգիլուի: Ասոր վրայ բոլորը միասին կը բողոքեն. ըսողներ կան թէ Յովսէփ վարդապետ Էնկիւրիի իմացուց իր բողոքը, ինչպէս նաեւ Պէյրութ Թէրզեան պատրիարքին:

Ապրիլ 12ի երեկոյին 4 Թուրքեր, որոնք կ'ըսուի թէ ֆրանսերէնի մասնաւոր դասեր առած էին Յովսէփ վարդապետէն, կը դիմեն Առաջնորդարան, ժամկոչին ըսելով որ կ'ուզեն քիչ մը զուարթ ժամանակ անցընել վարդապետին հետ:

Կ'արտօնուին եւ վեր կ'ելլեն: Բաւական խօսակցելէ վերջ ժամկոչը դուրս կը ղրկեն: Առաջնորդը աղէտը նախզգալով, ժամկոչին աչքով նշան կ'ընէ: Ոճրագործներէն մին ժամկոչին ընկերանալով զայն գետնայարկը կը տանի եւ ատրճանակով քովը պահակ կը սպասէ որ չպոռայ: Իսկ վերը, երեքը կապով մը կը խեղդեն եղերաբախտ Ամիրխանեան հայրը, յետոյ կը ջախջախեն գլուխը եւ Առաջնորդարանի գոյքերն ու տոմարները առնելով կը մեկնին:

Առտուն հոն դիմող Հայերը, որոնցմէ ոմանք թանկագին աւանդներ պահ դրած էին Առաջնորդարանը, կը ձերբակալուին. կ'ըսուի թէ ասոնց մէջ է Աշոտ քհնյ. եւ ժամկոչը, նաեւ կին մը որ աւանդ ունի եղեր եւ իր երիտասարդ զաւակը: Այս երկուքը իրենց առնելիքը կը պահանջեն եղեր. ուստի տղան երեք օր մինչեւ մէջքը ջուրը կը դնեն եւ սաստիկ կը ծեծեն, մինչեւ որ ստիպուած կ'ըլլան հիւանդանոց տանիլ: Ըսողներ կան թէ քանի մը Թուրքեր ալ բանտարկուած են: Նահատակ հօր մարմինը երեք օր անթաղ մնացած է, մինչեւ որ կառավարութիւնը դագաղ մը ղրկելով թաղումը արտօնած է: Դէպքը քաղաքին մէջ մեծ սարսափ տարածած է:

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՀԱՅ ԲԵԿՈՐՆԵՐԸ

«Ազդարար» մասնաւոր նամակէ մը հետեւեալ լուրերը կը քաղէ Անատոլուի հայ բեկորներու կեանքին մասին.—

Պատրիարքարանը նամակով մը հաղորդած է թէ կը մերժէ Կեսարիոյ Առաջնորդական Փոխանորդին հրաժարականը, եւ այս առթիւ կը գնահատէ անոր տասնամեայ արդիւնաւոր գործունէութիւնը: Սակայն ի՞նչ ընէ խեղճ քահանան, երբ նիւթական միջոցներ չունի, որբերու ամենօրեայ եւ յարաճուն պէտքերուն հասնելու համար:

⁂ *Թիւրիմացութեան մը հետեւանքով, Եօզկատի Հայոց եկեղեցին գրաւուած էր ասկէ 5-6 ամիս առաջ: Հայերու դիմումին վրայ, կառավարութիւնը անմիջապէս հրամայեց պարզել թիւրիմացութիւնը եւ եկեղեցին վերադարձնել:*

⁂ *Սվազի Սիոն քահանան կը պատրաստուի Պոլիս մեկնելու, ինչպէս կը հաղորդեն անկէ եկած գաղթականները:*

⁂ *Արաբկիրի Գուրգէն քահանան գոհ չէ, որովհետեւ կարգ մըազգակիցներ փոխանակ օգնելու իրեն, ընդհակառակն դժուարութիւն կը յարուցանեն: Հոն ալ նիւթական նեղութիւն կայ:*

⁂ *Տիվրիկիհայերը նորէն խնդրած են որ Պոլսոյ իրենց կալուածներուն հասոյթը իրենց յատկացուի, քանի որ բազմաթիւ աղքատներ ունին:*

⁂ Մեզի կը հաղորդեն թէ բարեգործականը բարեհաճեր է ստանձնել կեսարիոյ 67 որբերուն հոգատարութիւնը, անշուշտ աւ-դ-ւելով հանրային կարծիք' ձնշումէն: կեսարիոյ Հայրենակց. Միութեան գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ մասնաճիւղերը 50 սդերլին ղրկած են կեսարիա, իսկ կեսարիոյ Աղքատախնամը (Նիւ-Եորք) յանձն առած է տարեկան 1000 տոլար վճարել, հինգ տարուան համար:

Հայ երիտասարդի մը ոճիրը չուրջ

Երէկ գրեցինք թէ Լը Փիւիի մէջ հայ երիտասարդ մը սպաննած է իր հօրեղբայրը՝ դրամական խնդրի մը առթիւ:

Ֆրանսերէն թերթերը խնդիրը կը պատմեն տարբեր ձեւով:

Քլէրմոն Ֆէրրանէն «Էնթրանսիժան»ի եւ «Էքսէլսիոր»ի ուղղուած հեռագիրներու համաձայն, բանուոր Զաքար Նազարեան սպաննած է իր հայրենակիցներէն Պետրոս Յովհաննէսեանը՝ կուրծքին ուղղուած ատրճանակի երկու հարուածներով՝ ա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊՈԼՍՈՅ ԱԶԳ. ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Պոլսոյ Ազգ. Ընդհ. Ժողովի այս տարուան նստաշրջանին բացումն ու առաջին նիստը տեղի ունեցաւ Մայիս 3ին, Բերայի մատենադարանին մէջ, ժամը 3,20ին, պատրիարք Նարոյեան արքեպ.ի նախագահութեամբ: Ներկայ էին 58 երեսփոխաններէն 41ը: Պատրիարքը նստաշրջանին բացումը կատարեց ճառով մը, որով տեղեկութիւններ կու տար Վարչական եւ Տեսուչ Խորհուրդներու գործունէութեանց մասին:

— «Վարչական կրկին ժողովներու անդամները, *ըսաւ Պատրիարքը*, հարկ եղած ուշադրութեամբ եւ խղճմտութեամբ հետեւեցան իրենց յանձնուած գործին, փոյթ տանելով պաշտպանելու ոչ միայն ազգին շահը երկրին օրէնքներուն սահմանին մէջ, այլ եւ գործադրելու մեր ներքին օրէնքները պէտք եղած կարեւորութեամբ: Տարակոյս չկայ որ այս ամէնուն մէջ շնորհակալութեան մեծագոյն բաժինն ունի հայ ժողովուրդը, որ հակառակ տնտեսական աննպաստ պայմաններուն, կ'օժանդակէ կանգուն պահելու համար իր եկեղեցին, կրթական ու բարեգործական հաստատութիւնները, որոնք մեր նախնեաց մեծագործութեան վկաներն են:

Գաւառի մէջ գտնուող հոգեւոր պաշտօնեաներու հետ մեր ունեցած յարաբերութեամբ, տեղեկութիւններ կը ստանանք տեղւոյն ժողովրդեան վիճակին վրայ եւ կարեւոր առիթներու մէջ, ինչպէս խստաշունչ ձմրան կամ տօնական օրերուն, նպաստներ ալ կը ղրկենք մեր շատ անձուկ միջոցներով:

Յոյս ունինք որ մեր Հանրապետական արդարադատ կառավարութեան շնորհիւ, պիտի յաջողինք հոգեւոր հովիւներ նշանակել նաեւ այն տեղերը ուր կը պակսին անոնք, ինչպէս նաեւ կարգադրել ազգապատկան կալուածներու սեփականութեան խնդիրը, որ երկար տարիներէ ի վեր նպաստաւոր լուծում մը չկարենալով գտնել, ստեղծած է զանազան դժուարութիւններ»:

Առժամապէս ատենապետութեան աթոռը գրաւեց ժողովին երիցագոյն անդամը, Փրոֆ. Ա. Տ. Յակոբեան, որ ներկաներուն թիւը ճշդելէ վերջ, նիստը օրինաւոր յայտարարեց եւ մաղթեց որ Ժողովը իր աշխատութեանց մէջ օգտակարապէս ընթանայ, անդամներուն ողջմտութեան եւ պարտաճանաչութեան շնորհիւ: Առժամեայ ատենապետին առաջարկով, յոտնկայս յարգանք յայտնուեցաւ անցնող տարւոյ ընթացքին մեռնող երեսփոխաններու յիշատակին: Ասոնք են.— Յովհ. արքեպսկ. Արշարունի, Արսէն Ծ. վրդ. Վեհունի, Հրանտ Ասատուր, Յ. Նազգաշեան, Յ. Պոնճուքճեան, Ա. Սարաֆեան եւ Գ. Տէմիրճիպաշեան:

Դիւանի կողմէ կարդացուեցաւ պակսած երեսփոխաններու ընտրութեանց մասին Քաղաք. Ժողովին տեղեկագիրը որ ընտրութեանց օրինականութիւնը հաստատելէ վերջ, Ընդհ. Ժողովի վաւերացման կ'ենթարկէ զայն:

Գաղտնի քուէարկութեամբ Ա. ատենապետ վերընտրուեցաւ Փրոֆ Ա. Տ. Յակոբեան, Բ. ատենապետ՝ Պ. Պարգեւ Փափազեան, Գ. ատենապետ՝ Տոքթ. Անդրէ Վահրամ: Ա. ատենադպիր վերընտրուեցաւ Պ. Պետրոս Ատրունի, Բ. ատենադպիր՝ Պ. Խ. Ճամճեան եւ Գ. ատենադպիր՝ Պ. Գ. Գայսէրլեան:

Յաջորդ նիստը տեղի պիտի ունենայ Մայիս 12ին, Կիրակի:

ՁԵՌՔ ՁԵՌՔԻ

Շատ է գրուած եւ կրկնուած սա այնքան տարրական ճշմարտութիւնը թէ՝ գաղթահայ կեանքի մէջ, մեր ինքնապաշտպանութեան տեսակէտէն ինչ ահագին նշանակութիւն ունի մանկապարտէզը, դպրոցը։

Բայց պէտք չէ վարանինք կրկին եւ կրկին յիշեցնելէ, մինչեւ որ ամէն մէկուն համար դառնայ ոչ միայն գիտակցութիւն, այլ մանաւանդ պարտականութիւն։

Անգամ մը որ զգանք թէ պարտականութիւն մը ունինք դէպի մեր մանուկները, գործը կը դիւրանայ։ Կը մնայ գործին կազմակերպութիւնը։ Եթէ ունենանք այդ կազմակերպութիւնը, այսօր մեր գաղութին նիւթական դիւրակեցութիւնը միանգամայն թոյլատու է մեր կրթական սահմանափակ ծրագրին (մանկապարտէզներ բանալ) կեանք տալու։ Դատելով բոլոր երեւոյթներէն, Մարսիլիայէն մինչեւ փարիզ դպրոցական ցանց մը տարածելու համար ոչ ցանկութիւնը կը պակսի, եւ ոչ ալ բարի տրամադրութիւնը։ Հապա ինչո՞ւ չունինք, չունեցանք այդ ցանցը, բացի Մարսէյլէն։ Կը պակսի սեփական նախաձեռնութեան ոգին։ Ինքնավստահութիւնն ու կամքը։ Կը թուի նաեւ որ մեր մանուկներու փրկագործութեան, հայեցի կրթութեան գաղափարով վարակուած չեն բոլորը մէկ չափով կամ անհրաժեշտ չափով։

Թող չըսուի թէ ֆրանսահայգաղութի մէջ կուսակցական հակամարտութիւնները արգելք են այդ բանին։ Այո՛, կը ցաւինք, կ՚ափսոսանք որ այդ այդպէս է։ Մեր անարժան հակառակորդները մեզի հետ չեն նոյնիսկ մանկապարտէզ մը բանալով քառասուն-յիսուն երախայի մէկ քանի երգ, մէկ քանի մարզանք սորվեցնելու, անոնց հայ շունչ մը փչելու գործին մէջ։

Բայց այս դառն իրականութիւնը ո՛ր եւ է լուրջ արժէք չունի դպրոցական գործի անյաջողութեան տեսակէտէն։ Մենք ամբողջ ֆրանսահայ իրականութեան մէջ գիտենք հակառակորդներու քանակն ու որակը։ Անոնց ուզելովը կամ չուզելովը գործը ոչ յառաջ կ՚երթայ, ոչ ալ ետ կը մնայ։ Ֆրանսահայ աշխատաւորութեան այն կենդանի տարրը որ ընդունակ է ոչինչէն գործ ստեղծելու, սահման չի ճանչնար զոհաբերութեան։ Բազմաթիւ առիթներով ապացուցուած այս ճշմարտութիւնը մեր համեստ այլ ազնիւ աշխատաւորները ո եւ է մէկուն չափ, նոյնիսկ աւելիով գիտեն։

Այո, դժուարին են պայմանները, զրուած են ուժերը, ընդհանուր յայտարարի չեն վերածուած ցանկութիւններն ու տրամադրութիւնները։ Ճիշդ է։ Բայց ամբողջ ճշմարտութիւնը չէ Որովհետեւ դժուար չէ հաւաքականութիւններու համար անկարելին կարելի դարձնել։ Մեր ժողովուրդի մէջ հաւաքական ստեղծագործութեան բնազդը պիտի մշակենք ու զարգացնենք։ Հաւաքական ստեղծագործութեան պէտք կայ։ Ինչո՞ւ մեր անհատները չորս տարուան մէջ, փարիզի շուրջ կրնան տասնեակներով սեփական տուներ շինել, իսկ փարիզահայութիւնը չի կրնար մէկ հատ բոյն շինել իր մանուկներուն համար։ Չէ՞ որ միեւնոյն անհատներն են միեւնոյն տնտեսական - բարոյական պայմաններու տակ։ Այդ անհատները, որ հազարներ կը ծախսեն իրենց համար, հարիւր մը չե՞ն տար ընդհանուրին համար։ Անպայման կուտան։ Հազարաւոր փաստեր կան որ կուտան։ Միայն պէտք է գիտնալ անոնց շատ սովորական, տալու կիրթ կարողութիւնը կազմակերպել։

Այսպէս ամէն տեղ։

Օրինակ մը Մարսիլիայէն։ Մարսիլիոյ շուրջ բազմաթիւ հայ գիւղեր ծնած են առանց նախորոշ ծրագրի, ինքնաբերաբար։ Այնտեղ մեր հայրենակիցները, երբ իրենց տուները շինեցին, աւարտած ընկատեցին։ Անոնք շատ լաւ կ՚ապրէին դեռ հայրենական յիշատակներով։ Կարելի՞ էր գտնել Հայաստանի մէջ 40—50 տուոր հայութիւն, որ չունենար դպրոցի շէնքն ու մատուռ մը՝ կից իրարու։ Եւ մեր հայրենի իրականութեան մէջ դպրոցն ու եկեղեցին ջոկ հաստատութիւններ չէին, այլ մասն ու բաժինը կը կազմէին գիւղացիի տան։ Այնքան շաղկապուած էին։ Հարազատ էին իրարու։

Հայ գիւղեր կը յիշեմ ուր տուները ամբոցի կը նմանէին, դպրոցն ու եկեղեցին՝ բերդերու։ Դպրոցը խաղաղ պայմաններու տակ մեր ժողովուրդին համար իրական բարոյական բերդն էր, ուր կը պաշտպանուէր ու կը զարգանար իրենց հոգեւոր մտաւոր գոյութիւնը։ Անակնկալ յարձակումներու ժամանակ հոն կը հաւաքուէին, գրիչը կը ձգէին ու սուրը վերցնելով գոյամարտը կը շարունակէին։ Այսպէս բնորոշ եղած են մեր թէ դպրոցները եւ թէ եկեղեցիները։

Այսօր նոյնպէս մեր մտաւոր կեանքն ու արժէքները պահպանելու համար պէտք ունինք նման բերդերու։ Գաղութներու, եւրոպական, ամերիկեան իրականութեան այդ դպրոցները մեր ինքնապաշտպանութեան պատնէշները պէտք է դառնան։ Գոնէ նուազագոյն չափերով այս փլուզումներու դաժան օրերուն բան մը փրկելու համար։ Որկայդպրոցիմը կառուցման ծրագիրը, հոն պէտք է ըլլանք բոլոր մեր մտածումով, սրտով զգացումով։ Մեր ցանկութիւններով պէտք է շրջապատենք այդ գետնիվրայէն ամենաանշան ճիգն անգամ։ Մեր յօժարակամ ցանկութիւններով ծրագիրներու իրականացման համար ստեղծենք բեղմնաւոր մթնոլորտ։ Ձեռնպահութիւնը աններելի է, «սապօթաժ»ը՝ ոճրագործութիւն։ Երէկ մեր կռիւները յանուն ֆիզիքական գոյութեան ամէն տեղ յոյսերու եւ խանդավառութեանց տեղի տուին։ Երէկի այդ կռիւներուն վրայ աւելցած է այս մէկն ալ, — կռիւ յանուն մեր հոգեւոր-մտաւոր արժէքներու պահպանութեան, կռիւ յանո՛ւն մեր ցեղային ինքնապահպանութեան։ Ֆիզիքական թէ հոգեկան կռիւ։ Երկուքին մէջ տարբերութիւնը քանակական է միայն։ Այս զոյգ դաժան կռիւները պէտք է ունենան իրենց կռուողներն ու հաւատացողները, իրենց կազմակերպութիւնն ու ծրագիրը։

Ով ինչով կարող է, ով ինչպէս կարող է, ով ինչ չափով կ րող է, բոլորը պէտք է լծուին այս կռիւին։ Եթէ գաղթային ամլացնող ու ցամքեցնող պայմաններուն տակ չենք կարող նոր արժէքներ ստեղծագործել մեր ժողովուրդին համար, գոնէ պահենք անոր ունեցած արժէքները։

Յաջորդով կը ներկայացնեմ ծրագիր մը ֆրանսահայ դպրոցական գործին համար եւ կը խօսիմ լիոնահայ դպրոցի մը ծրագրի մասին, որուն կոչը «Յառաջ»ի մէջ մնաց առանց արձագանգի։

Մ. ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

ՇՈՒԷՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

(ԱՍՈՒԼԻՍ «ՅԱՌԴՈՂ»Ի)

Անցեալ ուրբաթ երեկոյ Յառդգողի գրական երեկոյթին խօսեցաւ Պ. Հրաչ Սարգիսեան, Շուէտական գրականութեան մասին։ Նախ պարզեց շուէտացի ժողովուրդին քաղաքական, կրթական եւ մշակութային կեանքը։ Ըսաւ թէ Եւրոպայի մէջ ամենէն քիչ անուսներ կան Շուէտի մէջ, ուր կեանքը շատ դժուար է՝ երկրաբանական աննպաստ պայմաններու բերումով. հազար լիճերու եւ խորախորհուրդ անտառներու աշխարհը կը կոչեն զայն։ Յետոյ վերլուծեց շուէտական գրականութիւնը ծագումէն մինչեւ մեր օրերը, ներկայացնելով անոր գլխաւոր եւ յատկանշական դէմքերը։

Շուէտական գրականութիւնը որոշ դիմագիծ ստացած է Կիւսթավ Գ.ի օրով, եւ շարունակաբար Շուէտի բոլոր թագաւորները բանաստեղծ եւ փիլիսոփայ եղած են՝ հետեւելով Ֆրանսայի այդ շրջանին դասական վարպետներուն։ Թէեւ իրենցմէ առաջ շուէտական բանաստեղծութեան հայրը Սթիէնհիէլմ յոյն դիցաբանութեան շունչով բանաստեղծութիւններ երգած էր, սակայն այդ շրջանին միակ դէմքը որ ինքնատիպ եւ ժողովրդական բացառիկ համակրանք եւ արժէք կը ստանայ, Պէլմանն է, որ ոգեկոչած եւ երգած է կինն ու գինին, վարդն ու աշխատանքը, անկեղծ եւ զգայուն շեշտով, տխրութեան գիծ մը ճակտին վրայ, իսկ ժպտուն աչքը իր շրթներուն շուրջ։ Մինչեւ այսօր շուէտական կարգ մը երգիչներ որոնք իր հմայքը շարունակած են, կը կոչուին Պէլմանեան երգիչներ։ Կիւսթավ Գ.ի ողբերգական վախճանին յաջորդեց գրեթէ հարիւր տարուան անկում մը, Ռուսիան՝ 1808ին Շուէտէն կորզեց Ֆինլանտիան, վերջին հողամասը որ ժամանակ մը Պալթիկը շուէտական լիճի վերածած էր, եւ ահա այդ շրջանին է որ Էսայա Թէկնէր 26 տարեկանին իր առաջին ճիչը արձակեց եւ Սքանիի Լանտվէհրեան երգը վազեց կրակէ սարսուռներու պէս շուէտացի ժողովուրդի սարկացած եւ մահացած երակներէն ներս։ Իր ազգային բանաստեղծը ծնած էր տառապանքի մէջ, երգելով եւ խանդավառելով ժողովուրդը։ Թէկնէր ազդուած է իր դարուն վարպետներէն եւ եղած ամենէն մեծ ռոմանտիկ բանաստեղծը։ 1824ին ընտրուած Վէքսիէօի եպիսկոպոս, եղած է Լունտի համալսարանին գեղեցկագիտութեան ուսուցիչ. իր ծերութեան խենդեցած է եւ մեռած է 1848ին։

Համալսարանական կեանքը սկսած էր Շուէտիոյ մէջ, Ուփսալէն, Լունտէն վերջ, Սթոքհոլմ եւ, ունեցած էր իր փառաւոր համալսարանը եւ զարտուղութիւն մըն էր այդ շրջանին որ Ուփսալի համալսարանը կը հրաւիրէր Վիքթոր Րիտպէրկը, անկախ մը եւս զայնփիլիսոփայութեան վարդապետի տիտղոսով կը մկրտէր։ Րիտպէրկ շուէտական գրականութեան ամէնէն ազնուական դէմքը դարձաւ և հասցուց սերունդներ ու Պոսթրոմի հետ հիմը դրաւ շուէտական իմացականութեան։ Րիտպէրկ եղած է նաեւ գերազանցապէս բանաստեղծ և արձակագիր, իր քնարական բանաստեղծութիւնը տաք եւ զգայուն շունչով սերունդներ հմայած է։ Կոմս Սնոյլսքի Րիտպէրկի յաջորդը, իր շրջանին պատնաեան շունչով քնարական բանաստեղծութեան մեծ վարպետը եղած է, ունենալով բնական ձիրքը զգայական կենդանութեան եւ գոյներու համարձակութեան։ Ծագումով ազնուական, Կոմս Սնոյլսքի, եղած է ազատական, նոյն իսկ ընկերվարական, ինչպէս Տոլստոյ։ Իբր դիւանագէտ շատ ճամբորդած է և ազդուած օտար գրականութիւններէ։

Շուէտական գրականութիւնը սակայն իր ամէնէն մեծ հանճարով, Սթրինտպէրկով կը պարծենայ, խոշոր լոյս մը եւ միեւնոյն ատեն հսկայ զարտուղութիւն մը։ Սթրինտպէրկ վայրենի տաղանդն է վերիվայրումներու։ Ծնած է 1849ին, հայրը ծովային սպայ մը, մայրը անոր սպասուհին եւ յետոյ սիրուհին ու կինը։ Սթրինտպէրկ ունեցած է ցաւագին մանկութիւն մը. եղած է դեր.ասան, նկարիչ, յետոյ բժշկական ուսանող, Վոլթէրի պէս գրական ամէն ճիւղ փորձած, վիպասան, բանաստեղծ, թատերագիր, քննադատ, խմբագիր և պատմաբան։ Ռուսօի խառնուածքով։ Զոլա եւ յաճախ խենդութեան եզրերը հասած հսկայ իմացականութիւն մը։ Շուէտական գրականութեան մէջ ոչ մէկ անուն այնքան վիճաբանութիւն չէ ստեղծած որքան Սթրինտպէրկ, ամէնէն ինքնատիպ, ամէնէն հմայող եւ կախարդիչ անձնաւորութիւնը, բնութեան վայրի մարդու բնազդով։ Ռուսօի նման ախտաւոր հետաքրքրութիւնը դրած է իր անձին վրայ, եւ զայն քրքրած մեծ համարձակութեամբ։ Իր խոստովանանքները ցասում եւ միեւնոյն ժամանակ հետաքրքրութիւն առաջ բերած են. իր մտատանջ խառնուածքը, իր յարաշարժ մտացիութիւնը, իր խռովայոյզ տագնապները, իր փոթորկալից աննստուղութիւնը իրեն դիւային գրողի մը անգիտակից, անիմանալի հմայքը տուած են։ Եղած է նախ կրօնամոլ, յետոյ ազդուելով ամերիկացի պատուելի Փարքըրէն, եղած է ազատ մտածող, պահ մը ազդուած է Իպսընի Պրանտէն, իր ուսանողութեան շրջանին արմատական պատմագէտ անգլիացի Պըքլի ընթերցումով դարձած է նիւթապաշտ, և գրած իր առաջին գործը՝ «Վարպետ Օլաֆ»ը, որ գրեթէ աննշմար անցած է։ Ազդուած է պահ մը Շիլլէրէն եւ Պրանտէսի գաղափարներէն, եւ իր «Վարպետ Օլաֆ»ը խստօրէն քննադատուած է իր ժամանակի հեղինակաւոր քննադատներէն, թէեւ իր առաջին գործը արդէն մեծ հանճարի մը ցոլքերը կուտար։ Սակայն Սթրինտպէրկի «Կարմիր Սենեակը» վէպը՝ որ լոյս տեսած է 1879ի աշնան՝ մեծ աղմուկ հանեց իբրեւ նորութիւն եւ ինքնատիպ գործ։ Այդ շրջանին Զոլա եւ բնապաշտները շատ կը խօսեցնէին իրենց վրայ։ Սթրինտպէրկ աւելի ազդուած անգլիացի Տիքընսէն քան ֆրանսացի իրապաշտ դպրոցէն, եղած է շուէտական իրապաշտ դպրոցին հիմնադիրը։
Երկար պայքարէ վերջ, Սթրինտպէրկ կը թողու իր հայրենիքը կը քաշուի Զուիցերիա ուր ծանօթանալով ռուս նիհիլիստներու, կը դառնայ անիշխանական եւ կը գրէ իր «Երազատեսութիւն» գործը։ Սթրինտպէրկ կ՚ամուսնանայ երգչուհիի մը Սիրի ֆոն Էսսէնին հետ 1877ին. երկար չի տեւեր իրենց սէրը. և 1882ին կը գրէ իր «Պ. Պէնկտի կինը»։ Պահ մը խիստ պայքար կը մղէ կնոջ եւ բնտանիքին դէմ, ազատ սէր կը քարոզէ, կ՚ատէ ընկերութիւնը. յետոյ յանկարծ կ՚ենթարկուի Պիորնսընի վիպական շունչին։ Կը պայքարի Իպսընի կնոջ ազատագրման դէմ, եւ կը գրէ անոր նշանաւոր գործին՝ Պուպրիկներու տունին դէմ՝ հակառակ ոգիով գործ մը։ 1884ին նորավէպերու շարք մը կը սկսի Ամուսնացածները՝ 1886ին խենդի մը պաշտպանողականը՝ 1887ին Հայրը, եւ միեւնոյն թուականին իր ինքնակենսագրութիւնը երեք հատորներով «Սպասուհիին զաւակը»։ Յետոյ կ՚անցնի Գերմանիա. հոն կ՚ամուսնանայ գերմանուհիի մը հետ եւ հպատակութիւնը կ՚ընդունի. կը բարեկամանայ Նիցչէի եւ կը փառաբանէ գերմարդը։ Իր ընկերվարական գաղափարները կ՚անհետանան, կրկին կը բաժնուի կնոջմէն 1891ին. կը գրէ իր գլուխ-գործոցներէն «Նէմսոյի բնակիչները» 1887ին։ Ատեն մը կը բնակի Տանիմարքա և Պրանտէսի շունչին տակ կը գրէ հակաընկերվարական գործը՝ «Ճանտալա» 1889ին։ Գրած է նաեւ տրամա մը 1888ին՝ «Օրիորդ Ժիւլի»՝ ուժեղ եւ վայրենի։ Արդէն «Ճանտալա»ով կը զգացուէր Սթրինպէրկի յեղաշրջումը որ աւելի զգալի կը դառնայ իր «Պարտապահանջները» տրամային մէջ։ 1892ին արդէն Զոլան հինցած է։ Սթրինտպէրկի մտայնութիւնը փոխուած կը դառնայ խորհրդապաշտ դպրոցի ռահվիրաներէն մին. ռուս միսթիսիզմի ազդեցութեան կ՚ենթարկուի։ 1890-1897 շատ քիչ կ՚արտադրէ եւ կը հետեւի ալքիմիի։ Շատ դէշ կեանք մը կը վարէ. աղտոտ վայրեր կը յաճախէ եւ 1895ին կը հաստատուի Փարիզ ուր կը գրէ «Ինֆէրնօ» 1897ին, զարմանալի գործ մը ուր Սթրինտպէրկ արդէն խենդութեան եզրերը հասած է։ 1898ին թատերական արժէքաւոր գործեր կուտայ «Ա. Տամաս» եւ «Լ՚Ավան»։ 1891ին և «փաք»՝ 1901ին. այդ թուականին կը գրէ նաեւ «Մահուան պարը» տրաման, եւ յլն ու կը մեռնի 1912ին։

Քիչ գրողներ Սթրինտպէրկի չափ գաղափար փոխած են. սակայն միշտ մնացած է Սթրինտպէրկ ինքն իր մէջ ուժեղ եւ վայրենի. իր ոճը ջղուտ եւ տիրապետող, չարաշուք եւ ճշմարիտ այնքան որ խորը կը մտնէ ցաւատանջ էակներու։ Սթրինտպէրկի հերոսները կէս մը վայրենի եւ անգիտակից էակներ են, թէև միշտ փոփոխական. իր պատկերները համարձակ եւ նկարագրութիւնները յանդուգն, քիչ անգամ կը պատահինք ուրիշ ազգերու գրականութեան մէջ։ Իր արուեստը ուժեղ է երբ ծովն ու բնութիւնը կը նկարէ. բանաստեղծի մը հաղորդականութեամբ. ոչ մէկ ալիքի սրսըփում եւ ոչ մէկ տերեւի խշրտում կը փախի իր զգայական եւ տեսողական կարողութենէն. ոչ մէկ իրապաշտ գրող իրեն պէս կրցած է նկարագրել ծովու թռչուններուն կեանքը։ Սթրինտպէրկ հինաւուրց տիտանի մը ստեղծագործող հանճարը ունի եւ կարելի է ըսել որ թէ շատ անհատական է եւ թէ շատ համաշխարհային։ Շուէտական գրականութիւնը չունեցաւ Սթրինտպէրկի յաջորդը և իր աշակերտները եղան պարզ գրողներ։ Հազիւ Իննըսունական թուականներուն Վէրնէր ֆոն Հայտէնսթամ սնանկ կը հռչակէ իրապաշտ դպրոցը եւ կը յաջողի բանաստեղծութիւնը լուսանկարելէ աւելի արուեստի բարձր ոգիով երգել։ Իրեն կը միանայ Օսկար Լէվէրթին, յետոյ, Ֆրոյտինկ եւ Քարլֆէլտ, մէկը միւսէն տաղանդաւոր եւ ուժեղ՝ վերանորոգելու եւ ազնուացնելու շուէտական գրականութիւնը եւ ժամանակակից արուեստը մեծ փառքերու խոստումը կուտայ. մանաւանդ Տիկին Սէլմա Լակէրլոֆ երեւակայական գրականութեան հիմնադիրն ու ոգեւորողը, որուն երկու գործերը՝ «Երուսաղէմ (1901-1902) եւ «Լա Լէժանտ տը կէօսթա պէրլինկ» մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած են։

Տիրկաթին

ՄՍԵՂԷՆԻ ԳԻՆԵՐԸ

Այսօրուընէ սկսեալ, քաղաքապետութեան հրահանգով՝ փարիզի մէջ գործադրութեան կը դրուի մսեղէնի գիներու նոր սակացոյց մը։

Յարդ. կիրարկուող սակացոյցին համեմատ, մսավաճառները իրենց գիները կ՚որոշէին մեծաքանակ վաճառման գինին վրայ, նոյն անասունին զանազան մասերուն վրայ 40 սանթիմի համեմատական բարձրացումով մը։ Նկատելով որ այս գինը բարձր է, քաղաքապետը պատրաստած է նոր սակացոյց մը, որ կտորէ կտոր գինը կը բարձրացնէ 10ական սանթիմով։ Մսի մանրավաճառման գիները որոշուած են այնպէս որ, չափաւոր շահ մը ձգեն մսավաճառներուն։

Գիներու հսկողութիւն պ՛տիկատարուի խանութներուն մէջ, ուր թաղապետական քննիչները իրաւունք պիտի ունենան մսավաճառներէն պահանջելու մեծաքանակի հաշուեցոյցները։

ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵ[...]
Հ. Կ. ԽԱՉԻ
ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻ[...]
ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

(Հրատարակութեան խնդրա[...]

Փարիզի Հ. Կ. Խաչին [...]տանքները կատարուած են [...]կու ուղղութեամբ.

1.— Աշխատանք Հայաս[...]նի համար։

2.— Աշխատանք Փա[...]հայ գաղութին համար։

Ինչ որ կատարած է Հա[...]տանի համար, ծանօթ են [...]նուն, որովհետեւ պարբեր[...] մամուլով տեղեկագրուած անոնք։

Եւ ինչ որ կատարած է Փ[...]րիզի հայ գաղութին հա[...] դարձեալ ծանօթ են ժողով[...]դին, որովհետեւ բազմաթիւ [...]րիներէ ի վեր Հ. Կ. Խաչին [...] ժարանը կը գործէ մեղուի [...] թակի պէս եւ Փարիզ հաս[...] մէն հայ գաղթական տես[...] անոր բարիքը։

Բայց եւ այնպէս, կ՚ա[...] փենք Հ. Կ. Խաչի կատար[...] գործերը եւ, այս անգամ, յ[...] գային ընելիքներն ալ միա[...]

1. Դեղերու եւ գործիքն[...] առաքում Հայաստան.— Ա[...] տարի, կը խնդրուի Երևան[...] Պետական Կարմիր Խաչէն, [...] պէտքի զրկուի անհրաժեշտ [...] ղերու եւ գործիքներու ցանկ[...] Եւ Փարիզի Հ. Կ. Խաչը, բա[...] հասոյթներուն, կը գնէ զան[...] եւ կը զրկէ Հայաստան. կա[...] չէ մինչեւ այժմ զրկուած ա[...] կանները թուել հոս։

Անցեալ տարի այս առաք[...] ները զրկուեցան գրեթէ ամբ[...] ջութեամբ Հօկի միջոցաւ. Հ[...] Փարիզի կեդրոնին մէջ կար[...] է գտնել անոնց ցանկը։ Երկ[...] առաքումներ ալ, որոնք Հօ[...] ուղղած ըլլալով Հօկի Երևան[...] կեդրոնին, Պետական Կար[...] Խաչը խնդրեց, որ ասկէ յետ[...] առաքումները կատարուին ա[...] կողմէ ուղղակի իրենց անուն[...]

2.— Փարիզի գործաւորներ[...] եւ կարօտ հիւանդներուն զ[...] մանումի խնդիրը.— Անցեալ [...] տարի, ինչպէս թերթերուն մէ[...] ալ գրուեցաւ, Հ. Կ. Խաչի բա[...] ժարանը դիմած են, խնամուելու համար մօտ 4000 գործաւորներ[...] Իսկ այս տարի, յունուարէն [...] վեր բուժարան դիմող հիւա[...] գաղթականներուն թիւը 100[...] կ՚անցնի։ Նկատելով որ վերջ[...] կեդծմաշկի դէպքեր տեղի [...] նենան քաղաքին մէջ, բուժ[...] րանին մէջ բացուեցաւ պա[...] ուաստումի սպասարկութիւ[...] եւ այս առթիւ պատուաստ[...] ցան աւելի քան 300 հոգի։ [...] օրէն պիտի սկսուի ծաղիկն[...] պատուաստը։

3.— Թոքախտաւորները.— [...] քախտաւորներու հարցը [...] չին մտահոգութիւնն է Հ. Կ. [...] վարչութեան, որովհետեւ [...] անհնուխ որ այս հիւանդու[...] կը տարածուի օրէ օր մեր [...] թականներուն մէջ։ Հ. Կ. [...] կ՚աշխատի դարման մը [...] այս աղէտին, տեղւոյն [...] խնամելով կամ օդափոխու[...] զրկելով վարակուածները[...] րօտ հիւանդները կը [...] մայրաքաղաքին հիւանդա[...]րուն մէջ։

Մանուկներու առողջութի[...] եւս լրջօրէն կը հետաքրք[...] Խաչի վարչութիւնը։ Այս [...] խորհրդակցութիններ կը [...] տարուին Փարիզի բժշկա[...] Միութեան գործակցութե[...] Այն մանուկները, որոնք վարա[...]ուած են թոքախտով, կը [...] կուհն գիւղերը կամ մանուկ[...]րու սանաթօրիոմները։

Թոքախտաւորներուն [...] աւելի լուրջ աշխատանք [...] տարելու համար միջոցներ [...] հուած են, և մօտ ատենէն [...] գործադրուին։

4.— Նոր տարուան ծրագ[...] — Հ. Կ. Խաչը այս [...] ընթացքին մտադիր է [...]

Ա.— Օգնել յղի [...] մինչեւ 10 ամիս (5 ամիս [...] թեան ընթացքին եւ 5 ա[...] երախայի ծնելէն յետոյ)[...]

Բ.— Հիւանդապահ[...]

դասընթացքներ բանալ։ Դասախօսութիւնները պիտի կատարուին Փարիզի բժշկական միութեան անդամներուն գործակցութեամբ։ Պատրաստուած հիւանդապահներն ու հիւանդապահուհիները պիտի կրնան ապահովել իրենց կեանքը։

Գ.— Պզտիկ ու տկար տղաքները ամարանոց ղրկել կամ բոլորովին ձրի եւ կամ ծնողաց դրամական աջակցութեամբ։

Դ.— Շարունակել պատուաստի գործը կեղծմաշկի եւ ծաղիկի դէմ։

Ե.— Բժիշկ ղրկել Փարիզի շուրջը եւ կամ մօտակայ գիւղերը ապրող հայ խմբակցութեանց՝ պատուաստի եւ կամ խնամքներ տալու համար։

Զ.— Առողջապահական պըտոյտներ կազմակերպել ու դասախօսութիւններ ընել Փարիզի շուրջ ապրող հայ գաղութներու մէջ։

5.— Զանազան անունով կարմիր խաչերու մասին.— Ամիսներ առաջ գրուեցաւ Պետական Կարմիր Խաչին, Երեւան, ցոյց տալով որ արտասահմանի մէջ կը գործեն զանազան ընկերակցութիւններ, Կարմիր Խաչ անունով, առանց Պետական Կարմիր Խաչին արտօնութեան։ Եւ խնդրուեցաւ նաեւ, որ պաշտօնապէս յայտարարուի թէ առանց Հայաստանի Կարմիր Խաչին արտօնութեան, ոչ մէկ ընկերութիւն իրաւունք ունի Կ. Խաչ անունը կրելու։ Արդէն պէտք է գիտնալ որ Կ. Խաչերը չեն կրնար գործել օտար երկիրներու մէջ, առանց պաշտօնապէս ճանչցուելու։ Հայաստանի Պետական Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ճանչցուած է Երեւանէն, Միջազգային Կ. Խաչերու կեդրոնէն՝ Ժընեւէն, ֆրանսական կառավարութենէն եւ կը գործէ «Հայաստանի Կարմիր Խաչի Օգնական Մասնաճիւղ» անունով։

6.— Գաւառներու մէջ Հօկի կողքին կ. խաչեր ստեղծել.— Անիկա կարելի պիտի ըլլայ այն ատեն, երբ արտօնութիւն տրըւի Երեւանէն, նոյնպէս երբ վաւերացնէ ֆրանսական կառավարութիւնը եւ Ժընեւի Կարմիր Խաչի Կեդրոնը։ Առանց այս երկու ձեւակերպութեանց, անկարելի է Կ. Խաչի Օգն. մասնաճիւղեր բանալ գաւառներու մէջ եւ գործել։ Իսկ երբ ձեւակերպութիւնները կատարուեցան եւ Կ. Խաչի Օգն. մասնաճիւղեր կազմուեցան գաւառներու մէջ այն ատեն կարելի է ստեղծել անոնց կողմէ ներկայացուցչական մարմին մը, որպէսզի Փարիզի Հ. Կ. Խաչին հետ կազմեն կեդր. Մարմին մը։ Այդ կազմակերպութեան տուած որոշումները եւ օրէնքները կը պարտադրուին մասնաճիւղերուն, եւ որոնց կողքին թոյլ չի տրուիր գործել ուրիշ ընկերութիւններու։

Բայց նոր Կարմիր Խաչեր կազմակերպողները պէտք է գիտնան թէ Կ. Խաչերը զուտ գթութեան եւ առողջապահական ընկերութիւններ են, եւ երբեք քաղաքականութեամբ պէտք չէ զբաղին։ Կ. Խաչերու բոլոր անդամները պէտք է աշխատին իրենց շուրջը ապրող հիւանդները խնամել, Հայաստանի Կարմիր Խաչին դեղ ու գործիք ղրկել։ Քաղաքականութեամբ զբաղելու փափաք ունեցող անձերը պէտք չէ մտնեն Կ. Խաչերու մէջ։

Կ. Խաչը տառապող մարդկութեան կրօնքն է։ Այդ սրբազան կրօնքը դաւանողը պէտք է հեռանայ քաղաքական խնդիրներէ։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(կնիք)

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ

Բարեգործականի գրասենեակէն մեզի կը հաղորդեն հետեւեալ զեկոյցը.—

Ապրիլ 25ին, Ժընեւ Աշխատանքի Միջազգային գրասենեակին մէջ գումարուեցաւ Սուրիոյ հայ գաղթականներուն տեղաւորման Յանձնաժողովը, որ Հայկական Կոմիթէ անունը կը կրէ։ Ներկայ էին Գաղթականներու Բարձր Կոմիսէրի օգնական Մէթըր Ճօնսըն, Անգլիոյ հայանպաստ ընկերութեանց միացեալ կոմիթէին կողմէ Մր. Վաթսըն, Գանատայի եւ Աւստրալիոյ հայանպաստ կազմակերպութեանց կողմէ Մր. Կոլտըն, Միջազգային կարմիր խաչի ընդհ. քարտուղար Մ. Գլուզօ, Ֆրանսայի կարմիր խաչին կողմէ նախկին նախարար Մ. Թիէպօ, Նիըր Իսթ Րըլիֆի կողմէ Տոքթ. Վօրիս եւ Հայկ. Բար. Ընդհ. Միութեան կողմէ Տ. Լ. Բաշալեան, որ ժողովին նախագահ ընտրուեցաւ։

Ժողովը տեղեկացած է թէ մինչեւ հիմա քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ Յանձնաժողովին միջոցներով տեղաւորուած են կամ ի մօտոյ պիտի տեղաւորուին իբր 8000 հոգի։ Յանձնաժողովը ասոնց տեղաւորման համար ստացած է 27,167 անգլ. ոսկի, որուն վրայ պէտք է աւելցնել Լիբանանի կառավարութեան տուած 25,000 եւ ուրիշ տեղէ մը ստացուած 2400 անգլ. ոսկին։ Տակաւին տեղաւորման կարօտ կը մնան 32,000 գաղթականներ, որոնց համար 100,000 անգլ. ոսկիի պէտք կայ, չորս տարուան մէջ գործածելի։

Յանձնաժողովը իրեն տրամադրուած վարկերը սպառած ըլլալով, քննած է այն զանազան միջոցները որոնցմով կարելի է վերոյիշեալ գումարը գտնել։ Առայս որոշած է փոխառութիւն մը կնքել։ Այս տարուընէ սկսեալ, տեղաւորուած գաղթականները ի վիճակի պիտի ըլլան իրենց փոխ առած գումարներուն հարիւրին քանը, այսինքն 4000 անգլ. ոսկի վերադարձնելու։ Թէ այս գումարին եւ թէ գաղթականներուն սեփականութեանց երաշխաւորութեամբ, Յանձնաժողովը գաղթ. բարձր. կոմիսէրութենէն խնդրած է Լօյտս Պէնքի եւ Պանք տը Սիրիի հետ բանակցիլ, չորս տարի տարեկան 25,000 անգլ. ոսկի փոխ առնելու համար։

Ասկէ զատ, դիմում պիտի կատարուի Միջկառավարական Յանձնաժողովին, որպէս զի նանսէնեան դրոշմաթուղթերու գործածութիւնը պարտաւորիչ ըլլայ։ Այն ատեն սոյն դրոշմաթուղթերէն Հայոց բաժինը կը գնահատուի տարեկան 10,000 անգլ. ոսկի։

Ժողովը Հ. Բ. Ը. Միութեան դիմումին վրայ, որոշած է 280 անգլ. ոսկի յատկացնել Դամասկոսի 70 հայ ընտանիքներու, որ Ազգերու Ընկերութեան կողմէ իրենց համար գնուած նոր հողի մը վրայ պիտի տեղաւորուին, ուրիշ 30 ինքնաբաւ ընտանիքներու հետ։

Անցեալ տարի, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը ֆրանսական կ. խաչի ներկայացուցիչին ուշադրութիւնը հրաւիրած ըլլալով Սուրիոյ հայ գաղթականներուն բժշկական կարիքներուն վրայ, Մ. Թիէպօ ծանուցած է թէ Ֆրանսայի կ. խաչը 80,000 ֆրանք քուէարկած է առ այդ եւ երկու փորձ հիւանդապահուհիներ ղրկած է Սուրիա, ուր մասնաւորապէս պիտի զբաղին բժշկական խնամք եւ դեղ հայթայթելու հայ գաղթականներուն։

Անգլիական կազմակերպութեան ներկայացուցիչը յայտնած է որ երբ Սուրիոյ տեղաւորման գործը աւարտի եւ ետ ստանան իրենց ծախսած գումարը, որ մինչեւ հիմա 16 000 անգլ. ոսկիի կը հասնի, իրենք որոշած են զայն գործածել Հայաստանի մէջ հայ գաղթականներու տեղաւորման գործին։

Յանձնաժողովը երախտագիտութեամբ տեղեկացած է թէ անգլ. կոմիթէն, մինչեւ հիմա փոխ տուած 16,000 ոսկիէն զատ, որոշած է 100 ոսկի յատկացնել Սօուք-Սուի, 100 ոսկի Նոր Զէյթունի եւ 200 ոսկի Ջինուորական Մարգի վարժարաններու շինութեան համար։ Ասկէ զատ, երկու տարի 75 ոսկի պիտի տայ Նոր Զէյթունի եւ 135 ոսկի Ջինուորական Մարգի վարժարաններուն ուսուցիչներուն համար։ Միւս կողմէ, Հայաստանի Բարեկամներ ընկերութիւնը 500 ոսկի փոխ տուած է, 5 տարիէն վերադարձնելու պայմանաւ, Պէյրութի մէջ 35 հայ գաղթական ընտանիքի բնակարան շինելու համար։

ԱՆՏԱԻՔԻ սուրիացի-կաթոլիկ պատրիարք մոնսէնեոր Եփրեմ Րահմանի մեռաւ առջի օր։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հաղորդեն որ կոմէլի շրջանին մէջ խեղդուած են ինը աղջիկներ, որոնք նաւակով պտոյտի ելած էին։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՊՈՒՐԿՈՒԱՆԻ ՄԷՋ

Լիոնի եւ Կրընոպլի գիծին վրայ հաճոյատեսիլ գիւղաքաղաք մըն է Պուրկուանը։ Հայ աշխատաւորը ճանչցաւ այս քաղաքն ալ իր մետաքսի գործարաններուն միջոցաւ։ Փոքրաթիւ գաղութը իր տնտեսական-գործաւորական հիւանքը ապահովուած զգալէ յետոյ թօթափած կ'երեւի իր անտարբերութիւնը եւ հոգեկան հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ ազգային որեւէ շարժման երբ հայ ոգիին ու աւանդութեան պահպանումը հայ տառով ու լեզուով իրեն կը խօսին։

Բացի Հ. Յ. Դ. Վարդգէս խումբէն, ուրիշ միութիւն չկայ։ Ջերմ համակրութեամբ ընդունուած է անոր երեւումը։ Երկու շաբաթ առաջ նոյն խումբի կազմակերպութեամբ եւ աջակցութեամբ փոն մը Շէրիւի ընկերներու եւ համակիրներու ներկայացուեցաւ «Ֆրանքօ թուրք պատերազմը»։ Մօտակայ գիւղերէն փութացած էր մեծ բազմութիւն։ Սա բացառիկ երեւոյթ է։ Ուշագրաւ է ամէն տեղ ժողովուրդի օրէ օր աւելցող պապակը հայ խօսքին։

Մայիս 4ին Սալ տը Սէգարի մէջ տօնուեցաւ 11-24ի սգատօնը, նախաձեռնութեամբ Վարդգէս խումբի։ Շքեղ ու զարդարուն սրահին խորը կը ներկայացնէր մահարձան՝ համակ սեւերով ու ծաղիկներով ծածկուած։ Հայ եւ ֆրանսական եռագոյններու մէջ եւ սեւերով եզերուած կը տեսնուէին նահատակուող մեր մտաւորականներուն ու հերոսներուն պատկերները։ Ամբողջ գաղութը ներկայ էր։ Նախագահը հրաւիրեց յոտնկայս յարգանք ընծայել անհամար զոհերուն։ Երկսեռ երգչախումբը երգեց «Մեր հայրենիքը»։ Նախագահ ընկ. Հայրունին սգատօնի նշանակութիւնը վեր հանեց քաղաքական եւ պատմական տեսակէտով։ Թուեց Մեծ Եղեռնին քաղաքական պատճառները, նաեւ մեծ պետութեանց խոստումներն ու դրժումները։ Գծեց մեր դատին կորած ճամբան ու ներկայի հանգրուանը։ Հրաւիրեց վրէժի գիտակցական ու արդար ոգիին փարիլ՝ տէրը դառնալու համար մեր արդար իրաւունքին՝ ջլատելով հայութեան անդամահատումը փափաքող ուժերը։

Ընկերուհի Մ. Աճէմեան արտասանեց «Յարգանք քեզ»ը եւ «Ափ մը մոխիր»ը։ Ընկ. Սարեան ջութակով նուագեց «Մայր Արաքսի»ն։ «Գժնեայ գիշերը» մեներգեց Տիկ. Գալուստեան։ Արտասանեցին «Հայաստանի յոյսը» եւ «Մօր մը երազը» պրն. յք. Մ. Մալաճիքեան եւ Պաղտասար։ Երգչախումբը երգեց «Տարագիր»ը, «Գնա պլպուլ» եւ «Թէ թեւ ունէի»։ Տիկ. Քիսկանեան մեներգեց «Սեւ մութ ամպերը»։ Կ'արժէ յիշատակել ջանքերը Տիկ. Գալուստեանի եւ ընկերուհի Աճէմեանի, որոնք կրցած էին քիչ ժամանակուան մէջ գեղեցիկ գեղարուեստական բաժին մը կազմակերպել սգատօնին համար։

Օրուան բանախօսը ընկ. Պ. Թիւլպէնտճեան գրեթէ մէկ ժամ խօսեցաւ, յիշելով երկար փաղանգը մեր անթիւ սիրելիներուն, որոնք գիտակցական մահով անշիրիմ մնացին անծանօթ վայրերու մէջ, իբրեւ պատանք չունենալով տերեւ մը, նոյնիսկ շիւղ մը։ Կոչ ըրաւ վերապրողներուս որ միացեալ եւ անկախ Հայաստանի գաղափարին վրայ հաւատք ունենանք, ձեռք ձգելու համար զայն. վեր հանեց մեծ դերը սիրոյ եւ միութեան անխտիր բոլոր միութեանց եւ յարանուանութեանց մէջ։ «Պէտք է գիտակցինք այլեւս եկող վտանգին ու դէմ կանգնինք մէկ ճակատով, հոգիով ու մարմնով ու եթէ երբեք չկարենանք կասեցնել գործուած ոճիրներուն շարքը, գոնէ գիտնանք արգիլել կրկնութիւնը։»

Ներկաները դժուարաւ կ'ուզէին բաժնուիլ սրահէն։

Վահրամ

ԳԼԱՆԻԻ, ՌԱՇՏԻ եւ ՓԷՀԼԷՎԻԻ (ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ)

շրջանին մէջ «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալութիւնը սիրայօժար ստանձնած է **Պ. ԱԼՊԷՐՏ ԾԵՐՈՒՆԵԱՆ**, որուն կարելի է դիմել բաժանորդագրուելու համար։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՀԱ ՈՒՐԻՇ ՄԸՆ ԱԼ որ հեռու կասկածոտ աչքերէ, սենեակին մէջ փակուած, վերջ կուտայ իր կեանքին։ Քանի մը շաբաթներ առաջ, փարիզ. պանդոկ մը կ'իջեւանէր երիտասարդ Ռուս գաղթական մը։ Ծառայած էր ցարական բանակին իբրեւ սպայ, նաեւ ֆր. օտար լէգէոնին մէջ։ Ազատագրուելէ յետոյ, լծուեր էր ամէն տեսակ աշխատանքի որ իրեն կը տրուէր չոր ապրուստ մը ապահովելու համար եւ ամէնէն վերջը կ'աշխատէր Արրասի շրջակաները, քարհանքի մը մէջ։ Պանդոկապետը երբեք չէր կասկածեր որ գաղթականին փոքր պայուսակին մէջ կար քարհանքային աշխատանքի գործիք մը, ուժանակ մը որ պիտի ծառայէր վերջ տալու արմատախիլ դժբախտի մը կեանքին։

Իրօք, նախորդ գիշեր, մինչդեռ պանդոկը թաղուեր էր խոր քունի մէջ, յանկարծ զօրեղ պայթիւն մը կը ցնցէր շէնքը։ Յարկէ յարկ հապճեպ փնտռտուքի մը ընթացքին, պանդոկապետը կանգ կ'առնէր Ռուսին սենեակին առջեւ, որուն փակ դրան ճեղքերէն, թանձր մուխ մը կը սպրդէր։

Երբ սենեակ մտաւ, անկողինը կը սկսէր այրիլ. վրան՝ դիակը նախկին սպային՝ որ արիւնթաթախ, փետրտուած, վերջ տուեր էր կեանքին, ուժանակին պատրոյգը վառելով իր կուրծքին վրայ։

Գրասեղանին վրայ նամակ մը կար ուղղուած՝ անծանօթ կնոջ մը, որուն կը յայտնէր իր սէրը, իր կրած յուսախաբութիւնները, եւ դառնութիւնները որոնք իր մէջ լքում առաջացուցեր էին, եւ կը յանձնարարէր լաւ նայիլ իրենց տղեկին։

Ռուսը որ աշխատանքէ փախող մը չէր, գաւառի մէջ ամէնէն ծանր գործերուն հանդուրժելէ, պահ մը անգործ մնալէ յետոյ, Փարիզ եկեր էր ապրուստի միջոց մը գտնելու յոյսով։ Բայց իր բոլոր ձեռնարկները մնացեր էին ապարդիւն եւ յուսահատ՝ նախընտրեր էր վերջ տալ կեանքին։

Ռուսին դիակը ղրկուեցաւ դիարան։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԲՈՂՈՔ ՄԸ

Ռոման, 3 Մայիս.— *Ապագայի* Ապրիլ 29ի խմբագրականին մէջ Ջափահաս երկսեռ Որբերու Միութեան գաւառներու մասնաճիւղերը ցոյց տրուած են իբրեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէկ-մէկ ենթակոմիտէներ։ Մասնաճիւղս իր բոլոր ուժերով կը բողոքէ այդ զրպարտութեան դէմ։ Մասնաճիւղիս անդամները կը բաղկանան ամէն քաղաքական կուսակցութեան պատկանող երիտասարդներէ։ Մենք բոլորս մէկ սիրտ մէկ հոգի լծուած ենք մեր վսեմ ծրագրին իրագործման, եւ քաղաքական գաղափարներ չենք հետապնդեր։ Ջափահաս որբերու գործունէութիւնը բոլորին յայտնի է։ Ինչո՞ւ գաղութի հայութեան մէջ որոմ կը ցանէք եւ ազգօգուտ միութեան մը քայքայումը կը փորձէք։ Վստահ եղէք որ, ձեր գրութիւնները չեն կրնար շեղեցնել մեզ, ո՛չ ալ գիտակցութեան տէր ֆրանսահայ գաղութը։

Մենք գիտենք մեր ուղիղ ճամբան, պարապ ջանքեր մի ընէք։

Ջափ. Երկս. Որբ. Միութեան
Ռոմանի Մասնաճիւղ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ՍԱՆԴՈՒԽԷՆ ԻՆԿԱԾ Է...

— Հաւատացի՞ր հիմա.— փսփսաց գիրուկ սպասուհին, ազային կնակը շոյելով, հիմա ճանչցա՞ր բարեկամդ ու թշնամիդ։

Քաղքցին կատաղութենէն շրթներն ու պեխին ծայրերը կը կրծէր, միշտ բռունցքը սեղմուած պահելով։

Շուշանը պառկած էր, անխնայ հարուածներէն քիթն ու այտերը ուռած եւ ճակնդեղի գոյն առած։ Սաստիկ տաքութիւն մը կը չարչրկէր անոր կծկուած մարմինը։

Օրերով՝ զառանցանքի մէջ է... Նորէն լուսնկայ գիշեր է։ Ժամհար Սիմոնի կոչնակը կը դեգերի գարձգարձիկ փողոցներու մէջ։ Լուսաստղը՝ Զարուխչոնց տանիքին վրայ։ Մարենա խաթոնի գոգնոցին չափ բաց մոխրագոյն ամպին գլուխ տուեր, կայներ է։

Չկնորս Լեւոն՝ ուռկանը կոտրած սանդուխին պարզած, Զուռնաճի Մկօի հետ մաստիքա կը կոնծեն։ Ուստա Խաչօի մայրը ճախարակին անիւը կը ճռճռացնէ։ Լճին եզերքը՝ գուարթ կերուխում կայ։

Շուշան՝ աչքերը ճմռելով կը հառաչէ, ու սարը փայտի գացող մշակը, սիրատանջ Մխթարի բագուկները Շուշանը նոր առագաստ կը պառկեցնեն։

Վեր կը թռչի հիւանդը, նորէն կը զառանցէ, ահա Մխթարը արիւնաթաթախ, որ վիրաւոր թռչնիկի մը պէս կը թփրտայ իր ոտներուն տակ։

— Մե՛ղք է, գո՛ւթ ունեցէք, կ'աղաղակէ հարսը։ Մտրակն ու գաւազանը կը բարձրանան ու կ'իջնեն անընդհատ։ Քաղքցի փեսացուն եւ իր կնքահայրը կրունկներու տակ կը տրորեն Մխթարի կապտած մարմինը. գիրուկ սպասուհին դեւի նման կը խնդայ...։

— Ոտքերո՛ւդ զուրպան, Թաթո՛ս աֆանդի. արեւիդ մեռնեմ կնքահայր, կուլայ, կ'աղերսէ հարսը։

— Լռէ՛, աննամո՛ւս, կը գոռան երկու գինովները, աւելի կատղած։

— Աստուածն է միայն անսխալ, ինծի սպաննեցէք, կը պաղատի աղջիկը, ես եմ յանցաւորը...

Հիմա Մխթարը սանդուխէն վար պիտի գլորեն, որպէսզի մեռնի, մէկը դանակ մերկացուց։

Ա՛հ, ա՛հ, կը ճչայ Շուշանը։

Ու կը թուի թէ՝ նորէն ձկնորս Լեւոն է որ ձայն կուտայ «Է՜յ, հէ՜յ, է՜յ, է՜յ, ի՞նչ էք իրար խառնուեր»։

Եւ ո՞վ մարդն է, այն նախանձոտ ու ծեր, որ չի մտածեր արիւնի պատանքով փաթթել մեղքի մէջ բռնուածները...

— Հէ՜յ, հէ՜յ. ի՞նչ թըլա շըրըխ է, ձայն կուտայ պարտէզէն ձկնորս Լեւոն։

Ու ծրագիրը կիսատ կը մնայ, Թաթոս աֆանդին ու կնքահայրը կատաղութեան փրփուրը իրենց բերնին, պահ մը կը շուարին, տեղն ու տեղը կը փէտնան։

Ժայռերէն ցատկոտող եղջերուի նման դուրս կը թռչի Մխթար ու կ'անհետանայ մթնշաղի մէջ։

— Անաստուածնե՛ր, անօրէննե՛ր, Աստուած է միայն անսխալ, կը ճչայ հիւանդը ու կը փախչի անկողնէն։

Այսպէս կը բոլորին ամիսները։

Ո՞ր սիրող կինը պիտի կրնար մոռնալ երջանիկ պահերու յաջորդող եղերական վախճանի այնքան սոսկումները ու չպիտի փնտռէր, իր արիւնի մէջ տրորուող եւ մթնշաղին մէջ անյայտացող մանչուկին...։

Երկար ատեն, Շուշանը փնտռեց իր գառնարածը։ Սպասումի քաղցրիկ, բայց սրտմաշուք յուսախաբութեամբ, ան աչքերը պտտցուց ժամուն ու դաշտին ճամբան. գիւղէն քաղաք ոչխար ու մթերքներ ծախու բերող գիւղացիներուն մէջ։

Տան չորրորդ յարկի պատուհանէն հեռադիտակով պրպտեց գիւղի ճամբաները։

Քանի՜ հեղ փերուզաքարին քարեր փակցուց, տղան տեսնելու փափաքով, ուխտ ընելով։

Երկա՜ր, երկա՜ր գրոյց ըրաւ՝ տղուն խնամած նժոյգներուն հետ։ Մարագին անկիւնները թրվռացող ճնճղուկները, խոտադէզին առջեւը պառկած ծեր կատուն, ախոռին անկիւնը, սարդի ոստայնով շրջապատուած խոշոր մահակը, բոլո՛րը բոլո՛րը անգիր յիշատակներ էին անոնց մեղածին, ջահիլ սէրերուն։

Առուոյտնոցին մէջ, ամրան բարկ արեւին դէմ, ճանճերէն ձանձրացած վիրաւոր ձիու, գլխի անհամար շարժումները, ահաւոր օրերու դառն խրողութիւններ ունէին պատմելու աշխարհին ու արարածոց։ Արդեօ՞ք գեղացիները բան մը լսեցին, այդ սեւ գիշերուան անցուդարձէն, արդեօ՞ք Մխթար կենդանի՞ է թէ բարձրաբերձ ժայռերէն ինքզինք անդունդ նետեց։

Իրիկունները՝ երբ Թաթոս էֆէնտիի կառքը կը կենար գեղեցիկ դրան առջեւ եւ նոր կառապանը խռպոտ ձայնով դուրս կը կանչէր գիրուկ սպասուհին, կապոցները ներս տանելու, դողն ու սոսկումը կը բռնէր հարսին։

Թաթոս էֆէնտին սենեակը կը բարձրանար պոռալով եւ սպառնալով։ Այդ օրերուն՝ տան դուռը գոց էր հիւրերու առաջ։

Ու շատ անգամ, դեռ մինչեւ կէս գիշեր, մտրակները շառաչեցին Շուշանի շուշանի պէս նուրբ ճերմակաթերթ մարմնին վրայ, կապոյտ, խոշոր ակօսներ ներկելով։

(Շար.) ԱԶԳԻՆ

նոր համար որ կը կասկածէր թէ յիշեալը յարաբերութիւններ ունէր իր կնոջ հետ։

Նազարեան սպաննելէ յետոյ Յովհաննէսեանը, տուն դարձած եւ զէնք պարպած է նաեւ իր կնոջ՝ Եսթերի վրայ, ծունկէն վիրաւորելով զայն։ Յետոյ ոստիկանատուն երթալով անձնատուր եղած է։

Պետրոս Յովհաննէսեան կը թողու այրի մը եւ երկու փոքրիկներ։

Եփրատ եւ Տիգրիս յորդած

«Թայմզ»ի Պէյրութի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Եփրատ գետը Ճարապլուսի մօտ իր ամառնային մակարդակէն 23 մատնաչափ վեր բարձրացած է եւ բոլոր կղզեակները ջուրերով ծածկուած են։ Գետեզերքի կանեփի հունձքը մեծ մասամբ փճացած է անդարմանելիօրէն։

Տէր-Զօրի մէջ գետը բարձրացած է մօտ 20 մատնաչափ։ Քանդուած են 200 տուներ, որոնց շարքին նաեւ քանի մը գեղեցիկ ապարանքներ։

Տէր-Զօրէն Հալէպ ճամբուն վրայ տեղ տեղ աւելի քան մէկ մեդր բարձրութեամբ ջուր կայ։ Ողողումը հետեւանք է ձիւնհալին։ Բազմաթիւ արաբ չէյխեր կործանեցան ողողումին պատճառաւ։ Հունձքերը փճացան։

Զոհերու թիւը դեռ յայտնի չէ, սակայն շնորհիւ տեղական ոստիկան զօրաց եւ ֆրանսական օդանաւերու ձեռք առած միջոցներուն, յոյս կայ որ շատ զոհեր չկան։

Մէկ տարուան «մօրաթօրիօմ» տրուեցաւ, ինչպէս նաեւ տուրքերը զեղչուեցան։

Գալով Տիգրիսի, 50 տարիէ ի վեր այսքան չէր բարձրացած։ Րամատի քաղաքը ամբողջովին ջուրերով պաշարուած է։ Պաղտատի եւ Րամատիի միջեւ թղթատարի ճամբան կտրուած է եւ ինքնաշարժները 160 քիլոմեդրի շեղում կ՚ընեն՝ Ինտիայի ճամբով։ Ողողումը կը սպառնայ այժմ Պաղտատ-Պասրա երկաթուղագծին։

Ապատանի խռովութիւնները եւ Հայերը

Գրած էինք թէ Ապատանի (Պարսկաստան) անգլեւպարսիկ ընկերութեան քարիւղի զտարաններուն մէջ խռովութիւններ ծագած են եւ բանուորները քարերով յարձակած են գործարանին վրայ։

Հեռագրի մը համաձայն, ապստամբական այս շարժումին ղեկավարներն են հայ բանուորները, որոնք գործած են համայնավարներու ազդեցութեան տակ։

Շարժումը զսպուած է արդէն։ Զոհ չկայ, բայց նիւթական կորուստները կարեւոր են։ Շէնք մը ամբողջովին կողոպտուած է ցուցարարներուն կողմէ։ Շարժումը կազմակերպուած էր Մայիս 1ի աշխատանքի տօնին առթիւ։

Պարսկաստանի երկրաշարժը

«Թայմզ»ի թղթակիցը Թէհրանէն կը հեռագրէ թէ Մայիս 2ի երկրաշարժէն վնասուած է ընդարձակ հողամաս մը, ռուսեւ պարսիկ սահմանագլխին վրայ։

Մեռածներու ընդհանուր թիւը կը հաշուուի 2000 հոգի, որուն 1000ը միայն Գիլանի նահանգին մէջ, Կասպից ծովուն վրայ։

Խորասանի նահանգապետն ու իր սպայակոյտը Աթրէքի հովիտը հասան՝ դրամ, ուտելիք եւ դեղօրայք բաժնելու համար աղէտեալներուն եւ խնամելու վիրաւորները։

Ասքապատէն ալ կը հաղորդեն թէ խորհրդային իշխանութիւնները նոյնպէս օգնութիւն կը ղրկեն աղէտեալներուն։

Թուրք համայնավարներու գործը

Իզմիրի մէջ, համայնավարներու մասին քննութիւնները կը շարունակուին։ Հարցաքննուած է Պոլսոյ ձերբակալեալներէն ելեքտրական քննիչ Ֆէրիտ, որ Իզմիր ղրկուած էր միւս ամբաստանեալներուն հետ։

Հարցաքննուած են նաեւ Պոլսէն ղրկուած համայնավարներէն Մայէր, Րոպէր եւ Հասան որոնց մասին ձերբակալման հրամանագիր հանուած է եւ ամբաստանեալները բանտ տարուած են։

Գրած էինք թէ Մայիս մէկի առթիւ յայտարարութիւններ ղրկուած էին թղթատարի միջոցաւ եւ Պոլսոյ ոստիկանութիւնը քննութիւն բացած էր։ Կը հաստատուի թէ այս թռուցիկները ղրկուած են ոչ թէ գաղտնի կազմակերպութեան մը, այլ Պոլսոյ մէջ պաշտօնապէս գործող ռուսական ընկերութեան մը պաշտօնեաներուն կողմէ։ Ոստիկանութեան կեդրոնը հրաւիրուած են այս ընկերութեան եօթը պաշտօնեաները, որոնց մէջ կիներ ալ կը գտնուին։

Հինգ թուրք համայնավար ամբաստանեալներ եւս ղրկուած են Իզմիր, «Կիւլ Ճէմալ» շոգենաւով։

Իրաքի բանակը

Իրաքի պաշտպանութեան նախարար Էմին պէյ Զէքի նախարար նշանակուելէն առաջ խորհրդարանին ներկայացուցած էր տեղեկագիր մը, որուն մէջ կ՚ըսէր թէ Իրաքի ներկայ բանակը շատ սուղի կը նստի եւ պատերազմի պարագային ո եւ է օգուտ չպիտի ունենայ երկրին։ Իր կարծիքով պէտք է ամբողջովին ջնջել զայն։ Հակառակ է զինուորական պարտադիր ծառայութեան, զոր կարելի չէ գործադրել։ Ու կ՚եզրակացնէ որ Անգլիա դեռ երկար ատեն զինուորական աջակցութիւն պէտք է տայ Իրաքի։

Թրակիոյ Թուրքերը գոհ են

Քսանթիի Միւֆթին, ի պատասխան կարգ մը օտար թերթերու այն գրութեանց, թէ հելլէն կառավարութիւնը կ՚իրաւազրկէ ու կը ճնշէ Թրակիոյ Թուրքերը, վարչապետ Վէնիզէլոսի ղրկած է գրութիւն մը Թրակիոյ Թուրքերուն կողմէ եւ կը յայտնէ անոնց երախտագիտութիւնն ու նուիրումը հելլէն կառավարութեան, որովհետեւ ազատօրէն կը կատարեն իրենց կրօնական պարտաւորութիւնները։

Գրութեան մէջ կ՚ըսուի թէ, Արեւմտեան Թրակիոյ Թուրքերը պատրաստ են իրենց անձերն իսկ զոհել Վէնիզէլոսի սիրոյն։ Բացի Քսանթիի Միւֆթիէն, այս գրութեան տակ ստորագրած են նաեւ Արեւմտեան Թրակիոյ զանազան քաղաքներու իմամները, մուխթարներն ու համայնքային խորհրդականները։

"ՄԱՅԻՍ 28„Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

26 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ «ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ»Ի ՍՐԱՀԸ

ԱՊՐԻԼ 11/24 ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԼԻՈՆ

18 Մայիս Շբ. իրիկուն 8.30ին։ Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ (71 AVE. KLÉBER)

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ, ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Կը խօսի՝ ՏՕՔԹ. Մ. ՆՈՐԱՅՐ, նիւթ՝

«ՀԻՒԾԱԽՏԻ ՄԱՍԻՆ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԵԱՆՑ ՎԻՃԱԿԸ»

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԻԿ. ԼԻՒՍԻ ՍԵՒՈՒՄԵԱՆԻ Իտալական Օփէրայի յայտնի երգչուհի, եւ մասնակցութեամբ՝ Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ (արտասանութիւն) և ՖԻԼԻՊ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ (ջութակ)։

Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Salle d'Iéna, 10 Ave. D'Iéna

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Ֆրանս. Հայ Սկաուտական Միութեան կողմէ

Այս կիր. առաւօտ ժամը 9.18 Patte d'Oieի դաշտին վրայ, Մէօտօնի անտառին մէջ։

կը մասնակցին՝ ֆրանսական եւ օտար սկաուտական միութիւններ, Ֆ. Հ. Ս. Միութեան փարիզի եւ գաւառի Սկաուտները, գայլուկները եւ Ծիծեռնակները։

երգ, պար, խաղեր, բանախօսութիւն, զանազան անակնկալներ

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ — ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Շոգեկառք առնել՝ Invalidesէն կամ Pont Mirabeauէն, իջնել՝ Meudon Val-Fleury. առաջնորդող սկաուտներ պիտի սպասեն ժամը 9—14.30։

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՃՆՇՈՒԱԾ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ (Վ. ԼԷՎԵՆՍԿԻ)

Թարգմ. Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ (Մատենաշար Դրօշակ թիւ 67)

ՖՐԱՆՍԱ եւ իր ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ 10 ՖՐԱՆՔ

դիմել՝ L. Kévonian, 235 Fbg. St. Martin, PARIS (10e)

Հ. Յ. Դ.

Պէլվիլի կոմիտէի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Fbg du Temple.

Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմ ենթակոմիտէէն վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը խօսի՝ ընկ. Ազգին։

Իսի-լէ-Մուլինոյի եւ Պիյեանքուրի Վռամեան ենթակոմիտէի ժողովը՝ այս կիր. ժամը 9.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Մարսէյլ-Սէն Լուի «Ակնունի» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը՝ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Դաշնակցութեան Տան մէջ։ Կը դասախօսէ՝ ընկեր Ազգին։ Նիւթ՝ «Հայ Քաղաքական կուսակցութիւնները»։

Ռոստոմ Գրադարանի վարչութիւնը կը ծանուցանէ հայրենակիցներու թէ իր գիրքերու քանակը ճոխացուցած է։ Գիրք ստանալ փափաքողները կրնան դիմել Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 8.30—10.30, 131 Fbg. du Temple. (Belleville).

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ Փարիզի Ամասիոյ Հայր. Միութիւնը, Պ. Բագրատ Գրգոյեան եւ Սասունցի Պ. Պօղոս Հակոբեան։ Դիմել՝ Յառաջի վարչութեան։

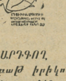
ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պաֆրացի Յովհաննէս Մուրատեան կը փնտռէ քոյրը Նոյեմի Քէօթէնէճեանը որ ասկէ մօտաւորապէս 9 ամիս առաջ կը բնակէր Փարիզի շրջակայքը 2 rue de la Fraternité, Arnouville les Gonesse, (S. et O.). Մտադրութիւն ունէր Հար. Ամերիկա մեկնելու։ Իմացնել՝ Hovhannès Mouradian, Americain College, Vieux Phalère, Grèce.

Պուա Քոլոմպի Սահակ-Մեսրոպ գրադարանին վարչութիւնը կը յայտարարէ շահագրգռուողներուն թէ այժմէն ձեռնարկած է 1930 տարուան համար Պատի օրացոյց մը հրատարակել։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ եօզկատի եւ շրջանի Հայր. միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամներն ու հայրենակիցները այս կիրակի ժամը 3ին 131 Fbg. du Temple. կը խօսի՝ փարիզ նոր հասած եօզկատցի Պ. ՀՐԱՉ ՓԱՓԱԶԵԱՆ։

ՅԱՌԱՋԻ ԱՌ

ՅԱՐԴԳՈՂ

Այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին Վոլթէրի սրահին մէջ, (Օտէոնի թատրոնին դիմացը) «Յարդգող»ի գրական իրիկունը նուիրուած է 11/24ի նահատակ մտաւորականներուն։ Կը նախագահէ Լեւոն Շանթ։ Հրաւիրուած են քաղաքիս բոլոր մտաւորականները։

Երգ, նուագ, արտասանութիւն։ Կը նուագէ Օր. Տ. Ջառափեան։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ՓԱՐԻԶԻ Ուրֆայի Հայր. միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 2.30ին Քաֆէ Սուրսի գետնայարկը, Մէթրօ Օտէօնի դիմացը։

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑԸ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10.30—12 Ֆրանսերէն (Պ. Ս. Մ. Դաւիթ Բէգ)։

ՆԱՄԱԿԱԴՐՈՇՄԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐՈՒՆ

Նամակադրոշմի ճաւաքածոյ կազմելու փափաքողներու ուշադրութիւնն եմ հրաւիրում, որ ինձ մօտ վաճառւում են պարսկական բոլոր տեսակի եւ Հայաստանի Հանրապետութեան 1919 թւականի նամակադրոշմներ։

ընդունում եմ պատւէրներ նաեւ աֆղանական եւ ռուսական (նոր եւ հին) նամակադրոշմների։

Նամակները եւ պատւէրները ուղղել՝ Pharmacie M. Enezian, pour Melkoumian, Tauris, Perse.

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԻԶՊԱՆՈՒՀԻ Կ՚ՈՒԶՈՒԻ

Հայաշատ կեդրոնի մը մէջ պաշտօնավարելու համար, հմուտ մանկապարտիզպանուհի մը կ՚ուզուի, պայմանները նպաստաւոր են։ Դիմել՝ վկայականներով A. Mardirossianի, Bld. Blancard, 2a Allées Mariès Clémence. Marseille.

ՏԱՐՕՆՑԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ձեռնարկած ենք հրատարակել երգարան մը որու մէջ պիտի ամփոփենք Տարօնի անթիւ հերոսներու նկարները եւ իրենց անցեալ բանաստեղծութիւններն ու երգերը, ինչպէս նաեւ Տարօնի ժողովրդական անտիպ երգերը։ Հայրենակիցներէ կը խնդրուի շուտով ղրկել մեզ իրենց ծանօթ նման երգերը, եւն.։

Հասցէ՝ K. Garabédian, 7 Croix Gauthier, St. Chamond, (Loire).

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10e)
Le Gérant F. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵԻՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 11 ՄԱՅԻՍ 1929

11 MAI 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 954

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՐԻՇ ՃԱԿԱՏՆԵՐ

Հայաստանէն յետոյ, մեր աշխատանքի գլխաւոր ճակատը կը կազմեն գաղութները։

Այս բառը, գաղութ, չպիտի առնենք հին իմաստով։ Արմատախիլ բազմութիւններ են որ, փոթորիկէն քշուած, եկեր իյնկեր են աշխարհի բոլոր ափերուն վրայ։ Թուրքիոյ հայ ժողովուրդին վերջին մնացորդները։ Մեծ մասով՝ գիւղացիներ, աշխատաւորներ եւ արհեստաւորներ։

1922ի փոթորիկի պահուն, եթէ մեր հայրենիքն ըլլար այն ինչ որ կ'երազենք, այս բազմութիւնները պիտի թափէին Հայաստան, եւ մենք այսօր չպիտի ունենայինք ո՛չ այլասերման տագնապ, ոչ գաղթակայանի հոգեր, ոչ ալ երկիրէ երկիր գաղթելու անդարմանելի չարիքը։

Դէպքերը ուրի՛շ ընթացք առին, եւ մենք այսօր ստիպուած ենք մտածել, յոգնիլ, տքնիլ նոյնքան այս բազմութիւններուն, որքան բուն հայրենիք'ին համար։ Երկրի սահմաններէն դուրս նետուած այս ժողովուրդը, իր հողէն եւ ջուրէն, իր հայրենի երդիքէն զրկուած այս խօթը հարիւր հազարը իր մեղքը չէ որ կը քաւէ։ Եւ ճիշդ ատոր համար ալ, շատ աւելի կարօտ է գուրգուրանքի։ Գոնէ ուշադիր աշխատանքի։

Ան հրաշք չսպասեր մեզմէ։ Եւ մենք ալ չպիտի խոստանանք բաներ որ վեր են ոչ միայն մեր, այլեւ տասնապատիկ աւելի զօրաւորներու կարողութենէն։

Հսկայական Ռուսաստանն ալ երկու-երեք միլիոն տարագիր ունի արտասահմանի մէջ, հայրենազուրկներ որոնք մեզի պէս հազար քարի կը զարնեն իրենց գլուխը, քիչ մը տանելի վիճակ տպահովելու համար։ Անոնք ալ չեն կրնար հայրենիք դառնալ։ Անոնց առջեւ ալ փակ են շատ մը երկիրներու դուռները։ Անոնք նոյնպէս կը չարչրկուին հպատակութեան, անցագրի, անստոյգ եւ անկայուն վիճակի հետեւանքներէն։ Ու վերջապէս անոնք ալ, յաղթականներու կամ Ազգերու Դաշնակցութեան համար, դարձեր են կոպիտ աշխատանքի միս, հում նիւթ, արտածելի՝ երկիրէ երկիր։

Գաղութներու հանդէպ մեր առաջին պարտականութիւնը պիտի ըլլայ պահել բնազդաբար կատարուած համախմբումները, եւ պայքարիլ նոր գաղթերու դէմ։

Եօթը տարի է անցեր արդէն, եւ ամէն երկրի մէջ ալ ունինք հաստատուն բնակչութիւն։ Տնտեսական հոգերէ կը տառապին մասնաւորապէս Պուլկարիոյ, Յունաստանի, Սուրիոյ և Միջագետքի գաղութները։ Թշուառութեան պատկերներ կան որ կը դառնացնեն։ Բայց, սար ու ձոր անցնելէ եւ քիչ-շատ միջավայրին վարժուելէ յետոյ, մեր հայրենակիցները մեծագոյն ջանքը կը գործեն, եթէ, ջղագրգռութեան մը հետեւանքով, կամ խարուսիկ աւետիսներու վրայ, եղած-չեղածը ձգեն եւ նորէն պանդխտութեան դիմեն։

Իրական շահ չունինք երկիրէ երկիր թափառելուն մէջ։ Ճիշդ է որ Ֆրանսա եկած բանուորը քիչ մը աւելի կը շահի, բայց հարցուցէք թէ ի՛նչ կը կորսնցնէ առողջութենէն, տարուէ տարի։ Դեռ չենք խօսիր բարոյական կորուստի մասին, որուն ամէնէն կսկծալին զաւակներու օտարացումն է, եօթէն մինչեւ 15 տարեկան։ Իսկ ակներեւ, անդարմանելի չարիք է երկարել մինչեւ Հարաւ. Ամերիկա, ուր գացողները իրենց չարաչար զղջումը կը յայտնեն արդէն, երանելի տալով Սեյանիկի «փարանկա»ներուն եւ Պէյրութի վրաններուն։

Ի հարկէ խրատները բաւական չեն, հոգին վառած մարդիկ տաղաւարին եւ վրանին կապելու համար։ Պէտք է միջոցներ գտնել անոնց տառապանքը մեղմացնելու։ Տանելի դարձնել անոնց քաշքշուքը։

Այստեղ արդէն կը ծագի խոշոր հարց մը, որուն հանդէպ չեն կրնար անտարբեր մնալ ոչ Դաշնակցութիւնը եւ միւս հոսանքները, ոչ ալ Բարեգործականը կամ Հայրենակցական յեռին Միութիւնը։ Ազգային ոգին վառ պահելու, նոր սերունդը փրկելու աշխատանքին հետ զուգընթաց, հարկ է դիւրութիւններ ընծայել, որ մարդիկ տնտեսապէս ալ տոկան։

Երբ Սելանիկի մէջ խուճապ կը ծագի տաղաւարները քանդելու որոշման առթիւ, ներելի չէ որ անճրկինք, հող մը գնելու կամ շարք մը նոր տաղաւարներ շինելու համար։ Երբեմն պզտիկ աջակցութիւն մը, փոխատուութիւն մը սիրտ կը շինէ եւ վէրքեր կը գոցէ։

Մենք մինչեւ այսօր ալ հարեւանցի կը նայինք Սուրիոյ տարագիրներու տեղաւորման ձեռնարկին, որ յառաջ կը տարուի քանի մը տարիէ ի վեր, եւ որուն շնորհիւ արդէն իսկ տուն-տեղ են եղած 8000 հոգի։ Տակաւին պիտի տեղաւորուին 32,000 հոգի, որոնց համար պէտք ունին 100,000 ստերլինի, տարեկան 25,000էն։

Ու մինչ մենք օրը իրիկուն կ'ընենք հառաչելով եւ յօրանջելով, նորէն օտարներն են որ միջոցներ կը խորհին, այս հազարը ճարելու համար, զանազան ձեռնարկներով եւ փոխատուութիւններով։

Ի՞նչպէս այս իրական ձեռնարկով չեն խանդավառուիր նոյն իսկ անոնք որ, նոր բոյներ կը փնտռեն եւ քաղաքական ծրագիրներ կ'որոճան։ Ահա գործելու գետին մը, որ միայն կամք եւ դրամ կը պահանջէ։

Երկուքէն ո՞րն է որ կը պակսի մեր բախտաւոր գաղութներուն մէջ, նոյնիսկ շարք մը ազգային ազգային կազմակերպութեանց քով։ Մէկն ու մէկը հետաքրքրուեցա՞ւ մինչեւ հիմա շինուած տուներով, կամ Քէսապի եւ Սուէտիոյ հայկական ազատ եւ ծաղկուն բոյներով։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՆԵՐՔԻՆ ՔԱՈՍԸ

«Հայրենիք» գիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 Ապրիլ)։

— «Քանի ժամանակը կ'անցնի, Հայաստանի համայնավար կուսակցութիւնը այնքան կը թուլցնէ ինքզինքը՝ իր ամէնէն աչքառու ղեկավարները մէկով, երկուքով եւ հինգով մէկ կողմ նետելով ու զանոնք կատարեալ անգործութեան դատապարտելով։ Զէգոքացուածները կ'ամբաստանուին իբրեւ տրոցկիականներ, աջակողմեաններ եւն., որոնք ուզած են կուսակցութիւնը շեղեցնել «Լենինեան գծէն»։

Զէգոքացուածներու մէջ են Լուկաշին, Աշոտ Յովհաննիսեան, Ե. Զուբար, Ս. Խանոյեան, Պօղոս Մակինցեան, Ա. Կարինեան, Ս. Համբարձումեան, Հ. Յովսէփեան եւ դեռ շատ ուրիշներ։ Նոյնիսկ, Շաւարշ Ամիրխանեանի նման մարդակերպ գազան մը, որ երկար ժամանակ Հիւս. Կովկասի մէջ յայտնի ջարդարար Աթարբէգեանի մտերիմ գործակիցը եղած է, փետրուարեան արիւնոտ օրերուն Երեւանի բանտի սպանութիւնները ղեկավարած է եւ այնուհետեւ Հայաստանի Չեկայի վարիչը դարձած է, նոյն իսկ կ'ըսենք, այդպիսի գազան մը չէզոքացուած է վերջերս՝ իբրեւ «չափաւոր ուղղութեան» հետեւող։

Աչքի առաջ ունենալով այս բոլոր փաստերը կը գտնենք որ հայ համայնավար կուսակցութեան ներսը կը տիրէ կատարեալ քաոս մը, որ ուշ կանուխ պատճառ պիտի դառնայ նաեւ անոր վերջնական քայքայման։ Եւ արդէն, ինչպէս բազմաթիւ անուանի ընկերվարականներ ալ յայտարարած են, բոլշեւիզմի անկումը պիտի պատրաստեն ո՛չ թէ արտաքին ազդակներ, այլ բուն իսկ համայնավար շարքերու մէջ շարունակ սրուող քայքայիչ հակամարտութիւնները։

Եւ ատոր ամէնէն համոզեցուցիչ օրինակը կուտայ հայ համայնավարներու կուսակցութիւնը խորհրդ. Հայաստանի մէջ։»

ՄԱՀ ԿԻՒՍԹԱՎ ՇԼՈՒՄՊԵՐԿԷՐԻ

Առջի օր Փարիզի մէջ մեռաւ յայտնի բիւզանդագէտ Կիւսթավ Շլումպերկէր։ Ծնած էր Ալզասի Կիւպվիլլէր քաղաքին մէջ 1844ին, որով 85 տարեկան էր։ Աւարտած էր Փարիզի բժշկական համալսարանը, սակայն բժշկութի՛ւն չըրաւ երբեք եւ նուիրուեցաւ պատմութեան ուսումնասիրութեան։ Գերմանիոյ եւ Ֆրանք իշխանապետութեանց մասին հրատարակութիւններէ վերջ, լոյս ընծայեց իր «Դրամագիտութիւն լատին Արեւելքի» անուն գործը։ Այնուհետեւ ամբողջովին բիւզանդական քաղաքակրթութիւնը ուսումնասիրելու նուիրեց իր կեանքը։ Իր գործերէն յիշենք «Ժ. դարու բիւզանդական կայսեր մը կեանքը», «Նիկեփոր Փոկաս», եւ «Բիւզանդական Դիւցազներգութիւնը», երեք հատոր։ Հայերէնի թարգմանուած է իր «Պոլսոյ առումը»։

Հանգուցեալը 1884էն ի վեր անդամ էր գեղեցիկ դպրութեանց Ակադեմիային։

Հայերու անկեղծ բարեկամ մը եղած է։

ՔԷՄՊՐԻՃԻ համալսարանը յունիս 4ին պատուոյ տոքթորի տիտղոս պիտի տայ Ֆրանսայի մարաջախտ Լիոթէի եւ փրոֆ. Լանժըվէնի։

ԱՆԳԼԻՈՅ երեսփ. ժողովը լուծուեցաւ երէկ ուրբաթ։ Նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին մայիս 30ին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Զաքար ինչպէս սպաննեց Յովհաննէսեանը

Լը Փիւփի մեր Թղթակիցը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ ծանօթ ոճիրին մասին.—

Ոճիրը պատահեցաւ Մայիս 7ի իրիկունը ժամը 7.30ին։ Զաքար Նազարեան ժամը 2ին կ'երթայ իր հօրեղբօր՝ Պետրոս Յովհաննէսեանի տունը։ Հոն փորը կշտացնելէ վերջ կը մեկնի։ Իրիկուան դէմ կը վերադառնայ իր ընկերոջ՝ Տիգրանի հետ միասին եւ Տիկ. Մարգարիտ Յովհաննէսեանը կը տանի իր տունը՝ պատրուակելով թէ զաւակը անհանգիստ է։ Տիկինը իր զաւկին մէկը Տիգրանին կուտայ, միւսն ալ ինքը առած Զաքարին տունը կ'երթայ։ Յետոյ Զաքար կ'ուղղուի դէպի գործարան։ Հօրեղբայրը զայն տեսնելով կը փութայ դիմաւորել, սակայն Զաքար առանց ժամանակ կորսնցնելու կը կրակէ վրան։ Առաջին փամփուշտը կը հանդիպի աջ ուսին եւ թեւին ոսկորին, երկրորդը ճիշդ կուրծքին։ Մեր եռանդուն ընկերներէն Պետրոս Յովհաննէսեանի մահը վայրկենական կ'ըլլայ։ Ոճիրը ա՛յնքան արագ կատարուած էր, որ տակաւին ո եւ է մէկը օգնութեան չհասած, Զաքար կը փախչի։ Բանուորներ կը հետապնդեն զինքը, բայց չեն յաջողիր բռնել։ Գործարանատէրը ու վերահսկիչը հասնելով, կը հռաձայնեն ոստիկանութեան։

Այդ միջոցին Զաքար վազելով տուն կը հասնի, դուռը կը բանայ եւ առանց խօսելու մէկ-երկու ձեռք գնդակ կը պարպէ իր կնոջ վրայ, սրունքէն վիրաւորելով զայն։ Յետոյ ինքզինքը կորսնցուցած, ատրճանակը գետին կը նետէ ու խելակորոյս կը փախչի։ Ոստիկաններ դէմը ելլելով կը ձերբակալեն զինքը։

Ոճիրին իսկական պատճառը պիտի պարզուի դատավարութեան ընթացքին։ Զաքար միշտ կը ծեծէր իր կինը եւ այս վերջինին ամերիկայէն եղբօրմէն եկած դրամները կ'ուզէր իւրացնել։ Այս դէպքը մեծ յուզում առաջ բերած է գաղութիս մէջ։ Բոլորն ալ կը պահանջեն ոճրագործին խստիւ պատժուիլը։ Ընկեր Պետրոս Յովհաննէսեան կամաւոր եղած է եւ բոլորին համակրանքը կը վայելէր։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9.30ին՝ ֆրանս. մայր-եկեղեցիին մէջ։

Գործարանատէրը ստանձնեց այրի կնոջ եւ զաւակներուն դատական պաշտպանութիւնը, եւ յոյս ունինք որ թոշակ մըն ալ պիտի յատկացնէ։

Ցարդ հարցաքննուեցան քանի մը երիտասարդներ եւ ոճրագործ Զաքար։ Զորեքշաբթի հինգ ժամ հարցաքննուեցաւ տիկին Մարգարիտ Յովհաննէսեան։ Թարգմանի պաշտօնը կը կատարէր ընկեր Փարաւոն Անտոնեան։

Եղբայրասպան կռիւը կը շարունակուի

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ Մակեդոնացիներու յեղափոխական կազմակերպութեան վարիչ Փանչէ Միխայլոֆի գործակալները առջի գիշեր Ճումայի մէջ սպաննած են զօրավար Փրոթոկերոֆի կուսակիցներէն Վոյվոտա Նիքոլա Զովէյէֆը։

Նոյն գիշերը Միխայլոֆի բարեկամները սպաննեցին նաեւ Ճումայի կառավարական պաշտօնեաներէն Քովաչէֆը։

Թուրքիա եւ Իտալիա

Պերլինի թերթերէն «Ֆոսիշէ Ցայթունկ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հերքէ այն լուրը թէ վերջերս Թէվֆիք Րիւշտի պէյի Հռոմ այցելութեան առթիւ մասնաւոր համաձայնագրեր կնքուած են Թուրքիոյ և Իտալիոյ միջեւ։ Թուրքիոյ արտաքին գործավարը մասնաւորապէս հրաւիրուած էր Մուսոլինիի կողմէ, սակայն այս վերջինը չյաջողեցաւ ո եւ է բան ձեռք բերել, նոյնիսկ Ահմէտ Զօկուի ճանաչումը իբրեւ Ալպանիոյ թագաւոր։ Թուրքիա չէ ուզած ո եւ է բան զոհել իր գործելու ազատութենէն։

Միւս կողմէ թուրքահելլէն բանակցութիւնները նպաստաւոր կերպով առաջ կը տարուին, իսկ Թուրքիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ շուտով պիտի կնքուի նոր համաձայնութիւն։

Աֆղանստան սահմանին վրայ

Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ Ապրիլի վերջերը Աֆղանիստանէն Խորհրդային Տաճիկիստան մտած են չորս հրոսախումբեր, որոնք յարձակած են խորհրդային հիմնարկութեանց վրայ եւ կողոպտած զանոնք։

Այս հրոսախումբերէն երեքը մասամբ ցրուած են կարմիր բանակի ջոկատներուն կողմէ. չորրորդը նահանջած է։ Գերիները կ'ըսեն թէ Իպրահիմ պէյի ղեկավարութեամբ նոր հրոսախումբ մը կը պատրաստուի արշաւել խորհրդային հողերը։ Իպրահիմ պէյ 1924ին և 1926ին ղեկավարն էր կեդրոնական Ասիոյ հակաբոլշեւիկ ապստամբութեան եւ որ ետքէն ստիպուած էր Աֆղանիստան ապաստանիլ։

Անդրատլանտեան նոր շոգենաւ մը

Առջի օր Սէն-Նազէրի մէջ ծով իջուցուեցաւ ֆրանս. Անդրատլանտեան ընկերութեան նոր մէկ շոգենաւը՝ «Լաֆայէթ», 26,000 թոնօ տարողութեամբ։ Արարողութենէն առաջ տրուեցաւ հացկերոյթ մը, որուն մէջ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ հանրօգուտ շինութեանց նախարար Փիէռ Ֆարժօ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՎԱՒԵՐԱԿԱՆ ԵՒ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԶՈՒԱՐՃԱԼԻՔ

Դիտա՞ծ էք թէ նորութիւնները որքա՛ն ալ անհեթեթ ու զուարճալի ըլլան, կուգան երկու լուրջ ու հակադիր երկիրներէ, Ռուսիայէն՝ ծայրայեղ ձախ.— Ամերիկայէն՝ ծայրայեղ աջ։ Եւ այսպէս, անգամ մըն ալ կը հաստատուի հակադրութեան օրէնքը։

Ատեն մը բացարձակ առաջնութիւնը շահած էր Ամերիկա։ Ամէն անգամ որ այլանդակութեան մը լուրը հասնէր, չէինք տատամսեր անոր աղբիւրը ցուցնելու։ Բայց Ռուսիա, այն օրէն ի վեր որ կարմրեցաւ, ելած է մրցանիշը կոտրելու եւ կ'երեւի յաջողութեամբ։

Բայց մինչդեռ, իբրեւ անհատապաշտ երկիր, Ամերիկայի մէջ, նորութիւնները կը ելնեն անհատներէ ու կը կիրարկուին անոնց կողմէ, Ռուսիոյ մէջ ընդհակառակն, իբր հաւաքապաշտ երկիր, միութիւններն են որ կը խորհին, կը յղանան ու կը գործեն միասնաբար։

Այսպէս է որ հակակրօնական պայքարին առթիւ, կարգ մը մանուկներ քով քովի գալով, հաւաքական բողոքի եւ թելադրութեան կոչ մը կ'ուղղեն իրենց ծնողքներուն ու կը պահանջեն.—

«Ընկեր հայրեր ու մայրեր, սիրելի մեծ-հայրեր ու մեծ-մայրեր, քաղաքացի հօրեղբայրներ եւ մօրաքոյրեր։ Հերի՛ք, որքան խնդացիք մեր քթին։ Մենք Հոկտեմբերի ազատ մանուկներս, կը պահանջենք որ մանկութիւնը յարգուի։

Ինչո՞ւ մեզ կը մկրտէք։

Ինչո՞ւ մեզ կը թլփատէք։

Ինչո՞ւ մեզ եկեղեցի կը քշէք, մեզի կը սորվեցնէք աղօթքներ, խաչակնքում ու կ'ուզէք որ հաւատանք Աստուծոյ, Եհովային, Մուհամմէտին։

Դո՛ւն, հայր, եկուր որ հաշիւ տաս։ Օր մը օրանց ըսի՞ր մամիկին որ զիս պատարագի չտանի։ Դո՛ւն մայր, արգիլեցի՞ր պապս զիս սինակոկ տանելէ։

Ալ կը բաւէ։

Մեր մանուկ հասակին իսկ, կ'ուզենք արժանաւոր զաւակներն ըլլալ Հոկտեմբերեան Մեծ Յեղափոխութեան։»

Չեմ գիտեր թէ մանկական այս զգայացունց ու կարմրագոյն կոչը ի՞նչ ազդեցութիւն ձգած է ծնողքներուն վրայ։ Գոհացուցա՞ծ են անոնք իրենց շնորհալի ժառանգորդներուն. կամ երդուընցա՞ծ են այլեւս աշխարհ չբերել զաւակներ, որոնք օր մըն ալ իրենց պիտի ըսեն.

— Դուք մեզ աշխարհ բերիք, որպէս զի օր մը մենք, մեր ձեռքով ձեզ թաղենք։ Ուրիշ ոչինչ։

Բայց վստահաբար գիտեմ սա մէկը։ Եթէ այդ ճիժ ու բիժերը կարողութիւնն ունենային այդ կոչը իրենք իսկ խմբագրելու եւ զայն իրենց ձեռքով գրելու, արդէն շատո՜նց, Ստալինի եւ իր արբանեակներուն տեղերը գրաւած կ'ըլլային։

ԽԱՐՏՈՅ

ՎՐԱՑԻՆԵՐԸ ԵՒ ՄԱՔՏՈՆԸԼՏ

Լոնտոն 9 մայիս.— Վրաց ընկերվարական կուսակցութեան (մենշեւիկ) կողմէ պատուիրակութիւն մը հասաւ այսօր Լոնտոն, նախագահութեամբ յայտնի վարիչ Գէգէչկորիի, Ռուսիոյ դէմ աջակցութիւն խնդրելու համար։

Գէգէչկորի այցելեց Ռամսէյ Մաքտոնըլտի, որ իր հին բարեկամն է եւ խնդրեց անոր աջակցութիւնը՝ այն պարագային ուր Աշխատաւորական կուսակցութիւնը իշխանութեան գլուխ գայ յառաջիկայ ընտրութեանց հետեւանքով։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

"ԴԱՇՆԱԿԻՑ,, ՌՈՒՍԻԱՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ...

Աննկարագրելի յուզում պատճառեց բոլորին, մասնաւորաբար քաղաքական շրջանակներուն, «Իզվեստիա»յի յօդուածը Պարսկաստանի, Աֆղանիստանի եւ Անգլիոյ յարաբերութիւններու մասին։ Յօդուած մը զոր Մոսկուայի անթելը նոյնութեամբ հաղորդեց Թէհրան, կ'երեւի նպատակ ունենալով վախցնել այս երկրին վարիչները։

Մարտ ամսուն, գրեթէ ամէն տեղ, մանաւանդ Փէհլէվի, Ռաշտ, Ղազուին, Թէհրան շինծու լուրեր հանեցին թէ պարսկական զօրքը մտեր է Աֆղանիստան, եւ գրաւեր է Հէրաթը, նոյնիսկ Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումով։ Մինչդեռ իրականութիւնն այն է, որ շնորհիւ հարեւան երկրի մէջ տիրող անիշխանութեան, աֆղան աւազակախումբեր կը յարձակին Պարսից սահմանակից գիւղերու վրայ, կը կողոպտեն անպաշտպան գիւղացիները, կը քշեն կը տանին ոչխարի հօտեր, կը սպաննեն ընդդիմացողները, աղջիկ կը փախցնեն եւայլն։ Օրինաւոր կառավարութեան բացակայութիւնը հիմք ընդունելով, կարգ մը թերթեր, յատկապէս «Իրան»ը առաջարկեց պարսիկ կառավարութեան՝ ուժեր ուղարկել սահմանագլուխը պաշտպանելու եւ աֆղան աւազակներու ոտնձգութիւններուն վերջ տալու։ Շատ տրամաբանական ու բնական ելք մը՝ փրկելու սահմանամերձ գիւղացիներու կեանքն ու գոյքը։ Միաժամանակ կը շարունակուին պալատական նախարարի Լոնտոն այցելութեան ատեն սկսուած անգլեւ-պարսկական բանակցութիւնները։ Միւս կողմէ, Պարսկաստանը՝ կը ճանչնայ Միջագետքի կառավարութիւնը եւ երկու երկիրներուն միջեւ կը սկսին բարեկամական յարաբերութիւններ, որով վերջ կը տրուի այն անբնական կացութեան, որ երկար ժամանակէ ի վեր կը տիրէր Ֆէյսալի եւ Փէհլէվիի պալատներուն միջեւ։

Մոսկուան, որ անդադար կ'աշխատէր իր ազդեցութեան, աւելի ճիշդ իր քմահաճ թելադրանքներուն զոհ դարձնել ամբողջ Պարսկաստանը, շուարած՝ այս անցուդարձերէն, գլուխը կը կորսնցնէ եւ «Իզվէստիա»ի բերնով սպառնալիքներ կը կարդայ Պարսկաստանին, աւելի տգեղ, կոպիտ ձեւով, քան անցեալին, ցարերու օրով։

Ըստ «Իզվէստիա»յի յօդուածին, պարսիկ պահպանողական տարրերը խաղալիք դառնալով Անգլիոյ ձեռքը, կ'ուզեն գրաւել Աֆղանիստանի մէկ մասը եւ կցել իրենց երկրին։ Պաշտօնական, լուրջ օրգան մը այս ծիծաղելի վիճակին մէջ տեսնելով, «Նահիդ» կը գրէ իրաւամբ. (Թիւ 72, ապրիլ 16).

— «Այս շինծու լուրերուն վրայ, «Իզվէստիա»ն ինքզինքը կորսնցուցեր եւ խուճապի մատնուեր է, այն աստիճան որ մոռցեր է թէ Ռուսաստանի լուրջ, պաշտօնական, դիւանագիտական թերթն է... Եւ կ'ենթադրէ, թէ քանի որ այս թերթը ընդհանուր «համայնավար» ուժով կը կառավարուի, կրնայ խորհրդային լուցկիի տուփին, գլանիկին, թուղթին եւ ճրագի ապակիին նման շահիլ եւ թէհրանի մէջ յաջողութիւն գտնել...»

Յետոյ նոյն թերթը «Իզվէստիա»ի յօդուածը ամբողջութեամբ հրատարակելով կ'աւելցնէ.

— «Այս է լուսաբանութիւնը զոր կատակի եւ սրախօսութեան ձեւով «Իզվէստիա» թերթը գրեր է իրան-աֆղան-ռուս-անգլիական քաղաքականութեան մասին։ Կարդացէք և ապա գացէք, տեսէք թէ թէհրանի թրջուած, վարպետորդի տղերքը... ինչպէս այս կատակները բռներ եւ ընկերուհի «Իզվէստիա»ն ձեռք են առեր»։

Պարսիկներու այս ամէնէն տարածուած ու սիրուած թերթը չի բաւականանար այդքանով և իր ընդարձակ յօդուածով աջ ու ձախ կը զարնէ բոլշեւիկ քաղաքագէտներու երեսին, կ'ուզէ իմանալ թէ ո՞ւր են «Իրանի պահպանողական շրջանակները», ո՞վ այդ շրջանակներուն լուրը «Իզվէստիա»ին հասցուց եւ զարմանքով կ'աւելցնէ.

— «Մենք լսեր էինք, որ ամէն բան կոմունիստները շուռ են տուեր, օրինակ՝ տեսակ մը բախտախաղ են հնարեր, ուր շահող թուղթերը եւ խաղերը շահող տիրոջ կորսնցնել կուտան եւ կորսնցնող թուղթերը պարտուած տէրը շահող կը դարձնեն։ Ծանօթ է որ շունը, հաւատարմութեան, շիտակութեան, խնայողութեան, ուշիմութեան ու ընդունակութեան յատկութիւններու շնորհիւ բոլոր ժողովուրդներու բարոյագէտները, նոյնիսկ Ջաղացպանն ու հովիւը կը սիրեն, իսկ մեր կոմունիստները գող, նենգ, խոստմնադրուժ կատուին սուրբի ու բարեպաշտի հագուստ են հագցուցեր» եւլն.։

Պէտք է կարդալ «Նահիդ»ի յօդուածը ամբողջութեամբ համոզուելու համար, թէ եւ ոչ մէկ դաշնակցական թերթ այդքան առաջ գացած է կարմիր սոփեստութիւնները խայտառակելու համար։ «Իզվէստիա»ն ինքզինքը եւ իր կառավարութիւնը կը ներկայացնէ իբրեւ Աֆղանիստանի սրտակից բարեկամը եւ անշահախնդիր պաշտպանը։ Այս կեղծիքը միանգամայն անտանելի կուգայ պարսիկ հրապարակագրին եւ շատ տեղին «Աֆղանիստանի այս բարեկամները» կը նմանցնէ ծանօթ առակի արջին, որ ճանճը սպաննելու համար իրեն «ընկերացած» մարդուն գլուխը քարով ջարդ ու փշուր ըրաւ։

Միայն «Նահիդ»ը չէ, բոլոր թերթերը, ոմանք ուժեղ, ոմանք աւելի մեղմ շօշափեցին այս խնդիրը։ Եւ ոչ մէկը կրցաւ իր զայրոյթը զսպել օրը ցերեկով կատարուած այս աններելի բանսարկութեան հանդէպ։

«Իրան»ը իր ապրիլ 17ի թիւին մէջ «Իզվէստիա» խորագրուած խմբագրականով ռուս թերթին բանսարկութիւնը երեք մասերու բաժնելով, կէտ առ կէտ եւ փաստացի կը հերքէ «Իզվէստիա»յի գրածները, իբրեւ անհիմն։ Եւ դիտել կուտայ որ ռուս պետական օրգանը մոռցեր է իր 1928 յունիս 18ին (տասը ամիս առաջ) Իրան-Թուրքիա — Աֆղանիստան վերնագրով յօդուածը»։ Այդ գրութեամբ Պարսկաստանը ներկայացած է հաշտութեան կողմնակից, խաղաղասէր, մինչդեռ միեւնոյն թերթը այսօր հակառակը կ'ըսէ միեւնոյն Պարսկաստանի մասին։ Պարսիկ կիսապաշտօնական օրաթերթը իրաւամբ կ'ըսէ.

«Մենք Իզվէստիայի քաղաքական գրողներուն կը հարցնենք —ձեր կարծիքներէն ո՞րն է ճիշդը, ա՞յն որ տասը ամիս առաջ գրեր էիք եւ ուր Պարսկաստանը կը ներկայացնէիք արեւելեան ժողովուրդներու խաղաղութեան սիւներէն մէկը, թէ՞ վերջին յօդուածը, որով Պարսկաստանը կը նկարագրէք իբրեւ աշխարհակալ։ Ո՞րը։ Պահպանողական շրջանակներ ըսելով ի՞նչ կը հասկնաք։ Ա՞յն շրջանակները, որոնք իրենց բոլոր վէճերը ռուս կառավարութեան հետ լուծեցին, կարգադրեցին եւ փոխադարձ շահերու հիման վրայ դաշնագիրներ կնքեցին, թէ՞ նոր կառավարութիւն մը կամ շրջանակներ են, որ նոր են կազմուեր Պարսկաստանի մէջ։»

Կարծեմ բաւական են մէջբերումները։ Այնքան շատ եւ բազմակողմանի ծեծուեցաւ այս խնդիրը պարսիկ մամուլին մէջ, որ եթէ իւրաքանչիւրէն փոքրիկ կտոր մը անգամ թարգմանուի, «Յառաջ»ի մէկ համարը չի բաւեր։ Ուրիշ լուրջ օրգաններ բացի՝ կոմունիստ քաղաքագէտներու կեղծիքները, նուաճողական ձգտումները, իրենց խօսքի ու գործի հակասութիւնները, բոլշեւիկ թերթին թշնամական ելոյթը աւելի յարմար գտան Բագուի թուրք թերթերուն, շեշտեցին թէ վայել չէ բարեկամ երկրի մը հանդէպ այդպիսի լեզու գործածել, գտան որ ցարական Ռուսիոյ լրագրողներն անգամ այդքան առաջ չեն գացած, բաղդատեցին պարսկա-ցարական եւ պարսկա-բոլշեւիկեան յարաբերութիւնները եւլն.։

Այդպիսի անպատկառ բանսարկութեան մը հանդէպ, անշուշտ պետական շրջանակներն ալ չէին կրնար անտարբեր մնալ։ Խորհրդարանի 42րդ. նիստին մէջ (ապրիլ 16) պատգամաւոր Ֆահիմի կարդալով «Իզվէստիա»յի յօդուածը, հրաւիրեց կառավարութիւնը բացատրութիւններ տալ։ Արտաքին նախարարը ընդարձակ, փաստացի ճառով մը հերքեց կոմունիստ թերթին բոլոր անտեղի վերագրումները, աւելորդ անգամ մըն ալ ապացուցանելով պարսիկ կառավարութեան բռնած շիտակ ճամբան արտաքին քաղաքականութեան մէջ։ Քաղաքավարի ու չափուած դարձուածքներով նախարարը կարգի հրաւիրեց կարմիր Ռուսիոյ չարամիտ վարիչները, որոնք նման հրատարակութիւններով արեւելեան ազգերու, մասնաւորաբար խնդրոյ առարկայ երկու ժողովուրդներու վերին աստիճանի բարեկամական յարաբերութիւնները քանդելու պատճառներ կ'ուզեն ստեղծել։ Նախարարին ճառը լսուեցաւ հաւանութեամբ եւ յաճախ, աւելի քան 10—15 անգամ ընդհատուեցաւ պատգամաւորներու «ճիշդ է» բացագանչութիւններով։

Կ'ենթադրուի թէ ռուս թերթը լեզու ելած է իր կառավարութեան հրահանգով։ Հետեւաբար, անհաւանական չէ սպասել ռուս կառավարութեան պաշտօնական յարձակումներուն, մանաւանդ որ յօդուածը կը մատնէ այն ծայրայեղ ջղայնութիւնը, որ կը տիրէ կարմիրներու աշխարհին մէջ հանդէպ Պարսկաստանի շիտակ ու տրամաբանական քաղաքականութեան — պահպանել բարեկամական կապերը հզօր հարեւանի հետ, բայց ոչ անոր սադրանքներուն զոհ երթալու, անոր լարած կորստաբեր թակարդին մէջ իյնալու գնով։ Այստեղէն կը ծագի կարմիր աշխարհակալներու այն կասկածը թէ Պարսկաստանը երբ իրենց «այո» չըսեր, ուրեմն Անգլիոյ հետ է եւ կը գործէ անոր գրգռումով։

Հին, շա՜տ հին կասկածներ, որոնք կ'երեւան օր ու գիշեր, կը կրծեն նախանձոտ հարեւանին սիրտը։

Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

ԿԻՆԵՐՈՒ ԶԳԵՍՏՆԵՐԸ

Մոսկուայէն Լոնտոն հասած տեղեկութիւններու համաձայն երիտասարդ համայնավարներու կազմակերպութիւնը իր կին անդամներուն կը հրահանգէ չհետեւիլ փարիզեան կանացի զգեստներու նորոյթին, այլ գտնել յատուկ զգեստի նոր ձեւ մը։ Իսկ «Պրաւդա» թերթը իր կողմէն կոչ կ'ընէ գիտնականներուն, բժիշկներուն, արուեստագէտներուն, հոգեբաններուն եւ տնտեսագէտներուն, որպէսզի հնարեն արդիական զգեստի ձեւ մը, հիմնուած առողջապահութեան, պարզութեան եւ խնայողութեան վրայ։

ՏՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Փարիզի փոքր վաճառականներու սէնդիկային պատուիրակները առջի օր ներկայացան ելմտ. նախարարին, բողոքելու համար հետապնդումներուն դէմ, որոնց կ'ենթարկուին, երբ տիրող տնտեսական տագնապին հետեւանքով, անոնք չեն կրնար ժամանակին հատուցանել իրենց տուրքերը եւ խնդրեցին որ երկար պայմանաժամներ տրուին իրենց։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԵՓՐԱՏԻ ԱՓԵՐԷՆ

100 ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ ՀԱՅԵՑԻ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՍՏԱՆԱՆ ՄԱԶՈՒԱՆ ԱՆԱՊԱՏԻՆ ՄԷՋ

ՏԷՐ ԶՈՐ, 30 ապրիլ.— Առաջին թղթակցութեամբ տեղեկութիւններ տուած էի այս հեռաւոր գաղութի կացութեան մասին։ Այսօր կ'ուզեմ պարզել կատարուած աշխատանքները,

Այս փոքր գաղութը, հակառակ իր անմխիթար կացութեան, ունի իր նախակրթարանը եւ մանկապարտէզը եօթանասուն երկսեռ աշակերտներով եւ երկու մնայուն ուսուցիչներով։ Աշակերտներուն կ'աւանդուին հայերէն, ֆրանսերէն եւ արաբերէն լեզուներէն զատ միւս առարկաները։ Մանկապարտէզը նոյեմբերին էր որ բացուեցաւ, իսկ նախակրթարանը սեպտեմբերի սկիզբէն իսկ վերաբացուած է։ Արաբերէնի դասը նոյնպէս նոյեմբերին սկսած է։ Այս դասին ուսուցիչը այցելու է եւ առանց վճարումի։ Անձնուիրաբար կ'աւանդէ այդ դասը, օրական մէկ ժամ։

Վարժարանը տեղական կառավարութեան եւ կրթական քննիչին միջոցաւ կրթական նախարարութենէն վաւերացուելու համար դիմում եղած է Դամասկոս, սակայն մինչեւ հիմա լուր չունինք։

Գալով վարժարանի նիւթական կացութեան, 1927-28 դպրոցական շրջանին Հ. Բ. Ը. Միութեան Եգիպտոսի Շրջանակային Յանձնաժողովը յիսուն (50) ոսկիլին տուած է իբրեւ տարեկան նպաստ, իսկ այս շրջանին յատկացուցած է 35 ոսկիլին։ Այս դրամը ամէն ամիս կանոնաւորապէս կուգայ Թաղականութեան, որ կը փոխանցէ Հոգաբարձութեան։ Առանց այդ դրամին, այս խեղճ գաղութը բնաւ պիտի չկրնար պահել իր նախակրթարանը, եւ պիտի ստիպուէր իր մանուկները ղրկել ուրիշ քրիստոնեաներու, արաբախօս Սուրիացիներու վարժարանները, այլասերման օջախները, ուր պիտի մոռնային ամէն ինչ որ հայկական է եւ ազգային ։ Մանաւանդ որ այդ մարդորսութեան բոյները ամէն առիթ կ'օգտագործեն հայ ծնողքներն ու մանուկները իրենց ցանցին մէջ ձգելու համար, օգտուելով մերիններուն նիւթական անբաւարար կացութենէն։ Բայց նկատի ունենալով աշակերտութեան թիւի աճումը, — այս տարի 70 է, եւ յառաջիկայ շրջանին հիմակուընէ իսկ յայտնի է թէ 100ի պիտի հասնի — եւ նկատի ունենալով ժողովրդի աղքատ վիճակը, այդ 35 ոսկիով կարելի պիտի չըլլայ վարժարանը վերաբանալ, եթէ Բարեգործականէն կամ ուրիշ ուեւէ օգնութեան աղբիւրէ բացառիկ օժանդակութիւն չըլլայ։ Այժմէն իսկ գոնէ 4 մնայուն պաշտօնեայի անհրաժեշտութիւն կայ։ Նախակրթարանը՝ որ 39 երկսեռ աշակերտութիւն մը ունի, մէկ մնայուն ուսուցիչով կը դառնայ, բոլոր դասերը, լեզուներ, գիտական դասեր եւ այլն կ'աւանդէ միայն մէկ ուսուցիչ, որ միեւնոյն ատեն ընդհանուր պատասխանատուն է թէ նախակրթարանին եւ թէ մանկապարտէզի բաժնին։ Այդ միակ ուսուցիչն է նաեւ որ կը տանի Թաղ. Խորհուրդի եւ Հոգաբարձութեան ժողովական, ատենագրական, հաշիւի, թղթակցութեան եւ այլ բոլոր գործերը։

Որբերու կիրակին առթիւ Թաղական Խորհուրդը, Հոգաբարձութիւնը եւ ուսուցիչը կարելի ջանք չխնայեցին եւ Ոսկեղէն Կանոնի հանգանակութիւնը ի կատար հանեցին։ Ութը օսմ. հնչուն ոսկիի գումար մը գոյացած էր։

Վարժարանի ուսուցչութիւնը նոր տարիի առթիւ սարքեց նաեւ դպրոցական հանդէս մը, պզտիկներկայացումով մը։ Նախակրթարանին Ա. ուսուցիչը Պ. Մ. Սիսեռեան այս առթիւ բացատրեց օրուան իմաստը։ Նկարագրեց մեր Նաւասարդը եւ ուրիշ հայրենի յիշատակներ եւ յորդորեց Հայ մնալ լեզուով, պատմութիւնով ու հոգիով։ Հանդէսը ունեցաւ նաեւ համեստ հասոյթ մը դպրոցին համար։

Իսկ յունուար 27ին սինէմայի մէջ խումբ մը երիտասարդներ, Թաղ. Խորհուրդին օգնութեամբ եւ Պ. Մ. Սիսեռեանի ղեկավարութեամբ ներկայացուցին «Զարշըլը - Արթին Աղա»ն։ Ընդարձակ սրահը լեցուած էր խուռն բազմութեամբ մը. ներկայ էին նաեւ ֆրանս. իշխանութեան եւ տեղական կառավարութեան կողմէ ներկայացուցիչներ, գնդ. Թաքէ, եւայլն, որուն մասնաւոր շնորհակալութիւն յայտնուեցաւ եւ ուղերձ մը կարդացուեցաւ ֆրանսերէն լեզուով։ Գնդապետը քաջալերեց որ միշտ կազմակերպենք այս կարգի հանդէսներ ի նպաստ դպրոցին։ Այս ներկայացումէն ալ գոյացաւ բաւական կարեւոր գումար մը ի նպաստ դպրոցին։

.*. Ապրիլ 7ին, կանուխ կիրակիին պատարագի ատեն «ռուհճի» մը եկեղեցի եկած էր որ քարոզութիւն ընէ։ Բահնան անտեղեակ «ռուհճի»ներու միասակար եւ այլասերող շարժումներուն եւ խորհելով թէ Թաղ. Խորհուրդին կարգադրութեամբն է որ կուգայ խօսիլ, կը հրամցնէ զայն եկեղեցիի բեմը։ Երբ խօսք կ'առնէ «ռուհճի»ն, դպրապետը կը ձգէ եկեղեցին եւ դուրս կ'ելլէ, իբրեւ բողոք. ուրիշներ ալ կը հետեւին իրեն եւ լուր կը ղրկուի ներս որ դադրեցնէ քարոզը։ Մարդը կը ստիպուի կարճ կապել։ Այս առթիւ ուսուցիչը բացատրութիւններ կուտայ այդ այլանդակ աղանդի մասին, եւ ժողովուրդը գոհ սրտով կը հեռանայ։

.*. Ապրիլ 14ին Հ. Բ. Ը. Միութեան 23րդ տարեդարձին առթիւ Ազգ. վարժարանի ուսուցչութիւնը սարքեց դպրոցական հանդէս մը։

ՈՒԼՆԵՑԻ

ԵՓՐԱՏԻ ՅՈՐԴՈՒՄԸ

Հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները կը հաղորդեն Եփրատի յորդումին մասին.—

Պիրէճիկէն կը գրեն թէ մինչ Եփրատ գետը ամէն տարի շատ քիչ կը յորդէր, ապրիլ 23ի գիշերը հեղեղները երկիւղալի ձեւով բարձրանալ սկսած եւ հետեւեալ օրը ողողումներ առած են։ Բարձրացող ջուրերը, շրջակայ գետինները ողողած եւ մասնաւորապէս 1 քիլոմեդր տարածութեան վրայ աւերներ գործելով, հարիւր հազարաւոր ոսկի արժէքով ծառեր եւ ցանքեր փճացուցած են։

Պիրէճիկի գետեզերքի տուներէն 40ը ամբողջովին, 20ը մասամբ քանդուած եւ տեղւոյն կարեւոր շէնքերէն Թաղապետական պանդոկն ու սրճարանը, ինչպէս նաեւ դեղարանը գրեթէ քանդուած են։ Պիրէճիկի շրջանին մէջ յորդումը բնական յորդումներէն 4 մեդր աւելի ըլլալով մեծ աղէտի մը երեւոյթն առած եւ գետին վրայ երթեւեկը դադրած է։ Մասամբ կամ ամբողջովին փլած շէնքերէն շատ քիչ կարասի ազատուած է։ Հեղեղներու ամէնէն բուռն շրջանը 48 ժամ տեւած եւ չորրորդ օրը ջուրերը իջնալ սկսած են։ Ապրիլ 24ին գետեզերքը քանի մը մարդկային դիակներ եւ կամուրջի բեկորներ տեսնուած են։ Հասկցուած է որ ասոնք Մալաթիոյ եւ Խարբերդի մէջտեղ գտնուած Իզօլի կամուրջին մասերն են։

Եփրատ գետին վրայէն անցնող Ճարապուլուսի, Սծբինի եւ Այնթապի հեռագրական թելերը ամբողջովին խզուած են։

Բագգայէն ալ կը գրեն որ Եփրատ հինգ մեդր բարձրացած է եւ ողողած ընդարձակ տարածութիւններ։

Նոյնիսկ ջուրը խորտակած է արգելքները եւ թափանցած մինչեւ Բագգա քաղաքը, մեծ վնասներ պատճառելով։ Տեղւոյն կառավարիչը հեռագրով 1500 ոսկի պահանջած է՝ արգելքներ կառուցանելու համար ջուրին առջեւը։

Ի ՊԱՏԻՒ "ՀԱՅՐԵՆԻՔ,,Ի ԽՄԲԱԳ[ՐԻՆ]

Շաբաթ օր Ամերիկա մեկ[նե]ցաւ զոյգ «Հայրենիք»ներու խ[մ]բագիր Ընկեր Ռ. Դարբինեա[ն]։

Օգտուելով իր ներկայութեան օրաթերթին եւ ամսագրին [...] բեգի աշխատակիցներն ու [...] թակիցները սեղան մը սարքեցին ի պատիւ խմբագրին։

Ներկայ էին գրեթէ բոլ[որ] քսան եւ եօթը հոգի։ Այ[ն]քան երիտասարդներու հետ [...] վի էին պատկառելի հասակ[ա]ւորները։ Ուրախ էր եւ խանդավառ՝ պապերով, գաւաթներով, թոռներով զեղուն այս ընկերութիւնը։

Սեղանապետ Պրոֆ. Ն. Ա[...] զուարթութեամբ պատմեց [...] ըրաւ իր պաշտօնին, եւ [...] ջարկեց խմել մեծաւորին, [...] տիրոջ՝ հայ ժողովուրդի կեն[աց]։

Ն. Աղբալեան, ակնարկ [...] նետելով անցեալէն ներկան, [...] բակացուց.

«Հայոց գրականութեան շրջանը՝ սկսուած Մխիթար [...] բահայրէն, փակուած պէտք [է] նկատել։ Այս շրջանի ընդ[...] նուր ձգտումը եղաւ արթնցն[ել] ազգային գիտակցութիւնը [...] լոր այս շրջանի խօսքերն[...] ցանկութիւնները դարձան [...] եւ այժմ յանձնուած են գո[...] մարդոց։ Հայ գրագէտն ու [...] ուսուցիչը այժմ պէտք [է] ձգտի դառնալ միջազգային [...] մէջ։ Եթէ երբեմն մենք [...] կերտ էինք, այժմ պէտք է [...] տինք դառնալ պաշտօնական[...] Եթէ երբեմն մշակ էինք, [...] պէտք է ձգտիլ որ դառնան[ք] բաժնեկից։ Ազատագրուած [...] առտնին շատ հոգերէն՝ մեր [...] գրականութիւնը ձեռնամուխ [...] եղած համամարդկային հոգեր[...] Խմենք այս նոր հոգերու [...] մտած մեր նոր սերունդին [...] նաց» ։

Ա. Ահարոնեան վերյիշեց «[...] դար»ական Պոշեանը, որ [...] ռաջին ծանօթութեանը գրեթէ [...] ու համբուրելով զինք, «Մշ[...] կան Ահարոնեանը գոչած [...] «Թող օրհնուի Հայոց-Աշխար[հը] եւ իր բեղմնաւոր ժողովուրդը, որ, մեզ ծերերուս փոխարէնելու համար, կը ծնի աւելի կայտառ[...] ներ ու աւելի ուժեղներ։ [...] օրհնուի Հայոց - Աշխարհը, [...] այնքան զարհուրելի ու անողոք կայծակներէն յետոյ, անա [...] կանաչի նորէն։ Ճղակոտոր [...] նին անա կը վերընձիւղի նոր[...] Եւ անա մեզ, արդէ ծերացածներուս, կը փոխարինեն [...] կայտառ ու աւելի ուժեղ նոր[...]

Ա. Գիւլխանդանեան «Հայ[րե]նիք»ներու յաջողութեան [...] լոր ազդակներէն մէկը նկատ[...] անոնց խմբագրին յամառ[...] թիւնը։

Ս. Վրացեան շեշտեց [...] կան Մշակոյթը կուսակց[ական] խնդիրներէն վեր պահելու [...] սակէտը։ Ջամալեան «Հայրե[նի]ք»ներու յաջողութեան [...] գոյն գափնին յատկացուց [...] րիկահայ աշխատաւորութեան «որ այնքան կը գուրգուրայ [...] կը զոհաբերէ այս գործին [...] մար»։ Մ. Պարսամեան [...] ծուած գործը աւելի ընդար[ձա]կելու եւ ճոխացնելու [...] ջարկը բերաւ։ Ա. Խատ[...] յայտնելով որ ինքը ոչ [...] աշխատակից, այլ եւ [...] ընթերցողներէն մէկն է [...] րենիք»ներու, նկատեց թէ [...] մէնէն աւելի յետամնաց [...] քաղաքական գիտելիք[...] մէջ, եւ անհրաժեշտ է որ [...] ասպարէզին մէջ եւս [...] այն բարձրութեան, որու [...] կը գտնուի մեր գրականութիւ[նը], որմէ, դեռ քան տարի [...] առաջ, հպարտութեամբ [...] թարգմանուած Պետրոս Դուր[եան] ցաղերը, ռուս հասարակ[...] ծանօթացնելու համար»։

Շ. Միսաքեան պարզեց [...] «Ազատամարտ»ին մէջ [...] ուր խորապէս [...] Դարբինեան, դեռ 1909ին [...] բաժակ առաջարկեց անոնց [...] մար որոնք չկան այլեւս [...] որոնց սարսուռն է որ կ'[...]

ցնէ մեր հոգին այս լպրծուն պղտոտանքներուն վրայ, Եւրոպայէն մինչեւ Ամերիկա։

Յետոյ կարգով խօսեցան Ռ. Բերբերեան, Ռուբէն, Խոնդկարեան, Նշան Պէշիկթաշլեան, Օհանկարօ, Տիկին Լաս, Յ. Պուռնազեան։ Ամէնէն վերջը իր շնորհակալութիւնը յայտնելով՝ Դարբինեան ըսաւ.

— «Ինչպէս ամէն տեղի՝ նոյնպէս Փարիզի աշխատակիցներուս հետ շարունակ կը թղթակցիմ. բայց զանոնք երբեք չէի գումարած ու չէի գիտեր թէ անոնք այսքան պատկառելի թիւ մը կը ներկայացնեն։ Կը խոստովանիմ թէ այս պարագան ոչ միայն կը հիացնէ, այլեւ կը խրախուսէ զիս, որ աւելի լաւ աշխատիմ։ Եւ իսկապէս որ այս գործին մէջ իմ դերս միայն աշխատողին է ու մատուցակիլը, սպասաւորի մը պէս։ Դուք էք ստեղծագործողները եւ վաստակողները. ես միայն սեղանի վրայ կը շարեմ ձեր աշխատանքը։ Իմ լաւ կամ գէշ սպասարկութիւնս կախուած է ձեզմէ. որքան ընտիր բաներ յանձնուին ինծի, այնքան ընտիր բաներ պիտի հրամցնեմ։ Յետոյ կ'ուզեմ որ նկատի առնէք թէ ես միայնակ չեմ. ես եթէ կրցայ ինծի յանձնուած պարտականութիւնը կատարել, այդ կը պարտիմ ամերիկահայ աշխատաւորութեան, առանց որու, անկարելի պիտի ըլլար տանիլ այս դժուարին պարտականութիւնը։ Ինծ տրըուած այս պատիւը, — ինչպէս շեշտեց Ջամալեանը, — անուղղակի անոր տրուած կը նկատեմ։

Անհրաժեշտ է նոյնպէս որ շեշտեմ թէ հասած կը նկատեմ այն ժամանակը երբ բոլորս ալ պէտք է համոզուինք թէ ժողովուրդի մը մշակոյթին վերաբերեալ գործը վեր պէտք է բռնել ամէն տեսակ կուսակցական տարակարծութիւններէ ու համեմատաբար փոքր վէճերէ։ Ամերիկահայ մեր ընկերները եկած են ու հասած գիտակցական այս բարձրութեան։ Իմ եւ իրենց կողմէ կը մաղթեմ որ բոլորն ալ հասնին նոյն տեղը, նոյն բարձրութեան։ Այն ժամանակ մեր ճիգերը աւելի պիտի զօրանան, աւելի սէր, աւելի խանդավառութիւններ երեւան պիտի գան, իրականացնելով շատ աւելի մեծ գործեր, քան «Հայրենիք»ներն են։ Այն ատեն «Հայրենիք»ը ո՛չ թէ չակերտներու, այլ իր ճըշմարիտ ու բաղձալի շրջանակին՝ հայրենիքին մէջ պիտի ամփոփուի, սրբագրուած իր բոլոր թերութիւններէն»...

Այս հաւաքոյթը առիթ մը եղաւ ո՛չ միայն ծանօթացնելու շատ աշխատակիցներ իրենց խմբագրին, այլ եւ իրարու, ստեղծելով աւելի ամուր կապեր աշխատանքի ու ստեղծագործութեան։

Փակումէն առաջ, սեղանապետը առաջարկեց խմել նաեւ պատիւ Յառաջի, որ ծանր պարտականութիւն մը կը կատարէ այս նոյնքան օտար ափերուն վրայ, իր համեստ ծառալով։

Օ - ԿԱ.

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ

Մաքսային ընդհ. տնօրէնութեան մէկ ծրագրին համաձայն, Պոլսոյ մաքսային պաշտօնեաները մօտերս Արեւելեան նահանգները պաշտօնավարելու պիտի ղրկուին եւ փոխարէն Պոլիս պիտի բերուին այնտեղի պաշտօնեաները։ Նոյն ծրագրով, Թրակիոյ պաշտօնեաներն ալ Հարաւային նահանգները եւ Սեւ ծովու եզերեայ պաշտօնեաներն ալ Միջերկրականի եզերքը պիտի ղրկուին։

Այս ծրագիրը տարուէ տարի պիտի գործադրուի նաեւ միւս նահանգներուն մէջ, այնպէս որ, մաքսային պաշտօնեաներ, երկրին բոլոր կողմերը պաշտօնավարած պիտի ըլլան քանի մը տարուան մէջ։

Պոլսոյ պաշտօնեաներէն ոմանք, կը գրէ «Աքշամ», Արեւելեան նահանգները երթալ չուզելով, պաշտօնէ հրաժարելու ձեռնարկած են։

ՕՏԱՐ ԱԾՈՒԽԻՆ ԴԷՄ

Զօնկուլտաքի առեւտրական եւ ճարտարարուեստի սենեակը արտակարգ նիստ մը գումարած եւ օտար ածուխներու մասին, հանքատէրերու տուած որոշումին շուրջ խորհրդակցութիւն կատարած է։

Որոշուած է կառավարութեան դիմել, խնդրելով որ օտար ածուխներուն մէկ թօնէն 540 ղրուշ մաքսատուրք առնուի։

ԹՐՔՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԱԼՊՈՄԸ

Թուրք կնոջ տիպարը իր ներկայ իրական վիճակով ցոյց տալու համար, Թուրք նկարիչները որոշած են նկարներու շարք մը պատրաստել, չարշաֆով Թրքուհիէն սկսեալ մինչեւ արդիականը ներկայացնելու համար։ Այս ալպոմները պիտի տարածուին Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ, որպէսզի Թուրք կինը ծանօթացուի այսօրուան արդիացած վիճակով ու իսկական գեղեցկութեամբ։

Այս ձեռնարկը անհրաժեշտ համարուած է անոր համար որ դեռ մինչեւ այսօր Թրքուհիները կը ներկայացուին հին այլազան տարազներով եւ հարէմներու միջավայրի մը մէջ։

ՕՂԻ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլի մէջ, Պոլսոյ զանազան թաղերէն երեւան հանուած են օղիի 48 կաթսայ եւ 2275 քիլօ օղի, 9290 քիլօ նախանիւթ, 960 քիլօ ալքօլ, 148 քիլօ քօնեակ, 241 շիշ օտար ըմպելի եւ 130 գինետուններ որ մաքսանենգուած օղի կը ծախէին։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՉԱՄԻՉԻՆ ԴԷՄ

Թրիէսթէի առեւտրական ներկայացուցչութիւնը գրած է Էնկիւրի թէ Հելլէնները քարոզութիւն կը կատարեն Թրքական չամիչին դէմ։ Այս մասին տեղեկութիւն հաղորդած է նաեւ Պոլսոյ եւ Իզմիրի Առեւտրական Տնօրէնութեան։

Հելլէնները Չեխօ Սլովաքիոյ, Իտալիոյ եւ Հունգարիոյ մէջ յօդուածներ հրատարակել կուտան Կորնթոսի չամիչին մասին։ Այս վերջին շրջանի այգեպաններն ալ պէտք եղած գումարը տրամադրած են, որպէսզի գրաւոր քարոզութիւնը շարունակուի։

*** Պոլսոյ առեւտրական սենեակը, ուսանող մը պիտի ղրկէ Լոնտոն, Թիֆթիքի ուսումնասիրութեամբ զբաղելու համար։

ԵՐԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՄԷՋ

Ատանայէն կը հաղորդեն թէ քանի մը օրէ ի վեր սաստիկ տաք կ'ընէ։ Շուքին մէջ, ջերմաչափը մինչեւ 37 աստիճան բարձրացած է։

Գարին արդէն սկսած է հնձուիլ։ Ընդհանուր հունձքը կը սկսի շուտով։ Այս տարուան բերքը գէշ չէ։

*** Գոնիայի կարգ մը շրջանները շատ պէտք ունին անձրեւի։ Եթէ յառաջիկայ 5-10 օրուան ընթացքին անձրեւ տեղայ, բերքը շատ առատ պիտի ըլլայ այս տարի։

*** Պոլսոյ մէջ տաքը սաստիկ է։ Ջերմաչափը մինչեւ 31 աստիճան բարձրացաւ։ Իսկ գիշերը նուազագոյն բարեխառնութիւնը 14 էր։ Երէկ առաւօտ ալ տաք էր, բայց կէսօրէն վերջ մեղմացաւ քիչ մը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ՍԷՆ'Թ-ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ'Թ ԷԹԻԷՆ, ապրիլ 30, (յապաղած). — Ապրիլեան սգատօնը կատարուեցաւ տեղւոյս մէջ ապրիլ 28ին, նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ գաղութիս ազգային, քաղաքական և բարեսիրական կազմակերպութեանց՝ Հ.Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէի, ՀՕԿի մասնաճիւղին, Տարօն-Տուրուբերանի եւ Եոզկատի Հայրենակցական Միութիւններու։

Տեղւոյս 5·600նոց գաղութը մէկ ընտանիքի զաւակներու նման, հաւաքուեցաւ քով քովի, մէկ կողմ ձգելով կուսակցական ամէն ճղճիմ խնդիր եւ եկաւ միատեղ սգալու յիշատակը այն մեծ Եղեռնին որուն զոհ գացին մէկ միլիոնէ աւելի Հայեր։

Առաւօտուն պատարագ եւ հոգեհանգիստ կատարուեցաւ, յետոյ պատարագիչ Մկրտիչ քհնյ. Ասլանեան յուզումով խօսեցաւ նահատակներու մասին, յիշեց անոնց մարտիրոսութիւնը եւ ըսաւ թէ որպէսզի մեր անգին նահատակները անէծք չտեղացնեն ողջերու գլխուն եւ անոնց ոսկորները հանգիստ գտնեն իրենց ինկած լերան կամ անապատին մէջ, չի բաւեր աղօթել միայն փայտէ խաչով մը, այլ պէտք է փրկարար խաչն ալ։ «Այս 82 տարեկան հասակիս մէջ, ես ալ ձեզի հետ եմ եւ ձեր առջեւը, իմ անգին երիտասարդ զաւակներս, այն նուիրական օրը, երբ առիթը ներկայանայ խոյանալու դէպի հոն, ուր ինկան մեր հարիւր հազարները։ Անոնց արիւնին փոխվրէժը քամենք ոճրագործ թշնամիին գարշելի սրտէն։ Այն ատեն պիտի կրնանք ըսել մեր սիրելի նահատակներուն. — Դուք հանգիստ ննջեցէք, ձեր վրէժը առնուած եւ ձեզ մատնեցող գարշելի ձեռքը կոտրած է։» Վերջացնելով Ասլանեան քահանայ գործակցութեան եւ միաբանութեան յորդոր կարդաց։

Վեր. Սէրայտարեան իր կարգին սգահանդէսի շուրջ գաղութիս միաբանութենէն մեծապէս ոգեւորուած, շեշտեց գաղութներու մէջ բոլոր հայ քաղաքական կուսակցութեանց ազգասիրաբար համագործակցութեան պէտքը, յաջողութիւն մաղթեց բոլոր կրթական, գեղարուեստական եւ բարենպատակ կազմակերպութեանց։ Մաղթանքներ ըրաւ նաեւ Հայաստանի ղեկավարներուն, որ ժողովուրդին հանգիստը ապահովելու եւ երկիրը խաղաղ կառավարելու շնորհքն ունենան։

Կ'արժէ հրապարակաւ շնորհաւորել վերապատուելի Գ. Սէրայտարեանի հայրենասիրութիւնը։ Յիշեալը ազգային բոլոր տօնակատարութեանց կը բերէ իր բարոյական աջակցութիւնը և իր ոգեւորիչ խօսքերով կը քաջալերէ ժողովուրդը։ Իսկ տեղւոյս ֆրանս. բողոքականներու աղօթատեղին իր միջամտութեան շնորհիւ ամէն ատեն Ազգ. Միութեան տրամադրութեանը տակ կը դրուի ձրիաբար պատարագի, սգատօնի եւայլն առիթներով։

Ս. Ստեփանեան

ՍԱՐԷՆ-ՁՈՐԷՆ

Պրազիլիոյ մէջ 300 զանազան տեսակի պանան կը բուսնի։

*** Սէյլան կղզիին մէջ կան կճոց չունեցող մեղուներ։

*** Վերջին քառասուն տարիներու գտնուած ադամանդներու երեք քառորդը Ափրիկէէն է։

*** Ճավայի մէջ մանչերը կ'ամուսնանան 12-14 տարեկանին, իսկ աղջիկները 9-11 տարեկանին։

*** Վատիկանի գրադարանը ունի 250.000 տպուած գիրք եւ 34.000 ձեռագիր։

ԳԻԼԱՆԻ, ՌԱՇՏԻ եւ ՓԷՀԼԷՎԻԻ (ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ)

շրջանին մէջ «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալութիւնը սիրայօժար ստանձնած է **Պ. ԱԼՊԷՐՏ ԾԵՐՈՒՆԵԱՆ**, որուն կարելի է դիմել բաժանորդագրուելու համար։

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ՈՃԻՐԸ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ ՄԷՋ

Եվէրէկցի կօշկակար Միսաք Ալաճաճեան, 36 տարեկան, Ապ. 28ին կիրակի գիշեր ժամը 8ին, կը ներկայանայ իր եղբօրը եւ անոր աներհօր Յարութիւն Իսրայէլեանի տունը (քամ էլ Սէգար) եւ փոխ դրամ կ'ուզէ։ Երբ կը մերժուի, Ալաճաճեանը գրպանէն վեցհարուածեան մը կը հանէ եւ քանի մը անգամ կը կրակէ։ Ասոր վրայ տնեցիները կը պոռան, կը ճչան եւ վրան յարձակելով ձեռքէն կ'առնեն ատրճանակը։

Ասոր վրայ Ալաճաճեան կը հանէ կօշկակարի սուր դանակ մը եւ կը սկսի շուրջինները բոլորն ալ վիրաւորել։ Յետոյ խելակորոյս վիճակի մէջ, սանդուխներէն վար կը վազէ եւ կը տեսնէ թէ ահագին բազմութիւն, ոստիկաններու գլխաւորութեամբ պատրաստ կեցած է զինքը ձերբակալելու համար։ Կրկին վեր կ'ելլէ, տանը դռնապանը եւ ուրիշ 1·2 Արաբներ կը վիրաւորէ նոյն դանակով եւ տանիքը կը սպասէ մինչեւ գիշերուան ժամը 11ը, միշտ իր ձեռքն ունենալով սուր դանակը։

Մինչ այդ, իր բարեկամներէն Պ. Մանուկ Մանուկեան եւ Յարութիւն Լօքմակէօզեան կը փութան ոճիրին վայրը եւ հեռուէն կը սկսին յորդորել զինք, որ նետէ ձեռքէն դանակը եւ յանձնուի իրենց, վստահեցնելով՝ թէ զինքը ոստիկանութեան չպիտի յանձնեն։ Սակայն Ալաճաճեան կրկին-կրկին կը սպառնայ եւ ձեռքի դանակով կը խոյանայ նաեւ այս երկու բարեկամներուն վրայ, որոնք սարսափէն կը ձգեն, կը փախչին։

Այս բոլորէն վերջ Ալաճաճեանը 5րդ յարկէն ինքզինքը վար կը նետէ։ Մահը վայրկեանական կ'ըլլայ։ Կը թողու այրի մը (որ որբուհի է) եւ 4 տարեկան զաւակ մը։

Կ'ըսուի թէ ժամանակ առ ժամանակ մտային խանգարումներ կ'ունենար, քօքային գործելուն հետեւանքով։

ՓԱՐԻԶԻ ԱՌՈՂՋ. ՎԻՃԱԿԸ

Ապրիլի վերջին տասնօրեակին, Փարիզի մէջ մեռեալներու թիւն է եղած 1379։ Ասոնցմէ 14ը՝ անձնասպանութիւններ, 34ը յանկարծական մահով։ Արձանագրուած են 24 ժանտատենդի, 224 կարմրախտի, 238 հարսանիթի, 119 կեղծմաշկի դէպքեր։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պիյեանքուրի մասնաճիւղին երկու խումբերն ալ անցած Կիրակի մեկնեցան Villiers-sur-Marne, մրցելու համար Football Club de Villiersի զոյգ խումբերուն հետ։

Նախ դաշտ եկան երկրորդ խումբերը։ Կիսախաղին հակառակորդները շահեցան Ա. կէտը. կիսախաղէն յետոյ հաւասար խաղարկութիւն մը ունեցան, բայց խաղին վերջերը հակառակորդները շահեցան Բ. եւ վերջին կէտը։

Քառորդ ժամ յետոյ դաշտ եկան Ա. խումբերը։ Մեծ բազմութիւն մը փութացած էր քաջալերելու մեր հակառակորդ մարզիկները։ Խաղի սկիզբէն իսկ շահեցանք Ա. նշանակէտը։

Հովը մեզի հակառակ եւ դաշտը անյարմար էր. մեր մարզիկներուն «փաս»երը ի զուր կ'անցնէին։ Խաղին 40րդ վայրկեանին շահեցանք Բ. նշանակէտը։ Կիսախաղէն առաջ Ֆրանսացիները նշանակեցին առաջին կէտը։ Կիսախաղէն քառորդ ժամ վերջ սկսաւ վայրագ խաղարկութիւն մը երկու խումբերուն միջեւ, եւ cornerի մը վրայ անոնք շահեցան իրենց երկրորդ կէտը։ Ասոր վրայ մեր մարզիկները աւելի սաստկացուցին խաղը, եւ 10 վայրկեան յետոյ ըրին Գ. կէտը, բուռն ծափերու արժանանալով։ Յետոյ աւելի հետաքրքրական էր խաղը, հակառակորդները կ'ուզէին հաւասարեցնել, սակայն կ'ընկրկէին մեր մարզիկներուն առջեւ։ Խաղը վերջանալէ 12 վայրկեան առաջ Միհրան նշանակեց Դ. և վերջին նշանակէտը։ Խաղը վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթանակով 4-2։

Հ. Պագիրկեանեան

«ՆՈՐ ԵՐԳԵՐ»

Պ. Արայ Պարթեւեան հրատարակութեան տուած է «Նոր Երգեր»ու երկու հաւաքածոներ, որոնք երիտասարդ երգահանին տպուած առաջին գործերն են։

Ինչպէս կը տեսնուի յառաջաբանէն, հեղինակը հետամուտ է փնտռել նոր ձեւեր, հայ երգերու զարգացման սատարելու հեռանկարով։

Երկու պրակներուն մէջ Իսահակեանի, Մեծարենցի եւ ուրիշներու խօսքերուն վրայ ինքնուրոյն երաժշտութիւններ յօրինուած են, հեռու ժողովրդական կամ գեղջուկ գունաւորումէ, բայց պահելով միանգամայն հայկական շեշտաւորումներն ու խազերը։ Այս սեռին մշակումը գլխաւոր զբաղումը պիտի ըլլայ Պարթեւեանի։

Ս.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ՍԱՆԴՈՒԽԷՆ ԻՆԿԱԾ Է...

Ու քանի՜ քանի անգամ Շուշան ինկաւ ուշաթափ, արիւնլուայ, թիրտագ չոր գետնի վրայ, սպաննուած աղաւնիի մը նման։

Քաղքցին տեսաւ կնոջ տառապանքը բայց չգոհացաւ։

Լեռներու վրայ, աւազները տաք էին հիմա, պէմուրազ տղուն համար։ Կակաչները մանչուկին արիւնին պէս ալ կարմիր, շուրթերը տղուն այտերուն չօրօրացի՞ն...։

Կը մտածէր հիմա Շուշանը գիշեր-ցերեկ։ Կաքաւները կըկըռալէն պար կը բռնե՞ն իր շուրջը, եւ արծիւները անհաս լեռներէն կը հսկե՞ն վշտահար տղուն վրայ։

Կը թուէր թէ՝ սափորն ուսին աղբիւրը իջած է, Մխթարը հօտը նստեցուցած, սրինգը բերնին սարերը կը լցնէ ու գեղին հասած աղջիկները իր ջահելին կը նետեն իրենց սիրահաղորդ նայուածքները։

Շուշանի սափորը արծաթալեզու աղբիւրին տակ վաղուց լեցուած է, ան ձեռքը մէջքին, սիրտը Մխթարի սրտին թառեցուցած է, հիմա անոնք աւելի երջանիկ են։ Քաղքցու կատաղութիւնը չափն ու սահմանը կորսնցուցած էր եւ սակայն հարօր, ամէն գիշեր, անուշ ժպիտով մը կը բանար իր ծոցը՝ արիւնաթաթախ տղուն, երբ ան՝ վարանոտ նայուածքով, կամացուկ մը վեր կը բարձրանար տախտակէ սանդուխով։ Երա՞զ է արդեօք, կը մտածէր երազին մէջ աղջիկը։

Ու թաթոս էֆէնտին յաճախ իր անկողնի խորերէն կը լսէր յանցաւոր կառապանի անունը, տառապանքէն հալումաշ Շուշանի շրթներէն։

***

Այգիները մերկացեր էին վաղուց եւ որթատունկերը դեղին-կարմիր տերեւներով, իրենց մըսող պորտերուն տակ ծուարած էին այգեկութքէն թողուած խաղողի չորցած հատիկները։

Մեծ տանձենիին բարձր մէկ ճիւղին վրայ «Մալաղի» խոշոր տանձ մը, իր ծերութեան միայնութիւնը կ'ողբար։ Իրիկունները մղի անձրեւաբեր ամպերով, շուող թռչուններու երամներէն մնացած կանչերը կ'արձագանգէին։

Ամայացած դաշտերէն, հեռու ճամբաներ կտրատող կարաւաններու զանգակներուն ղօղանջը սգաւորի պէս կ'աղաղակէր ու գեղին տանիքները ձաւար չորցնելու եկած աղջիկները, սիրախորհուրդ կատակներով, լեցուն պարկերը վար կը տանէին։

Չոլախ Նազէն վաղուց ծեփած էր իր թօնրատան եւ հաւնոցի տանիքները։

Իւսէֆենց Պաղտասարը կարմրած այտերով եւ ականջներով, աներանց տան ճամբան կը չափչփէր։

Ջմօ Գորգորը աչքերը գունաւոր թաշկինակով միշտ կապած, կոնակը Պատուրենց պատին, չիպուխը կը լեցնէ ամէնուն խօսքին խառնուելով եւ իրեն ամենագէտի հովեր տալով։

Շուշանը՝ որ հայր հեղ մահուան դուռը հասած ու դարձած է, կ'ուզէր վանդակէն թռչող թռչունի թեւեր հագնիլ, ծուարիլ Խէրանց տան չարտախին վրայ, տեսնել ծերացած հայրը մէս մինակ, մինտարի վրայ ծալապատիկ նստած, «տոքսան տօքուզ» համրիչը ձեռքին։ Ի՞նչպէ՛ս կ'ուզէր պատմել, խոստովանիլ հօրը ամէն բան, չէ՞ որ հայրն էր ստիպեր զինք քաղքցուն կին դառնալու...։

Շուշան կ'ուզէր թառիլ նաեւ որբացած լեռնակատարներուն, քարայրի մութ անկիւնը կծկտիլ, կարկաչահոս, բերանը դնել գլգլան աղբիւրներուն։ Պտոյտ տալ գոմերու հրապարակը, ուր՝ ոչխարներու տարիներէ ի վեր թափառ պտըտուրը դառթացած, կեղեւ բռնած էր, ուր յաճախ, Մխթար, ճերմակ մաքին կթած ու Շուշանին խմցուցած էր ափովը։

Արդեօք ագռաւները նորէն սատկած շան բուրդերը կը քրքրե՞ն եւ պոչատ անծեղը Շառօենց կաղ էշուն կոնակի վէրքը կը կտցէ՞։

Հովիւները՝ աշնան գիշերներուն, լեռնակատարներու վրայ խարոյկ վառեցի՞ն, խաւարի խորհրդաւորութեան ու խարոյկին բոցերուն մէջ ծաղկող ժպիտներ որոնելով։

Եւ անառագաստ անկողիններու մէջ արտն ու կալատեղը հացի սպասող հօտաղներու հուժկու բազուկները երկնցա՞ն։

***

Քաղքցին հիմա երիտասարդի ձեւեր կ'առնէ. Նոր հոգի կը ցուցադրէ, հասկցած է կնոջ փափաքն ու ձգտումները։ Առաւօտները կանուխ կ'արթննայ, կը հսկէ հաւնոցին ու կովերուն։ Թարմ կաթ, սեր ու կարագ պատրաստել կուտայ հարսնուկին համար։

Թանկարժէք ու հոտոտ իւղերով կ'օծէ Շուշանի այտերն ու մազերը։ Շաբաթը քանի ձեռք հագուստ կարել կուտայ։ Գիշերները չի բացակայիր։ Առաւօտները համբուրելով եւ թեւերուն մէջ գգուելով կ'արթնցնէ կինը։ Այսպէս սիրով ու գուրգուրալով կը փայփայէ մորակէն կապտած ու դեռ կողերուն մէջ ցաւ կրող կնոջ մարմինը։ Տարաւ զինքը ձիարշաւի՝ ուր շատերը մտովի «երանի՜» տուին անոր կեանքին ու փառքին։ Գացին անոնք բոլոր սրբավայրերը, ուր մատաղցու մաքիներու առջեւ ողջակէզի պաշտամունք կար։

(Շար.) ԱԶԳԻՆ

Ըստ թէ Ֆրանսայի նաւարանները ի վիճակի են տարեկան 350-400,000 թոնօ տարողութեամբ նաւեր շինել, մինչդեռ 1928ին շինած են միայն 15,885 թոնօ։ Ասիկա ցոյց կուտայ թէ Ֆրանսայի նաւային գործերը մեծ տագնապ մը կ'անցրնեն։ Պատերազմէն առաջ Ֆրանսա ունէր 2,300,000 թոնօ տարողութեամբ նաւեր, այս քանակը 1922ին բարձրացաւ 3,800,000 թոնոյի։ Բնականաբար այս վերելքը կարելի չէր շարունակել անսահմանօրէն։ Նաւողչէքներու համաշխարհային անկումը մեծ պատճառ մըն է այս տագնապին։ Ասոր համար ալ 1922էն 1928 ընդհանուր տարողութիւնը 3,800,000էն իջաւ 3,300,000, ինչ որ բաղդատելով պատերազմէ առաջուան վիճակին հետ, այսօր մէկ միլիոն թոնոյի գնահատելի աճում մը կը ներկայացնէ։ Ասոր հետեւանքը կ'ըլլայ այն, որ տարեկան 100 միլիոն ֆրանք ոսկեդրամի, այսինքն կէս միլիառ ֆրանք թղթադրամի խնայողութիւն մը կ'ընենք օտար նաւերու մեր վճարած նաւողչէքին վրայ։

Գերմանիայէն հատուցումի փոխարէն ցարդ առնուած են 73,000 թոնօ տարողութեամբ նաւեր։ Այս պարագան, ինչպէս նաեւ պատերազմէն յետոյ օտար երկիրներէ ապսպրանքներու նուազումը ուրիշ պատճառներ են տագնապին։

Կառավարութիւնը 220 միլիոն ֆրանքի վարկ յատկացուցած է ֆրանս. շոգենաւային ընկերութեանց։ «Լաֆայէթ»ի շինութեան համար 40 միլիոն ֆրանքի կանխավճար մը բրած է։

«Լաֆայէթ» պիտի գործէ Հավր—Նիւ-Եորք գիծին վրայ։

Մեծն Ռումանիոյ տասնամեակը

Ամբողջ Ռումանիոյ մէջ երէկուընէ ի վեր մեծ հանդիսութիւններ կը կատարուին՝ տօնելու համար Մեծն Ռումանիոյ կազմութեան տասնամեակը։ Խնամակալ ժողովի անդամները՝ վարչապետն ու նախարարը մեկնեցան Մարասէթիի ռազմադաշտը, ուր կրօնական արարողութիւն մը պիտի կատարուի ի յիշատակ ազգային միութեան համար պատերազմի դաշտին վրայ մեռնող զինուորներուն։

Պուքրէշի եւ բոլոր քաղաքներու ամէն յարանուանութեանց պատկանող եկեղեցիներուն մէջ կրօնական արարողութիւններ կը կատարուին՝ պատերազմի հերոսներու յիշատակին։

Մայրաքաղաքը ամբողջովին դրօշազարդուած է եւ մեծ ոգեւորութիւն կը տիրէ։ Բոլոր գաւառներէն պատուիրակներ հասան Պուքրէշ։ Մամնակի ընդհանուր ներում յայտարարուեցաւ։

Այս առթիւ ստեղծուեցաւ պատուանշան մը՝ «Ֆէրտինանտ թագաւոր» անունով, յաւերժացնելու համար ազգային միութիւնը իրագործող թագաւորին յիշատակը։

Հանդէսները պիտի տեւեն մինչեւ վաղը իրիկուն։ Իսկ մայիս 20ին Ալպա- Եուլիայի մէջ զանազան հանդէսներ պիտի կատարուին։

Իրան եւ Իրաք

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ Իրաքի պարսիկ դեսպան նշանակուած է կրթական փոխ-նախարար Ինայէթուլլահ խան Սամի։ Այս վերջինը շուտով պիտի մեկնի Պաղտատ, ուր բանակցութիւններ պիտի սկսի Իրաքի կառավարութեան հետ՝ առկախ խնդիրները կարգադրելու եւ երկու երկիրներու միջեւ դաշնագիր կնքելու համար։

Անուասրասիը Քապուլի մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ ներկայիս ահուսարսափ կը տիրէ Քապուլի մէջ, ուր ամէն օր մեծ թիւով կը ձերբակալուին էմիր Հապիպուլլահի (Պէչէի Սաքա) հակառակորդները։ Իր կուսակիցներուն վրայ ճնշում բանեցնելու եւ հակառակորդները սարսափեցնելու համար, էմիրը շատ խիստ միջոցներու կը դիմէ։ Այսպէս իր բազմաթիւ հակառակորդները գլխատել տալէ վերջ, անոնց գլուխները ցիցերու վրայ անցուցած եւ զինուորներու միջոցաւ պտտցուցած է Քապուլի գլխաւոր փողոցներուն մէջ։

Միւս կողմէ, Հապիպուլլահ հրապարակով ցուցադրած է գառագեղները, որոնց մէջ մտադիր է արգելափակել նախկին թագաւոր Ամանուլլահը, զօրավար Նատիր խանը եւ ուրիշ թշնամի պետեր, երբ անոնք գերի իյնան իր ձեռքը՝ շնորհիւ իր յաղթական զինուորներուն։

Նատիր խանի բանակին դէպի Քապուլ յառաջխաղացումը առժամաբար կանգ առած է, սակայն Ամանուլլահի զօրասիւները կը շարունակեն քալել դէպի Աֆղանիստանի մայրաքաղաքը։

Հալէպի մէջ ռումբ մը

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ նախանցեալ չորեքշաբթի գիշեր Հալէպի Էնէյն թաղամասը զարհուրելի պայթիւնի մը ձայնէն ընդոստ արթնցաւ։ Շրջակայի բոլոր ապակիները փշրուեցան, նոյն իսկ տան մը պատերը ճեղքուեցան։ Հասկցուեցաւ որ Ահմէտ Թապավար անուն անձի մը տան մէջ ռումբ պայթած էր։ Կառավարութիւնը անմիջապէս քննութեան ձեռնարկեց։ Տանտէրը կը կասկածի թէ՝ ասիկա իրեն դէմ հնուց թշնամութիւն ունեցող Ահմէտ Քասապ անուն անձի մը գործն է։

Կացութիւնը Քովնոյի մէջ

Լիթուանիոյ վարչապետ Վոլտէմարասի դէմ կատարուած մահափորձէն ի վեր ստոյգ տեղեկութիւն չկայ մայրաքաղաք Քովնոյի կացութեան մասին։

Գերմանական աղբիւրէ լուրեր կը հաղորդեն թէ ահուսարսափ կը տիրէ քաղաքին մէջ եւ թէ Քովնօ մեկուսացուած է աշխարհի մնացեալ մասէն։ Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են, սակայն կարելի չէ եղած գտնել ոճրագործը։

Կը հաստատուի այն լուրը թէ պատերազմական ատեանին կողէ չորս հոգի մահուան դատապարտուած եւ գնդակահարուած են այլի առաւօտ։

Պարտքերու խնդիրը

Փորձագէտներու ժողովը դեռ չկրցաւ դրական ելքի մը յանգիլ։ Գերմանիոյ աւագ-պատուիրակ տոքթ. Շախթ տակաւին չներկայացուց իր վերապահումները՝ խորհրդաժողովի ամերիկացի նախագահ Օուըն Եընկի ծանօթ ծրագրին։ Միւս կողմէ Անգլիոյ ելմտական նախարար Ուինսթըն Չըրչիլ պաշտօնապէս կը յայտարարէ թէ չի կրնար ընդունիլ ամերիկեան առաջարկը որուն համաձայն Անգլիոյ հատուցումներու բաժինը 100ին 23էն 100ին 21ի պիտի զեղչուի։ Անգլիական պատուիրակ Սթէմփ ընդունած էր այս կարգադրութիւնը։

Կարգ մը շրջանակներու մէջ մեծ յոռետեսութիւն կը տիրէ, սակայն կը կարծուի թէ ամէն յոյս չէ կորսուած դեռ։

Հ. Յ. Դ.

Պէլվիլի կոմիտէի ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 131 Fbg. du Temple.

Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմ ենթակոմիտէն այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը խօսի՝ ընկ. Ազգին։

Իսի-լէ-Մուլինոյի եւ Պիյեանքուրի Վռամեան ենթակոմիտէի ժողովը՝ վաղը Կիր. ժամը 9.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Մարսէյլի-Սէն Լուի «Ակնունի» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը՝ վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Դաշնակցութեան Տան մէջ։ Կը դասախօսէ՝ ընկեր Ազգին։ Նիւթ՝ «Հայ Քաղաքական կուսակցութիւնները»։

Մարսէյլ Սէն Թ'Անթուանի «Ընկեր Կարօ» խումբի ժողովը՝ վաղը կիրակի իրիկուն ժամը 7ին, Գամբանեհ Ֆրէզ, ընկ. Յովհ. Վարոյեանի բնակարանը։

Մարսէյլի Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը կիրակի ժամը 1.30ին 63 Rue République Գրադարանին Ընթերցասրահը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Պուա Քոլոնպի Սահակ-Մեսրոպ գրադարանին վարչութիւնը կը յայտարարէ շահագրգռուողներուն թէ այժմէն ձեռնարկած է 1930 տարուան համար Պատի օրացոյց մը հրատարակել։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ եօզկատի եւ շրջանի Հայր. միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամներն ու հայրենակիցները վաղը կիրակի ժամը 3ին 131 Fbg. du Temple. կը խօսի՝ Փարիզ նոր հասած եօզկատցի Պ. ՀՐԱՉ ՓԱՓԱԶԵԱՆ։

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԸ վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 10.30—12 Ֆրանսերէն (Պ. Ս. Մ. Դաւիթ Բէգ)։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Հ. Ս.— 140 ֆրանք։
Քան, Տայ.— 35։
Մարսէյլ, Գործ.— 760,60։
Բէզիէվի, Ա. Ծ.— 100։
Սալին, Պաս.— 30։
Թաւրիզ, Գործ.— 100։
Վալտոմ, Ս. Խ.— 30։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պաֆրացի Յովհաննէս Մուրատեան կը փնտռէ քոյրը Նոյեմի Քէօթէնէճեանը որ ասկէ մօտաւորապէս 9 ամիս առաջ կը բնակէր Փարիզի շրջակայքը 2 rue de la Fraternité, Arnouville les Gonesse, (S. et O.). Մտադրութիւն ունէր Հար. Ամերիկա մեկնելու։ Իմացնել՝ Hovhannès Mouradian, American College, Vieux Phalère, Grèce.

— Աֆիոն Գարահիսարցի Օնիկ Օհանեան կը փնտռէ իր եղբայրը Թագւոր Օհանեան, 35 տարեկան, հօր անուն՝ Համբարձում, մօր անուն՝ Բերուզ։ 1919 Մայիս ամսուն իր մէկ հօրեղբօրմէն նամակ ստացած է թէ՝ Թագւոր անգլիական բանակի կողմէ գերի բռնուած եւ փոխադրուած է Եգիպտոս։ Մինչեւ այսօր իրմէ որեւէ լուր ստացուած չըլլալով, կը խնդրուի իմացնել՝ T. Basmadjianի, Employé au Magasin Général, Salin de Giraud, (B. du R.), France.

— Կը փնտռեմ եղբայրս Սեբաստիոյ Աշոտի գիւղէն Յովհաննէս Տէյիրմէնճեան, 20 տարեկան, հօր անուն՝ Սարգիս, մօր անուն՝ Մարիամ։ 1919ին Կիլիկիոյ որբերուն հետ փոխադրուած էր Պէյրութ։ Կը կարծուի թէ այժմ Փարիզ կը գտնուի։ Լուր տուողին եռամսեայ «Յառաջ» նուէր։ Իմացնել՝ Armenak Sarkis, 1 Régiment Etranger, C. H. R. Sidi Bel-Abbes, Algérie:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITION
208bis, Rue Lafayette Paris (10e)
Le Gérant: F. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ		
	3 ամս. 6 ամս. Տար.	
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ. 70ֆ. 140ֆ.	
ԱՆԳԼԻԱ	20 շլ. 40 շլ.	
ԵԳԻՊՏՈՍ	» »	
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ	6 տլ. 10 տլ.	
ԵՒՐՈՊԱ	100 ֆ. 200ֆ.	

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 12 ՄԱՅԻՍ 1929

12 MAI 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 955 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՒՍ ՃԱԿԱՏԸ

Խօսեցանք Հայաստանի եւ գաղութներու հանդէպ առաջադրուած գործունէութեան մասին, ընդհանուր գիծերով։

Բազմազան են և ծանր՝ այդ երկու ճակատներուն վրայ կատարուելիք աշխատանքները։ Տակաւին կը խօսինք այդ մասին։ Եւ օրը օրին կը մատնանշենք անմիջականն ու գործնականը, ցանկալին եւ կարելին, մասնաւորապէս աչքի առջեւ ունենալով մեր կուսակցութեան ինկած բաժինը։

Մեր ուղեգիծը պարզած ատեն, մենք երբեք չենք ուզեր անտեսել ուրիշ հոսանքներ եւ օրկաններ։ Ընդհակառակն, կը ձգտինք դիւրացնել նոյն իսկ մեր ամէնէն կատաղի թշնամիներուն աշխատանքը, կը բաւէ որ անոնք իսկապէս միտք ունենան գործելու այս ժողովուրդին բարիքին համար։ Մեր գործունէութեան ընթացքին, ճամբաներ կան ուր մեծ դիւրութեամբ կրնանք դիմաւորել իրար, առանց սակարկութեան դնելու մեր հիմնական սկզբունքները։

Այդ ճամբաներէն մէկն է գաղութներու կազմակերպութիւնը, որուն դէմ ծառանալ՝ կը նշանակէ խաչ քաշել Թրքահայ ժողովուրդի վերջին մնացորդին վրայ։ Եթէ տակաւին կան մարդիկ եւ խմբակցութիւններ որ չեն ըմբռներ այս տարրական ճշմարտութիւնը, ուրեմն պարզապէս դերասանութիւն կ'ընեն, հայերէն թերթ հանելով կամ ճառ խօսելով յանուն այս ժողովուրդին եւ անոր տառապանքներուն։

Միւս ճամբան է՝ Թրքական ճակատը։

Դաշնակցութիւնը մէկ խօսք ունի այս մասին։ — Քանի Թուրքիան կը շարունակէ իր հայաջինջ քաղաքականութիւնը, և կ'ուրանայ մեր իրաւունքները, մենք պիտի դառնանք յարատեւ մղձաւանջ մը անոր գլխուն, ինչպէս քառասուն տարիէ ի վեր։ Եւ այսօր շատ աւելի անհաշտ ու անողոք։

Չենք ուզեր մեծ-մեծ ջարդել։ Բայց գիտենք — եւ Թուրքիոյ հին եւ նոր վարիչներն ալ գիտեն — որ մենք տակաւին ուժ ենք, գոնէ իրենց դափնեզարդ բարձերուն տակ փուշեր դնելու եւ իրենց քունը խանգարելու համար։

Այսքանը միայն բաւական է, որ նկատի առնեն մեզ։ Իսկ աշխարհ գիտէ որ ջարդուկոտոր, հալածական եւ ցիրուցան ժողովուրդի մը յեղափոխականները կրնան, ի հարկին, լեռներ գլորել միեւնոյն յստակ եւ վճռական ծրագրով, — ապահովել հայ ժողովուրդին ապրելու իրաւունքը, իր հայրենի հողերուն վրայ։

Միայն թէ, չմոռնանք մէկ բան, — փարատենք շարք մը ...ձելի պատրանքներ եւ քնաբեր ինքնախաբէութիւններ։

Խոստովանինք, վերջապէս, որ այս օրուան Թուրքիան իսկապէս ուժ է, գոնէ իբրեւ պետութիւն։ Այս տեսակէտէն ալ, ընդունելով հանդերձ Թուրքիոյ տնտեսական կազմալուծումը, ժողովուրդին աղքատացումը եւ ուրիշ ներքին տագնապներ, զարմանալի կը գտնենք հետեւեալ յայտարարութիւնները՝ «Հայրենիք»ի խմբագրական սիւնակներուն մէջ.

— «կարճ խօսքով, այսօրուան Թուրքիան տնտեսապէս ու ֆիզիքապէս քայքայուած պետութիւն մըն է, որուն կեանք ներարկելու համար գերմարդկային ճիգերու պէտք կայ։»

«... Թուրքիան դարձած է ուրուականային պետութիւն մը»։ (25 ապրիլ)։

Այս կարգի միամտութիւններ շատ սուղի նստան մեզի, և կրնան մոլորեցնել մեզ վաղն ալ։

Ուրեմն, պայքարը պիտի շարունակենք Թուրքիոյ դէմ, ամէն ճակատի վրայ, և տրամադրելի բոլոր միջոցներով։ Հասած ենք տեղ մը ուրկէ անդին ընկրկումը՝ հաւասար է ինքնասպանութեան։ Իսկ մենք որոշեր ենք ապրիլ, հակառակ բոլոր սարսափներուն եւ աշխարհի լքումին։

Այս ճակատին վրայ, երեւութապէս մինակ չէ Դաշնակցութիւնը։ Բայց իրականին մէջ, կը տեսնէ շատ ողբալի երեւոյթ մը։

Բոլորն ալ, ընդունելով հանդերձ որ սկզբնական թշնամին Թուրքն է եւ անոր զօրացումը կը վնասէ մեր Դատին, իմաստութիւն կը համարեն մեկուսանալ այս ճակատին վրայ եւս։ Նոյն իսկ խոպոտ ձայներ արձակել եւ ճեղքեր բանալ։ Մինչդեռ, մեր օրին հասած ժողովուրդի մը ո՛ր և է հոսանքը ինքն իրեն թոյլ չպիտի տար ձեռնպահ մնալ, կամ հեգնել, նոյն իսկ խանգարել։

Ըսելիք չպիտի ունենայինք, եթէ այդպիսի մարդիկ եւ խմբակցութիւններ, անօգուտ կամ վնասակար գտնելով ո՛ր և է տեսակ պայքար, ապարէզ իջնէին խաղաղութեամբ շահելու մեր դատը, անշուշտ հաւատալով այդպիսի բանի մը։ Բոլշեւիկները կը հաւատան, բայց — ոչ իսկ Սանասարեան խանը կամ կեսարիոյ որբերը կրնան փրկել իրենց սիրակցորդ եղբայրակցութեամբ եւ գինակցութեամբ...։

Մենք այդ հաւատքը չունինք այսօր աւելի քան երբեք։ Եւ իբրեւ սկզբունքի խնդիր կամ առած չէ որ յառաջ կը քշենք պայքարը, այլ իբրեւ կենսական անհրաժեշտութիւն։ Իբրեւ միակ միջոցը՝ թշնամին եթէ ոչ զգաստացնելու, գոնէ մշտատեւ տագնապի մէջ պահելու։ Ստիպելու որ մտքէ չհանէ ո՛չ մեր գոյութիւնը, ոչ ալ մեր Դատը։

Շա՜տ է, քաղաքացիներ, երբ կը պահանջենք ձեռք ձեռքի տալ գէթ այս ճակատին վրայ։ Այսինքն, գործի վերածել խօսքերը, որոնք չափազանց աժանցեր են։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Տրոցկի Ռուսիա դառնալ կ'ուզէ

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կարգ մը յայտնութիւններ կ'ընէ Տրոցկիի մասին։ Կ'ըսէ թէ նախկին պատերազմական գործավարը Ռուսիայէն դուրս հանուեցաւ անոր համար որ Ստալինի հետ համաձայնած էր արտասահմանի մէջ գործել Գ. Միջազգայինի հաշուոյն։ Եւ որովհետեւ ո՛չ մէկ եւրոպական երկիր «վիզա» տուաւ իրեն, Թուրքիա ղրկուեցաւ, մինչ խորհրդային իշխանութիւնը դիմումներ կը կատարէր Պերլինի մէջ՝ արտօնութիւն ստանալու համար։ Կը յուսացուէր թէ Տրոցկի ժամանակին պիտի հասնի Գերմանիա՝ կազմակերպելու համար Մայիս 1ի արիւնոտ ցոյցերը։

Տրոցկի առժամաբար տեղաւորուած է Մեծ կղզի։ Սակայն դեռ նոր խնդրագիր մը ղրկեց Մոսկուա՝ Ռուսիա վերադառնալու արտօնութիւն ուզելու համար, խոստանալով հնազանդիլ Ստալինի եւ աջակցիլ վարիչ քլիքին։ Կը կարծուի թէ Ստալին նախամեծար պիտի համարէ Տրոցկիի տաղանդը օգտագործել մանաւանդ Ռուսիայէն դուրս՝ Մերձաւոր եւ Միջին Արեւելքի մէջ, որոնց գինուորական պայմանները լաւ ուսումնասիրած է։

Պոլսոյ Յոյներուն ցաւերը

«Թան»ի Աթէնքի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ հելլէն պատուիրակութիւնը բնակիչներու փոխանակութեան խառն յանձնաժողովին ներկայացուցած է ծանուցագիր մը՝ որով կը բողոքէ Պոլսոյ Յոյներու ազատ ճամբորդութեան եւ ամուսնութեան դէմ Թուրք կառավարութեան դրած արգելքներուն առթիւ։ Ծանուցագիրը կը յիշէ թէ այս մասին Թուրք պատուիրակութեան մօտ կատարուած կրկնակի դիմումները անհետեւանք մնացած են։ Կը շեշտէ թէ ամուսնութիւնն ու ճամբորդութիւնը ո՛չ միայն նուիրագործուած են դաշնագիրներով, այլ եւ բնական իրաւունքի պահանջ են, երբ օրինական ձեւակերպութիւնները կատարուած են։ Պոլսոյ Յոյներուն կ'արգիլուի ամուսնանալ, անոր համար որ անոնք դեռ չեն ճշդած իրենց «էթապլ»ի հանգամանքը. միւս կողմէ ճամբորդութիւնը արգիլուած է նոյն իսկ անոնց համար, որոնք իբրեւ «էթապլի» ճանչցուած են։ Այնպէս որ, երբ մէկը ճամբորդելու ստիպողական հարկին տակ գտնուի, պարտաւոր է ինքզինքը փոխանակելի յայտարարել, մեկնելու իրաւունք ձեռք բերելու համար, ձգելով տուն-տեղ ու հարստութիւն։

Թուրքեւհելլէն վէճը

Էնկիւրիէն կը տեղեկացնեն թէ թուրքեւհելլէն բանակցութիւնները արագ թափով կը շարունակուին։ Սարաճօղլու Շիւքրի պէյ եւ Փափա լուծած են արդէն շատ մը խնդիրներ։

Կալուածական հարցին եւ ուրիշ մանրամասնութեանց համար ալ այս օրերս խառն խորհրդաժողով մը պիտի գումարուի Էնկիւրիի մէջ եւ մինչեւ յունիս պիտի աւարտէ իր գործը։ Փոխանակութեան խառն յանձնաժողովին անդամ Րիվաս և չէզոք անդամ Հոլշթատ, որոնք նոյնպէս պիտի մասնակցին խորհրդաժողովին, Էնկիւրի հասած են։

Ի՞նչ կ'ըսէ Թեվֆիք Րիւշտի

Թուրքիոյ արտաքին գործավար Թեվֆիք Րիւշտի պէյ եւրոպայի իր ճամբորդութենէն Պոլիս վերադառնալով Էնկիւրի մեկնեցաւ։ Պոլսոյ մէջ Թուրք լրագրողները ընդունելով անոնց յայտարարեց.

—Գոհութեամբ տեսայ որ Միջերկրականի ու Սև ծովի և ընդհանրապէս Եւրոպայի հաւասարակշռութիւնը պահպանելու ջանադիր մեր կառավարութեան քաղաքական ծրագիրը գնահատուած է մանաւանդ խղճամիտ կառավարութեանց կողմէ։

Ժընեւի մէջ բազմիցս տեսնուեցայ Սեւ ծովի մեր մեծ դրացիին եւ բարեկամին՝ խորհրդային Ռուսիոյ արտաքին փոխ-գործավար Լիտվինոֆի հետ։ Թուրքեւխորհրդային անկեղծ յարաբերութիւնները իրենց բարւոք վիճակը կը շարունակեն, ինչպէս անցեալին մէջ։ Ժընեւի խորհրդաժողովին ներկայ գտնուեցայ, մեր տեսութիւնները պարզեցի։ Գերման կառավարութեան մասնաւոր հրաւէրին վրայ հանրապետութեան նախագահ Մ. Քէմալ փաշայի ընդհ. քարտուղար Թեվֆիք պէյի հետ Պերլին գացի, հոն գերման աւագանիին, վարչապետ Միւլլէրի ու արտաքին գործերու նախարար Շթրէզէմանի, Ռայխսթակի նախագահ Լէօպէի հետ քանիցս տեսակցեցայ։

Գերմանիայէն ուղղակի Իտալիա անցայ, ուր մեզ բարեկամ կառավարութեան կողմէ լաւ ընդունելութիւն տեսայ։ Այս առթիւ Մուսոլինիի հետ տեսակցութիւն մըն ալ ունեցայ. Կրանտիի եւ միւս պաշտօնատարներու հետ ալ տեսնուեցայ։ Մասնաւոր հրաւէրով Իտալիոյ թագաւորին ու թագուհիին կողմէ հրաւիրուեցայ։ Միջերկրականի մեր մեծ դրացիին՝ Իտալիոյ հետ մեր մտերմական յարաբերութիւնները իրենց ծայր աստիճանին հասած են։ Հռոմի մէջ մեր տեսած մեծ պատիւներուն յիշատակը անջնջելի պիտի մնայ։

Ժընեւ երթեւեկիս միջոցին մեր բարեկամ դրացին Պուլկարիոյ արտաքին գործերու նախարարին հետ երկու անգամ սիրալիր տեսակցութիւններ ունեցայ։ Թուրքպուլկար յարաբերութիւնները շատ լաւ վիճակի մէջ են»։

Ծաղիկի համաճարակը Յունաստանի մէջ

Աթէնք, 11 Մայիս.— Ծաղիկի համաճարակին պատճառաւ կառավարութիւնը որոշեց քանի մը օր յետաձգել Երեսփ. ժողովի եւ Ծերակոյտի գումարումը։

Առողջապահական Նախարարը խիստ միջոցներ հրամայեց Անգլիայէն եկող ճամբորդներուն դէմ։

Հակագերման ցոյցեր Լենինգրադի մէջ

Մայիս 9ին Լենինգրադի գերման հիւպատոսարանին առջեւ ցոյցեր կատարուեցան, ցուցարարները իրենց համակրութիւնը կը յայտնէին գերման համայնավարներուն եւ իրենց զայրոյթը՝ գերման կառավարութեան։ Ցոյցը նախապէս ծանուցուած էր։ Զինուորներ եւ նաւազներ իրենց համազգեստներով, բոլշեւիկ ոստիկաններ կ'աջակցէին ցուցարարներուն։ Գերման կառավարութեան հասցէին նախատական բացագանչութիւններ եղան եւ սուլիչներու նուագահանդէս մը սարքուեցաւ ամբողջ երկու ժամ։ Ցուցարարները երբեք չխանգարուեցան խորհրդային իշխանութեանց կողմէ։

Գերման ընդհ. հիւպատոսը բողոքեց խորհրդային ոստիկանութեան պետին մօտ, իսկ դեսպան Ֆոն Տիրքսոն իր կողմէ բողոքագիր ներկայացուց Մոսկուայի կառավարութեան։

Գերմանիոյ համայնավար մարտիկները

Գրած էինք թէ մայիսեան արիւնոտ դէպքերուն հետեւանքով, գերման կառավարութիւնը որոշած է լուծել համայնավար նախկին պատերազմիկներու կազմակերպութիւնները։ Պերլինի մէջ ժողով մը գումարուեցաւ Գերմանիոյ նախկին նախարար Սէվըրինկի նախագահութեան տակ, որուն մասնակցեցան Գերմանիոյ միւս պետութեանց ներքին նախարարները, լսելու համար այս մասին կեդրոնի կառավարութեան պաշտօնական որոշումը։ Փրուսիոյ ներքին նախարար Կրեցինսկի շեշտեց յիշեալ կազմակերպութեան լուծումը, եւ աւելցուց թէ՝ բացի Փրուսիայէ, Պավերիոյ, Սաքսոնիոյ, Համպուրկի, Լիփփէի եւ Մեքլէմպուրկ-Շթրէլիցի մէջ լուծուած են անոնք։

Հաստատուեցաւ թէ այս կարմիր ռազմիկները կազմակերպուած են՝ միակ նպատակ ունենալով տապալել Հանրապետութիւնը եւ տեղը հաստատել պրոլետարական դիկտատորութիւնը։ Նախարար Սէվըրինկ աւելցուց նաեւ թէ այս կազմակերպութիւնը հակառակ է Վերսայլի դաշնագրին 177 եւ 178րդ յօդուածներուն։

Մուսոլինի Թուրքիա պիտի այցելէ

Պոլսէն հեռագրի մը համաձայն, Մուսոլինի յառաջիկայ յուլիսին պիտի երթայ Էնկիւրի, նախագահ Մուսթաֆա Քէմալի հետ տեսակցելու համար հաւասարապէս Իտալիան եւ Թուրքիան շահագրգռող զանազան խնդիրներու մասին։

Կրնայ ըլլալ որ եւքէն Լիտվինոֆ եւս Էնկիւրի երթայ՝ Մուսթաֆա Քէմալի հետ տեսակցելու համար։

Կացութիւնը Աֆղանիստանի մէջ

Մոսկուայի գործակալութիւնը կը հաղորդէ որ Պէչէի Սաքա Քապուլի մէջ գումարած է խորհրդաժողով մը որուն ներկայ էին Պուխարայի նախկին էմիր Ալիմ խան եւ Պասմաչիներու պետ Իպրահիմ պէյ, որոնց խոստացած է իր աջակցութիւնը «Տաճիկիստանը վերածելու համար օրթոտոքս Պուխարիստանի»։

Կարմիր բանակի ջոկատները Տաճիկիստանի մէջ ցրուեցին մեծ թիւով Պասմաչիներ, որոնք շուկաներու հրապարակներուն վրայ կը կախէին առանց քօղի պտըտող կիները։

⁂ Նատիր խանի յառաջխաղացումը դէպի Քապուլ կասեցուած է։ Հեռագրի մը համաձայն, Նատիր խան եւ հայրը Մահմուտ քաշուած են Վարտաքի հողը եւ առ այժմ անգործութեան դատապարտուած։

Թրքուհիները պիտի քուէարկե՞ն

Հեռագրի մը համաձայն, Թուրք կառավարութիւնը որոշած է Թաղապետական օրէնքին մէջ պահել հետեւեալ յօդուածը, որ կ'ըսէ. «Զափահաս ամէն Թուրք հպատակ ընտրող է»։ Եթէ Ազգային մեծ ժողովը վաւերացնէ այս որոշումը, Թրքուհիները պիտի կրնան ընտրող եւ ընտրելի ըլլալ Թաղապետական ընտրութեանց մէջ։

Պարսկաստանի երկրաշարժին աւերները

Պարսկաստանի վերջին երկրաշարժին զոհ գացած են 3000 հոգի։ Վիրաւորուածներու թիւը անհաշիւ է։ Բազմաթիւ քաղաքներ կործանած են։

Պարսից Շահը Խորասանի աղէտեալներուն ինպաստ տուած է 7000 թուման (1400 ոսկերլին), գահաժառանգը 3000, խորհրդային դեսպանատունը 5000։

Խորասանի ընդհ. կառավարիչը կը շարունակէ նպաստ բաշխել աղէտեալներուն։ Կարմիր Մահիկին կողմէ պատուիրակութիւն մը հասած է Ասքապատէն։

Լիբանանի դահլիճը հրաժարած

Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ խորհրդարանին մէջ պարտութեան մատնուած ըլլալով, վարչապետ Հապիպ փաշա էս Սաատ եւ լիբանանեան դահլիճը հրաժարեցան։ Նոր ընտրութիւններու կը սպասուին, քանի որ Լիբանանի Հանրապետութեան Նախագահը իրաւասութիւն ունի խորհրդարանը լուծելու, Սահմանադրութեան վերջին սրբագրութեան համաձայն։

Հանրապետութեան նախագահը նախկին վարչապետ Պշարա Խուրիի յանձնեց նոր դահլիճը կազմելու պաշտօնը, կուսակցութիւններէն դուրս, մինչեւ նոր խորհրդարանին գումարումը՝ գործերը վարելու համար։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

«ԿՈՄՍ ՑԷՓԼԻՆ» նոր թռիչք մը պիտի կատարէ դէպի Ամերիկա։ Ֆրիտրիխսհաֆէնէն ճամբայ պիտի ելլէ մայիս 15ին եւ Ամերիկա պիտի հասնի 80 ժամէն—անցած անգամ 112 ժամէն հասած էր։ Ցէփլինին մէջ տեղ պիտի գրաւեն 30 ճամբորդներ։ Մայիս 22ին Ամերիկայէն պիտի մեկնի Եւրոպա վերադառնալու համար։

ՅԱՐԴԻ ճարտարարուեստը քաջալերելու համար, ֆաշիստ կուսակցութեան քարտուղարը հրաման տուաւ համալսարանական ուսանողներուն յարդէ գլխարկ կրել այսուհետեւ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՀՌՈՄԻ ԴԷՄ

ԽՄԲ.— «Հայրենիք» ամսագրի Ապրիլի Թիւէն կ՚արտատպենք հետեւեալ հատուածը, որ մաս կը կազմէ Ա. Ահարոնեանի «իտալական էսքիզներ» յօդուածաշարքին եւ կը շարունակուի վեց ամիսէ ի վեր:

ՄԵԾՆ ՏԻԳՐԱՆԻ «ՈՉ»Ը

Պատմութիւն չեմ գրում, այլ պատմագեղարուեստական նըշմարներ: Բայց ինչպէ՞ս չյիշատակեմ Տիգրան Մեծի եւ Հռոմի առաջին պատգամաւոր՝ Կլաւտիուս Ապպիուսի բախտորոշ հանդիպումը Անտիոքում, որ այդ ժամանակ հայ Արքայից-Արքայի գերիշխանութեան տակ էր: Անշուշտ Հռոմայեցիները անծանօթ չէին Տիգրանին. սակայն, Անտիոքի տեսակցութիւնը կատարւում էր այնպիսի արտասովոր պարագաներում, որ կարելի էր այն անուանել իրապէս դրամատիկական:

Միհրդատ արդէն պարտուած էր Լուկուլլոսից եւ մազապուրծ ու փախստական նետուել էր Հայաստանի սահմանները, ապաստան եւ հովանի հայցելով իր փեսայից՝ Հայոց մեծազօր արքայից: Տիգրան գիտէր, թէ Հռոմի պատգամաւորը եկած էր յանուն Լուկուլլոսի պահանջելու որ Միհրդատը Հռոմին յանձնի:

Հայ միապետը ընդունեց Ապպիուսին իր արքայական բոլոր շուքով եւ փայլով. նա նստած էր ոսկեհուռ գահոյից վրայ՝ շրջապատուած իր զօրավարներով, բարձրաստիճան պալատականներով ու խորհրդականներով, գայիսոնը ձեռքին ու մարգարտաշար թագը՝ գլխին:

Տիգրան արդէն վաթսունը վաղուց անց՝ տարէց մարդ էր: Տարիները սակայն ոչ ծռել էին նրա թիկունքը, ոչ իր առնական կորովն ու զօրութիւնը եւ ոչ իր արքայական կեցուածքը: Նա մի հուժկու տղամարդ էր. Հռոմայեցիների պէս սափրած ու ջղուտ՝ նա իր տարիքից շատ աւելի երիտասարդ էր թւում: Նրա ուժեղ պրոֆիլը (կիսադէմ), ուր իշխում էր վայելչաձեւ քիթը եւ սեղմ ու յամառ ծնօտը, իր բարձրադիր ու հպարտ ճակատը, իմաստուն ու խորունկ աչքերը եւ իր տմպրոպային ու խոհուն հայեացքը՝ համակ վայելչութիւն էր ու զօրութիւն և անբռնադատ, ինքնաբուխ վեհափառութիւն: Դէթ այսպէս ենք տեսնում նրան իր թողած դրամների վրայ, որոնք լաւագոյնն են համարւում դրամագիտութեան պատմութեան մէջ:

Հայոց արքայի առջեւը նըստած էր Ապպիուս Կլաւտիուս՝ երիտասարդ Հռոմայեցին, Լուկուլլոսի պատգամաւորը, որ հակառակ իր տարիքին, իր մեծ ու զօրաւոր հայրենիքի աշխարհակալական ոգին ու գիտակցութիւնն ունէր եւ պահում էր իրան փորձուած ու տարէց մարդու պաղարիւն հանդարտութեամբ:

Ու նստած էին դէմ յանդիման ոչ երկու մարդ, այլ երկու աշխարհ, Արեւելք եւ Արեւմուտք: Այդ օրն, այդ ժամին, Անտիոքում, Հայոց արքայի պալատում բազմաթիւ ազգերի բախտն էր վճռւում ղարերի համար: Ո՞ւմ պիտի պատկանէր Ասիան՝ Հայաստանի՞ն թէ Հռոմին: Հայոց ծեր արքան նայում էր յօնքերի տակից իր առջեւ նստած համարձակ երիտասարդին: Նա ոչ միայն արդէն գիտէր այս Հռոմայեցու գալու նպատակը, այլեւ քաջածանօթ էր այն բոլոր դաւերին, որ Ապպիուս Կլաւտիուս իր ճամբին նիւթել էր իր դէմ, իր իսկ երկրի մէջ: Իր գործակալները ժամ առ ժամ իրազեկ էին պահել Արքայից-Արքային իր հիւրի նենգաւոր ձեռնարկների մասին եւ լաւատեղեակ էր, թէ իր հպատակ իշխաններից որո՞նք են ծածուկ դաշինք կռել իր դէմ:

Պլուտարքոս ի զուր է փորձում մեզ համոզել, թէ Տիգրանը սոսկ մի արեւելեան բռնաւոր էր անպարփակ գոռոզութեամբ լըցուած եւ գերի իր բուռն ու տաքարիւն խառնուածքի յեղյեղումներին եւ մանաւանդ ցասումին: Տիգրանի դիւանագիտական կարողութիւնը անվիճելի է. նա գիտէր կշռել իր խօսքն ու արարքը: Այլապէս նա անկարող պիտի լինէր քսանեւհինգ տարուց ի վեր վարել Առաջաւոր Ասիայի ժողովուրդների բախտը: Նա խորապէս ըմբռնում էր վայրկեանի ճակատագրական արժէքը. գիտէր ո՞վ է նստած իր առջեւ, թէեւ Հռոմայեցին ճգնում որ իր շարժուձեւին տալ պարզ ու անմեղ բնոյթ: Այս էր պատճառը անշուշտ, որ նրա սրատես աչքերի մռայլ վրայ նուրբ, հեգնական ժպիտ կար, որ Պլուտարքոս անճշդօրէն անուանում է՝ «բաց ու խնդուք դէմք»:

Տիգրան զուսպ ու քաղաքավար ընդունեց Ապպիուսին, որ նրան յանձնեց Լուկուլլոսի նամակը, ուր հռոմայեցի զօրավարը գիտաւորեալ ձեւով բաց էր թողել Արքայից Արքայի տիտղոսը: Տիգրան սաստիկ խոժոռուեց. սա նրա ամենազգայուն տեղն էր եւ հակառակ իր ներքին սուր խռովքին, նա դարձեալ զսպեց իրան: Նա լաւ հասկացաւ, որ Լուկուլլոսի այս արհամարհական վերաբերմունքը՝ դէպի իր անձը վայելչութեան պակասից աւելի մի քաղաքական ակտ էր. բիրտ՝ իր ձեւով եւ ծանրակշիռ՝ իր ենթադրեալ հետեւանքներով: Նրա համար այնքան պարզ էր, որ Հռոմը ուրանալով այդ տիտղոսը՝ անուղղակի կերպով հրաժարւում է ճանաչել իր տիրապետութիւնը եւ իր հիմնած կայսրութիւնը:

Արեւելքի եւ Արեւմուտքի մեծ ու պատմական պայքարն էր վերսկսւում:

Տիգրանի լսածը ճիշդ էր: Լուկուլլոս իր նամակով պահանջում էր Միհրդատին, ինչ որ Ապպիուս հաստատեց նաեւ բերանացի աւելացնելով, որ ինքը եկել է յատկապէս Պոնտոսի թագաւորին տանելու, որը Լուկուլլոսի յաղթանակներին է պատկանում եւ եթէ Տիգրանը մերժէ, այն ժամանակ պատերազմ պիտի լինի: Լռութիւն տիրեց:

Երիտասարդ Հռոմայեցու այս յայտարարութիւնը յանդուգն էր: Արքայի շրջապատը շնչարգել սպասում էր, թէ ի՞նչ պիտի պատասխանի Տիգրանը: Եւ յանկարծ, քար լռութեան մէջ լըսուեց մռայլ արքայի խօսքը:

«Ո՛Չ», — ասաց Տիգրան, թաւ ու հանդարտ ձայնով. — Ո՛չ, Միհրդատ Հայոց Արքայից-Արքայի հիւրն է եւ ձեզ չի յանձնուի երբեք: Ու եթէ Հռոմին պատերազմ է պէտք, նա կը կարողանայ ինքզինքը պաշտպանել, այդպէս ասացէք ձեզ առաքողին: Նա դիտմամբ զօրավար չանուանեց Լուկուլլոսին, ինչպէս որ նա միտումնաւոր անգիտացել էր իր Արքայից-Արքայ տիտղոսը: Այս ձեւով էլ, իր հրամանով խմբագրուեց իր պատասխանագիրը հռոմայեցի զօրավարին:

Ունկնդրութիւնը վերջացաւ: Հայաստանի եւ Հռոմի միջեւ պատերազմ էր:

Տիգրան իր ծանր սուրը վըճռապէս նետեց Մարսի կշիռքին մէջ...:

Միհրդատի՞ համար:

Ո՛չ, անշուշտ: Տիգրան հրաշալի կերպով գիտէր, որ Լուկուլլոսի կողմից Միհրդատին պահանջելը սոսկ պատրուակ էր իրեն կռիւ յայտարարելու համար: Նա խորապէս համոզուած էր, որ Հայաստանի դէմ պատերազմը արդէն իսկ վճռուած էր Ապպիուսի գալուց շատ առաջ: Տիգրանը, որ ոչ միայն զինու զօրութեամբ, այլ եւ քաղաքագէտի իր արտակարգ կարողութիւններով յաջողացել էր գրեթէ ողջ Փոքր Ասիան՝ Միջագետքով իր իշխանութեան տակ առնել, այնքան անխոհեմ ու անհեռատես չէր լինի որ հեշտութեամբ իր պետութիւնը վտանգի ենթարկէր Միհրդատի համար, թէկուզ նա լինէր իր սիրելի կնոջ հայրը:

Ազգերի մեծ բախումները անհատների քմահաճոյքից՝ չեն ծագում. եւ ոչ էլ մէկի սիրուն. Տրովադայի պատերազմը՝ որպէս թէ գեղանի Հեղինէի համար, մարդկութեան մանկութիւնն օրօրող սիրուն ստասպել է: Պատերազմների իսկական պատճառները վրիպում են ամբոխների տեսողութիւնից եւ միշտ մնում ծածուկ, եւ բանակները շարժւում են շատ յաճախ զրաւիչ պատրւակներով:

Պոնտոսի հետ իր հաշիւները կարգադրելէն ետքը, ընչաքաղց Հռոմը իր գիշատիչ հայեացքը ուղղել էր դէպի Հայաստան: Տիգրան այդ շատ լաւ գիտէր ու շատ շուտ ըմբռնեց, որ Լուկուլլոսի հանդէպ նուաստացումներ ընդունել եւ կամ խեղճանալ ու ստորնանալ ոչ միայն անարժան է իր արքայական փառքին եւ քաղաքական վարկին, այլեւ միանգամայն անօգուտ է իր եւ իր պետութեան խաղաղութեան համար: Եւ Հռոմի մարտահրաւէրը նա ընդունեց արքայավայել եղանակով:

Այս պատերազմին ելքը Հայաստանի համար ձախող եղաւ, Լուկուլլոս եւ իրեն յաջորդող Պոմպէոս Հռոմի փառքն ու զօրութիւնը Պոնտոսից յետոյ Հայաստանում բարձրացրին: Բիչ վերեւ մենք տեսանք, որ դա անխուսափելի էր շատ պատճառներով:

Սպասո՞ւմ էր արդեօք Տիգրան այս հետեւանքներին: Հաւանաբար ոչ: Բայց, ինչ եւ լինէր, նա չէր կարող առանց կռուի գլուխ ծռել Հռոմին: Այլապէս, ինքն իր ձեռքով պէտք է քանդէր քսանհինգ տարուայ ճիգերով բարձրացուած՝ հսկայ ու փառաւոր կայսրութեան կառուցուածքը:

Ի դէպ է այստեղ յիշատակել որ Տիգրան Մեծի այս բախտորոշ «ոչ»ը, որպէս մեր ցեղային խառնուածքի արտայայտութիւն, յետագային մեր պատմութեան ամէնէն տագնապալի շրջաններում, մի ապշեցուցիչ զուգադիպութեամբ կրկնուեց: Ամէն անգամ, որ հայ ժողովուրդը կոչուեց իր վճռական խօսքն ասելու իր հայրենիքի անկախութեան կամ օտար բռնաւորին համակերպուելու մէջ, նրա պատասխանը միշտ եղաւ մի կուռ ու գիտակից՝ «Ո՛չ»:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

110.— ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ ԲԱՅԱԶԻՏԻ

Ռուս - Թրքական պատերազմին, Բայազիտը կրակի տրուեցաւ: Այդ դէպքն է որ աշուղը երգած է հետեւեալ տողերուն մէջ:

Էս ի՜նչ կրակ ա, Տէր-Աստուած,
Ա՛յ հավար, Բայազէդ վառեցին.
Մատղաշ ճժերն (1) են էրած,
Ա՛յ հավար, սեւ խաբար՝ էրեցին:

Ճելոքն (2) էկան ամպի պէս,
Ա՛յ հավար, սեւ խաբար զալմներ.
Գիւլէն Թափեն կարկտի պէս,
Ա՛յ հավար, Բայազէդ կտրեցին:

Մէր (3) մանուկն կ՚ուրանայ,
Ա՛յ հավար, սեւ օրեր, սեւ հողեր.
Արին (4) առուի պէս կ՚երթայ,
Ո՛վ Աստուած, ա՛յ հավար, վառեցին:

Բոցեր կ՚ելին վեր ու վեր,
Ա՛յ հավար, եւ խաբար միլիցին,
Ձէներն երկինք ա ցուեր,
Ա՛յ հավար, միլիցին վառեցին:

Ա՜խ հինգ հարիւր էլ քաջ կտրիճ,
Ա՛յ հավար, վա՜յ հասէ՛ք, վառեցին,
Ամէնքն ինկած քաջ կտրիճ,
Ա՜խ ափսո՜ս, փա՜յ կոկիծ, վառեցին:

Ամենքն մնացին անդագաղ,
Էս ի՜նչ կրակ ա, էս ի՛սչ բոցջինար բոյին ձեր մատաղ,
Ա՛յ հավար, սեւ օրեր, սեւ հողեր:

Ջեր սգաւոր մայր մեռնէր,
Էս սեւ օրեր չտեսնէր.
Ա՛յ հավար, սեւ օրեր, վառեցին,
Էնոնց սրտեր կոտրուէր:
Ա՛յ հավար, միլիցին գիւլեցին,
Ա՜խ Աստուած, սէլւորներ կրտրեցին:

1) Մանուկներ. 2) Վանի Քիւրտերը, 3) Մայր, 4) արիւն: (Հ.Մ.) Հաւաքեց Ա. Երամեան

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԿԱԶՄԵՆՔ ԿՐԹԱԿԱՆ ՖՈՆՏ ՄԸ

Նախորդ յօդուածիս մէջ, ընդհանուր խօսքերով, ջանացի հանրային ուշադրութիւնը հրաւիրել հայ մանուկներուն սպառնացող այլասերման վտանգին վրայ:

Այս անգամ պիտի ամփոփուիմ ֆրանսահայ գաղութին վրայ, ուր անպարտելի է չարիքը:

Ֆրանսահայ գաղութին կարեւորագոյն համախմբումներէն Մարսիլիան՝ իր արուարձաններով՝ չորս տարիէ ի վեր իրական ճիգ երեւան բերած է եւ կրթական գործը դրած եթէ ոչ հաստատ, գոնէ որոշ ճամբու մէջ: Այդ գործը ինքնաբերաբար պիտի զարգանայ ու խորանայ: Չորս տարի առաջ դողդոջ քայլ մըն էր առնուածը, այսօր արդէն ինքնավստահ քայլուածք մըն է, որ հակառակ ներքին թէ արտաքին դժուարութեանց, կը յառաջդիմէ: Ամբողջ այդ շրջանը վարակուած է այդ շարժումով:

Մնացեալ կարեւոր համախմբումները, Փարիզ, Լիոն, Վալանս, Ցէսին, Վիէն եւ Ս. Շամոն դեռ չունին իրենց մանկապարտէզները: Միջին Ֆրանսայի մէջ, միայն Փոն տը Շէրիւին է որ գեղեցիկ մանկապարտէզ մը ունի, 40-50 երախաներով: Ցէսինի մանկապարտէզը փակուած է երկու տարիէ ի վեր: Այս կարեւոր ու հոծ շըրջաններուն մէջ որ եւ է շարժում կա՞յ թէ ոչ:

Փարիզի «Հոգաբարձութիւնը» անպատիժ կերպով նստած հարիւր հազարներու վրայ, ե՛ւ խուլ է, ե՛ւ կոյր, ե՛ւ անխիղճ՝ մասնաւորաբար կրթական ձեռնարկներուն հանդէպ: Այնպէս որ այդ մարդոցմէ սպասել որեւէ ձեռնարկ՝ Փարիզի շուրջ մանկապարտէզներու ցանց մը ստեղծելու, կը նշանակէ եզէն կաթ սպասել: Խարանե՛նք զանոնք եւ անիծե՛նք՝ մեր այրուեցնի լոյսին կարօտ հարիւրաւոր երեխաներու անունով: Այս մեր տարրական իրաւունքն է: Սակայն պարտականութիւնը չէ եւ չի կրնար ըլլալ:

Ի՞նչ կ՚ընէ ինքը՝ բուն ժողովուրդը: Աւելի պատուաւո՞ր է անոր կեցուածքը: Նոյնքան խոտելի չէ՞ ժողովրդային ձեռնպահութիւնը: Հարկաւ: Ու դժբախտաբար լաւ բարենիշ մը չունինք տալու Փարիզի արուարձաններու հայ աշխատաւորութեան եւ հայ ծնողներուն: Նոյնքան յանցապարտ է իրենց դիրքը: Միայն Պէլվիլի շըրջանին մէջն է որ ցանկութիւն մը իր գլուխը կը ցցէ, տարտամ, անկազմակերպ: Պէտք է աշխատիլ որ այդ ցանկութիւնը գործ դառնայ, նետուած առաջին վարանոտ քայլը երկրորդուի, երրորդուի աւելի հաստատ, քաջ քայլերով:

Անցնինք Լիոն:

Այս քաղաքն ալ նետած է իր առաջին քայլը, բայց ինչո՞ւ կը վախնայ յաջորդական քայլերէն: Այդ մասին յետոյ:

Կ՚իմանանք որ Ցէսինի մէջ յանձնախումբ մը կազմուեր է եւ կ՚ուզեն ժողովրդային տուն մը շինել, ցերեկները ծառայեցնելով իբրեւ դպրոց, երեկոները լսարան: Ցէսինի մէջ ազատ գետիններ շատ կան, ու ժողովուրդը ընդունակ է զոհաբերութեան: Եթէ կազմուած յանձնախումբը աշխատանքը տանի բարեխղճութեամբ, անկասկած Ցէսինը յառաջիկայ դպրոցական տարեշրջանին կ՚ունենայ իր դըպրոցը:

Վիէնի մէջ դժուարութիւնները շատ են ու տեսակ տեսակ: Հոն ալ շարժում կայ: Կ՚ուզեն տեղական դպրոցները գացող երեխաներուն համար հայերէնի ու հայ պատմութեան դասաժամեր ստեղծել, դպրոցէն դուրս: Այսպէս ալ որոշ չափով սկսած են գործի:

Ս. Շամոնի մէջ դպրոցի մը չգոյութիւնը ուղղակի աններելի է: Հոն երկու մեծ ու դպրոցի համար լայն յարմարութիւններ ներկայացնող հայկական շէնքեր կան Հ. Յ. Դ. «Վարուժան» ակումբը եւ Մալաթիոյ Կրթասիրացին գրադարանը: Չես գիտեր ինչո՞ւ այս երկուքէն մէկուն մէջ չեն հաւաքեր տղաքը եւ չեն կրթեր: Հաւատանք ու սպասե՞նք որ շուտով Ս. Շամոն ալ կ՚ունենայ իր մանկապարտէզը:

Աշխատանք ու ցանկութիւն կայ նաեւ Վալանսի մէջ: Այս գաղութին մէջ ընտիր հայութիւն մը կայ ինքնաբերաբար զոհաբերող: Բազմաթիւ առիթներով թէ զոհաբերող ոգին եւ թէ ներքին համերաշխութիւնը երեւան բերած են: 200ի չափ սքանչելի երախաներ կան Վալանսի մէջ: Պէ՛տք է որ այդ տղաքը փրկուին: Զ. Ե. Ո. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղը ամիսներէ ի վեր հինգշաբթի եւ կիրակի օրերը կը հաւաքէ տղաքը, անոնց կարդալգրել սորվեցնելու համար: 70ի մօտ տղաքներ անկանոն այդ դպրոցը կը յաճախեն կանոնաւորաբար: Արդէն շատեր սկսան ոչ միայն ճանչնալ մեր տառերը, այլ եւ յստակ առոգանութեամբ կարդալ հատուածներ: Եւ ի՜նչպէս կապուած են այդ դպրոցին: Մարդ կը յուզուի ի տես այդ մանուկներուն, ու այդ մանուկներուն համար աշխատող Զափահաս որբերուն: Կը յուզուի եւ կը ցաւի որ ինչո՞ւ անոնք տեւականօրէն չպիտի մնան հոն: Հինգշաբթիները եթէ դպրոցական օր չեն, բանուորական օրեր են, ուրեմն միայն կիրակիները կը մնան: Հապա՞ այդ տղոց արեւը, խաղը եւ հանգիստը:

Ուրեմն ամբողջ միջին Ֆրանսայի մէջ եռուզեռ մը կայ: Կամեցողութիւններ չեն պակսիր: Մեր ամէնէն յետին գաղութն ալ ի վիճակի է դպրոց մը պահելու: Գոնէ մանկապարտէզ մը: Այս մասին վէճ կայ:

Ահա կարեւոր պարագայ մը որ կ՚ուզեմ շեշտել: Եթէ ամենափոքր գաղութն ալ ի վիճակի է լաւ կամ նուազ լաւ մանկապարտէզ մը պահելու, դժբախտաբար ի վիճակի չէ շատ անգամ մանկապարտէզը բանալու: Որովհետեւ, մինչեւ բացումը կան շատ մը հոգեր, կարեւորը շէնքը, շէնքին յարակից ուրիշ Թէքնիք պէտքեր, գրասեղանը կամ ներքին կահաւորումը, ու մէկ առաջին եռամսեայի ապահովութիւնը: Այս բոլորը վեր են մեր ծանօթ վայրերու վճարելու կարողութենէն, առնուազն 4—5 անգամ: Սկսելով Լիոնէն մինչեւ Վալանս: Այս պատճառով ալ, Ֆրանսայի բոլոր կարեւոր գաւառներուն մէջ չունինք մանկապարտէզներ: Որեւէ կերպով պէտք է ելք մը գտնել այդ անել դըժուարութեան:

Այս արդէն համայնական նախաձեռնութեամբ գլուխ գալիք գործ է: Որուն գլուխը պէտք է կանգնիլ: Անգամ մըովերը յիշուած վայրերու մէջ դպրոցները բացուին, այդ գաղութները զանոնք կը պահեն դիւրութեամբ ու տարուէ տարի կը զարգացնեն: Վկայ Մարսիլիոյ շրջանի պարագան: Վկայ Փոն տը Շէրիւի 4—500 հոգինոց գաղութի պարագան:

Ի՞նչ կը հասկնանք համայնական նախաձեռնութիւն ըսե[լով]... Մօտաւոր անցեալի օրինակով բացատրեմ միտքս:

Մերձ. Արեւելքի Ամերիկ. Նպաստամատոյցը, Պոլսոյ մէջ Զինադարէն անմիջապէս յետոյ, Ազգային խնամատարութեան կ[ը]... ջարկէր ամերիկեան գործնականով. «Հայերդ որբերը պահ[ելու] համար ինչ գումար որ գտ[նէք]... մենք պիտի կրկնապատկենք...: արդէն հայկական նախաձեռ[նու]թիւնը եւ զոհաբերութիւնը ...նոր զօրաւոր ազդակ մըն էր:

Մօտաւորապէս այս հիմ[ու]նքով ալ պիտի լուծենք մեր ...կրթական ծանր հոգը: Ասոր ...մար պիտի կազմենք կրթ[ական] ֆոնտ մը: Այդ ֆոնտէն ...բաշխենք: Այդ ֆոնտով, ...ձայն տեղական պայման[ներու] իւրաքանչիւր վայրի մէջ ...տարրան համար պիտի վարձ[ենք] յարմար սրահներ: Ցեղեր կա[ն] պիտի գնենք: Ուրեմն, ...շէնքերը պիտի բարձրանան ...կան ֆոնտի յատկացումով ...ապագան ու բարգաւաճումը ...տի յանձնուի գաղութին: ...եղանակաւ մենք ի վիճակի ...ըլլանք դպրոցներ բանալ ...2. Ցէսին, 3. Ս. Շամոն, 4 ...5. Վալանս, 6. Փոն տ՚Օգնա, ...Ս. Էթիէն, 8. Պէլվիլ:

Առ այժմ այս ութը:

Այս ութին մէջ պիտի ...նանք 800 1000 երախա[ներ]... կ՚արժէ՞ այս քանի մը հարիւ[րա]ւոր երախաներու համար ...մը ստեղծել եւ որոշ զոհողութ[իւն] ընել:

Անկասկած:

Յաջորդով կը պարզեմ թէ ... պէտք է նախաձեռնէ այդ ֆոն[տի] կազմութեան եւ ինչպէս պէ[տք] է բաշխուի այդ գումարը:

Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ՇԵՐԱՄԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Ընթացիկ տարուան համար պատրաստուած եւ քննութ[եան] ենթարկուած են 118.644 տու[փ] շերամի հունտ:

Այս քանակութենէն 8000 տուփ պատրաստուած են պետա[կան] հիմնարկութիւններու ...մէն:

Ֆրանսայէն եւ Իտալի[այէն] բերուած են ընդամէնը 100[0] տուփ յատկապէս ...Պաղտատի տեսակներէն:

Հունտի քննութիւնը ...դրական արդիւնք: Քննութ[եան] ենթարկուած 118,644 տուփ[երէն] 117000ը ճանչցուած են ...առողջ. մնացեալները ...կէս-հիւանդ:

Շերամապահներուն ... բաժնուին առողջ տուփերը ...հիւանդ նկատուած ...վար պիտի դրուին շերամ[ապա]հական կայանին մէջ:

Շերամապահներուն ... բաժնուին 100000 տուփեր... ոնց հարիւրին 95ը ... տրուի Արեւմտեան վրա[ստանի]...

Մասնաւոր ուշադրութ[իւն]... առարկայ եղած է թթենի[ներու]... կումը, որ այս տարի պիտ[ի]... տարուի 100000 հեկտար ...բածութեան վրայ:

ՍԱՐԷՆ - ՁՈՐԷՆ

Ճափոնի մէջ կը հրատա[րակ]ուին 3000է աւելի թերթեր պարբերականներ:

⁂ Վիէննայի խորհրդա[րանի]... վին մէջ Սալիէրիի դեկավա[րութ]եամբ համերգ մը տրուե[ցաւ] 100 ... ուր միեւնոյն ատեն ...նակ նուագուեցաւ:

⁂ Սիպերիոյ պատմ[ութեան]... ը շինուեցան 1754ին, իսկ ... տրալիոյ մէջ 1788ին:

⁂ Ֆրանսական յեղափո[խու]թենէն առաջ, միայն ազն[ուա]կան տիկիններն էին որ ի[րա]ւունք ունէին ներկ[ուելու]... լու:

ՆՄՈՅՇՆԵՐ ՊԱՐՍԻԿ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

ՀՆՈՒԹԵԱՆ ՓՈՇԻՆԵՐԻ ՄԷՋ

Բաշիդ Եասամի, Ատրպէյճանի ժամանակակից ուրիշ գրողներ չէն դիւանները ու աղբիւրները պրպտելով կ'աշխատին երգել գէմքը 950 - 1000 տարուայ առաջ ապրած բանաստեղծի Մահէսթիի: Միևնոյն ատեն կը ժողվեն անոր գրչի արտադրութիւնները, օր մը հանրութեան յանձնելու համար անոր կեանքն ու գործը:

Դժբախտաբար նոր է սկսուած այս աշխատանքը եւ հնարաւոր չէ քիչ - շատ լրիւ գաղափար կազմել, թէեւ բանաստեղծուհիին տաղանդը անվիճելի է եւ իր մեծութիւնը. իբրեւ կին գրող, այսօր իսկ կը համարուի պարծանք պարսիկ գրական աշխարհին մէջ:

Բաշիդ Եասամի իբրեւ նմոյշ հայաստէր Տոքթ. Աֆշարի «Այանդէ» ամսագրի երկրորդ տարուան թիւ 7ին մէջ հրատարակած է Մահէսթիի քանի մը քառեակները, որոնց չորսը միայն աւելի հեշտութեամբ ու հարազատութեամբ հայացնելու հնարաւորութիւն տեսնելով, կը թարգմանեմ «Յառաջ»ի համար:

Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

*
* *

Կեանքիս թելը ձեռքից դուրս եկաւ,
Այսինքն եարիս վարսը ձեռքից դուրս եկաւ.
Ձեռքս ինձ եմ յանձնեցի իմ եարի համար
Քնով անցայ եարս ձեռքից դուրս եկաւ:

—

Ես քո խոստումը խիստ թոյլ գիտէի,
Նրա դրժումը հաստատ գիտէի:
Թշնամանքը որ, բարեկամ, ինձ արեցիր —
Վերջում արեցիր — սկզբում գիտէի:

—

Կրակը փչեց ու ծածկոցս վառեց
Եւ ծածկոցիս մէջ կէս դէմքս այրեց,
Մի՛ր, փչի՛ր, որ մոմը կանգնեցնեմ,
Մոմի ծայրի կրակը ողջ վարսըս այրեց:

—

Մինչ ե՞րբ, սիրուն, քո դարդից սիրտս արիւնով լցացի
Եւ տեսութեանդ սիրտս կեանքի գնով ծախեցի.
Խղճա՛, չէ՞ որ երկինքը չէ անծրեւում կեանքերը.
Գթա՛, չէ՞ որ գետնից չեն բուսնում սրտերը:

Մահէսթի

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋը

ՍԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Նորագոյն հայ գրականութեան առիթով» հատուած մը «Ցուսաբեր»ի խմբագրական շարքէն.

—Եթէ ճիշտ է որ ցեղային ոգին, ազգի մը աննիւթ գաղափարն ու անձեւ եւ անմարմին բարոյականը մեծագոյն ու միակ Արուեստն է, յարատեւօրէն ապրող ներքնաբար ուռճացող եւ տիրականօրէն ազդող ու ներգործող, ապա իրապէս նկարիչ ես այնչափ, որչափ վրձինդ ի վիճակի է ցեղիդ բարոյակերտ ու գաղափարաշունչ ոգին արտայայտելու. երաժիշտ ես այնչափ, որչափ ի վիճակի ես քու նուագով այդ մեծ ու աստուածաշունչ Արուեստին մերձենալու. քանդակագործ ես, եթէ քու քանդակով կոչուած ես անոր թարգմանն ըլլալու, եւ գրագէտ ես այնչափ, որչափ կարող ես այդ Ոսխտի, այդ Հզօր խղճալի, ցեղային այդ շքեղ ու ոգիացած երազի ջինջ ու պայծառ հայելին դառնալու: «Գրականութիւնը՝ կեանքի հայելին է», — բազմիցս կրկնուած ու յեղյեղուած ճշմարտութիւն մը, զոր պէտք է ըմբռնել ճի՛շտ այս իմաստով: Եթէ գրականութեան մէջ իրապէս հայելիացած չէ հարազատ պատկերը ցեղային մեծագոյն Արուեստի, որ համակ ոգիէ, բարոյական ու գաղափար, ապա հայելի չէ՛ այդ, այլ անփայլ ապակի: Ահա թէ ինչո՛ւ չկայ «արուեստ արուեստի համար», այլ կայ արուեստ — այդ Հաւատքին համար. չկայ «գրականութիւն գրականութեան համար» այլ կայ գրականութիւն — ցեղային այդ յաւերժական Ոսխտի, այդ մեծ Ոգիի, այդ ազգադրոշմ գաղափարի ու բարոյականի համար: Ահա թէ ինչո՛ւ ճակատիլ պէտք է ո՛չ թէ անոնց դէմ՝ որոնք «Թանտանս» (միտում կամ ձգտում) ունին, այլ անոնց դէմ՝ որոնք «կը բարոյախօսեն», այլ անոնց դէմ՝ որոնք «չեն բարոյախօսեր»: Հիմնական սրբագրութեամբ մը սակայն: Գրագէտ ըլլալու, յաւերժական գործ արտադրելու եւ ցեղին Բարոյականին, Գաղափարին ու Ոգիին անխարդախ թարգմանն ըլլալու համար ո՛չ թէ բարոյախօսել պէտք է՝ այլ բարոյագործել, ո՛չ թէ գաղափարախօսել պէտք է՝ այլ գաղափարագործել, ո՛չ թէ ոգեխօսել պէտք է՝ այլ ոգեգործել: Այսինքն խօսքեր չէ որ պէտք է տալ, այլ գործեր, ուր տարրացած, ուր արձանացած են ցեղին Բարոյականը, Գաղափարն ու Ոգին:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Աղեքսանդրիոյ մէջ, Ապրիլ 24ի առթիւ կազմակերպուած սգատօնին, Համաստեղ խօսք առնելով՝ հետեւեալ ձեւով կը պատկերացնէ հայ ազատագրութեան պայքարը.—

Երբ փոքրիկ էի դեռ, իմ մամս հէքեաթ մը կը պատմէր մեզ: Անիկա երկար եւ դժուարին ճամբայ մը կ'երկարէր մինչեւ հեռուները: Ճամբուն վերջաւորութեան կը կանգնեցնէր գեղեցիկ ու կախարդական գղեակ մը, իսկ ճամբու կէսին՝ եօթգլխանի աՀռելի էժտահար մը, որ կը խափանէր ամէն անցք եւ անհնար կը դարձնէր գղեակին մերձեցումը:

Իմ մամս ասպետներ ճամբայ կը հանէր, որոնք հրեղէն ձիերու վրայ նստած եւ սպառազէն՝ կ՚ւզէին ճզմել էժտահարին գլուխը. բայց, աւաղ, էժտահարը կը մնար անպարտելի եւ ասպետները իրարու ետեւէ կ'ունենային նոյն ողբերգական ճակատագիրը. զոհ երթալով իրենց յանդգնութեան: Բայց, իմ մամս բարի էր. ան կը յիշէր մէկը այդ ասպետներէն, որ նստած իր հրեղէն ձիուն վրայ, նիզակը ձեռքը կը սուրար դէպի աՀռելի վիշապը, որ երախը բաց՝ կը սպասէր նոր զոհերու: Քաջարի ասպետը այս անգամ կը խրէր իր նիզակը անոր երախին, կը սպաննէր էժտահարը եւ կը հասնէր վերջապէս իր երազներու գղեակին:

Մեր ժողովուրդի պատմութիւնը այս հէքեաթին մէջ խտացած կ՚ պատկերանայ ինձ շարունակ: Կախարդական գղեակը՝ մեր սիրելի հայրենիքն է, Հայաստանը: Եօթգլխանի հրէշը՝ մեր դարաւոր թշնամին, եւ տաժանագին եւ դժնդակ ճանապարհը՝ Հայաստանին հասնելու, անոր տիրանալու մեր անդուլ ու հաւատաւոր պայքարը:

Մա՛յր, ի՛նչ դառայլ դրոշմով ճակատս կնքեցիր:

Ինչո՞ւ, երբ դեռ մանուկ էի, ինքզինքս կը զգայի մինակ ուրիշներու միջեւ, օտարականի պէս:

Ինչո՞ւ միշտ եւ անվերջ կը սպասէի խորհրդաւոր գալուստը, զոր դեռ կը սպասեմ:

. . . . . .

Աւելի յետոյ, մարդիկ դիմակ դրին:

Ժպտեցան ինծի: Քաղցր խօսքեր ըսին ինծի:

Բայց անոնց ժպիտին տակ, քմծիծաղը գտայ անգութ տողոց:

Դառն խօսքերու տարափին տակ՝ հին ոխերը նշմարեցի:

Բայց, մինչդեռ Հայը՝ աչքը յառած աստղին որ իրմէ հեռո՛ւ, շա՛տ հեռու է ծագեր, յամառօրէն կը պեղէ իր ճամբան դէպի փրկութեան վերջին հանգրուանը, Հաւատքի ու խանդավառութեան երգը շրթներուն՝

Դո՛ւ երկնամերձ իմ հայրենիք, դու հինաւուրց իմ Հայաստան,

Անմահ բանի ըսպասաւորու, խորհուրդ խորին, ի՛մ Հայաստան,

Դու այլեւոր տեսիլներու աստեղազօծ իմ Հայաստան,

Եւ նոր խօսքի աւետաբեր, հազարավէրք իմ Հայաստան:

Հրեան կարծես, վհատ ու լըքուն, կը դառնայ հոն, ուրկէ կ'ուզէ փախչիլ:

Հաւատքի եհովան լքեր է իր հօտը ու պարպեր անոր տաճարները, որոնք արդէն փլեր ու խառնուեր են համաշխարհային փոշիին:

Ու թափառականը որ ամէն տեղ, ներքին տառապանքի պէս իր հետ կը տանի կարօտը սեփական երդիքի քաղցրութիւններուն, չարաշուք գիտութիւնն ունի վայրագ իրականութեան, աներեւոյթ ու անպարտելի բռնապետութեան որմէ խուսափումը ան կը փնտռէ երազներու աշխարհին մէջ: Հրէական հայրենիքը, այլեւս հող մը չէ, այլ խորհուրդ մը.

Ան այնքա՛ն բարձր է որ չես կրնար տեսնել:

Այնքա՛ն հեռու է, որ չես կրնար հոն երթալ:

Այնքա՛ն ընդարձակ, որ չես կրնար երեւակայել:

Աւելի՛ գեղեցիկ, քան քու երազ:

Եւ իր բոյնը հիմնելու յոյսէն վհատած՝ Հրեան կը դառնայ մարդկութեան,

Քու երկիրդ բոլոր մարդոց երկիրն է:

Ան սահման չի ճանչնար:

Հոն է ուր կը տառապին եւ ուր կը ներեն:

ՖՐԱՆՍԱԳԻՐ ՀԱՅ ՄԸ

Պ. Զարեհ Սթանպոլեան լոյս կ'ընծայէ ֆրանսերէն բանաստեղծութիւններու հատոր մը, Dividités:

ՔԻՉ ՄԸ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Փիէր Քրէանժ հրատարակած է հրեայ բանաստեղծներէ ժողովածոյ մը, որմէ կը քաղենք հետեւեալ յուզիչ կտորը: Բանաստեղծը կ'երգէ Հրեաներու մեկուսացումը ուրիշ ցեղերու բազմութեան միջեւ: Հայ բանաստեղծը չպիտի կրնար աւելի պարզ ու մաղձոտ շեշտեր գտնել, երգելու համար իր ցեղին ճգնանքը՝ համաշխարհային քառուղիներու վրայ...

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ
ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ
«ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ»
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
(ՎԷՊ ՄԵՐ ՕՐԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ)
ԱՌԱՋԻՆ ԳՈՐԾԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳՐՈՂԻ ՄԸ
ՈՐ ԿԸ ՅԱՅՏՆՈՒԻ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԻՋՈՑԱՒ

ՀԱՅ ՄԸ ՈՐ ԱՇԽԱՐՀԻ ՇՐՋԱՆԸ ՊԻՏԻ ԸՆԷ ՈՏՔՈՎ

Գէորգ Թորոսեան անունով հայ մը յունարէն «Ֆօս» թերթին մէջ հրատարակած է հետեւեալ նամակը.

— «Երբ 1925ի յուլիսին կ'անցնէի Սելանիկէն, ձեր թերթը գրած էր հետեւեալ քանի մը տողերը.— «Իբրեւ աշխարհի շրջանը ընելու նպատակով Յունաստանէն ճամբայ ելած առաջին մարզիկ, բոլոր Յոյներուն ծանօթ եւ Արեւմտեան Թրակիոյ Սոֆլու քաղաքէն օրագրող Պ. Գէորգ Սարաֆեան, յանձն առած է ոտքով շրջիլ ամբողջ աշխարհը:»

Կը խնդրեմ հիմա շեշտել, թէ այն ատեն, պետական առողջապահական սպասարկութեանց կողմէ անկարող նկատուեցայ այդ գործը գլուխ հանելու: Եւ սակայն, ատկէ վերջ, 28 ամիսներու ընթացքին, ճիշտ 34,817 քիլոմեթր ճամբայ կտրեցի, առանց ի հարկէ ուզելու սուտ հանել բժիշկներու այն կարծիքը թէ ես տկար թոքեր ունիմ: Չմոռնամ աւելցնել նաեւ, թէ այս երկար ճամբորդութեանս ընթացքին կռնակիս վրայ ունեցած եմ 15 օխա բեռ, հագուստի, թուղթի, եւայլնի վերաբերեալ:

Հիմա ամուսնացած ըլլալով, որբ եւ աղքատ, բայց մարզասէր Հելլէնուհիի մը հետ, յառաջիկայ յունիս 29ին, կնոջս հետ ընկերակցաբար, պիտի ձեռնարկեմ հետեւեալ ծրագրիս գործադրութեանը: Քալելով ճամբայ պիտի ելլեմ Յունաստանէն եւ կարգով պիտի անցնիմ Սերպիայէն, Պուլկարիայէն, Ռումանիայէն եւ Սեւ ծովը շրջելով անցնելով, պիտի ուղղուիմ դէպի Պաղեստին, Եգիպտոս, Արաբիա, մինչեւ Հնդկաստան, ուրկէ պիտի վերադառնամ կարմիր ծովու վրայով Հապէշիստան, Տրիպոլիս, Ալճերիա, Մարոք եւ Ճիպրալթարի նեղուցէն՝ Փորթուկալ, Սպանիա, Ֆրանսա, Իտալիա, Ալպանիա եւ Սելանիկ, իբրեւ վերջին կայան:

Հաւանաբար արկածախնդրութիւններով լեցուն այս ճամբորդութեանս տպաւորութիւնները ուզեմ ձեզի ղրկել հրատարակութեան համար:»

- ՔԱՆԱՏԱՅԻ մէջ դեռ կան 106,000 զտա՛րիւն Հնդիկներ:

ԿԵՍԱՐԻ ժամանակ Աղեքսանդրիոյ գրադարանը ունէր 700,000 «հատոր»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐԸ եւ ՃՆՇՈՒԱԾ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ. Հեղինակ՝ Վ. Լէվինսկի: Թարգմանեց՝ Կ. Սասունի: Մատենաշար «Դրօշակ» թիւ 67: Հրատ. Հ. Յ. Դաշնակցութեան: 1929, Փարիզ: Գին 10 ֆրանք:

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ՏԱՐԵՑՈՅՑ. (1929): Կազմեց՝ Հայկ Գարագաշ: Բ. տարի: 450 էջ և պատկերազարդ: Գին 1 տոլար 30 (Թղթատարի ծախքով): Հասցէ. — Haig Karakache, Téheran, (Perse):

ՍՈՒՐԻԱՀԱՅ ՏԱՐԵԳԻՐՔ. կազմեց՝ Հ. Պալեան: 1929. Ա. տարի: 316 էջ եւ պատկերազարդ: Գին 1.50 տոլար: Հասցէ,— Journal «Azdak», B. P. 587, Beyrouth. *Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի մօտ:*

ԳԷՈՐԳ ՄԵՍՐՈՊ (Գրական և ուսուցչական գործունէութիւն 25ամեայ յոբելեանի առթիւ): Սոֆիա: 1929:

MARSEILLE, LA PROVENCE ET LES ARMÉNIENS, *հեղինակ* Charles Diran TEKÉIAN, Licencié en Droit, ancien Commissaire de Marine. Marseille, 1929, 72 էջ.

ՀԱՅ ԵՐԳԸ ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ԱՌՋԵՒ

Յառաջիկայ հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Salle de Conservatoireի մէջ (2bis Rue du Conservatoire) տեղի կ'ունենայ նուագահանդէս մը, որուն կը մասնակցի Օր. Տիրուհի Ջառափեան: Պիտի նուագէ Կոմիտասէն հինգ պարեր:

ԱԿՌԱՅԻ ՑԱՒ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ՍԱՆԴՈՒԽԷՆ ԻՆԿԱԾ Է...

Շուշան այժմ սրտէն վիրաւոր թագուհի մըն էր, պատերազմին մէջ յաղթական, պարտուած թագաւորի հոգին ճնճղուկի մը պէս իր ափին մէջ, բայց գառնաբածին անունը միշտ շրթներուն...:

— Շուշանը ծոցուորած է, աչքդ լոյս. աչքալուսանքս, խօսեցաւ գիրուկ սպասուհին:

Աղան ճերմակ մէճիտ մը դրաւ անոր ափը:

— Եթէ քեզի նմանի ձեռք մըն ալ ջանփաս հագուստ պիտի կարել տամ, յարեց չարամիտ սպասուհին, աղան նոր կասկածի մղելու չար դիտումով, տեսակ մը ժպիտ պտտցնելով իր դէմքին վրայ:

«Եթէ տղան քեզի նմանի՜» կրկնեց Թաթոս Էֆէնտին մտամոլոր, ու հոգին նորէն փոթորկեցաւ:

Այդ օր՝ թէ փաշային ներկայացած ատեն, թէ վաճառատան հաշիւները քննելու պահուն, եւ թէ Առաջնորդին հետ խօսակցութիւնը շարունակելով մէկտեղ միտքը մէկ բանով էր զբաղած: «Եթէ տղան քեզի նմանի՛»... հապա որո՞ւ պիտի նմանի կը մտածէր քաղքցին:

Այդ իրիկուն առանց բերանը բան մը դնելու պառկեցաւ: Շուշանն ալ անխօս անձնատուր եղաւ անկողնի կեանքին:

Այդ գիշեր նորէն երազն եկած էր գառնարածը: «Ա՜խ, իմ խեղճ մանչուկս» քանիցս կրկնեց աղջիկը արտասուելով ու թեւերուն մէջ ամուր սեղմելով Թաթոս էֆէնտիին հաստ վիզը, որ խոզի կերպարանք կուտար անոր կարմրած եւ հաստամորթ դէմքին:

Մխթարը ինկած էր Շուշանի ոտքերուն տակ եւ կ'աղաչէր. «Եկուր Շուշա՛ն, եկուր քեզի փախցնեմ»:

«Պիտի գամ, տա՛ր ինձ Մըխթա՛ր, տա՛ր, ազատէ զիս այս գազանէն» քանի՛, քանի՛ անգամ պոռաց Շուշան այդ գիշեր երազին մէջ, իր խօսքերով քաղքցին արթնցնելով եւ անոր սիրտը խոցելով:

Բայց չար մարդիկ զարկին, սպաննեցին գառնարածը, հօտին ոչխարները փախան լեղապատառ: Մխթարի արիւնաթաթախ դիակն իր առջեւն է հիմա: Ժողովո՛ւրդ, ժամուորներ, օ՜, յուղարկաւորներ: Շուշան մազերը փետտեց: Մխթար, մանչո՛ւկս, կեցիր, ես ալ կուգամ, տա՛ր, տար զիս». փփուրը օղակեց անոր փոքրիկ բերանը ու խռխռալ սկսաւ:

Հեռու փողոցներէն շուներու չարագուշակ ոռնոցը խառնուեցաւ հովերուն ձայներուն:

— Ամո՛ւր սեղմէ կոկորդը... Չէ՛, վերջացաւ. փսփսաց գիրուկ սպասուհին:

Եւ տէրն ու ծառան լամպը մարեցին եւ կամացուկ մը միւս սենեակը փոխադրուեցան:

— Սպասուհին կը սիրէ. — սկսան խօսիլ դուռն ու դրացին, ու այլեւս թթխմոր փոխ չառին Թաթոս էֆէնտիի տունէն...

*
* *

— Ցանիքէն ինկած է... հա, հա, հա, հա՛, այ շունշանորդիներ, թի՛ւ, ի՛ւ, իւ ձեր նամուսին, ձեր անունին:

Սառած փողոցներու մէջ, այսօր ձիւնը նորէն աղիողորմ ճըճռալով կը տրորուի անցորդներու սեւ ոտքերուն տակ: Մարդահեղեղը հովերէն քշուող ալիքներու նման տարուբերուելով, բերդաքաղաքէն մինչեւ հեռաւոր ծառաստանները կ'երկարի:

Ծխնելոյզները բարձր ու գորշագոյն ամպերով պաշարուած են: Անցորդներու պեխերուն ծայրերը կը շրխկան, սառած գոլորշիներու սառցէ լոլանրէն:

Շուշանցի կարօի անիւը կոտրած սայլին տակ, թաց հողի վրայ նստած է Մխթարը, նորէն անցորդներուն թքնելով եւ հայհոյելով՝

— Սանդուխէն ինկած է, թո՛ւ շո՛ւն շանորդիներ: Գեղացին աւելի բարի է ու գթոտ քան քաղաքացին: Ի՜նչ փոյթ թէ օր մը, խենդ Մխթարը այրէ նաեւ իր անիւը կոտրած սայլը, կը մտածէր Շուշանցի կարօն, ականջ չկախելով թաղեցիներու եւ կնոջ տրտունջներուն:

— Աստծու ստեղծած է. մեղք է.— այս էր կարօի պատասխանը բոլորին:

— Անի՛կ, Մխթարին կերակուր տո՛ւր.— այս էր կարօի պատուէրը ամէն առտու անկողնէն ելած պէս:

Իսկ երբ կտաւէ երկար շապիկը ամխներու կեղտ ու մուրին մէջ գզգզուած, տաշեղ դարձած բզիկ-բզիկ կը կախուէր խենդին ուսերէն, անոր մարմնի չցուցադրուելիք մասերը երեւան հանելով, բարի պառաւները կտաւէ նոր շապիկ մը կը կարէին եւ Մխթարի մերկութիւնը կը ծածկէին:

Խենդը թաց ու կանաչ ճիւղերու ամբողջ խուրձը կը ցրուէր ծխացող խարոյկին հետ, չորցած հացի փշրանքներ կրծոտելով ու մինչեւ յատակը պարպելով հողէ փարչին սառցախառն ջուրը, ու գլուխը թաց խսիրի կտորին, աչքերը պսպղուն աստղերուն՝ կը քնանար:

— Մխթարն աղջի՜կ է.— կը պոռային փողոցի չարաճճի մանուկները, քարեր ու փայտի կտորներ նետելով, անգութ եւ անպատուհան բնակարանէն ներս:

Խենդը խելացի տեսք մը կ'առնէր, կը շոյէր թաւ ու սեւ մօրուքը, պեխերը կ'ոլորէր, գլխի գզգզուած մազերը մատներով կը սանտրէր:

(Շար.) ԱԶԳԻՆ

"ՄԱՅԻՍ 28„Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

26 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ «ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ»Ի ՍՐԱՀԸ

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄՕՏ ՕՐԷՆ

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ֆրանս. Հայ Սկաուտական Միութեան կողմէ

Այսօր կիր. առաւօտ ժամը 9.18 Patte d'Oieի դաշտին վրայ, Մէօտօնի անտառին մէջ:

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ *ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է*

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— *Տողեկառք առնել՝* Invalidesէն *կամ* Pont Mirabeauէն, *իջնել՝* Meudon-Val-Fleury. *առաջնորդող սկաուտներ պիտի սպասեն ժամը 9—14.30:*

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

18 մայիս Շբ. գիշեր ժամը 8.30ին, Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ

8 Rue Danton, Métro: St. Michel

կը ներկայացուի՝ ՄԱՐՈՒՈՂ ՃՐԱԳՆԵՐ (Ա. ԱՐԷԼԵԱՆԻ)

ԵՒ ԱԲԻՍՈՂՈՄ ԱՂԱ (*զաւեշտ*) Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

Տոմսերու համար դիմել Արման Կոթիկեանի, 7 Rue de Tournon, Paris (6e) *եւ հայկ. բոլոր ճաշարաններըս:*

Կ'ՈՒԶՈՒԻ *քիչ շատ վարժ գրաշար մը:*

Մնայուն գործ: Դիմել՝ Յառաջի:

Տօքթ. Ա. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

36, Rue de Bellefond, 36

PARIS (9e)

մէթրօ՝ Poissonnière

Tél. Trudaine 88-77

Կ'ուզուի *Երիտասարդ հայուհի մը ժիլէի գործի համար: Դիմել անմիջապէս Տիկ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆի,* 121 Rue Marcadet, Paris (18e): *Մէթրօ՝* Marcadet, Nord-Sud: Jules Joffrin.

ՃԱՇԵՑԷ՛Ք ԵՒ ԸՆԹՐԵՑԷ՛Ք

BOULANT

ՃԱՇԱՐԱՆ ՊՈՒԼԱՆ

չետեւեալ չափաւոր գիներով

12 ֆրանք՝ 34 Bld. St. Michel

16 ֆրանք՝ 1 Bld. Montmartre

18 ֆրանք՝ 35 Bld. des Capucines

Կ'ուզուին *Թիսէօզներ (հիւսող), տէվիտէօզներ (կծիկ շինող) եւ մուլինէօզներ (մետաքս մանող) գործաւորուհիներ: Դիմել՝* Usine de Tissage et Moulinage Favot à Virieu sur Bourbre Isère.

EMPIRE, Միւզիք-Հոլ. 37 Av. Wagram

Cirque de Paris	Էքոլ Միլիթէր	ամենալաւն ու աժանը	2-14 ֆրանք

Կ'ուզուին կին գործաւորներ՝ ճին հագուստնորոգելուհամար՝ մեքենայով եւ ձեռքով: Ցեւական աշխատանքը ապահովուած է, ամէն ժամանակի համար առանց դադարի: Լաւ վճարում:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ նաեւ կին վարպետ մը (contremaîtresse): դիմել՝

I. Landau & Fils,

37, Rue de la Voute - Paris (12e): մէթրօ վ.էնսէն:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում արյանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներ. հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ջերմամիզ.) եւ վարիսի: Մասն. լապօռաթուառ: Խղճամիտ եւ արագ խորհրդակցութ. ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12.*

Շահաւոր գործ մը

մեկնումի պատճառաւ ծախու է՝ քիչ դրամագլուխով շահաւոր եւ պատրաստի գործ մը: դիմել. P. Balentz, 233 Fbg. St. Martin, Paris (10e), Métro Louis Blanc.

WAGRAM AUTO

Կ'ապահովէ արտօնագրի ստացումը 100 ֆրանքով:

63 Av. de Wagram մէթ. Ternes

73 Av. Gde. Armée » Maillot

149bisBd. Villette, Aubervilliers

ՀԱՅԵՐԷՆ ՓԼԱՔՆԵՐ

ՈՒՆԻՆՔ ֆոնոկրաֆներ եւ յայտնի արուեստագէտներու փլաքները՝ Հայերէն, Յունարէն, Թուրքերէն, Հրէերէն, Արաբերէն, Սպաներէն, Ալժերիական, Թունուզական եւ Մարոքեան: Միակ ներկայացուցիչը Ֆրանսայի: դիմել՝ Jos. de Padova, 117 Passage du Caire, Paris (2e).

Տք. գաղտ. գիտութ. գուշակուհի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ԶԷՆԻ

Կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու: Ամէն օր (Կիր.ն ալ մէջը) ժ. 3—7, բացի Եշ.է: 60 rue Pigalle,Paris.

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

ԱՑՑԵԼՈՒ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼ

Հասցէ՝ 48 Av. de l'Econome

Blanc-Mesnil (S. et O.)

կը ստանձնէ հաշուապահական ամէն տեսակ գործեր եւ կուտայ տուրքերու վերաբերեալ տեղեկութիւններ:

Չափաւոր գին

Բ. ԱԲԳԱՐԵԱՆ

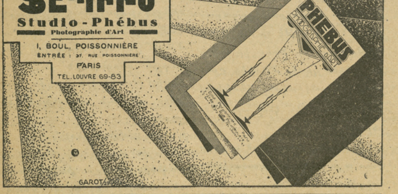
վկայեալ հիւանդապահ, նախկին տասնապետ հիւանդապահ Արեւելեան բանակին, 14 երկար տարիներու փորձառութեամբ կը խնամէ ամէն տեսակ հիւանդներ: *Մասաժ, վանտուզ, փիքիւր, փանսըման* եւայլն: վկայեալ աղքատներուն ձրի:

Հասցէ՝ 6 Rue Grégoire du Tours. Paris (6e),

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: F. SOUVIGNY

ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տօքթ. Յ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ եւ ՇԱԲԱԹ ՕՐԵՐԸ 3.30—5.30

29 Place des Fêtes (Paris XIX) Métro, Place des Fêtes

Շավիլի մէջ ամէն օր 10-12, տղայոց, ներքին, աչքի հիւանդութ.

27 Ave. Bellevue, Chaville (S. et O.) *Թէլ. Շավիլ 37*

եթէ կ'ուզես ունել միշտ յաւը

ու վճարել միանգամայն աժան. դիմէ

24, Rue St. Lazare, PARIS (9e)

ՃԷՆԱԶԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.ԵԱՆ

Արեւելեան ուտեստեղէններու մթերանոցը:

Տօքթ. Մ. Տ. ՆՈՐԱՅՐ

ՆԵՐՔԻՆ եւ ԿԻՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

17 Rue Lamartine, PARIS (9e)

Թէլ. Trudaine 92—47, մէթրօ՝ Cadet, Nord Sud, N.D. de Lorette

Ամէն օր 14—19 կիրակի եւ տօն օրեր 10-12 *և* ժամադրութեամբ

ՎԱՐՁՈՒ ԽԱՆՈՒԹ

Վարձու է գեղեցիկ խանութ մը յետնամասով եւ բնակութեան յարմար մեծ սենեակով մը: իրաւունք կը տրուի դերձակութեան, պերճանքի առարկաներու առեւտուրի, քոնֆէքսիոնի եւ նման վաճառականական գործերու: Ջուր, կազ, ելեքտրականութիւն եւ շարժիչ ուժ:

8 տարուան *պայլ*, տարեկան վարձք՝ 6000 ֆր. եւ *շարժ*:

Մանրամասնութիւններու համար դիմել՝ 13 Rue St. Gilles, փարիզ: խանութը այցելելու համար նախապէս ժամադրուիլ հեռաձայնով, Turbigo 83-95:

1911—1929

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԱՄԵՆԱՀԻՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

ԱՐՄԵՆԱԿ ՇԱՀՐԻԿԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է 16 Rue Pigalle

Հայերու համար մասնաւոր գին խնամուած աշխատանք

Տօքթ. ՏԻՐԱՑ

Վ.ԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ, (Licencié ès Sciences)

նախկին Interne փարիզի Hôpital des Enfants Maladesի

եւ մասնագէտ մանկանց եւ ներքին հիւանդութեանց

24, Rue des Grands Augustins, Paris (6e) Place St. Michel

Հիւանդ կ'ընդունի Գշ. Եշ. Ուր. եւ Շբ. օրերը, ժամը 1էն 4

Ինչպէս նաեւ մասնաւոր ժամադրութեամբ

Métro St. Michel *եւ* Odéon Tél. Littré 60-46

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ

CLINIQUE UNIVERSELLE

5 Rue Euryale-Dehaynin (*փողոցին մէջ եւ ոչ անկիւնը՝* Av. Jean Jaurèsի *թիւ 81 եւ 83ի մէջտեղը*). Tél. 60-84

Ամէն տեսակ ներքին հիւանդութիւններ՝ ամէն օր ժամը 2.30-7.30: Քիթի, կոկորդի, ականջի եւ աչքի հիւանդութիւններ, Գշ., Եշ.Շբ.5-7.30, Ակռայի հիւանդութիւններ, ատամնաշար, քուրոն, եւայլն, եւայլն: Չափաւոր գիներ եւ խնամուած աշխատանք: Կը խօսուի Հայերէն:

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ (Հաստատուած 1923ին)

CABINET V. YARJANIAN

Հասցէ՝ 5 rue du Cardinal Mercier, PARIS (9e)

Tél. CENTRAL, 97-39 *եւ* 96.70

կը ստանձնէ պատժական, քաղաքային եւ առեւտր. դատեր *պաշտպանելով Ֆրանսայի Հանրածանօթ պաշտօնակիցներու հետ, վարչական եւ հիւպատոսարանական գործերու արագ հետապնդում: Արկածի դատերու մասնաւոր ճիւղ,* առանց կանխավճարի: *ՖՐԱՆՍԱ մտնելու համար, ձեռնհաս իշխանութիւններէ արտօնագրի ստացում: (ԱՖԻՏԱՎԻԹ): Քաղաքային ամուսնութեան արագ գործողութիւն: Վիզա ամէն երկրի համար:*

Գաւառներէն եւ արտասահմանէն եղած գիմումներուն կը պատասխանուի անմիջապէս: Խորհրդակցութիւնները ձրի են:

Դիմել ամէն օր, 9էն 12 եւ 2էն 7, բացի Կիրակիէ

ԾԱԽՈՒ ԵՒ ՎԱՐՁՈՒ ՎԻԼԼԱՆԵՐ

ԾԱԽՈՒ Է վիլլա մը, 114 Rue Victor Hugo, Պուա Քոլոմպ, փարիզէն 11 վայրկեան հեռու: 6 փիէս, մեծ արհեստանոց, բարձրադիր ստորնայարկ, բաղնիք, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, Թէլէֆոն, կեդրոնական ջեռուցիչ եւ փոքրիկ պարտէզ: գին՝ 220,000 ֆրանք,— վճարման դիւրութիւններ: Տարեկան վարձք 12.000 ֆր. եւ *շառժ:* վարձու կը տրուի նաեւ ծախելու խոստումով:

Ուրիշ վիլլա մը 5 փիէս, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, կառաժ եւ փոքրիկ պարտէզ: գին՝ 150,000 ֆր.: Տարեկան վարձք 8000 ֆր. եւ շառժ: վարձու կը տրուի ծախելու նաեւ խոստումով: դիմել սանտիրոջ Branger, 5 Rue Cambon, Paris.

☞ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Հայկ. եռագոյն ժապաւէններու Ֆրանսայի միակ կեդրոնատեղին է

ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ LIBRAIRIE N. AGOPIAN

191 Cours Lafayette 191, LYON

Ունինք կրամետաքս ժապաւէններ 1—20 սանդիմեդր լայնքով ինչպէս նաեւ եռագոյն դրօշակներ մէկուկէս մեդր մեծութեամբ:

ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ ԳԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ՆՄՈՅՇՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԿԸ ՁՐԻ

Տօքթ. ԱՍԼԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԹՈՔԵՐՈՒ ԵՒ ՍՏԱՄՈՔՍԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Մասնաւոր յարկաբաժին՝ մորթային եւ վեներական ախտերու դարմանատան մէջ կը բուժէ ULTRA-VIOLET ճառագայթներով յօդացաւ, Ջղացաւ (Sciatique), Նէվրալժի, Անարիւնութիւն, Ոսկրաթերութիւն (Rachitisme) եւայլն:

16 Rue Bleue, Մէթրօ՝ Cadet. Հեռ. Provence 73-67

Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԱՄԷՆ ՕՐ ԺԱՄԸ 9—12 եւ 2—7, ԿԻՐԱԿԻ 9—12

ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆ ԱՐԱՆՑ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ

Թ. ՈՒՆՃԵԱՆ ԵՒ ՈՐԴԻՔ

ձոխ մթերք անգլիական եւ ֆրանսական կերպասներու

ՎԵՐՋԻՆ ՆՈՐԱՁԵՒՈՒԹԻՒՆ

66, Rue d'Hauteville, Tél. Prov, 67-07 Métro, Poissonnière

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՆՈՐ ՀԱՍՑԷԻՍ

ԴԵՐՁԱԿ Ս. ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ

3 Rue Montholon, PARIS (9e) Métro: Poissonnière

ՓԱՍՏԱԲԱՆ

ԳՐ. ԹԷԼԼԱԼԵԱՆ (ԳՐԻՄԻԹԷԼ)

Contentieux Général, R. C. Seine 423631

Հեռաձայն Ménilmontant 66-64

Ամէն տեսակ դատեր, վարչական գործեր եւ պաշտօնական գրութիւնք, ամենալաւ պայմաններով:

Արկածի *դատերու մասնագիտութիւն:* Առանց կանխավճարի:

Ընդունելութեան ժամեր, առաւօտ 9.30էն 10.30, կէսօրէն վերջ 2-3 եւ 7էն 8.30: Մէթրօ՝ Ménilmontant. *Թրամվէյ 5 եւ 26, Օթօպիւս* BC, BG, O *եւ* Q.

Հասցէ՝ G. Tellalian, avocat, 72 Rue de Ménilmontant, Paris (XX)

ԱՐԱՔՍ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱՏՈՒՆ

9 Rue Papillon, PARIS, Tél. Prov. 49-31

Տօքթ. Ե. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ

ՆԱԽԿ. ԲԺՇԿԱՊԵՏ ԹԻՖԼԻԶԻ Կ. ԽԱՉԻ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐՈՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ, ՄԱՆԿԱՆՑ, ՄԻԶԱՍԵՌԱՅԻՆ, ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

42 Rue des Acacias, PARIS (17e) մէթրօ՝ Etoile

կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ

իսկ կիրակի օրերը միայն ժամադրութեամբ

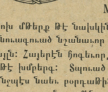
ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

Տէր եւ Տնօրէն՝ **ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ**

29, Rue (Place) des Fêtes, Paris. XIX. Tél. Nord 96-61

Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ: Աչքի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6: Քիթի, կոկորդի ու ականջի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3: ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԻԱԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ EXCLUSIVE

ՀԱՅԵՐԷՆ, ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ, ՅՈՒՆԱՐԷՆ

ՓԼԱՔՆԵՐՈՒ: ԳԻՆ 18 ՖՐ.

Պէլվիլի ծանօթ հայ նպարավաճառ

Յ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ

28 Rue Lesage, PARIS (20e)

Métro Belleville Tél. Ménil. 61-85

ճոխ մթերք թէ նախկին եւ թէ ամենավերջին եղանակներու՝ երգուած եւ նուագուած նշանաւոր երգիչներէ, կազէլ, շարգը, խմբերգ, թագսիմ եւայլն: Հայերէն հոգեւոր, աշխարհիկ եւ գեղջուկ երգեր՝ թէ՛ մենակ եւ թէ խմբերգ: Տպուած ցուցակը ձրի է:

Ինչպէս նաեւ բորդաթիֆ լաւ կրամոֆոններ եւ արեւելեան նպարեղէններու լաւագոյնը ամենազեղ չեալ գիներով:

Սինկէր մեքենաներ

կը ծախենք գործածուած ՍԻՆԿԷՐ կարի մեքենաներ, ասեղներ, գործիքներ եւ մեքենայի ոտքեր: Աժան եւ լաւ: դիմել՝ միայն երկուշաբթի, շաբաթ եւ կիրակի օրերը ամբողջ օրը, Պօյաճեան եւ Արզուեան, 5 Rue Marceau. St. Ouen(Seine). մէթրօ՝ Clignancourt.

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

106 Ave. Kléber. PARIS (16e)

(Նախկին ՍԹԷՖԷՔԻ) Հեռ. Passy 72.56 R. C. Seine No. 438390

Տնօրէն՝ Պ. ԱՆՏՐԷ

Ամէն տեսակ ընկերութեանց պայմանագրութիւններ, ապահովագրական պայմանագրութիւններ, խնդրագիրներ, պատերազմական հատուցումներ, առեւտրական տուներու առուծախ:

Օրինական ամէն կարգի հետապնդումներ վարչական եւ հիւպատոսական իշխանութեանց մօտ:

Ֆրանսա մտնելու համար ձեռնհաս իշխանութիւններէ արտօնագրի ստացման խնդրագիրներ (ԱՖԻՏԱՎԻԹ):

Ամուսնութեան, ամուսնալուծման ձեւակերպութիւններ. ներկայացուցչութիւն Ֆրանսայի, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ բոլոր դատարաններուն առջեւ:

Ամէն օր ժամը 4—7, բացի կիրակիէ եւ Շաբաթէ

Յառաջի ընթերցողներուն համար խորհրդակցութիւնը ձրի

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՄԱՅԻՍ 1929

14 MAI 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 956 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓԱՐԻԶԻ ՏԻԿՆԱՆՑ «ԵԼՈՅԹ»Ը

«Յառաջ»ի մայիս 10 թուակիր թերթին մէջ, նոյնութեամբ հրատարակուած էր երկար զեկոյց մը,— «Փարիզի Տիկնանց Միութեան Հ. Կ. Խաչի Օգնութեան Մասնաճիւղին գործունէութիւնը»։

Երեւութապէս չէզոք այդ զեկոյցին մէջ, մասնաճիւղին վարչութիւնը կարգ մը քարեր կը գլորէր, մեծ զգուշութեամբ եւ մենք այդ մասն ալ հրատարակութեան տուինք առանց յապաւման, իբրեւ ապացոյց շիտակութեան եւ բարեացակամութեան։ Մեր կողմէ ոչ առաջինը, ոչ ալ վերջինը պակսած է մինչեւ այսօր։ Եւ հիմա կարգը եկած է որ Տիկնանց Կարմիր Խաչին վարիչները նոյնքան շիտակութեամբ լսեն իրենց «ելոյթ»ին պատասխանը։

Նախ արտատպենք իրենց զեկոյցը, «զանազան անունով Կարմիր Խաչերու մասին»․

— «Ամիսներ առաջ գրուեցաւ պետական կարմիր խաչին, Երեւան, ցոյց տալով որ արտասահմանի մէջ կը գործեն զանազան ընկերակցութիւններ, կարմիր խաչ անունով, առանց պետական կարմիր խաչին արտօնութեան։ Եւ խնդրուեցաւ նաեւ, որ պաշտօնապէս յայտարարուի թէ առանց Հայաստանի կարմիր խաչին արտօնութեան, ոչ մէկ ընկերութիւն իրաւունք ունի կ. խաչ անունը կրելու։ Արդէն պէտք է գիտնալ որ կ. խաչերը չեն կրնար գործել օտար երկիրներու մէջ, առանց պաշտօնապէս ճանչցուելու»։

Անուն չեն յիշած այս տողերուն մէջ, բայց չափազանց թափանցիկ է ակնարկը եւ պակասը կը լրացնենք մենք.— Այս գանգատը ուղղուած է Ամերիկայի Հայ Կարմիր Խաչին դէմ, որ տիրաբար կը գործէ տարիներէ ի վեր, եւ Արեւմտեան Եւրոպայի Կ. Խաչին դէմ, որ կազմուեցաւ 1928ի սկիզբները, ճիւղեր արձակելով ամէն կողմ, գաւառէն մինչեւ Փարիզ։

Երկու կազմակերպութիւններն ալ ծնունդ են անհրաժեշտ պահանջներու։ Առաջինը՝ ամերիկեանը՝ գնահատելի գործունէութեան պատմութիւն մը ունի արդէն, աւելի պերճախօս քան նոյն շրջանի այսպէս կոչուած «պետական» կարմիր Խաչը։ Ան ամէն տարի 10 - 13,000 տոլարի աջակցութիւն մը կ'ընծայէ հանրօգուտ ձեռնարկներու, Հայաստանի եւ գաղութներու մէջ, եւ կը լրացնէ պակասներ որոնք բաց են մնացած։ Երկրորդն ալ տակաւին երիտասարդ, կը քալէ նոյն ճամբէն, եւ կը խոստանայ դառնալ նոյնքան արդիւնաւոր։

Երբ արդէն Կարմիր Խաչ մը կար, աւելորդ չէ՞ր նոր մը կազմել։

Դժբախտաբար ոչ։

Առանց մանրամասնութեանց մէջ մտնելու, ըսենք, երկու բառով, որ 1926ին, երբ Եւրոպա եկաւ Հայաստանի կարմիր Խաչին պատուիրակը, ո՛ր եւ է բարեացակամութիւն չպակսեցաւ, իրականացնելու համար Կարմիր Խաչի միակ եւ միօրինակ ծրագիր մը։ Այն ատեն Հօկին ձեռքը անցած էր Մարսէյլի նախկին Կարմիր Խաչը, որ նոյնքան հին է, իսկ Ամերիկայի մէջ կը գործէին երկու անջատ Կարմիր Խաչեր։ Բժ. Կամսարական լուծեց Մարսէյլի կազմը, եւ նշանակեց նոր մը, որ չծնած մեռաւ։ Իսկ Ամերիկայի մէջ, հակառակ իր հաւաստիքներուն կամ հաւատքին, Երեւանի պատուիրակը չկրցաւ իրականացնել միացումը, եւ, պետական կնիք մը փակցնելով շինծու Կարմիր Խաչի մը, վերադարձաւ։

Ի՞նչ էր պատճառը այս անհասկացողութեան։ Պարզապէս մէկ բան,— ինչպէս Հօկի պարագային, Երեւան կ'ուզէր Կարմիր Խաչն ալ դարձնել խամաճիկ, եւ մանաւանդ քաղաքական պայքարի գործիք։ Կարմիր Խաչի — ինչպէս Հայրենիքի Օգնութեան Կոմիտէի — բուն ծրագրէն և նպատակներէն աւելի, կուսակցական եւ քաղաքական հաշիւները կը տիրապետէին։ Եւ իբրեւ հետեւանք, մինչեւ այսօր ալ Ամերիկայի մէջ կը գործեն երկու կարմիր Խաչեր,— մէկը այն որ ամէնէն գործունեան է եւ «դաշնակցական» կը համարուի, միւսը՝ ռամկավարներու, Հօկերու եւն. կրթնած ծաղրանկար մը, որ կը փառաւորուի «պետական»ութեամբ։

Այստեղ, Ֆրանսայի մէջ, քիչ մը տարբեր է կացութիւնը, բայց ոչ՝ հոգեբանութիւնը։

Գիտենք որ հինէն ի վեր կը գործէ Փարիզի Տիկնանց Կարմիր Խաչը, եւ կատարած է գնահատելի աշխատանքներ։ Մենք, մատնանշելով իր դերը, յաճախ քննադատած ենք զայն, իբրեւ շատ սահմանափակ եւ ազնուապետական։ Այս Կարմիր Խաչն ալ, իր հոգեբանութեամբ եւ գործունէութեամբ, մէկ մանրանկարն է Բարեգործականին։

Կը գործէ, կը հաւաքէ, կը բաշխէ համաձայն ափ մը պարոններու կամ տիկիններու հայեցողութեան, յաճախ տնավարի, եւ խուսափելով իրական պահանջներէն։ Մոռնալով թէ, երբ հիմնուեցաւ, հինգ հազար Հայ կար Ֆրանսայի մէջ, մեծ մասով առեւտրականներ, իսկ այսօր մեր հայրենակիցներուն թիւը կ'անցնի 50,000ը,— արմատախիլ ժողովուրդ մը՝ բազմազան պէտքերով։

Յետոյ, այնքան իր պատեանին մէջ կծկուած է այս Կարմիր Խաչը, որ մինչեւ այսօր ալ մասնաճիւղ չունի Փարիզէն դուրս։ Ան խոյս կուտայ ժողովուրդէն, եւ պատիւ կը սեպէ իր ազնուականութիւնը։

Կը խոստովանինք թէ վերջերս որոշ բարեփոխումներ կրած է, բայց ոչ այնպէս ինչպէս ցանկալի էր եւ մանաւանդ համապատասխան՝ ժողովուրդի բուն շահերուն։

Եւ ինչո՞ւ զարմանալ որ, անհաւասիկ իր կողքին կը կազմուի նոր Կարմիր Խաչ մը, բուն իսկ ժողովուրդի ծոցէն ծնած եւ պատրաստ՝ լրացնելու խոշոր պակաս մը։

Կը խօսինք այդ մասին։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՞ՆՉ ԵՂԱԾ Է ԱՐԴԻՒՆՔԸ

«Հայրենիք»ի խմբագրականէն (25 ապրիլ)․

—«Այս հարցականը կը թելադրէ մեզի նախատակներու սգատօնը, որուն յոյզերով կ'ապրինք այս օրերս։

Վերջին մէկ երկու դարերու պատմութեան ընթացքին, առաջին անգամն էր, որ թուրքիան՝ աշխարհի ամենազօրաւոր զինուորական պետութեան հետ զինակցած ըլլալով, ինքզինք ազատ կը զգար ամէն ոճիր յղանալու եւ գործադրելու։

Ու սանձարձակ քալեց արիւնի ճանապարհէն, իր ձագերը լափող հրէշին նման։

Թուրք հրէշը քալեց այդ ճանապարհէն, իբր թէ փրկելու համար պետութիւնը քաղաքական ներքին տագնապներէ եւ վերածելու համար զայն ներք նապէս ուժեղ ու տնտեսապէս կայուն՝ միատարր Թուրք պետութեան մը։

Այս նպատակը կրցա՞ւ իրագործել։ Թուրքիոյ ներքին կեանքը բացասական պատասխան կուտայ։

Թուրքիա կորսնցուցած է իր հողերու մեծագոյն մասը, մնացեալ մասի մեծագոյն տոկոսը վերածուած է աւերակներու։ Այդ ամայի տարածութեան վրայ ուրուականի նման երերտկող Թուրք ժողովուրդը՝ զրկուած իր աշխատող ձեռքերու մեծագոյն տոկոսէն հնարաւորութիւն չունի հողէն դուրս բերելու այնքան, որ իր սակաւապէտ գոյութիւնն ապահովէ։ Սակաւաթիւ օտար այցելուներ կը վկայեն սովի հաւասարող վիճակի մը գոյութեանը։

Կարճ խօսքով, այս օրուան Թուրքիան տնտեսապէս եւ ֆիզիքապէս քայքայուած պետութիւն մըն է, որուն կեանք ներարկելու համար գերմարդկային ճիգերու պէտք կայ։

Արդ, ժողովուրդի մը ամբողջական բնաջնջումի մեղքով ծանրաբեռնուած թուրքիան, իր անմարդկային արարքին իբրեւ արդիւնք, դարձած է ուրուականային պետութիւն մը։

Այս աղէտաւոր արդիւնքին առջեւ՝ փոխանակ սարսափելու, Թուրքիոյ անունը փոխած վարիչները կը շարունակեն քալել նոյն ճանապարհէն։

Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ մնացած բուռ մը հայութիւնը, որ քաղաքականապէս, տնտեսապէս եւ ամէն նկատումներով զանցառելի քանակ մըն է, տակաւին կ'ենթարկուի անասելի հալածանքներու, զոր, միայն Թուրքի դիւային ուղեղը կրնայ ստեղծել ու գործադրութեան դնել, առանց սեփական շահերու հաշիւը նկատի առնելու։

Այս բոլորը յստակ ապացոյցներ են, թէ մենք տակաւին գործ ունինք արիւնի տենչացող Մողոքի մը եւ ոչ թէ իրաւական կարգեր ունեցող պետութեան մը հետ։

Եւ այդ Մողոքին դէմ պար տաւորուած ենք պայքարիլ եւ ոչ թէ անոր բարեացակամութեան կոչում ընել, ինչպէս ոմանք կը թելադրեն մեզի, դուրսէն կամ ներսէն։»

ԹԷՀՐԱՆԷՆ դէպի արեւմտեան Եւրոպա օդանաւային շաբաթական նոր սպասարկութիւն մը սկսաւ՝ Մոսկուայի եւ Պերլինի ճամբով։ Նոյնպէս Թէհրանէն Մէշէտ օդանաւով թղթատարի եւ ճամբորդներու սպասարկութիւն մը բացուեցաւ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Պայքար Թուրքիոյ միսիոնարներուն դէմ

Պոլսոյ «ճիւմհուրիէթ»ը կը հրատարակէ հետեւեալ տեղեկութիւնը.

«Թուրք մամուլի անդամները հիմնեցին ընկերակցութիւն մը քրիստոնեայ միսիոնարներուն դէմ. առաջին գումարումը տեղի ունեցաւ մայիս 10ին։

Այս ընկերութեան նպատակն է՝ արգիլել աշխարհակալ պետութեանց գործիք նկատուած միսիոնարներուն գործունէութիւնը, Թուրքիա բնակութիւնը եւ քրիստոնէութիւն քարոզելը։

Այս ընկերակցութեան անդամակցելու կը հրաւիրուին բոլոր անոնք, որ կապ չունին միսիոնարներուն հետ եւ կ'ընդունին ներկայ ծրագիրը։

Երկուշաբթի (երէկ) տեղի պիտի ունենայ նոր ժողով մը, որու ընթացքին պիտի որոշուի վերջնական ծրագիրը։ Կառավարութենէն պիտի խնդրուի վաւերացնել զայն։

Միսիոնարներու դէմ կատարուելիք պրոպագանդին համար պիտի օգտագործուին մամուլը, գրքոյկներ եւ զանազան հրատարակութիւններ։

Կիրակի ընտրութիւնները

Կիրակի օր Ֆրանսայի մէջ կատարուեցան թաղապետական ընտրութեանց համեմատականի ընտրութիւնները։ Փարիզի մէջ ընտրուեցան 23 նախկին եւ 13 նոր խորհրդականներ։ Հետեւաբար Փարիզի 80 թաղապետական ժողովին անդամները կը բաժնուին հետեւեալ կերպով — 11 ընկերվարական, 9 համայնավար, 6 արմատական - ընկերվարական, 3 հանրապետական - ընկերվարական, 6 անկախ - արմատական, 22 ձախ հանրապետական, 19 հանրապետական եւ 4 պահպանողական։

Ընկերվարականները Փարիզի մէջ կորսնցուցին 3 աթոռ։ Իսկ Լիոնի մէջ մեծ յաղթանակ մը տարին, շահելով 27 աթոռ, արմատական-ընկերվարականներու 23 և ազատականներու 7 աթոռին դէմ։ Էրիօ, որ երկար տարիներէ ի վեր Լիոնի քաղաքապետ էր, պարտուեցաւ այս անգամ։

Ալզասի մէջ ինքնավարականները տարին յաղթանակը։

Ընդհանուր կացութեան մէջ մեծ փոփոխութիւն մը չկայ։

Պարսկաստանի շարժը կը շարունակուի

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ երկրաշարժի ցնցումները տակաւին կը շարունակուին Խորասանի շրջանին մէջ։ Մասնաւորապէս Բոպաթ եւ Քայդան քաղաքներուն մէջ ժամ ընդ մէջ ցնցումներ կը զգացուին։

Նահանգի կառավարիչը, Շիր ու Խուրշիտի (Կարմիր Մահիկ) նախագահին հետ միասին աղէտեալ վայրերը դրկուեցան Շահին կողմէ։ Կը կարծուի թէ մեռածները 3000էն աւելի են։

Տասնեակներով բժիշկներ եւ մեծ քանակութեամբ դեղեր պէտք են՝ հիւանդներն ու վիրաւորները խնամելու համար։ Անհրաժեշտ են նաեւ վրաններ՝ պատսպարելու համար հազարաւոր հիւանդներն ու անապաստանները՝ մէջն ըլլալով բազմաթիւ կիներ եւ մանուկներ։ Սաստիկ երաշտութիւն մը կը դժուարացնէ օգնութեան գործը։

Խորհրդային Կարմիր Խաչը օդանաւերով հիւանդապահուհիներ, բժիշկներ եւ դեղօրայք ղրկեց աղէտեալ շրջանները։ Ռուսիայէն եւ եւ Թուրքեստանէն ինքնաշարժներով ուտելիք կը հասնի։

Այս աջակցութիւնները, ինչպէս նաեւ Թէհրանի ամերիկեան դեսպանատան 5000 տոլարի նուէրը անբաւարար են այնքան մեծ աղէտին համար։

Պարսկաստանի ելմտական նախարար իշխան Ֆիրուզ Միրզա, Նուսրէթ-էտ-Տովլէ, Մէջլիսին մէջ կարդաց Խորասանի ընդհանուր կառավարիչին մէկ հեռագիրը, որ մանրամասնութիւններ կուտար մայիս 2ին Շիրվանի եւ շրջակայ 30 գիւղերու մէջ պատահած երկրաշարժի մասին։ Ասոր վրայ խորհրդարանը 25,000 թուման (5000 անգլ. ոսկի) քուէարկեց օգնութեան համար։

Տիգրանակերտի ոճիրին շուրջ

Պէյրութի «Լիբանան» թերթը հետեւեալ կերպով կը պատմէ Տիգրանակերտի հայ-կաթոլիկ առաջնորդի սպանութիւնը.

Տիգրանակերտէն Պէյրութի հայ կաթոլիկ պատրիարքարանը գրուած ֆրանսերէն նամակ մը կը գուժէ տեղւոյն կաթողիկէ Հայոց առաջնորդ Յովսէփ Վ. Էմիրխանեանի եղերական ու խեղդամահ սպանութիւնը։ Կուսակալը մասնաւոր կերպով կը հրամայէ Զատկի երկրորդ օրը չկատարել եկեղեցական արարողութիւն։ Հ. Յովսէփ համարձակութիւն կ'ունենայ այս անօրինակ արգելքը տեղեկագրելու Էնկիւրի։ Կուսակալը զայրացած խստիւ կը կշտամբէ զինք. իսկ ապրիլ 2ին, 2 ժանտարմաներ և 4 ծանօթ Թուրքեր կ'երթան առաջնորդարան։ Փառաւոր ճաշկերոյթէ մը վերջ, ոստիկաններէն մին դուրս կ'ելլէ ու ատրճանակի բապառնալիքով լուսարարին անշարժութիւն կը հրամայէ։ Հիւրերը Տ. Յովսէփ վարդապետը շուտ մը կը խեղդեն, արժէքաւոր գոյքերը կը թալեն և Մինա Թիւթիւնճեանի անուան եկած ութ հարիւր ոսկին ալ առնելով կը հեռանան։ Առաւօտեան քննութիւնը կը կատարուի եւ խեղճ լուսարարը և տիկին Մինա իբրև ոճրագործ կը նետուին բանտ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԳԱՂԹԱԿԱՅԱՆԸ ՊԻՏԻ ՊԱՐՊՈՒԻ

«Ազդակ»ի մէջ կը կարդանք (4 Մայիս).—

Քանի մը օր առաջ գաղթականներու տեղաւորման յանձնախումբի ներկայացուցիչ հրամանատար Լաֆալ եւ քաղաքապետարանի կողմէ պաշտօնեայ մը, վրանաքաղաքի տնօրէնին ներկայութեան, վարի կայանի հանրակառքի գիծին կողմը գտնուող եւ մինչեւ դաշտ երկարող տարածութեան վրայ 700ի մօտ ընտանիքներու հրահանգ կուտան որ մինչեւ 6 ամիս պէտք է փոխադրուին Էշրէֆիէի թաղին մէջ իրենց համար գնուած հողամասը։

Գաղթականներու յանձնախումբը Էշրէֆիէի բարձունքին վրայ իր շինել տուած շէնքերէն զատ, վերջերս 250 ընտանիքի տեղաւորման բաւելու չափ ալ հող գնած էր միեւնոյն թաղին մէջ։ Շէնքերու շինութեան գործը արդէն աւարտած եւ 100 ընտանիքներու համար պատրաստ տեղ ապահովուած է։ Յանձնախումբը այժմ կ'ուզէ գործի ձեռնարկել եւ սկսիլ տեղաւորման՝ հետեւեալ ծրագրի հիման վրայ։

Սկզբունքով որոշուած եւ ընդունուած է որ ներկայ կայանները բոլորովին պարպուին։ Ներկայիս առաջին հրահանգը ստացող 700 ընտանիքներէն անոնք որ նիւթական կարողութիւն ունին եւ կրնան քաղաքի մէջ տուն վարձել, յետ քննութեան պիտի զատուին եւ ստիպուած պիտի ըլլան քաղաքին մէջ բնակիլ։ Մնացածներէն անոնք որ Էշրէֆիէի շէնքերուն մէջ բնակիլ կ'ուզեն, մինչեւ տասը տարի ամսական 7 սուրիական ոսկի վարձք պիտի տան եւ տասը տարի վերջ սեփականատէրը պիտի ըլլան իրենց բնակած շէնքերուն։

Իսկ անոնք որ այդ երկու միջոցներէն ալ զուրկ են, պիտի ստիպուին փոխադրուիլ Էշրէֆիէի բարձունքին վրայ գտնուած դաշտը եւ հոն իրենց միջոցներով կառուցուելիք բնակարաններու մէջ բնակիլ։ Այդ դաշտէն իւրաքանչիւր ընտանիքի համար պիտի տրամադրուի 8,50 քառ. մեդր հող։

ՄԱՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

Ապրիլ 20ին, Պէյրութի հայկաթոլիկ պատրիարքարանի նորաշէն յարկաբաժնի չորրորդ յարկի պատուհանէն արկածով մը կ'իյնայ ու կը մեռնի Յովհաննէս վարդ. Մութաֆեան, բնիկ Հաճընցի, 32 տարեկան։ Հանգուցեալը աւարտած էր Հռոմի վարժարանը ստանալով փիլիսոփայութեան տոքթօրի վկայականը։

ԱՊԱՏԱՆԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վերջին լուրերու համաձայն, Ապատանի մէջ անգլիապարսիկ քարիւղի ընկերութեան գործարանները դեռ զինուորական հսկողութեան տակ կը պահուին։ Պարսիկ կառավարութիւնը զանգուածային ձերբակալութիւններ կը կատարէ քարիւղի ընկերութեան բանուորներուն մէջ՝ զսպելու համար բանուորական շարժումը, որ դեռ չէ խաղաղած։

Բանուորները կը պահանջեն օրական վեց ժամ աշխատանք, ամսական 45 րուփի (մօտ 100 ֆրանք) նուազագոյն թոշակ, բանուորներու ներկայացուցչութիւնը գործարաններու ղեկավարութեան մէջ եւ հաւասար վարձում հնդիկ եւ պարսիկ բանուորներու համար։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ արտաքին նախարար Տոքթ. Աֆիֆի պէյ Լոնտոնէն Փարիզ հասաւ։

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ
ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ԲԱԶՄՈՒԹԻՒՆ.— «ՇՈՒՇԱՆԻԿ»Ի ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ՃԱՌԸ. — «ՀԱՅԵՐ, ՀԱՒԱՏԱՑԷ՛Ք ՁԵՐ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ».

ՊԷՅՐՈՒԹ, 1 մայիս (Սեփ. Թղթ.).— Այստեղ ալ, Զաւհասա Որբերու նորակազմ Միութիւնը նախաձեռնութիւնը ստանձնեց, տօնելու Ապրիլ 24ի սգատօնը: Հրճուանքով է որ կ'արձանագրենք այս փաստը. Փարիզէն մինչեւ Պէյրութ մեր Զաւհասաններն են որ կ'ուզեն վառ պահել աւանդութիւններն ու տօները մեր ժողովուրդին:

Հրաւէր ուղղուած էր բոլոր կազմակերպութիւններուն:

Պաշտօնական հրաւէր ուղղուած էր Կաթողիկոսութեան՝ ստանձնելու համար նախագահութիւնը, սակայն մերժեց, անոտի առարկութիւններով: Նոյն իսկ համարձակեր էին ներկայանալու կառավարութեան, արգիլել տալու սգահանդէսը...

Բայց սգահանդէսը տեղի ունեցաւ:

Ապրիլ 28ի առտուն ժամը 9ին, արդէն իսկ սրահը բաւականին լեցուած, նեղ կուգար այն հոծ բազմութեան, որ կ'ուզէր իր յարգանքի բաժինը բերել:

Ժամը 10,30ին, սգահանդէսը կը սկսէր նորաշէն Grand Théâtreի մէջ, ուր իրենց գլուխները խոնարհեցուցին մահաբեմին առջեւ, աւելի քան 2500 հոգի: Եւ դեռ հարիւրաւորներ տեղ չգտնելով իրենց տուները կը վերադառնային:

Սգաբեմին համար ծաղկեպսակներ ղրկած էին Զ. Ո. Միութիւնը, Հ. Յ. Դ. տեղական կոմիտէն, Հ. Յ. Դ. Աղբիւր Սերոբ խումբը, ֆրանսական Լաիքի սաները, Ֆրէրներու գոլէժի սաները, Հ. Մ. Ը. Մ.ը, Հայրենակցական Միութիւններէն՝ Կարնոյ, Երզնկայի, Ուրֆայի, Կիւրինի եւ Եօզղատի: Իսկ փոխան ծաղկեպսակի դրամական նուէր ղրկած էին, ի նպաստ Զ. Ո. Միութեան՝ Պոլսոյ եւ Շրջակայից Հայրեց. Միութիւնը, Խարբերդինը, Հայ Լէզգէոնականը եւ Մալաթիոյ ԿրթասիրացՄիութիւնը:

Մահաբեմը: Բա՛րձր: Ինչպէս կամար մը յաղթական, ուր մեր կեանքիսպայքարիմարտիկները եկան իրենց երգը երգելու, տասնըչորս տարիներ առաջ...

Ու խո՛ւնկը, եւ խորհո՛ւրդը որ արցունքներ կը խլէին Շոփէնի մահերգին ազդեցութեան տակ...

Ներկայ էին հայ եւ օտար կարեւոր անձնաւորութիւններ, բարձրաստիճան զինուորականներ եւ լրագրողներ: Սիրայօժար տրամադրուած էր, ֆրանսական զինուորական նուագախումբը: որու գոռ Մարսէյեզէն եւ Լիբանանեան քայլերգէն վերջ՝ սկսան հանդիսութիւնները:

Նախագահն էր բազմավաստակ գործիչ ընկեր Վահան Փափազեան, որ ներկայացուց Ապրիլ 11/24ի զանգուածային ձերբակալութիւնը: «Ժողովուրդը, որ զրկուած իր ղեկավարներէն, Թողուց քրտնաջան աշխատանքը եւ կարաւաններ կազմած քշուեցաւ դէպի կիրճեր եւ ձորեր»: Բացատրեց թէ ինչու հարուածը նախ Թրքահայութեան, եւ ապա կովկասահայութեան գլխուն իջաւ: Ու պատկերացուց հերոսական ինքնապաշտպանութիւնները Շապին-Գարահիսարի, Ուրֆայի, Սասունի, Սուէտիոյ եւ Վանի ու յետոյ Կովկասի:

«Ըմբոստացումներն են ու պայքարները, որ կը մնան պատմութեան մէջ: Այսօր մեր նոր սերունդը իր հոգիի եւ զգացումներու ամէնէն ընտիր ծաղիկները պիտի բերէ սփռելու համար մեր անծանօթ *զինուորի դամբարանի խորհրդանշանին, մեզի հետ Թափառող այս դամբանին վրայ. մինչեւ որ վաղը, մենք փոխադրենք զայն մեր նուիրական ու անկախ Հայրենիքը»:*

Օր. Ձեփիւռ-Աբէլ երգեց, «Դժնեայ գիշեր»ը, որմէ յետոյ զինուորական նուագախումբը, իր յարգանքի բաժինը ընծայեց նահատակներու դամբանին...:

Նախագահը բեմ հրաւիրեց Շուշանիկի *հեղինակ* Jean de Rohé*էն, հայասէր մը, որ այնպէս պատմեց ինչպէս տառապած հոգի մը: Ահա՛ իր բանախօսութիւնը նոյնութեամբ.*

— «Մեծ է իմ զգացած յուզումը, ի տես ձեր վշտերուն եւ տառապանքներուն խորհրդանշանին՝ այս մահաբեմին: Այսօր ձեր վշտի տօնն է, տօնը մէկ միլիոն նահատակներուն, որոնք ինկան գաղափարի մը համար. ազնիւ եւ սուրբ գաղափար, որունցմով տոգորուած պէտք է ըլլայ ամէն տառապած ազգ, որպիսին էք դուք: Ես անձամբ ականատես եղայ ձեր վշտերուն՝ տառապեցայ ձեզի հետ եւ հրաշքով ազատեցայ, ինչպէս ձեզմէ շատերը:

Դո՛ւք, Հայե՛ր, ունիք ազգութեան մը երկու գլխաւոր գնահատելի յատկութիւնները — *Քաջութիւնը եւ Հերոսութիւնը:*

Ցեսայ *Շուշանիկը.* ան վիպագրի մը երեւակայութեան մէջ ծագում առած եւ զարգացած տիպար մը չէ, այլ իրական հերոսուհիի մը տիպարը, զոր ես տեսայ աչքովս: Եւ ես վստահ եմ որ բազմաթիւ են ձեր մէջ Շուշանիկները, եւ դուք բոլորդ, հայ տիկիններ, մէկ-մէկ Շուշանիկներ էք:

Ես այս սգաբեմին վրայ բեմբասացութիւն մը չէ որ կը փորձեմ ընել, այլ սրտաբուխ եւ անկեղծ յայտարարութիւններ միայն: Ո՞րքան պատուուած եւ վարձատրուած կը զգամ ինքզինքս այս հրաւէրով՝ զոր շնորհակալութեամբ ընդունեցի:

Ես ի՞նչ խօսիմ, ձեր վշտերուն եւ տառապանքներուն մասին: Դուք բոլորդ ինծմէ լաւ գիտէք այդ: Ձեր համակրելի ժողովուրդին քանի մը խօսք ուղղելու առթին նկատի ունիմ երեք շրջան. ձեր անցեալը, ներկան եւ ձեր ապագան:

Ձեր անցեալը.— Անցեալը անցած է, բայց Թուուցիկ ակնարկ մը բաւական պիտի ըլլայ ապացուցանելու ձեր ազգին տոկունութիւնը, ապրելու անյաղթելի կամքը, եւ աշխատասիրութիւնը: Ձեր նախնիքները փոխանակ միջին եւրոպայի մէջ փնտռելու իրենց հանգստութիւնը եւ ապրուստը, գացին հաստատուելու ժեռուտ եւ լեռնոտ հողամասերու վրայ, Արարատի ստորոտը, վստահ իրենց հուժկու բազուկներու ուժին եւ տքնաջան աշխատանքներով ճարեցին իրենց հացը: Տարագրութեան մօտաւոր անցեալը եկաւ ապացոյց մը եւս աւելցնելու ձեր ժողովուրդի աշխատասիրութիւնը, որովհետեւ ամենադժբախտ օրերուն մէջ անգամ մուրալու մասին չմտածեցիք: Ես ոչ մէկ մուրացկան տեսայ:Պատկերը այլապէս տարբեր պիտի ըլլար, եթէ ուրիշ ազգի մը վիճակուած ըլլար ձեր դժբախտութիւնը:Այս մէկ հատիկ փաստն իսկ բաւական է որ դուք հպարտանաք ձեր Հայ ծնած ըլլալուն համար:

Ձեր ներկան.— Աւելի քան դժբախտ է. ես չեմ ուզեր քաղաքականութեանց ճառել, բայց ստիպուած եմ շեշտելու թէ՝ ձեզ հանդէպ շատ ցաւալի դիրք մը բռնեցին «մեծ» կոչուած պետութիւնները: Այլատարր ազգութիւններն իսկ տիրացան իրենց անկախութեան, եւ պետական կեանք ստեղծեցին, իսկ դուք որ միատարր էիք եւ արժանի ամէն ձեւի գնահատանքի, ձեզի ազգ. օջախ իսկ զլացուեցաւ:

Ձեր ազգին նահատակներու գանկերը դեռ անթաղ կը մնան մեզ սահմանակից հողամասի մը վրայ, (խօսքը Տէր-Զօրի մասին է): Անոնք բողոք ունին, աղերս ունին քաղաքակիրթ պետութիւններուն դէմ:

Աշխարհի զանազան մասերուն վրայ ցրուած Հայերէ ստացած նամակներս, բոլորն ալ մէկ ցանկութիւն կը յայտնեն, «պահպանել հայութեան գոյութիւնը, իբրեւ ազգ, իր լեզուով, բարքերով եւ սովորութիւններով», անհա քաջալերիչ պարագան:

Քսաներորդ դարուն, ոչ մէկ քաղաքակիրթ ազգ պէտք է ձուլուի ուրիշ ազգութեան մը մէջ: Ես ասոր ապացոյցը անձամբ տեսայ, այցելելով Ֆրանսայի մէջ հաստատուած հայկական կրթարանները, ուր յաճախող մանուկները սորվելով հանդերձ ֆրանսերէն լեզուն, կը ստանան հայկական կրթութիւն: Այս պարագան ոչ մէկին կողմէ խորթ աչքով կը դիտուի, որովհետեւ, ինչպէս ըսի, ոչ մէկ ազգ, 20րդ դարու մէջ պէտք չէ կորսուի: Պահեցէ՛ք ձեր սիրուն լեզուն, գուրգուրացէ՛ք անոր վրայ, պահեցէ՛ք ձեր ազգութիւնը, միշտ վառուած յոյսերով:

Ձեր ապագան.— Ապագան ոչ ոքի կը պատկանի: կը յաղթանակեն այն ժողովուրդները, որոնք յոյս ունին, եւ ես վստահ եմ որ դուք ունիք ապագայի յոյսը, լաւ օրերու յոյսը: Մարտիրոսներու եւ հերոսներու արիւնը երբե՛ք պարապ տեղը չի հոսիր, այլ կ'ոռոգէ հողը եւ աւելի կ'արգասաւորէ:

Քաղաքականութիւնն ու դիւանագիտութիւնը սահման ու վերջակէտ չունին: Մարդ միշտ պէտք է պատրաստ գտնուի անակնկալներու առջեւ, եւ ձեր Ազատութեան պայքարին՝ Հայե՛ր, յոյս դրէք միայն ձեր ուժերուն՝ եւ հաւատքը ունեցէ՛ք նախ ձեր բարեկամներուն որոնք պիտի չլքեն ձեզ:

Դուք ունեցաք ձեր պայքարները, ձեր հերոսները, որոնց արիւնով ներկեցիք ձեր մայրենի հողը —, յոյս ունեցէք նաեւ Անկախութեան եւ դո՛ւք պիտի ունենաք զայն:»

Լաւ էր Աճէմեանի արտասանած «Յարգանք Քեզ»ը, ու տպաւորիչ՝ Յ. Իւվէզեանի նուագը՝ ջութակով:

Յետոյ բեմ բարձրացաւ Տիկին Կիլիկեցի, որ պատկերացուց կեանքը նահատակներու, ապրումները անոնց, որոնք ինկան գաղափարին համար, պատնէշին վրայ:

«Գարնան այս օրերուն, երբ կեանքը կը վերակենդանանայ, ծիծեռնակը իր բոյնը կը վերադառնայ, ցեղս սեւերը հագած, իր ողբն է որ կուլայ. բացուած են ծաղիկները բոլոր, իսկ խամրած մեր մտքի ծաղիկները:»

Եւ ահա իր ակնարկը Յոյսին համար.

— «Բայց կայ յոյսը — մեր ներկայ Հայաստանը, որ խարիսխն է ապագային»:

Յետոյ յաջորդեցին Օր. Նէլլի - Աբէլի «Խեղդամահ»ը եւ Տիկին Գրիգորեանի մեներգը:

Վերջին խօսողն էր Պ. Արշակ Յովհաննիսեան՝ որ յստակօրէն պատկերացուց Թըրքութեան բարբարոսութիւնները:

Յիշեց Սելճուքներն ու Մոնկոլները՝ Կեդրոնական Ասիոյ այդ բնակիչները, որ ոտք դրին մեր երկիրը եւ տուին Տուղրիլներ ու Ալփասլաններ, որոնք հիմնեցին Օսմանեան պետութիւնը եւ Թողուցին մարդկութեան աւեր ու կոտորած: Ահա Ճինկիզ խանը՝ 13րդ դարուն եւ Լէնկթիմուրը (1387):

«Ահա եւ Սուլթան Համիտը.— Մեծ Մարդասպանը, որ արեան դաշտ դարձուց Հայոց աշխարհը: Ահա եւ ձեզ՝ Երիտասարդ Թուրքերը՝ Էնվէր, Թալէաթ եւ Ճէմալ, որ ստեղծեցին Հայոց աշխարհի մեծագոյն եղեռնը՝ զարհուրելի իր չափերով: Այս պայմաններուն մէջ մեր ժողովուրդը չէր կրնար ազատութեան չձգտիլ: Մեր վեհ լեռներըխմորեցինՀայունխրոխտ հոգին, անդնդախոր ձորերը ստեղծեցին մեր ազգի հուժկու ապրումները, իսկ ժայռերէն Թաւալող կատաղի գետերը մեր ժողովուրդին մէջ դարեր չարունակ կերտեցին ըմբոստ մարդը, — ըմբոստ անարդարութեան եւ անիրաւութեան դէմ: Եւ մեր ժողովուրդը չէր կրնար ազատութեան չձգտիլ: Բողոքն անխուսափելի էր, յեղափոխական շարժումները՝ պատմական ստիպողականութիւն, ու հարուածը ստացանք ահռելի չափերով: Մեր ձեռքը չէ այսօր Հայոց աշխարհի մէկ խոշոր մասը, չկայ մեր ժողովուրդի կէսը՝ նստած մեր նախահայրերու հողերուն վրայ: Ճնշող է եւ մռայլ մեր պատմութիւնը:

— Բայց ունինք մէկ լուսատու կանթեղ Հայոց երկրում, ունինք մէկ միլիոն ժողովուրդ մեր հողի վրայ: Մեր բոլորիս սիրտը պիտի բաբախի այդ երկրի եւ այդ ժողովուրդի համար: Մենք գաղութներու մէջ ցիրուցան Հայերս Հայաստան աշխարհի հսկայ ծառի ճիւղերն ենք: Եւ արմատը զօրաւոր է, երբ առողջ ենք, կենսունակ: Իսկ այդ ճիւղերը կենսունակ պահելու համար անհրաժեշտ է մեր համախմբումը. Հայոց երկրին մօտ լինելը: Ովկիանոսներու անծայրածիր ճամբաները կըլլանեն ազգովին կուլ տալ մեզ, մեզ կը ձուլեն իրենց մէջ մեծ ազգերը եւ կը տկարացնեն մեր ծառը, Հայոց ծառի արմատները, իսկ այդ ձեռնտու է մեր ղարաւոր ոսոխին: Մենք Հայերս կ'ուզենք ապրիլ ազգովին՝ իբրեւ Հայ: Կ'ուզենք ապրիլ մեր երկրի վրայ, Հայոց լեռներում, Հայոց դաշտերում, Հայոց ձորերում՝ պետականօրէն ազատ ու անկախ:»

«Մեր Հայրենիք»ի գոռ հընչումը զոր հազարաւոր շրթունքներ կ'աղաղակէին, մեզ տուին յոյզը ե՛ւ արհաւիրքի ե՛ւ անկախութեան:

ՊԱՐ. ՍԱՄԷԼ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ
(1890—1930)

Ցառաջիկայ տարի կը լրանայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնարկութեան քառասնամեակը (1890—1930):

Մեր քաղաքական եւ ազատագրական պատմութեան մէջ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ամենամեծ եւ առաջնակարգ տեղը կը գրաւէ:

Այս պատմական իրողութիւն է եւ ոչ ոք կրնայ ժխտել Հայկական ազատագրութեան արիւնոտ պատմութեան մէջ. Դաշնակցութիւնը երեւան կուգայ հսկայ գոհաբերութեամբ: Մեր կուսակցութիւն, կը հանդիսանայ ոչ միայն ղեկավարը հայ ազատագրական ամէն տեսակ շարժումներու, այլ գլխաւոր հիմնադիրը Հայաստանի Հանրապետութեան, որ երկու կէս տարի գոյութիւն ունենալէ յետոյ, խորտակուեցաւ հիւսիսի երկգլխանի կարմիր արծուի մագիլներու եւ հարաւի գիշատիչ գայլի ժանիքներուն տակ:

Ազատ եւ անկախ Հայաստանի գաղափարը, սակայն, վառ կը մնայ հայութեան մէջ եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մեծագոյն դերն ունի Հայաստանի անկախութիւնը վերահաստատելու գործին մէջ:

Կասկած չկայ որ հայ ժողովուրդին մեծագոյն մասը յուզումով ու հպարտումով պիտի տօնէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան քառասնամեակը, ոչ թէ իբրեւ սոսկ կուսակցական, այլ իսկապէս ազգային տօնակատարութեան արժանի դէպք մը:

Ի՞նչպէս տօնել քառասնամեակը, որ ամբողջ հայ գաղութներն ալ մասնակցին:

Անշուշտ կուսակցութեան բարձրագոյն մարմինը մտածեր է այդ մասին եւ կը ջանայ գոնէ տարի մը առաջ գործի անցնիլ: Ո՜րքան յարմար պիտի ըլլար, որ բոլոր հայ գաղութներու դաշնակցական մարմինները իրենք եւս հիմնակուրնէ մտածէին, քառասնամեակի յաւերժացման եւ տօնակատարութեանց մասին ծրագիրներ մշակելով: Այս տօնին հետ անմիջական կապ ունի մեր կուսակցութեան պատմութեան հրատարակութեան հարցը, որ անցեալին մէջ շատ ծեծուած, բայց չէ գործադրուած:

Ժամանակ է արդէն որ հրատարակուի քառասնամեայ գործունէութեան պատմութիւնը, որ ոչ այլ ինչ է նթէ ոչ Հայոց ազատագրական շարժումներու պատմութեան ամենամեծ մասը:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութեան վերաբերեալ հում եւ անտիպ նիւթեր եւ լուսանկարներ շատ կան ժընեւի մեր թանգարանին մէջ, բայց հարկ է ամէն տեղ զարկ տալ նիւթերու հաւաքման գործին: Ցուցեր, դրուագներ, լուսանկարներ, յիշատակարաններ եւայլն ձեռք բերել եւ հարստացնել կուսակցութեան պատմութիւնն ու թանգարանը: Եթէ ոչ ամբողջական եւ մանրամասն, գոնէ մեծ հատորով մը յառաջիկայ տարի հրատարակել Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութիւնը՝ «Քառասնամեակի Յուշարձան»եւ կամ ուրիշ անունի տակ: Տարի մը առաջ պէտք է ձեռնարկել այդ գործին, որ յառաջիկայ տարի լոյս տեսնէ: Շատ նպատակայարմար եւ գեղեցիկ գործ կ'ըլլար նաեւ առանձին ալբոմով հրատարակել Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիրներու, կարեւոր գործիչներու, հայդուկներու, ռազմիկ խումբերու, կուսակցական շէնքերու, յուշարձաններու եւայլն լուսանկարները (նման «Հայ կամաւորներու Ալբոմ»ին:) Արդէն շատ «քլիշէ»ներ կան թէ ժընեւի եւ թէ փարիզի ու Ամերիկայի մէջ, որոնք պատրաստ են: Կը մնայ անոնց հաւաքումը եւ դասաւորումը: Դեռ շատ առաջարկներ կարելի է ընել այս առթիւ: Բայց ցանկալի է որ ուրիշներ ալ արտայայտուէին, մանաւանդ «Յառաջ»ը եւ մեր միւս թերթերը:

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

Թաւրիզ

Ի՞ՆՉ ԿԱՐԵԼԻ Է ԸՆԵԼ

Անցեալ օր այս էջերուն մէջ քանի մը տողերով ցոյց կուտայի հայ կօշկակար արհեստաւորին շահագործուած վիճակը՝ օտարներու կողմէ, պարզապէս կազմակերպութեան պակասին երեսէն: Հանրային կեանքի մէջ մեր թերութիւնները մատնանշող, մեր տկարութիւնները հրապարակ բերող սրտցաւ հայրենակիցներ շատ ենք ունեցած: Դարմանին մասին խորհող խղճամիտներ ալ անպակաս են: Բայց շատ քիչեր խօսքէն գործի անցնիլ համարձակած են:

Նախաձեռնութեան ոգին չէ որ կը պակսի մեզի: Ընդհակառակն, Հայուն գլխաւոր յատկութիւններէն է ան, եւ բարիքները շատ վայելած ենք: Մեր անմիաբանութիւնն է որ չի քաջալերեր գործի գլուխ անցնիլ փափաքողները: Եւ յաճախ գործի գլուխ գտնուողներն ալ կը վհատեցնէ:

Միշտ այս կերպով է որ ամենամեծ վնասը հասցուցած ենք մենք մեզի:

Ինչե՞ր կան ընելիք այս երկրին մէջ, ազգօգուտ ու շահաբեր՝ միանգամայն:

Իբր պարզ օրինակ, վերցնենք հայ - կօշկագործութիւնը: Եթէ կ'ուզէք, գործնական ըլլալու համար առնենք զայն իր շահաւորութեան կողմէն:

Բոլորս ալ կը հաստատենք թէ Հայը լաւ արհեստաւոր է եւ քիչով գոհացող: Ինչո՞ւ մենք չօգտուինք մեր ներկայացուցած առաւելութիւններէն:

Միայն փարիզի մէջ. հարիւրաւոր հայ երիտասարդ ուժեր կ'օգտագործուին Թուաւլ, Տրէսուաւ, Ընտէ եւ նման մեծ ու [illegible] *գործարանատէրերու կողմէ: Մի՞թէ մենք մեր մէջէն չէինք կրնար ստեղծել Թուաւլներ, Տրէսուաններ, համախմբելով մեր կօշկակարները, կազմակերպելով, կանոնաւոր ու լուրջ աշխատանքի մը դնելով:*

Ո՞ր հայ հարուստն է, որ պիտի չփափաքէր — իր խելքին համար— պէտք եղած դրամագլուխը տրամադրել այնպիսի շահու աղբիւրի մը հիմնադրութեան:

Եւ ահա՛ կ'ունենայինք կարեւոր հայ հաստատութիւն մը, շահաբեր՝ գործի տեսակէտէն, պաշտօնաբեր՝ ազգային տեսակէտէն: Իսկ այդպիսի հիմնարկութեան մը գոյութիւնը ինքնաբերաբար փոխադարձ կարար դեր մը կատարելու կոչուած է գաղթահայութեան մեծ մասին համար, տեւականօրէն գործ հայթայթելով անոնց:

Ինչպէս կը շեշտէի նախորդ յօդուածովս, կրնա՛նք դարձնել այս ամէնը, իրերահասկացողութեամբ, միաբան ոգիով, կազմակերպութեամբ միայն կարելի է իրականացնել:

Վերջին տարիներս, մեր կօշկակար հայրենակիցներէն մաս մը ինքզինքը շահագործումէ ազատելու բարի նպատակով իւրաքանչիւրը իր կարողութեան սահմանին մէջ, իբր փոքրաքանակ արտադրողներ (des petits fabricants) անկախօրէն հրապարակ նետուած էր:

Այս շարժումը շատ գնահատելի էր՝ ինքնին, սակայն անխորհուրդ ու խիստ վտանգաւոր հրապարակ գալու իր ձեւին մէջ. եւ պատահեցաւ անխուսափելին.

Ցաւալիտեղիորանոնցմէշատ քիչ ժամանակուան մէջ, տարիներու տքնանքի արդիւնքը՝ իրենց խնայողութիւնն ալ վրայ տալէ յետոյ, պարտաւորուած էին իրենց պատեանին մէջ քաշուիլ, ո [illegible] *երբ հասարակ գործաւորներ* [illegible] *խատիլ ուրիշներու հաշուոյն* [illegible] *ցեալ քանի մը հոգիներն ալ* [illegible] *կամ կանուխ դատապարտուած են նոյն տխուր վախճանը ունենալու.*

Այսօր պատճառն ալ գործնական մեր Թերութենէն կը ծնէր— անջատաբար գործել, իրարու գին կոտրել —, իրար հալածել: Մինչ դեռ կրնային նոյն նպատակին շուրջ համախորհուրդ՝ որոշ ծրագրով ճամբայ ելլել ու որոշ [illegible] *ղութենէ մը ընթանալ: Մէկ* [illegible] *քով, կրնային իրենց այդ համեստ միջոցներովն իսկ հայ կօշկակարներու գործակցական* [illegible] *կազմել ու միութեան* [illegible] *գործել:*

Այն ատեն թէ՛ իրենց փոքր խնայողութիւնները [illegible] *կերպով շահագործած կ'ըլլային եւ թէ իւրաքանչիւր անդամին պագան ալ ապահովուած կ'ըլլար հաստատ ու տեւական գործով:*

Եւ ես կը վստահեցնեմ [illegible] *որ հայ արհեստաւորին աշխատասիրութեամբն ու եռանդովը* [illegible] *առած այդպիսի միացեալ* [illegible] *մը հսկայական հաստատութիւններ անգամ նկատի պիտի առնէին, որովհետեւ հայ գործատուն լաւ կազմակերպուած, հայ կաւապէտ աշխատաւորները ամէն դիւրութիւն ունի աժան* [illegible] *բանք արտադրելու եւ բոլոր* [illegible] *դէմ մրցելու: Հո՛ն է յաջողութեան գաղտնիքը նաեւ՝ փամպուշկաներու, Սարաճեաններու:*

Օրինակը խիստ պերճախօս է. Երբ անհատներ կրցեր են քանի մը տարուան մէջ հասնիլ այդպիսի նախանձելի դիրքերու, զօրաւոր կազմակերպութիւն անկասկած հրաշքներ կրնայ գործել:

Հա՛յ կօշկակար-եղբայրներ, կազմակերպուեցէք ու գիտցէք օգտուիլ անոր բարիքներէն:

Կ. ԱՐԱՊԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՍԱՐՍԷԼ. — Չորս տարիէ ի վեր սակաւաթիւ հայ գաղութը կ'ապրէր շատ խաղաղ ու համեբաշխ։ Սակայն մէկուկէս տարի է որ սեւ խմբակ մը, Դաշնակցութեան դէմ պայքարելու յիմար մոլուցքէն բռնուած, ամէն սատոր միջոցներու կը դիմէ՝ խառնակելով գաղութը։

Այս խմբակին պարագլուխն է Մարգուանցի 60 ամեայ Սեղբակ Սանտրոսեան, որու անցեալի մասին տեղեկութիւններ տալը աւելի իրազեկ անձերու ձգելով, կ'ուզեմ արձանագրել իր քանի մը զզուելի գործերը գաղութիս մէջ։

Անցեալ տարի, բոլորովին չէզոք հողի վրայ կազմուած Արարատ Միութիւնը (որու մէջ կային քանի մը Դաշնակցականներ միայն) կազմալուծելու համար, գաղութը երկու մասի բաժնեց, տեղի ունեցան գիշերային աղմկալի ժողովներ ֆրանսական սրահներու մէջ, նոյն իսկ ծեծկռուք փողոցի մէջ։ Յետոյ իր գլխուն հաւաքելով իրեն նմանները, կազմեց Մասիս Միութիւնը, իբր թէ հակազդելու Դաշնակցութեան եւ Արարատի։ Գտնուեցան միամիտ մարդիկ՝ որոնք խաբուեցան ծերուկին «անոյշ լեզու»էն. սակայն շուտով սթափեցան եւ հեռացան։ Խառնակիչը, որ եղանակի համեմատ շապիկ կը փոխէ, այս անգամ փորձեց Հօկը օգտագործել։ Իր ամբողջ ընտանիքը Հօկի անդամ արձանագրել տուաւ եւյլն.։ Բայց նորէն դիմակազերծ եղաւ։ Ինքն ու իր քանի մը գործակալները ի զուր ամէն սատոր միջոցի դիմեցին որ գաղութի փոքրիկները չյաճախեն հայերէնի դասընթացքին։ Մէկ ամիս առաջ Արարատ, Միութեան խնդրանքին վրայ Փարիզի Տիկնանց Միութեան Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը Սարսէլ ուղարկեց բժիշկներ, փոքրիկները պատուաստելու համար կեղծմաշկի դէմ։ Սանտրոսեան խմբակէն գտնուեցան մարդիկ որ փոքրիկներու ծնողքին ճամբան կտրելով, միտքերը կը պղտորէին։ Իսկ իր շփացած տղաներէն մէկը ամիս մը առաջ պատաճառ դարձաւ կռուըտուքի մը փողոցի մէջ, բազմաթիւ Ֆրանսացիներու ներկայութեան՝ որու միջոցին կոտրեցաւ երիտասարդի ուսոսկրը՝ խանգարելով անոր առողջութիւնն ու ընտանիքի նիւթականը։ Խնդիրը յանձնուած է դատարան։

Այս մարդի՞կն են որ սուտեր գրել տուեր են հնչակեան շաբաթաթերթին մէջ։ Նոր կ'իմանանք թէ Մասիս Միութիւնը ֆութպոլի խումբ մը ունի. մինչդեռ Սարսէլի երկու ֆութպոլի խումբերն ալ կը պատկանին Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ ոչ մէկ կապ ունին Մասիսի հետ։

Զգաստացէ՛ք, պարոններ եւ պառաւ կիներու պէս մի բամբասէք աջ ու ձախ։ Արարատը կանգուն է, ձեր կարծածէն աւելի ուժեղէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս։ Իր գրադարանը ունի արդէն 130է աւելի ընտիր գրքեր։ Արարատն է որ Շիրակի հանգանակութեան մասնակցեցաւ 1250 ֆրանքով եւ պուլկարահայ հանգանակութեան՝ 500 ֆրանքով։ Ամէն տարի մեր Միութիւնը կ'աջակցի Քաղաքապետարանի դպրոցի յառաջադէմ աշակերտներուն մրցանակաբաշխութեան և փոքրիկներու պատուաստի կազմակերպումն ալ անոր կը պարտինք։

Ձեզի կը մնայ միայն լալ եւ «կծոտել ատամանց»։

Գ. Ներկարարեան

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻՒ

Անցեալ կիրակի, Petit Journalի հանդիսասրահին բազմութիւնը նոր ապացոյց մըն էր թէ Դպրոցասէրը արդէն իսկ շահած է փարիզի գաղութին համակրանքը։

Հպարտութեամբ եւ յուզումով տեսանք սանուհիներու շնորհալի պարերը, լսեցինք ներդաշնակ երգեցողութիւնը, եւ հայրենաշունչ արտասանութիւնները։

Պէտք է մօտէն ճանչնալ մեր որբուհիները, տեսնելու համար այն թանկագին յատկութիւններու եւ ձիրքերու ծիլերը, որոնց զարգացումին այնքան հոգեւին նուիրուած են այսօր խնամակալ տիկինները, ուսուցչական կազմը, եւ կրթասէր հայրենակիցներ։

Անցեալ օրուան հանդէսը իր յաջողութեամբ եկաւ վարձատրելու եղած շատ մը ջանքերը եւ խրախուսելու այդ գործին շուրջ բոլորուողները։

Ինչո՞ւ ծածկել որ նիւթական խոչընդոտներ դեռ կ'արգիլեն այդ հաստատութիւնը ըլլալու տիպար տունը, ուրկէ դուրս պիտի գան ապագայ հայ տիպար կիները։

Գրասեղանիս վրայ ունիմ սանուհիներու կողմէ խմբագրուած ամսագիր եւ ձեռագիր տետրակ մը՝ «Շիթ»ը, եւ խորունկ յուզումով մը կը թղթատեմ զայն։

Յաճախ պատահած է ինծ դաշտի վրայ, վայրի բոյսերուն մէջէն բարձրացող ոսկի-ծաղիկի մը վրայ խոնարհիլ սիրով, եւ նայուածքով զայն գգուել աւելի հաճոյքով՝ քան մեր պարտէզներուն պերճ վարդը։ «Շիթ»ին վրայ հակած ժամանակս, այդ միեւնոյն զգացումները կ'արթըննան հոգիիս մէջ։ փոքրիկ ծաղիկ մը, համեստ, հազիւ բուբունմնաւէտ, որուն վրայ մեր համակրանքին եւ անձնուիրութեան տաք արեւը եթէ ճառագայթէ անդադար, ինչո՞ւ կասկածիլ որ պիտի կրնայ մեր խնամուած պարտէզին իբրեւ զարդ բերել գոյներու եւ բոյրերու նոր տեսակներ, նոր ծաղիկներ, մայրենի ծաղիկներ...։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՎԵՐՋԱՊԷՍ...

Բարեգործականի գրասենեակէն ստացանք հետեւեալ գեկոյցը.—

1. կեդր. վարչ. ժողովը, իր վերջին նիստին մէջ անգամ մը եւս լրջօրէն զբաղեցաւ կեսարիա հաւաքուած որբերու ցաւոտ հարցովը, եւ հիմնուելով նիր Խաթ Բըլիֆի ներկայացուցիչ Միս Տուայթի ցանկին վրայ, որոշեց Միութեան պաշտպանութեան ներքեւ առնել յանձնարարուած 61 եր սեռ որբերը, որ պիտի ընդունուին Պէյրութի Քէլէկեան-Միսուան որբանոցին մէջ, ի հարկին յաւելուածական յարկաբաժնի մը տակ։ Թէեւ ներկայ տրամադրելի հասոյթները ոչ իսկ լրիւ կը բաւեն Հ. Բ. Ը. Միութեան սեփական եւ նպաստընկալ հաստատութեանց ու այլազան ծանրահոգ յանձնառութեանց, կեդր. վարչ. ժողովը ստանձնեց նաեւ բախտին թողուած այդ խեղճ տղոց հոգատարութիւնը, որ բազմաթիւ տարիներու համար տարեկան շուրջ 1500 ոսկիի ծախք մը կ'ենթադրէ, քաջալերուած բարեյօժար տրամադրութիւններէ եւ յիայոյս թէ որբախնամ մարմինները եւ որբասէր հայրենակիցներ իրենց դրական օժանդակութեամբ տանելի պիտի ընեն Միութեան այս նոր բեռը զոր ուրիշ ոչ մէկ կազմակերպութիւն յօժարեցաւ ստանձնել։

Հեռագրուեցաւ թէ՛ Ազգային Պատրիարքարան, որ որբերուն կեսարիայէն Պէյրութ փոխադրութեան մասին պէտք եղած տնօրինութիւնները ըլլան, եւ թէ՛ Միութեան Գահիրէի Շրջանակային Յանձնաժողովին, որպէս զի որբերը ընդունելու եւ տեղաւորելու մասին այժմէն կարգադրութիւններ ընէ։

2. կեդր. վարչ. ժողովը խորին վշտակրութեամբ արձանագրեց մահը ողբացեալ Մինաս Ջերազի, որ ինչպէս յայտնի է, Միութեան շուրջ 700 անգլ. ոսկիի նուիրատուութիւն մը ըրած է իր յոբելեանի հիմնադրամով, եւ որոշեց սպասել որ Ջերազի նախատեսած նոր Ակն գիւղը եւ կամ նուպարաշէն աւանը կառուցուի Հայաստանի մէջ, իր ցանկութեան համաձայն այդ գումարով փոքրիկ դպրոց մը հիմնելու համար։ Միեւնոյն առիթով, մեծ հայրենասէրին անունը ըստ կանոնագրի նշանակուեցաւ Միութեան յետ մահու պատուոյ անդամ։

3. կեդր. վարչ. ժողովի խորհրդական անդամ Տ. Պօղոս Էսմէրեան, Միութեանս կը նուիրէ ընդամէնը շուրջ 300,000 ֆրանք արժողութեամբ Գահիրէի մէջ հող մը՝ չորս տուներով, իւրաքանչիւրը երեք յարկաբաժին, որուն վրայ գնելով պիտի աւելցնէ դրկից երեք տնակներ եւս, որպէս զի աժան վարձքով հոն բնակին հայ համեստ գործաւորներ։

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

(քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ԵՐԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

*Միլլիէթ*ի մէջ Ֆալիհ Րըֆգը խօսելով չորս տարիէ ի վեր Անատոլուի մէջ տիրող երաշտութեան վրայ, կը գրէ (5 մայիս).—

—«Թէեւ այս տարի երաշտութեան շրջանակը աւելի սահմանափակ է, բայց այլեւայլ տեղեր սովի վտանգ յառաջ պիտի գայ, եթէ յառաջիկայ շաբթու անձրեւ չտեղայ։ Այս գաւառներու ժողովուրդին համար մութ ամպ մը աւելի ուրախութիւն կը պատճառէ։

Կ'ուզենք որ գիւղացին ջուրը ամպերուն մէջ չփնտռէ։ Ինչպէս ամէն տարր որ կը բեղմնաւորէ հողը, ջուրն ալ երկրիս ընդերքին մէջ կը գտնուի։ Գիտութիւնը սորվեցուցած է մեզի թէ գետեր կը հոսին կօշտ կեղեւին տակ Էնկիւրիի, զոր ո՛րքան խոպան կը կարծէինք։

Հայմանայի դաշտին գիւղացիները ջուր կը հայթայթեն հորերէն։ Այս հայրենիքին բարձրավանդակ եւ անոր հարստութեան փափաքողներուն ուրախութիւն կը պատճառէ այն իրողութիւնը թէ Անատոլուի ունեցած ջուրը կը բաւէ զայն ոռոգելու։

Այս երկրին մէջ ջուրը աւելի թանկագին է քան հանքածուխը եւ բոլոր միւս գանձերը։ Թուրք հողագործը պիտի ըլլայ միշտ Թուրքիոյ հիմը։ Ցորչափ ջրաբաշխական դրութեամբ իր ակօսները չջրէ այս հողագործը, Անատոլու խաղալիք պիտի ըլլայ օդերեւութական պայմաններու։

Միապետութիւնը բնաւ չզբաղեցաւ այն խնդրով թէ Անատոլու ո՛րքան կը նեղուէր առանց ջուրի։ Իսկ մեր սիրտը կը սեղմուի, երբ կը տեսնենք երաշտութեան մատնուած գաւառ մը։ Տիրական գաղափարն այն է որ փոխանակ ամէն տարի գիւղացին փրկելու անօթութենէ, պէտք է միանգամընդմիշտ ազատել զայն ջուրի նեղութենէ։ Պահեստի ջրանցքներով շրջապատուած են ագարակները եւրոպական երկիրներուն մէջ, ուր մարդիկ, ինչպէս հողը, ջուր կը պահանջեն։

Աշխարհի մէջ ո՛չ մէկ կլիմայ պէտք եղածին չափ եւ ուզուած ատենը ջուր կուտայ։ Հողագործ մը ջուր կ'ուզէ, ինչպէս սերմնցու. Մինք արդիական գիւղացիի այս տիպարն է որ տեսնել կ'ուզենք Անատոլուի մէջ։ Անատոլուի մէջ դարերով տեղի ունեցան երաշտութիւն, սով եւ սովի հետեւանքով տեղափոխութիւններ։ Արեւը եւ կլիման միեւնոյնն են հոն։ Եթէ Թուրք գիւղացին ձայն չէ հանած, պատճառն այն է որ մեղք կը համարի տրտնջալ բախտին եւ երկինքին դէմ։

Անատոլուցի տղուն տրուելիք առաջին դասն է սորվեցնել անոր ջուրին յատկութիւնները։ Հանրապետութիւնը պիտի փրկէ թէ՛ Մենտէրէսի ժողովուրդը, որ կ'ողողուի ջուրով եւ թէ Հայմանայի ժողովուրդը, որ կը տառապի ջո՛րի պակասէ։

ՔԱՏՐԻԷ ՀԱՆԸՄԻ ԽՆԴԻՐԸ

Հարցաքննիչ դատաւոր Հիքմէթ պէյ դեռ կը զբաղի Քատրիէ Հանըմի եւ ընկերներուն խնդրով։ Հարցաքննեց Քատրիէ Հանըմի քոյրը Համիտէ Հանըմը։ Նոյնպէս հարցաքննեց ամբաստանեալ Ֆուատ Շէմսին, գծագրիչ Ալի Րիզա պէյը եւ Մատամ Ֆօֆօն, որ բանտարկուած է։

Վերջին անգամ մըն ալ պիտի հարցաքննուին Նասիր, փաստաբան Ահմէտ Վէֆիք պէյերը, Քատրիէ Հանըմ եւ Տօքթ. Արապեան։

ՑԷՓԼԻՆԻ ԱՐՇԱՒԸ

«Կոմս Ցէփլին» դեկաւոր օդապարիկը կը մեկնի Գերմանիայէն վաղը՝ կատարելու համար անդրատլանտեան երկրորդ թռիչքը։ Իսկ ամսուն 22ին պիտի վերադառնայ Ամերիկայէն եթէ որեւէ արգելք չպատահի։ Առաջին թռիչքին, կը յիշուի թէ ճամբորդները կարգ մը դժգոհութիւններ յայտնած էին։

Այս նոր թռիչքին համար, կատարուած են կարգ մը բարեփոխումներ, որոնց շնորհիւ ճամբորդները պիտի կրնան աւելի հանգիստ վայելել։

«Ցէփլին» այս անգամ պիտի ունենայ մօտ 40 ճամբորդներ։ Կը յուսացուի որ օդային ճամբորդութիւնը դէպի Ամերիկա պիտի կատարուի աւելի արագ։

Ամերիկայի ծովային նախարարութիւնը հրաւիրուած է մասնակցելու «Ցէփլին»ի թռիչքին, որ պիտի կատարուի յառաջիկայ տարի, 1930ին, բեւեռային շրջաններու վրայ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ
ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ
«ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ»

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
(ՎԷՊ ՄԵՐ ՕՐԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՌԱՋԻՆ ԳՈՐԾԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳՐՈՂԻ ՄԸ
ՈՐ ԿԸ ՅԱՅՏՆՈՒԻ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԻՋՈՑԱՒ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԼԻՈՆ, 5 Մայիս.— Պատիւ ունինք ծանուցանել բոլոր վերակազմեալ հնչակեան ընկերներուն ու հայրենակիցներուն թէ, Լիոնի մէջ կազմուած է վերակազմեալ հնչակեան ազգայնական ազատական կուսակցութեան կեդրոնական վարչութիւնը, նպատակ ունենալով հաւաքել բոլոր նախկին հնչակեան ընկերները, իր շուրջ պահել Թարմ յիշատակները Միխ Շահէնի, Գարեգին Ջրդ-ճեանի եւ ընկեր Տէր Արշէն Քահանայի, անոնց ուխտած գաղափարին ու դրօշին հետեւելով։

Սիրելի ընկերներ ու համակիրներ, վարչութիւնս կը հրաւիրէ ընկերները եւ նախկին հնչակեանները լուսաբանելու համար կուսակցութեանս նպատակը, Հայրենիքին արդար իրաւունքներուն յօգուտ պայքարելու։

Սոյն կոչով կուգանք տեղեկացնել Լիոնի մեր հայրենակիցներուն որ մօտ ատենէն տեղի պիտի ունենայ վերակազմեալ հնչակեան կեդրոնական վարչութեան բացման հանդէսը երրորդ Թաղապետարանին մէջ։

Բոլոր կազմակերպութիւններէն ու հայրենակցական միութիւններէն կը խնդրուի ո եւ է գրութիւն ղրկել հետեւեալ հասցէին.

191, Cours Lafayette, H. Gueviguian.

Մանրամասնութիւնք յայտագրով։ *Վարչութիւն*

ԽՄԲ.— Վարչութիւնը միեւնոյն ատեն կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ կազմակերպած է հանդէս մը, Մայիս 28ի, Հայաստանի անկախութեան 11րդ տարեդարձին առթիւ, Մայիս 26ին, M. Boncelի պարտէզին մէջ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ՍԱՆԴՈՒԽԷՆ ԻՆԿԱԾ Է...

— Մխթարը աղջի՛կ է, կարձագանգէին նաեւ հասակ նետած, տարիքն առած, այն ալ պատուաւոր ճանչցուած մարդիկ, յաճախ նաեւ տիկիններ։

Մխթարի աչքերը կը բանկէին կատաղութեան բոցով մը, փրփուր կը պատէր անոր ճաքճքած շրթունքները, հայհոյելով վեր կը ցատկէր տեղէն, ոտքերը կը բաժնէր իրարմէ, շապիկին փէշերը կը վերցնէր ու չլսուելիք բաներ կը ցուցնէր։

— Մխթարն աղջի՛կ է, չէ՛ սանդուխէն ինկած է, կը կրկնէր խենդը, կատաղութենէն մահակին կեղեւները կրծելով։

Կիները խնդալէն քիչ կը մնար մարէին, հարսներէն ոմանք անոր մարմնի զանազան անդամներու մասին կարծիքներ եւ ցանկութիւններ կը սնուցանէին։ Եւայի անիծուած սեռը հանգիստ չէր ձգեր Մխթարը, նաեւ այն պահերուն երբ ան՝ վիրաւոր կատուի ձագ մը, կամ հիւանդ յակոտ մը գրկած, անիւը կոտրած սայլին տակ կը տանէր, խնամելու եւ անոր մրմուռները կիսելու։

Միւս առաւօտ՝ Մխթար, աչքերը հեւ ի հեւ վազող ամբոխին. իր թաւամազ կուրծքը, առնացեղ սրունքներն ու վիրաւոր թեւերը բաց, հովերուն դէմ, մէկ ձեռքով տաշեղ նետելով ծխացող կրակին, կը խօսէր աշխարհի գործերուն մասին, իր գլխուն վերեւ, խսիրին վրայ, գլուխը թաթերուն մէջ խուկացող շունին հարցումներ ուղղելով։

Նոյն օրը՝ անիւը կոտրած սայլին դիմացի քարաշէն մեծ տունը կը դատարկուէր եւ հարուստ կահկարասիներով բեռնաւորուած ֆուրգոնը վեց ժամ երթեւեկելէն ետք, վերջին անգամ կը լեցուէր։ Երբ մեծատան ծառան երկձի կառքը կանգնեցուց դրան առջեւ, Մխթարը ճանչցաւ գեղանի կինը, որ կը պատրաստուէր կառքը նստիլ։

Մխթար թռչունի թեւեր առածի պէս թռաւ ու կտրեց կառքին առաջը. կ'ըսեն՝ սանդուխէն ինկած է, կըսեն՝ մ/ռած է. սուտ է, սուտ, այնպէս չէ՞ Շուշան։

— Ես Շուշանը չե՛մ, հառաչեց դեռատի կինը, հագիւ արցունքները զսպելով, ես Շուշա՛նը չեմ...։

— Հէ՜յ վախ, գոռաց խենդը, բռունցքը ճակտին զարնելով։ Սանդուխէն ինկա՛ծ է. շունշանորդիներ, սուտ է, սուտ. իրենք գլտորած են անպատճառ, պոռաց Մխթար ու հսկայ մարմինը, կործանուող բերդի մը նման գետին տապալեցաւ ահագին աղմուկով մը։

Ֆուրգոնը սառցակոշտերը փշրելով ճամբայ ելաւ։ Երկձի, փայլուն կառքը խլեց ու տարաւ գեղեցիկ կինը, զոր խենդը Շուշանի տեղ դրած էր։

— Աշխարհն ինչի՞ս է պէտք. — մտացեց Մխթարը. առաւ ձահակը, շալկեց խսիրի կտորը եւ վազեց կառքին ետեւէն։

— Կայնի՛, փայթօնճի, կայնի, քե պան ասեմ։

Կառքը կը թռչէր սեւ թռչունի նման, աջ ու ձախ ցեխի անձրեւ մը նետելով։

Հիմա մեծ հրապարակի ժամուն դէմը ժամուորներուն կ'աղաչէ, կը պաղատի, հարցմունք կ'ընէ.— Չտեսա՞ք գեղեցիկ հարսը. Շուշա՛նս, քաղքցու հարսը։

Հէ՜յ տունդ քանդուի Փալագ, ի՞նչ էլաւ, զոր գնաց Շուշանս։ Հա, հա՛, հա՛, հա՛, սանդուխէն ինկած է, չէ՛, չէ սուտ է...

— Խեղճին վիճակը ծանրացեր է.— կը մտմտան բարի ծերուկները, որոնք ծանօթ են եղերերգին։

Իրիկունները շըրըխկ հա շըրըխկ մեծ աղմուկով վար կը կախուին խանութներուն տախտակէ փեղկերը։ Հրապարակը կ'ամայանայ եւ ժամհարներ կը խամփան աւանդատան ետեւի խցիկին մէջ։

Լուսաստղը կը թառէր եկեղեցիի մեծ գմբէթին վրայ։ Ու Մխթար ժամին պաղ շեմին ծունկի իջած կ'աղօթէ. «Բարի լիսի քաղցրիկ Քրիստոս, դիւ զիկ ճար մ'արա, դիւ զիկ ճամպախ մը տուր։ Սանդուխէն ինկա՛ծ է, չէ՛, չէ՛, արարիչ Աստուած, դիւ էլ գիտես որ սուտ է։

Շուշանցի կարօի որդիները ծախեցին անիւը կոտրած սայլը։ Մխթար՝ եկեղեցիի հրապարակն ալ լքեց ու գնաց բնակելու Ալօի դառի կրծքին փորուած մէկ այրին մէջ ուր Մխթարի ծեր, քոսոտ շունը իր ծերութիւնը կը քաշկռտէր եւ իրիկունները գլուխը Մխթարի ոտներուն տակ, կը պառկէր մռլտալով։

— Տօղօ՛։

Շունը ոտքի կ'ելլէր, Մխթար կը շոյէր անոր գլուխը, շունը՝ կը բանար բերանը ու կը փնտռէր երկու սրածայր ժանիքները, որոնք քանի քանի գայլերու կոկորդը ծակած էին, երբ Տօղօն Մխթարի հօտին արթուն եւ յանդուգն պահապանն էր։

— Տօղօ՛, Շուշանը չեկա՞ւ։

Շունը դուրս կ'ելլէր այրէն, աջ ու ձախ կը նայէր ու գլխիկոր կը դառնար։

Տօղօ՛, Փալագի գուլումը շատ է։ Քաղքցի հարուստները անխիղճ են, անօրէն...։

Շունը ակնապիշ կը նայէր, կօշտ ու հաստ լեզուով կը լիզէր խնդեցած հովուի ճաթռտած, աղտոտ ձեռքերը։

—Տօղօ՛, կրնա՞ս Շուշանէն լուր մը առնել։

Տօղօն խօսք հասկցողի պէս դուրս կ'երթար այրէն, յաճախ անատամ բերնին մէջ ամուր սեղմած ոչխարի տոտ մը, կամ կարմրցուցած մսի կտոր մը, որ աննկատելի կերպով կը թռցնէր Վզվզենց տան վարձակալներէն կամ Չախկըլ-պանտի երբեմնի միակ ճաշարանէն։

Տօղօն ու Մխթարը, եղբօր պէս կը բաժնէին ձեռքերնին ինկածը։

— Էս աստըւորի աղամորդիք մեղաւորցած են Տօղօ՛, ջրհեղեղ պիտի էլնի, աշխարհ պիտի փլի։

Շունը շրթունքը կը շարժէր։ Խենդը մահակը շրթներուն իր հին հովուական եղանակը կը սուլէր։

(Շար.) ԱԶԳԻՆ

Եգիպտոս եւ Թուրքիա

Գահիրէի «Էլ Իթթիհատ» թերթը կը գրէ.

Թուրքիոյ և Եգիպտոսի միջև ընկերային, պատմական և քաղաքական կապեր կան, որոնց դէմ ժամանակը անզօր մնացած է։ Անոնք նուիրագործուած են արիւնի կապերով, որ զանոնք տեսակ մը ազգականներու կը վերածեն։ Պատերազմէն առաջ նոյնիսկ անոնք եղբայրներ էին։ Պարտութենէն վերջ՝ Եգիպտացիները երկու մտահոգութիւններ ունէին — իրենց անկախութեան իրագործումը և Թուրքերու ճակատագիրը։ Եգիպտացիներու ուրախութիւնը մեծ եղաւ, երբ Թուրքիա կրցաւ վերակազմուիլ...։

Մենք պիտի փափաքէինք որ այս վիճակը երբեք չխանգարուէր։ Բայց Թուրք կառավարութիւնը դժբախտաբար որոշած է գէշ վարուիլ Եգիպտացիներուն հետ՝ որոնք դուրսերը կը գտնուին։ Ան զանոնք զրկած է իրենց ունեցած ստացուածքներուն արդիւնքը վայելելու իրաւունքէն։ Անոնք ստիպուեցան գանգատիլ Թագաւորին, վարչապետին և արտաքին Նախարարին, խնդրելով որ իրենք Թուրք հպատակ ճանչցուին որպէս զի կարենան իրենց ստացուածքներուն տէր մնալ։

Թուրք կառավարութիւնը պէտք չէր մոռնար թէ Եգիպտոսի մէջ ալ կայ Թուրք գաղութ մը որ շատ աւելի արժէքաւոր կալուածներ ունի հոս, քան մեր հպատակները Թուրքիոյ մէջ։ Եթէ եգիպտական կառավարութիւնն ալ ուզէր փոխադարձութեան դիմել, Թուրքերը ատկէ շատ պիտի կորսնցնէին։

Մենք կը խորհինք թէ Թուրք կառավարութիւնը պարտաւոր էր Եգիպտացիներուն հետ վարուիլ գոնէ այնպէս, ինչպէս կը վարուի Յոյներուն հետ, հետեւելով փոխադարձութեան սկզբունքին։ Ատով ան պիտի չստիպուէր երկու չափ և երկու կշիռ գործածելու...։

Աֆղանիստանի կացութիւնը

Պարսկաստանէն առնուած հեռագրական լուրեր կը հաստատեն թէ աֆղան հրոսախումբեր մտած են խորհրդային հողէն ներս։ Վախ կը յայտնուի որ խորհրդային իշխանութիւնը այս պարագան պատրուակ բռնելով, միջամտէ Աֆղանիստանի գործերուն։

Պարսկաստան սուրհանդակի սպասարկութիւն մը հաստատած է Հէրաթի եւ պարսիկ սահմանագլուխին միջեւ։

Լուրի մը համաձայն, Հնդկաստան կ'աջակցի Աֆղանիստանի ներկայ վարիչին՝ Պէչէի Սաքայի (Էմիր Հապիպուլլահ)։ Սակայն մօտ օրէն կարեւոր դէպքերու կը սպասուի։ Գահի թեկնածուներէն ո՛չ մէկը բաւարար ուժ ունի իր կամքը պարտադրելու համար ժողովուրդին, որ գրեթէ ամբողջութեամբ զէնքին փարած է։

⁂ Փէշավարէն «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի կը հեռագրեն թէ Հապիպուլլահի կացութիւնը շատ ամուր կը նկատուի։ Ամանուլլահի եւ Նատիր Խանի վրայ տարած իր յաղթանակներէն վերջ, հեղինակութիւնը մեծապէս աւելցած է։ Իր զինուորները լաւ զինուած եւ կարգապահ են. իսկ իրենց գտնուած ռազմագիտական կէտերէն դիւրութեամբ կրնան վանել դուրսէն եկած ամէն յարձակում։

⁂ «Պրաւդա» խօսելով աֆղան ցեղախումբերու Տաճիկիստան արշաւին վրայ, կ'ամբաստանէ Անգլիան թէ կ'օժանդակէ անոնց՝ դժուարութիւններ ստեղծելու համար խորհրդային կառավարութեան։

Մոսկուայի մէջ այնպէս կը կարծեն թէ այդ հրոսախումբերը կը գործեն դրդումովը Աֆղանիստան ապաստանած տարագիր Ռուսերու որոնք վռնտուած են Ռուսիայէն։

Պէչէի Սաքա խոստացած է անոնց օգնել՝ վերստանալու համար իրենց հեղինակութիւնը Տաճիկիստանի և Թիւրքմէնիստանի հողամասերուն մէջ։

Միշտ դէպի թրքացում

Պոլսոյ «Աքշամ» թերթը կը գրէ.

«Փոքրամասնութեանց դպրոցներուն մէջ, Թուրքերէն լեզուի դասերէն զատ, պատմութեան, հայրենագիտութեան եւ աշխարհագրութեան դասերն ալ Թուրք ուսուցիչներու կողմէ կ'աւանդուին։ Մինչդեռ տեսնուած է որ միայն այս դասերը չեն բաւեր Թուրքերէնը կատարելապէս ուսուցանելու համար։

Մեր առած տեղեկութեանց համաձայն, կը շարունակէ Թուրք թերթը, յառաջիկայ Սեպտեմբերէն սկսեալ թուաբանութեան, չափագիտութեան եւ իրաւագիտութեան դասերն ալ փոքրամասնութեանց նախակրթարաններուն մէջ Թուրքերէն պիտի աւանդուին Թուրք ուսուցիչներուն կողմէ։ Այս դասերը Թուրքերէն աւանդելու կարողութիւն յայտնող ոչ իսլամ ուսուցիչները քննութիւն պիտի տան կրթական տեսչութեան մէջ կազմուելիք մարմինի մը մէջ»։

Քատրիէ հանըմի խնդիրը

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Քատրիէ հանըմի եւ իր ընկերներուն հարցաքննութիւնը այս օրերուն պիտի աւարտի եւ թղթածրարը պիտի յանձնուի ընդհանուր դատախազութեան։ Ամբաստանեալներն են Քատրիէ, Նատիտէ, Համիտէ հանըմները, Տիկին Ֆօֆօ եւ Նասըր, Ահմէտ Վէֆիք, Ֆայիք պէյերն ու Տօքթ. Արապեան։ Ամէնէն թեթեւ ամբաստանութեան տակ գտնուողներն են Տիկին Ֆօֆօ, ինչպէս կը գրէ «Սօն Սաաթ» եւ ցաւով կ'աւելցնէ թէ հարցաքննութենէն յայտնի եղած է որ ամբաստանեալները օտար կազմակերպութեան մը հաշուոյն շատ գէշ ձեռնարկներու մէջ մտնել մտադրած են։

Յունաստանի համայնավարները

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ համայնավարները ծրագրած էին կիրակի օր բացօթեայ միթինգ մը գումարել, հակառակ կառավարութեան արգելքին։ Ցոյցերու առաջքն առնելու համար, ոստիկանութիւնը շաբաթ գիշեր ձերբակալեց համայնավար բոլոր վարիչները, մօտ 80 հոգի։

Ոստիկանութիւնը գրաւեց նաև համայնավար պաշտօնաթերթ «Րիզոսփաթիս»ի բոլոր թիւերը։

Նախազգուշական միջոցներ ձեռք առնուած են նաեւ արգիլելու համար Մայիս 14ի (հին տոմարով Մայիս 1) ցոյցերը։ Արհեստակցական Միութեան որոշումով այսօր բոլոր երկաթուղիները, հանրակառքերն ու փոխադրական միջոցները հինգ ժամ չպիտի գործեն։

"ՄԱՅԻՍ 28,,Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

26 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ «ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ»Ի ՍՐԱՀԸ
ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄՕՏ ՕՐԷՆ

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ
26 Մայիս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

ԱՊՐԻԼ 11/24 ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

18 Մայիս Շաբաթ իրիկուն 8.30ին

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՅԻՆ ՊՏՈՅՏ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի օր — Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ի ՆՊԱՍՏ ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԵՈԶՂԱՏԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
Salle Chalet Edouardի սրահներուն մէջ
31—33, Rue Manin et 93 Ave. Secrétan—Paris (19e)

Հովանաւորութեամբ՝ ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊՍ. ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ՝ Ջ. Ե. Ռ. Միութեան, Բարձր Հայքի, Տիգրանակերտի, Անդրէասի, Շապին Գարահիսարի եւ Ուրֆայի Հայրենակցական միութեանց, Պիյեանքուրի մարզիկներուն, Անիէռի Սահակ-Մեսրոպ Գրադարանի վարչութեան եւ Կեսարիոյ նախկին սաններուն։

Կը բանախօսէ՝ Պ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Ընտիր ճազ պանտ եւ արեւելեան նուագ։

Կը ներկայացուի՝ «ԹԻՒ 5 ԽԵԼԱԳԱՐԸ» (զաւեշտ)

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Այս Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին, Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ
8 Rue Danton, Métro: St. Michel

Կը ներկայացուի՝ ՄԱՐՈՒՈՂ ՃՐԱԳՆԵՐ (Ա. ԱՐԷԼԵԱՆԻ)
ԵՒ ԱԲԻՍՈՂՈՄ ԱՂԱ (զաւեշտ) Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

Տոմսերու համար դիմել Արման Կոթիկեանի, 7 Rue de Tournon, Paris (6e) եւ հայկ. բոլոր ճաշարանները։

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՃՆՇՈՒԱԾ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ (Վ. ԼԷՎԻՆՍԿԻ)

Թարգմ. Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ (Մատենաշար Դրօշակ Թիւ 67)
ՖՐԱՆՍԱ եւ իր ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ 10 ՖՐԱՆՔ
Դիմել՝ L. Kévonian, 235 Fbg. St. Martin, PARIS (10e)

Հ. Յ. Դ.

Լիոնի Զաւարեան խումբի ժողովը այս իրիկուն ժամը 8ին, ընկ. Ճանկէօզեանի ճաշարանը։

Լիոնի Քեռի խումբի ժողովը՝ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Կարիպալտիի դիմացի սրճարանը։

Պուա Քոլոմպի Սահակ-Մեսրոպ գրադարանին վարչութիւնը կը յայտարարէ շահագրգռուողներուն թէ այժմէն ձեռնարկած է 1930 տարուան համար Պատի օրացոյց մը հրատարակել։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑԸ այս Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն 5՝ Հայերէն եւ Հայոց պատմութիւն (Պ. Մ. Նաթանեան)։

Ի ՆՊԱՍՏ

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ

Մարսէյլի մէջ, Ապրիլ 24ի Սգատօնին եղած հանգանակութեան Ա. ցանկը.—

Բարձր Հայքի Հայր. Միութ. 200, Գ. Շահլամեան 100, Յ. Սահաթճեան 100, Տօքթ. Րաքըճեան 50, Աբ. Արզումանեան 100, Հ. Սէրէնկիւլեան 50, Թ. Կէտիքեան 25, Անիթքաճեան 25, Կարճկանի Հայր. միութ. 50, Օ. Փափազեան (ատամնաբոյժ) 20, Օր. Ռ. Փափազեան 25, Ն. Էքիզեան 100, Ս. Գրաճեան 100, Պ. Տավլճեան 10, Ն. Իշխանեան 20, Էմիրզէեան 10, Թորոսեան 10, Յ. Կարապետեան 25, Ա. Տարաքճեան 10, Օ. Կէզիրեան 50, Հօրօեան-Թորոսեան 50, Պէլլէրեան 15, Ղ. Մարկոսեան, Յկ. Թէնէքէճեան, Մ. Վարդեան, Յր. Թէնէքէճեան 10ական, Պ. Իսահակեան 25. Ա. Մաթիկեան 15, Ս. Քէօսէեան 20, Ս. Չըրչեան 20, Ոմն 5, Յ. Թուրանճեան 20, Ա. Խըլեան 10, Բաբերդի. Հայր. Միութ. 100, Վ. Տէյիրմէնճեան 50, Ա. Դաշնակեան 10, Էլպէկեան 15, Գ. Էլպիզեան 20, Տիկ. Մարտիկեան 10, Օր. Ինճէեան 50, Խ. Մոմճեան 20, Յ. Շահպազեան 20, Դ. Պետրոսեան 15, Ս. Պօղոսեան 10, Պ. Տէրտէրեան 20, Բալու Հաւաւի Ուսանող. Միութ. 50, Պ. Տէրտէրեան 10, Վ. Ալօեան 15, Յր. Արգարեան 20, Ղ. Կարապետեան 50, Խարբերդի Հայր. Միութ. 150, Հ. Երէցեան 15, Ա. Մանուկեան 20, Հ. Դարբինեան 20, Մ. Տ. Դաւիթեան 10, Ա. Գարաեան 20, Հայ Կ. Խ. Մարսէյլի Մասնաճիւղ 500, Լեւոն Մեսրոպ 100, Հ. Պէզիրճեան 20, Ա. Կնքապապեան 20, Բարձր Հայքի Ուս. միութ. 150, Օր. Ա. Արզումանեան 10, Գ. Թալէգեան 50, Սիվրիհիսարի Հայր. Միութ. 100, Աննա 5, Ա. Տավուտ Տալմիչ 30, Զ. Կիւլպէնկեան 10, Ա. Խաչիկեան (կրկին) 10, Յ. Դաւիթեան, Հ. Մ. Ը. Մ. (Արարատ), Տարօն Հասան Օվա Հայր. Միութ., Սեբաստիոյ Ղանթարող Գիւղ. Հայր. միութիւն, Եոզղատի Իտէլի գիւղի Հայր. Միութ. 50ական, Օր. Թագուհի Ղապէրեան 10, Ա. Աւետիսեան 20, Յ. Եաղճեան 25, Մ. Թաքգալեան 20, Ե. Արմէն 25, Սեբ. Սենեքերիմ. Հայր. Միութ. 200, Տիկ. Կակոսեան 50, Ա. Վարդազարեան 10, Տիկ. Փափազեան 10, Վասպուրական Հայր. Միութ. 200, Եոզղատի եւ շրջ. Հայր. միութ. 100, Եոզղատի Բարենպատակ միութիւն 100, Մ. Հրաչեան 25, Սեբաստիոյ Պարթեւ Երիտ. Միութ. 300, Ս. Աւետիսեան 10, Թադոսեան 10, Համբարձումեան 20, Հ. Աբիկեան 50, Հ. Թորիկեան, Հ. Սէմիզեան, Կ. Գարաեան, Տիկ. Զիթաեան, Հ. Աւետիսեան 10ական, Տարօն Տուրուբերան Հայր. Միութ. 100, Տէլի Ղազարեան 10, Բալուի հայր. միութ. 100, Գ. Պաղտասարեան, Ամասիոյ Հայր. միութ., Քղիի Հայր. միութիւն 50ական, Խնուսի Հայր. միութ. 100, Պ. Տիրանեան 20, Թիւֆէնկճեան 25, Ա. Աղամեան 20, Կարճկան Հայր. Մ. 50, Պարտիզպանեան 20, Մ. Տէրտէրեան 20, Ս. Տէրտէրեան 50, Խարբերդի եւ Քէսրիկի Հայր. միութ, 100, Ս. Տ. Մարտիրոսեան 20, Մ. Մարութեան 25, Զարսանճագի Հայր. միութ. 100, Քղի՝ Ազրակ գիւղի Հայր. միութ. 50, Տօքթ. Շահպալեան 50, Յ. Աբիսողոմեան 50, Ն. Ն. Քէրեան 10, Մ. Մարկոսեան 10, Տ. Շէյթանեան 15, Պարոնեան 25, Ե. Զուլֆաեան 15, Ն. Մարգարեան 30, Ջառայի Հայր. միութ. 100, Ս. Սրապզեան 100, Բալուի կարօտեալաց միութ. 50, Խ. Կիրակոսեան 20, Անթօեան 5, Հայկանուշ, Ղազարոս Նաճարեան, Կ. Թութէլեան 10ական, Մ. Թաշճեան 20, Ծ. Պէրպէրեան 10, Կ. Թօփալեան 10, Յ. Մելիքեան 20, Սալնոյ Ձորի Հայր. միութ. 100, Ա. Չըլքարեան 20, Ոմն 20, Սեբաստիոյ Քարհատ Հայր. միութ. 50, Յ. Մարկոսեան 25, Մ. Գալուստեան 20, Մ. Տէրոյեան 20, Կ. Քարապօլիկեան 20, Մ. Նաճարեան 10, Գ. Կիւրէեան 20, Ծորիկեան 25, Շէհրիստան Օսկօեան 20, Հ. Մարգարեան 10, Կ. Այվազեան 10, Ջօհր. Պօղոսեան եւ որդի 10, Վ. Գրիգորեան 10, Մարաշի Հայր. միութ. 50, Զարսանճագի Հայր. միութ. 50, Վասպ. երիտ. միութ. 250, Ղ. Չպուքեան 100, «Արաքս» վաճառատուն 50 ֆր.։ Գումար 7010 ֆր.։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պաֆրացի Յովհաննէս Մուրատեան կը փնտռէ քոյրը Նոյեմի Քէօթէնէճեանը որ ասկէ մօտաւորապէս 9 ամիս առաջ կը բնակէր Փարիզի շրջակայքը 2 rue de la Fraternité, Arnouville les Gonesse, (S. et O.). Մտադրութիւն ունէր Հար. Ամերիկա մեկնելու։ Իմացնել՝ Hovhannès Mouradian, American College, Vieux Phalère, Grèce.

— Կը փնտռեմ եղբայրս Սեբաստիոյ Աշոտի գիւղէն Յովհաննէս Տէյիրմէնճեան, 20 տարեկան, հօր անունը՝ Սարգիս, մօր անունը՝ Մարիամ։ 1919ին Կիլիկիոյ որբերուն հետ փոխադրուած էր Պէյրութ։ Կը կարծուի թէ այժմ Փարիզ կը գտնուի։ Լուր տուողին եռամսեայ «Յառաջ» նուէր։ Իմացնել՝ Armenak Sarkis, 1 Régiment Etranger, C. H. R. Sidi Bel-Abbes, Algérie:

ՏԱՐՕՆՑԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ձեռնարկած ենք հրատարակել երգարան մը որու մէջ պիտի ամփոփենք Տարօնի անթիւ հերոսներու նկարները եւ իրենց անցեալ բանաստեղծութիւններն ու երգերը, ինչպէս նաեւ Տարօնի ժողովրդական անտիպ երգերը։ Հայրենակիցներէ կը խնդրուի շուտով ղրկել մեզ իրենց ծանօթ նման երգերը,

Հասցէ՝ K. Garabédian, 7 Croix Gauthier, St. Chamond (Loire).

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ՄԻԽԻՈՆՆԵՐ

Հանգուցեալ Մինաս Չերազի ընկերացած հազուագիւտ լուսանկարներով, Օշական Մատենադարանէն։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20 շլ. 40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ	» »
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ	6 տլ. 10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ	100 ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՄԱՅԻՍ 1929

15 MAI 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 957 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԷԿԸ ՄԻՒՍԸ ՉԻ ԽԱՆԳԱՐԵՐ

Երէկ բացատրեցինք թէ ի՛նչպէս եղած է որ երկու անջատ կարմիր Խաչեր կը գործեն Ամերիկայի մէջ, իրենց յատուկ մասնաճիւղերով, եւ թէ ի՛նչու, Ֆրանսայի մէջ ալ, կազմուեցաւ Արեւմտեան Եւրոպայի կարմիր Խաչը, երբ արդէն կար մէկ հատ, «Տիկնանց Միութեան Հ. Կ. Խաչի Օգնութեան մասնաճիւղը»:

Ինչպէս դիտել կուտայինք, այս վերջինը ոչ միայն ազնուապետական է իր հանգամանքով եւ բաղդատաբար սահմանափակ՝ իր ծրագրով, այլ եւ ամփոփուած է Փարիզի մէջ: Ճիշդ է որ իր օգնութիւնը կը հասնի մինչեւ Հայաստան և կարօտ գաղութներ, բայց այդ չապացուցաներ թէ կրցած է համախմբել բոլոր ուժերը եւ լրացնել ամէն պահանջ:

Ոչ միայն Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ, այլ եւ Փարիզի մէջ իսկ, ուր կը գործէ, Տիկնանց կարմիր Խաչը չէ ուզած կամ չէ կրցած ժողովրդականութիւն շահիլ, նախընտրելով ամփոփուիլ սալոններու եւ սալոնական տարրերու մէջ: Հարիւրաւոր տիկիններ եւ օրիորդներ, որոնք յօժարակամ պիտի ուզէին անդամագրուիլ ու գործել, կը մնան մեկուսացած: Եթէ ոչ զգացումը, գոնէ դասակարգային անջրպետը կը բաժնէ այս երկու տարրերը, ազնուականներն ու խոնարհները: Հարուստ է Տիկնանց կարմիր Խաչը, բայց այդ հարստութիւնը չի կրնար հրապուրել ժողովրդական բազմութիւնները, որոնք ամէն բանէ առաջ սիրտ ու միտք ունին:

Կարճ խօսքով, հակառակ իր հնութեան եւ զօրութեան, Փարիզի կարմիր Խաչը չէ կրցած բռնել ասպարէզը, ուրիշ կազմակերպութեան մը տեղ չձգելու աստիճան: Ընդհակառակն, իր ազնուապետական եւ ինքնագոհ կերպարանքով, պատճառ եղած է որ յառաջ նետուին կենդանի տարրեր, բուն իսկ ժողովուրդին հետ կապուած եւ անոր իրական ցաւերուն գիտակից տիկիններ եւ օրիորդներ:

Միւս կողմէ, Տիկնանց կարմիր Խաչին գործունէութեան ծրագիրը տարբեր պայմաններու մէջ կազմուած ըլլալով, լիովին չի համապատասխաներ ներկայ իրականութեան: Ուրախ ենք որ վերջերս քիչ մը ընդարձակուած է այդ ծրագիրը, ինչպէս կ'երեւայ իրենց առաջադրութիւններէն («Յառաջ», 10 մայիս): Բայց այդ բոլորը բաւական չեն, տակաւին, լեցնելու բացերը: Մեր պայմանները այնպէս փոխուած են մասնաւորաբար գաղութներու մէջ և պահանջները այնքան բազմազան են, որ ներելի չէ տաւին կաշկել եւ սահմանափակուիլ միայն կարմիր Խաչերու կանոնագրով սահմանուած գործունէութեան մը մէջ: Օրէնքէ դուրս ժողովուրդ մը դարձեր ենք, եւ ձեւականութիւնները չեն որ պիտի գոցեն վէրքերը:

Օրինակ, Տիկնանց կարմիր Խաչը դեղեր եւ գործիքներ կը ղրկէ Հայաստան, բայց կը մոռնայ որ մեր հայրենիքը ունի նաեւ հարիւրաւոր բանտարկեալներ եւ աքսորականներ, որոնք արիւն-արցունք կուլան իրենց ընտանիքներուն եւ երախաներուն հետ:

Երբ Թուրքիա կը գտնուէինք, Պատրիարքարանն ու առաջնորդարանները պարբերաբար կ'օգնէին բանտարկեալներուն, մեղաւոր թէ անմեղ: Սուլթաններն անգամ շնորհնե՛ր կ'ընէին տօնական օրերու առթիւ: Իսկ հիմա որ հայրենիք ունինք, ոչ միայն տիրող իշխանութիւնը [.]նք ո՛ր եւ է աջակցութիւն չընծայեր, այլ եւ զուտ մարդասիրական հաստատութիւն մը, Հայ կարմիր Խաչը, կը վախնա՛յ հարիւր ֆրանք յատկացնել հալածականներու — մեղաւոր թէ անմեղ: Ռուսական կարմիր Խաչը, ինչպէս և Միջազգային կարմիր Խաչը կը կատարեն այս մարդկային պարտականութիւնը, զայն վեր համարելով ամէն քաղաքական նկատումէ, իսկ Փարիզի նստած «Տիկնայք փափկասունք» եւ Ամերիկայի «պետական» կարմիր Խաչը կը սարսափին այդ մտածումէն: Այսինքն, գիտակցաբար կը մեղանչեն իրենց կոչումին դէմ, չես գիտեր որո՛ւ հաճոյք պատճառելու համար: Արդեօք «պետական» մակդիրը աւելի՞ կ'արժէ, քան հարիւրաւոր երիտասարդներու, մայրերու, քոյրերու եւ մանուկներու տառապանքը՝ բանտի եւ աքսորի մէջ: Տառապանք մը, որ հետեւանք է ոչ թէ «պետական դաւաճանութեան», այլ բարբարոսական քմահաճոյքի մը, ճիշդ ինչպէս Թրքականը: Մնաց որ, քրէական յանցաւորը, մարդասպանն անգամ արժանի է գթութեան, աշխարհի որ եւ է մասին մէջ, իսկ ա՛լ աւելի՝ երկրի մը մէջ որ բանուորա-գիւղացիական կը կոչուի...:

Քաղաքական խնդիր չկայ այստեղ: Ընդհակառակն, անոնք որ կը խուսափին այս տարրական, մարդկային պարտականութենէն, անոնք իսկապէս քաղաքականութիւն կը խաղան, գիտակցաբար գործիք դառնալով քաղաքական հաշիւներու:

Տակաւին չենք խօսիր բռնի ջլատման, անգործութեան եւ անօթութեան դատապարտուած մտաւորականներու մասին, որոնք իրենց սեւ օրը կուլան նոյն հայրենիքին մէջ, կամ անոր շուրջը:

Յետոյ, գաղութներու մէջ, այլասերումը եւ մանաւանդ մանուկներու օտարացումը այնպիսի չափերու է հասած, որ տասը կարմիր Խաչեր եթէ ձեռք-ձեռքի տային ուրիշ կազմակերպութեանց հետ, դարձեալ չպիտի բաւէին պահանջին: Շատ լաւ գործ է օգնել յղի կնոջ, տաքափոխիկ հիւանդութիւններէ փրկել երախան, իսկ ո՛րքան աւելի բարձր՝ հայ պահել այդ երախան:

Այս գետնին վրայ եւս, Տիկնանց կարմիր Խաչը բաց է թողած պարապ մը, որ պէտք է լեցուի: Եւ ինչքան շուտ, այնքան լաւ: Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Ֆրէզնոյի նախկին ռամկավար եւ այժմ «անկախ հայաթերթ»ը՝ Մշակ, այս խորագրին տակ կը գրէ (19 ապրիլ).

—«Ժամանակն է որ քիւրտ եւ հայ արենակից եւ ցեղակից երկու ազգերը մոռնան վայրագ Թուրքին բացած վէրքերը եւ եղբայրական ձեռք երկարեն իրարու, կազմակերպելու համար միացեալ եւ ամրակուռ ճակատ մը հասարակաց Թշնամիին դէմ:

Խորապէս գնահատելի է Քրտական Ընկախութեան կոմիտէի (Հօյպուն) ներկայացուցիչ Սիւրէյա պէյ Պէտրխանի հրատարակած իմաստալից կոչը: Մեծանուն քիւրտ ազգասէրը սորապէս ըմբռնած կ'երեւի հայ եւ քիւրտ եղբայրակցութեան արժէքը: Ան չուրանար տխուր անցեալը: Բայց դիւանագէտի հմտութեամբ կոչ կ'ընէ հասարակաց շահերու օգտին համար հաւաքուիլ երկու ազգերուն համար ալ նուիրական գաղափարի մը շուրջը:

Ցաւալի է որ Պէտրխան պէյ եւս որոշակի կը մատնանշէ խըմբակ մը, որ կ'աշխատի ամէն կերպով որոմ ցանել եւ վիժեցնել հայ եւ քիւրտ ազգերու կենսական շահերը շօշափող սոյն ձեռնարկը: Տարակոյս չկայ Թէ «Պայքար»ի խմբագրութեան եւ անոր շուրջ հաւաքուող «պետական մարդոց»?.´ համար է ակնարկութիւնը:

Դիւանագիտութիւն խաղալու իրենց խեղճ ու կրակ փորձերուն մէջ, Պայքարեան խմբակը այնքան արտառոց եւ ծիծաղելի գաղափարներ սկսած է հրապարակ նետել, որ մարդ չի կրնար չընդվզիլ: Ազգայնականութեան եւ *ազգային սրբութեան* Թունդ պաշտպան ներկայանալէ ետք, անարդարանալի կեղծաւորութեամբ խունկ ծխող մեր *փօլիթիքոսները*, չենք գիտեր ե՞րբ խելքի պիտի գան:

Լրջօրէն ուսումնասիրելէ ետք վերոյիշեալ խմբակի քրտական յեղափոխութեան եւ Հայերու անոնց հետ ունեցած կամ ունենալիք յարաբերութեան խնդիրը, որոշակի կը հասնինք հետեւեալ եզրակացութեան: «Պայքար»ի խմբագրութիւնն ու «պետական կազմը» ընդգրկած կ'երեւին մէկ *օրիէնտացիա*, Քէմալական *օրիէնտացիան*: Մարդիկը երկար ատեն Թրքական դգալով Թրքական փիլաւը ճաշակելէ ետք, ի՞նչպէս ապերախտութեամբ դէմ երթան իրենց նախկին տէրերուն: Չէ՞ որ քրտական հարցի լուծումով եւ քրտական հայրենիքի մը կազմութեամբը Քէմալական Թուրքիան է որ պիտի տկարանայ»:

«ԿՈՄՍ ՑԷՓԼԻՆ» ԴԷՊԻ ԱՄԵՐԻԿԱ

Այս առաւօտ ժամը 7ին դէպի Ամերիկա ճամբայ կ'ելլէ «Կոմս Ցէփլին», 19 ճամբորդ եւ 40 նաւորդներ առած հետը: Ճամբորդներուն մէջ է օդանաւորդ Ուիլքինս, որ բեւեռին վրայէն թռած էր անցած տարի:

Գերմանիոյ զանազան կողմերէն պատուիրակութիւններ եւ նուագախումբեր հասան Ֆրիտրիխսհաֆէն՝ ներկայ ըլլալու համար օդերու հսկային մեկնումին: Եթէ օդը լաւ ըլլայ, այս անգամ ցէփլինը 60 ժամէն պիտի կտրէ Ատլանտեանը:

Տօքթ. Էքընէր բացարձակապէս հերքեց այն լուրը թէ մտադիր է Ցէփլինը ծախել Լոս Անճըլէսի մէկ սէնտիքային:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ըսմէթ փաշայի դահլիճը հրաժարած?

Փարիզի կարգ մը շրջանակներուն մէջ շրջած յամառ զրոյցի մը համաձայն, Ըսմէթ փաշայի դահլիճը հրաժարած է: Նոր դահլիճը կազմելու պաշտօնը առաջարկուած է Փարիզի Թուրք դեսպան Ֆէթհի պէյի:

Կ'ըսուի Թէ ժամանակէ մը ի վեր Ըսմէթ փաշայի դահլիճին մէջ տարակարծութիւններ կային, մասնաւորաբար քրտական խնդրին առթիւ:

Վերապահութեամբ կը հաղորդենք այս լուրը:

Մուսոլինի Թուրքիա կ'երթայ

Գրած էինք Թէ Մուսոլինի Թուրքիա պիտի այցելէ: Այս մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտան Պոլսոյ Թերթերը.—

Թրքական շրջանակներու մէջ յամառօրէն կը խօսուի Թէ Իտալիոյ վարչապետ Մուսոլինի մօտերս Պոլիս պիտի այցելէ:

Այցելութիւնը տեղի պիտի ունենայ Յուլիսին, երբ աւարտած պիտի ըլլան Թուրքեւիտալական առեւտրական բանակցութիւնները, որոնք ներկայիս տեղի կ'ունենան Էնկիւրիի մէջ:

Մուսոլինի երեք օր պիտի մնայ Պոլիս եւ Տօլմա Պաղչէի մէջ հիւրը պիտի ըլլայ Հանրապետութեան Նախագահ Մ. Քէմալի: Այս առթիւ Պոլիս պիտի գան նաեւ վարչապետ Ըսմէթ փաշա եւ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյ: Կատարուելիք տեսակցութեանց մեծ կարեւորութիւն կը տրուի:

Իտալիոյ վարչապետին պիտի ընկերանայ նաեւ իր աղջիկը:

⁂ «Վագըթ»ի համաձայն, հաւանական է որ Պայրամէն յետոյ Մ. Քէմալ Պոլիս այցելէ:

⁂ Առեւտրական բանակցութեանց առթիւ, իտալական մամուլը խանդավառ յօդուածներ կը հրատարակէ Թուրքիոյ մասին, եւ կը պարզէ երկու երկիրներու տնտեսական գործակցութեան առաւելութիւնները: «Սթամփա», մասնաւորապէս, կը ջատագովէ այդ գործակցութիւնը, եւ յոյս կը յայտնէ որ իտալական առեւտուրը աւելի զարկ պիտի ստանայ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ:

Իտալական տորմիղ մը Պոլսոյ մէջ

Իտալական օդային տորմիղ մը մօտերս Պոլիս պիտի երթայ եւ պիտի դիմաւորուի Թրքական տորմիղի մը կողմէ: Իտալական սաւառնակները Եէշիլքէօյի կայանը պիտի իջնեն եւ օր մը մնալէ յետոյ Սուրիա եւ Պաղեստին պիտի անցնին, այդ ճամբով Իտալիա վերադառնալու համար:

Ցար Սիմէոնի հազարամեակը

Կիրակի օր Պուլկարիոյ մէջ սկսան ցար Մեծն Սիմէոնի Թագաւորութեան հազարամեակի եւ Պուլկարիոյ ազատագրութեան յիսնամեակի հանդէսները:

Պուլկարիոյ նախկին մայրաքաղաք Փրէսլավի մէջ եկեղեցիի մը օծումը եւ Կիրիլի ու Մեթոտի արձանին բացումը կատարուեցաւ: Ներկայ էին Թագաւորը, — որ ուրբաթ օր վերադարձած էր արտասահմանի իր ճամբորդութենէն, կառավարութեան անդամները, տեղական իշխանութիւնները եւ մեծ բազմութիւն մը, որ յատկապէս եկած էր երկրին ամէն կողմերէն:

Թափօրով այցելութիւն տրուեցաւ ցար Սիմէոնի դամբարանին, ուր ազգային հերոսին համար հոգեհանգիստ կատարուեցաւ: Յետոյ զօրանցք մը տեղի ունեցաւ Թագաւորին առջեւ:

Պուլկարիոյ անկախութեան յիսնամեակի հանդէսները կը սկսին այսօր՝ չորեքշաբթի. պատմական հագուստներով Թափօրներ եւ հանրային զուարճութիւններ տեղի պիտի ունենան: Ջահագնացութիւն ևս պիտի կատարուի:

Մարզական միութեան երիտասարդութիւնը կազմակերպեց մրցում մը՝ մասնակցութեամբ հեծանուորդներու, ինքնաշարժներու, հեծելազօրքերու եւ վազողներու, որոնք հին մայրաքաղաքէն դէպի նորը պիտի փոխադրեն «նուիրական հուր»ը որ պիտի վառուի Փրէսլավի նոր եկեղեցիին օծման ատեն: Այս առթիւ վառուած ջահերը այսօր չորեքշաբթի հանդիսաւորապէս պիտի յանձնուին Պորիս Թագաւորին՝ Սոֆիայի իր պալատին մէջ:

Ամբողջ մայրաքաղաքը դրօշազարդուած է:

Պարսկաստանի աղէտին շուրջ

Թէհրանէն կը հեռագրեն.—

Մայիս 13ին երկրաշարժի նոր ցնցումներ պատահեցան Պուժնուրտի մէջ (Խորասանի նահանգ): Քաղաքին մեծ մասը ամբողջովին քարուքանդ եղաւ:

Նահանգի կառավարիչը կը հաղորդէ որ մայիս 2-3ի մեծ շարժին աղէտեալները, վիրաւորներն ու հիւանդները շատ գէշ վիճակի մէջ են, ուտելիք չունին եւ մեծ թիւով մարդեր կը մեռնին աղէտեալ շրջաններուն մէջ:

Ամէն օր դաշտերուն մէջ կը գտնուին զոհերու մարմիններ: Կառավարիչը խնդրեց որ օդանաւով նոր բժիշկներ եւ դեղօրայք ղրկուին անմիջապէս: Աղէտի շրջանը լեռնային է եւ աղէտեալներուն կարելի է հասնիլ միայն օդանաւերով, քանի որ ինքնաշարժերը չեն կրնար մօտենալ:

Պարսկաստանի երկաթուղիներուն մէջ պաշտօնավարող ամերիկացի եւ գերման մասնագէտները իրենց ամսականին 100ին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ՄԵԾԱՀԱՐՈՒՍՏ ՖՐԱՆՍՈՒԱ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆԻ

Հայը երբ աղքատ է, ամէն դուռ կը զարնէ: Անգամ մը որ գօտին կապէ, իր դռները պինդ կը փակէ բոլորին առջեւ:

Հայ աղքատը այնքան իրաւունք ունի ամէն դուռ զարնելու, որքան հայ հարուստը իր դռները փակելու բոլորին առջեւ:

Ահա՛, այս կէտը հաստատելու եւ այս վարմունքին գործնականութիւնը յայտնելու համար է, որ հրապարակաւ ձեզ կ'ուղղեմ այս բաց նամակը, քանի որ, վստահ եմ Թէ գոց նամակս պէտք չէ հասնի ձեր ձեռքը, նոյն իսկ եթէ մէկի տեղ՝ վրան փակցուցած ըլլամ 40 դրօշմաթուղթ:

Լսեցի Թէ ձեր մէկ ձեռնարկին առթիւ, ձեր սիրական Թերթն անգամ զլացեր է իր սովորական փառաբանութիւնը մատուցանել ձեզ եւ դուք, արդարօրէն զայրացած՝ մերժեր էք բաժանորդագրութիւնը այդ «ողջամիտ» Թերթին զոր կը ստանայիք բարեսիրաբար, առանց կարդալու՝ անկիւն մը նետելու համար:

Թոյլ տուէք որ համարձակութիւն առնեմ անվերապահօրէն ձեզ յայտնելու Թէ համամիտ եմ ձեր ընթացքին, որ կուգայ աստիճան մը եւս սաստկացնել համարձակութիւնս ձեզ հանդէպ:

Իրօք կ'արժէր որ դաս մը տայիք ձեր ոտքերուն տակ սողացող Թերթին:

Առեւտրական ձեռնարկ մըն էք ըրեր, ձեռնարկ մը որ կրնար ձեր գրպանը պարպել կամ անգամ մըն ալ լեցնել: Խնդիրը այդ չէ, այլ այն որ ձեր երախտաւոր Թերթն անգամ չէ գնահատած զայն, եւ հիմա ներողութիւն կը խնդրէ.

— Տէ՛ր, մենք ըրի՜նք, դուն մի՛ ըներ...

Եթէ այդ լրագիրը գիտնար այսքա՛նը գոնէ, պիտի յարգէր ու փառաբանէր հայ հարուստը, որ Թէեւ կոտրած ճիւղի վրայ չի կոխեր, բայց վերջապէս, կը սիրէ լսել խոնարհ ծառաներու դրուատիքները, տեղի կամ անտեղի:

Չի գիտե՞ր յարգել ու փառաբանել: Ուրեմն, կը մնայ սորվեցնել անոր, մանկավարժական լաւագոյն եղանակով,— դադրեցնել տալով իր եւ իր նմաններուն ապրեցուցած Թերթին առաքումը:

ԽԱՐՏՈՑ

ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՄԸ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ ՎՏԱՐՈՒԱԾ

Ալեքսանտրէթէն 22 Ապրիլ Թուականով կը գրեն *Արևի*.—

«Ընդհ. Ապահովութեան տեսչութիւնը առջի օր սահմանէն դուրս հանեց եւ դէպի Թուրքիա վտարեց Արամ Ասպետ կամ այլ անուամբ Արմէն Մաժակ կոչուած անձը՝ համայնավար գաղափարներ յայտնած ըլլալուն համար: Դէպի Թուրքիա վտարումին պատճառը այն է՝ որ յիշեալը Թրքական անցագրով եկած էր հոս, իբր Թէ ամուսնանալու համար, իր առաջին կինը Եգիպտոս Թողելէ վերջ: Կ'ըսուի Թէ ընդհ. ապահովութեան տեսչութիւնը, որ նախ քան արտաքսումը ձերբակալած էր զինք եւ մեկնումի համար քանի օր պայմանացամ տուած, հասկցած է անհաւասարակշիռ մտքի մը հետ գործ ունենալը եւ քիչ մըն ալ այդ պատճառաւ զայն վերադարձուցած է այն կառավարութեան որ անոր անցագիր տալու բացառիկ պատիւը ըրած էր իբրեւ հայ,...:»

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՀԱԶԱՐ ՖՐԱՆՔ
ՀԱԶԱՐ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Առաջին յօդուածիս մէջ ըսի թէ ստիպուած ենք մեծ ճիգերով շարունակել մեր ազգային ինքնապաշտպանման կռիւը։

Երէկ՝ Թուրքիոյ մէջ՝ զէնք ու սուրով կը պաշտպանէինք մեր ժողովուրդին ֆիզիքականը, այսօր՝ գաղութներու մէջ՝ թուղթ ու գրիչով պիտի պաշտպանենք անոր հոգեկանը։ Ինչպէս երէկուան, նոյնպէս այսօրուան կռիւները դրուած են անհաւասար գետնի վրայ։ Ինչպէս երէկուան, նոյնպէս այսօրուան կռիւը տեղի պիտի ունենայ շա՛տ ծանր պայմաններու տակ։ Այդ պայմանները դէմ են մեզի, նպաստաւոր հակառակորդին։ Պիտի ընկրկի՞նք, հրաժարի՞նք կռիւէն։ Ո՛չ։ Պիտի շարունակենք զայն, մինչեւ որ յաղթենք։

Երկրորդ յօդուածիս մէջ ըսեր էի որ մեր գաւառի գաղութները չեն կրնար դպրոց բանալ, բայց դպրոց մը կրնան պահել։ Թէ այս ուղղութեամբ սկըսած են խլրտիլ Վալանսէն մինչեւ Լիոն եւ մինչեւ Պէլվիլ։ Ամէն տեղ, սակայն գործին գլուխը կանգնած են աշխատաւորներ, որոնք օրը օրին կ'ապրին։ Շէնք մը, սրահ մը ներկայանալուն, կանխավճար ընելու ի վիճակի չեն։ Որով յաճախ գեղեցիկ առիթներ կը փախցնեն։ Տեղական զօրաւոր կազմակերպութիւններ չունին, ազգային սնտուկ չունին։ Ձեռներէց են սակայն, եթէ տասը ունենան հարիւրնոց գործի տակ կը մտնեն։ Հայ աշխատաւորը ոչ միայն ձեռներէց է, այլ եւ պատուաւոր։ Երբ տասը ունենալով ինիսուն պարտքի տակ կը մտնէ, հազար կտոր կ'ըլլայ եւ պարտքը ամբողջապէս ու լիակատար կը վճարէ։ Հայ ժողովուրդը անվըճար մուրհակ չի թողուր։ Կրթական ֆոնտ մը կազմելու առաջարկով, միտքս եղած է այս ձեռներէց, պատուաւոր ժողովուրդին չնչին վարկ մը բանալ։ Տասը տալ իրեն եւ հարիւր պահանջել։ Ու մեր ժողովուրդը տասը ստանալով հարիւր տուող հազարամեայ ժողովուրդն է։

Ո՞վ պիտի բանայ այս վարկը։ Բնականոն պայմաններու տակ, բարոյական օրէնքներով կառավարուող հասարակութիւններու մէջ մեր ժողովուրդի ապրած այս զարհուրելի տնտեսա-բարոյական տագնապին առջեւ, վարկ բացողները պիտի ըլլային մասնաւորաբար այն ցանցառ անհատները որոնք բացառապէս բախտաւոր եղած են։ Հարուստ են, հարիւրներու կը հասնին։ Անոնց մէկը միայն կրնար մեր բոլոր գաղութներուն կրթական հոգը վրան առնել։

Այդ տարրը մեծ մասով անբարոյացած է, ու իր ժողովուրդի երկու մեծ առաքինութիւններէն (ձեռներէց եւ պատուաւոր) միայն առաջինով կը փայլի, իսկ երկրորդը՝ պատիւը, պակասաւորութիւնը՝ թողած է ժողովրդական լայն զանգուածներուն.— հացի, լոյսի, ազատութեան առաքինազարդ բազմութիւններու։

Ի՜նչ փոյթ թէ այդ բազմութիւնները ածխահանքերու կամ գործատան ծուխին մուրին մէջ արեւ կը փնտռեն։ Ի՜նչ փոյթ թէ անոնք խոնաւ ու մութ խցիկներու մէջ կը գիշերեն։ Անոնց սնունդը մինչեւ քիմքերուն հասնիլը քամուած է։

Այդ բազմութիւնները գըլխանքներէն կորացած մէջքերով, ղոհաբերութեամբ պսակուած հպարտ ճակատներ ունին։ Զոհաբերութիւններով հպարտ ու հարուստ ճակատներ, ուր հալալ վաստակի քրտինքը այնքան շուտ կը գոլորշիանայ։ Նուէր մը ստանալը մեծ հաճոյք է, նուէր մը տալը անպատմելի անդորրութիւն հոգիի։

Այս բազմութիւնները աhա վարկը բացողները պիտի ըլլան, պիտի փոխադարձ վարկ բանան իրարու։ Ու համայնական նախաձեռնութեամբ պիտի օժտենք Ֆրանսայի մեր հոծ համախմբումները մանկապարտէզներու ծիծաղկոտ ցանցով մը։

Ծրագիրը առայժմ հետեւեալ ութ վայրերու համար է, ուր եւ պէտքը շատ սուր է եւ գետինը հերկուած.—

1. Լիոն, 2. Վալանս, 3. Վիէն, 4. Տեսին, 5. Ս. Շամոն, 6. Ս. Էթիէն, 7. Փոն տ'Օպնա, 8. Պէլվիլ։

Այս վայրերուն մէջ պիտի վարձուին մէյ մէկ շէնք երեք տարուան համար, կամ համաձայն տեղական պայմաններուն պիտի շինուին կամ գնուին։

Գործին ամբողջութիւնը մեծ գումարի մը խնդիր է հուրաքանչիւրին համար։ Մե՛նք հուրաքանչիւրին պիտի տանք գումար մը ա). գործը ամրացնելու, բ). տեղական նախաձեռնութիւնները կազմակերպելու եւ խթանելու համար։ Որմէ վերջը կրնանք ապահով ըլլալ որ յառաջիկայ 1929—1930 դպրոցական նոր տարեշրջանին Ֆրանսայի մէջ կ'ունենանք ութ նոր մանկապարտէզներ, առաջին տարեշրջանին 800—1000 երկսեռ երեխաներով, 6—10 տարեկան։

Որպէսզի այս ունենանք, պէտք է 40 հազար ֆրանքի համեստ գումար մը, կամ 320 ստերլին։ Ու բաշխելի հետեւեալ ձեւով.—

1. Լիոն	7500
2. Վալանս	7500
3. Վիէն	5000
4. Տեսին	5000
5. Ս. Շամոն	2000
6. Ս. Էթիէն	3000
7. Փոն տ'Օպնա	2500
8. Պէլվիլ	7500
Գումար	40,000 Ֆր.

Այս մանկապարտէզները պիտի ունենան հետեւեալ աշակերտները, երկսեռ.—

1. Լիոն	140
2. Վալանս	200
3. Վիէն	90
4. Տեսին	200
5. Ս. Շամոն	75
6. Ս. Էթիէն	50
7. Փոն տ'Օպնա	60
8. Պէլվիլ	75
Գումար	890

Իմ հաշուով, 890 երկսեռ մանուկներ պիտի կարենան յառաջիկայ աշնան, փողոցներէն հաւաքուիլ հայկական բոյներու մէջ։

Ո՞վ պիտի կազմէ 40 000 ֆրանքի այդ ֆոնտը։ Դժբախտաբար Ֆրանսայի մէջ ազգային կոչուած մարմին մը չունինք, որ կանգնէր գործին գլուխը։ Ասոր դիմաց ունինք մամուլը։ Այդ ֆրանսահայ մամուլին մէկ մասը աւելի կը հետաքրքրուի Զանկ. քա՛յ Զէքով, քան Լիոնի մէջ «այբբենարան մը խնդրող» փոքրիկ Արամով կամ Արաքսիով։ Փաստօրէն կը մնայ «Յառաջ»ը, որ Շիրակի աղէտէն մինչեւ Ֆիլիպէին՝ դադրած է լրագիր ըլլալէ։ Այդ ազգային աղէտներուն ժամանակ, «Յառաջ»ը ազգային կենսունակ օրկանի մը դերը կատարած է իր ընթերցողներու հոծ բազմութեամբ։ Մտերմութիւն կայ թերթին եւ ընթերցողներուն միջեւ։ Այս ներքին կապը զօրացնելու եւ հաւաքական շինարարութեան վերածելու պէտքը աւելի քան երբեք զգալի է։ Ոչ «Յառաջ»ը եւ ոչ ալ անոր ընթերցողները ինքնաբեր զոհաբերութեան ոգին եւ հանրօգուտ հետաքրքրութիւնը պատահականութեան չպիտի կապեն։ Այդպէս ընելու բարոյական ոչ մէկ իրաւունք ունին։ Գլուխ գլխի պիտի մտածուի ընդհանրապէս հայկական բոլոր պէտքերու եւ մասնաւորապէս մեր շրջանի մշակութային պէտքերուն վրայ։ Այս բոլորէն յետոյ, շատ պարզ է որ «Յառաջ»ը ինք պիտի կազմէ այդ ֆոնտը, եւ ատոր համար պիտի բանայ յատուկ սիւնակ։

«Յառաջ»ի համար ծանրաբեռնում մը չէ այս։ Ուրիշ հաստատութիւն մը չունինք այս գործը առելի յաջողութեամբ եւ աւելի կորովով հետապնդելու համար։ Ժամանակն ալ որոշենք։

Անցեալ տարուան Մայիս 28ին Եգիպտոսի մէջ խումբ մը մտաւորականներ ու հայրենակիցներ գեղեցիկ գաղափար մը մէջտեղ նետեցին։

Այս տարի Մայիս 28ին, մեր անկախութեան IIրդ տարեդարձին, Եւրոպայի մէջ, «Յառաջ»ը խմբագրականով մը պէտք է կոչ ընէ իր ընթերցողներուն ութ մանկապարտէզներ բանալու համար։

Մայիս 28ին, անկախութեամբ ոգեւորուողեւ անկախութեանհասնելու համար ուխտող բազմութեան մէջ, անշուշտ կը գտնուին 40 Ֆր. վճարող 1000 հոգի։ Այդ առթիւ բացուած մեր մանկապարտէզները նուիրուած թող ըլլան Մայիս 28ին, իսկ մանուկները թող դառնան մեր Անկախութեան Սանիկները։

«Յառաջ»ի տրամադրութեան տակ այժմէն կը դնեմ 100 Ֆր. Մայիս 28ի «Յառաջ»ով բանալու համար կրթական ֆոնտի սիւնակը։

Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ՀԱՄԱԹՐՔԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

ՕՏԱՐ ԱՐԵՒԵԼԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆԳԼԵՒՌՈՒՍ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ամփոփելով ցարդ մեր յիշած դէպքերն ու կատարած խորհըրդածութիւնները, կ'ունենանք հետեւեալ պատկերը,— Լեզուական մարզին մէջ համաթրքականութեան գաղափարին առաջին բնորոշ հետքերը կը գըտնենք Իպրահիմ Շինասի էֆէնտիի երկերուն մէջ։ Այդ գաղափարը յետոյ կը մշակուի Զիա փաշայի կողմէ՝ գրականութեան մէջ, Ահմէտ Վէֆիք փաշայի կողմէ՝ բառագիտութեան մէջ, իսկ Մուսթաֆա Ճէլալէտտին փաշայի կողմէ բանասիրութեան մէջ։ Ահմէտ Վէֆիք փաշայի մէջ կը տեսնուին համաթրքականութեան (Panturquisme) ձըգտումներուն կարգ մը նշանները։ Իսկ Ճէլալէտտին փաշա բացի թուրք բանասիրութենէն, կը զբաղի նաեւ թուրք (միայն օսմանցի թուրք չէ, այլ ընդհանուր թուրք) ցեղաբանութեամբ եւ պատմութեամբ։ Օսմանեան կայսրութեան մէջ արեւմտեան աղբիւրներէ առնուելով թուրք պատմութեան եւ ցեղաբանութեան մասին գրուած առաջին գիրքն է Ճէլալէտտին փաշայի «Հին եւ Նոր Թուրքեր» անուն բանասիրական, ցեղաբանական, պատմական եւ քաղաքական գիրքը։ Այս հատորը, որ գիտական բոլոր պահանջները չի լրացներ, գրուած է թրքական ոգիով եւ թրքական շահերը պաշտպանելու նպատակով, եւ սակայն ֆրանսերէն է։

Շինասին 1865-1870ի առեններ սկսած է թուրքերէն բառեր հաւաքել, ինչպէս կը վկայէ Էպուզզիյա Թէվֆիք պէյ, որ այս խնդրին մասին իմ գտած միակ աղբիւրս է։ Նոյնպէս Զիա փաշա այդ թուականներուն է որ հրապարակ նետած է բանաստեղծութեան եւ շարադրութեան մասին իր համաթրքական գաղափարները։ Էմիլի թարգմանութեան յառաջաբանին մէջ իբրեւ թուական ցոյց տրուած է «Ժընեւ, 15 յունիս 1871»։ Կը կարծեմ թէ նոյն թուականին պէտք է հրատարակուած ըլլայ նաեւ Ահմէտ Վէֆիք փաշայի «Լէօհճէի Օսմանի»ն։ Ճէլալէտտին փաշայի «Հին եւ Նոր Թուրքեր»ը 1869ին հրատարակուած է։ Այս հաշուով, օսմանցի Թուրքերուն մէջ համաթրքական շարժման առաջին շրջանը պէտք է ընդունիլ 1865-1870 տարիները։

Արեւելագէտներու ազդեցութիւնը համաթրքական շարժման վրայ.— Ինչպէս վերը տեսանք, համաթրքականութեան գաղափարը արեւմտեան Թուրքերուն մէջ մուտք գործեց Սուլթան Ապտիւլ Ազիզի թագաւորութեան կէսերուն։ Ասոր պատճառն էր ո՛չ միայն թուրքերուն ընդհանուր առմամբ արեւմտեան մըտքին եւ հոգիին հետ շփման մէջ գտնուիլը, այլ և անոնց ծանօթութիւնը արեւելեան աշխարհն ու մանաւանդ Թուրքերը ամէն կերպով ուսումնասիրող արեւելագէտներու գործերուն, ինչպէս Տը Կինեը, Սասի, Աբէլ տը Րէմիւզա, Տավուտս եւայլն։ Շինասի շահած էր արեւելագէտ Սիլվեստր տը Սասիի ընտանեկան բարեկամութիւնը։ Ճէլալէտտին փաշա իր «Հին եւ Նոր Թուրքեր» գիրքին մէջ մեծապէս օգտուած էր De Guignesի Հոնաց պատմութենէն (Histoire des Huns). անգլիացի հրեայ արեւելագէտ Էրսէրլէյմի Տավուտս անգլիերէն լեզուով գրած էր գիրք մը Թուրքերէնի քերականութեան եւ շարադասութեան մասին։ Այս գիրքին ֆրանսերէն թարգմանութիւնը Տավուտսի մօր կողմէ 1833ին Մահմուտ Բ.ի նուիրուած ըլլալով, շատ հաւանական է որ Շինասի եւ Վէֆիք փաշաները,— որոնք ԺԹ. դարու մէջտեղերը կ'ապրէին, ծանօթ էին անոր։ Պիտի տեսնենք թէ ինչպէս ԺԹ. դարու՝ վերջերը արեւելագէտ Վամպէրի, Րատլոֆ և Լէօն Քահէնի երկերը բոլոր Թուրքերու մէջ համաթրքական գաղափարներու զօրանալուն ազդած են։

Արդեօք չկա՞ն ուրիշ ազդակներ, որոնք ցոյց տան թէ համաթրքական շարժման միտքերը երեւան եկած են օսմանցի Թուրքերուն մէջ մասնաւորապէս 1865-1870 տարիներուն։

Համաթրքական շարժումը եւ անգլեւռուս յարաբերութիւնները.— Ինչպէս յայտնի է, 1860-ական թուականներուն Ռուսերուն Ասիոյ մէջ ծաւալումը սարսափեցուցած էր Անգլիացիները։ Ռուս աշխարհակալութիւնը, որ դարերէ ի վեր արեւմտեան Թուրքերուն, այսինքն օսմանեան կայսրութեան դէմ տիրակալական կռիւ կը մղէր, ԺԹ. դարու կէսերուն Արեւմտեան Եւրոպայի պետութեանց զինեալ դիմադրութիւնով պարտութեան ենթարկուեցաւ։ Ռուս կայսրութիւնը, այս դիմադրութիւնը վրէժն առնելու համար, արագօրէն եւ մեծ ուժով քալեց արեւելեան Թուրքերուն եւ Միջին Ասիոյ խանութեանց վրայ։ 1860էն սկսեալ Ռուսերը արշաւեցին Միջին եւ Արեւելեան Թուրքեստանի վրայ։ 1865ին զօրավար Չերնայէֆ գրաւեց Կեդրոնական Ասիոյ ամէնէն մեծ քաղաքը եւ Թիմուրլէնկի մայրաքաղաք Թաշքենդը։ 1867ին Միջին Թուրքեստանի մեծ մասը ցարական Ռուսիոյ հողերուն մաս կը կազմէին։ 1868ին Պուխարայի խանութիւնը Ռուսիոյ թեւարկութեան տակ մտաւ։ Նոյն թուականներուն արեւելեան Թուրքեստանի Քեաշկիր հողամասը գլուխ ցցեց Մէհմէտ Եագուպ պէյի պաշպուղութեան եւ Չինաստանի գերիշխանութեան դէմ, աշխատելով բարւոք յարաբերութիւններ մշակել Ռուսերուն հետ։ Քուլճա հողամասը 1865ին չինական հպատակութենէն ելաւ եւ 1871ին ռուսական հպատակութեան տակ մտաւ...

Մէկ խօսքով, 1860-1870 թուականներուն ամբողջ Կեդրոնական Ասիոյ թրքութիւնը ռուսական ազդեցութեան եւ բռնութեան ենթարկուեցաւ։

Ասիոյ ամբողջ տարածութեան մէջ Ռուսերու դէպի արեւելք եւ հարաւ ծաւալումը վերջին ծայր ջղայնացուց Անգլիացիները։ Այն հաւանականութիւնը թէ քանի մը քայլ վերջ, կազակ հեծելազօրքը կրնար երեւնալ Հնդկաստանի սահմանագլուխին վրայ, քունըփախցուց Անգլիացիներուն, որոնք դեսպան ղրկեցին Մէհմէտ Եագուպ Խանին եւ Ջանքեր ըրին անպաշտօն շփումներ ունենալու միւս փոքր Խանութեանց հետ։ Եագուպ Խան ալ իր կողմէ դեսպան ղրկեց Հնդկաստանի ընդհ. կառավարիչին, ջանալով ձեռք բերել Անգլիոյ աջակցութիւնը։

Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը, որ այդ օրերուն խիստ մտերմական յարաբերութիւններ ունէր Բարձրագոյն Դրան հետ, անկարելի է որ մտածած չըլլայ օգտագործել արեւմտեան եւ արեւելեան Թուրքերու կրօնական եւ ցեղային միութենէն առաջ եկած կապերը։ Անգլիական դիւանագիտութիւնը, որ 1857ի Հնդկաստանի սիփահիներու ապստամբութեան ժամանակ զանց չէր ըրած Սուլթան Ապտիւլ Մէճիտէն՝ իբրեւ Խալիֆայի հրովարտակ մը առնել՝ իսլամ Հնդիկները հրաւիրելու համար որ Անգլիոյ թագուհիին հնազանդին, չենք կարծեր որ ջանացած չըլլայ օսմանցի Թուրքերը հետաքրքրել Միջին Ասիոյ իսլամ Թուրք խանութեանց կացութիւնով։ Արդարեւ, երբ Եագուպ Խան անկախութիւն ձեռք բերաւ, Անգլիոյ ներկայացուցիչ Տուկլաս Ֆորսիթի դրդումով, Եագուպ պէյը ղրկեց Պոլիս իբրեւ դեսպան, պաշտօն տալով անոր օսմանեան կայսրութեան հովանաւորութիւնն ու հպատակութիւնը խնդրել (1871)։

Դեսպանը լաւ ընդունելութիւն գտաւ։ Օսմանեան կառավարութեան կողմէ Եագուպ Խանի ղրկուեցան ռազմական պիտոյքներ, զինուորական ուսուցիչներ, զանազան նուէրներ, ադամանդակուռ պատուանշան, սուր, մահիկ եւ կայսերական նամակ։ Եագուպ պէյի հետ վերադարձող այս մասնաւոր պատուիրակութեան միացաւ անգլիական պատուիրակութիւն մը՝ Հնդկաստանի եւ Թուրքեստանի սահմանագլուխին վրայ (1873)։ Այդ թուականէն սկսեալ, Քեաշկիրի Խանութեան մէջ խութպէները սկսան կարդացուիլ օսմանեան Սուլթան Ապտիւլ Ազիզ Խանի անունով, իսկ դրամները սկսան կտրուիլ նոյնպէս անոր անունով(*)։

Այդ օրերուն, Պոլսոյ մամուլը երկարօրէն զբաղեցաւ Քեաշկիրի գործերով եւ Եագուպ խանի վիճակով։ Շէյխ Սիւլէյման Էֆէնտի Պուխարացիի «չուղթայերէն» օսմաներէնի վերածումը, Վէֆիք փաշայի Միջին Ասիոյ բարբառները ուսումնասիրելը այս թուականներէն քիչ առաջ են։ Նոյնպէս Սամի փաշա զատէ Սուպհի փաշայի պէս գրագէտ ու գիտնական, արեւելեան եւ մանաւանդ արեւմտեան լեզուներու եւ գրականութեան տեղեակ պետական մարդու մը Ապտիւլ Ազիզի օրով չուղթայերէն սորվելու ձեռնարկելը ցոյց կուտայ թէ այդ օրերուն Պոլսոյ մտաւորականներէն ոմանք կը հետաքրքրուէին Միջին Ասիոյ, այսինքն արեւելեան թրքութեան գործերով։

Վերեւ յիշուած դէպքերը նկատի առնելով, կը սխալի՞նք արդեօք, երբ ըսենք թէ 1860ական թուականներուն համաթրքական շարժման Պոլսոյ մէջ երեւան գալուն մէկ ազդակն ալ եղած է այդ օրերուն արեւելեան Թուրքերու գլխուն եկած այդ դժբախտ դէպքերը, ռուսական ծաւալումին դէմ անգլիական դիւանագիտութեան ձեռք առած միջոցները՝ այդ դէպքերը արեւմտեան Թուրքերուն տեղեկացնելու եւ անոնցմով զանոնք հետաքրքրելու մասին։

(5) ԵՈՒՍՈՒՖ ԱՔՉՈՒՐԱ

(*) Մեհմէտ Աթըֆ պէյի «Քեաշկիրի պատմութիւն» անունով գործին մէջ բազմաթիւ ստոյգ տեղեկութիւններ կան Եագուպ խանի Նոր Թուրք պետութիւն մը հիմնելուն եւ առհասարակ Միջին Ասիոյ կացութեան մասին: Գիրքը տպուած է Պոլիս 1300ին (1885ին) Մեհիեանի տպարանը:

ՄԱՐԴԱԿԵՐՆԵՐԸ

Հակառակ կարգ մը բնախօսներու յայտնած կարծիքին, անուրանալի է թէ մարդակերութիւնը մարդկային ցեղին յատուկ բնազդ մըն է։ Եթէ զանազան ազգերու պատմութեան ծագումէն աչքէ անցընենք, պիտի տեսնենք թէ ամէն ազգ, գրեթէ առանց բացառութեան, իր սկզբնական շրջանին մէջ մարդակեր եղած է։ Մեր օրով ամէնէն քաղաքակիրթ ճանչցուած ազգերու նախնական պատմութեանց մէջ իսկ կը հանդիպինք մարդակերներու։ Քաղաքակրթութիւնը ավնուացնելով մարդուն զգացումները եւ սանձելով անոր գազանային բնազդը, վերջ դրած է մարդակերութեան։

Մեր օրով Հնդկական Արշիպեղագոսի բնակիչներուն մեծագոյն մասը, Ափրիկէի Եակաս կոչուած ցեղը եւ Հարաւային Ամերիկայի վայրենի ցեղերը տակաւին մարդակերներ են։

Ցիչեալ վայրենի ժողովուրդներուն մէջ վրէժխնդրութեան զգացումը թշնամին ատելով միայն յագուրդ կը գտնէ։ Յաղթողը պարտեալին մարմինը կրակի վրայ ողջ ողջ խորովելէ յետոյ ակռաներով կատաղաբար կը յօշոտէ զայն։ Նշանակելի է մէկ կողմէ՝ յաղթողին գազանային բարկութիւնը, եւ միւս կողմէ՝ պարտեալին անվեհեր համակերպութիւնը։

Ճամբորդներու յայտարարութեանց նայելով, մարդակերները մարդուն միսը նախամեծար կը համարեն կենդանիներու միսէն։ Սպիտակամորթ ցեղին միսը կը նախընտրեն սեւամորթ ցեղին միսէն, եւ ոտքին ներբանն ու ձեռքին ափը՝ մարմնոյ մնացեալ մասերէն։

Եակաս ցեղին մէջ արեան ծարաւը եւ մարդոց միսը ուտելու ախորժակ. ծայրայեղ աստիճանի մը հասած է։ Անոնք առանց տունի եւ առանց կրօնքի թափառաշրջիկ ցեղեր են, որոնք ո՛չ օրէնք ունին եւ ո՛չ ընկերային կեանք, սակայն հակառակ ասոր, կոյր հնազանդութիւն մը կը տածեն իրենց գերագահ պետերուն հանդէպ. որոնք կ'առաջնորդեն զիրենք Ափրիկէի խորերը, ամայի ու անմարդաբնակ վայրեր, ուր մինչեւ այսօր շատ քիչեր միայն համարձակած են ոտք կոխել։ Այդ ցեղին պատկանող վայրենիները սովորութիւն ունին իրենց արշաւանքին մէջ քարուքանդ ընելու ամէն ինչ որ իրենց քայլափոխին կը հանդիպի, եւ վա՛յ է եկեր այն ճամբորդին գլխուն, որ անխոհեմութիւնը կ'ունենայ անոնց ձեռքն իյնալու։ Իր մահը անխուսափելի է. քանի մը

մէն անոր մարմինէն՝ այրած ոսկրներու կոյտ մը միայն կը մնայ:

Խուզարկուներ կը հաստատեն թէ մարդակերներու բնակավայրերուն մէջ մարդու միս ծախելու համար մասնաւոր սպանդանոցներ կան, ուր մաս առ մաս կտրուած մարդու ձեռքեր, թեւեր, ոտքեր, գլուխներ, աչքեր կախուած են եւ պատրաստուած՝ յաճախորդ ժողովուրդին, ճիշտ այնպէս ինչպէս մեզի կ'ունենայ մսավաճառներու խանութներուն մէջ:

Պէտք չէ կարծել թէ սնունդի պակասն է որ մարդու միս ուտելու կը մղէ այդ բարբարոս ցեղերը՝ ընդհակառակն, այդ երկիրները հարուստ են բոյսերով, պտուղներով, որսի միսերով, գետի ձուկերով եւլն., սակայն մարդակերները, որոնք քաջ գիտեն մահուան դիմագրաւել, նախամեծար կը համարեն յարձակիլ իրենց պատրաստ որսին՝ այսինքն մարդու վրայ, քան թէ երթալ թռչուն կամ ձուկ որսալ: Ծուլութիւնը ա՛յնչափ խոր արմատ ձգած է անոնց նկարագրին մէջ, որ ամենաթեթեւ աշխատութիւնն անգամ ձանձրոյթ կը պատճառէ իրենց:

Մարդուն միսին համեղութեան մասին կարծիքներ կը տարբերին: Մարդակերներուն նայելով, մարդուն միսը կենդանիներու միսին հետ բաղդատելով, աւելի համեղ է. սակայն ապրապետ նաւաբեկեալներու յայտարարութեանց համաձայն, որոնք առ ի չգոյէ սնունդի՝ իրենց ուղեկիցներուն միսը ուտելու ցաւալի ու տխուր հարկին մէջ գտնուած են, մարդուն միսը ձիու միսէն նուազ համեղ է:

ՀՐ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՎԷՃԸ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՇՈՒՐՋ

Գրած էինք նախապէս թէ ամերիկեան եւ եւրոպական, մանաւանդ ֆրանսական շարժանկարի ընկերութիւններուն միջեւ վէճ մը ծագած էր, զոր հարթելու համար, Փարիզի մէջ բանակցութիւններ տեղի կ'ունենային, նպաստաւոր ելքի մը յոյսով:

Բանակցութիւնները սակայն, վերջացան գրեթէ խզումով. ամերիկեան եւ ֆրանսական ընկերութիւններու պատուիրակներ չեն կրցած համաձայնութեան մը յանգիլ, որով, ամերիկեան ընկերութիւնները կը շարունակեն մերժել առեւտրական ամէն յարաբերութիւն ֆրանսական շարժանկարի ընկերութիւններուն հետ:

ՅԱՐԴԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՐԵԿՈՆ

Ուրբաթ երեկոյ, Յարդգողը կազմակերպած էր իր յիշատակի երեկոն, 1915ի նահատակ մտաւորականներուն համար: Ներկայ էին բազմաթիւ մտաւորականներ, տիկիններ եւ մամուլի ներկայացուցիչներ՝ բոլոր կուսակցութիւններէն: Երեկոյթը բացաւ Յարդգողի կողմէ Պ. Հրաչ Սարգիսեան եւ երկու խօսքով բացատրեց թէ Յարդգող որպէս Հայ արուեստի եւ գրականութեան Միութիւն մը սրբազան պարտքն ունէր ոգեկոչելու մեր մեծ մեռելներուն անմոռանալի անունը եւ վերապրելու անոնց անթառամ յիշատակը: Միութիւնը բաց է, ըսաւ, բոլոր հայ մտքի մշակներուն առջեւ, առանց կուսակցական խտրութեան: Յետոյ հրաւիրեց Պ. Արշակ Չօպանեանը որ փառաբանեց հայ մտքի մշակներուն բեղմնաւոր անցեալը եւ վերլուծեց անոնց արգաւանդ առաքելութիւնը: «Թշնամին ուզեց հայ ժողովուրդը ջնջել, ոչնչացնելով մտաւորականութիւնը. սակայն ժողովուրդը կ'ապրի եւ պիտի ապրի եւ նոր սերունդը տաղանդներ պիտի տայ շարունակելու անոնց թերաւարտ գործը: Ո՛րքան աղէկ պիտի ըլլար այս հազարաւոր բազմութիւնը որ կը հաւաքուի զանազան առիթներով, դիւրութիւններ ստեղծէր, իր խնամքին տակ առնելու համար այս նորափթիթ շառաւիղները եւ միեւնոյն ատեն հրատարակելու մեր մեծ նահատակներուն ձեռագիրները»:

Այնուհետեւ հրաւիրուեցաւ Պ. Շաւարշ Միսաքեան, որ պատահաբար ներկայ էր: Բանախօսը համառօտակի պատմեց 1915ի գարնան սարքուած արիւնազանգ դաւադրութիւնը նախ մտաւորականութեան, յետոյ ամբողջ ժողովուրդին դէմ: Շեշտեց թէ ինչպէս վերջինը, առաջինն ալ, թէ անհատաբար եւ թէ հաւաքապէս ո՛ր եւ է վհատում չունեցաւ ճակատագրական պահուն, այլ ամուր հաւատքով եւ ճակատաբաց քալեց մահուան ճամբէն: Եւ այսօր, այս պողոտաներուն վրայ, մենք հպարտօրէն կը նայինք անոնց: Շատ շատերուն չարչարալից մահուան մանրամասնութիւններն անգամ չենք գիտեր այսօր, ոչ ալ անոնց գերեզմանները, բայց այսօր տաղանդներ հասած են որոնք ծաղիկներ են անոնց հողակոյտերուն վրայ: Մեր մեծագոյն յարգանքը պիտի ըլլար գոնէ մշակոյթի գետնին վրայ մոռնալ ամէն վէճ եւ համախմբել մեր ճիգերը:

Յարդգողի կողմէ խօսեցաւ Պ. Օհան կարօ — «Այս իրիկուն, մեր երբեք չկրկնուող իրիկուններուն յորդորակն է որ կը կրկնուի ամէն տարի: Ասով մենք կ'ուզենք յիշել, յիշել գեղեցկութեան քուրմերը որոնք գեղեցկօրէն մեռան, յիշել մեր վարպետները որոնք մեզի բառեր սորվեցուցին, ճատմանշեցին ուղղութիւններ ու պատճառ դարձան որ սորվինք բանաստեղծութիւններ, դիւցազնավէպեր աւանդավէպեր: Աւանդավէպը՝ ուր ծովը բաց լուսամուտներէն ու ծխնելոյզներէն սողալով կը մարէր ճրագները, սա այն մութի մէջ նստածները կը խորհէին լապտերներով լուսաւորուիլ եւ երբ ծովը մարել ուզէ, ան աւելի բորբոքի...: Յիշենք հէքեաթային հերոսին պէս մեռնողները, որոնք ծարաւներուն ջուր տալու համար, աղբիւրին ակը փակած վիշապին կեր եղան...: Կ'ուզենք վերյիշել այս բոլորը, սերտել եւ չդառնալ չար ծառային պէս, որ իրեն տրուած հարստութիւնը թաղեց: Մեր բովանդակ ճիգը պիտի ըլլայ կրկնապատկել մեզ բաժին ինկած հարստութիւնը. եւ ամէն տարի պիտի գանք հաշիւ տալու մեր այս ուղղութեամբ ըրած ձեռնարկներուն: Այս տարուան համար, ի հեճուկս խաւարին մենք մրցանակներ ենք նշանակեր թատերական լաւագոյն գործեր արտադրող երիտասարդ հեղինակներուն»:

Ապա Միութեան անդամներէն Պ. Յարութիւն Ֆրէկեան կարդաց գրութիւն մը Սիամանթոյի մասին եւ ցաւ յայտնեց որ այսօր հնարաւորութիւնը չունինք արձանագրելու անոնց անունը ոչ թէ մարմարեայ արձաններու, այլ փողոցի անկիւններու վրայ, որպէսզի նոր սերունդը ամէն օր առիթ ունենայ զանոնք յիշելու: Պ. Արման Կոթիկեան արտասանեց Վարուժանէն, իսկ Օր. Ղարիպեան երգեց «Կանչէ կռունկ»ը եւ իտալական կտոր մը:

Նախագահը փակման խօսքէն վերջ հրաւիրեց ներկաները որ վայրկեան մը ոտքի կանգնին, յարգելու մեր մեծ մեռելներուն անմահ յիշատակը:

Ծիլ.կաթին

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԾԱՆՕԹ ՈՃԻՐԻՆ ՇՈՒՐՋ

ԼԸ ՓԻՒԻ (Սեփ. Թղթ.)— Պետրոս Ցովհաննէսեանի սպանիչ Զաքար Նազարեանի երկրորդ հարցաքննութիւնը տեղի ունեցաւ Մայիս 8ին առաւօտեան ժամը 10ին: Զաքարը պատմեց հետեւեալը.—

Դեռ ամսոյս 5ին առտուան 9.30ի ատեններն ես աչքովս տեսայ կնոջս անհաւատարմութեան ապացոյցը, մինչ Պետրոս միւս դռնէն կը փախչէր: Այն օրէն ի վեր հանգիստ չէի: Գործի կ'երթայի, չէի կրնար աշխատիլ. կը պառկէի չէի կրնար քնանալ. վերջապէս մէկ խօսքով արիւն կը հոսէր աչքերէս: Անմիջապէս ներկայացայ Պետրոս Ցովհաննէսեանի կնոջ, որպէսզի գուշակելով թէ ամուսինը գործի գացած էր եւ իրիկունը ժամը 10ին միայն կը վերադառնար: Նստայ եւ սրտիս խորէն հառաչանքներ քաշելով ցաւիս դարման խնդրեցի Տիկին Մարգարիտ Ցովհաննէսեանէ, որ կը հարցնէր թէ ի՞նչ կայ նորէն, որո՞ւն տունը գլխուն պիտի փլցնեմ: Զուզեցի յայտնել, բայց երբ տիկինը երդում ըրաւ ըսի. «Տիկին շուտով երթանք մեր տունը ու քեզ պատմեմ անցած դարձածը: Բայց կամ դուն իմս պիտի ըլլաս կամ եսթերը (իր կինը) Պետրոսին, քանզի ալ ձանձրացած եմ այս կեանքէն»: Քիչ վերջ փոքրիկներն ալ միասին գացինք մեր տունը: Հոն երկու կիները քով քովի բերելով, կնոջս հարցուցի թէ կիրակի օր Պ. Պետրոսը իրեն հե՞տ էր թէ ոչ: Կինս այո՛ ըսաւ: Ընօգուտ անցաւ Տիկին Մարգարիտ Ցովհաննէսեանի խօսքերը թէ իր ամուսինը մեռնի այդպէս բաներ չըներ, թէ անիկա հազարումէկ ցաւեր ունի. ասանկ բանի՛ր մի ըսեր, Զաքա՛ր, մեղքցիր նորածինիս եւ միւս զաւկիս, որբ պիտի ձգես եւայլն»: Գլուխս տաքցած էր եւ սպաննեցի քիչ վերջ:

Զաքարի կինը Եսթեր վիրաւորուած, հիւանդանոցն է: Երկրորդ անգամ ըլլալով հարցաքննուեցաւ Մայիս 9ին կէսօրէ վերջ ժամը 4ին: Դատական պաշտօնեաները Առէմար տը Մուլթէլ փողոց թիւ 15 Զաքար Նազարեանի բնակարանը այցելելով քննեցին կոտրուած ապակիները, արիւն թափուած տեղերը եւայլն: Ոճրագործ Զաքար երկու ձեռքը շղթայակապ, կ'ընկերանար անոնց, հարցումներուն պատասխան տալով: Անոնց կը հետեւէին մօտ երկու հարիւր հոգի, իրարու ցոյց տալով ոճրագործը եւ նախատական բացագանչութիւններ ուղղելով անոր հասցէին:

Զաքար Նազարեանի կինը հարցաքննութեան ատեն պատմեց թէ ամուսինը ամէն օրպատճառ մը կը գտնէր ու կը ծեծէր զինքը: Թէ սպաննեալ Պետրոս Ցովհաննէսեանը կը նկատէր իր հայրը, թէ ամուսինին ըսածները պարզ զրպարտութիւններ են, թէ պարապ տեղը անմեղներուն արիւնը թող չմտնեն եւլն.: Ոստիկանապետը կ'ըսէ թէ Զաքար կորսնցուց իր գատը:

Ամբողջ չորս ժամ հարցաքննուեցաւ տիկին Մարգարիտ Ցովհաննէսեանը: Բայց շատ դժուարաւ կը խօսէր հէք կինը. ինքզինք կորսնցուցած:

Մենք հայ տղաքս շատ կը սիրէինք հանգուցեալ Պետրոսը, զոր կը կոչէինք «Հայ կամաւոր» կամ «էմմի»: Անոր քով էինք տարուան 52 կիրակիները. ան կը պատմէր ու մենք ալ կ'ունկնդրէինք մեր հայրենի յիշատակներուն: Մեզի կը պատմէր թէ ինչպէս Տալուորիկ եւ այլ տեղեր կամաւորական խումբերու մէջ կը կռուէր Թուրքին դէմ:

Փարաւոն Անտոնեան

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԳԱՀԸՆԿԷՑԻՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Այս օրերս, եւրոպական թերթերուն մէջ շատ կը խօսուի գերմանիոյ հարուստներուն մասին, որոնց մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ գահընկէց կայսրը Վիլհելմ Բ.: Պատերազմէն առաջ արդէն, ան կը նկատուէր գերմանիոյ ամէնէն հարուստ մարդերէն մէկը: Անոր հարստութիւնը կը գնահատուէր 314 միլիոն մարք, իսկ տարեկան հասոյթը կ'անցնէր 24 միլիոնը:

Հարուստներու առաջին կարգին վրայ կը գտնուէին Մէքլէնպուրկի դուքսը (365 միլիոն), Պէրթա Քրուփ, ռազմանիւթի համբաւաւոր գործարաններու տիրուհին (320 միլիոն), Պավարիոյ թագաւորը (318 միլիոն), Տոննէրսմարքի իշխանը (290 միլիոն), իսկ Ռոչիլտի այրին կը գտնուէր 6րդ կարգին մէջ:

Հակառակ պատերազմին, յեղափոխութեան ցնցումներուն եւ տնտեսական տագնապներուն, միլիոնատէրերու ցանկը չենթարկուեցաւ մեծ փոփոխութեան:

Միայն, նախկին կայսրն է որ հակառակ գահը կորսնցուցած ըլլալուն, շահած է առաջնութիւնը միլիոնատէրերու կարգին մէջ:

Գերման վիճակագրի մը համաձայն գահազուրկ կայսեր հարստութիւնը կը հասնի 430 միլիոն մարքի, այսինքն աւելի քան 2,5 միլիառ ֆրանքի:

Պերթա Քրուփի հարստութիւնը գրեթէ մնացած է նոյնը: Հոհէնցոլլէրնի, Ֆուրսթէնպէրկի եւ Տոննէցմարքի իշխաններու հարստութիւնը շատ չնչին կերպով նուազած է: Նոր հարուստներու կարգին մէջ կը մտնէ հրատարակիչ մը, «Պէրլինէր Թակէպլատ»ի տնօրէնը:

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋԸ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԱՆԻՔԻՆ ՎՐԱՅ — Առջի գիշեր, ժամը 11.30ին երիտասարդ մը՝ ժէրար երբ իր սենեակին պատուհանը բացաւ, թարմ օդ ծծելու համար, անսովոր ստուեր մը դիմացի տանիքին վրայ, գրաւեց իր ուշադրութիւնը: Երիտասարդը կը բնակէր պանդոկի մը վերի յարկը, ուրկէ ակնարկը կ'իյնար դիմացի տան տանիքին վրայ, որ աւելի ցած էր: Իր սենեակէն լոյսի ճառագայթ մը կ'իյնար առարկայի մը վրայ, որ մարդկային մարմնի կը նմանէր: Երիտասարդը լարեց ուշադրութիւնը, սրեց աչքը ու կարծեց ճանչնալ ծանօթ կին մը, որ հասակը տարածեր էր տանիքին վրայ: Բայց գիշերուան այդ ժամուն, ի՞նչ գործ ունէր հոն: Քանի մը անձերու հետ, տանիք բարձրացաւ գաղտնիքը լուսաբանելու ու հոն, զարմանքով տեսաւ իր դրացուհին, տիկին Մաթիլտ, 50 տարու, որ երեք անգամ ծանրօրէն վիրաւոր, կ'ոգեվարէր: Կինը անմիջապէս փոխադրուեցաւ հիւանդանոց, ուր շատ չանցած մեռաւ:

Տիկին Մաթիլտ մինակ կ'ապրէր Պիւթ.Շօմօնի կողմերը, պանդոկի մը մէջ, ապրուստի իր միջոցները սահմանափակ էին. սխտոր ծախելով կ'ապահովէր իր առօրեայ ծախքերը. այնպէս որ գողութիւնը չէր կրնար նկատուիլ սպանութեան պատճառ: Կասկածներ կը ծանրանան մէկու մը վրայ որ պահ մը Տիկ. Մաթիլտի հետ կենակցելէ յետոյ, բաժնուեր էր. թէեւ կը շարունակէր մերթ ընդ մերթ այցելել: Երկուքն ալ կը սիրէին դէմ դէմի նստած՝ ճակել ու գինովնալէ յետոյ կը սկսէին կռուիլ իրարու հետ:

Բայց ինչպէս կ'ըլլայ որ կինը կը գտնուէր վիրաւոր, տանիքին վրայ:

Անոր սենեակը կը գտնուէր պանդոկին վերջին յարկին վրայ, պատուհանը կը բացուէր տան տանիքին վրայ: Կ'երեւի կինը երբ ինքզինքը վտանգի տակ զգացեր էր, փրկուելու համար փախեր էր պատուհանէն եւ ապաստաներ տանիքին վրայ: Իսկ մարդ սպանը զայն հալածելով, վիրաւորեր ու փախեր էր:

ԱՆԳԼԻԱԲՆԱԿ Սիոնական մը տարեկան 1050 անգլիական ոսկի եկամուտ յատկացուցած է Երուսաղէմի եբրայական համալսարանին՝ Միջազգային Խաղաղութեան դասընթացք մը բանալու համար Տոքթ. Վայզմանի անունով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ՍԱՆԴՈՒԽԷՆ ԻՆԿԱԾ Է...

Այս տարի Ծաղկազարդին Այգեստանը պճնուած էր, խնձորենիներու, նշենիներու գեղեցիկ ծաղիկներով: Միրանի ջատըրի աղքատ մամիկները իրենց մինաճար այծերը Ուրբաթ առուն արածելու կը տանէին նորէն: Աղբիւր հիւրընկալել սկսած էր մեր-...մարմին մուրացկանները, խենթերը, եւ աղքատ ճամբորդները: Ցօղօն ու Մխթարը արեւին տակ, իրենց անանուն եւ անվախճան զրոյցով օրեր կը սեւցնէին:

— Ցօղօ՛, կը յիշե՞ս քեանթօնուկը, գնդրբուկը. Շուշա՛ն, խաղնինք Աջամըստան:

Ցօղօն դէպքերը յիշողի մը պէս, գլուխը ծռելով, կը դառնար խենդին բոլորտիքը,

— Ցօղօ՛, Աստուած վկայ քի կ'ըսպաննեմ. մարդու բան չասես: Չէ՛, չէ՛. ասա. քաղքցու հարսը Մխթարին կը սիրէր: Սանդուխէն ինկած է... շուն շանորդիք:

Այսպէս անվերջ կը հարցնէր ու կը պատասխանէր, միաժամանակ խոշոր ոջիլները քարերուն ու փթամատներուն մէջ տրորելով:

Ամառ իրիկունները, երբ բակերուն խորերըկանացի ստուերները արագօրէն կը շարժէին ու ծառերէն կախ ծանդրմակներու մէջ թմփլիկ մանուկները կ'օրօրուէին, երբ կաղճինէ շինուած օճախներու մէջ ծիրանի չոր ճիւղերը թէժ կրակ ու բոցեղէն լեզուներ կը շինէին, երբ՝ լեռնակատարներէն հովին թեւերովը հասած, անքուն հովիւներու մելամաղձոտ սրինգներու անուշ թրթռումները նիրհող գիւղին քաղցրիկ օրօրներ կը բերէին, Մխթարը՝ յաճախ Ցօղօին հետ պտոյտի կ'ելլէր թաղէ թաղ, կը նստէր դուռներու առաջ, հնձուորներու ուշացած խումբերուն սպասող մամիկներու հետ զրոյց կ'ընէր:

Կը լսէր անոնց անցեալին պատմութիւնները, կը կարեկցէր, կը գովէր հովիւներու եզանակները եւ հօտ կառավարելու կարողութիւնները: Ռէսի խելացի կարգադրութիւնները կ'արժէքաւորէր Գզիրին տխմարութիւնը վատաբանելով, յանցանքը քահանային կը վերագրէր, որ Գզիրին գրել-կարդալու կարողութիւնը չափազանցելով, գիտնականներու շարքը կը դասէր զայն:

Մխթարը գիտէր թէ՝ Մուրատենք քանի գառնուկ ունէին, որո՞նց կովերը զոյգ ծնած էին:

Ծանօթ էր կամուրջի գլուխ կծկտած պառաւի կեանքին մանրամասնութեանց. գիտէր տիրացու Կիրակոսի եւ կնոջ կռուին պատճառները:

Նշան եւ տրուած աղջիկներու, փեսացուներու անունները, վէճին պատճառները արագ եւ անսխալ կ'արտասանէր:

Միջոցներ եւ խորհուրդներ անպակաս էին իր քով:

Ուշ գիշերներուն՝ Մխթար հինաւուրց եղանակը կըսուլէր, իր ցաւին երգն էր, սիրով սկսուած ու ցաւով վերջ, վախճան գտած իր կեանքին երգը:

— Սանդուխէն ինկած, չէ՛ մի՛ երկինքէն ինկած է, շունշանորդի անաստուածնե՛րը: Կը պօռար խենդը. մահակը կը խլէր, այդ ատենն էր աճա, որ մամիկները լեղապատառ կը գոցէին դռները:

— Ափսո՛ս, լաւ ջահիլ էր անունով, նամուսով մարդ կը դառնար, — կը խօսէին գեղին ու քաղքին ճողերը, որոնք գիտէին Մովսէս Մարգարէի գերեզմանին տեղը, անգիր կ'երգէին պատարագի ամբողջ երգերն ու շարականները:

Մխթարի առնական գեղեցկութիւնը, խենդ վիճակին մէջն իսկ հրապուրիչ էր:

Իսկ այն ատեն երբ դեռ խենդ չէր, անոր ջահիլութիւնն ու քաջութիւնը հէքեաթներ պարգեւած էր գիւղի աղջիկնութեան եւ երազներու աշխարհներ լուսաւորած էր նաեւ դրացի գիւղերու դեռափթիթ սէրերուն:

Խենդը արեւածագէն առաջ, մարգարտացօղ կանաչներու մէջ, մերկ ոտքերը փուշերէն արիւնլուայ, կը կենար ու կը կանչէր.

— Սանդուխէն ինկած է. չէ երկինքէն ինկած է: Ու թքնելով, հայհոյելով, պօռալով ու ցատկելով կ'երթար, գեղէն քաղաքը եւ քաղաքէն գիւղի ճամբաներն իր թշուառութիւնը պտտցունելով:

Այդ առաւօտ, աղբիւրէն — մինչեւ գիւղը երկարող, աղջիկներու գունագեղ կարաւանը կը դիտէր, սափորներուն եւ ջուր տանողներուն գեղեցկութիւնը կը չափէր:

Այդտեղ էր որ Մխթարի աչքերը սեւցան. գլխապտոյց, ունեցաւ ու երբ աչքերը բացաւ, Շուշանի վզի պտղտուած մարճաններու հատիկներուն հետ, լերթացած իր արիւնին մէջ, հազիւ ճանչցաւ ինքզինք:

— Սանդուխէն ինկած է, շուն շանորդինե՛ր, չէ՛, երկինքէն ինկած է... Հազիւ շշնչաց ան վերջին անգամ...:

* * *

Այդ տարիներուն՝ բժիշկը չէր քններ մեռելները:

— Սանդուխէն ինկած է,— ըսած էին թաղեցիներուն:

Ու դրացի բարի մամիկները լուացեր, պատանքեր էին եղնիկի մարմինը, անոր վզին ու կաթնաշաղախ միսերուն վրայ թառած կապոյտներուն զարմանալով:

Թաղումը փառաւոր եղած էր: Բայց Շուշանի ալեւոր հօրը ու քրոջը լուր իսկ տուած չէին:

Մեռելատէրին քսակը առատօրէն վարձատրած էր ժամուորն ու տիրացուն, որբին եւ այրին, պաշտօնեան ու մուրացիկը:

Զարագուշակ եւ իրողութիւնը չհաստատուած փսփսուքը բաւական ատեն դեռ պտտեցաւ բերնէ բերան եւ գեղէ գեղ:

Մխթարը միայն գիտէր գաղտնիքը:

— Սանդուխէն ինկած է...:

— Չէ՛. տանիքէն ինկած է...:

— Ո՛չ, ջրհորի մէջ խեղդուած է, կը վիճէին բոլորը:

— Սանդուխէն ինկած է,— Այդպէս էր յայտարարած քաղքցի փեսան:

ԱԶԳԻՆ

Վ. Ե Ր Զ.

20ը յատկացուցին աղէտեալներուն։ Կառավարութիւնը կը նախընտրէ օտար աջակցութիւն չստանալ, եթէ կարելի ըլլայ, յուսալով որ Պարսկաստանի ժողովուրդը պիտի կրնայ հանգանակել բաւարար դրամ՝ հիւանդներուն եւ անապաստաններուն համար։

Փոքր Համաձայնութեան Խորհրդաժողովը

Մայիս 20ին Պելկրատի մէջ պիտի գումարուի Փոքր Համաձայնութեան Խորհրդաժողովը։ Ռումանիոյ արտաքին նախարար Միրոնէսքու Եուկոսլաւիոյ մայրաքաղաքը պիտի հասնի Մայիս 19ին, Չեխոսլավաքիոյ արտաքին նախարարը Պենէշ՝ Մայիս 20ին։ Ժողովին բացումը պիտի կատարուի ժամը 10ին։ Կէսօրին Եուկոսլաւիոյ արտաքին փոխ-նախարար Քումանուտի մտերմական հացկերոյթ մը պիտի տայ իր ուժէն եւ չեխոսլովաք պաշտօնակիցներուն։ Մայիս 20ի իրիկունը Ազգային Օփերային մէջ շքեղ ներկայացում մը պիտի տրուի անոնց ի պատիւ։ Յաջորդ օրը պիտի ընդունուին Թագաւորին կողմէ եւ զանազան ընդունելութիւններ պիտի կատարուին։ Մայիս 22ին երեք նախարարները պիտի մեկնին Քովիլեաշի ջերմուկները, Մայիս 23ին՝ Սէրայէվօ եւ Մայիս 25ին՝ Բակուզա։

Թրքահպատակ Սուրիացիները

Բազմաթիւ Սուրիացիներ, որոնք Լօզանի դաշնագրին համաձայն թրքական հպատակութիւնը ընդունած էին, ետքէն մեծ վնասներու ենթարկուելով եւ զղջալով, դիմում կատարած էին կրկին սուրիական հպատակ դառնալու համար։ Հոգատարպետութիւնը, ցաւելով անոնց վիճակին վրայ, անհրաժեշտ միջոցներու դիմած էր՝ այդպիսիներուն վերադարձնելու համար իրենց սուրիական հպատակութիւնը։

Հալէպի «Տողրու Եօլ»ը կ՚իմանայ թէ՝ սուրիական կառավարութիւնը հաւանած է զանոնք վերստին ընդունիլ, միայն ելմտական նախարարութիւնը առարկութիւն ըրած է հանգստեան թոշակ ստացողներուն համար, որովհետեւ եթէ անոնք սուրիահպատակ ըլլան, կառավարութիւնը պիտի ստիպուի ինք վճարել անոնց թոշակները, ինչ որ բեռ մըն է գանձին վրայ։

Այդպիսիները, եթէ հրաժարին իրենց հանգստեան թոշակի իրաւունքէն, այն ատեն պիտի ընդունուին իբրեւ սուրիական հպատակ։

⁂ Նոյն թերթին տեղեկութեանց համաձայն, Հալէպի Ընդհ. Ապահովութեան Տնօրէնութիւնը ձերբակալած է 24 թրքահպատակներ, որոնք անցագիր չունէին։ Ցիշեալները սահմանէն դուրս պիտի հանուին։ Ուրիշ չորս Քիլիսցի Թուրքեր, առանց անցագրի Հալէպ մտած ըլլալով, ձերբակալուած եւ բանտարկուած են։

Թուրք-սուրիական սահմանին վրայ

Մարտինէն հաղորդեն.— Թաշլը ցեղին Իպրահիմ Չալկը օղլուներէն Սօֆի, որ հարաւային սահմանէն անդին կը գտնուի երեք ընկերներու հետ, Րէշմէշ գիւղէն 8 քիլոմեդր հարաւ, Րէսիւլէյնի մէջ ծուղակ մը լարած եւ յարձակած է ճիգրէ կարաւանին վրայ երբ գիշերը անկէ կ՚անցնէր։

Այս յարձակման հետեւանքով Ֆասրահ անուն ձիապան մը սպաննուեցաւ եւ աւազակները խոյս տուին միւս ձիապաններուն ցոյց տուած ընդդիմութեան առջեւ։

Դէպքին լուրը առնուելուն, իսկոյն հետապնդումի ձեռնարկուեցաւ եւ Մարտինի կուսակալ Թէվֆիք Հատի պէյ անձամբ դէպքին վայրը գնաց։ Ռստիկան զօրաց գումարտակի հրամանատարին գլխաւորութեամբ առաջ գացող ջոկատը աւազակները յանկարծակիի բերաւ իրենց թաքստոցին մէջ, եւ մէկուկէս ժամուան ընդհարումէ մը վերջ, աւազակներէն Սօֆի ծանրապէս վիրաւորուեցաւ եւ ընկերներէն Գասըմ ու Հիւսէյին ալ ողջ ձեռք անցուեցան։ Աւազակները դատական իշխանութեան յանձնուած են։

Ծովակալ Քոնտուրիոթիս կը քաշուի

Յունաստանի Հանրապետութեան Նոր նախագահի ընտրութիւնը պիտի կատարուի այս շաբթու՝ երեսփոխանական ժողովի եւ Ծերակոյտի միացեալ նիստին մէջ։ Կը սպասուէր որ վերընտրուի այժմու նախագահը՝ ծովակալ Քոնտուրիոթիս։ Այս վերջինը, սակայն, վարչապետ Վէնիզէլոսի նամակ մը գրելով, կը յայտնէ թէ առողջական վիճակին հետեւանքով, ստիպուած է չդնել իր թեկնածութիւնը։ Իր պատասխանին մէջ, Վէնիզէլոս յոյս կը յայտնէ որ ծովակալը ետ կ՚առնէ իր որոշումը եւ թեկնածու կը ներկայանայ։

Ֆրանսայի պարտքը եւ ժողովրդ. զայրոյթը

Ֆրանսայի նախկին պատերազմիկներու եւ պատերազմի զոհերու ազգային համադաշնակցութիւնը առջի գիշեր Սալ Վակրամի մէջ կազմակերպած էր հրապարակային մեծ ժողով մը, քննելու համար չորս կարեւոր խնդիրներ.— Պարտքերն ու հատուցումները, պատերազմիկներու հանգստեան կոչումը, բնակարանի վարձքերը, և ընկերային ապահովագրութիւնները։

Ներկայ էին մօտ 6000 հոգի։ Ճառեր խօսուեցան մանաւանդ Լոնտոնի եւ Ուաշինկթընի համաձայնագիրներուն դէմ, որոնք Ֆրանսան կը կապեն մինչեւ 62 տարի՝ միջին հաշուով տարեկան 4 ուկէս միլիառ ֆրանք վճարել Ամերիկայի եւ Անգլիոյ, ի հաշիւ իր պատերազմական պարտքին, առանց որ եւ է ապահովութիւն ունենալու թէ Գերմանիա իր կարգին պիտի վճարէ հատուցումները։ Հետեւաբար պէտք է որ ամերիկեան պարտքը զեղչուի 100ին 40, անգլիականը 100ին 20 համեմատութեամբ։

Ճառերէն վերջ, միաձայնութեամբ քուէ կուեցաւ բանաձեւ մը վերոյիշեալ չորս հարցերու մասին։

Ատլանտեանի նոր թռիչքներ

Ֆրանսացի օդանաւորդներ Ասոլան, Լըֆէվր եւ իրենց պաշտպանը Լոթի ծրագրած են 10 օրէն փորձել անդրատլանտեանի թռիչքը՝ Նիւ Եորքէն Փարիզ։ Ճամբայ պիտի ելլեն՝ ֆրանսական օդանաւ մը՝ Միչէլֆիլտսի կայանէն, Նիւ Եորքի մօտ, եւ կը յուսան 30 ժամէն հասնիլ Պուրժէ։ Օդանաւորդները պիտի հետեւին Լինտպէրկի ճամբուն։

⁂ Շուէտացի օդանաւորդ տեղակալ Ֆլիտէն յունիս 1ին Սթոքհոլմէն պիտի մեկնի դէպի Նիւ Եորք՝ Պէրկէնի և Իսլանտայի ճամբով, Եունքէր ջրօդանաւով մը։

Նոյնպէս Պէրթ Հասէլ և եւ Փարքըր Քրամէր յունիսի վերջերը Նիւ Եորքէն ճամբայ պիտի ելլեն դէպի Քոփէնհակ, քանի մը հանգրուաններով։

Հ. Յ. Դ.

Լիոնի Բեռի խումբի ժողովը՝ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Կարիպալտիի դիմացի սրճարանը։

Լիոնի Շրջ. ներկայացուցչական Մայիս 5ի ժողովի շարունակութիւնը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Ընկ. Ճանկէօզեանի ճաշարանը։ Բոլոր ներկայացուցիչ ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Պուա քոլոնպի Սահակ-Մեսրոպ գրադարանին վարչութիւնը կը յայտարարէ շահագրգռողներուն թէ այժմէն ձեռնարկած է 1930 տարուան համար Պատի օրացոյց մը հրատարակել։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԸ վաղը Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն 5՝ Հայերէն եւ Հայոց պատմութիւն (Պ. Մ. Նաթանեան)։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կարսի Պաշ Գատիգլար գիւղացի Մկրտիչ Յակոբեան կը փնտռէ իր հայրը՝ Տաճատ Յակոբեան եւ եղբայրը՝ Չօլաթ Յակոբեան (մօր անուն՝ Նուվզար) որոնք անյայտացած են 1919էն իվեր։ Տեղեկացնել՝ Al. Hagopian, 1 A Victoria Av. London, E.C.R.

Կը խնդրուի հայերէն թերթերէն արտատպել։

— Պաֆրացի Յովհաննէս Մուրատեան կը փնտռէ քոյրը Նոյեմի Քէօթէնէճեանը որ ասկէ մօտաւորապէս 9 ամիս առաջ կը բնակէր Փարիզի շրջակայքը 2 rue de la Fraternité, Arnouville les Gonesse, (S. et O.). Մտադրութիւն ունէր Հար. Ամերիկա մեկնելու։ Իմացնել՝ Hovhannès Mouradian, American College, Vieux Phalère, Grèce.

— Կը փնտռեմ եղբայրս Սեբաստիոյ Աշտի գիւղէն Յովհաննէս Տէյիրմէնճեան, 20 տարեկան, հօր անուն՝ Սարգիս, մօր անուն՝ Մարիամ։ 1919ին Կիլիկիոյ որբերուն հետ փոխադրուած էր Պէյրութ։ Կը կարծուի թէ այժմ Փարիզ կը գտնուի։ Լուր տուողին եռամսեայ «Յառաջ» նուէր։ Իմացնել՝ Armenak Sarkis, 1 Régiment Etranger, C. H. R. Sidi Bel-Abbes, Algérie։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ՄԱՅԻՍ 1929

16 MAI 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 958 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻ՛ ԳԱՂԹԷՔ

Այսօր կը հրատարակենք թղթակցութիւն մը Պուէնոս-Այրէսէն, նոր Աւետեաց Երկրի մայրաքաղաքէն. «Ինչո՞ւ կու-գան...»

Մայիս 4ին ալ հրատարակած էինք ականատեսի մը պատմութիւնը՝ Հարաւային Ամերիկայի մասին:

Ինչ կը պատմեն անոնք: Ա՛յն թէ՝ Սուրիայէն կամ Յունաստանէն այդ երկիրները գացած գաղթականները այսօր յուսահատական վիճակի մը մատնուած են: Անոնք որ ոսկի երազներով ճամբայ ելած էին, ովկիանոսէն անդին դրախտի երանութիւնը գտնելու համար, այսօր չոր հացի կարօտ են եւ հազար անգամ զղջացած իրենց անխորհուրդ ու յախուռն քայլին համար:

Տասնըհինգ տարիէ ի վեր տասնըհինգ անգամ տնաքանդ թշուառութիւնները տակաւին չեն կրցած դաս առնել իրենց դառն փորձերէն ու փորձանքներէն: Որովհետեւ Թմբուկին ձայնը հեռուէն անուշ կուգայ: Որովհետեւ հարիւրաւորներու մէջէն քանի մը տասնեակ բախտաւորներու յաջողութիւնը նախանձը կը գրգռէ մնացողներուն: Եւ այսպէս մէկ կարաւանին կը յաջորդէ միւսը, պարպելով ամբողջ շրջաններ, մինչեւ որ մարդիկ տեսնեն իրականութիւնը իր ամբողջ մերկութեամբ եւ արհաւիրքը իր բոլոր մահացու հետեւանքներով:

Քանիցս մատնանշած ենք աղէտը այս սիւնակներէն և խոհեմութեան ու շրջահայեցութեան հրաւէր կարդացած: Սակայն ո՞վ է լսողը: Գլուխը կորսնցուցած հայ գաղթականը խօսք մտիկ չըներ: Ու զրկուած իր հայրենի տունէն, շատ ալ հոգ չըներ թէ Սուրիա՞ պէտք է հաստատուի թէ հեռաւոր Ատլանտեանի ափերը: Իրեն համար կարեւորը օրուան ապրուստն է, ու կ'երթայ հոն՝ ուր կը յուսայ նուազ ճիգով առաւելագոյն անգիստը ապահովել:

Ո՞վ է մեղաւորը: Հայ գաղթակա՞նը, որ Սուրիոյ կամ Յունաստանի մէջ կը տառապի, թէ հայ չինովնիկները, որ ամուր փակած են Հայաստանի դուռները եւ չարախինդ ժպիտով կը դիտեն անոր հիւծիլն ու մեռնիլը օտար հորիզոններու տակ: Ասուր հացի կարօտ Տարօնցին կամ Կիլիկեցի՞ն, թէ այն մեծաձայնուող հայ կազմակերպութիւններն ու «ազգասէր»ները, որոնք կրնային մեղմել անոր թշուառութիւնը եւ զայն կապել այն հողին ուր խարխուխ նետած էր քանի մը տարիէ ի վեր:

Ո՞վ կրնայ երաշխաւորել որ այդ մարդիկը այսուհետեւ մտի զգաստանան, կարդալով հեռաւոր երկիրներ նետուած այդ դժբախտներու կեանքին սրտաճմլիկ նկարագրութիւնները:

Ահա՛ քանի մը հատուածներ՝ ականատեսի պատմութիւններէն.

— Անգործութիւնը չափազանց շատ է: Հարիւրաւոր անգործներ առաւօտէն մինչեւ աշխատանքի վերջանալը կը թափառին դուռներու առջեւ, ամենահասարակ ու կեղտոտ գործ մը ճարելու համար, ի խնդիր հացի, ու գլխիկոր կը հեռանան:

Ասիկա բանուորներու մասին: Լսենք հողագործին վիճակը.

— Շատեր կուգան հողագործութեան համար: Հող կը տրուի քաղաքներէն եւ երկաթուղիէն հեռու ճախճախուտ ու վայրի տեղերու մէջ: Հողագործին վիճակուած է կտրել հսկայական ծառեր, չորցնել ճահիճներ, պայքար մղել վայրի կենդանիներու, մալարիայի եւ զանազան հիւանդութիւններու դէմ:

Այս է ահա՛ կացութիւնը հայ բանուորին ու հողագործին, որ մեծ յոյսերով եւ անհնարին զոհողութիւններով ճամբայ ելած էր: Այս ահաւոր պայմաններուն մէջ, ֆիզիքական գոյութիւնը պահպանելու համար պէտք է ունենալ երկաթէ կազմ. իսկ տառապանքի ու չքաւորութեան մէջ աչք բացած հայ երիտասարդը այլեւս կորսնցուցած է իր դիմադրական ուժը եւ առաջին բուռն հարուածին պիտի տապալի:

Հապա՞ բարոյական մահը, ձուլումը, այլասերումը, ապազգայնացումը: Ի՛նչ խօսք որ յաջորդ սերունդը այլեւս կորսուած է հայութեան համար: Ի՞նչպէս պիտի դիմակալեն յորձանքին Արժանթինի, Պրազիլիոյ, Ուրուկուէյի, փարակուէյի միլիոնաւոր ժողովուրդներուն մէջ ինկած ափ մը Հայերը: կաթիլ մը ջուր ովկիանոսին մէջ:

Երբ այս է անխուսափելի հետեւանքը, ինչո՞ւ հիմնական դարման չխորհիլ: Ինչո՞ւ վերջ չտալ գաղթի այս անվերջ հոսանքին:

Հարկ կա՞յ կրկնել թէ՝ հիմնական դարմանն է Հայաստան փոխադրել արտասահմանի բոլոր ցիրուցան գաղթականները: Ի՛նչ կ'ընեն Հօկերն ու ռամկավար Թմբկահարները այս ուղղութեամբ: Ինչո՞ւ զանգուածային ներգաղթի ծրագիր մը չեն դներ հրապարակ: Ինչու կը գոհանան շան բերանը ոսկոր մը նետելու պէս շարժում մը անցուած քանի մը հարիւր գաղթականներ տեղաւորելով երկիր, մինչ անդին ամէն օր հարիւրներ կը նետուին ամենակուլ յորձանքին բերանը:

Յունուար 17 ն Մոսկուայի Աշխատանքի Պաշտպանութեան Խորհուրդի Նախապատրաստական յանձնաժողովը որոշած էր 1929ին 300,000 րուբլի յատկացնել Հայաստանի գաղթականներու տեղաւորման համար: Ասկէ զատ հայ գաղթականներու ընդունելութեան եւ տեղաւորման գործը ստանձնած էր Միութենական Գաղթ. կոմիտէն եւ ծախքերը պիտի մատակարարուէին Խորհրդային Միութեան կողմէ:

Հինգ ամիս է անցեր անկէ ի վեր եւ դեռ ո՛չ մէկ շարժում կը տեսնուի: Մոսկուան իր այդ որոշումով արդեօ՞ք ուզեց միանգամընդ միշտ թաղել ներգաղթի չարաբաստիկ խնդիրը:

Յուսա՞նք դեռ:

Մինչ այդ, մէկ խորհուրդ միայն կուտանք մեր անբախտ հայրենակիցներուն.

— Մի՛ գաղթէք: Հ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐՏԱԳԱՂԹԻ ՀԱԿԱԹՈՅՆԸ

Այս խորագրին տակ Պոլսոյ «Ազգարար»ը կը գրէ (8 մայիս).—

— «Զարաչ աը զղջացին անոնք, որոնք ասկէ առաջ խմբովին մեկնեցան Հարաւային Ամերիկա, առաւելապէս Սուրիայէն:

Մեկնեցան վառ յոյսերով, եւ կամ գոնէ այն հաւատքով թէ համեմատաբար աւելի լաւ վիճակ մը պիտի ունենան: Մէկ մասը զոհ գնաց գործակալներու մեղրածորան լեզուին, ոմանք խաբուեցան եկած նամակներէն, որոնք ո՛վ գիտէ ուր դարբնուած էին եւ ի՛նչ նպատակով, ոմանք ալ գացին ա՛յնպէս, պարզապէս հոսանքէն քշուելով:

Բայց ահա հետզհետէ կը դառնան, աւելի ճիշդը կը թափին չորցած տերեւներու նման: Որովհետեւ, սովորական դարձ մը չէ եղածը: Գացին բաւական լեցուն, սիրտը յոյսով, եւ գրպանը դրամով: Իսկ դարձան բոլորովին պարպուած, ե՛ւ մէկ ե՛ւ միւս տեսակէտով: Առաջ եթէ աղքատ էին միայն կամ անստոյգ վաղուան մասին, այժմ մոխիրի վրայ նստած են, հովին ու ջուրին տալով իրենց ունեցած-չունեցածը: Մէկ մասն ալ վրայ տուած է նաեւ իր առողջութիւնը, «ի լրումն ամենայն բանի»: Վկայ սուրիահայ թղթատարը, որ գրեթէ ամէն շաբաթ սրտաճմլիկ պատմութիւն մը կը բերէ դարձողներու մասին:

Մտիկ չըրին, գացին, ու ահա կը վերադառնան խաբուած: Եւ խաբուած ո՛չ միայն իրենց, այլեւ շատ շատերու հաշուին: Ինչպէս որ ոմանց արտագաղթը ջերմով համակեց հարիւրաւոր անձեր ու շարժման մէջ դրաւ, այնպէս ալ փոքր խումբերու ներգաղթը որոշ ջուր պիտի թափէ բազմաթիւ մարդոց վրայ, ստիպելով զանոնք ծանր նստիլ իրենց տեղը: Կաթողիկոսական կոնդակին չըրածը կրնայ ընել մէկ վերադարձող, սիրտը այրած ի իր անսեթեւեթ այլ պերճախօս խօսքերով: Անոր մէկ հառաչը կամ անէծքը աւելի խորապէս կը տպաւորէ ժողովուրդը քան տասը քարոզ կամ յօդուած: Եւ եթէ խելք ընեն ազգային մարմինները, կրնան հրաշալիօրէն օգտուիլ այս դժբախտ առիթէն, նոր կարաւաններու մեկնումը արգիլելու համար: Եկողները վտանգի մէկ մէկ զանգ են. կը բաւէ դնել պէտք եղած տեղերը եւ հնչեցնել: Արդէն անոնց տեսքն իսկ բաւական է բարերար ցնցում յառաջ բերելու»:

ՀՐԵԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԸ

Պաղեստինի անգլիական նախկին մարզպան Լորտ Փլըմըր առջի օր Լոնտոնի Քուինզ Հօլին մէջ բացումը կատարեց Պաղեստինի ցուցահանդէսին, որուն հասոյթները ամբողջովին պիտի յատկացուին հրեայ ազգային հիմնադրամին: Բացման ներկայ էին Լորտ Ալէնպի, Լորտ Րիտինկ եւ Լորտ Մէլքէթ: Լորտ Փլըմըր այս առթիւ ճառ մը խօսելով, պարզեց այն մեծ յառաջդիմութիւնները որոնք ձեռք բերուած են Պաղեստինի մէջ, շնորհիւ անգլ. հոգատարութեան:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ 1930Ի ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

Ելմտական նախարարութիւնը սկսած է պատրաստել 1930ի ելմտացոյցը, զոր Մայիսի վերջերը կը յուսայ ներկայացնել խորհրդարանին:

Յատուկ յանձնախումբ մը որ կազմուած էր ուսումնասիրելու համար ժողովրդական խնայողութիւններու պաշտպանութեան հարցը, վերջացուցած է իր աշխատանքը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՀԱԿԱԲՈԼՇԵՒԻԿ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՎԱԽԵՐ

«Թայմզ»ի Պոլսոյ Թղթակիցը կը հեռագրէ (13 Մայիս).—

Վրացիներու վերջին ազգային տօներէն ետք, խորհրդային իշխանութիւնները ձերբակալեցին բազմաթիւ վրացի երեւելիներ, մէջն ըլլալով իշխան Ցերէթէլլիի ընտանիքին մեծամասնութիւնը: Այս ձերբակալութիւնները կատարուեցան անոր համար որ կը վախցուէր թէ ապստամբութիւն մը պիտի պայթի: Սակայն կը կարծուի թէ ձերբակալուածներէն շատեր ազատ արձակուեցան ամսոյս վերջերը:

Աճարիստանի մէջ բոլշեւիկները ամէն ճիգ կ'ընեն ստիպելու համար կիները որ վերցնեն իրենց քօղը, հնազանդողներուն աթոռ խոստանալով տեղական Խորհուրդներուն մէջ: Այս բարենորոգումը մեծ ընդդիմութեան բախեցաւ եւ կարգ մը տեղեր հրոսակային կռիւներու տեղի տուաւ:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ

Հալէպի «Տօղրու Եօլ»ը կը հրատարակէ Էնկիւրիէն ստացուած հետեւեալ հեռագիրը (4 Մայիս).

Այն Թրքահպատակ Հայերը, որոնք Մեծ Պատերազմի ընթացքին տարագրուելով և կամ ետքէն՝ Միլլի կառավարութեան օրով Թուրքիայէն մեկնելով Սուրիա ապաստանեցան, քանիցս ուղղակի եւ անուղղակի, կառավարութեան մօտ դիմումներ կատարած էին, հարցնելով թէ Թուրքիոյ մէջ ձգած իրենց կալուածները ի՛նչ պիտի ըլլան, թէ անոնք վերջնապէս պիտի ծախուի՞ն թէ ոչ:

Այս խնդիրը տակաւին խորհրդակցութեան առարկայ է եւ վերջնական որոշում մը չէ տրուած այդ մասին: Ներքին եւ ելմտական գործավարութիւնները այս հարցին շուրջ իրենց տեղեկագիրը մօտ օրէն պիտի ներկայացնեն Գործավարներու Խորհուրդին, վերջնական որոշում մը ստանալով անկէ:

Զրոյցներու համաձայն, ֆրանքօ-թուրք բանակցութեանց նիւթ կը կազմէ նաեւ սուրիացի եւ թուրքիացի գաղթականներու փոխադարձաբար Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ մէջ ունեցած կալուածներու խնդիրը:

ՖՐԱՆՍ. ԴԵՍՊԱՆԸ Մ. ՔԵՄԱԼԻ ՄՕՏ

«Թայմզ»ի Պոլսոյ Թղթակիցը կը հեռագրէ Մայիս 13 թիւով.—

Մուսթաֆա Քեմալ այսօր ընդունեց ֆրանսական դեսպան կոմս տը Շանպրէօնը: Հանրապետութեան Նախագահը շատ քիչ անգամ կ'ընդունի դիւանագիտական պատուիրակութեանց պետերը, բացի անոնց Թուրքիա հասած կամ անկէ մեկնած ատենէն: Այնպէս որ այսօրուան ունկնդրութիւնը իբրեւ կարեւոր դէպք մը կրնայ նկատուիլ:

Ո՛չ մէկ մանրամասնութիւն հրատարակուեցաւ թէ ինչո՞ւ Նախագահը ընդունեց դեսպանը, սակայն ընդհանրապէս այնպէս կը կարծուի թէ այս ունկնդրութիւնը կապ ունի Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ առկախ մնացած խնդիրներուն, մասնաւորաբար սուրիական սահմանագլուխի վէճին հետ:

Անպաշտօն կերպով բսուեցաւ թէ դեսպանը Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի պիտի յանձնէր Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահին անձնական մէկ նամակը, որուն մէջ կը շեշտուի Ֆրանսայի փափաքը՝ բարեկամական կարգադրութեան մը յանգելու համար Թուրքիոյ հետ: Այս կէտը սակայն պէտք է ընդունիլ վերապահութեամբ:

ԵՐԿՈՒ ԱՍՈՐԻ ՔԱՀԱՆԱՆԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Հալէպի «Տօղրու Եօլ»ը իր Մայիս 4ի թիւին մէջ կը հրատարակէ Մարտինէն հետեւեալ հեռագիրը.

Երկու ասորի քահանաներ, որոնք՝ քաղաքէն երկու ժամ հեռու՝ Պատրիարքարանի կեդրոնը՝ Տէր Իւլ Զաֆրան վանքը կ'երթային, ճամբան երկու ոստիկան-զինուորներու կողմէ կողոպտուելէ ետք, սպաննուած են:

Կառավարութիւնը 48 ժամ վերջ խնդիրը ձեռք առնելով, ձերբակալած եւ բանտարկած է տասը Ասորիներ, իբրեւ հեղինակները այս ոճիրին:

Մասնակի ներում Թուրքիոյ մէջ

Թուրք Հանրապետութեան հռչակման 5րդ տարեդարձին առթիւ Էնկիւրիի կառավարութիւնը Ազգ. Մեծ Ժողովին ներկայացուցած է օրինագիծ մը, որով կ'առաջարկուի կարգ մը յանցաւորներու ներում շնորհել եւ թեթեւ պատիժներու գործադրութիւնը յետաձգել: Ասկէ առաջ հետապնդումներու յետաձգման մասին հրատարակուած օրէնքը միայն Արեւելեան Նահանգներու կը վերաբերէր: Նոր օրինագիծով ներման չեն արժանանար անոնք որ հայրենիքի եւ պետութեան դէմ յանցանք գործած են, ժողովուրդը օրէնքին դէմ անհնազանդութեան մղած, զանազան դասակարգերը ընդհանուր ապահովութիւնը վտանգելու ձեւով գրգռած, յանցաւոր նպատակներու համար ընկերութիւն կազմած են, ինչպէս նաեւ անոնք որ պատիւ բռնաբարած, մարդ սպաննած, աւարառութիւն, ապստամբութիւն եւ առեւանգումներ կատարած են: Այս արարքները հայրենիքի փրկութեան եւ երկրին կարգապահութեան, ապահովու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԲՌՈՒՆՑՔ

Ա.

«Առողջ միտք, առողջ մարմնի մէջ», ըսեր են նախնիք, երանելի այն օրերուն, երբ միտքը կը նկատուէր մարմնին յաւելուածական մէկ մասը:

Այս խօսքէն ի վեր չեմ գիտեր թէ քանի՜ դարեր են անցեր: Բայց ամէն մարդ կը պնդէ թէ փոխուած է իմաստը առողջութիւն, միտք եւ մարմին բառերուն: Եւ ընդհակառակն, այսօր կ'ըսենք,— «Առողջ մարմինը՝ առողջ մտքով»: Ու ամէն փաստ կը ծառայէ այս վերջինը հաստատելու:

Քանինե՛ր կը ճանչնամ որոնց քիթէն ծլուլ մը խլի՛նք իսկ չէ թափած՝ ծնունդէն մահ երկարող ճամբուն վրայ: Բայց եթէ այս երանելիները կրնան պարծենալ իրենց մարմնին անասնական տոկունութեամբը, ոչ իսկ Լեւոն Էսաճանեանի հետ պիտի յանդգնէին մրցումի ելլել՝ փաստելու համար մտային առողջութեան մը հետքերը գոնէ:

Իսկ ասոր հակառակ, մարդկութեան ամէնէն առաջնակարգ դէմքերուն մէջ, շատե՛ր ու շատեր կարելի է յիշել, որոնք կրցան ցաւագար մարմնի մը մէջ պարտկել հանճարեղ միտք մը:

Ուրե՞մն: Ահա խնդիր մը:

Բայց, հանճարը արդեօ՞ք կը նշանակէ մտքի առողջութիւն:

Ահա խնդիր մը եւս:

Ասոնց լուծումը ձգենք մասնագէտներուն, պայմանաւ որ իրարու հետ յայնօրէն ու երկարօրէն վիճելէ յետոյ մեր բացակայութիւնը, մեզի հրամցնեն կարճ ու նեղ իրենց եզրակացութիւնը միայն: Ու մենք գոհանանք հաստատելով հակասութիւնը, որ ի նպաստ մեր ժամանակին կ'արտայայտուի:

«Առողջ միտք՝ առողջ մարմնի մէջ» նշանաբանը ճիշտ էր, բայց ...էր երբեմն: Գիտենք թէ չկայ բացարձակ ճշմարտութիւն: Ըստ վերջին գիտութեան, ամէն ինչ յարաբերական է եւ հետեւաբար փոփոխելի՝ տեղին ու ժամանակին, մարդուն, անոր գոյնին ու հասակին, օրուան ժամուն եւ օդին համեմատ: Այսօրէնքին համեմատ ալ, այսօրուան ճշմարտութիւնն է «Առողջ մարմինը՝ առողջ մտքով»:

Եթէ այսպէս չըլլար, պիտի ստիպուէինք մէկ ծեռքով ջուրը նետել հոգեբուժութիւն, թելադրութիւն, մագնիսացում եւլն. որոնք բուժելու համար հիւանդ մարմինը՝ նախ միտքը կը բուժեն:

Բայց, այս կարծիքէն չէ համբաւաւոր կռփամարտիկ մը, որ իր բռունցքը կը դնէ Անգլիոյ ամէնէն բեղուն ու սրամիտ գրողներէն մէկուն՝ Պէրնարտ Շօի մըտքին դէմ:

Տեսնենք թէ ի՛նչ կը բարբառի բռունցքը: ԽԱՐՏՈՑ

ԱՊԱՏԱՆ ԽԱՂԱՂԱԾ

«Թայմզ»ի Պարսկաստանէն ստացած տեղեկութեանց նայելով Ապատանի մէջ կացութիւնը խաղաղած է: Իբրեւ նախազգուշական միջոց, անհրաժեշտ նկատուած է զինուորական սովորական պահակախումբը զօրացնել Մազի-ի-Սիւլէյմանի նաւթահորերուն շրջակայքը:

Խուժիստանի ընդհ. կառավարիչը աքսորած է 43 մարդեր, որոնք գրգռիչի դեր կատարած էին խռովութեանց պահուն: Կ'ըսուի թէ աքսորուածներուն մէջ կան նաեւ Հայեր:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊՂՆՁԱՀԱՆՔԸ

ՊԱՐՍԻԿ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԱՉՔՈՎ

Ճիշդ այս օրերուն, երբ մեր հարազատները Սուրիոյ մէջ եւ այլուր հակահայ տարրերու հացին իւղ կը քսեն, առիթներ կը ստեղծեն հայութիւնը քանդող ու անհանգիստ զանգուած մը ներկայացնելու, այստեղ օտար Պարսիկը առանց յետին միտումի, անաչառօրէն կը տեսնէ եւ կը պատկերացնէ հայ ժողովուրդը այնպէս ինչպէս որ կայ,— ամէն տեղ իր շինարար ոգիով, յառաջադէմ ու զոհաբերող կրթական գործին մէջ։

Պարսկահայ խոշոր կեդրոններու մասին մայրաքաղաքի մամուլին մէջ երեւցած նպաստաւոր կարծիքները, եթէ ոչ բոլորը, երբեմն հաղորդեր եմ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, ինչպէս եւ բազմաթիւ հեղինակաւոր անձերէ քանի մը դէմքերու համակրանքի արտայայտութիւնները մեր ժողովուրդին մասին ընդհանրապէս։ Պարսիկ գրողը, պետական գործիչը, զինուորականը, առեւտրականը, անգամ գիրք ու թերթ չճանչցող աշխատաւորը գիտեն, համոզուած են որ Հայը քանդող «խային» չէ։

Ահա նոր ապացոյց մը հրապարակի վրայ։ Եօթը տարիէ ի վեր Թէհրանի մէջ լոյս տեսնող «Քուշէ՛» («Ջանք») օրաթերթի խմբագիրը Պ. Ս. Շօքրօլա Սաֆավի, իր թերթին մէջ կը հրատարակէ գաւառները կատարած պտոյտին տպաւորութիւնները։ Այս անգամ խնդրի առարկայ է ոչ թէ հարազատ կեդրոնական վայրի մը անցուդարձը, այլ հազիւ 25 տարուան կեանք ունեցող հայկական փոքր գաղութ մը։ Պարսիկ հրապարակագիրը թերթին ապրիլ 7ի թիւ 63 համարին մէջ կը նկարագրէ Արաղը (Սուլթանապատը) եւ մէջ ընդ մէջ հետեւեալ տողերը կը յատկացնէ Հայերուն.

— «Արաղ քաղաքին մէջ նոր շէնքեր քիչ կը տեսնուին, բացի Հայոց թաղի քանի մը նոր շէնքերէն... Երկու կառատուն եւ հիւրանոց մը, որ «Մարս» կը կոչուի. աւելին չկայ։ Այս հիւրանոցը կը պատկանի Հայու մը եւ մաքուր, կանոնաւոր է, հակառակ ուրիշ վայրերու, ճամբորդներու եւ յաճախորդներու հանգստութեան պայմանները կան»։

Պարզ է, որ նորակազմ գաղութի մը մէջ անգամ հայ մարդը նոր շէնքեր կը շինէ, նոր հաստատութիւններ կը հիմնէ, առանց նախատեսել կարենալու, թէ երկար պիտի մնա՞յ այդտեղ. թերեւս գործերու դասաւորումով քիչ ատենէն ուրիշ տեղ մը փոխադրուելու հարկադրուի։ Այդ բաւական չէ, Արաղի հայութիւնը օրինակելի է մանաւանդ կրթական գործին մէջ։ Ըստ պարսիկ հրապարակագրին, «դպրոցական (պարսիկ) գործին վրայ դժբախտաբար ուշադրութիւն չէ եղած եւ աշակերտներու ուսուցման ձեւը յուսատու չէ։ Թէեւ կարեւոր հարուստներ կան Արաղի մէջ, բայց բարեգործական հիմնարկութիւններ, որբերու եւ ձրի դպրոցներ քիչ կը տեսնուին եւ եթէ անցեալները բարեգործական պէտքերու համար կտակներ եղած են, այժմ ծախուած եւ անհետացած են։ Միայն աչքի կը զարնէ Արաղի Հայոց դպրոցը, որ նուիրատուութիւններու, իրենց հարուստներու եւ երախաներու թոշակներով կը մատակարարուի։ Այս դպրոցին մէջ կ'ուսանին 160 աշակերտներ, դպրոցի ծրագիրն ալ լուսաւորութեան նախարարութեան ծրագրին համաձայն է եւ որոշ ուսուցիչներ ալ դուրսէն բերուած են։ Դպրոցին մէջ շինուած է ներկայացումներու համար սրահ մը. տարուէ տարի աշակերտներու թիւը կ'աւելնայ։»

Այս տողերը անշուշտ լրիւ պատկերը չեն տար։ Պ. Սաֆավի միջոց չէ ունեցեր աւելի խորապէս ծանօթանալու իր համակրանքին արժանացած հայ դըպրոցին։ Այդ կը հետեւի մանաւանդ ծրագրին վերաբերող դիտողութենէն։ Որքան գիտեմ, ոչ միայն Սուլթանապատի, այլ եւ պարսկահայ բոլոր դպրոցներու ծրագիրները տակաւին ազատ են Թադաւոնի անտեղի պարտադրութիւններէն, բայց պարսկերէնի, պարսիկ պատմութեան ու աշխարհագրութեան դասերը այնքան ուժեղացուած են, որ ազգային մեր դպրոցները պարսկերէնի առատ պաշար կրնան տալ պարսկահայ աշակերտութեան։

* * *

Ցաւալի է, սակայն, որ յաճախ մեր կարմիր ախպարիկները առիթ կուտան պարսիկ հրահրապարակագիրներուն՝ աննպաստ տողեր գրելու Հայերու մասին։ Ճիշդ է, որ միշտ ալ այս ձեւի կարծիքները բոլշեւիկ Հայերուն կը վերաբերին, բայց չէ՞ որ հայ անունը իրենց վրայ է եւ անուղղակի կ'անդրադառնայ հայութեան ընդհանրապէս։

Ահա թէ ինչ կը գրէ Թէհրանի մէկ ուրիշ օրաթերթը, «Իթիլաաթ»», իր երրորդ տարուան 665 թիւին մէջ, Զանգեզուրի պղնձահանքերուն մէջ աշխատող պարսիկ բանուորներու մասին.

— «Վերոյիշեալ հանքին մէջ (Զանգեզուր) կ'աշխատին մօտ երկու երեք հազար բանուորներ, որոնց մեծ մասը Իրանցիներ են։ Անոնց յանձնուած գործերը վերին աստիճանի դժուար են եւ ծանր։ Այս բոլոր նեղութիւններուն համար իրանցի բանուորները քիչ ու անբաւարար վարձքեր կը ստանան։ Բնակարանի, հանգստավայրի եւ հանգստութեան ուրիշ միջոցներու տեսակէտով ծանր է անոնց վիճակը։ Քանի որ բնակարանի մը մէջ տասը հոգիի փոխարէն քսանէն մինչեւ երեսուն հոգի կը հաւաքուին (բնակարաններու սակաւութեան եւ բնակողներու շատութեան պատճառով), կեղտոտ օդի հետեւանքով շատերը ենթակայ են հիւանդութիւններու, մինչեւ իսկ մահուան։ Ատկէ զատ, յիշեալ հանքը մեծ քաղաքներու եւ երկաթուղիէն հեռու ըլլալուն, նոյնպէս ուտելիքի ու պիտոյքներու թանկութեան, մինչեւ իսկ պակասութեան պատճառով, Իրանցիները ամսական մէկ երկու անգամ ալ միս չեն գտներ եւ ամէն օր անոնց կերակուրը սեւ հացն է ու թէյը...

Այս վիճակը նկատի ունենալով, անհրաժեշտ է որ արգիլուի իրանցի բանուորներու մուտքը (որ այս բոլոր նեղութիւններուն եւ դժուարութիւններուն ենթակայ են։ Այս բոլոր դժուարութիւններով ու տանջանքներով մէկտեղ, ինչպէս ըսինք, վարձքերը կը տրուի Իրանցիներուն, անկարեւոր է ու անբաւարար, մինչդեռ իրենց բանուորներն ու հպատակները դժուար գործերու ենթարկուած չըլլալով, կ'ապրին առողջապահական յարմարութիւններով շինուած լաւ բնակարաններու մէջ եւ աշխատավարձն ալ բաւարար է, երբ քէն մինչեւ երեք րուբլի յիսուն կոպէկ, որ շատ լաւ կ'ապահովէ անոնց ապրուստը»։

Դժուար է յետին միտում, հետեւաբար չափազանցութիւն գտնել այս տողերուն մէջ, քանի որ «Իթիլաաթ»ը ոչ միայն հակաբոլշեւիկ թերթ չէ, այլ ընդհակառակն Թէհրանի ձախ օրգաններէն է եւ յաճախ գովասանական տողեր նուիրած է կարմիրներուն։

Ի՞նչ ցաւալի հակասութիւն։ Բուն երկրէն հրաշքով, սուիններէ ու կացիններէ ազատուած տարագիր Հայեր այս երկրին բնիկ ազգակիցներուն հետ ձեռք ձեռքի աշխատանքներ կը կատարեն, որոնք համակրական տողեր կը թելադրեն պարսիկ գրիչներուն, մինչդեռ Արաքսի միւս ափը մեզ կացնահարողները «կարմիր յեղափոխականի», «Արեւելքի ժողովուրդներու բարեկամի» «սոցիալիզմի» դիմակներու տակ այնպիսի տմարդի պրկանքներու եւ կեղեքման կ'ենթարկեն պարսիկ բանուորը, որ նոյն գրիչները կը պահանջեն արգիլել իրանցի բանուորի մուտքը Հայաստանի հանքերուն մէջ։

Մեկդի ձգելով բանուորական դիկտատուրայի ենթարկուած մեր երկրին բանուորներու շահագործման կոյտ, իրենց համար այնքան վարկաբեկիչ պարագան, աւելի քան կարեւոր է, որ ազգերու համերաշխութենէն ճառող մեր վարիչները գոնէ նկատի առնեն Հայաստանի եւ Պարսկաստանի մէջ տիրող աւանդական համերաշխութիւնը։ Ի՞նչպէս բացատրել այս հակասութիւնը— այնքան սիրալիր դէպի Թուրքը եւ այսքան անբարեհաճ դէպի Պարսիկը։ Արդեօ՞ք առաջինը՝ Հայու եւ Հայաստանի դարաւոր թշնամին եւ երկրորդը դարաւոր բարեկամը ըլլալուն համար...

Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան ստացած տեղեկագիրներուն համաձայն գերեվաճառութիւնը տակաւին ի պատուի է Կարմիր Ծովու զանազան նաւահանգիստներուն մէջ։

Գերեվաճառութեան գլխաւոր կեդրոնները կը գտնուին Սուտանի, Հապէշիստանի, Հիճազի, Նէճտի, Եէմէնի եւ Անդրյորդանանի մէջ։

Վաճառուած ու գնուած գերիներու թիւը կը հասնի տարեկան մօտաւորապէս 2000ի։

Ծեր կիները կը ծախուին 12,000 ֆրանքի, երիտասարդ կիները՝ երկու անգամ աւելի գնով։ Երիտասարդ այր մարդ մը 25,000 ֆրանքէն պակաս չարժեր. տարիքը առած այրն անգամ կ'արժէ 25,000էն մինչեւ 50,000։

Հիճազի թագաւոր Իպն Սաուտի անձնական պահակախումբը միայն գերիներէ բաղկացած է։ Բազմաթիւ գնուած գերիներ կան նաեւ իր բանակին մէջ։

Եէմէնի մէջ, հարուստ խալիֆները, միաժամանակ կը պահեն 4 5 գերիներ։

Այս շրջանի Հրեաները, որոնց թիւը 40,000ի կը հասնի, թէեւ պաշտօնապէս ազատ ճանչցուած են, այսուհանդերձ, երկրի սահմանէն դուրս ելլելու իրաւունքը չունին եւ պարտաւոր են ձրիօրէն աշխատիլ յօգուտ նահանգի պետին եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներուն։ Երկսեռ երիտասարդ գերիներէն շատերը կուգան Մէքքէէն կամ Մէտինէէն։ Ասոնք, խալամ ուխտաւորներու զաւակներն են, որոնց հայրերը ծախած են զիրենք, իրենց վերադարձի ճամբորդութեան ծախքերը հոգալու համար։

Մնացեալ գերիներուն մեծ մասը Կեդրոնական Ափրիկէի անտառաբնակ վայրերու բնիկներէն կը բաղկանայ։

ՅԻՇԱՏԱԿԵԼԻ ԴԱՐԱԴԱՐՁ ՄԸ

Մայիս 28ին կը լրանայ հարիւրամեակը մահուան՝ բազմարդիւն հայ վարդապետի մը, որ կը հանգչի Ֆրանսական հողի գիրկը։ Հ. Յովհաննէս Զօհրապեանն է ան, Վենետիկի Մխիթարեան մը, ժիր ու գործունեայ, որ դէպի 1816 1817ի միջոցները, իր Միաբանութենէն հրաժարելով եւ քիչ մը ատեն Վենետիկ ու Միլան մնալէ յետոյ, կ'անցնի Ֆրանսա, ուր կը կնքէ իր բեղմնաւոր կեանքը։

Ս. Ղազարի վանքին պատուաբեր միաբաններէն եղած է եւ նշանաւոր մանաւանդ անով որ՝ խղճամիտ աշխատութեամբ, երկայնըմբեր տքնութիւններով՝ յաջողած է 1805ին հրատարակել «Աստուածաշունչ Մատեանը» չորս հատորի մէջ։

Նախնեաց թարգմանութեան ընտիր ձեռագիրները իրարու հետ բաղդատելով, լոյս ընծայած է զայն, եւ այնպիսի խնամքով, որ տպագրուած բոլոր Աստուածաշունչներուն ընտիրն ու լաւագոյնն է համարուած։

Զօհրապեան Աստուածաշունչը՝ մինչեւ այսօր ամէնէն աւելի փնտռուածն է։ Ս. Ղազարի մամուլին արտադրած այդ երկրորդ(*) Աստուածաշունչը ազգային մատենադարաններու չքնաղ մէկ գոհարն է։ Եւ ահա ինչո՞ւ համար պէտք է՝ որ զայն ծնող բազմավաստակ վարդապետը ունենայ այսօր յիշատակութեան իրաւունք. քանի որ Ս. Գիրքը կամ Աստուածաշունչը՝ իր ոսկեղենիկ բարբառովը հայ գրականութեան ու մատենագրութեան անսպառ գանձն է միշտ եղած եւ պիտի ըլլայ յաւիտեան։

* * *

Այս առթիւ հարկ կը համարեմ անոր մասին ներկայացնել քանի մը տեղեկութիւններ (դըժբախտաբար շա՛տ ցանցառ), զորս քաղաքիս Bibliothèque Nationaleին մէջ պատահաբար գտայ վերջերս, երբ հոն գացած էի հայ բժշկական ձեռագիրներ աչքէ անցընելու։

Հ. Զօհրապեան Bibliothèqueին նուիրած է երկու-երեք կարեւոր ձեռագիրներ, զորս ինքն իսկ իր ձեռքովն է ընդօրինակած, ինչպէս կ'իմանանք ձեռագիրներու ցուցակէն։ Այսպէս, 1815ին արտագրած է եղեր, Յովսէփոսի ժամանակագրութիւնը, զոր 1818ին լատիներէնի է թարգմաներ ֆրանսացի գիտուն Անճէլօ Մէյի հետ եւ 1826ին զայն կը նուիրէ Bibliothèque Nationaleին։

Այս գործին հետ կը նուիրէ նաեւ Փիլոնի հայերէն մէկ թարգմանութիւնը, զոր ընդօրինակած է եղեր 1816ին Ս. Ղազարի մէջ։

Կարելի է ըսել՝ կամ ենթադրել՝ թէ Հ. Զօհրապեան մօտաւորապէս այս վերջի թուականին պէտք է հրաժարած ըլլայ Միաբանութենէն եւ անցած Ֆրանսա, որովհետեւ դեռ 1812ին Վենետիկ է իբր առաջնորդ։ Ցեղին Ս. Խաչ եկեղեցիին նորոգութիւնը կը կատարուի անոր օրով եւ անոր մասնաւոր հոգածութեամբը այդ եկեղեցիին գաւիթը կը փոխադրուին հոն հոս թաղուած. հայրենակիցներու տապանաքարերը, ինչպէս կ'աւանդէ եկեղեցիին որմին վրայ զետեղուած արձանագրութիւն մը, զոր կարդացած եմ անձամբ 1923ին, եւ որուն օրինակը հաճեցաւ յղել ինձ վերջերս Վենետիկի Միաբանութեան Աթոռակալ Հ. Յովհ. Թորոսեան։

Ահա՛ ատիկա.

Յամին. 1812. Թվ. ՌՄԿԱ.
Արդեամբք տոհմին Սեդրոսեանց
Յառաջնորդութեան
Տ. Հ. Յովհաննէս վարդապետի Զօհրապեան
Նորոգեալ եկեղեցիս Հայոց
Աստէն փոխադրեցան
Տապանագիրք գերեզմանաց
Թողեալ ոսկերացն ի ներքս անդ
Ուր հանգուցեալս էին:

Հ. Զօհրապեան ձեռագիր մը եւս ունի նուիրած.— Ներսէս Կլայեցիի «Ողբ վասն առման Եդեսիոյ» գործը, զոր ինք ընդօրինակած է Ս. Ղազարի մէջ, 1779 մայիս 18ին, այսինքն 14 տարեկան եղած ատեն, զի Ազգ. Հիւանդանոցի տարեցոյցները կ'աւանդեն՝ թէ Զօհրապեան ծնած է է 1765ին։

Ցուած է նաեւ տետրակ մը որ հայ ձեռագիրներու շարքին մէջ կը կրէ 294 թիւը եւ որուն վերնագիրն է՝ «Ցուցակ ձեռագրաց Լէմպէրկի եւ Թրիէստի հայ վանօրէից»: Զօհրապեան այս տետրակը պատրաստած է, ինչպէս գրուած է մէջը՝ 1792ին եւ հոն ցուցակագրած է կարգով այն բոլոր ձեռագիրները, զորս ինք 1791ին (հազիւ 26 տարեկան) Լեհաստան կատարած ճամբորդութեան միջոցին ժողված ու Ս. Ղազար տարած է։

Այս գրացուցակին մէջ հետաքրքրականը այն է՝ որ անոր վերջին էջին վրայ Հ. Զօհրապեան գրած է իր իսկ տապանագիրը՝ 16 տող, որ է՝

Սահման հողադարձ՝ զարմիս ադամեան
Յայսվայր ինձ գնասի պանդըխտութեան,
Որ թէպէտ բնիկ ծնունդ եմ Սամաթեան
Այլ իմ հայրենիք վանքն էր Աբբայեան:
Անդ մնեալ ուսմամբ առ ի մանկութեան
Հասի յաստիճան վարդապետութեան.
Եւ այսրէն դարձայ ըստ հնազանդութեան,
Ի քարոզ փողոյ ապաշխարութեան :
Անցեալ զքառասնամս իմոյ հասակիս
Եւ նժդեհութեան աստ ութեբորդիս,
Եդայ ի ծագ ըս հանգըստարանիս
Աննահանջ ազդեալ ըզճառ քարոզիս :
Այլ ի վարծ բարի դոյզն իմ վաստակոց
Յուսամ վայելել յէին խնամոց
Առեալ ինձ սատար՝ սրտից հեծելոց
Զմաքուր պաղատանս ձեր խընդըրուածոց :

Նոյն գրուածով Հ. Զօհրապեան կ'իմացնէ մեզ, թէ իր ծննդավայրը թէեւ Կ. Պոլսոյ Սամաթիան եղած է, բայց բուն հայրենիքը Աբբայեան վանքն էր՝ այսինքն Ս. Ղազար, ուր «մանկութենէս սկսած՝ ուսմամբ կըրթուեցայ ու վարդապետութեան աստիճանին հասայ», բայց կը խոստովանի թէ անհնազանդութեան մը համար ելած է անկէ, ենթարկուելով ապաշխարութեան։

Իններորդ տողով՝ իրեն համար «քառասուն տարիքը անց» կը գրէ, եւ տասներորդովն ալ «Ութը տարիէ ի վեր պանդխտութեան մէջ» գտնուիլը կը զգացնէ։ Ուրեմն՝ եթէ ընդունինք որ արդարեւ 1816ին փոխադրուած է Ֆրանսա, այն ատեն վերոգրեալ ինքնատապանագիրը շարադրած ըլլալու է՝ (1816+8) =1824ին, իր մահէն հինգ տարի առաջ։

Սակայն՝ կ'երեւի թէ իր սրտին մեծ ցաւ եղած է Ս. Ղազարէն հեռանալը։ Իր վանքին կարօտը միշտ քաշած է եւ անպատճառ հոծ արցունքով արձանագրած է սոյն տխրալի տողերը, անշուշտ նկատի ունենալով թէ իր վերջին քնարանը Ս. Ղազարի ծոցին մէջ չպիտի ըլլայ։

Ցաւալի է, արդարեւ, որ Հ. Զօհրապեան ստիպուեր է հրաժարիլ իր Միաբանութենէն։ Անոր մէջ մնալով. ո՞վ գիտէ, ո՞րչափ կարեւոր երկասիրութիւններու հեղինակ պիտի հանդիսանար։ Այսուհանդերձ՝ անոր անունը ո՛չ նուազ մեծ պատիւ մըն է դարձեալ Վենետիկի Մխիթարեան հաստատութեան։

Հ. Յովհաննէս Զօհրապեան ննջած է 1829 մայիս 28ին, ճիշդ հարիւր տարի առաջ։ Անոր անշիրիմ գերեզմանը կը գտնուի եղեր Վէրզայլ։ Շա՛տ ուզեցի գտնել զայն, կարելի չեղաւ. նպատակ ունէի բուռ մը ծաղիկ սփռել անոր հողակոյտին վրայ, անոր՝ որ Աստուածաշունչը վերստին հրատարակելով ո՛չ միայն հայ մատենագրութեան այդ անթառամ ծաղիկը վերընծայեց 124 տարի առաջ, այլ եւ՝ զայն չորս սիրուն հատորներու բաժնելով, աւելի դիւրամատչելի ընծայեց հայ ժողովուրդին։

Անմահ թո՛ղ մնայ Հ. Յովհ. Զօհրապեանի յիշատակը։

ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

(1) Ս. Ղազարէն լոյս տեսած առաջին Աստուածաշունչը՝ Մխիթար Աբբայի հրատարակածն էր 1733ին:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ԻՆՁՈ՞Ւ ԿՈՒԳԱՆ...

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ, 20 ապրիլ. — Կուգան կարաւանները. կուգան առանձին առանձին եւ խըմբովին։ Կուգայ արհեստաւորը, բանուորը, ուսանողը եւ վաճառականը, բոլորն ալ զանազան կողմերէ, յաճախ շատ հեռուներէն։

Ինչո՞ւ կուգան, ո՞ւր, ի՞նչ բանի համար։ Այդ իրենք ալ նոր եկողները դեռեւս մինչեւ իրենց տեղերը հասնիլը չեն կրնար պատկերացնել։ Իսկ թէ պէտք է որ առաջ կասեցնել վտանգաւոր հոսանքը՝ մենք Պուէնոս Այրէս ապրողներս շատ լաւ գիտենք։

Ամէնէն առաջ, այս պէտք է լաւ գիտնայ ամէն նոր եկող, որ բոլոր իրենց լսածները Պուէնոս Այրէսի մասին 100ին 90 չափազանցութիւններ են, որոնք վերջերս շատ են տարածուեր։ Մանաւանդ երբ որեւէ ազգային մարմին ուզէ արգելք ըլլալ, եկողները աւելի ու աւելի կը տաքնան. չէ՞ որ արգիլուած պտուղը քաղցր է։

Հողագործական պայմանները չափազանց դժուարին կացութեան մէջ են, որովհետեւ հողը կը տըրուի քաղաքներէն եւ երկաթուղիէն հեռու, ճախճախուտ ու վայրի ցեղերու մէջ։ Այս դեռ բաւական չէ. գիւղացին պայքար պիտի մղէ հիւանդութիւններու եւ զանազան վայրի կենդանիներու դէմ։ Մինչեւ հիմա ոչ մէկ հայ գիւղացի յաջողած է այս պայքարին մէջ։ Վերջի վերջոյ նորեկները վերադարձեր են քաղաք, երբեմն վրայ տալով իրենց առողջութիւնը։

Այստեղ ալ, ինչպէս ամէն տեղ, անգործութիւնը չափազանց շատ է։ Բաւական է որ մ[illegible] անցնիլ Շէվրօլէթէն, կամ աւելի հասարակ գործարանները (Միսի եւն) ու կը տեսնէք հարիւրաւոր անգործներ, որոնք առաւօտէն մինչեւ աշխատանքի վերջանալը կը թափառին դուռներու առջեւ, ամենահասարակ կեղտոտ գործ մը ճարելու համար, ի խնդիր պատառ մը հացի։ Գլխիկոր կը հեռանան, երբ կը տեսնես որ սպասողներու 100ին 70-80ը Հայերն են, իսկ գործի կ'ընդունուին առաջին առթիւ տեղացիները, երկրորդ՝ անոնք որ յանձնարարականներ ունին, երրորդ՝ անոնք որ կրցեր են կաշառք տալ և լն. եւլն.: Իսկ ի՞նչ պիտի ընէ Հայը, խեղճ ու կրակ, որ ոչ յանձնարարական ունի եւ ոչ ալ կաշառք տալու միջոց... Եւ յե-

...տոյ եթէ նոր է եկեր լեզու չի գիտեր:

Վերջերս բաւական թուով հայ առեւտրականներ եկան, որոնք ընդ մասով վանեցիներ են: Ինչպէս յայտնի է, վանեցիները աչքի կը զարնեն իրենց բնական առեւտրական հմտութեամբ ու ձարպիկութեամբ եւ գրեթէ ամէն տեղ գտած են յաջողութիւն: Բայց հակառակ այս բոլորին, այստեղ, անոնք շատ գէշ վիճակ ունին եւ կը զբաղին ամենահասարակ գործերով, իրենց գոյութիւնը պահելու համար: Ուրիշ երկիր աւելի կարող ըլլար, որովհետեւ ինչ կրնայ ընել հայ առեւտրականը իր խեղճուկրակ դրամագլխով՝ այս հսկայական դրամագլուխի երկրին մէջ, ուր կը տիրէ չտեսնուած մրցում:

Ի՞նչի վրայ յոյս դրած կուգան: Անմիջապէս գո՞րծ գտնելու. — այդ չկայ. առեւտուրո՞վ պաշտպանելու. — ահա՛ վերջին օրինակը: (Եթէ հերիք չէ, հարիւրաւոր կենդանի փաստեր կը բերենք): Հողագործութի՞ւն ընելու, այսինքն իրենց ձեռքով իրենց գերեզմա՞նը փորելու: Կամ գուցէ յոյս ունին որ այստեղի «Ազգային Մարմիններ»ը կ'օգնեն իրենց: Ա՜ւ, խաբուսիկ յոյս է այդ, որովհետեւ այդպիսիներ — աւելի շատ երեկոյթներ սարքելու կը զբաղին, եւ երկրորդ՝ հազիւ թէ այդքան նիւթական միջոցներ ունենան...

Գուցէ յաջողի հայ արհեստաւո՞րը: Բայց ինչո՞ւ համար կուգայ, երբ լաւ արհեստաւորը կրնայ ամէն տեղ աշխատանք ճարել ինչպէս այլուր, բայց մանաւանդ այստեղ ոչ մէկ արհեստաւոր իր արհեստէն անդին չի կրնար անցնիլ, որով ի՞նչ հարկ կտրել այսքան հեռաւոր ճամբաներ, մաշիլ նիւթապէս եւ ֆիզիքապէս, եւ վերջապէս իյնալ այս օտար եւ անհաղորդ միջավայրը, ուր աւելի քան ուրիշ տեղ կորսուելու դատապարտուած ենք:

Ձուլման վտանգը ոչ մէկ տեղ այնքան ակներեւ է որքան այստեղ, ուր առաջին իսկ սերունդին հայութենէ կը դադրինք: Կան շատ մը հին հայեր որոնց զաւակները բառ մը հայերէն չեն գիտեր:

Պէտք է լաւ մտածէ ամէն նոր եկող թէ ու՞ր կուգայ եւ հրաժարի այս երկրէն, եթէ չուզեր որ Պուէնոս Այրեսի մէջ մատնուի անասելի խեղճութեան եւ կորուստի:

Ինչքան շուտ, այնքան լաւ:

ՍՄԲԱՏ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԻՋԱԶԳ. ԽԱՆԴԱՎԱՌ ՑՈՅՑ ՄԸ

Շաբաթ եւ Կիրակի Ֆրանսայի հայ սկաուտները մեծ շուքով տօնեցին իրենց տարեդարձը, մասնակցութեամբ ֆրանսական եւ օտար սկաուտական միութիւններու: Շաբաթ առաւօտ Փարիզ հասաւ Ֆրանսահայ Սկաուտական Միութեան Վալանսի խումբի պետ Պարոյր Պայեան եւ խմբապետուհի Օր. Մորպաք, եւ ընդունուեցան միութեան գործադիր խորհուրդի անդամներուն կողմէ:

Պատուիրակները առաջնորդուեցան բանակավայր, ուր Շաբաթ կէսօրէ յետոյ սկսան հասնիլ հայ սկաուտներու հետ միասին, հրաւիրեալ միւս սկաուտական խումբերը:

Երեկոյեան դաշտը լեցուած էր արդէն գոյնզգոյն վրաններով, օճախներու մուխերը կը բարձրանան, մինչ սկաուտները, հայ, յոյն, ֆրանսացի, հոլանտացի եւայլն, ժիր կերպով կ'աշխատին եւ կը պատրաստեն բանակումի կրակը:

Ընթրիք, խորհրդակցութիւններ եւ ահա ժամը 9ին կը վառի ուրախութեան խարոյկը, որուն շուրջ հաւաքուած են սկաուտներ: Երգեր, պարեր, զուարթ խօսակցութիւններ — եղբայրական կեանք մըն է ստեղծուած...

Պետը կը փակէ հաւաքոյթը եւ սկաուտները կը մեկնին հանգստանալ վրաններու տակ, ուր վաղը պիտի գան հարիւրաւոր հիւրեր եւ բարեկամներ:

Կիրակի:

Զարթումը արշալոյսին հետ: Սկաուտներ կը շքեղցնեն բանակավայրը: Քիչ յետոյ ընդհանուր քննութիւն եւ ահա ժամը 9ին հայ եռագոյնը կը բարձրանայ կայմին վրայ, միւս օտար դրօշներուն հետ:

Ժամը 10: Ծնողներ կը հասնին հետզհետէ: Կուգան նոյնպէս անգլիացի, լեհ եւ ռուս սկաուտներն ալ եւ հաւաքուած սկաուտներուն ընդհանուր թիւը 300ի կը մօտենայ:

Խաղերը կը սկսին եւ կը տեւեն մինչեւ կէսօր. սկաուտները չորս մասի բաժնուած են եւ ամէն խումբ եռանդուն կը զուարճանայ:

Ահա հայ գայլուկները եւ ծիծեռնակները, որոնք այնքան կը ծափահարուին ժողովուրդէն:

Ժամը 2,30ին բոլոր հիւրերը հասած են արդէն և կազմուած է հսկայական շրջանակ մը, որ կը բաղկանայ աւելի քան 500 անձերէ: Սկաուտները դաշտ կը մտնեն տողանցքով եւ կը սկսի հանդէսը:

Բարի գալուստի խօսքէն վերջ պետը Գուրգէն Մեծատուրեան կը կարդայ հասած շնորհաւորական նամակները:

Միջազգային կեդրոնին հեռագիրը. «Շնորհաւորութիւններ եւ հիացում-միշտ ժպտուն: Հիւպըրթ Մարթին: Պուքրէշի սկաուտներու ուղերձը. «Մենք ալ կը մասնակցինք ձեր կազմակերպած հանդէսին հեռաւոր Դանուբի եզերքներէն ղրկելով մեր սիրոյ եւ եղբայրութեան զգացումներուն հաւաստիքը: Կը մաղթենք որ Արարիչը յաջողութիւն եւ կամք տայ ձեզ, շարունակ ընթանալու համար սկաուտական իտէալի ճամբուն վրայ, համնելու համար մեր ընդհանուրին բաղձանքներուն: Ի դիմաց Պուքրէշի հայ սկաուտներու պետեր՝ Մխրճանեան, Գարագաշեան, Թումանճեան, Պօլճեան:

Վռամշապուհ եպիսկոպոսի ուղերձը. «Յայտնեցէք ձեր բոլոր ընկերակցաց օրհնալից ողջոյններս»:

Ազգային քայլերգէն յետոյ ընդհանուր ծափերու բէջ խօսեցաւ հանդէսին նախագահ Պ. Արշակ Ջամալեան, որ խօսելով իբր սկաուտի մը հայր, յայտնեց թէ ինչպէս յառաջդիմութիւն տեսած էր սկաուտներու մէջ: Շեշտեց այն կարեւոր դերը զոր կը կատարէ Ֆրանսահայ Սկաուտական Միութիւնը եւ մաղթեց որ հայ սկաուտներ, զարգանան այսպէս մաքուր և հզօր: իբր ապագայ անկախ Հայաստանի գիտակից եւ արի քաղաքացիներ: Յետոյ տեղի ունեցաւ 6 սկաուտներու խօստումը հայ եռագոյնին եւ օտար տասներկու շրջանային պետերուն առջեւ: Խաղերը շարունակուեցան մեծ խանդավառութեամբ: Տեղի ունեցան զանազան մրցումներ եւ սկաուտական թէքնիք փորձեր: Հանդէսին պաշտօնական մասը աւարտեցաւ ժամը 4.30ին եւ ստեղծուեցաւ աւելի մտերիմ շրջանակ մը, որուն արգելք եղաւ վերջին վայրկեանին սկսած անձրեւը:

Հանդէսին ներկայ էին հայ մտաւորականներ եւ մեծ թիւով բարեկամներ: Օտարներէն յիշենք Տիկին Մարք Սանիէ, փրոֆ. Դոժէ, Մ. Տէնի՝ անգլիացի ընդհ. պետ, շրջանային խմբապետներ Ռիշար, Կիյէր, Տիւսէլտորբ, ինչպէս նաեւ տասնեակ մը յոյն, լեհ, անգլիացի խմբապետներ եւ մեծ թիւով օտար հիւրեր եւ բարեկամներ: Հանդէսին ներկայ էին նաեւ Մխիթարեան վարժարանի սաները: Ժամը 7ին մեկնեցան տղաքը դէպի քաղաք տանելով իրենց հետ ամենագեղեցիկ յիշատակ մը, ինչպէս նաեւ նոր կամք եւ նոր եռանդ, աշխատելու համար հայ սկաուտական իտէալին իրականացման:

Գ. Մ.

ՊԱԹՈՒՄԷՆ Պիրէօն հասած է Թրքական Սուլհ շոգենաւը, կովկասէն 200 յոյն գաղթականներ փոխադրելով Յունաստան:

ԿԵԱՆՔԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սուրիոյ եւ Լիբանանի Երուսաղէմապատկան եկեղեցիները Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան փոխանցելու պաշտօնով Սուրիա ղրկուած պատուիրակութիւնը անցեալ շաբթու մեկնեցաւ Երուսաղէմ:

Պէյրութի Ս. Նշան վանքի տեսուչ Ճանըզեան վարդապետն ալ նոյն պատուիրակութեան ընկերակցելով Երուսաղէմ գնաց:

Այժմ Ս. Նշան վանքի տեսչարանը փակ կը մնայ եւ Պէյրութի բոլոր կրօնական գործերը կը մատակարարուին կաթ. փոխանորդ Կարօեան եպս-ի կողմէ:

Դամասկոսի կաթ. փոխանորդութեան պաշտօնը յանձնուած է Խադ վարդապետի, որ մէկ երկու օրէն Կիլիկիոյ կաթողիկոսին հետ կը մեկնի իր պաշտօնատեղին: Կաթողիկոսը քանի մը շաբաթ Դամասկոս մնալէ յետոյ պիտի վերադառնայ Պէյրութ:

Լաթաքիոյ շրջանի կաթ. փոխանորդութեան պաշտօնին ցարդ մէկը նշանակուած չէ:

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ԿԱԼՈՒԱԾԸ

Կիլիկիոյ կաթողիկոսը մասնաւոր դիմում կատարած էր Ամեր. Նպաստամատոյցի կեդրոնին, Անթիլիասի իրենց կալուածին կաթողիկոսութեան յանձնուելուն համար, եւ պարզած էր իր ծրագիրները: Բացի այդ, Սահակ կաթողիկոսը առանձին նամակներով խնդրած էր Նիւ Եորքի մեր կարգ մը հայրենակիցներէն որ միջամտեն Նպաստամատոյցի կեդրոնին մօտ եւ գոհացուցիչ լուծում մը ապահովեն եղած դիմումին:

Թէպէտ ցարդ Նպաստամատոյցը պաշտօնական պատասխան մը չէ տուած, բայց ընդհ. քարտուղար Պ. Վիքըրին կաթողիկոսին ուղղուած իր մէկ նամակին մէջ յայտնած է որ ընդհ. քննիչ Պ. Էշըրըն պաշտօն տրուած է այդ հարցը կարգադրելու համար, եւ որ Սուրիա պիտի հասնի մօտերս:

Յառաջիկայ յունիս 1ին Պ. Էշըրըն Պէյրութ կը սպասուի:

Յոյս կայ որ Նպաստամատոյցը շատ յարմար եւ դիւրամատչելի պայմաններով կաթողիկոսութեան տրամադրէ յիշեալ կալուածը, եւ այդ կերպով անշարժ կաթողիկոսարան մը պիտի ունենայ սուրիահայութիւնը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԵՐ ՄՐՑԱՆԻՇԵՐԸ

Աթլէթիզմի եղանակը կը սկսի ահա: Այս տարի, կը թուի թէ մեր մարզիկները եւս անմասն չպիտի մնան, եւ լրջօրէն լծուելով գործի, պիտի աշխատին յառաջդիմել ափոլներու այս լաւագոյնին մէջ՝ որ հիմն է միւս բոլորին:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի Շրջ. Վարչութիւնը կազմած է արդէն Աթլէթիզմի ցանձնախումբ մը: Մարսէյլէն եւս խրախուսիչ լուրեր կը հասնին: Արարատ մասնաճիւղը, վաւերացուելէ վերջ Աթլէթիզմի ֆրանս. դաշնակցութենէն, ձեռնարկած է խումբի մը կազմակերպութեան: Իր մարզիկներէն ոմանք, քանի մը շաբաթէ ի վեր, արդէն կը մասնակցին միջազգային մրցումներու: Վիէնի մասնաճիւղն ալ, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս կը յուսայ տալ, յուլիս ամսուն մէջ, մրցահանդէս մը՝ Լիոնի շրջանի բոլոր մարզիկներուն համար:

Ինչպէս կը տեսնուի, այս ամառ մեր տղաքը մէկէ աւելի անգամներ առիթը պիտի ունենան ցոյց տալու իրենց կարողութիւնները, եւ շատ հաւանական է որ իրենց ձեռք բերած արդիւնքները լաւագոյն ըլլան անցեալ տարիներու արդիւնքներէն:

Բայց, աթլէթիք խաղերու մէջ մեր տղաքը ի՞նչ արդիւնքներ ձեռք բերած են մինչեւ հիմա: Ի՞նչ են մեր ազգային մրցանիշները (րըքոր):

Կարելի չէ եղած դժբախտաբար ունենալ որոշ կազմակերպութիւն մը՝ որ արձանագրէր աշխարհի չորս կողմերը ցրուած մեր տղոց կատարած խաղերուն արդիւնքները, հսկէր անոնց ճշտութեանը վրայ եւ իւրաքանչիւր խաղի համար անոնց լաւագոյնները յայտարարէր *Ազգային մրցանիշ*: Կարելի չէ եղած այդ մինչեւ այսօր, եւ յոյս ալ չկայ մօտիկ ապագայի մը համար:

Ասոր համար, ալ, ազգ. մրցանիշներու հարցը կը մնայ առկախ: Անկարելի է ըսել որոշ բան մը անոնց աստիճանին վրայ, որովհետեւ, եթէ նոյնիսկ գաղութներու մէջ կատարուած խաղերուն արդիւնքները ծանօթ ըլլան, անդին կը մնայ հայրենիքը, որու մարզական կեանքի մասին ստոյգ տեղեկութիւններ չունիմ:

Վ. Մ.

ՎԻԷՆԻ Հ. Մ. Ը. Մ.Ը

Ուրախալի է տեսնել որ անտարբերներու ստուար շարքի մը քով, ունինք երիտասարդներու բաւական թիւ մը, որ կը հետաքրքրուի մարզական կեանքով:

Գաւառը մանաւանդ այս տեսակէտով կրնար օրինակ ըլլալ Փարիզին: Հոն, ուր հարիւր հոգինոց հայութիւն մը կայ, կը գտնուին անպատճառ մէկ երկու — եթէ ոչ աւելի — հայ մարզիկներ որոնք կ'երթան դժբախտաբար զօրացնել ֆրանսական խումբերը:

Այս բանին համար շատ չենք մեղադրեր զիրենք: Դժուար է ապրեցնել հայ մարզական խումբեր ամէն տեղերու մէջ ալ: Նիւթական միջոցներէ զատ, պէտք ունինք վարիչներու, կարող վարիչներու որոնք միշտ ալ պակաս են:

Այսպիսի դժուարին պայմաններուն տակ ապրող մեր մարզական խումբերուն յաջողութիւնները աւելի մեծ յարգ մը կ'առնեն մեր աչքին:

Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆութպօլի խումբին անցեալները Վալանսի մէջ ունեցած փայլուն յաջողութեանը համար, օրինակ, կ'արժէ շնորհաւորել այդ փոքր մը պատանիները, որոնք այնքան սերտօրէն փարած են իրենց ստանձնած գործին:

Վ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՑԻՄԱՐԻ ՄԸ ՍԽՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.— Ռէնսի մէջ, երիտասարդ փայտահատ մը, իր մօրն ու քրոջը հետ կը զբաղէր իր խըրճիթին մէջ, երբ մօտակայ փոսէ մը քաշուած հրացանի հարուած մը վիրաւորեց զայն դունչէն, երկրորդ փամփուշտ մը մխուեցաւ անոր կռնակին:

Մարդասպանը այն ատեն, դուրս ելաւ փոսէն ուր պահուըտեր էր. եւ հրացանը ձեռքը, ուղղուեցաւ դէպի խրճիթ գոռալով.— «Գետին պառկեցէք, եթէ ո՛չ ձեզ կը սպաննեմ»: Խրճիթին բնակիչները կրցան սակայն փախիլ ու լուր տալ ոստիկանութեան:

Քանի մը ժամ յետոյ, 4 քիլոմեթր անդին, նոյն անձը դարձեալ կը կրակէր դաշտին մէջ աշխատող երկրագործի մը վրայ առանց զայն վիրաւորելու:

Ոստիկանութիւնը ամէն կողմ խուզարկու խումբեր ղրկեց, գտնելու համար մարդասպանը, որ վտանգաւոր խենթ մըն է:

ԱԶՆՈՒԱՊԵՏԱԿԱՆ ԲԱՐՔԵՐ

Լոնտոնէն կը գրեն մեզի. — Պարսկական դեսպան Յովհաննէս խան Մասեհեան եւ Պ. Ն. Կիւլպէնկեան — որդի Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեանի, մասնակցելով Անգլիոյ արքունիքին ընդունելութեան, ներկայացուեցան Թագուհիին:

Աւանդական սովորութեան մը համաձայն, Անգլիոյ արքունիքը ամէն տարի գարնան, պաշտօնական ընդունելութիւն կը սարքէ ի պատիւ հանրածանօթ անգլիացի կամ օտար անձնաւորութեանց աղջիկներուն: Այս վերջինները կը ներկայանան Թագաւորին: Տեսակ մը «աչ համբոյր» զուտ ազնուապետական՝ որուն նմանը չկայ ուրիշ երկիրներու մէջ: Ներկայացուողներուն համար — débutante — այս բացառիկ պատիւը ամէն բան է ապագայի տեսակէտէն: Թագաւորին հիւանդութեան պատճառաւ, զինքը փոխարինեցին Թագուհին եւ գահաժառանգը: 500 աղջիկներ արժանացան այդ պատիւին, մէջն ըլլալով Թուրք դեսպանին աղջիկը: Զորս ընդունելութիւն եւս կայ տակաւին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ

ՀԻՆ ՁՄԵՌ

Օրերէ ի վեր կը տեղայ ձիւնը, համրէ առանց դադարի, ու երկինքը, որ ծածկուած է ամպերով, մշուշի գոյնը ունի:

Կը թուի թէ ան միշտ այդպէս է, թէ կապոյտ ու արեւը երբեք չեն եղած, թէ միակ պաշտօն մը ունի, — ձիւնել:

Ու երկիրը՝ մշուշին ու իջնող ձիւնին տակ լուռ ու յուսահատ. Բեւեռային պահեր կը համրէ: Դաշտին վրայ, որ փոքր ու կլոր է, կեանք բնաւ չի բաբախեր: Մարդկային շինարարութեան ո՛չ մէկ նշան կը տեսնուի: Արտ հերկուիր, առու, ծառ, թուփ չերեւիր, ճերմակ է միայն, ու լեռները՝ որոնք հորիզոններուն հետ կ'ընթանան՝ հողային կազմութիւն չունին, նոյնպէս ճերմակ են, ու տրտում-տրտում նստած են երկինքին ու երկրին միջեւ:

Ու ձիւնը կը թափի, կը թափի շարունակ...

* * *

Մենաւոր գիւղ մը կ'որոշուի դաշտին մէկ եզերքը: Տուները, փողոցները գրեթէ չեն զանազանուիր ընդհանուր սպիտակութեան մէջէն, ու գագաթի տափարակներէն, որոնք երդիքները ըլլալու են, մուխի թելեր կ'երկըննան յամրօրէն:

Ձա՛յն չիլսուիր հոնկէ: Ագռաւ մը միայն, որ ժամուն կից փայտէ զանգակատան խաչին վրայ կայներ է, կը հսկէ լռութեանը:

Փակուած դռներէն ներս, շուաքներու խորքին, ներքնատները պարապ են այդ գիւղին: Օճախի մը մէջ, տան մը, փայտեր կը վառին, բայց մօտը ոչ ոք կ'երեւի: Մարած մառխի կտոր մը ձգեր են գետինը, տեղ մը: Կիսախաւարին մէջ՝ անկիւն մըն ալ՝ երախայի կօշիկի ներբան մը կայ:

Հացատները նոյնպէս լուռ են ու ցուրտ: Տարծոցին վրայ, կացանին կտուցներէն, ու պատէ պատ երկարուած ձողերէն թոնրահացերը իրենց կախուած տեղը սառեր են: Հացին թոնիրը խփնուած է խուփով: Ալիւրին ամբարին առաջքը տաշտ մը մոռցուցեր են, որուն մէկ անկիւնը սարդը ոստայն մըն է հիւսեր, մէջն ալ ալիւր մաղելու շարմաղ մը, սեկէ գոգնոց մը կայ: Գարիին ամբարին առաջքն ալ գաւիթ մը դրեր են, ու կոտ մըն ալ՝ որ անգործածելի կը սպասէ:

Կեանքը աւելի ներս ու մթին տեղերը, թոնրատներու մէջ ապաստանած է: Կահաւորած են զանոնք ներքնակներով, պատերուն երկայնքին բարձերով, նախշուն կապերտներով: Տաշուած քարերով կամարեալ օճախին առջեւ, որ չեն շառեր հիմա, քառակուսի քիւրսին դրած են, մթելէ հաստ վերմակով մը ծածկուած: Օդը տաք է սենեակին, քիւրսին տաք է, ու թաղարը մինչեւ շրթները լեցուն կրակով:

Տնեցիները անոր շուրջը բոլորուած են, դրացի տներէն ալ մարդիկ եկած են, ու բոլորն ալ մինչեւ փորերնին թաղուած գոլին մէջ կը տաքնան: Քիւրսիին վրայ ըլլի, պաստեղ, չոր թութ ու ընկոյզ լեցուցեր են: Ծերերը թէ՛ կ'ուտեն եւ թէ անցեալ օրերը կ'ոգեկոչեն. պառաւները կ'ընդմիջեն զանոնք իրենց վերյիշումներովը. երկու աղջիկներ մօտիկ ըլլալով գուլպայ կը հիւսեն. մանուկները վէգ կը խաղան, ու լաչակները մինչեւ յօնքերը իջեցուցած երկու կարմրադգեստ հարսներ վարի եզերքը ոտքի կայնած բուրդ կը մանեն: Անոնք չեն նստիր, չեն տաքնար, բայց չե՞ն մսիր: Անշուշտ կը մսին, սակայն մեծերուն դիմաց չեն համարձակիր, ու կը շարունակեն մանել: Օրօցքն ալ բերեր են նորածինին, որ նոյնպէս տան հարսինն է, ու անկիւնը դրեր, վրայ-քաշիկով կապեր, երես-ծածուկով ալ ծածկեր են որպէսզի տաքնայ: Ու մանկիկը մո՛ւշ մո՛ւշ կը քնանայ:

Տնեցիներուն անբաժան գործակիցները՝ անասուններն ալ գոմերը քաշուած են: Ամէն ծակուծուկ խծկուած ըլլալուն, գոմերը թոնրատներէն աւելի մութ բայց աւելի տաք են: Աղբը, որ անկիւն մը դիզուած է, անդադար կը գոլորշիանայ ու ջերմութիւն կ'արձակէ: Հին աղբ ըլլալով բոյրն ալ անհաճոյ չէ: Մսուրները դուրս թափելու աստիճան լեցուն են չոր խոտով, յարդով, գարի-ալիւրով: Մէկ կողմէ մսուրներուն, կարգով, տասը ջորին ու երկու էշերը կապուած են. անոնցմէ վար ալ քուռակը, որ էշ չէ դեռ, բայց իշութեան կը պատրաստուի:

Հիմակուընէ ականջներէն յայտնի է թէ ի՞նչ էշ մը պիտի ըլլայ. Աստուած որ պահէ, ի՛նչ խելացի, բեռնտար, արագաքայլ բան մը պիտի ըլլայ. չօ՛ ըսել չպիտի տայ: Դէմի մսուրներուն ալ՝ տան ամբարներն ու մառանները լեցնողները՝ եզները, կովերը, մաքիներն ու երինջները կապուած են, ու բոլորն ալ անվրդով, հանդարտ կ'ուտեն իրենց առաջքի կերը:

* * *

Հիմա ա՛լ չի ձիւներ:

Գիւղին բոլոր տներուն դռները կը բացուին. ու թոնրատները թողելով բարդիկ դուրս կը թափին: Փայտէ թիեր, ձախաւելներ ձեռքերնին, բոլոր երդիքներուն վրայ այրեր ու կիներ կը բարձրանան: Անոնք զարմացած կը նային ձիւնադաշտին ու հորիզոններու սառած լիճերուն, ու ահա կը սկսին ձիւները քերել, փողոցները թափել շուտ շուտ:

Միաժամանակ գոմերուն դռներն ալ կը բանան, ու կենդանիներու շարաններ նեղլիկ, ծուռ, նախնական փողոցներէն կը տանին ցախափայտերով վարելով զանոնք: Ու իրարու ետեւ, հատ հատ, եզները, էշերը, կովերը կ'առաջանան ջուր երթալ խմելու համար դէպի միակ աղբիւրը որ չէ սառած:

(1) ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ

թեան ու հանդարտութեան վրայ ազդող մեծ յանցանքներ նկատուելով, չեն մտցուած ներման օրէնքին մէջ։

Ներման կ'արժանանան անոնք որ գլխարկի գործածութեան օրէնքին անսաստելով, պետութեան ներքին անդորրութիւնը խանգարած էին։

Պարսկաստանի երկրաշարժը

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Թէհրանի թղթակիցը մանրամասնութիւններ կուտայ երկրաշարժին մասին։ Կ'ըսէ թէ ցնցումները ընդհատաբար կը շարունակուին։ Հաստատուած է թէ երկրաշարժէն մեռած են 3000 հոգի, սակայն Րիզա Շահին կողմէ ղրկուած պատուիրակութիւն մը տեղւոյն վրայ քննութիւններ կը կատարէ՝ ստուգելու համար զոհերուն իրական թիւը։

Կարգ մը շրջաններու մէջ մեռելները ողջերէն աւելի են եւ մարդ չկայ մեռած մարդերն ու անասունները թաղելու համար։ Յիսունէ աւելի գիւղեր ամբողջովին քար ու քանդ եղած, կարգ մը գիւղեր ալ մասամբ քանդուած են։

Թէհրանի մէջ ընդհանուր հանգանակութեան ձեռնարկուած է՝ Խորասանի շրջանի աղէտեալներուն համար։

Մոսկուա եւ Պերլինի արիւնոտ Մայիս 1ը

«Թայմզ» կը տեղեկանայ թէ խորհրդային Ռուսիոյ զանազան հիմնարկութեանց մէջ հանգանակութիւններ կը կատարուին՝ աջակցելու համար Պերլինի ծանօթ արիւնահեղութեան զոհերուն։ Նիւթական օժանդակութիւն պիտի կատարուի վիրաւորներու եւ սպաննուածներու պարագաներուն։ Կարգ մը հիմնարկութիւններ ինքնաբերաբար նուէրներ կուտան, իսկ ուրիշներ բանուորներու օրավարձէն կը կտրեն որոշ մաս մը։

Ամբողջ Ռուսիոյ գործարաններուն, դպրոցներուն ու զինուորական շարքերուն մէջ բողոքի միտինգներ կը կազմակերպուին՝ Գերմանիոյ հակայեղափոխական ընթացքին դէմ եւ բանաձեւեր կը քուէարկուին՝ բողոքելով «Կարմիր Կռուող Ճակատ»ի լուծումին դէմ։ Այս կազմակերպութիւնը գլխաւոր յոյսն էր Գերմանիոյ յառաջիկայ պրոլետարական յեղափոխութեան համար։ «Մոպր» կազմակերպութիւնը իր բոլոր անդամներուն կոչ կ'ուղղէ աջակցիլ Գերմանիոյ «դասակարգային պատերազմի զոհերուն»։

ՊԵՐԼԻՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԵՍՊԱՆԸ

Պերլինի խորհրդային դեսպանատան մէկ զեկոյցին համաձայն, դեսպան Կրէստինսկի Մոսկուա կը մեկնի՝ ներկայ ըլլալու համար համամիութենական կուսակցութեան կեդրոնական գործադիր կոմիտէի ժողովին, որ պիտի գումարուի քանի մը օրէն։

Զեկոյցը կ'աւելցնէ թէ այս ճամբորդութիւնը ոեւէ կապ չունի Մայիս 1ին Պերլինի մէջ պատահած արիւնալի դէպքին հետ։

Պարսկաստան, Ֆրանսա եւ Պելճիքա

Թէհրանի մէջ առջի օր ստորագրուեցաւ ֆրանքօ-պարսիկ մշտնջենական բարեկամութեան եւ իրաւարարութեան դաշնագիր մը։ Պարսկաստանի կողմէ ստորագրեց Ֆարգին, Ֆրանսայի կողմէ՝ Վիլտէն։ Երբ երկու երկիրներն ալ ընդունին Ազգերու Դաշնակցութեան առաջարկած մեթոտը իրաւարարութեան մասին, այն ատեն վիճելի հարցերը պիտի կարգադրուին համաձայն այդ մեթոտին։

Մօտ օրէն առեւտրական դաշնագիր մըն ալ պիտի կնքուի Ֆրանսայի եւ Պարսկաստանի միջեւ։

⁂ Շաբաթ օր, նոյնպէս Թէհրանի մէջ, բարեկամական, մաքսային եւ նաւային տեւական դաշնագիր մը կնքուեցաւ Պելճիքայի եւ Պարսկաստանի միջեւ։

Ցեփլինի թռիչքը յետաձգուած

Հակառակ նախապէս տրուած որոշումին, «Կոմս Ցեփլին» երէկ առաւօտ չկրցաւ մեկնիլ դէպի Ամերիկա, որովհետեւ Ֆրանսայի արտօնութիւնը շատ ուշ հասաւ։ Ֆրանսական կառավարութիւնը կ'արտօնէ միայն որ ցեփլինը ֆրանսական հողէն անցնի առտուան ժամը 7ի եւ 9ի միջեւ։

Անցեալ անգամ, երբ ցեփլինը դէպի Միջերկրական թռիչք կատարեց, շատ ցածէն թռած էր Շնէտէրի թնդանօթի գործարաններուն վրայէն, Քրէօզոյի մէջ։ Ասկէ զատ ցեփլինը թռած էր նաեւ Թուլոնի ֆրանսական նաւային խարիսխին վրայէն։ Եւ որովհետեւ գերման ղեկավար օդապարիկը հսկայ կազմած եւ լուսանկարչական զօրաւոր գործիքներ ունի, կասկած ծագեցաւ թէ Գերմանները ուզած են զինուորական գաղտնիքներ կորզել։

Ցեփլինի ղեկավար Տոքթ. Էքընէր կ'ընդունի թէ շատ ցածէն կը թռէր Քրէօզոյի վրայէն, սակայն կը մերժէ Թուլոնի մասին եղած ամբաստանութիւնը։ Գերման ազգայնականները այս առթիւ ամերիկեան մամուլին մէջ սկսած են բուռն պայքար մը Ֆրանսայի դէմ։

Եթէ ոեւէ արգելք չպատահի, ցեփլինը ճամբայ պիտի ելլէ այս առաւօտ կանուխ։ Կը կարծուի թէ Հռենոսը կտրելէ յետոյ պիտի ուղղուի դէպի Պիսքայեան ծոցը՝ Տիժոնի եւ Պորտօի ճամբով։ Ճամբորդներն են՝ 8 գերման, 5 ամերիկացի, 2 ռուս, 1 անգլիացի, 1 սպանիացի եւ խորհրդաւոր ու սիրուն կին մը՝ ամերիկացի Մէյրի Փիըրս, որ 2000 տոլար վճարեց իր տոմսակին համար։ Ցեփլին կը փոխադրէ նաեւ 2000 քիլօ բեռ եւ պատկառելի թղթատար մը։

ՏՈՔԹ. ՆԱՆՍԷՆԻ ԲԵՒԵՌԱՅԻՆ ԹՌԻՉՔԸ

Տոքթ. Ֆրիտեոֆ Նանսէն առջի օր Ֆրիտրիխսհաֆէնի մէջ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ ամերիկացի օդանաւորդ Ուիլքինսի՝ հարաւային բեւեռի հերոսին հետ։ Կ'ըսուի թէ Տոքթ. Նանսէն այս ամառ «Կոմս Ցեփլին»ով ճամբորդութիւն մը պիտի կատարէ դէպի բեւեռ՝ ամերիկեան եւ օտար ուրիշ թերթերու նիւթական աջակցութեամբ։ Այս ճամբորդութիւնը պիտի ունենայ երեք հանգրուան, առաջինը պիտի տեւէ 3-5 օր եւ բեւեռախոյզները պիտի տանի Կրէօնլանտայի եւ Քանատայի սահմանագլուխը, մինչեւ Ֆէրպէնքս (Ալասքա), ուր ցեփլինը պիտի մնայ քանի մը օր։ Երկրորդ հանգրուանը պիտի ըլլայ երեք օրուան խուզարկութիւն մը հիւսիսային բեւեռի բոլորովին անծանօթ շրջաններուն մէջ։ Երրորդ հանգրուանը պիտի ըլլայ ցեփլինի վերադարձը՝ Պէհրինկի նեղուցին եւ ասիական եզերքին ճամբով։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷՆ

ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի *Ռոստոմ, Իշխան, Քրիստափոր* եւ միւս ենթակոմիտէներու բոլոր խումբերը, վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 63 Rue Républiqueի սրահին մէջ։

Կը խօսի՝ Յունաստանի ընկերներէն Մ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Մարսէյլի Պուլվար Օտտօի «Վռամեան» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը՝ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին։ Կը խօսի՝ ընկ. Ազգին։ Նիւթ՝ «Մեր քաղաքական կուսակցութիւնները»։

ԱՊՐԻԼ 11/24 ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ իրիկուն 8.30ին 3րդ Arrondissement Mairie *սրահը*

Կազմակերպուած Զ. Ե. Ո. Մ. Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ և մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Վեր. Հնչ. կուսակցութեան, Ազգ. կեդր. վարչութեան, Բալուի, Զարսանճագի, Մարաշի, Աֆիոնգարահիսարի, Բարձր Հայքի, Մեծ Նոր Գիւղի, Խարբերդի, Պօլուի, Հայր. միութեանց եւ Ա. Եւր. Հայ Կարմիր Խաչի։

Կը նախագահէ՝ Մ. ՔՀՆՅ. ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ

Կը խօսին՝ ՊՐ. ԵՐ. ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷՍԵԱՆ (Զ. Ե. Ո. Մ. կողմէ)

ՊՐ. Վ. ՋՈՒԼԼԷՐԵԱՆ (Հ. Յ. Դաշնակցութիւն)

Ուղերձներ Հայրենակց. Միութեանց կողմէ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Դերասաններ Մ. Մարութեան, Պ. Լաթիֆեան, Պ. Մութաֆեան *(արտասանութիւններ)*։ *Հայ Կարմիր Խաչի երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Պ.* Աւետիս Մելքոնեանի, *Օր.* Վերժին Շահպազեան *(դաշնակ)*։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած ՍԱՐԳԻՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ ենթակոմիտէին կողմէ

Այս կիրակի ժամը 6ին Հաճի Մկրի սրճարանը

Ներկայ կ'ըլլայ ԸՆԿ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Ալֆորվիլի բոլոր դաշնակցականներն ու համակիրները այս հաւաքոյթին։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՅԻՆ ՊՏՈՅՏ ԵՒ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎՐԷԺ» խումբին կողմէ

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն

Mont-Cindse*ի բարձունքը, (Հանրակառք՝* Pont-Mouton-St- Cyr)

Տեղի կ'ունենան մարզական մրցումներ, երգ, նուագ, ճաշկերոյթ եւ անակնկալներ։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու հայրենակիցները։ *Մուտքը ազատ է*

Առաջնորդներ պիտի սպասեն Cours Lafayette *եւ* Rue Duguesclinի անկիւնը, ժամը 9էն 9.30։ Անձրեւի պարագային հանդէսը կը յետաձգուի յաջորդ կիրակի օրուան։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ

կը ներկայացուի՝ «ՈՒՇ ԼԻՆԻ ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ»

Մանրամասնութիւններու համար դիմել՝ Պ. Գ. Յովհաննէսեանի, 2 Rue Victor-Hugo, Bois Colombes.

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ի ՆՊԱՍՏ ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԵՈԶՂԱՏԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salle Chalet Edouard*ի սրահներուն մէջ*

31—33, Rue Manin et 93 Ave. Secrétan—Paris (19e)

կը բանախօսէ՝ Պ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Ընտիր ճաշ պանտ եւ արեւելեան նուագ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Այս Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին, Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ

8 Rue Danton, Métro: St. Michel

կը ներկայացուի՝ ՄԱՐՈՒՈՂ ՃՐԱԳՆԵՐ (Ա. ԱԲԷԼԵԱՆԻ) ԵՒ ԱԲԻՍՈՂՈՄ ԱՂԱ (*զաւեշտ*) Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

Տոմսերու համար դիմել Արման Կոթիկեանի, 7 Rue de Tournon, Paris (6e) *եւ հայկ. բոլոր ճաշարանները։*

Հ. Յ. Դ.

Իթալիի *Աղբիւր Սերոբ խումբի ժողովը՝ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ.* Ս. Տէր Թովմասեան։

Շավիլի *Արղութեան ենթակոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերներն ու ընկերուհիները այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Մոնփարնաս Շավիլ կայարանին դիմացի սրճարանը,* 28 Rue Anatole France: *Բացակաները պատասխանատուութեան պիտի ենթարկուին։*

Ալֆորվիլի *Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը այս Կիրակի ժամը 2ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ.* Ա. Ջամալեան։

Առնուվիլ-լէ-կոնէսի *Ռազմիկ խումբի ժողովը՝ վաղը իրիկուն ժամը 8ին։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ.* Ս. Տէր Թովմասեան։

Լիոնի *Բեռի խումբի ժողովը՝ վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Կարիպալտիի դիմացի սրճարանը։*

Լիոնի Շրջ. *ներկայացուցչական Մայիս 5ի ժողովի շարունակութիւնը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Ընկ. Ճանկէօզեանի ճաշարանը։ Բոլոր ներկայացուցիչ ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։*

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի Հ. Հ. Պատուիրակութեան շէնքին մէջ (71 Av. Kléber): *Օրակարգ՝ 1. Զեկոյց բժ. Լ. Գրիգորեանէ «Մանուկներու առողջապահութեան» մասին։ 2. Զեկոյց վարչութեան, 3. Մասնաճիւղի երեկոյթի հաշուետուութիւն, 4. Ա. Եւ. Հ. Կ. Խաչի պատգամաւորական ժողովի ներկայացուցիչներու ընտրութիւն, 5. Ընտրութիւն վարչութեան եօթներորդ անդամի, 6. Ընթացիկ հարցեր ։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերուհիներն ու ընկերները այս բացառիկ ժողովին։*

Վարչութիւն

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը շրջ. ժողովի առիթով արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր գործօն ու օժանդակ անդամուհիները այս Կիրակի ժամը 2.30ին Rue Eclipue, *Ազգ. Կեդր. Մանկապարտէզին սրահը։ Ներկաներու թիւը օրինական պիտի նկատուի։*

ՏԷՍԻՆԻ Վասպուրականի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս Երկուշաբթի ժամը 2ին Café Benzoni *(բաղնիքին դիմացը),* Ave. Jean Jaurès: *Կը հրաւիրուին բոլոր անդամները եւ հայրենակիցները։*

ԼԻՈՆԻ Բարձր Հայքի Հայր. միութեան վարչ.ը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր Լիոնաբնակ հայրենակիցները՝ անդամ եւ ոչ-անդամ այս Երկուշաբթի ժամը 2.30ին, Բարձր Հայքի ճաշարանը, 4 Rue François Garcin: *Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։*

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Ո. Մ. տարեկան ընդհ. ժողովը՝ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 3 Rue Soufflot, *սրճարանին սրահը ։ Օրակարգ՝ 1. Վարչութեան գործունէութեան տեղեկատուութիւն, 2. Քննիչ յանձնախումբի ընտրութիւն, 3. Միութեան քառասնամեայ յոբելեանը տօնելու հարց։ Կը հրաւիրուին բոլոր անդամները՝ գործօն եւ համակիր ինչպէս նաեւ ներկայ եւ նախկին ուսանողները որոնք տակաւին չեն արձանագրուած։*

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հայ տիկիններն ու օրիորդները կը հրաւիրուին ժողովի այս Կիրակի ժամը 4ին Պ. Լ. Զօրմիսեանի բնակարանը։ Կը խօսի Պ. Ա. Ջամալեան: *Նիւթ՝ «Հայ կինը եւ մեր հանրային կեանքը»։ Կը խնդրենք հայրենակցուհիներէ ճշտապահ ըլլալ։ Ժողովը կը սկսի որոշուած ժամուն։*

Նախաձեռնող յանձնախումբի կողմէ Անահիտ Զօրմիսեան

ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՌԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 12ին, 18 Rue de Meudon, Billancourt, *հայկական ճաշարանը։ Կարեւոր օրակարգ։*

ՓԱՐԻԶԻ Տիգրանակերտի Հայր. Միութեան վիճակահանութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը՝ 45, 72, 305, 81, 267, 159, 38, 229, 140, 136, 191, 19, 179, 217, 214, 110, 193, 134, 236 և 105։ Շահած առարկաները ստանալու համար դիմել՝ A. Deravedissian*ի,* 12 Rue Charles Calmus, Gentilly (Seine).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զ. Ե. Ո. մասնաճիւղը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Ազգային կազմակերպութիւններու եւ հայրենակցական միութիւններու, որոնք մասնակցեցան Ապրիլ 11/24ի սգատօնին ծաղկեպսակով կամ փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութեամբ։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 17 ՄԱՅԻՍ 1929

17 MAI 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 959

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՈՒՏ ԵՒ ՍՈՒՏ ԵՐԷԿ ԱԼ, ԱՅՍՕՐ ԱԼ

Բազմազա՛ն են մեր հայրենիքի գլխուն կախուած չարիքները: Օր չանցնիր որ պարտաճանաչ մամուլը չմատնանշէ զանոնք, նոյն իսկ տասնէն մէկ զրպելով:

Նոր չէ որ պիտի յայտնենք, բայց անհաւասիկ մէկը, եթէ կ'ուզէք՝ ամէնէն սովորականը:— Արտասահմանի մէջ, հայրենիքի շահերուն պաշտպանութիւնը յանձնուած է այնպիսի տարրերու, որոնց ոչ խելքին կարելի է վստահիլ, ոչ ալ խիղճին:

Անհամար փաստեր կան այս իրողութիւնը ապացուցանելու համար: Փաստեր, որոնց պերճախօսութեան եւ ծանրութեան ոչ Երեւանի փախուկ «ժանտարմ»ները պիտի կրնային դիմանալ, ոչ ալ բոլոր տեսակի թուղթէ «Երեւան»ները:

Թերահաւատները կամ բարեմիտները կրնան սերտել 1921էն ի վեր պատահած դէպքերը, եւ թղթատել նոյն իսկ հակադաշնակցական թերթեր եւ ուրիշ հրատարակութիւններ: Եթէ կ'ուզէք, բուն իսկ խորհրդային մամուլը:

Բթամտութեան և անպարկեշտութեան նորագոյն — բայց ոչ վերջին — ապացոյցը կուտայ «Երեւան»ը, մայիս 15ի խմբագրականով:

Երկու սիւնակի վրայ փռուած այդ շարադրութենէն կը քաղենք հետեւեալ հատուածը, — առաջին նախադասութիւնը.

— «կովկասէն ճողոպրած հակայեղափոխականներու «Պրոմեթէոս» կազմակերպութեան հետ դաշնակցութեան բիւրոն նոր բանակցութիւններու ձեռնարկած է:

«Նոր կ'ըսենք, որովհետեւ այդ բանակցութիւնները որոշ ժամանակ մը ընդհատուեցան»:

Այսքան բացորոշ խօսքերէ յետոյ, անշուշտ կը սպասէիք որ Երեւանի մունետիկը փաստեր ներկայացնէր, և գոնէ իր հաւատարիմները համոզէր:

Ոչ մէկ փաստ: Ընդհակառակն, անճարակ ստախօսի մը բոլոր գալարումները՝ առաջին տողէն մինչեւ վերջինը:

Մարդիկը լսեր են որ Դաշնակցութիւնը ընդհ. ժողով գումարեր է: Եւ որովհետեւ անհամբեր են իմանալու անոր տուած որոշումները, խե՛լք ըրեր են քանի մը սուտ գլորել, որպէս զի մէկ-երկու «գաղտնիքներ» կորզեն եւ տեղեկագիր մը փութացնեն դէպի Երեւան:

Այսպէս, հին ու նոր պատմութիւններ, սուտն ու իրաւը իրար խառնելով, «Երեւան» կը շարունակէ.

— «Դաշնակցութիւնը խզուած բանակցութիւնները վերսկսաւ իր 11րդ համագումարի նախօրեակին: Մենք չենք գիտեր տակաւին թէ՝ ինչ հետեւանք ունեցած են այդ բանակցութիւնները, սակայն հայ գիտակից եւ արթուն աշխատաւորութեան ուշադրութեան կը յանձնենք այն հանգամանքը որ դաշնակցութիւնը մէկ կողմէ կը ձգնի մտնել խորհրդային իշխանութիւնը զէնքի ուժով տապալելու ձգտող հակայեղափոխական կազմակերպութեան մը մէջ, միւս կողմէ իր օրկանի էջերուն մէջ կը յայտարարէ թէ «իշխանութեան բռնի տապալումը... իր գործունէութեան ծրագրէն դուրս կը մնայ միշտ» («Յառաջ» Թիւ 953, 10 մայիս 1929):

Եւ դեռ ուրիշ մութ ակնարկներ, — Դաշնակցութեան Բիւրոն «կ'ուզէ գրկախառնուիլ «Պրոմեթէոս»ի հետ», բայց, «կը վախնայ գաղութահայ աշխատաւորական զանգուածներէն»:

«Այդ վախը կը հարկադրէ լուսյեալ ընդդիմութեան դիմակ հագնիլ հրապարակով, իսկ վարագոյրներու ետեւէն գործակցիլ ամէն տեսակ ուժերուն՝ խորհրդային իշխանութիւնը «բռնի ուժով» տապալելու մարմաջով տոգորուած:»

Շնորհակա՛լ ըլլանք այս խեղկատակին, որ առիթ կ'ընծայէ անգամ մըն ալ պատռելու իր դիմակը:

Ո՛չ Դաշնակցութեան 11րդ ընդհ. ժողովը, ոչ ալ անոր ընտրած Բիւրօն պարտականութիւն ունին հաշիւ տալու ո՛ր եւ է «Երեւան»ի: Նոյն իսկ անոր գլխուն կեցած գոյնզգոյն չինովնիկներուն:

Այդպիսի պատիւ մը կրնան սպասել անոնք որ իսկապէս տրամադիր են ըմբռնելու այս ժողովուրդին շահերը, եւ մանաւանդ ուժ ունին զանոնք պաշտպանելու, Դաշնակցութեան հետ, կամ առանց անոր, բայց անկեղծօրէն գիտակցելով իրենց պարտականութեան եւ կարողութեան:

Իսկ մենք, խորապէս տեղեակ ամբողջ անցուդարձին, այս քանի մը տողերը կը գրենք հաստատելու համար թէ՝ Դաշնակցութեան 11րդ Ընդհ. Ժողովը մշակած է աւելի քան յստակ ուղեգիծ մը՝ ոչ միայն Երեւանի, այլև ամբողջ խորհրդային իշխանութեան հանդէպ:

Ուղեգիծ մը որ բոլորովին կը համապատասխանէ եւ՛ ներկայ հայրենիքի և՛ ամբողջ ժողովուրդի իրական շահերուն:

Ուղեգիծ մը որ անխախտ կը մնայ 1921էն ի վեր:

Ուղեգիծ մը, վերջապէս, ուր ոչ մէկ «Պրոմեթէոս» տեղ գտած է կամ կրնայ գտնել:

Եթէ «Երեւան»ը մոռցեր է, կը յանձնարարենք որ նորէն սերտէ ամբողջ դաշնակցական մամուլին արտայայտութիւնը և կուսակցութեան բռնած դիրքը իր սիրական եւ զինակից քեմալականութեան որջին մէջ, անոր բարձր հովանաւորութեամբ սարքուած եւ ոգեւորուած այդ խմբակին հանդէպ:

Իսկ եթէ աւելին կ'ուզէ լսել, թող միջոց գտնէ իր հետապնդած գաղտնիքը հասկնալու: Եւ այն ատեն ոչ միայն պիտի պատռէ այդ խեղճուկրակ խմբագրականը, այլեւ, եթէ կարմրելու ընդունակ է, այդ քուրջի կտորն ալ պիտի վառէ, յանուն հայրենիքի շահերուն և իսկապէս աշխատաւոր բազմութիւններու անդորրութեան...

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՋԱՐԴԸ

«Յուսաբեր» դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ. (8 մայիս).

— «Բացառիկ սուգը բացառիկ յարգանք կը պարտադրէր ամէնուս անխտիր դէպի մէկ միլիոն նահատակներու նուիրական յիշատակը: Գէթ օր մը տարուան 365 օրերուն մէջ մոռնալ մեր փոխադարձ ատելութիւնները. գէթ քանի մը ժամուան համար «զինադադար» կնքել հայ կեանքի մէջ գործող բոլոր քաղաքական հոսանքներու, հանրային բոլոր հաստատութեանց եւ մարմիններու միջեւ. գէթ քանի մը վայրկեանի համար ազգովին ու հաւաքաբար քով-քովի գալ՝ յոտնկայս ու համերաշխօրէն յարգելու համար մեր ամէնուս սեփականութիւնը եղող մեռելներուն յիշատակը, — ահա ա՛յս պէտք է ըլլար մեր վերաբերմունքը դէպի Ապրիլ 24ը: Մեր *ազգային* ծագումը այս կեցուածքը կը պարտադրէր ամէնուս անխտիր, համայնավարէն մինչեւ պահպանողականը, եւ դաշնակցականէն մինչեւ ռամկավարը, հնչակեանն ու չէզոքը: Այսպէս չեղաւ սակայն: Հակադաշնակցական հայութիւնը մինչեւ իսկ Ապրիլ 24ը որոշեց օգտագործել իր գձուձ ու նեղմիտ պայքարներուն համար՝ Թուրքին թերի թողուած գործը ինք շարունակելով հայ կեանքին մէջ: Տարբերութեամբ մը սակայն: 1915 Ապրիլ 24ին Թուրքը մեզ *ֆիզիքապէս* ջարդեց, մինչդեռ հակադաշնակցական հայութիւնը իւրաքանչիւր տարուայ Ապրիլ 24ին մեզ կը շարունակէ ջարդել *բարոյապէս*՝ դուրսէն հարուածեալ հայութիւնը նաեւ ներսէն հարուածելով:

Ահա ցունաստանը: Քոքինիոյ մէջ սգահանդէսին նախաձեռնարկ եղաւ Հայկազեան Լսարանը, որուն դէմ ճակատ յարդարեց տեղւոյն Թաղականութիւնը: Ցիքսի մէջ «Ջանասիրաց»ը իր վրայ առաւ այս նախաձեռնութիւնը, իր դէմ ունենալով միւս բոլոր հոսանքները: Աթէնքի մէջ Ազգ. կեդր. վարչութիւնը որոշեց մեծարել մեր նահատակներու սուգը, նախապէս հակառակութիւններ սերմանելով զանազան հոսանքներու մէջ:

Նոյնը նաեւ Սուրիա: Զանազան արգելքներ ծանօթ տարրերուն կողմէ Պէյրութի այն փառայեղ սգատօնին դէմ, որուն կը նախագահէր Վ. Փափազեան (կոմս) եւ որուն ներկայ էր հսկայ բազմութիւն մը, աւելի քան 2500 հոգի: Նոյնը նաեւ Հալէպի մէջ:

Տարբեր չէր պատկերը նաեւ հոս, Եգիպտոսի մէջ: Զորս սգատօն... միայն Գահիրէի մէջ, եւ զանազան վատութիւններ Աղեքսանդրիոյ այն մեծավայելուչ ու գեղեցիկ սգատօնին դէմ, զոր նախաձեռնած էր Դաշնակցութիւնը եւ որուն ներկայ էր շուրջ 700 մարդ»:

ԿԱԹՈԼԻԿ Կ'ԸԼԼԱՆ

Ատենէ մը ի վեր անհամաձայնութիւն մը ծագած էր Սէլիմիէ (Համայի մօտ) գիւղաքաղաքի Հայերուն մէջ՝ Առաջնորդարանէն նշանակուած վարժուհիի մը պատճառաւ: Զանազան առիթներով թէեւ փորձեր եղած են այս ափ մը հայութիւնը հաշտեցնելու, պահելով հանդերձ խնդրոյ առարկայ վարժուհին, բայց ամէն ջանք ապարդիւն անցաւ: Այժմ կ'իմանանք թէ Առաջնորդարանի անդրդուելիութենէն ազդուած, տեղւոյն 15 ընտանիքները կաթոլիկութիւն ընդունելով լատին արձանագրուած են, կը գրէ *Եփրատ:*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՓՐԱՏԻ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՅՈՐԴՈՒՄԸ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԴԻԱԿՆԵՐ ԿԸ ԼՈՂԱՆ ԳԵՏԻՆ ՄԷՋ

Հալէպի մեր թղթակիցը կը գրէ 8 մայիս թուականով.

Ճարապլուսէն եկող ճամբորդներ կը պատմեն թէ Եփրատ գետը յորդելով Հայաստանի լեռնագաւառներէն իրեն հետ կը բերէ մարդոց դիակներ, տան կահ-կարասիներ, արմատախիլ եղած ծառերու հսկայ կոճղեր եւ իւղով լեցուն տիկեր: Յորդումը ա՛յնքան սոսկալի եղած է որ 30 թրքական գիւղեր քար ու քանդ ըրած եւ իր հետ քշած է մինչեւ այս կողմերը: Տեղւոյն հայ բնակիչները հետաքրքրութեան համար երբ կ'երթան դիտելու այս անօրինակ տեսարանը, թուրքերը կ'ըսեն եղեր անոնց. «Հագուած սքուած թուրքերու դիակներ դիտելո՞ւ կ'երթաք»:

Տէր-Զօրի առջեւ եւս Եփրատ նոյն պատկերը կը ներկայացնէ: Հալէպ-Մուսուլի ճամբուն վրայ աշխատող ինքնաշարժ կառքերը դադրեցուցած են իրենց երթեւեկը երեք շաբաթէ ի վեր: Թէ՝ Հալէպէն, թէ՛ Մուսուլէն եկող կառապանները 10-15 օրէ ի վեր կը սպասեն ջուրի ցածնալուն: Ականատեսներ կ'ըսեն թէ Տէր-Զօրի կառավարական շէնքը որ երեք յարկանի է, մինչեւ երկրորդ յարկը ջուրով լեցուած է, ինչպէս նաեւ գետեզերքի տուները ամբողջութեամբ վնասուած եւ աւեր դարձած են: Կ'ըսուէր թէ այս տարի բերքը առատ պիտի ըլլայ, սակայն ողողումին պատճառած վնասները, որոնք միլիոններու կը հասնին, յուսահատութեան մատնած է ժողովուրդը: Օգնաւով հաց կը նետուի աղէտեալներուն:

*** Տէր-Զօրի կառավարիչը Հալէպ՝ ներքին նախարարութեան կը հեռագրէ.—

Քսանըհինգ քիլօ ցորենը 9 մեճիտի բարձրացաւ. պէտք տեսանք պահանջել 10,000ի նպաստ մը, որուն կէսովը ցորեն գնուելով պիտի ծախուի քաղաքին բնակիչներուն, չարաշահութեան առաջքն առնելու համար. իսկ միւս կէսովը կազմուելիք աղքատախնամ յանձնախումբի միջոցաւ հաց պիտի բաժնուի քաղաքի աղքատ դասակարգին: Ողողեալ գիւղացիներուն դրամական եւ ուտեստի նպաստներ կը բաշխուին: Ջուրով պաշարուած երկրագործներուն հաց պիտի հասցուի օդանաւերով:

Գետը որ հետզհետէ կը բարձրանար, կը սկսի իջնել:

Տէր-Զօրի շրջանին մէջ Եփրատի լայնքը մինչեւ 5000 մէթրի հասաւ, եւ խորութիւնը սովորական մակարդակէն 6 մէթր բարձր է: Վնասները մէկ միլիոն ոսկի կը հաշուուին:

*** «Թայմզ»ի թղթակիցը Պաղտատէն կը հեռագրէ մայիս 13 թուականով.—

Տիգրիսի յորդումը կասեցաւ, սակայն Եփրատը տակաւին կը հոսի այնպիսի մակարդակով մը, որ աննախընթաց է արդի ժամանակներու մէջ:

Հակառակ գետին եզերքները ամրացնելու համար կառավարութեան ձեռք առած միջոցներուն, ջուրին ճնշումը ճեղքեր բացաւ շատ տեղեր եւ մեծ վնասներ պատճառեց հունձքին, մանաւանդ Տուլայիմ Լիվայի, Հիլլայի եւ Տիվանիյէի մէջ:

Կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առաւ. հազարաւոր մարդիկ վարձեց՝ ճեղքերը նորոգելու եւ գետեզերքը ամրացնելու համար: Նոյնպէս միջոցներ ձեռք առաւ ողողուածի շրջանի աղէտեալ հողագործներուն ուտելիք եւ ապաստան տալու համար:

Շատեր օրերով մինչեւ կէս մէջքերնին ջուրերուն մէջ մխրճուած՝ ձեռնարկներ կ'ընեն ազատելու համար իրենց ջրամոյն հունձքին մէկ մասը:

ԹՈՒՐՔ ՀՐՈՍԱԽՈՒՄԲԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Հալէպ, 8 մայիս (Սեփ. թղթ.).—

15-20 օր առաջ թուրք եւ սուրիական սահմանագլուխին վրայ գործող Պէժալի չէթէներուն հետ ընդհարում եղած եւ անոնցմէ մաս մը ձեռք անցուած էին ողջ եւ մեռեալ վիճակով, ինչպէս նաեւ անոնց պարագլուխը՝ Զօլաք Մուսթաֆան: Այս դէպքին վրայ թուրք չէթէները նոր գործունէութեան անցած են Գըրըք Խանի կողմերը, թիւով յիսուն հոգիէն աւելի. ոմանք հինգ հարիւր կը հաշուեն ասոնց թիւը: Տեղական իշխանութիւնները զինուոր կը համախմբեն այդ կողմերը, կանխելու համար ամէն բարդութիւն:

17 Հայեր ձերբակալուած Պէյրութի մէջ

Ապրիլ 26ին, Պէյրութի մէջ երկու ոստիկաններ կը փորձեն ձերբակալել Յովհաննէս Կաղըրճեան եւ Յարութիւն Անտըրընեան անուն երկու Մարաշցիներ, որոնք սակայն կը մերժեն յանձնուիլ: Ասոր վրայ ոստիկանները ատրճանակի հարուածներ կը պարպեն օդին մէջ: Վայրկենաբար կը հասնին գաղթակայանի պահականոցի ոստիկանները եւ կը ձերբակալեն այդ երկու Հայերը, ինչպէս նաեւ 15 հոգիներ:

Քննութենէ յետոյ ձերբակալուածներու մէկ մասը կ'արձակուի, իսկ բանտարկուած կը մնան Սարգիս Փափազեան, Սմբատ Սարգիսեան, Աւետիս Հայդուկեան, Միհրան Գահվէճեան, Լութֆիկ Լուսարարեան եւ երկու փնտռուածները:

Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, Յ. Կաղըրճեան եւ Անտըրընեան Սայտայի Տէմուր գիւղի երեւելիներէն մէկուն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Բանուոր Ա. Յ.	50.—
Նախորդ գումար,	7040.—
ընդհ. գումար ֆր.	7090.—

ՓԱՐԻԶԻ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Փարիզի Օտար Մամուլի արհեստակցական ընկերակցութեան (Association Syndicale de la Presse Etrangère à Paris) յիսնամեակը տօնուեցաւ չորեքշաբթի գիշեր՝ Քոնթինանթալ պանդոկին մէջ տրուած հացկերոյթ պարահանդէսով մը: կը նախագահէր հանրապետութեան նախագահ Պ. Տումէրկ. ներկայ էին նախարարներ, ոստիկանական տեսուչը, Սէնի նահանգապետը եւ ուրիշ յայտնի դէմքեր:

Ընկերակցութեան նախագահ Մօրիս Միւրէ շնորհակալութիւն յայտնեց հանրապետութեան նախագահին եւ ֆրանս. կառավարութեան, այն հիւրընկալութեան համար զոր կը վայելեն օտարականները Ֆրանսայի մէջ: Իր բաժակը պարպեց Ֆրանսայի եւ անոր նախագահին կենաց:

Ներքին Նախարար Անտրէ Թարտիէօ իբրյանպատրաստից գեղեցիկ ճառերէն մէկը խօսեցաւ: Ըսաւ թէ ինքն ալ լրագրող մըն էր երէկ եւ վաղը դարձեալ լրագրող պիտի ըլլայ: Մաղթեց որ ինչպէս Փարիզի օտար մամուլի անդամներուն միջեւ միութիւն եւ համերաշխութիւն կը տիրէ, նոյնպէս անոնց պատկանած երկիրներուն միջեւ տիրէ խաղաղութեան եւ միջազգային եղբայրութեան ոգին:

Նախարարը իր ճառը վերջացուց, մաղթելով որ մամուլի ընկերակցութիւնը բարգաւաճի եւ խմեց անոր հարիւրամեակի կենաց:

Յետոյ խօսեցաւ հանրապետութեան նախագահը, որ բաժակը պարպեց ընկերակցութեան մէջ ներկայացուած բոլոր երկիրներու կենաց եւ մաղթեց որ այսուհետեւ խաղաղասէր կամք մը տիրապետէ անոնց փոխադարձ յարաբերութեանց մէջ:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ Պուլկարիոյ անկախութեան յիսնամեակի հանդէսները շատ տպաւորիչ հանդամանք ստացան:

Չորեքշաբթի ամբողջ օրը խանդավառ բազմութիւններ լեցուցին հանրային հրապարակները: Մայր եկեղեցիին հանդիսաւոր արարողութենէն վերջ, կազմուեցաւ հոյակապ թափօր մը, մասնակցութեամբ հայրենասիրական կազմակերպութեանց, ազատագրական պատերազմի վեթերաններուն, պուլկար եւ օտար դպրոցներու աշակերտներուն ինչպէս նաեւ Պուլկարիոյ զանազան կողմերէն եկած գիւղացիներու:

Թափօրին առջեւէն կ'երթային եկեղեցականները, նախարարներն ու պաշտօնական դէմքերը: Քաղաքին գլխաւոր փողոցներէն անցնելէ յետոյ, թափօրը կանգ առաւ արքայական պալատին առջեւ, ուր Պորիս թագաւորի հասցէին խանդավառ ցոյցեր կատարուեցան:

Թափօրը վերջացաւ ժամը 15ին: Ժողովուրդը պահ մը ցրուեցաւ անձրեւին պատճառաւ, բայց քիչ ետք մայրաքաղաքը վերստացաւ իր տօնական երեւոյթը:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

ՏԽՈՒՐ ԽԱՂԵՐ ԱՊՐԻԼ 11/24Ի ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻՒ.— ԲՈՒՆ ՏՕՆԸ ԿԸ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ԱՐԺԱՆԻ ՎԱՅԵԼՉՈՒԹԵԱՄԲ. — ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՄՕՏ.— 17 ԱՒԱԶԱԿՆԵՐ ԿԱԽՈՒԱԾ.— ԽՐՃԻԹՆԵՐԸ ՓԼՑՆԵԼՈՒ ՈՐՈՇՈՒՄԸ ԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՅՈՒԶՈՒՄԸ։

ՀԱԼԷՊ, 5 Մայիս.— Այստեղ ալ տօնուեցաւ Ապրիլ 11/24ի սգատօնը։ Կարգ մը մարդիկ կրկին իրենց եսին ծառայեցուցին մէկ միլիոն հայ նահատակներու տարեդարձը։ Ռամկավար եւ Հնչակ ներկայացուցիչները կը դիմեն ազգ. առաջնորդարան, որպէսզի տօնեն սգատօնը, Մանկապարտէզի սրահին մէջ, համազգային հանդամանք տալով հանդիսակատարութեան, առանց նկատի առնելու թէ իրենցմէ դուրս կը գտնուէր նաեւ հայ քաղաքական կուսակցութիւն մը։ Երբ առաջնորդարանը գոհացում կուտայ անոնց խնդրանքին, Երիտասարդաց Միութեան ակումբն ալ կը դիմէ, խնդրելով տրամադրել միեւնոյն սրահը։ Կը պատասխանեն թէ արդէն իսկ նոյն նպատակով դիմում կատարուած եւ գոհացում տրուած է։ Առաջնորդարանին միջամտութեամբ կը կանչուին հնչակ-ռամկավար պարոնները, հաշտեցնելու համար երկու կողմերը։ Կ'առաջարկուի որ բանախօս մըն ալ Երիտասարդաց Միութեան ակումբին կողմէ նշանակուի։ Կը մերժեն։ Միութիւնը տեղի կուտայ, յանուն համերաշխութեան։ Կ'առաջարկուի միասին տօնել, դարձեալ կը մերժուի։ Առաջնորդարանը ի հարկին ոչ մէկուն կը տրամադրէ պահանջուած սրահը, եւ մեր ուխտեալ հակառակորդները կ'երթան կը վարձեն սինէմա Օրիանթալի շէնքը, «համազգային» մակդիրը գրելով իրենց յայտարարութեան գլուխը, եւ խաբելով ժողովուրդը։ Հանդէսը տեղի կ'ունենայ վարձուած սրահը, կկլակներու, սուրճի ու սիկառի ծուխին ու մուխին մէջ։

«Յառաջ»ի կը ղրկեմ մէկ օրինակ այդ յայտարարութենէն, տեսնելու համար թէ հոն ի՞նչ անուններ կան, որոնցմէ և սակայն ո՛չ մէկը եկած է պատուելու սուտ խնդրերու այդ սգատօնը։ Պէտք է ըսել թէ բժ. Ալթունեան, առաջնորդ Արտաւազդ վրդ. Պ. Ե. Զարեան եւ Ազիրեան մեծագոյն դասը տուին անոնց, եթէ երբեք գիտեն զգաստանալ և կարմրիլ քիչ մը։ Խօսեցան երկու հոգի միայն, Պ. Լ. Թամզարեան, Թրքախօս ճեռուկ փաստաբան մը՝ ռամկավարներու կողմէ եւ բողոքական պատուելի մը՝ հնչակեաններու կողմէ։

Վստահելի աղբիւրէ կ'իմանամ թէ ռամկավարներու կեդրոնէն հասած մասնաւոր հրահանգի մը համաձայն, պէտք չէ՛ երբեք գործակցիլ Դաշնակցութեան հետ, ո՛ր եւ է հարցի շուրջ։

Իսկ Երիտասարդաց Միութեան սրահին մէջ, նոյն օրը, 24 Ապրիլ շատ կանոնաւոր եւ պատշաճ հանդիսութեամբ կատարուեցաւ օրուան տօնը, երկսեռ խուռն բազմութեան մը ներկայութեան։ Առաջին խօսողն էր բժ. Թորոս Պասմաճեան։ Բանի մը հատուածներ.—

«Ինչո՞ւ ունեցանք Ապրիլ 24ը. կրնայի՞նք չունենալ։ Ո՛չ։ Կային արտաքին պատճառներ, այլազան թշնամիներ, աշխարհագրական մեկուսացուած դիրք, հայ ժողովուրդի ցրուածութիւնը, մրցակցութիւն օտար ուժերու եւլն.։ Կային եւ ներքին պատճառներ. ամէնէն բարձր եւ արժէքաւոր գիտութիւնը՝ ապրելու գիտութիւնն է. անշուշտ լաւ բան է ունենալ գիր, գրականութիւն, գիտութիւն, դպրոց, թատերական հիմնարկներ եւն., բայց առանց ապրելու գիտութեան եւ այդ գիտութիւններէն բխող մասնագիտութեան՝ ժողովուրդ մը չի կրնար ապրիլ եւ իր մշակութային բոլոր առաւելութիւնները կը սնանկանան։ Բաղաքի աղան գոհ էր իր վիճակէն, ինքն իր կարգին կը կեղեքէր, կեղեքուածէն բաժին կը հանէր Թուրք պաշտօնեային, ոտնակոխ կ'ընէր մարդկային իրաւունք եւ արժանապատուութիւն։ Գոհ էր իր վիճակէն, կացութեան մէջ ո և է փոփոխութիւն կրնար վտանգել իր գոյավիճակը։ Մնաց անհաղորդ հայ ժողովուրդի խորունկ ցաւին. նոյնիսկ տարաւ հակառակ ջանք։ Հայ ժողովուրդը ցրուած գրեթէ ամէն տեղ տակաւ եղած էր խորթ։ Միջավայրի ազդեցութեամբ իրարու անհաղորդ եւ տարբեր պահանջներ ունեցող զանգուածներ չէին կրնար գործակցիլ։ Յեղափոխական պայքարը աշխատեցաւ հայ ժողովուրդը ամբողջութեամբ հաղորդակից ընելով միացնել իրարու հետ եւ կռիւով վերստանալ ապրելու իրաւունք։ Կարելի չեղաւ մէկ յայտարարի շուրջ բերել ամբողջ հայ ժողովուրդը։ Այս իսկ պատճառով մենք ունեցանք Ապրիլ 24ը. ա՛յնքան դժնդակ որքան չէ ինքը սադայէլը։

Կը շարունակուի Ապրիլ 24ը.

1.— Արտաքին պատճառներ կան ու կը մնան. Թշնամին չէ քնացեր, Ջուրը կը քնանայ, Թշնամին չի քնանար։

2.— Ներքին պատճառներ,— Հայաստանի մէջ բոլշեւիկներու հակահայ քաղաքականութիւնը, լեզու, աւանդութիւն, եկեղեցի, պատմութիւն բոլորը անտեսուած, ցեխերու մէջ իր երկրին մէջ Հայը իրաւազուրկ, կորաքամակ, անարգուած եւ գինաթափ։

Գաղութներու մէջ կարելի չէ եղած օրինաւոր կեանք ստեղծել, ապօրինութիւնը օրինականացած, կամայականութիւնը սրբութիւն սրբոց է դարձած, կաշառուած հոգիները այլազան քօղերու տակ, դպրոց, աղանդ, բարեգործութիւն եւն. ամէն օր Ապրիլ 24եր կը կազմակերպեն մեր ժողովուրդի ծոցին մէջ։ Բոլոր տեսակի ննեգ խաղերու պաշտպան փաստաբանութիւնն է ստանձնած հակառակորդ մամուլը։

Ապրիլ 24ի առթիւ, սուգի, աղէտի այս դժնդակ օրերն անգամ կ'օգտագործեն՝ որոմ ցանելու, պառակտում սերմանելու համար։

Այս ժողովուրդը կրնա՞յ հանդուրժել եւ տանիլ նոր Ապրիլ 24եր։

Պատասխանը պիտի տայ իր կոչումը, պարտականութիւնը եւ արժանապատուութիւնը լաւ ըմբռնող հայ երիտասարդութիւնը։»

Ջութակի եւ փլիւթի նուագէն յետոյ, խօսեցաւ Պ. Ա. Արծրունի։ Երգուեցան զանազան ազգային երգեր։

Հանդէսը փակուեցաւ նախագահ Պ. Կ. Իգիպլէեանի փակման խօսքով եւ «Յոյս» երգով։

*** Ինչպէս գիտեն ընթերցողները, Փիլիս գաւառակին մէկ մասը կը գտնուի Սուրիոյ հողին վրայ, որուն գլխաւոր կեդրոնն է Ազէզ։ Այդ հայաբնակ վայրին մէջ կ'ապրին 100է աւելի հայ կիներ եւ աղջիկներ, իսլամներուն մօտ։ Զանոնք փրկելու համար չէ եղած փորձ մը, եւ խեղճերը կը հիւծին Թուրք հարէմներու հեղձուցիչ մթնոլորտին մէջ։

Թուրքիայէն փախչելով ճոս ապաստանողներ չկրնալով ճայ ժողովուրդէն գտնել ասպնջականութիւն, կրկին կը փախչին եւ կ'երթան Թուրքերուն մօտ։

*** Համամի շրջակայքը Բէֆէր Սաֆրա ըսուած վայրին մէջ Թուրք հողէն ներս մտնելով սապատակութիւն ընող Թուրք չէթէներու պետ Չօլաք Մուսթաֆա եւ իր եղբայրը 17 հոգիով սպաննուելէն յետոյ, Համամի մէջ կախաղան բարձրացուած են։

*** Այս օրերս կրկին օրուան հարց է գաղթակայականի խըրճիթներուն քանդումի պարագան։ Գաղթականութիւնը խոր մտատանջութեան մատնուած է։ Սիւլէյմանիէի խրճիթներէն զատ Ճէպրիլէ Թաղի 128 խրճիթներն ալ քակելու որոշումը առնուած է հողատիրոջ կողմէ։ Ճէպրիլէ զատէ Նուրի էֆէնտին, այս գործին համար երեք անգամ Փարիզ գացած է եւ վերջապէս յաջողած։ Ժողովուրդը յուզման մէջ է։ Կը տեսնուի թէ ամէն տեղ ալ, Ապրիլ 24ը կը շարունակուի զանազան ձեւերով...

Այս ժողովուրդը չունի իր ցաւը լալու ու դարման մը խնդրելու միակ օրինաւոր ազգ. մարմինը։

Արդեօք Փարիզի Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը չի՞ կրնար առաջքն առնել սոյն աղէտին։ Ձեմ չափազանցեր, իսկական աղէտ մը պիտի դառնայ այլգաղթական ժողովուրդին համար։ Եթէ մէկ խրճիթ քակուի, ալ իրարու ետեւէ պիտի քակուին, եւ առաջքն առնել կարելի չէ։ Կրնաք երեւակայել թէ թշուառ ժողովուրդը ի՛նչ անտանելի կացութեան մատնուած է արդէն իսկ անյարմար բնակարաններու տակ քարշ տալով իր գոյութիւնը։ Ամրան այս սաստիկ տաքին կրակի պէս զինկին տակ դժոխային պայմաններու տակ ըլլալով հանդերձ, այս կեանքին ալ կը հանդուրժէ հայ գաղթականը եւ սակայն այդ ալ շատ կը տեսնուի...։

ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ

ՊԵՐԼԻՆԻ ԱՐԻՒՆՈՏ ՄԱՅԻՍ ՄԷԿԸ

ՊԵՐԼԻՆ (Սեփ. Թղթ.)—Այսպէս կոչուած «յեղափոխական» օր մը եղաւ Մայիս Մէկը այս տարի տեւելով 4-5 օր եւ արժելով ճիշդ, 17 սպաննուած, 26 ծանր վիրաւոր եւ բազմաթիւ թեթեւ վնասուած եւ բանտարկուած աշխատաւորութիւն։ Արդիւնքն ալ ա՛յն, որ «Rot Front» (Կարմիր Ճակատ), կազմակերպութիւնը փակուեցաւ եւ գոյքերը գրաւուեցան։

Քառասուն տարիէ ի վեր աշխատաւորական պահանջքի խորհրդանշան՝ բայց խաղաղ այս տօնը, ստացած ըլլալով որոշ գոյն, առաջին օրէն իսկ ընկերվարական կուսակցութիւնը հրաժարեցաւ ցոյցերէ եւ գոհացաւ գոց շրջանակի մէջ կատարել զայն։

Պերլինի ոստիկանութիւնը ճըշդիւ տեղեակ ըլլալով Մոսկուայի հրահանգներուն, ըստ որուն պէտք էր ամէն գնով մեծ շարժում յառաջ բերել, ինչպէս ամէն երկիրներու, այնպէս ալ Գերմանիոյ մէջ եւ առիթէն օգտուիլ, արգիլեց բոլոր բացօթեայ ցոյցերը եւ խիստ միջոցներ ձեռք առաւ։ Ոստիկանական տնօրէն Ձէօրկիբըլ, ստիպուած էր այսպէս շարժելու թէեւ ինքն ալ ընկերվարական մըն էր։ Ցեղեակ իրական անցքերուն, չէր կրնար գոհել ամբողջ Պերլինը, զոր կ'ուզէին «գրաւել» եւ իշխանութիւնը ձեռք ձգել։

Պէտք է նկատել որ Պերլինի 4 միլիոն 200,000 բնակչութեան 1,600,000ը բանւոր է։ Ասոնց 816 000ը ընկերվարական են, իսկ 611,000ը համայնավար, համաձայն 1926ի քուէարկութեանց վիճակագրութեան։ Սխալ է ընկերվարական Ձէօրկիբըլը մեղադրել Մայիս Մէկի տօնը արգիլելուն համար. քանի որ թիւերը ցոյց կուտան թէ այդ 611,000ը կրնար լուրջ խլրտումներու պատճառ ըլլալ գէթ ժամանակի մը համար, մանաւանդ որ հրամանը, զէնքերը եւ դրամը վերէն էին։ (Ոստիկանութիւնը դեռ չէ վերջացուցած իր քննութիւնները, բայց գտնուած են շատ մը ռուսական զէնքեր կայարաններու մէջ)։

«Յառաջ» օրը օրին գրեց թէ ի՛նչ վախ կը տիրէր քաղաքին մէջ, ամբողջ երեք օր, որովհետեւ սոսկալի ընդհարումներ տեղի ունեցան ոստիկանութեան եւ «Կարմիր Ճակատաւոր»ներու միջեւ, մանաւորաբար Նոյքէօլնի եւ Վէտտինկի քաղաքամասերուն մէջ։ Ցաւալին այն է որ մարդկային երկու տասնեակ զոհեր եղան եւ մանաւանդ «Թացն ալ չորին հետ վառեցաւ...

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՐՈՒՍՏ ԱՅԼ ԱՆՓՈՅԹ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

17 ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ, ԼԵՑՈՒՆ ԿՏԱԿՆԵՐ, ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ...

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱ, (Սեփ. Թղթ.).— Նոր Ջուղան իր շրջաններով պարսկահայութեան ամենամեծ կեդրոնն է։ Դուրսէն կանոնաւորապէս կը ստանայ, մասնաւորապէս Հնդկաստանէն, մեծաքանակ գումարներ, կրթական, առողջապահական, բարեգործական եւ այլ նպատակներու համար։

Նոր Ջուղայի մէջ կան հետեւեալ հիմնարկութիւնները.

1) Ամենափրկչեան վանք (Առաջնորդանիստ), որու ծախքերը կը հայթայթուին կտակուած դրամագլուխներու տոկոսներէն, վիճակաւոր քահանաներու տարեկան նուէրներէն, (Հնդկաստան), կալուածներու հողավարձէն, գաւառական տուրքերէն, խաչհամբոյրներէն եւն. եւն.։ Վանքը ունի մէկ տպարան եւ երկու մատենադարան։

2) Հոգեւոր դպրանոց բանալու համար յատուկ դրամագլուխ կայ, սակայն տակաւին գործի ձեռնարկուած չէ։

3) Ազգ. երկսեռ դպրոցներ՝ 1) մանկապարտէզ, 2) բաժանմունքներ եւ 3) դասարաններ վեցդասեան, ունին 600 աշակերտուհիներ, տարեկան պիւտճէն է 10—12000 թուման։ Թոշակաւորներէն կը գոյանայ միայն 2000 թուման։

4) Թատրոն եւ Թատերական միութիւն.— Հիմնուած 1899ին սկիզբները, շնորհիւ հետեւողական աշխատանքներու, աստիճանաբար զարկ ստացած է, յետագային ընդհատումներով իր գոյութիւնը պահեր է։ Դերասաններ առհասարակ քիչ հանդիպածեն. հասարակութիւնը այդ տեսակէտէն գոհացած է տեղական սիրողներով։ Այժմ, շնորհիւ Թատերական վարչութեան, խումբ մը երիտասարդ ուհիներու, շարունակ ներկայացումներ կը կազմակերպուին ի նպաստ բարի նպատակներու։ Եկամուտին 100ին 30ը դպրոցին կը յատկացուի. բեմը կարօտ է աչալուրջ խնամքի։ Այդ առթիւ թէ հոգաբարձութիւնը եւ թատերական միութիւնը կը մտածեն։

5) Րաֆֆի Գրադարան - ընթերցարան.— Գոյութիւն ունի 1894 թուականէն ի վեր։ Ինչպէս միւս հիմնարկութիւնները, առաջին տարիները ուժեղ թափով յառաջդիմած եւ ապա աստիճանաբար թուլցած է։ Վերջին երկու տարիները փոքր շարժում մը կը նկատուի։

6) Համայնական խորհուրդ.— Առաջնորդի նախագահութեամբ կը վարէ Ջուղայի եւ շրջաններու գործերը։

7) Ս. Կատարինէի որբանոց.— Հիմնուած է 1906ին, ունի 25-30 աշակերտուհիներ, որոնց ծախքերը կը հոգացուին կտակուած գումարներու տարեկան տոկոսներէն։

8) Արհեստագիտական դըպրոց.— Հիւսնութիւն, Ջուլհակութիւն եւ կօշկակարանոց։ Հիմնուած է 1906ին, հանգուցեալ Յարութիւն Աբգարեանի կտակով։ Առաջին երկուքը սոսկ ծրագիր կը մնան թուղթի վրայ, իսկ կօշկակարանոցը մինչեւ անցեալ տարի ընդհատումներով իր գոյութիւնը քարշ է տուած։ Չնայած Աբգարեան կտակէն տարեկան 650 թուման (650 տոլար) կանոնաւոր եկամուտ ունենալուն, շնորհիւ ղեկավար ձեռքերու անհոգութեան եւ մութ հաշիւներուն, որ ընդհանուր երեւոյթ է անխտիր բոլոր հիմնարկութիւններու մէջ, միշտ մնաս է ըրած եւ այս տարի փակուած անկերպարան վիճակով։ Այն ինչ, անհատ արհեստաւորը, անգամ առանց դրամագլուխի, գործ կ'ընէ, ընտանիք կը պահէ եւ նոյնիսկ դրամ կ'աւելցնէ։

9) Գորգագործարան.— Որբանոցին կից հիմնուած՝ 1901ին։ Սկիզբները ունեցած է մօտ 26 «դազգահ», 42 գործաւորներով, արտադրած է մօտաւորապէս 400 զանազան ձեւերով եւ չափերով գորգեր։ Իսկ այժմ ունի միայն 5 «դազգահ», որ արդիւնք չի տար։ Վանքը ունի ունի Շահ Աբասի մեծ գորգ մը։ Ինչպէս շատ ուրիշ արժէքաւոր իրեր, նոյնպէս եւ այս գորգը ժամանակին անուշադրութեան է մատնուած. այժմ բոլորովին մաշած եւ փճացած է. այլապէս հսկայ գումար կ'արժէր։

10) Կարմիր Խաչի Միութիւն.— Հիմնուած է 1915ին։ Նպատակն է եղած օգնել բանտարկեալներու, աքսորեալներու, անոնց կարօտ ընտանիքներուն, կամաւորներուն, վիրաւորներուն եւլն.։ Հակառակ աննպաստ պայմաններու եւ շըրջապատի տգեղ պայքարներու, այս միութիւնը անվհատ շարունակած է իր գոյութիւնը, հետեւողականօրէն գործեր է եւ կը գործէ, ձեռք բերուած միջոցները տրամադրելով ազգային զանազան նպատակներու համար։ Այս միութեան եռանդն ու կորովը քաջալերելի եւ օրինակելի է։

11) Հայուհեաց Բարեգործական Ընկ.— Հիմնուած 1892ին։ Աստիճանաբար ուժեղնալով բաւականին կարեւոր գործեր կատարած է։ Այժմ թուլցած է, ունի Իգմիրլեան անունով Գրադարան-ընթերցարան, կ'օգնէ գաւառացի չքաւոր ուսանողներուն, կը հայթայթէ նաեւ զգեստեղէններ։

12) Մայրերու Միութիւն.— Հիմնուած 1918ին։ Նպատակն է է օգնել չքաւոր ծննդաբեր կիներու, սնունդ հայթայթել մայրերուն եւ խնամել երախաները։

13) Յովսէփ Պօղոսխանեան կտակ.— Հիմնուած՝ 1910ին։ Այս կտակով Ջուղայի մէջ կը պահուի ձրի դեղատուն մը չքաւորներու համար, իսկ ունեւորներէն կը գանձուի չնչին վճարում։ Ունի մէկ բժիշկ եւ մէկ բժշկուհի։ Երկար ժամանակէ ի վեր կը խորհուի հիւանդանոցի մը կառուցման համար, սակայն ցարդ ձեռնարկուած չէ։ Տրամադրելի գետին կայ, նաեւ գումար մը շինութեան համար։ Այս կտակէն տարեկան երեք հազար թուման կը բաժնուի աղքատներուն եւ կը նորոգուին բոլոր եկեղեցիները։

14) Աղքատախնամ արկղ.— Հիմնուած 1858ին։ Այս կտակի տոկոսով եւ պատահական նուէրներով՝ ամսական հարիւր քսան թուման կը բաժնուի աղքատներուն։

15) Սէթ եւ Յ. Աբգարեան կտակ.— Հիմնուած՝ 1900ին։ Կտակուած գումարին տոկոսը կ'արտադրէ երեք հարիւր թուման, որուն 40 թումանը հիւանդանոցին կը տրուի, իսկ 260ը կը բաժնուի աղքատներուն։

16) Յարութիւն Դ. Աբգարեան կտակ.— Հիմնուած 1916ին, կտակուած գումարի տոկոսն է 6000 թուման։ Համաձայն կտակի տրամադրութեան՝ Աբգարեան ընտանիքի անդամներուն կը տրուի 1600 թուման, քահանաներուն, այրի տիրուհիներուն եւ քահանաներու աղջիկներուն՝ 800 թուման, արհեստագիտական դպրոցին (կօշկակարանոց) 650 թուման, Ամենափրկչեան վանքին՝ 130, Ս. Կատարինէ որբանոցին 1500 եւ աղքատներուն 800 թուման։

17) Աճարոնեան միութիւն.— Հիմնուած 1927ին։ Ունի մօտ 30 անդամուհիներ։ Միութիւնը եռանդուն կերպով լծուած է աշխատանքի, ուշադրութիւն կը դարձնէ ինքնազարգացման, միեւնոյն ատեն մղում կուտայ ազգային մշակոյթին։ Յուսալի է, որ յետագային Ջուղայի հանրային գործերուն մէջ ալ իր առանձին դերը ունենայ։

Վերոյիշեալ բոլոր հիմնարկութիւնները եւ միութիւնները գործի սկսած են բուռն թափով։ Դժբախտաբար հասարակութեան սառն անտարբերութիւնը թուլութեան է մատնած շատերը։ Չնչին տարբերութեամբ բոլորն ալ ենթարկուած են առաջնորդարանի վերահսկողութեան։

Ժամանակին՝ բարեխիղճ առաջնորդներու եւ ղեկավարներու շնորհիւ, կտակները մասամբ ծառայած են իրենց նպատակներուն. Բայց աստիճանաբար մենաշնորհ դարձեր են կարգ մը զառամածներու, որոնք օգտուելով Առաջնորդարանի թուլութենէն (մանաւանդ վերջերս) եւ հանրային վերահսկողութեան կատարեալ բացակայութենէն, դրամները ծառայեցուած են իրենց մութ նպատակներուն։

Այսպէս, ընտրութիւններու ժամանակ, կ'օգտագործեն նպաստընկալները եւ կտակակատարութեան պաշտօնը միշտ իրենց ձեռքը կը պահեն։ Օրինական եւ կանոնաւոր հաշուետուութիւն ու վերահսկողութիւն չկայ։ Դրամները՝ տեղի անտեղի կը վատնուին համաձայն այս կամ այն հիմնարկութեան ղեկավարներու զանկութեան եւ հայեցողութեան։

Ի՞նչ արդիւնք կուտայ այս ընթացքը։

Կտակարարները, իբրեւ պարտաճանաչ քաղաքացիներ, ուզած են բարիք ընել ժողովուրդին, սակայն Ջուղայի խեղդիչ մթնոլորտին մէջ, այդ գումարները հետեւեալ չարիքները կը պատճառեն.—

1.— Նպաստաբաշխ մարմինը այդ դրամներուն ուժով կ'օգտագործէ նպաստընկալները քուէարկութեան եւ այլ խնդիրներու ատեն.

2.— Տարին մէկ երկու անգամ նպաստ կը բաժնէ, եւ ամէն անգամին նպաստ ստանալու ակնկալութեամբ գիւղերէն կը թափուին Ջուղա։ Եկողներու մեծ մասը մնալով տեղին վրայ, կը զըրկուի գիւղի մէջ ունեցած իրաւունքներէն եւ կը կորսնցնէ աշխատելու ընդունակութիւնը։ Այսպէսով ժողովուրդին մէկ մասը կը վարժուի մշտական ձրիակերութեան։

3.— Անցեալին մէջ Ջուղայեցիներու ձեռքն էին գրեթէ բոլոր արհեստները, որոնց նմոյշները հրապարակի վրայ արժէք ունին

...խի այժմ բոլոր արհեստները ան-...ած են օտարներու ձեռքը։ ...կարգ մը արհեստաւորներ ...անգան հիմնարկութիւններու ...կաստներէն օգտուելով, պարապ ...ման կուգան։ Առհասարակ աշխա-...նքի ընդունակ տարրը իր յոյսը ...մերիկայէն կը կապէ Հնդկաստանի, ...երիկայ։ Եւ քանի Ջուղայեցու ...քը Հնդկաստանն է ուղղուած, ...պայման դէպի անկում կ'ըն-...թանայ։

Եթէ կտակուած ու տրամա-...դրելի գումարները գտնուէին կա-...րող եւ բարեխիղճ անձերու ձեռքը, ...այսօր պիտի ստանայինք այն ...արդիւնքները, ինչ որ տուած են ...Մանասարեանը, Լազարեանը, Մուրատ-Ռափայէլեանը եւն.։

Ց. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒ ՆԵՐՔԻՆ ՎԷՃԵՐԸ

«Թաւրիզէն ստացուած մասնաւոր նամակէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

— «Ինչպէս յայտնի է, Թաւրիզի ռուսական բոլշեւիկեան հիւպատոսարանում, մվերջերս պատահեցին մի շարք ներքին պայքարներ՝ Ռուս եւ Հրեայ բոլշեւիկներէ, հիւպատոս Հրեայ Թումանովի գլխաւորութեամբ աշխատում են պաշտօնազուրկ անել հայ բոլշեւիկներին, հեռացնել նրանց եւ չէզոքացնել։ Այս պատճառով էլ հիւպատոս Թումանովի եւ պրոպագանդիստ Գրիգոր Մեհրաբեանի մէջ սուր վէճեր ծագեցին։ Ասում են որ հիւպատոսը Մեհրաբեանին «արմիաշկա» նախատական որակումը տալու ժամանակ, Մեհրաբեանը վիրաւորուած՝ ապտակել է հիւպատոսին։ Հայ բոլշեւիկները (Թափթփուքներ եւ մի շարք անկարագիր տիպեր) հաւաքւել են Մեհրաբեանի բոլորտիքը եւ պաշտպանում են իրենց ոտնահարուած «պատիւ»ը։

Վերջերս Թաւրիզի ռուսական ակումբում տեղի ունեցան մի քանի ներկայացումներ, որոնց ո՛չ մի հայ բոլշեւիկ ներկայ չի եղած։ «Պէպօ»ի ներկայացման առում են որ մի քանի հոգի են եղել։ Մեհրաբեանը գնաց Թիֆլիս եւ ապա Մոսկուա, հիւպատոսի վրայ բողոքելու համար։ Մեհրաբեանը պրոպագանդիստի Թեւեր առած երկու երեք տարի էր, որ Թաւրիզում դասախօսութիւններ էր կարդում Հընչակեան գործիչ Ռուբէն Խանազատի սալոնում եւ բոլշեւիկեան ակումբում, բայց նրա պրոպագանդայից ոչ մի բան դուրս չեկաւ։ Այդ նոյն Մեհրաբեանն էր որ ամէն տեղ վայրահաչութիւններ էին անում Դաշնակցութեան հասցէին, առաջացնելով իր հանդէպ արհամարհանք եւ ծիծաղ։

ԿԵԱՆՔԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

ՌՈՒՍԻԱ ՈՂՈՂՈՒԱԾ...

Մոսկուայէն հասած լուրի մը համաձայն, կեդր. Ռուսիոյ մեծ գետերը յորդած են ողողելով շրջակայքը։ Քիէվի դիմացը, Տրուխանով կղզին ամբողջովին մնացած է Տնիեբերի ջուրերուն տակ, ինչպէս նաեւ գետին աջ եզերքէն բազմաթիւ գիւղեր եւ քաղաքներ։ Սմոլենսքի մէջ, Տնիեբերի մակերեսը կ'անցնի 11 մեդրը։ Գործարաններէն եւ ճարտարարուեստական հիմնարկութիւններէն շատերը ստիպուած են դադրեցնել աշխատանքը։ 400է աւելի ընտանիքներ ստիպուած են ապաստան փնտռել բարձունքներու վրայ։ Ջուրը քշած տարած է նաեւ նոր կամուրջի մը շինութեան համար պատրաստուած բոլոր նիւթերը։

Աղէտին դէմ պայքարելու համար աշխատանքի պարտադիր հրաւէր յայտարարուած է 18էն 40 տարեկաններուն համար։

Ռիզինսկի առջեւ, Վոլկան բարձրացած է 12 մեդր իր սովորական մակերեսէն վեր։ Քաղաքին արուարձանները, բազմաթիւ գործարաններ, ինչպէս նաեւ 300ի չափ գիւղեր ողողուած են։

ՍՈՎԸ ԿԸ ՍԱՍՏԿԱՆԱՅ

Ռիկայէն «Թայմզ»ի հասած մասնաւոր լուրերու համաձայն, գաւառական բազմաթիւ կեդրոններու մէջ, ուտեստեղէնը շատ նուազած է ապրիլ ամիսէն ի վեր։ Մոսկուա ողողուած է ամէն կողմէ հասնող օգնութեան խնդրանքներով։ Ցոնի աւազանին մէջ մանաւանդ, կացութիւնը տագնապալի է։ Ստալինի հետ կացութեան մասին խօսակցելու համար, 170 հոգինոց բանուորական պատգամաւորութիւն մը գացած է հոն։

Իսկ Վինիոյի շրջանին մէջ սովը օրէ օր կը սաստկանայ, յիշեցնելով 1920-1921ի ողբալի օրերը։ Սովետական թերթերու մէջ հրատարակուած պաշտօնական թիւերով կը հաստատուի թէ սովահարներու թիւը այդ շրջանին մէջ կը հասնի 66,266 չափահասներու եւ 77531 մանուկներու։

Սովը յառաջ եկած է անցնող տարուան դէշ բերքէն եւ այս տարի ալ գարնան յապաղումէն։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Արտաքին վաճառականութեան հնգամեայ նախագիծը որուն ուսումնասիրութիւնը դեռ չէ վերջացած, կը նախատեսէ թէ խորհրդային արտածումները պիտի անցնին 1932—33ին, այսինքն շրջանի վերջը, 2 միլիառ տոլարը. որով 1927-28ի վրայ կատարուած պիտի ըլլայ հալիւրին 1641 յաւելում մը։ Մեծ ջանք պիտի թափուի զարգացնելու համար ճարտարարուեստական արտածումները։

Արտաքին առեւտուրի զարգացումը պիտի պարտադրէ մեծկակ ծախքեր, 5 տարուան մէջ առնուազն 1 միլիառ տոլար՝ միայն կարգի մեծաքանակ արտադրութեան վրայ պիտի ծախուի 130 միլիոն, կանեփի պատրաստութեան գործարաններուն վրայ՝ 50 միլիոն։

Կ'ենթադրուի որ երկրագործական արտածումները այս հնգամեայ շրջանին պիտի աւելնան հարիւրին 170, իսկ ճարտարարուեստականը հարիւրին 159։

Գալով ներածումներուն հնգամեայ յատակագիծը կը նախատեսէ 1714 միլիոն րուբլիի յաւելում մը հիմնական ներածումներու գումարին վրայ։ Այս գումարին 983 միլիոնը պիտի յատկացուի գործիքներու եւ մեքենաներու, իսկ 523 միլիոն նախանիւթերու։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ

Ուաշինկթընէն հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ յառաջիկայ հինգշաբթի, կէս գիշերը մէկ անցած պիտի սկսին ամերիկեան բանակին օդային եւ ցամաքային խառն ռազմափորձերը, որոնք պիտի տեւեն 12 օր։ Երկու հարիւր օդանաւեր պիտի մասնակցին։

Գործողութիւններու յատակագծին համաձայն, յարձակող և պաշտպանող երկու կողմերու հրամանատարները պարտաւոր են ապացոյցը տալու նախաձեռնութեան եւ յանդգնութեան եւ իրենց տրամադրուած ուժերը օգտագործելու այնքան ճարտարութեամբ, որքան թոյլ կուտան պայմանները։

ԺԱՆՏԱՏԵՆԴ

Հնդկաստանի մէջ ժանտատենդի դէպքերը կը շատնան։ Վերջին երեք շաբթուան ընթացքին մեռած են 173 անձեր։ Իշխանութիւնները սակայն, կը յուսան շուտով առաջքն առնել հիւմաճարակին։

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ԵԶԵՐՔԸ ԱՄԱՅԻ

Պաշտօնական քննութեամբ հաստատուած է թէ Վոսփորի ասիական եզերքին վրայ մէկ տարուան մէջ 3 նոր շէնքեր միայն շինուած են, փլցուած 100 կտոր հին ապրանքներու եւ ամառանոցներու դէմ։ Այս հաշուով կը նախատեսուի որ 15-20 տարիէն բնակելի շէնք չպիտի գտնուի Գուզկունճուգէն Պէյքոզ երկարող ափուքին վրայ։

Անատօլուի այս եզերքը հին շրջաններուն Պոլսոյ ամէնէն զբօսալի եւ բազմամարդ վայրերէն մէկն էր, իր ապարանքներովն ու հարուստ բնակչութեամբ։ Մինչդեռ հիմա, հակառակ անոր որ 8-10 սենեակնոց պարտիզաւոր ապարանքներ 10-15 ոսկիի վարձու կը տրուին, դարձեալ բազմաթիւ շէնքեր պարապ կը մնան։

Շիրքէթը Խայրիէի գլխաւորութեամբ, մասնաւոր միջոցներ կը ծրագրուին այս գեղեցիկ վայրին հանդէպ ուշադրութիւն արթնցնելու համար հանրութեան մէջ։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ

Պոլսոյ Ճերմակ Ռուսերէն Տիկ. Տէսփինա, աղջիկները Մարիքա եւ Էլէնի, տղան՝ Եորկի, համայնավար քարոզութիւններ կատարած ըլլալով իբրեւ կասկածելի սահմանէն դուրս պիտի հանուին։

* * *

Մայիս մէկի առթիւ ձերբակալուած համայնավարներէն Իսքաք, Քիրիլովիչ, Գոչօ, Տրոցկի, Մէհմէտ եւ Ալիի դատական իշխանութեան յանձնուած են։ Մեծ թիւ մը կը կազմեն անոնք որոնք Մայիս մէկին զանազան տեղեր յայտարարութիւններ փակցուցած եւ թղթատարով ալ հաստատութիւններու հասցէին ղրկած էին։ Ոստիկանութիւնը դեռ խիստ գաղտնապահ է այս խնդրին շուրջ։

«ԼԷՔԵԱԼ» ԳՈՅՔԵՐՈՒ ԱԻԱՐԸ

«Լքեալ» գոյքերու վաճառումը մեծ յաջողութեամբ եւ շահաւոր կերպով կը շարունակուի։ Ծախուած շէնքերուն փոխարժէքը 8 մասնավճարով տրուելու համար բազմաթիւ դիմումներ կ'ըլլան։

Այս դիւրութեան հետեւանքով, կարգ մը շէնքեր գնահատուած արժէքէն աւելի բարձր գինով կը ծախուին։ Այսպէս, Շիշհանէ զառիվարին վրայ գտնուած տուն մը որ 15 հազար ոսկիի գնահատուած էր, 30 հազար ոսկիի ծախուած է վերջերս։

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸՆ ԱԼ

Առեւտրական ձեռնարկները չմնաց միջոց որուն չդիմէին իրենց ապրանքները ճանչցնելու եւ քշելու համար։ Ցարդ, նաւատորմիղներ վերածեր էին ծխուն տօնավաճառներու, շոգեկառքեր պտըտցուցած էին քաղաքէ քաղաք իբր շրջուն շուկայ, բայց դեռ չէին մտածեր օգտագործել օդանաւը։

Այդ ալ սակայն կատարուեցաւ, շնորհիւ միշտ Ամերիկայի անշուշտ։

Ամերիկեան արտածողներու ընկերութիւնը զարկ տալու համար իր գործառնութեանց, որոշած է օդային գործակալներ պատրաստել։

Առ այժմ Հարաւային Ամերիկայի գլխաւոր քաղաքները պիտի ղրկեն օդանաւային տորմիղ մը, որ վերէն վար պիտի տեղացնէ թռուցիկներ. ասկէ զատ խօսուն շարժանկարով գովքը պիտի հիւսէ ապրանքներուն եւ զանազան առարկաներու գործածութեան եղանակը պիտի սորվեցնէ։

Կազմակերպիչները շատ մեծ յոյսեր դրած են այս ձեռնարկին վրայ եւ կը սպասեն որ, այս կերպով նոր շուկաներ գտնեն զանազան վայրերու մէջ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՁԱԽՈՂԱԾ ՓՈՐՁ ՄԸ.— Օրիորդ Մաթիլտ, աղախին հարուստ տան մը մէջ, ջղագար, փորձեց անձնասպանութեան նոր եղանակ մը, որ բարեբախտաբար ձախողեցաւ։ Գնաց բաղնիք մը, մտաւ մասնաւոր խուց մը ուր մէկ ումպով կուլ տուաւ ռոմի մեծկակ շիշի մը պարունակութիւնը, եւ ինկաւ գետին յուշաթափ։ Ժամեր մնաց այդ վիճակին մէջ, մինչեւ որ, կասկածելով՝ բաղնեպանները ներս մտան ու գինքը փոխադրել տուին հիւանդանոց։

Քանի մը օր դարմանումէ յետոյ կը յուսացուի որ իր առողջութեան՝ հետ՝ գտնէ նաեւ ապրելու սէրը։

ՇՌԱՅԼ ԱՆԳԼՈՒՀԻՆ.— Երիտասարդ Անգլուհի մը, Փարիզ հասած եւ իջեւանած էր սուղնոց պանդոկ մը։ Եւ որովհետեւ շատ քիչ պիտի մնար Փարիզուզեց քանի մը օրուան մէջ ծուծը քամել հսկայ քաղաքին յայտնի եւ անյայտ գեղեցկութիւններուն. բայց գլխաւորաբար նախընտրեց յաճախել զուարճութեան վայրերը։

Քանի մը օր յետոյ սակայն, երբ պանդոկապետը իրեն ներկայացուց հաշուեցոյցը, կինը փութաց վճարել չէքով մը։ Պաշտօնեայ մը գնաց անմիջապէս գայն գանձելու գոյց տրուած դրամատունէն, ուր իրեն յայտնեցին թէ չէին ճանչնար Անգլուհին, որ ձերբակալուած է իբր խաբեբայ։ Քանի մը տասնեակ հազար կը պարտի պանդոկին։

ՀԱՅԿ. ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ ՄԸ ԵՒՍ

Քաղաքիս մէջ կազմուած է «Ciné Armenie» անուն ընկերութիւն մը, որուն նպատակն է ֆիլմերէ ֆիլմ եւ պատրաստել ֆիլմային կեանքէ առնուած շարժանկարներ։

«Ciné Armenie» ֆիլմային ընկերութիւնը մը ստացած է ֆիլմակապ ժապաւէն մը, շուրջ երեք ֆազար մեդր, «La Princesse d'Arménie», առնուած Աշոտ Ա.ի շրջանէն։ «Հայաստանի իշխանուհին» մօտերս պիտի ներկայացուի փարիզի մէջ։

Կ'արժէ շնորհաւորել այս գեղեցիկ ձեռնարկը, որ իր կարգին կեանքի կոչելով մեր պատմական անցեալը, պիտի ֆանդիսանայ խիստ ազդու պրոպագանդ մը օտարներու առջեւ որոնք ֆազիւ գաղափար ունին մեր ներկայ գոյութեան մասին, իբրեւ ազգ։

Վ. Իսահակեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ամսագրի Մայիսի թիւը։ Յօդուածներ ունին՝ Յ. Գուլումեան Սիրելէն վերջ, Արմէն Սեւան փորսուն ցեղան, Կ. Լօքմիզեան Հոգիս ցաւ մ'է խորունկ, Վ. Վալադեան խանութի ավերը, Սամուէլ Պ. Հին սէր, Յ. Օշական Ծակ պտուկ, Ա. Ահարոնեան Հայաստանը Հռոմի դէմ, Վահրամ Փափազեան կեանքն ու անուրջը, Արսէն Երկաթ Անյոյս գարուն, Աթօթք, Զիթունի Տիգրան Ամիրզանեան, Մ. Վարանդեան Րաֆֆի, Ա. Խոնդկարեան Վարանցով Դաշկովի նամակները ցարին, Վալերիյ Բրիւսով Հայաստանի բանաստեղծութիւնը (պատմա-գրական տեսութիւն), Պրոֆ. Վ. Տոտոմեանց Գիւղական քաղաքակրթութիւնը, Յ. Ճ. Սիրունի Հայերը Ռումանիոյ մէջ, Մ. Մինասեան Ո՞ւր էր վաղեմի Հայաստանը, Ռուբէն Խան Ազատ Հայ յեղափոխականի յուշերից, Մատթէոս Իմ յուշերը, Ա. Աթան Հայ կեանքը (ամսական տեսութիւն)։

L'ETERNELE VICTIME DE LA DIPLOMATIE EUROPÉENNE. Ֆեղինակ Արամ Թիւրաբեան։ Պատկերազարդ։ 1929. գին 35 ֆրանք։ Գնողները կրնան դիմել, մինչեւ յունիսի վերջը, Modern Hotel Lafayette, 60 Rue Lafayette, Paris.

«ՄԱՍԻՍ» ՕՐԱՑՈՅՑ (պատկ.) 7րդ տարի, 1929. կազմեց Հայկ Աճէմեան: H. Adjémian, Tauris (Perse).

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՎՇՏԻ ՊՕԷՄՆԵՐ, գրեց Ս. Վարդերես: 1929. Մարսէյլ: գին 3 ֆրանք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ

ՀԻՆ ՁՄԵՌ

Կենդանիները տրտում են, վախկոտ, ազդուած են օդին վիճակէն, իսկ մարդիկ անփոյթ են, նոյնիսկ ոգեւորուած։ Երդիքէ երդիք կը կատակեն, կ'աղմկեն, տեղէ-անտեղի կը պոռպռան իրարու։

Փողոցներէն ալ ձայներ, բացագանչութիւններ կը լսուին։

— «Հէ՛յ... ձիւն մի նետէք, հի՛ն... կեցէք որ անցնինք, յետոյ նետեցէք» կը պոռան։ Գիւղամէջի փողոցի մը կեդրոնը մարդ մը կայներ ու «ծօ աս եղա՞ւ, ծօ հասնեցա՞ք աս ըրածնուդ. անասո՞ւն էք...» կը գոչէ, կը բղաւէ. ձիւն նետուեր է վրան, քիթը, բերանը, հագուստները ձիւնափոշիներու մէջ է։ «Զտեսանք, չտեսանք, քեռի...» կ'արդարացնեն նետողները, մարդը՝ կարմրած խոշոր քիթով անասելի հայհոյութիւններ կը տեղացնէ, ու հեռուէն, մօտէն բոլոր տեսնողները կը կատակեն, կը զուարճանան ձիւնով մարդը դիտելով։ Պառաւ մը, որ կռուազան է, յայտնի է, դուռը ելած կ'անիծէ իր բոլոր ուժովը։ Դէմի երդիքէն կուտակեր, մինչեւ պատուհանները գոցեր են ձիւնով։ Իր տունը լոյս չպիտի առնէ՞, ինք ներս-դուրս չպիտի՞ մտնէ ելլէ։ Ու գլուխը երերցնելով, դէմքը այլայլած՝ կը կանչռտէ դէմի տան հարսներուն։ Ու լաղները, շուրջինները կը խնդան, կը քրքջան պառաւին խօսքերուն։

Ու լեցուն, ու մշուշոտ միջոցին մէջ վէճերը, կատակները, բացագանչութիւնները կը յաջորդեն ու կը խառնուին իրարու։ Ու միաժամանակ ձիւները կը մաքրուին, ու պայքարը առաջ կը տարուի, յաւիտենական պայքարը մարդուն բնութեան դէմ, բնութեան սպիտակ տարրին դէմ։

* * *

Ձայները կը լռեն, ու ամէն ոք իր աշխատանքը աւարտած տուն կը մտնէ։

Ագռաւը որ միշտ կայնած է ժամուն զանգակատան խաչին վրայ ու կը հսկէ ձիւներուն։ մինակ կը մնայ։ Ան կը դառնայ իր տեղին վրայ, ու յանկարծ բարձրանալով կը թռի, եւ մենաւոր բարտիի մը վրայ իջնելով «ղա՛...» կը կանչէ։ Երկու ագռաւներ եւս կուգան, ու նոյնպէս «ղա...» կանչելով կ'իջնան բարտիին վրայ, ճիւղ մը վար։ Զգիտես ո՛ւրկէ, ագռաւներու երամ մըն ալ, տասնի մը չափ, կը հասնին խմբովին ու կը թառին մնացեալ ճիւղերուն վրայ։ Առաջին ագռաւը կտուցը նորեկներուն ուղղելով «ղա...» կը պոռայ, երկու ագռաւները կը ձայնակցին անոր, ու ագռաւներու երամը վարէն, ի պատասխան, միաբերան «ղա՛ր, ղա՛ր, ղա՛ր... ճա՛ւ, ճա՛ւ, ղա՛ր, ղա՛ր...» կը կանչէ։

Տերեւաթափ, չոր բարտիին վրայ ագռաւներու կանչերը երբեք չեն դադրիր։ Կ'ըսես ժողովք են ըրեր, օրակարգի հարց մը ունին, կը վիճին, ու չեն կրնար համաձայնիլ։

Տասնեակին մէջէն երկու ագռաւներ յանկարծ գագաթի ագռաւին «ղա՛, ղա՛ր...» պոռալով կ'ելլեն իրենց թառերէն, ճերմակ ու սեւ թեւքերնին բանալով կը բարձրանան թուխ միջոցին մէջ, շրջան մը կ'ընեն ու դարձեալ իրենց տեղը դառնալով կը կանչըռտեն, ու մնացեալները կը ձայնակցին իրենց երկու ընկերներու բողոքին, ու երեքը վերէն, տասնեակը վարէն կը հակաճառեն մէկզմէկու հետ, փոխն ի փոխ։

Ճնճղուկներու երամ մը, որ դիմացի պատի մը ցուրքին ներքեւ կլորիկցեր, շարուեր են, պի՛շ պի՛շ կը նային։ Չեն հասկնար ագռաւներու լեզուն, ագռաւերէնը. ու ճռճռալով, միմեանց հետ ճնճղերէն խօսելով կը զարմանան թէ ի՞նչ է պատահեր, բա՞ն մը կայ արդեօք. ու կը հիանան թէ ի՞նչպէս ագռաւները աներկիւղ են, չեն մսիր ցուրտին մէջ, բարձր բարտիին գագաթներուն կայներ են։

Փողոցի մը վերջաւորութենէն, ուրկէ բարտին կ'երեւի, հարսներ կը յայտնուին։ Անուշ Ջրերու բոլոր աղբիւրները սառած ըլլալով, անոնք ձիւն բերելու կ'երթան, օճախներուն վրայ հալեցնելու ու խմելու համար։ Վեց հոգի են, ու շալակնին պղինձէ խալկիններ, ձեռքերնին երկայն շերեփներ ունին։ Բարձր բարձր կը խօսին, ինչ որ խընդրի մը վրայ, ու իրենց ձայները կ'երկննան սառած դաշտին երեսէն։ Կ'առաջանան ձիները կոխկռտելով, որ կը խշրտայ ու կը դիմանայ իրենց ծանրութեան. ու խել մը տեղ անդին կանգ կ'առնեն։ Կ'իջեցնեն խալկինները, շերեփներով կը փորեն ու կը լեցնեն ձիւները։ Յետոյ իրարու օգնելով նորէն կը շալկեն, ու առանց ականջ տալու ագռաւներու կանչերուն, առանց անդրադառնալու եղանակին խստութեան, զուարթ ու ամէն կողմէ լսելի խօսակցութիւններով գիւղ կը մտնեն։

* * *

Ու վայրկեանները կը սահին տաք թոնրատներուն եւ ղոմերուն մէջ։

Ծերերը կը շարունակեն իրենց առաջքի թութն ո ընկոյզը մանր ուտել. երկու երիտասարդներ ձորէ մըն են դարձեր ու մսեր կը տաքնան. պառաւներէն մէկը «Անմահական Աղբիւր»ին հէքեաթը կը պատմէ. մանուկները վէգերը թողեր պառաւը մտիկ կ'ընեն. տան պառաւը անկիւնը քաշուեր, ջահըր մը առաջքը ու գզուած բամպակ մօտը, միօրինակ ճռռոցով մը ջահրերը կը դարձնէ ու թել կը քաշէ. աղջիկները գուլպայ կը հիւսեն, կարմիր ու կանանչ թելերով նախշ կը բանին, հարսները՝ միշտ ոտքի՝ բուրդ կը մանեն, ու մանկիկը որ արթնցեր է օրօցքին մէջ, բացեր է երես-ծածուկը, պառկած տեղէն գլխիկը դարձուցեր է քիւրսիին, աչուկներովը կը հետեւի ջահրին ճռճռալով դառնալուն, ու կը ժպտի։

Ձորին ու էշերը անդադար կեր կ'ուտեն. կովերն ու երինջները մսուրներուն առաջքը ծունկի նստած կ'որոճան հանդա՛րտ, ու քուռակը որ ինչպէս ըրեր, յաջողեր է արձակուիլ, մսուրը թողեր է, անկիւն մը գացեր, ականջները ցցեր է, բան մը հասկցողի պէս կը նայի անթարթ։

Ու միջոցին մէջէն ձիւնը կը վերսկսի դարձեալ տանիքներուն վրայ գիւղին որ վարժուած է խստութիւններուն ու մշուշներուն, ու մոլոցած իրականութիւնը՝ հէքեաթներով կը գինովնայ։

ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ

ՎԵՐՋ

քով աշխատող համեստ մարդեր էին, սակայն խնդիր ունենալով կը ստիպուէին հեռանալ: Իրենց տեղեկատուութեան վրայ, տէրը կը հարկադրուի վճարել տուգանք մը կառավարութեան կողմէ գրաւուած «թէնպէքի»ներու փոխարէն: Անկէ զայրացած, գործատէրը իր հայ գործաւորներն ալ կը վռնտէ եւ կը սպառնայ մեռցնել իր երկու հակառակորդները: Այսպէս է որ գաղտնի ոստիկաններու կողմէ կը հետապնդուէին եւ վերջապէս կը ձերբակալուէին:

Գաղթականութեան մէջ մեծ իրարանցում ու սարսափ ձգած է այս դէպքը:

Գաղթակայանի պահականոցի ոստիկաններու վկայութեան վրայ է որ արձակուած է ձերբակալուողներէն մաս մը:

102 հոգի մեռած պայթումէն

Միացեալ Նահանգներու Քլիվլէնտ (Օհայօ) քաղաքի հիւանդանոցին մէջ առջի օր յաջորդական երեք պայթումներ տեղի ունեցան, առաջ բերելով մեծ աղէտ մը, որուն զոհ գացին մօտ երկու հարիւր հոգի, 102 մեռեալ եւ շուրջ հարիւր վիրաւոր:

Առաջին պայթումը տեղի ունեցաւ կէսօրուան մօտ ռէօնթկէնեան ճառագայթներու աշխատանոցէն: Քառորդ ժամ վերջ երկրորդ, քիչ ետքն ալ երրորդ պայթում մը լսուեցան: Կրակ առին քիմիական նիւթերն ու դեղարանը: Հրդեհը այնքան արագօրէն ծաւալեցաւ 400 հիւանդ պարունակող շէնքին մէջ, որ շատեր զոհ գացին առաջին վայրկեանին իսկ:

Պայթումը այնքան ուժգին էր, որ հիւանդանոցին տանիքը օդը ելաւ, քանի մը հիւանդներու եւ հիւանդապահուհիներու մարմիններն ալ կտոր-կտոր եղած օդ բարձրացան: Երկրորդ յարկին վրայ գտնուող հիւանդներ պատուհաններէն վար նետուեցան՝ բոցերէն փախչելու համար:

Առաջին պայթումէն ետք, կարելի եղած էր պարպել մաս մը հիւանդներ: Շատեր ուշաթափ եղած էին: Հրշէջները գերմարդկային ջանքեր թափեցին կարելի եղածին չափ շատ հիւանդ ազատելու համար: Երկրորդ յարկը իրարու վրայ դիզուած էին դիակներ: Զոհերուն մէջ են նաեւ բժիշկներ:

Հրշէջները երկու ժամ վերջ միայն յաջողեցան կրակը մարել:

Սուրիա եւ Թուրքիա չեն համաձայնած

Պէյրութի ֆրանսերէն կիսապաշտօն «Լա Սիրի» թերթը խմբագրականով մը կ՚ըսէ թէ, Սուրիոյ սահմանավէճին լուծումը մօտ չէ եւ տակաւ կը հեռանայ, քանի որ Թուրքիա կը շարունակէ անհաշտ մնալ եւ պնդել իր տեսակէտներուն վրայ: Յետոյ կ՚աւելցնէ. «Թուրքերու խաղը վտանգաւոր է մանաւանդ իրենց, քանի որ Սուրիոյ թրքահպատակներուն ինչքերը շատ աւելի են քան Թուրքիոյ սուրիահպատակներունը: Թուրքիոյ դիրքը վստահութիւն չի ներշնչեր Ժընեւի մէջ: Դեռ երկար ժամանակ չի կրնար կարգադրուիլ այս խնդիրը:»

⁂ Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ հետ առեւտրական դաշնագրի պայմանաժամը վերջացաւ Ապրիլ 30ին: Մայիս մէկէն աղին դժուարութիւններ ծայր տալ սկսած են: Որոշուած է նոր դաշնագիր մը կնքել Յունիսին: Սուրիոյ պատուիրակները շուտով Թուրքիա պիտի երթան բանակցելու համար:

Կոմս Ցէփլինի թռիչքը

Երէկ առաւօտ ժամը 5.59ին Ֆրիտրիխսհաֆէնէն ճամբայ ելաւ «կոմս ցէփլին»ը եւ շիտակ ուղղուեցաւ Կոստանսի եւ Պալի վրայ, մէջն ունենալով 40 նաւորդ եւ 18 ճամբորդ:

Գերմանիոյ բոլոր կողմերէն մօտ 10,000 հետաքրքիրներ եկած էին՝ տեսնելու համար մեկնումը: Ներկայ էին բազմաթիւ ընկերութիւններ, իրենց դրօշակներով եւ նուագախումբերով: Մարդկային այս ծովը ուրախութեան ճիչեր արձակեց, երբ ժամը 6ին մէկ վայրկեան մնացած, Տոքթ. Էքըներ հրաման տուաւ քակել պարանները: Նուագախումբը հնչեցուց «Տէօյչլանտ իւպէր Ալլէսը» (Գերմանիան ամէն բանէ վեր):

⁂ Գերման ազգայնական մամուլին մէջ, Ֆրանսայի դէմ մղուած պայքարին պատասխանելու համար, տրտաքին նախարարութիւնը հրատարակեց զեկոյց մը, որուն մէջ կ՚ըսէ թէ «կոմս Ցէփլին»ին Ֆրանսայի վրայէն սաւառնելու արտօնութիւնը տրուեցաւ Մայիս 14ին՝ գերման կառավարութեան խնդրած պայմաններով: Ֆրանսա երբեք չպահանջեց որ փոխուի ցէփլինի մեկնումին ժամը: Նոյնպէս ցէփլինը ազատ ձգուեցաւ ընտրելու իր ուղեգիծը, պայմանաւ միայն որ զինուորական արգիլեալ գօտիներու վրայէն չսաւառնի:

Աշխատաւորականներու ընտրական պայքարը

Անգլիոյ մէջ ընտրական պայքարը բուռն կերպով առաջ կը տարուի: Երեք գլխաւոր կուսակցութիւններն ալ իրենց բոլոր ուժերը լարած են եւ ամէն ճակատի վրայ պրոպագանդ կը մղեն:

Մասնաւորապէս մեծ գործունէութեան մէջ են աշխատաւորական կուսակցութեան վարիչները: Նախկին վարչապետ Ռամսէյ Մաքտոնըլտ Սկովտիոյ մէջ իր պայքարը սկսաւ արդէն:

Առջի օր խօսեցաւ Քիլմառնոքի եւ Կլասկօի մէջ, երէկ՝ Քիլսիթի, Սթըրլինկի եւ Ալսայի մէջ. այսօր պիտի երթայ Փէրթ եւ Ինվըրնէս, շաբաթ՝ Ֆորթ, Ուիլեմ եւ Օպան, յետոյ նորէն պիտի իջնէ դէպի Անգլիա, ուր իր ընտրական պայքարը պիտի սկսի Հոգեգալուստի երկուշաբթին:

Իր կողմէ Պլայնս եւս ծանրաբեռնուած է մինչեւ մայիս 30, ընտրութեանց օրը. պիտի պտըտի բազմաթիւ շրջաններու մէջ:

Պարտքերու խնդիրը

Գերմանիոյ Ա. պատուիրակ Տոքթ. Շախթ վերջապէս փորձագէտներու ժողովին ներկայացուց իր վերապահումները՝ ամերիկեան պատուիրակ Օուըն Եընկի առաջարկին մասին: Գերմանները կը պնդեն գլխաւորաբար երեք կէտերու վրայ: Դաշնակից փորձագէտները Հոգեգալուստի տօնէն առաջ պիտի ուսումնասիրեն Գերմանիոյ տեղեկագիրը եւ պատասխանի խմբագրութիւնը պիտի յանձնեն մասնաւոր մարմինի մը:

Լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ կը կարծուի թէ բուռն վիճաբանութիւններ պիտի կատարուին դեռ՝ վերջնական համաձայնութեան մը յանգելէ առաջ:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷՆ

ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի Ռոստոմ, Իշխան, Քրիստափոր եւ միւս ենթակոմիտէներու բոլոր խումբերը, այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, 63 Rue Républiqueի սրահին մէջ:

Կը խօսի՝ Յունաստանի ընկերներէն Մ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Մարսէյլի Պուլվար Օտտոի «Վռամեան» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը՝ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին: Կը խօսի՝ ընկ. Ազգին: Նիւթ՝ «Մեր քաղաքական կուսակցութիւնները»:

ԱՊՐԻԼ 11/24 ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահը

Կազմակերպուած Զ.Ե.Ո.Մ. Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ

Կը նախագահէ՝ Մ. ՔՀՆՅ. ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ

Կը խօսին՝ Պ. ԵՐ. ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ (Զ. Ե. Ո. Մ. կողմէ)

Պ. Վ. ՁՈՒԼԼԷՐԵԱՆ (Հ. Յ. Դաշնակցութիւն)

Ուղերձներ Հայրենակց. Միութեանց կողմէ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Դերասաններ՝ Մ. Մարութեան, Պ. Լաթիֆեան, Պ. Մութաֆեան (արտասանութիւններ). Կը մասնակցին Հայ Կարմիր Խաչի երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Աւետիս Մելքոնեանի, Օր. Վերժին Շահպազեան (դաշնակ):

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած ՍԱՐԳԻՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ ենթակոմիտէին կողմէ

Այս կիրակի ժամը 6ին Հաճի Մկրի սրճարանը

Ներկայ կ՚ըլլայ ԸՆԿ. Ա. ՃԱՄԱԼԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Ալֆորվիլի բոլոր դաշնակցականներն ու համակիրները:

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՅԻՆ ՊՏՈՅՏ ԵՒ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎՐԷԺ» խումբին կողմէ

Այս Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն

Mont-Cindseի բարձունքը, (Հանրակառք՝ Pont-Mouton-St. Cyr)

Տեղի կ՚ունենան մարզական մրցումներ, երգ, նուագ, ճաշկերոյթ եւ անակնկալներ: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու հայրենակիցները: Մուտքը ազատ է

Առաջնորդներ պիտի սպասեն Cours Lafayette եւ Rue Duguesclinի անկիւնը, ժամը 9էն 9.30: Անձրեւի պարագային հանդէսը կը յետաձգուի յաջորդ կիրակի օրուան:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ, 71 AVE. KLÉBER

վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, կը խօսի՝ ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ»

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ

կը ներկայացուի՝ «ՈՒՇ ԼԻՆԻ ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ»

Մանրամասնութիւններու համար դիմել՝ Պ. Գ. Յովհաննէսեանի, 2 Rue Victor-Hugo, Bois Colombes.

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ի ՆՊԱՍՏ ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԵՈԶՂԱՏԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Chalet Edouardի սրահներուն մէջ

31—33, Rue Manin et 93 Ave. Secrétan—Paris (19e)

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՏՕՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ԱՌԹԻՒ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Վասպուրականի Հայր. Միութեան կողմէ

Այս կիրակի ժամը 2ին 10 Պուլվար Ռապաթօի գեղեցիկ պարտէզը

Արտասանութիւն, երգ, բանախօսութիւն, զաւեշտ, պարեր եւ զանազան անակնկալներ:

Ծանօթ.— Առնել թիւ 46 հանրակառք եւ վերջաւորութեան իջնել. 19, 82 իջնել Ռոն Փուան. 15, 16, 18, 91, 73, 74 եւ իջնել Տէփօն՝ այսինքն Պուլվար Փրատօ փողոցին գլուխը:

Մուտքը ազատ է

Հ. Յ. Դ.

Իթալիի Աղբիւր Սերոբ խումբի ժողովը՝ վաղը Շբ. իրիկուն ժամը 8.30ին 184 Ave. d'Italie. Ներկայ կ՚ըլլայ ընկ. Ս. Տէր Թովմասեան:

Շավիլի Արդութեան ենթակոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերներն ու ընկերուհիները այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Մոնփարնաս Շավիլ կայարանին դիմացի սրճարանը, 28 Rue Anatole France: Բացակաները պատասխանատուութեան պիտի ենթարկուին:

Ալֆորվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը այս Կիրակի ժամը 2ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Ներկայ կ՚ըլլայ ընկ. Ա. Ջամալեան:

Առնուվիլ-լէ-կոնէսի Ռազմիկ խումբի ժողովը՝ վաղը իրիկուն ժամը 8ին: Ներկայ կ՚ըլլայ ընկ. Ս. Տէր Թովմասեան:

Լիոնի Քեռի խումբի ժողովը՝ այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Կարիպալտիի դիմացի սրճարանը:

Լիոնի Շրջ. ներկայացուցչական Մայիս 5ի ժողովի շարունակութիւնը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Ընկ. Ճանկէօզեանի ճաշարանը: Բոլոր ներկայացուցիչ ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Վիէնի Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Վիէնի բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Պուա Քոլոմպի Եռազոյն ենթակոմիտէի ժողովը՝ վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ Վարչական կարեւոր կարգադրութիւններ: Բացակաները պատասխանատուութեան պիտի ենթարկուին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի Հ. Հ. Պատուիրակութեան շէնքին մէջ (71 Av. Kléber): Օրակարգ՝ 1. Բժ. Լ. Գրիգորեան հրաւիրուած է խօսիլ հետեւեալ նիւթին վրայ.— «Մանուկներու պաշտպանութեան գործը Ֆրանսահայ գաղութին մէջ (Ի՞նչ կարելի է ընել). 2. Զեկոյց վարչութեան, 3. Մասնաճիւղի երեկոյթի հաշուետուութիւն, 4. Ա. Եւ. Հ. Կ. Խաչի պատգամաւորական ժողովի ներկայացուցիչներու ընտրութիւն, 5. Ընտրութիւն վարչութեան եօթերորդ անդամի, 6. Ընթացիկ հարցեր: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերուհիներն ու ընկերները այս բացառիկ ժողովին:

Վարչութիւն

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը շրջ. ժողովի առիթով արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր գործօն ու օժանդակ անդամուհիները այս Կիրակի ժամը 2.30ին Rue Eclipue, Ազգ. Կեդր. Մանկապարտէզին սրահը: Ներկաներու թիւը օրինական պիտի նկատուի:

ԼԻՈՆԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը՝ այս երկուշաբթի ժամը 2ին Տիկ. Տէօքմէճեանի տունը, 59 Rue Rabelais: Օրակարգ՝ ընտրութիւն պատգամաւորներու եւ ատենապետուհիի:

ՅԱՐԴԳՈՂի գրական երեկոյթը այսօր Ուրբաթ իրիկուն Voltaireի սրահին մէջ: Կը հրաւիրուին անդամները եւ համակիրները:

ՓԱՐԻԶԻ Զ. Ե. Ո. Մ. ընդհ. ժողովը այս կիրակի ժամը 2.30ին Ֆլորիայի սրահը:

ՏԷՍԻՆԻ Վասպուրականի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս Երկուշաբթի ժամը 2ին Café Benzoni (բաղնիքին դիմացը), Ave. Jean Jaurès: Կը հրաւիրուին բոլոր անդամները եւ հայրենակիցները:

ԼԻՈՆԻ Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան վարչ.ը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր Լիոնաբնակ հայրենակիցները՝ անդամ եւ ոչ-անդամ այս Երկուշաբթի ժամը 2.30ին, Բարձր Հայքի ճաշարանը, 4 Rue François Garcin: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՓԱՐԻԶԻ Հ.Ուս.Մ. տարեկան ընդհ. ժողովը՝ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 3 Rue Soufflot, սրճարանին սրահը: Օրակարգ՝ 1. Վարչութեան գործունէութեան տեղեկատուութիւն, 2. Քննիչ յանձնախումբի ընտրութիւն, 3. Միութեան քառասնամեայ յոբելեանը տօնելու հարց: Կը հրաւիրուին բոլոր անդամները՝ գործօն եւ համակիր ինչպէս նաեւ ներկայ եւ նախկին ուսանողները որոնք տակաւին չեն արձանագրուած:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հայ տիկիններն ու օրիորդները կը հրաւիրուին ժողովի այս Կիրակի ժամը 4ին Պ. Լ. Զորմիսեանի բնակարանը: Կը խօսի Պ. Ա. Ջամալեան: Նիւթ՝ «Հայ կինը եւ մեր հանրային կեանքը»: Կը խնդրենք հայրենակցուհիներէ ճշտապահ ըլլալ: Ժողովը կը սկսի որոշուած ժամուն:

Նախաձեռնող յանձնախումբի կողմէ Անահիտ Զորմիսեան

ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՌԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 12ին, 18 Rue de Meudon, Billancourt, հայկական ճաշարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑԻ ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴ. ԼՍԱՐԱՆ

Այս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին 46 Rue Tapis Vert Սալոն Սպանեօլի մէջ: Կը դասախօսէ՝ Պ. Եղ. Թորոսեան: Նիւթ՝ Բարոյագիտութիւն: Կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ անխտիր բոլոր հայրենակիցները:

Մուտքը ազատ է

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN

Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration
Խմբագ. եւ վարչութիւն
235 Faub. St. Martin
PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ
18
ՄԱՅԻՍ
1929

18 MAI 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 960

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱՅՑ ԵՒ ԱՅՆՊԷՍ ՁՆՈՒՔ ՁՆՈՒԲԻ

Ուշացաւ մեր եզրակացութիւնը՝ Փարիզի Տիկնանց կարմիր Խաչի ծանօթ «ելոյթ»ին առթիւ։

Ինչպէս բացատրեցինք նախընթաց երկու խմբագրականներով, հայեցողութեան տարբերութիւնը եւ պահանջներու բազմազանութիւնն է գլխաւոր պատճառը՝ «զանազան անունով» կարմիր Խաչերու գոյութեան։ Եւ կը թուի թէ այդպէս ալ պիտի շարունակուի, մինչեւ որ կարելի ըլլայ հասկացողութեան մը գալ, այլ մանաւանդ ըմբռնել մեր ներկայ կացութեան պահանջները եւ գոհացնել զանոնք։

Ինչո՞ւ ծածկել,— Ամերիկայի կարմիր Խաչը, եւ անոր քոյրը՝ Արեւմտեան Եւրոպայի կարմիր Խաչը՝ իրենց ծրագիրներուն մէջ ունին առաջադրութիւններ որոնք նախատեսուած չեն միւսին, Փարիզի Տիկնանց Միութեան համանուն ճիւղի ծրագրին մէջ։ Այդ առաջադրութիւնները կը բխին օրուան կեանքէն, ոչ թէ քմահաճոյքէ կամ գործի վրայ երեւալու մարմաջէ։

Այսպէս, Արեւմտեան Եւրոպայի կարմիր Խաչը, իր սովորական պարտականութիւններէն զատ, առանձնապէս կը ձգտի աջակցիլ նոր սերունդին ազգային դաստիարակութեան։ Վերջին պատգամաւորական ժողովը որոշ հրահանգներ տուած է այս մասին, անշուշտ զանոնք իրականացնելու կամեցողութեամբ։ Այն վայրերուն մէջ ուր չկան մանկապարտէզներ և կրթարաններ, կարմիր Խաչի մասնաճիւղերը պիտի ջանան համախմբել հանրային մարմինները, այդ պակասը լրացնելու համար։ Յետոյ, միջոցներ պիտի գտնեն օտար դպրոցներու հայ աշակերտներուն հայեցի կրթութիւն տալու համար եւլն.։ Ժողովը այս նպատակին յատկացուցած է եկամուտին 100էն 20ը։

Այս բոլորէն յետոյ, կ'ուզէինք Տիկնանց կարմիրԽաչին ուշադրութիւնը հրաւիրել ուրիշ կէտի մը վրայ։

Կը թուի թէ՝ «զանազան անունով կարմիր Խաչեր»ու սլաքը մէջտեղ նետած եւ միջազգային կանոններէ ճառած ատեն, այդ կարմիր Խաչին վարիչները մոռցեր են որ, պարզապէս կոիւ կը մղեն հողմաղացներու դէմ։

Արդարեւ, ոչ Ամերիկայի կարմիր Խաչը, ոչ ալ Արեւմտեան Եւրոպայի քոյր կազմակերպութիւնը մտքէ անցուցած են պայքար բանալ եղածին դէմ։ Անոնց նպատակն է լրացնել ակներեւ բացեր, եւ ընդհակառակն միեւնոյն ճամբուն վրայ դիմաւորել համապատասխան օրկաններ։ Անշուշտ ցանկալի էր որ այս բոլոր ճիգերը համախմբուէին մէկ անունի տակ, եւ Հայ կարմիր Խաչը դառնար իսկապէս համահայկական կազմակերպութիւն մը, ամէն տեղ ալ միեւնոյն ծրագրով։

Բացատրեցինք թէ ինչո՛ւ այդպէս չէ եղած։ Այդ, երբ ուզածդ չես կրնար, կրցածդ ըրէ։

Մնաց որ, Տիկնանց Միութեան ակնարկած կարմիր Խաչերը, գործելով հանդերձ իրենց հայեցողութեամբ, իբրեւ աւելի ծանօթ՝ օրուան կեանքի պահանջներուն, երբեք չեն փակած դուները՝ ընդհանուր հասկացողութեան մը համար։

Արեւմտ. Եւրոպայի կարմիր Խաչի պատգմ. ժողովը յատուկ բանաձեւ մը ունի այս մասին։ Ան, պարզելով կարմիր Խաչերու ընդհանուր նպատակը, անհրաժեշտ կը գտնէ որ «արտասահմանի մէջ ցրուած Հայ կարմիր Խաչերու մէջ այնպիսի փոխ-յարաբերութիւն հաստատուի որ անոնք կարենան միահամուռ եւ համադրուած ջանքերով հանդէս գալ, ազգային ընդհանուր կարիքները բաւարարելու գործին մէջ։»

Այս մտահոգութեամբ ալ, հետեւեալ հրահանգը տրուած է Կեդր. Վարչութեան.

— «Եռանդուն կերպով ձգտամտիլ, որ արտասահմանի բոլոր Հայ կարմիր խաչերը ի մի ձուլուին, մէկ, ընդհանուր Հայ կարմիր խաչի կազմակերպութեան մէջ, պահելով, ապակեդրոնացման սկզբունքով, իրենց ինքնուրոյնութիւնը տեղական գործերու մէջ»։

Երբ այսպէս են պայմանները եւ տրամադրութիւնները, Տիկնանց կարմիր Խաչը պարզապէս ինքզինքը մանրացուցած կ'ըլլայ, Թրքավարի «ժուռնալ» մը ներկայացնելով Երեւան եւ հրապարակաւ ալ յայտարարելով թէ «արտասահմանի մէջ կը գործեն զանազան ընկերակցութիւններ, կարմիր Խաչ անունով, առանց պետական կարմիր Խաչին արտօնութեան»։

Այս ամբողջ պատմութեան մէջ, եթէ կայ օրկան մը որ ամէնէն քիչ պէտք է խօսի եւ գործի խառնուի, այն ալ «պետական» կոչուած կարմիր Խաչն է։

Ծանր է արտասանել այս խօսքը, բայց ստիպուած ենք ըսել. որովհետեւ, ինչպէս խորհրդային միւս բոլոր օրկանները, այս մարդասիրական հաստատութիւնն ալ ազատ չէ Երեւանի քաղաքական տմարդի քմահաճոյքէն։ Կաշկանդուած, խեղանդամ ծաղրանկար մը՝ այս ալ։

Եթէ այդպէս չըլլար, այսօր ոչ միայն չպիտի ունենայինք «զանազան անունով» կարմիր Խաչերու պատմութիւն, այլ եւ տասն անգամ աւելի պիտի օգտուէր հայրենիքը, իսկ շատ մը անյետաձգելի պահանջներ գոհացում գտած պիտի ըլլային գաղութներու մէջ, որ լքուած են ե՛ւ Երեւանէն ե՛ւ ազնուականներէն։

Մէկ խօսքով, սերտ եւ արդիւնաւոր գործակցութեան ասպարէզ մը պիտի բացուէր գոնէ այս գետնին վրայ, առանց հեթանոսի եւ հրէի խտրութեան, եւ առանց «ես» ու «դուն»ի հարցեր յարուցանելու...

Որո՞ւնն է մեղքը, երբ այսքանն անգամ չեն ուզեր հասկնալ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Պրոլետար», Թիֆլիսի հայատառ օրկանը, հետեւեալ խոստովանութիւնները կ'ընէ ապրիլ 20ի թիւին մէջ, լէնինական երիտասարդներու կազմակերպութեան (Լկյեմ) տասնամեակին առթիւ.

— « Տասը տարի առաջ, 1919 թ. ապրիլին, Թիֆլիսի Սպարտակ կազմակերպութեան ծրագիրն ընդունում է Երեւանում գոյութիւն ունեցող մարքսիստական խմբակների մեծամասնութիւնը եւ անուանում կոմունիստական կազմակերպութիւն. նոյն թւին Երեւանում հիմնւում է կենտրոնական կոմիտէ 5 հոգուց:

Սպարտակ կազմակերպութիւնն այդ օրւանից իր պայքարն աւելի է ուժեղացնում դաշնակցական մաուզերիստական կուսակցութեան դէմ: 1919 թւին, պարլամենտի նիստի ժամանակ, երբ դաշնակցութիւնը «ծովից ծով մայր Հայաստան» մեղրամիսն էր ապրում, մի բուռ սպարտակներ, ինչ որ «լակոտներ», որոնք «գործում են թիւրքերի, ռուսների ոսկիներով», համարձակւում են թռուցիկներ կպցնել, կոչ անելով՝ կորչի՛ դաշնակցութիւնը, կորչեն ազգայնական-շովինիստական հանրապետութիւնները, կեցցէ Անդրկովկասեան խորհրդային Հանրապետութիւնն ու խորհրդային Ռուսաստանը:

Մինչ այս դաշնակցականներն այն կարծիքին էին, թէ Հայաստանին «բոլշեւիկեան վտանգ չի սպառնում», ճիշտ է, «կան հատ ու կենտ բոլշեւիկներ», բայց դրանք վարակուած են ռուս հիւանդութեամբ» եւ «զառանցում են», իսկ այդ «զառանցանքներին» դաշնակցական տղերքը, պատասխանում են լռ թիավարի՝ «լաւ, բայց երազող տղերք էք»: Սպարտակ կազմակերպութիւնն օր-օրի վրայ աւելի է ուժեղանում: Նա արդէն մըտնում է բանակ: 1920 թւին Ղարսի եւ Սարըղամիշի զինւորներն իրենց զէնքը դարձնում են դաշնակցականների դէմ. նոյն թւին, Լէնինականի մայիսեան ապստամբութեան ժամանակ, ապստամբների առաջաւոր շարքերում գնում էր կազմակերպուած յեղափոխական Սպարտակ կազմակերպութիւնը, որը աճագին զոհեր տւեց այդ ապստամբութեան ժամանակ: Երեւանում ցուցարարների մեծ մասը սպարտակներն էին:

Նոյեմբերեան յեղափոխութիւնից յետոյ Սպարտակ կազմակերպութիւնը սկսում է աճել: Երեւանում այդ ժամանակ կային 80 սպարտակեաններ:

Այնուհետեւ երիտասարդութիւնն ակտիւ մասնակցում է Ղամարլուի, Դարալագեազի, Զանգեզուրի քաղաքացիական կռիւներին: Նոյեմբերեան յեղափոխութիւնից յետոյ, 1921 թ. փետրուարեան աւանտիւրայի ժամանակ դաշնակցական բանտերը լցւում են կոմունիստներով, որոնց մեծամասնութիւնը Սպարտակներ էին»:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՄԷՋ

Ատանայէն Հավասի գործակալութեան հասած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ առջի օր ժամը 3ին երկրաշարժի ցնցումներ զգացուած են Կիլիկիոյ մէջ:

Նիւթական կորուստ չկայ:

*** Սաքսոնիոյ եւ Իտալիոյ մէջ եւս երկրաշարժի նոր ցնցումներ պատահեցան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Սուրիոյ սահմանագիծը կարգադրուած

Պոլիս, 16 Մայիս.— Էնկիւրիէն հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Սուրիոյ սահմանագլուխի սրբագրութեան մասին ժամանակէ մը ի վեր Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ կատարուած բանակցութիւնները վերջացան այսօր՝ և կնքուեցաւ ընդհ. համաձայնութիւն մը, որ կը գոհացնէ երկու կողմերն ալ։

«Թող կորսուին Միսիոնարները»

Միսիոնարները Թուրքիայէն վտարելու նպատակով, Պոլսոյ մէջ միութիւն մը կազմուելուն առթիւ, *Հարէքէթ* կը գրէ հետեւեալը.]

— *«Ամերիկա Լօզանի դաշնագիրը չստորագրեց։ Ամերիկա մինչեւ հիմա մէկ անգամ իսկ չժպտեցաւ Թուրքերուն, բայց Թուրքերը Թուրքիոյ Ամերիկացիները գլխու վրայ կը պահեն։ Ասիկա Թուրքին յաւիտենական յատկութիւնն է։ Միայն թէ* ուշադրութի՛ւն, հայրենակից, ուշադրութի՛ւն։ *Ամերիկացի միսիոնարներն ու ամերիկեան տոլարը անիծեալ պաշտօն մը ստանձնած են Թուրքիոյ մէջ։ Ամերիկեան դպրոցները Թուրք տղոց գլուխները դժոխային աղօրիքի մը մէջ խօթելով կ'աղան եւ ազգային զգացումներէ զրկուած ուղեղի փոշ՛ի մը կը վերածեն զանոնք։*

Պայպըլ Հաուզի տպարանները տենդագին կը բանին եւ Թրքական մշակոյթը ճզմելու համար դէգերով գիրք կը հանեն։ Ամերիկեան տոլարը Պապը Ալիի պողոտային տիրելու կ'աշխատի։ Մեծ ծախքերով հրատարակուող հանդէս մը ամէն ինչ կ'ընէ ամերիկեան մշակոյթը տարածելու համար։

Թուրք մտաւորականութիւնը այս բաներուն դէմ անտարբեր չէր կրնար մնալ։ Հակազդեցութիւնը ճիշտ ատենին կը հասնի։ Բազմաթիւ Թուրք ընտրեալներ մամուլի միութեան մէջ հաւաքուած, կ'աշխատին որ ամերիկացի միսիոնարներուն թոյները Թուրքերու ծոցը չթափին։

Այլեւս, Պրուսայի մէջ եղածին պէս, Թուրք աղջիկները իրենց կրօնքէն եւ ազգութենէն հեռացնելու փորձ չպիտի ըլլայ։

Ապրի՛ն այս միութիւնը կազմողները, բաց ըլլայ իրենց ճամբան»։

Փանկալոս կը ձերբակալուի

Հելլէն խորհրդարանի այն յանձնաժողովը որ զօր. Փանկալոսի գործերը քննելու պաշտօն ունէր, ձերբակալման հրամանագիր հանեց նախկին դիկտատորին եւ իր երկու նախարարներուն դէմ, որոնք պիտի դատուին Ծերակոյտին կողմէ։

Վերջին հեռագրի մը համաձայն, արդէն իսկ ձերբակալուած են զօրավարներ Փանկալոս, Նիէտէր եւ Վոկոփուլոս։

Ցեփլինը ետ դարձաւ

Ինչպէս գրեցինք երէկ, ցեփլինը հինգշաբթի առաւօտ ընականոն պայմաններու մէջ ճամբայ ելաւ դէպի Ամերիկա եւ յաջորդաբար անցաւ Պալի, Պուրկի, Լիոնի, Վալանսի, Նիմի, Մոնփելիէի վրայէն։ Ֆրանսական ջրօդանաւ մը կ'ընկերանար իրեն Լիոնէն Վալանս։ Կէսօրէն վերջ ժամը 2,30ին հասաւ Սպանիոյ Պարչէլոնա քաղաքին վերեւ, ժամը 5ին Սարակուսա։ Հոս ձգեց պայուսակ մը, որուն մէջ քարտեր կային՝ ուղղուած այդ քաղաքի Գերմաններու հասցէին։ Յետոյ ճամբան շարունակեց դէպի Ճիպրալթար՝ անկէ նետուելու համար Ատլանտեանի վրայ։

Սակայն իրիկուան ժամը 6.35ին ցեփլինի վարիչը՝ տոքթ. Էքընէր նկատեց որ մեքենաները լաւ չեն գործեր։ Բոլոր ճամբորդները հաւաքեց մեծ սրահին մէջ եւ բացատրեց անոնց կացութիւնը, աւելցնելով թէ անկարելի է շարունակել ճամբան եւ պէտք է վերադառնալ Գերմանիա։ Տոքթ. Էքընէր իր այս որոշումը անթելով հաղորդեց Պերլին, ուր գիշերուան ժամը 11ին լուրը տարածուեցաւ կայծակի արագութեամբ, ընդհանուր յուզում առաջ բերելով։ Կէս գիշերին առնուած լուրի մը համաձայն, տոքթ. Էքընէր իր անթելը ղրկած ատեն կը գտնուէր Նաօի հրուանդանէն 23 մղոն հարաւ-արեւելք, Ալիքանթէի եւ Վալէնցիայի միջեւ։ Գերման հաղորդակցութեանց Նախարարութիւնը հրաման ղրկեց բոլոր գերման անթելի կայաններուն՝ յարաբերութեան մէջ մտնել ցեփլինին հետ անոր դիրքը ճշտելու համար։ Կէս գիշերը 20 անցած՝ անթել մը ստացուեցաւ ցեփլինէն, որ կ'ըսէր թէ շարժիչ 5 մեքենաներէն երեքը կը գործեն եւ ժամական արագութիւնը որ 34 մղոնի իջած էր ատեն մը, բարձրացած է 62ի, կը գտնուի Պալէարեան կղզիներու եւ Պարչելոնայի մէջտեղ, եւ կ'ուղղուի դէպի Մարսէյլ։

Փոթորիկին պատճառաւ, ցեփլինի վերադարձը կը կատարուի շատ դանդաղ։ Ճամբորդները երբեք չեն բարոյալքուած։

Թերթս մամուլի դրուած պահուն. տակաւին հեռագիր չէր հասած ցեփլինին Ֆրիտրիխսհաֆէն իջնելուն մասին։

Կ'ըսուի թէ նորոգութիւնները պիտի տեւեն չորս օր, որմէ անմիջապէս յետոյ ցեփլինը կրկին ճամբայ պիտի ելլէ դէպի Ամերիկա ։

Իրաք եւ Անգլիա

«Թայմզ»ի Թղթակիցը Պաղտատէն կը հեռագրէ.—

Իրաքի անգլիական մարզպան սըր Կիլպըրթ Քլէյթընի ի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԲՌՈՒՆՑՔ

Բ.

Պեռնարտ Շօ վերջերս ընկերվարութեան մասին գիրք մը գրած է, ուր զարմանք եւ զայրոյթ կը յայտնէ թէ, կռփամարտիկ մը կրնայ մէկ բռունցքով՝ մէկ վայրկեանի մէջ գետին տապալել մրցորդ մը, ու փոխարէն ստանալ այնքան, որքան կը շահի անգլիկան եկեղեցիին արքեպիսկոպոսը իբր հովուապետ՝ ինն ամսուան մէջ:

Իսկ նախկին համբաւաւոր կռփամարտիկ մը որ փառայեղ պարտութենէ մը յետոյ, տասը երկար տարիներ խորհրդածեր է բռունցքի եւ մտքի ուժերուն յարաբերութեան մասին, կը պատասխանէ Պեռնարտ Շօի.

— Աշխատութեամբ՝ կռփամարտիկը կրնայ եպիսկոպոս եւ հովուապետ դառնալ. մինչդեռ արքեպիսկոպոսը՝ որքան ալ զարգացած ու մարզուած ըլլայ, չպիտի կրնայ ախոյեանական դափնիներ խլել երբ եւ իցէ: Կռփամարտիկը կրնայ իր մէջ ստեղծել մտաւոր եւ մարմնաւոր ուժերու հաւասարակշռութիւն մը, մինչդեռ արքեպիսկոպոսը, կամ քաղաքական մարդեր, որքան ալ մեծ համբաւ ու հմտութիւն ունենան, անհաւասարակշիռ մարդեր են:

Կռփամարտիկին այս վարկածը հաստատենք հայկական օրինակներով:

Գիտենք թէ մեր մտաւորականները առհասարակ, բանաստեղծական արհամարհանքով կը նային մարմնամարզին, զոր կը ձգեն հասարակ մահկանացուներուն, օրինակ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամներուն, որոնք այնքան կը զբաղին մարզանքով, որքան մեր մտաւորականները՝ մտաւոր շարժումով...

Այս չէ՞ պատճառը որ անոնցմէ շատերը ցոյց կուտան աջէն կամ ձախէն ծանրութիւն մը, որ կը հաստատէ ձախին կամ աջին թեթեւութիւնը:

Որովհետեւ անոնք, ո՛չ միայն իրենց մտքին հետ չեն մարզած նաեւ իրենց մարմինը, այլ իրենց միտքն իսկ չեն մարզած նժարային օրէնքին համեմատ:

Շօի հակառակորդ կռփամարտիկը ուրեմն գոնէ մեր մէջ իրաւունք ունի: Բայց թող թոյլ տայ որ ես ալ իմ կարգիս կասկածիմ իր հաւասարակշռութեան վրայ, երբ կը յայտնէ թէ մտադիր է հիմնելու դպրոց մը ուր պիտի կրնայ հասցնել կատարեալ մարդեր: Եթէ վստահ ըլլայինք իրձեռնարկին յաջողութեան, կ'ընէինք չէինք ընեն, գիշերօթիկ կուտայինք Չօպանեանը, Թէքէեանը, կարճ՝ ռամկավար բոլոր մտաւորականները եւ Հօկի միակ ծաղիկը՝ Տիկ. Զապէլը...:

Բայց իրաւունք ունինք կասկածելու կռփամարտիկին ձեռնարկին վրայ, քանի ան չէ ծանօթացած եպիսկոպոս Պալաքեանին, որ ըստ իր տեսութեան, կատարեալ մարդ պէտք է նկատուի:

Իրօք Մարսիլիոյ տաղանդաւոր առաջնորդը իր մտաւոր ուժէն՝ յետոյ, կրցած է նաեւ փաստը տալ կռուփի ուժին, Մարսիլիոյ տէրտէրներէն մէկուն վրայ: Եւ իբր ծառայ Քրիստոսի, մարդկութեան օգտին համար, պէտք է յայտնէ թէ ի՞նչպէս կրցած է իր մտքին չափով մարզել նաեւ իր մարմնին ուժը:

ԽԱՐՏՈՅ

Ո՞ՒՐ ԵՍ, ՄԱԼԹՈՒՍ

Իտալիոյ մէջ կին մը չորս զաւակ ծնաւ:

Պաղտատի մէջ ալ կին մը երեք զաւակ ծնաւ, 2ը ճերմակ մէկը սեւ: Բոլորն ալ ողջ առողջ են:

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏԸ

Մեր մամուլի զանազան օրկաններուն մէջ, վերջերս կը յուզուի երկրորդական վարժարաններ բանալու կարեւորութիւնը։

Այդ կարեւորութեան դէմ չէ որ պիտի խօսիմ։ Այնքան ակներեւ է բացը որ ունինք։ Մեր մտաւորականութեան նօսրացող շարքերը նորերով խտացնելու պահանջ կայ։ Առանց մտաւորականութեան մտաւոր կեանք չի կրնար գոյութիւն ունենալ, առանց մտաւոր կեանքի հանրային կեանք չկայ։ Իսկ մենք որոշեր ենք, հակառակ մեզ շրջապատող պայմաններու դաւաճանութեան, անհոգութեան ապրիլ իբրեւ հաւաքականութիւն, իբրեւ ազգ, ունենալով թէ միտք եւ թէ հոգի։

Այս հիմնական մտահոգութենէն՝ այն լուրջ մտմտուքը որ ունին մեր մտաւորականները եւ մամուլը։ Թէ վաղը ո՛վ պիտի վարէ ու առաջնորդէ այս ժողովուրդը։ Սկսուած գործը ո՛վ պիտի շարունակէ։ Այս տարագիր բազմութիւնները փարաւոններու ճանկերէն ո՛վ պիտի տանի աւետեաց երկիրը, ճեղքելով մեր տանջանքի կպրոտ ծովը։ Իսկ այէլի ժողովուրդը իր ոխակալ, վրէժխնդիր ու հոգատող Եհովան ունէր, մենք անյիշաչար Աստուած մը ունինք, որ մեզ յանձնած է անողոք ճակատագրին։

Կրնայ դեռ երկար, թերեւս տասը քան տարի տեւել այս միայլ կացութիւնը։ Կրնայ ըլլալ որ այսօրուան պայքարողներու շարքերը յոգնին, սպառին, վհատին ու անհետանան։ Կրնայ ըլլալ որ վերջին քառորդ ժամուն դրօշակիրը զարնուի, դրօշակը իյնայ վար ո՞վ է որ բոպէապար ինկած դրօշակը ճակատագրօրէն պիտի վերցնէ։ Ճակատագրական քառորդ ժամու տոկունութիւնը պիտի ունենանք։ Այդ մասին պիտի մտածենք այժմէն։

Բախտորոշ բախումներու ժամանակ, երկու կարգի պատրաստութիւն կայ.— մէկը երբ տակաւին կռուի չես մտած, կանխօրօք եւ կանխահոգ ամէն նախապատրաստութիւն։ ամէն պաշար տեսած ու տնտեսած պիտի ըլլաս։ Երկրորդը որ աւելի կամ պակաս պատրաստութեամբ նետուած ես կռուի մէջ, ու կռիւը սպասուածէն աւելի անհունօրէն կ'երկարի, ու ամէն օր կռուի մեթոտներն ու զէնքերը կը փոխուին։ Հարկադրաբար, ճակատագրական անխուսափելիութեամբ մէկ կողմէ կռիւը պիտի շարունակես, միւս կողմէ յարատեւօրէն պատրաստութիւններդ պիտի աւելցնես։

Դժուարին պայքարի մը մէջ յաղթելու, կամ գործի ասպարէզին վրայ յաջողելու անխարդախ միջոցը այս է։ Այս աշխարհի վրայ ոչինչ կը մնայ հին, անփոփոխ, ամէն ինչ կը նորոգի, կը փոփոխուի ու կը յարմարի կեանքի նոր պայմաններուն։ Կեանքի յառաջընթաց անիւին հետ պիտի քալենք, եւ կամ պիտի ճզմուինք։

Երբ այսպէս է կեանքը, եւ կը ներկայանայ մեզի ամէն օր նոր պահանջներով, մանաւանդ հայրենավտար մեր վիճակին մէջ, պիտի ուժ ունենանք այդ պահանջներուն ընդառաջ երթալու. եւ հեռատեսութիւն՝ դեռ չձեւակերպուած պահանջները կանխատեսելու։

Իմ կարծիքով, մեր ներկայ պայմաններուն մէջ, վաղուան մտաւորականը պէտք է պատրաստուի նախակրթարանի մէջ, նախակրթութեան միջոցաւ։ Նախակրթարան կ'ըսեմ՝ չըսելու համար մանկապարտէզ, որպէս զի ոչ մէկ աւելորդ չափազանցութիւն կատարած ըլլամ։ Ցեղին հոգին պիտի մարզուի ու մշակուի նախակրթարանի մէջ։ Ան պիտի հերկուի այնտեղ, ու առատ պիտի դառնայ տպաւորութիւններ ընդունելու, զանոնք դասաւորելու եւ իր աճող հասակի հետ զարգացնելու։

Գիտցուած ու տեսնուած է որ մանուկները ազգային ոգիով, ազգային շունչով եւ խոհականով վարակելու եւ պատրաստելու տարիքը 8-14 տարիքն է։ Ցայն իր բնական աճման այս ամենափափուկ եւ զգայուն շրջանին, կը նմանի լուսանկարչական ապակիի մը։ Որ ժամանակ աննախընթաց թափով կը սկսին գործել իր մտաբարոյական ներքին թաքուն ուժերը։ Իսկ այս շրջանին, պարգայ կարելիութեանց յայտնաբերման այս ժամանակամիջոցին աղան եօթնամեայ նախակրթարանին մէջ պէտք է ըլլայ։ Հոն է որ պէտք է կրէ առաջին ազդեցութիւնները բարի եւ գեղեցիկ, հոն է որ իր եսը արթնցած պիտի ըլլայ։ Հոն է որ իրեն համար մտապատկերներ կերտած կ'ըլլայ, բարձր ու առանձնական։ 12-14 տարեկանին դաստիարակը պէտք է հրաժարի իր բոլոր յատկութիւններէն, ուսուցանելէ աւելի պէտք է ցուցունէ, պէտք է կազմակերպէ անոր ստացած խառնիխուռն տպաւորութիւնները, պէտք է առաջնորդէ, պէտք է ներշնչէ վեհ գաղափարներ ազգային ու մարդկային։ Այս շրջանին է որ պիտի մատնանշուին այն ընտիր խառնուածքները, ազնիւ խմորները, որոնք հանրային պայքարներու առաջամարտիկ ուժերը պիտի հանդիսանան։ Ահա զանոնք անձնուէր հանրապայքարի պատրաստելու համար է որ պիտի առաջնորդենք երկրորդական վարժարանները:

Ահա թէ ո՛ւր է անհրաժեշտ երկրորդականը եւ ե՛րբ է անհրաժեշտ։ Ըսելով ուրեմն որ մտաւորականը պէտք է պատրաստուի նախակրթարանը՝ կարծեմ թիւրիմացութեանց տեղի չտուի։ Եթէ աւելցնենք նաեւ որ նախակրթարանէն առաջ փթթումի եւ ծլարձակման ուրիշ միջավայր ալ անհրաժեշտ է, եւ այդ միջավայրը մանկապարտէզն է՝ ոչ ոքի կարծիքին դէմ գացած կ'ըլլանք։

Մանկական հոգին ժառանգական եւ բնական ընդունակութիւններու, ստեղծագործող կարողութիւններու խոպան դաշտ մըն է։ Ընտանիքէն մինչեւ երկրորդական բարձր կրթութիւնը, զինք շրջապատող պայմաններու, բարոյական մթնոլորտի ներքին ներդաշնակ կապակցութեամբ, աստիճանական բարձրացումով պիտի հերկուի հողը, դուրս բերուին ընդունակութիւնները, անյայտ ծիլերը պիտի դառնան հաստաբուն կաղնիներ։

Այժմ կրնանք անցնիլ բուն հարցին։

Մխիթարեան հայրերը երկրորդական ուսումնարան մը բացած են Փարիզի մէջ։ Եթէ այս բարձր ուսումնարանը ֆրանսահայ գաղութին համար է, տուեալ կացութեան մէջ դժուար թէ կարենայ բաւարար աշակերտներ ունենալ։

Բացատրեմ միտքս։ Ֆրանսահայ գաղութը նախակրթարաններու ցանց մը չունի, որ հայթայթէ Փարիզի երկրորդական վարժարանին աշակերտութեան քանակն ու որակը։ Միայն Մարսիլիոյ մէջ ունինք դեռ շատ պակասաւոր նախակրթարան մը։ Եթէ Մարսիլիոյ նախակրթարանը անթերի ալ ըլլար, ի վիճակի չէր նիւթապէս ու բարոյապէս Փարիզի վարժարանին ուսանողութեան անհրաժեշտ քանակը տալու։ Աւելի պակաս՝ Լիոնը եւ ուրիշ քաղաքներ։

Ուրիշ օրինակ մը.— Պոսթոնի, Նիւ Եորքի, Ֆրէզնոյի մէջ բացէք մէյմէկ հայ երկրորդական վարժարան, բացէք նոյնիսկ հայկական համալսարան մը։ Միեւնոյնն է, դուք բաւարար ուսանող չէք ունենար, եւ եթէ ունենաք ալ, ձեր ուզած զէնքերը չէք կրնար կերտել։ Որովհետեւ, Ամերիկայի մէջ մենք չունինք հայկական մանկապարտէզ եւ նախակրթարան։ Ունեցէք տիպար մանկապարտէզներ բացէք ամենուրեք. գոնէ եօթնամեայ, լաւ կազմակերպուած առողջ հիմերու վրայ դրուած, ճարտար ձեռքերու խնամքին յանձնուած նախակրթարաններ, եւ դուք ամէն տարի յայտնութիւններու առջեւ պիտի գտնուիք։

Մ. ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ՆՈՐ ՎՏԱՆԳ ՄԸ

ՀԱԼԷՊ, 8 Մայիս.— «Յառաջ»ի ընթերցողները կը յիշեն թէ նախանցեալ տարի Լոզանի մէջ քրիստոնէական համաժողով մը գումարուեցաւ Պորտ ընկերութեան նախաձեռնութեամբ։

Ժողովը, որուն մասնակցեցան բացի կաթոլիկ եկեղեցիէն, միւս բոլոր եկեղեցիները, նպատակ ունէր բոլոր քրիստոնեայ եկեղեցիները հաւաքել մէկ նշանաբանի շուրջ. իսկ իրականին մէջ իւրաքանչիւրը իր մանածը պիտի ներկէր։ Յաջողեցա՞ն թէ ոչ, չենք գիտեր։ Մեզ հետաքրքրողը բոլորովին ուրիշ խնդիր է։

Ապրիլին, Պալպէքի մէջ, գործնական Պորտի նախաձեռնութեամբ բողոքական միսիոնարներու սարքած համաժողովը տուաւ շարք մը որոշումներ, որոնք խոտոր կը համեմատին մեր ազգային շահերուն հետ,

Պալպէքի ժողովը մէկ նպատակի կը ձգտի,— պրոպագանդ մղել տարածելու համար մեր մէջ բողոքականութեան աղանդը։ Պիտի յաջողի՞ն.— այո՛։ Որովհետեւ Սիւրիոյ հայ ժողովուրդը դիւրաթեքուելու յարմարութիւն ունի սա երկու պատճառներով.

Ա.— Աղքատ է, որով կը հրապուրուի փոքրիկ նպաստով մը։

Բ.— Աղքատ ըլլալով մէկտեղ կրօնամոլ է, բայց ոչ ազգասէր։ Վկայ՝ իր մէջ գործող գոյնզգոյն կրօնական աղանդները որոնք ընդարձակ գետին գրաւած են։

Միւս կողմէն բնականաբար չեն քնանար անոնց ոխերիմ հակառակորդները — կաթոլիկները։ Անոնք ալ ունին իրենց տրամադրութեան տակ տասնեակ հազարներու հասնող կարմիր ոսկիներ, պրոպագանդի համար։ Մէջտեղը կը մնայ խեղճ, արնաքամ, անտէր անտիրական ժողովուրդ մը որուն յոյսը լոկ իր բազուկն է, ճարելու համար իր օրուան հացը. իսկ միտքի հացը դժուար թէ կարենայ ճարել տիրող տնտեսական պայմաններուն մէջ։ Թէ՛ բողոքական թէ՛ կաթոլիկ միսիոնարական կազմակերպութիւնները ունին իրենց բարձրագոյն վարժարանները հսկայ գումարներով, հոյակապ դպրոցի շէնքերով։ Անոնք վարձկան հայ մարդոցմով յառաջ կը տանին իրենց քաղաքականութիւնը։ Հայը, ոչինչ ունի պարծենալիք իր դպրոցով։ Եթէ կան քանի մը աչքի զարնող վարժարաններ, անոնք ալ ահագին դժուարութեամբ կը գոցեն իրենց բացերը, շնորհիւ հայ ուսուցչին եւ ուսուցչուհիին գերմարդկային զոհողութեան։ Օտար դպրոցական հաստատութիւնները լիուլի կը վճարեն իրենց պաշտօնէութեան՝ տարին տասներկու ամսուան վրայ։ Իսկ հայ կրթական պաշտօնեան կը ստանայ տասը ամսուան վրայ։ Օտար հաստատութիւնները բաց պահած են իրենց դռները անխտիր բոլորին առջեւ ձրիաբար, կարծես իրենք պետութիւն մը եղած ըլլային ձրի պարտադիր ուսումը կիրարկող։

Թերեւս մեզ հարցնողներ գտնուին, թէ Սուրիոյ մէջ ուրիշ որսալիք ժողովուրդներ չկա՞ն. դժբախտաբար ոչ. որովհետեւ Սուրիոյ քրիստոնեայ ժողովուրդը ընդհանրապէս կաթոլիկ է եւ բարեկեցիկ. ուրեմն անոնք շահուած են տարիներ առաջ։ Կը հաւատա՞յ ընթերցողը երբ ըսեմ թէ ամբողջ Հալէպի մէջ մէկ հատ հին ասորի Յակոբիկեան եկեղեցի կայ, ան ալ նոր շինուած՝ սակաւաթիւ ժողովուրդով, որոնք գաղթականներ են Մարտինէն։

Ուրեմն, միակ դրամագլուխը կը ներկայանայ հայ ժողովուրդը։

Ի՞նչով կրնանք հակազդել ասոր եւ ի՞նչպէս կրնանք անաղարտ դուրս ելլել երկու տնտեսապէս ուժեղ հակամարտ ուժերուն մէջէն։ Պատասխանը շատ պարզ է,— միայն ազգային առողջ դաստիարակութեամբ, խղճամիտ եւ անձնուէր ուսուցչութեամբ եւ աւելին,— հայրենասէր, սրտցաւ մարմիններով։ Դժբախտաբար այս վերջինը կը պակսի մեր մէջ։ Ազգային մարմիններու կոչուած մարդիկը ընդհանրապէս տգէտ, անկարող, բարին չարէն չզանազանող, իրենց եսը յառաջ քշել ուզող, ստորագրութիւնը դնել չգիտցող եւ նոյն իսկ իր մայրենի լեզուին եւ պատմութեան բոլորովին անտեղեակ մարդիկ են։ Իսկ արտասահմանի ջոջերը երբեք չեն հետաքրքրուիր Սուրիոյ հայութեան ներկայով կամ ապագայով. ձգած են զայն ինքն իր գլխուն։

Այլասերումը միայն Ֆրանսայի մէջ մի՛ փնտռէ՛ք, ան ամէն տեղ բոյն դրած է. գոնէ հոն գիտակից եւ առողջ մտածումով սերունդ մը ունինք, որ ի հարկին գիտէ դաս տալ զեղծանողներուն։ Մինչդեռ հոս, բացառութիւնը յարգելով, կը տեսնենք որ անապատ դարձեր են սրտերը ինչպէս, է տեղին դիրքը...

ԱՐՇԱԿ

ՇԱՔԱՐԻ ՄԱՍԻՆ

Ազգերու դաշնակցութեան տնտեսագիտական յանձնախումբին կողմէ կատարուած ուսումնասիրական քննութիւնը, շաքարի արտադրութեան համար, ճակնդեղի մշակման մասին, վերջացած է։

Յանձնախումբը իր վերջին նիստին մէջ լսած է մէկ քանի երկիրներու ներկայացուցիչ մասնագէտներու տեղեկութիւնները։

Մասնագէտներուն ուղղուած են մէկ քանի հարցումներ, մասնաւորաբար, առանց ընդհանուր երկրագործութեան վնասելու, ճակնդեղի մշակութիւնը ուրիշ նիւթերով փոխանակելու եղանակներուն, արջառը ճակնդեղով սնուցանելու կարելիութեան, ինչպէս նաեւ շաքարեղէգի մշակութիւնը զարգացնելու միջոցներու մասին։ Խորհրդակցութիւններ կատարուած են շաքարի սպառումը աւելցնելու միջոցներուն, ճակնդեղի մշակութիւնը զարգացնելու համար, մաքսային դիւրութիւններ տալու, եւ շաքարի ճարտարարուեստին մասին։

Ի վերջոյ խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցած է այն հարցին շուրջ թէ՛ Ազգերու դաշնակցութիւնը կրնա՞յ եւ ի՞նչ կերպով զարկ տալ շաքարի ճարտարարուեստին։

ԿԵԱՆՔԸ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 11/24ի սգահանդէսը.— Խուռն բազմութիւն եւ համազգային յարգանք.— Ռոստոմի եւ Արամի յիշատակին.—

ԹԱՒՐԻԶ, 26 ապրիլ.— Ատրպատականի Առաջնորդարանի նախաձեռնութեամբ եւ ազգային դպրոցներու աջակցութեամբ Ապրիլ 21ին տօնուեցաւ համազգային սգատօնը «ի յիշատակ բիւրաւոր նահատակաց մերոց յընթացս համաշխարհային պատերազմի»։

Մայր եկեղեցիին մէջ, պատարագէն յետոյ կատարուեցաւ հոգեհանգիստ, առաջնորդին նախագահութեամբ։ Ապա խուռներամ երկսեռ հասարակութիւն եւ աշակերտութիւն լեցուեցան Արամեան թատերասրահը, ուր ասեղ ձգելու տեղ չկար։

Առաջնորդը, հոգեւորականներ, ազգային, կրթական, կուսակցական, մշակութային եւ հայրենակցական բոլոր մարմիններ, վաճառականներ եւայլն գրաւեր էին իրենց տեղերը։ Կեդրոնական ազգային դպրոցի քառաձայն երգեցիկ խումբը եւ նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ երաժիշտ Պ. Լեւոն Գրիգորեանի մասնաւոր շուք եւ պատկառանք տուած էին սգահանդէսին։ Վարագոյրը բացուելուն պէս խումբը երգեց «Նորահրաշ»ը, որ լսուեցաւ յոտնկայս։ Ընկեր Յակոբ Տէր Յակոբեան յատուկ պատշաճի բանախօսութեամբ մը բնորոշեց օրուան արժէքն ու նշանակութիւնը.—

«Ոճրագործ ձեռքը երբ տէր դարձաւ մեր երկրին, հայ արիւնը հոսեց անդադար։ Տիրող տարրը խաւարն էր սիրում միջնութիւն, աւերում եւ կոտորածներն էին նրա տիրապետութեան ազդակները, իսկ մեր ժողովուրդը լոյսն էր սիրում եւ խաղաղ ստեղծագործող աշխատանքը, որի շնորհիւ էլ ապրում էր մեր դարաւոր թշնամին։ Այժմ Տաճկահայաստանում չկայ հայութիւնը եւ այդ իսկ պատճառով այնտեղ տիրում է ամայութիւն եւ աւերում։ Մենք սիրում էինք լոյսն ու աշխատանքը, իսկ թշնամին՝ խաւարն ու ոճիրը, որոնց զոհուեց մեր ժողովուրդը։ Մեր հիւսիսի բարեկամը, որ անուանական պաշտպան ձեւացաւ մեզ, ի վերջոյ ձեռք մեկնեց եւ եղբայրացաւ մեր դարաւոր թշնամու հետ։ Այս կեղծ եղբայրակցութեան արդիւնք եղաւ այն որ մեր հայրենիքը առժամապէս զրկուեց իր անկախութիւնից։ Բայց կը գայ անշուշտ այն երջանիկ օրը, երբ Հայաստանը կը դառնայ ամբողջ հայութեան դարաւոր երազների ազատ եւ անկախ հայրենիքը, ուր պիտի կերտենք մեր «Անյայտ Զինուորի» յուշարձանը՝ յիշատակին նրանց, որոնք Կովկասից մինչեւ Միջագետք եւ Տէր Զօրի անապատները ներկեցին հայրենի հողը իրենց արիւնով»։

Պ. Արսէն Խաչիկեանը իբրեւ 1915ի տարագրութեան կենդանի վկայ եւ զարհուրելի ոճիրներուն ականատես, պատմեց իր յուշերը Խարբերդի հայութեան եղեռնապատումէն եւ յիշեց քանի մը սարսռազդեցիկ դրուագներ։

Ընկեր Վահէ Արծրունին շեշտեց «Յիշենք Ապրիլի եղեռնը՝ բայց չմոռնանք երէկուան պատմութիւնը։ Յիշենք պատերազմի ընթացքին տմարդի թշնամիին ձեռքով ինկած հայ մայրերու, հայրերու եւ զաւակներու սուրբ յիշատակը եւ մանաւանդ պաշտամունքի առարկայ դարձած անոնց հայկական տոկունութիւնը որ մեր ազգային նկարագրի ամենագեղեցիկ էջն է։ Հայկական այդ տոկունութիւնն է, որ մեզ յոյս կը ներշնչէ ապրելու եւ տեսնելու վաղուան ազատ, անկախ եւ Միացեալ Հայաստանը»։ Ընկեր Վահէն ալ յիշեց քանի մը զարհուրելի էջեր 1915ի պատմութիւնէն։

Դժբախտաբար երեք բանախօսներն ալ որեւէ խօսք ու յիշատակութիւն չըրին 1915ի հայկական եղեռնապատումի մէջ փառքի եւ լուսաւոր էջեր կազմող՝ Վան Վասպուրականի, Շապին-Գարահիսարի, Մուշ-Սասունի, Ուրֆայի, Մուսա լերան (Սուէտիէ) հայ ինքնապաշտպանութեանց հերոսական կռիւներու մասին։ Եթէ 1915ի եղեռնը ունի իր պատուաւոր ու փառաւոր էջերը, ատոնք ալ յիշեալ վայրերու հերոսամարտերն են, որ պայծառ կը պահեն հայկական ազատագրութեան արիւնոտ պատմութեան վերջին շրջանը։

Առաջնորդ Ներսէս արքեպս. ալ ոգեկոչեց մէկ միլիոն հայ նահատակներու յիշատակը եւ կոչ ըրաւ որ նոր սերունդը երախտագիտութեամբ խոնարհի պատերազմի ընթացքին զոհուածներու անյայտ շիրիմներուն առջեւ, վասնզի այդ նահատակներն էին, որ իրենց մահով ու արիւնով կեանք տուին ապրողներուն։

Գեղեցիկ արտասանութիւններ ըրին ազգային դպրոցներու աշակերտները։

Կեդրոնական դպրոցի երգեցիկ քառաձայն խումբը, յաջողութեամբ երգեց «Նորահրաշ», «Ով Հայոց Աստուած», «Տէր կեցո», «Բամ Փորոտան» եւ «Չէր թունցեններ»։ Օր. Ան. Պատմագրեանը, ջութակի հետ երգեց «Սիրուն զարուն»։

Հանդէսի ընթացքին ժողովուրդին վաճառուեցան Ուրֆայի հերոսներէն Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանի նկարները։

Ժողովուրդը հեռացաւ գոհ եւ խոր տպաւորութեամբ։

Հանդէսին կարգապահութեան կը հսկէին հայ արիները։

* * *

Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Վրէժ» կոմիտէի նախաձեռնութեամբ եւ խումբ մը ընկերներու ջանքերով, Ապրիլ 24ի երեկոյին Թ. Հ. Կուլտուրական Միութեան Տան թատերասրահին մէջ տեղի ունեցաւ սգահանդէս մը Ռոստոմի եւ Արամի յիշատակին, անոնց մահուան տասնամեակին առթիւ (1919-1929)։

Բեմին վրայ դրուած էին Ռոստոմի եւ Արամի մեծադիր նկարները։ Նուագախումբը հնչեցուց «Մեր հայրենիք»ը, զոր ժողովուրդը ունկնդրեց յոտնկայս։

Առաջին խօսքը առաւ Ռոստոմի աշակերտական եւ ուսանողական կեանքի ընկերներէն եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան գործիչներէն Պ. Մարտին Շաթիրեան, որուն կեանքը այնքան դէպքերու եւ դէմքերու հետ կապուած է.

— «Այսօր զուգադիպում է համաշխարհային մեծ պատերազմի ընթացքում նահատակուած մէկ միլիոն հայերի սգատօնին։ Յոտնկայս յարգենք յիշատակը մեր նահատակների»։

Ժողովուրդը ոտքի կ'ելլէ մինչ նուագախումբը կը հնչեցնէ «Դուք զոհ գնացիք կռուի մէջ յուսահատ...»ը

Բանախօսը շարունակեց.

— «Ռոստոմի մասին խօսելը իմ ուժերից վեր է. նա այնպիսի մի անզուգական դէմք է իր բնաւորութեամբ ու գործերով, որ ես դժուար թէ կարողանամ միայն խօսքով ու յուշերով պատկերացնել նրա մեծութիւնը։ Քրիստափորն ու Ռոստոմը մէկ մէկ մեծութիւններ էին, որոնք խորհում, աշխատում, ծրագրում եւ գործադրում էին ամէն ինչ բայց իրենք մէջտեղում չկային, փառասէրի եւ համեստութեան քօղի տակ ծածկւում էին նրանք եւ կարծես թէ ականատեսի դերում լինէին միայն։»

Բանախօսը աւելի քան մէկ ժամ պատմեց իր յուշերն ու տպաւորութիւնները Ռոստոմի մասին, անոր աշակերտական կեանքէն մինչեւ մահը։ Շաթիրեանի այդ յուշերը կը բովանդակէին շատ թանկագին տեղեկութիւններ ոչ միայն Ռոստոմի, այլեւ Դաշնակցութեան հիմնադրութեան պատմութեան սկզբնական շրջաններու մասին։

...թիւրեանը մեծ գործ մը կատարած կ'ըլլար, եթէ իր յուշերը յանրամատչելիութեամբ գրի առնէր եւ հրատարակէր «Հայրենիք» ամսագրի մէջ (ուր, թէեւ համառօտ կերպով, 1923ին տպուած էին)։

Արամի մասին խօսեցաւ ընկ. Հայկ Կասոյեանը, որ ոգեկոչեց Արամի եւ անոր հետ գործող ու անմոռաց նահատակ կամ մեռած ընկերներու յիշատակը։ Ներկայացուց Արամի կենսագրութիւնը, ...ակերպացուց անոր յեղափոխական հսկայ գործը Վասպուրականի մէջ մղուած օրհասական պայքարի վրայ եւ ներկան պայքարի Արամի աշխատանքները, որոնք կը հանդիսանան ...քարերը Հայաստանի Հանրապետութեան պատմութեան մէջ։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ատրպատականի կազմակերպութեան կողմէ խօսեցաւ ընկ. Գասպար Յակոբեան, որ վերլուծման ենթարկեց Ռոստոմի եւ Արամի գործն ու դէմքերը։

Եղան նաեւ արտասանութիւններ, նուագ եւ մեներգներ։ Հանդէսին կազմակերպիչները ժողովուրդին վաճառեցին Ռոստոմի եւ Արամի նկարները։

Սգահանդէսը տեւեց ժամ ու կէս եւ ժողովուրդը հեռացաւ խոր տպաւորութեամբ,

ՄԱՍԻՍ

ՏԻԿ. ԼԻՍԻ ՍԵՒՈՒՄԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Անցեալ շաբաթ երեկոյ, Թեհրանի ...ի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ծանօթ երգչուհի տիկ. Լիսի Սեւումեանի (այժմ ...) երգահանդէսը։ ...

Հանդէսը սկսաւ յայտագրի մը կարդացումով ... Այս երգահանդէսը ... կը կազմակերպուէր ...

Ներկայացուած երգերուն մէջ ... Թէեւ ... ամենայն ...

չինի։ Երեւի կ'ընախընտրէ սրտի երաժշտութիւնը։ Տիկինը երգեց նաեւ ֆրանսերէն, ռուսերէն եւ հայերէն։ Անմիջապէս ընկերախմբիր լեզուական առողանութիւնը ֆրանսերէնի մէջ՝ քիչ մը օտարոտի էր։ Նախընտրեցի իր ռուսական օրօրը եւ հայկական գեղջուկ երգերը։

Տիկ. Սեւումեանի ձայնը իր նրբութեամբ զօրաւոր է եւ մանաւանդ հաղորդական։ Գիտէ իր ալիքներով մթնոլորտը ջերմացնել։ Անոր ձայնին մէջ կայ մաքուր կիրքը Արեւելքի լոյսին։

Հայկականներուն մէջ խիստ ուշագրաւ էր Կոմիտասի «Արահօ» գութաներգը։ Այստեղ Տիկ. Սեւումեան նետած էր բոլոր ընկալեալ տարազները եւ ինք էր, հայուհի՛ն էր որ կ'երգէր իր արտերու պէս ընդարձակ «Արահօ»ները։ Կ'ըսեն թէ այդ երկարաձգումը իր կողմէ եղած է։ Մենք զայն շատ ազդու եւ պերճախօս գտանք։

Երգչուհին ստացաւ բուռն ծափերու հետ՝ պարտէզ մը ծաղիկ։

ՈՒՆԿՆԴԻՐ ՄԸ

ԿԵԱՆՔԸ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

ԿԻՊՐՈՍ — Ապրիլ 24ը տօնուեցաւ այստեղ, Նախաձեռնութեամբ Նիկոսիոյ Հայ Երիտասարդաց Ակումբին։ Բեմի ճակատը զարդարուած էր նահատակ մտաւորականներով եւ հայկական եռագոյնով։ Խուռն բազմութիւն մը եկած էր յարգելու մեր մէկ միլիոն ժողովուրդի յիշատակը։ Կը նախագահէր Սարաճեան եպիսկոպոսը ... Ապրիլ 24ի նշանակութիւնը, գոյց տալով 1915ին մեր մեծ ողբերգութեան ամենասոսկալի պատկերները եւ տեսարանները։ ... հրաւիրեց նոր սերունդը, որ ... պատմութեան ... ծառայել։

** Մեր ակումբի սրահին մէջ ... ներկայացուեցաւ ... կը ... Ապրիլ ...։

Ցուցադրութիւնը ... ունեցաւ մեծ յաջողութիւն ... (Ապրիլեան) ... Միւս ... ներկայացուցին ..., ...։

Մ.

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԱՏԸ

Պերլինի մէջ մայիս մէկի առթիւ, ռուսականութիւնը ձեռնարկած էր խիստ պարտականութիւններու։

Պրպտումներու ընթացքին ձեռք անցուած են երկու հատոր գրքեր, որոնք Մոսկուայէն զրկուած են Պերլինի համայնավարներուն եւ անհերքելի կերպով կը հաստատեն բռնաբարութիւնը ... Պերլինի խռովութիւններուն մէջ։

Անոր այդ հատագրութիւն բովանդակութիւնը։—

«Զաւակներ եւ արեւելք Պերլինի բանուորները պիտի անմահանան պատմութեան մէջ ... ընդդէմ ... Թէեւ ... Թիւր ... Ուղղ. գմ ... կերպով ... կազմակերպութեան կեդր. կոմիտէն իր ... պատասխանատուութեան ... »

Այս հատագիրը ... թերթը կը ... խորհրդ. Ռուսիոյ ... ։

Այս երկրորդ հատագրին ալ ... Մոսկուային կողմէ —

«Պերլինի մայիսեան ցոյցերը ... պիտի ... »

Ալ ... Պերլինի ... Ուղղ. գմ ... ։

ՓՈՔՐ ԼՈՒՐ ՄԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

Ն.-Եօրքի բանը, ամենէն կը պատմեն գեղեցիկներ։ Տիմ անցած է Ամերիկա, ուր ամէն որ փառաւոր կոչուած մէջ բրդած են ...

աշխարհի մէջ, առաջնութիւնը ամենափաղաքներուն եւ ... բոլոր ամենաբարձր ... (Էմփայր Սթէյթ)

Ըլլալով Ամերիկայի մէջ, Նիւ Եօրքի կեդրոնի մէջ կառուցուած աշխարհի ամենէն բարձր շէնքը։ Անոր ... կը գրէին թէ 75 յարկ ... թէ պիտի կառուցուի. ... 68 յարկ ... 75 ... 246 մեթր բարձրութեամբ, ...

... պիտի ունենայ 3750 պատուհաններ, 11,000 բնակիչ եւ պիտի արժէ 15 միլիոն տոլար, ... 375 միլիոն ֆրանք։ ... 42րդ եւ 45րդ փողոցներու մէջ ...

... 16 յարկեր, ... 5550 մեթր։ ... 17 յարկեր ... 56 յարկեր ... 12 յարկեր

28 վերելակներ պիտի ... 150 ... 500 ... ։

ԿՈՂՈՊՈՒԱԾ ԵՆ ԳՏՆՈՒԱԾ

Նիւ Եօրքի մէջ, եօթը քթէիկներու պաշտօն յանձնուած էր փնտռել ... 6 միլիոն արժէքով։

Հայտնի ... ։

Ոստիկանութիւնը արագ փնտռտուքով մը զայն ... ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽԵՂՃ ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Բէյրութցիներու ... Պէյրութ ... Անատօլուի ... Հայաստան ... (Ամերիկա) ...

... Բէյրութցիներու ...

Մեր խօսքը ... Անատօլուի ...

Գ. Նանեան

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋԸ

ԵԹԷ ԿԸ ՀԱՅԻՔ...

Մտերմանք նաև մեր կարգ մը պաշտօնակիցներուն յիշեցնել տարրական պարտաճանութիւն մը.— ՅԻՇԵԼ ԱՂԲԻՒՐԸ, ԵՐԲ ՈՐ ԵՒ Է Մ ԱՍՆԱԻՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՆԱՄԱԿ ԼՈՒՐ Կ'ԱՐՏԱՏԵՆ «ՅԱՌԱՋ»ԷՆ։

ՍՈՒՐԻԱԲՆԱԿ 8000 ՍԱՍՈՒՆՑԻՆԵՐՈՒ ԲՈՂՈՔԸ ՈՒՂՂՈՒԱԾ Ա. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

ԽՄԲ.— Հետեւեալ նամակը ստացանք Սուրիոյ Սասունցիներու Կեդր. Վարչութենէն (Հալէպ), հրատարակութեան խնդրանքով.—

ՀԱԼԷՊ.— Լրագիրներէն գուշակեցինք, որ ժամանակէ մը ի վեր Հայաստան ապաստանած Սասունցիներէն 50 ընտանիք ... աքսոր ... տեղափոխութիւն ...

... Սասունցիներէն ...

Ուստի բոլոր ... ։

Արդ. յանուն ... Սասունցիները ... ։

(Կ'ըլլայ)

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

1931ին, Փարիզի մէջ տեղի պիտի ունենայ գաղթային ցուցահանդէս մը համագաղութային։ Այս առթիւ կազմուած է յանձնախումբ մը, որուն պաշտօնն է ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՎԱՐԴԵՆԻՆ

Վարդենին չէր գիտեր թէ ո՞ր էր ծնած կամ ո՞ր անցուցած էր զուլութեան առաջին օրերը,— ծաղիկները գիտեն թէ ... ։

Երբ, առաջին անգամ ըլլալով ... ։

Վարդենին քով, ... ։

Վարդենին ... ։

— Դուն խնամեցիր զիս. ... ։

...

Մարգը գլուխ օրօրեց։

— Մտադրութիւնդ բարի է, ...

— Ես քայլիդ չէ՛մ, պատասխանեց վարդենին։ ...

— Այն կնոջ որ հոն կը բնակի։

— Այդպէս չի կրնար ըլլալ, ...

— Ան քեզ զնած է։

— Այդ ատելու ... ։

Մարգը քիչ մը մտաւ ...

— Ո՛վ սիրելի վարդենի, ...

— Ուրկէ՞ ...

— Ան մեծ գործատեալ մը ...

— Կը սխալիս որ ...

— Մէջինեններուն ...

— Իրա՞ւ...

— Այո՛։

Մարգը վերադարձաւ իր ...

— Այո՛, պատասխանեց, ...

— Իսկ հարուստ մարդիկ ...

— Այո՛, գոռաց հովը։

Եւ յանկարծ, ... ։

— Հ...

Մենամօրէն խնդաց ու պարտէզին բոլոր ... ։

— Հարուստները, ...

... Ի՞նչ կ'ուզես որ ... ։

— Իսկ ... ։

Հովը վեր առաւ ... ։

— Իրաւ ալ ծաղիկներ, ... ։

ՀԵՐՄԻՆԻԱ Ց. ՄԻՒՀԼԷՆ

(1)

պատիւ հացկերոյթ մը տրուեցաւ Պաղտատի արքայական պալատին մէջ։

Ֆէյսալ Թագաւորը իր բաժակաճառին մէջ ըսաւ թէ Իրաք համբերատարօրէն յաղթեց բոլոր դժուարութեանց եւ վստահ է թէ՝ իր մեծ դաշնակցին աջակցութեամբ, մօտ օրէն պիտի անհետանան նաեւ իր միւս դժուարութիւնները։ Իրաք շինարարական քաղաքականութիւն պէտք է վարէ հիմա եւ ուրախ է որ մարզպանը մեծապէս կը շահագրգռուի շինարարական գործերով եւ արդիւնաւէտ ձեռնարկներով։ Վերջացնելով, Թագաւորը յայտարարեց թէ մեծ լաւատեսութեամբ կը նայի ապագային և կը յուսայ որ անկեղծ գործակցութեան մը շնորհիւ երկրին տնտեսական վիճակը պիտի բարգաւաճի։

Սըր Կիլպըրթ Քլէյթըն պատասխանելով ըսաւ թէ ո՛չ մէկ Արաբ կրնայ մոռնալ Ֆէյսալ Թագաւորի բռածները ազատութեան դատին համար, ու ոչ մէկ Անգլիացի պիտի մոռնայ իր ուղղամիտ ընթացքը հանդէպ իր դաշնակիցներուն, Ըսաւ թէ Իրաք կը մտնէ զարգացման նոր փուլի մը մէջ, ուր արդիւնքները աւելի արագ եւ ստոյգ են քան անցեալին մէջ։ Անգլիոյ եւ Իրաքի իրական շահերը սերտօրէն կապուած են իրարու եւ հիմնական ո եւ է վէճ չկայ անոնց միջեւ։ «Վստահ եմ թէ, աւելցուց, պաշտօնավարութանս շրջանը չլրացած, Իրաքը պիտի կրնամ տեսնել Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ՝ իր աթոռին վրայ։»

Մատրիտի ժողովը

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի նոր նստաշրջանը պիտի բացուի յառաջիկայ յունիս 10ին Մատրիտի մէջ։

Գերմաներէն թերթի մը համաձայն, այդ ժողովի ընթացքին՝ Անգլիոյ, Գերմանիոյ և Ֆրանսայի արտաքին Նախարարները մանրամասն տեսակցութիւններ պիտի ունենան վերջնապէս կարգադրելու համար հատուցումներու խնդիրը, Հռենոսի գրաւուած հողամասերու ամբողջական պարպումը եւ կազմութիւնը միջազգային մարմնի մը, որ պիտի երաշխաւորէ Հռենոսիոյ ամբողջական զինաթափումը։

Այս ժողովէն մեծ արդիւնքներ կը սպասուին։ Սպանիոյ Ալֆոնսօ ԺԳ. Թագաւորը մեծ պատիւներ պիտի ընէ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի անդամներուն։

Ամանուլլահի բանակը պաշարուած

Աֆղանիստանէն առնուած վերջին լուրերուն համաձայն, Ամանուլլահի գլխաւոր բանակը, որ Ղազնիէն 70 մղոն հարաւ կը գտնուի, անընդհատ յարձակումի կ'ենթարկուի Ղիլզայիներու կողմէ, որոնք պաշարած են զայն, անոր նահանջի գիծը կտրելէ յետոյ։

Կը կարծուի թէ Ամանուլլահ այս բանակին հետ է։

Ո՛չ մէկ լուր կայ Ամանուլլահ Թագաւորի միւս ուժէն, որ բաժնուած էր՝ կողէն յարձակելու համար Պէչէի Սաքայի Ղազնիի ուժերուն դէմ՝ եւ կտրելու համար անոնց հաղորդակցութիւնը Քապուլի հետ։ Այս ուժը, որ կը բաղկանար Հազարիներէ եւ Վարտաքներէ, կը կարծուի թէ Քանտահարցիներու հետ միասին ընդհանուր նահանջի ենթարկուած և բոլորովին անհետացած է հրապարակէն։

Քլիվլէնտի աղէտին զոհերը

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, Քլիվլէնտի (Ամերիկա) հիւանդանոցին անհելի պայթումներուն զոհ գացին ոչ թէ 102, այլ աւելի քան 150 հոգի։ Մինչեւ հիմա հաստատուած է մահը 127 հոգիի։ Փնտռտուքները կը շարունակուին, փլատակներուն տակէն հանելու համար նոր դիակներ։

Ո՛չ ոք կրնայ բացատրել թէ ի՛նչպէս պատահեցաւ աղէտը։ Միակ ականատեսն է ռէօնթկէնեան ճառագայթներու մասնագէտ Տոքթ. Սուաֆֆորտ, որ աշխատանոցի պատուհանէն վար նետուած էր եւ այժմ յուսահատական վիճակի մէջ պառկած է։ Աղէտի մեծութեան գլխաւոր պատճառն այն է որ պայթուցիկ կազերու եւ քիմիական այլ նիւթերու սենեակը կարելի չէ եղած գոցել։ Այս դուռը ինքնաբերաբար կը գոցուի, երբ ջերմութիւնը որոշ աստիճանի մը հասնի։

Ռոֆրէյ Ռոկ անուն աշխատաւոր մը մետաղեայ մեծ խողովակ մը զետեղած էր դրան մէջ եւ այդ էր պատճառը որ ժամանակին չգոցուեցաւ դուռը եւ բռնկեցան բոլոր նիւթերը։ Մեռեալներուն մեծ մասը կազերէն շնչահեղձ եղած է։ Արուեստական շնչառութեամբ ողջնցնելու փորձերը ապարդիւն մնացին։

Զինուորական փաստաթուղթեր գողցուած

«Թայմզ»ի Թղթակիցը Պուքրէշէն կը հեռագրէ թէ ռումանական Գ. զօրաբանակի ընդհ. կեդրոնատեղիէն գողցուած են կարգ մը փաստաթուղթեր, որոնք կը վերաբերին ազգային պաշտպանութեան։

Հարցաքննութիւնները հաստատեցին թէ գողութիւնը կատարողները բոլշեւիկեան ծառայութեան մէջ գտնուող լրտեսներ են, մեղսակցութեամբ ընդհ. բանակատեղիին մէջ պաշտօնավարող կարգ մը սպաներու։

Ձերբակալուեցան բազմաթիւ ռումէն պաշտօնեաներ, որոնցմէ մէկուն մասին կասկած կայ թէ յարաբերութեան մէջ էր Չեկային հետ։

Սառնալեռներ Կերչի նեղուցին մէջ

«Թայմզ» կը գրէ թէ վերջին սաստիկ ցուրտերուն հետեւանքով սառնալեռներ գոյացան Կէրչի Նեղուցին մէջ, որ Սեւ ծովը կը միացնէ Ազախու ծովին։ Այս երեւոյթը շատ հազուադէպ է։ Ծովը իր ծանծաղ մասերուն մէջ սառեցաւ մինչեւ յատակը։ Ու թէեւ վերի մասը հալեցաւ շատ առաջ, սակայն յատակի մասը դեռ նոր սկսած է հալիլ եւ սառոյցը մակերեսկե՛ելլէ։

Այս սառնակոյտերուն պատճառաւ շոգենաւները կը փոխեն իրենց ուղեգիծը։

Ի պատիւ Եգիպտոսի արտաքին նախարարին

Պ. Պրիան հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ Եգիպտոսի արտաքին Նախարար Հաֆըզ Աֆիֆի պէյի։ Ներկայ էին Փարիզի եգիպտական դեսպան Ֆախրի փաշա, Նախարարներ եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ։

Սիրալիր բաժակաճառեր արտասանուեցան։

ԱՊՐԻԼ 11/24 ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահը կազմակերպուած Ձ.Ե.Ռ.Մ. Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած ՍԱՐԳԻՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ ենթակոմիտէին կողմէ

վաղը կիրակի ժամը 6ին Հաճի Մկրի սրճարանը

Ներկայ կ'ըլլայ ԸՆԿ. Ա. ՃԱՄԱԼԵԱՆ

կը հրաւիրուին Ալֆորվիլի բոլոր դաշնակցականներն ու համակիրները։

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՅԻՆ ՊՏՈՅՏ ԵՒ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎՐԷԺ» խումբին կողմէ

Այս Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն Mont-Cindse*ի բարձունքը, (Հանրակառք՝* Pont-Mouton-St- Cyr)

Տեղի կ'ունենան մարզական մրցումներ, երգ, նուագ, ճաշկերոյթ եւ անակնկալներ։ կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու հայրենակիցները։

Մուտքը ազատ է

Առաջնորդներ պիտի սպասեն Cours Lafayette *եւ* Rue Duguesclin*ի* անկիւնը, ժամը 9էն 9.30։ Ընծրեւի պարագային հանդէսը կը յետաձգուի յաջորդ կիրակի օրուան։

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ, 71 AVE. KLÉBER

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, կը խօսի՝ ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ»

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ

կը ներկայացուի՝ «ՈՒՇ ԼԻՆԻ ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ»

Մանրամասնութիւններու համար դիմել՝ Պ. Գ. Յովհաննէսեանի, 2 Rue Victor-Hugo, Bois Colombes.

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
Ի ՆՊԱՍՏ ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԵՈԶՂԱՏԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Chalet Edouard*ի սրահներուն մէջ*

31—33, Rue Manin et 93 Ave. Secrétan—Paris (19e)

Հովանաւորութեամբ՝ ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊՍ. ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ՝ *Ձ. Ե. Ռ. Միութեան, Բարձր Հայքի, Տիգրանակերտի, Անդրէասի, Շապին Գարահիսարի եւ Ուրֆայի Հայրենակցական միութեանց, Պէյեանքուրի մարզիկներուն, Անիէռի Սահակ-Մեսրոպ Դպրոցի վարչութեան եւ Կեսարիոյ նախկին սաներուն ։*

կը բանախօսէ՝ Պ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Ընտիր ճազ պանտ եւ արեւելեան նուագ։

կը ներկայացուի՝ «ԹԻՒ 5 ԽԵԼԱԳԱՐԸ» (*զաւեշտ*)

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՏՕՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ԱՌԹԻՒ
ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած վասպուրականի Հայր. Միութեան կողմէ

վաղը կիր. ժամը 2ին 10 պուլվար Ռապաթօի գեղեցիկ պարտէզը

Արտասանութիւն, երգ, բանախօսութիւն, զաւեշտ, պարեր եւ զանազան անակնկալներ։

Ծանօթ.— *Առնել Թիւ 46 հանրակառք եւ վերջաւորութեան իջնել. 19, 82 իջնել Ռոն Փուան. 15, 16, 18, 91, 73, 74 եւ իջնել Տէփօն՝ այսինքն Պուլվար Փրատօ փողոցին գլուխը։*

Մուտքը ազատ է

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին, Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ

8 Rue Danton, Métro: St. Michel

կը ներկայացուի՝ ՄԱՐՈՒՈՂ ՃՐԱԳՆԵՐ (Ա. ԱԲԷԼԵԱՆԻ) ԵՒ ԱԲԻՍՈՂՈՄ ԱՂԱ (*զաւեշտ*) Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

Տոմսերու համար դիմել Արման Կոթիկեանի, 7 Rue de Tournon, Paris (6e) *եւ հայկ. բոլոր ճաշարանները։*

Հ. Յ. Դ.

Իթալիի *Աղբիւր Սերոբ խումբի ժողովը՝ այսօր Շբ. իրիկուն ժամը 8.30ին 184* Ave. d'Italie. *Ներկայ կ'ըլլայ ընկ.* Ս. Տէր Թովմասեան։

Շավիլի *Արդութեան ենթակոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերներն ու ընկերուհիները այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Մոնփարնաս Շավիլ կայարանին դիմացի սրճարանը,* 28 Rue Anatole France: *Բացակաները պատասխանատուութեան պիտի ենթարկուին։*

Ալֆորվիլի *Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 2ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ.* Ա. Ջամալեան։

Լիոնի Շրջ. *ներկայացուցչական Մայիս 5ի ժողովի շարունակութիւնը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Ընկ. Ճանկէօզեանի ճաշարանը։ Բոլոր ներկայացուցիչ ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։*

Վիէնի Շրջ. *կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Վիէնի բոլոր ընկերները վաղը Կիր. առաւօտ ժամը 9ին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։*

Պուա Քոլոնպի *Եռագոյն ենթակոմիտէի ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ Վարչական կարեւոր կարգադրութիւններ։ Բացակաները պատասխանատուութեան պիտի ենթարկուին։*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Հ. Պատուիրակութեան շէնքին մէջ (71 Av. Kléber)*։ Օրակարգ՝ 1. Բժ. Լ. Գրիգորեան հրաւիրուած է խօսիլ հետեւեալ նիւթին վրայ.— «Մանուկներու պաշտպանութեան գործը ֆրանսահայ գաղութին մէջ (Ի՞նչ կարելի է ընել). 2. Ջեկոյց վարչութեան, 3. Մասնաճիւղի երկուոյթի հաշուետուութիւն, 4. Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի պատգամաւորական ժողովի ներկայացուցիչներու ընտրութիւն, 5. Ընտրութիւն վարչութեան եօթերորդ անդամի, 6. Ընթացիկ հարցեր ։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերուհիներն ու ընկերներըայս բացառիկ ժողովին։*

Վարչութիւն

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը շրջ. ժողովի առիթով արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր գործօն ու օժանդակ անդամուհիները վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին Rue Eclipue, *Ազգ. Կեդր. Մանկապարտէզին սրահը։ Ներկաներու թիւը օրինական պիտի նկատուի։*

ԼԻՈՆԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը՝ այս երկուշաբթի ժամը 2ին Տիկ. Տէօքմէճեանի տունը, 59 Rue Rabelais: *Օրակարգ՝ ընտրութիւն պատգամաւորներու եւ ատենապետուհիի։*

ՓԱՐԻԶԻ Ձ. Ե. Ռ. Մ. ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի ժամը 2.30ին Ֆլորիայի սրահը։

ՏԷՍԻՆԻ Վասպուրականի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս Երկուշաբթի ժամը 2ին Café Benzoni *(բաղնիքին դիմացը),* Ave. Jean Jaurès: *Կը հրաւիրուին բոլոր անդամները եւ հայրենակիցները։*

ԼԻՈՆԻ Բարձր Հայքի Հայր. միութեան վարչ.ը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր Լիոնաբնակ հայրենակիցները՝ անդամ եւ ոչ-անդամ այս Երկուշաբթի ժամը 2.30ին, Բարձր Հայքի ճաշարանը, 4 Rue François Garcin: *Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։*

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հայ տիկիններն ու օրիորդները կը հրաւիրուին ժողովի վաղը Կիրակի ժամը 4ին Պ. Լ. Զօրմիսեանի բնակարանը։ Կը խօսի Պ. Ա. Ջամալեան։ *Նիւթ՝ «Հայ կինը եւ մեր հանրային կեանքը»։ Կը խնդրենք հայրենակցուհիներէ ճշտապահ ըլլալ։ Ժողովը կը սկսի որոշուած ժամուն։*

Նախաձեռնող յանձնախումբի կողմէ Անահիտ Զօրմիսեան

ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՌԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 12ին, 18 Rue de Meudon, Billancourt, *հայկական ճաշարանը։ Կարեւոր օրակարգ։*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑԻ ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴ. ԼՍԱՐԱՆ

վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 10ին 46 Rue Tapis Vert Սալօն Սպանեօլի մէջ։ կը դասախօսէ՝ *Պ. Եղ. Թոփուզեան։* Նիւթ՝ *Բարոյագիտութիւն։* Կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ անխտիր բոլոր հայրենակիցները։

Մուտքը ազատ է

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration
Խմբագ. եւ վարչութիւն
235 Faub. St. Martin
PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 19 ՄԱՅԻՍ 1929

19 MAI 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 961

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԾԵՓՈՒԱԾ ԳԵՐԵԶՄԱՆՆԵՐ

Բերնէ - բերան զրոյցներէ յետոյ, բուն աղբիւրէն ալ կը հաստատուի թէ քրոնիկ տագնապ մը բոյն դրած է Բարեգործականի ծոցին մէջ: Աւելի ճիշդ՝ անոր բազմագլխանի գրասենեակին մէջ:

Երեք - չորս տարի առաջ, հիմնադիրներէն հռչակաւոր կաբիկեանն էր որ գլուխը առաւ գնաց: Նոյն ճամբուն վրայ ճարպկապած այս մարդն անգամ չկրցաւ հանդուրժել Բարեգործականի մէջ տիրող բարքերուն, եւ իրողութիւններ ու թուանշաններ մէջտեղ դրաւ, յօդուածներ եւ ամբողջ գրքոյկ մը հրատարակեց, ապացուցանելու համար թէ Բարեգործականը չի ծառայեր իր նպատակին: Թէ դրամ դիզելու կը ձգտի, զրկելով չքաւորները: Թէ դրամ դիզելու մարմաջը ընդհակառակն պատճառ եղած է անհագին կորուստներու եւայլն.: Հետաքրքիրները կրնան գտնել այդ գրքոյկը եւ իմանալ աւելին քան ինչ որ կը յիշենք այստեղ:

Յետոյ տեղի ունեցան քանի մը խորհրդաւոր հրաժարումներ, վերահաստատումներ եւայլն: Իսկ Եգիպտոսի մէջ, ուր դրուած է Բարեգործականին հիմը, եւ Փարիզի մէջ, ուր կը գտնուի կեդր. Վարչութիւնը, փսփսուքը միշտ անպակաս է զանազան հին կամ նոր անդամներու բերնին մէջ:

Այս օրերս, վէրքին քսուելու պատրուակ դարձան... կեսարիոյ թշուառ որբերը:

Մեր ընթերցողները կը յիշեն կեսարիայէն արձակուած լեզապատառ կոչը, եւ մեր խմբագրականները: Այս բոլորին ազդեցութեան տակ, Բարեգործականի գործօն՝ անդամներէն Տիգրան խան Քէլէկեան պահանջ կը դնէ որ Բարեգործականը ստանձնէ հարիւր (կամ 61) որբերուն փրկութիւնը: Այս առթիւ ժողովը կը պարզէ շատ պերճախօս պատկեր մը,— երեւան կուգայ որ գրագէտ-բանաստեղծ մարդիկ — Մալէզեան եւ կամսարական, եւ անոնց կողքին մէկ-երկու Նոր հարուստներ կամ պաշտօնեաներ այնքան ալ իրար անցնելու բան տեսներ: «Այդ որբերը կեսարացի չեն, ասկէ անկէ եկած տղաքներ են, մէկուն հայրը փախած, միւսին մայրը տաճկցած եւն.»:

Լեզու մը, որ շատ կը յիշեցնէ 30-40 տարի առաջուան Պոլիսը, երբ մայրաքաղաքէն դուրս եղած ժողովուրդը «խըմպըլ» կը համարուէր, յետոյ դառնալու համար «գաւառացի» կամ «լըսեցի»:

Եւ այս տմարդի կեցուածքը անոր համար որ, կարենան ըսել թէ Բարեգործականը դրամ չունի այդպիսի թափթփուքներու համար: «Մէկ որբը՝ քսան ոսկիի կը նստի, կրնա՞նք պահել տասը - քսան տարի...»:

Արդա՛րեւ: Երբ այնքան ազնուական կաշիներ եւ ծեփուած գերեզմաններ կան, որոնք պարարտանալու պէտք ունին, կ'արժէ՞ դրամ յատկացնել «հայրը փախած», «մայրը տաճկցած», վերջապէս «ասկէ - անկէ կեսարիա թափած» բեկորներու...:

Բարեգործականի զեկոյցէն իմացանք որ կեդր. Վարչական ժողովը, «անգամ մը եւս լրջօրէն զբաղեցաւ կեսարիա հաւաքուած որբերու ցաւոտ հարցով» եւ որոշեց Բարեգործականի պաշտպանութեան տակ առնել 61 երկսեռ որբերը, որոնց հոգատարութիւնը «բազմաթիւ տարիներու համար տարեկան շուրջ 1500 ոսկիի ծախք մը կ'ենթադրէ»:

Ժողովին առաջին արտայայտութենէն յետոյ այս ելքը, երեւութապէս պատիւ կը բերէ Բարեգործականին, մանաւանդ երբ կարդաք զեկոյցին յաջորդ մասերն ալ, ուր կը շեշտուի թէ ոչ մէկ կազմակերպութիւն յօժարեցաւ ստանձնել այս Նոր բեռը»: Իրականին մէջ, այս հոգէն փոքր բաժին մը կ'իյնայ Բարեգործականին, քանի որ երկու մեծահարուստներ և կեսարիոյ Աղքատախնամը (Նիւ Եորք) յանձն առած են տարեկան հազարական տոլար վճարել, մինչեւ հինգ տարի, եւ ուրիշ մարմիններ ալ գումարներ ղրկած են կամ պիտի հայթայթեն:

Ուրեմն, փրկուած են կեսարիոյ որբերը, բայց ոչ Բարեգործականի պատիւը:

Ջարդէն ողջ մնացած ափ մը թշուառներու աղաղակը պատճառ եղաւ որ, անգամ մըն ալ մերկապարանոց տեսնենք Բարեգործականի բուն վարիչներուն կերպարանքը — իրենք իրենց մէջ կծկուած, խնամքով կոճկուած սալոնականներ, որոնք միշտ կը վախնան քսուիլ ժողովուրդին հետ: Ծեփուած գերեզմաններ, որոնք փառաւոր տեսք ունին, բայց սառուցեալ բովանդակութիւն:

Բայց, անոնք ալ կը տաքնան յաճախ, իրար հրմշտկելու համար: Եւ ա՛յդ է որ երեւան եկաւ կեսարիոյ կոչին առթիւ ալ:

Բարեգործականը կը տառապի Նոր Նախագահի մը թեկնածութեան ցաւէն: Հիմնադիրը, Պօղոս Նուպար փաշա, քաշուած է իր ծերութեան եւ հիւանդութեան պատճառով: Փոխ - Նախագահը, Գաբրիէլ էֆէնտի Նորատունկեան, նոյնպէս անկար կը զգայ ինքզինքը: Մէջտեղ կը մնան երկու թեկնածուներ, որոնց մէկը ամէն հաւանականութիւն ունի յաջողելու, իսկ միւսը՝ ամէն միջոց կը փորձէ զայն սահեցնելու եւ իր յաւակնութիւնները արժեցնելու համար:

Այս պատճառով ալ, ստեղծուեր է մթնոլորտ մը, ուր դժուար կը շնչէ ինքզինքը յարգող մարդ մը:

Անշուշտ այս տագնապին առաջքն ալ կրնան առնել միեւնոյն տնավարի եղանակով: Բայց երբ գործօն ջոջեր անգամ կ'առնեն կը քալեն, կը նշանակէ թէ վէրքը այնքան ալ մակերեսային չէ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԵՆՍԷՆԻ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ԱՐԳԻԼԷ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՑՈՅՑԵՐԸ

Ինչպէս ամէն տարի Հոգեգալուստի տօնին, այս տարի եւս Վէնսէնի մէջ տեղի պիտի ունենան օդանաւային մեծ հանդէսներ, ժողովուրդին ցուցադրելով անցնող տարուան ընթացքին ձեռք բերուած նոր գիւտերն ու յաջողութիւնները: Հանդէսները պիտի սկսին այսօր՝ կիրակի առաւօտ եւ պիտի տեւեն մինչեւ երկուշաբթի իրիկուն:

Կը կարծուի թէ կէս միլիոն ժողովուրդ ներկայ պիտի ըլլայ: Օդանաւերու գործունէութեան դաշտը շատ ընդարձակ է. 14 քիլոմեդր երկայնութեամբ ցանկապատ քաշուած է անոր շուրջ, բռնուած 8000 ամուր ցիցերով: Կառուցուած են 70 հիւղակներ, ուր դիրք պիտի գրաւեն 950 գանձապահներ՝ մուտքի տոմսերը ծախելու համար: 500 մեդր երկարութեամբ ամփիթատրոններ շինուած են՝ գետնէն 2.50 մեդր բարձր: 1000 նստելիք տեղ յատկացուած է «պաշտօնական» հիւրերուն, 1000 ալ՝ վճարովի մտնողներուն. ասկէ զատ զառիթափ մը շինուած է 1500 հանդիսականներու համար, Ա. կարգի տոմսակ առնողներուն յատկացուած է 2000 տեղ:

Ծրագիրը շատ ճոխ է: 72 բարձրախօսներ զետեղուած են՝ ամէն վայրկեան հանդիսականներուն հաղորդելու համար ծրագրին մանրամասնութիւնները: Հեռաձայնի բազմաթիւ թելեր հաստատուած են՝ Փարիզի եւ աշխարհի բոլոր մայրաքաղաքներուն հետ հաղորդակցելու համար: Մնայուն հաղորդակցութիւն պիտի պահուի Պուրժէի, Էթամփի, Օրլիի եւ Վիլլաքուպլէի հետ, ուսկից օդանաւերու խումբեր ճամբայ պիտի ելլեն ողջունելու ժամերուն:

Առողջապահական կանոնաւոր սպասարկութիւն մը հաստատուած է: փարիզեան զօրանոցներու բոլոր հրշէջ գունդերը շարժման մէջ դրուած են: կարգապահութեան պիտի հսկեն 600 քննիչներ, 1800 ոստիկաններ եւ ժնտարմներ եւայլն:

Համայնավարները որոշած են խանգարել այս հանդէսները: Օրերէ ի վեր իրենց պաշտօնաթերթ «Իւմանիթէ»ի մէջ այս ուղղութեամբ հրաւէր կը կարդան. պատերուն վրայ ազդեր փակցուցած են եւ թռուցիկներ կը ցրուեն ամէն կողմ՝ բռնութեամբ խանգարելու համար կիրակիի եւ երկուշաբթիի այս հանդէսները:

Ներքին նախարար Անտրէ Թարտիէօ Փարիզի ոստիկանական տեսուչ Պ. Քիափի հրահանգեց՝ ձերբակալել և դատական իշխանութեանց յանձնել բոլոր ցուցարարները, ինչպէս նաեւ անոնք որ համայնավար թռուցիկներ ունին իրենց ձեռքը:

Ոստիկանութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է՝ թոյլ չտալու համար որ խանգարուին հանդէսները:

Հարցաքննիչ դատաւոր Տըլալէ դատական հետապնդումի ձեռնարկած է «Իւմանիթէ»ի դէմ՝ այս առթիւ իր հրատարակած գրգռիչ յօդուածներուն համար:

Հայ գաղթականներու տեղաւորումը

Պէյրութի կաթող. փոխանորդ Եղիշէ եպս. Կարօեան այցելած է գաղթականաց տեղաւորման յանձնախումբի ներկայացուցիչ հազարապետ Լաֆալին եւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցած անոր հետ՝ հիւղաւաններու պարպումին եւ անոնց էշրէֆիէ փոխադրութեան շուրջ:

Հազարապետը երկար բացատրութիւններ տուած է տեղաւորման իրենց ծրագիրներու մասին եւ հաւաստած որ իրենք ո եւ է շահ չեն ակնկալեր այս գործէն եւ լոկ հայ գաղթականներու ծառայելու մտահոգութիւնն ունին: Աւելցուցած է նաեւ որ նշանակուած վարձքերը ենթարկուած են մանրակրկիտ քննութեան:

Կարօեան եպս. խնդրած է որ նկատի ունենան հիւղաւաններու մէջ բնակող կարգ մը չքաւոր ընտանիքները, որոնք ոչ փոխադրուելու եւ ոչ ալ վարձք վճարելու կարողութիւն ունին եւ անկարող են իրենց օրապահիկը ապահովելու:

Հազարապետ Լաֆալ յայտնած է որ իրենք նկատի ունին արդէն այդ պարագան եւ Պ. Պիւրնիէն, որ մեկնած է Ջուիցերիա, պիտի աշխատի այդ նպատակին համար գումար մը ապահովելու:

Իսկ դպրոցի եւ եկեղեցիի համար բաւականաչափ հող տրամադրելու դիմումին պատասխանելով, խոստացած է յանձնախումբի ժողով՝ն նիւթ ընել եւ պաշտպանել այդ առաջարկը, ինչպէս կը հաղորդէ «Ազդակ»:

Թուրքիոյ վնասը 5,000,000 ոսկի

Եփրատ գետի վերջին յորդումին պատճառաւ Թուրքիոյ ունեցած վնասները կը հաշուուին 5 միլիոն ոսկի: Բազմաթիւ գիւղեր բոլորովին անհետացած են. հարիւրէ աւելի մարդկային կորուստներ կան. 10.000 կենդանիներ տարուած են:

Ճեմալ փաշայի կախաղանները

Պէյրութի մէջ, Մայիս 6ին, Ճէմալ փաշայի կողմէ կախաղան բարձրացած 14 Լիբանանցի երեւելիներու տարեդարձին առթիւ՝ տեղի ունեցաւ յիշատակի հանդէս մը: Բազմաթիւ երեւելիներ, դպրոցական ուսանողներ եւ նահատակներու պարագաներ, թափօր կազմած Պուրճի հրապարակէն ուղղուեցան մինչեւ Աւազուտքի գերեզմանոցը, ուր ամփոփուած են նահատակներու մարմինները:

Արտասանուեցան ճառեր: Թափօրը երեկոյեան ժամը 7ին վերադարձաւ գերեզմանատունէն՝ երգելով Լիբանանի ազգային երգը:

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Յ. Խաչատուրեան, Սուք-Աճրաս (Ալճերի)	100
Նախորդ գումար	7090
Ընդհ. գումար ֆր.	7190

ՏՕՆԻ ԱՌԹԻՒ

Վաղը, երկուշաբթի, տպարանը փակ ըլլալով, «Յառաջ»ի յաջորդ համարը լոյս կը տեսնէ չորեքշաբթի օր:

«Կոմս Ցեփլին»ի գլխուն եկածները

Երէկ գրեցինք թէ շարժիչ մեքենաներէն երկուքը աւրուած ըլլալով, *Կոմս Ցեփլին* հրաժարեցաւ դէպի Ամերիկա ճամբան շարունակելէ եւ որոշեց վերադառնալ Ֆրիտրիխսհաֆէնի իր կայանը:

Ֆրանսական հողը հասնելուն, սաստիկ փոթորիկի մը բռնուեցաւ: Շարժիչ մեքենայ մը եւս խանգարուած ըլլալով, հսկայ օդապարիկը չէր կրնար դիմադրել հովերուն եւ յառաջանալ ուզուած արագութեամբ: Կացութիւնը տագնապալից էր եւ պէտք էր ճար մը գտնել՝ թէ՛ օդանաւը եւ թէ ճամբորդները ազատելու համար: Տոքթ. Էքընէր հասկցաւ թէ չպիտի կրնար Գերմանիա հասնիլ, ուստի եւ վայանսի վրայ հասած ատեն, անթելով օգնութիւն խնդրեց Ֆրանսական պահակազօրքէն, որ օգնեն իրեն՝ յարմար տեղ մը ցամաք իջնելու համար:

Ցեփլինը ժամերով թափառեցաւ ֆրանսական երկինքին մէջ եւ ուրբաթ իրիկուան դէմ, օգտուելով հովին մեղմանալէն, Ռոն գետի երկայնքն ի վար իջաւ: Ժամը 19.10ին Մարսէյլէն 20 քիլոմեդր հիւսիս կը գտնուէր՝ ուղղուելով դէպի Թուլոն, ուր հասաւ ժամը 20.55ին:

Ֆրանսական նաւային իշխանութիւնները Թուլոնէն բաւարար թիւով նաւազներ եւ մասնագէտներ փութացուցած էին Քիւէր-Փիէրֆէօ, ուր կը գտնուի ֆրանսական միակ ղեկաւոր օդապարիկին՝ կորուսեալ *Տիքսմիւտի* կայանը: Շնորհիւ Ֆրանսացիներու ասպետական աջակցութեան, «Կոմս Ցեփլին» հանգիստ ու անվտանգ վար իջաւ հոն: Տոքթ. Էքընէր շնորհակալութիւն յայտնեց Ֆրանսացիներուն՝ իրենց բարեացակամ օժանդակութեան համար: Ճամբորդները տարուեցան Թուլոն՝ ուր տեղաւորուեցան պանդոկներու մէջ:

Գերմանիայէն հինգ շարժիչ նոր մեքենաներ պիտի բերուին Քիւէր: Նորոգութիւնները պիտի տեւեն ութ օր: Անկէ վերջ, Տոքթ. Էքընէր պիտի վերադառնայ Ֆրիտրիխսհաֆէն:

Գերման մամուլը մեծ գովեստով կը խօսի ֆրանսական իշխանութեանց հոգածութեան վրայ:

Ակադեմականի մը կնոջ թշուառութիւնը

Ուրբաթ կէսօրէն յետոյ, Փորթ-Սէն-Մարթէնի ոստիկանատունը ներկայացաւ յիսուննոց կին մը եւ ոստիկանապետին ուղղուած գոց նամակ մը ձգելով հեռացաւ:

Քիչ վերջ, ոստիկանապետը հասնելով բացաւ նամակը ու կարդաց: Ստորագրողն էր Մառի-Լուիզ Քափիւ, հանգուցեալ ակադեմական եւ յայտնի թատերագիր Ալֆրէտ Քափիւի կինը, որ կ'ըսէր.

«Կործանած, ամէն միջոցէ զուրկ, բոլորէն լքուած, միայն մահը վերջ պիտի դնէ յուսահատութեանս ու թշուառութեանս»:

Ոստիկանապետը անմիջապէս գնաց Անթըրփօ փողոց թիւ 35ի պանդոկը, ուր կը բնակէր տիկին Քափիւ 200 ֆրանքնոց համեստ սենեակի մը մէջ, բայց մարդ չգտաւ: Պանդոկի տիրուհին հետեւեալ տեղեկութիւնները տուաւ.

— Տիկ. Քափիւ մեր վարձակալն է անցեալ նոյեմբերէն ի վեր: Յաճախ կը պատմէր թէ՝ ամուսինը մեռած ատեն 800,000 ֆրանքի պարտք մը ձգած էր: Գոհարեղէններն ու ստացուածքները ծախելէ վերջ, տիկին Քափիւ յօժարած էր համեստ կեանք մը վարել: Ալֆրէտ Քափիւի թատերգութեանց հեղինակի իրաւունքները գրեթէ ամբողջութեամբ մնացած պարտքերը վճարելու կը յատկացուէին: Երկու ամիսէ ի վեր, տիկ. Քափիւ սենեակի վարձք չէր վճարեր: Բոլորովին միջոցներէ զուրկ էր. խղճալով, դրամ փոխ տուինք իրեն՝ որպէսզի կարենայ ապրիլ: Վերջին օրերս տիկինը սենեակին մէջ փակուած, ժամերով կուլար:

Կը կարծուի թէ տիկին Քափիւ անձնասպան եղած է՝ նետուելով Սէն-Մարթէնի ջրանցքին մէջ: Զայն գտնելու համար եղած բոլոր ջանքերը ապարդիւն անցան:

Գերման համայնավարներուն դէմ

Համպուրկ քաղաքի Ծերակոյտը պաշտպանման վիճակ հրատարակեց Համպուրկի հողամասին վրայ՝ խեղդելու համար համայնավարներու շարժումը, որ հետզհետէ լայն համեմատութիւններ կը ստանայ: Ոստիկանութեան հրաման տրուեցաւ մայիս 17էն մինչեւ 21 ցրուել համայնավար ամէն հաւաքոյթ եւ արգիլել համայնավար թերթերու վաճառումը:

Ամեր. պատուիրակութիւն մը դէպի Ռուսիա

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ յառաջիկայ յուլիսին Ռուսիա պիտի հասնի ամերիկեան պատուիրակութիւն մը, որուն մէջ ներկայացուցիչներ պիտի ունենան առեւտրական, ճարտարարուեստական եւ սեղանաւորական 100 կարեւոր տուներ:

Ամերիկեան կառավարութիւնը չի հակառակիր պատուիրակութեան ճամբորդելուն: Ռուսեւամերիկեան առեւտրական սենեակը մասնաւոր հրաւէր ուղղեց Ամսթէրտամի միջազգային առեւտրական սենեակի ամերիկեան պատուիրակներուն, մասնակցիլ խորհրդային Ռուսիա այցելող պատուիրակութեան:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՏԻԳՐԱՆ ԽԱՆ ՔԷԼԷԿԵԱՆ Պարսկաստանի աղէտեալներուն համար 5000 ֆրանք յանձնած է Փարիզի Պարսից դեսպանատան:

ԼԵՀԱՍՏԱՆի մէջ սով կը տիրէ: Վիլնայի շրջանի բնակիչներէն 80,000 հոգի սովամահ մեռնելու վտանգին տակ են: Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք կ'առնէ աղէտեալները պարենաւորելու համար:

ԻՏԱԼԻՈՅ Թագաւորը, Թագուհին, իշխանուհիներ Ճովաննա եւ Մարիա *Սավուա* զրոսանաւով ճամբայ ելան դէպի Հռոդոս կղզին: Իտալական մարտանաւեր կ'ընկերանան իրենց:

ՐԱՖՖԻ

Անցեալ տարի լրացաւ Րաֆֆիի մահուան քառասնամեակը: Մ. Վարանդեան այս առթիւ սկսած է հրատարակել, «Հայրենիք» ամսագրի Ապրիլի թիւին մէջ, ուսումնասիրութիւն մը, որմէ կը քաղենք հետեւեալ հատուածները.— ԽՄԲ.

«Կայծեր»ը վերստին առջեւն է: Ոգեւորութիւնն ու վհատութիւնը, վիշտն ու ազգային արժանապատուութեան եւ հպարտութեան զգացումը փոխն ի փոխ կը պաշարեն զիս: Այդ Կարօններն ու Ասլանները, որսորդ Աւօներն ու վարպետ Փանոսները, Մելիք Մանսուրներն ու Դալի Բէչիչները այլեւս վիպական անձնաւորութիւններ չեն, որոնք աւելի քառասուն տարի առաջ, մեր պատանեկան աչքերու առջեւ կը սահէին որպէս խաբուսիկ ուրուականներ,— անոնք իրական դէմքեր են, որոնց թիւը լեգէոն եղաւ Հայոց մէջ, եւ եթէ Րաֆֆին վեր բարձրանար գերեզմանէն, 1897, 1903, 904, 905, 915, 918 թուականներուն եւ տեսնէ՛ր մեր յեղափոխական առաքեալներն ու գինուորները իրենց բարոյական անհասանելի մեծութեամբ, տեսնէր մեր զինակիր, ինքնապաշտպան խմբերը, որոնք անհամար շարքերով կ'անցնէին հայրենիքի լեռ ու ձորերէն եւ ահաւոր պայմաններու մէջ, ամէն վայրկեան մահը աչքերնին առած, կը կատարէին իրենց դժնդակ պաշտօնը, տեսնէ՛ր Սասնոյ, Զէյթունի, Վասպուրականի գեղեցիկ ընդվզումները եւ ֆեդայիներու ստորերկրեայ աշխատանքը մութ ու խոնաւ նկուղներում, հազարաւորվտանգներով շրջապատուած, տեսնէ՛ր հայ ըմբոստներու դաւադրական աքտերը, որոնցմէ մէկ քանիսը զարմանք ու հիացմունք յարուցին քաղաքակիրթ ազգերու մէջ, տեսնէ՛ր նոյն ռազմիկներու լեգէոնը Կովկասումթուրք հայկական բախումներու մէջ, եւ ապա տեսնէ՛ր Սարդարապատի, Ղարաքիլիսի ճակատամարտները — որոնցմէ ծնաւ Հայոց առաջին Հանրապետութիւնը — տեսնէ՛ր մի խօսքով, մեր ամբողջ ազատագրական հերոսամարտը վերջին քառասուն տարուան ընթացքին,— պիտի խորհէր, անտարակոյս, որ «Կայծեր»ի հերոսները գերազանցուած են լայնօրէն, որ հայկան փոքրիկ համայնքը, ցաք ու ցրիւ, դարերով անմիաբան ու պառակտուած, դաւամոլ եւ նիւթապաշտ, հրաշքներ է գործեր ի դէմս իր մարտնչող տարրերու, հրաշքներ ո՛չ միայն անձնազոհութեան ու կորովի, այլ եւ ներքին համերաշխութեան ու համագործակցութեան, պիտի խորհէր, որ ազգային ազատութեան մեծ գործին լծուեր է Հայոց պատմութեան մեծագոյն ու գեղեցկագոյն սերունդը...

Այո՛, իրականութիւնը գերազանցեց վէպը եւ այնուամենայնիւ — այստեղ է անողոք ու մորմոքող վիշտը, երբ վերստին կը կարդան «Կայծեր»ը — այնուամենայնիւ, չնայած հայ լեգէոններու արիութեան հրաշքներուն, որոնք ամէնէն ալեկոծ եւ յորձանուտ ծովին մէջ քանի մը անգամ մօտեցուցին հայկական նաւը փրկարար նաւահանգստին, անգամ մը նոյն իսկ տարին հասցուցին մինչեւ նաւահանգիստ (1918ին), չնայած այդ արիւնալի եւ անզուգական դիւցազնամարտին, մենք տակաւին ճամբու կէսին ենք եւ այս գիրքը յիսուն տարի յետոյ դեռ չէ՛ հինցած, տարաբախտաբար, դեռ չէ՛ մոռցուած, այլ կը պահպանէ յաւիտենական, տխուր, սարսափեցուցիչ այժմէութիւն մը...: Րաֆֆին, որպէս քաղաքական, յեղափոխական վիպագիր, չէ մեռեր, չուզե՛ր մեռնիլ. նա ողջ է, ներկայ է ամենուրեք, գաղափարական երիտասարդութեան ժամադրավայրերում — չէքսպիրեան դաժանադէմ եւ պատմագող ուրուականներուն պէս — ներկայ է՝ թէ ցիրուցան գաղութներու եւ թէ նոյնիսկ տարակոնական օրէնքներու տակ հեծեծող բնաշխարհի հայութեան մէջ...: «Խորհրդային Հայաստանի դրադարաններէն հայ պատանիները — աշակերտներ եւ ուսանողներ — շարունակ Րաֆֆի եւ Ահարոնեան կ'ուզեն» — այսպէս կ'ազդարարեն անզանգի շեշտերով իրենք իսկ՝ հայրենիքի նոր տէրերը...:

* * *

Եւ վերստին կը յիշեմ 80ական թուականները, մեր Sturm and Drangի անմոռանալի շրջանը: Մին միւսի ետեւէ հրապարակ կը նետուին Վիպասանի բեղմնաւոր գրչի արտադրութիւնները — Ջելալէդդին, Խենդ, Կայծեր, Դաւիթ Բէկ, Խաչագողի Յիշատակարանը, Ղարաբաղի Աստղագէտը, Սամուէլ եւայլն— որոնք անսովոր արագութեամբ կը տարածուէին ու կը սպառուէին. երիտասարդութիւնը անհուն խանդավառութեամբ կը դիմաւորէր իւրաքանչիւր հատոր եւ բառացի կը կլլէր հաբիւրաւոր էջերը: Ձեռքէ ձեռք կ'անցնէին մանաւանդ «Կայծեր»ը: Օր մը Բարսեղ Զաքարեան — նոյն Շուշուայ արքունական դպրոցի դասընկերս — յուզուած ձայնով ըսաւ ինծի, որ մէկ գիշերուան մէջ վերջացուց այդ գրքի երկու հատորներու ընթերցումը: Սիրուն աչքերը մարեր էին յոգնութենէն եւ բիբերը կարմրեր արցունքներէն: Այդ այն Զաքարեանն էր որ ատկէ չորս տարի յետոյ, 1891ին անցաւ Ժընեւ, ընկերային գիտութիւններ ուսումնասիրելու, բայց երկու տարին չանցած, կիսատ ձգեց ուսումը,հրաժեշտ տուաւ իր սիրած համալսարանին, գնաց Աթէնք, Հնչակեաններու կեդրոնը՝ իր ուժերը տրամադրելու ազատութեան կռուի համար: Եւ զրկուեցաւ Փոքր Ասիա, Մարզուան...

* * *

Մեծ մարդիկ իրենց պատմական միջավայրի ծնունդ են, անտարակոյս, սակայն անոնք ալ իրենց հերթին կը հանդիսանան ծնող ու մղիչ նոր ուժերու, որ դուրս կը կոչէն ցեղի արգանդէն իրենց հրեղէն մարգարէական ու առաքելական բարբառով:

Այդպէս — Րաֆֆին:

Անկէ առաջ եղել էր Խրիմեան եւ Վարագի ուխտը իր «Արծիւ Վասպուրականի»ով,որ տարիներ շարունակ հայրենասիրութիւն էր քարոզել, երբեմն նոյնիսկ ինքնապաշտպանութիւն ու ըմբոստացում (մասնաւորապէս Սրուանձտեան վարդապետի գեղջկական պատկերներով): Եղել էր Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան իր «Դու զով խնդրեա»ով ու այլ հայրենաշունչ երգերով: Եղել էր Միքայէլ Նալբանդեան իր«Ազատն Աստուած» ով,«Մեր Հայրենիք»ով եւ «Հիւսիսափայլ»ի ազատաշունչ յօդուածներով: Եղել էր — Last but not least — Հայր Ալիշանը իր բազմավէպեան ոտանաւորներով ու որոտընդոստ քերթուածներով:

Ոչ մէկը կրցաւ ստեղծել համազգային հեղեղ մը:Րաֆֆիի ժամանակը տարբեր էր, անշուշտ Ռուսաստանը, Թուրքիան Բալկանները բռնուած էին աննախընթաց փոթորիկով: «Հիւանդ Մարդը» ճգնաժամային օրեր կ'ապրէր: Եւ ահա փոթորկոտ ու տագնապալից ժամանակը դուրս կոչեց իր մեծութեան համապատասխան մարդը հայկական միջավայրում — «Կայծեր»ի հեղինակը...

Տարբեր էին ժամանակները, բայց տարբեր էին եւ իրենք հայ պատմական դէմքերը: Ոչ մէկը անոնցմէ չէր կարող չափուիլ Րաֆֆիի հետ՝ ոչ իբրեւ վիպասան ու բանաստեղծ, ոչ իբրեւ քարոզիչ, հրապարակագիր: Տարբեր էին անոնք իրենց իմացականութեան ուժով, լեզուով ու ոճով, թափով ու սլացքով: Ալիշան, Նազարեան, Նալբանդեան, Պէշիկթաշլեան, Շահազիզ եւ աւելի նորերը Ծերենց Պատկանեան, Պռօշեան, Արծրունի եւայլն — բանաստեղծներ, վիպասաններ ու հրապարակագիրներ — իրենց ահագին կարողութիւններով հանդերձ սովորական տաղանդներ էին (*), Րաֆֆին — հանճար: Անոնք դեղնակտուց ծիծեռնակներ էին, Րաֆֆին — արծիւ, որ թեւատարած եւ տիրական կը ճախրէր Հայոց հորիզոններում:

Զգիտեմ՝ հայ ազգը ծնե՞ր է երբ եւ իցէ աւելի մեծ դէմք, քան փայլաջուկցի այդ երբեմնի վաճառականը: Ինծի կը թուի, թէ տասնեւհինգ դարու հայկական մշակոյթի տարածութեան վրայ նա կանգնած է միայնակ, անզուգական, ինչպէս Շէքսպիրը բրիտանական ազգի մէջ, Դանտէն՝ Իտալիայում, Տոլստոյը՝ Ռուսաստանում: Հայութիւնը ծներ է մի այլ տիտան, նոյնպէս բնածին եւ ինքնուս (autodidacte), ինչպէս Րաֆֆին, նոյնպիսի հրեղէն, փոթորկաշունչ խառնուածքով (դէթ կեանքի առաջին շրջանում), նոյնպիսի բուռն հայրենասիրութեամբ եւ տիրական հմայքով — ծներ է ոչ հեռու պարսկական Փայաջուկէն՝ Հայոց Վասպուրականում... Մկրտիչ Խրիմեանը: Բայց սա չունէր միւսի վերլուծող իմացականութիւնն ու խօլական երեւակայութիւնը, չունէր անոր ստեղծագործող կարողութիւններն ու գրիչը եւ գուցէ աւելի մեծ սիրտ մըն էր, քան մեծ միտք:

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

(*) Ի բաց առեալ Թերեւս Նալբանդեանը, որ, անտարակոյս, ամէնէն օժտուածն էր այդ շարքի մէջ:

111.— ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ ՊԱՆԴՈՒԽՏԻՆ ԵՐԳԸ

Ի՛նչ աղուոր կ'ըլլայ վարդին տեւեւր,
կրակ ես լեցուցեր սրտիս վերեւը.
Կը մեռնիմ չի կտրես սիրուդ բարեւը:
Մեռնիմ նայուածքիդ, չիկայ քեզի պէս,
Այրեցայ, վառեցայ եղայ քէօզի պէս:
Սենեկիս մէջ ի՛նչ աղուոր է պատկերդ,
Ամէն օր կը տեսնեմ քու սիրուն դէմքդ,
Գրիչով են քաշած բարակ յօնքերդ,
Շաֆէնի կը նմանի պայծառ աչերդ:
Ի՛նչ աղուոր կը բացուին գարնան վարդերը,
Ի՛նչ հասրէթներ կը քաշեն պանդուխտներուն տէրերը.
Քաշածնիս չեն քաշեր լեռներ, քարերը,
Չեմ կրնար համբերել նեղ են դարերը:
Ցալղա, տալղա կ'ըլլայ Պոլիսու ծովը,
Ի՛նչ անուշ կը փչէ սէվտային հովը.
Տէրը նասիպ ընէր, երթայի քովը,
Առնէի մուրատս, իրնայի ծովը:
Մի՛ գովէք Ստանպօլ երկիրը զատ է,
Ցախտակը տեւօշէկ է, չոր քարը բարձ է.
Վա՜յ անոր տիրոջը,աչերը լաց է,
Երկու ձեռքն երեսին, մէնտիլը թաց է:
Եկո՛ւր եղբայր, եկո՛ւր, անուշիկ բարի.
Քանի չեմ տեսեր, մէկ օրս է տարի.
Ձեռքէդ ալ ջուր մը տուր,կրակս մարի,
Զարկիր, կրակ տուիր, կ'այրիմ, կը վառիմ,
Մարուեր եմ ջուրի պէս, ճամբադ կը նայիմ:
Պիւլպիւլը կը կանչէ ծանր բարակ է.
Ղարիպ եղողին սիրտը կրակ է.
Ղարիպին տեղուանը չայիր չիման է,
Բոլորին լուս աշխարհ, ինծի տուման է:
Առտուն ելնեմ ժամ երթամ Թը ուխտերուն.
Թո՛ղ ողորմի սա արիւնած սըրտերուն.
Անծրեւ Թո՛ղ գայ վեր սա կանաչ արտերուն,
Շո՛ւտ Թո՛ղ գթայ մեզի նման որբերուն:
Ջուխտակ աղաւնոց պէս պաղջան կ'իջնէինք.
Թեւ Թեւի կուտայինք, ջուխտ ժուռ կուգայինք.
Բարեկամաց մէջ սիրով մենք էինք.
Աս դէպքերը չըլլար, զատուիլ չունէինք:

Հաւաքեց՝ Ե. Գասեան

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ
"ԸՆԿԵՐ,, ԿԱՐԱԽԱՆԻ ՆՈՒԷՐԸ...

Հազիւ նախորդ նամակս նամակատան յանձնած, տակաւին արտաքին նախարարին ճառը եւ Մամուլի բոլշեւիկները խարազանող յօդուածները բերնէ բերան շրջագայութենէ չինկած Մոսկուայի անթելը կը շտապէ յայտնել բոլորի՛ն,բոլորի՛ն, բոլորին «ընկեր» կարախանի յաջտարարութիւնը պարսիկ դեսպանին, ճիշդ այնպէս, ինչպէս «տէրը ծառային» հրաման կուտայ:

Իրաւացի նոր յուզում ծագած է ոչ միայն քաղաքական շրջաններու, այլեւ ամբողջ մայրաքաղաքին մէջ, մանաւանդ երբ «ընկեր կարախանի պաշտօնական սպառնալիքը կը հաստատէ այն ենթադրութիւնը, թէ «Իզվեստիա»ն վերէն արուած հրահանգով էրորտպարան դրկեց իր ծանօթ յօդուածը:

Այս առթիւ «Նահիդ» կը գրէ ապրիլ 20ի խմբագրականով.

— «Կանաչ գիրքերու բովանդակութեանց վկայութեամբ, երբեք ցարական արտաքին նախարար հանդուգնեալ պարոն Սազանօֆի ոճը իր դիւանագիտական արտայայտութիւններուն մէջ այսքան խիստ ու անփափկանկատ չէ եղած, որքան «սոցիալիստական» խորհրդային արտաքին կոմիսար «ընկեր» կարախանի այն ոճը, զոր գործածած է Ռուսիոյ մէկ հարեւան, բարեկամ, դաշնակից անկախ պետութեան դեսպան պարոն Մօշավէր օլ Մամալէքին ըրած յայտարարութեան մէջ:

«Այս կրակոտ կարմիր վարդերը, զորս ընկեր կարախանը պարոն Մօշավէր օլ Մամալէքի միջոցով եւ Մոսկուայի անթելով մեզ եւ մեր երկրին կը մատուցանէ, կը վառի եւ կ'այրէ իւրաքանչիւր Իրանցի հայրենասէր անհատի էութիւնը, համբերութիւնը եւ ինքնասիրութիւնը:

«Իզվեստիա»յի նուէրները ! կարախանի նուէրները... !

«Իզվեստիա»յի բովանդակութենէն եւ կարախանի արտայայտութիւններէն զորս կարելի է նմանցնել հիւսիսային նուէրներու, կը պարզուին որ տօներէն առաջ եւ տօներէն յետոյ (*) այն լուրերն ու ըսի-ըսաւները եւ այն քամիներն ու փոթորիկները, փոշիներն ու աւազապտոյտները բուն իսկ այս նուէրներու նախաբանն էին, քանի որ բոլոր փոթորիկներու եւ հողմապտոյտներու վերացման եւ օդերու մաքրուելուն հետ անմիջապէս այս նուէրներու գլուխը գտնուեցաւ քաղաքական ու դիւանագիտական բուրաստանին մէջ:

«Այս նուէրներն են որ դեղին ու վարդաջուրի հոտ կուտան...»:

կարախանը բաւական չէ, որ կը հրամայէ Օնսարին՝ յարգել Աֆղանիստանի անկախութիւնը, սահմանամերձ աւազակները զսպելո պատրուակով զօրք չմտցնելանիշխանութեան մատնուած հարեւան երկիրը, թշնամի չհամարուելու համար արեւելեան ազգերու առաջդիմութեան գործին,այլեւ միաժամանակ հրահանգ կուտայ Թէհրանի կարմիր դեսպանին՝ նոյն անտեղի եւ անվայել սպառնալիքը կարդալ Իրանի մայրաքաղաքին:

Այս նմանը չտեսնուած ոտնձգութեան դէմ կեդրոնի մամուլը կը հրաւիրէ կառավարութիւնը՝ չբաւականանալ արտաքին նախարարին խորհրդարանի վերջին նիստին մէջ արտասանած ճառով, այլ հրապարակով բոլշեւիկներու երեսին նետել այն բոլորը, ինչ որ պէտք էր ըսել, բայց չէ ըսուած, պատռել դիմակը այդ կեղծ բարեկամներուն, համապատասխան ընթացք բռնել խօսքով հաշտարար, բայց գործով կռիւ սերմանող արեւելքի կեղծ ազատարարներուն հանդէպ, բայց ոչ իրենց գործածած անպատկառ ոճով, այլ ինչպէս վայել է պարկեշտ պարսիկ ժողովուրդին: Ռուսիոյ այս անսպասելի պաշտօնական «Ելոյթ»ը կը նմանցնեն երախան սուր-սուր քարերու վրայ վազցնող անզգոյշ ու տգէտ դայեակին, որ փոխանակ քարերու վրայ ինկած ու քիթ պռունկը ջարդուած երախային վէրքերը կապելու, կը սկսի քարերը թակել, ըսելով բժշկութեան կարօտ վիրաւորին.

— Մի լար, տես, կը պատժեմ քեզ վիրաւորող քարերը:

Այս օրինակով կը պատկերացնեն Ռուսիան՝ դայեակ, Աֆղանիստանը՝ երախայ, Պարսկաստանը՝ քար, գտնելով միաժամանակ, որ Պարսկաստանը չէ եղած այն քարը, որու վրայ խաղացեր է երախան դայեակին թելադրանքով եւ ջարդեր իր քիթն ու բերանը:

կարախանը ի մէջ այլոց կը պահանջէ, որ պարսիկ կառավարութիւնը պարզ յստակ եւ անկեղծօրէն յայտարարէ թէ ի՞նչ է իր դիրքը աֆղանական անցուդարձի մասին: Եւ պարսիկ մամուլը նոյնքան իրաւունքով կըհարցնէ թէ՝ երբ եւ է բոլշեւիկ քաղաքագէտները այնքան անկեղծ ու պարզ խօսեր ե՞ն, ինչպէս պարսիկ նախարարը խօսեցաւ յանուն իր կառավարութեան արտաքին քաղաքականութեան. կամ անկեղծութիւն պահանջող կարախանները երբ եւ է կրցե՞ր են յարգել օրը ցերեկով ի լուր աշխարհի յայտարարած իրենց խոստումները եւայլն, եւն.:

Բայց, ինչպէս տեղին կը նկատէ «Նահիդ», ամէնէն լաւ պատասխանը կրնան տալ փէհլեւիի եւ Ռէշտի պարսիկ վաճառականները որոնք գործի մէջ շատ լաւ ճանչցած են բոլշեւիկները:

Ռուս պարսկական դաշնագրերէն յետոյ, երբեմն որոշ թերթեր ակնարկներով միայն կ'արտայայտուին բոլշեւիկ աշխարհակալութեան մասին: կարծէք թէ ամէն էր պէտք, որ բոլորը մէկէն լեզու առնեն եւ արդար. զայրոյթով պարսիկ ժողովուրդին առջեւ բանան այլանդակութիւնը իր ամբողջ մերկութեամբ: կ'ուզէի շատ օրինակներ բերել, սակայն առայժմ կը բաւականանամ մէկով:

Համաձայն դաշնագրերու, այս երկրի շահերուն վնասող բոլոր քայլերէն խուսափելու պարտաւորութիւնը իր ստորագրութեամբ ստանձնած կրէմլինը իրականին մէջ չի քաշուիր նոյնիսկ Պարսկաստանի մէջ վնասակար մրցումներ կատարել իր առեւտրական գործառնութիւններուն մէջ: Այն օրէն երբ շինուեցաւ Թէհրան — Մօշամարէ խճուղին, որով կարելի է երկրի կեդրոնէն երեք օրէն հասնիլ Պարսից ծոցի նաւահանգիստը,—կարճ եւ աժան ճանապարհ Մէքքէ ուխտի գացողներու համար,— ռուսական փոխադրական ընկերութիւնը սկսաւ «ռէկլամ»ներով ողողել ամբողջ երկիրը, ուխտաւորները Ռուսիոյ ճանապարհով սրբավայր տանելու ամէն դիւրութիւն խոստանալով:

Ինչպէս ուրիշ, նոյնպէս եւ այս առթիւ կը գերազանցէր, փոխանակ ըսածներուս եւ կարգադրածներուս ամփոփումը հաղորդելու, նոյնութեամբ թարգմանել պարսիկ թերթէն կտոր մը, որ այնքան բնորոշ է բոլշեւիկեան խօսքի ու գործի հակասութեան անխտաճանաչման տեսակէտէն.

— «Մենք գոնէ ուրիշներէն օրինակ չենք առներ: Անոնք (բոլշեւիկները) հաճիները «բուրժուա» եւ «գող» կը համարեն, անոնցմէ ամէն օր հարիւր հազարաւորներ, ինչ ազգէ ալ ըլլան, կը յանձնեն Չեկային՝ գնդակահարելու ու սպաննելու համար, եւ սակայն հաճիներու գրպանները պարպելու եւ դրամ կորզելու համար, ամէն օր շրջաբերականով փաճակի մէջ կանգնած կամ ուսկի ջրափողի տակ ձեռքը դէպի երկինք նստած հաճիներու գոյնզգոյն յայտարարութիւնները պատերուն կը փակցնեն եւ հաճիները իրենց ճանապարհով դէպի Հաճ կը հրաւիրեն»:

Մեզի համար նորութիւն է, որ իրենց երկրին մէջ եկեղեցիներ ու մզկիթներ քանդող, տէրտէրներ ու մոլլաներ գնդակահարող, կրօնքի գաղափարը ջնջելու կոչուած այս մարդիկը հարեւան երկրին մէջ կ'ուժեղացնեն կրօնականութեան հիմքերը — Հաճիները հաճ կը հրաւիրեն: Անոնք մէկ կողմէ կը զոհեն սկզբունքը դրամի համար, միւս կողմէ այդ զոհողութեան գնով կը պակսեցնեն դաշնակից երկրին Թէհրան — Մօհամարէ խճուղիի վրայ գործող ինքնաշարժներու եկամուտը: Եւ ի տես այս ակներեւ խաչագողութեան, պարսիկ հրապարակագիրը հետեւեալ դառն հեգնանքը կը նետէ Արեւելքի ազատարարներուն.

— «Ի՞նչ ընենք. «Իզվեստիա»ն եւ կարախանը իրենց ապրանքը մրցումի դրին մեր ապրանքին դէմ եւ բնականաբար մեր ապրանքի շուկան ինկաւ ու թուլցաւ»:

Իրօք, ի՞նչ կրնան ընել իւրաքանչիւր տնտեսական տիրապետութեան կը յաջորդէ քաղաքական տիրապետութիւնը:

Ցեղին չէ՞ նմանցնել.

—Եւ այսպէս խօսեցաւ...կարմիր Մարքսը: Բայց նաեւ այն երկրին մէջ, ուր ատենով,

— Այսպէ՛ս խօսեցաւ Զրադաշտ ։...

Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՄԷՋ

ԴԱՄԱՍԿՈՍ 29 ապրիլ (Սեփ. թղթ.).— Երէկ, կիրակի առաւօտ. ժամը 10ին ընդհանուր նահատակաց տօնին առթիւ սգահանդէս տեղի ունեցաւ «Յառաջդիմասիրաց Ցան» մէջ, նախաձեռնութեամբ սրահին վարչութեան:

Երկսեռ բազմութիւն մը փութացած էր իր յարգանքի տուրքը վճարելու մեր անշիրիմ նահատակներուն:

Նախագահ Պ. Կ. Գափամճեան վեր առնելով օրուան նշանակութիւնը, հանդիսականները հրաւիրեց մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել նահատակներու յիշատակը: Ցետոյ երգչախումբը երգեց «Մեր Հայրենիք»ը:

Օրուան բանախօսն էր Պ. Տ. Գալըպճեան, որ խօսեցաւ տօնին նշանակութեան եւ անկէ մեր քաղելիք դասերուն մասին: Շեշտեց այն պարագան թէ՝ միայն լալ ու ողբալու համար չենք հաւաքուած, այլ նահատակներու յիշատակը ոգեկոչելով սորվելու ենք անոնց իտէալը պահանջներ, անոնց մեզի ձգած աւանդը պաշտպանութեամբ հով պահել եւ ընթանալ

գծած ճամբէն, մինչեւ որ հայութիւնը հասցնենք ազատութեան եւ անկախութեան հանգրուանը:

Հանդիսականներէն պ. պ. Ջարեհ Տօնապետեան եւ Արսէն Տ. Երգարեան յուզիչ արտայայտութիւններով շեշտեցին հայութեան պահպանման անհրաժեշտութիւնը գաղութներու մէջ:

Պ. Ս. Պէքեարեան արտասանեց «Ուխտաւոր»ը, իսկ Պ. Յ. Ներսէսեան «Սեւ խաւար»ը, երկուքն ալ Ա. Ահարոնեանէն: Պ. Երուանդ Պօյաճեան մեներգեց «Հայաստան»ը եւ «Հայրիկ, հայրիկ»ը, Պ. Բարսեղ Պօյաճեան «Իմ սիրելի զաւակունք»ը:

Նախագահը ցաւ յայտնեց որ հանդէսը համազգային ծաւալով չի տօնուիր կարգ մը կազմակերպութիւններու անորակելի վերաբերումին պատճառաւ: Հանդէսը փակուեցաւ «Յառաջ նահատակով»:

Ըստ դպրոցական կանոնագրի ամէն տարի ազգ. երկսեռ վարժարանը կը փակուի հայրապետական կոնդակով ճանչցուած այս տօնին առթիւ: Եւ սակայն հոգաբարձութեան համայնավար եւ համայնավարամիտ քանի մը անդամները պաշտօնագիր կը ղրկեն վարժարանի տնօրէն Պ. Վարդան Երամեանին, որպէս զի դպրոցը չփակուի այն օրը, եւ դասաւանդութիւնները տեղի ունենան ըստ սովորականին...

Առաջնորդ Սուրէն վարդ. Քէմհաճեան, որ կրօնական եւ ազգային աւանդութեանց պահպանման գլխաւոր պատասխանատուն է, ինչո՞ւ չէ ուզած ցցուիլ մէկ երկու հոգիի խաղերուն դէմ եւ իր վեթօն չէ դրած, մանաւանդ որ Թաղականութիւն եւ հոգաբարձութիւն միայն իր կողմէ պաշտօնի կանչուած են: Ցետոյ ինչո՞ւ իր մատաղ սերունդը դաստիարակելու կոչուած ուսուցիչները ազգային նախաձեռնութիւն չեն ունեցած իրենց արդար բողոքը յայտնելու հոգաբարձութեան այս անմիտ կարգադրութեան դէմ:

*** Վերջին պահուն կ'իմանամ որ «Սօֆանիէ»ի գաղթակայանի հայ գաղթականներուն կառավարութեան կողմէ նոր ազգարարութիւն պիտի ղրկուի, որպէսզի առ առաւելն մինչեւ մէկ ամիս կայանի հողը պարպեն: Անոնք որ կ'ուզեն նոր գնուած հողին վրայ փոխադրուիլ, հոն պէտք է երթան. իսկ անոնք որ չեն ուզեր փոխադրուիլ, պէտք է քաղաք մտնեն: Խեղճ գաղթականներուն համար կը ստեղծուի տագնապալի կացութիւն, մանաւանդ որ յիշեալ գաղթականներէն շատեր անկարող են իրենց քսակէն շէնքեր շինել տալու, եթէ դուրսէն նիւթական օժանդակութիւն մը չըլլայ:

ԿԵԱՆՔԸ ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ ՄԷՋ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ, *12 Ապրիլ* (Սեփ. Թղթ.).— Կամաց կամաց հայկական կեանքը այստեղ իր բնականոն վիճակը կը ստանայ, գլխաւորաբար անոր համար որ վերջերս բաւական թիւով երիտասարդ ու կարող ուժեր եկան: Ճիշդ է թէ շուրջ 10 000 հայութիւն կայ, բայց ցաւօք սրտի պէտք է ըսել, որ գոյութեան կռիւն այնքան սուր է, բոլորը իրենց աշխատանքին լծուած հազիւ թէ ժամանակ կ'ունենան ի մի հաւաքուելու որ եւ է մշակութային աշխատանքի համար: Թէեւ կան զանազան հայրենակցական եւ այլ տեսակի միութիւններ, բայց առանձին, առանձին առած՝ անոնք շատ քիչ բան կ'ընեն, հակառակ որ մշակութային աշխատանքի ասպարէզը հոս չափազանց խոշոր է եւ պահանջը մեծ...:

Ապրիլ 7ին Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւնը երեկոյթ մը տուաւ՝ նուիրուած Վասպուրականի Ապրիլեան Հերոսամարտին: Այս առթիւ ըսենք թէ այս Միութիւնը իր հիմնադրութեամբ, Պուէնոս Այրէսի մէջ կը համարուի հիներէն մէկը: Զնայած իր սակաւաթիւ անդամներու տնտեսական վիճակին Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը կրցած է իր գոյութեան ընթացքին բաւական գործ կատարել, օրինակ դառնալով ուրիշներուն, որոնք նոյնպէս կազմակերպած են նման հայրենակցական միութիւններ: Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը հակառակ իր նիւթական պայմաններուն կրցեր է մինչեւ հիմա պէտք եղած օգնութիւնը ցոյց տալ այս կամ այն կարիք եղած պարագային: Ունի իր ներքին կանոնագիրը, կը գումարէ ժողովներ, առիթ ստեղծելով ի մի հաւաքուելու եւ լաւ գործեր կատարելու համար:

Ապրիլեան հերոսամարտի հանդէսը Վասպուրականի Հայր. Միութեան լաւագոյն ձեռնարկներէն մէկն էր: Տեղւոյս սրահներէն մէկուն մէջ բաւական թիւով հետաքրքրուող հայեր հաւաքուած էին:

Հակիրճ ճառով մը հանդէսը բացաւ Պ. Ա. Մաղաքեան: Եղան զանազան բանախօսութիւններ, որոնց յաջորդեց գեղարուեստական բաժինը, մասնակցութեամբ տեղւոյս երիտասարդ ուժերուն:

Բանախօսութիւններէն յետոյ քուէարկուեցան հետեւեալ երկու բանաձեւերը.—

1.— Տօնելով 1929 Ապրիլ 7ին Վասպուրականի հերոսամարտի 15րդ տարեդարձը, Պուէնոս-Այրէսի ներկայ հանդիսատես հայրենակիցներն ու համակրութիւնը հերոսներուն անունն անմահացնելու համար կ'որոշէ՝ առաջարկել Վասպուրականի Հայր. Միութեան վարչութեան իր փոնտէն առաջին հերթին որոշ գումար մը ղրկել Միջագետքի Վասպուրականցիներուն, զանոնք տեղաւորելու համար Մուսուլի շրջանը, իրաքի կառավարութեան յատկացուցած հողամասերուն մէջ:

2.—Կը յանձնարարէ Հայր. Միութեան վարչութեան անմիջապէս բանակցութեան մտնել եւ հրաւիրել Պուէնոս-Այրէսի բոլոր հայրենակցական միութիւնները կազմելու համար ընդհանուր ազգային կեդրոնական մարմին»:

Նկատի ունենալով Վասպուրականի Հայր. Միութեան ներկայ դրամական կարողութիւնը, մենք առաջին բանաձեւի մասին կը հրաժարինք որ եւ է բան ըսելէ, իսկ երկրորդ բանաձեւին համար կը սպասենք Վ. Հ. Մ. գործունէութեան:

Սմբատ Թորգոմեան

ԱՆԳԻՐ «ԳՈՂԹԱՆ»

Արեւը բոլորեր է
Լուսնակը նոր նորեր է.
Ա՜յ աղջիկ, քեզի համար՝
Քունը աչքէս կորեր է:

Ջրի ճամբան սառեր է,
Մաճը՝ բո՛ւռը տարեր է.
Կաքաւ-պոչիկ Թուխս տղան՝
Ուշ ու խելքս տարեր է:

—

Բեռներով կազ եմ բերեր,
Քեզ ոսկէ մազ եմ բերեր.
Հընդու անգին քարերէն՝
Գըլխիդ պըսակ եմ բերեր:

Տղա՜յ, կայներ ես պատին,
Կը նայիս արեգակին,
Արեգակ դէմքի՛դ մատաղ,
Արժան ըլլանք պըսակին:

—

Աղջի՛կ, մազերդ հիւսէիր,
Թուշդ երեսիս քըսէիր.
Եինէիր վարդի ծառին՝
Բլբուլի պէս խօսէիր:

Տեղ եմ ձըգեր՝ փոթ կուգայ,
Բարձ եմ դըրեր՝ սոթ կուգայ.
Մեռնիմ բոլոր գանգուրիդ՝
Մէջէն խընկահոտ կուգայ:

—

Աղջիկն եկեր՝ պար կ'ուզէ,
Մարգարիտներ՝ շատ կ'ուզէ.
Գեռ եւս պագ մը չը տուած՝
Ինծմէ անգին քար կ'ուզէ:

Կովի հորթը կապեցի,
Նըստայ տակը կըթեցի,
Սերն ու կարագը մեղրած՝
Քեզի սեղան փռեցի:

—

Ոսկի՞ց կուգաս յուշիկ-յուշիկ,
Ոտքըդ մտնայ վարդի փուշիկ,
Դուն պըզտըտիկ, պագդ անուշիկ:

Մընծուրի սարէն կուգամ
Քրտըներ եմ՝ ու կուլամ.
Եկո՛ւր, իմ անո՛ւշ եարըս,
Պագ մի չէ՝ երկուք կուտամ:

ՉԻԹՈՒՆԻ

ԳԻՐ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԿԻՍԱԹԱՒ ՇԼՈՒՄՊԵՐԺԷ ԵՒ ԲԻԶԱՆԴԻՈՆԻ ՀԱՅ ԿԱՅՍՐԵՐԸ

Անցած շաբաթ արձանագրեցինք յայտնի բիւզանդագէտ ալզասցի կիսաթաւ Շլումպերժէի մահը:

Հանգուցեալը Վիքթոր Լանկլուայէն վերջ Եւրոպայի մէջ միակ օտար գիտնական դրամագէտն էր, որ ունէր Ռուբինեանց շրջանի հայ թագաւորներու դրամներու ամենաճոխ հաւաքածոն: Այդ դրամներէն մէկ քանիներու մասին հրատարակած է առանձին ուսումնասիրութիւններ:

Շլումպերժէ անվիճելի հեղինակութեամբ մը գլխաւորաբար ուսումնասիրած էր բիզանդական կայսրութեան Ժ. եւ ԺԱ. դարերը՝ երբ մեծ դեր խաղացած են հայազգի կայսրերը: Շլումպերժէ հայ կայսրերուն մասին յայտնած է հետեւեալ կարծիքը («Հայ կեանք», 16 յունիս 1914, Փարիզ).

— «Հայերու խաղացած դերը մեծ, շատ մեծ եղած է բիւզանդական կայսրութեան մէջ: Անոնք տուած են այն ամենամեծ պատերազմիկ անձնաւորութիւնները, ինչպէս Յովհաննէս Զմշկիկ, զոր երբեք արտադրած ըլլայ բիւզանդական կայսրութիւնը: Այն երկու հազարէ աւելի ոսկիէ եւ կապարէ կնիքները զորս ուսումնասիրած եմ, զանազան առիթներու մէջ, եկեղեցականներու, վանականներու, զինուորականներու, կայսերականներու, նախանգապետներու վերաբերող, մեծ մաս մը կը պատկանի հայկական ծագմամբ մարդոց, որոնք ո՛ եւ է դեր խաղացած են: Իմ ճանչցած բոլոր Հայերս մեծ պատերազմիկներ եղած են, եւ Զմշկիկը մանաւանդ եղած է այն հոյակապ ռազմիկներէն մէկը, որ ցոլչափ կենդանի էր, վանած է հիւսիսէն Ռուսերու եւ հարաւէն Սարակինոսներու արշաւանքները, եւ այսպէս՝ պահպանած է ատեն մըն ալ՝ բիւզանդական քաղաքակրթութիւնը, նուազ քաղաքակիրթ ժողովուրդներու նուաճումներէն...»:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐԸ

Կռան Փալէի գեղարուեստներու ցուցահանդէսը բացուած է եւ պիտի տեւէ մինչեւ յունիսի վերջերը: Բազմաթիւ, օտար արուեստագէտներու կարգին, իրենց գործերը կը ցուցադրեն հայ նըկարիչներէն Ս. Շապանեան, Ա. Պապալեան, Շահնազար, Շ. Ադամեան, Ալխազեան, Օր. Ռ. Ազարեան, Տիկ. Ա. Բաբաեան: Արձանագործներու բաժնին մէջ կան Լ. Մուրատօֆ, Ս. Նալպանտեան եւ Յ. Ահարոնեան:

ՕՏԱՐԻ ՄԸ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄԸ

Թղթակից մը կը գրէ.—

Մոնթէվիտէօի (Հարաւ. Ամերիկա) «Impartial» թերթին Փարիզի թղթակիցը խանդավառ գնահատական մը հրատարակած է Մարտ 16 թուականով, «խոնարհ ժողովուրդի մը ծոցէն ծնած եւ Փարիզի մէջ համբաւ շինած» լուսանկարիչի մը, Պ. Գրիգոր Ճօլօլեանի մասին (Փօթօ «Արաքս»): Թղթակիցը այս առթիւ կը յիշէ հայկական մարտիրոսագրութիւնը եւ Հայերու գրաւած դիրքը Փարիզի մէջ, եւ հայ լուսանկարիչը կը ներկայացնէ ոչ միայն իբրեւ նուրբ արուեստագէտ, անոր գործերէն նմոյշներ ալ ղրկելով, այլ եւ իբրեւ կենդանի օրինակ մը հայկական յարատեւութեան և ընդունակութեան:

ՄԱՀ ՍԻՄԷՈՆ ՄԻՐԶԱԵԱՆՑԻ

Մարսէյլէն կը հաղորդեն մահը Պարսից հիւպատոս Պ. Սիմէոն Միրզայեանցի, 84 տարեկան հասակին մէջ: Հանգուցեալը աւելի քան կէս դարէ ի վեր հաստատուած էր Մարսիլիոյ մէջ եւ լաւ դիրք գրաւած առեւտրական ասպարէզի մէջ, վայելելով համակրութիւնը Հայերու եւ օտարներու:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է երեքշաբթի օր:

ԵԹԷ ԿԸ ՀԱՃԻՔ...

Ստիպուած ենք մեր կարգ մը պաշտօնակիցներուն յիշեցնել տարրական պարտականութիւն մը.— ՅԻՇԵԼ ԱՂԲԻՒՐԸ, ԵՐԲ ՈՐ ԵՒ Է ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ԼՈՒՐ Կ'ԱՐՏԱՏՊԵՆ «ՅԱՌԱՋ»ԷՆ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՎԱՐԴԵՆԻՆ

Վարդենիին ծաղիկները աւելի եւս կարմրեցան, այնքան անիկա կ'ամչնար իր քոյր ծաղիկներուն համար:

Հովը նշմարեց եւ մեղմանալով ըսաւ.

— Ողջամիտ եւ լաւ սրտի տէր մէկը կ'երեւնաս: Յաճախ պիտի գամ քեզ տեսնելու:Ինչան ողջերթի թերթ մը տուր ինծի:

Ամբողջովին բացուած վարդ մը փրցուց մութ-կարմիր թերթ մը.

— Մնաս բարով. պէտք է մեկնիմ:

Այդ պահուն, խեղճօրէն հագուած, երկու տժգոյն տղեկներ կ'անցնէին փողոցէն. վանդակապատին առջեւ կանգ առին եւ մէկ՝ բերան պօռացին. «Ա՜հ,ինչ գեղեցիկ վարդեր»: Փոքրիկ աղջիկը, իր ձեռքերը ծաղիկներուն կ'երկարէր կարօտագին:

— Հո՛վ, սիրելի հով, պօռաց վարդը, ինչ ուժով որ կրնար: Երթալէ առաջ, իմ ամենէն աղուոր վարդերէս երկուքը փրցուր եւ նետէ զանոնք այս տղեկներուն: Բայց լաւ ուշադրութիւն ըրէ որ թերթերը չթափես:

— Այդքա՛ն տխմար կը կարծես զիս, տրտնջաց հովը՝ նեղացած: Փրցուց երկու հիանալի վարդեր եւ փափկութեամբ փչելով, զանոնք ձգեց տղոց ոտքերուն առջեւ:

Անոնք, ուրախութեան կանչեր արձակեցին, հովը փախաւ, մինչ վարդենին կ'ուրախանար տղոց երջանկութիւնը տեսնելով: Բայց անոր ուրախութիւնը կարճ տեւեց որովհետեւ բարկացոտ ձայն մը պօռաց տղոց.

— Ի՛նչ անպարկեշտութիւն ծաղիկներ գողնալ պարտէզէս:

Վարդենին տեսաւ մետաքսէ զգեստովկին մը որ մատանիներով ծանրաբեռ ձեռքերով կը սպառնար տղոց: Անոր գէր դէմքը կարմրած էր զայրոյթէն: Տղաքը վախցան եւ լալով փախան:

Վարդենին կը հեւար բարկութենէն եւ անոր մեղմօրէն բուրումնաւէտ շունչը զարնուեցաւ կնոջ դէմքին: Անիկա մօտեցաւ:

— Ա՜հ գեղեցիկ վարդեր: Աւելի լաւ է քաղել զանոնք,որովհետեւ փողոցի լակոտները պիտի գողնան զանոնք. շատ մեծարժէք տեսակի մը կը պատկանին անոնք:

Վարդենին այնքան կատաղած էր, որ անոր ծաղիկները կը բոցավառէին կրակի կարմիրով մը: «Եթէ, կը մտածէր ան, հովին ուժն ունենայի, կը բռնէի այս չար կնոջ օձիքէն եւ այնպէս մը կը ցնցէի որ կորսնցնէր աչքն ալ, ականջն ալ: Ըսել է, թէ կոպիտ արարած մը տէրն է հիանալի ծաղիկներով լեցուն պարտէզի մը եւ երկու թշուառ տղաքներու կը զլանայ երկուխեղճուկ վարդեր տալ: Կեցիր ուրեմն, չար կին. ծաղիկ մըն անգամ չպիտի տամ քեզի:

Եւ մինչդեռ, կինը կը ծռէր ծաղիկներ քաղելու համար, վարդենին, իր փուշերը ցցեց եւ իր ճիւղերէն մէկովը զարկաւ անոր դէմքին, եւ երեսը ճանկեց, ճիշդ ինչպէս բարկացած կատու մը դուրս կը հանէ իր ճանկերը:

Կինը աղաղակ մը արձակեց: Սակայն չուզեց հրաժարիլ իր մտադրութենէն. բայց վարդենին այնքան յամառ էր որքան ինքը. ուր որ կը դնէր ձեռքը, կը հանդիպէր խոշոր փուշի մը որ արիւն հանելու աստիճան կը ճանկռտէր:

Ի վերջոյ, առանց արդիւնքի մը հասնելու, կինը ստիպուեցաւ տուն մտնել՝ ճանկռտուած ձեռքերով:

Վարդենին յոգնաստաներ էր այս բուռն կռիւէն: Անոր կանանչաւէտ, բազմաթիւ բազուկները կը կախուէին ուժաթեկ, անոր ծաղիկները տժգուներ էին տկարօրէն կը հեծեծէր: Ցետոյ իր ամբողջ ուժով, սկսաւ խորհրդածել եւ վճռական որոշում մը տուաւ:

Երբ իրիկունը ուշ ատեն, հովը փչելու, եկաւ բարի գիշեր մաղթելու վարդենիին, անոր ըսաւ լրջութեամբ:

— Մտիկ ըրէ, եղբայր հով. կ'ուզեմ խորհուրդիդ հետեւիլ. այլեւս չպիտի ծաղկիմ դատարկապորտներուն համար:

— Խե՛ղճ, պզտիկ վարդենի. պիտի ունենա՞ս այդ ուժը.պէտք պիտի ըլլայ որ շատ տառապիս:

— Այո՛, պատասխանեց վարդենին. գիտեմ. պիտի ունենամ այդ ուժը: Բայց պէտք է որ ամէն օր գաս, ինծի երգես քու ազատութեան երգը եւ այսպէս, քաջութիւնս պիտի շատնայ:

Հովը խոստացաւ այդպէս ընել:

Գէշ օրեր անցան վարդենիին վրայէն, երբ որոշեց մեռնիլ ծարաւէն. որովհետեւ, միայն այս կերպով կրնար դադրեցնել իր փթթումը: Անոր բարեկամը եկաւ ցնցուղը ձեռքը. իսկ վարդենին ուժգնօրէն, գետնին տակէն իրեն քաշեց իր արմատները, որպէս զի կաթիլ մը ջուր չդպչի անոնց: Ա՜հ, որքա՛ն տառապեցաւ: Մտածեց մեռնիլ: Ցերեկին, արեւը կ'այրէր զայն. ժամէ ժամ աւելի ծարաւ կը զգար, ջուրի փափաքը կը սաստկանար: Իսկ իրիկունը, երբ վերջապէս կուգար այնքան փափաքելի ըմպելին, ան քաջութիւնը կ'ունենար չըմպելու ցյագուրդ: Պէտք էր որ երես դարձնէր թանկագին եւ թարմ հեղուկին ու շարունակէր տանջուիլ ծարաւէն:

Երբեմն կը կարծէր թէ չպիտի կրնայ դիմադրել: Բայց հովը կը հասնէր, զայն թարմութեամբ կը հովահրէր, կը մխիթարէր եւ մեղմ ձայնով, քաղցրութեամբ կ'երգէր անոր. «Ուժով եղիր, ուժով եղիր ու պիտի յաղթես»:

Ցերեկին, վարդենին կը դիտէր սպիտակափայլ տունը, ուր ամէն ինչ ունեցող մարդեր կը բնակին եւ նայուածքը կը նետէր փողոցին վրայ, ուրկէ կ'անցնէին ընչազուրկներ. անոնց դէմքերը տժգոյն են, տխուր եւ յոգնած, անոնց տեսքը նոր ուժ կուտար իր սրտին: Հետզհետէ սակայն աւելի կը տկարանար եւ կը հիւանդանար: Անոր ճիւղերը վար կը կախուէին անշարժ, ծաղիկները կը թերթատէին, տերեւները կը դեղնէին:

Զինք խնամող մարդը, տեսնելով անոր այս ողբալի վիճակը, հարցուց.

— Ի՞նչ ունիս, իմ խեղճ վարդենիս:

Ու հազար միջոց կը փորձէր զայն փրկելու: Առտու մըն ալ, ծաղկուն, հիանալի վարդենիին տեղ, տեսան չոր ւած, մեռած, ողբալի տունկ մը:

Չէր կրնար այդ վիճակով հոդ մնալ. անոր չորցած ճիւղերն ու տերեւները կը տգեղցնէին գեղեցիկ պարտէզը: Տիկինը հրամայեց նետել զայն:

Եւ մինչդեռ մարդը կը քակէր զայն, վարդենին հաւաքեց իր վերջին ուժերը եւ պաղատագին մրմնջեց անոր.

— Տունդ տար զիս, կ'աղաչեմ, կ'աղաչեմ, տունդ տար զիս:

Մարդը կատարեց անոր խնդրանքը, վարդենին դրաւ թաղարի մը մէջ եւ տարաւ իր խեղճուկ սենեակը: Անոր հիւանդ կինը ելաւ, նստաւ իր անկողնին մէջ եւ ըսաւ,

— Ա՜հ, խե՛ղճ վարդենի. ինծի չափ հիւանդ է, բայց, քեզի կը մնայ երկուքս ալ բժշկել:

Չորցած տերեւներն ու ճիւղերը հեծեծեցին «Ջո՜ւր, ջո՜ւր»: Մարդը հասկցաւ եւ սափորով ջուր բերաւ: Ի՛նչ ուրախութիւն վարդենիին համար: Անյագօրէն անոր արմատները ծծեցին ջուրը, պատուական խոնաւութիւնը բարձրացաւ անոր ճիւղերուն մէջ վարդենիին պարգեւելով նոր կեանք մը:

Յաջորդ օրը, ան արդէն կրնար վեր առնել իր ճիւղերը. հիւանդ կինը տղու պէս կ'ուրախանար ըսելով:

— Պիտի բուժուի:

Իրապէս ալ վարդենին բուժուեցաւ: Ատեն մը յետոյ, նորէն ծաղկեցաւ, այնքան հրաշալի կերպով, որ փոքրիկ սենեակը պարտէզի պէս կը բուրէր: Հիւանդ կնոջ տժգոյն երեսները ամէն օր աւելի կը վարդագունէին, ուժերը տեղը կուգային:

— Վարդենին զիս բուժեց կ'ըսէր:

Այս խօսքերը լսելով, տունկին բոլոր վարդերը, իրենց ուրախութենէն սկսան փայլիլ գեղեցիկ, գոց-կարմիրով մը:

Այր ու կին բարի անձեր էին. իրենց ունեցած քիչէն բաժին կը հանէին չունեցողներուն. շատ վարդեր քաղեցին, որոնք ուրիշ խեղճուկ սենեակներու եւ յոգնաբեկ մարդերու ուրախութիւնը կը կազմէին:

Աւելի՛ն. մասնաւոր գեղեցկութիւնն մը կար այս վարդերուն վրայ: Տառապանքի եւ պայքարի օրերուն, վարդենին սորված էր հովին երգերը եւ հիմա, անոր ծաղիկները մեղմօրէն կ'երգէին անոր բարեկամներուն. «Միացէք, կռուեցէք եւ պիտի յաղթէք»:

Այն ատեն մարդիկ կ'ըսէին. «Զարմանալի է. այս վարդերուն բոյրը, մեզի նոր ուժ կուտայ. փափաքը կ'ունենանք միասին կռուելու լաւագոյն աշխարհի մը համար»:

Փոքրիկ տղաքներուն ալ, վարդերը կ'երգէին մեղմ ձայնով. — Փոքրիկ տղաքներ, փոքրիկ տղաքներ, երբ որ մեծնաք, տխուր չպիտի կենաք վանդակապատի մը առջեւ: Որովհետեւ ամբողջ աշխարհը պիտի ըլլայ անոնց որ կ'աշխատին, ամբողջ աշխարհը:

(2) ՀԷՐՄԻՆԻԱ Ց. ՄԻՒՀԼԷՆ

ՎԵՐՋ

"ՄԱՅԻՍ 28„Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

26 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ «ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ»Ի ՍՐԱՀԸ

ՊՈԼՍ. ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

26 Մայիս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

ԼԻՈՆ 8 յունիս շաբաթ երեկոյ

ՎԻԷՆ 26 մայիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄՕՏ ՕՐԷՆ

ՓԱՐԻԶԻ Ա. Ե. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

ընդհ. ժողովը՝ այսօր կիրակի ժամը 3ին Հ. Հ. Պատուիրակութեան շէնքին մէջ, 71 Ave. Kléber: կը հրաւիրուին բոլոր ընկերուհիներն ու ընկերները: խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ի ՆՊԱՍՏ ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԵՈԶՂԱՏԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Chalet Edouard*ի սրահներուն մէջ*

31—33, Rue Manin et 93 Ave. Secrétan—Paris (19e)

Հովանաւորութեամբ՝ ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԵՊՍ. ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ

կը բանախօսէ՝ Պ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ

2 ՅՈՒՆԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ

ALBERT Ier *ԹԱՏՐՈՆԸ 64* RUE DU ROCHER

Միրայօժար մասնակցութեամբ՝ Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

կը ներկայացնէ՝ **ՏՐԻԼԲԻ**

տոմսերը կը ծախուին Պ. Յ. Առաքելեանի (4 Rue Darcet) եւ Տիկ. Ա. Բուդաղեանի մօտ (120 Ave. de Versailles) ինչպէս նաեւ «Կավռոշ»ի խմբագրատունը (208bis Rue Lafayette):

ՏՕՔԹ. Ա. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

36, Rue de Bellefond, 36

PARIS (9e)

մէթրօ՝ Poissonnière

Tél. Trudaine 88-77

ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐ

փոխանակ ութ օր ուրիշին աշխատելու, դիմէ՝ անմիջապէս 21 Bld. Beaumont, St. Julien, Marseille. Պ. Կարապետեանի, որ իր կահաւորուած սափրիչի խանութը կուտայ ՄԷԿ ՏԱՐԻ ՁՐԻ, առանց վարձքի:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ *քիչ շատ վարժ գրաշար մը:*

Մնայուն գործ: Դիմել՝ Յառաջի:

ՃԱՇԵՑԷ՛Ք ԵՒ ԸՆԹՐԵՑԷ՛Ք

BOULANT

ՃԱՇԱՐԱՆ ՊՈՒԼԱՆ

շէտեւեալ չափաւոր գիներով

12 ֆրանք՝ 34 Bld. St. Michel

16 ֆրանք՝ 1 Bld. Montmartre

18 ֆրանք՝ 35 Bld. des Capucines

ՍՊԱՍՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

տարեց այր ու կնոջ մը քով ծառայելու եւ կերակուր եփելու համար: ճաշ եւ առանձին ննջասենեակ տրամադրելի է: դիմել՝ 22 Rue la Boëtie, Մազլըմեան եղբարց գորգի վաճառատունը:

WAGRAM AUTO

Կ'ապահովէ արտօնագրի ստացումը 100 ֆրանքով:

63 Av. de Wagram մէթ. Ternes

73 Av, Gde. Armée » Maillot

149bisBd. Villette, Aubervilliers

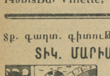
Բ. ԱԲԳԱՐԵԱՆ

վկայեալ հիւանդապահ, նախկին տասնապետ հիւանդապահ Արեւելեան բանակին, 14 երկար տարիներու փորձառութեամբ կը խնամէ ամէն տեսակ հիւանդներ: *Մասաժ, վանտուզ, փիքիւր, փանսըման* եւայլն: վկայեալ աղքատներուն ձրի:

Հասցէ՝ 6 Rue Grégoire du Tours. Paris (6e),

Տք. գաղտ. գիտութ. գուշակուհի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ԶԷՆԻ

կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու: Ամէն օր (Կիր.ն ալ մէջը) ժ. 3—7, բացի Եշ.է: 60 rue Pigalle, Paris.

ՀԱՅԵՐԷՆ ՓԼԱՔՆԵՐ

ՈՒՆԻՆՔ ֆոնոկրաֆներ եւ յայտնի արուեստագէտներու փլաքները՝ Հայերէն, Յունարէն, Թուրքերէն, Հրէերէն, Արաբերէն, Սպաներէն, Ալժերիական, Թունուզական եւ Մարոքեան: Միակ ներկայացուցիչը Ֆրանսայի: Դիմել՝ Jos. de Padova, 117 Passage du Caire, Paris (2e).

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում առանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներ. հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ջերմամիզ.) եւ վարխի: Մասն. Լաբօռաթուառ: Խղճամիտ եւ արագ խորհրդակցութ. ամէն օր 9—12, 2—8, Կիրակի 9—12.*

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

ԱՅՑԵԼՈՒ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼ

Հասցէ՝ 48 Av. de l'Econome

Blanc-Mesnil (S. et O.)

կը ստանձնէ հաշուապահական ամէն տեսակ գործեր եւ կուտայ տուրքերու վերաբերեալ տեղեկութիւններ:

Չափաւոր գին

EMPIRE, Միւզիք-Հօլ. 37 Av. Wagram

Cirque de Paris	Էքոլ Միլիթեր	ամենալաւն ու աժանը	2-14 ֆրանք

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

1911—1929

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԱՄԵՆԱՀԻՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

ԱՐՄԵՆԱԿ ՇԱՀՐԻԿԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է 16 Rue Pigalle

Հայերու համար մասնաւոր գին — խնամուած աշխատանք

ՏՕՔԹ. Մ. Տ. ՆՈՐԱՅՐ

ՆԵՐՔԻՆ եւ ԿԻՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

17 Rue Lamartine, PARIS (9e)

Tél. Trudaine 92—47, մէթրօ՝ Cadet, Nord Sud, N.D. de Lorette

Ամէն օր 14—19 կիրակի եւ տօն օրեր 10-12 *և* ժամադրութեամբ

եթէ կ'ուզես ուտել միշտ լաւը ու վճարել միանգամայն աժան. դիմէ

24, Rue St. Lazare, PARIS (9e)

ՃԷՆԱՉԵԱՆ եւ ԸՆԿ.ԵԱՆ

Արեւելեան ուտեստեղէններու մթերանոցը:

ՏՕՔԹ. ՏԻՐԱՑ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ, (Licencié ès Sciences)

նախկին Interne փարիզի Hôpital des Enfants Maladesի եւ մասնագէտ մանկանց եւ ներքին հիւանդութեանց

24, Rue des Grands Augustins, Paris (6e) Place St. Michel

Հիւանդ կ'ընդունի Գշ. Եշ. Ուր. եւ Շբ. օրերը, ժամը 1էն 4

Ինչպէս նաեւ մասնաւոր ժամադրութեամբ

Métro St. Michel *եւ* Odéon — Tél. Danton 60 46

ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆ ԱՐԱՆՑ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ

Թ. ՈՒՆՃԵԱՆ եւ ՈՐԴԻՔ

ճոխ մթերք անգլիական եւ ֆրանսական կերպասներու

ՎԵՐՋԻՆ ՆՈՐԱՁԵՒՈՒԹԻՒՆ

66, Rue d'Hauteville, Tél. Prov, 67-07 Métro, Poissonnière

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

39 Bld. de Strasbourg, մէթրօ՝ CHATEAU D'EAU

կար տը Լ'էսթի մօտ, հեռ. PROVENCE 69-38

ՅՕԴԱՅԱՒ, ՋՂԱՅԱՒ, ԱՂԻՐԱՋՂԱՅԱՒ (սիաթիք) ԿԻՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

դարմանումը ելեկտրականութեան առաջին իսկ փորձերով (տիաթէրմի, անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով, հոթ ֆրէքանս, կալվանօ-ֆարատիք).

դարմանում գաղտնի հիւանդութեանց եւ անկարողութեան, շնորհիւ շիճապատուաստի եւ հիւթաբուժութիւն:

ԱՐԵԱՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

Հիւանդ կ'ընդունի ժամը 10—12 եւ 3—7

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

MAISON VARTERESSIAN

1bis Rue Hautefeuille, մէթրօ St. Michel

Արեւելեան եւ եւրոպական ամէն տեսակ նպարեղէններ

ԱՄԵՆԱԼԱՒ ՄԱՔՈՒՐ ԱԺԱՆ

Մասնաւոր սպասարկութիւն ընակարաններու համար

Կ'ընդունինք ապսպրանքներ գաւառներէն և արտասահմանէն

Զատկի առթիւ ամենաընտիր իւղով պատրաստուած չէօրէկներ

ԱՐԱՔՍ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱՏՈՒՆ

9 Rue Papillon, PARIS, Tél. Prov. 49—31

ՏՕՔԹ. Ե. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ

ՆԱԽԿ. ԲԺՇԿԱՊԵՏ ԹԻՖԼԻԶԻ Կ. ԽԱՉԻ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐՈՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ, ՄԱՆԿԱՆՑ, ՄԻԶԱՍԵՌԱՅԻՆ, ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

42 Rue des Acacias, PARIS (17e) մէթրօ՝ Etoile

կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ իսկ կիրակի օրերը միայն ժամադրութեամբ

ՎԱՐՁՈՒ ԽԱՆՈՒԹ

Վարձու է գեղեցիկ խանութ մը յետնամասով եւ բնակութեան յարմար մեծ սենեակով մը: իրաւունք կը տրուի դերձակութեան, պերճանքի առարկաներու առեւտուրի, քոնֆէքսիոնի եւ նման վաճառականական գործերու: Ջուր, կազ, ելեքտրականութիւն եւ շարժիչ ուժ:

8 տարուան *պայլ*, տարեկան վարձք՝ 6000 ֆր. եւ *շարժ:*

Մանրամասնութիւններու համար դիմել՝ 13 Rue St. Gilles, փարիզ: խանութը այցելելու համար նախապէս ժամադրուիլ հեռաձայնով, Turbigo 83-95:

☞ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Հայկ. եռագոյն ժապաւէններու Ֆրանսայի միակ կեդրոնատեղին է

ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ — LIBRAIRIE N. AGOPIAN

191 Cours Lafayette 191, LYON

Ունինք կիսամետաքս ժապաւէններ 1—20 սանդիմեդր լայնքով ինչպէս նաեւ եռագոյն դրօշակներ մէկուկէս մեդր մեծութեամբ:

ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ ԳԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ՆՄՈՅՇՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԿԸ ՁՐԻ

ՏՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԹՈՔԵՐՈՒ ԵՒ ՍՏԱՄՈՔՍԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Մասնաւոր յարկաբաժին՝ մորթային եւ վեներական ախտերու դարմանատան մէջ կը բուժէ ULTRA-VIOLET ճառագայթներով Յօդացաւ, Ջղացաւ (Sciatique), Նէվրալժի, Անարիւնութիւն, Ոսկրաթեքութիւն (Rachitisme) եւայլն:

16 Rue Bleue, Մէթրօ՝ Cadet. Հեռ. Provence 73-67

Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԱՄԷՆ ՕՐ ԺԱՄԸ 9—12 եւ 2—7, ԿԻՐԱԿԻ 9—12

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

Տէր եւ տնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ

29, Rue (Place) des Fêtes, Paris, XIX. Tél. Nord 96-61

Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ: Աչքի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6: Քթի, կոկորդի ու ականջի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3: ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19:

Տօքթ. **ՍԵԹԵԱՆ** պատիւ ունի ծանուցանելու իր յաճախորդներուն թէ իր բժշկական դարմանատունը որ կը գտնուէր 20 Rue Fauvet եւ 38 Ave. St. Ouen, փոխադրուած է 63 Rue Damremont, PARIS (18e).

Հեռաձայն Marcadet 03 64 — Nord Sud: Lamarck

Հիւանդ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—7

ՓԱՍՏԱԲԱՆ

ԳՐ. ԹԷԼԼԱԼԵԱՆ (ԳՐԻՄԻԹԷԼ)

Contentieux Général, R. C. Seine 423631

Հեռաձայն Ménilmontant 66 64

Ամէն տեսակ դատեր, վարչական գործեր եւ պաշտօնական գրութիւնք, ամենայաւ պայմաններով:

Արկածի *դատերու մասնագիտութիւն:* Առանց կանխավճարի:

Ընդունելութեան ժամեր, առաւօտ 9.30էն 10.30, կէսօրէն վերջ 2 3 եւ 7էն 8.30: Մէթրօ՝ Ménilmontant. *Թրամվէյ 5 եւ 26, Օթօպիւս* BC, BG, O *եւ* Q.

Հասցէ՝ G. Tellalian, avocat, 72 Rue de Ménilmontant, Paris (XX)

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՆՈՐ ՀԱՍՑԷԻՍ

ԴԵՐՁԱԿ Ս. ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ

3 Rue Montholon, PARIS (9e) Métro: Poissonnière

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ (Հաստատուած 1923ին)

CABINET V. YARJANIAN

Հասցէ՝ 5 rue du Cardinal Mercier, PARIS (9e)

Tél. CENTRAL, 97-39 *եւ* 96.70

կը ստանձնէ պատժական, քաղաքային եւ առեւտր. դատեր *պաշտպանելով ֆրանսացի Հանրածանօթ պաշտօնակիցներու Հետ, վարչական եւ Հիւպատոսարանական գործերու արագ Հետապնդում: Արկածի դատերու Մասնաւոր ճիւղ,* առանց կանխավճարի: *ՖՐԱՆՍԱ Մտնելու Համար, ձեռնհաս իշխանութիւններէ արտօնագրի ստացում: (ԱՖԻՏԱՎԻԹ): Քաղաքային ամուսնութեան արագ գործողութիւն: Վիզա ամէն երկրի Համար:*

Գաւառներէն եւ արտասահմանէն եկած դիմումներուն կը պատասխանուի անմիջապէս: Խորհրդակցութիւնները ձրի են:

Դիմել ամէն օր, 9էն 12 եւ 2էն 7, բացի Կիրակիէ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԻԱԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ EXCLUSIVE

"La Voix de son Maître"

ՀԱՅԵՐԷՆ, ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ, ՅՈՒՆԱՐԷՆ

ԲԼԱՔՆԵՐՈՒ: ԳԻՆ 18 ՖՐ.

Պէլվիլի ծանօթ հայ նպարավաճառ

Յ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ

28 Rue Lesage, PARIS (20e)

Métro Belleville Tél. Ménil. 61-85

ճոխ մթերք թէ նախկին եւ թէ ամենավերջին եղանակներու՝ երգուած եւ նուագուած նշանաւոր երգիչներէ, կազէլ, շարքը, խմբերգ, Թագսիմ եւայլն: Հայերէն հոգեւոր, աշխարհիկ եւ գեղջուկ երգեր՝ թէ՛ մեներգ եւ թէ խմբերգ: Տպուած ցուցակը ձրի է:

Ինչպէս նաեւ բորդաթիֆ լաւ կրամոֆոններ եւ արեւելեան նպարեղէններու լաւագոյնը ամենազեղջ չեալ գիներով:

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

106 Ave. Kléber. PARIS (16e)

(Նախկին՝ ՍԹէՖէՔԻ) Հեռ. Passy 72.56 R. C. Seine No. 438390

Տնօրէն՝ Պ. ԱՆՏՐԷ

Ամէն տեսակ ընկերութեանց պայմանագրութիւններ, ապահովագրական պայմանագրութիւններ, խնդրագիրներ, պատերազմական հատուցումներ, առեւտրական տուներու առուծախ:

Օրինական ամէն կարգի հետապնդումներ վարչական եւ հիւպատոսական իշխանութեանց մօտ:

Ֆրանսա մտնելու համար ձեռնհաս իշխանութիւններէ արտօնագրի ստացման խնդրագիրներ ԱՖԻՏԱՎԻԹ):

Ամուսնութեան, ամուսնալուծման ձեւակերպութիւններ. ներկայացուցչութիւն Ֆրանսայի, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ բոլոր դատարաններուն առջեւ:

Ամէն օր ժամը 4—7, բացի կիրակիէ եւ շաբաթէ

յառաջի *ընթերցողներուն համար խորհրդակցութիւնը ձրի*

ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՏՕՔԹ. Յ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ եւ ՇԱԲԱԹ ՕՐԵՐԸ 3.30—5.30

29 Place des Fêtes (Paris XIX) Métro, Place des Fêtes

Շավիլի մէջ ամէն օր 10-12, տղայոց, ներքին, աչքի հիւանդութ.

27 Ave. Bellevue, Chaville (S. et O.) *Թէլ. Շավիլ 37*

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN

Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՄԱՅԻՍ 1929

22 MAI 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 962

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԴԻՍՑԻՊԼԻՆԱՆ ԽԱԽՏԱԾ»

Խորագիրը փոխ կ'առնենք խորհրդային թերթերէն։ Այն ալ գեռ առաջինը։ Շարենք միւսներն ալ.—

«կարգապահութիւնը խանգարող, հայհոյող, տուր ու դմփոց սարքող, երեսը եւ շրթունքները ներկող, կոմունիստ երիտասարդի կոչումը օգտագործող աշակերտ - աշակերտուհիներին դուրս աշխատանքային դպրոցից»։

Երրորդ մը եւս .— «Աշակերտութեան խուլիգանութեան սերիա» (սրիկայութեան շարք)։

Հետեւինք այդ շարքին, թարգմանելով Թիֆլիսի «Պրոլետար»էն (16 ապրիլ).

— 84րդ դպրոցի 5րդ խումբի երեք աշակերտներ (անուններն ալ յիշուած են), ուզելով վրէժ լուծել ուսուցիչէն, որ «վար նիշեր կը դնէր, կը պատրաստուէին կրակի տալ դպրոցը։ Բարեբախտաբար ժամանակին իմացուելով առաջքը առնուեցաւ։ Այդ աշակերտները կ'ամբաստանուէին նաեւ իբրեւ գող։

— Նոյն դպրոցի 5րդ զուգընթաց դասարանը յայտնի է իր անկարգութեամբ։ Աշակերտ մը դասի ատեն աթոռը վերցնելով փորձեց նետել ուսուցչին վրայ։

— 86րդ դպրոցին մէջ խուլիգաններէն մէկը հեղինակն է «արտաքնոցի գրականութեան»։

— 73րդ դպրոցի 7րդ Բ. խումբը անկարգապահ է։

— 86րդ դպրոցի բարձր խումբերուն մէջ անկարգապահներ շատ կան։

— 90րդ դպրոցի աշակերտ Պավլիկը տիպար խուլիգան մըն է. ուսուցիչներուն հայհոյելը, պատերուն վրայ լպիրշ խօսքեր գրելը. ապակիները կոտրելը սովորական բան է անոր համար։

— 71րդ դպրոցին մէջ ալ կան խուլիգանութեան արտայայտութիւններ։ Նոյնպէս 76րդ դպրոցին մէջ։

Քանի մը յատկանշական պարագաներ եւս։

— Աշակերտութեան որոշ մասին խօսակցութիւնը միշտ համեմուած է հայհոյանքներով.

— Մեր աշխատանքի դպրոցներուն մէջ աշակերտութեան նոյնիսկ հարիւրին իննսունը ընթերցանութեամբ չզբաղիր։ Այլ եւ չի պատրաստեր իր դասերը։

— Աշակերտներէն շատերը կը ծխեն եւ կը զբաղին սիրահանութեամբ։

— 86րդ դպրոցին մէջ կը գտնուի «շայկայ» մը որ ունի բազմաթիւ անդամներ եւ համակրողներ եւ իսկապէս փողոցային լըմբակի տպաւորութիւն կը ձգէ։ Շայկայի անդամները դասամիջոցներուն կը համախմբուին ապահով տեղ մը. ուսուցիչներու աչքէն հեռու, դպրոցի ո՛ր եւ է մէկ խուլ անկիւնը եւ կը զբաղին խուլիգանութեամբ։ Այս հիւանդագին երեւոյթը հետզհետէ աւելի կը ծաւալի դպրոցին մէջ։ կան բազմաթիւ «սիրահարուածներ» եւ նշանածներ։

— «*կան աշակերտուհիներ որոնք կը հագնին սալոնական տիկիններու զգեստ, կը պճնուին զարդարանքներով, երեսները փոշի կը քսեն, շրթունքները կարմիր կը ներկեն։*»

Կանգ առնենք այստեղ։ Այլապէս հարկ պիտի ըլլայ սիւնակներ լեցնել։

Արդարութեան համար ըսենք որ, բարքերու այլասերման այս նկարագրութիւնը կը պարտինք խորհրդային թերթերու «ինքնաքննադատութեան» պայքարին։

Ատենէ մը ի վեր, սաստկութեամբ կը շարունակուի այդ պայքարը, ամէն ճակատի վրայ։ Հրապարակաւ կը մատնանշուին այս կամ այն հաստատութեան թերութիւնները։ Զեղծանողներու անուններ կը տրուին, սպառնալիքներ կ'ըլլան շնդալից խորագիրներով, եւ բարենիշ կը յատկացուի, միշտ հրապարակաւ, բոլոր անոնց որ լաւ կը կատարեն իրենց պաշտօնը։ Ճիշդ ինչպէս, մեր մանկութեան օրերուն, տեսուչին այցելութեան առթիւ, ամիսը մէկ անգամ երկու տախտակներ կը կախուէին, մէկը՝ ոսկեզօծ, «քաջալաւ» աշակերտներուն համար, միւսը՝ սեւ, գէշերուն յատուկ։

Ուրեմն, «դիսց՝ պլինա»ն խախտած է դպրոցէն իսկ։ Եւ շատ բնականօրէն։ Չէ՞ որ կրթութիւնը օրօրոցէն կը սկսի...։

Մենք ամփոփեցինք չարիքին մէկ երեսը միայն։ Այն ալ՝ միայն Թիֆլիսի շրջանէն, եւ դպրոցական մասնաւոր շրջանակէ մը։ Ամբողջ կացութեան մասին գաղափար մը կազմելու, այսպէս կոչուած խորհրդային կարգուսարքի բոլոր շնորհները հասկնալու համար, անհրաժեշտ է ծայրէ ծայր կարդալ բոլոր խորհրդային թերթերը, մանաւանդ ռուսերէնները, որոնք աւելի համարձակ են։

Ահա թէ ինչո՛ւ ըսած ենք եւ կը կրկնենք թէ՝ խորհրդային իշխանութեան «առաքինութեանց» ամէնէն հարազատ հայելին՝ բուն իսկ իր հրատարակած մամուլն է, առանց լեզուի եւ միջավայրի խտրութեան։

Ի՞նչ կը հետեւի այս նկարագրութիւններէն (հետզհետէ կուտանք ուրիշներ ալ)։

Այն որ, յեղափոխութեան եւ ընկերվարութեան անունով հրապարակ իջած այդ կոպիտ ուժը, սա ծաղրանկար «բանւորագիւղացիական»ը, իր վախճանը պիտի գտնէ իր իսկ արտադրած սերունդով։ Իր բջիջներով, ակումբներով, դպրոցներով։ Եւ մանաւանդ՝ անապաստան երախաներու զարհուրելի կարաւաններով, որոնք 8-10 միլիոնի բանակ մը կը ներկայացնեն, եւ որոնց հանդէպ ոչ թնդանօթները կը զօրեն, ոչ ալ ամենակալ Չեկան։

«Դիսցիպլինան խախտած».— Այդքա՞ն միայն։ Բայց այդքանն իսկ բաւական է տուն քանդելու, թշուա՛ռ մարդիկ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԱՌՈՒԾԱԽԸ

Այս խորագրով խմբագրական մը մէջ, «Հայրենիք» դիտել կուտայ (7 Մայիս).

— «Հօկի միջնորդութեամբ՝ Ֆրանսայէն 70 100 մարդ Հայաստան փոխադրելը բաւական եղաւ, որ բոլշեւիկեան Հօկային բոլոր սակարանները շարժման մէջ դրուին՝ նոր առուծախի համար։

Քանի մը օր առաջ, Աթէնքի «Նոր Օր»էն արտատպեցինք լուր մը, որուն համաձայն գոյութիւն չունեցող Հօկը, ներգաղթի արձանագրութիւն բանալով, գումարներ կը գանձէ արձանագրուողներէն, իբրեւ թէ ըլլալիք ծախսերուն համար։ Յունահայ գաղութին մէջ յաճախ կրկնուած են նման առուծախեր, որոնցմէ գոյացած հասոյթները անհետ կորած են, իսկ վճարողներու ճնշող մեծամասնութիւնը տակաւին կը սպասէ ներգաղթի։

Այս երեւոյթը յատուկ չէ միայն յունահայ գաղութին։ Առուծախի այդ երեւոյթին հան դիպատես կ'ըլլանք նաեւ բոլոր այն գաղութներուն մէջ, ուր տնտեսական կամ այլ պատճառներու բերմամբ, Հայաստան մեկնելու ցանկութիւն ունեցողներու թիւը շատ մեծ է։

Այդ առեւտրական սակարանի պաշտօնաթերթը՝ «Երեւան», մեծ յաղթանակ տանողի յաւակնութեամբ, աքլորային կեցուածքով մը, օգտագործելով Սուրիոյ գաղթականներու տագնապալի վիճակը, կ'ըսէ... «*Սուրիոյ հայ գաղթականութեան այս հրատապ հարցը չէր կրնար վրիպիլ Հօկի ուշադրութենէն*»։

Ու Հօկը քաջալերուած ֆրանսայի համար ձեռք բերուած արտօնութենէն, այժմ ձեռնարկած է կարաւան մըն ալ Սուրիայէն պատրաստել, անշուշտ 70 100 հոգինոց։

Լաւ ուշադրութիւն ըրէք, Հօկը չէ այն մարմինը, որուն «ուշադրութենէն պիտի չվրիպի գաղթականութեան հրատապ հարցը», այլ Հայաստանի կառավարութիւն ըլլալու յաւակնութիւն ունեցողները պարտաւոր են նկատել այդ հարցը իբրեւ պետական առաջնակարգ խնդիր մը։ Մեր ականջները ծանծրացած են միշտ լսելէ, թէ նիւթական միջոցներու բացակայութեան պատճառով ներգաղթը քիչ թուով եւ ուշ-ուշ կը կատարուի։ Կառավարութիւնը՝ եթէ ցանկութիւն ունենայ, միջոցներ կը ստեղծէ։ Իսկ եթէ անհնար է այդ, շատ անգամ ըսած ենք եւ այժմ ալ կը կրկնենք, —գաղութի հայ ժողովուրդը պիտի տայ այդ գումարը, եթէ կառավարութիւնը լրջօրէն ձեռնարկէ ներգաղթի։»

ԼԻՈՆԻ քաղաքապետ վերընտրուեցաւ Էտուար Էրիօ։ Առաջին քուէարկութեան ընկերվարական թեկնածու Ֆէվրիէ ստացաւ 27 քուէ, Էրիօ 23, իսկ չափաւորներու թեկնածուն 7։ Բ. քուէարկութեան ընկերվարականները ձեռնպահ մնացին եւ Էրիօ ընտրուեցաւ 7ի դէմ 23 քուէով։

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ քաղաքապետ վերընտրուեցաւ ծերակուտական Ֆլէսիէր։

ԹՈՒՐՔ Հանրապետութեան Ե. տարեդարձին առթիւ մասնակի ներում շնորհուած ըլլալով, Պոլսոյ մէջ ազատ արձակուեցան 700 բանտարկեալներ։

ՓԱՐԻԶԻ եւ Սիամի միջեւ անթել հեռաձայնի փորձեր կատարուեցան։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

180,000 ՀԱՅ ԵՒ ՌՈՒՍ ԱՆԳՈՐԾ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ

ՏԱՍԸ ՏԱՐԻ ԵՒՍ ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸ

Ժընեւէն թղթակից մը կը գրէ մայիս 19 թուականով.—

Ազգերու Դաշնակցութեան իններորդ Ընդհանուր Ժողովին թելադրութեամբ, խորհրդակցական յանձնաժողով մը նշանակուած էր՝ օգնելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան Գաղթականներու Բարձր-կոմիսարին։

Այս մարմինը նիստ գումարեց Մայիս 16ին՝ քննելու համար գաղթականական խնդրին վերջնական լուծում մը տալու կարելիութիւնը եւ այն միջոցները որոնցմով կարելի պիտի ըլլար այդ արդիւնքին հասնիլ։

Խորհրդակցական Յանձնաժողովին կը նախագահէր ֆրանսական պատուիրակ տը Նավայլ Լըպաթիւ։ Ներկայ էին գաղթականներու բարձր-կոմիսար տոքթ. Ֆրիտեոֆ Նանսէն եւ օգնականը՝ հազարապետ Թ. Ֆ. Ճօնսըն, ինչպէս նաեւ փոքրամասնութիւններ ունեցող 11 երկիրներու ներկայացուցիչները։ Հայ և ռուս 8 փորձագէտ պատուիրակներ ալ եկած էին։ Հայերէն ներկայ էին Պ. Պ. Ալ. Խատիսեան եւ Լ. Բաշալեան։

Բարձր-կոմիսարութեան տեղեկագրին համաձայն, վերջին չորս տարուան ընթացքին 60,000է աւելի գաղթականներ կրցած են տնտեսական անկախութիւն ձեռք բերել, շնորհիւ Բարձր-կոմիսարութեան եւ Գաղթականներու ճիւղին ուղղակի ջանքերուն։ Այս գաղթականները տեղաւորուած են աշխարհի զանազան կողմերը, Աւստրալիայէն մինչեւ Նուկոսլաւիա։

Այժմ կը մնայ կարգադրութիւն մը ընել 180,000 անգործ հայ եւ ռուս գաղթականներուն համար, որոնց կէսը ներկայիս միջոցներէ զուրկ է՝ երկրագործական կամ ճարտարարուեստական գործերու համար։

Խորհրդակցական Յանձնաժողովի որոշման համաձայն, գաղթականական խնդիրը կարելի չէ վերջնապէս լուծուած համարել՝ գաղթականները զանգուածային կերպով հպատակ դարձնելով իրենց գտնուած երկրին եւ կամ իրենց երկիրները վերադարձնելով։

Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովին ուղղուած իր տեղեկագրին մէջ Բարձր-Կոմիսարութիւնը կը յանձնարարէ թէ պէտք է շարունակէ իր գործը այնքան ատեն որ կարեւոր թիւով տեղաւորուելիք գաղթականներ կան, սակայն կը կարծէ թէ տասը տարին բաւարար պիտի ըլլայ խնդիրը բոլորովին սպառելու։

Մայիս 18ին Յանձնաժողովը վերջացուց իր առաջին նստաշրջանը, ընդունելով տեղեկագրին եզրակացութիւնը։ Հետեւաբար Ազգերու Դաշնակցութեան Բարձր-Կոմիսարութիւնը տասը տարի եւս պաշտօնի վրայ պիտի մնայ։ Միայն թէ այս անգամ իր դիրքը ամրապնդուած է՝ դրուելով աւելի տեւական եւ կանոնաւոր հիմի վրայ, քանի որ այսուհետեւ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհանուր քարտուղարութեան ժամանակաւոր մէկ ճիւղը պիտի նկատուի։

Աւելցնենք թէ ըստ տեղեկագրին՝ գաղթականներու թիւը դեռ կը հաշուուի մէկուկէս միլիոն, 1,200,000 Ռուս և 300,000 Հայ։ 400,000 գաղթականներ կ'ապրին Ֆրանսայի մէջ։

Վիճաբանութեանց ընթացքին, Տոքթ. Նանսէն յայտնեց թէ Բարձր-Կոմիսարութիւնը կարելի է սահմանափակել աստիճանական կերպով։ Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակի փոխ-տնօրէն Պըթլըր բացատրեց թէ ինչո՛ւ իրենց հիմնարկութիւնը վերջացած կը նկատէ իրեն յանձնուած բոլորովին սահմանափակ գործը։ 1925ին աշխատելու ընդունակ սակայն անգործ 400,000 գաղթականներ կային, այժմ անոնցմէ 220,000ը իրենց ապրուստը կը շահին, այնպէս որ անգործներու թիւը 180,000 է։ Ասկէ զատ Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակը՝ ֆրանսական հոգատար պետութեան աջակցութեամբ ձեռնարկած է հայ գաղթականներ տեղաւորել Սուրիոյ մէջ։ Եզրակացնելով, Պըթլըր յայտնեց թէ գաղթականներու տեղաւորման գործը շատ յաջող արդիւնք տուած է։

Եթէ գաղթականական գործը կարելի ըլլայ տասը տարիէն պակաս ժամանակամիջոցի մէջ վերջացնել, աւելի լաւ։

Խորհրդակցական յանձնաժողովը վաւերացուց բարձր-կոմիսարին ծրագիրը՝ գաղթականներու զետեղման, մանաւանդ Սուրիոյ եւ եւ Երեւանի մէջ հայ գաղթականներու տեղաւորման մասին։

Թուրքիոյ նոր ելմտացոյցը

Էնկիւրիի Ազգ. Մեծ Ժողովը սկսաւ վիճաբանութիւնը 1929 - 1930ի ելմտացոյցին եւ վաւերացուց քանի մը գործավարութեանց վարկերը։ Ազգային Պաշտպանութեան յատկացուած գումարը կը կազմէ ընդհանուր ելմտացոյցին 100ին 21ը։

Ելմտական գործավարը բացատրեց որ թէեւ ընդհ. ծախքերը 207 միլիոնէն 218 միլիոնի բարձրացած են, սակայն ազգային պաշտպանութեան վերաբերեալ մասը 2ուկէս միլիոն զեղչուած է, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ Թուրքիա փարած է խաղաղութեան գաղափարին եւ վստահ է իր բանակէն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԽԵՆԴՈՒԹԵԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

Ամերիկեան դատարան մը ծանր կացութեան մատնուած է՝ շատ թեթեւ պատճառով մը։

Կին մը կը մեռնի, բարեկամներու եւ բարեգործական հաստատութիւններու կտակելով իր հարստութիւնը, ի վնաս իր ազգականներուն։

Անոր քոյրը, դատի կը դիմէ, պահանջելով չեղեալ նկատել կտակը. որովհետեւ կը պնդէ, «քոյրս խենդ էր»։

— Ինչո՞վ կը հաստատես, կը հարցնեն դատաւորները, խենդութեան ի՞նչ նշաններ ցոյց կուտար։

— Շատ կը խօսէր...։

— Ե՞րբէն ի վեր շատախօսութիւնը նշան է խենդութեան, կը զարմանան արդարութեան մարդերը։

Բայց ժառանգազուրկ կինը կը պնդէ, ու դատարանը ստիպուած՝ լուծում մը պէտք է տայ հարցին։

Դժուար հանելուկ. վտանգաւոր մարդկութեան եւ դատաւորներուն ալ համար։

Որովհետեւ, եթէ դատարանը հաստատէ թէ շատախօսութիւնը նշան է խենդութեան, պէտք պիտի ըլլայ ընդունիլ որ կիները առհասարակ խենդ են։ Թող չվիրաւորուին չնորհալի ընթերցողուհիները եւ անոնց պաշտպան եւ երկրպագու ընթերցողները. բայց այսպէս է. ըսողը ես չեմ. այլ դարերու պատմութիւնը։ Կիները շատ կը խօսին. ու բարեբախտաբար։ Եթէ չխօսին, կը դադրին կին ըլլալէ ու կեանքի հաճելի աղմուկը կը լռէ. աշխարհը որ կը դառնայ կնոջ լեզուին շուրջ (առանց չափազանցութեան) պիտի վերածուէր վանդակի մը, որուն թռչունն է մեռեր։

Ու դատաւորը որ ամէն բանէ առաջ մարդ է, անշուշտ գիտէ այս բոլորը ու կը վարանի հաստատելու ճշմարտութիւնը.

— Այո՛, շատախօսութիւնը խենդութեան նշան է։

Բայց, այս ճշմարտութիւնը շատ սուղի պիտի նստէր դատաւորներուն. ի՛նչ պիտի քաշէին իրենց կիներուն ձեռքէն, որոնք հակառակը փաստելու համար, անգամ մը միայն պիտի լարէին իրենց լեզուները, լռելու համար դագաղին մէջ։

Իսկ հակառակը վճռել՝ պիտի ըլլար աւելի վտանգաւոր։ Աշխարհը պիտի լեցուէր կիներու լեզուով։ Թեւ առած, անոնք պիտի խօսէին ո՛չ միայն ամէն տեղ, ամէն ատեն, (արդէն, կան որ խօսելու իրենց կարօտը յագեցնելու համար, երբ խօսակից չգտնեն, իրենք իրենց կը խօսին), այլ նաեւ գիշերը, քունի մէջ։

Ուրե՞մն։

Դիմենք Սողոմոնի միջոցին եւ ճշմարտութիւնը որ ցարդ, երբեք հաճելի չէ եղած ու սակէ վերջ չէ որ պիտի ըլլայ, բաժնենք երկուքի, փոխանակ սեփականացնելու միայն կիներուն.

— Շատախօսութիւնը խենդութեան նշան է կիներուն, եւ նախանշան՝ այրերուն համար։

ԽԱՐՏՈՅ՝

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Թղթատարական փոխ-նախարար փրոֆ. Ժերմէն Մարէն շաբաթ օր Հավրի մէջ բացաւ դրոշմաթուղթերու միջազգ. ցուցահանդէսը։ 372 ցուցադրողներ կը ներկայացնեն կէս միլիոն անգլ. ոսկի արժէքով դրոշմաթղթեր։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՑԵՓՈՐԸ ՃԱՌԵՐՈՎ, ԱԶԴԵՐՈՎ ԵՒ ԱՆԹԵԼՈՎ

Ընտրական պայքարը մեծ թափով յառաջ կը տարուի բոլոր կուսակցութիւններուն կողմէ։

Վարչապետէն ու պետական երեւելի դէմքերէն մինչեւ հասարակ թեկնածուները թէ խօսքով եւ թէ մամուլի միջոցաւ լծուած են աշխատանքի մը որ աննախընթաց է Անգլիոյ խորհրդարանական ընտրութիւններու պատմութեան մէջ։ Պայքարին ձեւն իսկ նորութիւններ ունի այս անգամ. տարիներ առաջ կուսակցական ղեկավարները կամ թեկնածուները կը խօսէին սահմանափակ բազմութեան մը առջեւ։ Հիմա անթելի կայանէն օրուան ճառախօսները իրենց «հաւատամքը» կը քարոզեն տասնեակ հազարաւոր բազմութիւններուն՝ երկրին մէկ ծայրէն միւսը։ Առաջ միայն թերթերուն միջոցաւ էր որ ժողովուրդը կը ծանօթանար մանրամասնութեանց, այսօր օրուան ամէն ժամուն, ամէն տեղ պատեհութիւն ունիք լսելու թէ՛ ձեր թեկնածուն, թէ իր հակառակորդը։ Պարասրա՞հն էք — դադարին բարձրախօսին մէջէն կ՚իմանաք Լոյտ Ճորճը։ Շարժանկա՞րի գացած էք — Պոլտուինի ձայնն է որ կը հնչէ միջնարարին։ Պարտէ՞զն էք — ծառերուն մէջէն անխուսափելի անթելը ձեր ականջին կը բերէ ընկերվարական հռետորին ճառը։ Ձեզ յիշեր ա՛լ այն բազմաթիւ միթինկները Հայտ Փարքի, Թրըֆալկըրի Սքուէրի կամ ամէնէն կեդրոնական պողոտաներուն ուր հասարակ ամբոխը՝ որ հաւանաբար ոչինչ կը հասկնայ անցած դարձէն, հարիւրով, հազարով կը շրջապատէ արհեստով բանախօսները, բան մը աւելի սորվելու, բառ մը աւելի միտքը պահելու համար։ Ցանկապատերուն վրայ ձեր ուշադրութիւնը կը գրաւեն խոշոր գոյնզգոյն ծանուցումները, մեծադիր նկարներ օրուան ղեկավարներուն՝ ամէնէն հրապուրիչ վերտառութիւններով։

«Ապահովութիւն ամէն բանէ առաջ — ձեր քուէն տուէք Պոլտուինի»։ Ու վարչապետին նկարը՝ շքեղօրէն տպագրուած— հանդարտ ու ինքնավստահ կը նայի բազմութեան...։ Անոր քով, նոյնքան փառաւոր ծանուցում մը — Լոյտ Ճորճի, սըր Ճոն Սայմընի, Լորտ Էտ. Կրէյի, սըր Հէրպըրթ Սամուէլի եւ Րընսիմընի նկարներով։ Քիչ անդին Աշխատաւորականներու ծանուցումը, աւելի պերճախօս ու համեստ։ Դիտեցէք հիմա բազմութիւնը որ առտու իրիկուն կ՚անցնի այդ նկարներուն առջեւէն։ Ոմանք կանգ կ՚առնեն, վերէն վար ակնարկ մը իւրաքանչիւրին ու կ՚անցնին մտածկոտ. ուրիշներուն դէմքին արտայայտութիւնը կը փոխուի համաձայն նկարին։ Քաղաքական որոշ տեսակէտ մը ունին անոնք՝ ծնունդ իրենց ընկերային վիճակին ու շողշողուն բառերը չեն որ պիտի ազդեն։ Ահաւասիկ հրաշալի արդուզարդով մանկամարդուհի՝ մը կեցած Մաքտոնըլտի նկարին առջեւ՝ դէմքը՝ դարձուցած ընկերվարական ղեկավարին. վերտառութի՞ւնն է որ կը կարդայ. ո՛չ. ձախ ձեռքով բռնած հայելի մը՝ շրթունքին «կարմիրը» կը յարդարէ...

Ժողովուրդը «լուսաւորելու» նորօրինակ ձեւի մը նախաձեռնարկ եղաւ «Տէյլի Էքսփրէս»։ Հին ատենները երկու հակառակորդ հոսանքի պատկանող հռետորները կը բարձրանային նոյն բեմը և կըսարքէին տեսակ մը վիճաբանականժողով մը - Hustings. այս բանը վերարծարծեց յիշեալ թերթը, ի հարկէ, աւելի արդիական միջոցներով։ Անկասկած այս ձեւը մեծապէս կը դիւրացնէ քիչ-շատ տգէտ հասարակութեան գործը. երբ պահպանողականն ու ընկերվարականը միեւնոյն ժողովի ընթացքին, միեւնոյն նիւթի մասին կ՚արտայայտուին, քիչ մը սրատեսութիւն բաւական է զանազանելու համար սեւը ճերմակէն։

Կ՚ըսուի թէ «ընտրական ծանուցումի» մէջ եւս պահպանողականները առաջնութիւնը կը բռնեն շահիլ։ Նախ ունին անըսպառ միջոցներ խոշոր ծախքերը դիմագրաւելու համար, եւ յետոյ երկու ամիսէն աւելի է որ ձեռնարկած են պայքարին։ Ազատականներուն գանձն ալ նուազ պարարտ չէ եւ ամէն դիւրութիւն ունին առատօրէն ծախսելու, սակայն անոնք հազիւ երեք-չորս շաբաթ է որ լծուած են աշխատանքի, ինչպէս դիտել կուտայ իրենց պատասխանատու ներկայացուցիչներէն մէկը։

Նիւթական հարցի տեսակէտէն ամէնէն անբաղձալի վիճակ մը կը ներկայացնէ Աշխատաւորական կուսակցութիւնը, որ դրամատէրներ չունի իր շարքերուն մէջ։ Այնպէս որ շատ սահմանափակ պայմաններով կը մղեն կռիւը այդ ճակատին վրայ ուր առաջ կ՚անցնին երկու քաղքենի կուսակցութիւնները։ Հասկնալի է անշուշտ որ այս տեսակ ընտրական պայքարի մը մէջ, ծախսուած ստեռլիններու համրանքը ամէն բան չէ, վերջապէս, յաղթանակին ապահովութեան համար։ Ընկերվարութեան դատը ինքնին ուժ մըն է արդէն. հանքերու խորը, արեւէն ու օդէն զրկուած բանուորին կամ գործարաններու թունաւոր մթնոլորտին մէջ քրտինք թափող «մաշուած ու մրոտ» բազմութիւններուն խօսքը արհամարհելի ուժ չէ։ Հակառակը պնդողները թող աչք մը պտըտցնեն իրենց շուրջը, տեսնելու համար որ վիթխարի կայսրութեան մը ամբողջ ճակատագիրը իր ափին մէջ բռնող քաղքենի - դրամատէր զանգուածը ի՛նչ ուժ ու եռանդ կը սպառէ պատնէշին վրայ մնալու համար։

* * *

Ըսի անցեալները թէ երեք տեսակ տարբեր ընտրական ծրագիրներ կան հրապարակի վրայ։ Սընտէյ Թայմզի աշխատակիցը դիտել կուտայ թէ իրականին մէջ երեք հակամարտ խմբակցութիւններն ալ կը ձգտին միեւնոյն ծրագրին — դարման գործազրկութեան, բարւոքում տնտեսական ներկայ կացութեան, պահպանում համաշխարհային խաղաղութեան եւ բարելաւում նուազ բախտաւոր դասակարգին ընկերային ու նիւթական վիճակին։ Աշխատակիցը կը գտնէ որ կենսական տարբերութիւնը առաջարկուած միջոցներուն եւ զանոնք իրականացնելու համար գործի վրայ գտնուող ղեկավարներուն արժանիքին մէջ է։ Ընտրողները, կ՚ըսէ յօդուածագիրը, երեք ճամբայ ունին իրենց առջեւ. կա՛մ պիտի նախընտրեն Պոլտուինի քիչ-շատ արմատականծրագիրը. կամ պիտի տան ազատական Լոյտ Ճորճի՝ ընկերվարական սկզբունքներով պատուաստուած քաղաքականութեան եւ կամ պիտի հետեւին Մաքտոնըլտի որ կը քարոզէ «զաղջ եւ տարտամ» ընկերվարութիւն մը։ Համաձայն յօդուածագրին համոզումին, պահպանողականները առաւելութիւն մը ունին իրենց հակառակորդներուն վրայ, այն իմաստով որ հետեւողական չեն որ եւ է ընկերային վարդապետութեան եւ էապէս ընդունակ են պատշաճեցնելու իրենց ուղեգիծը տիրող պայմաններուն։ Մինչդեռ ընկերվարականները կապուած են վերացական տեսութեան մը որ կը կաշկանդէ իրենց ազատ զարգացումը։ Աշխատակիցը կը շեշտէ որ Աշխատաւորական կուսակցութիւնը չափազանց զգուշութեամբ կը վարուի ներկայ պայքարին մէջ, որովհետեւ «եթէ ընկերվարութիւնը ըլլար կռիւին իրական դրդիչը, ապահովաբար անոնք Խորհրդարանին մէջ պիտի ունենային այն դիրքը զոր հիմա ունին Լոյտ Ճորճի բարեկամները։

Չափազանցուած չէ, կարելի է ըսել, պահպանողական յօդուածագրին տեսակէտը։ Աշխատաւորական կուսակցութիւնը աւելի մեղմ ու չափաւոր ուղղութեան մը կը հետեւի հիմա։ Արդիւնաբերական միջոցներու ազգայնացումը տարիներ առաջ իրենց քաղաքականութեան գլխաւոր առանցքն էր. այսօր միայն իրենց ձախ հատուածն է որ կը պնդէ այդ անհրաժեշտութեան վրայ։ Մաքտոնըլտի ընտրական ծրագիրը պերճախօս է այս տեսակէտէն։ Ընդհանուր նահանջ մը կայ բոլոր ճակատներուն վրայ եւ ղեկավարները տնտեսական ու ընկերային իրաւակարգի բարենորոգման նուազագոյն պահանջներու մասին է որ կը ճառեն այժմ։ Այս է պատճառը որ կուսակցութիւնը բաժնուած է երկու թեւի — ծայրայեղները — Մաքսթընի հետեւորդները — եւ աջը, որուն գլուխը կեցած է նախկին վարչապետը։ Առաջինները կը հաւատան որ ընկերվարութիւնը իր բոլոր ձեւերով կրնայ իրագործուիլ մեր օրերուն, իսկ Մաքտոնըլտի եւ Սնոտընի հատուածը այդքան միամիտ չեն երեւար։

Եթէ յառաջիկայ ընտրութեանց մէջ պահպանողականները պարտուին, շատ հաւանաբար իշխանութեան գլուխ պիտի գայ Աշխատաւորական կուսակցութիւնը։ Եթէ, ընդհակառակն, առաջինները շահելով հանդերձ չունենան շօշափելի մեծամասնութիւն մը անկաշկանդ գործելու համար, դարձեալ աշխատաւորականներն են որ պիտի պահեն իրենց ձեռքին մէջ Խորհրդարանին ճակատագիրը։

Այս երկու պարագաները թերեւս որոշ առնչութիւն ունին ընկերվարականներու ներկայ անսովոր չափաւորութեան հետ, ինչպէս կը մեկնեն կարգ մը թերթեր. ընկերվարականներու աջակողմը ամէն ճիգ կը թափէ չխրտչեցնելու համար միտքերը։

* * *

Ընտրութեանց արդիւնքը տակաւին շատ անորոշ է, թէեւ հազիւ 10 օր կայ քուէարկութեան թուականին։ Գլխաւոր պատճառներէն մէկը այս երեւոյթին՝ 21էն վեր կիներու մասնակցութիւնն է ընտրութեանց։ Առաջին փորձն է որ պիտի կատարուի եւ ո՛չ ոք կրցաւ բացատրել դեռ թէ այդ երիտասարդ կիներու բանակը ո՛ր կողմը պիտի հակի։ Չմոռնանք յիշել որ ընտրող կիներու թիւը, այրերու թիւէն երկու միլիոն աւելի է. այս պարագան ինքնին կը բացատրէ թէ ինչ խոշոր ազդեցութիւն պիտի ունենայ անոնց քուէն։ Կասկած չկայ որ շատ խոշոր մեծամասնութիւն մը չպիտի իսկ հետաքրքրուի ընտրութիւններով։

Ամէն պարագայի մէջ, հաւանական կը նկատուի որ պահպանողականները շահին այս գետնին վրայ։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԹՈՒՆԱՒՈՐ ԿԱԶԵՐՈՒ ԴԷՄ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Կարմիր խաչի Միջազգային կ. միտէն որ կազերով պատերազմի դէմ, քաղաքային բնակչութիւնը պաշտպանելու միջոցները կը փնտռէ եւ կ՚ուսումնասիրէ, մասնագէտներ հրաւիրած էր խորհրդակցութեան համար։

Մասնագէտները, եզրակացնելով մէկտեղ թէ ծայրայեղօրէն դժուար է կեդրոնական քաղաքներու բնակչութիւնը պաշտպանել կազերու դէմ, խնդրած է կարմիր խաչի Միջազգ. կոմիտէէն որ մրցում մը բանայ պաշտպանութեան միջոցներու մասին։

Մրցումը պիտի բացուի յուլիս 1ին։ Յատկացուած է 10 հազար զուիցեր. Ֆր.ի մրցանակ մը։

ՀԱՄԱԹՐՔԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

ՕՏԱՐ ԱՐԵՒԵԼԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԱԶԷՐԻ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ՄՕՏ

Հունգարացի Վամպէրի .— Շատ դժուար չէ տեսնել այն կապերը որ կան Հունգարացի Վամպէրիի ասիական ճամբորդութեան եւ անգլիական ու օսմանեան քաղաքականութեանց միջեւ։ Արեւելագէտ Վամպէրի շուրջ չորս տարի Պոլիս մնալէ եւ այդ ժամանակի օսմանեան նախարարներու ապարանքներուն մէջ երկար ատեն հիւր ըլլալէ յետոյ, 1861ին ձեռնարկեց Ասիոյ մէջ իր նշանաւոր ճամբորդութեան։ Վամպէրի՝ ծպտուած իբրեւ տէրվիշ. «Րէշէտ Էֆէնտի» անունով երեք տարի Միջին Ասիոյ մէջ պտըտելէ ետք, դարձեալ Պոլսոյ ճամբով վերադարձաւ Հունգարիա եւ անկէ ուղղակի Լոնտոն գնաց։

Նոյն կեղծ տէրվիշը իր ուսումնասիրութեանց արդիւնքը Հունգարացիներէն առաջ Անգլիացիներուն ներկայացուց։ Վամպէրիի հանդէպ Անգլիացիներուն ցոյց տուած վերաբերումը իրեն ապահովեց Փէշթայի համալսարանին «արեւելեան լեզուներու» ուսուցչութիւնը։ Փրոֆ. Վամպէրիի երկերը սկսան հրատարակուիլ 1864էն սկսեալ, մեծ մասը գերմաներէն, մէկ մասը հունգարերէն, մաս մըն ալ անգլիերէն լեզուով։ Իր «կեղծ տէրվիշի մը ճամբորդութիւնը» անուն գործը, որ Միջին Ասիոյ իր երեք տարուան ճամբորդութեան պատմութիւնն է, միաժամանակ գերմաներէն, անգլիերէն եւ հունգարերէն հրատարակուեցաւ։

Իր աշակերտներէն տոքթ. Մէսարոշ, որ Վամպէրիի թուրքերէն համառօտ կենսագրութիւնը գրած է, կ՚ըսէ թէ՝ «Վամպէրի Արեւելքի լեզուները եւ վարչաձեւը գիտնալուն, մեծ ծառայութիւններ մատոյց Անգլիոյ։ Նոյնպէս շնորհիւ իր աշխատանքին եւ խելքին՝ մեծ հարստութեան տէր դարձաւ եւ իր կեանքին վերջը նիւթական անկախութիւն ապահովեց»։ Վամպէրի կ՚ըսէր թէ Անգլիացիները զինքը շատ կը սիրեն, որովհետեւ ինք եղած էր Ասիան առաջին անգամ անոնց ծանօթացնողը։ «Անոնք զիս մտիկ ըրին, հասկցան. նոյնիսկ Անգլիո՛յ արքայական գերդաստանի անդամներուն հետ բարեկամացայ, անոնց մեծարանքներուն արժանացայ»։

Վամպէրիի մասին մեր գրածներէն կը հասկցուի որ, ապագայի այս նշանաւոր արեւելագէտ Թրքագէտը, — որուն գործերը ետքէն մեծ ազդեցութիւն գործեցին օսմանցի Թուրքերուն վրայ, Ասիոյ ճամբորդութեան ձեռնարկած էր կամ Անգլիոյ դրդումով, եւ կամ Իսրայէլի զաւակներուն յատուկ իր սուր եւ գործնական ուշիմութեամբ կռահած էր թէ Միջին եւ Մերձաւոր Արեւելքի մասին կատարուած ուսումնասիրութիւնները այդ միջոցին Անգլիոյ քաղաքական սակարանին մէջ շատ բարձր կը գնահատուէին։

Բ.

Համա-Թրքականութիւնը Ազէրի Թուրքերուն մօտ.—Ախունտզատէ Միրզա Ֆէթհ Ալի.— Արեւմտեան Թուրքերէն առաջ կա՞ն Թուրքեր որ լեզուի, պատմութեան եւ քաղաքականութեան ասպարէզներուն մէջ զբաղած ըլլան համա-Թրքականութեան, այսինքն Թուրք ազգայնականութեան միտքերով։ Չկրցայ գտնել ոեւէ փաստ, որ ցոյց տար թէ 1870էն առաջ Հիւսիսի, արեւելքի եւ Խրիմի Թուրքերուն մէջ այսօրուան իմաստով եւ ընդարձակ ծաւալով ազգայնականութեան գաղափարները տեսնուած ըլլան։ Միայն կովկասաբնակ Թուրքերէն այսօր Ազէրի կոչուած ճիւղին մէջ ուշագրաւ երեւոյթ մը կը տեսնուի։ Հազարապետ Ախունտզատէ Միրզա Ֆէթհ Ալի, որ 1811ին ծնած եւ 1878ին մեռած է, 1850-55 թուականներուն գրած է եօթը զաւեշտներ՝ բուն տեղական Թուրք բարբառով եւ եւրոպական ձեւով։ Յիշեալը 1863ին Պոլիս գալով մեծ եպարքոս Քէչէճիզատէ Ֆուատ փաշայի ներկայացուցած է իր մէկ գործը՝ իսլամական այբուբենի բարեկարգութեան մասին։ Այս խնդրին համար տեսակցած է նաեւ Պոլսոյ կարգ մը ազատամիտ մտաւորականներուն հետ, սակայն չէ կրցած ոեւէ արդիւնք ձեռք բերել։ Իր յիշատակներուն մէջ այս մասին հետեւեալ կերպով կ՚արտայայտուի. «1857ին իսլամ այբուբենը բարեփոխելու գաղափարը յղացայ։ Ասոր համար պէտք եղաւ Պոլիս եւ Թեհրան երթալ։ Շատ խորհրդակցութիւններ կատարեցինք. բայց ափսո՜ս որ իսլամ պետերը իրենց այբուբենը փոխելու մտադիր չեն, մինչդեռ ասիկա ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ է»։

Ախունտզատէ լեզուի մէջ գործնապէս համաթրքականութիւն կ՚ընէ։ Լուրջ ծանօթութիւններ չկրցայ ձեռք բերել Թուրք ազգայնականութեան մասին իր գաղափարներուն եւ տեսութեանց շուրջ։ Գրած է իմաստասիրական երկ մը՝ «Հագգ իւլ եագին», որ անտիպ մնացած է եւ որուն մասին չեմ կրցած ոեւէ ծանօթութիւն գտնել աղբիւրներուն մէջ։

Ինչ որ ալ ըլլայ, Ախունտզատէն կարելի չէ համարել Իսմայիլ պէյ Կասպրինսքիի հաւասար մեծ «թիւրքճի» մը, ինչպէս կը գրէ Կէօք Ալփ Զիա պէյ իր «Թիւրքճիւլիք էսասլարը» անուն գիրքին մէջ։ Արդէն հանգուցեալ Զիա պէյ առանց ուսումնասիրելու գրած է իր տեսակէտները Միրզա Ֆէթհ Ալիի մասին։ Մինչ անիկա մեռած է 1878ին, այսինքն Ապտիւլ Համիտի գահ բարձրանալէն քիչ ետք, Զիա պէյ զայն կը ներկայացնէ իբրեւ Ապտիւլ Համիտի օրով հասած եւ Կասպրինսքիի հասակակից։ Միրզա Ֆէթհ Ալիի Թուրք մտաւորական եւ գրական կեանքին մէջ ունեցած ամէնէն մեծ կարեւորութիւնն այն է որ Թուրքերէն առաջին թատերգութիւնը գրողն եղած է. կը կարծեմ՝ իմ հաւաքած տեղեկութիւններուս նայելով, Արեւմուտքի Թուրքերուն մէջ թատերական առաջին երկն է 1857ին Մոլիէրի «Թարթիւֆ»ին թարգմանութիւնը Զիա փաշայի կողմէ։ Արեւմտեան Թուրքերէնով գրուած առաջին ինքնատիպ թատերգութիւնն է Նամըգ Քէմալի «Հայրենիք կամ Սիլիսթրէ» դրամը, որ 1872ին գրուած, տպուած եւ խաղացուած է։

(6) ԵՈՒՍՈՒՖ ԱՔՉՈՒՐԱ

ԵԹԷ ԿԸ ՀԱՃԻՔ...

Ստիպուած ենք մեր կարգ մը պաշտօնակիցներուն յիշեցնել տարրական պարտականութիւն մը.— ՅԻՇԵԼ ԱՂԲԻՒՐԸ, ԵՐԲ ՈՐ ԵՒ Է ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ԼՈՒՐ Կ՚ԱՐՏԱՏՊԵՆ «ՅԱՌԱՋ»էն։

ՋԱՐԴԵՐՈՒ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ

ԵՐԵՒԱՆ (ՀԱՅԱՍՏԱՆ)

Այս խորագրին տակ, ֆրանսական Oeuvre օրաթերթին մէկ աշխատակիցը կը հրատարակէ յօդուած մը, որմէ կը քաղենք հետեւեալ հատուածները.

Ամայութիւն։ Ո՛չ մէկ գետակ, ո՛չ մէկ ծառ, ո՛չ մէկ կանանչ տերեւ։ Ցամքած հող, որ երկար ամիսներ կը սպասէ կաթիլ մը անձրեւի։ Աւազ, մոխրագոյն կաւ, կնափներ...

Լուսածագէն ի վեր հարթավայր մը կը կտրենք. յամրօրէն կը բարձրանանք 400, 600, 1000 մեդր, կ՚անցնինք կիրճերէ, բլուրներէ, լեռներէ...։ Միշտ նոյն տեսարանը։ Անապատ, աւազ եւ խիճ. Ցամաքութիւն։ Արեւելք։

Երբեմն, կառախումբը կանգ կ՚առնէ գիւղ մը։ Ցեխով շինուած ամէն մէկ խրճիթի քով կը բարձրանայ թրիքի բուրգ մը, գիւղացիին միակ վառելանիւթը՝ կոկոն թրիք յարդով շաղուած։ Արեւու տակ կը չորցնեն, որպէսզի ձմրան, լաւ ճարճատէ եւ եղեւնափայտի պատրանքը տայ։ Խրճիթներ կան որ ամբողջովին ծեփուած են այս գարշահոտ նիւթով։

Կարմիր եւ դեղին-նարնջագոյն հագուած տղաքներ, ծերերու պէս կկզած՝ տուներու սեմին վրայ, կը շատախօսեն։ Քանի մը տղեկներ վազելով կը մօտենան կառախումբին։ Կը փորձեն չիչ մը կաթ, մոխիրի մէջ եփած սերկեւիլ, հաւկիթներ ծախել։

Շատ գեղեցիկ երկու թարմատի կիներ, եղնիկի աչքերով, մետաղային սեւութեամբ որոն մազերով, կը բարձրանան սայլակի մը վրայ։ Խնդի պէս կը զուարճանան։

* * *

Շոգեկառքը նորէն կը շարժի. կը մտնենք երկրաշարժէն աւերուած շրջաններուն մէջ։ Հեռուն, Անիի աւերակները, երբեմնի ազնուական մայրաքաղաքը։ Աւետապետական դղեակներ, հոյակապ եկեղեցիներ, բոլորն ալ կործանած, հնագէտներու գործին գալիք բաներ։

Կը յառաջանանք եւ մշուշոտ մթնոլորտին մէջէն, մեր անհամբեր եւ անյագ աչքերուն կ՚երեւնայ հայկական հսկային՝ Արարատի ձիւնապատ գագաթը, մայրամուտի կրակներուն տակ լուսաբորբ։ Անոր կողքին փոքր Արարատը, ոտքերուն տակ՝ անհուն դաշտավայրը...։ Երեւանը մօտ է։

Երեւան՝ այլեւս քաղաքը չէ պարսկական հէքեաթներուն եւ թարմատի կոյսերու մազերով բուրումնաւէտ գիշերներուն։ Խորհրդային Հայաստանի մայրաքաղաքն է։

Երեւան կը ճգնի նոր ձեւ առնել։ Կը վազէ, կը ոգնի, կը ջանայ եւրոպական քաղաք մը դառնալ. կը փափաքի ունենալ համալսարանական կայք մը, տիպար հիւանդանոցներ, դպրոցներ... Երեւան իր դաշն ձայնով — որուն կ՚ընկերակցի հովին մրմունջը ծիրանիներու վրայէն,— կ՚երգէ աշունն որ կ՚անցնի եւ գարունը որ կուգայ, բայց, ծաղիկներով բեռնաւոր իր ձեռքերուն վրայ, հիմա կը կրէ նաեւ շաղախ, վիրաբուժական գործիքներ, եւայլն։

Յաջորդ առտուն, մինակ կը պտտէի քաղաքին մէջ, որ դեռ կէս տարի առաջ, փոքր գիւղ մըն էր։ Շատ նեղ, մռայլ փողոցներէն կ՚երթամ դէպի շուկայ. արեւելեան գոյներով հին շուկան. դէզով խաղող, խնձոր, լոլիկ, երկաթեղէն, միս, աղի ձուկ, խճաքարի կամ աւազէ ծ[illegible] նման

հայկական պանիր: Բոլորը բաց օդին, ճանճով ու փոշիով ծածկուած:

*
* *

Նորէն կը շրջինք ամբողջ քաղաքին մէջ: Միւս ծայրը, լերան ստորոտը, ծիրանիներու եւ ընկուզենիներու միջեւ կը բարձրանան նոր որմածներ խառնիխուռն, անորակ խրճիթներու եւ շինարաններու հետ:

Մեզ ընկերացող Հայը յանկարծ կը բռնուի սուրբ խանդութենէ մը: Դեւի մը պէս հոս հոն կը ցատկէ, իր կօշիկներուն ծայրը քարերուն կը զարնէ, մեզ ցոյց կուտայ գրանիտը, բծաւոր մարմարը, «Արթիկի տուֆ»ը, հայկական քարը որ փայտի յատկութիւններ ունի — կրնան զայն զամել, փակցնել: Հայը մեզ կը բացատրէ. — Շաբաթ մը յետոյ, այս խրճիթը հոս չպիտի գտնուի: կը տեսնէ՞ք, գերաններու օգնութեամբ է որ զայն կանգուն կը պահենք: Եթէ ձգէինք որ փլի, պիտի կրնայինք անոր մէջինները ճմլել... Նախ այս տունը պէտք է որ աւարտի յետոյ... քըռ...

Փլուզումի ձեւը կը փորձէ...

— Այս խրճիթը... եւ այս խրճիթը... եւ այս խրճիթը... բոլորը: Շատ չանցած, ալ անոնց պէտք չպիտի ունենանք: Հոս, կը տեսնէ՞ք, խոշոր, շատ տգեղ եկեղեցի մը կար: Անոր քարը միայն գեղեցիկ էր: քանդեցինք եկեղեցին եւ անոր քարերով, հո՛ն, այդ տունը կը կառուցանենք որ 140 սենեակ պիտի ունենայ. «Բանուորներու տուն»ն է:

Ցոգնութենէ գինովցած ենք, թիեր, անկատար շէնքեր, կիսափուլ խրճիթներ, բոլորը կը պարեն մեր գլխուն մէջ: Ո բիշ ոչ մէկ տեղ Խորհրդային Ռուսիոյ հսկայ երկիրը բռնուած է շինարարութեան նման տենդով մը: Եւ ուրիշ ոչ մէկ տեղ, «ընկեր» աղաղակը ունի աճապարանքի եւ անձկութեան նման հունչ մը:

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳԻՒՏ ՄԸ

Տարսոնի (Կիլիկիա) մօտակայ գիւղի մը մէջ, ժայռի մէջ եւ պարիսպով շրջապատուած երկաթէ դուռ մը երեւան հանուած է:

Կը կարծուի թէ դուռը բացուելու պարագային շատ կարեւոր հնագիտական առարկաներ պիտի գտնուին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՑ ՈՒ ԴՊՐՈՑ

ՊՈԼԻՍ. — Առենէ մը ի վեր զաւկի տէր կարգ մը հայրենակիցներու ջանքերով, կազմուած էր հայ մանուկներուն Ա. Բ. Գ. սորվեցնելու համար յանձնախումբ մը, որ աշխատեցաւ գէթ օրական մէկ ժամ տրամադրելով, սորվեցնել մայրենի լեզուն, շուրջ 25-30 պզտիկներու: Բայց զանազան արգելքներու հանդիպելով, մեր հայրենակիցները եկան այն համոզման, թէ՝ ազգային ամուր կազմակերպութեամբ մը միայն կարելի պիտի ըլլայ այս ծանր այլ փափուկ գործը գլուխ հանել: Այս աշխատանքը հիմնական կերպով կազմակերպելու համար, հրաւիրուած էր Պալաքեան եպս. որպէսզի ընդհ. ժողովով մը նոր ընտրութիւններ կատարելով, օրինաւոր հոգաբարձութիւն մը ընտրուի, քանի որ գործի կէսը արդէն կարելի էր կատարուած համարել, շնորհիւ 18 20 հայրենակիցներու նախապատրաստական աշխատանքներուն:

Ինչպէս յաճախ, այս անգամ ալ Պալաքեան եպիսկ. չեկաւ (մայիս 5): Ու նոյն օրուան 40 հոգինոց ժողովը անցաւ ապարդիւն կարգ մը թիւրիմացութեանց ու անհասկացողութեանց պատճառով:

Առժամեայ յանձնախումբը ունեցած է թերութիւններ որոնց կարելի էր ներել ու ներուեցաւ: Սակայն այս առաջին փորձով իսկ յառաջիկայ աշխատանքները կը յուսանք որ աւելի լաւ կը կազմակերպուին ու կ'ըլլան արդիւնաւոր: Լուրջ աշխատանք պէտք է: Կրթական սոյն ձեռնարկը անյաջողութեան դատապարտելու որեւէ արգելք չկայ. մանաւանդ որ գործարանատէր Պ. Րիկալ յանձն կ'առնէ յարմար շէնք մը տրամադրել, իբրեւ դպրոց կամ եկեղեցի: Շէնքի խնդիրը կարգադրելէ վերջ ինչո՞ւ տնտնալ: Կրթական այս պահանջը հետզհետէ աւելի անհրաժեշտ կը դառնայ, ինչպէս հացն ու ջուրը երախային:

Ու այլասերման այս գործ ճամբուն վրայ մեր բարա՛կ մը մխացող օջախն ալ չմարենք. այլապէս հետեւանքը պիտի ըլլայ նոյնքան մահացնող՝ որքան թուրքին արիւնոտ մանգաղը:

Աստ-Անդ

ԱՌԱՋԻ՞ՆՆ Է...

Իրազեկ մը մեզի կը հաղորդէ հետեւեալ պատմութիւնը, ստանձնելով ամբողջ պատասխանատուութիւնը.—

— Չեմ գիտեր ո՛ր հաստատութեան յանձնարարութեամբ, բայց Բարեգործականի գիտակցութեամբ պաշտօնի կը կոչուի հայ ճարտարապետ մը, Հայաստանի վերաբերեալ կարգ մը շինութեանց յատակագիծերը պատրաստելու համար: Ճարտարապետը գործի կը ձեռնարկէ, հրաժարելով աւելի շահաւոր յանձնառութենէ մը, ճամբորդութիւններ կը կատարէ եւ բարեխղճօրէն կ'աշխատի գլուխ հանել իրեն յանձնուած պաշտօնը:

Բայց առտու մը, կ'իմանայ թէ ուրիշ մը նշանակեր են իրեն տեղ: Նունչը կ'առնէ Պ. Պօղոս Նուպարեանի քով, որուն ձեռքն է այս գործն ալ, իբրեւ ամենապետ ամէն բանի: Ամենագէտ պարոնը կարճ կապելու համար, կը հանէ քանի մը հազար ֆրանք կը նետէ ճարտարապետին, որ արդարօրէն վրդովուած, կը յայտարարէ թէ ինք մուրացկան չէ եւ իրաւունք ունի տասը հազար ֆրանք հատուցում պահանջելու: Փարիզահայ աղան չուզեր տեղի տալ, եւ գործը կ'իյնայ դատարան: Ճարտարապետը շահելով դատը, Պ. Նուպարեան կը ցնծայ 25,000 ֆրանք հատուցում, անշուշտ ոչ իր քսակէն, որ խօսքով չի բացուիր:

Ի պատիւ ճարտարապետին, աւելցնեմ թէ իր իրաւունքը համարելով միայն 10,000 ֆրանք, աւելցած 15,000ը կը յատկացնէ որբանոցի մը, Լոնկ-Պիչի:

Մ՛ըզ որ «Յառաջ»ը մինչեւ հիմա չէ իմացեր այս պատմութիւնը, որ անշուշտ առաջինը չէ:

ՊԱՐՍԻԿ ԱՐՔՈՒՆԻՔԻ ԳՈՀԱՐՆԵՐԸ

Թէհրանէն կը հեռագրեն.— Պարսիկ արքունիքի գոհարեղէնները գնահատելու պաշտօն ունեցող ֆրանսացի մասնագէտներու տեղեկագրին մէջ կ'ըսուի թէ այս գոհարներուն մէջ կայ զմրուխտ մը, որ կ'արժէ 78000 տոլար, մարգարտէ մանեակ մը՝ 100,000 տոլար: Գալով ադամանդներուն, որոնց մէջ է Նշանաւոր Տէրեայը Նուրը, անոնց արժէքը անգնահատելի է:

ԿՌՓԱՄԱՐՏԻ ՄԷՋ ՄԵՌԱԾ

Երկար ատենէ ի վեր, առաջին անգամ ըլլալով, Վիեննայի ոստիկանութիւնը թոյլատրեր էր հրապարակային կռփամարտ մը: Կռփամարտիկներէն մէկը առաջին շրջանին իսկ մեռաւ՝ սրտին տրուած հարուածի մը հետեւանքով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ՈՃԻՐԸ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ

Վայրագ ոճիր մը գործուած է Սելանիկ՝ կուսակալութեան շէնքին մօտը գտնուող փարանկաներէն մէկուն մէջ, հետեւեալ պարագաներու ներքեւ.—

Աֆիոն Գարահիսարցի Միքայէլ Պրուսալեան «փարանկա»յին մէջ բուռն վէճի կը բռնուի իր կնոջ՝ Ազատուհիի հետ, դրամական խնդրի մը պատճառով: Միքայէլ, ծայր աստիճան ծոյլ մըն էր: Բնաւ չէր սիրեր աշխատիլ եւ կ'ապրէր իր կնոջ ու 17ամեայ աղջկան Ազատուհիի շահածով: Վէճի ընթացքին, Ազատուհի, խստօրէն կը մեղադրէր ամուսինը եւ կը թելադրէր անոր մեղքնալ գոնէ աղջկան, որ տաժանագին աշխատանքի հետեւանքով կը մաշէր:

Պահ մը փոխադարձաբար արձակուած խօսքերը այնքան բուռն եղան, որ Միքայէլ, ինքնիրմէ ելած, խլեց խոհանոցի դանակ մը, խոյացաւ կնոջը վրայ եւ սկսաւ հարուածել խեղճ Ազատուհին, մարմնոյն զանազան մասերէն: կնոջ ճիչերուն վրայ, օգնութեան հասաւ Ազատուհին, որ ուզեց ազատել մայրը. ոճրագործ հօր հարուածները տեղացին նաեւ աղջկան ձեռքերուն ու դաստակներուն վրայ:

Հրէշը, իր գործը լրացնելէ վերջ, բացաւ դուռը եւ սկսաւ փախիլ, հետապնդուելով ոստիկանէ մը եւ զանազան անցորդներէ: Խեղճ կինը ուշաբերելով ու կարծելով որ աղջիկը սպաննուած է, արնաթաթախ վիճակով ու տքալով փողոց ելաւ որպէսզի ոճրագործը հետապնդէ: Բայց հազիւ 80-100 մեթր ճամբայ առած, ուժաթափ գետին ինկաւ:

Ոճրագործը ձերբակալուեցաւ անմիջապէս եւ առաջնորդուեցաւ պահականոց: Հոն հարցաքննուելով երեւան եկաւ որ, անցեալ տարի ալ, ածելիով մը ուզած էր սպաննել կինը, զոր վիրաւորած էր եւ յետոյ բռնուելով ինն ամսուան բանտարկութեան դատապարտուած էր: Չորս ամիս առաջ ելած էր բանտէն եւ հակառակ կնոջ թախանձանքներուն ոչ մէկ գործ գտնելու հետամուտ էր:

Ոճրագործը արգելարանին մէջ ինքզինքը խենդ կը ձեւացնէ, կինը քաղաքապետական հիւանդանոցը փոխադրուելէն անմիջապէս վերջ փչած է իր շունչը: Ազատուհիին վէրքերը թեթեւ են:

Հրէշը 43 տարեկան է, իսկ Ազատուհի՝ 35:

ՄԻՄՈՒՆ ԱՄԱՐԻ ԵԼՈՅԹԸ.— «Կազէթ տիւ Ֆրան»ի գայթակղութիւնը դեռ չէ մոռցուած. դատը որ թնճուկի պէս բարդ է, դեռ չէ տեսնուած, քանի որ հարցաքննիչ դատաւորը դեռ չէ վերջացուցած իր քննութիւնները եւ պէտք էր տեսեր անգամ մը եւս ճակատեցնելու Մատամ Հանօն, գործին մեծափարթամ տիրուհին, իր մէկ միջնորդին՝ Հրեայ Միմուն Ամարի հետ, երկուքն ալ բանտի մէջ. Հարցաքննիչ դատաւորին գրասենեակին մէջ կազմակերպուած այս ճակատամարտը կը դառնայ մէկ միլիոնի շուրջ: Տիկ. Հանօ կը պնդէ թէ այդ միլիոնը յանձնած է Միմունի, կաշառելու համար թերթի տնօրէն մը: Միմուն կ'ուրանայ եւ կը պնդէ թէ ստացած է միայն 200,000 ֆր:

Վէճը կը շարունակուէր երկու հակառակորդներուն միջեւ, ուրացումներով, փոխադարձ ամբաստանութիւններով եւ որակումներով, որոնք շատ հեռի էին փաչաքուղ կամ գոնէ քաղաքավար ըլլալէ, երբ հարցաքննիչ դատաւորը կատղած՝ բացագանչեց.

— Ո՞վ է որ կ'ըսէ ճշմարիտը, մինչ Տիկ. Հանօ, իր սովորական ճարպիկութեամբ, Միմունէն առաջ կը փութար պատասխանել.

— Ես, միայն ես:

Իսկ Միմուն բարկաճայթ, կը նախընտրէր պատասխանել արհամարհանքի թուքով, իսկական թուքով, որ թանձր ու փրփրոտ, կ'երթար կը փակէր Տիկ. Հանօի ներկազեղ այտերուն...

Բայց Միմունի թուքն ալ չկրցաւ երեւան հանել ճշմարտութիւնը ու հարցաքննել դատաւորը դեռ շա՜տ, կծիկ ունի քակելիք:

ՏՆՏԵՍ. ՏԱԳՆԱՊ ԱՏԱՆԱՅԻ ՄԷՋ

Ատանայի մէջ տիրող բոյսերու հիւանդութեան պատճառաւ, շրջակայ նահանգները արմտիքի արտածումը արգիլուած է: Տեղւոյն երկրագործները ժողով գումարած եւ հեռագրով կեդրոնի կառավարութեան դիմած են՝ խնդրելով որ գիտական միջոցներ ձեռք առնուին իրենց շահերու պաշտպանութեան համար:

ՊԵԼՎԻԼԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ ՀԱՄԱՐ

«Բարձր-Հայք»ի Հայրենակցական Միութիւնը, իր վերջին ընդհ. ժողովին մէջ զբաղելով իր հայրենակիցներու վիճակով եւ առհասարակ ազգային խնդիրներով, տուաւ համապատասխան որոշում: Նկատի առնելով այլասերման վտանգը, որոշեց՝ Պելվիլի մէջ բացուելիք մանկապարտէզին ուժ տալ նիւթապէս ու բարոյապէս, առանց կանգ առնելու զոհողութիւններու առջեւ:

Այս առթիւ Միութիւնը հետեւեալ կոչը ուղղած է իր հայրենակիցներուն.—

— Ընդհ. ժողովի տուած որոշումները գործադրելու եւ ամէնուս ցանկացած մանկապարտէզի խնդիրը բարւոք կերպով կարգադրելու համար, վարչութիւնս կոչ կ'ուղղէ իր բոլոր հայրենակիցներուն, հաւաքուիլ Հայրենակցական Միութեան շուրջ եւ ձեռք ձեռքի տալով պայքարիլ ուժեղ ճակատ մը բանալու այլասերման վտանգին դէմ:

Հայրենակիցնե՛ր, ժամանակ է թօթափելու անտարբերութիւնը, մոռնալու քէնն ու ոխը եւ լծուելու աշխատանքի՝ այն խոր գիտակցութեամբ թէ միութիւնը ուժ է եւ ուժով է որ միայն հնարաւորութիւն պիտի ունենանք ազգովին հայ ապրելու, կերտելու մեր հայրենիքը ու գեղեցիկ օր մը տեսնելու մեր զոհողութիւններու արդիւնքը եւ մեր յոյսերու պսակումը:

Օ՛ն, հայրենակիցնե՛ր, հաւաքուեցէք Միութեան շուրջ, անդամ արձանագրուեցէք եւ պատրաստուեցէք շինարար աշխատանքի լծուելու, կանխելու համար մեր փլուզումը:

Վարչութիւնս պատասխանատուութեան խոր գիտակցութեամբ, այս ծանր պարտականութիւնը ստանձնեց՝ վստահ իր հայրենակիցներու գործակցութեան վրայ, որ ան գիտէ Բարձր Հայք»ի անունը միշտ բարձր պահել:»

*** Նոր Վարչութեան անդամներն են.— Պ. Պ. Պօղոս Վարդանեան՝ ատենապետ, Վահան Տիւտիւքճեան՝ ատենադպիր, Գրիգոր Խաչատուրեան՝ գանձապահ, Պետրոս Լուսիկեան եւ Մնացական Արծրունեան՝ խորհրդականներ: Հասցէ՝ Boghos Vartanian, 33, Rue Bisson, Paris (20e):

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՆԿԱՄԱՑ ՈՃԻՐ

Մարդը հրեց ճաշարանին դուռը եւ ցուրտը ետեւէն ներս թափանցեց այն ցածկիկ սրահը, ուր մենք թէյ կը խմէինք:

— Տէ՛ր Աստուած, ա՛ն է, բացագանչեցի ես:

Նախորդ իրիկունը, Պրիտրիխ-Պֆրասէի վրայ, անծանօթ մը, որ աստրախան գլխարկ կը կրէր, կոպտօրէն զարնուած էրինծի ընկերացող կնոջ եւ դեռ զարմանքս չանցած, անյայտացած էր կառապանի մը ետին: Հիմա դիպուածաւ այդ կոպիտ մարդոց ներկայութեան կը գտնուէի եւ որոշած էին այս անգամ, անձնայ կերպով երեսին զարնել իր կոշտութիւնը:

Գրիգորի որ աղանդեր կը լեցնէր իր պնակին մէջ, նշմարեց ունգերուս կծկումն ու տժգունութիւնը:

— Ի՞նչ մտադիր ես ընելու, հարցուց ինծի:

— Պիտի ապտակեմ այս մարդը:

— Ի՞նչ հարկ կայ, առանց ոտքի իսկ կանգնելու, ձեռքով քեզ եւ պիտի հրէ եւ դո՛ւն ծիծաղելի պիտի դառնաս:

— Կը մենամարտինք:

— Անկարելի՛:

— Ինչպէ՞ս թէ անկարելի:

— Աշխարհի մէջ չկայ մէկը որ Ֆէտոր Չէնօքօֆը ստիպէ մենամարտի հրաւէր մը ընդունելու:

— Ուրեմն վատ մըն է այդ Ֆէտոր Չէնօքօֆը, գոչեցի ես բարձրաձայն:

Գրիգորի մեղմօրէն գլուխը շարժեց:

— Լա՛ւ նայէ երեսը, ըսածդ մէկ մըն ալ չպիտի կրկնես:

Դարձայ այդ մարդուն, որ անշարժ կեցած էր դատարկ սեղանի մը առջեւ: Հակառակ նախապաշարուած ըլլալուս, անոր դէմքին խաղաղ ու տխուր արտայայտութիւնը ուշադրութիւնս գրաւեց:

Ֆէտոր Չէնօքօֆ, կոթնած էր թուղթէ ծածկոցին եւ քունքերը կը սեղմէր զարհուրելի բռունցքներուն մէջտեղ, մինչ յստակ կապտերանգ աչքերը սեւեռաբիբ յառած էին անտեսանելի պատկերներու, որոնց ճաճանչագրային անցքը մերթ ընդ մերթ կը կծկէր իր խորշոմած երկար ու աւազերանգ դէմքը:

— Առեն մը, ոչ ոք, նոյնիսկ քաջերուն էն քաջը, չպիտի համարձակէր Ֆէտոր Չէնօքօֆին երեսը խօսք մը նետել, ինչպէս դուն ըրիր հիմա, ըսաւ Գրիգորի իր խուպոտ ձայնով. այդ անխոհեմը իր կեանքը վրայ կուտար:

— Շատո՞նց ի վեր Ֆէտորը կը ճանչնաս:

— 1909էն ի վեր... միասին զինուորութիւն բրած ենք սեւ հեծելազօրքի վաշտին մէջ... աղւոր օրեր էին... երեք անբաժանելիները կը կոչէին մեզ...

— Երե՛ք... երրորդը ո՞վ էր:

Գրիգորի ակամայ ակնարկ մը նետեց Ֆէտորին կողմը եւ մէկ շունչով պատասխանեց.

— Երրորդը կը կոչուէր Իվան Իվանէինքօ:

Եւ որովհետեւ սպասաւորին կը հրամայէի սուղնոց վոտկան լեցնել գաւաթներուն մէջ, Գրիգորի առի հրախտագիտութիւն, ականջէս վար փսփսաց.

— Երեք անբաժանելիները, ա՛, այո՛, աղէկ զտած էին. արձակուրդի պահերուն խիստ զգուշաւոր էր Ֆէտորին հանդիպիլ առանց Գրիգորիի եւ Գրիգորին առանց Իվանի:

«Իմ և Ֆէտորի բաղդատմամբ, Իվան տղայ մը կ'երեւէր... Նըրբամարմին էր, ու խարտիշահեր, հասակ մը ունէր՝ որ երազել կուտար Փեթերսպուրկի բոլոր աղջիկները: Ասկէ զատ, վառվռուն եւ միշտ հակաճառելու պատրաստ:

«Իվանին եւ Ֆէտորին մէջտեղէն կին մը անցաւ, սեւ կատու մը, չպիտի մանրամասնեմ խնդիրը, միայն ըսեմ որ երկու բարեկամները ալ միմիայն զիրար բզքտելու վրայ կը խորհէին:

«Իվան շատ առաջ գնաց, չափէն աւելի. Ֆէտորը անարգեց, չզիջանեցաւ փոխադարձել, միայն ատրճանակով մենամարտի մը որոշումը տրուեցաւ:

«Ֆէտոր զարհուրելի նշանառու մըն էր, երբեք չէր փախցներ: Ամէն անգամ իր ատրճանակին խողովակէն մահը դուրս կ'ելլէր, ինչպէս անտառներու կկուն իր բոյնէն դուրս կ'ելլէ, երբ կէսօր կ'ըլլայ:

«Անշուշտ կ'ըմբռնես որ կարելին ըրի այս մենամարտը արգիլելու համար. գացի Ֆէտորին աղաչեցի որ Իվանին մեղքնայ. սակայն անընկճելի կամքին բախեցայ:

«— Այս տղան չպիտի սպաննես, գոչեցի ես.

«— Իվան դաս մը առնելու պէտք ունի, պատասխանեց Ֆէտոր:

«— Այս ըրածդ չի վայելեր քեզի:

«Ընկերս գլուխը դարձուց, եւ այն ատեն աչքիս զարկաւ կանացի ձեռնոց մը, մոխրագոյն կաշիէ ձեռնոց մը, որ նետուած էր սպայակոյտի քարտէզին վրայ, զոր Ֆէտոր քննելով զբաղած էր, ներս մտած պահուս:

«Սենեակէն դուրս ելայ:

«Այդ վայրկեանին մէկ գաղափար ունէի միայն. պէտք չէր որ Ֆէտոր Իվանը սպաննէ. բայց կը զգայի որ յիմարական փափաք մըն էր ունեցածս, քանի գիտէի թէ Ֆէտոր երբեք չէր խնայեր իր հակառակորդին:

«Նախատողին վկան էի ես: Երբ առտուան դէմ զիրար գտանք ամարանոցի մը պարտէզին մէջ, մայրաքաղաքէն դուրս, վճռապէս մտադրած էի խարդախ միջոցի մը դիմել վտանգի ենթարկուած տղան ազատելու համար:

«Աւելորդ մանրամասնութիւններու մէջ չեմ մտներ. միայն այսքանը ըսեմ որ շատ նուրբ խարտոց մը պահեցի մուշտակապատ ձեռնոցիս մէջ, եւ ուրիշ վկայի մը մեղսակցութեամբ յաջողեցայ աննշմար կերպով խարտոցել Ֆէտորին վիճակուած ատրճանակին նշանառութեան կէտը: Այս ձեւով, վստահ էի թէ երբ Ֆէտոր սրտին նշան բռնէր, գնդակը պիտի անցնէր Իվանին գլխուն վրայէն:

«Տրուած նշանին վրայ, երկու հակառակորդները միասին կրակեցին: Ու յանկարծ տեսանք որ Իվան գետին տապալեցաւ, բերանը արիւնով լեցուն:

«Մէկ ոստումով քովը հասանք: Բնաւ չպիտի մոռնամ մռնչիւնը զոր Ֆէտոր արձակեց, իր զոհին առջեւ ծունկի գալով:

«Մեռած:

«Յետոյ ինծի դարձուց զարմացումէն այլայլած դէմքը.

«Գրիգորի, ինչպէ՞ս կրնայ կրնայ ըլլալ...

Առանց պատասխանելու, սեւեռաբիբ իրեն նայեցայ.

«— Գրիգորի, կը յիշե՞ս երէկ ինչ ըսի քեզի. այս տղուն դաս մը կ'ուզէի տալ... որոշեցի վիրաւորել զայն եւ ասոր համար ծունկին նշան բռնեցի, մինչդեռ ճիշտ սրտին եկած է... զարմանալի է, ու չեմ ըմբռներ...

«Խարտոցը, ձեռնոցիս մէջէն ափս կ'այրէր, եւ հասկցայ թէ Իվանը սպաննած էի, զայն ազատելու տեղ:

«— Ոտքի ելիր, Ֆէտոր, ըսի ընկերոջս ... անդենականին մէջ այս մահը չպիտի բեռցնեն վզիդ:

«Նայուածքը աչքերուս վրա՛յէն պտտցուց բերնիս ու ձեռքերուս վրայ, յետոյ ըսաւ.

«— Այս տղուն դիակին առջեւ կ'երդնում որ վերջին մենամարտս է ասիկա:

Գրիգորի մէկ ումպով գաւաթ մը պարպեց.

— Հիմա կը հասկնա՞ս թէ ինչու Ֆէտոր Չէրսօքօֆ պիտի մերժէր քեզի հետ մենամարտիլ ինչ պատճառով ալ որ ըլլար:

Ա. ԺԱՆ

Իտալիա եւ Թուրքիոյ նոր նաւատորմը

Թուրքիոյ Ազգային Պաշտպանութեան գործավարութիւնը պայմանագրութիւն մը կնքեց իտալական նաւարաններու խմբակցութեան մը հետ, հետեւեալ նոր մարտանաւերը շինելու համար.— 1600 թոնօ տարողութեամբ երկու թորփիյահեծներ, 1500 թոնոնոց երկու սուզանաւեր եւ քանի մը ազդանաւեր:

Այս ապսպրանքը առնելու համար մրցումի ելած էին հինգ անգլիական, մէկ ամերիկեան, քանի մը գերմանական եւ ֆրանսական նաւաշինական ընկերութիւններ: Անգլիացիները շատ շահաւէտ առաջարկներ ներկայացուցած էին եւ կ'ուզէին նաւարաններ շինել Իզմիթի ծոցին մէջ: Անգլիական առաջարկները մերժուեցան՝ այն պատրուակով թէ երկար պայմանաժամ կ'ուզէին յանձնելու համար: «Փոսիշէ Ցայթունկ»ի համաձայն, Էնկիւրիի խորհրդային դեսպանը թելադրած է մերժել անգլիական առաջարկները, ըսելով թէ Անգլիոյ նպատակն էր բրիտանական նաւային խարիսխ մը հաստատել Մարմարա ծովուն մէջ: Ֆրանսական առաջարկները գրեթէ իտալականին հետ նոյնն էին, միայն թէ յանձնումի պայմանաժամը աւելի երկար էր:

Վճարումի պայմաններն են՝ մասամբ կանխիկ յանձնումի պահուն, մնացածը վճարելի ութ տարիէն: Ապսպրանքին ընդհանուր գումարն է 15 միլիոն Թրքական ոսկի: Քանի մը շաբթէն վերջնական պայմանագրութիւն մը պիտի կնքուի:

Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը

Արտաքին գործավարութեան ելմտացոյցը քննուած ատեն, Թէվֆիք Րիւշտի պէյ յայտարարութիւններ ըրաւ Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան մասին:

Շեշտեց թէ Թուրքիա պայծառ եւ ուղղամիտ քաղաքականութեան մը կը հետեւի: «Եթէ, ըսաւ, հակառակ բոլոր ջանքերուս, կարգ մը խնդիրներու լուծումը ուշացաւ, պատճառը այդ խնդիրներու բնոյթն է:»

Խօսելով Պերլին եւ Հռոմ կատարած իր այցելութեանց մասին, ըսաւ. «Այս երկու երկիրները Թուրքիոյ հետ իրենց բարեկամութեան եւ անկեղծութեան ապացոյցը տուին: Հռոմ այցելութիւնս լաւ առիթ մը եղաւ՝ ցոյց տալու համար թէ Թուրքօ-իտալական բարեկամութիւնը՝ որուն խարիսխը դրուած էր Միլանի մէջ, շատ ամուր հիմերու վրայ կը կանգնի:

Բնակիչներու փոխանակութեան խնդիրը լաւ փուլի մը մէջ մտած է: Գալով Սուրիոյ սահմանավէճին, ֆրանս. դեսպանին յայտնեցինք մեր վերջնական մտադրութիւնը՝ խնդիրը բարեկամաբար եւ խաղաղ կերպով լուծելու համար:

Գործավարը աւելցուց թէ միւս երկիրներու հետ յարաբերութիւնները բարեկամական են:

Բոլշեւիկները Իրաքի մէջ

Պասրայէն կը հեռագրեն թէ՝ կիրակի օր Օտեսայէն յիշեալ նաւահանգիստը հասաւ «Կոմունիստ» անուն խորհրդային շոգենաւը, լուցկի, լամբար եւ շաքար բերելով: Իրաքի ոստիկանութիւնը անմիջապէս շոգենաւ երթալով, արգիլեց նաւաստիներու ցամաք ելլելը, բացի նաւապետէն:

Տեղեկութիւն առնուած էր թէ այդ շոգենաւով մեծ գումար մը կը բերուէր Իրաք՝ սահմանուած խռովութիւններ յարուցանելու քարիւղի բանուորներուն մէջ:

Ապատանի մէջ ծագած վերջին համայնավար շարժումնե, ընէ ի վեր, Իրաքի իշխանութիւնները խիստ միջոցներ ձեռք կ'առնեն նոր խլրտումները արգիլելու համար:

Անգլիական երկու թնդանօթակիրներ, որոնք Պասրայէն պիտի մեկնէին, հրաման ստացան յետաձգել իրենց մեկնումը, ապստամբութեան մը պարագային օգնութեան հասնելու համար:

Նոր երկրաշարժ Անատոլուի մէջ

Շաբաթ օր սաստիկ երկրաշարժ պատահեցաւ. Սուշեհիրի մէջ, Սեբաստիոյ մօտ: Ամբողջովին կամ մասամբ քանդուեցան 596 տուներ: Մեռան 39 եւ վիրաւորուեցան 300 հոգի:

Շապին Գարահիսարի մէջ եւս սաստիկ երկրաշարժ պատահեցաւ 600 տուներ փլան եւ 60 հոգի մեռաւ:

Շաբաթ գիշեր ալ Ուշաքի մէջ երկրաշարժի երեք ցնցումներ զգացուեցան:

Սեբաստիոյ մէջ հիւսիս-հարաւ ուղղութեամբ եւ մէկ վայրկեան տեւողութեամբ երկրաշարժ պատահեցաւ: Նիւթական վնաս չկայ:

Վէնսէնի օդանաւային հանդէսները

Կիրակի եւ երկուշաբթի օր Վէնսէնի մէջ տեղի ունեցան օդանաւային հանդէսները, մեծ բազմութեան մը ներկայութեան: Կը մասնակցէին երեք հարիւր զանազան օդանաւեր: Կիրակի օր ներկայ էր նաեւ Հանրապետութեան նախագահը:

Տեղի ունեցան ռմբակոծումի մրցումներ, բարձրութեան մրցում, օդին մէջ կռիւներ, յարձակում ինքնաշարժի կարաւանի մը վրայ, արագ թռիչքի մրցումներ, օդանաւային մարզանքներ, որոնց մէջ ամէնէն աւելի փայլեցան Տորէ, Սաուիլրքուանթ եւ Պըրվիէ: Նախորդ տարիներու հետ բաղդատելով, մեծ նորութիւն մը չկար:

Հակառակ իրենց սպառնալիքներուն, համայնավարները չյաջողեցան ոեւէ կերպով խանգարել հանդէսները: Իբրեւ նախազգուշութիւն, ոստիկանութիւնը շաբաթ գիշեր ձերբակալած էր հինգ յայտնի համայնավարներ, որոնք Վէնսէն կը բնակէին: Կիրակի կէսօրէն վերջ, դարձեալ Վէնսէնի մէջ, ձերբակալուեցան յիսուն հոգի, որոնց մէկը՝ ծանօթ Մարթիի եղբայրը:

Երկուշաբթի օրուան մրցումներուն մէջ հետաքրքիր էին անկարգելի փորձերը եւ գիւղի մը ռմբակոծումը:

Ցեփլինը վաղը կը մեկնի

Քիւէր-Փիէրֆէօի կայանը ուխտատեղիի երեւոյթն առած է: Ֆրանսայի զանազան կողմերէն հազարաւոր հետաքրքիրներ կը փութան՝ տեսնելու համար զայն: Կիրակի եւ երկուշաբթի այցելողներու թիւը կը հաշուուի 50,000:

Ֆրիտրիխսհաֆէնէն Քիւէր հասան գերման մասնագէտներ եւ նոր շարժիչ մեքենաներ: Կը յուսացուի թէ մինչեւ այս իրիկուն նորոգութիւնները պիտի աւարտին եւ «Կոմս Ցեփլին» պիտի կրնայ դէպի Ֆրիտրիխսհաֆէն ճամբայ ելլել վաղը՝ հինգշաբթի: Տոքթ. Էքընէր ֆրանսացի վեց նաւային սպաներ հրաւիրած է տեղ գրաւել ցեփլինին մէջ:

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ

ժողովը՝ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ Chope Pasienneի վերնայարկը, 60 Rue des Ecoles. Մէթրօ՝ Սէն Միշէլ:

Կարեւոր օրակարգ: «Բոլոր խումբերու ներկայացուցիչները պարտաւոր են ներկայ ըլլալ:

"ՄԱՅԻՍ 28,,Ի ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՓԱՐԻԶ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

եւ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

Այս կիրակի իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ կէս գիշեր

«փըթի ժուռնալ»ի սրահը 21 Rue Cadet, մէթրօ՝ Cadet

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

կը նուագէ հայերէն եւ ֆրանսերէն կտորներ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. Ջառափեան (դաշնակ), Օր. Մառի Մակազեան (երգ), Պ. Պ. Ղուկասօֆ, Նաւասարդեան (երգ)եւն.:

ՊՈԻԱ ՔՈԼՈՆՊ

Նախաձեռնութեամբ Եռագոյն ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Պուա Քոլոնպի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին եւ Սկաուտներու: Այս կիրակի ժամը 2.30ին Salle de Municipalité, Rue des Halles կը նախագահէ՝ Ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

կը խօսի՝ Ընկ. ՆԻԿՈՂ ԱՂԲԱԼԵԱՆ

գեղարուեստական բաժին — Մուտքը ազատ է

ԼԻՈՆ

8 Յունիս Շաբաթ երեկոյ Գ. Թաղապետարանի սրահը

կը խօսի՝ Mr. Emmanuel Lévy (Քաղաքապետի Ա. փոխանորդ) Professeur à la Faculté de Droit:

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄՕՏ ՕՐԷՆ

ՎԻԷՆ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վիէնի Շրջ. Կոմիտէի

Այս կիրակի ժամը 2.30ին Ամիքալ Լայիքի շքեղ սրահին մէջ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ղեկավարութեամբ՝ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ

1 Յունիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին Sociétés Savantesի մէջ

կը ներկայացուի՝ "ԽԱՒԱՐԻ ՄԷՋԷՆ,, Հեղ. Մարութեանի

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄՕՏ ՕՐԷՆ

Հ. Յ. Դ.

Լիոնի Վրէժ խումբի ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 8.30ին ընկ. Ճանկէօզեանի սրճարանը:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՅԱՐԴԳՈՂ

Այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին «Վոլթէր»ի սրահին մէջ ուճաբանութեան կը դրուի «արդի հայ արուեստագէտներու առաւելութիւններն ու թերութիւնները»: Նիւթը կը բանան Ե. Քոչարեան եւ Օհան Կարօ: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ԱԶԳԱՅԻՆ բարերար Մկրտիչ Սանասարեանի մահուան տարելիցին առթիւ, այս Կիրակի եկեղեցական ար սրողութիւններէն յետոյ, տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր հոգեհանգիստ: Կը հրաւիրուին Սանասարեան միութեան անդամներն ու համակիրները:

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԸ վաղը հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն 5՝ Հայերէն եւ Հայոց պատմութիւն (Պ. Մ. Նաթանեան):

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ Պ. Պ. Միսաք Խիտավէրտեան, Սասունցի Պօղոս Հապօեան, Բագրատ Գրգոյեան, Ամասիոյ Հայր. Միութիւն:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Սարսէլ, Ս. Սերոբեան.— Պատասխանելէ առաջ կ'ուզէինք տեսնել:

ՍՏԱՑԱՆՔ

Փարիզ, Գ. Զ.— 35 ֆր.: Վճարած էք մինչեւ Մայիս 5:
Մարսէյլ, Գործ.— 713:
Լանսէյ, Ս. Ճ.— 35:
Մէց, Ս. Պ.— 70,
Լոնտոն, Մ. Քհնյ.— 1 անգլ.:
Լա Ֆրէթ, Մ. Ե.— 35:
Լորէթ, Յ. Բ.— 20:
Սուրաբայա, Յոր.— 480:
Լիոն, Նազ.— 250 ֆր.: Սկսանք ղրկել:
Լա Սէյն, Յ. Պ. 70:
Մոնթրէօ, Դ. Գ.— 250:
Պոնտի, Յ. Պ.— 35:
Փրէ Ռիան, Յ. Կ.— 70:
Տէսին, Յ. Պ.— 35:
Հէրիքուռ, Թ. Ս.— 37:
Սէն Սէրնէն, Հ. Ա.— 35:
Ալժէր, Պ. Խ.— 35:
Մարսէյլ, Խ. Հ.— 50:
Սորիներ, Ա. Ս.— 35:
Պոլէն, Գ. Ջ.— 35:
Սէն Քլէռ, Հայթ.— 140:
Լէ Լիլա, Օր. Ա. Մ.— 35,

ՌՈՍՏՈՄ Գրադարանի վարչութիւնը կը ծանուցանէ հայրենակիցներու թէ իր գիրքերու քանակը ճոխացուցած է: Գիրք ստանալ փափաքողները կրնան դիմել Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 8.30—10.30, 131 Fbg. du Temple. (Belleville).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի տիկին Լօժէնի Մ. Սերոբեան եւ Պ. Մարտիկ Սերոբեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին ողբացեալ ՄԻՍԱՔ ՍԵՐՈԲԵԱՆի տխուր մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Սարսէլի «Արարատ» միութեան կողմէ եղած դիմումին վրայ, Փարիզի Տիկնանց Միութեան Հայ Կարմիր Խաչի Օգնութեան մասնաճիւղը, սիրայօժար կերպով յանձն առաւ կեղծմաշկի (Diphtérie) դէմ պատուաստել գիւղիս մանուկները:

Այս առթիւ յատկապէս ղրկած էր իր ներկայացուցիչը՝ յանձին Պ. Պօյաճեանի, ընկերակցութեամբ Բժ. Շ. Այվազեանի եւ հիւանդապահուհի Օր. Գալֆայեանի, որոնց ցոյց տուած հոգածու վերաբերումէն շատ գոհ մնաց գաղութը: Տիկնանց Միութեան Կարմիր Խաչի յարգելի ներկայացուցիչը խոստացաւ քանի մը շաբաթ յետոյ կատարել տալ նաեւ ծաղիկի դէմ պատուաստը, ինչպէս նաեւ կարօտ հիւանդներուն համար բժիշկ ղրկել գիւղս: Այս առթիւ, հրապարակաւ խորին շնորհակալութիւն կը յայտնէ գաղութիս հայ հասարակութիւնը:

(կնիք)

EMPIRE, միջ իր-Հոլ. 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20 շլ.	40 շլ.	
ԵԳԻՊՏՈՍ	»	»	
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք		
ԱՄԵՐԻԿԱ	6 տլ.	10 տլ.	
ԵՒՐՈՊԱ	100 ֆ.	200ֆ.	

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN

Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23 ՄԱՅԻՍ 1929

23 MAI 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 963

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԱՆՇԼՈՒՍ„Ի ԽՄՈՐՈՒՄԸ

Հակառակ յաղթականներու չկամութեան եւ յայտնի կամ թաքուն սպառնալիքներուն, «Անշլուս»ի գաղափարը կը ծաւալի արագօրէն, վարակելով գերմանացեղ բազմութիւնները:

Վիեննայի երգահանդէսի ցոյցէն ի վեր, որ այնքան աղմուկ հանեց անցեալ տարի, այս գաղափարին դրօշակիրները ա-ռիթ չեն փախցներ զայն արծարծելու եւ դարձնելու քաղաքական հաւատամք: Մնաց որ, առանձին դժուարութեան չեն հանդիպիր շարժումին վարիչները, որովհետեւ ծրագիրը կը խօսի երկու ժողովուրդներու եւ՛ սրտին եւ՛ մտքին: Գերմանիան, արդէն մոռցած՝ պարտեալի դառնութիւնները, ծրագիրներ կ'որոճայ վաղուան համար: Աւստրիան, Նախկին կայսրութեան մէկ տասներորդին իջած, հազիւ կը հանդուրժէ իր անկար վիճակին: Այս գիտակցութիւնը, միացած՝ մշակոյթի եւ ցեղային խնամութեան, բնազդաբար միեւնոյն ճամբուն վրայ կը մղէ երկու ժողովուրդները, — Միանա՛նք, որպէսզի փրկուինք վերջնապէս: Վերցնե՛նք սահմանները, որպէսզի կարենանք մեր խօսքը արտասանել աշխարհի երեսին, իբրեւ իրական ուժ: Անշլո՛ւս:

Մայիս 19ին Նոր ցոյց մը տեղի ունեցաւ Գերմանիոյ մէջ, Քարլսրուհէ,Նախաձեռնութեամբ աւստրեւգերման ժողովրդական ընկերակցութեան: Փարիզի թերթերը վրդովումով արձանագրեցին այդ առթիւ արտասանուած խօսքերը, եւ «Թան»ը յարմար դատեց կրկնել իր ազդարարութիւնները, խմբագրական սիւնակներէն, ինչ որ կը նշանակէ կէս-պաշտօնական յայտարարութիւն:

Կ'արժէ ամփոփել անցուդարձը, այնպէս ինչպէս կը ներկայացնեն ֆրանսերէն թերթերը.—

Ժողովը հանգամանօրէն քննեց Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ կցման վերաբերեալ բոլոր խնդիրները: Վիճաբանութեան ենթարկուեցաւ մաքսային եւ տնտեսական միութեան ծրագիր մը: Գերմանիոյ Նախկին դատական Նախարար Պ. Քօխ տեղեկագիր մը ներկայացուց Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ դատական մերձեցման մասին եւ բաղձանք յայտնեց որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ընթացք տայ երկու ժողովուրդներու պահանջներուն: Եւ աւելցուց.

— «Գերմանիան եւ Աւստրիան պէտք է, Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, պաշտպան հանդիսանան բոլոր անոնց որոնք տակաւին չեն յաջողած արժեցնել իրենց իրաւունքները»:

Կէս օրէն յետոյ, քաղաքապետարանին մէջ տեղի ունեցաւ պատկառելի ցոյց մը՝ ի նպաստ կցման: Բանախօսները փառաբանեցին «Անշլուս»ը: Տոքդ. Լէօպէ, Րայխսդակին ընկերվարական նախագահը, շեշտեց թէ Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ կցման գետինը պէտք է պատրաստուի, հարթուի այնպիսի եղանակով մը որ, երբ խնդիրը Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ գայ, այլեւս ուրիշ բան չմնայ եթէ ոչ վերջին քարը դնել, հետապնդուած նպատակին հասնելու համար: «Աւստրիացիները եւ Գերմանացիները մէկ ժողովուրդ կը ներկայացնեն եւ պիտի գայ օրը երբ պիտի միանան իբրեւ մէկ պետութիւն:»

Հանգստեան կոչուած հազարապետ Աբէլ, խօսք առնելով իբրեւ թարգման Աւստրիոյ պատգամաւորներուն, պաշտպանեց ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքը.

— «Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ կցումը կենսական խնդիր մըն է Աւստրիոյ համար: Ազգային Ժողովին երեսփոխաններուն երկու երրորդը կուսակից է «Անշլուս»ին: Այս շարժումը այնպիսի ազդակ մըն է որ չի կրնար վրիպիլ աւստրիական ո՛ր եւ է կառավարութեան ուշադրութենէն»:

Ինչպէս կը տեսնէք,ոչ յստակութիւն կը պակսի,ոչ ալ կամք:

Անշուշտ այս բոլոր ճառերը բաւական չեն իրագործելու այնքան ծանրակշիռ ծրագիր մը: Բայց ճառերն ու ցոյցերը, հրատարակութիւններն ու ընկերակցութիւնները, ժողովներն ու բանաձեւերն ալ իրենց դերն ունին, գաղափարը արմատացնելու, ժողովրդականացնելու, եւ ի հարկին ամբողջ բազմութիւններ շարժման մէջ դնելու համար: Տեսակ մը մտաւոր զօրաշարժ, մինչեւ որ հնչէ ժամը:

Ուշագրաւ է որ «Անշլուս»ի ծրագրին ամէնէն խանդավառ ջատագովներն իսկ, խօսք չեն ըներ բռնի գործողութեան մասին: Անոնք իրենց յոյսը դրած են խաղաղ եւ սիստեմատիկ աշխատանքի վրայ, եւ կը թուի թէ լաւագոյն ուղին ընտրած են: Երբ միեւնոյն նշանախօսքով տոգորուի 65—70 միլիոնի զանգուած մը, դժուար է զայն խեղդել դաշնագիրներով, կամ կոխկրտելով «ընդ հուր եւ ընդ սուր»:

Անշուշտ ա՛յս է պատճառը որ, խաղաղ ցոյցերուն ալ չեն հանդուրժեր յաղթականները, եւ սրտնեղ արտայայտութիւններ կ'ունենան, երբ հեռուէն մօտէն կ'արծարծուի միացման խնդիրը: Իսկ «Թան»ը այս անգամ նոյն իսկ պատերազմի խօսքեր կ'ընէ.

— «Եթէ Պերլին եւ Վիեննա այդ ճամբուն մէջ մտնելու անխոհեմութիւնը գործեն, անխուսափելի հետեւանքը պիտի ըլլայ, առնուազն, եւրոպական նոր տագնապ մը: Ամբողջ աշխարհ գիտէ որ, Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միացումը, ի՛նչ ձեւով ալ ուզեն ներկայացնել զայն, պատերազմի վտանգ մը պիտի ստեղծէ, որովհետեւ ո՛չ Իտալիան, ո՛չ Լեհաստանը, ո՛չ Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները, ոչ ալ Մեծ Պատերազմի դաշնագիրներուն պահպանումովը շահագրգռուած պետութիւններէն ո՛ր եւ է մէկը կրնայ ընդունիլ ցամաքային Եւրոպայի հաւասարակշռութեան այդպիսի վերիվայրում մը»:

Անիմաստ չեն այս արտայայտութիւնները: Յաղթականները աւելի շատ կը վախնան հանրային կարծիքի անդիմադրելի ճնշումէն, քան զէնքի սպառնալիքէն: Մանաւանդ որ, «Անշլուս»ին կուսակից են նա՛եւ իրենց երկիրներու ընկերվարականները եւ ուրիշ ձախակողմեան հոսանքներ: Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱԿԱԿՐՕՆԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

Նոր Օրի խմբագրականէն (Աթէնք, 9 մայիս).

—«Հայաստանի մէջ վերջերս նոր թափ ստացած հակակրօնական պայքարը ծանր կացութիւն մը ստեղծած է: Ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, բազմահազար ժողովուրդ Երեւանի մէջ փորձած է մեծ միթինկ մը գումարել կառավարութեան դէմ: Կատարուած են բազմաթիւ ձերբակալութիւններ եւ պատժուած են անմեղներ, որոնց յանցանքը եղած է բողոքել հաւատացեալներու վրայ ի գործ դրուած բռնութիւններուն եւ ճնշումներուն դէմ:

Համայնավարներու հակակրօնական քաղաքականութիւնը Նոր չէ:Եկեղեցիի և կրօնքի մեծագոյն թշնամիներն են անոնք, ինչպէս յայտարարած է Հայաստանի քոմիսէրներու խորհրդի նախագահ Դարբինեան:

Ձեւի եւ միջոցի մէջ խտրութիւն չեն դներ համայնավարները՝ քանդելու համար եկեղեցին եւ ժողովուրդը տոգորելու հակակրօնական զգացումներով:

Մասնաւորապէս հայ համայնավարները աւելի մեծ գործունէութիւն ցոյց կուտան այս ճակատին վրայ, էջմիածինը ֆիզիքապէս եւ բարոյապէս սպաննելու համար:

Լուսաւորչական եկեղեցին յաջս անոնց՝ ազգայնական հաստատութիւն մըն է, որ արգելք կ'ըլլայ համայնավար գաղափարներու տարածման եւ խորհրդային կարգերու ամրապնդման:

Որքան Դաշնակցութեան, նոյնքան լուսաւորչական եկեղեցիին դէմ կը կռուին հայ համայնավարները Հայաստանի մէջ:»

ԹՈՒՐՔ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐ ԴԷՊԻ ԻՏԱԼԻԱ

Պոլսոյ զանազան դպրոցներէն առնուած հազար ուսանողներ յուլիսի ընթացքին ճամբորդութիւն մը պիտի ընեն դէպի Իտալիա: Ճամբորդութիւնը պիտի կատարուի «Կիւլ Ճէմալ» շոգենաւով, եւ Թուրք ուսանողները Մուսոլինիի հիւր պիտի ըլլան Իտալիոյ մէջ:

Ուսանողներուն պիտի ընկերանայ նաեւ Կալաթա Սէրայի մարզական խումբը, կամ խառն խումբ մը, Իտալացիներուն հետ ֆութպոլի մրցում կատարելու համար:

ՔԱՂԱՔ ՄԸ ԿՈՐՍՆԱԾ

Ճաբոնի մայրաքաղաքէն 220 քիլոմեդր հեռու Ֆուրնասու քաղաքը ամբողջովին կործանեցաւ հրդեհէ մը: Այրեցան 1200 տուներ: Բոցերուն մէջ ողջ ողջ այրեցան որոշ թիւով մարդեր:

ՎԻԵՆՆԱ-ՓԷՇԹԱ գիծի օդանաւերէն մէկը Փէշթայի մօտ Դանուբի մէջ ինկաւ: Երկար ջանքերէ յետոյ կարելի եղաւ ջուրէն հանել օդանաւին բեկորները, սակայն երեք զոհերու մարմինները չգտնուեցան. միայն միսի կտորներ հանուեցան:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ աւազակներ սպառնագիր ուղղած են Մեքսիկայի ամերիկեան դեսպանին կրտսեր աղջկան՝ 15 տարու կոստանս Մարրօի — Լինտպէրկի քենին — պահանջելով 50,000 տոլար, այլապէս սպառնալով առեւանգել եւ սպաննել զայն: Օրիորդը կ'ուսանի Պոսթոնի մէջ: Լինտպէրկ, գաղտնի ոստիկաններու աջակցութեամբ, յաջողեցաւ դպրոցէն հանել եւ օդանաւով Նորթ Հէյվըն՝ իր տունը տանիլ զայն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ ՎԱՆԻ ՄԷՋ

Սուրիոյ թերթերուն մէջ կը կարդանք.—

Վանի կուսակալութեան արեւելեան մասերուն մէջ բնակող Շէմտինան աշիրէթը ամբողջութեամբ ապստամբած եւ բոլոր կառավարական պաշտօնեաները վռնտած է իրենց շրջաններէն:

Ընդդիմադիր փաշաները կորսուած...

Հալէպի «Տօղրու Եօլ» թերթին Պոլսէն առած տեղեկութեան համաձայն Քեազիմ Գարա Պէքիր, Ալի Ֆուատ եւ Րէֆէթ փաշաները անհետացած են: Հակառակ ոստիկանութեան կողմէ թափուած բուռն աշխատանքներու ցարդ, ոեւէ հետք չէ գտնուած:

Փոքր համաձայնութեան խորհրդաժողովը

Պելկրատի մէջ Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց— Եուկոսլաւիա, Ռումանիա եւ Չեխոսլովաքիա— արտաքին նախարարները գումարեցին իրենց տարեկան խորհրդաժողովը: Ռումանիոյ արտաքին նախարար Միրոնէսքուի նախաձեռնութեամբ պատրաստուած բարեկամական եւ իրաւարարական դաշինքը քննութեան ենթարկուեցաւ: Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները այժմ նոր դաշինքով մը աւելի եւս սերտիւ պիտի կապուին իրարու: Մինչեւ հիմա իրենց յարաբերութիւններուն հիմ կը ծառայէին երկու պետութեանց միջեւ կնքուած անջատ դաշինքներ: Հիմա Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնարարած տիպարին վրայ երրեակ նոր դաշինք մը կը կնքեն: Ասկէ զատ պիտի երկարաձգուին զինակցութեան դաշինքները, որոնց պայմանաժամը լրացած է: Նոր դաշնագիրները կը կնքուին հինգ տարուան համար:

Ժողովէն յետոյ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ երեք նախարարներն ալ գոհունակութեամբ դիտեցին իրենց տեսակէտներու նոյնութիւնը բոլոր կարեւոր հարցերու մասին եւ թէ երեքշաբթի կէսօրէն յետոյ ստորագրեցին իրաւարարութեան եւ բարեկամութեան դաշինքը:

Երեք նախարարները եւ պատուիրակութեանց անդամները կէսօրին թագաւորին, իրիկունն ալ փոխ-նախարար Քումանուդիի կողմէ ճաշի հրաւիրուեցան: Իրիկուան ճաշէն յետոյ տեղի ունեցաւ ընդունելութիւն մը, որուն ներկայ էին 600 հրաւիրեալներ:

Հայ երիտասարդ մը չորս հոգի կ'ազատէ

Երեքշաբթի կէսօրէն վերջ, Նօժանի առջեւ, Մառն գետին վրայ, նաւակ մը շրջեցաւ: Մէջինները — չորս հոգինոց ընտանիք մը — գետն ինկան ու օգնութիւն աղաղակեցին:

Այդ պահուն գետեզերքին վրայ կը պտըտէր 29 տարեկան հայ երիտասարդ մը, Պ. Հրանտ Յակոբեան, որ առանց ժամանակ կորսնցնելու, վճռաբար գետ նետուեցաւ եւ հերոսական ջանքերով յաջողեցաւ եզերք հանել զոհերը, որոնք դրացիներու կողմէ հիւրընկալուելով խնամուեցան:

Ֆրանսերէն թերթերը գովեստով կը խօսին մեր հայրենակցին վրայ, որուն պատկերը հրատարակած է «Փըթի Փարիզիէն» իր երէկուան թիւին առաջին էջին վրայ:

Խորհրդային Ռուսիոյ յարաբերութիւնները

Մոսկուայի մէջ գումարուած համառուսական համաժողովին մէջ, գործավարներու խորհուրդին նախագահ Րիկով ճառ մը խօսելով, յայտնեց թէ խորհրդային իշխանութիւնը կ'աշխատի իր տնտեսական յարաբերութիւններըզարգացնելմիւս պետութեանց հետ: Մանաւանդ հնգամեայ ծրագրին շնորհիւ, կարելի պիտի ըլլայ զարկ տալ Ռուսիոյ արտածումներուն: Ամէնէն առաջ Գերմանիա հասկցաւ Խորհրդային Միութեան հետ իր տնտեսական յարաբերութիւնները ընդլայնելու անհրաժեշտութիւնը եւ վարկ բացաւ: Անգլիա մեծապէս տուժեց խզելով Ռուսիոյ հետ:

Գալով Միացեալ Նահանգներու հետ յարաբերութեանց, Րիկով յայտարարեց թէ երկու տարիէ ի վեր կանոնաւոր կապեր կը մշակուին: Տնտեսական գործակցութեան համար նոր պայմանագրութիւններ կնքուեցան: Մեծ թիւով ամերիկացի ճարտարագէտներ եւ մասնագէտներ կ'աշխատին Խորհրդային Միութեան հետ, սակայն այս յարաբերութիւնները չեն կրնար շատ զարգանալ, որովհետեւ չկան դիւանագիտական բնականոն կապեր:

Ֆրանսայի հետ Խորհրդային Միութեան յարաբերութիւնները կը գտնուին այն կէտին վրայ, ուր էին երկու տարի առաջ՝ 1927ին, երբ Րակովսկի ձգեց Փարիզի դեսպանի պաշտօնը: Ֆրանսական կառավարութիւնը ո՛չ մէկ պատասխան տուաւ պարտքերու կարգադրութեան համար Ռուսիոյ ըրած առաջարկներուն: Նոյնպէս չպատասխանեց ոչ-յարձակողական դաշինք մը կնքելու առաջարկին:

Իտալիոյ եւ Խորհրդային Միութեան յարաբերութիւնները կը զարգանան բնականոն կերպով: Ցաւալի է միայն որ Իտալիա վաւերացուցած է Փարիզի պրոտոկոլը, որով կը հաստատուի «Ռումանիոյ կարծեցեալ իրաւունքը Պեսարաբիոյ վրայ»:

Լեհաստանի հետ կնքուած Մոսկուայի պրոտոկոլը դժբախտաբար լաւ արդիւնքներ չէ տուած եւ լեհ պետական մարդիկը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԿԱՐԴԵ՞ՆՔ ԹԷ ԿՐՏԵՆՔ

I

Լուրը որ վաւերական է, բայց ո՛չ զարմանալի, կուգայ Սուրիոյ հայաբնակ մէկ կեդրոնէն: Պա՛հենք անունները եւ պատմենք դէպքը:

Տեղին կաթոլիկ վարժարանը կը յաճախէ եղեր 10 տարու մանուկ մը: Ուսուցիչը՝ կաթոլիկ վարդապետ մը, իր հայրական խնամքին յանձնուած մանուկները կը տանի իր սենեակը եւ... մնացածը կը հասկնաք:

Եւ որովհետեւ, ըստ Քրիստոսի յայտարարութեան, չկայ ծածուկ բան մը որ չյայտնուի, լուրը կը տարածուի ու կը շրջի բերնէ բերան:

Կ'ըսեն թէ այս կերպ արարքը սովորաբար յատուկ է կաթոլիկ վարդապետի:

Տեսնենք թէ ի՞նչպէս կը գործեն լուսաւորչական հայր սուրբերը:

«Տ... վարդապետը, կը գրէ լաւատեղեակ թղթակից մը, մեծ քաղաք մը խառնել - խառնշտկելէ յետոյ, Ա. քաղաքը դրըկուեցաւ: Հոն գացած-չգացած, կը մտնէ տնտեսուհիին քղանցքներուն տակ: Եղելութիւնը կ'իմացուի եւ նոյն օրն իսկ վարդապետը կը վռնտուի: Արդէն այս մարդը նախընթացներ ունի ուրիշ քաղաքներէ ալ: Շատ վստահելի մէկէ մը իմացայ թէ, երբ վարդապետը իր նախորդ պաշտօնատեղին էր, ամուսնալուծման խնդիր մը կը ներկայանայ: Այրը կ'ուզէ բաժնուիլ իր կնոջմէն՝ իբրեւ ամուլ: Իսկ վարդապետը՝ խնդիրին իբրեւ լաւագոյն լուծումը, կը ջանայ ջրել էական առարկութիւնը, փորձելով յղութեան ընդունակ դարձնել կինը, մասնաւոր տեսակցութեան մը ընթացքին...:

Այս վերջին սխրագործութեան լուրն ալ պէտք է նկատել աւելի քան վաւերական, քանի որ կնոջ ազգականներուն վրայ, դուռդրացի, կը ստիպուին պաղ ջուր թափել վարդապետին տաքցած ջիղերուն վրայ...: ԽԱՐՏՈՅ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒՄԸ

Երէկ գրեցինք թէ Թուրքիա նոր մարտանաւեր ապսպրած է իտալական ընկերութեան մը:

Պոլսէն հեռագիր մը կ'ըսէ թէ երկու տարի առաջ Էնկիւրիի Ազգային մեծ ժողովին կողմէ քուէարկուած ծրագրին համաձայն, Թրքական նաւատորմը պիտի զօրանայ հետեւեալ նոր մարտանաւերով. — երկու զրահաւոր, չորս յածանաւ, իւրաքանչիւրը 10,750 թոնոնոց, 13 թորփիլանաւ, չորս մեծ սուզանաւ եւ վեց ականդիր նաւ: Մինչեւ հիմա շինուած են միայն՝ երկու սուզանաւեր, որոնք անցած տարի Հոլանտայէն Պոլիս տարուեցան:

Կը կարծուի թէ Յունաստան պարապ չպիտի նստի եւ իր կարգին պիտի զօրացնէ նաւատորմը:

Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ

"Թայմզ„ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հաստատէ թէ Անատոլուի վերջին երկրաշարժին մէջ ամէնէն աւելի վնասուած է Շապին Գարահիսարը, ուր 50 հոգի մեռած եւ 100 վիրաւորուած են:

«ԿՈՄՍ ՑԷՓԼԻՆ»ի նորոգութիւնները գրեթէ վերջացած են: Հաւանաբար այսօր ժամը 16ին ճամբայ ելլէ դէպի Ֆրիտրիխսհաֆէն:

ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ հանգուցեալ Ալֆրէտ Քափիւի կինը կը կարծուի թէ անմնասպան չէ եղած:

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԱՐՏՔԻ ԹՆՃՈՒԿԸ

Օրեր կ'անցնին, բանակցութիւնները կ'երկարին եւ դեռ նոր մօտալուտ վերջնական կարգադրութեան մը հաւանականութիւններ կ'երեւին։

Միջազգային մասնագէտները, որ իրենք զիրենք «անկախ» հռչակած էին, պէտք կը տեսնեն ամէն օր հարցնելու իրենց պաշտօնական նախարարներու կարծիքը եւ եթէ այսպէս շարունակուի, բանակցութիւնները կրնան տեւել մինչեւ Մայիսի վերջը։

Այնչափ աղետալի պիտի ըլլան ձախողման մը հետեւանքները միջազգային եւրոպական ընդհանուր կացութեան վրայ, որ անկարելի է խորհիլ թէ վերջի վերջոյ կրնայ խզում յառաջ գալ դաշնակիցներու եւ Գերմանիոյ միջեւ։ Բնական է որ Պ. Շախթ պիտի աշխատի կարելի եղածին չափ թեթեւցնել իր պետութեան բեռը, բայց չուանը պիտի քաշէ այնչափ միայն որ չփրթի։ Գիտէ թէ Ամերիկան է կացութեան իսկական տէրը եւ անոր իրաւախոհութեան է որ կը դիմէ միշտ, նոր հակառաջարկ մը բերած ժամանակ։

Պէտք է նաեւ միշտ աչքի առջեւ ունենալ թէ օր մը Ամերիկան պիտի ստիպուի հրաժարիլ իր պահանջէն Եւրոպայի վրայ եւ այժմեան բանակցութիւններն այդ հիման վրայ է որ տեղի կ'ունենան, թէեւ բացէն ոչ մէկ ակնարկութիւն կայ այդ մասին։ Ցակաւին այդ ժամը հնչած չէ, բայց պիտի գայ ժամանակ մը որ ամբողջ եւրոպական պետութիւնները, Գերմանիան ալ մէջն ըլլալով, պիտի հասկցնեն Ամերիկային թէ մեծ պատերազմէն միակ հարստացողը ինք եղած է եւ արդար է որ այդ պահանջը ջնջուի։

Ուրիշ կերպ անկարելի է մեկնել բանակցութեանց գլխաւոր հիմերը, որ հետեւեալներն են.—

Գերմանիան կ'ընդունի վճարել այնչափ տարեվճար, որչափ որ պիտի վճարեն դաշնակիցները Ամերիկային։ Գերմանիան ընդունած է որ իր վճարելիք վերջին քսան տարեվճարները հասնին միեւնոյն գումարին, ինչ որ դաշնակիցներն ընդունած են վճարել Միացեալ Նահանգներուն։ Երկուստեք ընդունուած է նաեւ որ քաղաքական կոչուած տալիքը չառեւտրականացուի, այսինքն ժողովուրդին մէջ շրջաբերութեան չպիտի հանուին գերմանական այնչափ պարտաթուղթեր որչափ որ դաշնակիցները կը պարտին Ամերիկային։

Այս ամէնը բացարձակ ապացոյցներ են թէ բանակցողները միշտ աչքի առջեւ ունին ապագայ հաւանականութիւն մը Ամերիկայի պահանջի ջնջման։ Մանաւանդ վերջին պայմանը, որով Ամերիկայի պահանջին չափ գերմանական պարտաթուղթեր պիտի մնան Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ պետութեանց գանձերուն մէջ՝ բացորոշ նշան մըն է՝ թէ այդ պարտաթուղթերը՝ վաղ թէ ուշ Ամերիկային պիտի յանձնուին ջնջուելու համար։

Բարեբախտաբար ընդհանուր գումարին վրայ մեծ տարբերութիւն մը չկայ. դաշնակիցները կը պահանջէին 40 միլիառ մարք (240 միլիառ ֆրանք). Գերմանիան առաջարկեց 36ուկէս միլիառ. Եունկ համաձայն է Գերմանիոյ հետ եւ կ'առաջարկէ զեղչել այս 3ուկէս միլիառի տարբերութիւնը դաշնակիցներու մէջ հետեւեալ ձեւով.— 1 միլիառ Ֆրանսայէն, 1 միլիառ Անգլիայէն, երեք քառորդ միլիառ Պելճիքայէն եւ մնացած երեք քառորդն ալ Սերպիայէն, Ռումանիայէն եւայլն։ Հետաքրքրական կ'ըլլայ այստեղ յիշել թէ 1921ին 132 միլիառ մարք կը պահանջէին դաշնակիցները։ Գիտնալով հանդերձ թէ բացարձակապէս ցնորական է այդ գումարը, որուն տարեկան տոկոսը միայն 40 միլիառ ֆրանք կ'ընէ...։

Այս տարբերութեան համար չէ անշուշտ որ բանակցութիւնները կրնան խզուիլ. բայց կան ուրիշ քանի մը խնդիրներ եւս, ինչպէս ապահովութեան, միջազգային հակակշռի եւ փոխանցումներու դէմ ինքնապաշտպանութեանց հարցերը, որոնց շուրջ կը տիրեն տարակարծութիւններ ոչ միայն Գերմանիոյ եւ դաշնակիցներու, այլ նոյնիսկ դաշնակիցներու իրենց մէջ։

Ինչպէս ըսած ենք նախորդ յօդուածով մը, Գերմանիոյ պարտքը երկու տեսակ է. մէկը՝ իրական վնասուց հատուցում եւ միւսը քաղաքական։ Այս վերջինը որուն գումարը հաւասարեցուած է դաշնակիցներու Ամերիկայի ունեցած տալիքին, չպիտի առեւտրականացուի, ինչպէս բացատրեցինք վերեւ։ Մնացեալ մասին համար դաշնակիցները կը պնդեն որ իրաւունք ունենան գերմանական պարտաթուղթերը հրապարակի վրայ ծախելու։ Գերմանիան ալ կ'ըսէ թէ պէտք է որ ի հարկին կարենայ յետաձգել այդ պարտաթուղթերու տոկոսներու վճարումը, եթէ մարքի գինը կոտրելու երկիւղ յառաջ գայ։ Այս է ինքնապաշտպանութեան իրաւունքը.— բայց այս պայմանով հրապարակ հանուած արժեթուղթ մը տեղաւորել դժուար է եւ դաշնակիցները չեն կրնար ընդունիլ. մանաւանդ Ֆրանսան կը պնդէ որ որեւէ կանխարգել պայման չդրուի այդ պարտաթուղթերու տոկոսներու վճարման, որպէսզի կարենայ անմիջապէս ծախել զանոնք եւ կը պնդէ ձեռքէ չհանել նախապէս որոշուած երաշխաւորութիւնները, ինչպէս գերմանական երկաթուղիները, մաքսերէն մաս մը եւայլն։

Գերմանիայէն պահանջուած 40 միլիառ մարքէն 24 միլիառը քաղաքական տալիք է, 16 միլիառը վնասուց հատուցում։ Դաշնակիցներու տալիքն ալ Ամերիկային, կը հաշուուի իբր 24 միլիառ մարք, որով դաշնակիցները պիտի ստանան 16 միլիառ միայն։ Հիմա Եունկ եւ Շախթ կ'առաջարկեն այդ 16 միլիառէն զեղչել 3ուկէս միլիառ, առանց դպչելու քաղաքական տալիքի 24 միլիառին։ Այստեղ է տարբերութիւնը։ Դաշնակիցները կ'ուզեն որ զեղչումները քաղաքական պարտքի վրայ ըլլան։

Այդ գումարն ալ պիտի վճարուի երկու շրջաններու մէջ. առաջինը՝ 37 տարի, տարեկան 2050 միլիոն մարք եւ երկրորդը՝ զոր կը յուսան ջնջել, 21 տարի։ 2 միլիառ տարեվճարի մօտ կէսը բաժին կ'իյնայ Ֆրանսային որ այսպիսով պիտի ստանայ տարեկան 6 միլիառ ֆրանքի պատկանելի գումարը 37 տարի շարունակաբար...եթէ մինչ այդ նոր անակնկալներ չգան վերիվայր շրջելու այս բազմաջան ճիգերու արդիւնքը։

Համաձայնութեան հիմքերէն մէկն ալ միջազգային դրամատան մը հաստատումն է, որ շատ մեծ օգուտներ պիտի ունենայ ընդհանուր վաճառականութեան համար եւ որուն անհամբերութեամբ կը սպասեն բոլոր մեծ արհեստագործական ընկերութիւններու հաստատութիւնները, ամէն երկիրներու մէջ։ Այդ դրամատան ապազգայնական դերը շատ նպաստաւոր պիտի ըլլայ ամէնուն համար եւ եթէ իրօք խաղալիք չդառնայ մեծ պետութեանց ոեւէ մէկուն ձեռքը, կոչուած է աշխարհի առաջին սեղանաւորական հաստատութիւնն ըլլալու։

Բանակցութեանց քար գայթակղութիւնն է միջազգային հակակշռի իրաւունքը, զոր դաշնակիցները ձեռք բերած են զինադադարի պայմաններով եւ որմէ չեն ուզեր հրաժարիլ, մինչեւ որ իրենց պահանջները չգանձեն եւ կամ համազօր երաշխիք մը չստանան։

Ամէն պարագայի մէջ, ինչպէս ըսինք վերեւ, ոեւէ լուրջ մարդու համար հասկնալի պիտի չըլլայ որ բանակցութիւնները խզուին։ Տր. Շախթ որ կը նկատուի իբր մարքի փրկիչը, ինչպէս Փուանքարէ ֆրանքինը, չպիտի ուզէ որ իր պատճառաւ Գերմանիոյ դրամը վերստին վտանգուի, այս անգամ թերեւս աւելի աղետաբեր հետեւանքներով քան նախորդը։

Մ. Տ.

ԹԵՈԴԻԿ

(Մահուան տարեդարձին առթիւ)

Երազելու չափ խորհեցայ այս գրութեանս վրայ։ Երազիս գետնուղիէն անցայ ստուերներով ողողուած խուց մը որ Թէոդիկի սենեակին փոխուեցաւ, նստայ մօրաքիս սեղանին առջեւ, իր տեղը, եւ կարմիր գրիչով սկսայ այս յօդուածս։ Գրեցի.

«Անցեալ տարի ճիշդ այս օր էր որ Թէոդիկ մեռաւ։

«Այդ օրը կեանքիս օրերուն է՛ն տխուրը եղաւ»

Ճիշդ քովս բազմած Թէոդիկ քիթը անցուց ակնոցին, գրածս կարդաց, եւ չզսպուած դժգոհութեամբ մը բացագանչեց.

— Թի՛ւ, մէ՛կ բանը գրել չսորվեցար գնաց։ Աս շունշանորդի բանը սա՛նկ կը գրեն։

Եւ էջը դարձնելով գեղագրեց.

«Հերու, չրուշակի եւ չկօթակի կապանքներէն ազատուր ճողոպրած Թէոդիկի մահուան գործը առնելուս՝ փշաքաղեցայ»։

* *

Թէոդիկ ծնաւ մեծ հրդեհի մը յաջորդ օրը, դժբախտութեան մը գիշեր, վրանի մը տակ։ Մինչ մայրը ողբ ու կոծ կ'արձակէր կրկնելով թէ ինչպէս պիտի կարենան վերաշինել տունը, «Լապճինճի»ն պատասխանեց. «Մանչս ողջ ըլլայ»։

Եւ Թէոդիկ մեռաւ աննախընթաց հրդեհի մը յաջորդ օրը, ազգային դժբախտութիւններու գիշերին մէջ, դարձեալ կրկին վրանի մը տակ։ Ինչպէս պիտի շինենք մեր տունը։ Կարծես Թէոդիկ ցոյց կուտայ իր 23 տարեկան մանչը, տքնութեան, յարատեւութեան, կիրքի զաւակը, որ կը կոչուի «Ամէնուն Տարեցոյցը»։

Զափազանցութիւնը մէկ կողմ։ Ինչ որ ալ ըլլայ, բազմաթիւ արժէքներու դժբախտ սնանկութենէն վերջ, կրկին մտքի եւ գրչի աշխատաւորներուն կ'իյնայ շինարարութեան հոգը։ Ինչ դեր կատարեց Թէոդիկ այդ աշխատանքին մէջ, բայց մանաւանդ, դեռ ի՛նչ դեր կրնայ կատարել վաղուան օղակներու շղթայաւորումին մէջ։

Ոչ ոք պիտի կարենար յաւակնիլ այս նեղ սիւնակներով պատկերացնել Տարեցոյցներու նահապետին անձն ու երկը։ Ես ալ հարեւանցի գրախօսական մը չէ որ պիտի ընեմ հոս, ոչ ալ յիշատակներու դիւրին վերակոչում մը։ Կը խորշիմ իդացեալ զգայնոտութենէն։ Իմ «ակռայի ցաւս»՝ ինծի։ Կը փափաքիմ միայն իր մահուան սա առաջին տարելիցին առթիւ մատնանշել երկու ճշմարիտ, եւ պատով իսկ հազուագիւտ արժէքներ, գրականութեան նուիրուող երիտասարդներու համար, այսինքն մանաւանդ ինքզինքիս համար։

Չունինք գերմարդեր որոնց ձայնը տիրապետէ։ Չունինք գերմարդիկ որոնք շիտակ եւ ուղղութիւն տան, որոնք դպրոց կազմեն եւ սերունդ վարեն։ Չունինք նոյնիսկ մարդեր — միշտ մտաւորական գետնի վրայ — որոնք տիպար դառնալու համար նուիրուին մէ՛կ բանի։ Աղքատի տուներու մէջ մէկ սենեակը կը ծառայէ միանգամայն խոհանոցի, ննջասենեակի, հիւրանոցի։

Մեր մտաւորականներն ալ բանաստեղծ են, կուսակցական, ուսուցիչ, լրագրող։ Թէոդիկ ամէն բան առաջ խոհանոց մըն է։ Կարծես կ'ըսէ մեզի. «— ահա որթն ու իր բերքը. ահա՛ սարքէն ու իր բազմաթիւ օգտակարութիւնները. ահա ժանպալայյան եւ լտուտը... եւ դեռ ունիմ բազմաթիւ ընդեղէններ, աշխարհի չորս ծագերէն հաւաքուած, եւ միշտ իմ կէտադրութեամբս եւ տպագրական ճաշակովս համեմուած։ Ինչպէ՞ս, երախտապա՞րտ ես ինծի, կ'ուզէիր յոբելեա՞նս տօնել. ո՛չ, նախ կարդա՛, Տարեցոյցիս սկիզբը ընթերցողներուս կարծիքը, «թէք» մը կոնծէ յիշատակիս, եւ «հանգի՛ստ ի խաղաղութիւն»։

Հանճարը իմացականութենէն չի գար, այլ վայն կը կարէ կ'անցնի։ Հայկական իմացականութենէն գրական հանճար չէ անցած։ Իսկ տաղանդը վերջի վերջոյ յատկութիւն մը, ձըգտումի մը լաւ պատրաստութիւնն է։ Կռանում մը՝ որ կը կարօտի երկար, յարատեւ ու անվհատ աշխատութեան։ Հայ արուեստագէտը, եւ մասնաւորապէս հայ գրագէտը, իր քսանըհինգ տարիներուն շուրջ անասնական հասկնալի յորդումէ մը մղուած, մէջտեղ կը բերէ արժէք մը։ Աւելի ճիշդ է ըսել արժէքի սկզբնաւորութիւն մը որ հում է։ Ան իր սնունդը պարգեւելու համար անհրաժեշտ է որ բազմաթիւ կրակներէ անցնի։ Սակայն սկսնակը կը բաւականանայ ծափերը հաւաքելով եւ կ'երթայ լծուիլ առեւտուրի։ Հոս է որ Թէոդիկ իր ճաղատ ու պատկառելի գլուխը պէտք է ցցէ։ Բացարձակապէս բան մը չունինք սորվելիք իր գրականութենէն, իր լեզուէն, իր արուեստի ըմբռնումներէն —բայց անձէն, այո՛, եւ մեծ բան։ Ան կատարեալ ու անվերապահ նուիրումի խորհրդանշանն է։ Ան կենդանի պատկերն է յարատեւ, աննկուն եւ վճարել չգիտցող աշխատութեան։ Մեծութեան պիտակը կրող ոեւէ գրագէտէ աւելի Թէոդիկ կրնայ օրինակ ծառայել իր յաջորդներուն, որովհետեւ ինք չպարտուեցաւ արեւելքցիի հեշտասիրութենէն, զգայասիրութենէն։ Գաղափարի մը հետ ամուսնացաւ, նոյնացաւ, երբեք չդաւաճանեց անոր եւ իր գոյութեան միակ պատճառը զայն ըրաւ։ Կարծես հաստատեց որ, ուրիշի մը շունչ տալու համար պէտք է երկա՛ր շունչ ունենալ, ուրիշի մը ճամբայ ցոյց տալու համար պէտք է շատ ճամբայ քալած ըլլալ։ Ամէն գեղարուեստական երկ ձգտում մըն է դէպի կատարեալը. այդ կատարելութեան մօտենալու համար անհրաժեշտ է վաղորդայն տալ նախաքայլին, անհրաժեշտ է այդ որոնումով մազերը ճերմկցնել,— երիտասարդանալ։ Այդ ճիգն է որ միայն ինքզինքին կրնայ գիտակցիլ եւ կ'ըլլայ նուիրական։ Սրբազան հատոր մը չի կրնար վտիտ ըլլալ, ինչպէս որ քառեակ մը չի կրնար գլուխ գործոց ըլլալ։

Եւ յետոյ։

Այո՛, բացի լեզուական հարցերէ, Թէոդիկ թերուս էր ամէն բանի մէջ։ Բայց մեծութիւնը ունէր խոստովանելու։ Կը կրկնէր. «Ես գրագէտ չեմ. ես արուեստէ չեմ հասկնար»։ Ահաւասիկ քաջութիւն մը։ Գիտակցիլ ինքզինքին, իր հասարակութեան համակերպիլ, հրաժարիլ որոնելէ գեղեցիկը որ կը յամառի քողարկած չըլլալ, եւ լծուիլ այս անգամ օգտակարին։ Բազմաթիւ են այն մտաւորականները որոնք չունին սրունք, բայց ունին թաքնուած ոյժ։ Այդ ոյժը արդիւնաբեր ըլլալու համար իր լրացուցիչը կը պահանջէ, առաջին թափը տուող ներգործական զօրութիւն մը կ'ուզէ, իր գետինը կը փնտռէ, ինչպէս որ վակօն մը երկու զուգահեռական գիծեր՝ եւ նաւակ մը՝ ջուր։ «Ամէնուն Տարեցոյցը»,— ահա զուգահեռականութիւն մը սահմանուոր՝ որուն վրայ Թէոդիկ 23 տարի անդադար գնաց ու եկաւ։ Պէտք կա՞յ կրկնել թէ որքա՛ն շատ օգտակար եղաւ իր ազգին։ Ահա դաս մը՝ մեր անթիւ գրագէտ թէոդիկներուն։ Որքա՛ն նիւթ հաւաքուեցաւ ապագայ պատմութեան համար. բայց դեռ ինչե՛ր կան փրկութեան կարօտ։ Վստահ եմ որ այս թերաւարտ աշխատութեան լծուողին Թէոդիկ պիտի պոռայ անդրաշխարհէն իր անհագնադղորդ ձայնով. «Պռավօ՜, պռավօ՜»։

Օ՛, պէտք չէր որ այս մաքրիմ ձայնը հնչէր ականջիս։ Կրկին անձնատուր պիտի ըլլամ երազանքի։ Անձնատուր եղայ։ Ահա մօրաքս իր ակնոցներով, իր կարմիր գիշերանոցով։ Տարօրինա՛կ է, Փարիզ չենք, Սկիւտար ալ չենք. սակայն ան նոյն գրասեղանի մը առջեւ է ու կը գրէ։ Բաւ.— «Եթէ գիտնա՛ս, Նաքրամուշկ, թէ ինծի ինչ ընդունելութիւն ըրին հոս։ Բոլոր Ապրիլ տասնըմէկեանները ներկայ էին։ Օտեանը անգամ որ նոր ժամանած ըլլալուն յոգնած էր, Արշակունիիս թեւը մտած, ընդառաջ եկաւ ինծի։ Բայց ճէլվէլօյիդ մէջ տեղաւորէ՛, քիթիփիոս, որ ես պարապ չեմ կըրնար նստիլ. հոս ալ տարեգիրքս պիտի հրատարակեմ, 8 փունթօ, ֆըստըլը։ Եւ ինչպէս ամէն տարի, կրկին պիտի դնեմ պատկերս, տակը գրելով «Ինքս»։ Միայն թէ հոս լուսանկարիչ չկայ եւ երկրի վրայ քաշուած իմ վերջին պատկերս Փանթէնի հողակոյտս կը ներկայացնէ։ Դո՛ւն ըսէ, ի՞նչպէս հրատարակեմ այդ յքուած, մոռցուած, լալու չափ անշուք գերեզմանիս պատկերը։ Ես աս՞ր արժանի էի...»։

Յուզումէս ա՛լ չկրցի լսել։ Բաւական մը վերջ, երբոր գլուխս վեր առի, տեսայ որ սեղանին մէկ անկիւնը դիզուած պատկերներէն մէկը գրիչին տակ դրած, իր է՛ն մաքուր տառերով կ'արձանագրէր. «Ահաւասիկ Նոր Ջուղայի մէջ 60 տարի սրբազան վարուք քահանայագործած գերերջանիկ Տ. Աբիսողոմ...»։

Իմ պատուակա՛ն և դժբախտ մօրաքս։

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Պերլինէն հաղորդուած լուրի մը համաձայն բոլշեւիկեան համագումարը որ տեղի կ'ունենար Մոսկուայի մէջ, վերջացած է ընտրութեամբը Գործադիր Մարմինին։ Կալինին վերընտրուած է նախագահ Գործադիր Կոմիտէին, ինչ որ կը համապատասխանէ պետութեան մը նախագահի պաշտօնին։ Վերընտրուած են նոյնպէս բոլոր նախկին գործավարները, բացի Գործավարներու Խորհուրդին նախագահ Ռիքովէն, որ անհաշտ հակառակութեան մէջ էր Ստալինի հետ։

Պատրուակելով թէ Ռիկով արդէն նախագահութիւնը կը վարէ Գործավարներու Խորհուրդին, Կալինին յայտարարեց համագումարին թէ գործնական նկատումներով, աւելի յարմար էր երկու պաշտօն չյանձնել մէկ մարդու եւ լաւագոյն պիտի ըլլար գործավարներու նախագահութիւնը յանձնել ուրիշի մը։

Այս «միւս»ն է Սէրժ Սիրցոֆ, Ստալինի մէկ հաւատարիմը։

ՄԻՆԱՍ ՉԵՐԱԶԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԹԱՒՐԻԶ, 29 Ապրիլ (Սեփ. թղթ.).— Վասպուրականի հայրենակցական Միութեան վարչութեան նախաձեռնութեամբ և առաջնորդ Ներսէս արքեպ. հովանաւորութեամբ Ապրիլ 28ին Մայր եկեղեցիին մէջ կատարուեցաւ հոգեհանգիստ, իսկ Արամեան թատերասրահին մէջ ալ սգահանդէս՝ ազգային վաստակաւոր գործիչ Մինաս Չերազի յիշատակին։

Հասարակութիւն եւ աշակերտութիւն ծայրէ ծայր լեցուցած էին թատերասրահը։

Հայրենակց. Միութեան հրաւէրով ներկայ էին Հայոց Առաջնորդն ու Թեմական Խորհուրդը, ազգային, մշակութային, կուսակցական, դպրոցական, հայրենակցական եւ բարեգործական մարմինները, աւետարանական եւ շաբաթապահներու համայնքները եւայլն։

Թեմական ազգային կեդր. դպրոցի աշակերտական լարաւոր նուագախումբը նուագեց «Մեր Հայրենիք»ը, որ յոտնկայս ունկնդրուեցաւ։ Բեմի վրայ դրուած էր հանգուցեալ Մինաս Չերազի մեծադիր նկարը սեւ շղարշով պսակուած։

Յասմիկ Ոսկանեան արտասանեց Խորէն Նարպէյի «Հովին Հայրենեաց»ը, որմէ յետոյ Հայկ Աճէմեան բանախօսեց Մինաս Չերազի մասին, ներկայացնելով անոր գրական, կրթական, ազգային ու քաղաքական գործունէութիւնը։

«1926ի Մայիսին, ըսաւ, այս նոյն բեմին վրայ դրուած էր այս մեծադիր նկարը՝ շրջապատուած ծաղիկներով ու կանաչ ճիւղերով, երբ կը տօնէինք Մինաս Չերազի 60ամեայ գործունէութեան յոբելեանը։ Իսկ այժմ, շրջապատեր ենք զայն սեւ շղարշով։

Չերազ կտակած է իր մարմինը փոխադրել Հայաստան, որուն ազատութեան գաղափարին համար ամբողջ 50 տարի «դիւանագիտական խաղաղ աշխատանք» կատարեց։ Սակայն տեսնենք թէ Հայաստանի վարիչները պիտի բանա՞ն երկրի դռները զոնէ մեռելներու վերջին կամքն ու կտակը իրագործելու համար։ Մարսէյլի գերեզմանատան թանգարանին մէջ, այժմ երկու դագաղներ կողք կողքի կը հանգչին, մէկը 1921ի Սեպտ.ին մեռած ազգային գործիչ եւ հայրենասէր Մկրտիչ Փորթուգալեանինն է, միւսը Մինաս Չերազինը. Փորթուգալեանն ալ կտակած էր որ իր մարմինը թաղուի Վասպուրականի մէջ, իր այնքա՛ն սիրած Վանի գեղածիծաղ ծովակի ափին։

Պիտի գայ անշուշտ այն օրը երբ ազատ ու անկախ Հայաստանի մէջ ապրող հայութիւնը իր երախտաւոր եւ բազմաշխատ գործիչներու յիշատակը պիտի յաւերժացնէ «Ազգային Պանթէոն»ով մը եւ կատարէ իւրաքանչիւր հայրենանուէր գործիչի կտակն ու փափաքը»։

«Բամ Փորոտան»ի նուագէն յետոյ, Կայծուհի Սաւադեան արտասանեց Յովհ. Թումանեանի «Հայրենիքիս հետ» հոյակապ քերթուածը, «Լոյսի հայրենիք, յոյսի հայրենիք, իմ նո՛ր հայրենիք, հզօ՛ր հայրենիք», խորապէս տպաւորելով ներկաները։

Ապա բեմ եկաւ Մինաս Չերազի աշակերտներէն Պ. Կ. Պիօնեան —կեդր. ազգային դպրոցի բնագէտ ու մանկավարժ տեսուչը— որ ամփոփ եւ կուռ բանախօսութեամբ մը ներկայացուց 19րդ դարու Թուրքիոյ փոքր ազգերու ազատագրական շարժումները, հայկ. տառապանքի պատմութեան ուրուագիծը, Հայկ. Հարցի ծագումն ու զարգացումը եւ Մինաս Չերազի դերն ու աշխատանքը՝ անկախ Հայաստանի գաղափարի իրագործման համար։ Բանախօսը ցուցադրեց Մինաս Չերազի անդուլ ու յարատեւ աշխատանքի բարոյական հսկայ արժէքը՝ որ դարձաւ օրինակ մեր հետագայ

քաղաքական գործերուն և գործիչներուն։

Պ. Երուանդ Մարտիրոսեան չութակի վրայ յուզիչ կերպով նուագեց կռունկը։

Անուշ Յակոբեան արտասանեց Մ. Պէշիկթաշլեանի գարունը, իսկ նուագախումբը նուագեց Արիք Հայկազունքը։

Ապա Հայրիկ Օհաննեան Չութակի ժամանակցութեամբ արտասանեց իր գրած մէկ յուզիչ ոտանաւորը՝ Մինաս Չերազի յիշատակին։

Առաջնորդ Ներսէս արքեպսկ. դոհունակութիւն յայտնեց ժողովուրդին, որ խուռներամ բազմութեամբ եկած էր իր յարգանքը մատուցանելու հայ կրթական, գրական եւ քաղաքական գործիչ Մինաս Չերազի յիշատակին։

«Մինաս Չերազը մեր փառաւոր գործիչներէն մէկն է եղել, որ տասնեակ տարիներ շարունակ անխոնջ ու յարատեւ կերպով աշխատել է ազգի եւ ազատութեան համար։ Թո՛ղ օրհնեալ լինի նրա յիշատակը, եւ նրա անունն ու գործը միշտ վառ մնայ հայ մատաղ սերունդի հոգու եւ սրտի խորքերում»։

Ցէյթունցիներ նուագով սգահանդէսը փակուեցաւ։

Հանդէսէն առաջ ժողովուրդին վաճառուեցան Վասպուրականի Հայրենակց. Միութեան հրատարակած գեղեցիկ քարտերը, որոնց վրայ նկարուած են Մինաս Չերազի երկու նկարները (1878ին Պերլինի վեհաժողովին երթալու տարին եւ 1921ին Մարսէյլի մէջ նկարուած ծերութեան պատկերը)։ Երկու նկարները շրջապատուած են ծաղկեայ պսակներով, որոնց վերը կ'երեւի Արարատ լերան նկարը։ Մասիսի լեռնալանջին վրայ մակագրուած է Խրիմեան Հայրիկի պատմական քարոզի «Երկաթէ շերեփը...» եւ Պերլինի 61րդ յօդուածը, ապա ծննդեան եւ մահուան թուականները։ Այս բոլորը կը կեդրոնանան մէկ քարտի վրայ։

*
* *

Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւնը 1921ի յուլիսէն սկսած կը գործէ Թաւրիզի մէջ։ Նպատակն է ազգի եւ հայրենիքի սէրն ու զգացումը վառ պահել իր հայրենակիցներու մէջ, պահպանել ժողովրդական սովորութիւններն ու աւանդութիւնները, արձագանգ տալ ազգային կեանքի առօրեայ երեւոյթներուն, նպաստել չքաւոր հայրենակիցներուն եւ բարձրացնել անոնց մտաւոր ու բարոյական մակարդակը։

Ներկայ վարչութեան կազմը հետեւեալն է՝ Պ. Պ. Հայկ Կոսոյեան, Արմենակ Փոխարեան, Վահէ Արծրունի, Արիս Աբրահամեան եւ Հայկ Աճէմեան։ Ընդհանուր ժողովի նախագահն է Կարապետ Ա. քահ. Մանուկեան։

ՄԱՍԻՍ

ԱՅՍ ԱԼ ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք

Սան-փաւլոյի (Պրազիլիա) «Երանդ» խմբագրական լրագիրը հետեւեալ պարագաները կը պարզէ իր խմբագրական սիւնակներուն մէջ (1929 մարտ-ապրիլ).—

«Կ'երեւի թէ հեռուէն գեղեցիկ կը հնչէ պրազիլահայ կեանքին արձագանգը, որմէ կախարդուած վերջերս նկատելի թուով հայրենակիցներ խումբ խումբ հոս գաղթեցին։

Կարծես մեր խաչուած հայրենակիցներուն Սուրիոյ մէջ կրած տառապանքներն ու զրկանքները չէին բաւեր, ճամբայ ինկան դէպի այս հեռաւոր ափերը, որպէս զի իրենց նիւթական թէ բարոյական քայքայումը աւելի խորանայ։

Երեւոյթներու գոհը եղան անոնք, որոնցմէ ահա մի քանին։

Նախ, տեղական մամուլը Սուրիայէն եկող գաղթականներուն նկատմամբ համակրութեամբ չէր արտայայտուած վերջերս, զանոնք նկատած էր անմաքուր, եւ հիւանդութիւններ ներմուծող։

Այս պարագան իր անդրադարձումը ունեցաւ, որուն հետեւանքով քարափի քննութիւնները խստացան։

Այսպէս, մօտ օրերուս եկող երկու-երեք նաւեր խիստ քննութեան ենթարկուեցան ու գրեթէ բոլորը ետ ղրկուեցան։

Նկատելի է որ Սուրիայէն եկող հայ թէ արաբ գաղթականներուն միայն կը պատահի այս։

Կ'ըսուի նաեւ թէ ամենավերջին եկող նաւուն բժիշկին եւ պետական բժիշկին միջեւ տեղի ունեցած վէճի մը հետեւանքով, 30 հայ գաղթականներ ետ ղրկուեցան։

Դէպի այս կողմը եկող գաղթականներու թիւին շատնալուն նպաստողը՝ գերմանական նաւային ընկերութեան իրտամսեբուն վրայ ըրած զեղչը եղաւ, որմէ օգտուելու ցանկութեամբ տեղւոյս մեր հայրենակիցները մեծ աճապարանքով տոմսակներ կլտրեցին, ու ղրկեցին իրենց ազգականներուն, առանց նախապէս նկատի առնելու անոնց առողջական վիճակը։

Ու եկան, եկան ետ դարձան, ոմանք Մարսէյլէն, ոմանք Սանթօսէն։ Զանոնք դուրս առնելու համար մեր խեղճ հայրենակիցները ճանապարհածախսի մը կրկինը վատնեցին, հոս ու հոն վազեցին, ասոր անոր դիմեցին, ու արդիւնքը՝ մէկուն զաւակը վար առին, մայրը արգելափակեցին, մէկուն հայրը վար առին, տղան ու կինը պահեցին, ու այսպէս նաեւ եկած օրերը, լաց ու կոծի, եւ մտամորմոքի եւ սրտայոյզ թշուառութեան օրեր եղան մեր գաղութին համար։

Այսպէս ալ պիտի շարունակուի...։

Յանցաւորը բոլորովին ալ եկող գաղթականը չէ, այլ նաւային ընկերութիւններուն Սուրիոյ շուրջը գործակալներն են, որոնք չեն գիտեր ինչպէս առողջ թէ հիւանդ գաղթողները կը համոզեն եւ վկայագիր մը (բժշկական) հանելով նաեւ կը նստեցնեն։ Նաւուն բժիշկն ալ կուրացած կը ձեւանայ երբեմն, և Սանթօս հասնելնուն «մենք ի՞նչ ընենք, հոս է որ ձեզի ներս չեն առներ» կ'ըլլայ պատասխանը։»

ԿԵԱՆՔԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

(Քաղուած՝ խորհրդ. թերթերէն)

ՏՆԱՆԿ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Գաղտնիք չէ թէ խորհրդային միութեան բոլոր մասերուն մէջ, ընկերային խնկական աղէտ մը կը կազմեն անոք ու տնանկ մանուկները, որոնց պաշտպանութեան մասին ցարդ կիրարկուած միջոցները հազիւ կրցած են մեղմացնել աղէտը։

Վրաստանի կեդր. գործ. կոմիտէի կից յանձնաժողովը իր կարգին, մանուկներու պաշտպանութեան ի նպաստ կազմակերպած է եռօրեայ շրջան մը որ տեւած է ապրիլ 21էն 23. Իբր նպատակ հետապնդուած են ուժեղացնել Լենինի անուան հիմնարկը, եւ մանուկներու պաշտպանութեան ի նպաստ պայքարող մարմիններու նիւթական միջոցները, «Մանուկներու բարեկամ» ընկերութեան անդամագրել նորեր, հանրութեան պարզել անոք մանուկներու գոյութեան եւ բազմութեան պատճառները, անոնց ընկերային աղիտաւոր հետեւանքները եւ պայքարի միջոցները։

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՔԻՒՐՏԵՐԸ

Վրաստանի եզիտի քիւրտերը գլխաւորապէս կը բնակին Թիֆլիսի քաղքին եւ Ախալցխայի ու Ախալքալաքի գաւառներուն մէջ։ Վրաստանի մէջ, անոնց թիւը 12.000 է, որուն 54 տոկոսը կը բնակի քաղաքին, իսկ 46ը գիւղերուն մէջ։ Կրթապէս, չափազանց յետամնաց են. գրող կարդացողներու թիւը չանցնիր 1-2 տոկոսը. ցեղային կենցաղը դեռ շատ ուժեղ է անոնց մէջ։

Թիֆլիսի եւ Ախալցխայի գաւառի ամբողջ քիւրտ բնակչութիւնն ընդամէնը ունի 2 դպրոց եւ 1 ակումբ։ Մէկ դպրոցին մէջ, դասաւանդութիւնը կը կատարուի թրքերէն լեզուով, միւսին մէջ՝ քրտերէն, իսկ հիմա որ յօրինուած է քրտական այբուբեն, պէտք կը զգացուի դասատուներու համապատասխան կազմ մը պատրաստելու։

Դպրոց յաճախող քիւրտ մանուկներու թիւը դեռ աննշան է. 12 հազար բնակչութիւնը տուած է միայն 100 աշակերտ։

Քրտական իրականութեան պատկերն աւելի կը խտանայ, երբ նկատի առնուին հին կենցաղի եւ բարքերու ուժը։ Քիւրտերը կը բաժնուին ցեղերու եւ տոհմերու։ Իւրաքանչիւր ցեղ ունի իր նահապետը, որուն կ'ենթարկուի եղին իւրաքանչիւր անդամը։ Վրաստանի մէջ բնակող քիւրտերը բաժնուած են 4 ցեղերու. Զուկրի (թուրքիայէն) — Սեպիկ (Ղարսէն).— Ոսին (Սուրմալուէն). — Ռոշկա։ Ցեղերն ալ իրենց կարգին կը բաժնուին տոհմերու, որոնց թիւը 39 է։

Քիւրտերու կրթական յետամնացութեան համար, բնորոշ են անոնց ազգանունները, կենդանիներու, բոյսերու, զէնքերու, արեգակի եւ այլ անուններով։ Օրինակ՝ «Ռաժի» կը նշանակէ սեւ, «Մանտիկա» կանանչ խոտ, «Ջակոյա» զէնք, «Ռոշկա» արեւոտ, եւլն.։

Ցեղապետները մեծ ազդեցութիւն ունին իրենց ցեղակիցներուն վրայ, որոնք կ'ենթարկուին անոնց հրամաններուն ու կարգադրութիւններուն։

Իւրաքանչիւր քրտական ցեղի հեղինակութիւնն ու կշիռը կախուած է անոր նիւթական կարողութենէն եւ ցեղակիցներու թիւէն։ Որքան ցեղն աւելի ունեւոր է ու բազմամարդ, այնքան անոր հեղինակութիւնը բարձր է։

ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գանձակի գիւղատնտեսական հաստատութեան մէջ, որ կը ծառայէ Ադրբէջանի բոլոր գաւառներուն եւ ուր կը յաճախէ գլխաւորաբար գիւղական երիտասարդութիւնը, բաւական թերութիւններ ունի։

Աշակերտները շարաթներով ճերմակեղէն չեն փոխեր, որովհետեւ չկայ։ Եղածը չի բաւեր։ Երկրորդ տարին է որ աշակերտներուն ամառնային զգեստ չի տրուիր, ոչ ալ գլխարկ։ Որբանոցէն եկած աշակերտները գրեթէ մերկ են ու բոպիկ։

Սնունդը քիչ է, կերակուրները շատ վատ։ Կը պատահի որ կերակուրներուն մէջէն հազար ու մէկ տեսակ բաներ ելլեն ուտելու ժամանակ։ Թէյի գաւաթները շատ աղտոտ են։ Այս աղտեղութեան հետեւանքով, աշակերտները յաճախ կը հիւանդանան։

Այս դպրոցին մէջ, ուր աշակերտներու թիւը կը հասնի 45 հարիւրի, չկայ կանոնաւոր գրադարան ընթերցարան։ Դպրոցն ունի հայկական եւ թրքական բաժիններ։ Բայց ո՛չ ոք կրնայ օգտուիլ գրադարանէն, որովհետեւ ան անունով միայն գոյութիւն ունի։ Գիրք չկայ։

Հայկական բաժնի գրադարանին համար, գիրքեր գնելու նպատակով ներկայացում մը տրուեցաւ, որմէ ստացուած արդիւնքը՝ 80 րուբլի, կը մնայ մէկուն քով, առանց օգտագործուելու եւ ծառայելու իր նպատակին։

Թոյլ հսկողութեան շնորհիւ, դպրոցին մէջ պատահած են գողութեան դէպքեր։ Ելեկտրական լոյս չկայ. լոյսը աղօտ է, ննջարանները շատ անմաքուր են, վերմակ ու սաւան կեղտոտ։ Երբեք ամիսէն աւելի է որ աշակերտները օճառի եւ ես չեն տեսած։

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

(Քաղուած Թուրք թերթերէն)

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Միլլիյէթի մէջ Սղերդի երեսփոխան Մահմուտ պէյ կը գրէ.—

Թերթերու մէջ լուրեր կարդալով համայնավարներու ձերբակալութեան, Թուրքիոյ համայնավար կուսակցութեան եւ համայնավար երիտասարդներու միութեան մասին, շատեր իրաւունքով կը հարցնեն.— Արդեօք Թուրքիոյ մէջ համայնավարական լուրջ գործունէութիւն մը կա՞յ, արդեօք համայնավարութիւնը կը քշուի՞ հոս:

Մտահոգութիւնները փարատելու համար, անմիջապէս ըսենք որ այդ գետնի վրայ ո եւ է լուրջ գործունէութիւն չկայ: Արձանագրուած դէպքերը մասնակի են, անձնական նախաձեռնութեան արդիւնք: Յետոյ, կարեւոր կէտ մը կայ.— Միայն կառավարութեան ուժեղ միջոցները չեն որ կ'արգիլեն համայնավարութիւնը այլ ժողովուրդին ողջմտութիւնը:

Ինչպէս ամէն երկրի, մեր մէջ ալ կան քանի մը խիստ անփորձ երիտասարդներ որ ցնորքներով կը տարուին: Պէտք է ցաւիլ այս հայրենակիցներուն վրայ, եւ ոչ թէ զանիլ անոնցմէ, որովհետեւ զիրենք այդ ճամբուն մղողը իրենց անձնական համոզումը չէ, այլ ներսը եւ դուրսը աշխատող դաւաճանական գրգռութեանց օճախները: Մեր ոստիկանութիւնը մէկ կողմէ հետապնդելու է այս մոլորածները, իսկ միւս կողմէ աշխատելու է մարել գրգռութեանց օճախները:

Մեր մէջ համայնավարութիւն փորձողները պարզ կապկողներ են: Այս կը հաստատէ իրենց հրատարակած մէկ թռուցիկը, ուր մեր հանրապետական վարչաձեւը կը նկատուի իբր «աշխատաւոր, գիւղացի եւ չքաւոր դասակարգին դէմ գործող»:

Երկրի մը յառաջդիմութեան առաջին պայմանը՝ տնտեսութեան բարձրացումն է: Որով, մեր հայրենակիցներուն պարտքն է ոչ թէ ցնորքներով տարուիլ, այլ իրենց տնտեսական արժէքը բարձրացնել:

ՕՐ. ՍՐԲՈՒՀԻ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ

ԵՒ

ՍՏԵՓԱՆ ՕԿԱՅԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ

18 մայիս 929

Բաշան (Փարիզ)

Փիշպուրկ (Ամերիկա)

ՈՉ-ԹՈՒՐՔ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՏՕՆԵՐԸ

Կրթական գործավարութիւնը շրջաբերական մը ղրկած է օտար եւ փոքրամասնութեանց վարժարաններուն, դպրոցական արձակուրդի օրերու ցուցակը ուզելով: Շրջաբերականը ղրկուած է այն պատճառով որ այս դպրոցները Թուրք ազգային եւ կրօնական տօներէն զատ, իրենց ազգային եւ կրօնական տօնի օրերուն ալ դպրոցները կը փակեն:

Պահանջուած է որ փութով ցուցակ մը ղրկուի, ուր նշանակուած ըլլան թէ ո՛ր օրերուն եւ ի՛նչ տօնի առիթով կը փակուին վարժարանները:

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կրթական գործավարութիւնը անցեալ տարեշրջանին համար դրամական օժանդակութիւն մը ըրած էր փոքրամասնութեանց կարգ մը վարժարաններուն: Ագշամ կը գրէ թէ կրթական վարչութիւնը փոքրամասնութեանց վարժարաններու ելեւմուտքը քննելու սկսած է: Այս առթիւ, թոշակաւոր ու անթոշակ աշակերտներուն թիւերը կը գրուին իրենց դասակարգութեամբ, ներկայացուելու համար կրթական գործավարութեան, եւ անոնց համաձայն պիտի որոշուի իւրաքանչիւր դպրոցի ըլլալիք օժանդակութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՏՂԱԾ ՀԱՅՐ ՄԸ.— Կէնճօ, 26 տարու երիտասարդ մը, ներկարար, որ կը բնակէր Ռէն քաղքին մէջ իր կնոջ եւ երկու փոքրիկներուն հետ, կիրակի իրիկուն, վայրագօրէն կը ծեծէր իր կինը որ յղի էր եւ զայն դուրս կը նետէր տունէն։

Ոստիկաններ միջամտեր էին, զայն հանդարտեցնելու եւ միջամտելու համար որ թոյլ տայ կնոջ տուն մտնելու, բայց անօգուտ. Կէնճօ որ պահուըտած էր վարագոյրի մը ետեւ ու զինուած որսի հրացանով մը, կը կրակէր խումբին վրայ, որ հաւաքուած էր տան առջեւ ու արգանդէն կը վիրաւորէր իր կինը։

Կինը փութով փոխադրուեցաւ հիւանդանոց ուր ծնունդ տուաւ մեռած երախայի մը։ Անոր մարմինը ծակ ծակ եղած էր կապարներով. մօրը վիճակը շատ ծանր է։

Մարդասպան հայրը որ հազիւ կրցաւ փրկուիլ ամբոխին զայրոյթէն բանտարկուած է եւ շնական անտարբերութիւն մը ցոյց կուտայ իր արարքին հանդէպ։ Անցեալ դեկտեմբերին արդէն անգամ մը դատապարտուած էր իբր իր կինը խոշտանգող։

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱԼԻ_ԽԱՆ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

(ԱՒԱՆԴԱՎԷՊ)

Կար ու չկար դարեր առաջ թագաւոր մը կար, Ալի-խան անունով։ Այս արքայի աթոռանիստ քաղաքը Քանտահար կը կոչուէր։ Ունէր անսպառ գանձ, ընտիր ձի եւ ջորիներու առանձին երամակներ։

Աշխարհի բոլոր թագաւորներէն հարուստ էր թէ նիւթականով եւ թէ զօրք ու զօրապետներով։

Թագուհին — Չինումաչին թագաւորին աղջիկն էր, եւ Կիւլ Չիհան կը կոչուէր։ Անոր գեղեցկութիւնը անվիճելի էր։ Ունէին երկու մանչ զաւակներ, Ճէկը ութ, միւսը տասը տարեկան։

Թագաւորն ու թագուհին իրար շատ կը սիրէին եւ ունէին իրարու հանդէպ կատարեալ վստահութիւն։

Թագուհին երկար ատեն բաժնուած ըլլալով իր ծնողքէն, կը հալէր ու կը մաշէր անոնց կարօտով։

Միշտ մտածկոտ ու անտրամադիր էր, ինչ որ գէշ կ'ազդէր թագաւորին վրայ։ Թագուհին կը չանար իր սիրելի ամուսինէն ծածկել վիշտը եւ ուրախ ձեւանալ, բայց թագաւորը զննող աչքեր ունէր եւ չէր խաբուեր։ Օր մը նստած պատշգամը՝ կուլար, երբ ամուսինը վրայ հասնելով, հարցուց պատճառը։ Թագուհին պատասխանեց.

— Արքան ապրած կենայ, ինչպէս գիտէք, երկար տարիներէ ի վեր հեռացած ըլլալով ծնողքէս, կուլամ։ Կ'ուզէի անգամ մը տեսութեան երթալ...

Թագաւորը չոյելով կնոջ խարտեաշ մազերը, որոնք փռուած էին երկու ուսերուն մէջտեղ, ըսաւ.

— Սիրելիս, պատրաստուէ անմիջապէս մեկնելու։

Եւ շուտ մը հրամայեց իր ամէնէն վստահելի եւ հաւատարիմ մեծ վէզիրին, արքայական փոքրիկ զօրամասով մը ընկերանալ թագուհիին մինչեւ Չինումաչին։

*
* *

Արքայական ախոռներէն դուրս հանելով ընտիր ձիեր եւ ջորիներ, բեռցուցին թանկագին նուէրներով։

Երկու գահաւորակներ պատրաստուեցան, մէկը թագուհիին, միւսը զաւակներուն համար, ու մեծ վէզիրին առաջնորդութեամբ ճամբայ ելան խումբ մը զինուորներով։

Եօթը օր եօթը գիշեր ճամբորդելէ յետոյ, իրիկուան դէմ կը հասնին ամայի եւ անտառապատ դաշտ մը ուր կանգ կ'առնեն հանգչելու։ Վրանները կը կանգնեն. մէկը թագուհիին, քիչ անդին վէզիրինը ու ուրիշներ՝ զինուորներուն համար։

Գիշերուան ժամը 1ին, չարը կը սողոսկի վէզիրին սիրտը. կիրքէն մղուած կը մտնէ թագուհիին վրանը եւ առիթէն օգտուելով, սիրոյ խօսքեր կ'ընէ։ Բայց թագուհին կը մերժէ։ Վէզիրը երկրորդ անգամ կը պահանջէ ըսելով.

— Եթէ մերժես, զաւակներէդ մէկը պիտի սպաննեմ։

Թագուհին նորէն կը դիմադրէ։ Կիրքէն կուրացած վէզիրը, մօրը աչքին առջեւ, մէկ տղուն գլուխը դաշոյնով կը բաժնէ մարմինէն, անկողնի մէջ քնացած ատեն։

Գազանացած վէզիրը, երրորդ անգամ կը նեղէ թագուհին, սպաննելով երկրորդ զաւկին մահովը։ Թագուհին նորէն կը մերժէ։ Վէզիրը անոր երկրորդ զաւակն ալ մորթելով կը սպառնայ.

— Եթէ այս անգամ ալ տեղի չտաս, ուղղակի քեզ պիտի գլխատեմ։

Թագուհին յուսահատ, ելք մը կը փնտռէ ազատուելու համար գազանին ճիրաններէն։ Ու կը խոստանայ վէզիրին կատարել իր կամքը, բայց պայման կը դնէ.

— Նախ քան քեզ մօտ գալս գուն հօս անկողնիս մէջ պառկէ, մինչեւ որ, դուրս երթամ, լուացուիմ եւ գամ։

Այսպէս խաբելով, թագուհին ծածկոցը կ'առնէ եւ դուրս կ'ելլէ վրանէն. յետոյ ծածկոցը ծառի մը փաթթելով, անտառ կը մտնէ։

Իսկ վէզիրը ուրախութենէն գինովցած, կիրքէն կուրացած, անկողին կը մտնէ եւ անհամբեր կը սպասէ։

Մէկ ժամ, երկու ժամ, երեք ժամ, — թագուհին չկայ...

Երկար սպասելէ յետոյ, վէզիրը գայրացած դուրս ելլելով վրանէն, քիչ հեռուն կը տեսնէ սպիտակ ծածկոցը, եւ կը կանչէ թագուհին, որ տեղէն չի շարժիր։ Վէզիրը աւելի բարկացած կը մօտենայ ստուերին, կը շօշափէ եւ կը տեսնէ որ միայն «չարշաֆ»ն է որ ծառի մը փաթթուած կը շարժի։ Եւ սարսափահար, կը սթափի, ինչպէս գինովութենէն ուշքի եկած մարդը։ Այն ատեն կը գիտէ խորամանկութեան։

Անմիջապէս լուր կուտայ զօրամասի պետին եւ զինուորներուն մէջ լուր կը տարածէ որ իբր թէ խումբ մը աւազակներ, թագուհիին վրանը մտնելով սպաննած են երկու զաւակները եւ եղած չարագործը գողնալով թագուհին ալ առեւանգած են։

Ամբողջ զօրամասը եւ հրամանատարները խուճապի մատնուած, կը սկսին փնտռել զանազան ուղղութեամբ, մտնելով մինչեւ անտառին խորերը։

(1) Դ. ԱԶԱՐ

իրենց յայտարարութիւններով կը ձգտին Ուկրայնան անջատել Խորհրդային Միութենէն, լեհ մամուլը հակախորհրդային պայքար կը մղէ:

Ռումանիոյ հետ եւս Մոսկուայի պրոտոկոլին կնքուիլը բնաւ չի նշանակեր թէ խորհրդային կառավարութիւնը կը հրաժարի Պեսարապիոյ վրայ իր իրաւունքներէն: Միայն թէ իր խաղաղասէր քաղաքականութեան համաձայն, պարզապէս չուզեր զէնքի դիմել՝ իր բռնաբարուած իրաւունքներր ձեռք բերելու համար: Պեսարապիոյ խնդիրը լուծելու միակ միջոցն է պարկեշտ եւ անկողմնակալ հանրաքուէի դիմել:

Խօսելով Աֆղանիստանի մասին, Րիկով յայտարարեց.

— Խորհրդային կառավարութիւնը բացարձակապէս չուզեր միջամտել Աֆղանիստանի ներքին գործերուն: Սակայն խորհրդային հողի վրայ Պասմաչի հրոսախումբերու երեւումը ստիպեց մեզ ձեռք առնել անհրաժեշտ բոլոր միջոցները՝ ետ մղելու համար զանոնք:

Վերջացնելով, Րիկով ըսաւ թէ նկատի առնելով կարգ մը պետութեանց յարձակողական ծրագիրները խորհրդային միութեան դէմ, այս վերջինը կը զօրացնէ երկրին պաշտպանողական կարողութիւնը:

Մահ լորտ Ռոզպերիի

Լորտ Ռոզպէրի (սըր Արչիպալտ Ֆիլիփ Փրիմրոզ), Անգլիոյ պետական մարդոց վեթերանը եւ Ազատական կուսակցութեան վարիչը մեռաւ 82 տարեկան հասակին մէջ:

Լորտ Ռոզպէրի քաղաքական ասպարէզի մէջ համբաւ շինեց կանուխէն: 1881ին Կլէտսթընի ազատական դահլիճին մէջ արտաքին նախարար եղաւ եւ տարիներով վարեց նախարարական պաշտօններ, մինչեւ որ 1894ին իբրեւ վարչապետ յաջորդեց Կլէտսթընի: Երկար ատեն վարեց Ազատական կուսակցութիւնը: Վարչապետ մնաց 15 ամիս: 1896ի հոկտեմբերին ձգեց Ազատական կուսակցութեան ղեկավարութիւնը: Այնուհետեւ որոշ դեր խաղաց Անգլիոյ քաղաքական կեանքին մէջ, մանաւանդ Ֆաշոտայի տագնապին եւ Թրանսվալի բանակցութեանց ատեն, պաշտպանելով լորտ Սալզպըրիի քաղաքականութիւնը:

1901ին Չեսթըրֆիլտի մէջ արտասանեց ճառ մը որ մեծ արձագանգ ունեցաւ: Իբրեւ ազատական դաշնակցութեան նախագահ՝ բուռն պայքար մղեց Չէմպըլէյնի քաղաքականութեան դէմ: Մեծ համբաւ ունէր իբրեւ հռետոր: Երկար ատենէ ի վեր նուիրուած էր գրական աշխատանքներու: Հրատարակած է ուսումնասիրութիւններ Ռոպըրթ Փիլի, Նափոլէոնի, Քրամուէլի, Լորտ Ռանտոլֆ Չըրչիլի եւ Չաթամի մասին:

65 Խռովարար ձերբակալուած

Զաղրէպէն հեռագիր մը կ'ըսէ թէ առջի օր յիշեալ քաղաքին մէջ ձերբակալուեցան 65 խռուած վարիչներ, որոնք կ'ամբաստանուին թէ դաւադրութիւն մը կազմակերպած են՝ տապալելու համար Եուկոսլաւիոյ զինուորական եւ արքայական դիկտատորութիւնը:

Կռիւներ Հնդկաստանի մէջ

Պոմպէյէն կը հեռագրեն թէ կրօնական խռովութիւններ ծագեցան Նանտէր քաղաքին մէջ: Իսլամներու եւ Սիխերու միջեւ կռիւի մը ընթացքին մարդ մը սպաննուեցաւ եւ բազմաթիւ ուրիշներ վիրաւորուեցան:

Կռիւներ Եեմենի մէջ

«Թայմզ» կը գրէ թէ Զարանի ցեղախումբի պետ Շէյխ Ահմէտ Ֆիթէնի, որ անցած հոկտեմբերին Զայիտիներու կողմէ պարտութեան ենթարկուելով փախած էր, վերջերս Ճիզանէն երկու նաւերով 100 հոգի ցամաք հանած է Թայիֆ: Զայիտիները յարձակելով սպաննեցին 13 Զարանիներ, որոնց գլուխները կտրելով ղրկեցին Հոտէյտա՝ յօրինակ այլոց ցուցադրուելու համար:

Զայիտիները յարձակեցան նաեւ գրաւելու համար Պէյթ-էլ-Ֆաքիհը, սակայն Զարանիները պարտութեան մատնեցին զանոնք:

Իմամ Եահեայի երէց որդին Սէյֆ-էլ-Իսլամ Ահմէտ, որ Զայիտիներու վերին հրամանատարն է, ներկայիս կը գտնուի Զապիտի շրջանին մէջ: Տեղւոյն ժողովուրդէն կը պահանջէ 400,000 տոլար, իբրեւ պատերազմական տուգանք, սակայն բնակչութիւնը վճարելու անկարող է:

Ատէնի Շուքրա նահանգին մէջ եւս խռովութիւններ ծագեցան: Ցեղախումբերը որոշեցին գահընկէց ընել Ֆատլի Սուլթան Ապտուլլահ պին Հիւսէյնը իր անկարողութեան համար: Յիշեալը չի կրնար ճամբաներու խաղաղութիւնը ապահովել, ցեղախումբերը զսպել, աւելցուցած է տուրքերը եւ չուզեր ճանչնալ իր նախորդներուն կողմէ շէյխերուն տրուած առանձնաշնորհները: Ապստամբները, որոնք կ'ուզեն անոր տեղ սուլթան հռչակել եղբայրը՝ Ֆատտալ պին Հիւսէյնը, էլ-Քուտի մէջ սուլթանի պալատին եւ Ապենի մէջ ուրիշ շէնքերու վրայ յարձակելով կողոպտեցին:

Մարդակեր գնչուները

Չեխոսլավաքիոյ Քաշաու քաղաքին մէջ սկսաւ դատավարութիւնը 19 գնչուներու, որոնք կ'ամբաստանուին թէ կերած են իրենց զոհերը, զանոնք սպաննելէ վերջ:

Աշխարհի ամէն կողմէն լրաբերներ հասած են Քաշաու, ներկայ ըլլալու համար դատավարութեանը այս 19 Մոլտավիացի գնչուներուն, որոնք չորս գիւղացի եւ երկու մուրացկան սպաննելէ յետոյ եփած եւ կերած էին: Այս գնչուները տարիներէ ի վեր ահուսարսափի մէջ կը պահեն Մոլտավիոյ եւ հունգարական սահմանագլուխի մէջտեղի շրջանը, թալլելով գիւղացիներն ու ագարակները, ուր կը մտնեն սողալով եւ կը յարձակին գիշատիչ կենդանիներու նման:

Անօթութիւնը Չինաստանի մէջ

Չինաստանի Սովահարներու Օգնութեան Միջազգային Մարմնի տեղեկագրին մէջ կ'ըսուի թէ Չինկ-Նինկի մօտ՝ անօթի բնակիչներ սպաննած են 45 աւազակներ եւ կերած զանոնք: Ուրիշ շրջաններու մէջ մարդիկ կը մեռնին անօթի, որովհետեւ դրամ չունին ուտելիք գնելու համար:

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ

ժողովը՝ վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ Chope Parisienneի վերնայարկը, 60 Rue des Ecoles. Մէթրօ՝ Սէն Միշէլ:

Կարեւոր օրակարգ: «Բոլոր խումբերու ներկայացուցիչները պարտաւոր են ներկայ ըլլալ:

"ՄԱՅԻՍ 28„Ի ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՓԱՐԻԶ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
եւ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

Այս կիրակի իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ կէս գիշեր
«Փըթի ժուռնալ»ի սրահը 21 Rue Cadet, մէթրօ' Cadet
կը նախագահէ՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ
կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

կը նուագէ հայերէն եւ ֆրանսերէն կտորներ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. Աւնադամեան (երգ), Տիկ. Գեւոնեան (երգ), Օր. Զառափեան (դաշնակ), Օր. Մառի Մակազեան (երգ եւ սուլել), Պ. Պ. Ս. Նաւասարդեան (երգ), Ռուսական ժողովրդական Օփէրայի ղեկավար Ն. Ղուկասեան (երգ):

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ

Նախաձեռնութեամբ Եռագոյն ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Պուա Քոլոնպի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին եւ Սկաուտներու:
Այս Կիրակի ժամը 2.30ին Salle de Municipalité, Rue des Halles
կը նախագահէ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
կը խօսի՝ Շ. ՄԱԿԱՐԵԱՆ
գեղարուեստական բաժին — Մուտքը ազատ է

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

2 ՅՈՒՆԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ

ԼԻՈՆ

8 Յունիս Շաբաթ երեկոյ Գ. Թաղապետարանի սրահը
կը խօսին՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Mr. Emmanuel Lévy (Քաղաքապետի Ա. փոխանորդ) Professeur à la Faculté de Droit:

ՎԻԷՆ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վիէնի Շրջ. Կոմիտէի
Այս կիրակի ժամը 2.30ին Ամիքալ-Լայիքի շքեղ սրահին մէջ
ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՏԵՂԻՈՅՆ ՎՐԱՅ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ

2 ՅՈՒՆԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ
ALBERT Ier ԹԱՏՐՈՆԸ 64 RUE DU ROCHER
Սիրայօժար մասնակցութեամբ՝ Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ
կը ներկայացնէ՝ ՏՐԻԼԲԻ

Մասնակցութեամբ Պ.Պ. Թօլայեանի, Լաքքայի, Տ. Նշանեանի, Սվաճեանի, Սարեանի, Գմբէթեանի, Սարաֆեանի եւ Տիկիններ՝ Ալիքսանեանի, Անահիտի, Ռոզ եւ Լուսի Սէյլանեանի:

Գլխաւոր բեմադիր Տիկ. Ա. ԲՈՒԴԱՂԵԱՆ

Ա. եւ Ե. արարներուն կը մասնակցի յայտնի դաշնակահար Պ. Սատունց իր խումբով:

ԳԻՆԵՐԸ՝ Օթեակ 200—250, Թիկնաթոռներ 10էն մինչեւ 40 Ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին Պ. Յ. Առաքելեանի (4 Rue Darcet) եւ Տիկ. Ա. Բուդաղեանի մօտ (120 Ave. de Versailles) ինչպէս նաեւ «Կավռօշ»ի խմբագրատունը (208bis Rue Lafayette):

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի ժամը 2ին: Նախաձեռնութեամբ Սէօլէօզի «Արեւելք» Հայրենակց. Միութեան եւ ղեկավարութեամբ Մարկոս Շահպազեանի եւ տեղական ուժերու: Կը ներկայացուի՝

«ԱՆԻԻ ԱՒԵՐՈՒՄԸ» (Պ. ԴՈՒՐԵԱՆԻ)
եւ «ՎԵՑ ՈՒ ԿԷՍ ՊՈՐՏԻ ԺԱՌԱՆԳ ՄՆԱՑԱԾ ՄՆՏՈՒԿԸ» զաւեշտ
ԳԻՆԵՐԸ՝ 5 ԵՒ 3 ՖՐԱՆՔ

Հ. Յ. Դ.

Մարսէյլի Պատ. միութեան ընկերական ընդհ. ժողովը՝ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշտ 8.30ին, Գրադարանի սրահին մէջ: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայանալ անժամանակ.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատ. միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Պ. Պօզիկեանի, իր մօր տխուր մահուան առթիւ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅԱՐԴԳՈՂ

Վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին «Վոլթէր»ի սրահին մէջ վիճաբանութեան կը դրուի «արդի Հայ արուեստագէտներու առաւելութիւններն ու թերութիւնները»: Նիւթը կը բանան Ե. Քոչարեան եւ Օհան Կարօ: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ՓԱՐԻԶԻ Զ. Ե. Ո. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ֆլորիայի մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տիգրանակերտի Հայր. Միութեան վիճակահանութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 391՝ զարթուցիչ ժամացոյց, 61՝ գոնեաքի սպաս, 363՝ շիշ մը օ տը գոլոնէ, 258՝ քաշքոլ, 83՝ ինքնահոս գրիչ, 169՝ թաշկինակ, 422՝ գրպանի ժամացոյց: Առարկաները ստանալու համար դիմել՝ դերձակ Պ. Ն. Միհրան Խաչատուրեանի, 22 Րիւ Թիւպանօ, Սեն. Թիւ 4, Մարսէյլ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Զաքարիա Չէյթունցեան (Սէն Սաղուրնէն) խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ իր բարեկամներուն եւ ազգականներուն որոնք անձամբ, հեռագրով կամ նամակով փութացած էին իրենց շնորհաւորութիւնները յայտնել իր եղբօր՝

ՎԱՐԴԱՆ ՉԷՅԹՈՒՆՑԵԱՆԻ
ԸՆԴ
ՕՐ. ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ
(Կիւրինցի)

ամուսնութեան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Մայիս 11ին Սէն-Սաղուրնէն-լէ ք'Ավինյոնիկեղեցիին մէջ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Ֆիլիպէ, Թղթակից.— Երկուքն ալ շատոնց մեկնած են:

Մարսէյլ, Պ. Զ.— Առաջինի հասցէն.— La Fère (Aisne): Երկրորդը մեկնած է Ամերիկա:

Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց ընկերութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է զանազան առիթներով հետեւեալ նուիրատուութիւնները: Պ. Տիգրան խան Քէլէկեան 2000 Ֆր., Տիկ. Մառի Կիւլպէնկեան 1000, Տիկ. Հ. Լ. Կիւմիւշկերտան 1000, Պ. Դաւիթ Մսրեան Պրիւքսէլ 200, Պ. Մինաս Մինասեան 200, Պ. Ն. Մարկոսեան 200, Տիկին Կ. Էգնայեան 100, Տիկ. Եւգինէ Սարգիս (Մարսէյլ), Տիկ. Մարի Ա. Թէքէեան (Մարսէյլ), Տիկ. Փերուզ Փիտէճեան (Պոլիս), Պ. Ն. Էքիզեան (Մարսէյլ), Պ. Բ. Պուզուքճեան, Տէր եւ Տիկ. Տօքթ. Մօնրօ, Ալի Րաուֆ պէյ, Պ. Թուղլայեան (Օր. Չիթունիի հետ նշանախօսութեան առթիւ) 100ական Ֆր.: Տիկ. Ա. Ֆրէնկեան մէկ հորթ:
(կնիք)

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Օր. Մարգրիտ Բաբայեանի երգահանդէսը՝ վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9էն, Maison Gaveau, Salle du Quators, 45 Rue la Boëtie, Paris:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 24 ՄԱՅԻՍ 1929

24 MAI 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 964 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՀԱ ՄԷԿԸ ԵՒ ՄԻՒՍԸ

Սրտագին գոհունակութեան սարսուռով մըն է որ կ'արձանագրենք Եօզկատի եւ շրջականերու Հայր. Միութեան կազմակերպած երեկոյթին յաջողութիւնը, ինպաստ կեսարիոյ որբերուն։

Կարճ նկարագրութիւն մը հրատարակած ենք այսօր, Գ. էջին մէջ։ Ամփոփում մը որ ամբողջական գաղափար չի տար։ Պակասը պէտք է լրացնել վերլուծելով նիւթական արդիւնքը, ութ հազար ֆրանք՝ պարզ հանգանակութեամբ։

Մարսէյլի Ապրիլեան Սգահանդէսի հանգանակութենէն յետոյ այս արդիւնքը՝ կ'ապացուցանէ թէ անսպառ է այս ժողովուրդին զգացումի եւ գիտակցութեան աղբիւրը, կը բաւէ որ անդրօգուտ եւ շօշափելի գործ մը կը ներկայացնես։

Պարապ տեղը չէ որ ըսեր ենք եւ կը կրկնենք միշտ թէ այս ժողովուրդը տարիներով հիւանդանոց եւ դպրոց պահած է տամոնցներով։ Ա՛ն է լեցուցած, մշտահոս աղբիւրի մը պէս, ազգային պնակներն ու գանձանակները, Պոլսէն մինչեւ գաւառները։ Ա՛ն է որ առաջ կը նետուի միշտ, իբրեւ իրական աղախ։

Եւ հիմա այս պատկերին առջեւ, Մարսէյլի և Փարիզի ժողովրդական պերճախօս կեցուածքին առթիւ, ակամայ կը յիշենք նորէն, Բարեգործականի տմարդի ընթացքը՝ միեւնոյն թշուառներուն հանդէպ։

Ճիշդ է, Բարեգործականը վերջապէս ստանձնեց մաս մը որբերու հոգատարութիւնը։ Բայց խոշոր գայթակղութենէ մը յետոյ, որուն ամբողջական պատմութիւնը չէ հրատարակուած տակաւին։ Եւ յոյս ալ չկայ որ հրատարակութեան տրուի հաւաստօրէն։ Սեւը ներս, ճերմակը դուրս, — այս է Բարեգործականի վարիչներուն ուղղութիւնը։

Կիրակի օր, մենք բաւականացանք միայն կողմնակի ակնարկով մը։ Աւելցնենք որ, իր փոխ-նախագահին, Քէլէկեանի առնել-քալելու սպառնալիքէն յետոյ է որ, Բարեգործականի կեդր. Վարչութիւնը բարեհաճեր է տէր կանգնիլ 61 որբերուն, այն ալ միշտ սակարկութեամբ։ Նոյն հաստատութեան վերջին զեկոյցին մէջ կը կարդանք (21 մայիս).

— «Կեսարիոյ որբերու խնամատարութեան առթիւ, որբ գլուխ ութեկան 20ական ոսկիի հիման վրայ, հինգ տարուան համար ազնուօրէն յանձնառու եղած են պ. Պատրիկ Կիւլպէնկեան (Նիւ Եորք) տարեկան 2000 տոլար, Տիգրան խան Քէլէկեան 1000 տոլար, Կեսարիոյ Աղքատախնամ ընկերութիւնը (Նիւ Եորք) 1000 տոլար, Զարեհ Նուպար 40 եւ Լեւոն Կիւմրիւշկէրտան 20 անգլ. ոսկի»:

Ահա թէ ինչո՛ւ կ'ըսէինք թէ «ծանրահոգ» բեռ մը չէ որ ստանձներ է Բարեգործականը, այնքան ստիպողական եւ եղերական պահանջի մը առթիւ։ Պահանջ մը որուն հանդէպ պարզ վարանումը՝ ամէնէն ծանր նախատինքն է մէկ միլիոն զոհերու յիշատակին, որովհետեւ կեսարիոյ այսօրուան բեկորները, այդ «ասկէ անկէ եկած տղաքները», «հայրը փախած», «մայրը առեւանգուած» թշուառները վերջին մնացորդներն են 1915ի սարսափներուն։

Միեւնոյն զեկոյցէն կ'իմանանք ուրիշ յատկանշական պարագայ մը։

Հայաստանի Կարմիր Խաչը որոշեր է Երեւանի բժշկական համալսարանէն չորս յայտնի բժիշկներ ղրկել Եւրոպա, յառաջիկայ ամառ, «որպէսզի ուսումնասիրեն բժշկագիտական վերջին նորութիւնները եւ կատարելագործուելով Հայաստան վերադառնան»։

Բարի եւ գեղեցիկ։ Բարեգործականի կեդր. Վարչութիւնը, նկատի առնելով «այս առաջարկին օգտակարութիւնը», որոշեր է «Կարմիր Խաչի Տիկնանց ճիւղին հետ համախոհաբար, կիսովին ստանձնել սոյն առաջադրուած առաքելութեան ծախքը, 300 անգլիական ոսկի»։

Կարելի՞ էր հարցնել թէ, կեդր. Վարչութիւնը իր ելմտացոյցի ո՞ր գլուխէն պիտի վճարէ այս 37,500 ֆրանքը (£ 300), երբ չէ թէ «օգտակար» առաքելութեան մը համար, երբ անճրկացաւ եւ իր ծոցին մէջ իսկ տագնապ մը բացաւ (փոխ-նախագահը հրաժարած է), ոչ միայն «օգտակար», այլ և ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ պահանջի մը առջեւ, որպիսին է Անատոլուի խորերը աքսորութեան եւ գերութեան դատապարտուած 50-100 բեկորներու փրկութեան գործը...։

Մեզ կը մեղադրեն թէ շատ կը քննադատենք Բարեգործականը։

Ուրիշ ամէն բան մէկդի դնելով, կը խնդրէինք որ ընթերցողները, նոյնիսկ Բարեգործականի բարեկամներն ու անդամները նկատի առնէին այս երկու պարագաները, եւ պատասխան տային մեզի, եթէ կ'ուզեն հրապարակաւ։

Եթէ ոչ Երեւանի համալսարանը, Կարմիր Խաչը կամ Հօկը, այլ կառավարութիւնը կրնար հոգալ այդ չորս բժիշկներուն ճամբու ծախքը. Բարեգործականը պէտք չունէր երեք հայ իւր դերին յատկացնելու (թերեւս աւելին՝ Տիկնանց Կարմիր Խաչին հետ), երբ խեղճ կը ձեւանայ դժոխքէ մը մատաղ կեանքեր փրկելու կոչին առթիւ։

Ի՛նչ միամիտ ենք։ — Չորս բժիշկներուն ճամբու ծախքը հոգալով, Բարեգործականի վարիչները փառք եւ պատիւ կը շահին օրուան իշխանաւորներուն առջեւ։ Իսկ «հայրը փախած», «մայրը առեւանգուած» բեկորներ փրկելով,— ի՛նչ կ'աւելնայ իրենց պաշտօնապետական դափնիներուն վրայ...

Ահա մէկը եւ միւսը, — ժողովուրդը եւ «իշխանները»։ Մարսէյլը՝ աւելի քան 7000, հանդէսի մը առթիւ, Հայրենակցական Միութիւններ եւ որբեր՝ 8000, դարձեալ հանդէսով մը, իսկ իր անունը «թրըստ»ներու եւ չօչերու տուած Բարեգործականը՝ իր պաշտօնաւորական հաշիւներով...։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԽՆԱՄԻՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը բաւական տաք վէճի մը բռնուած է «Երեւան»ի հետ, որ միշտ կը պնդէ թէ ռամկավարները «կեղծ բարեկամներ» են Խ. Հայաստանի եւ բացասական դեր կը կատարեն Հօկերու մէջ։ Հետեւեալ հատուածը կը քաղենք վերջին թիւի խմբագրականէն (22 Մայիս).

—«Հօկի երեւանեան պատուիրակութիւնը Ամերիկայի տուած իր երկրորդ այցելութենէն վերջերս փարիզ վերադարձաւ։ Թէ ինչ կերպով է հաղորդեր պատուիրակութիւնը իր տպաւորութիւնները «երեւան»ին, մենք չենք գիտեր, բայց դատելով այդ թերթին վերջին «ելոյթ»էն, որ երեւցաւ իր մայիս 15ի թիւին մէջ, կարելի է մօտաւոր գաղափար մը կազմել այդ մասին։

«Երեւան» կը գրէ.

—«Ռամկավարները ամէն տեղ խուլ կամ բացայայտ պայքար կը մղեն Հօկերու դէմ։ «Պայքար» ինքը Հօկի պատուիրակութեան առաքելութիւնը ձախողեցնելու համար ոեւէ ջանք չխնայեց, յուելեայն միացեալ ճակատ կազմելով դաշնակներու եւ Հայաստանի բոլոր թշնամիներու հետ»։

Այս տողերէն դուրս նետեցէք խեղաթիւրումները եւ զրպարտութիւնները։ Այսինքն դուրս նետեցէք այն յերիւրանքները թէ՝ «Պայքար» խուլ կամ բացայայտ պայքար մղած է «Հօկ»երու դէմ։ դուրս նետեցէք այն փրովոքասիոնը որու համաձայն «Պայքար»ը յուելեայն միացեալ ճակատ կազմած է դաշնակներու եւ Հայաստանի բոլոր թշնամիներուն հետ, եւ պիտի գտնէք ճշմարտութիւն մը։— «Պայքար»ի մէջ պաղած է երբեմնի համակրանքը Հօկի եւ անոր պատուիրակութեան հանդէպ, իսկ Ռամկավար Ազատականներուն 80 առ 100ը, ինչպէս միւս գաղութներու, նոյնպէս եւ Ամերիկայի մէջ քաշուեր են Հօկերէն։

«Երեւան»ը ի սրտէ ուրախ է այս իրողութեան հանդէպ, բայց իզուր կը փորձէ քօղարկել իր այդ հրճուանքը եւ հեռացնել իրմէ իր կատարած ժխտական դերին պատասխանատուութիւնը»։

ՀԱՅ ՄԸ ԽԵՂԴՈՒԱԾ

Մարաշցի 28 տարու Յար. Տօյմաճեան, մայիս 6ին Հալէպի Սիւլէյմանիէ հիւղաւանի Սարաֆիէ պարտէզին մեծ աւազանին մէջ ցատկած է լոգանքի համար. բայց ա՛լ դուրս չէ ելած ջուրին տակէն որ 1 ուկէս մեթր խոր էր։ Իր ընկերը որ արդէն լաթը կը հանէր, յանկարծ կը նկատէ անոր բացակայութիւնը, եւ ինք ալ լողալ չգիտնալով պոռալ կը սկսի։ Պարտիզպանը կը լսէ, եւ ջուրը նետուելով դիակը կը հանէ, երբ դեռ սիրտը կը բաբախէր։ Մի քանի ժամ բժիշկները աշխատած են սթափեցնել, բայց ի զուր. բերնէն ալ ջուր չէ եկած։

Հիւանդանոցին մէջ, մահը ստուգուելէ վերջ, դիազննութիւն կատարուած է, եւ փորէն ջուր չէ ելած, կը գրէ *Եփրատ*։

Աթէնքի Թուրք դեսպան նշանակուեցաւ Էնիս պէյ։

ՊԱՐՍԻԿ կառավարութիւնը որոշեր շուտով իտալիոյ մէջ շինել տալ վեց թնդանօթակիրներ, իւրաքանչիւրը 200 թոնօ տարողութեամբ, գործածուելու համար Պարսից ծոցին մէջ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Ծերակոյտին նախագահ ընտրուեցաւ նախկին վարչապետ Զայիմիս։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ՄՕՏԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

«Թայմզ»ի Թուրքիոյ թղթակիցը կը հեռագրէ (մայիս 22).

Խորհրդային իշխանութիւնները որոշած են Մօտաւոր Արեւելքի մէջ իրենց պրոպագանդին համար աւելի լայն չափերով գործածել իրենց առեւտրական նաւերը։ Խորհրդային պետական նաւերը, որոնք կը գործեն «Սովտորգֆլոտ» անուան տակ, կ'երթեւեկեն Օտեսայի եւ Միջերկրականի արեւելեան աւազանին միջեւ։ Բոլոր այս շոգենաւները կանգ կ'առնեն Պոլսոյ մէջ, Սեւ ծովէն եկած եւ հոն գացած ատեն, եւ թէ ընդհանրապէս Գ. Միջազգայինի գործակալներ կը ճամբորդեն անոնցմով։

Մոսկուայի մէջ վերջերս «Սովտորգֆլոտի» մէկ նիստի ընթացքին, նաւային մարմնի անդամ և Մօտաւոր արեւելեան ճիւղի նախագահ Շայնէր վարկ խնդրեց՝ որպէսզի Սովտորգֆլոտը կարենայ աւելի մեծ զարկ տալ արտասահմանի մէջ բոլշեւիկեան գործունէութեան։

Կ'ըսուի թէ Շայնէր Պոլիս դարձած է, ուր յայտարարած է թէ այս նպատակաւ Սովտորգֆլոտին յատկացուած է 150 հազար տոլարի մասնաւոր վարկ մը։ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ պիտի բացուին Սովտորգֆլոտի քանի մը նոր գործակալութիւններ, որոնք համայնավար գրականութիւն պիտի տարածեն օտար նաւազներուն մէջ։

Գ. Միջազգայինի գործակալներուն գաղտնի գործունէութիւնը պիտի շարունակուի, և մեծ խնամք պիտի տարուի «Սովտորգֆլոտ»ի պաշտօնէութեան ընտրութեան։

Ամառը մօտեցած ըլլալով, նոյնպէս կ'ուզուի զարկ տալ նաւազներու ակումբներուն՝ Սեւ ծովու նաւահանգիստներուն մէջ։ Այս ակումբներուն նպատակն է օտար նաւազներ հրապուրել եւ դասախօսութիւններ տալ անոնց ռուսական յեղափոխութեան մասին։ Թէեւ բոլշեւիկները շատ քիչ յաջողութիւն ձեռք բերած են օտար նաւազներուն մէջ, սակայն անոնք բոլորովին չեն կորսնցուցած իրենց յոյսը՝ անոնց մէջ տարածելու համար համայնավարական վարդապետութիւնները։

Խորհրդային իշխանութիւնները կ'ըմբռնեն թէ շփման շատ քիչ կէտեր ունին արեւմտեան Եւրոպայի նաւազներուն հետ, մասնաւորապէս փափաք ունին յարաբերելու անգլիացի նաւազներուն հետ։

Մէկ խօսքով, «Սովտորգֆլոտ»ը պարզապէս ծովային մէկ ճիւղն է Գ. Միջազգայինին՝ ինչպէս կը տեսնուի Մօտաւոր Արեւելքի մէջ իր գործունէութենէն։

Ֆրանսթրքական բանակցութիւնները

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն թէ արտաքին գործավարութեան եւ ֆրանսական դեսպան կոմս տը Շանպրէօնի միջեւ կատարուած բանակցութիւնները շատ յառաջացած են։ Գլխաւոր կէտերու շուրջ արդէն համաձայնութիւն գոյացած է։

Ատանա — Մերսին — Նուսէյպին երկաթուղագծի խնդիրը որ գլխաւոր վէճերէն մէկն էր, թրքական տեսակէտին համաձայն լուծուած է։ Ֆրանսա ընդունած է որ գիծը Թուրքիոյ կողմէ գնուի եւ շահագործուի։ Միայն ուզած է որ երկաթուղիի ներկայ ֆրանս. վարչութիւնը խորհրդակցի Փարիզի բաժնետէրերուն հետ, եւ անոնց ներկայացուցիչներուն ու Թուրք պատուիրակներուն հետ խառն ժողով մը գումարուի, առանձին համաձայնութիւն մը կնքելու համար։

Գալով սահմանային վէճին, Ֆրանսա նախապէս կը պնդէր իրաւարարութեան ձեւին վրայ. բայց Թէվֆիք Րիւշտի պէյի դիտողութեան վրայ ֆրանս. դեսպանը ընդունած է որ սահմանը ճշդուի խառն յանձնաժողովի մը կողմէ։

Միւս կողմէ, Սուրիոյ Թուրքերուն կալուածական իրաւունքները պիտի ընդունուին։ Երկու երկիրները, Թուրքիա եւ Սուրիա, զգուշական միջոցներ ձեռք պիտի առնեն սահմանին վրայ, ցեղախումբերու կարգապահութիւնը պիտի ապահովեն, մաքսանենգութիւնը պիտի արգիլեն եւ այս կարգադրութեանց ապահովման համար հաւաքական միջոցներու պիտի դիմեն։

Երբ համաձայնութիւն գոյանայ բոլոր հարցերու շուրջ, հաւանական է որ չէզոքութեան երկու դաշնագրեր կնքուին, մէկ կողմէ Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ, միւս կողմէ Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ։

Բոլշեւիկեան համագումարը

Երէկ հաղորդեցինք համառուս համագումարին բացումը եւ հրատարակեցինք այս առթիւ գործավարներու խորհուրդի նախագահ Րիկովի արտասանած ճառը։

Համագումարը բացուեցաւ մայիս 20ին Մոսկուայի մեծ թատրոնին մէջ, ներկայութեամբ 2460 պատգամաւորներու։ Կալինին թուեց խորհրդային արտաքին քաղաքականութեան մէջ ձեռք բերուած գլխաւոր յաջողութիւնները՝ վերջին համագումարէն ի վեր, որ տեղի ունեցաւ երկու տարի առաջ։ Մասնաւորապէս շեշտեց Լիտվինոֆի բռնած դիրքը Ժընեւի մէջ պաշտպանելու համար զինաթափութեան իր հռչակաւոր ծրագիրը։ Յիշեց Մոսկուայի պրոտոկոլը, որով անմիջապէս գործադրութեան կը դրուի Քէլլոկի դաշինքը։ Ակնարկեց նաեւ անգլիական պատուիրակութեան Մոսկուա այցելութեան, աւելցնելով որ այդ պարագան փաստ մըն է թէ խորհրդային Ռու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Պէյրութի կառավարիչը որոշած է որ Պէյրութը բաժնուի 12 ընտրական շրջաններու, որոնցմէ իւրաքանչիւրը կրնայ մէկ կամ աւելի քուէակայաններ ունենալ։

Հայերը պիտի ունենան հետեւեալ երկրորդ կարգի ընտրեալները.— Հայ-էլ Մէրֆա թաղէն 2 հայ լուսաւորչական, Մինէ-էլ-Հասան՝ 1 հայ լուս., Զօգագ-էլ-Պլատ՝ 1 հայ կաթոլիկ, Պաշուրէ՝ 1 հայ լուս., Միւսէյթէր՝ 9 հայ լուս., 3 հայ կաթ. եւ 1 հայ բողոքական, Րէմիլ՝ 2 հայ լուս. եւ 1 հայ կաթ., Էշրէֆիէ՝ 1 հայ լուս. եւ 1 հայ կաթոլիկ։

Որով հայ լուսաւորչականները 17, հայ կաթոլիկները 5 եւ հայ բողոքականները 1 երկրորդ կարգի ընտրելի պիտի ունենան։

Պէյրութի կաթ. փոխանորդ Եղիշէ եպս. Կարօեան առժամեայ վարչութեան տուած որոշման համաձայն, այցելած է Լիբանանի վարչապետ Հապիպ փաշային եւ տեղեկութիւններ խնդրած ընտրութեանց շուրջ, ըսելով որ Հայերը իբրեւ այդ երկրի հաւատարիմ եւ պարտաճանաչ քաղաքացիներ, կ'ուզեն կատարել իրենց քաղաքացիական պարտականութիւնները եւ ծառայել երկրին։

Հապիպ փաշա հաստատելէ եւ շեշտելէ վերջ թէ Հայերու պահանջքը արդար եւ իրաւացի է եւ թէ ինք ալ համաձայն է որ Հայերը իրենց թուին համեմատ ձայն ունենան երեսփոխանական ժողովին մէջ, յայտնած է որ ինք չի խառնուիր ընտրական գործերուն, այլ պէտք է դիմել ուղղակի Մարզպանին։

ԵՓՐԱՏԻ ԱՒԵՐՆԵՐԸ

Պաղտատէն կը հեռագրեն.— Եփրատը կ'ողողէ դեռ ագարակներն ու գիւղերը, սուրիական սահմաններէն սկսած մինչեւ Իրաքի հարաւ. ծայրը։ Կորուստները մինչեւ այժմ կը հաշուուին կէս միլիոն անգլ. ոսկի։ Իրաքի կառավարութիւնը 15,000 ոսկի արձանագրուեցաւ, աղէտեալներուն օգնութեան հասնելու համար։ Անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առնուեցան՝ հացահատիկ տալու համար կարօտ գիւղացիներուն։ Ճամբորդ եւ ապրանք փոխադրող ինքնաշարժները փոխեցին իրենց ճամբան ողողումի հետեւանքով։ Այս նոր ճամբան յարմար է հաղորդակցութիւնները ապահովելու Իրաքի, Պաղեստինի եւ Սուրիոյ միջեւ։

Իրաքի կառավարութիւնը մտադիր է այս ճամբուն մէջ տեղ կայան մը եւ բնակարան մը հաստատել։

∴ Տէր Զօրի կառավարիչը կը հեռագրէ թէ նաւակները կը շրջին դէպի արեւելք եւ արեւմուտք՝ ազատելու համար ջուրով պաշարուած երկրագործները. ազատեցին Մէրաթ շրջանէն 200 անձ եւ շատ ոչխար եւ արջառ. արմտիքի գինը քիչ մը ինկաւ. Հալէպի ճամբան կտրուած է. շրջաններու մէջ եւս վնասներ կան, զորս հաշուել եւ ջրամոյններուն թիւը որոշել հիմակուհիմա դժուար է. կը խնդրուի երկրագործներուն արտերու վարուցանքը կարգադրել այժմէն։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ Քրէտի Ֆոնսիէի Մայիս 15ի վիճակահանութեան մէջ 50,000ական ֆրանք (ոսկեդրամ) շահեցան հետեւեալ թիւերը.— 75,118 (1886ի պարտաթուղթերէն), 491,976 (1903էն) եւ 76,562 (1911էն)։ 5000 ֆրանք շահեցաւ թիւ 350,617ը (1911էն)։

ԵՒՐՈՊԱՆ ԵՒ ՄԵՆՔ

II

Լաւ է մերթ ընդ մերթ քըրքրել անցեալը՝ ապագայի ուղեգիծը ճշդելու համար։ Սկեպտութիւնը, վերապահ, զգուշաւոր քննադատական վերաբերումը յանձնարարելի է ամէն բանի մէջ, բայց պէտք չէ յանգի ժխտականութեան, նիհիլիզմի։

Արեւմուտքը, հակառակ իր բոլոր թերացումներուն եւ մեր տաժանելի հիասթափումներուն՝ եղեր է միշտ խոշոր ազդակ մը հայ ճակատագրի յեղյեղումներուն մէջ եւ կը շարունակէ մնալ այդպիսին։

Հայկական շարժման առաջին իսկ օրերէն, մեր պարագլուխները՝ Թրքահայ եւ ռուսահայ, Խրիմեան, Փորթուգալեան, Րաֆֆի, Արծրունի եւ հետագային բուն մարտական կուսակցութիւնները՝ լաւ գիտէին, որ առանց այդ միջնորդ, իրաւարար ազդակին, Հայութիւնը, նման բոլոր Թրքահպատակ ազգերուն, սոսկ իր ուժերով երբեք չպիտի ազատագրուէր։

Այդ գիտակցութիւնը եւս առաւել ուժեղ է այսօր, երբ, մեր վերջին աղէտներու հետեւանքով, հիմնական յեղաշրջում է կատարուեր ուժերու փոխ-յարաբերութեան մէջ, առանց սակայն ջընջելու կամ նոյնիսկ թուլացնելու Հայկական Դատի օրինաւորութիւնն ու հրատապ այժմէութիւնը՝ նոյնիսկ յաղթական Թուրքիոյ հանդէպ...

Պէտք է, ուրեմն, շարունակել սիզիփեան աշխատանքը — մշակել, նորէն ու միշտ մշակել արեւմտեան գետինը։ Մի՛ զարմանաք, որ այսօր բազմաթիւ մանր ու խոշոր ազգութիւններ՝ ոչ միայն հպատակ, այլ եւ ազատ ու անկախ — չեխոսլովակ, լեհ, մաջառ, սերբ, ռուս ու չ[?]լիտվին, իտալացի, ռումանացի, ուկրայնացի, լատիշ, էստոն, ալբանացի եւ անգամ կովկասեան մեր հարեւանները՝ վրացի, թաթար, լեռնական տարագիրներ եւ այլն եւ այլն— ամէնքն ալ որսի կուգան Եւրոպա՝ թանկագին «Անկշռելի»ի ետեւէն եւ հեւ ի հեւ կ'աշխատին, մասնաւորապէս Փարիզի մէջ — պրոպագանդի օրգաններ հիմնելով, բանախօսութիւններ սարքելով, մամուլի մէջ սիւնակներ գրաւելով — կը ձգտին տրամադրել արեւմտեան կարծիքը ի նպաստ իրենց երկիրներուն, ճանչցնել տալ իւրաքանչիւրը իր հայրենի պատմութիւնը, իր դատն ու պահանջները։

Մենք ենք միայն, որ քանի մը տարի է ի վեր անտարբեր մնացած ենք ընդհանուր հոսանքին մէջ եւ քառասուն տարուան ընթացքին մեր ստեղծած դիրքերը այսօր իսպառ կորսնցնելու վրայ ենք։

Պէտք է ջանալ պահպանելու այդ դիրքերը, պահպանելու վաղեմի ջերմ համակրանքը արեւմտեան գաղափարական տարրերուն մէջ, առանց երբեք վայրկեան մը իսկ մոռնալու մեր սեփական ճիգերու անհրաժեշտութիւնը ուրիշ աւելի կարեւոր մարզերու մէջ, առանց երբեք լքելու ինքնօգնութեան մեծագործ եւ փրկարար հաւատամքը։

Ըսինք, արդէն նախորդ յօդուածով, որ արեւմտեան ազգերու այդ համակրանքը մեզի հանդէպ միշտ չէ եղած պղատոնական ու սպարդիւն, որ աներեւոյթ «Impondérable», այնուամենայնիւ, շօշափելի ծառայութիւններ մատուցեր է հայ ժողովուրդին, վերջին 30-35 տարուան ազատագրական շարժումներու եւ դժնդակ գողգոթաներու ճամբուն վրայ։

Աւելորդ չէ դարձեալ փոքրիկ պտոյտ մը ընել մեր նորագոյն պատմութեան արիւնալից խորշերուն մէջ։

* * *

1895 96ի աղետալի անցքերէն յետոյ Մայիսեան բարենորոգումներու ծրագրին վիժումը — Ռուսաստանի դաւերուն շնորհիւ— սասանեցուցիչ հարուած մըն էր հայ ազատագրական շարժման համար։ Մէկէն ի մէկ բոլոր ճամբաները կը գոցուէին, բոլոր յոյսերը կը խորտակուէին։ Ռուսաստանը հանդէս կուգար, որպէս անհաշտ ու մահացու թշնամի, ո՛չ միայն Հայկական Դատի, այլ եւ Թրքահայ ժողովուրդի։ Լոբանով շնականօրէն կը յայտարարէր ցարիզմի նոր նշանաբանը. Հայաստանը — Թրքահայաստանը — նա կ'ուզէր տեսնել առանց Հայերու... Եւ բարենորոգումներու գործը կը խափանուէր՝ այդ իսկ պատճառով։ Եւ Մայիսեան աւետաբեր ծրագիրը կը վիժէր այդ իսկ պատճառով։ Եւ զանգուածային ջարդերը կը տեղային Ռուսիոյ բացարձակ մեղսակցութեամբ։ Ի՞նչ կը մնար ընել...

Ամէն ուրիշ միջավայրում, ամէն ուրիշ հպատակ ու պայքարող ժողովուրդի մէջ այդ բացարիկ, դժոխային ճակատագիրը պիտի շշմեցնէր ազգային գործի առաջնորդները, պիտի խեղդէր, անդամալուծէր անոնց ճիգն ու եռանդը։ Հայ ղեկավարող փոքրամասնութիւնը չյուսահատեցաւ։ Կացութիւնը զարհուրելի էր։ Ռուսական փէտիշի նոր, հայաջինջ յայտնութիւնը մղձաւանջի պէս պաշարեց հայութեան միտքն ու հոգին, եւ հակազդեցութեան հով մը աննախընթաց կատաղութեամբ փչեց ամբողջ հայ աշխարհի վրայ։

Սակայն, վերադարձը հոգեբանօրէն անհնարին էր։ Հարիւր հազարի ջարդէն ետքը չէր, որ կարելի էր թաղել ընդմիշտ Հայկական Դատը Համիտներու եւ Նէլիտովներու չարախնդաց ծափերուն տակ։ Ներսը Զէյթունէն մինչեւ Տարօն ու Վասպուրական՝ քիչ-շատ զգալուն երիտասարդութիւնը կ'եռար բնական վրէժխնդրութեամբ։ Սերոբն ու Անդրանիկը, Արամեաններն ու Հրայրները կը հրահրէին մաքրող կրակը եւ կը պահանջէին կազմակերպութենէն — շարունակել։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան տակտիկի մէջ տեղի ունեցաւ խորունկ բեկում մը։ 1898ի Թիֆլիսեան Ընդհանուր Ժողովը որոշեց ճամբել Քրիստափորը — Եւրոպա։ Ոչ իբրեւ նոր Մինաս Չերազ մը... Լեզու չգիտէր եւ թերեւս չէր ալ ծնած նման խաղաղ աշխատանքի համար։ Նա կուգար ժամանակաւորապէս իբրեւ վարպետ-կազմակերպիչ — մէկը մեծագոյն վարպետներէն, որ հայ ժողովուրդը արտադրեր է իր սրտի եւ ուղեղի լաւագոյն հիւթերէն — կուգար ոչ միայն Արեւմտեան Բիւրոյի գործը ղեկավարելու, այլեւ հաւաքելու ու համադրելու Եւրոպայի մէջ գտնուող բոլոր տրամադրելի ուժերը — հայ եւ օտար — քարոզչական, «դիւանագիտական» աշխատանքի շուրջ։ Աշխատանք մը՝ որ մինչ այն արհամարհուած էր մեր շարքերում։

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

(Շարունակելի)

Ց. Գ. — Նախորդ յօդուածիս մէջ, (5 մայիս), տպագրական սխալի մը հետեւանքով, կը կարդացուի, որ տիկին Սէվրին իր պերճախօսութեամբ կը գերազանցէր եւրոպայի լաւագոյն հռետորները: Մենք համեմատեր էինք Սէվրինը կին - հռետորներուն հետ:

ՆԱԽ ՀՈՒՆՏԵՐՆ ՈՒ ԾԻԼԵՐԸ

Զուր չէ որ քաղաքականօրէն անկախ կեանք ունեցող ազգեր պարտադիր նախակրթութիւնը տարածել կ'ուզեն։

Բոլոր խոշոր դէմքերու ճակատին վրայ սրբազան միւռոնը տեսնուած է, երբ դեռ անոնք նախակրթարանի գրասեղանի վրայ կը խաղային, անգիտակ իրենց կոչումին եւ ապագայ դերին։ Հայ մայրերու արգանդները նոյնպէս բեղմնաւոր են այսօր. անբեղուն եւ ամուլ են միայն շրջապատող պայմանները։ Փոխեցէք պայմանները, ստեղծեցէք նոր միջավայրը, ինքնաբերաբար կը ծնին աստուածային կայծով նոր մարդիկ։ Գալիք նորերը աւելի մեծ պիտի ըլլան, աւելի բազմակողմանի։ Որովհետեւ, մեծցած է մեզ շրջապատող միջավայրը, մեծցած ու բարդացած են մեր պահանջները, մեր ժողովուրդի հոգիին ծալքերը ճոխացած են, ու բազմաթիւ նոր, յետ-պատերազմեան նրբերանգներով հարստացած են։ Եւրոպական մշակոյթի հետ մեր ուղղակի շփումով, մեր ազգային հոգիի կառուցուածքը փարթամացած է եւ բարդացած, այդ կառուցուածքէն ծնելիքները անպայման թխպոտ ամպերէն շրթուած կայծակներու պիտի նմանին։ Հսկայական երկունքի մէջ է մեր վիրաւոր ժողովուրդը, եւ ան երկրագունդի պաղ ու տաք բոլոր հազորդութեանց մէջ, դեռ առողջ՝ մսուրը կը փնտռէ ծնելու համար։ Եթէ մտահոգ էք ծնունդով, եթէ կը գուրգուրաք այս ժողովուրդի ապագայի վրայ. եթէ դեռ սպասելիքներունիք, ցոյցտուէք մսուրը, տաք ու առողջ պահեցէք զայն։

Արդէն ժամանակակից մանկավարժութիւնը իր բոլոր առաջդրութիւններով կը հակի մանուկին վրայ։ Անոր կընայի իբրեւ ապագայ կարելիութեանց թաքուն աղբիւրի։ Ճիշդ այնպէս ինչպէս հողագործը կը նայի իր սերմին։ Փոքրիկ այդ սերմին մէջն է ամբողջ կանանչ կեանքը։ Մէկ փոքրիկ հունտէն է որ կը ծաղկին հսկայ ծառերը։

Մանկապարտէզ - Նախակրթարանները այդ տնկարաններն են եւ մենք չունինք այդ հիմնական տնկարանները։ Տեղ տեղ ունինք անոնք ալ սակայն ով գիտէ ինչպիսի մշակներու ձեռքն են, իրենց ասպարէզէն ձախողած ի՜նչ փերեզակներ պաշտօն ունին մատաղ այդ հոգիները կրթելու։

Բայց, այս չէ նպատակս. կ'ուզեմ աւելորդ անգամ մըն ալ շեշտել որ այսօրուան մեր պահանջը պարզ ու հրամայական՝ նախակրթութեան ծաւալումն է մեր գաղութներուն մէջ, գոնէ նուազագոյն սահմաններով։

Հարկաւ իմ խօսքս այն գաղութներուն համար է ուր դըպրոցներ չկան։ Եղածներն ալ նախնական վիճակի մէջ են։ Կրթական միօրինակ ծրագիր մը չկայ։ Ուր որ չունինք, պարտաւոր ենք բանալ։ Իսկ ուր որ ունինք, պէտք է վերակազմուին, դրուին լաւ հիմերու վրայ, եւ գաղթահայ պայմաններու պատշաճող, ամէն տեղի համար քիչ թէ շատ ներդաշնակ կրթական ծրագիր մը ունենան։

Հնգամեայ նախակրթարանները պէտք է բարձրացնել եօթնամեայի, եթէ ոչ ութամեայի։ Վեցերորդ կարգէն սկսելով լրջութեամբ սիստեմատիկ կերպով պէտք է խորացնել ուսուցումը լեզուին, գրականութեան եւ պատմութեան, Հայաստանի տնտեսական, քաղաքական աշխարհագրութեան, ինչպէս նաեւ Մերձաւոր Արեւելքի աշխարհագրութեան եւ պատմութեան։

Երկարաձգելով նախակրթութիւնը մինչեւ 7րդ-8րդ տարին, մինչեւ 15 տարիքի լրացումը, մենք տղաքը կը պահենք տառապէս հայ միջավայրի մէջ։ Եւ կը ներշնչենք անոնց առողջ հայրենասիրութիւն, կը տոգորենք զանոնք մեր մշակոյթով, մեր մշակոյթի ընդհանուր ձգտումներով։ Կարճ խօսքով, անոնց լանջին տակ բաբախել կուտանք հայրենիքի ցաւերուն եւ ուրախութիւններուն հանդէպ զգայուն սիրտ մը։ Անոր միտքը կըսկսի փետրաւորուիլ, առաջին թռիչքի փորձերը կը ստանայ։ Պատանեկութեան այդ շըրջանին մարդը վարակուած է ամենաբարձր այլասիրութեան ոգիով։ Պատանին կը սկսի որոնել, փնտռել. այդ որոնման շրջանին զայն պիտի պահե՞ք օտար վարժարաններու մէջ, որպէսզի օտարը փնտռէ։

Ըսէ՛ք։ Որ եւ է մէկը երբ իր խանդավառութեանց եւ երազանքի այդ հիանալի շրջանը (մինչեւ 15 տարիքը) օտար միջավայրի, ոչ հայ դպրոցի մէջ կ'անցընէ, անհնար է այդ տարիքէն յետոյ զայն ներշնչել ազգային ոգիով։ Ազգային հոգին երախային մէջ կը սկսի կերտուիլ Հայկի, Արամի, Արայի առասպելով, Սասունցի Դաւիթով եւ նման հէքեաթներով։ Գիտական Հայոց Պատմութիւնը չէ որ կերտած է մեր այսօրուան մտաւորականութեան հայրենասէր նկարագիրը, այլ գեղեցկահիւս առասպելը, չքնաղ հէքեաթը, երբ անոնք 10 տարեկան էին։ Նոյի տապանը Արարատի գագաթը իջեցնող առասպելը, այնքան սիրելի եւ քաղցրագորով դարձուցած է Արարատը իր սրտին վրայ պահող «Երկիր դրախտավայրը»։

Ժողովուրդներու հոգիները հաւաքականօրէն դարբնուած են անյիշատակ անցեալի մեզի հասցուած արութեան, քաջութեան եւ հերոսութեան առասպելներով, հէքեաթներով։ Այդ բոլորին գումարը կը կազմէ այն անյարիր ու կենսաթրթիռ պատմութիւնը, որու ստեղծագործ շունչին տակ պիտի առնենք նոր սերունդը, սկսած մանկապարտէզէն։ Մինչեւ այս քարափէն չանցնի նոր սերունդը, մեր պահանջած մարդիկը չի տար։

Ահա թէ ինչ կը հասկնանք Հայը Հայ պահել ըսելով։ Ահա թէ ինչո՞ւ չպիտի դադրինք աղաղակելէ որ մեր գաղութները պէտք է օժտուին մանկապարտէզ-նախակրթարաններով։ Այն մարդը որ վաթսուն հազար կուտայ երկրորդական վարժարանի մը մէջ տասը ուսանող պահելու, պէ՛տք է նոյնքան եւ աւելին տայ տասը մանկապարտէզ նախակրթարաններ բանալու համար։

Պոլսոյ կեդրոնականը անպտուղ ծառ մը պիտի մնար, եթէ շրջապատուած չըլլար թաղային խիտ ցանցով, եթէ գաւառի խեղճ ու կրակ դպրոցներու շրջանաւարտ պատանիները, «լոյս, աւելի լոյս» ըսելով ոտաբոպիկ Վասպուրականէն, Տարօնէն չդիմէին հոն։ Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանը նոյնքան ամուլ կը մնար, եթէ Կովկասի ծխական դպրոցներու լայն ցանցին մէջ շնչած ու գործած չըլլար։

Անոնք որ իրաւամբ ահաբեկած են մեր տարագիր ժողովուրդի այսօրուան ամլութենէն, եւ կը կարծեն թէ պէտք է ժողովուրդը դնել ծննդաբեր վիճակի մէջ, որպէսզի եւ յառաջամարտիկ մտաւորականութեան նօսրացող շարքերը լեցուին եւ ամէն օր փոխուող կռուի մեթոտներն ու զէնքերը իրենց համապատասխան գործածողները ունենան, եւ վերջապէս յոգնողները փոխարինուին նորերով, բանակը փոխուի եւ նորուի մեր նոր պահանջներու համաձայն. այդ բոլորը պէտք է նային վար, դէպի մանկապարտէզներն ու նախակըրթարանները։

Ի՞նչպէս կուգան, ե՞րբ կուգան, մենք չպիտի զգանք, մեր պարտականութիւնը կը կայանայ պայմաններ ու նպաստաւոր միջավայր ստեղծելու մէջ։ Այդ միջավայրը նախակրթութեան միջավայրն է։ Այդ պայմաններուն տակ անոնք անտառներ կը կազմեն ձեր շուրջը, իրենց կենսալիր աւիշով եւ խոստացող հասակով։ Երեւան կուգան ընտիր խառնուածքները, ազնուական խըմորները, միւռոնուած վէս ճակատները, որոնք պէտք է առաջնորդուին մեր երկրորդական վարժարանները։

Այն ընդարձակ, ճոխ այլ ընդերկրեայ հանքը, ուրկէ դուրս պիտի բերուին ազնիւ ու զուտ մետաղները, ոսկին ու արծաթը մանկապարտէզ - Նախակրթարաններն են։ Բացէք այդ հարուստ հանքը։ Զատեցէք նիւթերը յետոյ, յետոյ միայն զատուած ընտիր նիւթերը տարէք դարբնոցը —երկրորդական վարժարան— մեր ժողովուրդի պէտք ունեցած բազմապիսի զէնքերը կերտելու համար ճարտար դարբիններու միջոցաւ։

Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ԹԱՏՐՈՆ

«ՄԱՐԻՈՂ ՃՐԱԳՆԵՐ»

Ա. Աբէլեանի այս թատերախաղը արդէն քառորդ դարու կեանք մը ունի։ Այնտեղ յայտնուող տիպարները՝ ընդունակ են դարձեալ այսօր մեզի հաղորդելու, առանց նկատի առնելու կառուցումի թերութիւնները։ Նոյնիսկ առանց նկատի առնելու թէ տիպարներէն մէկ քանին — ինչպէս Սեբոբը եւ իր հայրը — այսօր կորսուած են՝ միջավայրի եւ բարոյականի ըմբռնումի տեսակէտով։

Արծաթագործ Յակոբի ընտանեկան դժբախտութիւնները արտակարգ ճակատագրականութիւն մը ունին։ Իր երեք զաւակները դժբախտութեան երեք զոհեր են։ Թոքախտը բոյն դրած է ծխախոտի գործարանի մը մէջ աշխատող Ներսէսի կուրծքին տակ։ Անմեղունակ Մարթան միամտօրէն կ'իյնայ իրենց դրացի մեծահարուստի մը շուայտ զաւկին, Ալեքսանդրի լարած սիրոյ թակարդին մէջ, անպատուութիւնը մտցնելով Յակոբի քրիստոնէաշունչ յարկին տակ, եւ որուն վրէժը վերջին պահուն կը լուծէ Սեբոբ՝ այդ դատարկապորտ տղան՝ որուն մէջ պատուոյ եւ ընտանեկան սրբութեան զգացումը չէ մեռած դեռ։

Հաճակրելի դէմք մը նաեւ սափրիչ Մինաս, որ ասպետական ոգիով մը կը փրկէ Մարթան, զայն կնութեան առնելով։

Նիւթը մեր արդարամտութեան պահանջին բաւականութիւն կուտայ։ Կառուցումի կամ երկարաբանութիւններու մասին հարկ չկայ խօսիլ։

Իր ժամանակին — Կովկասի մէջ — առաջին բեմադրութեան առթիւ խօսուեցաւ երկար, նոյն իսկ «մարւո՞ղ» թէ «մարող»ի շուրջ։

Կ'արժէ նշանակել՝ որ անցեալ շաբաթ գիշեր Պ. Կոթիկեան յաջողած էր կազմակերպել անշշուկ՝ առանց ճոռոմաբան ածականներու՝ ներկայացում մը, որ շատերու սպասածէն աւելին տուաւ՝ բարոյական եւ գեղարուեստական տեսակէտէն անշուշտ, քանի որ սրահը կիսով դատարկ էր դժբախտաբար. մինչդեռ խաղին սահուն եւ ներդաշնակ վերարտադրութիւնը արժանի էր … վարձատրութեան։

Տիկին Ա. Տէրուան ճիշդ դերանութեամբ մը ապրեցաւ միամիտ եւ մաքուր Մարթայի յուզումները, վիշտը եւ … վզումները, տալով այդ … իր լաւագոյն խաղարկութիւն… ներէն մէկը։ Տիկին Գ. Փափ…եան մօր դերը տարաւ զգաց…մով եւ հարազատ շեշտերով։

Կ'արժէ մասնաւորապէս ծա… բանալ Պ. Տէրվիշեանի Սեբոբի վրայ։ Երիտասարդ դերասանը առանձին յաջողութեամբ և … գունաւորումներով ապրեցաւ «ժուլիկ» բայց պատուախնդիր Սեբոբի դերը, շատ կենդանի և ճշգրիտ խաղարկութեամբ։

Պ. Սարաֆեան՝ ինչպէս միշտ, իր հաճելի եւ չափաւոր խաղով … արժանացաւ ծափերու, եւ … ստեղծած սափրիչ Մինասը պի…տի մնայ իր լաւագոյն դերերէն մէկը, որուն մէջ գիտցաւ … ւեշտի բաժինը սահմանափակել առանց միմոսութեան հասնելու։

Պ. Սարեան տպաւորիչ … շուայտ ու խաբեբայ հարուստ… սիրահարի դերին մէջ։

Պ. Թորոսեան գնահատելի կարողութեամբ ապրեցաւ … ծաթագործ Յակոբի՝ տանջուող հօր՝ դէմքը։

Պ. Ա. Կոթիկեան Ներսէս… եղաւ գրաւիչ իր տառապանքի մէջ, եւ սրտայոյզ իր թոքախտաւորի գողգոթային զանազան փուլերուն մէջ։

Ցաւալի էր հասարակութեան անտարբերութիւնը։ Կ'արժէր գնահատել մեր երիտասարդ ուժերը, որոնք առանց փողի և թմբուկի, յաջողեցան ներկայ թատերաշրջանին գեղեցիկ խաղերէն մէկը տալ մեզի։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԱՂԱՂԱԿ ՄԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ.— Վեց տարի է անցեր եւ թշուառութիւնը աւելի բարդուած է քան առաջ։

Ոչ ոք լրջօրէն զբաղեցաւ ան…տէր ու թափառական այս քանի հազար հայութեամբ, որ տարտղնուած է Պէյրութի գաղթակայաններուն մէջ։ Իսկ այժմ երբ կառավարութիւնը իր որոշումը տուած է քանդելու 700 հիւղակներ, պայմանաժամ տալով առաւելն վեց ամիս, նոյն անհոգութիւնը կը պարզուի։ Ո… օրուա՞ն կը սպասէ բարեգործական, արդեօ՞ք կ'ուզէ որ թշուառներու կարաւաններ … նամ փողոցները, որպէսզի շարժի…

Գաղթակայանը վերածուած է անիշխանական վայրի մը, … մուտք կը գործեն, բոլո՛ր «բուհճի»էն մինչեւ յետին … մայնավարը, եւ քըէական … պարներ:

Երբ «բուհճի»ն, «մուհաս…պէթճի»ն, «պիրատէր»ը … տարանճի»ն, ու շարք մը … աղանդներ, կը գործեն սանձա…ծակ եւ թուրքերէն, — ո՞ւր կը … հասնի այս թշուառներուն … ճակը:

Արթնցէ՛ք, երանելի՛ … ի՞նչ կ'արժեն ձեր ճառերն ու … հարստութիւնները, երբ ամբողջ ժողովուրդ մը թշուառութեան եւ խաչագողութեան որս է դարձեր։

Պար. Սամէլ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐ ՁԵՌՔԵՐՈՒ ՊԱԿԱՍ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Իր վերջին նիստին, Աշխատանքի Սպասարկութեան … չական ցանձնախումբը … առաւ աշխատաւոր ձեռքերու … պակասը, որմէ մեծապէս կը … փարիզեան ճարտարարուեստը:

Երկու կարեւոր պատճառներ կը վերագրուին այս երեւոյթին. նախ՝ երիտասարդներու … գումը, երբ հետեւանք՝ պատե… րազմի առաջին տարիներու … Թացքին ծնունդներու … ման: (Այս նուազումը ամէն … րի, փարիզի նահանգին համար … յայտնուի մօտ 30,000 նորա… ներու բացով մը): Երկրորդ, պէտք է նկատի առնել այն պարագան որ ընդհ. պատերազմին երբ երիտասարդները զինուորագրուած էին, տարեց աշխատաւորներ … թէեւ կարեւոր նեցուկ մը կազ…մէին. բայց, այսօր, անոնց թիւ… ալ հետզհետէ նուազելու վրայ … մահուամբ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 20 Մայիս (Սեփ. Թղթ.).— Մեծ Եղեռնի նահատակներու յիշատակի սգատօնը տօնուեցաւ Լիոնի մէջ անօրինակ խանդավառութեամբ, 18 Մայիս շաբաթ երեկոյ, Գ. Թաղապետարանի շքեղ սրահին մէջ:

Ժամանակէն առաջ խուռն բազմութիւն մը եկած էր բերելու յարգանքի բաժինը իրենց սիրելիներուն, որոնց գերեզմանները մինչեւ այսօր անյայտ կը մնան:

Ինչպէս ամէն տեղ, այստեղ ալ նախաձեռնակ եղած էր Զաւ. Երկ. Որբ. Միութիւնը՝ ժամանակցութեամբ Հ.Յ.Դաշնակցութեան, Վեր. Հնչ. կուսակցութեան, Ազգ. կեդր. վարչութեան, Եւրոպահայ Կարմիր Խաչի, Բարձր Հայքի, Խարբերդի, Պոլուի, Զարսանճագի, Մարաշի, Աֆիոն - Գարահիսարի, Պրուսայի Մեծ - Նոր Գիւղի Հայրենակց. Միութեանց եւ Բալուի Օգնութեան Միութեան: Ծաղկեպսակներ բերած էին Արեւմ. Եւրոպայի Հայ Կարմիր Խաչը, Վեր. Հնչ. կուսակցութիւնը, Բարձր Հայքի, Մեծ-Նոր Գիւղի, Բալուի, Զարսանճագի, Մարաշի եւ Աֆիոն - Գարահիսարի Հայրենակց. Միութիւնները:

Նախագահ Մկրտիչ քհնյ. Ալանեան յուզիչ բացման խօսքէն յետոյ, հրաւիրեց ներկաները որ մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգեն մեր անմահ մեռելներու յիշատակը: Յետոյ Կարմիր Խաչի երգչախումբը երգեց «Մայր Արաքսի ափերով»ը, ղեկավարութեամբ Պ. Մելքոնեանի: Զաւ. Երկ. Որբ. Միութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Երուանդ Տէր - Անդրէասեան, որ յայտարարեց թէ շատ չտեսնուածի տարին մէկ անգամ հաւաքուիլ՝ մեր անհամար զոհերուն յիշատակը յարգելու համար: Աւելցուց թէ այն ազգերը որոնք իրենց աւանդութիւնները կը մոռնան կը դադրին ազգ ըլլալէ. վարդապետութիւնները կրնան ըլլալ զատ - զատ, բայց սուգն ու յարգանքը համազգային է:

Դերասան Մութաֆեան արտասանեց «Վերջին Աղօթքը», յետոյ Պ. Մելքոնեան ջութակի վրայ նուագեց «Թո՛ղ չերգէ պլպուլ»: Դերասան Մարութեանի արտասանութենէն յետոյ խօսեցաւ Պ. Բաբգէն, Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ:

Ընկերը ըսաւ թէ այսօր մենք օտար երկրի մէջ կը տօնենք մեր անմահ մեռելներուն յիշատակը, այս մեռելները չեն անոնք, որոնց յիշատակը կը տօնենք խունկով, մոմով ու աղօթքով. գիտնանք գաղտնիքը մեռելներուն, որոնք միայն ու միայն ձգտած են հայ ժողովուրդը ազատ եւ անվախ ապրեցնել, որոնք իրենց թանկագին կեանքը չեն խնայած մեր բարօրութեան համար: Շատ ենք տուեր զոհեր, պատմութիւնը չի ճանչնար ուրիշ փոքրիկ ազգ մը որ իր ազատութեան համար այսքան զոհ տուած ըլլայ: Մեր ժողովուրդը տոկուն է եւ զոհաբերութեան անսպառ կորով ունի: Այսօր պարտուած ենք կ'ըսենք, բայց Թուրքին Հայաստանը առանց Հայի ձգելու, եւ հայ ժողովուրդը արմատէն բնաջնջելու ծրագիրը ցնորք մըն է այսօր: Փաստ է այսօրուան Հայաստանը իր մէկ միլիոն հայութիւնով: Եզրակացնելով, ընկերը յորդորեց չյուսալքուիլ երբեք եւ շարունակել մեռելներու կիսատ գործը, մինչեւ որ ամէնքս ալ կարենանք հաւաքուիլ մեր պաշտելի հայրենիքին մէջ:

Երգչախումբը երգեց «Բնիր իմ բալիկ»ը,

Խօսեցաւ նաեւ Վեր. Հնչակեան կուսակցութեան ներկայացուցիչ Պ. Մանուկ Գասապեան, որ վեր հանեց անկախութեան գաղափարը, յորդորեց պինդ փարիլ եռագոյնին՝ մեր զոհերու միակ աւանդին, ու անվհատ շարունակել ճամբան, մինչեւ որ յաջողինք եռագոյնը պարզել մեր հայրենիքին մէջ:

Տիկին Լաթիֆեան արտասանեց Սիամանթօի «Պարը»:

Յետոյ ուղերձներ կարդացուեցան Զարսանճագի, Բարձր Հայքի եւ Բալուի Հայրենակց. Միութեանց կողմէ: Արտասանեց Միսաք Ղազարեան:

Վերջին խօսողն էր Մեծ Նոր-Գիւղի Հայրենակց. Միութեան կողմէ Պ. Այվազեան: Այսօր, ըսաւ, բոլոր ազգերը ունին իրենց մեռելներուն Պանթէոնը, իսկ Պոլսէն մինչեւ Տէր - Զօր, եւ Արաբիայէն մինչեւ Կովկաս մեր Պանթէոնն է: Մեր անմահ մեռելներու հոգիները այս վայրկեանիս կը սաւառնին մեր վերեւ:

Տարօն - Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան ներկայացուցիչ Առաքել Դանիէլեան նոյնպէս քանի մը խօսքերով յորդորեց վառ պահել մեր անմահներուն յիշատակը, որոնք ստեղծեցին Շապին-Գարահիսարներ, Վասպուրականներ, Սարդարապատներ մեր ազատութեան համար:

Հանդէսը փակուեցաւ՝ խոր տպաւորութիւն ձգելով բոլորին վրայ:

⁂ Զ. Ե. Ո. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլոր անոնց, որոնք իրենց մասնակցութիւնը բերին այս համազգային սգահանդէսին,

Գեռատի

ԿԵԱՆՔԸ ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻԻ ՄԷՋ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ, 20 Մայիս (Սեփ. Թղթ.).—Գրած էի թէ Կրամոնի գործարանը այս ձմեռ եկող գործաւորները անմիջապէս կ'ընդունէր գործի:

Գրեթէ մէկ ամիսէ ի վեր շատ մը բանուորուհիներ գործէ հանեցին եւ տակաւին հանելու վրայ են: Այս անակնկալը շատ գէշ ազդած է ժողովուրդին վրայ: Արձակուած բանուորուհիները մեծ մասով Հայեր են: Մինչեւ հիմա արձակուածներուն մէջ ոչ մէկ ֆրանսուհի կայ: Այս պատճառով ժողովուրդը սկսաւ հեռանալ եւ ուրիշ տեղ գործ փնտռել, որովհետեւ եթէ կինը չաշխատին, ապրուստը դժուար է, այր մարդոց օրավարձը քիչ ըլլալով:

Ուրիշ խնդիր մը.— Ասկէ առաջ վճարումները կ'ըլլային 15 օրը անգամ մը, բայց հիմա 15 օրը կ'անցնի, ամէն մարդ դրամի կը սպասէ, «այսօր-վաղը» ըսելով 4 - 5 օր վերջը հազիւ կը վճարեն: Այս պատճառաւ ալ հաշիւը առնող մեկնողներուն թիւը շատ է:

Վերջապէս ամէնուն դէմքին վրայ յուսահատութիւն մը կ'երեւայ:

⁂ Ազգային կեանքը անցեալ տարիներու վրայ նայելով, այս տարի աւելի լաւ է: Ազգային կեանքը վառ պահելու համար բոլոր Միութիւնները կ'աշխատին ամէն շաբաթ մէկ - մէկ ներկայացում և հանդէս սարքել: Միութիւնները բոլորն ալ իրարու հետ սիրով կ'ապրին, եւ ժողովուրդը սիրով կը մասնակցի զանազան ձեռնարկներու:

⁂ Զարսանճագցիներու Հայրենակցական Միութիւնը կազմակերպած էր ներկայացում մը «Արշին մալ Ալան», որ տեղի ունեցաւ կիրակի գիշեր, ֆրանսական սինէմայի ընդարձակ սրահին մէջ: Երեք հարիւրի մօտ ժողովուրդ ներկայ էր: Ներկայացումը շատ յաջող անցաւ:

Դ. Երամեան

Ի ՆՊԱՍՏ ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ

8000 ՖՐԱՆՔ ՀԱՍՈՅԹ

կիրակի գիշեր Chalet Edouardի սրահներուն մէջ տեղի ունեցաւ երեկոյթ-պարահանդէս մը ի նպաստ կեսարիոյ որբերուն, նախաձեռնութեամբ Եոզկատի Հայր. Միութեան եւ օժանդակութեամբ Զ. Ե. Ո. Մ.ի եւ այլ կազմակերպութեանց:

Բացման խօսքէն վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ Պ. Ա. Խատիսեան որ աւելի քան մէկ ժամ խօսեցաւ, եռանդուն տրամադրութիւն մը ստեղծելով: «Որբերու սերունդը, ըսաւ, մեր ժողովուրդին ամէնէն աւելի թարմ ու կենսունակ տարրն է, այն ամուր հիմը, որուն վրայ պիտի կառուցուի ապագայի հայ պետականութեան շէնքը: Այդ սերունդը արդէն իսկ սկսած է ցոյց տալ իր կենսունակութիւնն ամենուրեք, կազմակերպելով Զ. Ե. Ո. Միութիւն անուան տակ, իր մօտ 12 մասնաճիւղերով, որ ինքնին յատկանշական է»: Եւ կենդանի նկարագրութիւններով պարզեց այն ահաւոր իրականութիւնը որուն մէջ կ'ապրին հայ դժբախտ ժողովուրդին ու որբացած սերունդին բեկորները, Անատոլուի խորերուն մէջ: «Անոնք շող մը լոյս կ'ուզեն, կտոր մը հաց կը հայցեն, անոնք մեր անչափահաս որբերն են»:

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Պ. Մ. Գույումճեան, որ սրտայոյզ բառերով նկարագրեց կեսարիոյ որբերուն յուսահատական կացութիւնը. «Անոնք ծնան զուլումի օրերուն, արհաւիրքի եւ տառապանքի ստուերին տակ, անոնք չտեսան արեւ, լոյս, ժպիտ: Տասնըհինգ տարիներ անցան Մեծ եղեռնէն ի վեր, իսկ այդ դժբախտ բեկորները չկան տակաւին տասնըհինգ տարեկան, ոչ ալ տասնըչորս. 8—12 տարեկան հէք որբեր են, որոնք չտեսան երբեք ազատ արեւ ու երջանիկ կեանք:» Եւ կոչ ուղղեց հանդիսականներուն լայն բանալ իրենց քսակները այդ տարաբախտներուն աղաղակներուն առջեւ:

Սկսաւ ընդհանուր հանգանակութիւն մը, որուն առատօրէն մասնակցեցան բոլոր հանդիսականները: Պէտք է յիշատակել չափահաս որբերէն Պ. Յ. Զալըգեանը, որ նուիրեց 35 տոլար (910 ֆր.), մասնակցողներուն մէջ առաջնութիւնն ստանալով:

Հանգանակութեան եւ երեկոյթի ընդհ. հասոյթը եղաւ մօտ 8000 ֆրանք, որ պիտի ղրկուի իր նպատակին, պատկան մարմիններու միջոցով:

Յ. Անասեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Զ. Ե. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒՆ

Տեղական թերթերը, երբեմն, Զ. Ե. Ո. Միութեան մասնաճիւղերուն կողմէ պատասխանատու յայտարարութիւններ կը տպեն, տակը գրելով միայն «կնիք»:

Արդ, Զ. Ե. Ո. Միութեան կեդրոնական վարչութիւնը ստիպուած է այսուհետեւ ժխտելու բոլոր այն յայտարարութիւնները, որոնց տակ կնիքին հետ չեն արձանագրուած ատենապետին եւ ատենադպիրին անունները: Մասնաւոր շրջաբերականով մը մասնաճիւղերուն հրահանգուած է ամէն պաշտօնական յայտարարութեան տակ կնիքին հետ դնել նաեւ ատենապետի եւ ատենադպրի անունները, որպէսզի կեդրոնս պատասխանատու յայտարարութեան մը պարագային կարենայ պատժել մասնաճիւղը:

Մասնաճիւղերը իրաւունք չունին յայտարարութիւններ ընելու բոլոր այն վէճերուն մասին, որոնք տեղական չեն: Բողոք կամ համակրանք պէտք է գրուին կեդրոնին, որ եթէ հարկ տեսնէ, կը յանձնէ մամուլին: Միութեանս ծրագիրը կը թելադրէ զինուորական կարգապահութիւն: Անոնք որ չեն հպատակիր, եւ իրենց իրաւասութենէն դուրս յայտարարութիւններ կ'ընեն, օրինական հետապնդումներու եւ ուրիշ պատիժներու պիտի ենթարկուին:

Ապրիլ 23ի միջադէպէն ի վեր, բազմաթիւ նամակներ ստացանք գաւառի մեր որբերէն, որոնք կը պահանջեն բացատրութիւն տալ եւ կարգ մը թերթերու բերանը գոցել:

Կը յայտարարենք, անգամ մըն եւս, որ միջադէպին իրական պատմութիւնը պիտի տեսնուի «Երկունք»ի Բ. թիւին մէջ: Պէտք է գիտնան մեր ընկերները, որ մեր լռութիւնը ունի իր նշանակութիւնը: Յետպատերազմեան սերունդը չուզեր նմանիլ այն «էֆէնտի»ներուն, որոնք սուտ գրելու, միջադէպին պատասխանատուութիւնը Զ. Ե. Ո. Միութեան վերագրելու աստիճան ստորնացան:

Առիթէն օգտուելով, մասնաճիւղերուն կը պարտադրենք որ այսուհետեւ Զ. Ե. Ո. Միութեան մասնաճիւղերը յարաբերութիւն չունենան Փարիզի «Ապագայ» եւ «Նոր Երկիր» թերթերուն հետ: Այդ թերթերուն ըրած քսութիւնները, որբերուն անունին ուղղած ստորին մակդիրները մեզ կը ստիպեն, որ ուրանանք անոնց գոյութիւնը: Անոնք բացին պայքարը, եւ մենք միայն ուրախութիւն կը յայտնենք: Թո՛ղ վստահ ըլլան մեր ընկերները, որ ծագող արեւը աւելի ուժ եւ հիացող ունի, քան մարը մտնող արեւը: Պառաւները չէ որ պիտի տանին յաղթանակը:

Տեղական եռօրեայ թերթ մը գլուխ-գործոց սուտ մը գրած էր անցեալ օր: Իբրեւ թէ Զ. Ե. Ո. Միութիւնը տոմսեր հրապարակ հանած է կեսարիոյ որբերուն համար: Կը յայտարարենք թէ շաբաթ իրիկուան զառանցանք է այդ:

Դարձեալ՝ նկատելով որ Փարիզի մէջ յաճախ կը յիշուին «Ապրիլեան Սաներ» անունով որբեր, Զ. Ե. Ո. Միութեան կեդր. վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ ամէն միջոցով թոյլ չպիտի տայ նման կամ այլ անունով որբերու խմբակներ կազմել: Կը խնդրուի մեր անդամներէն, որ անմիջապէս մեզի տեղեկացնեն նման անջատողական փորձեր:

Զ. Ե. Ո. Միութեան
Կեդր. Վարչութիւն

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԶԱՏԱՐԱՐ ՀԱՅԸ

Մեր երէկուան թիւով քանի մը մանրամասնութիւններ տուեր էինք թէ ինչպէս մեր հայրենակիցը Հրանտ Յակոբեան փրկեր էր 4 հոգինոց ընտանիք մը:

Պ. Յակոբեան առոյգ ու կորովի երիտասարդ մըն է, որ Պոլսոյ մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի ողիմպիական մրցումներուն, շահած է լողալու գ. մրցանիշը. յաջողութեամբ մասնակցած է նաեւ Ժուանվիլի եւ Փոնթուազի լողալու մրցումներուն:

Մեր հայրենակիցը, որ կը բնակի Փարիզ 34 րիւ Մօնժ, կիրակի օր գացած էր Նօժան, պտոյտի, երբ գետեզերքը շրջագայած պահուն, նշմարեց նաւակ մը որ կը շրջէր, թիավարին սխալ մէկ շարժումին հետեւանքով: Մէջինները՝ այր ու կին՝ իրենց 4 եւ 6 տարու երկու փոքրիկներով, գետն ինկեր էին եւ անոնց օգնութեան աղաղակներուն ոչ ոք կը պատասխանէր գրօսաշրջիկ բազմութենէն, որ ապշած ու դողահար, լուռ հանդիսատեսը կը դառնար ողբերգական արկածին:

Մահը անխուսափելի էր աղէտեալներուն համար, երբ մեր հայրենակիցը առանց վարանելու, կը փութար նետուիլ գետը եւ յաջողաբար փրկել նախ պզտիկները յետոյ անոնց մայրն ու հայրը: Այս վերջինը գէր ու ծանր, քիչ էր մնացեր որ արեան խանում ունենար:

Ոստիկանապետը խոստացած է կարելին ընել շուտով պսակել տալու մեր հայրենակիցը, ազատարարներու յատուկ շքանշանով:

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

... Ալֆորվիլի մէջ, այր ու կին կը բնակէին տնակի մը մէջ, իրենց մէկ աղջնակին հետ:

Կիրակի իրիկուն, մայրը իր 3 տարու աղջնակին հետ, խոհանոցին մէջ կը զբաղէր կերակուրի պատրաստութեամբ, երբ օդային կազի գործիքին քով հազիւ լուցկի մը բռնկցուցած, լսուեցաւ սաստիկ պայթիւն մը, ու բոց մը բարձրացաւ մօր ու աղջնակին մազերուն ու զգեստներուն շուրջ:

Անոնց աղաղակին վրայ, օգնութեան հասան այրն ու անոր մէկ բարեկամը եւ մինչդեռ այրը կը փութար փրկել կինը, անոր բարեկամը կը խլէր աղջնակը, զայն կը պլորէր վերմակի մը մէջ, մարելու համար բոցավառող մազերն ու զգեստները: Բայց հակառակ այս արագ օգնութեան խեղճ փոքրիկը այրուածքներ ստացեր էր կուրծքէն դէմքէն ու սրունքներէն. փութացին փոխադրել հիւանդանոց, ուր շատ չանցած մեռաւ:

Իսկ մայրն ու հայրը, որոնք իրենց կարգին ուզեր էին նախ աղջիկը փրկել, նմանապէս ծանր այրուածքներ ստացեր էին իրենց ձեռքերէն: փոխադրուած են հիւանդանոց, ուր անոնց վիճակը կը նկատուի վտանգաւոր:

Պայթումին պատճառ կը նկատուի կազի գործիքին կապուած խողովակի մը ճեղքէն սպրդող կազը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱԼԻ_ԽԱՆ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

(ԱՒԱՆԴԱՎԷՊ)

Երկու օր ու գիշեր թափառելէ յետոյ, ձեռնունայն կը վերադառնան բանակատեղին, առանց փոքրիկ հետք մը նշմարելու:

Վէզիրը իր զոհերուն դիակները վերցնելով, կէս ճամբէն չարաչար գզլջացած կը վերադառնայ ու դէպքը ուզածին պէս կը հաղորդէ Թագաւորին:

Ալի-խան Թագաւորը, հաւատալով իր վստահելի եւ հաւատարիմ Վէզիրին, յուսահատած կ'ողբայ իր կնոջ եւ երախաներուն կորուստը:

⁂

Ինչպէս ըսի, Թագուհին լուացուելու պատրուակով, դուրս ելած եւ անտառին մէջ անհետացած էր:

Մութ գիշեր էր: Սաղարթախիտ ծառերը, կը խափանէին աստղերուն լոյսը: Անծայրածիր խիտ անտառին մէջ երկար թափառելէ յետոյ, ուժասպառ, ծառի մը բունին տակ յոգնած կը նստի Թագուհին, եւ կը քնանայ: Երբ աչքերը կը բանայ, կը տեսնէ որ լոյս է: Երկար օրեր թափառելէ յետոյ, դիպուածով ճամբայ մը կը տեսնէ, նաեւ աղբիւր մը: Կը մօտենայ եւ ծարաւը յագեցնելէ ու լուացուելէ յետոյ, թուղթ եւ մատիտը ծոցէն հանելով, հետեւեալ տողերը կը գրէ.—

«Գացող եւ եկող վաճառականներ, ազնիւ պարոններ, կը խնդրեմ այս նամակս Ալի խանին հասցնէք:»

Երկտողը կը դնէ աղբիւրին եզերքը, քարի մը տակ, եւ կրկին գլուխն առած անտառ կը քշուի:

Նոյն օրը վաճառական մը ճամբէն անցած ատեն, աղբիւրին կը մօտենայ ծարաւը յագեցնելու եւ կը նկատէ քարին տակը դրուած թուղթը: Կ'առնէ եւ անմիջապէս արքունիք տանելով, թանկագին նուէր մըն ալ կը ստանայ Թագաւորէն:

Վաճառականին հեռանալէն յետոյ, Թագաւորը կը կարդայ նամակը ու կը հասկնայ եղելութիւնը: Յետոյ պալատ կը հրաւիրէ Թագուհիին ուղեկցող Վէզիրը, որուն հետ ծպտուած ճամբայ կ'ելլեն փնտռելու համար Թագուհին:

Անոնք թող երթան աշխարհը շրջագայելու, որպէսզի Թագուհին գտնեն, իսկ մենք, սիրելի ընթերցող, վերադառնանք եւ տեսնենք Կիւլ Ճիհան հանըմը ի՞նչ եղաւ:

Ըսինք թէ Թագուհին աղբիւրին մօտ նամակ մը ձգեց եւ ինքը կրկին անտառ մտաւ:

Որքան թափառիլը միայն Աստուած գիտէ:

Օրին մէկը կը հանդիպի հովուի մը: Անօթութիւնը կը ստիպէ Թագուհին պատառ մը հաց ուզել հովիւէն:

Հովիւը երբ կը նկատէ հեռուէն եկող գեղեցիկ կինը, որու վրան-գլուխը ամբողջովին պատռտուած էր, կը զարմանայ, յետոյ կ'ուրախանայ, եւ կ'ըսէ ինքնիրեն: «Շատ լաւ եղաւ, այս կինը Աստուած է ուղարկեր ինծի համար»:

Բարի հովիւը ընդ առաջ երթալով, Թագուհին կը բերէ կը նստեցնէ իր հովուական վերարկուին վրայ, կը հիւրասիրէ հացով պանիրով եւ ոչխարի թարմ կաթով. ու մտերմանալով, կը սկսի սիրային կատակներ ընել: Կը սիրահարի բառին լայն իմաստով:

Թագուհին հասկնալով հովիւին մեծարանքները եւ անոր միտքը ճար կը մտածէ ազատելու համար: Որպէսզի միամիտ հովիւը ետ կեցնէ իր չար մտքէն կը պատմէ անոր.

— «Իզուր մի աճապարեր, ես քու բախտն եմ, անոր համար ալ Աստուած զիս ուղարկեց իմ ոտքովս գալու քեզի համար: Այժմ դուն գնա լուր տուր քու ծնողներուդ ու բարեկամներուդ որ գան հոս. ես կը սպասեմ, յետոյ միասին բոլորս գիւղ կ'երթանք եւ հոն կ'ամուսնանանք»:

Հովիւը խելացի խօսքերը լսելով, քիչ կը մնայ որ ուրախութենէն խենդենայ:

Այսպէս խաբելով միամիտ հովիւը, Թագուհին կ'աւելցնէ.

— Գիւղ երթալէ առաջ, ինծի համար մորթէ ոչխար մը. երկար ատեն է որ միս կերած չեմ, շատ կ'ուզէի ոչխարի միսով խորոված մը ուտել»:

Հովիւը սիրայօժար ընդունելով իր սիրականին բաղձանքները, անմիջապէս ընտիր ոչխար մը կը զատէ հօտէն ու կը մորթէ: Այս տեսնելով, Թագուհին կ'ըսէ.

— «Հիմա կրնաս գիւղ երթալ. բայց բացակայութեանդ միջոցին, որպէսզի ուրիշ մարդիկ չտեսնեն զիս, տուր հագուստներդ որ հագնիմ, մինչեւ վերադարձդ»:

Եւ հագնելով հովիւին հագուստը, ոչխարի փորոտիքներէն ալ գլխարկ մը պատրաստելով, կը ծածկէ մազերը եւ կը դառնայ 20 տարեկան երիտասարդ մը, ճաղատ գլուխով.

Հովիւին մեկնումէն յետոյ, բաւական հաց եւ միս առնելով, ճամբայ կ'ելլէ անծանօթ ուղղութեամբ:

⁂

Երբ հովիւը իրեններով գիւղէն կը վերադառնայ ոչխարներուն քով, կը տեսնէ որ կինը չկար: Այդ օրէն զուալը ձեռքն առած ճամբայ կ'իյնայ, երկրէ երկիր, քաղաքէ քաղաք, գիւղէ գիւղ կը փնտռէ փախստական սիրուհին:

(2) ՂԱԶԱՐ

սիոյ միջազգային կացութիւնը զարգացած է։ Եզրակացնելով, ըսաւ թէ հրամայական պահանջ է որ քաղաքացիները արթուն կենան, որովհետեւ թշնամին չի քնանար։

Կալինին «Իզվեստիա»յի մէջ յօդուած մը հրատարակելով կը գրէ.

— Բնականաբար մենք շատ լաւ գիտենք Թուղթէ համաձայնութեանց արժէքները, այդ պատճառով ալ չենք կրնար եւ նպատակ չունինք մեր զինուորական ուժը աւելցնելէ հրաժարելէ։ Կարմիր Բանակը ո՛չ միայն զինուորական ուժ մըն է, այլ օրգանական մասը խորհրդային միութեան ստեղծագործ ուժին։

Րիկով օտար պետութեանց հետ յարաբերութեանց մասին իր զեկոյցին մէջ յիշեց Արգոսի միջադէպը, Քանթոնի մէջ խորհրդային հիմնարկութեանց վրայ կատարուած յարձակումը, Րակովսկիի վտարումը Ֆրանսայէն եւ Վոյքոֆի սպանութիւնը Վարշաւայի մէջ, ցոյց տալու համար թէ Ռուսիա օտար պետութեանց հետ որքան լարուած յարաբերութիւններ ունէր։

Այժմ կացութիւնը բարւոքած է, բայց Մոսկուան չէ որ զիջում ըրած է։ Աւելցուց թէ Անգլիա տնտեսական բոլոր ուժերը զինած էր՝ կռուելու համար խորհրդային Ռուսիոյ դէմ, սակայն փոխանակ յաղթանակ շահելու, պարտութեան ենթարկուեցաւ ու հիմա Անգլիացիներն են որ մեզի կուգան, ո՛չ թէ մենք անոնց կ'երթանք»։

Իզմիրի Յոյներուն վիճակը

Աթէնքի թերթերուն մէջ կը կարդանք.—

Իզմիրէն հաղորդուած տեղեկութիւններու համաձայն, Թուրքերը սկսած են հոն ալ բռնութիւն բանեցնել Յոյներուն դէմ։ Այսպէս, Էնկիւրիէն եկած հրահանգի մը վրայ, իշխանութիւնները սկսած են գրաւել Յոյներու անշարժ կալուածներու հասոյթները։ Գրաւուած կալուածներու հասոյթներէն զատ, կը գանձուի նաեւ հասոյթներու տուրք մը, որուն գումարը երբեմն կը հասնի մինչեւ հարիւրին 60—70։ Կուսակալութիւնը հրամանագիր մը հրատարակութեան տուած է, որով կը պահանջուին նաեւ 1927 եւ 1928 տարիներու ընթացքին ստացուած հասոյթները, տուրքերն ալ միասին։

Իզմիրի Թուրք շրջանակները բացայայտօրէն կ'ըսեն թէ նպատակ ունին կարճ ժամանակի մէջ Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս նետել յոյն տարրը։ Թուրք իշխանութեան այս նոր բռնութիւնները չափազանց գէշ ազդած են յոյն շրջանակներու վրայ։

Իզմիրի յոյն հիւպատոսը Աթէնքի կառավարութեան տեղեկութիւններ տուած է, Թուրք իշխանութիւններու այս ընթացքին մասին։

Փոքր Համաձայնութիւնը

Փոքր Համաձայնութեան Պելկրատի խորհրդաժողովը փակուեցաւ։ Ժողովէն յետոյ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցին մէջ կ'ըսուի թէ Ռումանիոյ, Եուկոսլաւիոյ եւ Չեխոսլավաքիոյ արտաքին նախարարները քաղաքական ընդհանուր կացութիւնը քննելէ յետոյ, հաստատեցին իրենց տեսակէտներու կատարեալ նոյնութիւնը։ Մասնաւորապէս քննեցին իրենց պետութեանց յարաբերութիւնները դրացի սահմանակից պետութեանց հետ եւ նկատեցին որ այս յարաբերութիւնները կը զարգանան բնականոն կերպով։

Ռուսիոյ մասին իրենց դիրքին գալով, երեք նախարարները հաստատեցին թէ նախկին խորհրդաժողովներու մէջ տրըուած որոշումները ո եւ է կերպով չպիտի փոխուին։

Երեք պետութեանց միջեւ զինակցութեան մը դաշինք կնքելու ծրագիրը յետաձգուեցաւ՝ երեք նախարարներն ալ վերապահումներ ըրած ըլլալով. Եուկոսլաւիա կարգ մը վերապահումներ կ'ընէր Պեսարապիոյ մասին, մինչ Չեխոսլովաքիա եւ Ռումանիա վերապահումներ կ'ընէին Իտալիոյ եւ Պուլկարիոյ մասին։

Ժողովը փակուելէ առաջ, իրաւարարական դաշնագիր մը կնքուեցաւ երեք պետութեանց միջեւ. վերանորոգուեցան բարեկամական դաշնագիրները որոնց պայմանաժամը լրացած էր։

Ցոյցեր ի նպաստ Անշլուսի

Առջի օր Պերլինէն Վիեննա հասաւ գերման ազգայնական կազմակերպութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը, որ յաղթական մուտք գործեց Աւստրիոյ մայրաքաղաքին մէջ, ժողովուրդի խանդավառ ցոյցերուն տակ։

Պերլինցիները ընդունուեցան Վիեննայի թաղապետութեան կողմէ։

Իրիկունը մեծ ցոյց մը տեղի ունեցաւ՝ ի նպաստ Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միացման։

Գերմանիոյ պարտքերուն շուրջ

Փորձագէտներու միջազգային ժողովին նախագահ ամերիկացի Օուըն Եընկ առջի օր կէսօրին Գերմանիոյ պատուիրակ տոքթ. Շախթի յանձնեց դաշնակիցներու պատասխանը Գերմանիոյ վերապահումներուն։

Պահանջատէր պետութիւնները կ'ընդունին որ Գերմանիա 37 տարուան ընթացքին վճարէ տարեկան 2,050 միլիոն մարք ոսկեդրամ, 20 տարի 1,700,000 մարք, իսկ 58րդ տարին՝ 90,000 մարք։ Այս ծրագիրը, եթէ ընդունուի, գործադրելի պիտի ըլլայ անցեալ ապրիլ 1էն սկսեալ։

Գերմանիոյ երկրորդ պատուիրակ տոքթ. Ֆէօկլէր հրաժարական ներկայացուց։ Նախարարական Խորհուրդը արտակարգ նիստ գումարեց երէկ, որոշելու համար թէ գերման պատուիրակութիւնը պէ՞տք է շարունակէ իր պաշտօնը Փարիզի մէջ, թէ պէտք է առաջարկէ աշնան յետաձգել բանակցութիւնները։

Խորհրդարանին վերաբացումը

Երէկ կէսօրէն վերջ վերաբացուեցան Երեսփ. ժողովն ու Ծերակոյտը, որոնք արձակուրդի մէջ էին Զատիկէն ի վեր։

Երեսփոխանական ժողովի նախագահը կարդաց այն հարցապնդումները, որոնք հասած են դիւանին մարտ 31էն ի վեր։

Ելմտական նախարար Շէրոն 1930ի ելմտացոյցի ծրագրին խմբագրութիւնը վերջացուցած ըլլալով դիւանին ներկայացուց։

Վարձակալութեան օրինագիծը այս նստաշրջանի գլխաւոր գրաղումը պիտի ըլլայ։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ

ժողովը՝ այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ Chope Parisienneի վերնայարկը, 60 Rue des Ecoles. Մէթրօ՝ Սէն Միշէլ։

Կարեւոր օրակարգ։ «Բոլոր խումբերու ներկայացուցիչները պարտաւոր են ներկայ ըլլալ»։

"ՄԱՅԻՍ 28„Ի ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՓԱՐԻԶ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

եւ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

Այս կիրակի իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ կէս գիշեր «փըթի ժուռնալ»ի սրահը 21 Rue Cadet, մէթրօ՝ Cadet

կը նախագահէ՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

կը նուագէ հայերէն եւ ֆրանսերէն կտորներ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. Անադամեան (երգ), Տիկ. Գեւոնեան (երգ), Օր. Ջառափեան (դաշնակ), Օր. Մառի Մակազեան (երգ եւ սուլել), Պ. Պ. Ս. Նաւասարդեան (երգ), Ռուսական Ժողովրդական Օփէրայի ղեկավար Ն. Ղուկասեան (երգ), դերասան Մարութեան (արտասանութիւն)։

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ

Նախաձեռնութեամբ Եռագոյն ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Պուա Քոլոնպի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին եւ Սկաուտներու։ Այս կիրակի ժամը 2.30ին Salle de Municipalité, Rue des Halles

կը նախագահէ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

կը խօսի՝ Շ. ՄԱԿԱՐԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. Ճամպազ (դաշնակ), Mlle Cecile Vigouroux (ջութակ), Հայկական պարեր եւն.։

Մուտքը ազատ է

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

2 ՅՈՒՆԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍ

2 Յունիս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

ԼԻՈՆ

8 յունիս շաբաթ երեկոյ Գ. Թաղապետարանի սրահը

կը խօսին՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Mr. Emmanuel Lévy (Քաղաքապետի Ա. փոխանորդ) Professeur à la Faculté de Droit:

ՎԻԷՆ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վիէնի Շրջ. Կոմիտէի

9 յունիս կիրակի ժամը 2.30ին Ամիքալ-Լայիքի շքեղ սրահին մէջ

կը խօսի՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ԿԱՐՏԱՆ

Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 6ին

կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

կը խօսի՝ ԸՆԿ. Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

կը խօսի՝ ԸՆԿ. Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՏԵՂԻՈՅՆ ՎՐԱՅ

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ (71 AVE. KLÉBER)

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ» (շար. Ս. Վրացեանի դասախօսութեան եւ վիճաբանութիւններ)։

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի ժամը 2ին։ Նախաձեռնութեամբ Սէօլէօզի «Արեւելք» Հայրենակց. Միութեան եւ ղեկավարութեամբ Մարկոս Շահպազեանի եւ տեղական ուժերու կը ներկայացուի՝

«ԱՆՕՐԻ ԱՒԵՐՈՒՄԸ» (Պ. ԴՈՒՐԵԱՆԻ)

եւ «ՎԵՑ ՈՒ ԿԷՍ ՊՈՐՏԻ ԺԱՌԱՆԳ ՄՆԱՑԱԾ ՍՆՏՈՒԿԸ» զաւեշտ

ԳԻՆԵՐԸ՝ 5 ԵՒ 3 ՖՐԱՆՔ

Հ. Յ. Դ.

Պէլվիլի Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը՝ վաղը իրիկուն ժամը 9ին Ռոստոմ Գրադարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

Մարսէյլի Պատ. միութեան ընկերական ընդհ. ժողովը՝ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշտ 8.30ին, Գրադարանի սրահին մէջ։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Պուա Քոլոնպի Եռագոյն ենթակոմիտէի ժողովը՝ վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Մարսէյլի Քրիստափոր ենթակոմիտէի բոլոր խումբերու ընկերները հերթական ժողովի կը հրաւիրուին 31 Մայիս Ուր. իրիկուն ժամը 8.30ին 63 Rue République Ընկերական սրահը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Զ. Ե. Ո. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ֆլորիայի մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Մարսէյլ, Պ. Գ.— Համաձայն ենք 40ի։

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ կը հրաւիրուի Տիկին Վ. Սեւունի, աւանդ մը ստանալու համար։

Օր. Արաքսի, Պ. Պ. Հմայեակ, Համազասպ եւ Սահակ Աշճեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Գաբամաճեան (Կ. Պոլիս), Վահանփափազեան (Կ. Պոլիս), ինչպէս նաեւ համայն ազգականք եւ բարեկամք սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ մօր, քրոջ, եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ՍԱԹԵՆԻԿ ԱՇՃԵԱՆԻ

յանկարծական մահը՝ որ տեղի ունեցաւ Մայիս 23ի առաւօտուն ժամը 9ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Ուրբաթ առաւօտեան ժամը 10.15ին հանգուցեալին բնակարանը 15bis Grande Rue, Enghien-les-Bains, (S.etO.)

Շոգեկառք առնել Gare du Nordէն։

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայիս իբր այն նկատել։

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Օր. Մարգրիտ Բաբայեանի երգահանդէսը՝ այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9էն, Maison Gaveau, Salle du Quators, 45 Rue la Boëtie, Paris:

Ս. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ ՆԿԱՐՉԱՀԱՆԴԷՍԸ

Այսօր, 24 մայիս, ժամը 2.30ին տեղի կ'ունենայ նկարիչ Ս. Խաչատուրեանի նկարահանդէսին բացումը Galerie 23, rue de la Boetie, 23: Ցուցադրութիւնը պիտի տեւէ մինչեւ յունիս 7:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ մօրեղբօրս որդին Պրուսայի Պէյնի գիւղէն 18 տարեկան Յովհաննէս Պետրոսեան կամ Էնէզէնց Թոռը, հօր անունը՝ Պետրոս, մօր անունը՝ Եղիսաբէթ։ Կըսուի թէ 1919ին կը գտնուէր Պոլիս Գատըգիւղի որբանոցը։ Իմացնել՝ իր հօրաքրոջ որդւոյն Սարգիս Գրիգորեանի, 3 Rue Victor Hugo, Salin du Giraud, Solvay, (B. D. K).

Ծշգրիտ լուր տուողին 200 ֆրանք նուէր։

— Կը փնտռեմ քոյրս Սէվէրէկցի Մարիամ Մատարգեան, մօր անունը՝ Աննա, հօր անունը՝ Մանուկ, եղբայրը Սարգիս։ 1922ին ամուսնացած էր Հալէպի մէջ Ուրֆայի Կամուրջ գիւղացի Մանաս Մատարգեանի հետ։ Իմացնել՝ G. Dabakian կամ Aygrian, 27 Rue Arneaud Miqueu, Bordeaux, (Giroude), France.

Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԳԻՐՔԵՐ

Վեներական ախտերը 2 ֆրք. թոքախտը 3, նորածիններու առողջապահութիւնը 3, ջերմամիզութիւնէ զերծ մնալու միջոցները 5, ինչ է սիֆիլիսը 6, Ամուսնական առողջապահութիւն եւ սեռային հիւանդութիւններ 10, Բժիշկին գիրքէն փրցուած էջեր 10, Սերնդագործում եւ սեռական առողջաբանութիւն 10, Մտերիմ զրոյցներ 30, Մատեան մանկանց 40, Սեռային առողջապահութիւն (կազմուած) 50 ֆրանք:

Դիմել՝ Madame A. V. SÉVOUNI 31 Rue Kléber, Issy-les-Moulineaux (Seine).

ՏԱՐՕՆՑԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ձեռնարկած ենք հրատարակել երգարան մը որու մէջ պիտի ամփոփենք Տարօնի անթիւ հերոսներու նկարները եւ իրենց անցեալ բանաստեղծութիւններն ու երգերը, ինչպէս նաեւ Տարօնի ժողովրդական անտիպ երգերը։ Հայրենակիցներէ կը խնդրուի շուտով ղրկել մեզի իրենց ծանօթ նման երգերը.

Հասցէ՝ K. Garabédian, 7 Croix Gauthier, St. Chamond, (Loire).

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS 208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 25 ՄԱՅԻՍ 1929

25 MAI 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 965 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵԾ ԲՐԻՏԱՆԻԱՆ

Մայիս 30ին տեղի կ'ունենան Անգլիոյ երեսփոխանական ընտրութիւնները:

Լոնտոնի մեր թղթակիցը մանրամասնօրէն պարզեց այս պայքարին զանազան երեսները: Բովանդակ աշխարհ լարուած ուշադրութեամբ կը սպասէ ընտրութեանց ելքին, որ միայն տեղական արժէք չունի:

Քուէարկութեան ուշագրաւ մէկ պարագան այն է որ, ոչ միայն 28 միլիոն Անգլիացիներ եւ Անգլուհիներ պիտի մասնակցին, այլ եւ կիները մեծամասնութիւն կը կազմեն այս անգամ, քանի որ ընտրողի տարիքը 30էն զեղչուեցաւ 21ի:

Այսպէս, պաշտօնական վերջին տեղեկագրին համաձայն, 13,274,760 այր քուէարկուներու դիմաց կան 14,794,347 կիներ: Հինգ միլիոն Անգլուհիներ առաջին անգամ է որ կը մասնակցին երեսփոխանական ընտրութեանց: Ի՛նչ համոզումներ ալ ունենանք Անգլուհիներու կամ ընդհանրապէս կիներու հոգեբանութեան մասին, դժուար է ենթադրութենէ աւելի բան մը ըսել անոնց բռնելիք դիրքի մասին: Այս անորոշութիւնն իսկ սուր հետաքրքրութիւն կը շարժէ ոչ միայն Անգլ՛ոյ մէջ, այլ եւ անկէ դուրս:

Քուէարկութեան արդիւնքը բազմազան ենթադրութեանց տեղի կուտայ, նաեւ, ուրիշ պատճառներով:

Աշխատաւորական դահլիճը իշխանութիւնը կորսնցուց այնպիսի ատեն մը, երբ մարդիկ հրաշքներ կը սպասէին տարբեր իշխանութենէ մը: Եւ պահպանողականները յաջողեցան գրաւել աթոռը, բայց ոչ ժողովրդային բաղձութիւնները, որոնք այսօր նոյնքան յուսախաբ են եւ դժգոհ: Այդ անհարկուորութեան քրոնիկ ախտը, գործազրկութեան չարիքը, ոչ միայն չէ դարմանուած, այլ եւ կը սպառնայ տեւել ու աճիլ:

Պոլտուինի կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ մինչեւ իսկ անգանակութեան դիմել, գահաժառանգին միջոցաւ: Եւ վարչապետը ինք, բաժնետէր՝ մետաղագործական հաստատութեան մը, փաղաքուշ նամակներ գրեց գործարանատէրներուն, որպէսզի գործ ճարեն բանուորներուն: Բոլորն ալ՝ ամոքիչ, կարկտան միջոցներ, եւ ոչ արմատական դարման: Անգործները Աւստրալիա եւ ուրիշ գաղթավայրեր փոխադրելու ծրագիրն անգամ ձախողեցաւ, եւ գացողներէն շատեր վերադարձան, անհագին ծախսեր պատճառելով: Պահպանողականները կը պարծենան թէ իրենք մեծապէս պակսեցուցին գործազուրկներուն թիւը: Այսպէս, կը պատմեն թէ երկու միլիոն անգործներ կային 1921ին, Լոյտ Ճորճի օրով, թէ այս թիւը 981,000ի իջաւ 1926ին, եւ յետոյ 1,600,000ի բարձրացաւ ընդհ. գործադուլին հետեւանքով, թէ 340,000 հոգի պակսած է այս տարուան առաջին հինգ ամիսներու ընթացքին եւլ.:

Եւ կը խոստանան նոր բարիքներ, թէ իշխանութեան գլուխ մնան:

Բայց ասոնք ընտրական պայքարի փամփուշտներ են, եւ շատ ալ չեն խանդավառեր տառապած աշխատաւորութիւնը:

Նոյնքան պերճախօս ճառեր եւ թռուցիկներ կը տեղան միւս երկու խոշոր հոսանքներուն, աշխատաւորականներու եւ ազատականներու բանակներէն: Իսկ համայնավարները, որոնց թիւը 10,000էն մինչեւ 3000ի իջաւ եւ հիմա 5 6000 կը հաշուեն, կատարեալ արքայութիւն կը խոստանան, ինչպէս ամէն տեղ:

Պահպանողականներէն յետոյ, իրական ուժը կը կազմեն աշխատաւորականները, որոնք յոյս ունին վերահաստատելու իրենց իշխանութիւնը, օգտուելով ընդհանուր յուսախաբութենէն եւ ազատականներու խաւարումէն: Այս վերջինները, որոնք իշխանութեան տէր էին տարիներ առաջ, վերջին ընտրութեանց ատեն ունեցան 42 երեսփոխանի խեղճուկ խմբակ մը (615ի վրայ): Մինչդեռ աշխատաւորական ուժը կ'աճի անընդհատ: Այս կուսակցութիւնը միայն երկու երեսփոխան ունէր 1900ին, եւ իւրաքանչիւր ընտրութեան գետին շահելով, բարձրացաւ 29ի, 42ի, 57ի, 142ի, 191ի եւ, անկումի պահուն, 152ի (1924):

Ուրեմն, բուն պայքարը պիտի մղուի պահպանողական եւ աշխատաւորական թեւերուն միջեւ: Եթէ ջախջախիչ յաղթանակ մը չտանի մէկը կամ միւսը, իշխանութեան տիրանալու համար, իրաւարարի դերը կ'իյնայ ազատականներուն, ինչ որ յառաջ պիտի բերէ քաշքշուք վիճակ մը: Կարելի չէ հաշուի առնել համայնավարները, որոնք մէկ ներկայացուցիչ ունէին վերջին երեսփ. ժողովին մէջ, եւ այժմ հրապարակ դրած են 25 թեկնածուներ:

Վերջին լուրերու համաձայն, պահպանողականները կը յուսան շահիլ 250-340 աթոռ, Աշխատաւորականները՝ 210-270: Ազատականները թերեւս կրկնապատկեն իրենց թիւը, թէեւ կազմալուծումը շատոնց բոյն դրած է այս վաղեմի կուսակցութեան ծոցին մէջ:

Տակաւին առիթ կ'ունենանք խօսելու ընտրութեան հետեւանքներու մասին, թէ ներքին եւ թէ արտաքին տեսակէտով:

Հարցը այն է որ լուրջ մտատանջութիւն կը տիրէ երկրին մէջ, եւ «Իշխէ՛, Բրիտանիա» երգը չունի նախկին տաքութիւնը: Բրիտանական արեւն ալ տժգոյն է Մեծ Պատերազմէն ի վեր:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ

Պէյրութի «Ազդակ»ը կը գրէ Լիբանանի գաղթականներու տեղաւորման ձեռնարկներուն առթիւ (15 Մայիս).

— «Պարագաներու դըժբախտ բերումով, ծիւրկադրուած կ'ըլլանք քաջալերելու տեղաւորման աշխատանքները, իբրեւ նուազագոյն չարիք: Մանաւանդ մեր գաղութին համար բոլորովին բացառիկ շնորհ մը կարելի է նկատել տեղաւորման գործը, քանի որ ստուարաթիւ հայութիւն մը կը գտնուի այս երկրին մէջ եւ հնարաւորութիւններ կան զարգացնելու համար մեր մշակոյթը:

Տեղաւորման ծրագրի մեզ համար ամենէն օգտաւորիչ եւ մխիթարական մասը, Հայերը հողին կապելու աշխատանքն է որ արդէն սկսած է գործադրուիլ հիւսիսային Սիւրիոյ մէջ: Երանի թէ տեղաւորուելիք գաղթականներուն բոլորն ալ գիւղերու մէջ տեղաւորուէին եւ հողին կապուէին, բայց դժբախտաբար ցանծնախումբը ոչ այդքան ընդարձակ պիւտճէ ունի իր տրամադրութեան տակ եւ ոչ ալ լիազօրութիւն. այժմ շատ սեղմ չափերով սկսած է եւ հետզհետէ պիտի ջանայ ընդարձակել, եթէ նոր գումարներ հայթայթուին կամ յատկացուին:

Ուրեմն կասկած չկայ որ Պէյրութի վրանաքաղաքներու գաղթականները գիւղերու մէջ տեղաւորել եւ հողին կապել աւելի օգտակար եւ արդիւնաւոր պիտի ըլլար: Այդ կարելի չէ եղած եւ ցանծնախումբը նկատի ունենալով վրանաքաղաքներու ներկայ տխուր կացութիւնը, բարեկամաբար մտահոգուած եւ երկար մտածումներէ եւ հաշիւներէ վերջ որոշած է անոնց մէկ մասին տեղաւորումը Էշրէֆիէի բարձրունքին վրայ, որու շրջակաները արդէն մեծ թիւով հայ գաղթականներ տեղաւորուած եւ սեփականատէր եղած են:

Պէտք է յիշել նաեւ որ Պէյրութի քաղաքապետութիւնը արդէն շարք մը պատճառներով որոշած է մինչեւ մէկ տարի վրանաքաղաքներու ցրուումը: Լիբանանի կառավարութիւնը իր մայրաքաղաքին կարեւոր մէկ մասին մէջ, որ իւրաքանչիւր զբօսաշրջիկին ուշադրութիւնը կը գրաւէ առաջին մուտքին, այսպէս տգեղ տեսարաններ չուզեր:

Ուրեմն իրականութիւնն այն է որ, ուզենք չուզենք Պէյրութի քաղաքապետութիւնը պիտի պարպէ վրանաքաղաքները: Այդ ուղղութեամբ տարուելիք բոլոր աշխատանքները անօգուտ պիտի մնան. ուշ կամ կանուխ, պիտի գործադրուի այդ որոշումը. եւ որքան ուշ այնքան ի վնաս մեզ:»

ՖՐԱՆՔՖՈՐԹ - ՊԵՐԼԻՆ ճեպընթացը գիծէն դուրս ելաւ Ֆուլտայի կայարանին մօտ: Վայրաշարժը, թղթատար վակոն մը եւ ճամբորդի երկու վակոններ գետին տապալեցան: Վարիչը, մեքենագէտը եւ ճամբորդ կին մը ծանրապէս վիրաւորուեցան: Ճամբորդ մը անհետացաւ. կը կարծուի որ տապալած վակոններուն տակ մնացած է:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ օդանաւորդուհի Մարիզ Պաստիէ երէկ առաւօտ ժամը 7.22ին Պուրժէի կայարանէն ճամբայ ելաւ՝ կոտրելու համար տեւողութեան կնոջական մրցանիշը, որ կը պատկանի ամերիկացի օդանաւորդուհիի մը՝ 25 ժամով: Օրիորդը ժամը 8.15ին ցամաք իջաւ, մեքենային մէջ խանգարում նշմարելով: Այսօր կրկին պիտի փորձէ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ԱՆՄԻՏ ՈՃԻՐԸ

ԵՐԿՈՒ ՈՍՏԻԿԱՆ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՀՈԳԻ ՎԻՐԱՒՈՐԵԼԷ ԵՏՔ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

Լա Ռոշէլէն կը հեռագրեն մայիս 23 թուականով.

Երէկ իրիկուն, Փլաս տ'Արմի մէկ Սինէմային մէջ, միջնարարէն յետոյ երբ հանդիսականները սրահ կը վերադառնային, կարգապահութեան հսկող ոստիկանը խնդրեց ծխող հանդիսականէ մը որ նետէ սիկարէթը:

Այդ հանդիսականն էր Ժան անուն երիտասարդ մը, որ ծանօթ էր «Ամերիկացի» անունով: Ժան նախատական պատասխան տուաւ ոստիկանին, որ խնդրեց անկէ սրահէն դուրս ելլել՝ նրբանցքին մէջ ճշդելու համար անոր ինքնութիւնը:

«Ամերիկացի»ն մերժեց ցոյց տալ իր ինքնութեան թուղթերը եւ ոստիկան Ֆէրրոն ուզեց ոստիկանատուն տանիլ զայն: Ուրիշ ոստիկան մը, Պիրար, 32 տարեկան, որ քաղաքային հագուստով ներկայ էր սրահին մէջ, ուզեց օգնել իր պաշտօնակցին: Այդ պահուն տեսաւ որ ոստիկանին ետեւ կանգնած էր ուրիշ մէկը՝ ձեռքը ատրճանակ բռնած: Այս մարդը Հայ մըն էր, Ալեքսան Միքայէլեան, 26 տարեկան, ինքնաշարժի վարիչ:

Ոստիկանը ճիչ մը արձակեց՝ զգուշացնելու համար իր պաշտօնակիցը եւ Հայուն վրայ նետուեցաւ: Սակայն Միքայէլեան արդէն ժամանակ ունեցած էր ատրճանակը պարպելու, վիրաւորելով ոստիկան Ֆէրրոնը աջ այտէն, քիթին մօտ եւ ձախ ազդրէն: Ուրիշ երկու գնդակներ հանդիպեցան 18 տարեկան հանդիսականի մը վրայ՝ Ռոպէր-Ժորժ Մինեօ, Պորտոյի բանուոր մը, որ վիրաւորուեցաւ ձախ ձեռքէն եւ աջ ազդրէն: Այդ պահուն առաջ եկած խուճապէն օգտուելով, Միքայէլեան ատրճանակին մէջ նոր գնդակներ լեցնելով մէկտեղ, ուղղուեցաւ դէպի Վուլիէ փողոցի մէկ հանրատունը, ուր կ'աշխատէր իր բարեկամուհին իբրեւ լուացարարուհի: Բայց տեսնելով որ դրան սեմին վրայ կը գտնուէր հանրատան տիրուհին տիկ. Լ. Լիւմալէ, զոր կ'ատէր, Միքայէլեան յարձակեցաւ անոր վրայ, ատրճանակը ձեռքը: Ոստիկան Պիրար ուզեց անոր ճամբան կտրել, սակայն Հայը կրակ բացաւ անոր վրայ: Գնդակը վրիպեցաւ, բայց յաջողեցաւ չորս գնդակ արձակել Տիկ. Լիւմալէի վրայ, որ ծանրապէս վիրաւորուեցաւ փորէն եւ ձախ ուսէն:

Այս աղմուկները լսելով, թաղին ոստիկանը կէնտէ օգնութեան փութաց, սակայն Միքայէլեան զայն ալ գետին գլորեց գնդակով մը, որ աջ ազդրէն մտնելով ձախին մէջ մնաց:

Ոստիկան Պիրար ատրճանակը ուղղեց Միքայէլեանի վրայ, որ կարծելով թէ այլեւս կորսուած է, գնդակ մըն ալ ուղեղին պարպեց եւ դիտապաստ գետին ինկաւ:

Երկու ոստիկանները հիւանդանոց փոխադրուեցան: Իրենց վիճակը ոեւէ մտահոգութիւն չի պատճառեր: Մինեօի վէրքն ալ թեթեւ է: Գալով Տիկ. Լիւմալէի, վիճակը շատ ծանր է եւ կը դարմանուի մասնաւոր բուժարանի մը մէջ:

Կեսարիոյ որբերը

Կեսարիայէն 15 Մայիս թուականով Պոլսոյ թերթերուն կը գրեն թէ Պատրիարքարանի հեռագրին համաձայն, Խնամատարութիւնը Առաջնորդարանին մէջ կը պատրաստէ ղրկուելիք որբերուն ցուցակը: 15 - 20 որբեր պիտի աւելնան իբր մնացորդներ, անոնք ալ Պոլիս պիտի ղրկուին, որբանոցը բոլորովին փակելու համար: Կը մնայ անկելանոցի եւ հիւանդանոցի բաժիններուն մէջ մնացած 20 - 30 դժբախտներուն հոգացման խնդիրը: Ի՞նչ պիտի ըլլան անոնք, ահա միակ մտածումը առաջն. փոխանորդին եւ Խնամատարութեան:

Զորս հիւանդներու ճամբու անցագրերու պատրաստութեան պիտի սկսուի այս օրեր: Ասոնք Ազգ. Հիւանդանոց պիտի ղրկուին:

Պարտքերու խնդրին շուրջ

Ինչպէս գրեցինք երէկ, Գերմանիոյ երկրորդ պատուիրակ Ֆէօկլէր հրաժարեցաւ: Անմիջապէս իրեն յաջորդ նշանակուեցաւ Քասթլ: Վերջին օրերս Շախթի եւ Ֆէօկլէրի միջեւ տարակարծութիւնները շեշտուած էին: Ֆէօկլէր կը գործէր մեծ գործարանատէրերու եւ հանքատէրերու անունով: Արդէն 15 օր առաջ բացարձակապէս յայտարարած էր թէ չընդունիր որ Գերմանիա 37 տարիէն աւելի վճարում ընէ, մինչ տոքթ. Շախթ, կարգ մը վերապահումներով, կ'ընդունէր 59 տարուան կարգադրութիւն մը: Տոքթ. Ֆէօկլէրի յաջորդը Քասթլ՝ նոյնպէս մեծ գործարանատէրերու ազդեցութեան ենթարկուած է:

Գերմանիոյ նախարարական խորհուրդը իր առջի օրուան արտակարգ նիստին մէջ երկարօրէն զբաղեցաւ Օուըն Եընկի ներկայացուցած նոր առաջարկներով: Գերման կառավարութիւնը այն կարծիքն ունի թէ դաշնակիցներու նոր առաջարկները Տօուըսի ծրագրէն աւելի գէշ պայմաններ կը պարունակեն, հետեւաբար եւ անիմաստ կը նկատեն ընդունիլ ուրիշ կարգադրութիւն մը, որ կը զրկէ զինք Տօուըսի ծրագրին տուած պաշտպանութենէն: Միւս կողմէ գերման կառավարութիւնը ամէն ջանք կ'ընէ՝ բաց դուռ մը պահելու համար, որպէսզի չսմբաստանուի թէ իր անխոհեմ ընթացքով ջուրը ձգեց Փարիզի ժողովը:

Գերման դահլիճը պաշտօնական զեկոյցով մը կը հերքէ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԿԱՐԴԵ՞ՆՔ ԹԷ ԿՐՏԵՆՔ

II

Պատմեցինք երկու վարդապետներու սիրային ելոյթները:

Ցանցանքը անշուշտ վարդապետներունը չէ. այլ այն վարդապետութեանը, որ անոնց պարտադրեր է զարտուղի, հակամարդկային ճամբայ մը:

«Մարդը, ըսեր է հնօրեայ փիլիսոփայ մը, քաղաքական կենդանի մըն է»: Այսօրուան փիլիսոփան կ'ըսէ, «մարդը ամէն բանէ առաջ, բնական կենդանի մըն է», որ դատապարտուած է քալելու բնութեան եւ իր բնաւորութեան ճամբէն: Ու նոյնիսկ արքեպիսկոպոս ու կաթողիկոս ըլլայ, չի դադրիր մնալէ ինչ որ է:

Ֆրէօյտ իրաւունք ունի, երբ մարդկային բոլոր արարքներուն ծագումը կը փնտռէ տափական թաքուն մղումներու մէջ, երբ առօրեայ կեանքի արտայայտութիւններուն, խօսքին ու գիրին, գործին ու երազին ու բոլոր մտածումներուն եւ զգացումներուն խորը կը գտնէ արգիլուած պտուղին կարօտը...:

Յիսուս որ մարդկութեան քիթին խնդալու իր սուրբ ու նուրբ եղանակներն ունէր, թափանցեր էր այս գաղտնիքին ու Պուտտայէն յետոյ, բայց Ֆրէօյտէն շատ առաջ, իր յատուկ ոճով ըսեր էր.—Աստուած (իմա կեանքը) սէր է...:

Այո՛, մարդը ծնած է սիրելու համար, եթէ ո՛չ ուրիշը, գոնէ ինքզինքը (հարցուցէք Սէն-Միշէլի մեր տղոց) ու կը սիրէ իր ըմբռնած եղանակով, որ կրնայ զզուելի կամ հաճելի թուիլ: Ճաշակի խնդիր է ու ճաշակը անվիճելի է:

Բայց Յիսուս, երբիր հետեւորդներուն կը հրամայէր «սիրել զմիմեանս», մտքէն չէր անցըներ թէ՝ մարդիկ իր խօսքերը բացատրելու համար, պիտի դիմէին իրենց ախորժակին...

Ու մարդուն ախորժակը տրամաբանութիւն չի վերցներ:

Ու մարդը մօրուք ձգելով ու վեղար կրելով, ոսկորի չի փոխուիր, ո՛չ ալ պարկ մը յարդի:

Ու սէրը՝ միս է, հայու պէս ըմբոստ:

Ու վարդապետները, ինծի ու քեզի պէս, մսակոյտ մը կը պտտցնեն իրենց վեղարներուն տակ:

Ու մսակոյտը կոյր չէ. կը դիտէ...

Իսկ այն որ «ուխտ» մը բեռցուցեր է վարդապետներուն վրայ, մոռցեր է փորել անոնց աչքերը:

Եւ կամ հետեւելով Յիսուսի առածին, «հանէ աչքդ որ քեզ կը գայթակղեցնէ», կտրել զգայարանքը, որ կը ծառայէ իբր գործիք գայթակղութեան...

ԽԱՐՏՈՑ

ՆՈՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ՄԷՋ

Պոլսէն Մայիս 23 թուականով կը հեռագրեն թէ Անատոլուի մէջ նոր երկրաշարժ մը պատահած է:

Մասնաւորապէս վնասուած են Շապին Գարահիսարն ու Սուշէհիրը: 53 հոգի խեղդուած են եւ 45 հոգի վիրաւորուած: Ութ տուն փլած է:

ՆՈՐԸՆՏԻՐ ակադեմական Լուի Մատլէնի պաշտօնական ընդունելութիւնը կատարուեցաւ առջի օր: Հանրի Պորտօ կարդաց ընդունելութեան ճառը, իսկ Լուի Մատլէն իր նախորդին՝ Րոշէր տը Ֆլէրի դրուատականը:

30-40,000 ԲԵԿՈՐՆԵՐ
ԲԱԽՏԱԻՈՐՆԵՐՈՒՆ ՈՒՂՂԱԾ ԵՆ ԻՐԵՆՑ ԱՉՔԵՐԸ...

Ամէն օր մահամերձներու աղիողորմ ճիչեր կը հասնին Անատոլուի խորերէն։ Ցեղ մը տասնեակ Հայեր կը մորթուին օր ցերեկով, անկիւն մը՝ հայ աղջիկներ կը բռնաբարուին խենէշներու կողմէ, վերջապէս անօթութեան, թշուառութեան, ձուլումի ու կորուստի լուրեր կ'արձանագրուին մամուլին մէջ։ Ընթերցողը կը կարդայ ու կ'անցնի։ Բեկորները՝ կը մնան անտէր ու անճար, մինակ իրենց գալարումներուն հետ։ Իսկ մենք՝ մեր համբաւաւոր անտարբերութեան մէջ։

Այսօր քանի մը խլեակներ Սեբաստիայէն, վաղը հատու կտոր փախստականներ Խարբերդ-Բալուէն, ու շարունակաբար կուգան եւ պիտի գան անոնք որ քանի մը դրուշ ունին եւ կամ հեռաւոր սուրբ մը օտարութեան մէջ...։ Հապա՞ չունեցողները...։ Ո՞վ պիտի հետաքրքրուի այդպիսիներու ճակատագրով։

Երէկ, երբ հոն էի ու կ'ապրէի անոնց հետ, կը տեսնէի ու կ'իմանայի սրտաճմլիկ կանչերը մահամերձ դժբախտներու, կը մխիթարուէի մասամբ, ես ինքս ալ ուժնած ըլլալով ցաւերը անոնց...։ Բանաւանդ անտեղեակ արտաքին աշխարհի քար անտարբերութեան, կը խորհէի թէ լուր չունին որ օգնութեան փութան։

Իսկ այսօր, երբ ազատ երկիր մը կը գտնուիմ, եւ ամիսներէ վերջ կը ծանօթանամ արտասահմանի ազգային մարմիններու մեղապարտ անհոգութեան, սիրտս կ'արիւնի ի տես ցոյց տրուած անտարբերութեան։

Անոնք՝ Անատոլուի փլատակներու վրայ սգացող հայրենակիցները, երբ այսօր աշխարհասփիւռ մատնուած՝ բնաջնջուելու սպառնալիքին կամ երկրէն արտաքսուելու հարկադրանքին տակ իրենց աչքերը յառած են՝ արտասահմանի հայրենակիցներու օժանդակութեան, մենք հոս վէճ ու կռուի բռնուած ենք իրարու դէմ, եւ անոնց խղճահարելու թոյլ կու տանք որ հազարաւոր բեկորներ [illegible]քանան Անատոլուի մէջ։

Աչք մը պտտցուցէք արտասահմանի հայ թերթերու վերջին ամիսներու հրատարակութեանց վրայ եւ ինքնին գաղափար մը պիտի կազմէք տիրող հոգեբանութեան մասին։ Քանի՞ թերթեր հետաքրքրուեցան եւ դեռ կը շահագրգռուին գաւառահայով։

Պզտիկ քննութիւն մը ցոյց կու տայ որ ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ Դաշնակցական մամուլը կը գտնուի առաջին գծին վրայ։ Իսկ միւսնե՞րը — աւելի [illegible]նսական! Հարցերով զբաղուած են [illegible] եւ ժամանակ չունին «գաւառացի»ներու ճակատագրով զբաղելու։ Այնքան որ խորթ կը հնչէ այդ անունը, անոնց ականջներուն։

Սուրիոյ մէջ սպաննուած ուսուցիչի մը սովորական դէպքը առատ նիւթ հայթայթեց կարգ մը թերթերու եւ ամիսներ շարունակ սգահանդէսներ, բողոքի ցոյցեր, սպառնալիքներ, խմբագրականներ ու թղթակցութիւններ յաջորդեցին իրարու։ Անշուշտ ամէն հայ խորապէս կը ցաւի հայ երիտասարդի մը սպանութեան եւ կորուստին համար։ Ինչո՞ւ նոյն շահագրգռութիւնը ցոյց տրուիր հազարաւոր բեկորներու հանդէպ։ Անհատ հայրենակիցի մը սպանութեան առթիւ աշխարհ իբր անցընող եւ քառասուն հազար հայ բեկորներու հաւաքական բնաջնջումին առջեւ արձանային լռութիւն պահող կարգ մը հայ թերթերու խմբագիրները կը հաճի՞ն պատասխանել թէ ի՞նչ առաւելութիւններ ունի Սուրիոյ մէջ սպաննուած երիտասարդ մը Տիգրանակերտի մէջ ջարդուած կամ Խարբերդի մէջ դաշունահարուած հայրենակիցներու կորուստէն։

Անհատ մը կը սպաննուի, անյայտ ձեռքերու կողմէ եւ ամիսներ շանթ ու կայծակ կը թափուի անյայտ սպանիչի գլխուն — իսկ անդին 40,000 հայրենակիցներ կը չարչարուին ու կը խաչուին յայտնի մարդոց կողմէ եւ լռութիւն կը պահուի, անոնց հաւաքական գոյութիւնը ուրանալու չափ քարսրտութեամբ։

Այլեւս խօսքը ընթերցող հասարակութեանն է. ան է որ պիտի քննէ ու հասկնայ մամուլի արժէքն ու զայն վարողներու արժանիքը եւ ան է որ պիտի դատէ ու դատապարտէ հանրային կարծիքը վարելու կոչուած կարգ մը հրապարակագիրներու այս մեղապարտ ընթացքը։

Չէինք կարծեր որ գաւառահայութեան փրկութեան ամենանուիրական պարտականութեան մէջ իսկ մամուլը պառակտուած պիտի մնար, բայց այդպէս է իրականութիւնը։

Ներկայիս Կեսարիոյ որբերը փրկելու գովելի շարժումը ծայր տուած է արտասահմանի մէջ։ Այդ սփոփարար եւ ուրախալի շահագրգռութիւնը գոհունակութեամբ արձանագրելէ վերջ, կ'ուզէինք հանրային կարծիքը լուսաբանել սխալ հասկացողութեան մը շուրջ եւ այդ առթիւ քանի մը ծանօթութիւններ տալ սկսուած ձեռնարկի կարեւորութեան մասին։

Քանիցս առիթ ունեցած ենք խօսելու գաւառահայութեան սպառնացող վտանգներու շուրջ։ Այլեւս ընդունուած իրողութիւն մըն է որ Անատոլուի խորերը հոս ու հոն ցրուած հայրենակիցներու պատկառելի թիւ մը — օրհասական գալարումներով — ազատագրուելու — կամ մշտնջենապէս կորսուելու դատապարտուած է. նոյնպէս բացայայտօրէն ճշդուած է թէ բացի Կեսարիայէն, ուրիշ ոչ մէկ շրջանի մէջ ազգային մարմիններ — վարժարան կամ եկեղեցի գոյութիւն ունի։ Հետեւաբար Կեսարիան ընդհանուր գաւառահայութեան փրկութեան ճամբան է։ Անատոլուի հայութիւնը զրկուած ազգային մարմիններէ եւ նիւթական ու բարոյական ամէն միջոցներէ, աչքերը յառած է Կեսարիա, եւ դարման մը կը սպասէ իր ծով ցաւերուն։

Կեսարիան կրնայ օգնել ներգաղթը կազմակերպելու, եթէ նիւթական միջոցներ տրամադրուին։

Վերջին վիճակագրութեան մը համաձայն, 35 հազարէ աւելի Հայեր եւ 10,000 աւելի թրքացած հայրենակիցներ ունինք Անատոլուի զանազան կողմերը, Վանէն մինչեւ Ատանա։

Պարագաներու դժբախտ բերումով, ներկայիս եթէ կարող չենք Թուրք հարեմներու մէջ արգելափակուածներու ճակատագրով զբաղելու, գոնէ աշխատինք նորեր չաւելցնել եղածներուն վրայ։

Անատոլուի հայութիւնը ապահով շրջաններ փոխադրելու համար անհրաժեշտ է.

1.— Համագործակցական մարմին մը կազմել եւ պաշտօն տալ անոր զբաղիլ գաղթականներու տեղափոխման եւ տեղաւորման աշխատանքներով, առանց հայրենակցական խտրութեան։

2.— Ամէն կերպ օգնել Կեսարիոյ կայանին, նախ՝ չյուսահատեցնելու համար գաւառահայը, յետոյ չխափանել անգքի միակ ճամբան։ Ուրիշ ոչ մէկ շրջան, նոյնիսկ Պոլսոյ Պատրիարքարանը ի վիճակի են դրական գործ տեսնել՝ առանց Կեսարիոյ փոխանորդի գործօն մասնակցութեան։ Գաւառահայը տարիներու ընթացքին այնքա՜ն յուսախաբ եղած է հեռաւոր սուրբերէն որ միակ փրկութիւնը կը փնտռէ գիւղի տէրտէրին պաշտպանութեան եւ ներկայութեան մէջ։

3.— Դրամական առաքումները կատարել Պոլսոյ Քաղաքական Ժողովի խողովակով խնամատարական մարմնի մը, եւ զայն դնել Պատրիարքարանի հովանաւորութեան տակ, արտօնելով վճարել այնքան որքան որ կամ գաղթական ճամբայ կը հանուի։

4.— Կեսարիոյ որբերու (100-120) տեղափոխութեամբ վերջացած չնկատել գաւառի որբահաւաքման գործը։ Ընդհակառակն, Կեսարիա հասած որբերը կայարանի ճամբորդներ էն, շոգեկառքը չմեկնած նորեր պիտի գան կարգի սպասելու, աւելի շատ եւ աւելի թշուառ վիճակի մէջ։

5.— Կեսարիոյ որբերու մասին սկսուած շարժումը չսահմանափակել թիւերու մէջ։ Անատոլուն որբերու անսպառ հանքեր ունի — հաւաքեցէք որքան որ կրնաք, մինչեւ որ գաւառը մնայ առանց Հայու եւ Կեսարիան ալ առանց որբերու։

Վերջապէս ուժ տալ Կեսարիոյ պատսպարանին եւ որբերու փոխադրութեան նուիրական աշխատանքներուն, միաժամանակ տեղափոխելով Կեսարիա հասած գաղթականները — որոնք զուրկ են նիւթական ամէն միջոցներէ։

Անատոլուի խորերը մահուան սպառնալիքի տակ ապրող մեր հայրենակիցները օգնութեան կարօտ անպաշտպան Հայեր են եւ կը սպասեն հաւաքական աջակցութեան մը։ Մօտիկ ապագան պիտի գայ ցոյց տալ մեզ թէ ո՞վ է իսկական Հայը եւ մենք առիթ պիտի ունենանք ճանչնալ, սրտով եւ արիւնով Հայերը, ու անունով միայն Հայ ճանչցուած, հայ թուրքերը։

Փորձութեան նոր շրջան մըն է որ կ'անցնենք։

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԹԻՒԵՐ

Ինչպէս ճարտարարուեստի զանազան ճիւղերու, նոյնպէս օդանաւերու շինութեան մէջ ալ, Ամերիկա է դարձեալ որ կը խլէ առաջնութիւնը։ 1928ի ընթացքին, Ամերիկայի մէջ շինուած են 5հազար օդանաւեր։ Պատերազմէն առաջ, օդանաւային շինութիւնները դեռ չէին ստացած ներկայի կարեւորութիւնը։ Ոչ-զինուորական օդանաւերու ճարտարարուեստին մէջ, հազիւ տրուած էր 5 միլիոն տոլարի դրամագլուխ իսկ այսօր, այդ դրամագլուխը բարձրացած է քանի մը հարիւր միլիոնի։

Դեռ 7 տարի առաջ այդ գործին մէջ կ'աշխատէին ընդամէնը 7 հազար բանուորներ։

1928ին շինուած 5000 օդանաւերէն 3800ը յատկացուած են առեւտրական փոխադրութեանց։ Ամերիկեան օդանաւերու արտածումը դեռ չէ զարգացած. բայց արդէն զգալի յառաջդիմութիւն մը կը նշմարուի 1927ի վրայ։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ՄԷՋ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն)

Ուղարկում եմ անցորդի մը մասնաւոր նամակին պատճէնը.

— Քսան օր սրանից առաջ, մէկ նախկին Դաշնակցականի հետ անցայ Զանգեզուրի շրջանը։ Առանձին ուշադրութիւն դարձրինք սովետական հիմնարկութիւնների վրայ եւ որոշ չափով ծանօթացանք նրանց գործերի հետ։

Ահա մեր աշխատանքների արդիւնքը.—

Կառավարութիւնը ամենուրեք մեծ տուրքեր է դրել գիւղացիութեան վրայ, որոնք իրենց ստացուածքի 100ին 75ը ծախել են պետական տուրքերը վճարելու եւ միաժամանակ իրենց գոյութիւնը պահելու համար։

Դպրոցներից վռնտւում են միջակ տնտեսութիւն ունեցող գիւղացիների զաւակները։ Ընտրելու իրաւունքից զրկուած են մօտ 10,000 հոգի։ Տրոցկու կողմնակիցները օրը օրին շատանում են։ Զանգեզուրում շատ յաճախ խօսւում է, որ Տրոցկու հեռանալուց յետոյ, Վորոշիլովին առաջարկել են ներկայացնել զինուորական բոլոր գործերը եւ ընդունել ուրիշ պաշտօն, սակայն Վորոշիլովը շատ կոպիտ պատասխանել է, որ ինքը որեւէ նոր գործ չի ցանկանում ընդունել եւ իր գործերն էլ միայն կարմիր բանակի կողմից ընտրուած մարդուն կը յանձնի։

Տնտեսական վիճակը բոլոր շրջաններում էլ վատ է։ Մասնաւոր վաճառականներին բոլորովին ապրանք չեն բաց թողնում, նոյնիսկ իրենց կոոպերատիվների պահանջները չեն կարողանում բաւարարել։

Ղափանի հանքերում աշխատող բանւորները շատ վատ պայմանների մէջ կ'ապրին. վեց ամսից աւել է ռոճիկ չեն ստացել։ Ապրուստը բաւական սուղ է։ Շաքարի ֆունտը 1 ռ. 20 կ., ցորենի փութը 28 ռ., բրինձը 14 ռ., չիթը մեդրը 1 ռ. 30 կ. այն էլ հասարակ տեսակի։

Կառավարութիւնը մատերի արանքով է նայում գիւղացիների վրայ եւ որ եւ է շօշափելի օգնութիւն ցոյց չէ տալիս։ Բոլոր շրջաններում էլ գիւղացիները չեն կարողանում հաշտուել սովետական իշխանութեան հետ։ Միշտ էլ երբ իրենց մէջ նոր մարդ է երեւում, մեծ հետաքրքրութեամբ սկսում են հարց ու փորձ անել, ասելով «Նոր խաբար չկա՞յ էն՝ կողմերից»։ (Ուզում են ասել դրսի աշխարհից)։ Բացի դրանից, անչափ հետաքրքրւում են արտասահմանեան թերթերով եւ խնդրում են միշտ իրենց տալ կարդալու։

Գերասիմի փախուստից յետոյ, Ղափանի շրջանի կոմիսար Սեդրակը, իր միլիցիոնէրներով մինչեւ Մեղրի փընտռելու էր դուրս եկել Գերասիմին, բայց դատարկաձեռն վերադարձել է։ Գերասիմի փախուստը շատ վատ է անդրադարձել Ղափանի բոլշեւիկ ղեկավարների վրայ։ Վերջիններս ամէն խստութիւն ձեռք են առել կասկածելի եւ Գերասիմի փախուստին իրազեկ մարդիկ ճարելու։

Այդ հողի վրայ շատ շատերին ձերբակալել են։ Մեզ վրայ էլ կասկածեցին, բայց յաջողւեցաւ անցնել ուրիշ շրջան։

Դեռ այժմ այսքանը, միւս անգամ աւելի երկար կը գրեմ։

Բացի այս նամակից, մի ուրիշ աղբիւրից էլ իմացանք, որ Ղափանի հայ բոլշեւիկները մի շարք անմեղ մարդկանց ձերբակալել են, պատճառաբանելով որ նրանք Գերասիմի փախուստը իմացել են, բայց իրենց չեն յայտնել։

Բ. Մ.

ՊԱՐՋԵԼՈՆԱՅԻ միջազգային ցուցահանդէսը մեծ յաջողութիւն ձեռք կը բերէ։ Աշխարհի բոլոր կողմերէն հազարաւորներ Սպանիա կ'երթան՝ ցուցահանդէսը տեսնելու համար։

ՈՒՆԵՒՈՐ ԱՅԼ ԱՆՃԱՐ ԳԱՂՈՒԹԸ

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱ (Սեփ. Թղթ.)— Անցեալ անգամ ներկայացուցի այս հեռաւոր գաղութին հանրային հաստատութիւններն ու հարստութիւնները։

Ջուղայի կրթական հաստատութիւնները անցեալին մէջ, շնորհի բարեխիղճ նուիրուած առաջնորդներու,— ինչպէս Խորէն վարդապետ, Սահակ եպիսկ.,— բաւական ուշագրաւ գործեր կատարուած էն։ Այսօր անոր կրթական եւ հանրային հիմնարկութիւնները շատ եւ շատ ետ մնացած են պարսկահայ միւս շրջաններու կրթական հիմնարկութիւններէն։ Նոյնիսկ դպրոցը պարտքի տակ է մօտ 12,000 թուման։

Աւելորդ է խօսիլ գաղութներու կրթական գործի մասին, որովհետեւ 40 գիւղ ունեցող Փէրիան եւ Չհարմալ շրջաններուն մէջ 11 Տէր Թովիկեան դպրոցներ կան, խեղճ ու կրակ վիճակի մէջ։

Թեմին բոլոր գործերը կը վարէ Ջուղայի համայնական խորհուրդը, որ թէեւ ընտրուած է սոսկ Ջուղացիներէ, բայց թեմական խորհուրդի դերը կը կատարէ անպատասխանատու կերպով։

Ջուղայի թեմէն Սուլթանապատ, Համատան, Քիրմանշահ, Թէհրան, Շիրազ եւ Մալայիր (Տովլաթապատ) քաղաքները առանց իրարու հետ կապ ունենալու, բոլորն ալ առանձին կը վարեն ազգային կրթական գործերը։ Նոյնիսկ Փէրիա եւ Չարմահալ շրջանները, որ Ջուղայի կողքին կը գտնուին, իրենց ներկայացուցիչը, կամքի արտայայտիչը չունին Ջուղայի համայնական խորհուրդին մէջ։ Միայն Հնդկաստանէն նշանակուի Ջուղայաբնակ 3-4 քահանաներ կը մասնակցին իբրեւ հնդ. հպատակներ առաջնորդին։ Այդպիսով շրջանները կը կառավարուին ինքնուրոյն, որով Ջուղայի համայնական խորհուրդին գործունէութիւնը կը սահմանափակուի ինքն իր մէջ։

Ջուղայի առաջնորդական աթոռը մօտ 3 տարի թափուր մնալէ յետոյ, 1926ին կը հասնի նշանակուած Մեսրոպ եպիսկոպոս Մագիստրոսը, Թիֆլիսի երբեմնի առաջնորդը, որուն վրայ մեծ յոյսեր դրուած էին։ Կը թուէր թէ անոր «երկաթէ բազուկներուն» տակ վերջ պիտի գտնէին այս դժբախտ շրջանի բոլոր անկարգութիւնները։ Կը յուսայինք թէ զեղծումներ, քմահաճոյքներ եւ այլ բազմատեսակ այլանդակութիւններ պիտի վերնային աստիճանաբար եւ պիտի փրկուէր Ջուղան, մասնաւորապէս գիւղացին, որ շնչահեղձ եղած է։ Նկատի առնելով կանոնաւոր եկամուտները, նպաստաւոր հանգամանքները, Ջուղան կրնար ունենալ ազգային միջնակարգ վարժարան մը եւ դեռ աւելին։ Թաւրիզի կրթական հիմնարկութիւնները որեւէ հաստատուն եկամուտ չունենալով հանդերձ, ցարդ անընդհատ ու կանոնաւոր պահեր են իրենց գոյութիւնը։

Յաճախ առաջնորդը բացի ներկայացումները քաջալերելէ՝ տունները մահ գալով պիտաճէն մասով մը լրացուցած է եւ յաճախ ուսուցիչները, հակառակ իրենց աննախանձելի նիւթական վիճակին՝ տարուան վերջը սիրայօժար հրաժարած են ռոճիկներու մէկ մասէն եւ այս պայմաններուն մէջ Թաւրիզի միջնակարգ կեդրոնական դպրոցը ուսուցիչներ եւ դասագրքեր կը հայթայթէ ամբողջ պարսկահայութեան։

Սուլթանապատը, որ Ջուղայի թեմին կը պատկանի եւ հանգանակութիւններով դպրոց կը պահէ 50 անգլիական ոսկի կը փոխադրէ արտասահման, բնագիտութեան, մարդակազմութեան, մանկապարտէզի ձեռնարկներ եւ նիւթեր բերել տալու, մինչդեռ Ջուղայ այդ եւ նման բաները միտքէն իսկ չէ անցուցած։ Հոգաբարձութեան անդամներէն ոմանք իրենց ծանօթ տգէտ տիրացուները դպրոցներու մէջ կը տեղաւորեն դարձնելով զայն անկելանոց։ Քանի մը հարուստներ բոլորովին անտարբեր են եւ իրենց զաւակները կը ղրկեն Լոնտոնի դպրոցները, միջին դասակարգէն ոմանք կ'ուղարկեն Հնդկաստան, իսկ մնացածը, որ հարիւրին 95ը կը կազմէ, թողուած են բախտին։

Երբ Ջուղայի դպրոցները այդ վիճակի մէջ են, ինչպէ՞ս կարելի է պասսել որ հոգ տարուի շրջանի 40 գիւղերու կրթական գործին։

Հայ իրականութեան մէջ որեւէ շրջանի յետամնաց գիւղացիութիւնը իր նիստ ու կացով, արտաքին երեւոյթով, տարազով եւ յարաբերութիւններով այնքան յետ մնացած չէ, որ այս դժբախտ շրջանի ժողովուրդը։ Տղամարդիկ կարելի չէ զանազանել պարսիկ գիւղացիներէն։ Վերջինները մաքրութեամբ եւ ուրիշ շատ բաներով թերեւս աւելի բարձր են։

Յ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՏԱՆ ՎԱՐՁՔԵՐՈՒ ՎՐԱՅ ՆՈՐ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ

Ֆրանսայի Երեսփ. ժողովին վերաբացման առթիւ, օրակարգի առաջին նիւթերէն մէկը պիտի ըլլայ տան վարձքերու վրայ նոր օրէնքը։ Օրինագիծը մշակելու համար կազմուած յանձնախումբը որդեգրած է հետեւեալ առաջարկները։ 1934 յուլիս 1ին պիտի վերջանայ երկարաձգման պայմանաժամը այն վարձքերուն, որոնք 1914ին, Փարիզի մէջ չէին անցներ տարեկան 6000ը։ Իսկ պայմանաժամերը այն վարձքերուն որոնք 1914ին կը ներկայացնէին հետեւեալ գումարները՝ 3000, 2000, 1000 եւ 500,— կ'աւարտին յաջորդաբար 1 յուլիս 1935-36-37 38ին։

Գալով ուրիշ քաղաքներու, որոնց բնակչութիւնը կը հասնի 100,000ի, 1934ի պայմանաժամը կը կիրարկուի նախապատերազմեան 4000 ֆրանքնոց վարձքերուն. մնացեալ պայմանաժամերը կը համեմատեն 2 հազար, հազար, եւ 5 հարիւր ֆրի վարձքերուն։

Իսկ վարձքերու յաւելման համար, նոր օրինագիծը կը նախատեսէ 100ին 150 յաւելում մը նախապատերազմեան վարձքին վրայ՝ 1 Յուլիս 1929էն, 1 Յուլիս 1931 եւ տարեկան 100ին 15 յաջորդական յաւելում մը, այն թուականէն սկսեալ մինչեւ 1939 կալուածատէրերուն արգիլուած է պայմանաժամը լրանալուն՝ 1914ի վարձքերուն վրայ պահանջել հարիւրին 300 յաւելումներ։

Նոր օրինագիծին մէջ, մասնաւորաբար շեշտուած է, որ տանտէրերու իբր փոխարժէք վարձքին վրայ բարդուած գինը չպիտի անցնի 1914ի վարձքերուն հարիւրին 30ը, իսկ ջեռուցումի եւ վերելակի ծախքերը պիտի գանձուին առանձին։

Վարձքերու վրայ այս նոր օրինագիծը ստիպողականութեան կարգով դրուած է Երեսփ. ժողովին սեղանին վրայ, որպէսզի յառաջիկայ յուլիս 1էն առաջ կարելի ըլլայ քուէարկել ու կիրարկել։

ԿԱՐԵՒՈՐ ՁԵԿՈՅՑ ՓԱՐԻԶԻ ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺ.Ի ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

...Փարիզու Սամուէլ-Մուրատ... վարժարանի տեսչութիւնը ...կարեւոր կը համարի հետեւեալ ...հրատարակելու՝ ի գի... ...մեր այն ազգանոց՝ ո... ազգիս բարեբար հանդի... ...համար՝ կը փափաքին ...ողղեգրել վարժարանիս ...

Փարիզու Սամուէլ-Մուրատ... վարժարանը, ինչպէս Մխի... ...եան Հայրերու բոլոր վար... ...անները, բացուած ըլլալով ...ազգիս նուիրելու մտքով եւ ...միով քաջառողջ պատանի... ...ունենալով միշտ իբր հիմ... ...կան սկզբունք նախնի ի... ...ուն եւ բարգաւաճ ազգերու ...աբարակութեան հին առածը ...քառողջ միտք յառողջ մարմ... (Mens sana in corpore sano), ...ինդրէ բարեգործ ազգային... ...երէն, որ ֆրանսաբնակ հայ ...անի մը արձանագրել ա..., իբր սան Մուրատեան ...արժարանի, բարեհաճին վերո... ...եալ սանը ներկայացնելու ...վարժարանիս տեսչութեան, որ... ...սա պէտք եղած քննու... ...անցնելով պատանիին ...ր եւ առողջական վիճակը, ...գոյացնէ թէ ան ի կա... ...ութեան է լիովին գոհացնե... ...գպրոցական աշակերտի մը ...պայմանները, առանց ո... ...բարերարը զուր վատնած ...յ իր մարդասիրական լու... ...եւ Մխիթարեան վարդա... ...երը զուր տքնած կ'ըլլան ...ինց առաջադրած նպատակին համար:

Տեսչութիւն

Խմբ. — Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի տեսչութիւնը կը ...դրէ մեզմէ ծանուցանել թէ ...այս զեկոյցի հրատարակութեան ...պատճառ եղած է փարիզի մէջ ...բերարի մը կողմէ ողղեգրուած ...անի մը պարագան: Յիշեալ ...անի առողջական եւ մտային ...վիճակը թոյլատու չըլլալով՝ ...պրոց ընդունուելու, տեսչու... ...ը տեղեկացուցած է բարե... ...ին, որ արդարացի գտնելով ...ած դիտողութիւնը, անոր տեղ ...եգրած է ուրիշ սան մը: ...իրատ»ի եւ «Նոր Լուր»ի փա... ...եան թղթակիցը, որ անձնա... ...էս շահագրգռուած էր այս ...դրով, անճիշդ եւ անար... ...ար տեղեկութիւններ հրա... ...րակած է յիշեալ թերթերուն մէջ:

ՁԱԽՈՂԱԾ

Ամերիկացի օդանաւորդը որ ...պիտի փորձէր մրցանիշը խլել ...կոնութեան՝ Թուրքի պա... ...ին պարենաւորումով, ձախո... ...ած է եւ 6 ժամ Թուրքէ յե... ...ոյ ստիպուած է վար իջնալ: Ներկայիս այդ մրցումին չափա... ...ն է 150 ժամ 46 վայրկեան:

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ԿԵԴՐ. ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ

Պուքրէշէն կը գրեն.—

Պուքրէշի հայկական մատենադարանը, որ տակաւ սկսաւ դառնալ տեսակ մը թանգարանը ամբողջ գաղութին եւ ուր արդէն կազմուելու վրայ է ճոխ հաւաքածոյ մը պատմական եւ գեղարուեստական արժէք ունեցող նիւթերու, կարեւոր նուէրներ ստացաւ վերջերս զանազան հիմնարկութիւններէ եւ անհատներէ:

Ստացուած նուէրներու կարգին կարելի է յիշել.—

Ռումանական քասա Շքօալէլօրի վարչութեան հրատարակութեանց ամբողջական հաւաքածոն՝ որ կը պարունակէ 400ի չափ գրքեր գրական, պատմական, իմաստասիրական, ընկերաբանական եւ մանկավարժական նիւթերու շուրջ:

Նոյն վարչութեան կողմէ պատրաստուած 200ի մօտ *տիպօզիթիֆ*ներ Հայաստանի մասին՝ մոգական լապտերի համար: Ասոնց մէջ կան հայ գրականութեան, արուեստի, ճարտարապետութեան նմոյշներ, ինչպէս նաեւ դէմքեր, տեսարաններ, տիպարներ եւայլն::

Սուչովայի Հայոց Թաղականութիւնը ղրկեց 60ի չափ հատորներ, որոնց մէջ կան Չամչեանի *Պատմութեան*, Ագոնցի *Աշխարհագրութեան*, Ինճիճեանի *Դարապատումի* հաւաքածոները, ինչպէս նաեւ հետեւեալ ձեռագիրները.—

1. *Խորհրդատետր* մը, 1690ին գրուած, Գէորգ դպրի կողմէ:

2. *Մաշտոց* մը գրուած 1550ին Լէմպէրկի մէջ Ներսէս Արճիղընցիի կողմէ:

3. *Ճաշոց* մը՝ գրուած 1313ին, կիլիկիոյ մէջ:

4. *Ճաշոց* մը՝ գրուած 1459ին Աքքերմանի մէջ:

Ուրիշ ձեռագիր մը նուէր ստացուեցաւ կոստանցայէն՝ Պ. Վահրամ Երէցեանէ: Ձեռագիրը անտիպ Թարգմանութիւնն է Յովսեպոսի պատմական մէկ երկին (Պատմութիւն Հրէից)՝ լատիներէնէ հայերենի վերածուած 1750ին Աթանաս եպիսկ.ի կողմէ: Այս Թարգմանութիւնը ցարդ անծանօթ կը մնար հայ բանասիրութեան, եւ բոլորովին տարբեր է Ստեփաննոս Լեհացիի կատարածէն՝ որ Թարգմանութիւնն է Յովսեպոսի մէկ ուրիշ երկին:

Բարեգործականի կեդրոնէն եւս ստացուած է 17 հատոր՝ որոնցմէ մէկ քանին հայագիտական հրատարակութիւններ:

Կարդացէք և Տարածեցէք

ՅԱՌԱՋը

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ՕՏԱՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Սօն Սաաթ կը գրէ թէ կառավարութիւնը, վերջերս շատ մօտէն սկսած է հետաքրքրուիլ օտար եւ փոքրամասնութեանց վարժարաններով, որոնցմէ ոմանք, տեսնելով որ իրենց կրօնական քարոզութեան ծրագիրը գործադրելու կարելիութիւն չըկայ, որոշած են այս տարեշրջանէն վերջ իրենց հաստատութիւնները փակել եւ իրենց երկիրը մեկնիլ: Ասոնց կարգին անգլիական ծանօթ դպրոց մըն ալ կայ եղեր:

Նոյն թերթին համաձայն, հայ դպրոցի մը քննութեան միջոցին, տեսնուած է որ տղաքը մօտակայ եկեղեցին կը տարուին: Այս մասին քննութեան ձեռնարկուած է եւ եթէ այս պարագան ստուգուի, օրինական հետապնդում պիտի կատարուի դպրոցին վարչական մարմնին դէմ:

ԱՊՐՈՒՍՏԻ ՍՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ուսեստեղէնի գիները հետզհետէ աւելի կը բարձրանան. գառնուկի միսը դեռ 110—120 ղրուշի կը ծախուի: Բանջարեղէնները աննախընթաց կերպով սղած են, հակառակ ամրան այս շրջանին: Այսպէս, բակլային օխան 30—35, դդումը 80, ոլոռնը 80, թարմ լուբիան 90—100 եւ կանկարին հատը 10—15 ղրուշի կը ծախուին:

Ատանայի թերթերը կը գրեն թէ բանջարեղէնը խիստ առատ է այնտեղ. բակլային օխան կը ծախուի 100 փարայի, կանկարին հատը 3, հազարը 2, ոլոռնին օխան 20, թարմ սոխը 5, որթատունկի տերեւը 10 եւ պրասը 2 ղրուշի:

«Ազգամ» կը գրէ թէ աշխարհի մէջ տեղ մը չկայ որ երկաթուղիով իրար կապուած երկու քաղաքներու մէջ այսքան մեծ տարբերութիւն գտնուի: Պոլսոյ այս վիճակը բնական բան մը չէ, ու արդիւնքն է անկազմակերպութեան, աւելի ճիշդ՝ թաղապետութեան այս տեսակ գործերու չխառնուելուն:

ԱՆՁՐԵՒ ՈՒ ԵՐԱՇՏ

Առատ անձրեւ տեղացած է միջին Անատոլուի, Իզմիրի, Ատալիոյի, եւ Սեւ ծովու եզերքի նահանգներուն մէջ: Անձրեւները մեծ ուրախութիւն պատճառած են երկրագործներուն որոնք անհամբեր կը սպասէին անոր:

Էսկիշեհիրի մէջ, անձրեւի հետ միասին առատ կարկուտ ալ տեղացած է:

Գոնիայի նահանգին մէջ տիրող երաշտի մասին քննութիւններ կը կատարուին տեղւոյն մէջ: Գոնիայի նահանգային ժողովէն պատուիրակութիւն մը Էնկիւրի պիտի մեկնի, նահանգին իրական կացութիւնը կեդրոնի կառավարութեան բացատրելու համար:

ՄԻԱՅՆ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ

Ամառնային շրջանին, բաց մնացած փոքր սինէմաներուն մէջ գրաւոր մասերը միայն Թուրքերէն պիտի ըլլան: Սեպտեմբերին մեծ սինէմաներն ալ, իրենց վերաբացումէն սկսեալ, միայն Թուրքերէն գրութիւններ պիտի ցուցադրեն:

Ճաշարանները, զբօսարաններն ու նման հաստատութիւններն ալ ստիպմանաբար միայն Թուրքերէն պիտի գրեն իրենց ցուցակներն ու յայտարարութիւնները:

Հ. ՅՈՎՀ. ՋՕՀՐԱՊԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

Յառաջի Մայիս 16ի Թիւին մէջ Հ. Յովհ. Ջօհրապեանի մասին գրած յօդուածիս մէջ կարեւոր կը համարեմ հետեւեալ ուղղումներն ու յաւելումներն ընել.—

Նախ՝ «*Յովսէփոսի ժամանակագրութիւն*»ը պէտք է ըլլայ, «*Եւսեբիոսի ժամանակագրութիւն*».

Երկրորդ՝ Վենետիկի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ փակին արձանագրութեան վերջին տողի «*ուր հանգուցեալս էին*»ը՝ կարդալ՝ «*ուր հանգուցեալն էին*»:

Երրորդ՝ Հ. Ջօհրապեանի ինքնագիր տապանագրին Բ. տողին «*գնաս*» բառը՝ փոխել «*եհաս*»ի, ու կարդալ՝ «*Յայս վայր ինձ եհաս ի պանդխտութեան*»:

Հ. Յ. Ջօհրապեան այդ տապանագրին 10րդ տողէն յետոյ գրած է նախ՝ «*Մտի ընդ հողով այս դամբարանիս*» տողը՝ զոր ապա աւրելով տեղը գրած է՝ «*Եդայ ի ծագըս հանգստարանիս*», զոր հրատարակած եմ:

Հ. Ջօհրապեան իր այդ տապանագրին անմիջապէս ներքեւը նշանակած է՝ *Առածք Արիստոտէլի, ի գրոցն Լաէրտիոսի* վերնագրով հետեւեալ խօսքերը, որոնք նշանակութենէ զուրկ չեն.

«Արմատք գիտութեանց դառինք են, բայց պտուղքն նորա քաղցունք»:

«Նոյն զանազանութիւն է ի մէջ իմաստնոյ եւ տգիտի, որ ինչ ի մէջ կենդանի մարդոյ եւ դիոյ նորին»:

«Բարեկամութիւնն է իբր մի հոգի յերկուս մարմինս բնակեալ»:

«Գիտութիւնն գայ ի զարդ ի յաջողութեան, եւ ի մխիթարութիւն ի ձախողութեան»:

«Փիլիսոփայութիւնն ուսուցանէ առնել կամաւորապէս զայն, զոր այլք առնեն ակամայ»:

ՏՈՔԹ. Վ. ԱՀՐԱՄ Յ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

"ՆԱԽԱՆՁԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ,,

(ՎԷՊ ՓԱՐԻԶԻ ՄԵՐՕՐԵԱՅ ԿԵԱՆՔԷՆ)

Գրեց՝ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

ՏՈՒԼՈՄԻԷՕ, (Սեփ. Թղթ.)— *Կրընոպլը-Լիոն գիծէն, դէպի արեւելք՝ 8 քիլոմեթր հեռու Լա Թուր տիւ Փէնէն՝ բարձունքի մը վրայ հանգչող եւ օդասուն գիւղակ մըն է Տուլօմիէօ: Հայ աշխատաւորը այս վայրն ալ ճանչցած է 1925էն ի վեր, շնորհիւ մետաքսի գործարաններուն, ուր այր թէ կին կ'աշխատին գոհացուցիչ օրականներով, եւ խաղաղ կ'ապրին: Ապրուստը աժան է բաղդատմամբ շրջականերուն հետ եւ ամէն ինչ առատ:*

Կը ստանան միայն «Յառաջ»: Մինչեւ վերջերս ոչ կուսակցութիւն կար, ոչ ալ միութիւն, եւ հայ կեանքը կ'եռար իրենց մէջ: Այժմ կազմուած է Յառաջդիմասէր ինքնազարգացման Միութեան մը ծրագիրը, առաջնորդութեամբ Պ. Կարպիս Շահինեանի: Միութեան նպատակը պիտի ըլլայ փոքրերը ազատել ձուլումէ եւ անոնց սորվեցնել մայրենի բարբառը: Մեր հայրենակիցը, որ ամէնէն առաջ հաստատուած է Տուլօմիէօ, բոլորին համակրանքը կը վայելէ. յաճախ իր շուրջ ժողվելով գաղութը, տաք մթնոլորտ կը ստեղծէ խրախուսելով, եւ հայրենիքի սէրը վառ պահելով տեղւոյս գաղթականներուն մէջ:

Հ. Պ.

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, *21 Մայիս.— Քղիի Հայրենակցական Միութիւնը կազմակերպած էր համաքղիցիական խնջոյք երեկոյթ մը, որ տեղի ունեցաւ այս կիրակի երեկոյ ժամը 8,30ին, Պար տիւ Փերնօի սրահին մէջ:*

Հարիւրէ աւելի հայրենակիցներ փութացած էին: «Մեր Հայրենիք» խմբակէն յետոյ խօսեցաւ Պ. Մ. Պօղոսեան, ջատագովելով Հայրենակցական Միութեան անհրաժեշտութիւնը:

Տեղի ունեցան արտասանութիւններ, մեներգներ, ֆանթէզիներ եւ հայկական պարեր: Շատ ուշագրաւ էր ու հաճելի խումբ մը երկսեռ մանուկներու զանազան խմբերգները:

Խանդավառ մթնոլորտի մէջ երգուեցան յեղափոխական երգեր, երիտասարդներուն կողմէ, որոնք շարունակ բաժակներ կը պարպէին մեր մեծ ու պզտիկ նահատակներուն կենացը:

Կատարուեցաւ հանգանակութիւն մը: Իւրաքանչիւր հայրենակից իր կարողութեան չափով մասնակցեցաւ: Կէս ժամուան մէջ հաւաքուեցաւ շուրջ 1650 Ֆր.: Ցեռոյ խնջոյք-երեկոյթը շարունակուեցաւ մինչեւ առաւօտեան ժամը 2ին:

Պ. Ղուկասեան

ՎՈՐՈՆՈՖԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Բրոֆէսսէօր Սէրժ Վորոնօֆ վերջին անգամ Պէյրութ գալուն՝ բժիշկ Աթիէն իր Փարիզի հաստատութեան հրաւիրած էր: Այս վերջինը Փարիզ այցելելով կանոնաւոր կերպով Վորոնոֆեան հաստատութեան յաճախած է վիրաբուժութեան այս ճիւղին հետեւած է:

Այժմ պէտք եղած գործիքներն ալ հետը բերած է եւ միտք ունի Լիբանանի մէջ Վորոնոֆեան հաստատութիւն մը բանալ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊՐՈՄԷԹԷՈՍ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԱԾ (Ժամբորդական նօթեր խորհրդային աշխարհէն եւ Հայաստանէն): Գրեց՝ Զապէլ Եսայեան: Հրատ. Հօկի Ամերիկայի կեդր. վարչութեան: Տպգր. Մարսէյլ: Գին՝ 15 ֆրանք:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ (Տպաւորութիւններ եւ ուսումնասիրութիւններ): Գրեց՝ Յովհ. Յակոբեան: Պատկերազարդ: Հրատ. նոյն վարչութեան: Տպգր. Փարիզ: 1929: Գին՝ 25 ֆրանք:

Ստանալու համար դիմել ֆրանսայի Հօկի կեդրոնը, 23, Rue Notre-Dame de Lorette, Paris:

LE SOLISTE DE SA MAJESTÉ (Roman). Par Armen Ohanian. (Քսան կտոր պատմուածքներ Տիկին Արմէն Օհանեանի): Éd. Bernard Grasset, 61 Rue des Saints-Pères, Paris. Prix 12 francs:

ԹԷՈԴԻԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Թէոդիկի մտերիմները, ողբացեալ գրողին մահուան տարեդարձին առթիւ դէպի գերեզման գնացք մը կազմակերպած ըլլալով, կը հրաւիրեն հանգուցեալին բարեկամներն ու համակիրները ներկայ ըլլալ կիրակի օր, ժամը 2,30ին, Métro Jean Jaurèsի առջեւ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱԼԻ_ԽԱՆ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

(ԱՒԱՆԴԱՎԷՊ)

Իսկ Թագուհին հովիւին հագուստները հագած, քալելով քալելով կը հասնի քաղաք մը, որուն շուրջը պարտէզներ կային: Կ'երթայ պարտիզպանին եւ կ'աղաչէ.

— «Աղքատ գիւղացի մըն եմ, չէ՞ք ուզեր, ձեր մօտ ծառայեմ»: Պարտիզպանը սիրով կ'ընդունի եւ կը հարցնէ: «Ի՞նչ է անունդ»: Քաջալ»:

Քանի մը օր յետոյ, պարտիզպանը քաղաք կ'իջնէ ու իր տիրոջ կը պատմէ նոր ծառայի մասին: Տէրը ծառայի պէտք ունենալով, իր տունը կ'առնէ Թագուհին: Շատ չանցած, ծառան կը յաջողի գրաւել իր նոր տիրոջ վստահութիւնը եւ ամբողջ տան կառավարութիւնը իր ձեռքը կ'առնէ:

Այս մարդը քաղաքին ամէնէն մեծ եւ հարուստ վաճառականներէն մէկն էր, որուն տան դուռը բաց, սեղանը միշտ պատրաստ էր ամէնուն առջեւ եւ հիւրերը անպակաս:

Օր մը ծառան, շուկային մէջ կը հանդիպի երեք օտարականներու, երկուքը տէրվիշի երկար հագուստներով, երրորդը հովիւի հագիւ մօտեցած, կը ճանչնայ: Մէկը Ալի խան Թագաւորն էր (իր ամուսինը), երկրորդը՝ վէզիրը, (իր ուղեկիցը), երրորդը՝ բարի հովիւը: Կը մօտենայ ու հարց կուտայ:

— «Տէրվիշ պապա, ո՞ւր տեղացի էք, ո՞ւր կ'երթաք»:

— «Օտարականներ ենք, անծանօթ՝ քաղաքին, իջեւան կը փնտռենք»:

— «Այստեղ սպասեցէք, երթամ տիրոջմէս հրաման առնեմ ու գամ ձեզ յարմար տեղ մը առաջնորդեմ»:

Ու վազելով կ'երթայ կ'աղաչէ.

— «Աղա, իմ երկրէս երեք մարդիկ են եկեր, եթէ կարելի է թոյլ տայիք որ մէկ գիշեր հիւր մնային ձեր տունը»:

Վաճառականը սիրով կ'ընդունի: Եւ ծառան խնդի պէս կ'երթայ ու կը բերէ հիւրերը:

Թագուհին կը պատրաստէ արքայավայել ընթրիք մը: Երբ սեղան կը նստին, Թագաւորը ապշած կը դիտէ սեղանը, կերակուրները եւ արդուզարդերն որոնք այնքան նման են իրեններուն, իսկ ամէնէն կարեւորը եւ հետաքրքրականը, այս «ծառայ»ին շարժուձեւերը այնքան ազնուական էին եւ ընտանի:

Ընթրիքը շատ ուրախ կ'անցնի, յետոյ կը սկսին զանազան հարցերու շուրջ խօսիլ: Հիւրընկալ աղան հարցեր կուտայ տէրվիշներուն:

— Օտար երկրէ էք եկած ու շատ տեղեր ման եկած, շատ բաներ տեսած ու լսած կ'ըլլաք, պատմեցէք մեզ պատմութիւն մը որ լսենք»: Մէկը միւսին կ'ըսէ.

— Դուն պատմէ՝:

Առիթէն օգտուելով մէջ կը մտնէ Քաջալը, ու կը խնդրէ, որ թոյլ տան իրեն որ ինք պատմէ շատ հետաքրքիր պատմութիւն մը, իրական կեանքէ: Բոլորը միաձայնութեամբ կ'ընդունին: Նախ քան իր պատմութիւնը սկսիլը, մեր Քաջալը պայման կը դնէ ներկաներուն: «Երբ սկսիմ պատմութիւնս, ձեզմէ մէկը սենեակէն դուրս չպիտի ելլէ մինչեւ վերջանալը, միեւնոյն ժամանակ ձեր մէջէն ընտրուած մէկը պահակ պիտի կենայ դրան առջեւ, ներսէն դուրս ելնողը արգիլելու»:

Առաջարկած պայմանները կ'ընդունուին: Հովիւը մահակը ձեռքը կը ստանձնէ պահակի դերը:

Ու Քաջալը կը սկսի պատմել այն բոլորը որ մենք սկիզբէն գիտենք արդէն: Բայց ան, երբ կը հասնի պատմութեան, այնտեղը թէ ի՛նչպէս եւ ինչո՞ւ համար է անբարեխիղճ վէզիրը կը սպաննէ Թագաւորին երկու զաւակները, հոս տէրվիշներէն մէկը, (Վէզիրը) կ'աշխատի լռեցնել պատմողը, բայց չի յաջողիր. կը փորձէ, կռահելով հետեւանքը, սենեակէն դուրս ելլել, փոխի ցաւ մը պատճառ բռնելով: Դրան մօտ հսկած հովիւը իր մահակովը կ'արգիլէ, կրկին չյաջողիր, ու վերադառնալով իր տեղը կը նստի:

Մեր Քաջալը կը շարունակէ, այս փոքրիկ իրարանցումին մէջ ընդհատուած իր արկածալից պատմութիւնը: Մինչեւ կը հասնի այնտեղ ուր բարի հովիւը լաւ մը կը հիւրասիրէ Թագուհին:

Այս որ կը լսէ անմեղ հովիւ՝ ա՜խ կը քաշէ սրտի խորէն, ըսելով:

— Տասը տարիէ աւելի է նոյն կինը կը փնտռեմ, արդեօ՞ք ուր կարող եմ զայն գտնել:

Քաջալը կը շարունակէ ալ աւելի հետաքրքրութեամբ պատմել: Հասած է պատմութեան վերջին մասերը, ուր պարտիզպանի քով կը մտնէ ծառայ, այնտեղէն ալ վաճառականի մօտ, այս անգամ ալ իր տէրը կը զարմանայ: Արդեօք ինքը Քաջալը չէ՞ պատմութեան հերոսուհին: —

Պատմութիւնը կը հասնի հոն ուր Թագաւորը ու իր վէզիրը ծպտուած տէրվիշի հագուստով հիւր են. այլ եւս ծածկելը տնկարելի է:

Ուստի հետեւեալ բառերով երգելէ յետոյ, պիտի զոյց տայ իր ինքնութիւնը:

Ու կը սկսի, խօսքը ուղղելով Ալի խան Թագաւորին:

Ծպտուած ես տէվրիշ պապա,
Աշխարհը ման կուգաս,
Կողքիդ նստող վէզիրդ էր
Զաւակներդ սպանողը:
Եթէ կ'ուզես վրէժ լուծել,
Եթէ չես հաւատար տէրվիշ պապա,
Ահա պատկերս իր խկութեամբ քեզ ցոյց տամ:

Այս ըսելէ վերջը, գլխէն մորթը վար առնելով մազերը կը թափէ ուսերէն վար, ծունկի գալով իր ամուսնին առջեւ:

Ալի խան Թագաւորը նոյն վայրկեանին համբուրելով վաճառականը, արքայական հրովարտակով մը կը նշանակէ մեծ վէզիր, իսկ դաւաճան վէզիրն ալ կապել կուտայ 7 տարի ախոռի մը մէջ խմկապուած, ջորիի մը պոչէն ու կը ձգէ բաց դաշտ: Երեկոյեան ջորին կը վերադառնայ, բերելով միայն վէզիրի չոր գանկը: Բարի հովիւն ալ, արքունիքին մէջ պաշտօն առնելով, կ'ապրի երկար ժամանակ ու կ'ազատի հովուական կեանքէն:

ՎԵՐՋ

(3) ՂԱԶԱՐ

քաղաքական շրջանակներու մէջ շրջող այն զրոյցը թէ՝ Գերմանիա պատրաստ է դաշնակիցներու բոլոր պահանջները ընդունելու, եթէ երբեք Հռենոսի եւ Ռուրի գրաւուած շրջանները պարպուին։

Պուլկարեւսերպ սահմանին վրայ

Պելկրատի թերթերը կը գրեն թէ սերպեւպուլկար սահմանագլխուն վրայ սպաննուած են այր մարդ մը, կին մը եւ տղայ մը, որոնք գիշերանց կ՚ուզէին ապաստանիլ պուլկարական հողէն ներս եւ հակառակ պահակներու ազդարարութեան մերժած էին կանգ առնել։

Սոֆիայի թերթերը սակայն հետեւեալ կերպով կը պատմեն դէպքը, որ տեղի ունեցած է Եուկոսլաւիոյ հողին վրայ, սահմանագլուխէն 400 մէթր հեռու վայրի մը մէջ։

Պուլկար քահանայ մը, որ սերպիական հողին վրայ գտնուած իր մէկ կալուածը ծախեր էր, կը վերադառնար Պուլկարիա, ընկերակցութեամբ իր կնոջ եւ երեք զաւակներուն։ Յանկարծ, հեռուէն, զինեալ յարձակում կը կրէ սերպ զինուորներէն, որոնք հրացանի հարուածներով գետին կը տապալեն քահանան և անոր կինն ու 2 զաւակները։ Սպանութիւնը գործելէ վերջ, ոճրագործները քահանային վրայէն կը կողոպտեն 100,000 տինարի գումար մը, որ ծախուած կալուածին փոխարժէքն էր։ Դիակները ոճիրէն 24 ժամ վերջը կը գտնուին։

Միւս կողմէն, դարձեալ սահմանին մօտը, սերպիական հողի վրայ գտնուած է դիակը անծանօթ երիտասարդի մը, որ կը կարծուի թէ պուլկարահպատակ մըն է։

Ցէփլինը իր տեղը դարձաւ

«Կոմս Ցէփլին» հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8·15ին ճամբայ ելաւ Քիւէր-փիէրֆէօի կայանէն, ղեկավարութեամբ տոքթ. Էքընէրի, որ Պերլինէն վերադարձած էր ժամը 5ին։ 70 ֆրանսացի զինուորներ եւ նաւազներ օգնեցին ցէփլինի դուրսհանուելուն։ Մեծ թիւով ֆրանսացի հետաքրքիրներ ներկայ էին մեկնումին։ Ցէփլինը հանդարտօրէն օդ բարձացաւ եւ ուղղուեցաւ դէպի Միջերկրական, լեռներէն խուսափելու համար։ Բացի նաւորդներէն, օդապարիկին մէջ դիրք գրաւեցին 20 ճամբորդներ, որոնց 4ը ֆրանսացի օդանաւային սպաներ։

Գիշերային ճամբորդութիւնը կատարուեցաւ շատ լաւ պայմաններու մէջ։ Զորս նոր շարժիչ մեքենաները գործեցին սքանչելի կերպով, ժամական արագութիւնը հասցնելով մինչեւ 112 քիլոմեդրի։ Ցէփլինը հետզհետէ անցաւ Մարսէյլի, Վալանսի, Ժընեւի, Լօզանի եւ Ցուրիխի վրայէն, ու երէկ առաւօտ ժամը 5.10ին ցամաք իջաւ Ֆրիտրիխսհաֆէն։ Շատ քիչ հետաքրքիրներ միայն եկած էին կայան՝ առտուան այդ ժամուն։

Ֆրանսացի սպաները շատ գոհ մնացին այս ճամբորդութենէն։ Գերման պատերազմական Նախարարին անունով ֆրանսացի սպաներուն բարի գալուստ մաղթեց հարիւրապետ Կէլքէ։

Ֆրանսայի 1930ի նախահաշիւ

Նախարարական Խորհուրդը վաւերացուց 1930ի նախահաշիւը, զոր պատրաստած էր ելմտական նախարար Հանրի Շէրոն։ Հասոյթ նախատեսուած է 48,722,103,976 ֆրանք, ծախք՝ 48,665,916,678 ֆրանք։ Հետեւաբար հասոյթները ծախքերէն 56,187,298 ֆրանք աւելի են։

Տուրքերուն վրայ զեղչ եղած է 56,198,298։

Եփրատի յորդումը

Պաղտատէն մը հեռագրեն Թայմզի՝—

Հեղեղները կը շարունակուին Իրաքի մէջ։

Պաղտատ-Պասրա երկաթուղին ճեղքուած է երկու տեղերէ, Պաղտատէն հարաւ 12րդ և 24րդ մղոններուն վրայ։ Վերջին կէտին վրայ գիծը ողողուած է մէկ մղոն երկայնքի վրայ, այնպէս որ այս շաբթու ո՛չ մէկ կառախումբ կրնայ բանիլ։

Այս առաւօտ հնդկական սուրհանդակ օդանաւով մը Պասրայէն Պաղտատ եկայ։ Երկիրը տարօրինակ տեսարան մը կը պարզէր։ 350 մղոնի այդ տարածութեան մէկ երրորդը ջուրով ծածկուած է։

Դէպի հիւսիս՝ երկաթուղիի գիծը, որ թեթեւօրէն բարձր է անապատի մակարդակէն, 15 մղոն տարածութեան վրայ եզերի մը երեւոյթն ունի։ Անապատին մէջ այսքան առատ ջուրի գոյութիւնը կը դժուարացնէ օդանաւերու թռիչքը, որովհետեւ մառախուղ կը բարձրանայ ջուրէն եւ տեսողութիւնը կը դժուարացնէ։ Նոյնպէս կլիման ազդած է։

Երկրագործները մեծ կորուստներու ենթարկուած են։ Ջուրի ընդարձակ տարածութեանց վրայ փռասուած ցորենի ցօղուններ կղզեակներու երեւոյթն ունին։

"ՄԱՅԻՍ 28,,Ի ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՓԱՐԻԶ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
եւ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

վաղը կիրակի իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ կէս գիշեր «փըթի ժուռնալ»ի սրահը 21 Rue Cadet, մէթրօ՝ Cadet

կը նախագահէ՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

կը նուագէ հայերէն եւ ֆրանսերէն կտորներ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. Ալնադամեան (երգ), Օր. Զառափեան (դաշնակ), Օր. Մառի Մակազեան (երգ եւ սուլել), Պ. Պ. Ս. Նաւասարդեան (երգ), Ռուսական Ժողովրդական Օփէրայի ղեկավար Ն. Ղուկասեան (երգ), դերասան Մարութեան (արտասանութիւն)։

Ֆրանսայի Հայ Սկաուտները եւ Պուա Քոլոնպի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին արիները կը հսկեն կարգապահութեան։

Մ ո ւ տ ք ը ա զ ա տ է

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ

Վաղը կիրակի ժամը 2.30ին Salle de Municipalité, Rue des Halles

կը նախագահէ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

կը խօսի՝ Շ. ՄԱԿԱՐԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. Ճամպազ (դաշնակ), Mlle Cécile Vigouroux (ջութակ), Հայկական պարեր եւն.։

Մ ո ւ տ ք ը ա զ ա տ է

ՄԱՐՍԷՅԼ

Վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

ՎԱԼԱՆՍ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին
կը խօսի՝ ԸՆԿ. Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ԿԱՐՏԱՆ

Վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 6ին
կը խօսի՝ ԸՆԿ. Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՏԵՂԻՈՅՆ ՎՐԱՅ

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ (71 AVE. KLÉBER)

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ» (շար. Ս. Վրացեանի դասախօսութեան եւ վիճաբանութիւններ)։

Հ. Յ. Դ.

Պէլվիլի Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը՝ վաղը իրիկուն ժամը 9ին Ռոստոմ Գրադարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

Մարսէյլի Պատ. միութեան ընկերական ընդհ. ժողովը՝ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշտ 8.30ին, Գրադարանի սրահին մէջ։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Պուա Քոլոնպի Եռազոյն ենթակոմիտէի ժողովը՝ վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սալնոյ Զորի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը Կիրակի ժամը 2ին Սէն Թ՚Անտրէ, Քամփանեը Ֆրէզ թիւ 22։ Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։

ԱԶԳԱՅԻՆ բարերար Մկրտիչ Սանասարեանի մահուան տարելիցին առթիւ, վաղը Կիրակի եկեղեցական ար սրողութիւններէն յետոյ, տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր հոգեհանգիստ։ Կը հրաւիրուին Սանասարեան միութեան անդամներն ու համակիրները։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Օր. Արաքսի, Պ. Պ. Հմայեակ, Համազասպ եւ Սահակ Աշճեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ՍԱԹԵՆԻԿ ԱՇՃԵԱՆի տխուր մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընկեր-ընկերուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն. իրենց ընկերուհի եւ վարչութեան անդամուհի ՏԻԿԻՆ ՆՈՒԱՐԴ ՊՕՂԻԿԵԱՆի տխուր մահուան առթիւ, Պ. Յարութիւն Պօղիկեանի եւ որդւոյն Պօղոսիկ Պօղիկեանի։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire — Խմբագիր՝
SCH. MISSAKIAN — Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin, PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 26 ՄԱՅԻՍ 1929

26 MAI 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 966 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԻՇԵԼ ԵՒ ՏՕՆԵԼ ԵՒ ԳՈՐԾԵԼ

Մէկդի դնելով Երեւանի իշխանաւորները և անոնց յայտնի եւ անյայտ գործակալները, արտասահմանի «լէվանթէն» ջոկերն ու ամսեզուկ սալոնականները, կուսակցական զանազան «ֆիրմա»ներու տակ ապաստանած դպիրներն ու փարիսեցիները, հայ ժողովուրդին առողջ մասը, իսկական շաղախը հպարտութեամբ կը յիշէ եւ կը տօնէ Մայիս 28ը։

Եւ ամէն տարի աւելի անհամբեր բազմութեամբ ու խանդավառութեամբ։

Վկայ՝ տարուէ տարի սաքուած փայլուն հանդէսները եւ անոնց մասնակցող բազմութիւնները աշխարհի ո՛ր եւ է մասին մէջ ուր ափ մը Հայեր ինկած են։ Եթէ Փարիզը, Մարսէյլը, Աթէնքը կամ Պոսթընն եւ Տիթրոյթը խոշոր սրահներ կը վարձեն հազարաւորներու համար, կան գիւղեր եւ քաղաքներ ալ,— մանաւանդ այստեղ, Ֆրանսայի մէջ — ուր 20-25-40 բախտակից աշխատաւորներ պատիւ կը սեպեն հաւաքուիլ ընկերոջ մը կամ հայրենակիցի մը տունը, եւ այնտեղ կատարել անկախութեան տօնը։ Եւ այս՝ անկախութեան կորուստէն ետքը, ութ, ինը տարի յետոյ,— ամէն տարի աւելի ջերմութեամբ եւ կարօտով։

Անշուշտ հանդէսները լրիւ գաղափար չեն տար Մայիս 28ի ժողովրդականութեան մասին։

Տօնակատարութիւնները արտաքին երեսն են հոգեկան յոյզի մը, որ արդէն դարձեր է անդիմադրելի պահանջ, գաղափար եւ ծրագիր, — Ազատութիւն եւ Հայրենիք։

Եւ երբ ժողովուրդ մը ամէն առիթով կ'արծարծէ, եւ կ'ուզէ որ արծարծուի այդ գաղափարը, ազատութեան յարաճուն ծարաւն եւ հայրենիքի կարօտն է որ կ'արտայայտէ միջազգային աշխարհակալութեան եւ ամբարտաւանութեան այս պորտաներուն վրայ, հոգ չէ թէ մեն-մինակ եւ առանց ափ մը հող ունենալու ոտքին տակ։

Բուն հայրենիքին ժողովուրդը չունի այս մխիթարութիւնը, բայց ունի հողը։ Ան իր հողին վրայ է որ կը տառապի ազատութեան եւ անկախութեան կարօտէն։ Մենք, ցիրուցան եւ եւրուն, հողը կը փնտռենք, ազատութիւն գտնելու համար մեր երդիքին տակ։

Երկու տառապանքներն ալ կը յանգին միեւնոյն գաղափարին — Մայիս 28։ Երկուքին համար ալ ճամբան մէկ է, — անկախ եւ միացեալ Հայաստան։

×

Բայց, կը բաւէ՞ յիշել եւ տօնել։ Ճառել ու ծափել։

Գաղափարը արմատ ձգեր է, կը ծաղկի եւ կը ծաւալի։ Սակայն, կրնայ եւ մեռնիլ։ Թշնամին կանգուն է, տակաւին, իսկ հայրենիքի սահմաններէն դուրս, մեր ճամբան բռնած են հազարումէկ հրապուրիչ խայծեր, թակարդներ կամ գահավէժներ, որոնց հանդէպ մեզմէ կը պահանջուի սուր աչք եւ անխոնջ ու գործօն աշխատանք։

Այստեղ չենք ուզեր խօսիլ քաղաքական գործունէութեան մասին, որ ընթացիկ նիւթն է, եւ բոլոր պայքարներուն հանգոյցը։

Հայաջինջ սարսափներու տարեդարձին առթիւ, անցեալները կը թելադրէինք ամէն տարի շօշափելի գործ մը կապել տօնակատարութեան։ Եւ, այս տարուան համար, կ'առաջարկէինք շատ համեստ եւ անհրաժեշտ ծրագիր մը —փրկենք Անատոլու մնացած բեկորները» (Յառաջ, 24 ապրիլ։)

Այս շարժումը ձեւ եւ մարմին առած է արդէն, հոգ չէ թէ տակաւին սահմանափակ։

Վերջերս ընկեր մը «Յառաջ»ի վրայ պարտականութիւն կը դնէր, Մայիս 28ի առթիւ ճարել 40,000 ֆրանք, իբրեւ հիմնական դրամագլուխ ութ մանկապարտէզներու համար («Յառաջ», 15 մայիս)։ Իր ծրագիրն էր փրկել մօտ հազար մանուկներ (Փարիզ եւ գաւառներ), 40ական ֆրանք սպասելով հազար հայրենակիցներէ։

«Յառաջ»ի մտադրութիւններուն մէջ շատոնց կար այսպիսի ծրագիր մը, քիչ մը աւելի ընդարձակ։ Եւ սիրով ընթացք պիտի տայինք այսքան համեստ ձեռնարկի մը, եթէ չվախնայինք որ խաչաձեւում տեղի կ'ունենայ Անատոլուի բեկորներու փրկութեան գործին հետ (կեսարիոյ որբեր եւլն.)։

Բայց, քանի որ գաղափարը մէջտեղ դրուած է, կը կարծենք թէ Մայիս 28ի հանդէսներուն կազմակերպիչները կրնան օգտագործել զայն, իւրաքանչիւր տեղի համար առանձին։

Օրինակ.— Մեր աշխատակիցը 40,000 ֆրանքէն 7500 ֆրանք բաժին հանած էր Պէլվիլի մանկապարտէզին համար (Փարիզ)։ Նոյնքան՝ Լիոնի եւ Վալանսի, 5000ական՝ Վիէնի եւ Տէսինի համար եւն.։ Արդ, եթէ այդ վայրերուն հանդէսի կազմակերպիչները յարմար կը տեսնեն, կրնան տօնակատարութեան պահուն ձեռնարկել հանգանակութեան եւ ապահովել իրենց բաժինը։ Այս ձեւով չէ՞ր որ 7010 ֆրանք հաւաքուեցաւ Մարսէյլի մէջ, Ապրիլ 11ի տօնին, կեսարիոյ որբերուն համար։

Եթէ յարմար չդատուի կամ չիրագործուի այս ձեւը, «Յառաջ»ը իր ընթերցողներուն տրամադրութեան տակ է միշտ, այս գործն ալ գլուխ հանելու համար, պատեհ ժամուն։

Ամէն պարագայի մէջ, Մայիս 28ի առթիւ ալ, նշանաբան պիտի ունենանք յիշել եւ տօնել եւ գործել, ամէն ճակատի վրայ։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Հակաբոլշեւիկ նոր դաւադրութիւն

Մոսկուայէն պաշտօնապէս կը հաղորդուի թէ Կէփէուն (Չէկա) երեւան հանած է դաւադրութիւն մը, որուն նպատակն էր տապալել խորհրդային իշխանութիւնը՝ օտար պետութեանց միջամտութեամբ։ Դաւադիրները մասնաւորապէս կը գործէին երկաթուղի աշխատաւորներուն, ինչպէս նաեւ ոսկիի եւ փլաթինի հանքագործներուն մէջ։

Դաւադրութեան կազմակերպիչներն էին Մոսկուա-Քազան երկաթուղիի վարչութեան նախկին նախագահ եւ գլխաւոր բաժնետէր Վոննէք, ժառանգական ազնուական. Վէլիչքօ՝ ցարական ընդհ. սպայակոյտին մէջ փոխադրութեան նախորդ պետ, որ վերջերս խորհրդային երկաթուղիներու վարչութեան մէջ կարեւոր պաշտօններ վարած է. երրորդն է Պալչինսկի, 1917ի Կէրէնսկիի կառավարութեան առեւտրական փոխ-նախարար, որ վերջերս Լէնինգրադի հանքային վարժարանին մէջ ուսուցիչ էր։

Երեքն ալ Մայիս 22ին առանց դատավարութեան մահուան դատապարտուեցան Չեկայի կողմէ եւ անմիջապէս գնդակահարուեցան։

Ձերբակալուեցան ուրիշ շատեր ալ, որոնք բանտարկութեան պատիժներու դատապարտուեցան։

Դ. Միջազգայինը Պոլսոյ մէջ ?

Բէվալէն հեռագրի մը համաձայն, Տրոցկիի կուսակիցները որոշած են մօտ օրէն համաժողով մը գումարել Պոլսոյ մէջ, խորհրդակցելու համար Դ. Միջազգային մը կազմելու մասին, Տրոցկիի գաղափարներուն հիման վրայ։

Գ. Միջազգայինի դիւանը խիստ ստիպողական հրահանգներ ղրկած է արտասահմանի համայնավար կուսակցութեանց՝ որպէս զի ժամանակին անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնեն եւ արգիլեն այդպիսի ծրագրի մը իրագործումը։

Ամանուլլան Եւրոպա կ'ապաստանի

Աֆղանիստանի նախկին թագաւոր Ամանուլլահ, եղբայրը եռօրեայ թագաւոր Ինայէթուլլահ խան, Սիւրէյեա թագուհին եւ ընտանեկան պարագաները աֆղանական սահմանագլուխէն անցան Չաման (անգլիական Պելուճիստան)։

Հնդկաստանի կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը կը հաղորդէ որ նախկին թագաւորին եւ իրեն ընկերակցողներուն տմէն դիւրութիւն տրուեցաւ՝ սահմանագլուխէն Պոմպէյ երթալու համար։ Իրեն տրամադրուեցաւ մասնաւոր կառախումբ մը։ Խիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան՝ արգիլելու համար խլամներու ցոյցերը, երբ Ամանուլլահ Պոմպէյ հասնի։

Ամանուլլահ իրեններով մէկտեղ Պոմպէյէն նաւ պիտի նստի Եւրոպա գալու համար։

Այսօրուան ցոյցերը Փէր Լաշէզի մէջ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Ֆրանսայի համայնավարները թափորով պիտի երթան Փէր Լաշէզի գերեզմանատունը՝ յարգանք մատուցանելու համար 1870ի Կոմմունայի նահատակներուն։

Ներքին նախարարը Ոստիկանական Տեսուչին հետ տեսակցութեան մը ընթացքին հրահանգներ տուաւ, որպէսզի խիստ միջոցներ ձեռք առնուին՝ կարգը չխանգարելու համար այսօրուան ցոյցերու ընթացքին։

Թափօրին մասնակցող զանազան խմբակցութիւնները պիտի հաւաքուին Փէր Լաշէզի մուտքին առջեւ եւ պուլվար Շարոնի վրայ։ Փողոցին մէջ երգերն ու աղմկալի ցոյցերը պիտի արգիլուին։ Դրօշակները պիտի պարզուին գերեզմանատան մուտքին առջեւ եւ գերեզմանէն ելած ատեն պիտի ծալլուին և իրենց պատեաններուն մէջ պիտի դրուին։ Խմբակցութեանց անունը ցոյց տուող նշանատախտակներէն դուրս ուրիշ վերտառութեամբ նշանատախտակ չպիտի թոյլատրուի։

Իտալիոյ թագաւորը Հռոդոսի մէջ

«Թան»ի Հռոմի թղթակիցը կը գրէ.

Վիքթոր Էմմանուէլ Գ. Թագաւորին երկոտասան կղզիները այցելութիւնը ո՛չ մէկ զարմանք պատճառեց։ Տարիներէ ի վեր իտալական դրօշը կը ծածանի այդ արքիպեղագոսին վրայ։ Յայտնի է նաեւ թէ Սավուայի գերդաստանը Հռոդոսի հետ կապուած է հին եւ դիւցազնական յիշատակներով, սակայն միջազգային քաղաքականութեան զանազան պայմանները արգիլած էին զայն մինչեւ հիմա նման արտայայտութիւն մը ընելէ։ Նախ՝ Թուրքիոյ կասկածները Մօտաւոր Արեւելքի մէջ ֆաշիսմի վերագրուած ծրագիրներու մասին։ Բայց 1928ին Հռոմի եւ Էնկիւրիի միջեւ կնքուեցաւ բարեկամական եւ ոչ-յարձակողական դաշինք մը, որ կը փարատէ ամէն կասկած։ Միւս կողմէ՝ Յունաստան երկոտասան կղզիները կը նկատէր իբրեւ հողամաս մը, որ իրաւունքով իրեն կը պատկանի։ Կը յիշուի սակայն թէ Վ. Էնիզէլոսի Հռոմ այցելութեան ատեն իտալական մամուլը աննշան ակնարկութիւն մը իսկ չըրաւ երկոտասան կղզիներու մասին։ Վ. Էնիզէլոս այդ առթիւ լրագրողներուն յայտարարեց նաեւ թէ Յունաստանի եւ Իտալիոյ միջեւ ո՛չ մէկ խնդիր կայ երկոտասան կղզիներու մասին, ինչպէս չկայ Կիպրոսի խնդիր մը՝ Յունաստանի եւ Անգլիոյ միջեւ։ Ու ինչպէս որ կէս դարէ ի վեր Կիպրոսի գրաւումը արգելք չէ եղած Յունաստանի եւ Անգլիոյ միջեւ մտերմական յարաբերութեանց, այնպէս ալ երկոտասան կղզիներու խնդիրը չի կրնար արգիլել Յունաստանի եւ Իտալիոյ միջեւ բարեկամական յարաբերութեանց զարգացումն ու ամրապնդումը։ Մէկ խօսքով, Յունաստան, Վ. Էնիզէլոսի բերնով յայտարարեց թէ երկոտասան կղզիներու մասին ո՛չ մէկ յոյս կը սնուցանէ։

Իտալական թերթերը կը շեշտեն թէ Թագաւորին Հռոդոս այցելութիւնը հանդիսաւորապէս եւ վերջնականապէս կը նուիրագործէ անոր սեփականացումը Իտալիոյ կողմէ։

Կը տեսնուի թէ Հռոմ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ այս կղզիներու սեփականութեան։ Ինչպէս յայտնի է, ֆաշիստ Իտալիան Մօտաւոր Արեւելքի զանազան ժողովուրդներուն հետ իմաստուն գործակցութեամբ կը յուսայ գտնել աւելի նպաստաւոր գետին մը՝ իր առեւտրական, ճարտարարուեստական, նոյն իսկ մշակութային ծաւալումին։

Իտալիա կարեւորութիւն կուտայ Եգէական արքիպեղագոսին ո՛չ միայն անոր համար որ անիկա ուժի կարեւոր ազդակ մըն է, այլ որովհետեւ իր աչքին անիկա պիտի կազմէ իտալական մշակոյթի եւ առեւտուրի կեդրոն մը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ։

Մօտ օրէն Իտալիա եւ Թուրքիա առեւտրական դաշնագիր մը պիտի կնքեն։ Անիկա ուղղակի ազդեցութիւն պիտի ունենայ բարգաւաճմանը վրայ երկոտասան կղզիներուն, որոնք Անատոլուէն քանի մը գրկաչափ հեռու, իբրեւ առեւտրական եւ ճարտարարուեստական անհուն մթերանոց պիտի ծառայեն Իտալիոյ։

Ժողովուրդը սակայն կը նախընտրէ կցուիլ Յունաստանի։ Արտասահմանի, մանաւանդ Եգիպտոսի մէջ բազմաթիւ երկոտասան կղզեցիներ պայքար կը մղեն այս ուղղութեամբ։

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԼՐԱԳՐՈՂԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

Մայիս 18ին Պոլսոյ մէջ մեռած է Ժամանակի պատասխանատու տնօրէն եւ խմբագիր Միհրան Զէօպլէքճեան (Միհրան Շիրակացի)։

Հանգուցեալը մօտ 40 տարի ծառայեց հայ մամուլին, իբրեւ թարգմանիչ, խմբագիր եւ խմբագրական քարտուղար։ Իր նախափորձը ըրած էր Յ. Շահնազարի Հայրենիք քին, յետոյ ճէրիտէի Շարքիէի մէջ։ Աշխատակցած է նաեւ Բիւզանդիոնի «Միհրան Շիրակացի» կեղծանունով, ինչպէս նաեւ Մանզումէի։ Բայց ամէնէն աւելի Ժամանակի մէջ է որ երկար տարի աշխատած է։

Թարգմանած է բազմաթիւ վէպեր։

Աֆղանիստանի կռիւները

Կռիւները կը շարունակուին Ամանուլլահի եւ Պէչէի Սաքայի կուսակիցներուն միջեւ։ Այս վերջնոյն պատերազմական նախարար Սէյտ Հիւսէին վերջերս 5000 հոգինոց բանակով մը ճամբայ ելաւ Քապուլէն՝ կռուելու համար զօր. Նատիր Խանի դէմ։ Ամանուլլահի կուսակիցները ընդդիմացան Սէյտ Հիւսէյնի, որ Քապուլ վերադարձաւ։ Պէչէի Սաքայի եղբայրը Համիտուլլահ Ղազնիի մէջ գլուխն անցած է 4000 հոգիի։

Թուրքիոյ նոր ելմտացոյցը

Էնկիւրիի Ազգ. Մեծ Ժողովը քուէարկեց նոր ելմտացոյցը որ կը հաւասարակշռուի 220 միլիոն թրքական ոսկիով (22 միլիոն սթերլին)։ Ազգային պաշտպանութեան համար յատկացուած է 69 միլիոն թրքական ոսկի, հանրօգուտ շինութեանց՝ 33 միլիոն ոսկի, Հանրային պարտքին՝ 32 միլիոն, ելմտական գործավարութեան՝ 15 միլիոն թրքական ոսկի։ Նոր ելմտացոյցը 13 միլիոն ոսկի աւելի է նախորդ տարիէն։

Արագութեան եւ տեւողութեան մրցանիշները

Երկու օդանաւորդ-հազարապետներ Վայս եւ Ժիրիէ երէկ առաւօտ ժամը 5.44ին Պուրժէի օդանաւային կայանէն ճամբայ ելան՝ կոտրելու համար արագութեան մրցանիշը, որ կը պատկանի իտալացի Ֆէրրարինի եւ Տէլ Փրէթէի՝ ժամը 139 քիլոմեթրով։ Օդանաւին մէջ կայ 3500 լիդր պէնզին եւ 200 լիդր իւղ։ Օդանաւորդները կը յուսան 20 ժամ մնալ օդին մէջ։ Կ'երթեւեկեն Փարիզի եւ Օրլէանի միջեւ։

⁂ Երկու ամերիկացիներ, Բոպլինս և Քէլլի հինգ օրէ ի վեր անընդհատ թռիչք կը կատարեն Թէքսաս նահանգին վրայ։ Իրենց օդանաւը հին է եւ շարժիչ մեքենաները կտրած են այնքան ճամբայ որ հաւասար է երկու անգամ աշխարհի շրջանը կատարելու։ Եթէ յաջողէին մինչեւ երէկ իրիկուն օդին մէջ մնալ, պիտի կոտրէին տեւողութեան մրցանիշը, որ յունուարէն ի վեր կը պատկանի Քուէսչըն Մարքի, 140 ժամ 40 վայրկեանով։

Անգլիոյ ընտրութիւնները

Չորեքշաբթի օր տեղի կ'ունենան Անգլիոյ երեսփոխանական ընտրութիւններ։ Այս առթիւ Լոյտ Ճորճ կը յայտարարէ թէ կուսակցութիւնը պիտի շահի։

— Ազատական կուսակցութեան վերականգնումը, կ'ըսէ, պիտի զարմացնէ Անգլիան։ 1924ի ընտրութիւնը մեր կուսակցութեան համար անակնկալ մը եղաւ, բայց այս անգամ վստահ եմ թէ պահպանողական կուսակցութեան չափ քուէ պիտի շահինք։ Վստահ եմ թէ պալատուին բոլորովին պիտի կորսնցնէ իր բացարձակ մեծամասնութիւնը։

Լոյտ Ճորճ կը նախատեսէ որ քուէարկելու իրաւունք ունեցող 28 միլիոն հոգիէն 21 միլիոնը պիտի մասնակցին քուէարկութեան։ Ըստ իր հաշւոյն, պահպանողականները պիտի շահին 6,500,000 քուէ, մնացեալ 14,500,000ը պիտի բաժնուի ազատականներու եւ աշխատաւորականներու միջեւ։ Աշխատաւորականները չեն կրնար 7,500,000էն աւելի ձայն ստանալ, հետեւաբար ազատականները պիտի շահին 7,000,000 քուէ։

«Տէյլի Նիուզ» կը գրէ թէ պահպանողական կուսակցութեան կեդրոնը նոր խաղ մը կը պատրաստէ՝ քուէները իր կողմը քաշելու համար։ Քուէարկութենէն մէկ երկու օր առաջ հեռագիր մը պիտի հասնի Մոսկուայէն՝ հետեւեալ իմաստով.— «Կարմիր բանակը զօրաշարժ յայտարարեց աֆղանական սահմանագլուխին վրայ։ Աֆղանիստան արշաւելու համար կը սպասէ ընտրութեանց մէջ աշխատաւորականներու շահելուն»։

ՄԱՅԻՍԻ 28-Ը

(Համոնուն գիրքէն, 1926)

Վերջին տասնամեակին մեր ժողովրդի ապրած պատմական օրերի մէջ 1918 թւի Մայիսի 20ից 28ը կը մնան որպէս դարագլուխ արիւնոտ փորձութիւնների եւ ծագող յոյսերի:

Թւում է թէ այս պատերազմի սկզբից, 1914 թւի վերջերից, մեր ժողովրդի ապրած թշւառութիւնների եւ յոյսերի իրար յաջորդող շարանը սղմել ու թանձրացել էր մէկ կողմից Երեւանի տակ, հինաւուրց Արաքսի ափերին, ալեզարդ Մասիսի ու Արագածի փէշերին եւ միւս կողմից Գուգարաց աշխարհի մթին, անտառապատ ձորերում:

Չորս տարիների անընդհատ մարտնչումները Եփրատի ափերից մինչեւ Արաքս ու Հրազդան մեզ թողել էին միայն բանակի երկու փշրանքներ՝ մէկը Երեւանի տակ եւ միւսը՝ Ղարաքիլիսա: Եւ նոյն այդ աղէտաւոր տարիները ճարակելով մեր ժողովուրդը Վասպուրականից ու Բարձր Հայքից մինչեւ Այրարատեան դաշտ, դէպի Երեւան եւ դէպի Ղարաքիլիսա էին շպրտել Մեծ Եղեռնից ճողոպրած գաղթականութեան ալեծուփ, չւառական բեկորները: Բազմահազար այդ չարաբաստիկ բազմութիւնը իր ցաւերն ու զաւակները շալակած՝ քայլ առ քայլ ընթանում էր նահանջող բանակների հետ ապաստանի վայր ու հանգիստ փնտռելով:

Հորիզոնները փոխւում էին անդադար — եւ բախտը նոյնն էր — անընդհատ կռիւ, ապա նահանջ դէպի նոր լեռներ ու նոր ձորեր: Մեծ պատերազմի տարեգրութեան մէջ չկայ եւ ոչ մի ազգ, որին վիճակւած լինէր կռիւների այս աստիճան հոժերական յեղյեղումներ, ուր զօրք ու խուճապող ժողովուրդ անագորոյն թշնամու առջեւ շարունակ իրար են հիւսւած բաղեղների պէս, եւ ուր զինւորը ամէն մի դնդակ արձակելիս նախ շուրջն է նայում իր հարազատները փնտռելով:

Այսքան ողբերգական պայմաններում ընթացաւ մեր ազատամարտը, եւ այսպէս էլ հասաւ նա մէկ կողմից Ղարաքիլիսա, եւ միւս կողմից՝ Երեւան: Եւ ահա այստեղ, Դեբէդի եւ Արաքսի ափերին, հայ ժողովրդի անձնազոհ զաւակները իրենց վերջին կաթիլ արիւնը թափեցին հայրենիքի վերջին կտոր հողը պաշտպանելու եւ ցեղի մնացորդը փրկելու անողորմ ու տմարդի թշնամուց:

Երկու ճակատամարտները — Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսայի — իրար արժանի են թէ իրենց հերոսական շնչով, թէ ինքնաբուխ ու ինքնակամ թափով եւ թէ՛ շրջապատող պայմանների դժնդակ դասաւորութեամբ:

Ռազմամթերքի եւ ուտեստի պակաս, բազմահազար գաղթականութեան թշւառութիւն, հարեւանների թշնամութիւն եւ յետոյ՝ մարտիկների հոգիների մէջ անհուն դառնութիւն՝ ապրած անասելի անիրաւութիւններից ու չարիքներից:

Էրզրումը խլել էր նրանցից բոլշեւիկ Ռուսիոյ աննախընթաց յեղափոխութիւնը. Կարսը՝ Հայոց աշխարհի բրոնզէ դուռը, բացել էր թշնամու առաջ մեր հարեւանների կարճամիտ, յանցաւոր ու ինքնասպան թրքասիրութիւնը. Ալէքսանդրապոլը զոհ էր գնացել թիւրքական նենգութեան:

Դրսից օգնութեան ո՛չ մի յոյս, թշնամին՝ յամառ ու վայրագ. օրհասական պայքարի ժամն էր հնչել մեր արիւնաքամ ու պարտասւած բանակի համար:

Եւ այդ պայքարը ընդունեց նա մի վճռականութեամբ ու արիութեամբ, որ յիշեցնում էր հերոսական դարերի մեր ալեկոծ պատմութեան:

Եւ մեր հինաւուրց ու արիւնարբու թշնամու դէմ բախումը զարհուրելի եղաւ, գրեթէ միաժամանակ թէ՛ Սարդարապատում եւ թէ՛ մանաւանդ Ղարաքիլիսայում:

Սարդարապատում մերոնք յաղթեցին երեք օրւայ (Մայիս 20, 22, 23ին) ահեղ ճակատամարտներում շնորհիւ Արամի երկաթէ կամքին, եւ իր քաջարի ընկերակիցների՝ զօր. Սիլիկեանի, Փիրումեանի եւ անպարտելի Դրոյի:

Ղարաքիլիսայում, նոյնքան դժւարին պայմաններում, ծերունի հրամանատար զօր. Նազարբէգեանի կոչը մի օրում տասն հազար մարտիկ համախմբեց թիւրքական 20 հազարնոց բանակի դէմ: Եւ չորս օր տեւող (Մայիս 23, 24, 25, 26) ահեղ ճակատամարտի մէջ հակառակորդներից իւրաքանչիւրը դիմացինին ոչնչացնելու զարհուրելի վճռականութեամբ ինքզինքն էր փշրել կատաղօրէն: Չորս հազար հայ մատաղ կեանքեր փռւեցին Գուգարաց ձորերում եւ կրկնակի աւելի թիւրք դիակներ: Պարտւող եւ յաղթող չկար — ինչպէս մեր անմահ Եղիշէն կ՚ասէր. «Երկոքին կողմանքն ի պարտութիւն մատնեցան»:

Այն ժամանակից անցել է ութ տարի: Եւ այժմ անդրադառնալով այդ պատմական մեծ ակտը շրջապատող պայմաններին, անհնարին է չխոստովանել, որ Մայիս 28ը դարբնողներն եւ հայ ժողովուրդը պատմական մոմենտի շատ ճիշտ եւ շատ յստակ ըմբռնումի հետ եւ ահագին քաղաքացիական արիութիւնն են ունեցել: Նրանք կարողացան պարտութիւնն ընդունել եւ աննկարագրելի թշւառ օրերում հոգիների զգաստութիւնն ու հաւասարակշռութիւնը չկորցնել: Մարտիրոսութեան հասնող մի ճիգ էր այդ պայմաններում հայ ժողովրդի դժխեմ բախտի պատասխանատւութիւնն ու ղեկավարութիւնը ծւատւած հայրենիքի մի խղճուկ բեկորի վրայ հաստատել ու ամրապնդել: Եւ հայ ժողովուրդը մեծ եղաւ այդ վիթխարի ձախողանքի օրերին. հոգին կսկիծով լցուն, մարմինը խոշտանգւած, նա ատամները սեղմեց, արցունքը կուլ տւեց եւ պարտւածի իր ճակատագիրն ընդունեց տրտմաշուք վեհութեամբ:

Պարտութեան մատնւելը թշւառութիւն է, պարտութիւնը գիտակցօրէն եւ զգաստօրէն կրելը մեծ յաղթութիւն: Եւ այն տարականոն, դժխեմ պայմաններում Հայաստանի Հանրապետութեան հիմքը ձգելով՝ հայ ժողովուրդը յաղթեց իր դաժան բախտին, եւ թեւակոխեց քաղաքական իմաստութեան բարձունքները: Ցեղական առաքինութեան ու մեծութեան առջեւ ի՜նչ եղկելի, ի՜նչ ճղճիմ ու փոքրոգի եղան արտասահմանեան հայութեան որոշ խաւերը քինոտ ու ազգաւեր կանչւառուքներով, որոնք, աւա՜ղ, դեռ չեն դադարել: Պարտութեան, ձախողանքի օրերին սեփական կուրծքը բզկտող ազգը իր ապագայի յոյսերն է փնտռում: Ժողովուրդների կենսունակութիւնն ու մեծութիւնը ո՛չ միայն յաղթանակի եւ փառքի օրերում պիտի երեւայ, այլ նրանցից աւելի տառապանքի ու թշւառութեան օրերում:

* * *

Մայիս 28ից յետոյ հայ ժողովրդին վիճակւած էր ցեղական դարաւոր Յոյսի փթթումը տեսնել, ինչպէս եւ մղձաւանջային օրեր ապրել:

Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի վարդագոյն արշալոյսին եւ Սեւրի հմայիչ ու խոստմնալի դաշնագրին յաջորդեց ռուս խորհրդային ու քէմալական արշաւանքը եւ Կարսի անարգ ու հայակործան դաշնագիրը: Անգորան ու կարմիր Մոսկւան ձեռք-ձեռքի տւած՝ պատռեցին Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը սրբագործող հայ ազգի charte-ը՝ Սեւրի դաշնագիրը՝ եւ հայ ժողովրդին շպրտեցին վերստին դէպի 1917—1918 թւերի եղեռնաշատ օրերը: Փաստօրէն բոլշեւիկ Ռուսիան եւ մեր ցեղին արիւնը ծծող թիւրքիան իրար մէջ բաժանեցին մեր հայրենի աշխարհը, 1920 թւի Նոյեմբերի 29ի անիծւած օրը:

Կատարւեց պատմութեան մէջ չտեսնւած ոճիրը: Հինգ դար անլուր բռնութեան շղթաների մէջ յուսացող եւ կէս դար իր ազատութեան համար հերոսաբար մարտնչող ցեղը վերստին ընկաւ նենգ բռնաւորների լծի տակ: Դեռ անցեալները Ֆրանսիայի վարչապետ Պ. Հերիօ կարողանում էր պարլամենտի ամբիոնից բացականչել. «Հայաստանի գերեզմանի վրայ երկու տապանաքարեր կան», այսինքն՝ սովետական եւ թիւրքական... Հերիօն Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդամ չէ...: Եւ անդամ պարլամենտի կոմմունիստ անդամներից մէկը, թէեւ լուռ անցնելով սովետական տապանաքարի առջեւից՝ ի նպաստ Հայաստանի արդարութեան եւ իրաւունքի խօսքեր արտասանեց թիւրքական բարբարոսութեան դէմ:

Թիւրքի եւ ռուսական սովետի փորած գերեզմանում թաղւածը, սակայն, սովորական մեռել չէ: Ղազարոսն է նա, որի չորեքօրեայ թաղումից յետոյ՝ յարութիւնը մօտ է, շատ մօտ: Մեր թշնամիների կրկնակ տապանաքարն իսկ անկարող պիտի լինի նրան խեղդել: Նա կը պատռի իր պատանը: Մեծ Ոճիրի պատիժը միշտ իր մէջ է, եւ մեր հայրենիքն ու ազատութիւնը փողոտողները զարհուրելի հատուցումն ունին պատմութեան ահաւոր Նեմեզիդայից: Նրա ոտնաձայնը լսւում է արդէն...

Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը անդառնալի երազ չէ...

Համբերութի՛ւն ի՛մ Ազգ:

Համբերութիւն եւ հաւա՛տ...

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

112 — ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

Պառկեր իմ քունս է քաշեր.
Արթնցայ արեւն է ցաթեր.
Էլին ծառերն է ծաղկեր,
Իմս կարկուտն է զարկեր:

Տոշակ ծըգեմ փոթ կուգայ,
Տեմնեմ աղաս եբ կուգայ.
Ղուրպան ըլլիմ աղայիս,
Կենէ լեռներէն կուգայ:

Ջութ պաստուղը քար կ՚ըլլի.
Էլին տղան եար կ՚ըլլի.
Եար ղարիպ տեղ գացիր,
Ըս խըտար կինալ կ՚ըլլի՞:

Սե՛ւ պատեր ըս տեղանը,
Ջուր է՛ կոյեր սեղանը,
Սիրտս եղեր է թեւաւոր,
Չի կ՚ինար ըստեղանը:

Ոսկյա կուգաս վերի վանա,
Տերտէդ եղեր իմ տիվանա.
Ես տիվանա, դուն սիվանա,
Աստուած մեզի դուռ մի բանայ:

Ոսկյա կուգաս վերի էգուն.
Կոզ մը խավող փրցուր քոքուն.
Պաչիկ մը տուր պապուղ ծոցուն.
Ես քնոտ եմ, ըլլիմ արթուն:

Իսթամպօլու ճամբընին
Կուռ է՛ ցանած կանփընին,
Ինծիս քիզի չեն ի տար,
Ինչ կը պըրես ճամբընին:

Իսթամպօլու ծոտ կուգայ.
Եարօս խապար եբ կուգայ,
Ղուրպան ըլլիմ քենքուշին,
Մինչէն ինկայ ծոտ կուգայ:

Եօթը տարի ղարիպ ես գացեր
Պոլիսու ջուրերը խմուռթ ես բացեր:
Ըսգացու եարերուդ քուրք ես հագուցեր,
Ընգացու եարիդ շատ ես լացուցեր:
Տալղա տալղա կ՚ինէ Պոլիսու ծովը.
Ի՞նչ ուժով կը փրչէ սէվտայի հովը.
Տէրն որ նէսիպ ընէ ի գայի քովդ,
Առնէի մուրազս, ընկէի ծովը:

Հաւաքեց՝ Մ. Թաշճեան

ՄԱՅԻՍ 28Ը

ՄԵՐ ՄԻԱԿ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ

Զո՛ւր եւ անզօր են տարուէ տարի աւելի խորացող, աւելի սաստկացող վէճերն ու իր միջոցները, որ կը գործադրուին մեր հակառակորդներու կողմէ նսեմացնելու, անիմաստ եւ սխալ բովանդակութեամբ ցոյց տալու Մայիս 28ը, մեր ազգային ամենամեծ եւ միակ տօնը:

Զուր եւ անզօր, որովհետեւ կը հաւատամ ինչպէս անհատական, նոյնպէս եւ ազգերու կեանքին մէջ եսի ուժին, որ անխորտակելի է, անպարտելի, այնքան ժամանակ, որքան անպարտելի կը մնայ մարդը, ազգը:

Մայիս 28ը հայութեան գոյութիւնը իմաստաւորող ուժն է, հայութեան եսը: Կռուիլ Մայիս 28ի դէմ, կը նշանակէ կռուիլ հայութեան դէմ: Նսեմացնել Մայիս 28ը կը նշանակէ նսեմացնել հայութիւնը իբրեւ ազգ, իբրեւ բարոյական հասկացողութիւն:

Մեր հակառակորդները միշտ ալ սակայն նենգ եւ վատ կռուողի նման կը խուսափին այս ուղղութեամբ վարելու բուն կռիւը, մատնելով իրենց բովանդակ այլանդակութիւնը: Ու յաճախ կռիւը կը դառնայ ո՛չ թէ Մայիս 28ի գաղափարին, ներքին բովանդակութեան, այլ սոսկ տարուան այս կամ այն ամսուան եւ օրուան խնդիր: Ուրիշ խօսքով, մեր հակառակորդները անզօր ժխտելու Անկախութեան գաղափարը, կը սկսին վիճիլ եւ առարկել Մայիս 28ի շուրջ, տարբեր օր ցոյց տալով իբրեւ իրական անկախութեան օր:

Թէ այս ուղղութեամբ ալ որքան ծիծաղելի են անոնք եւ որքան վատ, այդ ապացուցուած է պատմական անջնջելի փաստերով: Որովհետեւ ի՛նչ ալ ըսեն եւ առարկեն այսօր, չեն կրնար փոխել այն փաստը թէ 1918ի Մայիս 28ին Հայաստանի մէջ հայութիւնը տէր կը դառնայ իր ճակատագրին, իբրեւ գերագոյն իշխանութիւն օրուան հայ երկրին: Այդ թուականէն մինչեւ 1920 աստիճանաբար կը կազմաւորուի եւ կը ձեւաւորուի Հայաստանը Մայիս 28ի բովանդակութեամբ եւ Մայիս 28ը կը դառնայ այլեւս հայութեան ազգային տօնը: Այս պատմական ժամանակաշրջանէն ետք է ահա, որ 1920ի «դեկտ. 2»ին Հայաստանը հարկադրուած կ՚ընդունի խորհրդային վարչաձեւ, տեղի տալով արտաքին ուժերուն: Եւ այն ինչ որ ունինք այսօր իբրեւ Հայաստան, «1918ի Մայիս 28ին ստեղծուած Հայաստանն է», հոգ չէ թէ այլափոխուած իր ներքին եւ արտաքին բովանդակութեամբ:

Եթէ այս է իրողութիւնը, ուրեմն խորհրդային Հայաստանի ամենաջերմ կողմնակիցներն անգամ չեն կրնար ուրանալ Մայիս 28ը — որմէ ծնունդ է առած իրենց գոյութեան փաստը:

Էականը սակայն ասոնք չեն: կան մեր մէջ հոսանքներ, զանազան գոյներու եւ անուններու տակ, որոնք կը կռուին Մայիս 28ի դէմ, այն իմաստով եւ այն բովանդակութեամբ որ այդ կռուով միայն կարելի է միացնել հայութեան մէջ, ազատ եւ անկախ ապրելու կամքը: Մնացած բոլոր առարկութիւնները ռազմավարական խաղեր են, միջոցներ կռուի բուն նպատակը ծածկելու, ուժեղ ընդդիմութիւններէն խուսափելու համար:

Նայեցէք անգամ մը դէպի ետ, դէպի մեր վերջին դարերու պատմութիւնը: Նայեցէք առանց կեղծ ու դերասանական կեցուածքի: Հետեւեցէք այս բոլոր վերիվայրումներուն, որոնցմով կազմուած է Հայոց ազգային պատմութիւնը, հայ քաղաքական անկախութեան խորտակումէն ասդին:

Անհնար է գտնել քիչ-շատ արժէքաւոր դէպք մը, անցք մը, անկախ իր վախճանէն, որու մէջ չեշտուած չըլլայ հայութեան անկախ, իբրեւ ուրոյն ազգ ապրելու տեւական ձգտումը: Ու ճիշդ այս ձգտումին հետեւանքով, Հայը հալածուած է անդադար, տառապած ու չարչարուած, ուր ալ որ գտնուած է: Իր հայրենի սահմաններուն թէ օտար երկիրներու մէջ, հայ ժողովուրդը համեմատաբար աւելի երկար կրցած է պահել իր ինքնուրոյնութիւնը, հակառակ գործադրուած դժնդակ միջոցներուն, որովհետեւ թէեւ տարտամ ու անկերպարան, սակայն ներքին բնազդական մղումով մը, նախընտրած է պահել իր անունը, հայ անունը:

Այս ուղղութեամբ հայութիւնը իր բովանդակ պատմութեան մէջ իր ամենամեծ ողբերգութիւնը ապրեցաւ Թուրքիոյ մէջ, վերջին երկու դարերու ընթացքին մասնաւորաբար:

Վաթսունական թուականներէն սկսեալ հայութեան այդ կամքը, — ազատ ապրելու կամքը — սերունդներ կը ստեղծէ, սերունդներ կ՚ոգեւորէ, մղելով զանոնք աւելի քան վճռական պայքարներու: Եւ վերջապէս ահա՛ աւելի վերջը, բուն մեր ազատագրական պայքարի շրջանը, 80ական 90ական թուականներուն, երբ հայութեան այդ կամքը աւելի գործօն պայքարներու ալ կը մղէ հայ մարդը, բուն Հայաստանի հողին վրայ:

Ահա՛ վերջապէս 1915ի եղեռնի շրջանը, երբ հայութիւնը պիտի կրէր ողբերգութիւններու ամենամռայլը, ամենամեծը:

Ի՞նչ էր իմաստը այդ անորակելի բարբարոսութեան: Եթէ վերապրողները իբրեւ մէկ մարդ չտուին այս ծանր հարցին պատասխանը, մեռնողները տուին զայն աւելի պարզ, աւելի վճռական:

Այդ պատասխանէն մենք կը տեսնենք, որ անոնք մեռան նախընտրելով մահը ազգուրացումէն եւ յաւիտենական ստրկութենէն: Ու անոնք իրենց մահուան տաժանքին մէջ անգամ թելադրեցին իրենց նախորդներուն մնալ Հայ եւ հաւատարիմ իրենց նախորդներուն: Ու անոնք թելադրեցին շարունակել պայքարը իրենց գծած ճամբով, հայութեան արդար իրաւունքներու պաշտպանութեան համար:

Այս բոլորէն ետք եւ այս բոլորի շարունակութիւնն է ահա՛ Մայիս 28ը, — կենդանի եւ իրական կոթողը ո՛չ միայն հայ անցեալ պատմութեան, այլ եւ կովկասեան սահմաններէն մինչեւ արաբական անապատները նահատակուած անհաշիւ հայութեան՝ հաստատուած Ապրիլ 11/24ի պատուանդանին վրայ:

Ասկէ տրամաբանօրէն կը հետեւի որ, եթէ հայութիւնը կը սիրէ իր պատմութիւնը, եւ կ՚ուզէ վառ պահել զայն, անտարակոյս չի՛ կրնար ժխտել այդ պատմութեան ամէնէն արժէքաւոր իմաստը, անկախութեան եւ ազատութեան ձգտումին յանգող դէպքերը, որոնք կը պսակուին ի վերջոյ Մայիս 28ով: Որով Մայիս 28ը կը դառնայ ո՛չ միայն թուականը մեր երկրի անկախութեան, այլեւ թարգմանը իմաստը մեր անցեալ պատմութեան:

Եթէ մեր անցեալէն կու գայ ուրեմն բազմաթիւ զօրաւոր կապեր մեզի միացնող Մայիս 28ին, անտարակոյս մեր ներկան եւ ապագան եւս նոյնքան զօրաւոր միացման կէտեր ունին իրենց մէջ:

Ապրած անցեալով, տեսակով Մայիս 28ը: Հայու ճակատագիր ուզեց որ կրկնուի մեր պատմութիւնը, կրկնուի մասնակի փոփոխութիւններով:

Եւ այսօր այս կրկնութիւնը որ կ՚ապրի վերապրող սերունդը.

Հայաստանի հայութիւնը կաշկանդուած ու կապկապուած՝ անզօր է իր կեանքը վարելու համաձայն իր ներքին, ազգային բաղձանքներուն: Ան իր տան մէջ դաժանօրէն տառապող բանտարկեալն է, զուրկ պաշտպանութեան միջոցներէն:

Ասդին՝ Հայաստանէն դուրս արեւմտահայ վերապրող սերունդն է, տարտղնուած ու թափառական աշխարհիս չորս ծագերուն, եւ թակայ ֆիզիքական եւ բարոյական անթիւ զրկանքներու: Սերունդներ կը փոխուին, հինները կ՚երթան, նորերը յառաջ կու գան, կեանքի բնական ընթացքին հետ հայութեան այս վիճակը մեր օրերու ողբերգութիւնն է:

Երէկի բարոյական շուքին տակ ինքզինքը հրապարակ նետող մեր նոր սերունդը ամէն մէկ նոր օրուան հետ կը զգայ եւ կ՚ըմբռնէ այն մեծ անիրաւութիւնը, որուն ենթարկուած է ինք, իբրեւ ժառանգորդ հարիւր հազարներով մեռնողներուն: Ինքնամփոփման ամենաթեթեւ փորձն իսկ զայն կը տանի դէպի իր նախորդներուն հոն տեսնելու կրկին անգամ անոնց մարտիրոսագրութիւնը, անոնց վերջին ուխտը, վերջին կտակը: Ու այդ բոլորէն ետք գալիս այսօրուան անհրապոյր իրականութիւնը:

Առանց հետեւանքի կրնա՞յ անցնիլ այս ամէնը:— Երբե՛ք:

Ապրելու ձգտումը անմիջական է եւ հայ ժողովուրդը չի կրնար բացառութիւն կազմել:

Եթէ բոլորովին ընդհանրապէս չըլլար անկախ ապրելու ձգտումը բոլոր ազգերու մէջ, եթէ տակաւին մարդկութեան գիտակցութիւնը ընտելացած իսկ չըլլար այս գաղափարին, հայ նոր սերունդը պատճառներ ունէր անկախ ապրելու պահանջը շեշտելու: Որովհետեւ այդ պահանջը ստացած էր ժառանգութիւն իր պատմութենէն, ի գին միլիոններու նահատակութեան:

Հայաստանի մէջ թէ Հայաստանէն դուրս, իր օրուան կեանքին հետ բնական կապակցութեամբ Մայիս 28ը կը դառնայ ուրեմն միակ լուսաւոր փարոսը, միակ գաղափարական կէտը, որուն կը ձգտի հայ մարդը:

Այս բոլորէն ետք, կրկին նոյնպէս, որ Մայիս 28ը պաշտպանը, կենդանի խօսքն է հայ անցեալ պատմութեան, եւ անխորտակելի կոթողը մեր նախորդ սերունդներուն:

Մայիս 28ը միաժամանակ ուղեցոյցն է, միակ ճշմարիտ առաջնորդը, ներշնչողն ու սնուցանողը վերապրող հայութեանը:

Եւ վերջապէս, կրկնենք նորէն, Մայիս 28ը մեր ազգային եսն է, անհրաժեշտութիւնը, բարոյական արժէքը:

Այս գիտակցութեամբ ահա կը տօնենք մեր տօնը՝ մեր մեծ տօնը:

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՄԱՅԻ՛Ս ...

Մայի՛ս, Մայի՛ս, ոսկի երազ, ոսկեպրաս արշալո՛յս,
Աչքերուդ մէջ արծիւ մ'արի՝ երկու Թաւիշ Թեւեր ունի,
Ու միացեալ այդ Թեւերուն վերեւ անկախ ու անխուփ
երկու աչքեր յոյսի ծիածան՝ աստղաբիբ կը վառին...

Վահան Թեւեր Թափագանգուր, Մայիսի այս առաւօտուն
Ես անհաւատ սիրոյ քրմիկ՝ ձեր կուշնակին հաւատացեալ,
Աւերակեալ սիրոյ տաճար՝ ձեր աղօթքով երջա՛նիկ եմ...

Կախարդ Թեւեր երկնատարած, Մայիսի այս առաւօտուն
Ձեր Թեւթափէն զեփիւռուած՝ օ՛ կը խայտան, օ՛ կը ծափեն
Սարերուն վրայ հայրենի, աղբիւրներու քնարին հետ՝ հարմոնուկ,
յակինթ ու նարգէս...

Մայի՛ս, Մայի՛ս, հարսնուկներով պճնուած հարսի մը պէս շքե՛ղ
Մայիս
Երբ հարսանեակ, քու ետեւէդ ես կ'երազեմ ահա՛ւասիկ:
Օ՛ տուն դարձող պանդուխտներու վարդեպսակ կարաւա՛ն...

Կոթիններուդ բոյրը մուշկէ, Մասիսին չափ օ՛ զգլխիչ,
Գինւոյդ հինա, քրքում, ծփնի, ամծրիլեակ ու քօղահերձ բախտաբեր
Կը պսակուի՛ս, կը պսակուի՛ս կապոյտին հետ երկնածոր...

Դաշտերուդ վրայ շահպրակներ, վայրի շուշան ու շահոքրամ,
Այծխոտ, մեխակ, խնդածաղիկ, բոցածաղիկ ու նարդոս
Ու հասակիդ չափ ծլարձակ, հասակիդ չափ արեւաբաղձ՝ միմենիներ ոսկեօղկոյզ՝
Օ՛ կը ծափեն, օ՛ կը պարեն կանաչին մէջ ու հասկերուն մանկահասակ...
Մայի՛ս, Մայի՛ս, ոսկի դաշտե՛ր, ոսկի արտե՛ր կանաչէդ վերջ
ես կ'երազեմ,
Ու հասկերուն հասակին մէջ, հասակէն վեր՝ նոր Տրդատներ
վահագնատիպ...

Մայի՛ս, Մասի՛ս, դո՛ւք հաւատքի երկու անուն գինեհամ...
Մառախլապատ այս ցայգին մէջ՝ կապոյտ կանթեղ մը լուսատու,
Ձեր պլպլուն յոյսին դիմաց՝ Սէրս ամբողջ ձեզի ընծայ՝
Աղօ՛թքի մը պէս, աղօ՛թքի մը պէս ես կը մխամ...

Մարսէյլ, 1929 — ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ՊԷՏՔ Է ԱՐԴԵՕ՞Ք ՏՕՆԵԼ ՄԱՅԻՍ 28Ը

Խմբ.— ընթերցող մը մեզի ղրկած է հետեւեալ հատուածը, որ հրատարակուած է Պոլսոյ «Ճակատամարտ»ին մէջ, 1922ին :

Անոնք որ այնքան խանդավառուած են Հայաստանի անդրանիկ վարչապետով, անոր՝ դաշնակցութենէն հրաժարումէն ետոյ, անշուշտ նոյն լրջութեամբ պիտի կարդան այս խորհրդածութիւնները՝ Մայիս 28ի առթիւ.

Այո՛ պէտք է տօնել, այսօր եւ միշտ, ու ամէն տեղ ուր կայ հոգի Հայ։ Եւ ի հարկէ ամենէն առաջ ու ամենից խանդավառ Արարատեան դաշտի վրայ, Գուգարքի ու Սիւնիքի լեռներում, այնտեղ ուր հաստատուած ու իրականացուած է Հայ պետութիւնը։

Եթէ Հայաստանի այսօրուայ կառավարութիւնը ջնջել է իր տօնացոյցի միջից Մայիս 28ը, դա հետեւանք ու ապացոյց է քաղաքական տհասութեան եւ յանցաւոր ապերախտութեան։

Տհասութիւն է, որովհետեւ Մայիս 28ին հիմնադրուել է ոչ թէ ռամկավար պետութիւն եւ կամ դաշնակցական իշխանութիւն, այլ Հայաստանի Անկախ Պետութիւն։ Ապերախտութիւն է, որովհետեւ Մայիս 28ին հիմնադրուած պետութիւնն է, որ ժառանգել են այսօրուայ վարիչները եւ այդ պետութեան սահմաններումն է, որ փորձ են անում իրականացնելու իրենց քաղաքական ու ընկերային դաւանանքները։

Պետութիւնը շատ աւելի բարձր կարգի արժէք է, քան ռէժիմը ու մանաւանդ կուսակցութիւնը։ Պարլամենտակա՞ն է Հայաստանի Հանրապետութիւնը թէ խորհրդային։

— Երկրորդական խնդիր է սա. էականն այն է որ Հայաստանի պետութիւն է նա։ Եւ արդէն միանգամայն անարժէք բան է, թէ ո՞ր կուսակցութիւնն է վարում այսօր պետական ղեկը։

Պէ՛տք է վերջապէս որ հայ ժողովուրդը, հայ հողի վրայ, ունենար իր սեփական պետական կեանքը — Ահա՛ էականն ու իսկապէս արժէքաւորը։ Քաղաքական ազատութիւնը՝ հիմքն է ու անհրաժեշտ նախապայմանը միւս ազատութիւնների, ժողովուրդների ինքնորոշման իրաւունքը իրագործւում է ու անարգել պարագաներում միմիայն քաղաքական ինքնահաստատման հողի վրայ։

Եւ Մայիս 28ն է որ մի խիզախ փորձ արաւ, գրաւելու հայ ժողովուրդի համար այն հողն ու սրանով մի նոր դարաշրջան բաց արաւ հայ պատմութեան մէջ։

Ո՛չ մի ռէժիմ, ոչ մի կառավարութիւն, ոչ մի կուսակցութիւն եւ ոչ մի հայ անհատ չի կարող ժխտելու այդ Մեծ Օրուայ վեհութիւնը։

Ներկայի եւ ապագայի ոչ մի փոփոխութիւններ չեն կարող ջնջել պատմութեան էջերից Մայիս 28ը։

Հայ ժողովուրդի քննութեան օրն էր այն ահաւոր օրը։ Պէտք է ապացուցանէր՝ ունի՞ արդեօք ապրելու կարողութիւն, ընդունա՞կ է պատմութեան հետ առաջ քայլելու, թէ ոտնակոխ պիտի լինի կամ ճամբայ տայ աւելի կարողներին, ունի՞ գիտակցութիւն իր իրաւունքների, ունի՞ վճռականութիւն պահանջելու եւ կամք՝ պաշտպանելու այդ իրաւունքները իր արեան գնով։

Եւ Մայիս 28ը եկաւ հաստատելու որ՝ այո՛, հայ ժողովուրդը ունի իր իրաւունքների գիտակցութիւնը, ունի ապրելու եւ կամ մարտնչելու վճռականութիւն։

Յ. ՔԱՋԱԶՆՈՒՆԻ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

LE SOLISTE DE SA MAJESTÉ վէպ՝ Տիկ. ԱՐՄԷՆ ՕՀԱՆԵԱՆԻ։

Տիկին Ա. Օհանեան, որ արդէն գրողի քանի մը գափնիներ եւս աւելցուցած է միջազգային պարուհիի իր պսակին վրայ, կովկասահայ աշուղի մը արկածները կը պատմէ պատանեկան սիրային յանդգնութիւններէն մինչեւ զինուորագրութիւն, մարդասպանութենէ մինչեւ տքսորավայր ու փախուստէն եւ միջանկեալ պատահարներէ՝ մինչեւ անկում... Շահին պալատը։

Իրօք, հեղինակուհին ուզա՞ծ է նկարագրել «դարը եւ անոր ընկերային կիրքերը», ինչպէս կը յայտնէ իր գրքին ներփակ Թռուցիկով մը։ Ամէն պարագայի մէջ, իր մեծ յաւակնութիւնը գոհացնելու կոչումը չունի իր աշուղը յեղյեղուկ, ապաբարոյ եւ անբարոյ, որուն արկածները ոչինչ ունին ճակատագրական ու հերոսական եւ եթէ միշտ չեն փնտռուած, յաճախ սակայն, ուզուած են իբր կարելի ու մատչելի միակ պատեհութիւններ՝ կոպիտ ախորժակի մը յագեցման։

Սիրային գառն լքումէ մը յետոյ, աշուղը «կը գարշի առաքինութեան խիստ սկզբունքներէն։ Մոլութիւնը նախընտրելի է։ Եթէ մերթ, ան վտանգաւոր է կիրարկողին համար, առաքինութիւնը կ'սպանէ մինչեւ իսկ օդը որ կը շնչենք։» Եւ բնաւոր այս մռայլ ու տարտամ հոգիով, աշուղը կը բողոքէամէնտեսակի բռնութիւններունդէմ, բայց չի վարանիր ամէնէն անմիտ սպանութիւններուն առջեւ։ Սխալ քաղաքակրթութեան մը ծոցին մէջ, անմեղութեան ու պարկեշտութեան շահագործումը կ'ըմբոստացնէ զինք. բայց երբ առիթը կը ներկայանայ, չի նահանջեր ամէնէն ստոր բռնաբարման առջեւ։ Յիսուննոց մենակեացի իր անկուշտ կրքերը կարօտը կը քաշեն աղջնակներուն, զորս բռնաբարած է վայրենիի անտաշ բնազդականութեամբ։ Ժպտուն, վատ ու կեղծաւոր քաղքենիին եւ մռայլ, ըմբոստ ու հեշտասէր աշուղին միջեւ, մոլութեան ծարաւը կը դնէ նոյնութիւն մը միայն։ Հոգին նոյնն է եւ այս տիպարը անշուշտ, փոխանակ «դարը եւ անոր ընկերային կրքերը» գայտեցնելու, կը յայտնէ միայն անձնական քմայքոտ եղանակ մը՝ մարդկային ապականութիւնը օգտագործելու։

Տիկին Ա. Օհանեանի գրչին տակ, աշուղին արկածները կը կարդացուին հաճոյքով, երբ հետաքրքրաշարժ դրուագները փոթորկոտ կեանքի մը, որ իր էութեամբ իսկ պատադարտուած է մնալու յաւիտենական դժգոհ մը, երբ եւ իցէ ճանչնալու ապրելու գոհունակութիւնը։

Մ. Ե.

ՀԱՅ ՄԱՏԵՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայրենիք» օրաթերթին մէջ, Արտ. Աբեղեան անդրադառնալով «մեր մատենագիրներու աշխարհաբար Թարգմանութեան անհրաժեշտութեան»ը, կը խորհրդածէ.—

Մեղադրանք չէ որ կարդալ եմ ուզում։ Ես փաստ եմ միայն արձանագրում։ Այն որ, մեր մտաւորական, գրագէտ սերունդին անգամ՝ անմատչելի են գրաբարը եւ հին գրականութիւնը։

Աւելի մեծ եւ լուսաւոր ազգերի հին մեռած լեզուները եւս անծանօթ են մնում ո՛չ միայն ընթերցող լայն հասարակութեան, այլ եւ մտաւորական մեծ մասին։ Բայց ո՛չ՝ նաեւ հին մատենագրութիւնները։ Թարգմանութիւնների միջոցով, կենդանի լեզուի վերածուելով, դրանք մատչելի են դառնում հէլ տաքրքրուողներին։ Շատանգամ՝ մէկից աւելի թարգմանութիւններով։

Ահա այդ է, որ մեզ պակասում է։ Մենք աշխարհաբար լեզուով չունինք մեր նախնեաց մատենագրութիւնը։ Անծանօթ ենք մնում նրան, մեր քաղաքական, մշակութային պատմութեան բնագիր աղբիւրներին։ Աւելի շատ ռուսերէն, ֆրանսերէն եւ գերմաներէն լեզուներով են թարգմանուած մեր պատմագիրները, քան՝ հայերէն աշխարհաբար։ Հայ մտաւորականը՝ եթէ գրաբար չգիտէ, հարկադրուած է՝ ի հարկին օտար թարգմանութիւններին դիմելու, քանի որ բնագիրների աշխարհաբարը չկայ։ Աւելին դեռ։ Ռուս, Ֆրանսացի, գերման ընթերցողը հնարաւորութիւն ունի մեր շարք մը մատենագիրները կարդալու, քան հայ ընթերցողը, եթէ նա չգիտէ այդ լեզուներից մէկն ու մէկը։ Եւ մի՞թէ դիւրին էլ է հայ ընթերցողի համար՝ ուզած ժամանակը ձեռք բերել նախնեաց գործերի եւրոպական թարգմանութիւնները։ Մենք շատ աւելի թուով դասական օտար գործերի հայերէն - գրաբար թարգմանութիւններ ունենք, քան՝ հայ - դասական երկերի աշխարհաբար թարգմանութիւններ։

Այս ցաւին է ահա, որ դարման պիտի անել։ Մեր նոր սերունդը, անգամ մտաւորականը, անհաղորդ է մնում իր նախնեաց գործերին։ Խզուել է հոգեկան - մշակութային կապը հինի եւ նորի միջեւ, դադարել է մշակոյթի անընդմիջականութիւնը, որ անհրաժեշտութիւն է համարւում ուրիշ ազգերի մօտ։ Ինչպէս Հայաստանում, այնպէս եւ դուրսը։

Ո՞վ պիտի դարման անէ այս ցաւին։

Մեզ մնում է մեր աչքը յառել նորէն միայն Վենետիկին։

Մխիթարեանները ունին դրա բոլոր յարմարութիւնները։ Այդ աշխատանքը հինի հարազատ շարունակութիւնը պիտի լինի։ Ե՞րբ է հերթը նրան հասնելու։

ԿԵԱՆՔԻ ՄԱՌԱԽՈՒՂԻՆ ՄԷՋԷՆ

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ՊՏՈՅՏ՝ ՔԱՊԻՐԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Երջանկութեան եւ սիրոյ ծարաւ հոգիս՝ սեղմած անսուաղ եւ լերկ ափիս մէջ, ահա տարիներէ ի վեր, կ'երթամ ափէ ափ, կը կախուիմ ծանրաբեռ ճիւղերէ ու կ'իյնամ գետին, կը հպիմ կիներու ու ամէն անգամ իմ հարստութենէս բան մը կը ձգեմ իրենց վրայ ու երբեք հանգիստ չեմ ննջեր՝ գարնան գիշերները, աստղերուն տակ:

Ահա՛ տարիներէ ի վեր այսպէս կ'երթամ ափէ ափ, խոնջ ու մաշած ներբաններով եւ չեմ գիտեր ինչ կ'որոնեմ ինձմէ դուրս ու չեմ գտներ: Ճամբայ չմնաց որ չմաշէի: Ինչի՞ է որ կը սպասեմ ինձմէ դուրս եւ չեմ ստանար: Ժամերը իրենց վախճանին կ'երթան շուրջս, օրերը կը մթնեն եւ ես, անընդհատ, երջանկութեան եւ սիրոյ ծարաւ հոգիս՝ սեղմած անսուաղ եւ լերկ ափիս մէջ՝ կը տանիմ ուրախութենէ ուրախութիւն եւ երբ աչքերս պղտորին դառնութեամբ՝ հին ու գործածուած իրի մը պէս, զայն կը նետեմ մէկ կողմ, հոգիս, այս մանուկը:

Եթէ ճամբայ ըլլար՝ պիտի հասնէինք ի վերջոյ վախճանի: Ես այնքան ճամբաներ կը ճանչնամ: Եթէ եղանակ ըլլար կ'երթար իր վերջաւորութեան, տօթին կը յաջորդէր դալուկ, խոնաւ աշնան գիշեր: Եթէ՝ մատեան ըլլար՝ կը հասնէի վերջին էջին եւ վերջին բառին վրայ կանգ կ'առնէի: Մինչդեռ, ահա՛ տարիներէ ի վեր, ղուարթ թէ ծանր օրով, աղջամղջային մութի թէ արեւածագի տաք լոյսի մէջէն, նո՛յն անվերջ արշաւն է՝ անհանգրուան ու հինցնող:

Շատ մը բաներու տիրեցի եւ շատ մը բաներ ունեցայ, բայց երբ գիշերը իջաւ բարձիս վրայ՝ գլխուս մէջ, մի՛շտ նոյն շփոթն էր ու ափիս մէջ՝ միշտ նոյն խուլ ու անհանգիստ հոգին: Քանի՛ անգամներ՝ յուսահատ եւ տխուր, ըսած եմ ես ինծի թէ՝ դուցէ ալ բան չմնաց դուրսը՝ եւ թէ հիմա պէտք է գոհանալ մեր ներքին հարստութեամբ: Բայց առաւօտեան, մազերս հովին, սիրտս դողահար՝ վազած եմ միշտ նոր արկածներու ետեւէ: Եւ չեմ գիտեր թէ ե՞րբ կանգ պիտի առնեմ...:

— Մի՛ երթար, մի՛ երթար ծաղկապարտէզը:
Բարեկամ, մի՛ երթար:
Քու մէջդ է ծաղկապարտէզը:
Կանգ առ հազարաթերթ նունուֆարին վրայ եւ հոնկէ դիտէ անծայր գեղեցկութիւնը...
Կ'ըսէ Քապիր, հնդիկ բանաստեղծը: Օ՛ Քապիր:

Այսուհանդերձ՝ ես կը բանամ պարտէզին դուռը: Ոտնդերս ծարաւ են նոր բոյրերու, Քապիր, ձեռքերս՝ անօթի են ու կը սպասեն խնջոյքի ժամուն: Մերկ ու թրթռուն աղջիկ մը Թեւերուս վրայ, հնդիկ աղջիկ մը, տաք ու թխագոյն մորթով, երիտասարդ մարդ մըն եմ ահաւասիկ՝ որ կ'երթայ անյայտ ճամբէ մը, Քապի՛ր...:

X.— ԿԱՄԱՆԷ ԿԱՄԱՆ, ԵՐԳԷ ԵՐԳ...

Մայիսի երեկոն՝ մեղմանուշ ու ծորուն, կը հոսի կածաններէն ու կը լեցնէ լռութիւնը: Մութը ծառերուն վրայ՝ ամպի պատառի պէս կը կախուի: Ծառեր կան մերկ ու ողորկ բուներով, սպիտակ բուներով: Եթէ մութը՝ իր խորհուրդին մէջ քիչ յետոյ ծածկէ ամէն բան, այս ծառերը պիտի ղողան՝ կիներու պէս որ կը սպասեն սիրոյ ժամուն: Կանաչը՝ ոտքերուն տակ, թարմ է ու ցօղաթուրմ: Միջատ մը՝ կը հծծէ թառած խոտի մը ծղօտին: Խաղաղութիւնը գետի պէս կը հոսի: Լայնատարած ու կարծես թէ անխզելի: Օ՛ անկոհակ տարածութիւն, մէկը ըլլար եւ խզէր լռութիւնը: Ի՞նչպէս կարելի է խզել լռութիւնը: Պզտիկ երգով մը գուցէ: Օ ո՛չ:

— Ես կը սիրեմ անծայր ու ծանր լռութիւնները որ յանկարծ կը խզուին սիրոյ սրտաբեկ ճիչով մը, կամ մանուկի ճիչով՝ որ կարօտ է քու սպիտակ, բաբախուն ու կենսատու ծիծերուդ: Օ՛ յաւիտենական մայր...:

— Յագեցումի, ղառնութեան, հասարակ արբեցումի ճիչեր չեմ ուզեր...

— Սեւ տարածութեան մէջ՝ մեծ թռչուն մը լայն թեւաբախումներով թող անցնի ու պոռայ...

— Հնդիկ կոյս մը, Քապի՛ր, տասներկու տարեկան, թուխ ու տաք մորթով, թող ճչայ առաջին արուին հպումին համար:

— Խզել լռութիւնը՝ ես այսպէս կը հասկնամ...

— Էգ մը, բարի ու բեղուն, տղաբերքի ցաւով թո՛ղ կողկողայ...

— Շո՛ւն մը որ շատ ծեծ կերած է՝ ղրան մը առջեւ թող կաղկանձէ:

— Լուսնահմայ՝ թո՛ղ ան հաչէ, լուսնկային դիմաց...

— Քապի՛ր, Գանգէսի ափերուն վրայ, եղէգնուտներուն մէջ, երբ երկիւղած ու խոով՝ կը սպասէիր սիրոյ մեծ յայտնութեան՝ մեծ Բամանանտան ինչպէս որ ճչաց...

— Ու քու հոգիդ բացուեցաւ՝

— Այնպէս, մէկը թող խզէր լռութիւնը, յաւիտենական երգ մը ըսէր...

— Շատ մը հասարակ ձայներ կան ականջներուս մէջ, օ՛ աղքատութիւն:

— Կը բնակիս հեռու ու արտասանած բառերուս մէջ կը յանդիմանես զիս, իսկ ես՝ քեզ լսել չեմ ուզեր...

— Ըսէ՛, Քապի՛ր, ես ինչո՞վ եմ մեղաւոր որ մարդիկ հիմա՝ յայտնութիւններու ծարաւը չունին եւ մեծ բաներու չեն սպասեր...

— Պզտիկ կին մը, հասարակ ու դիւրամատչելի կոնքով՝ որ գիշերուան ամէ՛ն ժամուն, կը հնազանդի ցանկութեանդ:

— Տուն մը խաղաղ որմերով: Քանի մը վտիտ ծառ, Քապի՛ր, սեղան մը, մանուկ մը ու դրամարկղին մէջ քիչ մը դրամ, օ ձեռքի աղտ...

— Ահա մարդոց երազը որ շուրջս անընդհատ կը յածի, կ'ուզէ զիս գերի վարել, պղծել զիս, Քապի՛ր՝ հնդիկ բանաստեղծ...

— Հիմա, անհնար է լռութիւնը: Մարդոց ունայնամտութեան առջեւ՝

— Բանաստեղծութիւնը իր իրաւունքները կը զիջի հասարակ բաներու...

— Մեծ եւ յղի լռութիւն մը կայ ու ես կը սպասեմ մեծ ձայնի մը՝ որ մեծ եղելութեան մը պէս պիտի բարձրանայ...

*
* *

Ահա՛ կը քալեմ կրկին, լռութեան մէջէն ու քու երգերդ՝ հեռաւոր յիշատակներու պէս՝ խաղաղօրէն կը բարձրանան հոգիիս մէջ ու կը հասնին շրթներուս: Բարձրահասակ ու կարշնեղ կնձնիներ, խաւարին մէջ, թեւաբաց, կարծես՝ իրենց ծարաւին քիչ մը յագեցում կը հայցեն: Ինչ թռչուն է ասիկա որ կը խզէ լռութիւնը: Կեռնե՞խ է թէ ցախսարիկ, չե՛մ գիտեր: Ջուրը կը հոսի՝ պղտոր ու հանդարտ, լուալով իր եզերքները: Հոգիս, արտի մը պէս ըլլար ու հեռագնաց ու երջանիկ ջուր մը՝ գա՛ր ու ողողէր զիս: Երբ դուն, ո՛վ քաղցրախօս հնդիկ, ոստայնանկ էիր, Պենարէսի մէջ, երբ դուն քու խաղաղ ու լուսալիր բառերովդ մարդոց կը սորվեցնէիր թէ հանապազօր ու սովորական կեանքին մէջ իսկ պէ՛տք է փնտռել մեր ուրախութիւնը, օ՛ Քապի՛ր, երբ դուն, հալածական, Գանգէսի ափերն ի վեր, թափառական ու մարգարէ մարդու ցուպը ափիդ մէջ՝ կանգ կ'առնէիր ամէ՛ն մարդու հոգիին առջեւ ու կ'ուզէիր սիրել ուսուցանել մարդոց, կը զարնէիր անոնց սրտերուն փակ դռները ու կը կանչէիր զանոնք զոհաբերութեան ու լաւագոյն կեանքի մը ըմբռնումին, օ՛ Քապի՛ր, շուայտութեան ու շնութեան ապարանքներ չկային շուրջդ ու այս քարէ անծայր քաղաքներու մղձաւանջը չէր ճնշեր:

Շրթներուդ վրայ սիրոյ բառերը թեթեւ էին ու հեռանկարը չէր պղտորեր՝ աչքերուդ ծարաւը: Երգդ այն ատեն հնարաւոր էր ու քաղցրահունչ ու մարդիկ կային որ կը լսէին քեզ սիրով: Հիմա, հոգիիս մէջ, բառերդ կը հնչեն թիւր եւ խուլ ձայներու պէս՝ որովհետեւ յիշատակներ կան ուսերուս վրայ՝ որ պաղ են ու ծանր քարերու պէս:

Բայց դուն կ'ըսես.

— Գիշերուան ստուերները կը յածին՝ թանձր եւ խոր: Անոնք կը մթնցնեն սիրտը եւ կը ծածկեն մարմինն ու հոգին...

Բա՛ց պատուհանդ արեւմուտին դէմ եւ կորսուէ՛ սիրոյ երկինքին մէջ...

Ըմպէ՛ քաղցր մեղրը զոր կը ծորեն սրտի նունուֆարներու թերթերը...

Թո՛ղ որ ծովի կոհակները թափանցեն մարմնէդ ներս: Ի՜նչ շքեղ է ծովը...

Մտիկ ըրէ՛, ծովային խեցիներու եւ զանգակներու ձայնը կը բարձրանայ...

Քապիրն ըսաւ — Օ՛ եղբայր, նայէ՛, սիրելիս այս անօթին մէջն է, իմ մարմինս... («Քապիրեան երգեր» XXIV):

(վերջը յաջորդով)

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

"ՄԱՅԻՍ 28,,Ի ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՓԱՐԻԶ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
եւ Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

Այսօր կիրակի իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ կէս գիշեր «փըթի ժուռնալ»ի սրահը 21 Rue Cadet, մէթրօ՝ Cadet

կը նախագահէ՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ
կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

կը նուագէ հայերէն եւ ֆրանսերէն կտորներ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. Աւնադամեան (*երգ*), Օր. Ջառափեան (*դաշնակ*), Օր. Մառի Մակազեան (*երգ եւ ասմունք*), Պ. Պ. Մարութեան (*արտասանութիւն*), Ս. Նաւասարդեան (*երգ*), *Ռուսական Ժողովրդական Օփէրայի ղեկավար* Ն. Ղուկասեան (*երգ*)։

Ֆրանսայի Հայ Սկաուտները եւ Պուա Քոլոմպի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին արիները կը հսկեն կարգապահութեան։

Մ ո ւ տ ք ը ա զ ա տ է

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ

Այսօր կիր. ժամը 2.30ին Salle de Municipalité, Rue des Halles

կը նախագահէ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
կը խօսի՝ Շ. ՄԱԿԱՐԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ *Օր. Ճամպազ (դաշնակ)*, Mlle Cécile Vigouroux (*ջութակ*), *Հայկական պարեր եւն.։*

Մ ո ւ տ ք ը ա զ ա տ է

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

8 Յունիս Շաբաթ իրիկուն, 12 Rue du Renard, Paris (IV)

Կազմակերպուած Պ. ԱՐՇԱԿ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆԻ կողմէ

Նուագախումբ եւ ճազ-պանտ։ Արեւելեան նուագախումբ (Մկրտիչ, Նասիպ, Բարունակ, Յովսէփ եւ Արթաքի), Նասրա հանըմ, (արեւելեան պարեր)։ Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Կը խնդրուի սեղանները նախապէս վարձել։ Տոմսերու համար այժմէն դիմել ճաշարան «ANI» *67* Rue Monsieur le Prince, Paris *(6)*։

Մ Ո Ւ Տ Ք 10 Ֆ Ր Ա Ն Ք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ղեկավարութեամբ՝ Մ. Մ Ա Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Ի

1 Յունիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին Sociétés Savantes*ի մէջ*

կը ներկայացուի՝ **"ԽԱՒԱՐԻ ՄԷՋԷՆ,,** *հեղ. Մարութեանի*

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄՕՏ ՕՐԷՆ

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

2 ՅՈՒՆԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊ

Salle de la Municipalité*ի սրահին մէջ*, Rue des Halles

Նուագ, երգ, ժննախօսութիւն, հայկական եւ սկաուտական պարեր, բոլորն ալ սկաուտներու կողմէ։

կը մասնակցի Scout de France*ի նուագախումբը։*

Մ Ո Ւ Տ Ք 2 Ֆ Ր Ա Ն Ք

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ

2 ՅՈՒՆԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ

ALBERT 1er *ԹԱՏՐՈՆԸ 64* RUE DU ROCHER

Սիրայօժար մասնակցութեամբ՝ Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

(Այս եղանակին մէջ վերջին անգամ ըլլալով)

կը ներկայացնէ՝ **Տ Ր Ի Լ Բ Ի**

Մասնակցութեամբ Պ.Պ. Թօլայեանի, Լաքքայի, Տ. Նշանեանի, Սվաճեանի, Սարեանի, Գմբէթեանի, Սարիմ, Փափազեան եւ Տիկ. Ալիքսանեանի, Օր. Անահիտի։

Ա. եւ Ե. արարներուն կը մասնակցի յայտնի դաշնակահար Պ. Սատուեց իր խումբով։

ԳԻՆԵՐԸ՝ Օթեակ 200—250, Թիկնաթոռներ 10էն մինչեւ 40 ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին Պ. Յ. Առաքելեանի մօտ *(4* Rue Darcet*)* ինչպէս նաեւ «կավռօշ»ի խմբագրատունը *(*208bis Rue Lafayette*)*։

ՕՐ. ԳԵՂԱՆՈՒՇ ԵՐԱՆԵԱՆ

ԵՒ

Պ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԹԱԳԻՈՐԵԱՆ

Ն Շ Ա Ն Ո Ւ Ա Ծ

Պուա Քոլոնպ Իսի-լէ-Մուլինօ

19 Մայիս 1929

ԹԷՈԴԻԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Թէոդիկի մտերիմները, ողբացեալ գրողին մահուան տարեդարձին առթիւ դէպի գերեզման գնացք մը կազմակերպած ըլլալով, կը հրաւիրեն համգուցեալին բարեկամներն ու համակիրները ներկայ ըլլալ այսօր ժամը 2,30ին, Métro Jean Jaurèsի առջեւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայր եւ որդի Պօզիկեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Մարսէյլի Արաբկիրի Հայր. Միութեան, Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի, Հ. Յ. Դ. Պատանի Միութեան եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ հեռագրով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին ողբացեալ ՏԻԿ. ՆՈՒԱՐԴ ՊՕԶԻԿԵԱՆԻ տխուր մահուան առթիւ։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներ. հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ջերմամբիզ.) եւ վարիսի։ Մասն. Լայօռաթուար։ Խղճամիտ եւ արագ խորհրդակցութ. ամէն օր 9—12, 2—8, Կիրակի 9—12։*

ՏՕՔԹ. Ա. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

36, Rue de Bellefond, 36
PARIS *(9e)*
մէթրօ՝ Poissonnière
Tél. Trudaine 88-77

«ԵՐԿՈՒՆՔ» Օրկան Զ. Ե. Ռ. Միութեան

Լոյս տեսաւ Բ. Թիւը, պատկերազարդ եւ ճոխ բովանդակութեամբ։ Յօդուածներ ունին Մ. Նաթանեան, Վ. Թէքէեան, Շ. Նարդունի, Յ. Պուռնազեան, Ասկանազ, Հ. Խանէտանեան։ Իսկական պատմութիւնը Ապրիլեան սգանանդէսի միջադէպին։

Ֆրանսա՝ տարեկան 22 ֆր, Արտասահման՝ 1,5 տոլար։ Դիմել M. Kurkdjian, 247 Boulevard Voltaire, Paris։

Կ'ուզուին *երիտասարդ գործաւորուհիներ*

կեղծ մարգրիտներու արհեստանոցի մէջ աշխատելու համար։ Լաւ ամսավճար։ Դիմել՝ Օր. Զաքարեանի, 93 Rue Pelleport, *Մէթրօ՝* Pelleport.

Կ'ուզուի *վարպետ խոհարար մը արեւելեան կերակուրներու համար։ Դիմել՝ ճաշարան* «Ani», *62* Mr. le Prince, *Փարիզ։*

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՄԱՅԻՍ 1929

28 MAI 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 967 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԵԾ ՈԳԵՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՏՕՆՈՒԵՑԱՒ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կիրակի գիշեր, «Փըթի Ժուռնալ»ի մէջ հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ Հայաստանի Անկախութեան 11րդ տարեդարձը, հոծ բազմութեան ներկայութեան։ Այս երրորդ տարին է որ այդ մեծ հանդիսասրահը շատ նեղ կուգայ Փարիզի հայ գաղութին համար, որ տարուէ-տարի աւելի շատ թիւով եւ աւելի մեծ ոգեւորութեամբ կուգայ ազգ. բոլոր հանդէսներուն։

Բեմին խորը դրուած էր Հայաստանի Հանրապետութեան զինանշանը՝ դափնիներով եզերուած ու շրջապատուած հայկական ու ֆրանսական եռագոյններով։ Ճակատը՝ լոյսերու մէջ կը փողփողէր «Հ. Հ.» վերտառութիւնը՝ հայկական դրօշակի գոյներով, իսկ երկու կողմերը հայերէն եւ ֆրանսերէն «Մայիս 28», յետոյ նաեւ «1918» եւ «1929» թուականները՝ նոյնպէս լոյսերու մէջ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուա-Քոլոմպի Արիները եւ Ֆրանսահայ սկաուտները կը հսկէին կարգապահութեան։

Նախագահ ընկ. Ալ. Խատիսեան հանդէսը բացուած յայտարարեց։ 50 հոգինոց ֆրանսական զինուորական նուագախումբը թնդացուց «Մարսէյէզ»ն ու «Մեր Հայրենիք»ը։ Ընկ. Նախագահը խօսեցաւ նախ ֆրանսերէն եւ շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր օտար հիւրերուն, որոնք փութացած էին մասնակցիլ մեր ազգային տօնին։ Ասոնք էին Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան կողմէ՝ Պ. Փան, Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան կողմէ՝ վարիչ մարմնի անդամ Կիլվիք, Վրաստանի նախկին կառավարութեան կողմէ Փարիզի դեսպան Չխէնկէլի, նախկին արտաքին նախարար Գէգէչկորի, մենշեւիկ կուսակցութեան կողմէ Շարաշիձէ, Ատրբէջանի պատուիրակութեան նախագահ Թոփճիպաշեւ, «Արշին Մալ Ալան»ի հեղինակը, հիւսիսային Կովկասի լեռնականներու ներկայացուցիչը, Քիւրտ Հոյբուն կուսակցութեան ներկայացուցիչները՝ Սիւրէյեա պէյ Պէտրխան եւ եղբայրը Ճէլատէթ պէյ։ Ներկայ էին նաեւ փաստաբան տը Ֆայրի, «Փըթի Փարիզիէն»ի թղթակիցը եւ ուրիշ օտար լրագրողներ։ Հայերէն ներկայ էին Վենետիկի Մխիթարեան երեքհայրեր, բազմաթիւ ծանօթ դէմքեր, Փարիզի հին գաղութէն քանի մը հոգի։

Ֆրանսերէն ճառէն յետոյ, ընկ. Խատիսեան խօսեցաւ հայերէն, պարզելով տօնին իմաստը եւ անկէ մեր հանելիք դասերը։

— Անկախութեան ճանապարհը, ըսաւ, շատ երկար է։ Զոհեր պէտք է տալ անկախ հայրենիք ձեռք բերելու համար։ Շնորհիւ մեր յեղափոխական կազմակերպութեանց, շնորհիւ մեր հերոսական մարտնչումներուն եւ անգին նահատակներուն, այսօր ունինք մեր տեղը համաշխարհային պատմութեան մէջ, ինչ որ թանկագին գանձ մըն է մեզի համար։

Ու հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեանի յոտնկայս լռութեամբ պատուել յիշատակը այն նահատակներուն, որոնք կերտեցին անկախ Հայաստանը, մինչ նուագախումբը կը հնչեցնէր Մեր Հայրենիքը։

— Մեր երկրորդ մտածումը կ'երթայ, շարունակեց նախագահը, այն ժողովուրդին որ այսօր ազատութեան տենչով կը տառապի մեր երկրին մէջ, այն հարիւրաւոր երիտասարդներուն, որոնք *Մեր Հայրենիք* երգելով աքսորի կ'երթան դէպի Սիբիր եւ որոնք սակայն մեզի հետ կը տօնեն այս օրը եւ սրտանց մեզի հետ են։

Ու հրաւիրեց ներկաները «կեցցէ՛»ներով իրենց համակրութիւնը յայտնել մեր այդ դժբախտ հայրենակիցներուն։ Հանդիսականները երկարատեւ ծափերով ողջունեցին այս խօսքերը, մինչ նուագախումբը կրկին կը թնդացնէր՝ «Մեր Հայրենիք»ը։

— Մեր երրորդ պարտականութիւնն է, ըսաւ ընկ. Խատիսեան, մէկ ազգ, մէկ միութիւն դարձնել 11 երկիրներու մէջ ցրուուած հայ գաղթականները եւ զանոնք բոլորել անկախ եւ միացեալ Հայաստանի գաղափարին շուրջ։ Այդ պարտականութիւնն ունինք մենք հանդէպ մեզ եւ մեր հայրենիքին։ կեցցէ՛ Անկախ եւ Միացեալ Հայաստանը։

Յետոյ խօսեցան Վրաստանի Սոց. Դեմոկրատ (Մէնշեւիկ) կուսակցութեան կողմէ Պ. Շարաշիձէ, ընկ. Շ. Միսաքեան, Պ.Ա. Շահխաթունի։ Տեղի անձկութեան պատճառով՝ անոնց ճառերը կը հրատարակենք վաղուան թիւով։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղի արիներուն կողմէ փոքրիկ արի մը հայրենաշունչ տողեր արտասանեց։ Ֆրանսահայ Արիներուն կողմէ վարիչ Պ. Գուրգէն Մեծատուրեան եւս խօսք առնելով ըսաւ.

— Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի մէջ նահատակուած մեր մեծ եղբայրները թո՛ղ հանգիստ ննջեն, որովհետեւ այստեղ կը պատրաստուի վաղուան սերունդը, նոյնքան հայրենասէր ու նոյնքան անձնազոհ, որ երբ ժամը հնչէ, պիտի փութայ իր պարտականութեան գլուխը՝ նոր Հանրապետութիւն կերտելու համար, որպէս զի յաւէտ ապրի միացեալ եւ անկախ Հայաստանը։

Գեղարուեստական բաժինը շատ ճոխ էր եւ հաճելի։ Իրենց շնորհալի մասնակցութիւնը բերած էին օրիորդներ Տիրուհի Զաքարեան (դաշնակ), Մարի Մակազեան (երգ), Անահատեան (երգ), Տիկիններ Իտա Ատա-Ղուկասեան, Արմենուհի Գեւոնեան (երգ)։ Կը մասնակցէին նաեւ Ռուսական Ժողովրդական Օփերայի տնօրէն Պ. Ն. Ղուկասեան (երգ), ընկերներ Ստ. Նաւասարդեան (երգ) եւ Մ. Մարութեան (արտասանութիւն)։

⁂ Մայիս 28ի առթիւ հանդէս մը տեղի ունեցաւ նաեւ Պուա-Քոլոմպի մէջ, կիրակի ցերեկ։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ ՊՈՒԽԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

Շիքակօ Թրիպիւնի Րիկայի թղթակիցը կը հեռագրէ մայիս 26 թուականով.

—Կարմիր Բանակի պաշտօնաթերթ «Կրասնիա Սվէզտա» կը գրէ թէ խորհրդային պատերազմական գործավարութիւնը հրամայած է հեծելազօրքի ընդհ. քննիչ Բուդիէննիի որ Թաշքենտ երթայ, վարելու համար Թուրքեստանի բոլշեւիկեան ուժերը՝ Պուխարայի ապստամբներուն դէմ։ Ապստամբները լուրջ պարտութեան մատնեցին խորհրդային զինուորները, որոնք փորձած էին ձերբակալել խորհրդային կառավարութեան դէմ «ճիհատ» հրատարակող իսլամ վարիչները։

Պուխարայի ապստամբութիւնը սկսաւ ամիս մը առաջ, երբ Էմիր Ալի Խան գործակալներ ղրկեց Աֆղանիստանէն, առաջարկելով վերադառնալ՝ իբրեւ վարիչ թիւրքմէն բանակին։ Նամակներու օրինակներ ձեռք անցուեցան Չեկային կողմէ, որ անմիջապէս գնդակահարեց կարգ մը քաղաքական պատանդներ, նախկին անդամներ Էմիր Ալի Խանի ապայակոյտին։

Այս գնդակահարումները ազդանշանը եղան կռիւի յայտարարութեան Պուխարայի ցեղախումբերուն կողմէ, որոնք կարմիր բանակի քանի մը յառաջացեալ պահականոցները քանդելէ յետոյ Աֆղանիստան քաշուեցան։

Թաշքենտի պահակազօրքին ղրկած օգնական ուժերը չկրցան մարել ապստամբութիւնը, ու հիմա Մոսկուայի պաշտօնաթերթը, «Պրաւդա»ն կ'ընդունի որ Պուխարայի մեծ մասը թիւրքմէն եւ այլ ապստամբներու ձեռքն է։

Բուդիէննի Մոսկուայէն մեկնեցաւ օդանաւով։ Կացութեան մասին իր տալիք տեղեկագրով է որ Մոսկուա պիտի որոշէ ընելիքը։ Մոսկուայի մասնագէտները մեծապէս կը շահագրգռուին այս խնդրով, մանաւանդ անոր համար որ խորհրդային կառավարութիւնը հաւանաբար պիտի ստիպուի արշաւել Աֆղանիստանի վրայ։

Թէ՛ ռուս եւ թէ հնդիկ կառավարութիւնները մեծ բանակներ կեդրոնացուցած են [illegible], ու կարելի է որ Անգլիա եւ Ռուսիա բացէ ի բաց կռուի մտնեն՝ Աֆղանիստանի ապագան վճռելու համար։

Խորհրդային Թուրքեստանը խորհրդային կառավարութեան աքիլլէսեան կրունկը դարձած է այն օրէն ի վեր որ Մոսկուա որոշ ինքնավարութիւն շնորհեց այդ երկրի ցեղերուն, համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի խիստ. հսկողութեան տակ։ Այս պաշտօնեաները ատեն ատեն կը փորձեն Ամանուլլահի պէս բարենորոգումներ մտցնել, այդ պատճառով ալ վեց տարիէ ի վեր խորհրդային վարչաձեւին դէմ պարբերական կռիւները անպակաս են։

«Պրաւդա» Անգլիան կ'ամբաստանէ իբրեւ դրդիչը Պուխարայի ապստամբութեան, յայտնելով որ Լոնտոնի նպատակն է Թուրքեստանը բաժնել խորհրդային միութենէն եւ զայն գործածել իբրեւ խարիսխ Ռուսիոյ դէմ՝ ապագայ կռիւներու ընթացքին։

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ ՇԻՐԱԶԻ ՄԷՋ

ԹԷՀՐԱՆ 26 մայիս.— Հազարաւոր Պարսիկներ ապստամբեցան Շիրազի շրջանին մէջ՝ տեղական հագուստ եւ փաթթոց չկրելու մասին կառավարութեան տուած որոշումին հետեւանքով։

Կառավարութիւնը որոշեց քանի մը զօրագունդ զինուոր ղրկել ապստամբութեան վայրը, ուր ընդհարումներ պատահեցան ապստամբներուն եւ տեղական ուժերուն միջեւ։

Մէլճիսը 1928ի դեկտեմբերին քուէարկեց օրէնք մը՝ պարտադիր դարձնելով եւրոպական հագուստ հագնիլը ամբողջ ժողովուրդին համար, բացի կրօնաւորներէ։ Կը տեսնուի որ Պարսիկները սերտօրէն կը փարին իրենց աւանդութիւններուն, ինչպէս Աֆղանները։

Թուրք-սուրիական սահմանավէճը

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Պոլսէն, մայիս 24 թուականով.—

Էնկիւրիէն հասած արժանահաւատ լուրերու համաձայն, կը թուի թէ թուրքեւֆրանսական սահմանագծման մասին կատարուած բանակցութիւնները խզուեր են։ Այս բանակցութիւնները ատենէ մը ի վեր կը շարունակուէին տրտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյի եւ ֆրանսական դեսպան կոմս Շամպրէօնի միջեւ։ Կ'ըսուի թէ՝ Թուրքիա կը խորհի Լա Հէյի իրաւարար ատեանին առջեւ հանել սահմանավէճի խնդիրը։ Փարիզի դեսպան Ֆէթհի պէյ, որ Էնկիւրի կը գտնուի, իր պաշտօնավայրը պիտի դառնայ։ Իսկ կոմս Շամպրէօնի համար կ'ըսեն թէ պիտի հրաժարի, յառաջ եկած անելին հետեւանքով։

Պատերազմ կրօնքի դէմ

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Րիկայէն.—

Խորհրդային կառավարութիւնը հրամայեց կրթական գործավարութեան՝ նոր Տեսչութիւն մը հաստատել հակակրօնական պրոպագանտի համար։ Այս Տեսչութիւնը, որ մասնաճիւղեր պիտի ունենայ բոլոր գաւառական կեդրոններուն մէջ, պիտի հսկէ եկեղեցիի ազատութիւնները սահմանափակող եւ ամէն կրօնական պրոպագանտ արգիլող օրէնքին գործադրութեան։

Մոսկուա նոր հրամանագիր մը հրատարակեց, որ փոփոխութեան կ'ենթարկէ խորհրդային սահմանադրութեան կարգ մը կէտերը։ Նոր բնագրով, անաստուածութիւնը կը դառնայ պետական դաւանանք եւ կը ջնջուին այն տրամադրութիւնները որոնց համաձայն հաւասար ազատութիւն կը տրուէր բոլոր կրօններուն եւ անաստուածութեան։ Անաստուածները պաշտօնապէս մենաշնորհ կը ստանան իրենց վարդապետութիւնը ուսուցանելու եւ տարածելու։

Սահմանադրութեան 12րդ յօդուածը ապաստան կուտար արտասահմանի բոլոր քաղաքական փախստականներուն։ Նոր փոփոխութեամբ, այսուհետեւ Խորհրդային Միութեան հողը կրնան մտնել այն օտար քաղաքական յանցաւորները, որոնք կը հալածուին յեղափոխական գործունէութեան համար։

Կեսարիոյ որբերը կը մեկնին

Կեսարիայէն եկած մասնաւոր նամակէ մը.—

Պէյրութ ղրկուելիք 61 որբերուն ցանկը պատրաստուած է։ 6—7 տարեկաններուն տեղ ուրիշներ դրուած են։ Ամերիկեան Նպաստամատոյցի ներկայացուցիչ Միս Տուայթ յանձն առած է 600 թրքական ոսկի տրամադրել, իբր 50 որբերու ճամբու ծախք։ Մնացեալ դրամը պիտի հոգացուի ազգին կողմէ։

Տակաւին անդին կան 15—20 որբեր ալ, որոնք Պոլիս պիտի ղրկուին, համաձայն Պատրիարքարանի հրահանգին։

⁂ Սվազէն 20-30 անձերկեսարիա գացած են եւ Առաջնորդարանին կողմէ կը խնամուին։ Եթէ ճամբու ծախք ունենան Պոլիս պիտի մեկնին։ Մասնաւորաբար կան երկու այրի կիներ եւ երեք աղաներ, որոնք ճամբու ծախքի մը կը սպասեն մեկնելու համար։

Կեսարիոյ Առաջնորդարանէն գրուած է Պատրիարքարան որ հոգացուի անոնց փոխադրութեան ծախքը։

Օդանաւային երկու նոր մրցանիշներ

Ֆրանսացի հազարապետներ Ժիրիէ եւ Վայս, որոնք շաբաթ առաւօտ ժամը 5.44ին Պուրժէի օդանաւային կայանէն ճամբայ ելած էին՝ արագութեան մրցանիշը կոտրելու համար, յաջողեցան իրենց ձեռնարկին մէջ։ 5000 քիլոմեթր ճամբան կտրեցին 26 ժամ, 34 վայրկեան և 55 երկվայրկեանի մէջ, [illegible] 100 քիլոմեթր և 500 մեթր։

Այս կերպով աւելի քան 55 քիլոմեթրով կոտրեցին արագութեան համաշխարհային մրցանիշը, որ անցած տարուընէ ի վեր կը պատկանէր իտալացի օդանաւորդներ Ֆէրրարինի եւ Տէլ Փրէթէի։ Ֆրանսացի օդանաւորդները 31 անգամ շրջանն ըրին Էթամփ-Շարթր-Օրլէան շրջանակին, 161 քիլոմեթր, 479 մեթր։

Իսկ Ամերիկայի մէջ երկու երիտասարդ սիրող օդանաւորդներ՝ Րէճինալտ Րօպպինս եւ Ճէյմս Քէլլի՝ Թէքսաս նահանգին մէջ տարին մեծ յաղթանակ մը, օդին մէջ մնալով աւելի քան շաբաթ մը, 172 ժամ եւ 32 վայրկեան, կոտրելով տեւողութեան համաշխարհային մրցանիշը, որ կը պատկանէր «Քուէսչըն Մարք» ամերիկեան օդանաւին, 150 ժամ եւ 40 վայրկեանով։

Նորընծայ օդանաւորդները ծրագրած էին օդին մէջ մնալ 200 ժամ, սակայն կիրակի առաւօտ պայթած փոթորիկին պատճառաւ շարժիչ մեքենան վնասուեցաւ եւ կէսօրէն վերջ ստիպուեցան վար իջնել։ 60 հազար հետաքրքիրներ փութացած էին ծափահարել զիրենք։

Համաժողով մը Պոլսոյ մէջ

Պոլսոյ մէջ բացուեցաւ հեռագրական գործակալութեանց միջազգային համաժողովը։ «Հավաս»ի վարչական ժողովի նախագահ Մինօ Պոլիս գացած է՝ իբր նոյն գործակալութեան պատուիրակը։ Հասած են նաեւ հոլանտական, Րոյթէր, Վոլֆ եւ ուրիշ եւրոպական գործակալութեանց պատուիրակները։

Համաժողովը իր առաջին նիստը գումարեց մայիս 25ին, շաբաթ օր, Թարապիայի Թոքաթլեան պանդոկին մէջ, նախագահութեամբ Պոլսոյ երեսփոխան Թէվֆիք Քեամիլ պէյի որ իբր Թուրքիոյ պատուիրակ կը մասնակցի համաժողովին։

Բազմաթիւ խնդիրներու կարգին, համաժողովը պիտի խորհրդակցի աշխարհի լուրերը ամէնէն արագ եղանակով գործակալութիւններուն հաղորդելու միջոցներուն մասին։ Միջոցներ ձեռք պիտի առնուին նաեւ որ մրցակից գործակալութիւններ լուրեր չկարենան գողնալ եւ ծանուցանել առանց աղբիւրը յիշելու։

20 պուլկար երեսփոխաններ ձերբակալուած

Հեռագրի մը համաձայն, պուլկար կառավարութեան եւ թագաւորին հրամանով ձերբակալուած են քսան երեսփոխաններ, որոնք կ'ամբաստանուին թէ օտար երկրի մը կողմէ կաշառուած են, ներկայ կառավարութիւնը տապալելու համար։

Ձերբակալուած բոլոր երեսփոխանները կը պատկանին Հողագործական դաշնակցութեան, որ ընդդիմադիր կուսակցութիւններէն մէկն է։

Հեռագիրը կ'աւելցնէ թէ պուլկար իշխանութիւնները շատ խիստ կը վերաբերուին։

Անատոլուի երկրաշարժին աւերները

Շապին-Գարահիսարի եւ Սու-Շէհիրի երկրաշարժին մասին տրուած վերջին տեղեկութիւնները կը յայտնեն թէ աղէտը շատ ծանր հետեւանք մը ունեցած է յիշեալ վայրերուն համար։ Շապին-Գարահիսարի բուռն շարժը տեղի ունեցած է

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՅԾԱՌ ԿԷՏ ՄԸ

Այն վիճակին մէջ ուր մեր ազգը կը գտնուի, եթէ սոսկական անհատ գտնուէր, կը մեռնէր։ [illegible] մեզ շրջապատող [illegible] պայմաններու դաժանութեանց։

Բարեբախտաբար ազգերը ոչ անհատներու փխրունութիւնը, ոչ անոնց սրտնեղութիւնը, եւ ոչ ալ անոնց դիւրաբեկ կորովը ունին։ Ազգերը անյիշատակ դարերու խորհրդաւոր ծնունդն ունին, լուսաւոր գալիքի վսեմ առաքելութեամբ, ու իբրեւ յարատեւող երեւոյթ անմահ են, եթէ անհատներու յատուկ սրտնեղութեամբ եւ վհատումով ինքնասպանութեան յիմարութիւնը չեն փորձեր։ Բնա-պատմական եւ մշակութային ազգակներու ճոխութիւնն ու բազմապիսութիւնը, որ մեր երկրագունդին վրայ ազգեր ստեղծած է, իրենց վերջնական զարգացումով, եւ իրերու տրամաբանական կապակցութեամբ, եւ դրական ուժերու յորդորով զանոնք անմահ են դարձուցած։ Այդ շրջապատող արտաքին պայմաններու ներքին անսկիզբ շարայարութիւնը անսկիզբ կը դարձնէ նաեւ ազգը եւ հետեւաբար անվախճան։ Այն չափով անսկիզբ ու անվախճան որքան լոյսի ու ջերմութեան ազդեցութեամբ երկրագունդին վրայ յառաջ եկած աշխարհագրական ու կլիմայական եւ այլ բազմատեսակ երեւոյթները։

Ինչպէս Հայաստանի մէջ Արարատ եւ Արագած լեռները, Արաքս ու Արածանի գետերը բնական երեւոյթներ են, նոյնպէս ժողովուրդը որ այդ երկրամասին իր անունը տուած է, որ այդ հողը դարերու ընթացքին իր քրտինքով, արցունքով, [illegible] ոռոգած է, այդ լեռներու [illegible], այդ գետերու ափին, [illegible] հետ, այդ գետերու հետ մսեղինացած ու ոսկրացած է, նոյնքան բնական երեւոյթ մըն է։

Մեր երկրագունդին ոեւէ մէկ մասէն վերցուցէք հազար կրամ հող, եւ քիմիական աշխատանոցի մը մէջ տարրալուծեցէք ու կը գտնէք միեւնոյն տարրերը։ Ի՞նչն է սակայն որ Տարօնի հողէն առնուած այդ մէկ հողը խնկաբոյր է եւ [illegible] ինծի համար, որ արցունքով կը լեցնէ իմ աչքերս, եւ բարձրաձայն կը խօսի ինծի, իսկ Դանուբի կամ Ռինի ափէն առնուած հողը համր է, անբոյր է, ոչինչ, ոչինչ կը խօսի ինծի։

Պատճառը նախապաշարո՞ւմն է, սովորամոլութի՞ւնը, շովինի՞զմը կամ զգայամոլութի՞ւնը։ Այսպէս կրնայ ըսել եւ տրամաբանել միայն անհոգի մարդը։

Ի՞նչն է հապա։ Ի՞նչն ու ինչո՞ւն մեր պարզ ու յստակ չկարենալ ըսելը, այդ բարդ հոգեկան շաղախին մէջ չկարենալ թափանցելը, անչափ խորութիւն կուտան այդ գաղափարին, զգացումին եւ այնքան շքեղ ու խորհրդաւոր կ'ընծայեն զայն։ Իր երկրի բնութեան, գետերու, ջուրերու, հողմերու, հողերու, ծիլերու եւ ծաղիկներու հետ մսեղինացած եւ ոսկրացած ժողովուրդներն են ահա որ այնքան մոլեռանդ կատաղութեամբ եւ ողջակիզման գնով կը պաշտպանեն իրենց երկիրը հրոսակներու, յելուզակներու, ոճրագործներու դէմ, անպիղծ պահելու համար հայրենիքը որ բազմադարեան հերոսական նախնիքներու խնկելի աւանդն է ապրողներուն։ Աւանդ մը որ սահմանուած է ի յառաջագունէ անվթար մնալու, եւ շարունակաբար ճոխացուած՝ նորէն իբրեւ աւանդ՝ փոխանցուելու անսկիզբ ու անվախճան գալիքներուն։

Մեր ազգին 2/3ը շպրտուած է իր հայրենիքէն։ Ոճրագործօրէն մեր ազգը դատապարտուած են մահուան։ Սպաննուած են նախ երկիրը ֆիզիքական իմաստով. երկիրը ամլացած ու այրիացած է։ Ամայի ու աւերակ։ Միսը քերթուած են եւ ոսկորները ձգուած միայն։ Միսը ժողովուրդն է։

ւանդակի բնութիւնն է ողջ։ Հայ ժողովուրդը իր բնական հայրենիքէն հեռու անբնական կեանք մը ունի, անոսկր միս է։ Հայ հայրենիքը առանց իր ժողովուրդին լերկ տարածութիւն է, անմիս ոսկոր։ Հայ ժողովուրդը կրնայ վերականգնանալ, եւ [illegible] թափով վերակալել իր պատմական աշխարհին [illegible], իր [illegible], իր [illegible] Արարատ։ Իսկ Հայաստան աշխարհը կրնայ վերածաղկիլ, նորէն յորդիլ կեանքով եւ դառնալ Ասիոյ պարտէզը, երբ հայաբնակ Հայաստան կ'ըլլայ։ Մէկը միւսով պայմանաւորուած է։ Կրնան հազար բռնակալ ոտքեր անցնիլ Հայաստանէն, կը կորչին անհետ. ինչպէս բանաստեղծը կ'ըսէ Մասիսին. «Հազար կայծակներ խորտակուեր ենգլխուդ վրայ եւ անցեր։» Բայց Մասիսը կայ ու կը մնայ։ Կամ Վերգիլիոսը ակնարկելով Արաքսին, երբ կ'ըսէ. «անհանդուրժող կամրջաց». մեր ազգային գետի բնոյթին հետ կ'ընդգծէ մեր ժողովուրդին խրոխտ նկարագիրը։

Բայց, պատմութիւնը կ'ըսէ որ ազգերը ծնունդ, աճում եւ մահ ունին։ Կը ծնին, կը մեծնան, կը մեռնին։

Պատմական խաբուսիկ փաստերու վրայ շինուած կարծիք է այս։ Նմանողաբար կազմուած կարծիք։ Ընդունելով հիմնական ճշմարտութիւնը որ մեր մոլորակին վրայ ոչ մէկ բան կայ յաւիտենական եւ բացարձակ, այլ ամէն ինչ յարաբերական է, այդ յարաբերականութեամբ ալ ազգերը յաւիտենական են ու բացարձակ։ Ազգերու այդ յարաբերականութիւնը եւ բացարձակութիւնը սակայն միայն իր օրրանով, անսկիզբ հայրենիքով պայմանաւորուած է։ Այդ հայրենիքին մէջ իր ազատ անկախ գոյութեամբը։ Կրիան իր պատեանէն դուրս կեանք չունի, ձուկը ծովէն երբ հանուի կը մեռնի։ Ազգային կեանքի յաւիտենականութիւնը երաշխաւորուած է շարք մը բնական-պատմական ազգակներով, որոնց էն առաջը եւ է՛ն գլուխը կանգնած է ազ-

Ազգերը սակայն անխոցելի չեն, մահացու կամ մահկանացու են։ Մէկ տարբերութեամբ։ Եթէ մահը իրենք կը ցանկան, ինքնասպանութիւն կը գործեն։

Մարդու անհատական կեանքին մէջ ինքնասպանութիւնը արդիւնք է յուսահատութեան, անկորով եւ անիտէալ կեանքի։

Անիտէալ անհատի գոյութիւնը դեռ հանդուրժելի է մեր այսօրուան հանրային յարաբերութիւններուն մէջ։ Անիտէալ մարդուն համար, մեր այսօրուան բարոյական ըմբռնումներու, չափի, կշիռի հասկացողութիւնը աւա՛ղ, չէ ստեղծած լինչի օրէնք մը։

Այսօրուան հիւանդկախ մարդկային ընկերութիւնը կը հանդուրժէ որ չար, անպէտ, անայլասէր, եսապաշտ, գձուձ անհատներ, անգամ ոճրագործներ, ցեցեր տեղ գտնեն իր ծոցին մէջ ու ապրին պատուաւոր, գաղափարական, պարկեշտ մարդոց կողքին։

Սակայն ազգերը անհատներ չեն, անոնք չեն հանդուրժեր որ անիտէալ ազգեր ապրին իրենց կողքին։ Եւ պէտք չէ որ ապրին։ Ներելի է անիտէալ ազգերու համար ինքնասպանութիւնը։ Եւ պէտք է որ անոնք ինքնասպան ըլլան։

Անիտէա՞լ է հայ ժողովուրդը։ «Իտէալիզմ»ի եւ ռէալիզմ»ի միջեւ տարուբեր է անոր կեանքը։ Եւ կռիւը երկու հոսանքներու միջեւ է։

Փերեզակներու հոգեբանութեան, վհատումի եւ յուսահատութեան հոսանքին դէմ կը մաքառի հայկական գաղափարապաշտութիւնը որ մէկնակէտ ունենալով իրողութիւնը, իր ներշնչումներն ու փաստերը կը քաղէ պատմական կացութեան թելադրած յորդորներէն։

Հայ ժողովուրդի գաղափարապաշտ թեւը՝ յուսահատութեան անդունդներէն կը հեռացնէ զանգուածները, կրկին կը նետէ ըմնդակ գուպարին մէջ, որ շարունակեն պայքարը, իսկ որպէսզի պայքարի մէջ յաղթեն, անոնց կը ներշնչէ մարդկօրէն բարձրագոյն իտէալը։ Անիտէալ ազգի գա՛րշ գոյու[illegible]

վիճակին մէջ ուր մեր ժողովուրդը կը գտնուի, եթէ պարզ անհատը գտնուէր կը մեռնէր։ Կը խեղդուէր մեզ շրջապատող պայմաններու դաժանութեանց։ Սակայն հայ ժողովուրդը չուզեր մեռնիլ։ Դեռ իր առջեւ հեռաւոր նկարներ կան։ Հեռանկարներ որոնք աղբիւր են յոյսի, եւ հաւատքի, որոնք կը քաղցրացնեն մեր տառապանքը։

Այն վիճակին մէջ ուր մեր ազգը կը գտնուի հեռանկարներն անգամ կը մթագնին, կը լուծուին։ Որպէս զի անոնք չմթագնին, չլուծուին, մնան, մնան մեր առջեւ՝ հորիզոնները իրենց հեռաւորութեամբ այլ խորութեամբ եւ արգասաւորութեամբ, 11 տարի առաջ կատարուեցաւ մեր պատմութեան հրաշքը։ Սրբուկ եւ անզգաստ ժողովուրդը՝ 1918ի Մայիս 28ին իր կուրծքը փուլ տալով արձակեց իր ամէնէն սո՛ւր եւ ամէնէն սրտաբուխ ճիչը.— Հայաստանը անկախ։

Այս սուր, սրտաբուխ եւ ճակատագրական ճիչն է որ կենդանութիւն կուտայ մեր հայրենիքին։ Այս ճիչն է որ վերջակէտ կը դնէ մեր անցեալ մեղաւոր պատմութեան. այս ճիչն է որ անկլինադարձով մը մեզ կը բաժնէ անցեալէն ու կը զինուորագրէ գալիքին։

Մայիս 28ի այդ յայտարարութիւնն է որ կը խզէ մեր կա՛պերը օտարի հետ, կը փշրէ մեր յոյսերը օտարէն. ու մեր խելա՛ցեղ յոյսերուն եւ կատաղի պաշտումներուն կոթողները կը դարձնէ Սարդարապատներն ու Ղարաքիլիսէները, Բաշ Աբարանները, ներշնչելով մեզի «մենք մեզի ապաւէն» փրկարար դաւանանքը։

Եթէ հետագային եկած փոթորիկները մեզ տակաւին ամուր կը պահեն, մեր կորովը խիտ, մեր կամքը յստակ, վճիռը բարցարձակ, հեռանկարները մշտափայլ, հորիզոնները ընդարձակ, անոր համար է որ Մայիս 28ը պայծառ կէտ մըն է բոլոր խաւարչտին պայմաններէ վեր։

Մայիս 28ն [illegible] կէ մեր կեանքը։

Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթին Լոնտոնի թղթակիցը կուտայ կարգ մը հետաքրքրական տեղեկութիւններ Անգլիոյ ընտրական պայքարին մասին։ Քաղուածաբար կուտանք կարեւոր մասերը։

— Կը զգացուի թէ դրամի պակաս կայ։ Չեմ խօսիր միայն Համայնավար կուսակցութեան վրայ, որ ելմտական անբրեւակայելի պայմաններու մէջ կը պայքարի, «Մոսկուայի ոսկի»ին առասպելը ուժգնօրէն խախտած է։ Աշխատաւորական կուսակցութիւնը որ հրապարակ հանեց 570 թեկնածուներ, իր պայքարը առաջ չի տանիր համապատասխան պրոպագանդով մը։ Նոյնիսկ ազատական կուսակցութիւնը, որուն համար կ'ըսուի թէ հարուստ է, նաեւ Պահպանողականները որոնք կրնան գաղտնի վարկերէն օգտուիլ, այս անգամ յիմարութիւններ չեն գործեր։

Ընտրական ծախքերուն համար, ահա քանի մը շահեկան թիւեր։

Իւրաքանչիւր կուսակցութիւն իր ամէն մէկ թեկնածուին համար պէտք է յանձնէ 150 ոսկիի գումար մը։ Այս գումարը իբր թէ երաշխիք մըն է պատահական ձեռբակալութիւններու դէմ, որովհետեւ, աւանդը կը մնայ կառավարութեան սեփականութիւնը, եթէ թեկնածուն չէ ստացած քուէներու մէկ հինգերորդը։ Իրականութեան մէջ, այս սահմանափակման նպատակն է, հեռացնել բանուորական թեկնածութիւնները։ Այսօր հետեւանքով Համայնավար կուսակցութիւնը ստիպուած եղաւ հրաժարելու տասնեակ մը թեկնածուներէ։

Արձանագրուած են 1730

ՀԵ[illegible]ՔԻ ՄԱՌԱԽՈՒՂԻՆ ՄԷՋԷՆ

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ՊՏՈՅՏ՝ ՔԱՊԻՐԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Քալէ՛, քալէ՛։ Կասկենիներու ոստերէն կը կախուին սպիտակ ու ծանրաբոյր ծաղկի ողկոյզներ։ Գիշերը կը յառաջանայ։ Օ՛ մայիսի գիշեր որ կը լեցնես ամբողջ բնութիւնը, տուներուն վրայ կը դանդաղիս ու ծառերուն վրայ կը մթնես, մայիսի գիշեր՝ որ փողոցներուն վրայ կը բացուիս կիսալոյս եւ կիսաթափանց, անկիւններուն [illegible] կը թափառիս ու զոյգերը կը ծածկես. մայիսի գիշեր՝ որ [illegible] մէջ երիտասարդութեամբ կը խօսիս, ծաղիկներու կոկոնները կը բանաս ու ջուրերուն վրայ կ'երգես՝ բուժէ հոգիս, մայիսի գիշե՛ր, սիրոյ գիշեր։ Քապիրն ըսաւ՝

— Պարէ՛, ով սիրտ, ուրախութենէդ պարէ՛, այսօր։
Սիրոյ երգեր՝ իրենց նուագով կը լեցնեն օրերն ու գի-[illegible] աշխարհը ուշադիր է իրենց մեղեդիներուն...
Արբած հրճուանքով՝ կեանքը եւ մահը կը պարեն այդ ե-[illegible] ռիթմով, լեռները, ովկէանն ու երկիրը կը պարեն — խնդութիւններու եւ հեծկլտուքներու մէջտեղ՝ մարդկութիւնը կը պարէ։
— Ի՞նչու մենակեցի հանդերձ հագնիլ եւ կեանքէն դուրս ապրիլ հպարտ առանձնութեան մը մէջ։
[illegible] սիրտս կը պարէ ծանօթութեան հրճուանքին մէջ ու [illegible] է («Քապիրեան երգեր» XXXII)։

[illegible] երջանիկ է ուրախ ըլլալ, նետել բոլոր մտահոգութիւններդ հովին, անցնի՛լ թեթեւ, զուարթ, աղմկայարոյց։ Բայց յանկարծ [illegible] մը կ'արթննայ ու կոկորդէդ բռնած՝ քեզ կը պառկեցնէ հողին վրայ ու մկաններուդ մէջ կ'աշխատի։ Երգել կարելի չէ միշտ։ Լռել անհնար է։ Մերկ ու անսուաղ ափերուդ մէջ՝ [illegible] երջանկութեան մնացորդներ, ա՛հա կ'երթաս, տղա՛ս, [illegible] եւ երգէ երգ, Քապիրի պարտէզին մէջ, լուսաշող ու խաղաղաւէտ ու մայիսի գիշերը գլխուդ վրայ կը յածի.

[illegible] մեկնի՛լ բոլոր կայաններէն, անցնի՛լ ամէն ճամբէ, կանգ առնել բոլոր տուներուն առջեւ... յետոյ մտնել ներս,

— Սպասել ամէն հարստութիւն, բո՛լոր արկածները հպատա-[illegible], օ՛ Քապիր, զոհութեան եւ սիրոյ երգիչ,

— Եթէ [illegible] ու կարելի ըլլար դաշունահար [illegible] չիմար։ Ո՛չ մէկ զգուանք օտար ըլլար մեր ձեռքերուն, որոնելու բան եթէ չմնար, կ'ըսեմ,

— [illegible] քու բառերովդ երգել խաղաղ տաղեր ու կապոյտ երկինքին տակ՝

— Սպասել աստղերու ծագումին...

* * *

[illegible] կ'անցնիմ նեղ ու տրտում կածանէ մը։ Վայրի [illegible] ճիւղեր կը քսուին մարմնիս։ Լուսնկան ծառերու ճիւղերէն [illegible] վար՝ [illegible] վրայ։ Մեղրուկ եւ մութ ձայներ կը բարձրանան [illegible] կը հնչէ [illegible] նուագարանի մը պէս։ Եթէ, Քապի՛ր, թոյլ տայիր որ շրթներս բացուէին, քու տաղերէդ մնացած բեկորներ, խեղաթիւրուած ու տմոյն, պիտի հծծէին զառնացած բերնիս վրայ՝

կարօտը՝ հին բարեկամ, կ'ընկերանայ քայլերուս,
կ'աճապարեմ հանդիպիլ, քեզ, սի՛րականըս իմին,
Քապիրն ըսաւ — Ծաղկեցաւ երիտասարդ իմ հոգիս,
Բաժանումի խոր ցաւով, կը հեծէ ծիծըս իմին...

Լեզուէ լեզու՝ երգերդ կը կորսնցնեն իրենց գոյնն ու երաժշտութիւնը ու մարդէ մարդ՝ անոնք կը տարբերին։ Հոգիէ հոգի՝ անոնք կը հնչեն տարբեր յուզումով ու ժամէ ժամ՝ համաձայն մեր տրամադրութեանց՝ կը թուին հրճուանքով լի եւ կամ թէ տխրութեամբ պղտոր։ Բառերու պէս, որ իրենք իրենց՝ արժէք չունին բայց քովէ քով գալով՝ կը կազմեն զարմանալի տաղեր՝ ես քու երգերդ ահա՝ վերստին կ'երգեմ, փոխելով, կարծես իմ սրտիս բերելով զանոնք ու գիշերուան մէջ հոգիս կը հրճուի՝

Ջոհողութեան ու սիրոյ բարձունքէն վար կը նայիմ,
Ոտքերուս տակ գետնաքարշ՝ կ'իյնայ մահը ոխերիմ,
Քապիրն ըսաւ — Արարչին գեղեցկութիւնն անհընար
Մահկանացու նայուածքիդ շրջագծին մէջ չիյնար...

Թռչուն մը կը ճեղքէ գիշերը։ Հովը կը բարձրանայ մազերուս։ Ծառերը կը սրսփան սիրոյ դողով, ջուրը կը խօսի։ Լուսնկան կը թեքի վար։ Աստղերը կը շատնան, Քապի՛ր, գիշերը կարծես թէ այսուհանդերձ սեւ է։

— Գիշերը սեւ է։ Ժամերն կ'անցնին ըշտապ։ Ան չեկաւ։
Օ՛, բացակայ է տէրըս։ կը դողայ սիրտըս անձկաւ...
Քապիրն ըսաւ — Չեմ գիտեր ուրիշ հրճուանք անմեկին
Օ՛ լըսէ զիս ու գըտիր, քո՛յր, սիրականըդ քուկին...:

Մարդ կենա՛յ, այս ծառերուն տակ ամբողջ գիշերը, մաս կազմէ բնութեան ու թոյլ տայ որ սիրտը բաց՝ լենայ բոլոր թաքուն ձայներով՝

— Պարպէ՛ բաժակը, արբէ՛, յուութեան մէջ գիշերուան...
Ըմպէ՛ նեկտարը անուշ աստուածային իր անուան...
Քապիրն ըսաւ — Լըսէ՛ զիս, ոտքըդ գլուխըդ իսպառ
Թունաւորած է քեզ փուճ իմացութիւնըդ անըսպառ...:

Քալէ՛, քալէ՛։ Մայիսի գիշերը կը յառաջանայ միշտ։ Ի՛նչ որ կը փնտռես պիտի չգտնես բնաւ, ի՛նչ փոյթ՝ թէ՛

Քապիրն ըսաւ — Օ՛ երբեք սէրը չըսուիր բառերով,
փընտըռէ՛ զայն, կը գըտնես, ցերեկով թէ գիշերով...:

Քալէ՛, քալէ՛։ Եւ արդէն կարելի չէ կենալ հոս, գիշերը կը ցրտէ ահա։ Ծառերը՝ մերկ կիներու պէս կը սրսփան։ Լուսնի լոյսին տակ ջուրը կը դողայ գիշերուան շունչէն։ Եւ դուն տխուր ես կրկին՝։ Ըսէ՛, ըսէ՛

Ի՞նչպէս կ'ուզես ցանկութեանց սոդոմական բեռան տակ՝
կըրել գըլուխըդ զուարթ, ըլլալ թեթեւ, Օ՛, կըրե՛լ,
կ'ըսէ Քապիր, երկիւղած՝ սիրոյ ոգին կուրծքիդ տակ,
Ջոհողութիւնն անհաշիւ՝ ճշմարտութիւնը կըրել...:

—

կ'ըսէ Քապիր — Օ՛ ըսէ՛, ո՞վ սորվեցուց սիրոյս իմ,
Ջոհողութեան մէջ ամբաւ միայն գըտնել հրճուանքս իմ...:

—

կ'ըսէ Քապիր — լըսէ՛ զիս, ո՛վ պզտիկ սիրտ, մանուկ սիրտ,
ինչո՞ւ համար լուռ ես, լուռ, անհամբեր ու անհանգիստ...:

—

Դուռը փակ է։ կը բուրէ՝ ներսը խունկը սըրբենի
Ո՛չ ոք, ո՛չ ոք նըկատեց ժամադըրութիւնը գաղտնի,
Քապիր կ'ըսէ — Չկարծէ՛ք թէ զուր խօսքեր են ասոնք,
Ո՛վ իմաստուն է, կ'ըսէ, լըրիւ կ'ըմբըռնէ զանոնք...:

—

Ո՛չ մէկ բանի մէջ հրճուանք կը գըտնէ սիրտըս հիմա,
Մարմինս մընաց անըզբաղ ու մըտացիր եմ հիմա,
Անկողնիս վրայ վայրահակ ահա՛ կուլամ սըրտաբուխ,
Քապիրն ըսաւ — Յիշէ՛ զիս, դեռ առաւօտը կանուխ...:

—

Հիմա կըրնաս, սիրական, օ՛ մեղմօրէն վերցնել
Քօղըս, զի լուռ կը բացուի սիրոյս գիշերը անել...:

—

Քապիր կ'ըսէ — Տե՛ս որքան մեծ է իմ գանձըս հիմա,
Տուաւ ինծի սիրեցեալս անհուն գգուանքն իր անմահ...:

—

Օ՛ Քապի՛ր, Քապի՛ր, հնդիկ բանաստեղծ, Պենարէսի ոստայնանկ, խաղաղ արեւելքցի ու հարուստ արարած, ինչ փոյթ թէ քու երգերէդ հեռաւոր շեշտեր միայն կան այս տողերուն մէջ, ի՛նչ փոյթ թէ սրբազան անօթը որ քու մարմինդ էր՝ մոխիր է հիմա, իմ հոգիս, ծաղկած դարաստանի մը պէս՝ լոյսի եւ երանութեան մէջ կը լողայ եւ գիշերը, ո՛վ Հնդիկ, կարծես թէ գաղջ է ու երազական Դանգէսի ափերուն երեկոներուն նման՝

Ջուր տեղն է որ կը կըրես հըպարտութեանդ ընդունայն
Բեռը՝ կըքուն ուսերուդ։ Օ՛ գիտութիւնըդ ունայն,
կ'ըսէ Քապիր, ծըգէ՛ վար ու մանուկի պէս գընա՛,
Դիմաւորել զայն ցընծուն, օ՛ սիրոյ ժամդ է հիմա...

—

Ո՛վ տըխուր է եւ յոգնած թո՛ղ հոս բեռը դընէ վար,
Ալրէ՛ այստեղ, բարեկա՛մ, հանգչէ՛ բեռէդ մեղմաբար,
Քապիր կ'ըսէ — լըսէ՛ զիս, երկիրն է պարզ ու անցաւ,
Ձըգէ՛ հոգերդ բոլոր, ամէ՛ն ծարաւ, ամէ՛ն ցաւ...

—

Ո՛վ սիրական, սիրակա՛ն, ըսէ՛ ինչո՞ւ կը նընջես,
Սիրտ մ'որ զարթուն է սիրով՝ ո՛չ նինջ ունի, ո՛չ ալ դուլ,
Քապիր կ'ըսէ— Օ ի զո՛ւր սորվեցուցի սիրով քեզ՝
Սիրոյ ուղին, օ՛ անյայտ սիրտ իմ խուլ ես դեռ ու գուլ...

Մայիսի գիշերը մեղմանուշ ու ծորուն՝ կը հոսի միշտ կածաններէն, ծածկելով իր հեղուկ ու գաղջ խաւարին մէջ՝ ծառերն ու ծաղիկները, գիւղաքաղաքին տուներն ու մարդոց ցաւերը։ Ռունգերս բաց՝ գիշերուան շունչին դիմաց, կը վերադառնամ հիմա տուն ու սիրտս խաղաղօրէն կ'իջնէ, կը քալեմ կամաց, ծանր ու խոհուն քայլերով ու կածանը կարծես կ'ընկերանայ ինծի։ Թռչուն մը կ'երգէ կրկին։ Կեռնե՞խ է թէ ցախսարիկ՝ կը հարցնեմ ես ինծի։ Շուն մը կը հաչէ ու իր ձայնը անհունօրէն կը տարածուի ու կը մաշի լռութեան մէջ։ Պատուհանս բաց՝ պիտի քնանամ, մտածելով քու երգերուդ, Քապի՛ր եւ հնդիկ կոյսերուն տաք ու թխագոյն մարմնով, քու երկրիդ սեւաչեայ աղջիկներուն։ Գիշեր բարի, Քապի՛ր։ Պենարէսի ոստայնանկ։

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

թեկնածուներ, ինչ որ կը ներկայացնէ 33 միլիոն փրանքի անշարժացած գումար մը։

Պէտք է աւելցնել պրոպականդի ծախքերը, տպագրեր, դրօշմաթուղթ (իւրաքանչիւր թեկնածու իրաւունք ունի թղթատարական ձրի առաքման մը՝ իւրաքանչիւր ընտրողի հասցէին։ Կը հաշուուի որ մօտ 200 միլիոն շրջաբերականներ, նամակներ եւ պարասաւագրեր պիտի առաքուին թղթատարով։ Ասկից զատ, կան նաեւ փողոցի մէջ ցրուած յայտարարութիւնները, եթէ աւելցնենք սրահներուն վարձումը, հռետորներու տեղափոխութեան, եւ գրասենեակային ծախքերը, կրնանք գնահատել 250 միլիոն փրանքի հսկայ գումար մը, ընտրութիւններու համար, առանց բնականաբար հաշուի առնելու աւանդ ձգուած 150ական ոսկիներու պատահական կորուստը։ 100,000է աւելի ինքնաշարժներ օգտագործուած են։ Ընտրական գրասենեակները կը գործածեն աւելի քան 50,000 վճարուած պաշտօնեաներ։

Զարմանալի չէ ուրեմն, որ նման պայմաններու մէջ, Համայնավար կուսակցութիւնը օգտագործէ բացօթեայ հաւաքոյթները։ Ճարտարարուեստական շրջաններու մէջ, գործարաններէ ելքի պահուն, իրիկունը տեղին վրայ կազմակերպուած հաւաքոյթներ։

Աշխատաւորական կուսակցութիւնն ալ նոյնպէս մնացած է փողոցային հաւաքոյթներու, որովհետեւ կուսակցութեան պետերը կը սեղմեն քսակին կապիչները եւ իրենց անձնական պրոպականդին կը ծառայեցնեն սնտուկին մէջ մնացած գումարին մեծագոյն մասը։

Համայնավար կուսակցութիւնը կը պայքարի ամէնէն դժուար պայմաններու մէջ։ Ոչ միայն անոր հրապարակային հաւաքոյթները կանոնաւոր կերպով կը խանգարուին ոստիկանական միջամտութիւններով, այլ նաեւ, տա[illegible]ցի կերպով, ենթարկուած է արգելքի։ Օրինակ՝ բոլոր կուսակցութիւնները կրցան օգտագործել անթելը։ Հակառակ իր բողոքներուն, Համայնավար կուսակցութիւնը զրկուեցաւ։ Բացառաբար միայն, մէկ քանի դպրոցական սրահներ տրամադրուեցան իրեն։

Ընտրական պրոպականդի ամէնէն սիրուած մէկ եղանակն է տունէ տուն այցելութիւնները։ Թեկնածուները կորսնցուցած են ամէն հպարտութիւն։ Իբր խոնարհ խնդրարկուներ, գլխարկ ի ձեռին, կ՚երթան դռնէ դուռ, «ընտրական» ժպիտներ ունին եւ սիրայօժար, ամէնքին ձեռք կ՚երկարեն։ Չկայ բան մը որ իրենց նողկանք ազդէ, ոչ իսկ կեղտը պզտիկներու զորս կը համբուրեն, հաճելի թուելու համար մայրերուն։

Պահպանողական եւ Ազատական կուսակցութիւնները ուժեղ միջոցներ օգտագործեցին։ Հեռաձայնական բոլոր գիծերը կը գրաւեն Պոլտուինի կամ Լոյտ Ճորճի ճառերը լսեցնելու համար անթելով։

Պահպանողականները կ՚օգտագործեն շրջուն շարժանկար մը։ Այն պահուն որ շարժանկարը հանրութեան ցոյց կուտայ պահպանողական նախարարները իրենց «աշխատութեան» ընթացքին, ձայնագիր մը կը լսեցնէ անոնց ճառերը։

Ահա պրոպականդի համար հաճագործուած միջոցներէն մէկ քանին։ Դեռ շատ ուրիշներ կան, կառքերով շրջագայութեան կազմակերպումներ։ Շաբաթ եւ կիրակի օրերը, մեծ ինքնաշարժներ կը լեցուին կիներով, որոնք կը շրջագային ի հաշիւ ազատական կամ պահպանողական թեկնածուի մը։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵԼՄՏԱՅՈՅՑԸ

Ելմտական գործաւար Սարաճ Օղլու Շիւքրի պէյ, Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ ելեւմտացոյցի մասին խօսելով ըսաւ թէ նոր ելեւմտացոյցը հինէն 18 միլիոն ոսկի աւելի է։ Ասոր 90,000 ոսկին ժողովուրդին առողջութիւնը պահպանելու յատկացուած է եւ 1,450,000 ոսկին նոր տաներու ընդհանրացման պիտի գործածուի։ Քարիւղի հորեր փնտռելու համար 1,150,000 ոսկի յատկացուած է, Հանրային Պարտքի համար 3 միլիոն ոսկի եւ գնուած երկաթուղիի գիծերուն փոխարէն 4,100,000 ոսկի։ Կարմիր Մահիկի, Ինկիւբէի բարեգործութեան եւ Սէյրը Սէֆային համար 100,000 ոսկի յատկացուած է։ Մնացեալ 1 միլիոն 700,000 ոսկին զատական. Ներքին, զետեղման, հեռագրական եւ թղթատարական գործերու պիտի գործածուի։

Հակառակ այս յաւելումին 2 միլիոն ոսկիի խնայողութիւն մը եղած է Ազգ. Պաշտպանութեան ելմտացոյցին մէջ, իբրեւ ապացոյց կառավարութեան խաղաղասէր տրամադրութեան։

Շիւքրի Գայա պէյ աւելցուց հասոյթներու մէջ տարին 100ին 5 յաւելում կայ։ Այս տարի 11 ամսուան մէջ 187 միլիոն ոսկի գանձուած է։ Հանրային Պարտքի համաձայնութեան գործը վերջացած և Մայիս 15էն գործադրութեան դրուած է եւ կառավարութիւնը Յունիս 1էն յանձնառութիւնները պիտի գործադրէ։ Լուցկիի մենաշնորհը ջնջուելէ եւ կառավարութեան անցնելէ յետոյ 1 միլիոն ոսկի շահ ապահովուած է։

Նոր մաքսային սակացոյցը ընդունուելէ յետոյ շաքարի, քարիւղի եւ պէնզինի մենաշնորհները պիտի ջնջուին, բայց հաւանական է որ մինչեւ 1930ի Մայիսը պահուին դեռ։

Այս տարի 561 քիլոմէթր երկաթուղիի գիծի վրայ երթեւեկութիւն պիտի սկսի եւ մինչեւ այս տարուան վերջը 500 քիլոմէթր երկարութիւնով երկաթուղիներ պիտի շինուին։ Ամէն տարի դրամատուններուն 10 միլիոն ոսկի պարտք ունէինք, մինչ հիմա 15 միլիոն ոսկի պահանջ ունինք։

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔԸ

Նախարարաց խորհուրդի վերջին նիստին, նկատի առնուած են այն դժուարութիւնները որոնց պիտի բախի ընկերային ապահովագրութեան օրէնքը, եթէ ուզուի պարտադրել անոր ամբողջական կիրարկումը՝ սկսեալ յառաջիկայ յունուար 1էն։ Բացի աշխատաւորական կուսակցութիւններու եւ սենտիկաներու դժկամակութենէն, պէտք է իրօք նկատի առնել նաեւ բժիշկները եւ երկրագործները, որոնք դժգոհութիւններ ունին նոյն օրէնքին դէմ։

Օրէնքին կիրարկումը ամէն քայլի կը հանդիպի մէկ մէկ դժուարութեան։ Այսպէս, այն գործաւորներն ու պաշտօնեաները որոնք արդէն կը նպաստաւորուին մասնաւոր սնտուկներէ, պիտի վնասուին օրէնքին կիրարկումով, որ պիտի նուազեցնէ անոնց հանգստեան թոշակը։ Սակը որ ցարդ կը վճարէին չպիտի կրնայ ասկից յետոյ բաւարար նկատուիլ, ապահովելու համար հանգստեան եւ այլ թոշակներ ու կարելի չէ նոր տուրքեր կամ յաւելում պարտադրել։

Աշխատանքի նախարարինցուցմունքով, պէտք տեսնուած է մաս առ մաս կիրարկութեան դնել ընկ. ապահովագրութեան օրէնքը դժուարութիւններո խուսափելու համար։

Առաջին առթիւ պիտի կիրարկուի օրէնքին այն մասը որ ծերութեան թոշակի ապահովագրութեան կապուած է։ Երկրագործութեան մէջ, աշխատաւորներն ու հողատէրերը հանգստեան սնտուկին պիտի վճարեն վարձքին հարիւրին 1ը միայն. իսկ ճարտարարուեստի մէջ հարիւրին 2։

ԵԹԷ ՏԱՔԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ

Սաստիկ ցուրտերէ եւ չոր օդերէ յետոյ, ամառնային տաք օդ մը կը տիրէ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ. քանի մը օրէ ի վեր, մինչեւ 28-30 աստիճան։

Տիրող տաքերը չպիտի՞ վնասեն ցանքերուն։ Տաքերը պիտի նպաստեն անշուշտ արմտիքին։ Կը յուսացուի որ ամբողջ Ֆրանսա պիտի ունենայ առատ հունձք։ Գարնան ցանքերը սակայն, — վարսակ, գարի, ցորեն — որոնք ցուրտէն փճացան, աշնան ցանքերուն տեղը բռնեցին, պէտք ունին ջուրի։

Նոյնպէս, գետնախնձորի եւ ճակնդեղի աճումը պիտի նպաստաւորուէր անձրեւով։

Պարտէզներուն մէջը արեւը կը սպառնայ ցամքեցնել հողը կարճ ժամանակի մէջ։

ՌԱՏԻՈՅԻ ՇՈՒՐՋ

Ռատիոյի կարգ մը կազմակերպութիւններու կողմէ միջազգային համագումար մը տեղի պիտի ունենայ Լօզանի մէջ։

Այս համագումարը որ պաշտօնական որեւէ բնոյթ չի կրեր պիտի զբաղի գլխաւորաբար ռատիոյի միջազգային կազմակերպութիւններու միջեւ յարաբերութիւններու ընդարձակման ինչպէս նաեւ արհեստագիտական փոխադարձ դիւրութիւններու ապահովման խնդիրներով։ Կեդրոնական Եւրոպա այս ուղղութեամբ արդէն ձեռնարկներ կատարած եւ յաջողած է։ Արեւմտեան Եւրոպայի կազմակերպութիւններն են որ իրենց պատուիրակներուն միջոցաւ, այս համագումարի ընթացքին, պիտի ջանան հետեւիլ Կեդր. Եւրոպայի օրինակին։

Համագումարին աշխատանքները դիւրացնելու համար, մասնագէտներ արդէն կատարած են նախապատրաստական ուսումնասիրութիւններ։ Ռատիոյով միջազգային հաղորդակցութիւնները դիւրացնելու համար, կարգ մը կազմակերպութիւններ պիտի ստիպուին զգալի կերպով փոփոխել ալիքներու երկարութիւնը։

Ֆրանսայէն կը մասնակցին 3 մասնագէտներ, որոնք օտար մասնագէտներու հետ խորհրդակցաբար, պիտի քննեն այն կարելիութիւնները, որոնք թոյլ պիտի տան արժեցնելու համագումարին նպատակը։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԱՆՔ

ԿՌՓԱՄԱՐՏ

Անցեալ երեքշաբթիի «Օթօ» թերթը գրած էր երկու հայ կռփամարտիկներու մրցումին մասին՝ Գաբօ Պաղտասարեան եւ Յակոբ Պաղտատլեան։ Մրցումը տեղի ունեցաւ նոյնօրը ժամը 8,80ին «Սփորթինկ Սանթրալ»ի մէջ։ Ներկայ էր մեծ բազմութիւն, որուն մէջ նաեւ բաւական թիւով հայ գործաւորներ։

Յակոբ Պաղտատլեան հակառակորդն էր Լանտրիի։ Պաղտատլեան իր վարպետ եւ ուժգին հարուածներով հայ թէ օտար հանդիսականներուն գնահատանքն արժանացաւ։ Իր վարպետ հակառակորդը բաւական նեղելէ յետոյ կէտերու առաւելութեամբ յաղթական հռչակուեցաւ։ Ջերմ ծափերէն յետոյ բեմ եկաւ Գաբօ Պաղտասարեան։ Հակառակորդն էր Լէֆորտ, որուն կ՚ընկերանար իր մարզիչը Տէգա։

Լէֆորտ երկայնահասակ եւ հուժկու ըլլալով մէկ քիլօ 300 կրամ աւելի կը կշռէր Պաղտասարեանէ, որուն վրայ ուժգին հարուածներ կը տեղացնէր։ Բայց մեր հայրենակցին ճարպիկ եւ ճկուն խաղարկութեան շնորհիւ բոլոր հարուածները պարապը կ՚անցնէին, մինչ Գաբօի հարուածները կը հասնէին իրենց նպատակին, ծափեր եւ պրավօներ խլելով։ Ա. մասը վերջացաւ ի նպաստ Պաղտասարեանի։ Բ. եւ Գ. մասին մէջ մեր մարզիկը սկսաւ աւելի նուրբ խաղալ, ժողովուրդի հիացումին արժանանալով։ Դ. Ե. շրջանին մեր մարզիկը ուժգին հարուածով մը գետին տապալեց հսկան, որ սակայն 5 երկվայրկեան յետոյ ոտքի բարձրացաւ։ Մեր մարզիկը շատ ազնիւ վերաբերուեցաւ փոխանակ գիշատիչի մը պէս պարտեալին վրայ յարձակելու։ Օտար հանդիսականները մեծապէս գնահատեցին իր վարպետ խաղը։ Զ. եւ Է. շրջանին մեր մարզիկը աւելի ճկուն եւ աւելի վարպետ դարձուածքներ ի յայտ բերաւ, հակառակորդը նեղելով։

Այդ միջոցին Ֆրանսացիները դրամական գրաւ կը դնէին՝ ուժ տալու համար ֆրանսացի կռփամարտիկին։ Իսկ մեր Սեվրանի հայ մարզիկ երիտասարդները գրաւին կը պատասխանէին աւելի քաջալերութիւն ներշնչելով հայ մարզիկին։ Ը. եւ Թ. շրջանին արդէն մեր հայրենակիցը կէտերու ջախջախիչ առաւելութեամբ յաղթած էր։ Կը մնար Ժ. եւ վերջին շրջանը։ Գաբօ ուղղակի քրոշէներով հակառակորդին քիթէն բերնէն արիւն ժայթքեցուց։ Ու զանգակը հնչեց յաղթութեամբ Գաբօ Պաղտասարեանի։

Խ. Յարութիւնեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Մարսէյլի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնս, ողբացեալ Մինաս Չերազի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի ստացած է հետեւեալ գումարները, եւ յատկացուցած իրենց նպատակներուն.

Պ. Յովհ. Սահաթճեան 100 ֆրանք, Տիկին Սրբուհի Նատուրեան 50, Աֆ. Գարահիսարի Հայր. Միութիւն 100, գումար՝ 250 ֆր., յատկացուած Ազգ. Վարժարանին։ Պ. Արշակ Չօպանեան (Փարիզ) 50, Մեսրոպ Նուպարեան 50 ֆր, գումար՝ 100 ֆրանք, յատկացուած Հ. Բ. Ը. Միութեան։ Պ. Պ. Հայկազուն Գույումճեան 100, Ա. Թիւրապեան 20 ֆր., գումար՝ 120 ֆր., յատկացուած Աղքատախնամին։ Պ. Պ. Յակոբ Սէլեան 100 ֆր., Յակոբ Բիւրքճեան (Ամերիկա) 105, «Հայաստանի Կոչնակ»ի խմբագրութիւն 105 ֆր., գումար՝ 310, յատկացուած Պոլսոյ Ազգ. Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին։ Ընդհ. գումար՝ 780 ֆրանք։

Այս առթիւ պարտք կը զգանք յայտարարել որ, ազգային գործիչ Մինաս Չերազի թաղման բոլոր ծախքերը հոգացուած են Ազգ. Կեդր. Վարչութեանս սնտուկէն, հակառակ իր վտիտ պիւտճէին, ու այդ անունով կամ նպատակով ոչ ոքէ ո եւ է գումար ստացած է։

Հակառակ այս իրողութեան սակայն երկու թերթեր գրեցին.

Մարսէյլի «Հայ Սիրտ» 18 ապրիլ 1929 թիւով «Վսեմ, Պօղոս Նուպար փաշա 2000 Ֆրք. ղրկած է Տիար Մեսրոպ Նուպարի, նպաստելու համար Չերազի թաղման ծախուց։»

(Պոսթոնի «Պայքար» օրաթերթը 18 Ապրիլ 1929 թիւ 91 ով.—«Հ. Բ. Ը. Միութիւնը Մինաս Չերազի յուղարկաւորութեան ծախքերուն համար տրամադրած է 14.000 ֆրանք։»

Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը որ, ինչպէս ըսուեցաւ, թաղման բոլոր ծախքերը հոգացած է, այս նպատակաւ ոչ ոքէ գումար ստացած ըլլալով, սոյն երկու թերթերու բրած վերջին յայտարարութիւնները պաշտօնապէս կը հերքէ։

(կնիք)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

(ՎԷՊ)

ՄՈՒՏՔ

I

Հասունցած տղայ մըն էր սակայն. ապացոյց որ չկրցաւ բող ու Աստուած բառերուն սահմանում մը տալ։ Աղջիկը գրկած էր ետեւի կողմէն, թեւերը անութներէն անցուցած ու իր քիթը հետզհետէ աւելի կը մխրճէր անոր ականջին ետեւ, զմայլելի անուշահոտութեամբ մը գլխէ ելած։ Իրապէս հարուստ աղջիկ մըն էր ան. ապացոյց որ իր կուրծքերը տղուն ափերուն խորութիւնը ունէին ճիշդ։

Հակառակ սակայն այդ միսին, հակառակ այդ երկնային բոյրին, ոչ բողը, ոչ ալ Աստուածը կրցաւ սահմանել և երբոր իրենց ճիշդ դէմը գտնուող հայելիին մէջ տեսաւ անոր ժպիտը ու իր դիմագիծը, աջ ձեռքը ապատելով — պատին վրայի հայելին հակառակ կողմը դարձուց, իբրեւ միակ բացատրութիւն։ Բողն ու Աստուածը անհետացան, անմիջապէս որ տղուն ձեռքը խորութիւնը ջնջեց։ Այն առեն երիտասարդ աղջիկը ծռեցաւ, հագուստը կռնակէն քաշելու համար և հագուստին հետ սրունքները բարձրացան ճիշդ այն գիծերով, [illegible] որ գի-

— 2 —

տող աչքերը զանոնք երեւակայած էին։ Վարդագոյն մետաքսէ գուլպաները հագած էր, որոնք երկու կարմիր կրունկներէ մեկնելով բարձրացած վեր, գեղեցիկ զուգաւորումէ մը մէջ միսերը սեղմած, գրկած։ Անոնց կլորութեանը վրայ մետաքսին ստացած փայլերը լուսեղէն լեզուներու պէս սողոսկեցան վեր, մինչեւ ազդրերուն բարձրը, ծծելով ու լիզելով, հակառակ իրենց թեթեւ քմայքին։ Նմանապէս վարդագոյն էր այդ կարճ ներքնաշապիկը, խիստ պարզ, առանց աւելորդ ժանեակներու։ Անոր ու գուլպաներուն միջեւ միսը կ՚երեւար պզտիկ բացուածքէ մը որ կը լայննար կամ կը նեղնար ամէն անգամ որ աղջիկը ծռէր ու ցցուէր այժմ շտկուած հայելիին մէջ, բերնին վրայ սիրտ մը գծելու համար։ Պզտիկ ծալքեր կային, ուղիղ ծալքեր, երկու կէտերու շուրջ հաւաքուած կուրծքին վրայ։ Քանի կէտերը տեղ փոխեցին մետաքսին ետեւ, ծալքերն ալ իրենց հետ դարձան, դողալով, զունաթափուելով։

— Ecoute! Chouchou, ըսաւ այդ սրտոտ բերանը հայելիին մէջ երիտասարդին ակնարկը փնտռելով, այս հինգշաբթի Mayol կըսկսիմ հրաշալի դերով մը. պիտի գաս զիս տեսնելու, այնպէս չէ՞։

— Դեռ ասկէ աւելի բա՞ն մը ունիս ինծի ցուցնելիք, պատասխանեց միւսը, աջ ափը աղջկան միսին վրայ հնչեցնելով։

— Ի՞նչ, ի՞նչ, դուն ալ Աւստրիացիի մը պէս կը կարծես թէ միայն մեր սրունքները և կուրծքերը ցուցնելու համա՞ր է որ բեմ կ՚ելլենք. music-hallի դերասանուհի ըլլալու համար արուեստագիտուհի չէ՞նք։ Այո՛ սիրելիս, մի՛ խնդար,

— 3 —

եւ ողբերգակ դերասանուհի մը ըլլալու սահմանուած էի, բայց...

— Խնդիր չէ՛, ողբերգութեան եւ չարլսթօնին մէջ մեծ տարբերութիւն մը չկայ. երկուքն ալ մարդս կը ցնցեն...

Աղջիկը պատասխանելու առեն չունեցաւ։ Chouchouն ձեռքէն նետելով դերասանուհիին փոքրիկ անդրավարտիքը որուն հետ կը խաղար, յանկարծական ոստումով մը խոյացած էր դրան մը վրայ, ճչալով։ Այդ դուռը կը պատկանէր պզտիկ սենեակի մը որուն նմանը կը գտնուի ամէն լուսանկարչատան մէջ, գործողութեան սրահին ճիշդ մօտ։ Այդ սենեակները, աւելի խուց քան թէ սենեակ, chassisները լեցնելու կը ծառայեն, որով կ՚ըլլան մութ ու քիչ մըն ալ կը հոտին միշտ գոց պահուելնուն համար։

Տղան շուտով դուրս ելաւ անկէ քաշելով երկու փառաւոր պեխեր, որոնք խոշոր խոշոր բացուած ռնգունքներու յանդիմանական ակնարկին տակ քանի մը գոյն էին եղած։ Այդ պեխերը Կոստանինն էին, խանութին ծառան։ Երիտասարդը արագօրէն ընկրկելով յառաջացաւ սրահին մէջ և կեցաւ միայն այն պահուն երբոր զգաց թէ բանի մը կը զարնուէր, բայց չզղջացաւ բնաւ պոռալէ, ճչալէ, բացագանչութիւններ արձակելէ, մինչ իր սրունքները անզոյ պարի մը ձեւերը կը փորձէին։ Ծառային մարմինը կը բռնար, վիզը կ՚երկարէր, ականջները կը կարմրէին։ Բազուկները տարածած՝ խրտուիլակի մը թեւերուն պէս հորիզոնական, մէկ ձեռքէն կը կախուէր քարայծի մը գեղին մորթը, իսկ միւսին մէջ փետրաւելը տակաւ կը դողար։ Երիտասարդը շարունակեց չափազանցուած զուարթութեամբ մը, երբոր դերասանուհին վարագոյրը

— 4 —

մէկդի ընելով իրենց միացաւ, մետաքսին ետեւ իր սարսափած ծիծերով.

— Կը տեսնե՞ս, կը տեսնե՞ս սա մերին Կոստանը, մերին պզտիկ Կոստանը, տարիքին չես ձգեր, հէ՞. եթէ գիտնաս թէ ի՛նչ հանածվարած է, ի՛նչ «կանաչ» է... Գետինը մաքրելու պատրուակին տակ, ժամ մըն է որ բանտարկուեր էր այդ ծակին մէջ, կիսաբաց դռնէն մերկ մարմինդ տեսնելու։ Ա՛ Կոստան, Կոստան, պիտի ըսեմ դռնապանին, ամէ՛ն մարդու պիտի պատմեմ. կը խնդա՞ս հէ, սա վառող աչքերուն նայեցէք, ո՞վ կը հաւատայ որ յիսունըհինգ տարեկան է։ Ահա՛, ահա՛ կը ներկայացնեմ ձեզ Փարիզ քաղաքի նախկին հրշէջ զունդի ենթասպաներուն է՛ն կրակոտը։ Ի՛նչ կրակներ է մարած և ի՛նչ հրդեհներ վառած սպասուհիներու սրտին մէջ։ Անանկ չէ՞, հակառակը ըսէ նայիմ, դուն չէի՞ր պատմողը թէ երիտասարդութեանդ դրանդ առջեւ boniche-ները կարգի կը սպասէին և թէ աւելի վերջը, գաղթավայրերու մէջ ենթասպայի կարմիր տաբատովդ խափշիկ կիները կատղեցուցիր ցուլերու պէս...

Դերասանուհին մինչեւ բազմոցը հրեց ծառան որ փետրաւելին հետ ինկաւ հոն, յամառելով անշարժ պահել իր կարմրած դէմքին վրայ խնդացող բերանը։ Ահա այդ խնդուքին մէջ է որ աղջկան խնամուած մատները կարկանդակներ մխրճեցին Portoի ումով, մինչ ձայնագիրը մէկէն չարլսթօն մը կը նետէր օդին։ Տիրող զուարթութեան մէջ դերասանուհին ուսերէն վար սահեցուց շապիկը, գլխի արագ շարժումով մը իր կարճ մազերը յարդարեց ու սկսաւ պարել, պարել փետրաւելէն դուրս ցցուող խոշոր աչքերու առջեւ։

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Մայիս 18ին, ժամը 8.40ին: Գիւղերուն մէջ 14 հոգի սպաննուած եւ 6 հոգի ծանրապէս վիրաւորուած են:

Սու-Շէհիրի շարժը նոյնպէս շատ բուռն եղած է: 18 տուներ ամբողջութեամբ եւ 252 տուներ մասամբ փլած եւ անբնակելի դարձած են: Ասոնց կարգին կը գտնուին կառավարչատունը, հեռագրատունն ու դպրոցը:

19 գիւղերու մէջ 543 տուներ ամբողջութեամբ փլած եւ 13 տուներ անբնակելի դարձած են: Սու-Շէհիրի եւ 19 գիւղերու մէջ 39 հոգի սպաննուած եւ 39 հոգի ալ ծանր ու թեթեւ կերպով վիրաւորուած են:

Առողջապահական օգնութեան կազմակերպութիւններ փութացած են աղէտին վայրը եւ վրաններ լարած բացը մնացողներուն համար: Աղէտեալներուն բժշկական խնամք եւ ուտեստ կը հայթայթուի:

⁂ Տրապիզոնէն կը հեռագրուի թէ հոն ալ երկրաշարժի թեթեւ ցնցում մը տեղի ունեցած է:

Պելճիքայի ընտրութիւնները

Կիրակի օր խորհրդարանային ընտրութիւններ կատարուեցան Պելճիքայի մէջ: Ընտրական դրութիւնը բաւական բարդ է, այնպէս որ վերջնական արդիւնքները չորեքշաբթի կամ հինգշաբթի յայտնի պիտի ըլլան:

Կը կարծուի սակայն թէ ազատականներն ու ֆլաման ազգայնականները քանի մը աթոռ պիտի շահին, ի վնաս ընկերվարականներուն:

Ամանուլլահի յուսախաբութիւնը

Նոր-Տէլհիէն հեռագիր մը կ՚ըսէ թէ Ամանուլլահ եւ հետեւորդները անցած են յիշեալ քաղաքէն՝ Պոմպէյ երթալու համար: Նախկին թագաւորը տեսակցութեան մը ընթացքին յայտարարած է թէ նպատակ չունի Աֆղանիստան վերադառնալու, ու մերժած է ոեւէ բան ըսել իր երկրի կացութեան մասին: Մերժած է նաեւ պարզել իր անձնական ծրագիրները:

Ամանուլլահ որոշած է Աֆղանիստանէն մեկնիլ՝ զօր. Նատիր խանի խորհուրդով: Զօրավարը վերջին փորձ մը եւս պիտի ընէ՝ Պէչէի Սաքան տապալելու համար:

⁂ Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ խլրտումներ ծագած են Քաշկայ ցեղախումբի հողին վրայ, ուր չեն ուզեր ճանչնալ կառավարութեան հեղինակութիւնը: Բանակցութիւններ կը կատարուին, բայց ըմբոստները չեն ուզեր տեղի տալ: Նոր զօրք ղրկուած է Շիրազի շրջանը, եւ փոխադրութեան կառքեր ապսպրուած են Թէհրան: Շիրազ-Պուշիր ճամբան անապահով է:

Նահանգային ընտրութիւնները:

Կիրակի օր կատարուեցան Սէն նահանգի ընդհանուր ժողովի 40 անդամներու ընտրութիւնները: Ընտրուեցան միայն 23 հոգի, 17 հոգի մնացին համեմատականի: Այս 40 հոգին՝ միացած 80 թաղապետական խորհրդականներուն, կը կազմեն նահանգային ժողովը:

Ընտրութեանց մէջ ընկերվարականները շահեցան 5 աթոռ, համայնավարները՝ 5, ընկերվարական-համայնավարները՝ 2, արմատական ընկերվարականները՝ 1, հանրապետական արմատականները՝ 5, ձախ հանրապետականները՝ 2, հանրապետական ժողովրդավար միութիւնը:

Քուէարկուներէն շատեր չմասնակցեցան ընտրութեանց:

Կիրակիի ցոյցերը

Համայնավարները կատարեցին կիրակի օր իրենց աւանդական այցելութիւնը Փէր-Լաշէզի գերեզմանատան: Ոստիկանական տեսուչ Պ. Քիափ անձամբ կը հսկէր կարգապահութեան, գլուխն անցած բազմաթիւ ոստիկաններու:

Հակառակ բոլոր նախզգուշութեանց, տեղ-տեղ փոքրիկ միջադէպեր պատահեցան եւ ընդհարումներ տեղի ունեցան ցուցարարներու եւ ոստիկաններու միջեւ: Ցուցարարներու նետած պարապ շիշերէն թեթեւօրէն վիրաւորուեցան 32 ոստիկաններ: Ինը հոգի ձերբակալուեցան:

Եփրատի եւ Տիգրիսի յորդումը

ՊԱՍՐԱ, 27 մայիս. — Եփրատի եւ Տիգրիսի յորդումին պատճառած վնասները նախապէս ծանուցուածէն աւելի ծանր են:

Պաղտատի եւ Պասրայի միջեւ երկաթուղային հաղորդակցութիւնները, որոնք դադրած են ողողումներու սկզբնաւորութենէն ի վեր, դեռ մինչեւ 3-4 շաբաթ չպիտի վերսկսին:

Սերպիոյ քաղաքական վարչաձեւը

Պելկրատի մէջ զրոյց կը շրջի թէ քաղաքական կարգ մը անձնաւորութիւններ, որոնց կարգին՝ Տավիտովիչ եւ Եովանովիչ, Ալեքսանդր թագաւորին ուղղած են յիշատակագիր մը, յայտնելով թէ դիկտատորութիւնը պէտք է ձախողած նկատել եւ թէ անխոհեմութիւն պիտի ըլլար աւելի յառաջանալ այս ճամբուն մէջ: Կը թելադրեն նաեւ վերահաստատել խորհրդարանական վարչաձեւը: Յիշատակագրին կցուած է նաեւ Սահմանադրութեան ծրագիր մը: Կառավարութեան ծոցին մէջ ծանր տարակարծութիւններ առաջ եկած են զանազան խնդիրներու շուրջ:

Նախարարներէ ոմանք կը պնդեն անողոք ճնշումներու անհրաժեշտութեան վրայ, ուրիշներ, ընդհակառակն, ներքին քաղաքականութեան մէջ՝ մեղմութեան կողմնակից են: Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ նախատեսուած էին, բայց վերջին պահուն, յետաձգուեցաւ անոնց գործադրութիւնը:

Լուրերու համաձայն, նոր մահափորձ մը սարքուած էր Աղէքսանդր թագաւորին դէմ, բայց խափանուեցաւ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊԱՊԸ որոշեց այս տարուան ընթացքին օրացոյցին վրայ աւելցնել 250 անգլիացի նոր սուրբերու անուններ:

ԺԱՔ ՍԷՅՏՈՒ, նախկին դեսպան եւ արտաքին նախարարութեան նախկին բարձրաստիճան պաշտօնատար, որ Զինադադարէն ետքի բանակցութեանց մէջ մեծ բաժին ունեցած էր, կիրակի օր յանկարծամահ եղաւ, 58 տարեկան հասակին մէջ: Վերջերս «Փըթի Փարիզիէն»ի քաղաքական բաժնի խմբագիրն էր:

Թան թերթի տնօրէն Ատրիէն Էպրար իր բաժնեթղթերը ծախած է 30 միլիոն ֆրանքի փոխարէն եւ կը հրաժարի տնօրէնի պաշտօնէն: Իրեն պիտի յաջորդէ Լուի Միլ:

"ՄԱՅԻՍ 28„Ի ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Այս Կիրակի ժամը 2.30ին 128 Rue Etienne Dolet

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ եւ ՍԵՐԺ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍ

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՐ

Այս Կիրակի ժամը 2.30ին, 13 Rue d'Issy. Billancourt

նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Վռամեան ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին եւ Զ. Ե. Ո. Միութեան:

Կը խօսի՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՍԱՐՍԷԼ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

ՏԵՍԻՆ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 5,30ին Սինեմա Նովէլթիի մէջ:

Նուագախումբ, արտասանութիւն, երգ եւ բանախօսութիւն:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ղեկավարութեամբ՝ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին Sociétés Savantes*ի մէջ*

կը ներկայացուի՝ **"ԽԱՒԱՐԻ ՄԷՋԷՆ„** *Հեղ. Մարութեանի*

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄՕՏ ՕՐԷՆ

Պ. Վ. Տէր Օհանեան, Օրիորդներ Աստղիկ եւ Արտեմիս Վ. Տէր Օհանեան, ինչպէս նաեւ Դանիէլեան, Ղազարոսեան, Շալվարճեան եւ Յարութիւնեան ընտանիքները խորին ցաւով կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը՝

ՏԻԿ. ՄԱՐԳՐԻՏ Վ. ՏԷՐ ՕՀԱՆԵԱՆԻ

(ԾՆԵԱԼ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ)

իրենց ամուսնոյն, մօր եւ ազգականին. որ տեղի ունեցաւ 25 մայիս շաբաթ օր, Neuilly-sur Seine իր բնակարանին մէջ, 55 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ՚ունենայ վաղը չորեքշաբթի 29 մայիս ժամը ճիշդ 2ին փարիզի Հայոց եկեղեցին, 15 Rue Jean-Goujon: Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Pantinի գերեզմանատունը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր հին եւ նոր ֆութպոլիստները կը հրաւիրուին խորհրդակցական ժողովի, այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Ձլօրիա ճաշարանը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. վարչութիւն

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ մօրեղբօրս որդին Պրուսայի Պէյնի գիւղէն 18 տարեկան Յովհաննէս Պետրոսեան կամ Ինէգէնց Թոռը, հօր անունը՝ Պետրոս, մօր անունը՝ Եղիսաբէթ: Կ՚ըսուի թէ 1919ին կը գտնուէր Պոլիս Գատըգիւղի որբանոցը: Իմացնել՝ իր հօրաքրոջ որդւոյն Սարգիս Գրիգորեանի, 3 Rue Victor Hugo, Salin du Giraud, Solvay, (B. D. R).

Ճշգրիտ լուր տուողին 200 ֆրանք նուէր:

— Կը փնտռեմ քոյրս Սէվէրէկցի Մարիամ Մատարգեան, մօր անունը՝ Աննա, հօր անունը՝ Մանուկ, եղբայրը Սարգիս: 1922ին ամուսնացած էր Հալէպի մէջ Ուրֆայի Կամուրջ գիւղացի Մանաս Մատարգեանի հետ: Իմացնել՝ G. Dabakian *կամ* Aygrian, 27 Rue Arneaud Miqueu, Bordeaux, (Gironde), France.

Կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել:

—Անահիտ Սէֆէրեան, 19 տարեկան, դուստր Արթինի եւ Մարգրիտի, ծնած Կ.Պոլիս, կը փնտռէ իր պզտիկ եղբայրը որ Ատանայի մօտերը գտնուող որբանոցէ մը գերմանացի բժիշկ կին մը զինքը Գերմանիա տարած էր: Կը փնտռէ նաեւ իր հօրաքոյրը Մարիամ որ Ամերիկա կը գտնուի իր զաւակներով:

Տեղեկացնել՝ Orfanotrofio Armeno, Corso Stupinigi 220, Torino 131 (Italia).

—Պրուսայի Թիւրքմէն գիւղացի Յարութիւն Գարապաճագ կը փնտռէ իր քեռորդին Ստեփան Գարապաճագեան որ Պէյրութի մէջ երկու տարիէ ի վեր դերձակի մը քով իբր աշկերտ կը ծառայէր: Կը կարծուի թէ այժմ Փարիզ կը գտնուի:

Իմացնել՝ Աբգար Քէշիշեան, Puits Bivert N. 107, Gardanne, (B. du R.)

— Աֆիոն Գարահիսարցի Օննիկ Օհաննեան կը փնտռէ իր եղբայրը Թադէոս Օհաննեան, 35 տարեկան, հօր անունը՝ Համբարձում, մօր անունը՝ Բերուզ: 1919 Մայիս ամսուն իր մէկ հօրեղբօրմէն նամակ ստացած է թէ՝ Թադէոս անգլիական բանակի կողմէ գերի բռնուած եւ փոխադրուած է Եգիպտոս: Մինչեւ այսօր իրմէ որեւէ լուր ստացուած չըլլալով, կը խնդրուի իմացնել՝ T. Basmadjian*ի*, Employé au Magasin Général, Salin de Giraud, (B. du R.), France.

— Կարսի Պաշ Գատիգլար գիւղացի Մկրտիչ Յակոբեան կը փնտռէ իր հայրը՝ Տաճատ Յակոբեան եւ եղբայրը՝ Ջոլաթ Յակոբեան (մօր անունը՝ Նուազար) որոնք անյայտացած են 1919էն ի վեր: Տեղեկացնել՝ Al. Hagopian, 1 A Victoria Av. London, E.C.R.

Կը խնդրուի հայերէն թերթերէն արտատպել:

ԲՈՒԺԱՆՔ (*Դ. տարի*)

եւ

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ (*Բ. տարի*)

Առողջապահական եւ գիտական ամսաթերթերէն (միակը իրենց տեսակին մէջ)

ՁՐԻ մէկ օրինակ ստանալու համար անմիջապէս հասցէդ ղրկէ

Revue POUJANK*ի*

126 Fb. St. Denis, Paris (Xe)

կամ

M. DERSAHAKIAN*ի*

16 Rue Lamorinière, Anvers (Belgique)

EMPIRE, Միւզիք-Հոլ. 37 Av. Wagram

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, *Մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում աղանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներ. հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ջերմամիզ.) եւ վարիսի: Մասն. լաբօռաթուար: Ողճամիտ եւ արագ խորհրդակցութ. ամէն օր 9—12, 2—8, Կիրակի 9—12.*

Տ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ԺԱՄԱԳՈՐԾ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Զեղչեալ գին

1 Rue Pleyel, (Mais. Charenton), *Փարիզ* (12)

ՎԷՊԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐՈՒՆ

Վէնտիքթա.— *Հեւ ի հեւ կարդացնուող վէպ մը, «Փարիզէթ»ի հեղինակ Լուի Ձէօյեատինն է և կը պատկանի միեւնոյն շարքին: Գին 10 ֆրանք:*

Շրջիկ Մատօնա.— *Այլանունով «Մատամ Վակօն-Լի»: Անգլիացի լէյտին եւ բոլշեւիկ կոմիսարը դէմ դիմաց: Հեղինակն է ականաւոր ֆրանսացի վիպասան Մօրիս Տէքօպրա: Գին 10 ֆր.:*

Վերջին ծովաճէնը.— *Ընդհ. պատերազմէն հերոսական դըրուագ մը. ովկիանոսներու վրայ արկածախնդրութիւններ: Հեղինակ՝ Կոմս տը Լիւքնէր: Գին 10 ֆրանք:*

Վաճագնածնունդ.— *Գրեց՝ Սօս Վանի, պատկերազարդ կողքով. հայ հեթանոսական կեանքին նուիրուած երգ մը: Գին 7 ֆրանք:*

Հրատարակութիւն գրատուն «Նոր Օր»ի: Փնտռեցէք Ֆրանսայի հայ գրավաճառներուն մօտ:

Տօքթ. ՍԵԹԵԱՆ պատիւ ունի ծանուցանելու իր յաճախորդներուն թէ իր բժշկական դարմանատունը որ կը գտնուէր 20 Rue Fauvet եւ 38 Ave. St. Ouen, փոխադրուած է 63 Rue Damremont, PARIS (18e).

Հեռաձայն Marcadet 03-64 Nord Sud: Lamarck

Հիւանդ կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 2—7

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ ԵՒ ԳԱՐԵՋՐԱՏՈՒՆ

MAISON PANDELI

Վարիչ-Տնօրէն Պ. ՄԿՐՏԻՉ (*Քէմանի*)

2 Rue Boutebrie, Մէթրօ՝ St. Michel

Հեռ. Օտէոն 33—65

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՄԵՂ ԿԵՐԱԿՈՒՐՆԵՐ

ՕՂԻ՝ աղանդերով միասին մէկ գաւաթը 2 ֆրանք:

Ամէն իրիկուն արեւելեան նուագ եւ պար: Անթերի սպասարկութիւն: Արեւելքի սիրահարներու միակ կեդրոնավայրը:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

MAISON VARTERESSIAN

1bis Rue Hautefeuille, Մէթրօ St. Michel

Արեւելեան եւ եւրոպական ամէն տեսակ նպարեղէններ

ԱՄԵՆԱԼԱՒ ՄԱՔՈՒՐ ԱԺԱՆ

Մասնաւոր սպասարկութիւն բնակարաններու համար

Կ՚ընդունինք ապսպրանքներ գաւառներէն և արտասահմանէն

Զատկի առթիւ ամենաընտիր իւղով պատրաստուած չէօրէկներ

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

Տէր եւ տնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ

29, Rue (Place) des Fêtes, Paris. XIX. Tél. Nord 96-61

Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ: Աչքի մասնագէտը կ՚ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6: Քթի, կոկորդի ու ականջի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3: ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19:

☞ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Հայկ. եռագոյն ժապաւէններու Ֆրանսայի միակ կեդրոնատեղին է

ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ LIBRAIRIE N. AGOPIAN

191 Cours Lafayette 191, LYON

Ունինք կիսամետաքս ժապաւէններ 1—20 սանդիմեդր լայնքով ինչպէս նաեւ եռագոյն դրօշակներ մէկուկէս մեդր մեծութեամբ:

ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ ԳԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ՆՄՈՅՇՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԿԸ ՁՐԻ

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

106 Ave. Kléber. PARIS (16e)

(Նախկին ՍԹԷՖԷՔԻ) Հեռ. Passy 72.56 R. C. Seine No. 438390

Տնօրէն՝ Պ. ԱՆՏՐԷ

Ամէն տեսակ ընկերութեանց պայմանագրութիւններ, ապահովագրական պայմանագրութիւններ, խնդրագիրներ, պատերազմական հատուցումներ, առեւտրական տուներու առուծախ:

Օրինական ամէն կարգի հետապնդումներ վարչական եւ հիւպատոսական իշխանութեանց մօտ:

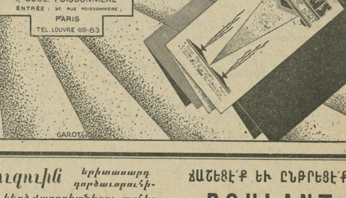
Ֆրանսա մտնելու համար ձեռնհաս իշխանութիւններէ արտօնագրի ստացման խնդրագիրներ (ԱՖԻՏԱՎԻԹ):

Ամուսնութեան, ամուսնալուծման ձեւակերպութիւններ. ներկայացուցչութիւն Ֆրանսայի, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ բոլոր դատարաններուն առջեւ:

Ամէն օր ժամը 4—7, *բացի* կիրակիէ եւ շաբաթէ

Յառաջի *ընթերցողներուն համար խորհրդակցութիւնը ձրի*

Կ՚ուզուին *երիտասարդ գործաւորուհիներ կեղծ մարգրիտներու արհեստանոցի մէջ աշխատելու համար: Լաւ ամսավճար: Դիմել՝ Օր. Զաքարեանի, 93* Rue Pelleport, *Մէթրօ՝* Pelleport.

Կ՚ուզուի *վարպետ խոհարար մը արեւելեան կերակուրներու համար: Դիմել՝ ճաշարան* «Ani», *62* Mr. le Prince, *Փարիզ:*

Կ՚ուզուին 14—40 տարեկան գործաւորներ ու գործաւորուհիներ: Ձրի բնակարան, մահճակալ եւն.: Օրավարձք՝ 18—40 ֆրանք: Մանրամասնութիւններու համար դիմել Սեբաստիոյ Զարա քաղաքի Հայրենակցական Միութեան ատենապետ Յուրէն Արաբշեանի, Քան Ռիւս, Վիքթոր Հիւկօ, Մարսէյլ:

ՃԱՇԵՑԷ՛Ք ԵՒ ԸՆԹՐԵՑԷ՛Ք

BOULANT

ՃԱՇԱՐԱՆ ՊՈՒԼԱՆ

Հետեւեալ չափաւոր գիներով

12 ֆրանք՝ 34 Bld. St. Michel

16 ֆրանք՝ 1 Bld. Montmartre

18 ֆրանք՝ 35 Bld. des Capucines

ՀԱՄՈՎ ՍԻՄԻԹՆԵՐ ՏԱՔՈՒԿ ՍԻՄԻԹՆԵՐ

Հացագործ LA GARDE

1 Rue St. Lazare, PARIS (9e)

Téléphone-Trudaine 95.21

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՄԱՅԻՍ 1929

29 MAI 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻԻ 968 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՀԱՆԴՈՒՐԺԵԼԻ ՊԱՏԿԵՐ

Վերջերս երեք չէզոք եւ սրտցաւ հայրենակիցներ, մէկը՝ Լոնտոնէն, երկուքը՝ Փարիզէն, մասնաւոր տեսակցութիւն մը խնդրած էին «Յառաջ»էն, գաղութներու կազմակերպութեան ձեւ մը գտնելու համար:

Ժամերով խօսեցանք երեքին հետ ալ, առանց վերապահութեան պարզելով մեր տեսակէտները: Կրկնելով բոլոր այն գործնական միտքերը որ արծարծուած են այս թերթին մէջ:

Միեւնոյնատեն իմացանք թէ՝ «դիւանագիտական» բարձունքէ մըն ալ սկսեր են տրամադրութիւններ շօշափել, նոյն նպատակով:

Գոհունակութեամբ կ'արձանագրենք այս երեւոյթը, իբրեւ ժամանակի նշան: Մանաւանդ որ, գոնէ մեր խօսակիցներէն այն տպաւորութիւնը կրեցինք թէ՝ «պարապ վախտի խաղալիք» փնտռելու եկած չէին, այլ ելք մը գտնելու: Լոնտոնի հայրենակիցը նոյն իսկ ծրագիր-կոչ մը պատրաստած էր, գործը դիւրացնելու համար:

Անշուշտ այդ հայրենակիցները շօշափած են նաեւ ուրիշ շրջանակներու տրամադրութիւնները:

Առանց գաղտնիքներ պրպտելու, կ'ուզենք բոլոր սրտցաւ եւ լուրջ հայրենակիցներու խորհրդածութեան ենթարկել պերճախօս պատկեր մը, — «ողջամիտ» ռամկավարներուն բռնած դիրքը՝ գաղութներու կազմակերպութեան հարցին առթիւ, իրենց իսկ բերնով:

Անցեալ տարի, ամառը, Եգիպտոսի ռամկավար պաշտօնաթերթը մատը վէրքին վրայ դրած էր: Ցաւը կը տեսնէր, դարմանն ալ կը ցուցնէր, բայց կէս ճամբէն նահանջեց:

Այս տարուան սկիզբը, նոյն թերթը դիտել կուտար խմբագրականով մը.

— «Այսօր պետութիւն մը ունինք որ մեզի պէտք չի թողուր կամ կ'արգիլէ ամբողջ ազգին ճակատագրովը զբաղիլ· բայց քանի որ ան չի զբաղիր կամ չի կրնար զբաղիլ Հայութեան կէսին ճակատագրովը՝ *ուրիշներ* պէտք է զբաղին անով եւ զբաղին այնպէս մը որ այդ կէսը ինքն իր մէջ ներդաշնակ ըլլայ, միւս կէսէն օգտուելու, նաեւ անոր օգտակար ըլլալու ի վիճակի գտնուի»:(*Արեւ*, 20 փետր.):

Ամբողջ նշանախօսք մը, որ կրնար անմիջապէս վերածուիլ գործնական ծրագրի:

Գործը դիւրացնելու համար, «Արեւ» կ'առաջարկէր «ընդունիլ մէկ հոգիի *ղեկավարութիւնը, գէթ հինգ կամ տասը տարուան պայմանով*»:

— «Մարդ մը կ'ուզենք», ինչպէս խորագրուած էր խմբագրականն ալ:

Այդ «մարդը» յետոյ վերածուեցաւ «աշիրէթապետ»ի:

— «Գէ՛շ կ'ընէիր, ժողովուրդ, եթէ դո՛ւն, որ հազիւ «աշիրէթ» մըն ես հիմա, կամքովդ հպատակէիր «աշիրէթապետ»ի մը, ընէիր, ինչ որ խոշոր իտալիան կ'ընէ («Արեւ», 4 մարտ):

Չենք ուզեր քրքրել անկէ յետոյ եղած թարթափումները: Այսպէս կամ այնպէս, Եգիպտոսի ռամկավար պաշտօնաթերթը անհրաժեշտ կը գտնէր գաղութներու կազմակերպութիւնը, առանձին սահմանադրութեամբ եւ կեդր. վարչութեամբ:

Հիմա առնենք նոյնքան «ողջամիտ», ռամկավար եւ պաշտօնական թերթ մը, Ամերիկայի «Պայքար»ը:

Մամուլի բաժնին մէջ արտատպած ենք եզրակացութիւնը այդ օրկանի մայիս 14 թուակիր խմբագրականին: Կը խնդրենք ուշադրութեամբ կարդալ զայն, եւ բաղդատել ոչ թէ դաշնակցական մամուլի տեսակէտներուն, այլ Եգիպտոսի իր քոյր պաշտօնակցին տեսութեանց հետ:

— «Այսօր պետութիւն մը ունինք որ մեզի պէտք չի թողուր կամ կ'արգիլէ ամբողջ ազգին ճակատագրով զբաղիլ», — կ'ըսէր «Արեւ»:

— «Կեդրո՞ն մը պէտք է, որու վրայ պէտք է սեւեռէ արտասահմանի հայութիւնը իր աչքերը: Այդ կեդրոնը Հայաստանը միայն կրնայ ըլլալ», կը պատասխանէ «Պայքար»ը:

Բայց կը խնդրենք նորէն որ ամբողջութեամբ կարդաք երկու տեսակէտներն ալ, բռնելու համար անճոռնի հակասութիւնը:

— «Ո՞վ չի խղճահարիր, չի տանջուիր, տեսնելով թէ այս դժբախտ ժողովուրդը՝ ամէն օր քայլ մը աւելի դէպի կորուստ կը դիմէ արտասահմանի մէջ:» («Արեւ», 20, փետր. 1929):

— «... Տեսնելով որ դուն ինքդ, ժողովուրդ, ձգեր ես ինքզինքդ հոսանքին եւ անգիտակցաբար, անզգալաբար դէպի կորուստ կ'երթաս, կը փնտռենք նոր, արտասովոր, անկարելի միջոց մը՝ քեզի օգնելու եւ դարաւոր աւանդը փտումէ փրկելու համար» («Արեւ», 4 ապրիլ 1929):

— «Ի՞նչ բան կայ որ գաղութները իրենք իրենց համար չեն կրնար ընել եւ կ'ակնկալուի որ կեդրոնական մարմին մը կազմուի եւ ընէ այդ բանը»: («Պայքար», 14 մայիս 1929):

Այսպէս, ուրեմն, տակաւին իրար չեն հասկնար ռամկավար կուսակցութեան երկու գլխաւոր շրջաններուն, Ամերիկայի եւ Եգիպտոսի կեդր. վարչութիւնները: Չէ՞ որ երկու թերթերն ալ պաշտօնական են եւ արտայայտիչները՝ այդ Մարմիններուն:

Արժեր զբաղիլ Փարիզի կեդրոնով, որ կարծես կը վախնայ հարցին խորը մտնել: Աւելի ճիշդ, հաճութեամբ կը դիտէ տիրող անկերպարան վիճակը, այս գործին մէջ ալ իր յոյսն ու բախտը կապելով... Բարեգործականին հետ:

Բայց պէ՞տք է հանդուրժել որ այսպէս ալ շարունակուի...

Շ.

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Գարեգին Տիլէնեան	100
Այրի Տիկ. Եղիսաբէթ Աճարոնեան	50
Գումար	150
Նախորդ գումար	7190
Ընդհ. գումար ֆրանք	7340

ՄԱՄՈՒԼ

«ԱՍԱՅԻՆ ՊԵՐՔԷՄԱԼ»

Պայքար, *Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, հետեւեալ չնաշխարհիկ խորհրդածութիւնները կ'ընէ գաղութներու կազմակերպութեան առթիւ. (14 Մայիս).*

— «Բայց, մարդիկ կան որ առտուընէ մինչեւ իրիկուն այդ տեսակ կազմակերպութեան մը մասին կը խօսին, իբրեւ թէ հայութեան փրկութիւնը այդպիսի ձեռնարկէ մը կախում ունենար: Անոնք, սակայն չեն ըսեր թէ երբ կարելի չըլլար Աթէնքն ու Սելանիկը, Սօֆիան ու Պուքրէշը, Հալէպն ու Պէյրութը, Երուսաղէմն եւ Պաղտատն ու Մուսուլը, Փարիզն ու Մանչեսթըրը, Գահիրէն ու Աղեքսանդրիան եւ Նիւ Եորքն ու Ֆրէզնօն միացնել, ի՞նչպէս կարելի է այսքան այլազան աշխարհներ ու գաղութներ մէկ կեդրոնի կապել ու մատի մէկ շարժումով կառավարել:

Եւ ինչո՞ւ համար:

Ի՞նչ բան կայ որ այս գաղութներ իրենք իրենց համար չեն կրնար ընել, եւ կ'ակնկալուի որ կեդր. մարմին մը կազմուի եւ ընէ այդ բանը:

Կ'ըսուի թէ այդպիսի կազմակերպութիւն մը քաղաքական հանգամանք ու գործունէութիւն պէտք չէ որ ունենայ: Եթէ քաղաքականութիւն պիտի չընէ, ատկէ անդին ի՞նչ կը մնայ:

Ի՞նչ պիտի ընէ:

Ինչ որ հոս ու հոնհայերէնի դպրոցներ հաստատելու, տեղական պէտքեր ու գործեր հոգալու համար պիտի ըլլայ, ատիկա շատ աւելի բնական է ընել տեղւոյն վրայ ու տեղական միջոցներով: Մեծ ծրագիրներու ու քայլերու անունով նիւթական միջոցներ ու բարոյական կորով սպառելու տեղի չկայ: Այդպիսի ձեռնարկներ ոչ միայն անօգուտ են այլ նաեւ վնասակար:

Փորձառութիւնը ասիկա կը սորվեցնէ մեզ, եւ հայութեան շահն ալ կը պահանջէ որ այդպիսի խնդիրներով ժամավաճառ չըլլանք:

Կեդրո՞ն մը պէտք է, որու վրայ պէտք է սեւեռէ արտասահմանի հայութիւնն իր աչքերը:

Այդ կեդրոնը Հայաստան միայն կրնայ ըլլալ:

Եւ Հայաստանն է»:

ՄՈՍԿՈՒԱ - ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԹՌԻՉՔԸ

Մոսկուա 28 մայիս.— Օդանաւային հանդէսներու բացման առթիւ, Ունշլիխտ յայտարարեց թէ օդանաւորդներ Շէստակով եւ Բոլոտով օգոստոս ամսուն, Ռուսիոյ մէջ շինուած օդանաւով մը պիտի փորձեն Մոսկուա-Նիւ Եորք թռիչքը, Պետրոպաւլովսկի ճամբով:

Ամբողջ հեռաւորութիւնն է 20 հազար քիլոմեդր:

ՏԱՔԸ կը շարունակէ Փարիզի մէջ: Առջի օր շուքին մէջ 29°3. տաք կ'ընէր: Գիշերը ժամը 9էն վերջ տեղատարափ անձրեւ մը զովութիւն բերաւ: Քանի մը օրէն լաւ օդեր կը նախատեսուին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Շիիներու ջարդը Աֆղանիստանի մէջ

Թէհրանէն հասած հեռագրի մը համաձայն, Աֆղանիստանի Հէրաթ քաղաքին եւ շրջականերուն մէջ վերջին քանի մը օրուան ընթացքին արիւնալի ջարդեր տեղի ունեցած են: Զոհերն են իսլամ Շիիները, որոնցմէ շատեր խուճապահար ապաստանած են պարսկական հողը, ջարդերէն խուսափելու համար: Ջարդը կազմակերպուած է սիւննի իսլամ մոլեռանդ կրօնաւորներու գրգռութեամբ, երբ Պէչէի Սաքայի զօրավարներէն Ապտիւրրահիմ խան յարձակեցաւ Հէրաթի վրայ, ստիպելով Ամանուլլահի ներկայացուցիչ կառավարիչը փախչիլ դէպի Պարսկաստան:

Հալածուած աղանդը հարիւր հազարներով հետեւորդներ կը հաշուէ՝ պարսիկ կամ Պարսիկներէ սերած աֆղան — որովհետեւ դար մը առաջ Աֆղանիստան պարսկական իշխանութեան տակ էր եւ Պարսիկները Շիի իսլամներ են:

Հէրաթի ջարդը կասեցաւ շնորհիւ յիշեալ քաղաքի պարսիկ հիւպատոսին բուռն միջամտութեան և Հէրաթի մօտակայ սահմանագլուխին վրայ պարսիկ կարեւոր ուժերու համախմբումին:

Պարսիկ կառավարութիւնը այժմ շատ փափուկ կացութեան մէջ կը գտնուի. մէկ կողմէ կ'ուզէ պաշտպանել Պարսիկներու կեանքն ու շահերը, միւս կողմէ չուզեր աւրուիլ լեզուակից ու կրօնակից երկրի մը հետ: Պարսկաստան իր կարելին պիտի ընէ Աֆղանիստանի վրայ արշաւելէ խուսափելու համար, եւ չուզեր բարդութիւններ ստեղծել՝ աֆղանական որ եւ է հողամաս գրաւելով: Իր միակ փափաքն է որ կարգը վերահաստատուի Աֆղանիստանի մէջ, առանց դուրսի միջամտութեան:

Պարսկաստան խիստ մօտէն կը հետեւի դէպքերուն եւ պարսիկ զօրաւոր ուժեր համախմբուած են աֆղանական սահմանագլուխին վրայ, հսկելու համար որ պարսկահպատակներու իրաւունքները չոտնաքարուին:

Պուլկարները կը պահանջեն Տէտէ-Աղաճը

Պուլկար թերթի մը համաձայն, Յելլէն կառավարութիւնը ճիգ կը թափէ, որպէս զի Պուլկարիան ընդունի ծովային ելք մը Սելանիկի նաւահանգստին մէջ: Պուլկար կառավարութիւնը սակայն ընդունած չըլլալով այս առաջարկը, Յունաստան, Պուլկարիոյ կ'առաջարկէ Քավալայի նաւահանգիստը կամ ուրիշ նաւահանգիստներ Եգէականի վրայ:

Եւ սակայն Սոֆիայի կառավարութիւնը չի հաւանիր լուծման նման ձեւերու եւ ծովային ելքը կ'ուզէ ունենալ Տէտէ-Աղաճի մէջ, պզտիկ հողաշերտով մը, որ իրեն պիտի պատկանի: Ասկէ դուրս որ եւ է լուծում ընդունելի չէ Պուլկարիոյ համար:

Ամանուլլահ Պոմպէյի մէջ

Պոմպէյէն կը հեռագրեն թէ Ամանուլլահ թագաւորը եւ պարագաները յիշեալ քաղաքը հասած են: Իրենց ժամանումէն կէս ժամ առաջ կայարանը մաքրուած էր: Կառախումբէն իջնելէ յետոյ, ինքնաշարժներով տարուեցան Թաճ-Մահալ պանդոկը: Սուրէյեա թագուհին թանձր քօղով ծածկուած էր եւ գոց կառքով փոխադրուեցաւ: Իսլամներէ եւ Փաթաններէ բաղկացած ամբոխ մը խանդավառ ցոյցեր ըրաւ Ամանուլլահի՝ կայարանէն պանդոկ գացած ատեն: Ամանուլլահ այլեւս չէ այն գեղեցիկ եւ հպարտ վեհապետը, որ 18 ամիս առաջ կ'անցնէր Պոմպէյի փողոցներէն: Վերջին դէպքերը շատ ազդած են իր վրայ եւ ծեբացուցած զինքը:

Բացի Ամանուլլահէն եւ Սուրէյեա թագուհիէն, Պոմպէյ հասան Ամանուլլահի մայրը, Իւլիա Հազրաթ, եղբայրը Օպէյտուլլահ Խան, խորթ եղբայրը՝ եօրեալ թագաւոր Ինայէթուլլահ Խան, ուրիշ խորթ եղբայր մը եւ քանի մը պալատականներ:

Լրացուցիչ տեղեկութեանց համաձայն, Հնդկաստանի փոխարքայ լորտ Իրվըն համակրական պատգամագիր մը ուղղած է Ամանուլլահի եւ յայտնած թէ իր տրամադրութեան տակ կը գտնուի ո եւ է ծառայութեան համար: Պոմպէյի կառավարութեան կողմէ ներկայացուցիչ մը ընդ առաջ գացած է կայարան:

Հիւանդատար կառքեր տրամադրուեցան Սուրէյեա թագուհիին եւ Ինայէթուլլահ խանի կնոջ, որոնք երկուքն ալ մօտ օրէն ծննդաբերութիւն պիտի ունենան:

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Ամանուլլահ եւ իրեններ Պոմպէյէն ճամբայ պիտի ելլեն այսօր, չորեքշաբթի՝ դէպի Իտալիա, որ Եւրոպայի մէջ իրենց առաջին հանգրուանը պիտի ըլլայ:

*** Ամանուլլահի մեկնումէն յետոյ Քանտահար մտաւ իր մօրեղբօր որդին Սէրտար Ալի Ահմէտ խան, որ իբրեւ էմիր իր դրօշակը պարզեց Արքի պալատին վրայ:

Թուրք նոր աւազակախումբ մը

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ թուրք նոր աւազակախումբ մը երեւցած է Բիւրտ-Տաղի շրջակայքը, ուր վերջերս, բնաջնջուած էր նշանաւոր Չոլաք Մուսթաֆան:

Այս նոր խումբը 25 դատապարտուած ոճրագործներէ բաղ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԿԱՐԳԵ՞ՆՔ ԹԷ ԿՐՏԵՆՔ

Ըսինք թէ կուսակրօն վարդապետը որ կը գայթակղի — եւ պէտք է հաւատալ թէ առանց ուզելու չգայթակղիլ իր ձեռքը չէ,—այնքան ալ յանցաւոր չէ:

Մարմին մը ունի արդէն առողջ ու պարարտ, որ ոչինչով կը տարբերի ցուփ աշխարհականի մարմնէն եւ զոր կը սնուցանէ լայնքին ու երկայնքին, հաճելի ու դիւրին աշխատանքով մը: Ուզածին չափ թող աղօթէ. աղօթքը ոչինչ կը փոխէ զգայարանքներուն ներքին կազմէն ու արտաքին ձեւէն: Ունի ինչ որ պէտք է զգալու եւ բաղձալու համար:

Ցանցանքն ի՞նչ է, եթէ շրջազգեստը, որ կրունկէն սկսաւ, ծունկերէն վեր կը մագլցի արդէն ու շապիկը վիզէն վար ալ գաղտնիքի չի պահեր: Եթէ այսպէս շարունակուի,միայն զոյգ մը ժանեակ ուսերէն վար, զոյգ մըն ալ ծունկերէն վեր, պիտի միանան մարմնի կեդրոնին վրայ... Թզենիի տերեւով մը:Եւա կը մերկանայ հպարտօրէն: Ադամ, ըլլայ իսկ վարդապետ՝ կը դիտէ ու կը ցանկայ...

Կը ցանկա՜յ... որովհետեւ ըմբոստացեր է իր իսկ վարպետին օրէնքին դէմ: Աստուած անգամ տղայ ունեցաւ,— Յիսուսը՝ որ թէեւ ամուրի մեռաւ, բայց բոլորին սէր յանձնարարեց...:

Ու կը կրէ իր ըմբոստութեան պատիժը:Պտուղին համը նայելու համար, գողի պէս կը մտնէ դրացիին պարտէզը, կամ կը հետեւի պարսկական դրութեան, որ կ'երեւի, աւելի գեղարուեստական է, նկատի առնելով մեծ խմորատիպ ... արուեստագէտներ, որ զայն կիրարկած են.— Ուայլտ, Վէրլէն եւ ուրիշներ:

Այս գայթակղութեան առաջքն առնելու համար, շատեր կը մտածեն կարգել կուսակրօնները:

Գէշ չըլլար: Եթէ 300 վարդապետ ունինք, զանոնք կարգելով կ'ունենանք 300 ընտանիք աւելի եւ նոյնքան պակաս՝ տունը մնացած աղջիկներ: Եթէ իւրաքանչիւր ընտանիք արտադրէ 3 զաւակ, թուաբանական պարզ հաշուով, կ'ունենանք 900 կայտառ ու աստուածավախ հաջորդներ, որոնք քառորդ դար յետոյ, քաղաք մը լեցնելու չափ բազմութիւն կը կազմեն: Եւ այսպէս, գայթակղութիւններն ալ կը դադրին ու նորէն, ազգն է որ կը շահի բարոյապէս թէնիւթապէս:

Այո՛, բայց, ո՞ւր կը մնայ այն ատեն կղերականին հմայքը, երբ ինծի ու քեզի պէս, իբր համը առած մարդ, դէմդնստի ու այդ ... բանէն ... ճառէ:

Կուսակրօնը ուխտի մը առաքեալն է ու ջահակիրը. պատկառանքը որ մեզ կը ներշնչէ, իր ուխտէն իսկ կուգայ. գոնէ մինչեւ իր մահը, պէտք է ուրեմն որ կոյս մնայ. յետոյ՝ Աստուած ողորմած է· իսկ այս գայթակղութիւնները պէտք է որ դադրին, հետեւաբար, պէտք չէ վաբանիլ արմատական միջոցին առջեւ որ ամէն անգամ առաջարկեր ու ենթարկած են իրաւասու իշխանութեան յուրջ ուշադրութեանը ու նորէն կը կրկնեմ:

Բոլոր անոնք որ կուսակրօնութիւնը ընդգրկած են իբր ասպարեզ, պէտք է որձատել իբր կատարեալ «հատըմ աղաս»ը:

Ուրիշ ելք չկայ: ԽԱՐՏՈՑ

«ԻՒՄԱՆԻԹԷ» թերթի խմբագիրներէն կապրիէլ փէրի ձերբակալուեցաւ ոստիկանութեան կողմէ:

ՊԱՇՏՊԱՆԵ՛ՆՔ ՄԵՐ ԱՐԺԷՔՆԵՐԸ

(ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ, ՂԱՐԱՔԼԻՍ, ՄԱՅԻՍ 28)

ԽՄԲ.— Մեր վեթերան ընկերոջ այս յօդուածը, յատկապէս գրըուած «Յառաջ»ի Մայիս 28ի թիւին համար, դժբախտաբար բըօր հասաւ մեր ձեռքը։

Դրուագներ կան մեր ժողովուրդի պատմութեան մէջ, որոնց հանդէպ չափազանցութիւն չկրնար համարուիլ ամէնէն խանդավառ ներբողները։

Դրուագներ կան, որոնց շնորհիւ հայ մարդը համարձակ, ճակատաբաց կարող է ըսել օտարներուն.— «Ես հպարտ եմ, որ հայ եմ»։

Սարդարապատը, Ղարաքլիսը անոնցմէ են։

Վայրկեան մը մտաբերեցէք այն օրերու ողբերգական պատկերը։ Ցաճիկ զօրքը, Թիւրքահայաստանը կործանելէ վերջ, կը հեղեղէր Արարատեան դաշտը, կը քալէր Երեւանի վրայ եւ կը սպառնար բնաջինջ ընել հայութեան մնացորդները։ Երկաթէ օղակը միաժամանակ կը սեղմէր հայ ժողովուրդը Ղարաբաղի ռազմաճակատէն, ուր սակայն Նուրի փաշայի վոհմակները կը հանդիպէին մեր քաջարի լեռնականներու պատնէշներուն։

Օրհասական ճիգ մը պէտք էր՝ մահացու վտանգին հանդէպ։

Եւ այդ ճիգը կազմակերպուեցաւ հապշտապ, արագութեամբ, մեր անձնուրաց հրամանատարներու ձեռքով, Արամի, «Դիկտատորին» տիրական շունչին տակ։

Խոհականութեան ասպետները կը մրմռային, անտարակոյս, որ աններելի խենդութիւն էր, այն օրերու պայմաններում, պատերազմի դաշտ նետուիլ Թիւրք կանոնաւոր բանակին հետ, սպառազինուած ու մարզուած, ըստ ամենայնի գերակշռող։ Անոնք հաշուի չէին առներ մեծագործ «Անչօշափելին»...

Կռիւը անհաւասա՞ր էր... Անշո՛ւշտ։ Բայց հայ ռազմիկները եւ մանաւանդ մեր հինաւուրց խմբապետները վաղուց վարժուած էին անհաւասար կռիւներուն, ուր միակ զէնքը իրենց հերոսական վճռականութիւնն էր եւ խենդութեան սահմանակցող յանդգնութիւնը...

Փոքրի՛կ էր հայ բանակը, բայց մեծ էր գաղափարային ոգեւորութեան ելեկտրական յորձանքը, ուժեղ էր վտանգի, օրհասի գիտակցութիւնը։ Ամէնքը գացեր էին մեռնելու։ Ամէնքն ալ գիտէին, թէ Հայոց աշխարհի վերջին, վճռական ճակատամարտն է եւ թէ պարտութեան պարագային ամէն ինչ կորսուած էր, բոլոր ելքերը խափանուած, բոլոր յոյսերը խորտակուած...

«Արջք օրհասականք հզօրագոյնս կռուին»...

Եւ գահավէժ յառաջ սլացան մեր սքանչելի տղաները ու նետուեցան թշնամուն դէմ մի այնպիսի խոլ կատաղութեամբ, որ կարճ միջոցում շփոթութիւնն ու լքումը ծայր տուին անոր շարքերում եւ Թիւրք հրամանատարութիւնը, ահագին կորուստներէ յետոյ, հրաժարեցաւ Հայոց մայրաքաղաքը գրաւելու իր ծրագրէն, ուղղեց իր ուժերը նուազագոյն դիմադրութեան ճանապարհով, դէպի Բագու, դէպի ցեղակից, թաթարական հայրենիքը, ուր քաջասիրտ բարբարոսները անգամ մըն ալ վրէժ լուծեցին հայ անպաշտպան ժողովուրդին վրայ...

Շատերն ինկան մեր տղաներէն Ղարաքլիսի, Սարդարապատի արիւնոտ ռազմադաշտերում, բայց Երեւանը փրկուած էր, արարատեան հայութիւնը ազատուած էր թիւրքական նախճիրներէն եւ մեր քաջերու զոհաբերութեամբ իրականացաւ ցեղի հինաւուրց երազը, վեց դարէ ի վեր կորսուած ու մոռցուած հայկական անկախութեան հռչակումը։

— ՄԱՅԻՍ 28ը։

* * *

Աւարայրը ունեցաւ իր ոսկեբերան «բլբուլը», որ սրտառուչ դայլայլներով յաւերժացուց Վարդանանց Թուիչքը։

Սարդարապատը, Ղարաքլիսը — եւ ինչո՞ւ միայն երկու դրըուագներ — ամբո՛ղջ հայկական ազատամարտը, քառասուն տարըուան հայ ազատագրական շարժումը դեռ կը սպասէ իր Եղիշէին։

Բայց... մենք սկեպտիկ ենք, «յուսախաբ» ենք, désabusé ենք, հեգնօրէն անտարբեր ենք դէպի նման երեւոյթներն ու ճիգերը։ Մենք լուրջ մարդիկ ենք, հաւասարակշռուած ու շրջահայեաց ենք եւ չենք ուզեր լսել անգամ ամէնէն սրտապնդող ռազմական դրուագներու մասին։ Ի հարկին, պատրաստ ենք խարանելու այդ դրուագներն ու անարգանքի սիւնին գամելու անոնց հոյակապ դերակատարները...

Ազգ մըն ենք, սակայն, որու պատմութիւնը շատ ալ հարուստ չէ նման առնական թուիչքներով ու ոգեւորիչ պատկերներով, բայց այնքա՛ն հարուստ է ողբ ու հեծեծանքով եւ պէս-պէս արատներով, անմիաբանութեան հայրենասպան ոճիրներով, մատնութեան ու դաւաճանութեան սարսռեցուցիչ տեսարաններով...

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

(վերջը յաջորդով)

ՄԱՏԱՂ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

«Յառաջ»ը միշտ կը յիշեցնէ որ մեր նոր սերունդը կը լուծուի, կ'օտարանայ։

Մեր տղաքը սկսեր են մոռնալ իրենց մայրենի լեզուն, ծնողներն ալ շատ ուշադրութիւն չեն դարձներ, որովհետեւ կ'աշխատին առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, պատառ մը հաց ճարելու համար։ Այն տղաքը որ սկսեր են ֆրանսերէն խօսիլ, կը շարունակեն միեւնոյն ճամբան եւ ապագային բոլորն ալ պիտի մոռնան իրենց մայրենի լեզուն։ Ճիշդ է, շատ տեղեր մանկապարտէզներ բացուած են մեր մանուկներուն համար, բայց բաւական չէ այդքանը։ Մեր սերունդը ամէն օր եւ ամէն ժամ ֆրանսերէն կը լսէ եւ ֆրանսերէն կ'արտայայտուի։ Մեր սերունդի մեծամասնութիւնը ֆրանսական դպրոց կը յաճախէ եւ հայերէն գրել կարդալ չի գիտեր։

Ի՞նչ կրնան ընել ծնողները, որպէսզի տղաքը մաքուր հայերէն սորվին եւ խօսին։ Ահա թէ ինչ,— ղրկել իրենց զաւակները մանկապարտէզներ, իսկ այնտեղ ուր չկայ հայկական կրթարան, արձանագրել սկաուտական շարքերը ուր կ'ընդունուին 8էն մինչեւ 16 տարեկան տղաք։ Սկաուտական շարքերու մէջ է որ տղաքը մաքուր հայերէն կը խօսին եւ հայ ոգիով կը կրթուին։ Սկաուտական շարքերն են որ կը պատրաստեն մեր երկրի համար առողջ եւ հայ քաղաքացիներ։

Ծնողները կրնան դիմել նամակով, Յ. Քավուքճեանին 4, rue Beethoven Paris (16e).

Վիզա

ՍՈՒՐԻԱ՝ ՖՐԱՆՍ. ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ

Անգլիացի հարիւրապետ Հարոլտ Արմսթրոնկ, որուն վերջերս Թուրքիոյ մասին *Թայմզի* մէջ գրած տպաւորութիւնները թարգմանեցինք *Յառաջի* մէջ (30 եւ 31 Մարտ 1929), այս անգամ *Թայմզի* Մայիս 22ի թիւին մէջ կը հրատարակէ հետեւեալ յօդուածը Սուրիոյ մասին։

Իբրեւ պատուիրակ Թուրքիոյ մէջ փասաուածներու հաստուցման յանձնաժողովին, քանի մը ճամբորդութիւններ կատարեցի Սուրիոյ Ֆրանս. հոգատարութեան ենթակայ մասին մէջ։ Ասիկա առիթ տուաւ ինծի, ֆրանս. վարչութեան հետ սերտ շփման մէջ գտնուելով հանդերձ, ապրիլ ժողովուրդին մէջ եւ ամէն բանէ առաջ ուսումնասիրել երկրին վիճակը։

Դժուար էր գտնել ճշմարտութիւնը։ Ականջս խլացած էր վարչապետութեանց աղմուկով եւ գանգատներովը սուրիացի քաղաքագէտներու, որոնք կատղած էին, ուռուցիկ խօսքեր կ'ընէին, ու ամէն պարագայի մէջ վստահելի չէին։ Լուրերու գրաքննութիւնը եւ Ֆրանսացիներու զինուորական վարչութեան սեղմումները կը ծածկէին շատ մը դէպքեր, այնպէս որ զրոյցները կը խեղաթիւրէին ամէն բան։

Սուրիան միատարր երկիր մը չէ, հոն կան զանազան ազգութիւններ եւ կրօնքներ, իւրաքանչիւրը իրեն յատուկ հեռանկարով ու նպատակներով, հին եւ կծու ատելութիւն սնուցանելով դրացիներու հանդէպ։ 1919ի այն օրէն ի վեր, երբ Ֆրանսացիները այնքան եռանդով անգլիական վարչութեան ձեռքէն առին գրաւուած թշնամի հողամասերը, երկիրը հատուած առ հատուած ապստամբեցաւ։ Ֆրանսացիները հիմա կը տիրապետեն երկրին, սակայն այդ տիրապետութիւնը զինուորական հանգամանք ունի եւ շահուած է մարդու եւ դրամի ծանր զոհողութիւններով, գիւղեր այրելով եւ ամբողջ շրջաններ աւերելով։ Ատիկա կը պահպանուի հազարաւոր զինուորնոց զրաւման բանակով մը միայն։

Ճամբորդեցի դէպի Հաւրանի լեռները՝ Տիւրզիներու մէջ։ Ասոնք միշտ ատած են Ֆրանսացիները՝ իբրեւ պաշտպանները իրենց վաղեմի թշնամիներուն՝ Մարոնիներուն։

Երբ 1925ին զօր. Սարայլ սկսաւ ձեռք դպցնել իրենց առանձնաշնորհներուն, անոնք ապստամբութիւն պայթեցուցին եւ պարտուեցան միայն երկու տարուան բուռն կռիւներէ վերջ։ Տիւրզիները յանդուգն կէս-վաչկատուններ են, իրարու կապուած գաղտնի հաւատքով մը, զոր երբեք չեն յայտներ օտարականի մը։ Հաստատամիտ, յամառ եւ կատաղի իրենց ատելութեան մէջ, անոնք իրենց վայրի լեռներուն վրայ հրոսակային կռուի հրաշալի մարտիկներ են. կիներն ալ այրերուն չափ քաջասիրտ են։ Անոնք զուարթ բնաւորութիւն եւ ազնուութիւն մը ունին, այնպէս որ հաճելի է անոնց մէջ ապրիլը։ Անոնք գտայ պարտուած եւ պատակած վիճակի մէջ. իրենց դիմադրութիւնը վերջ գտած էր, ղեկավարները Եգիպտոս եւ Անդրյորդանան փախած էին. սակայն չէին ահաբեկած։ Մերթ ընդ մերթ տեսայ եւ լսեցի այնպիսի բաներ, որոնք ցոյց կուտային իրենց ատելութիւնը, ժամանակաւորապէս անթեղուած՝ պարտութեան ծածկոցին տակ, եւ որ սակայն կ'առկայծի աւելի քան երբեք ջերմօրէն, ...ած յիշատակովը իրենց այրած գիւղերուն եւ բռնաբարուած կիներուն՝ Սենեկալցի զինուորներու եւ պաշըպօզուքներու կողմէ։ Տեսայ բոցավառիլը այդ ոգիին — անխախտ, վրիժառու, աններող ու կռուարար այս ժողովուրդին, որ պարտուած է բայց չէ ընկճուած։

Դամասկոս, վաղեմի մայրաքաղաքը, ովասիս մը որ կը կառչի իր գետերու ծայրին եւ որուն վրայ կը ճնշէ կարմիր անապատը, նուաճուած էր։ Անիկա եղած էր Ֆրանսացիներուն դէմ դիմադրութեան կեդրոնը, կեդրոն՝ Արաբներուն համար, Կայսրութեան մը երազներով՝ Մէքքէի Շէրիֆ Հիւսէյնին կամ Վահապիներու Իպնը Սաուտի մականին ներքեւ. կեդրոն՝ Տիւրզի վարիչներուն եւ սուրիացի ազգայնականներուն համար։ Դամասկոսի մէջ էր որ պայթեցաւ սուրիական ապստամբութիւնը, մարզպանը Ազմի պալատէն առեւանգելու փորձով մը։ Ֆրանսացիները այս առիթէն օգտուելով ռմբակոծեցին քաղաքը։

Անոնք ընտրեցին շարքը այն տուներուն ուր կ'ապրէին իրենց հակառակորդները Մէյտանի մէջ եւ սիստեմատիկ կերպով քանդեցին զանոնք թնդանօթներով։ Բնակիչները որոնք տարիներով ճանչցուած էին իբր մոլեռանդ եւ օտարատեաց, բայց որոնք Տիւրզի լեռնականներու քաջութենէն ո'չ մէկ մասնիկ ունէին, յանկրած հեզ ու քաղաքավար դարձան։ Ռմբակոծուած թաղը դեռ աւերակոյտի վիճակի մէջ, տուները խառնիխուռն քարերու դէզի նման, գերաններն ու աղիւսները իրար խառնուած։

Վերջին այցելութեանս, Դամասկոս քիչ մը ինքզինքը գտած էր։ Ֆրանսական կառավարութիւնը որոշած էր որ անկարելի էր շարունակել երկիրը պահել բռնութեամբ, ու իբրեւ մարզպան ղրկած էր Հանրի Փոնսոն՝ համոզելու Սուրիացիները որ գործակցին։ Ազատ ընտրութիւններ շնորհած էր եւ հրահանգած որ ընտրուած ժողովը Սահմանադրի վերածուի։ Ամէն անկիւնի եւ սրճարանի մէջ, մարդիկ իրենց ժամանցի պահերը քաղաքական խօսակցութեամբ կ'անցընէին։ Արաբական Դաշնակցութի՞ւն պիտի ունենային թէ Միացեալ Սուրիա մը։ Թագաւո՞ր պիտի ունենային թէ նախագահ, եւ թէ ո՞վ պիտի ըլլար ան։ Հոս առաջին անգամ իմացայ որ մարդիկ կը խօսին Սուրիոյ Միութեան վրայ։ Մարոնի եպիսկոպոսը, իսլամ երեւելիները, նոյնիսկ Տիւրզիներու վարիչ Սուլթան Փաշա էլ-Աթրաշ իր աքսորավայրին մէջ, հրապարակով կը յայտարարէին թէ Միութիւնը անհրաժեշտ է Սուրիոյ բարգաւաճման համար։

Ետքէն հրատարակուեցաւ Սահմանադրութեան ծրագիրը։ Սուրիա Միացեալ երկիր մը, հանրապետութիւն մը պէտք է ըլլար, մայրաքաղաք ունենալով Դամասկոսը։ Անիկա պէտք է ըլլար անկախ ու ինքնիշխան պետութիւն մը, որուն նախագահն ու խորհրդարանը իրաւունք պիտի ունենան ընդհանուր ներում եւ պաշարման վիճակ յայտարարելու, պետութեան ելեւմուտքը, ներքին կարգապահութիւնը եւ բանակը հսկելու եւ վարելու արտաքին քաղաքականութեան բոլոր գործերը։ Այս ընելէ յետոյ, Սուրիա դաշնագիր մը պիտի կնքէ Ֆրանսայի հետ՝ ընդունելով եւ սահմանելով անոր հոգատարական վերահսկողութիւնը։ Ֆրանսական կառավարութիւնը չհամաձայնեցաւ այս բանին։ Սահմանադիր ժողովը մերժեց տեղի տալ եւ յետաձգուեցաւ անորոշ պայմանաժամով։ Հետեւանքն եղաւ անել վիճակ մը։

ՀԱՐՈԼՏ ԱՐՄՍԹՐՈՆԿ

(մնացածը յաջորդով)

Պ. ՎԱՆՑԵԱՆԻ ՄԵԿՆՈՒՄԸ

Անդրկովկասի Պոլսոյ առեւտրական ներկայացուցիչ Պ. Վանցեան, որ ետ կանչուած էր, Կովկաս մեկնած է ընտանիքով։

Յայտնի չէ թէ պիտի վերադառնա՞յ նորէն, եւ կամ ո՞վ պիտի յաջորդէ իրեն։ Կ'ըսուի թէ Վրացիները կ'ուզեն որ առեւտրական ներկայացուցիչը իրենց ազգէն ըլլայ, կը գրէ Ազդարար։

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 11ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՆԴԷՍԻՆ ՄԷՋ ԽՕՍՈՒԱԾ ՃԱՌԵՐԸ

Երէկ հրատարակեցինք Փարիզի հանդէսին նկարագրութիւնը։ Այսօր կուտանք խօսուած ճառերը։

Վրաստանի Սոցիալ-Դեմոկրատ կուսակցութեան (մենշեւիկ) կողմէ Շարաշիձէ խօսեցաւ գեղեցիկ ճառ մը, սահուն ֆրանսերէնով.

Պ. Շարաշիձէի ճառը.

— Կուգամ, ըսաւ, ձեր վրացի եղբայրներուն, մանաւանդ ընկերվարական Վրացիներուն կողմէ ջերմ շնորհաւորութիւններ եւ խնդակցութիւններ յայտնել Հայաստանի վերազարթումի տարեդարձին առթիւ։

Անհրաժեշտ է մեր երկրին ու ժողովուրդին գլխուն հասածներէն դաս հանել. ուզենք թէ ոչ, պատմութեան գերագոյն մէկ կամքը կ'ուզէ որ Հայն ու Վրացին պէտք է բաժնեն իրենց ուրախութիւններն ու ցաւերը։ Տասնըմէկ տարի առաջ, նոյն դէպքերը, երկու օրուան տարբերութեամբ վճռեցին մեր ճակատագիրը։ Պէտք կա՞յ յիշելու թէ անկէ երեք տարի վերջ, Հայաստանի անկախութեան կործանումին յաջորդեց Վրաստանի անկախութեան ջնջումը։ Քաղաքական եւ աշխարհագրական կըրկնակ տեսակէտներով մեր ճակատագիրները կապուած են իրարու։

Ձեզ ուզեր յանցաւորներ փնտռել այս պահուս. անշուշտ երկու կողմի վարիչներն ալ յանցանքներ ունեցան։ Բայց այսօր իրականութիւնն այն է որ մենք դժբախտ ենք։ Եթէ Կովկասի ժողովուրդները այն ատեն ձեռք ձեռքի տուած պաշտպանէին իրարու անկախութիւնը, այսօր դժբախտ չէինք ըլլար։ Երկու ժողովուրդները իրարմէ բաժնելու համար շատ ջանքեր ըրաւ թշնամին։ Երբ Մոսկուան կը յայտնէր թէ 1921ի փետրուարին Վրաստանի դէմ յարձակողը ո՛չ թէ ռուս կարմիր բանակն էր, այլ Հայերը, Երեւանէն ստացուեցաւ հեռագիր մը, որ կ'ըսէր թէ Հայերը, Վրացեանի գլխաւորութեամբ ընդվզած են բոլշեւիկներուն դէմ եւ եղբայրական ձեռք կ'ուզեն կարկառել իրենց վրացի եղբայրներուն։

Մեր հասարակաց թշնամին բոլշեւիկն է։ Թափուած նուիրական արիւնը կը պարտադրէ հայ եւ վրացի ժողովուրդներուն կատարեալ համաձայնութեամբ եւ միակամ համերաշխութեամբ դարբնել իրենց ճակատագիրը։

Ծանր դէպքեր կը պատրաստուին։ Եթէ գիտնանք մէկ սիրտ մէկ հոգի ըլլալ, յաղթականօրէն պիտի կրնանք ընդ առաջ երթալ եւ դիմակալել այդ դէպքերուն։

Վերջացնելով, Պ. Շարաշիձէ կրկին հաղորդեց իր կուսակցութեան բարեւները եւ բարեմաղթութիւններ ըրաւ։

Պ. Ա. Շահխաթունիի ճառը.—

Երեւանի նախկին զինուորական հրամանատար Պ. Ա. Շահխաթունի խօսք առնելով, ըսաւ թէ ինք քաղաքական ոեւէ կուսակցութեան չի պատկանիր, բայց ամէն բանէ առաջ Հայ է եւ զինուոր եռագոյն դրօշակին։

Յետոյ պատմականն ըրաւ Սարդարապատի կռիւներուն, որոնց մասնակցած է։

1918 Մայիս 17ին, ըսաւ, լուր հասաւ թէ Թուրքերը Էջմիածնէն երկու ժամ միայն հեռու կը գտնուին եւ կը սպառնան գրաւել Հայաստանի սիրտը։ Անմոռանալի Արամի գլխաւորութեամբ պաշտպանողական կռիւ պատրաստուեցաւ։ Ծերունի հրամանատար Նազարբէգեան, զօրավարներ Սիլիկեան, Փիրումեան եւ Դրօ գերագոյն ջանքեր թափեցին։ Նախապէս որոշուած էր կաթողիկոսը Սեւանայ վանքը փոխադրել։ Սակայն Գէորգ Ե. տաճար իջնելով հանդիսաւորապէս Իջման սեղանին առջեւ յայտարարեց թէ իր գերեզմանը հոն պէտք է ըլլայ... զանգակները հնչեցին, ... ներ կատարուեցան ... յաղթանակ ըլլայ հայ բանակ...

Մայիս 19էն մինչեւ ... 25 կատաղի կռիւ մղուեցաւ... Հայ զինուորը կը կռուէր գեր... մարդկային հերոսութեամբ... բողջ չորս օր ջուր չէր խմ... եւ չոր բերանով կը կռուէր, ... րովհետեւ կ'ըսուէր թէ թշնամի... թունաւորած է ջուրերը։ ... մայիս 26ին ժամը 4ին ... բանակը յաղթանակ տար... Զանգակները դարձեալ հնչեցին... այս անգամ գոհաբանական ... ղօթքի համար։

Այսօրուան Հայաստանը ... կը պարտինք Սարդարապատի եւ Բաշ-Աբարանի մէջ նահ... տակուող հայ հերոսներուն, ... րոնց գերեզմանները անյայտ ե... այսօր։

Յաղթանակէն վերջ, ... պաշտօնապէս կարդացուեցան Մայիսեան կռիւներուն մա... նակցող հայ զինուորներու ... նունները, 600 հոգի պակաս գտնուեցաւ։ Ու 600 անզաւ... գունդին հրամանատարը կրկ... նեց. «Զոհուած Սարդարապատում Հայաստանի Հանրապետութեան համար»։ Յիշե՛նք այդ զինուորները կեցցէներով։

Ահա՛ այն ուղերձը, զոր արտասանեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պա... Բոլոնյի արիներէն Դանիէլ ճէ... մէճեան.

«Հայաստանի Անկախութեան տօնին առթիւ, մենք Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներս, միշտ մեզի նշանաբան ունենալով «Բարձրացի՛ր, բարձրացո՛ւր»ը, կուգանք ողջունելու հայ ժողովուրդը եւ արտասանելու մեր պատւոյ խօսքը.

«Հայրենիքի անկախութիւնն ու պատիւը ամէն բանէ վեր,

Մեր բազուկները անոր պաշտպանութեան համար պատրաստ,

կեցցէ՛ միացեալ անկախ Հայաստանը,

կեցցէ՛ հայութիւնը»։

ԿԵԱՆՔԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

(Քաղուած՝ խորհրդ. թերթերէն)

ՀԱՑԻ ՏԵՂ ԳԵՏՆԱԽՆՁՈՐ

Երաշտութեան եւ սովի առ... թիւներուն, Ռուսիոյ բնակչութիւնը հացը կը փոխարինէր գետնախնձորով։

Այս տարի չափազանց դժուար պիտի ըլլայ հաց հայթայթել ո՛չ միայն բանուորներուն, այլ նաեւ գիւղացիներուն։ Այս է իրականութիւնը, զոր ամէնէն մոլեռանդ բոլշեւիկներն իսկ չեն կրցած ծածկել։ Ցորենի արտադրումը արգիլուած է պաշտօնապէս. քաղաքներուն մէջ, հացը կը բաշխուի քարտերով եւ բնականաբար նախընտրութիւնը կը տըրուի համայնավարներուն եւ բանուորներուն։ Հացի տրամադրելի քանակութեան մնացորդն է որ կը յատկացուի ուրիշ բնակչութեան մեծագոյն մասին, ու հսկայ թափորներ կը կազմուին հացի կրպակներուն առջեւ։

Հացի պակասին ծանրութիւնը կը զգացուի «Պրաւդա»յի մէկ նօթագրութենէն, որ գետնախնձորի փոխադրութեան մասին, կառավարութեան քաղաքականութեան կը վերաբերի։ «Պաշտօնական հեռագիրներ կը ծանուցանեն թէ ամէն տեղ վերցուած է գետնախնձորի փոխադրութեան արգելքը։ Առեւտրական ճիւղերը իրաւունք չունին գետնախնձորի գինը ճշտելու, առանց կառավարական արտօնութեան»։

Այս նօթագրութեան իմաստը հասկնալու համար, պէտք է գիտնալ թէ խորհրդային երկաթուղիով անհատական ապրանքի փոխադրութիւնը, եթէ ո՛չ անկարելի գոնէ չափազանց դժուար է։ Ամէնէն առաջ կը փոխադրուին պետութեան կամ համագործակցականներու (ինչ որ նոյն բանն ըսել

ւած ապրանքները։ Գնտնա-
փոխադրութեան արժէքի
կը նշանակէ թէ ան-
վաճառականներու թոյլ
է գրաւել այդ ապրանքին
ռուրով, ինչ որ կը մտնէ թէ
ուսանողներին սով կայ, թէ
քանակը անբաւարար է եւ
անոր պակասը կը փորձեն գո-
խանխնձորով։ Այս պատճա-
է անշուշտ որ կը ջանան փո-
դիւրութիւններ տալ
այդ կերպով կը նպաստեն ան-
առեւտուրի զարգաց-
ինչ որ էապէս դէմ է հա-
սկզբունքին ու բոլ-
քաղաքականութեան։
բայց «հարկը կը լուծէ օ-
քը»։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ուս բժիշկներու համագու-
որ տեղի ունեցաւ Մոս-
մէջ, շատ դժգոհութիւն-
յայտնուած են։ Պատգամա-
շատերը բողոքած են
մէջ իրենց պարտադրուած
ծանրութեան դէմ.
թէ ոմանք ստիպուած են
մինչեւ 300 հիւանդներ
։ Պաշտօնատեղիի յաճախա-
փոփոխութիւնները, ինչպէս
օրինական պաշտպանութեան
չափազանց կը նեղէ բը-
իրենց պաշտօնին կի-
ընթացքին։ Ընդհ. գա-
շատեր, իրենց օ-
բած են չնչին պատճառնե-
քաշել բժիշկները, պաշ-
մէջ անփութութեան մե-
։
«Ընկեր Լեւէտէվը, կը գրէ
ամսկայա կազէտա» թերթը
է թէ գաւառ կը ղըր-
երիտասարդ բժիշկներ ո-
բացարձակ տգէտներ են
մէջ»։

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԸ

Թավշանլըէն դէպի արեւ-
ք երկաթուղագծին աշխա-
ութիւնները կը շարունակ-
, եւ մինչեւ 1930 թուա-
ւարտած պիտի ըլլան։

Ֆէվզի փաշա — Արղնի Մա-
գիծը արդէն հիմակուընէ
Մարաշ հասած է եւ
1935ին Արղնի Մատէն հասած պի-
ըլլայ։

Սամսոն — Սվազ երկաթու-
1929ի վերջը 70 քիլո-
եւս յառաջացած պիտի ըլ-
եւ մինչեւ Մուսա քէօյ պի-
երկարի, իսկ մինչեւ 1931 տարւոյ վերջ Սամսոն — Սվազ գիծը աւարտած պիտի ըլլայ։

Կեսարիա — Սվազ գիծն ալ հիւսիսէն սկսելով մինչեւ «Կէօմէճ»ի կայարանը հասած է։ 1929 տարւոյն վերջ. այս գիծը մինչեւ Շարգըշլա պիտի երկարի, այնպէս որ 1930 թուականին Էնկիւրիէն շոգեկառքով կարելի պիտի ըլլայ մինչեւ Սվազ երթալ։

Ուլուգըշլա-Կեսարիա գիծն ալ 1931ին աւարտած պիտի ըլլայ, որ ատեն Միջերկրականը եւ Սեւ ծովը իրարու կապուած պիտի ըլլան եւ Սամսոնէն մինչեւ Սվազ երկաթուղագծով ճամբորդութիւն ու փոխադրութիւն պիտի կրնան կատարուիլ։

1930ին Սվազէն դէպի արեւելք Էրզրումի ուղղութեամբ երկաթուղագիծերը պիտի երկարին եւ մինչեւ 1934 Էնկիւրի Ըրմագ, Զանկըրը Զաֆրանպոլու Ֆիլիօսի ածխահանքերու ճամբան աւարտած պիտի ըլլայ։

Արղնի Մատէնը Մէրսինի նաւահանգստին կապող երկաթուղագիծը լրացած է։ Այժմ ծրագրուած է շինել նաեւ Ֆիլիօս-Էրէյլի գիծը որ 70 քիլոմեդր է, Սվազ Երզնկա եւ Էրզրում գիծը՝ որ 250 քիլոմեդր է, Ատափազար-Պոլու եւ Պայընտըր գիծը, որ 255 քիլոմեդր է։

ՆՈՐ ԱՅԲՈՒԲԵՆԸ

Ժողովրդական վարժարաններու երկրորդ շրջանն ալ յաջողութեամբ կը շարունակուի։ Դասաւանդութեանց հետեւողներ ուսանելու մեծ փափաք ցոյց տուած են։

Կրթական գործավարութեան պատրաստած մէկ վիճակացոյցին համեմատ ցարդ 250 հազար Թուրքեր կարդալ եւ գրել սորված են. իսկ 1 յունուարէն սկսեալ մինչեւ 10 փետրուար 40 հազար կին եւ 135 հազար այր վկայական ստացած են։

ՍՈՎԵՏՆԵՐԸ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԴԷՄ

Այս խորագրով խմբագրականի մէջ, ռամկավար «Արեւ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ (16 մայիս).

«— Ուսանողները կ'որոշեն, գործաւորները կ'որոշեն, կոմիսարիատը կ'որոշէ... չեղեալ համարել ոչ միայն քրիստոնէական կրօնքն եւ օրթոտոքս, բողոքական, կաթոլիկ եկեղեցիները, այլ կրօնքը ինքնին: Քիչ է մնացած որ կեդր. սովիէթը սա՛ որոշումը տայ. «Աստուծոյ արգիլուած է գոյութիւն ունենալ»: Ոչ ոք պէտք է զարմանայ՝ եթէ օրին մէկը լսէ թէ այդ կամ ատոր նման հրամանագիր մը հրատարակուած է «աշխարհի վեցերորդ մասին մէջ», ինչպէս հայ պարուհին Տին. Արմէն Օհանեան իրաւամբ կոչեց Ս. Խ. Հ. Միութեան պատկանող երկիրները:

Առանց այդ հրամանագրին ալ, արդէն, եղածը ուրիշ բան չէ բայց եթէ ստիպել որ Աստուած, իր տունէն տեղէն եւ պաշտօնէութենէն զրկուած, հեռանայ Զարերու նախկին կայսրութեան սահմաններէն՝ ուր իր ներկայութիւնը վնասակար կը նկատուի նոր կարգերու ամրապնդումին: Իշխանութիւնները կ'ուզեն՝ որ Մոսկուայի մէջ Լէնինի զմռսուած դիակը միայն ըլլայ ժողովուրդի պաշտամունքին առարկայ. ոչինչ, անկէ զատ, պէտք է տեղ գրաւէ մտքերու եւ սրտերու մէջ. մանաւանդ կենդանի Աստուծոյ մը մրցակցութիւնը այդ դիակին հետ՝ հանդուրժելի չէ բնականաբար...:

Այս ամէնը իրենց մխիթարական կողմը ունին մեզի համար: ինչ որ այս ուղղութեամբ տեղի կ'ունենայ Խ. Հայաստանի մէջ— որ մաս մը կը կազմէ վերոյիշեալ ՍԽՀՄին — հրամանով է եւ հարկադրանքի ներքեւ: Հայ վարիչները ինքնաբերաբար չէ՝ որ հայ եկեղեցիները ակումբի եւ Թատրոնի կը վերածեն. հայ քահանան ինքնաբերաբար չի թողուր իր սքեմը, եւ կարմիր մկրտութիւնները կը կատարուին կարմիր Մոսկուայի աչքէն չելլելու համար միայն, — այնպէ՛ս ինչպէս տարագրութեան ատեն Թուրք կ'ըլլային շատ մը Հայեր, զինադադարին անմիջապէս Թօթափելու համար իրենց Հասան-Հիւսէին անունները եւ եկեղեցի վազելու եւ իրենց հասակին չափ մեծ մոմեր տնկելու համար Լուսաւորիչի պատկերին առջեւ...:

Այսպէս է կրօնքի խնդիրներու եւ առհասարակ բռնութեամբ ներմուծել ուզուած բոլոր հիմնումներու համար: Ինչպէս որ Միջին դարու Հաւատաքննութիւնը չկրցաւ ազատ մտածումը մեռցնել եւ մեծ ցեղափոխութիւնը զայն ամէնուն պարտադրել, ՍԽՀՄի անաստուածութեան ծաղիկն ալ չպիտի կրնայ ո՛չ Ռուսիոյ, ո՛չ Ուքրանիոյ եւ ոչ ալ մեր պզտիկ Հայաստանի մէջ՝ հունտ թափել հոգիներէ ներս եւ խեղդել ինչ որ միշտ ապրած է ու պիտի ապրի հոն:»

ՄԻՇՏ ԱՒԵԼԻ ՎԵՐ

Գերման օդանաւորդ մը, փորձեց աշխարհի բարձրութեան մրցանիշը կոտրել իր օդանաւով, 1 ժամ 41 վայրկեանի մէջ, բարձրանալով 12,500 մեդր:

Բարձրութեան նախորդ մըրցանիշն էր 12,710 մեդր, զոր շահած էր ու ցարդ կը պահէր ամերիկացի օդանաւորդ մը.

ԿԵԱՆՔԸ ՄԻԼԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆ, 25 Մայիս (Սեփ. Թղթ.)— Մայիս 19ին, նախաձեռնութեամբ Հայ Ուսանողական Միութեան, կատարեցինք Ապրիլ 24ի սգատօնը, եւ տօնեցինք Մայիս 28ի անկախութեան տարեդարձը։

Ուսանողական Միութիւնը զանազան նկատումներով միացուցած էր այս երկու տարեդարձները։

Հանդէսին խանդավառութեամբ մասնակցեցան գաղութիս երիտասարդութիւնը, ինչպէս նաեւ ոչ երիտասարդները, առանց կուսակցական նեղմիտ խտրութիւններու։

Ապրիլ 24ի մասին խօսեցան, բժ. Խանպէկեան եւ Հ. Վահան Ցովհաննէսեան, որոնք յիշեցուցին մեր նահատակներուն կտակը։ Անկախութեան տօնին առթիւ խօսեցաւ Պ. Գասպարեան։ Բոլորն ալ արժանացան խանդավառ ծափերու։ Դադարներու միջոցին երգուեցան «Մեր Հայրենիք»ը եւ «Բամ փորոտան»ը։ Շնորհակալ պէտք է ըլլանք մեր ուսանողներուն, որ կազմակերպելով այս հաւաքոյթը, կարելիութիւն տուին կատարելու մեր պարտականութիւնը։ Լաւ պիտի ըլլար եթէ սրահին մէջ գտնուէր մեր ազգային դրօշը, որուն պակասը զգալի էր։ Կ'ենթադրենք թէ մոռացութեան արդիւնք է, քանի որ ուրիշ բացատրութիւն կարելի չէ տալ։

Իտալացի բարեկամ մը որ հետաքրքրութեամբ հետեւած էր մեր հանդէսին, այսպէս արտայայտուեցաւ փակումէն յետոյ.

—«Ժողովուրդ մը որ կը յիշէ ու կը յարգէ իր նահատակները, ժողովուրդ մը որ կը տօնէ իր անկախութեան տարեդարձը, հակառակ այդ անկախութիւնը կորսնցուցած ըլլալուն, այդ ժողովուրդը կը հասնի անկասկած իր նպատակին։ Յիշեցէք միշտ մեր Տուչէին խօսքերը. «Դաշնագիրները յաւիտենական չեն»։

Ա. Ս.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵԾԱՓԱՐԹԱՄ ՄՈՒՐԱՑԻԿ ՄԸ.— Մեւլանի մէջ, 75 տարու մուրացիկ մը, կառավարական միջամտութեամբ ստիպուեցաւ հեռանալ տունէն, որուն վերնայարկը կը բնակէր երկար ատենէ ի վեր։ 20 տարի անընդհատ իր խեղճուկ բնակարանին վարձքը կանոնաւոր վճարելէ յետոյ, վերջերս դադրեր էր իր ամսական պարտքը վճարելէ, գործերու ձախողութեան պատռով...

Մուրացիկը ճանչցուած էր իբրեւ մարդատեաց, մենասէր ու դէգ արարած մը։ Դրացիները կը վախնային անկից, կարծելով որ ուրուականներու հետ յարաբերութիւններ կը մշակէ, որովհետեւ կը լսէին որ մերթ ընդ մերթ, իր սենեակին մէջ առանձին, այլանդակ խօսքեր կ'արտասանէր, խնդրելով հոգիներէն որ հանդարտ թողուն զինքը։

Անոր վտարման վճիռը գործադրող դատական պաշտօնեան, սնդուկի մը գզրոցէն երեւան հանեց ամէն տեսակ առարկաներ, արժէքաւոր եւ անարժէք, հին ու նոր, պիտանի եւ անպէտ, հրեայի տոպրակ մը։ Ի միջի այլոց, գտաւ գերման ընկերութեան մը բաժնեթուղթերու վկայագիր մը որ մօտ՝ 200,000 լիռա կը գնահատուի, երկու ոսկի ապարանջան, շափիւղայով եւ մարգրիտներով ընդելուզուած ոսկի ասեղ մը, թանկարժէք օղեր, մեծ քանակութեամբ արծաթ դրամներ։

Իր մեկնումէն յետոյ, մուրացիկը նամակ մը ուղղած է տանտիրոջ, որուն կը հայհոյէ կատարեալ ստահակի պէս եւ կը հրաւիրէ զայն որ անմիջապէս իրեն յանձնէ վաւերաթուղթ մը, որուն համար կ'ըսէ թէ կ'արժէ առնուազն 500 միլիոն։ Այդ վաւերաթուղթը իրեն պիտի բերէ եղերժառանգութիւնը, որուն ցարդ չէ կրցած տիրանալ, պարզ այն պատճառով որ, տանտէրը՝ դռնապանին մեղսակցութեամբ գողցած է եղեր վաւերաթուղթը։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՃՇԴՈՒՄ ՄԸ

ԽԱՍՔՕՎՕ, 20 Մայիս.— Փարիզի «Ապագայ» Թերթի 51 Թիւին մէջ «Հապա՞ ձեր գանձերը» վերնագրով յօդուածի մը մէջ կային հետեւեալ տողերը.—

«Յառաջ ալ սովորութիւն ունի հանգանակութիւններ բանալու, ինչպէս եղաւ Պուլկարիոյ երկրաշարժին առթիւ, եւ այսօր հաստատուած է թէ 'ի չգոյէ Դաշնակցական արկածեալներու, այդ հանգանակուած գումարներէն մէկ խոշոր մասը գացած է Խասքօվայի Դաշնակցական հոգաբարձութեան սնտուկը վարժարանի մը կառուցման ի պէտս կուսակցական պրօպականտի...»

Վերի տողերը իրենց ամբողջ բովանդակութեամբ անհամապատասխան են ճշմարտութեան։ Յօդուածագիրը դիտումնաւոր կերպով ուզած է իրողութիւնները խեղաթիւրել, պարզապէս մտքերը պղտորելու համար։

Փաստերով խօսինք.—

Ա.— Տեղւոյս Ազգ. վարժարանի հոգաբարձութիւնը՝ որ երեք տարի է իվեր պաշտօնի վրայ է, իր ամբողջ կազմին մէջ մէկ դաշնակցական իսկ չունի։

Բ.— Հոգաբարձութեան պաշտօնավարութեան շրջանին, ըլլայ «Յառաջ»էն, ըլլայ Ֆիլիպէի Աղետեալոցէն, ոեւէ դրամ եկած չէ հոգաբարձութեան անունին ի նպաստ վարժարանի։

Գ.—«Յառաջ»ի կողմէ հանգանակուած գումարները կը ղըրկուէին Ֆիլիպէի Աղետելոց Յանձնախումբի նախագահ Փէրտահճեան սրբազանի, եւ որովհետեւ Խասքովան ալ շարժէն վնասուած էր, Թաղականութեան եւ Աղէտելոց Մարմնին կողմէ եղան դիմումներ կեդրոնական Յանձնախումբի, որմէ Խասքովան ստացաւ իր համեստ բաժինը, ոչ թէ «խոշոր մաս մը»։

Դ.— Մէջտեղը դպրոցի կառուցման խնդիր չկայ։ Խասքովան չորս տարիէ ի վեր ունի իր նորակառոյց դպրոցը։ Միայն ունէինք մանկապարտէզի մը կարիքը, եւ հոս պարտք կ'իյնայ ի պատիւ *Յառաջ*ին ըսել թէ լայն բացաւ իր էջերը եւ որու բարոյական աջակցութեան շնորհիւ, Լոնտոնէն բարեսէր մը, վեց հազար ֆրանսական ֆրանք նուիրեց Մանկապարտէզի ֆոնտին։ Ասկէ խրախուսուած՝ Խասքովայի պաշտօնական մարմինները եւ ժողովուրդը իրենց կարգին բերին բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւն եւ տէր դարձանք սեփական մանկապարտէզի։

Ահա ասոնք են փաստերը եւ յանուն ճշմարտութեան հրապարակաւ կը յայտնենք զանոնք, հերքելու համար «Հապա ձեր գանձերը»ի յօդուածագրի խօսքերը։ *Ի դիմաց աղետելոց յանձնախումբի*՝ Տոքթ. Յովհ. Դ. Մանուկեան, *Ի դիմաց Թաղ. Խորհուրդոյ* Ռ. Կարճեան։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ.— Նկարիչ Պ. Գրիգոր Շիլթեանի նկարներուն ցուցահանդէսը տեղի կ'ունենայ յունիս 5 - 19 Renaissanceի սրահներուն մէջ, 11 Rue Royale.

ՓԱՐԻԶ-ՊՈՐՏՕ Ճեպընթացը անցած գիշեր գիծէն դուրս ելաւ Վիվոն գիւղին մօտերը։ Արկածէն երկու ժամ վերջ վայրաշարժին կաթսան պայթեցաւ եւ երկու մեքենաները օդը ելան։

ՆԱՀԱՆՋԸ - ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

— 5 —

րեց ամբողջութեամբ մերկ, սեղմուած միայն կօշիկներու ու բարձր գուլպաներու մէջ, ներ՝ որոնք մերկ մարմին մը աւելի կը մերկցնեն։

2

Հակառակ Սէն Ժէռմէն տէ Փռէի եկեղեցիին դէմ ըլլալուն, անկարելի էր իրենց օրուան ժամերը լսել։ Իրիկուան այդ պահուն է որ, երբոր փողոցի աղմուկները բաղդատաբար կը նուազին, կարելի կ'ըլլար զանգակներու ու հանրակառքի զարկերը չշփոթել իրարու հետ։ Եօթն էր. պաշտօնեաները շատոնց մեկներ էին։ Երիտասարդը յարդարեց փողկապը, մազերը, խոզանակուեցաւ, լոյսերը մարեց ու իջաւ սանդուղներէն։ Բուն խանութը էր, երկու փողոցներու անկիւնը, խիստ՝ շնորհիւ իր ապակիէ ճակատներուն և շատ արդիականութեամբ, բայց և այնպաշտկուոր դրամագլխով մը յարդարուած։ ամէն լուսանկարչատուն, այս ալ ծայօրէն խճողուած է ամէն տեսակ նկարներու շրջանակներով, գունաւոր անգոյն գլուխով, ուր իրար կը հրմշտկեն զինուորական, կուրծքեր, տղաք, պատուանշաններ, քներ, մօրուքներ, ժպիտ, ժպիտ։ Մէկդի վարագոյրը հող մտնելու համար, երբոր ղուլները աւարտեցան։ Մէկէն կեցաւ սա անորոշ, ուզեց ձգել վարագոյրը, չկրցաւ. չնայիլ, նորէն չկրցաւ։ Սաստիկ խռովուած մինչեւ քիչ մը առաջուան դերասանուհին որ չէր յուզած իր ամբողջ մերկութեամբը, հաս... աղուոր մը դիտեց ամբողջ իր

— 6 —

մարմնով, աչքերը խոշոր խոշոր բացած։ Հոն, լոյսերուն մէջ, դրամարկղին առջեւ կին մը աջ ոտքը բարձրացուցած էր աթոռի մը վրայ ծնրակապը յարդարելու դիրքով ու բնականաբար արդէն իսկ կարճ քղանցքը աւելի վեր ելած կը ցուցնէր երկու զմայլելի սրունքներ։ Այդ սրունքները մատամ Ժաննի կը կոչուէին։

. . . .

— Դո՞ւն ես Փիէռ, արդեն ի՞նչ եղաւ։

— Ջուրին մէջն է շաքարավաճառին աղջկան հետ։

— Շաքարավաճառի աղջկա՞նը հետ. չըսես որ գլխէ պիտի հանէ խեղճը։ Երկուշաբթի չմոռնաս, առաջին գործերնիս ըլլայ. խեղճը տասն անգամ աղաչեց որ շուտով պատրաստենք, որովհետեւ այս շաբաթ պիտի ամուսնանայ։

— Սրբա՞ն։

— Mais non! *շաքարավաճառին աղջիկը։*

Փիէռ գլխարկը գլուխը դրաւ. հանեց. մէկ աթոռէն միւսը գնաց. շտկեց շրջանակ մը որ բնաւ ալ ծուռ չէր. նայեցաւ պատկերի մը անանկ հետաքրքրութեամբ որ կարծես թէ առաջին անգամն է որ կը տեսնէր, նորէն փողկապը շտկեց. քիթը խնչեց բազմաթիւ անգամներ ու վերջապէս դէպի դուռը գնաց ըսելով. «Ես կը մեկնիմ»։ Ու մեկնեցաւ։ Կինը գլխարկը մէկ կողմ դրաւ տեսնելով որ ան տունէն կը վերադառնար, յայտնապէս կ'երեւէր որ բան մը ունէր ըսելիք։ Փիէռ մօտեցաւ, աչքերը խոնարհեցուց չկորսուելու համար այդ աղուոր ակնարկին մէջ, ամբողջ ճիգը ըրաւ իր ձայնին սովորական դրոշմը պահելու եւ սկսաւ իր նախադասութիւնը այնքան ատենէ ի վեր պատրաստուած, այնքան անգամներ սրբագրուած։

— 7 —

— Մատամ Ժանն, նախ ներողութիւն պիտի խնդրեմ ձեզմէ որ չեմ կրնար կոր կատարել պարտականութիւնս. պարտականութիւնս ձեզ ատենին իմաց տալ էր. կ'ուզէի ըսել ձեզ առաջուընէ որպէսզի չնեղուիք, բայց կարելի չեղաւ. մի՛ մեղադրէք զիս, գիտէք թէ անհոգ չեմ, բայց չեղաւ... պէտք է որ... գիտէք թէ ես ձեզի դէմ թշնամութիւն մը չունէի...

— Enfin! *ի՞նչ ըսել կ'ուզես։*

— Ես երկուշաբթի չպիտի գամ։

— Երկուշաբթի չպիտի՞ գաս. բարեկամդ դեռ հիւա՞նդ է... թէ ոչ դուն բան մը ունիս. ըսէ՛ ի՞նչ ունիս։

— Ոչ, այդպէս չէ, ըսել կ'ուզեմ թէ ալ չպիտի գամ հոս աշխատելու։

Մատամ Ժանն վայրկեան մը կեցաւ, յօնքերը պռստեց, խորհեցաւ ու մէկէն աւելցուց.

— Օ՜հ, անպատճառ մէկը աւելի խոստացաւ վճարել, այդ չէ՞, բայց կրնայիր բացէ ի բաց ըսել. գիտես թէ...

— Ո՛չ, ոչ, բնաւ այդ չէ. միշտ գոհ ձգած էք զիս այդ տեսակէտով. բայց եթէ կ'ուզէք պատճառը գիտնալ, ահաւասիկ.— ես ալ ձանձրացայ, ա՛լ զզուեցայ մենաւորի այս կեանքէն, ճաշարաններէն, պանդոկներէն, առանձնութենէն, կ'ուզեմ իմ տեղս երթալ, կ'ուզեմ ծնողքիս քով վերադառնալ։

Լռեցին երկուքն ալ, երկար պահ մը։ Կինը ակնարկը հեռուն կարծես բան կը փնտռէր. աջ յօնքը մտածում էր եղած. մէկէն ըսաւ.

— Բայց դուն չէի՞ր որ օր մը երկարօրէն կը պատմէիր թէ քու ալ Պոլիս դառնալ կարելի չէ, թէ Հայերը ալ Թուրքիա չեն կրնար մտնել, թէ զինուորութենէ փախած ես...։

— 8 —

— Այո՛, բայց այդ երկրին մէջ դրամով ամէն բան կ'ըլլայ.

— Ըսել է ամէն ինչ պատրաստ է.— վաղն իսկ կը մեկնի՞ս։

— Ոչ դեռ, բայց պիտի աշխատիմ...

— Չէ՛ Փիէռ, չէ՛, այդ չէ պատճառը. ճշմարտութիւնը չես ըսեր. կրնայիր մինչեւ վերջին օրը աշխատիլ, կրնայիր ինձ առաջուընէ իմացնել, շատ լաւ կրնայիր...

Մատամ Ժանն կասկարմիր էր եղած. Փիէռի ջղայնոտած մատներուն մէջ գլխարկը անդադար կը դառնար։ Քանի անգամներ փողկապը շտկած էր, քանի անգամներ երկուքն ալ աթոռ ու նստարան էին փոխած. ալ ոտքի էին, կարելի չէր նստիլ։ Որքա՞ն ատեն է որ կը վիճէին այսպէս։ Փիէռի ձայնը փոխուած էր քիչ մը, բայց ալ չէր վախնար անոր ակնարկէն։ Միայն դէմի պատին կնոջ մեծ լուսանկարն է որ քիչ մը կը նեղէր զինքը. այդ կինը իր մօրը կը նմանէր։ Բաւ.

— Լա՛ւ, պիտի ըսեմ քանի որ այդքան կը պնդէք, բայց աւելցնեմ որ ինչ որ ընէք անօգուտ է, ալ անկարելի է որ հոս մնամ. բառ մը աւելի չպիտի պահանջէք ինձմէ ու երբոր խօսքս աւարտեմ, պիտի թողուք որ մեկնիմ։ Ահա. ես տղայ չեմ. գիտէք թէ ես բնաւ տղայ չեմ, բայց եթէ օր մը աւելի մնամ հոս, ըրածս տղայութիւն պիտի ըլլայ։ Երկարօրէն խորհած եմ և գիտեմ թէ որքան անօգուտ է ունեցած զգացումս, թէ բանի մը չի կրնար յանգիլ և թէ... թէ միայն զիս տառապեցնելու պիտի ծառայէ. պէտք է մեկնիմ, որքան որ ուշ չէ։ Կարծեմ հասկցաք թէ ինչ կը զգամ ձեզի հանդէպ։

կացած է եւ կը ղեկավարուի Հիճիքօ անուն աւազակապետի մը կողմէ:

Ոստիկան-զօրքերն ու զինուորական իշխանութիւնը ուշադրութեամբ կը հետապնդեն:

Մոսկուայի գնդակահարումները

Գրեցինք թէ խորհրդային իշխանութիւնները անցեալ շաբաթ, առանց դատավարութեան, Մոսկուայի մէջ գնդակահարեցին երեք հոգի՝ Պալչենսկի, Ֆոն Մէք եւ Վէլիչկօ, որոնք ամբաստանուած էին թէ դաւադրութիւն մը կազմակերպած են՝ խորհրդային վարչաձեւը տապալելու համար:

Այս դէպքը մեծ յուզում առաջ բերած է ոչ միայն Մոսկուայի հանրային կարծիքին մէջ, այլ նաեւ համայնավար կուսակցութեան աջ թեւի շարքերուն մէջ, եւ կը նկատուի ուշագրաւ բռնաբարում մը Սահմանադրութեան: «Մահապատիժի ջնջում»էն ի վեր, Սահմանադրութիւնը կ'արգիլէ առանց դատավարութեան գնդակահարումները, բացի ոճիրի վրայ բռնուած աւազակներէն:

«Թայմզ»ի թղթակցին ստացած նոր տեղեկութեանց համաձայն, գնդակահարուածները անցած տարուան փետրուարէն ի վեր բանտարկուած էին. հետեւաբար սուտ է այն լուրը թէ նոր դաւադրութիւն մը երեւան հանուած է:

Պաշտօնական զեկոյցը ո՛չ մէկ որոշ ամբաստանութիւն կ'ընէ երեք մարդոց դէմ, այլ պարզապէս կ'ըսէ որ կէփէուն (Չեկա) գնդակահարեց զանոնք «իբրեւ հակայեղափոխական քանդիչներ եւ խորհրդային կառավարութեան անուղղայ թշնամիներ»: Մոսկուայի մէջ ո՛չ ոք կը հաւատայ թէ անոնք մեղսակիցեղած ըլլան որեւէ դաւադրութեան: Եղածը պարզապէս ահուսարսափի գործ մըն է, զոր խորհրդային կառավարութիւնը գործ կը դնէ պարբերաբար՝ տագնապի ժամանակ:

Լինտպերկ ամուսնացած

Հակառակ նախապէս ծանուցուածին թէ Լինտպերկի ամուսնութիւնը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 15ին, օդերու թագաւորը անակնկալ մը ըրաւ՝ մայիս 27ին ամուսնանալով լուիկ մնջիկ, առանց փողի ու թմբուկի: Պսակը տեղի ունեցաւ Նիւ Ճըրսի նահանգի Էնկլվուտ քաղաքին մէջ, ուր կը բնակի իր նշանածին ընտանիքը: Լինտպերկի աները՝ Մեքսիկայի ամերիկեան դեսպան Տուայտ Մարրօ կիրակի օր Էնկլվուտ հասաւ:

Պսակին ներկայ եղան Օր. Աննա Մարօի ծնողքն ու մօտիկ ազգականները եւ գնդապետ Չարլս Օգոստոս Լինտպէրկի մայրը՝ Իվանճէլին Լաճ Լինտպէրկ: Ո՛չ մէկ լրագրող կրցաւ թափանցել գաղտնիքին: Ու երբ դեսպանը զեկոյցով մը լրաբերներուն հաղորդեց իր աղջկան եւ Լինտպէրկի ամուսնութիւնը, այս վերջինները արդէն մեկնած էին իրենց մեղրալուսնի ճամբորդութեան համար, հաւանաբար օդանաւով: Իրենց գացած տեղն ալ գաղտնի կը պահուի:

Ահ ու սարսափը Լիթուանիոյ մէջ

Քովնոյէն կը հեռագրեն թէ Լիթուանիոյ մայրաքաղաքին մէջ ահուսարսափ կը տիրէ: Դիկտատոր-վարչապետ Վալտէմարասի դէմ կատարուած ծանօթ մահափորձէն յետոյ խստութիւնները աւելցած են: Ոստիկանները վայրենօրէն չարչարած են իբրեւ ահաբեկիչ ամբաստանուած Վոզիլիուսը: Գլուխը անցուցած են երկաթէ թագ մը, որուն վրայ բազմաթիւ պտուտակներ կային: Մինչ մաս մը ոստիկաններ այդ պտուտակները հետզհետէ կը մխրճէին մարդուն գանկին մէջ, ուրիշ ոստիկաններ հրաշէկ պողպատեայ ձողերով կը գանակոծէին մարմինը: Վոզիլիուս չարչարանքի պահուն մեռաւ սրտի կաթուածէ:

Լիթուանացի 13 սպաներ շուտով պատերազմական ատեանին առջեւ պիտի հանուին: Քովնոյի բանտին տնօրէնը պաշտօնանկ եղաւ՝ Վոզիլիուսի չարչարուելուն դէմ բողոքելուն համար: Առջի օր ձերբակալուեցան բազմաթիւ ուսանողներ, որոնք ամբաստանուած են իբրեւ մեղսակից մահափորձին: Անոնցմէ 14 հոգի նոյն իրիկունն իսկ պատերազմական ատեանի առջեւ հանուեցան: Նկատելով որ բոլորն ալ կրնան մահուան դատապարտուիլ, բարձրաստիճան անձեր խնդրագիր մը ներկայացուցին կառավարութեան՝ որպէսզի ներողամիտ ըլլայ ուսանողներուն հանդէպ եւ թոյլ չտայ խռովութեանց:

Պատերազմական վիճակ յայտարարուեցաւ Քովնոյի մէջ, ուր գերագրգիռ վիճակ կը տիրէ: Վալտէմարասի անձնական պահակախումբը զօրացուեցաւ: Բոլոր նախարարները զինուորական ջոկատներու հսկողութեան տակ առնուեցան:

Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, Լիթուանիոյ զանազան կողմերը սպաննուած են տասնեակ մը ոստիկանական բարձրաստիճան պաշտօնատարներ: Ահաբեկիչները կը գործեն ցարական Ռուսիոյ գաղտնի կազմակերպութեանց մեթոտներով: Քաղաքական լրտեսութեան եւ հակալրտեսական կազմակերպութիւնները կատաղի եւ անգութ պայքար կը մղեն իրարու դէմ:

Բաշիչի սպանիչներուն դատավարութիւնը

Պելկրատի մէջ առջի առաւօտ սկսաւ դատավարութիւնը երեսփոխան Փանիչա Բաշիչի, որ 1928 յունիս 20ին Սկուպչինային մէջ ատրճանակով սպաննած էր խրուաթ երեսփոխաններ Փավլէ Րատիչը, Պազարիքէքը ծանրապէս վիրաւորած էր խրուաթ-գիւղացիական կուսակցութեան վարիչ Ստեփան Րատիչը որ ետքէն մեռաւ, ինչպէս նաեւ Իվան Փիւնարն ու Կրանճան:

Իբրեւ Բաշիչի մեղսակից, դատի կանչուած են նաեւ երեսփոխաններ Տրակութին եւ Թոմաս փոփովիչ:

Ամբաստանեալները կը պաշտպանեն 35 փաստաբաններ: Հասարակութեան արգիլուած է ներկայ ըլլալ դատավարութեան: Արտօնուած են միայն 44 լրագրողներ, որոնց 20ը օտարական:

Ֆրանքօ-լեհ համաձայնագիր

Մոսկուա լոյս տեսնող շաբաթաթերթ մը շաբաթ օր հրատարակած էր պատճէնը զինուորական դաշնագրի մը՝ կնքուած Ֆրանսայի եւ Լեհաստանի միջեւ: Դաշնագրին կցուած էր նաեւ յաւելուած մը:

Ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը բացարձակապէս կը հերքէ յիշեալ հրատարակութեան բոլոր կէտերը՝ իբրեւ կեղծ ու սուտ:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷՆ

ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի Ռոստոմ, Քրիստափոր, Իշխան, Զաւարեան, Ակնունի, Վռամեան եւ Արմէն Գարօ եւ բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու ընկերները եւ ընկերուհիները, այս շաբաթ իրիկուն ժամը 7ին, 4 Rue St Jaque (Սալոն «Սէն ժաքի» սրահին մէջ: Օրակարգ.— Զեկուցում պատգամաւորներու: Ներկայ կրնան գտնուիլ միմիայն վերջին եռամսեային յաջորդաբար ժողովներէ չբացակայողները եւ 1929ի անդամատետր ներկայացնողները:

"ՄԱՅԻՍ 28„Ի ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ԱԼՖՈՌՎԻԼ

Այս կիրակի ժամը 2.30ին 128 Rue Etienne Dolet
կը նախագահէ՝ Ընկ. Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ
կը խօսին՝ ընկերներ ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ եւ ՍԵՐԺ ԹՈՐՈՍԵԱՆ
գեղարուեստական ճոխ բաժին

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
կը խօսի՝ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ
գեղարուեստական բաժին

ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՐ

Այս կիրակի ժամը 2.30ին, 13 Rue d'Issy. Billancourt
նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Վռամեան ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին եւ Զ. Ե. Ո. Միութեան:
կը նախագահէ՝ ՄԻՆԱՍ ՂԱԶԱՐԵԱՆ
կը՝ խօսի՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
գեղարուեստական բաժին. Ընկ. Ս. Նաւասարդեան (երգ)

ՏԵՍԻՆ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 5,30ին Սինեմա Նովէլթիի մէջ:
Նուագախումբ, արտասանութիւն, երգ եւ բանախօսութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼ

Այս կիրակի ժամը 2.30ին Կարտըն Փարքի մէջ: Մանրամասնութիւնները առանձին:

ՊՈՒՐԿՈՒԱՆ

Այս կիրակի ժամը 2.30ին Սալ տէ Ֆէթի մէջ:
գեղարուեստական բաժին

ԼԱՍԻՕԹԱ

Այս կիրակի ժամը 2ին: Նախաձեռնութեամբ Հ.Յ.Դ. «Խաժակ» խումբի:
կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԱԲՕԵԱՆ
Մասրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ղեկավարութեամբ՝ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին Sociétés Savantesի մէջ
կը ներկայացուի՝ **"ԽԱՒԱՐԻ ՄԷՋԷՆ„** Հեղ. Մարութեանի
կը մասնակցին՝ Պ. Պ. Մակարեան, Թորոսեան, Մաքսուտեան, Իշխանեան, եւայլն:

ՏՈՄՍԵՐ 25, 15, 10 եւ 7.50 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերու համար այժմէն դիմել՝ Պ. St. Navassardianի, 366 Rue du Vaugirard, Paris (15e) եւ S. Torossianի, 57 Bld. St. Marcel, Paris (13e).

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

2 ՅՈՒՆԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊ
Salle de la Municipalitéի սրահին մէջ, Rue des Halles

Նուագ, երգ, մենախօսութիւն, հայկական եւ սկաուտական պարեր, բոլորն ալ Սկաուտներու կողմէ:

Կը մասնակցի Scouts de Franceի նուագախումբը:

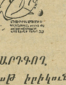
ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ

Հ. Յ. Դ.

Լիոնի Կայծակ խումբի ժողովը՝ այս իրիկուն: Ծանօթ հասցէին:

Մարսէյլի Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը՝ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կը հրաւիրուին Գէորգ Չաւուշ, Արմէն-Գարօ, Քեռի, Քրիս եւ Ջարդարեան խումբերը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅԱՌԴԻՈՂ

Այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին «Վոլթէր»ի սրահին մէջ: Կը խօսին Դ. Մելոյեան եւ Հ. Սարգիսեան: Նիւթ՝ «Թատերական Արուեստ»ը:

Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր հին եւ նոր ֆութպոլիստները կը հրաւիրուին խորհրդակցական ժողովի, վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Պլորիա ճաշարանը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Երջ. վարչութիւն ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԸ վաղը Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն 5՝ Հայերէն եւ Հայոց պատմութիւն (Պ. Մ. Նաթանեան):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Եօզկատցի Այրի Տիկին Փառանձեմ Ճիվէլէքեան կը փնտռէ իր մօրեղբօր կինը Տիկ. Եսդեր Մէսճեան որ ընդհ. պատերազմէն երկու տարի առաջ, Եօզկատէն մեկնած էր Ամերիկա: Մինչեւ այսօր որեւէ լուր ստացած չենք իրմէ: Իմացնել՝ P. Djivelegian, 3 Rue de St. Etienne, St. Chamond, (Loire), France.

Կը խնդրուի Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

ԲՈՒԺԱՆՔ (Գ. տարի)

եւ

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ (Բ. տարի)

Առողջապահական եւ գիտական ամսաթերթերէն (միակը իրենց տեսակին մէջ)

ՁՐԻ մէկ օրինակ ստանալու համար անմիջապէս հասցէդ ղրկէ

Revue POUJANKի
126 Fb. St. Denis, Paris (Xe)
կամ
M. DERSAHAKIANի
16 Rue Lamorinière, Anvers (Belgique)

EMPIRE, Միւզիք-Հօլ. 37 Av. Wagram

ՆԱՄԱԿԱԴՐՈՇՄԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐՈՒՆ

Նամակադրոշմի հաւաքածոյ կազմելու փափաքողներու ուշադրութիւնն եմ հրաւիրում, որ ինձ մօտ վաճառւում են պարսկական բոլոր տեսակի եւ Հայաստանի Հանրապետութեան 1919 Թւականի նամակադրոշմներ:

Ընդունում եմ պատուէրներ նաեւ աֆղանական եւ ռուսական (նոր եւ հին) նամակադրոշմների:

Նամակները եւ պատուէրները ուղղել՝ Pharmacie M. Enezian, pour Melkoumian, Tauris, Perse.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10e)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ
3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ 35 ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ 20 շլ. 40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ » »
ԻՏԱԼԻԱ 250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ 6 տլ. 10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ 100 ֆ. 200ֆ.

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Rédaction & Administration
Խմբագ. եւ վարչութիւն
235 Faub. St. Martin
PARIS (10e)
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
30
ՄԱՅԻՍ
1929
30 MAI 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 969
ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ
ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԱՐԵԼԻ Է ՍԿՍԻԼ

Ուրեմն, ռամկավարներուն երեք վարիչ կեդրոնները, Փարիզ, Ամերիկա եւ Եգիպտոս, տակաւին չեն հասկնար մէկ-մէկու լեզուն։

Երբ այնքան հակոտնեայ միտքեր կը պաշտպանեն անոնց պաշտօնական օրկանները, կարելի է նախատեսել թէ ի՛նչ բաբելոն պիտի ծագի, եթէ փորձենք զատ-զատ խօսիլ իւրաքանչիւր խմբագրի կամ վարիչի հետ...

Բայց մենք նորէն չենք ուզեր յուսահատիլ, եւ կը սպասենք որ համերաշխութիւն հաստատուի նախ իրենք իրենց մէջ։ Ուրիշ խօսքով, ճշդուի եւ հրապարակաւ յայտարարուի թէ ինչ է իրենց ուզածը։

Համաձա՞յն են գաղութներու կազմակերպութեան թէ ոչ. կազմակերպութիւն՝ համապատասխան սահմանադրութեամբ եւ կեդր. վարչութեամբ։ Կազմակերպութիւն մը, վերջապէս, որուն շնորհիւ «հայութեան կէսը ինքն իր մէջ ներդաշնակ ըլլայ, միւս կէսէն օգտուելու, նաեւ անոր օգտակար ըլլալու ի վիճակի գտնուի», ինչպէս կը բանաձեւէր Եգիպտոսի իրենց պաշտօնաթերթը։

Փարիզի, Պոսթընի եւ Գահիրէի ռամկավար ակումբները պարտաւոր են այս հարցումին պատասխանը տալ առանց վերապահութեան։ Անոնք պարտաւոր են կա՛մ իրաւունք տալ «Պայքար»ին, որ կը թելադրէ «այդպիսի խնդիրներով ժամավաճառ չըլլալ». եւ կամ իւրացնել «Արեւ»ի հետեւեալ խօսքերը, անոնց համաձայն գործելու առաջադրութեամբ.

— «Ո՞վ չի խղճահարիր, չի տանջուիր, տեսնելով թէ այս դաւուոր ժողովուրդը ամէն օր քայլ մը աւելի դէպի կորուստ կը դիմէ արտասահմանի մէջ»։ (20 փետր. 1929)։

Դեռ աւելի բացորոշ խօսելով, ռամկավար կուսակցութիւնը կա՛մ պիտի յայտարարէ թէ չի հետաքրքրուիր գաղութներով, թէ իրեն համար միշտ հաճելի է ականջ դնել Երեւանի եւ Հօկի կախարդական սրինգին, որ կը ձգտի ոչ թէ կազմակերպել գաղութները, այլ եղածն ալ կազմալուծել եւ անձեւ հօտի մը վերածել կէս միլիոն բազմութիւնը։ Եւ կամ, պիտի խոստովանի թէ սխալ է գործեր մինչեւ հիմա, եւ պատրաստ է իր պարտականութիւնը կատարելու միեւնոյն բազմութեան հանդէպ։

Կը բաւէ ինչքան խաղացին երկու-երեք չուանի վրայ, քաղաքէ-քաղաք եւ գաղութէ-գաղութ։ Եթէ Դաշնակցութեան դէմ իրենց ունեցած կիրքը այնքան զօրաւոր է որ կը նախընտրեն անոր զոհել կէս միլիոն թրքահայութեան շահերը և խափանել ո՛ր եւ է ձեռնարկ՝ «դարաւոր աւանդը փսորումէ փրկելու համար», — թո՛ղ այդ ալ յայտարարեն, միշտ հրապարակաւ։

Կարճ, — այս ժողովուրդը կ՚ուզէ տեսնել ռամկավարներու կեդրոնական կամ շրջանային վարչութեան ամբողջ կերպարանքն ու դիմագիծը, առանց դիմակի եւ անճարակ ծեքծեքումներու։

Այս պարագան լուսաբանուելէ յետոյ, դիւրին է խօսիլ եւ նոյնիսկ համաձայնիլ կազմակերպութեան մասին։ Էականը սկզբունքն է, որու մասին ռամկավարները տակաւին չեն ճշդած իրենց դիրքը։ Կամ թերեւս չեն գտած իրենց անկախութիւնը։

Ինչ կը վերաբերի կազմակերպութեան ձեւերու մասին, բաց ենք եւ կը կրկնենք.—

Գործին յաջողութեան գլխաւոր երաշխիքն է չէզոքներու գործօն մասնակցութիւնը։

Աւելի պարզ խօսինք,— կազմակերպութեան նախաձեռնութիւնը պէտք է ստանձնեն չէզոքները իրենք, ճշդելով կուսակցութեանց եւ ուրիշ հանրային հաստատութեանց մասնակցութեան եղանակը։ Եթէ քաղաքական հոսանքներէն դուրս, չունինք հինգ-տասը մարդ, որ քաջութիւն ցուցնեն ստանձնելու այս գործը, կը նշանակէ թէ արժանի ենք այս վիճակին։

Բայց մենք այդքան յոռետես չենք, եւ չհաւատալով «մէկ մարդու» կամ «աշիրէթապետ»ի հրաշքին, կը հաւատանք բուռ մը սրտցաւ, պարկեշտ եւ գործունեայ անհատներու իրականութեան։

Մնաց որ, այդ մարդիկը ոչ անյաղթելի դժուարութեանց պիտի հանդիպին, ոչ ալ մինակ մնալու դատապարտուած են։ Այսպէս կամ այնպէս, բազմազան կազմակերպութիւններու ցանց մը ունինք այսօր, ամէնէն հեռաւոր եւ դժբախտ գաղութին մէջ անգամ։

Մենք ծրագիր չէ որ կը կազմենք։ Ստիպողականը՝ գործին նախաձեռնութիւնն է։

Նախընտրելի էր որ իւրաքանչիւր գաղութ ինքն իր մէջ կազմակերպուէր եւ անոնց նախաձեռնութեամբ կատարուէր այս գործը։ Բայց, վերջին տարիներու փորձը ցոյց տուաւ թէ շատ երկար կը տեւէ այս ձեւը, եւ աւելի գործնական է սկսիլ գլուխէն, նոյն իսկ Փարիզէն։ — Կազմել առժամեայ կեդր. վարչութիւն մը, պատրաստել ծրագիր եւ կանոնագիր, և՛ գործը յառաջ տանիլ համաձայն իւրաքանչիւր գաղութի տեղական պայմաններուն։

Փոխանցման շրջանի համար, այնքան ալ արժէք չունի սկզբունքի խնդիրը։ Մանաւանդ որ, վէրքը բոլորս կապած է իրդէն եւ նոր ձգձգումները կրնան աղիտաբեր դառնալ։

Այն ատեն, վա՜յ պատասխանատուներուն։ Եւ՛ դասալիքներուն և՛ խափանողներուն։

Տառապանքն ու համբերութիւնն ալ սահման ունին։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԶԱՒԵՇՏԸ

«Յուսաբեր» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (13 մայիս)։

— «Գաղութահայութեան ամէնէն ցաւոտ հարցը — ներգաղթի խնդիրն է։ Տարագիր բազմութիւնները, որոնք ցրուած են հեռաւոր Ապատանէն մինչեւ Պասրա, եւ Սուրիայէն մինչեւ Պալքաններն ու մինչեւ Ֆրանսա, իրենց փրկութեան յոյսը կապած են առաւելապէս ներգաղթին։ Կան դէպքեր, երբ պատրանքը խրախոյս կը ներշնչէ յուսալքուածին եւ ոյժ կը բերէ անոր։ Եթէ ասոնցմէ ըլլար ներգաղթ երազողներուն յոյսը, պիտի չգրէինք անոր դէմ։ Բայց որովհետեւ գիտենք, թէ ի՛նչ դառն յուսախաբութիւններ կապուած են այս սին յոյսերուն, ուստի կ՚ուզենք օր առաջ բուն իրականութիւնը իր մերկ վիճակին մէջ ներկայացնել մեր ժողովուրդին։ Հայաստանի խորհուրդներու վերջին համագումարին, «վարչապետ» Ս. Տէր Գաբրիէլեան իր ընդարձակ քաղաքական ճառին մէջ խօսած է, ի միջի այլոց, նաեւ ներգաղթի մասին.

«Հողերը պատրաստ լինելուց յետոյ՝ մենք ընդունելու ենք այն քաղաքականութեամբ, որ չվնասի Հայաստանում բնակւող գիւղացիների շահերին։ Այս է մեր պարզ եւ որոշակի խօսքը ներգաղթի մասին։ Մենք կ՚ընդունենք մեր տնտեսական հնարաւորութիւնների չափով, երբեք չելնելով մեզ համար անընդունելի գաղափարից, թէ խ. Հայաստանի կառավարութիւնը պարտաւոր է ընդունել արտասահմանի բոլոր հայերին։ Հնարաւորութեան չափով կ՚ընդունենք բանւորներին, աշխատաւորներին, բայց բուրժուաներին, դաշնակներին, որքան էլ նրանք մեծ տառով հայ կոչուեն, մենք չենք ընդունելու»։

Այս դասակարգումով, յաւիտենապէս դատապարտուած են արտասահմանի մէջ մնալու *բոլոր* դաշնակցականները, *բոլոր* «բուրժուաները» եւ *բոլոր* անոնք, որոնք վտարուած քանակէն դուրս կը մնան։

...Տարագիր հայութիւնը խորհրդային իշխանութեանց աչքին բազարգլխանի վիճակ մըն է, ամբողջութեամբ շաղախուած դաշնակցութեան շաղախով։ Այս զանգուածի ներգաղթին դէմ են և՛ւ համայնավար *Ռուսը*, և՛ւ քեմալական *Թուրքը*, և՛ւ պոլշեւիկ *Հայը*։ «Հողը» պատրուակ մըն է քաղաքական այս բարդ ու նենգ հաշիւները քօղարկելու համար։ Ի հարկէ, նաեւ ասկէ ետքը իւրաքանչիւր տարի ներգաղթողներու ողորմելի քանակ մը գաղութներէն պիտի ճամբուի դէպի պաթում, անոր բազմապատիկը Հայաստանէն դուրս հանելու եւ ներգաղթողն ալ ռուսական հըսկայ ովկիանոսին մէջ ցրուելու համար։ Այս խաղը անհրաժեշտ է խորհրդային իշխանութեանց, նախ՝ աղմուկը չինծու ներգաղթին շուրջ կենդանի պահելու, եւ ապա՝ այս պատրուակին տակ արտասահմանի մէջ բուն գործը, համայնավար քարոզչութիւնը առաջ տանելու համար»։

ԻԶՄԻՐԻ ՀԱՅՈՑ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ

Իզմիրէն *Աքշամ*ի հասած հեռագրի մը համաձայն, Ոսկեբու դրամատան պիտի փոխանցուին հայկական այն լքեալ կալուածները, որոնք մինչեւ 1 յուլիս 1928 վերջնականապէս սեփականութիւնը չեն դարձած թուրք գաղթականներուն։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Անգլիոյ ընտրութիւնները

Ընտրական պայքարը վերջ գտաւ երէկ եւ այսօր Անգլիացիները պիտի քուէարկեն։ Ընտրողներու ընդհանուր թիւն է 26 միլիոն, 12 միլիոն այր եւ 14 միլիոն կին, որոնց 5 միլիոնը նոր քուէարկողներ՝ 21-30 տարու։ Ուրեմն կիներու ձայնը այրերէն 2 միլիոն աւելի է։

Պիտի ընտրուին 615 երեսփոխաններ (արդէն 8ը ընտրուած են գործնապէս՝ հակառակորդ թեկնածու չգտնուելուն, կամ թեկնածուն 150 ոսկիի երաշխաւորագինը գտած չըլլալուն համար)։ Թեկնածուներու ընդհանուր թիւն է 1723, որոնց 586ը պահպանողական, 570ը աշխատաւորական եւ 513ը ազատական, միւսները համայնավար կամ անկախ։ Կին թեկնածուներու թիւն է 75, որոնց 40ը աշխատաւորական, 10ը պահպանողական եւ 25 ազատական։ Լուծեալ խորհրդարանին մէջ կային 10 կին երեսփոխաններ, որոնց 8ը դարձեալ թեկնածու կը ներկայանան։ Կը նախատեսուի աշխատաւորականներու եւ ազատականներու յաղթանակը պահպանողականներուն դէմ։

1924ի աշխատաւորական խորհրդարանին մէջ կային 258 պահպանողական, 193 աշխատաւորական եւ 158 ազատական, վերջին խորհրդարանին մէջ՝ 396 պահպանողական, 160 աշխատաւորական եւ 46 ազատական։

Սակարանի վերջին գուշակութիւններուն համաձայն, այսօրուան ընտրութեանց արդիւնքը պիտի ըլլայ հետեւեալը. — 265—269 պահպանողական, 246—250 աշխատաւորական, 98—102 ազատական։

Էնկիւրիի բանակցութիւնները ընդհատո՞ւած

«Միլլիէթ» ձեռնհաս շրջանակներէ կ՚իմանայ թէ կայուն վիճակ մը առած են թուրքեւֆրանսական բանակցութիւնները, հաստատուած ըլլալով որ հիմնական տարբերութիւններ կան երկու կողմի տեսակէտներուն միջեւ։ Ֆրանսական դեսպանը գրեթէ նայնութեամբ պահած է նախկին սահմանագիծը. միայն անձնապէս յօժարած է Թուրքիոյ թողուլ 3-4 գիւղեր։ Այս առաջարկն ալ բրած է անձնապէս։

Փարիզի դեսպան Ֆէթհի պէյ, որ Էնկիւրիի մէջ հետեւեցաւ բանակցութեանց, իր պաշտօնատեղին վերադառնալով, Ֆրանսայի պիտի պարզէ Թուրքիոյ վերջին տեսակէտը։

Յունաստան կը զօրացնէ նաւատորմը

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ երկուշաբթի իրիկուն վարչապետ Վէնիզէլոսի նախագահութեան տակ տեղի ունեցաւ հաւաքոյթ մը՝ մասնակցութեամբ նաւային ձեռնհաս իշխանութեանց։ Ներկայ էր նաեւ անգլիական նաւային մարմնի պետ հարիւրապետ Թէրլ։

Ժողովին մէջ քննուեցան հելլէն նաւատորմը զօրացնելու վերաբերեալ բոլոր կէտերը. զանազան կարծիքներ յայտնուեցան՝ հելլէն եզերքները լաւագոյն կերպով պաշտպանելու ընդունակ մարտանաւերու տեսակներուն մասին։

Հարիւրապետ Թէրլ խորհուրդ տուաւ ուժովցնել թեթեւ մարտանաւերը, սուզանաւերն ու ջրօդանաւերը։

Ո՛չ մէկ որոշում տրուեցաւ։

Աթէնքի այս նաւային հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ՝ պատասխանելու համար Թուրքիոյ նաւային նոր ծրագրին։ Եգէական ծովու մէջ նաւային գերակշռութեան կռիւն է որ կը սկսի։

Ինչպէս կը յիշուի, վերջերս թուրք կառավարութիւնը իտալական նաւային ընկերութեան մը ապսպրեց 1600 թոննոց երկու թորփիլահալածներ, 500 թոննոց երկու սուզանաւեր եւ քանի մը ազդանաւեր։

Միջագետքի ողողումները

Թայմզի թղթակիցը Պաղտատէն կը հեռագրէ մայիս 26 թուականով.—

Պաղտատ-Պասրա երկաթուղիին վրայ, Պաղտատէն 12 եւ 24 մղոն դէպի հարաւ, հեղեղներու բացած երկու մեծ ճեղքերէն ջուրը կը շարունակէ դեռ հոսիլ։ Դեռ մէկ ամիս, թերեւս վեց շաբաթ երկաթուղիները չպիտի կրնան բանիլ։ Արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուեցան՝ բոլոր ապրանքները Տիգրիսի շոգենաւերուն միջոցաւ փոխադրելու համար։

Տեղական թերթերը ցաւով կ՚արձանագրեն հեղեղներու պատճառած աւերները եւ կը պահանջեն որ միջոցներ ձեռք առնուին՝ ապագային արգիլելու համար նման պարբերական դժբախտութիւններ։

Մեծ հետաքրքրութիւն առաջ բերաւ Իրաքի վարչապետին ուղղուած բաց նամակ մը, ստորագրուած Պաղտատի ներկայացուցչին կողմէ անգլ. սեղանաւորական խմբակի մը, որուն գլուխը կը գտնուի ծովակալ լորտ Ուէսթըր Ուէմըս։ Նամակագիրը կը փաստէ որ, եթէ «բաց դուռ»ի քաղաքականութիւնը գործադրուէր Իրաքի քարիւղի դաշտերուն, դիւրաւ կարելի կ՚ըլլար ճարել 10 միլիոն անգլ. ոսկի, յատկացուելու համար հանրօգուտ շինութեանց, ինչպէս ընդարձակ ընդունարաններու շինութիւնը՝ մեղմելու համար հեղեղներու ճնշումը, գետեզերքի թումբերուն զօրացումը, եւ ուրիշ արդիական միջոցներ, հողագործները ազատելու համար այն կորուստներէն որոնց ենթարկուած են այսօր։ Իրաքի նաւթային հողերը, կ՚ըսէ, կը կազմեն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԵՒԱՆԻ ՆՈՐ ՎԱՐԻՉՆԵՐԸ

Վերջին թղթաբերով հասած խորհրդային թերթերը կը գրեն թէ Հայաստանի բոլշեւիկեան համաժողովը պաշտօնանկ ըրած է կեդրոնական կոմիտէի քարտուղար Հայկազ Կոստանեանը եւ իրեն յաջորդ նշանակած է Դաշտոյեանը։ Հայկազը ընտրուած է պարզ անդամ։ Կեդր. կոմիտէի նախագահ նորէն Կասեանը ընտրուած է։

Փոփոխութիւններ տեղի ունեցած են նաեւ դահլիճին մէջ։ Վարչապետը նորէն Սահակ Տէր Գաբրիէլեանը մնացած է։ Չեն փոխուած նոյնպէս կրթական (Մռաւեան) եւ երկրագործական (Երզնկեան) գործավարները։ Ի մէջ այլոց փոխուած է ներքին գործավարը եւ Չեկայի նախագահը։ Այս պաշտօններուն կոչուած է Մարգարեանը։

Երկու փոփոխութիւններն ալ արդիւնք են ներքին կուսակցական վէճերու։ Շնորհազուրկ եղածներուն մէկ մասը, ինչպէս Կարինեան, Թիֆլիս մեկնած են։

ՎՃԱՐԵՑԷ՛Ք ՅԵՏՆԵԱԼ ՏՈՒՐՔԵՐԸ

Յուլիս 1էն սկսեալ մէկ տասներորդի յաւելումով պիտի կրեն բոլոր այն տուրքերը որոնք անվճար կը մնան մինչեւ իրենց վերջին պայմանաժամը՝ յունիս 30։ Այդ տուրքերու թուղթերը հարկատուներուն ղրկուած են 1929 փետրուար 1էն առաջ։

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ԺՈՂՈՎ. ԵՐԳԵՐԸ

Պոլսոյ երաժշտանոցի ուսուցիչներէն Ճէմալ Ռէշիտ պէյ մօտերս Փարիզ պիտի գայ, մասնակցելու համար երաժիշտներու միջազգային համաժողովին, ուր մրցումներ ալ պիտի կատարուին։ Թուրք պատուիրակը նուագել պիտի տայ իր դաշնաւորած անատոլուական երգերը։

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Ուշաքի եւ շրջականներուն մէջ ամէն օր երկրաշարժի նոր ցնցումներ կը զգացուին, առանց վնասներ պատճառելու։

Պելկրատի երկրաշարժի դիտարանը առջի գիշեր արձանագրեց զօրաւոր ցնցում մը, որուն կեդրոնը 7000 քիլոմեդր հեռուն կը գտնուի։ Արձանագրութիւնը տեւեց 2 ժամ 12 վայրկեան։

ՆԱՒԹԱՀՈՐ ՄԸ ԿԱՅՐԻ

Մորէնիի շրջանին մէջ (Ռումանիա) Ռումանա-Ամերիքանա ընկերութեան մէկ նաւթահորին մէջ բարենորոգման աշխատութիւններ կատարուած պահուն, յանկարծ 1400 մեդր խորէն նաւթահոր մը կրակ առաւ։

Երեք հարիւր մեդր բարձրութեամբ բոցի շատրուան մը ժայթքեցաւ հորէն դուրս։ Հովին պատճառաւ բռնկեցան նաեւ մօտակայ տասը նաւթահորեր, որոնք կը պատկանին Աստրա-Ռոմանա ընկերութեան։

Ժամերով աշխատելէ վերջ միայն կարելի եղաւ հրդեհը մարել։ Կորուստները շուրջ տասը միլիոն լէյ կը հաշուուին։

ԳԵՐՄԱՆ օդանաւորդ Նայնհոֆէր Տասաուէն մինչեւ 12,739 մեդր բարձրացաւ օդին մէջ, կոտրելով բարձրութեան մրցանիշը, որ 1927 յուլիս 25էն ի վեր կը պատկանէր ամերիկացի Չէմփիընի, 11,753 մեդրով։

ՊԵՐԼԻՆԻ թատրոնները, սինեմաները, պարասրահները եւ զուարճութեան այլ հաստատութիւնները յունիս 30ին պիտի փակեն իրենց դռները՝ բողոքելու համար ծանր տուրքերուն դէմ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԻ ԱՆԳԼԻԱՆ

Ա.
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

Խորհրդարանական ընտրութիւններու այս օրերուն, կ'արժէ ընդհանուր ակնարկով մը ծանօթանալ այն օրէնքներուն որոնցմով կը կառավարուի աշխարհի ամէնէն վիթխարի պետութիւնը։

Արեւը մայր չի մտներ բրիտանական կայսրութեան մէջ, կ'ըսեն։ Դիտականօրէն անճիշդ այս բացատրութիւնը աւելի քան ճշմարիտ է եւ յատկանշական՝ փոխաբերական իմաստով։ Բրիտանացի ժողովուրդը արեւմուտք չէ ճանչցած իր հազար տարուան պատմութեան մէջ եւ ամէն արեւածագի հետ յաղթանակ եւ երջանկութիւն է ցաթեր այս հայրենիքին համար։ Ազգերու պատմութեան ամէնէն խոշոր հրաշալիքն է բրիտանական կայսրութեան այսօրուան կազմուածքը։ Նոյն իսկ հռոմէական կայսրութիւնը իր փառքի ու յաղթութեան օրերուն չէր հասած ո՛չ այս ընդարձակութեան, ո՛չ այս զօրութեան եւ ո՛չ ալ այս անսպառ հարստութեան։ Ծովերէն ու ովկիանոսներէն անդին, Նոր Զիլանտայէն մինչեւ Քանատա, հարաւային Ափրիկէէն մինչեւ Հնդկաստան բրիտանական դրօշն է որ կը ծածանի զօրեղ ու տիրական։ Աշխարհի հողամասերուն գրեթէ մէկ երրորդը (14 միլիոն քառակուսի մղոն) կը պատկանի Մեծն Բրիտանիոյ, իսկ ընդհանուր բնակչութեան քառորդը (460 միլիոն) հպատակ են «Ն. Վեհափառութեան»։

Անգլիա սեփականատէրն է աշխարհի ամէն տեսակ հարստութեանց մեծագոյն մասին եւ ինքն է որ կը ձեւաւորէ համաշխարհային քաղաքականութիւնը՝ համաձայն իր շահերուն ու քմահաճոյքին։ Տեսե՞ր էք միջազգային քաղաքական խնդիր մը, որուն մէջ վերջին խօսքը չարտասանէ Լոնտոնը։ Բրիտանական գաղթավայրերէն իւրաքանչիւրը մէկ-մէկ անկախ պետութիւն է տեսականօրէն, սակայն նոյն իսկ այդ վիճակին մէջ, սա՛ ափ մը ժողովուրդն է որ կը վարէ զանոնք եւ կ'ապահովէ անոնց գոյութիւնը։

Նիւթական այսքան զօրութիւն, բարոյական ու քաղաքական այսքան հմայք ունեցող երկիր մը ինչ տեսակ օրէնքներով է որ կը կառավարուի։ Ընդհանուր գիծերով պիտի տամ անգլիական Սահմանադրութեան յատկանիշները եւ գաղութներու վարչաձեւերը, կրճատելով կարգ մը մանրամասնութիւններ։

* * *

Մեծն Բրիտանիա չունի գրաւոր Սահմանադրական օրէնք մը եւ ամբողջ վարչաձեւը հիմնուած է աւանդութեանց եւ սովորութիւններու վրայ։ Յայտնի է որ Սահմանադրական օրէնքները կ'ըլլան երկու տեսակ Ա.—գրաւոր — այսինքն խորհրդարանի մը կամ համարժէք իրաւասութիւններով հիմնարկութեան մը կողմէ որոշ թուականի մը վաւերացուած, ինչպէս ֆրանսական, ամերիկեան կամ գերմանական Սահմանադրութիւնները. Բ.— անգիր— այսինքն ժողովուրդի մը պատմութեան ընթացքին աստիճանաբար զարգացած բարքերու եւ սովորութիւններու վրայ հաստատուած, ինչպէս է բրիտանականը։

Առաջին տեսակի Սահմանադրական օրէնքները ընդհանրապէս ենթակայ չեն փոփոխութեան. չափազանց բացառիկ պարագաներու տակ, նոյնքան բացառիկ միջոցներով կը կատարուի փոփոխութիւնը։ Իսկ երկրորդ կարգի Սահմանադրութիւնները կրնան կրել բարեփոխումներ ճիշդ այն ձեւով ինչպէս հասարակ օրէնք մը։ Հետեւաբար անգլիական Սահմանադրութիւնը կը կոչուի «դիւրաբեկ» (flexible), իսկ միւսները «հաստատուն» (rigid)։ Պարզ է որ այս հարցին մէջ անգամ Անգլիա ինքնատիպ է, թէեւ իր Սահմանադրութենէն ներշնչուած են կարգ մը եւրոպական պետութիւններ։

Սահմանադրական օրէնքին «դիւրաբեկութեան» այս հանգամանքը մեծ նշանակութիւն ունի վարչաձեւի տեսակէտէն, որովհետեւ ասիկա կը բացատրէ խորհրդարանին իրաւասութեանց չափը։ Բրիտանական Սահմանադրութեան ամէնէն գլխաւոր յատկանիշը՝ «Խորհրդարանին օրէնսդրական գերիշխանութիւն ունենալն է» կ'ըսէ կարեւոր հեղինակ մը։

Բրիտանական խորհրդարանը ամենազօր է. կրնայ քուէարկել կամ մերժել որեւէ օրէնք, կրնայ փոխել երկրին կրօնքը, գահընկէց ընել վեհապետը կամ ջնջել արքայական գերդաստանին յաջորդութեան իրաւունքը։ Մէկ խօսքով Անգլիոյ խորհրդարանը բոլորովին անկախ է եւ ինքնիշխան եւ չկայ ուրիշ վարչական ու քաղաքական հիմնարկութիւն մը որուն ենթարկուի իր հեղինակութիւնը։ Իրաւ է որ բոլոր օրէնքները կը քուէարկուին յանուն «Նորին ամենավսեմ վեհափառութեան եւ խորհրդարանին հրահանգով ու համաձայնութեամբ», սակայն ասիկա պարզապէս ձեւական մանրամասնութիւն մըն է։ Նոյնպէս, օրուան վարիչները «Նորին վեհափառութեան «Նախարարներն են», դատաւորները կ'ընտրուին անոր կողմէ եւ արդարութիւնը կը գործադրուի յանուն Արքային։ Այս արքայական իրաւասութիւնները երեւութական են միայն —, որովհետեւ օրուան վեհապետը անձնապէս ոչինչ կ'ընէ երկրին վարչութեան մէջ։ Սակայն ցոյց կուտան թէ ներկայ Սահմանադրական օրէնքը շարունակութիւնն է հին օրերու միապետական իշխանութեան, այն տարբերութեամբ որ դարեր առաջ ԻՐԱԿԱՆ նշանակութիւն ունեցող եւ թագաւորին պատկանող իրաւասութիւնները կորսնցուցած են իրենց այդ հանգամանքը։ Այնպէս որ, բրիտանական Սահմանադրութեան զարգացումը՝ պատմութիւնն է անգլիացի թագաւորներուն միապետական իրաւունքներուն աստիճանական սահմանափակման ու կրճատման։ Անգլիոյ մէջ թագաւորը չունի վարչական այն իրաւունքները որոնցմով օժտուած են, օրինակ, Միացեալ Նահանգներու կամ Ֆրանսայի նախագահները։ Թագաւորը Անգլիոյ մէջ խորհրդանշան մըն է պարզապէս։ Կ'իշխէ բայց չի կառավարեր (The king reigns but does not govern)։ Ան պատասխանատու չէ իր արարքներուն համար, որովհետեւ The king can do no wroug (Թագաւորը չի կրնար սխալ գործել։) Խորհրդարանական կառավարութիւն ունեցող ուրիշ երկիրներու նման, նախարարները որոնք կը գործեն «Թագաւորին կողմէ եւ անոր անունով», իրենք անձամբ պատասխանատու են Երեսփ. Ժողովին։

Կարեւոր է յիշել որ ներկայ Սահմանադրութիւնը ունի կարգ մը կենսական տրամադրութիւններ՝ օրէնսդիր, գործադիր եւ դատական իշխանութիւններու յարաբերութեանց մասին, որոնք կը բաժնուին երկու խումբի.— Առաջինին մէջ կը մտնեն բոլոր անոնք որ վերջնականապէս ձեւաւորուած են եւ, կարելի է ըսել, անփոփոխ են (օրինակ՝ դատաւորները կ'ընտրուին ցմահ, պայմանաւ որ անբասիր պաշտօնավարութիւն ունենան)։ Իսկ երկրորդ խումբին մաս կը կազմեն այն «convention»ները որոնց համար թէեւ չկայ մասնաւոր օրէնք մը, սակայն անվերապահօրէն կը յարգուին ըստ սովորութեան (օրինակ՝ դահլիճը պէտք է հրաժարի երբ անվստահութեան քուէ ստանայ խորհրդարանէն)։ Աւելի որոշ բացատրելու համար, ըսեմ որ առաջին խումբին պատկանող օրէնքներուն դէմ անսաստում մը կ'ենթադրէ դատական իշխանութեանց հետապնդում, իսկ երկրորդ տեսակի օրէնքներուն համար չկայ այդ տեսակ հաւանականութիւն։

Ուրեմն, ինչպէ՞ս կը յարգուին այս վերջինները եւ ինչ հիման վրայ կը պահեն իրենց հմայքն ու ուժը։

Այս կէտին մէջ երեւան կուգայ անգլիացի ժողովուրդին առաւելութիւնը։ Օրէնքին այս առաձգականութիւնը կրնար դուռ բանալ ահագին վէճերու ուրիշ երկիրներու մէջ, սակայն այստեղ պետականութեան գաղափարը այնքան զարգացած է, վարիչներու քաղաքական դաստիարակութիւնը այնքան հասուն է եւ ազգային շահերու հասկացողութիւնը այնպէս ուժեղ, որ ո՛չ մէկ վարիչ հիմնարկութիւն կամ անհատ թոյլ պիտի տար ինքզինքին դէմ երթալ օրէնքին տրամադրութիւններուն։

Ինչպէս յիշեցի, Թագաւորը վարչական իրաւունքներ չունի, աւելի ճիշդ՝ ունեցած իրաւունքները ձեւական են։ Համաձայն Սահմանադրութեան վեհապետը ԿՐՆԱՅ՝

1.— Գումարել, յետաձգել եւ լուծել խորհրդարանը,
2.— Խաղաղութիւն կնքել,
3.— Դաշնագիր ստորագրել,
4.— Պատերազմ հրատարակել,
5.— Զվաւերացնել խորհրդարանէն անցած օրինագիծ մը— չէ պատահած 1707 Թուականէն ի վեր:

Թագաւորը ՉԻ ԿՐՆԱՐ՝

1.— Կազմել, ջնջել եւ յետաձգել որ եւ է օրէնք,
2.— Տուրք հաստատել կամ ջնջել եղածը,
3.— Ըլլալ կաթոլիկ կամ ամուսնանալ կաթոլիկի մը հետ:

Այս ձեւական իրաւունքները կարելի չէ բաղդատել այն ընդարձակ լիազօրութեանց հետ որոնք տրուած են Ամերիկայի նախագահին։ Այնտեղ նախագահը թէ երկրին եւ պետութեան առաջին մարդն է եւ միանգամայն կառավարողը. թէ հանրապետութեան նախագահ է եւ թէ վարչապետ։ Ինք կ'ընտրէ իր նախարարները, որոնք պատասխանատու են իրեն եւ ոչ թէ խորհրդարանին (congress)։ Ինք կը նշանակէ նոյնպէս իր դեսպանները, կրնայ մերժել խորհրդարանէն քուէարկուած օրէնք մը եւ այս կէտին մէջ իր ունեցած ձեռնհասութիւնը շատ աւելի լայն է եւ դրական քան Անգլիոյ վեհապետինը, որ ինչպէս յիշեցի վերը, չէ գործադրուած երկու հարիւր տարիէ ի վեր։ Անգլիոյ մէջ վարչապետը միայն կը նշանակուի թագաւորին կողմէ։ Բայց նոյնիսկ այս հարցին մէջ՝ ինքնակամ չէ, որովհետեւ վարչապետութեան թեկնածուն՝ խորհրդարանին մէջ մեծամասնութիւն ունեցող կուսակցութեան ղեկավարն է միշտ։ Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահը ձայն ունի օրէնքներու կազմութեան մէջ եւ կը նախագահէ նախարարական խորհուրդին։

Կը տեսնուի ուրեմն որ առանց խորհրդարանին հեղինակութեան, Մեծն Բրիտանիոյ պետական մեքենան չի կրնար որեւէ աշխատանք կատարել։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՄԻԼԻՈՆՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ ՀՍԿՈՂՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ, Միւզէ կալիերայի մէջ, կը ցուցադրուին ոսկերչական արուեստի նուրբ աշխատանքներ, ինչպէս նաեւ թանկարժէք քարեր, որոնց ամբողջութիւնը կը գնահատուի 4—500 միլիոն։ Բացի բազմաթիւ ոստիկաններէ, հսկողութիւն կը կատարեն նաեւ գաղտնի ոստիկաններ, առաջքն առնելու համար հաւանական գողութիւններու։

ՍՈՒՐԻԱ՝ ՖՐԱՆՍ. ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ

(Շարունակութիւն երէկի թիւէն եւ վերջ)

Դամասկոսէն յետոյ այցելեցի Մարոնիներուն, որոնք կը բնակին Լիբանանի լեռներուն արեւմտեան հարուստ զառիթափներուն վրայ, ուր առատ ջուր կայ եւ որոնց գահավէժ կողերը մշակած են տքնաջանօրէն. ոտք առ ոտք, վերածելով արտերու, պարտէզներու եւ այգիներու եւ իրենց կարմիր տանիքով գիւղերը շինած են լեռներու կատարին վրայ։

Մարոնիները, խիստ, յամառ աշխատող եւ անախորժ ժողովուրդ մըն են, այնքան գէշ բնութիւն ունին, որ առածի կարգ անցած է «խոժոռ ու գէշ Մարոնիի մը պէս» խօսքը։ 54 տարիէ ի վեր անկախ պետութիւն մըն էին օսմանեան կայսրութեան մէջ։ Ֆրանսացիները նախապէս ծրագրած էին Սուրիան կառավարել իբրեւ գաղթավայր՝ անոր նահանգներուն դաշնակցութիւնով։ Աշխատեցան այդ դաշնակցութիւնը համախմբել Մարոնիներու շուրջ։ Ընդլայնեցին Լիբանանի սահմանները, մէջն առնելով բազմաթիւ Ցիւրզներ եւ իսլամներ, ու ֆրանսական վարչութեան կեդրոնատեղի Պէյրութը դարձուցին անոր մայրաքաղաքը։ Ասիկա ձախողեցաւ։ Ատոր վրայ ծրագրեցին կազմել միացեալ Սուրիա մը, Ֆրանսայի ղեկավարութեան տակ, մասամբ միացած Լիբանանի Հանրապետութեան հետ։ Մարոնիները, առաջնորդութեամբ իրենց ծերունի պատրիարք Մոնսէնյոր Էլիաս Հուայէքի, բացէ ի բաց յայտնեցին իրենց գայրոյթը։ Վէճի ուրիշ պատճառներ ալ կային, ու ես այն տպաւորութիւնը ստացայ թէ Ֆրանսացիները երբեք ուշադրութիւն չէին դարձներ թէ կրնան աւրուիլ Մարոնիներուն՝ իրենց վաղեմի բարեկամներուն եւ պաշտպանեալներուն հետ, միակ մասը երկրին որ չէր ապստամբած իրենց դէմ։

Երթալով դէպի հիւսիս յանկոյս այն կիրճին որ Տրիպոլիսէն դէպի Որոնտէս երկարող հովիտը կը կտրէ Լիբանանի մէջէն, հասայ Նուսայրիյէներու (կամ Անսարիէ) երկիրը։ Հոս վերջապէս քիչ մը գոհունակութիւն գտայ։ 1920ին Նուսայրիյէները ապստամբեցան եւ մէկ տարուան կռիւներէ վերջ պարտուեցան։ Սակայն անոնք պատերազմասէր չեն։ Անոնք հին ժողովուրդ են, որ այս բլուրներուն վրայ կ'ապրին պատմութեան արշալոյսէն ի վեր. Փիւնիկեցիները զանոնք գտան հոն՝ Քրիստոսէ շուրջ 2500 տարի առաջ, ու հաւանական է որ անոնք հոս էին նախ քան Սեմական արշաւանքին պայթումը հարաւէն՝ մօտ 1000 տարի աւելի կանուխ եւ որ վճռեց Սուրիոյ ճակատագիրը։ Անոնք պատմութիւն չունին։ Անոնք երբեք չփորձեցին հիմնել կայսրութիւն մը, կրօնք մը կամ փիլիսոփայութիւն մը։ Յարմարութիւն չունէին պատերազմի կամ աշխարհակալութեան համար, ու բացի իրենց դրացիներուն հետ պատահական կռիւէ մը, բացարձակապէս իրենք իրենց մէջ ապրած են։ Իրենց ուժը անոր մէջ է որ կը յարմարին բոլոր յարձակողներու պահանջներուն, կ'ընդունին բոլոր վեհապետները եւ կը պատշաճին վայրկեանի պայմաններուն։

Զուարթ եւ անհոգ, պարզ կատակները կը սիրեն եւ շատ կը խնդան։ Այրերը ծոյլ են, վայրի աչքերով, եւ իրենց մօտ սիրուն ակնարկները կը յիշեցնեն երիտասարդ աֆղան եւ ալպանացի լեռնականները։ Կիները ուժով են եւ գեղեցիկ, երկարահասակ, սլացիկ ու վայելուչ իրենց շարժումներուն մէջ. կը սիրեն փայլուն հագուստները՝ կարմիր եւ դեղին, ու իրենց գլուխներուն վրայ կը կրեն կլոր գդակներ, որոնք իրենց երկար խոպոպուած մազերով միջնադարեան երեւոյթ մը կուտան անոնց։ Քիչ կը խօսին, մեղմ ձայնով։ Ինծի շնորհեցին շեշտակի ակնարկներ, կէս ամօթխած, կէս հրապուրիչ, բոլորովին հաճելի։

Անոնց կեանքը շատ նախնական է. կ'ապրին սովահար ըլլալու սահմանէն աստիճան մը վեր, սակայն հիւրամեծար են ու ազնիւ։ Թէեւ միշտ զուարթ, բայց ունին անթափանցելի վերապահում մը, որովհետեւ իրենց ամբողջ ընկերային սիստեմը հիմնուած է իրենց հաւատքին վրայ, զոր խստօրէն կը պահեն ուրիշներէն։ Համոզուած եմ որ անոնք հեթանոսներ են եւ կը պաշտեն հին աստուածները, տարբեր անուններու եւ բանաձեւերու տակ, զիրենք չարէն պաշտպանելու համար։ 1922էն ի վեր Ֆրանսացիները առանձին ձգած են զանոնք, կառավարիչը կարող ու հաճելի մարդ մըն է, որ կը հասկնայ անոնց մտայնութիւնը եւ չի փորձեր եւրոպական քաղաքակրթութիւնը մտցնել անոնց մէջ։

Թողուցի Նուսայրիներու բլուրները իրենց զուարթ, ժպտուն ժողովուրդով, ու ձիերի ճամբով անգամ մը եւս գացի Որոնտէսի հովիտը, կոպիտ խօսուածքով եւ վրիժառու Արաբներու մէջտեղ։

Իտլիպի ճամբով անցայ Հալէպ։ Երկիրը տափաստանի կը նմանի, շատ քիչ անգամ ծառի մը կը հանդիպիս, բացի հոս հոն տեսնուած ձիթենիներու գորշ մըրգաստաններէ։

Հալէպ կը մեռնի։ Դարերով անիկա եղած է այն կէտը ուրկէ կ'անցնէին մեծ կարաւաններու ճամբաները, եւ Անատոլուի, Կովկասի, Կեդր. Ասիոյ, Պարսկաստանի եւ Արաբիոյ վաճառականները առեւտուր կ'ընէին՝ անոր փակ պազարներուն մէջ։ Հիմա սեղմօրէն փակուած է սահմանագլուխներով, ու Թուրքերը ամբողջ իրենց առեւտուրը կ'ընեն Մէրսինի միջոցով։

Հալէպի նաւահանգիստը՝ Իսքէնտէրուն, նոյնպէս կը տառապի։ Ամբողջ այս հիւսիսային շրջանը Թրքական է՝ արտաքինով եւ համակրութիւնով։ Վարչութիւնը, արծաթ դրամը, ոստիկանութիւնը Թրքական են, մնացած կազմալուծուած օսմանեան կայսրութենէն, ո՛չ թէ Նոր Հանրապետութենէն։ Կը թուի թէ Ֆրանսացիները կ'ընդունին ասիկա եւ այդ շրջանին հետ կը վարուին իբրեւ թումբ պետութիւն մը։ Ամէն կողմ զինուորներ կային եւ Ֆրանսացիները ջղայնացած էին։

Պէյրութի մէջ տեսած էի որ պաշտօնեաներն ու սպաները շարունակ զգոյշ էին, թէ ամէն շշուկ կը չափազանցուէր եւ գէշ կերպով կը մեկնուէր։ Հալէպի բոլոր ճամբաներուն վրայ պահակներ կային, որոնք ժողովուրդին հետ կը վարուէին շատ կոպիտ կերպով, իբրեւ թէ թշնամի երկրի մը մէջ կը գտնուէին։ Ֆրանսացիները ապահով չեն իրենք իրենց համար։

Երբ Ֆրանսացիները ստանձնեցին Սուրիոյ վարչութիւնը, խնդիրներն ու դժուարութիւնները չէին հասկցած։ Ինը տարուան գրաւումէ մը վերջ, կառավարական հաստատուն ձեւ մը չեն հիմնած կամ երկիրը բարգաւաճեցուցած։ Ասոր պատճառը մասամբ պարագաներն են, մասամբ ալ իրենց սխալները։ Շարունակական քաղաքականութիւն չեն վարած։ Փոխանակ զարկ տալու նիւթական բարգաւաճման, Ֆրանսացիները ստիպուեր են երկիրը բեռնաւորել պաշտօնեաներով եւ զինուորներով, գրաքննութիւն հաստատել, բնակիչները գնդակահարել եւ գիւղերը այրել։ Առեւտուրն ու վաճառականներ ինկած են. խանութպանները սնանկացած, արտերը անմշակ մնացած, ու զբօսաշրջիկները կը վախնան հոն երթալ։ Սուրիացիները կորսնցուցած են եւ բան չեն շահած հոգատարութենէն։ Ասկէ զատ իրենց ատելութիւնը աւելցած է Ֆրանսացիներուն դէմ, որովհետեւ պաշտօնեաներն ու սպաները լաւագոյն տիպարները չեն եղած. հոն տարուած են սեւ զինուորներ, ու իրենց սենեկալցի ու աննամցի զօրքով շուտով զայրացած են Սուրիացիները։

Բայց տեղատուութիւնը սկսած է։ Ֆրանսացիները ամրացուցած են իրենց դիրքը եւ սորված իրենց դասը։ Մարզպան Պ. Հանրի Փոնսօ ն եւ է կուսակցութեան հովանաւորեալը չէ. երկարատեւ պաշտօնավարութեան խոստում եւ հրահանգ ստացած է՝ հաստատուն համար վարչաձեւ մը, գործակցութեամբ Սուրիացիներուն, որոնք կը յարգեն զինքը եւ կը վստահին իրեն։ Ֆրանսա, շնորհիւ իր տնտեսական եւ ելմտական բարգաւաճումին, Սուրիոյ օգնելու վիճակի է։ Սուրիացիները հասկցած են թէ իրենք պէտք ունին արտաքին աջակցութեան եւ թէ միայն Ֆրանսա ի վիճակի է զայն տալու։ Քիչ մը դիւանագիտութեամբ եւ ճարպիկ վարուելակերպով, կարելի է ստեղծել կացութիւն մը, որուն մէջ Ֆրանսա պիտի ըլլայ սիրուած առաջնորդ մը եւ վերահսկիչ մը, ու Սուրիան պիտի դառնայ միացեալ պետութիւն մը, որ իրաւունք եւ կարողութիւն պիտի ունենայ իր բախտը ձեռքն առնելու եւ վճռելու իր ճակատագիրը։

ՀԱՐՈԼՏ ԱՐՄՍԹՐՈՆԿ
«Թայմզ»

ԳԵՐՄԱՆ ՍՈՑ. ԴԵՄՈԿՐԱՏՆԵՐԸ

Մակտէնպուրկի մէջ, այս միջոցիս տեղի կ'ունենայ գերման Սոց. Դեմոկրատ կուսակցութեան տարեկան համաժողովը։ Կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար Լուտվիկ կարդացած է տեղեկագիր մը կուսակցութեան ընդհանուր վիճակին մասին, որմէ կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները:

1929 յունուար 1ին կուսակցութեան մէջ արձանագրուած անդամներու թիւն էր 937,000, որոնց 198000ը կիներ: Անցեալ տարուան վրայ, այս թիւը կը ներկայացնէ 28000ի յաւելում մը։ 1928ին կուսակցութեան ընդհանուր հասոյթը եղած է 10,350000 մարքի գումար մը, որուն 6,850,000ը անդամավճարներէ։ Նոյն տարին, կուսակցութիւնը ծախսած է 2,560,000 մարք ընտրութիւններու համար։ 4400 հանրային հաւաքոյթներ եւ 6000 մասնակի ժողովներ կազմակերպուած են:

Կուսակցութիւնը՝ խորհրդարանին մէջ ունի 153 երեսփոխաններ, եւ Բրուսիական պետական խորհուրդին մէջ՝ 24 անդամներ, նաեւ գերմանիոյ զանազան պետութիւններուն դիետներուն մէջ՝ 259 երեսփոխաններ: 889 քաղաքներու եւ 879 գիւղերու կառավարիչները անդամ են ընկերվարական կուսակցութեան:

ՄԻՋԱԴԷՊԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Հետեւեալ պատմութիւնը կ'արտատպենք Ջափահաս երկ-...ն Որբերու Միութեան օրկա-նէն, «Երկունք»ի Բ. Թիւէն (28 էջ), իբրեւ նոր լուսաբանու-թիւն Ապրիլ 23ի ծանօթ միջա-դէպին, որուն պատմութիւնը ...ղաթիւրելու համար իրարու ... մրցումի ելան բոլոր հակա-դաշնակցական թերթերը, մա-նաւանդ ռամկավարները։

ԽՄԲ.

Ջ. Ե. Ո. Միութեան ծրագիր-կանոնագիրը մասնաւոր յօդ-ուած մը ունի, ուր կ'ըսուի թէ ...րին կը սկսի Ապրիլ ամսուն։ ...կը նշանակէ թէ հայ որբը, այդ ամսուան տառապանքէն ծնած, ...պէտք է յաւերժացնել զայն՝ իր ...ին յիշատակի եւ սուգի ամիս։ ...վանդի այդ ամսուն մեկնեցան ...ծնողքները եւ ա՛լ չվերա-դարձան. վասնզի այդ ամսուն սկսաւ մեր որբութիւնը։ Չկայ կազմակերպութիւն մը, որ իրա-ւունք ունենայ շահագործելու մեր սուգը։ Այդ սգատօնին նա-խաձեռնութիւնը կը պատկանի մեզի, որովհետեւ մեզմէ աւելի ...ծնել ունեցող չկայ։ Կամ կը միանան մեզի, կը նստին մեր ...ղքին՝ սգալու համար մեր ծնողքներուն վրայ, կամ կը քաշուին հրապարակէ։ Մինչեւ այժմ Ֆրանսայի մէջ Ուս. Մի-ութիւնն էր, որ նախաձեռնարկ կ'ըլլար կատարելու այս սգա-տօնը։ Երբ որբերը կազմակեր-պուեցան, ստանձնեցին իրենց ի-րաւունքն ու պարտականու-թիւնը։ Եւ Ջ. Ե. Ո. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը, այս տարի, հրահանգ ղրկեց ամէն կողմ, ուր որբական կորիզ մը կար, նա-խաձեռնել սգատօնին կազմա-կերպութիւնը, իր կողքին հրա-ւիրելով բոլոր հայ կուսակցու-թիւնները եւ Միութիւնները։

Այժմ, պատմենք թէ ի՞նչպէս կատարուեցաւ այդ սգատօնը Փարիզի մէջ։

Ջ. Ե. Ո. Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղին հրաւէրին պա-տասխանած էին մօտ 20 կազ-մակերպութիւններ։ Ռամկավար-Ազատական եւ Հնչակեան կու-սակցութիւնները լռութիւն կը պահէին։ Հրաւիրուած կազմա-կերպութիւնները, սգատօնի յանձնախումբը ընտրելով, սկսան գործի։ Այդ յանձնա-խումբը դիմեց Ջ. Ե. Ո. Միու-թեան Կեդրոնին, տեղեկացնե-լով երկու կուսակցութիւններու ձեռնպահութիւնը։ Յանկարծ այդ օրերուն յայտարարուեցաւ թէ անոնք ալ առանձին կ'ուզեն տօնել։ Անշուշտ Ջ. Ե. Ո. Միու-թիւնը թոյլ չէր կրնար տալ, որ իր իրաւունքը շահագործեն ուրիշներ։ Եւ յետոյ ծիծաղելի պիտի ըլլար, եթէ ամէն կու-սակցութիւն, ամէն քէն ընող առանձին ելլէր, սգատօն կազ-մակերպէր։ Եւ Ջ. Ե. Ո. Միու-թեան Կեդր. Վարչութիւնը դի-մեց յիշեալ անջատուած կու-սակցութիւններուն, սրտառուչ հրաւէրով մը խնդրելով որ միա-նան Որբերուն, գան նստիլ որ-բերուն կողքին, ուրախութիւն պատճառելու համար մեզի, որ յաջողեցանք, մենք իրենց զա-ւակները, միացնել բաժնուած հայերը։

Ի՞նչ կ'անուանէք այն սիրտը, որ չի զգար այս հրաւէրին քաղ-ցրութիւնը եւ տխրութիւնը։ Արդ, լսեցէ՛ք։ Յիշեալ կուսակցու-թիւնները չպատասխանեցին, թերեւս նամակի մը պատասխա-նելու քաղաքավարական պար-տականութիւնն իսկ սորված չէին դեռ։ Այդ օրերուն Միու-թեանս անդամ եւ ոչ-անդամ որբերուն մէջ սկսեր էր զայ-րոյթ մը այդ կուսակցութիւննե-րուն անջատողական ձեռնարկին դէմ։ Նախ նեղացանք։ Բայց յետոյ մենք անհրաժեշտ նկա-տեցինք որոշել մեր դիրքը։ Թռուցիկով ցաւ յայտնել ժողո-վուրդին, յայտնելով որ երկու կուսակցութիւններ անջատ շար-ժած են եւ հրաւիրել որ ոչ ոք երթայ այդ սգատօնին։ Նոյն օ-րերուն երեւցաւ ոչ-անդամ որ-բերու բուռն թռուցիկը։ Այս բուռն զայրոյթին վրայ, վերջին օրերուն, Ռամկավար Ակումբը կը խնդրէր մեզմէ միանա՛լ ի-րենց։ Տխմարութեան միւս ե-րեսն էր այդ։

Այս պարոններուն սգատօնէն երեք օր առաջ, Ջ. Ե. Ո. Միու-թեան Փարիզի Մասնաճիւղին ընդհ. ժողովին մէջ հարց տրը-ուեցաւ Ռամկավար-Հնչակեան խմբակին սգատօնին մասին։ Կեդրոնի ներկայացուցիչը պա-տասխանեց թէ Ջ. Ե. Ո. Միու-թիւնը չի ճանչնար այդպիսի սգատօն, թէ հրաւիրած է ժո-ղովուրդն ու իր անդամները չերթալ այդ երեկոյթին։ Որ-բերը փափաք յայտնեցին խա-ղաղ ցոյց մը կատարել,— եր-թալով այդ երեկոյթին, եւ հան-դէսը սկսած պահուն մեկնիլ սրահէն, առանց նոյնիսկ աթոռի ձայն հանելու։ Ռամկավարները տղայ մը ղրկած էին այդ ժողո-վին, լրտեսելու համար։ Այդ տղեկը սխալ տեղեկութիւն տա-րեր էր յիշեալ պարոններուն՝ սգատօնի կազմակերպիչներուն, որոնք դրան տակ սաստիկ քըն-նութենէ մը, անունները եւ հաս-ցէները գրելէ յետոյ միայն ըն-դունեցին մեր ընկերները։

Հանդէսը սկսելէ առաջ, Յ. Պուռնազեան, անկախ Ջ. Ե. Ո. Միութենէն, բացատրութիւն մը ուզելու համար, խօսք կը խնդրէ Պ. Ա. Չօպանեանէն, որ կը նա-խագահէր։ Կը մերժուի։ Որբերը միաբերան կը պատասխանեն «Մեր Հայրենիք» երգով։ Եւ կային ոսկորներէ զուրկ մար-դիկ, որ ոտքի չէին ելած որբե-րու սիրտէն պոռթկացող երգի, ազգային երգի մը ունկնդրու-թեան ատեն։ Նոյն ընկերը, միշտ իր ցաւը յայտնելու համար, հա-զիւ թէ բերանը կը բանայ, Հըն-չակեան թերթին «քաջարի» վաճառորդը, կը սպառնայ մեր ընկերոջ։ Բաջն Վ.-արազդատ Թիւրապեան եւս կը միանայ Ռամկավարներուն, ցոյց տալու համար թէ, իրենք երբեմնի յե-ղափոխական կուսակցութեան անդամներ, գիտեն լռեցնել։ Ռամկավարներուն առջեւ քաջ երեւալու այս փութկոտութեան մէջ, Հնչակեանները առիթ կու-տան զայրոյթին այն որբերուն, որոնք Միութեանս անդամ չըլ-լալով չէին կրնար հպատակիլ Միութեանս որոշումներուն։ Կը սկսի կռիւ մը։ Հնչակեան թերթը կ'ըսէ թէ քառորդ ժամու ճակա-տամարտ մըն էր։ Բաջն Վա-րազդատ կը վիրաւորուի ձեռքէն, կը կոտրի գաւազանը, որուն կոթը կը փնտռէ պահ մը ա-դին անդին։ Որբ տղայ մը, որ ագարակներէն փախած ըլլալով, քանի մը տարի առաջ Պ. Ա. Չօ-պանեանի կողմէ դառն դաս մը առած էր, ոխ կապած՝ կը յար-ձակի Պ. Ա. Չօպանեանի վրայ։ Կը զգետնէ զայն։ Ջ. Ե. Ո. Միու-թեան երկու անդամներ կ'ազա-տեն Պ. Չօպանեանը։ Այդ ազա-տող անդամներէն մէկն է ընկեր Բարիկ Տէրտէրեան, որ նոյնիսկ կը սրբէ Պ. Ա. Չօպանեանի ե-րեսը։ Յարձակող որբը, որ ան-դամ չէ Միութեանս, դրան տակ դարձեալ կը բռնէ Պ. Ա. Չօպան-եանի ձեռքէն եւ կ'ըսէ.

— Ես էի յարձակողը, ուրի-շին մեղքը չառնես։ Վրէժս էր, որ լուծեցի։

Եւ կը պատմէ թէ ի՛նչպէս անիրաւութիւն ըրած էր Պ. Ա. Չօպանեան։ Բայց Պ. Չօպանեան կ'ուրանայ։

Սրահը կը պարպուի։ Ժամ մը յետոյ քանի մը մարդիկ կը հաւաքուին, երկու հոգի 5ական վայրկեան կը խօսին, բանաձեւ մըն ալ կը քուէարկեն Ջ. Ե. Ո. Միութեան դէմ եւ կը մեկնին։ Արդ, այդ բանաձեւը եւ իրենց յօդուածները առաջին օրերուն ուղղուած էին որբերուն դէմ։ Շաբաթ մը յետոյ յարձակումը փոխադրեցին ուղղակի Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ։ Այլեւս որբերուն մասին խօսք չկար։ Կը տեսնուի թէ մեր մարդոց գործը կուսակցական հակամարտու-թիւն մըն էր, Դաշնակցութեան դէմ կռիւ մը, զոր կ'ուզէին կա-տարել որբերու կռնակին վրայ։ Բայց այս առթիւ ըսենք որ եր-բեք չպիտի մոռնանք այն աղ-տոտ խօսքերը, զորս ուղղեցին որբերուն։ Փողոցէն անուն մը եւ մականուն մը ճարողը կը վա-զէր թերթին, խայտառակ բա-ներ ըսելու համար որբերուն։ Ըսին թէ «խուժան» են որբերը, «ծիծաղելի» անուն է որբը, թէ իրենք կերակրած են (!) որբերը թէ տխմարութիւն է «որբ» ա-նունը կրելը։

Այս ամէնուն պատասխանը պիտի տանք անշուշտ։ Բայց այժմ յայտարարենք միայն, որ այս է ճշմարիտ պատմութիւնը։ Արտասահմանի թերթերը, որ գրաղեցան այս «օրուան դէպ-քով», թող ա՛լ գրեն, գրելէ յետոյ Ռամկավարներուն սուտ պատմութիւնը։ Եւ աւելցնեն, որ հայ որբերը արմանք զարմանքի մէջ մնացին տեսնելով այսքան... աղբ հայ ժողովուրդին ծոցին մէջ։ Մե՛նք թերթերու մէջ պա-տասխան իսկ չտուինք։ Սակայն գաւառէն ղրկուած բողոքներու վրայ, ստիպուեցանք Միու-թեանս անդամները հրաւիրել, որ ամէն կապ խզեն Փարիզի Ապագայ եւ Նոր Երկիր թեր-թերուն հետ, որովհետեւ ամէն սրիկայութիւն գրեցին ու խօ-սեցան որբերուն դէմ։ Կեդր. Վարչութիւնը հրահանգ տուաւ մոռնալ այդ թերթերուն գոյու-թիւնը։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Անցեալ ուրբաթ գիշեր տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի Երաժշտա-գէտներու Ընկերութեան (Société Française de Musicologie) պարբերական երեկոյթը Salle Gaveauի մէջ։ Երեկոյթը՝ նուիր-ուած էր հայկական երաժշտու-թեան։ Ֆրանսական սոյն ընկե-րակցութիւնը նպատակ ունի սարքելու ուսումնասիրական ե-րեկոյթներ թէ միջազգային եւ թէ Folkloreեան երաժշտական ճիւղերու։

Հրաւիրուած էր Օր. Մ. Բա-բայեան, իր աշակերտներով, մասնակցելու եւ ի վեր հանելու մեր ազգային երաժշտութեան հմայքը։

Հայկական երաժշտութեան մասին ամփոփ եւ գեղեցիկ դա-սախօսութիւն մը ըրաւ արեւե-լագէտ եւ Հայերու բարեկամ Պ. Amédée Gastoué, ուսուցիչ Schola Cantorumի։ Հայոց պատմու-թեան վրայ հակիրճ ակնարկ մը նետելով, ըսաւ թէ Հայոց պատ-մութիւնը շատ ճոխ է եւ հատոր-ներ կը գրաւէ։ Ինչպէս Ֆրանսա Արեւմուտքի, այնպէս ալ Հա-յաստան Արեւելքի քաղաքա-կրթութեան անդրանիկ դուստրն է։ Ըսելէ յետոյ թէ Հայերը հին դարերէ ի վեր միշտ մշակած են գեղարուեստի բոլոր ճիւղերը, յիշեց Խաչատուր վրդ. Տարօնե-ցիի շարականները, ծանրացաւ դպիրներու, երաժշտագէտներու եւ ի վերջոյ Կոմիտաս վարդա-պետին ձեռնարկած գործին շուրջ, թուեց անոր պրպտում-ները Պարսկաստանէն մինչեւ Վենետիկ ու Վիեննա։ Օրինակ-ներով բացատրեց հայկական կամ արեւելեան կոչուած ձայ-նաշարերը եւ անոնց յատկա-նշական բնոյթը։

Երաժշտական բաժնին մէջ, Օր. Մ. Բաբայեան երգեց գեղ-ջուկ երգեր, ինչպէս եւ քանի մը շարականներ։ Հոս պարտք կը համարենք դիտել տալ թէ այս կտորներէն մէկ քանիներ բոլո-րովին իրենց ինքնուրոյն գեղե-ցիկ վիճակին մէջ կը գտնուին արդէն եւ որոնց վրայ վարդա-պետը ո եւ է յղկում կամ դաշ-նաւորում չէ կատարած, ինչպէս որ նշանակուած էր յայտագրին սկիզբը։

Օտարներու կողմէ մասնաւո-րապէս գնահատութեան արժա-նացան Երկինքն ամպել է, Ան-տունի, եւլն.։ Երգչախումբը, ղե-կավարութեամբ Պ. Algaziի երգեց Ջիգ դու քաշի, իմ ջինարի եարը, եւլն.։ Իսկ Օր. Ի. Պիլպիլեանի Պ. Տէվճեանի հետ երգած Հա-բըբանը կրկնութեան արժանա-ցաւ։ Մեծ տպաւորութիւն գոր-ծեց նաեւ Տէր Ողորմեան, զմայ-լելի արտայայտութեամբ եր-գուած Թէնոր Եդուարդ Փափազ-եանի կողմէ։ Նուագուեցաւ նաեւ Ն. Տիգրանեանի Տրէնկի պարը, երեք ջութակ եւ դաշնակով։ Շատ ինքնուրոյն կտոր մը։

Օր. Ջառափեան նուագեց Կո-միտաս վարդապետի դաշնակի համար պատրաստած հինգ գեղ-ջուկ պարերը։ Այս կտորներուն վաւերականութիւնը իբր հայկա-կան երաժշտութիւն՝ պէտք է խիստ վերապահօրէն ընդունիլ։

Ներկաները շնորհակալութիւն յայտնեցին դասախօս Պ. Gastouéի եւ Օր. Բաբայեանի։

Ուշագրաւ էր տեսնել որ հայ երաժշտութիւնը պանծացնող սոյն երեկոյթին մասնակցեցաւ իր ջութակով Թուրք մը Բաղըպ պէյ, իր ուսուցչին Պ. Borrelի պնդումին վրայ։

Յիշեալը առանձին գրքոյկ մը հրատարակած էր, որուն մէջ կը պնդէր թէ հայ ինքնուրոյն երա-ժշտութիւն գոյութիւն չունի Փոքր Ասիոյ մէջ՝ այս առթիւ բաւական ալ վիճաբանութիւն-ներ տեղի ունեցած էին իրեն հետ։ Պարագայի բերմամբ իր անհատական մասնակցութիւնը սոյն հանդէսին՝ առիթ տուաւ ի-րեն մօտէն ծանօթանալու մեր արուեստին, ինչպէս եւ ստանալու արժանի պատասխանը իր պաշտպանած տեսակէտին։

Բաղըպ պէյ կ'ըսէ թէ իր տե-սութիւնները պարզած ատեն ըստ բաւականին ծանօթ չէր մեր երգերուն, եւ կը խոստանայ յառաջիկային սրբագրել իր սխալը։

Ա. Մ. Պարթեւեան

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի օր Մուրատ-Ռափա-յէլեանի եւ Մխիթարեան վար-ժարաններու նախկին աշակերտ-ները ընդհանուր ժողով մը ու-նեցան Սէվրի Սամուէլ-Մու-րատեան վարժարանին մէջ։ Ներկայ էին մօտ երեսուն նախ-կին սաներ։ Ժողովին կը նախա-գահէր Պ. Գ. Սինապեան, որ բացատրեց սոյն ժողովին նպա-տակը եւ շեշտեց Մուրատ-Ռա-փայէլեան սանուց միութիւնը վերակազմելու անհրաժեշտու-թիւնը։ Քարտուղար Պ. Ա. Ին-ճիճեան մանրամասն զեկոյց տուաւ Միութեան անցեալ կեան-քին եւ գործունէութեան մասին։ Յետոյ նոյն նիւթին շուրջ հետ-զհետէ խօսեցան Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի մե-ծաւոր Հ. Գաբրիէլ վրդ. Նահա-պետեան, տեսուչ Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան, որոնք շնորհաւո-րելով այս ձեռնարկը՝ յաջողու-թեան մաղթանքներ ըրին։

Օրակարգի հարցերը կար-գադրելէ վերջ, ընտրուեցաւ առ-ժամեայ մարմին մը, որուն պաշտօն տրուեցաւ շուտով պատրաստել վերջնական ծրա-գիր-կանոնագիր մը եւ ներկայա-ցնել յառաջիկայ ընդհ. ժողովին որ պիտի գումարուի յունիսի ընթացքին։

Ս. Մուրատեանի սաները եր-գեցին վարժարանի քայլերգը և ուրիշ ազգային երգեր։

*** Փարիզի երեսփոխան եւ Հայերու բարեկամ Պ. Սուլիէ շա-բաթ օր այցելեց Սէվրի Սա-մուէլ-Մուրատեան վարժարանը։

ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ Միութեան Կարմիր Խաչի մասնաճիւղը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ Օր. Զարուհի Գալֆաեան շաբաթը երկու անգամ (Դշ. եւ Ուր.) Հայ եկեղեցւոյ բուժարանին մէջ անձնուիրաբար կ'օժանդակէ Կ. Խաչի բժիշկներուն՝ ինչպէս Կ. Խաչի ուրիշ անդամուհիներ եւ ո՛չ թէ իբրեւ հիւանդապահուհի, ինչպէս գրուած էր սխալմամբ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շ. ՇԱՀՆՈՒՐ

— 9 —

Մատամ Ժանն ձգեց որ մարմինը իյնայ ...կնաթոռի մը մէջ, թեւերը կախ, դիծերը ան-շարժ։ Փիէռ մօտեցաւ դուռին, թեւերը կախ, դիծերը անշարժ, մօտեցաւ դուռին, ձեռքը եր-կարեց... բայց մէկէն ետ քաշեց զայն։ Սար-սափելի խնդուք մը պայթած էր ետեւէն, ար-...կարգ խնդուք մը, քրքիջ մը որ կարծես ...պակինները կը դողացնէ։

— Կ'արգիլեմ, կ'արգիլեմ ձեզ ծաղրելէ. ես ...զի սիրային յայտարարութիւն մը չըրի, ես ...մէ բան մը չպահանջեցի, դո՛ւք էք որ պըն-...եցիք որ ըսեմ և հիմա խնդա՛լ և հիմա ծաղ-...լ...

Երբոր ժպիտի վերջին մնացորդն ալ կոր-...ուեցաւ շրթներէն, ոտքի ելաւ, լրջացաւ ու ...ցան դէմ դէմի, աչք աչքի. լռեցին։ Լռութեան ... պահուն որ կ'երկարէր, մէկէն որոշակի ...եցաւ ապակիի ձայն մը։ Երկուքն ալ գլուխ-... այն կողմ դարձուցին։ Այն անկիւնը, այն ...կ անկիւնը ուրկէ փողոցը կ'երեւէր, որ չէր ...կուած ցուցափեղկերու վարագոյրով, աղ-... մըն էր եկեր, պզտիկ, նուրբ աղջիկ մը որ ...թը փակցուցած ապակիին, մատով կը թըմ-...հարէր։ Փիէռ սատուածով մը խլեց պատկերա-... մը վրայէն մեծ խաւաքարտ մը որուն ... դառամածկլօնաւոր մը կար ու հաստատեց ...ակիին առջեւ, աղջկան դէմքը խորշոմներով ...ծկելով։

— Փիէռ, Փիէռ, անզգա՛մ ես, տղայ ես դուն... ...ն կը սիրէ կոր քեզ. ինչո՞ւ զայն ձգել ...այդպիսի անկարելի ցանկութիւններ ունե-...։ Բայց դուն չե՞ս գիտեր որ... բայց դուն ...գիտեր որ ես ազատ չեմ... չէ՛, չէ՛ հոս ...ր, քովս, կ'ուզեմ որ քովս նստիս... ա՛, որ-

— 10 —

քան պիտի խնդայի եթէ այսքան լրջութեամբ չըսէիր... Allons, առանց արտայայտութիւն մի տուներ, գիտեմ որ գիտմամբ ըսիր, հէ՞, ճիշդ չէ՞... ըսէ՛ մոռնա՞մ... մոռնա՞մ...

Այս անգամ աղմկողը հեռաձայնն էր։ Կրկին ու կրկին ճչաց։ Վերջապէս Ժանն ոտքի ելաւ, անցաւ դրամարկղին ետև, ձեռքը գործիքին վրայ մնաց պահ մը անշարժ, գլուխը դանդաղօ-րէն ետև դարձուց՝ կարծես թէ բան մը ըսելու նպատակով... մէկէն գործիքը վերցուց։ Ու ձայ-նին իր էն զուարթ շեշտը տալով պատասխա-նեց.— Այո՛... այո՛... ինչո՞ւ չէ... իրա՞ւ, ի՞նչ-պէս անցաւ, պատմէ նայիմ, շատ հետաքրքիր եմ իմանալ... առանձի՞ն էիր անպիտան... ես ալ կը փափաքէի այս գիշեր «Կապոյտ կովին» եր-թալ, այս աղէկ յարմարեցաւ... եկուր ինծի առ, հոս կը սպասեմ քեզի... անպայման...

Երբոր ետին դարձաւ, մարդ չկար. փողոցին դուռը բաց էր. դրան մէջ եկեր էր անշարժա-նալ ծիծաղելիօրէն պզտիկ շնիկ մը որ ետին կը նայէր իր երկու աչքերով, աններելի համարձա-կութեամբ մը։

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

I

Մաքսատան մէկ դրան առջեւ կեցող պա-հակը իր զէնքովը բարեւեց, պղնձէ գործիքէ մը նօթեր պայթեցան ու բեռնակիրները դադ-րեցան իրենց կողմներով վազվռտելէ։ Զօրքերը լռեցին. այդ կապոյտ տղաքը չուզեցին այլեւս աղմկել, վերէն վար իրենց մնացող ընկերնե-

— 11 —

րուն անուններ պոռալով, կարծես իյարդանս անոնց որոնք կը մեկնէին վիշտով, կը բաժ-նուէին մե՛ծ, անսահման վիշտով։ Քարափին վրայ մնացողները սկսան հետզհետէ աւելի ու աւելի պզտիկնալ, խօսքերը կարճցան, շնչքե-րու թիւը աւելցաւ ու նաւը սուլեց։ Թաւ, խո-րունկ, դողացող սոյլ մը. շոգին անձրեւի պէս ինկաւ բազմութեան վրայ, շուն մը փախաւ ու արեւը ջուրի այդ կայլակներուն մէջ ծիրանի մը գծեց։ Մինչեւ վերջին վայրկեանը շատերու պէս մնացին հոն, այդ երկու տարեցները, այր մը, կին մը, իրենց կիրակնօրեայ մաքուր հա-գուստներուն մէջ, աչքերնին խոշոր խոշոր բա-ցած։ Անոնք բնաւ թաշկինակ չկրցան շարժել։ Մեծ հայր մը կուրծքին սեղմած՝ քարացեր էր նաւուն եզերքը ու իր բացուած աչքերը կը թրջէին կարծես հովէն, կարծես պաղէն. հակա-ռակ ատոր կրցաւ դեռ երկար ատեն տեսնել իր կարմիր, իր ծոպաւոր ֆէսը, հօրը մատներէն կախուած։ Դեռ քիչ մը առաջ է որ նաւ բարձրա-նալու միջոցին վերջնականապէս պլխէն քաշեր էր զայն ու տուեր իրեններուն, յանձնարարելով որ մաճակ չընեն ատոր։ Ուզեր էր խնդալ, ու-զեր էր կատակել, այո՛, իրաւ, բնաւ չէին լա-ցած, բնա՛ւ, ինչպէս որ խոստացեր էին, արդէն միայն այդ պայմանով է որ ձգեր էր անոնց մինչեւ նաւ գալը, բայց ինչո՞ւ չէին խօսած, ինչո՞ւ բառ մը իսկ չէին ըսած։ Ամէն բան սկսաւ պզտիկնալ, ամէն բան. կը հեռանային։ Նաւ մը անցաւ իրենց քովէն՝ սուլելով. ո՛վ չէր ճանչ-նար «Սէյրը Սէֆային»ի այդ նաւը, «Ֆըրլան-կըճ»ը իր յատկանշական սուլով զոր վերջին անգամ մըն ալ կը լսէր։ Հրեայ տղաք սկսան

— 12 —

պոռալ. «եէրէ պաթ սըթամպուլ, եէրէ պաթ». պզտիկ շուներ կան որոնք հեռանալէ վերջ միայն կը հաչեն։ Սարայ Պուրնիի քարափին վրայ կեցած էշ մը գլուխը դարձուց եւ իրեն նայեցաւ երկարօրէն. Թրքական թաղն էր որ իր «երթաս բարով»ը կ'ըսէր։ Ահա «Հայ կղզի»ն. բնաւ չէր նշմարած որ անոր ետեւը ատանկ լերկ է ու կարմիր, կապիկի մը յատակին պէս։ Յիշեց այն պզտիկ աղջիկը զոր սիրած էր հոն և որ իրեն այնքան կապկութիւններ էր ըրած։ Նաւուն ետեւի կողմն էր. իր և Պոլսոյ միջեւ ֆրանսական դրօշակը կար հիմա. աւելի վերջ, երբոր այդ երեք գոյները իջեցուցին, Պոլիսը կորսուած էր, ինչպէս կը կորսուի աճպարարի մը թաշկինակին տակ առասպելական դրամ մը։

Հոս կեանք մը կ'աւարտի։

Հոս կ'աւարտի պետութիւն մը ու վերջնա-կանապէս կը թուլնայ թաթը իր պատկանած ազգին։ Մեկնող երիտասարդը իր երակներուն մէջ կը տանիմիայնարիւն մը մաքուր ու առողջ, ինչպէսայն երկինքը, որունտակ իր առաջին շըր-ջանն էր սկսեր։ Միակ զաւակը հանեստ ու աշ-խատասէր զոյգի մը, իր մանկութեան տարի-ները բոլորեց կիսովին եւրոպականացած Պոլսոյ այդ արուարձանին մէջ։ Ահա իրենց փայտաշէն տունը, մեծ հայրիկէն մնացած, պարտէզը՝ որուն խորն էր հաւնոցը, ինչպէս որ հօրն խորն էր, ինքնահոս գրիչը, դրացինները՝ հանըմներով ա-ղաներով, սերկեւիլի ու թութի ծառերով։ Ազ-գային դպրոց, ֆրանսական վարժարան, հանդէս, դափնի։ Պզտիկ սէրեր, ընթերցանութեամբ եւ լուսնկայի ցոլքով խոշորցուած, ատելութիւն, վրէժ, զինադադարեան համազգային գինովու-թիւն։

անսպառ հարստութիւն բերող հանք մը, որուն մասին Իրաքի կառավարութիւնը կրնայ սակարկել. կ'աւելցնէ թէ շատ դիւրաւ կարելի է դրամ գտնել՝ երկաթուղիի գիծը մինչեւ Մուսուլ երկարելու եւ Պաղտատի մէջ Տիգրիսի վրայ երկաթուղիի կամուրջ մը շինելու համար:

Յունաստան դրամ կը վճարէ Պուլկարիոյ

Հելլէն կառավարութիւնը շաբաթ օր 200,000 անգլիական ոսկի վճարեց Պուլկարիոյ՝ հելլէնեւպուլկար խառն յանձնաժողովին նախագահ գնդապետ Քորֆէի միջոցաւ: Այս գումարը առաջին մասնավճարն է մակեդոնացի Պուլկարներու գոյքերուն համար եղած հատուցումին, ինչպէս որոշած էր յիշեալ յանձնախումբը: Նոյնպէս՝ ասիկա առաջին քայլն է՝ դէպի Քաֆանտարիս - Մոլոֆ համաձայնագրին գործադրութիւնը:

Դիւանագիտական շրջանակները կը յուսան թէ, կ'ըսէ «Թայմզ»ի Աթէնքի թղթակիցը, Յունաստանի ուղղամտութեան այս նոր ապացոյցը պիտի ունենայ կարեւոր արդիւնքներ, օրինակ՝ վստահութիւնը պիտի վերահաստատէ Պուլկարիոյ դրժգոհ Մակեդոնացիներուն մէջ, որոնք իրենց գոյքերը լքած էին Նոր Յունաստանի մէջ: Նոյնպէս պիտի դիւրացնէ խառն յանձնախումբին գործերը. ասիկա ցոյց կուտայ նաեւ Վէնիզէլոսի փափաքը Պուլկարիոյ հետ լաւագոյն հասկացողութեան մը գալու մասին: Այս կարգադրութեան մէջ կարեւոր դեր խաղացած է խառն յանձնախումբի հելլէն նոր պատուիրակ Էքսինտարիսը:

Մուսուլի քարիւղները կը բաժնուին

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ՝ Մուսուլի քարիւղներուն մասին Միացեալ Նահանգներու, Անգլիոյ եւ Իրաքի միջեւ եռակողմանի համաձայնութիւն մը կնքելու մասին կատարուած բանակցութիւնները վերջացած են:

Այս համաձայնութիւնը, որ կը կարծուի թէ մօտ օրէն պիտի ստորագրուի Լոնտոնի մէջ, կը ճանչնայ Իրաքի գերիշխանութիւնը եւ կը պաշտպանէ ամերիկեան շահերը:

Ամերիկեան քարիւղի հինգ ընկերութիւններ կը գործակցին անգլիական, ֆրանսական եւ հոլանտական ընկերութեանց հետ, Իրաքի քարիւղները շահագործելու համար:

Շիրազի ապստամբութիւնը

«Թայմզ»ի թղթակիցը Թեհրանէն կը հեռագրէ թէ Շիրազի մօտ Քաշկայ ցեղախումբի ապստամբութիւնը դեռ կը շարունակուի:

Բոլշեւիկ հիւպատոսներ ձերբակալուած

Խարպինէն կը հեռագրեն թէ աւելի քան հարիւր չինացի ոստիկաններ խուզարկեցին խորհրդային հիւպատոսարանը, ուր Գ. Միջազգայինի անդամները գաղտնի ժողով կը գումարէին: Հիւպատոսարանի պաշտօնէութիւնը մեծ քանակութեամբ վաւերաթուղթեր այրել փորձած ատեն կրակ տուաւ շէնքին, ուր փութացին հրշէջները:

Խուզարկութեան ընթացքին ոստիկանութիւնը ձերբակալեց բոլոր ներկաները, որոնց մէջ էին Խարպինի ռուս ընդհ. հիւպատոսը, Մուքտէնի խորհրդային հիւպատոսը եւ երեք ռուս կիներ: Գրաւեց նաեւ մեծ քանակութեամբ վաւերաթղթեր: Ոստիկանութիւնը զեկոյցի մը մէջ կ'ըսէ թէ գտած է նաեւ զէնք եւ ափիոն:

Թոքիոյէն հեռագիր մը կ'ըսէ թէ խուզարկութեան գլխաւոր նպատակն էր գտնել վաւերաթուղթեր հաստատող թէ զօր. Ֆէնկ Եու Հսիանկի շարժումներուն կը մասնակցին նաեւ բոլշեւիկները: Զօր. Ֆէնկ Նանքինի կառավարութեան կողմէ ապստամբ հռչակուած է եւ կ'ամբաստանուի իբրեւ մեղսակից բոլշեւիկներու:

«Էքսչէյնճ Թէլէկրաֆ» կը հաղորդէ որ Ֆէնկ 25,000 զինուոր ունի Հիւսիսի եւ 100,000 Հարաւի մէջ՝ ազգայնական ուժերուն դիմաց: Ներկայիս մեծ ճակատամարտ մը կը մղուի: Հանքէուէն ազգայնական ուժեր հասան Քանթոն:

Շանկայի մէջ կազմուեցաւ նոր քաղաքական կուսակցութիւն մը, որուն անունն է «Փրկենք Քուոմինթանկը»:

Քատրիէ հանըմի խնդիրը

Քատրիէ հանըմի եւ ընկերներուն հարցաքննութեան տեղեկագիրը յանձնուած է Պոլսոյ ընդհ. դատախազութեան: Ըստ այս տեղեկագրին՝

1. Ահմէտ Վէֆիք կապ ունի լրտեսական կազմակերպութեան մը հետ: Զինադադարին Մուսթաֆայի եւ Թուֆանի սրճարանին մէջ (Աղաճամի) շատ աշխատած է միլլի ուժերուն դէմ: 2. Նասըր պէյ ամէն գործի մէջ համախորհուրդ շարժած է Ահմէտ Վէֆիքի հետ: Ասոնք սերտ կապ ունին նաեւ քանի մը ընդդիմադիրներու հետ: 3. Քատրիէ հանըմ իր «պրաւնինկ» ատրճանակով նշանառութեան փորձեր կատարած է Փաշա Պաղչէի կողմերը: Յետոյ, ինք եւ ընկերները մտերմութիւն հաստատած են Եւրոպայէն վտարուած բոլոր արկածախնդիր օտարականներուն հետ: Էնկիւրի երթալէն օր մը առաջ, Քատրիէ հանըմ ափարթըմանի մը մէջ տեսնուած է լրտեսի մը հետ:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷՆ

ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի Ռոստոմ, Քրիստափոր, Իշխան, Ջաւարեան, Ակնունի, Վռամեան եւ Արմէն Գարօ եւ բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու ընկերները եւ ընկերուհիները, այս շաբաթ իրիկուն ժամը 7ին, 4 Rue St Jaque (Սալոն «Սէն Ժաքի» սրահին մէջ: Օրակարգ.— Զեկուցում պատգամաւորներու: Ներկայ կրնան գտնուիլ միմիայն վերջին եռամսեայի յաջորդաբար ժողովներէ չբացակայողները եւ 1929ի անդամատետր ներկայացնողները:

"ՄԱՅԻՍ 28„Ի ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Այս Կիրակի ժամը 2.30ին Կարտըն Փարքի մէջ: Մանրամասնութիւնները առանձին:

կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ

2 ՅՈՒՆԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ

ALBERT Ier ԹԱՏՐՈՆԸ 64 RUE DU ROCHER

Սիրայօժար մասնակցութեամբ՝ Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

(Այս եղանակին մէջ վերջին անգամ ըլլալով)

կը ներկայացնէ՝ ՏՐԻԼԲԻ

Մասնակցութեամբ Պ.Պ. Թօլայեանի, Լաքքայի, Տ. Նշանեանի, Սվաճեանի, Սարեանի, Գմբէթեանի, Արմանի, Փափազեանի, Տիկ. Ալիքսանեանի եւ Օր. Անահիտի:

Ա. եւ Ե. արարներուն կը մասնակցի յայտնի դաշնակահար Պ. Սատունց իր խումբով:

ԳԻՆԵՐԸ՝ Օթեակ 200—250, թիկնաթոռներ 10էն մինչեւ 40 ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին Պ. Յ. Առաքելեանի մօտ (4 Rue Darcet) ինչպէս նաեւ «Կավռօշ»ի խմբագրատունը (208bis Rue Lafayette):

Հ. Յ. Դ.

Մարսէյլի Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը՝ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կը հրաւիրուին Գէորգ Չաւուշ, Արմէն-Գարօ, Քեռի, Քրիս եւ Զարդարեան խումբերը:

Լիոնի Կուկունեան խումբի ժողովը՝ վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ տը լա Գոմէթի ներքնասենեակը, 122 Cours Lafayette: Կարեւոր օրակարգ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑԲԸ այսօր Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն 5՝ Հայերէն եւ Հայոց պատմութիւն (Պ. Մ. Նաթանեան):

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր հին եւ նոր ֆութպոլիստները կը հրաւիրուին խորհրդակցական ժողովի, այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Ֆլորիա ճաշարանը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. վարչութիւն

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS Paris

208bis, Rue Lafayette

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 31 ՄԱՅԻՍ 1929

31 MAI 1929

Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 970 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՒԵԼԻ ԿԱՐՃ ԵՒ ԲԱՑՈՐՈՇ

— «Հնարաւորութեան չափով կ'ընդունինք բանուորները, աշխատաւորները, բայց բուրժուաները, Դաշնակները որքան ալ մեծ ըլլան հայ կոչուին, չպիտի ընդունինք»:

Այս խօսքերը կը քաղենք խորհրդային վարչապետ Սահակ Տէր-Գաբրիէլեանի մէկ ճառէն, արտասանուած՝ Հայաստանի խորհուրդներու վերջին համագումարին մէջ: Արտասպենք մէկ-երկու խօսքեր եւս.

— «Հողերը պատրաստ ըլլալէ յետոյ, մենք պիտի ընդունինք այն քաղաքականութեամբ, որ չվնասէ Հայաստան բնակող գիւղացիներու շահերուն: Ա՛յս է մեր բացորոշ խօսքը ներգաղթի մասին: մենք կ'ընդունինք մեր տնտեսական հնարաւորութիւններու չափով:»

Վարչապետը չէ մոռցած յիշել թէ իրենք պարտականութիւն չունին ընդունելու արտասահմանի բոլոր Հայերը:

Մենք ալ այդ անրնական զոհողութիւնը չենք պահանջեր: Եւ առանց վիճաբանութեան բռնուելու, կ'ուզենք ճակատ-ճակատ խօսիլ Երեւանցիներուն հետ, ճիշդ իրենց ներկայացուցած հիման վրայ: Աւելի կարճ եւ բացորոշ:

Ո՛չ «բուրժուա», «ոչ Դաշնակ»: Համաձայն ենք: «Բուրժուա»ն Հայաստան երթալու միտք չունի արդէն, իսկ «Դաշնակ»ը յանձն կ'առնէ ինքզինքը առեն մը եւս զրկել հայրենիքէն, համապարտուիլ կամաւոր տարագրութեան, պայմանաւ որ երկիրը տրամադրեն միւս հազարաւոր բազմութիւններուն, — եւ եւ իսկ բանուոր և գիւղացի:

կը համաձայնինք այսքան անճոռնի սակարկութեան մը, որովհետեւ մեզի համար կեանքի եւ մահու խնդիր է ներգաղթը: Որքան տարագիր պակսի օտար ափերէ, հայրենիքի հողին կապուելու համար, այնքան կը շահի Հայաստանը:

Մեզի համար գաղտնիք չէ որ Երեւանի չինովնիկները կը սարսափին ո՛չ միայն «Դաշնակ»էն, այլեւ այն աշխատաւոր բազմութիւններէն, որոնք երկիրէ երկիր, աշխարհէ աշխարհ կը թափառին 1921էն ի վեր, աւելի եւ աւելի կարօտնալով հայրենիքը: Անոնք վստահ չեն նոյնիսկ իրենց թաթին ենթարկուած 800,000 բանուորներու եւ գիւղացիներու հաւատարմութեան վրայ, եւ կը խրտչին «ազգայնական» փորձանքէն: Աւելի եւս՝ պրտասահմանի ալիքէն:

Բայց քանի որ, «վարչապետը» ինք, պաշտօնապէս եւ հանդիսաւորապէս կը յայտարարէ թէ «հնարաւորութեան չափով» պիտի ընդունին բանուորներն ու աշխատաւորները, խօսինք այդ հնարաւորութեանց մասին:

կրնա՞ն, կ'ուզե՞ն իրենց հնգամեայ գոյնզգոյն «պլան»ներուն զուգըթաց, մէջտեղ դնել ներգաղթի «պլան» մը եւս (ծրագիր), օրինակ՝ տարին հինգ հազար հոգի:

Փաստ է որ իրենց տնտեսական, ճարտարագործական, կրթական եւն. գործունէութեան հնգամեայ ծրագիրներուն համար՝ ստիպուած են դիմել Մոսկուայի հաւանութեան եւ նիւթական աջակցութեան: Այդ գործերուն համար, պետական ընդհանուր հասոյթներէն բաժիններ կը յատկացուին իւրաքանչիւր երկրամասի, և զօրաւորը կը ստանայ առիւծի բաժինը (Կովկասի մէջ՝ Վրաստանն ու Ազրբէջանը):

Արդ, ո՛չ Վրաստանը, ոչ ալ Ազրբէջանը ներգաղթի հոգ ունին: Այդ ցաւէն կը տառապի միայն Հայաստանը, որ աւելի քան կէս միլիոն բազմութիւն ցրուած է աշխարհի չորս հովերուն: Մոսկուայի մէջ Մարմին մը կայ որ կը զբաղի ընդհանուր գաղթականներու գործերով եւ ունի համապատասխան վարկ:

Միւս կողմէ, Մոսկուան ունի նաւեր, որոնք մինչեւ Սառուցեալ ովկիանոս կամ Հրոյ Երկիր կ'երթան, առեւտուրի եւ պրոպագանդի համար: Ճամբայ կ'ելլեն լեցուն բեռներով, եւ կը վերադառնան գրեթէ պարապ:

Ու վերջապէս, Մոսկուան եւ Երեւանը ձեռք-ձեռքի, կրնան տրամադրել առանձին գումար մը, կամ ուրիշ դիւրութիւններ:

կը հարցնենք նորէն, — Երեւանը պատրա՞ստ է ընդունելու այսպիսի ծրագիր մը, անոր գործադրութեան համար հրաւէր ուղղելով նաեւ գաղութներուն:

Ծրագիր մը, որուն համաձայն ամէն տարի դէպի երկիր ուղղուին գիւղացիներ եւ բանուորներ: Ոչ «բուրժուա», ոչ «Դաշնակ»:

Եթէ ուզեն արդար ըլլալ, պիտի խոստովանին որ բոլորովին աղքատ եւ տնանկ մարդիկ չեն գալիքները: Թշուառներ շատ կան. բայց կան նաեւ ձեռքը-ոտքը բռնող մարդիկ, որոնք ունին ե՛ւ ճամբու ծախք ե՛ւ կոկիկ տնտեսութիւն մը: Անոնք չեն չեղան իրենց ապաստանած երկիրներու կառավարութեանց վրայ, եւ հոգ չպիտի պատճառեն իրենց հայրենիքին ալ:

Այդպիսի ծրագրի մը կրնան գործնապէս աջակցիլ գաղութները իրենց Հայր. Միութիւններով, Կարմիր Խաչերով, Բարեգործականով եւ ուրիշ օրկաններով: կարելի է նոյնիսկ ընդհանուր հանգանակութեան ձեռնարկել, շարժման մէջ դնելով արտասահմանի բովանդակ հայ մամուլը: կարելի է ճարել ոչ միայն դրամ (ճանապարհածախս), այլ եւ արհեստի եւ մշակութեան գործիքներ:

Մէկ խօսքով, կարելի է ստեղծել այնպիսի շարժում մը, որ պիտի ծառայէ և՛ հազարաւորներ պանդխտութենէ փրկելու, և՛ հայրենիքին ու գաղութներուն կապը ամրապնդելու:

Ո՞վ կրնայ խուսափիլ այս շինարարական աշխատանքէն: Ո՞վ կը համարձակի քար շարել այսպիսի ձեռնարկի մը առջեւ: Ահա՛ ներգաղթի քաղաքականութեան ճամբայ մը, «հնարաւորութեան չափով»:

Անկե՞ղծ է Երեւանը: Թող հրամէ ասպարէզ:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Պոլսոյ «Ազգարար»ը, քննելով Ազգերու Դաշնակցութեան հելլէն պատուիրակ Պ. Ռաֆայէլի առաջարկները գաղթականներու տեղաւորման մասին, կը նկատէ (25 մայիս).

— «Ի՞նչ կ'ըսէ Աթէնքի բերանը: Առաջին, մաս առ մաս փոխադրել այն գաղթականները, որոնք կրնան բեռ ըլլալ զիրենք հիւրընկալող երկիրներուն: Առաջարկը թէեւ ընդհանուր հանգամանք կը կրէ, բայց մասնաւորապէս Յունաստանը նկատի ունի: Բուն իմաստն ալ սա է.— մեր հոգերը շատ ու շատ են արդէն մեզի համար, ուրիշ տեղ փոխադրեցէք Հայերը:

Նոր չէ ձգտումը: Բազմաթիւ առիթներով, հելլէն պատուիրակները այս առաջարկը ըրած են Ազգերու Դաշնակցութեան, ասոր համար զոհողութիւններ ալ խոստանալով, ինչպէս ծրի փոխադրութիւն, դրամական յատկացում, եւն.: Միջոց մը Մոսկուայի հետ ալ բանակցութեան մտան, Հայերը կովկաս ղրկելու մասին: Սովիէթական դեսպան Ուստինոֆ իր կառավարութեան հաղորդեց եղած թելադրութիւնը բայց կեդրոնը ընթացք չտուաւ, զանազան պատճառներով: Միակ կարգադրութիւնը այն եղաւ որ քանի մը հազար հոգի փոխանակուեցան Ռուսիոյ Յոյներուն հետ:

Աւելի կարեւոր է պատուիրակին երկրորդ յայտարարութիւնը, որուն համաձայն հելլէն կառավարութիւնը դէմ չէ Հայերու հպատակ դառնալուն:

Ինչպէս առաջին պարագային, հոս ալ Պ. Ռաֆայէլ բաց չի խօսիր: Այսպէս, երբ մէկ կողմէ հաւանութիւն կը յայտնէ ինքնաբաւներու հպատակութեան, միւս կողմէն ալ կ'աւելցնէ թէ չեն կրնար զանգուածային քաղաքակցութիւն (*նաթիւրալիզասիոն*) ընդունիլ, այսինքն հաւանիլ որ Հայերը խմբովին հելլէնահպատակ դառնան:

Աւելորդ է պատճառը պրպտել: Ինչպէս գրեթէ ամէն երկիր, Յունաստան ալ չուզեր իր հացը կիսել օտարականներու հետ: Աւելի ըլլալով, այս երկիրը մերժումի ուրիշ պատճառներ ալ ունի, եւ ամէնէն առաջ դըժգոհութիւնը յոյն գաղթականներուն, որոնք դեռ վերջնականապէս տեղաւորուած չեն:

կարեւորը՝ յայտարարութեան վերջաբանն է, ուր կ'ըսուի թէ «իրենք ենթականերն ալ չեն ուզեր հաւաքաբար հպատակ դառնալ»: Այս հաւաստումը թէեւ եղած է ծածկելու համար բուն չկամութիւնը, բայց բոլորովին ալ անհիմն չէ: Քանի մը առիթներով, Աթէնքի դահլիճը տրամադիր եղաւ դիւրացնելու հպատակափոխութիւնը, բայց յունահայ վարիչները ոչ միայն ընդառաջ չգացին, այլ եւ խրտչեցուցին կառավարութիւնը, այն տպաւորութիւնը տալով թէ Հայերը կ'ուզեն ամէն բարիք վայելել, առանց սակայն ոեւէ պարտաւորութիւն ստանձնելու»:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

Սոֆիա, 28 մայիս.— Սոպրանիէն գրեթէ միաձայնութեամբ վաւերացուց Թուրքեւպուլկար չէզոքութեան եւ իրաւարարութեան դաշնագիրը: Ասով վերջնապէս կը կարգադրուին անցեալ դժուարութիւնները եւ երկու երկիրներու միջեւ ապագային համար կը պատրաստուին աւելի մտերմական յարաբերութիւններ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐ ՓԼՈՒԶՈՒՄ ԿԱՐՏԱՆԻ ՀԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

«Յառաջ»ի Թղթակցէն.—

Զօրքզշաքթի իրիկուն Մարսէյլէն ստացանք հետեւեալ հեռագիրը՝ 29 Մայիս թուականով.—

Հ. Յ. Դաշնակցութեան կեդրոնական կոմիտէն կսկիծով կը յայտնէ մահը կարտանի կոմիտէի անդամ եւ մեր լաւագոյն ընկերներէն Աբգար Քէշիշեանի, Բաբերդցի, 35 տարեկան:

Ողբացեալ ընկերը զոհ գնաց հանքի փլուզումի, երէկ ժամը 3ին:

կը թողու այրի մը եւ հինգ որբեր: Թաղումը այսօր ժամը 4ին:

կարտանէն ալ ստացանք հետեւեալ հեռագիրը, նոյն թուականով.—

Կարտան, 29 մայիս.— Երէկ ժամը 2,30ին կարտանի հանքը փլնելով, զոհ գնաց մեր ամէնէն սիրուած եւ յարգուած ընկերը՝ Աբգար Քէշիշեան, թողլով այրի կին մը, եւ հինգ որբ զաւակներ:

Թաղումը պիտի կատարուի, այսօր ժամը 5ին:

Ամբողջ կարտան լացի եւ սուգի մէջ է:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շրջանային Կոմիտէ

Վերջին պահուն այս նոր աղէտին մասին կարտանէն ստացանք երկար թղթակցութիւն մը զոր պիտի հրատարակենք վաղուան թիւով: փլուզումին զոհ գացած են հինգ հոգի, երկու մեռեալ եւ երեք վիրաւոր: Մեռնողներէն մէկը եւ վիրաւորներէն երկուքը իտալացի են. միւս վիրաւորն է երկրաչափ Մարթինելլի: Ողբացեալ Աբգար Քէշիշեան ծանօթ էր իբրեւ «Յառաջի Բաբերդցին»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ

Հալէպի «Տօղրու Եոլ» թուրքերէն թերթը իր մայիս 15ի թիւին մէջ կը հրատարակէ Էնկիւրիէն ստացուած հեռագիր մը, որուն մէջ կ'ըսուի թէ կեդրոնի կառավարութեան կողմէ մասնաւոր հրահանգ տրուած է բոլոր կուսակալութեանց, որպէսզի Թուրքիոյ մէջ բնակող Հայերու վերջնական եւ ճշգրիտ մէկ մարդահամարը կատարեն:

Հայե՞ր պիտի տեղաւորուին Անդրյորդանան

Անդրյորդանանի մայրաքաղաք Ամմանէն Եգիպտոսի թերթերուն ուղղուած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ՝ ամէն կողմ մեծ յուզում պատճառեց այն լուրը թէ 30,000 Հայեր պիտի տեղաւորուին Անդրյորդանանի մէջ:

Երեսփոխանները բողոքած են Անդրյորդանանի կառավարութեան՝ վախնալով որ Հայկական Օջախ մը կը ստեղծուի իրենց երկրին մէջ:

Թուրքիոյ եւ Յունաստանի մրցակցութիւնը

«Թայմզ»ի Աթէնքի թղթակիցը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ Թուրքեւհելլէն նաւային մրցակցութեան մասին (19 մայիս).—

Այն լուրը թէ Թուրք կառավարութիւնը իտալական նաւաբաններուն ապսպրած է կարգ մը թեթեւ ռազմանաւեր եւ թէ պայմանագրութեան գլխաւոր կէտերէն մէկն է անոնց յանձնումը, ասկէ զատ այն լուրը թէ «Եավուզ Սուլթան Սէլիմ»ի (նախկին «Կէօպէն») նորոգութիւնները լրանալու մօտ են, առիթ կուտան մամուլին երկար յօդուածներ հրատարակել Թուրքիոյ նաւային քաղաքականութեան մասին, ցոյց տալով թէ Թուրքիա կ'աշխատի նաւային գերակշռութիւն ձեռք բերել Եգէականի մէջ:

կարգ մը թերթեր կը պահանջեն կառավարութենէ հետեւիլ Թուրքիոյ օրինակին, եւ անմիջապէս ապսպրել Յունաստանի եզերքներուն եւ կղզիներուն ապահովութեան համար անհրաժեշտ մարտանաւերը: Ուրիշներ, մասնաւորապէս «Էսթիա», մասնագէտի մը կողմէ գրուած յօդուածով մը կը պահանջէ արագ որոշում մը տալ, անկախ Թուրքիոյ քաղաքականութենէն, ամբողջացնելու եւ ամրապնդելու համար նաւային ծրագիր մը, որ երաշխաւորէ Յունաստանի պաշտպանութիւնը:

Նաւային բարձրաստիճան զինուորականներու մասնակցութեամբ տեղի ունեցաւ ժողով մը, որուն ներկայ էին Վէնիզէլոս, ծովային նախարար Արկիրոփուլոս եւ հարիւրապետ Թըրլ, նախկին պետ Յունաստանի անգլ. նաւային մարմնին: Վիճաբանութեանց ընթացքին ըսուեցաւ թէ պալքանեան կառավարութեանց եւ ժողովուրդներու յայտարարութեան համաձայն, խաղաղութիւնը չպիտի խանգարուի Պալքաններու մէջ երկար տարիներ: կարծիքներ փոխանակուեցան թեթեւ եւ ծանր մարտանաւերու առաւելութեանց մասին, ու հարիւրապետ Թըրլ կարծիք յայտնեց թէ Յունաստան պէտք ունի թեթեւ մարտանաւերու, որոնց պէտք է օժանդակեն իր ջրօղանաւերը:

Վարչապետին, ծովային նախարարին եւ սպայակոյտի պետին միջեւ մայիս 28ին կատարուած խորհրդակցութեան մը ընթացքին որոշուեցաւ գործադրել նաւային հին ծրագիրը՝ անկախ Թուրքիոյ պատրաստութիւններէն: Ու առաջին առթիւ պիտի ապսպրուին երկու տորփիղի առաջնորդներ:

Անդորրութիւնը կատարեալ է...

Այս խորագրին տակ, Հալէպի *Տօղրու Եօլը* (18 Մայիս) կը հրատարակէ Ատանայէն ստացուած հետեւեալ հեռագիրը.՝

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

*Թայմզ*ի թղթակիցը Աթէնքէն կը հեռագրէ թէ իտալիոյ վիքթոր Էմմանուէլ թագաւորին երկոտասան կղզիները այցելութիւնը մեծ յուզում առաջ բերած է Աթէնքի երկոտասան կղզեցիներուն մէջ, որոնք մայիս 27ին հոգեհանգստեան պաշտօն, Մայիս 28ին ալ յիշատակի հանդէս մը կատարեցին այն կղզեցիներուն համար, որոնք ինկան Պալքանեան եւ մեծ պատերազմին մէջ:

Երկոտասան կղզեցիներուն կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ վարչապետ Վէնիզէլոսի եւ յայտնեց անոր թէ՝ հակառակ Իտալիոյ հետ դաշինք կնքուած ըլլալուն, կղզեցիներու կեանքի պայմանները չեն բարւոքած, եւ թէ իտալացիներուն ձեռք առած միջոցներուն նպատակն է արտագաղթի մղել յիշեալ կղզիներու յոյն բնակչութիւնը: Վէնիզէլոս իր պատասխանին մէջ կրկնեց այն տեսակէտները, զորս պարզած էր դաշինքը ստորագրած պահուն:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԹՐՔԱԿԱՆ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ

Ռումանիոյ մէջ գտնուած Թրքապատկան կալուածներու խնդիրը կարգադրելու համար երկու կառավարութիւններու միջեւ բանակցութիւններ պիտի կատարուին, ինչպէս եղած է ասկէ առաջ Սերպիոյ մէջ գտնուած կալուածներու մասին:

Ազգամ կ'իմանայ թէ այս մասին բանակցութիւններ պիտի ըլլան արտաքին գործավարին եւ ռումէն դեսպան Ֆիլալիթիի միջեւ, Թուրքեւռումէն առեւտրական դաշնագրի բանակցութիւնները սկսելէ առաջ:

Խնդրոյ առարկայ կալուածները կը գտնուին Պեսարապիոյ եւ Տոպրուճայի մէջ, ուրկէ տէրերը Թուրքիա անցած են, Թուրքեւռուս պատերազմին հետեւանքով, մօտաւորապէս կէս դար առաջ:

ԱՆԴՐԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ԹՌԻՉՔՆԵՐԸ

Առջի առաւօտ ամերիկեան եւ ֆրանսական երկու օդանաւեր՝ Օլտ Օրչըրտի (Նիւ Եորք) օդանաւային կայանէն փորձեցին ճամբայ ելլել՝ Ատլանտեանը կտրելու համար մէկ թռիչքով: Ամերիկեան օդանաւը կրին Ֆլէշ (Կանաչ Բոց) ճամբայ ելաւ ժամը 9,50ին: Թէեւ կըրցաւ գետնէն բաժնուիլ, բայց չյաջողեցաւ պէտք եղածին չափ բարձրանալ, որով ստիպուեցաւ ետ դառնալ, սակայն իջած պահուն ցեխի մէջ մխրճուեցաւ եւ անիւներէն մէկը կոտրեցաւ: Ուրիշ վնաս չկայ:

Իսկ ֆրանսական օդանաւը՝ «Ուազօ ժօն» (Դեղձանիկ) ճամբայ ելաւ վեց վայրկեան վերջ, սակայն կարճ թռիչքէ մը վերջ, ժամը 10.16ին ետ դարձաւ: Օդանաւորդները տեսած էին որ առատ պէնզին կը կորսուի ընդունարանէ մը:

Երկու օդանաւերն ալ ծրագրած էին երէկ առաւօտ ճամբայ ելլել, սակայն Ատլանտեանի վրայ օդը աննպաստ ըլլալով, այսօրուան յետաձգեցին իրենց մեկնումը:

Ֆրանսացի օդանաւորդները՝ Ասոլան, Լըֆէվրը եւ Լոթի կը յուսան Նիւ Եորքէն Փարիզ հասնիլ 33 ժամէն, Պորտոյի ճամբով. իսկ Ամերիկացիները՝ Եանսի եւ Ուիլեըմս Պորտօէն պիտի ուղղուին դէպի Օրթէկալի գլուխը եւ Սպանիոյ վրայէն պիտի անցնին Միջերկրական ու Քորսիքայի ճամբով պիտի երթան Հռոմ, ուր կը յուսան հասնիլ 55 ժամէն:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Իրաքեւպարսկական յարաբերութիւններու մասին գրած եմ նախանցեալ տարի։ Թիւրիմացութեան գլխաւոր առանցքն էր Միջագետք ապրող պարսկահպատակներու վայելած «կապիտիւլասիոն»ներու ջնջումը, մինչեւ ուրիշ պետութեանց հպատակներ կ'օգտուէին այդ իրաւունքէն։

Պարսիկ կառավարութիւնը ջնջելով առանձնաշնորհները իր երկրին մէջ, բոլոր օտարներու համար, երբ հարեւան երկրէն կը պահանջէր իր հպատակներուն եւս թողելու առանձնաշնորհներէն օգտուելու նախկին իրաւունքը, ոչ միայն հակասութեան մէջ չէր— ինչպէս կը պնդէին Իրաքի մէջ— այլ ընդհակառակն կանգնած էր քաղաքական շիտակ գծի վրայ։ Երբ Ֆրանսացին եւ Անգլիացին պիտի օգտուէին Իրաքի շնորհած «կապիտիւլասիոն»էն, ինչո՞ւ անոնց շարքէն դուրս պիտի հանուէր Իրանցին։ Իսկ եթէ վերջինը կը զրկուէր այդ իրաւունքէն, ինչո՞ւ չպիտի զրկուէին առաջին երկուքը եւ բոլոր օտարները ընդհանրապէս։

Պարզ էր, ուրեմն, մեր կառավարութեան պատճառաբանութիւնը, հետեւաբար եւ տրամաբանական իր վերաբերմունքը.— չճանչնալ Ֆէյսալի կառավարութիւնը, մինչեւ որ պարսկահպատակները Իրաքի մէջ հաւասար աչքով չդիտուէին բոլոր ուրիշ օտարներու շարքին։

Հակառակ հովանաւոր պետութեան բոլոր գաղտնի կամ յայտնի սադրանքներուն, սպառնալիքներուն, յարուցած բազմազան դժուարութիւններուն, մեր կառավարութիւնը մնաց անդրդուելի եւ հաւատարիմ իր այն շիտակ ընթացքին, զոր բռնած է իր արտաքին քաղաքականութեան մէջ, վերջին տարիներու ընթացքին։ Շնորհիւ այս շիտակ ընթացքին, առանձնաշնորհներու խնդիրը պարսիկ կառավարութեան պահանջով կը կարգադրուի Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ։ Որով գլխաւոր արգելքը կը վերնայ մէջտեղէն եւ պարսիկ կառավարութիւնը կը ճանչնայ Միջագետքը, առանց որ եւ է պայման դնելու մնացած խնդիրներու մասին, որոնց կարեւորներն են իրաք-պարսկական սահմանի եւ Միջագետք ապրող Պարսիկներու հպատակութեան հարցերը։

Շահ Փեհլեւիի եւ Էմիր Ֆէյսալի միջեւ փոխանակուած բարեկամական հեռագիրներէն յետոյ, վերջինիս արտակարգ ներկայացուցիչը՝ Րիւսթէմ պէյ Հայտար ապրիլ 24ին կ'ընդունուի Թէհրանի մէջ, միապետին կողմէ, կը ներկայացնէ իր հաւատարմաթղթերը։ Իսկ 26ի կէսօրին, արտաքին նախարարի մօտ պաշտօնական ճաշի հրաւիրուելով, անգլիական դեսպանին ու պետական բարձր պաշտօնատարներու ներկայութեան Իրան-Իրաք հին բարեկամութեան շուրջ ճառ մը կ'արտասանէ, յոյս յայտնելով որ բոլոր վիճելի հարցերը պիտի հարթուին առանց դժուարութիւններու։

Այսպէս Թէհրանի քաղաքագէտները կը շահին նոր յաջողութիւն մը, ապահովելով հզօր Անգլիոյ հովանաւորութեան ենթակայ իր մէկ սահմանակից երկրի բարեկամութիւնը։ Յաջողութիւնը աւելի արժէք կը ստանայ, երբ նկատի ունենանք որ շարունակ ենթակայ էր Ռուսիոյ կողմէ անյաջողութեան մատնուելու անխուսափելի վտանգին։ Այս տեսակէտով, մանաւանդ, կարծուածէն աւելի խոշոր քաղաքական նշանակութիւն ունի Իրաքի ճանաչումը, քանի որ աւելորդ անգամ մը եւս պարսիկ դիւանագիտութիւնը կուգայ ապացուցանելու աշխարհի թէ Ռուսիոյ հետ կնքած իր դաշնագրերը պատճառ չեն կուրօրէն ինքզինքը բոլշեւիկներու եսասէր քաղաքականութեան պոչ տալու եւ իր երկրին անմիջական շահերը վտանգելու ի սէր կարմիր աստղի, ինչպէս կ'ընեն քաղաքականապէս աւելի տհաս իր հարեւանները։

Նախորդ երկու նամակներով պարզեր էի «Իզվեստիա»յի եւ Կարախանի ջղաձգումները։ Անոնց մէկ պատճառն ալ ահա այս անակնկալն է, որով ըստ կարմիր ակնոցի, Պարսկաստանը կ'անակ դարձնելու «յանցանք»ին մէջ կը բռնուի։ Այս սխալ կարծիքը, սակայն, կուգայ մերկացնելու այն ինքնախաբէութիւնը, որու համաձայն մինչեւ այժմ սովետները իրենք զիրենք Պարսկաստանի նեցուկ համարելու խաբուսիկ երազներով են օրօրուեր։ Եւ ինչո՞ւ զարմանալ, չէ՞ որ քաղցր երազներու խաբկանքէն աւելի ուժեղ ցնցումներ յառաջ կուգան, հաւասարակշռութիւնը կորսնցնելու աստիճան։ Այդպիսի ցնցում մը չէ՞ր, որ ռուս քաղաքագէտը մէկէն ի մէկ իրաք-պարսկական ճակատէն Աֆղանիստան նետելով, ծանօթ սպառնալիքը խմբագրել տուաւ։

Զուր չէ, որ ընդհանուր յուզումը մայրաքաղաքէն անցաւ աւելի հեռուները եւ գաւառական թերթերն ալ բոլշեւիկ օրգանին ու նախարարին սիրուն-սիրուն պատասխաններ զրկեցին։

Ռէշտի «Իրանը Քաբիր» շաբաթաթերթը իր ապրիլ 25ի թիւ 8 համարին մէջ, «Խնամակալ չենք ուզեր» վերնագրով խմբագրականի մէջ, հետեւեալ արդարացի խորհրդածութիւնները կ'ընէ Ռուսիոյ վարիչներու Աֆղանիստանի մասին ցոյց տուած սրտացաւութեան ու Պարսկաստանի ըրած անտեղի սպառնալիքին առթիւ.

— «Իրանը Քաբիրը» մանաւանդ իրանական ծագում ունեցող ազգերու մէջ ոչ մէկ տարբերութիւն տեսնելով, այդ իրանական ժողովուրդի (Աֆղանիստանի, Վ. Ի.) ազատութեան եւ առաջդիմութեան կողմնակից է եւ կը խնդրէ, որ Մոսկուայի վարիչները իրենք զիրենք մօրմէն աւելի խանդակաթ դայեակի դերի մէջ չդնեն: Եւ քանի որ Մոսկուայի պարոն քաղաքագէտները իրենց արտայայտութիւններուն մէջ կը խօսին արեւելեան ժողովուրդներու, պետութիւններու անկախութեան, ազատութեան ու միութեան մասին, ստիպուած ենք հարցնելու՝ արդեօ՞ք Հայաստանը, Բագու նահանգը (*) եւ Վրաստանը արեւելեան ազգերէն եւ պետութիւններէն չե՞ն: Եւ եթէ են, ինչո՞ւ դուք վերոյիշեալ երեք պետութիւններու ազատութիւնն ու անկախութիւնը ջնջեցիք եւ այդ երեք ազգութիւնները իրենց ձգտումներուն հակառակ ձեր տիրապետութեան տակ առնելով, անոնց ձայնը խեղդեր էք:»

Աւելի տեղին չէր կարելի գործածել «մօրմէն աւելի խանդակաթ դայեակի» առածը։ «Սոցիալիսմ կառուցանող»ները խսկապէս ամէն տեղ եւ ամէն անգամ միեւնոյն նշանաբանները ունին։ Սուրբ է Աֆղանիստանի ազատութիւնը, անբռնաբարելի՝ անոր անկախութիւնը, երբ Պարսկաստանը ճանչնալով Միջագետքը՝ կարող է Անգլիոյ դրդումով զօրք մտցնել անիշխանութեան մատնուած երկիր մը։ Այո՛ ազատութեան ու անկախութեան դպչիլ թոյլատրելի չէ նոյնիսկ երախայական ենթադրութիւններու վրայ հիմնուած։ Բայց կարելի է իրական կերպով Թուրքիոյ շահերուն թելադրութեամբ ու նոյն Թուրքիոյ աջակցութեամբ խորտակել կովկասեան հանրապետութիւններու անկախութիւնը եւ կարմիր սուիններով խլել անոնց ազատութիւնը։ Ոչ մէկ կասկած, որ Աֆղանիստանի հետ եւս կարելի էր այնպէս վարուիլ, ինչպէս Հայաստանի, եթէ Մոսկուա ինքզինքը մինակ զգայ եւ կարենայ սովետականացնել Հնդկաստանի հարեւան այդ երկիրը։ Կարելի կ'ըլլայ մանաւանդ, եթէ մէկ կողմէ ալ Պարսկաստանը ձեռք մեկնէ իրեն, ինչպէս Թուրքիան ըրաւ մեր խեղճ Հայաստանի հանդէպ։

Բայց առանց մարգարէանալու կարելի է ըսել.— Որքան որ հեռու է Միջագետքը Աֆղանիստանէն, նոյնքան հեռու է այդ կարմիր երազին իրականացումը, նոյնիսկ այն մէկ հատիկ պատճառով, որ Էմիրներու հայրենիքը դեռ հայ բոլշեւիկներ ծնելու դժբախտութիւնը չէ ունեցած։

Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

(*) Ինչպէս ուրիշ պարսիկ օրգաններ, երեւի չուզեր «Ադրբէջան» բառը գործածել:

Վ. Ի.

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Ընկերային ու քաղաքական ուսումնասիրութիւններու ազգային կոմիտէն սարքած էր հաւաքոյթ մը, ուր ծերակուտական եւ նախկին նախարար Հանրի տը Ժուվնէլ խօսեցաւ զինաթափութեան հարցին ներկայ վիճակին վրայ։

Յիշելէ յետոյ թէ մասնակի եւ ընդհանուր դաշինքները որեւէ դրական արդիւնք չտուին զինաթափութեան տեսակէտով, բանախօսը յայտնեց թէ հարցը ներկայիս աւելի այժմէական կը դառնայ, քանի որ կը համապատասխանէ ժողովուրդներու խաղաղասիրական բաղձանքներուն ու նաեւ պետութիւններու ելմտական պահանջներուն։ Հ. տը Ժուվնէլ կը մերժէ սպառազինման մէջ տեսնել ազգային շահ մը, քանի որ բանակը իր ներկայ կազմով չերաշխաւորեր ապահովութիւնը։

Քննելով ցամաքային եւ ծովային ուժերու ներկայ վիճակը, Վէրսայլի դաշնագրին յարուցած դժուարութիւնները, բանախօսը յարմար կը գտնէ որ ծովային ուժերու նուազման համար ընդունուած եղանակները կիրարկուին նաեւ օդանաւային զինաթափութեան ու կազմուի օդանաւային միջազգային տորմիղ մը։ Հ. տը Ժուվնէլ վերջացուց իր ճառը շեշտելով բարոյական զինաթափման կարեւորութիւնը եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը իսկական ուժով մը օժտելու անհրաժեշտութիւնը։

ՖՐԱՆՔԵՒԳԵՐՄԱՆ ՄԵՐՁԵՑՄԱՆ ԽՄԲԱԿԸ

Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ զանազան հարցերու ուսումնասիրութեան համար կազմուած խորհրդարանական խմբակը նիստ գումարեց առջի օր:

Կարդացուեցաւ գերման նախկին վարչապետ Վիրթի նամակը որ կը յայտնէր թէ Ռայխսթակը հաւանած է Գերմանիոյ մէջ, նման խմբակի մը կազմութեան:

Ինչպէս Ֆրանսայի, եւ նոյնպէս Գերմանիոյ մէջ, խմբակը պիտի բաղկանայ զանազան կուսակցութեանց պատկանող երեսփոխաններէ:

ՄԻԼԼԻ ԵՒ ՀԱԿԱՄԻԼԼԻ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Եւրոպական պետութեանց հակամարտ շահերէն ծնած, միլլի շարժումը նոյն պետութիւններու օժանդակութեամբ հիմնաւորուեցաւ, եւ անոնց աջակցութեան շնորհիւ, Չէթէճի Բէ. ժալը դարձաւ հանրապետական նախագահ, փրկիչ Թուրքիոյ։

Կ'արժէ յետադարձ ակնարկ մը նետել վերջին տարիներու դէպքերուն վրայ, գաղափար կազմելու համար օրուան վարչաձեւի, արագ նուաճումներու մասին, որ մեծ աղմուկ հանած են Եւրոպայի քաղաքական շրջանակներուն եւ հանրային կարծիքին մէջ։

Մուսթաֆա Քէմալ Կարնոյ համաժողովէն դարձին ընկճուած ու վհատած էր եւ բոլորովին պիտի յուսահատէր, եթէ դէպքերը օգնութեան չհասնէին։ Սխալ պիտի ըլլար կարծել թէ ան վստահ էր յաղթանակին, հրապարակ նետուեցաւ ազգային պայքարը գլուխ հանելու անձնական համոզումով։ Ընդհակառակն կեանքը փրկելու վերջին փորձ մըն էր որ կը կատարէր օգտագործելով Թուրք մոլեռանդութիւնը։

Ապացոյց Սվազի զինուորական լիսէի գաղտնի նիստերէն մէկուն մէջ արտասանած իր ճառը.

— «Հայրենասէրներ,

«Խալիֆան գերութեան մէջ է, Սուլթան Ահմէտի նուիրական մզկիթին, Այա-Սոֆիայի ոսկեզօծ գմբէթին վրայ մեր սրբազան մահիկին տեղ յունական պիղծ խաչը կը ծածանի: Մեր մզկիթները օտար զինուորներու կողմէ կը սրբապղծուին: Մեր հարէմներու սրբութիւնը բռնաբարուած է, արեւի երես չտեսնող կիսալուսնի գեղեցկութեամբ մեր հանըմներու պատիւը թշնամի զինուորներու կողմէ կը պղծուի, եւ օսմանեան կայսրութիւնը հոգեվարքի վերջին օրերը կ'ապրի: Վստահ եղէք թէ իսլամութեան ամենամեծ խալիֆան, թշնամի սուիններու ազդեցութեան եւ անոնց բռնի ճնշումներուն տակ է որ ակամայ մահավճիռ ստորագրել ստիպուած է. Թող սուրբ ըլլայ տրուած հրամանը, բանւոր հայրենիքը փրկուի:»

Սեբաստիոյ մէջ, Ազգային Ուխտի հիմերը դրուած ժամանակ Մուսթաֆա Քէմալ ապաւինած էր, ռուսական զէնքին ու ոսկիի զօրութեան եւ Թուրք ժողովուրդին հարէմի ու շերիաթի մասին ցոյց տուած մոլեռանդութեան։ Ան իբրեւ խորամանկ Թուրք, լաւ ուսումնասիրած էր Թուրք հոգեբանութիւնը եւ զայն դէպի մահ առաջնորդելու միակ միջոցները հարէմ-մզկիթ-գուրան:Եւ ահա կոչ կ'ընէր հայրենասէրներու, որ փրկեն մզկիթն ու գուրանը եւ պաշտպանեն Թուրք հարէմը։

— «Հայրենակիցներ, կը պոռար ան, այսօր Պոլիսը, վաղը Անատոլուն, այսօր Պոլսոյ հարէմները, վաղը Անատոլուի քոյրերուս պատիւը պիտի բռնաբարուի իսլամութեան թշնամի քրիստոնեայ պետութիւններու կողմէ, Թշնամին աշխատեցաւ Թուրքիան բաժնել, Թուրք ժողովուրդը իրարու դէմ հանելով: Թուրքը, Քիւրտ, Չէրքէզ, Լազ, բոլորս ալ նոյն հայրենիքի զաւակները, «տինի իսլամ» եղբայրներ ենք, ի՞նչպէս թոյլատրենք որ արեւելեան նահանգներու Քիւրտ բնակչութիւնը կոտորուի Հայերու կողմէ կամ Տրապիզոնի Լազերը Յոյներէն։ Անոնք մեր եղբայրներն են, մենք հաւաքաբար պիտի կռուինք հայրենիքի եւ իսլամութեան թշնամի քրիստոնէութեան դէմ»:

Ինչպէս կը տեսնուի Մուսթաֆա Քէմալ ճարպիկ ռազմավարութիւն մը կը փորձէր նախ իր կեանքը, ու յաջողութեան պարագային փառքը ապահովելու համար։ Եւ կը դիմէր Գուրանի պաշտպանութեան, հարէմի ազատագրութեան, Քիւրտ, Լազ, Չէրքէզ հայրենակիցներու աջակցութեան։

Քաղաքական դէպքերը կ'օգնէին Մ. Քէմալի հետապնդած քաղաքականութեան իրականացման։ Արեւելեան նահանգները Հայերէ.. Իզմիրը և շրջականները Յոյներէ, Պոլիսը Դաշնակից բանակներէ գրաւուած կամ գրաւուելու սպառնալիքին տակ կը գտնուէին։

Ռուսիան եւրոպական պետութիւններու դէմ պայքարելու միջոցներ, դաշնակիցներ կը փնտռէր։ Պարտուած Թուրքիան ռուսական ազդեցութեան տակ հրաշքներ կրնար գործել։ Ազգային Ուխտը կնքուած, միլլի շարժումը կազմակերպուած եւ Մ. Քէմալ Թուրք ազգին ճակատագիրը ձեռքերուն մէջ՝ վերջին ճիգ մը, բախտախաղ մը կը փորձէր: Տիւշէշ մը խաղը շահեցուց եւ «չէթէճի»ն՝ օրուան կուռքը, իսլամութեան փրկիչը, նոր մարգարէի մը հրաշագործ երեւման փառքերուն արժանացուց։

Մինչեւ հոս Մ. Քէմալ մնաց իր դիրքին վրայ. եւ ժողովուրդը չկրցաւ թափանցել շահուած յաղթանակի թաքուն ծալքերուն, եւ սիրեց ու պաշտեց օրուան փրկիչը — յաղթական Ղազին։

Սակայն ապագայ դէպքերը եկան յեղաշրջել հանրային կարծիքը եւ դիմակազերծ ընել գուրանի ու հարէմի պաշտպան, Լազին ու Քիւրտին փրկութեան անունով հրապարակ իջած, բայց բանակը իր ձեռքերուն մէջ կեդրոնացնելէ վերջ, անսպասելի ընթացք մը բռնող օրուան հերոսին թաքուն նպատակները։

Մ. Քէմալ իսլամութեան անունով եւ հարէմի ու գուրանի փրկութեան համար յաջողեցաւ միացեալ ճակատ մը ստեղծել ու ձեռք առնել օրուան կառավարութիւնը, սակայն այդքանը բաւական չէր, իր կեանքի ապահովութեան եւ փառքին բարձրացման համար։

Եւ երբ ինքզինքը զօրաւոր զգաց երկրին ղեկը ձեռք առնելու, չվարանեցաւ ջնջել Խալիֆայութիւնը։

Այստեղ ալ կը սկսի միլլի միացեալ ճակատի խորտակման առաջին փորձը, որու մասին պիտի խօսիմ յաջորդով։

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ

ԹԱՐԳՄԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐ

Փարիզի ոստիկանապետը, նըկատի առնելով օտար զբօսաշըրջիկներու խռնումը Փարիզի մէջ եւ լեզուի անծանօթութեան հետեւանքով, անոնց կրած շատ դժուարութիւնները, որոշած էր իբր թարգման օգտագործել իր ոստիկաններէն անոնք որ տեղեակ են օտար լեզուներու ու նաեւ նորեր հասցնել որոնք կարենային ի հարկին, իբր թարգման ծառայել օտար ճամբորդներու: Ուսուցիչմը յատկացուած էր լեզու սորվեցնելու համար ընտրուած ոստիկան-աշակերտներու: Առջի օր, խիստ քննութենէ մը յետոյ, 500 ոստիկաններ ստացան թարգմանի նշան: Անոնցմէ մէկը գիտէ ութ օտար լեզուներ:

ԱՇԽԱՐՀԻ ՇՐՋԱՆԸ ԵՐԵՍՈՒՆ ՕՐՈՒԱՆ ՄԷՋ

Նիւ-Եորքէն շէրպուրկ ժամանող «Մօրէտանեա» շոգենաւուն ճամբորդներուն մէջ կը գտնուի այլանդակ անունի տէր մէկը, պարոն Մայուլլալի, արհեստով՝ սառի վաճառորդ, որ մտադրած է 30 օրուան մէջ կատարել աշխարհի շրջանը՝ շոգենաւով, օդանաւով եւ շոգեկառքով: Մայուլլալի որ գրելկարդալ չի գիտեր, պիտի ճամբորդէ հետեւեալ կերպով.— Պուրժէէն օդանաւով պիտի մեկնի Պերլին. անկից ալ Մոսկուա, դարձեալ օդանաւով: Դէպի Մանջուրիա՝ շոգեկառքով. անկից Եոքօհամա օդանաւով եւ շոգեկառքով. Եոքոհամայէն Վիքթորիա՝ շոգենաւով, ուրկէ կ'անցնի Նիւ-Եորք օդանաւով եւ շոգեկառքով:

Իր ծրագրին համաձայն, ճամբորդը չորեքշաբթի իրիկուն մեկնեցաւ Պուրժէի օդանաւային կայանէն:

"ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԷՆ ՆՈՐ ԲԱՆ ՉԿԱՅ"

(ԿԱՋԵՐՈՎ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՄԸ)

Հատուած մը գերման գրողի մը Erich-Maria Remarque-ի վէպէն, «Արեւմուտքէն Նոր բան չկայ:»

— Պատսպարուեցէ՛ք, կ'ռռնայ մէկը, պատսպարուեցէ՛ք։

Մարգերը տափարակ են, ա... տառը շատ վտանգաւոր է. գերեզմանէն եւ անոր դամբաններէն զատ ուրիշ պատսպարան չկայ։ Մու... թին մէջ սայթաքելով հոն կ'երթանք։ Հոն ամէն մէկը թուղթի պէս փակած է դէզ մը հողի։

Ճիշդ ատենն է։ Խաւարը մ... մարական կը դառնայ. շղթայազերծուած եւ մոլեգնութիւն։ Գի... շերէն աւելի մութ ստուերներ կատաղօրէն կը խուժեն մեր վրայ, հսկայական սապատներ կազմելով եւ մեզմէ առաջ անցնելով։ Պայթումներու կրակը շողիւններ կ'արձակէ գերեզմանին վրայ։

Անտառը կ'անհետանայ, ջարդ ու փշուր եղած, փճացած է. ստիպուած ենք հոս մնալու, գերեզմանատան մէջ։

Մեր առջեւ, հողը կը ճեղքուի. հողակոյտերու անձրեւ։ Ցնցում մը կը զգամ։ Թեզանիքս պատռած է ռումբի կտորէ մը. կռուփս կը սեղմեմ. չի ցաւիր։ Ինչ որ ալ ըլլայ սակայն, ապահով չեմ... րովհետեւ, վէրքերը ատեն մը յետոյ միայն կը ցաւցնեն։ Ձեռքս կ'անցընեմ բազուկիս վրայէն. ճանկռտուած է, բայց անվնաս։ Ահա սակայն, գանկիս կը ստանամ այն տեսակ հարուած մը, որ գիտակցութիւնս գրեթէ կը մթագնի։ Մտքիս մէջ կը փայլատակէ ... մտածումը,— չնուաղիլ։ Մթութեան մէջ, մռայլ կը զգամ ինքզինքս եւ անմիջապէս ինքզինքս կը բռնեմ։ Ռումբի կտոր մը զարնուած է սաղաւարտիս, բայց այնքան հեռուէն կուգար, որ չէ կրցած զայն ծակել։ Կը սրբեմ աղտեղութիւնը որ գիս կ'արգիլէ զայն տեսնելէ։ Առջիս ծակ մը բացուած է. կը նշմարեմ զայն, թէեւ դժուարաւ։ Շատ քիչ կը պատահի որ բազմաթիւ ռումբեր յաջորդաբար իյնան նոյն ձագարին մէջ։ Ահա թէ ինչո՞ւ կ'ուզեմ հոն մտնել։ Մէկ ոստում՝ հոն կ'երկննամ։ Դուրսէն դուրս գտնուող ձուկի մը պէս տափակցած եմ հոն։ Բայց, նորէն նոյն սուլիւնը։ Փութով կը կծկուիմ, կը ջանամ պատսպարուիլ. ձախէս՝ բաներ մը կը զգամ. կը սեղմուիմ անոր։ Կը տքամ, հողը կը պատռի. օդին ճնշումը կը գոռայ ականջներուս մէջ. կը սահիմ այդ իրին վրայ որ ... դիմադրեր. կը ծածկուիմ անով. փայտ եւ կտաւ է, ապաստան մը, խեղճուկ ապաստան մը ռումբի կտորներուն դէմ, որոնք կուգան կ'իյնան իմ շուրջս։

Աչքերս կը բանամ, մատներս սեղմած կը մնան զգեստի թեզանիք մը, մարդկային բազուկ մը. վիրաւո՞ր մըն է։ Կրգոռամ չափ, ուժեղ կը խօսիմ անոր. պատասխան չի տար. մեռել մըն է։ Ձեռքս աւելի հեռուները կը խուզարկէ, կը գտնէ փայտի բեկորներ.. Այն ատեն կը յիշեմ թէ գերեզմանատան մէջ ենք։

Բայց կրակը ամէն բանէ աւելի ուժեղ է, զգայարանքները կ'ա... նէացնէ. աւելի կը մխրճուիմ դագաղին տակ. պէտք է որ գիս պաշտպանէ, եթէ նոյնիսկ մահը պարունակէ իր մէջ։

Բայց, ահա բան մը կը զարնէ դէմքիս ու ձեռք մը կը կառչի ուսիս։ Մեռելը՞ ողջնցեր է։ Ձեռքը կը ցնցէ զիս. գլուխս կը դարձնեմ եւ բոցէական փայլակի մը շնոր...

[illegible]

Լուսագոյն է ըլլել մեր ծակէն եւ աւելի վերը տեղ բռնել, փոխանակ մնալու հոս, ուր կապը կը լեցուի։ Բայց չենք կրնար հոն հասնիլ, որովհետեւ ռումբերու երկրորդ կարկուտ մը կը սկսի տեղալ։ Կարծես ռումբերը չեն որ կը ժռնչեն, այլ հողն իսկ է որ կատղած է։

Սեւ բան մը ճարճատելով կ'իջնայ մեր վրայ, եւ կ'իյնայ ճիշդ մեր մօտիկը։ Դագաղ մըն է օդին մէջ նետուած։ Կը տեսնեմ որ Քէթ կը շարժի. Ես ալ անոր պէս կ'ընեմ։ Դագաղը ինկած է մեր ծակին մէջ գըտնուող չորրորդ զինուորին բազուկին վրայ։ Մարդը միւս ձեռքով կը փորձէր հանել իր դիմակը։ Ճիշդատենին Քրոբ կը միջամտէ, սաստկօրէն կը պրկէ անոր բազուկը կռնակին վրայ եւ ամրօրէն կը զսպէ զայն։

Քէթ եւ ես պարտք կը սեպենք ազատել անոր վիրաւոր բազուկը։ Դագաղին կափարիչը խախուտ է եւ ճեղքուած։ Դիւրաւ կրնանք զայն հանել։ Անոր մէջէն դուրս կը հանենք մեռելը որ գետին կ'իյնայ տոպրակի պէս. յետոյ կը փորձենք տեղափոխել դագաղին ստորին մասը։ Բարեբախտաբար մարդ կը կորսնցնէ գիտակցութիւնը եւ Ալպէռ կրնայ մեզի օգնել։ Ալ պէտք չունինք այդքան զգուշութիւն ընելու եւ կը շարունակենք, մինչեւ որ բրիչներու լծակային ուժով դագաղը տեղի կուտայ։

Հիմա աւելի պայծառ է։ Քէթ կափարիչէն կտոր մը կը փրցնէ, զայն կը դնէ ճզմուած բազուկին տակ ու բոլորս զայն կը փաթթենք մեր վիրակապերու ծրարիկներով։ Հիմակուհիմայ աւելին չենք կրնար ընել։ Դիմակին տակ գլուխս կը խժժայ։ Պայթելու կէտին հասած է։ Թոքերը շատ նեղուած են։ Շնչելու համար, այրող եւ արդէն օգտագործուած նոյն օդը միայն կայ։ Քունքերու երակները կ'ուռին։ Կարծես, պիտի նեղդուինք...։

Մշուշոտ լոյս մը կը սպրդի մինչեւ մեզ. Հովը կ'աւլէ գերեզմանատունը։ Զագարին եզերքին վրայ կը բարձրանամ։ Աղտոտ լուսաբացին մէջ, առջեւս երկարած կը տեսնեմ փրթած սրունք մը։ Կօշիկը անաղարտ է։ Այս բոլորը, շատ յստակ կերպով, բոլորապէս կը տեսնեմ։ Բայց հիմայ, ինծմէ երկու երեք մետր անդին, մէկը կը կանգնի։ Դիմակիս ապակիները կը մաքրեմ, անմիջապէս նորէն շոգիով կը ծածկուին, այնքան ուժեղ կը շնչեմ։ Յուսահատօրէն կը նայիմ. այս մարդը ա՛լ դիմակ չի կրեր։

Քանի մը վայրկեան եւս կը սպասեմ։ Միշտ հոն է ոտքի։ Շուրջը կը նայի, իբր թէ բան մը փը՛ռտռէր եւ քանի մը քայլ կ'առնէ։ Հովը փարատած է կապը. օդը ազատ է։ Այն ատեն, ես ալ ուժով մը կը խլեմ դիմակս խռնդիւն մը արձակելով եւ գետին կ'իյնամ։ Պաղ ջուրի պէս, օդը մէջս կը հոսի, աչքերս կը սպառնան պոռթկալ գլխէս։ Այս զով ալիքը կ'ողողէ զիս եւ տեսողութիւնս կը խաւարեցնէ։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

ԱՆԻԷՌ. — Պուա-Քոլոնպի մէջ, կիրակի կէս օրէ յետոյ տեղի ունեցաւ Հայաստանի անկախութեան հռչակման IIրդ տարեդարձի հանդէսը, նախաձեռնութեամբ Հ. Ց. Դ. Անիէռ-Պուաքոլոնպի «Եռագոյն» Ենթակոմիտէի, եւ մասնակցութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի տեղական մասնաճիւղին։

Բեմը զարդարուած էր եռագոյն դրօշներով եւ «կեցցէ՛ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը» վերտառութեամբ։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի տեղական մասնաճիւղի սկաուտները բեմի վրայ շրջանակ կազմած՝ երգելով «Յառաջ Նահատակը» բացին ցերեկոյթը։

Օրուան նախագահն էր Շ. Միսաքեան որ, պարզեց մեր ազատագրական պայքարին զանազան հանգրուանները, սկսելով 1870ական թուականներէն։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ խօսեցան Պ. Գ. Յովհաննէսեան, որ սըրտաճմլիկ պատկերներ յիշեց նոր սերունդի օտարացումէն։ «Մեր պզտիկները ժան տ'Արքներու կռիւները կարդալու ժամանակ, մեր սիրտերը կը խոցոտեն, «Հայրի՛կ, ինչո՞ւ Հայերը «պաթայ» չեն ըրած» — «Ինչո՞ւ մեր պապերը «պաթայ»ի մէջ «մորթ» չեն եղած որ մենք հոս հըլլայինք...։» — Հայրիկ, ինչո՞ւ երբ ֆրանսացի տղաք բարկանան ինծի «սալ էթրանժէ» կ'ըսեն...

«Հայրենակիցներ, մեր պզտիկները մեզ կը մեղադրեն թէ կռիւ չենք ըրած, մենք ալ մեղադրենք մեր հայրերը, բայց բոլորը ասով վերջ չի գտներ, մենք տակաւին ունինք նոր Մայիս 28ի մը իտէալը՝ որուն համար պիտի մարզենք մեր մանուկները ո՛չ թէ միայն ֆիզիքապէս, այլ եւ հայրենապաշտ ոգիով»։

Օրուան բանախօսը, ընկ. Շաւարշ Մակարեան պարզելով Մայիս 28ի համար թափուած ջանքերն ու արիւնը այս վերջին կէս դարու ընթացքին, շեշտեց.- «Երբ Րաֆֆիները մեր հայրերը զգաստութեան բերին, երբ Նալբանդեանները մեր ցեղին վրէժի եւ հայրենապաշտութեան զգացումը ներշնչեցին, մենք պէտք է շալունակենք անոնց բարձր գաղափարը իրագործել։ Եղէք ուժե՛ղ եղէ՛ք, հայրենապաշտ եւ մեր իտէալ անկախութիւնը կ'ունենանք, պիտի ունենանք անպայման...»։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին Օր. Ճանպազ՝ դաշնակով եւ Ֆրանսուհի Օր. Վ. Ջութակով։ Ընկ. Ջ. Գարիպեան յաջողութեամբ արտասանեց Ահարոնեանի «Արարատեան դաշտը» եւ «Ցարգանք քեզ»ը։ Ընկեր Մ. Կիւրեղեան ընկերակցութեամբ դաշնակի եւ ջութակի, իր սրինգով նուագեց հայկական երգեր. երգեց ընկ. Հրաչ, եւ եղան արտասանութիւններ, կովկասեան պար, եւ այլն։

Հանդէսը փակուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով։

*** Երկու խօսք ալ գաղութին մասին։

Գրեթէ ամէն տասնըհինգ օրը անգամ մը տեղի կ'ունենայ հայկական հաւաքոյթներ, ներկայացումներ, բանախօսութիւն եւ լն։ Մայիս 19ին յաջողութեամբ ներկայացուեցաւ «Ուշ լինի նուշ լինի» օփերէթը։ Շատ անգամ հոս ներկայացումները անցած են անյաջող նիւթապէս, բայց թող չմոռնան մեր յարգելի բեմադրողները որ մեզի նախընտրելի են հայկակա կեանքէ առնուած խաղեր։

Արամ-ՍԷՖԷՐ

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋը

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 26 Մայիս. — Տեղւոյս Երիտասարդներու մարզական միութիւնը կազմակերպած էր բաժակի մրցումը, որուն հրաւիրած էր Հայ Մարմնամարզական «Կայծակ» խումբը։ Ա. մրցումը տեղի ունեցաւ 14 մայիսին, Երիտասարդները իրենց կոկիկ փասերով շահեցան 6ի դէմ 0։

Բ. մրցումը տեղի ունեցաւ 20 մայիսին։ «Կայծակ»ի խաղացողները մեծ ջանքեր թափեցին եւ հաւասար մնացին 3-3։ Բայց Երիտասարդները յաղթական կէտեր ունէին։

Երրորդ եւ վերջին մրցումը տեղի ունեցաւ մայիս 26ին։ Մրցումի սկիզբը երիտասարդներու յառաջապահները յարձակողականի դիմեցին եւ 10 վայրկեանի մէջ շահեցան Ա. նշանակէտը։ Առաջին կիսախաղը լրանալու մօտ էր. երիտասարդները սեղմելով «Կայծակ»ին բերդը, շահեցան երկրորդ նշանակէտը։ Բ. կիսախաղին «Կայծակ»ի յառաջապահները յարձակողականի դիմեցին, բայց անօգուտ։ Երիտասարդները պաշտպանողական կը խաղային։ Խաղը վերջանալէն քառորդ ժամ առաջ «Կայծակ»ին յառաջապահները շահեցան 1 նշանակէտ։ Խաղը վերջացաւ երիտասարդներու յաղթութիւնով՝ 2ի դէմ 1։

Գ. Պօղոսեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲԱԽՏԱՒՈՐ ՈՍՏԻԿԱՆԸ. — Վարշաւայի թերթերը շատ կը խօսին այս միջոցիս, հետաքրքրական դէպքի մը վրայ, որուն հերոսն է ոստիկան մը։

Գիշեր մը ուշ ատեն, ոստիկանական քննիչ Զգուրա տուն կը դառնար, երբ դրան մը առջեւ նշմարեց խնամքով կապուած եւ տեղաւորուած ծրար մը։ Ոստիկանը փութաց բանալ զայն։ Մաքուր ու նուրբ ճերմակեղէններու մէջ պլլուած, 3 ամսու տղեկ մը կը քնանար։ Վրան տոմսակ մը որ կը յայտնէր. «Այս մանկիկը պաւակն է խորհուրդին, ով որ զայն որդեգրէ եւ մեծցնէ, չպիտի զղջայ իր բարի արարքին համար»։

Ոստիկանը որ ամուսնացած էր բայց զաւակ չունէր, մանկիկը տարաւ իր տունը, զայն յանձնեց իր կնոջ, որ ուրախութեամբ եւ յուզումով որդեգրեց զայն։

Քանի մը ժամ հազիւ անցեր էր, երբ անծանօթ մը կը զարնէր ոստիկանին տան դուռը եւ 500 ֆրանք յանձնելէ յետոյ, կը մեկնէր։ Ամէն ամսագլխու, նոյն գումարը կանոնաւոր կը յանձնուէր նոյն կերպով, մինչեւ այն օրը որ, ոստիկանը զգաց թէ մանուկին կապուած է ծնողքի սիրով, ժառանգ զայն մկրտել եւ կառավարական տետրակներու մէջ զայն արձանագրել իբրեւ իր զաւակը, անոր տալով իր ընտանեկան անունը։ Այսպէս ալ ըրաւ։ Յաջորդ օրն իսկ, դարձեալ անծանօթ մը իր տան դուռը կը զարնէր ոչ թէ այս անգամ յանձնելու 500, այլ 20,000 ֆրանք։

Այս գումարը, ինչպէս նաեւ ամսականները որոնք կանոնաւոր կերպով կը վճարուէին, պահ մը մտածել տուին ոստիկանին։ Վախնալով գայթակղութենէ մը,- քանի որ տղեկին ծնողքը, շարունակելով մէկտեղ զայն հոգալ, միշտ կը յամառէին մնալ մութին մէջ,— իրողութիւնը յայտնեց իր պետերուն, որոնք անմիջապէս քննութիւն մը բացին։

Առաջին քննութիւն մը երեւան հանեց թղշակաբեր անծանօթը, որ ոչինչ կրցաւ յայտնել. ինքն ալ, ոստիկանին պէս, մութին մէջ կը գործէր։ Հասկցուեցաւ սակայն թէ քաղքին կեդրոնը, ճոխ տան մը մէջ բնակող փայլուն երիտասարդ մըն էր որ կը զբաղէր մանկիկով։

Քննութիւնները առաջ կը տարուէին երբ ոստիկանը ստացաւ նամակ մը, ներփակ 100,000 ֆրանքով, «որպէսզի կ'ըսէր, նամակագիրը, կարենաք տուն մը գնել գիւղին մէջ եւ հոն բնակիլ ձեր կնոջ ու մանկիկին հետ»։

Առանց երկար բարակ մտածելու, այդպէս ալ ըրաւ ոստիկանը ու քաշուեցաւ գործէ։

Բայց ոստիկանութիւնը որ սկսեր էր քննութեան, չէր ուզեր վերջացնել, առանց լուծելու հանգոյցը։ Ի վերջոյ, կրցաւ երեւան հանել թէ տղան կը պատկանէր մեծահարուստ աղջկան մը, որուն հայրը քաղաքական բարձր դիրք մը կը գրաւէ։ Աղջիկը սիրահարուած էր երաժշտանոցի ուսանողի մը, որմէ ունեցեր էր զաւակը։ Ու գայթակղութիւնը ծածկելու համար, լքեր էր իր զաւակը, գաղտնի, հեռուէն հոգալու համար զայն։

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԵՐԿՈՒՆՔ», օրկան Ջափ. երկս. Որբերու Միութեան, Թիւ 2։ Յօդուածներ ունին՝ Հ. Խանէտանեան, Մ. Նաթանեան, Յ. Պուռնազեան, Սականազ, Վ. Թէքէեան, Մորկընթաու։

Տարեկան բաժնեգին՝ 22 ֆր. արտասահման 1ուկէս տոլար, ջեռքէ հատը 2 ֆր.։ Հասցէ՝ Kurkdjian, 247 Bld, Voltaire.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շ. ՇԱՀՆՈՒՐ

— 13 —

Պաշտօնական նստարաններէն վերջ, իր ընդունած արհեստը լուսանկարչութիւնը եղաւ, ... ու յետոյ կիրարկուած նոյն խանութին մէջ, Բերա, ծանօթ Հայու մը քով։ Անա լուսանկարչատան մէջ է որ ստացաւ ...րբին յաղթական մօյկի հարուածը որ զինքը ...եց Փարիզ։

Փարի՛զ։

Gare de Lyonէն դուրս ելած պահուն տեղափոխը սկսաւ իյնալ. բաւական վերջ համ...րութիւնը սպառելով սկսաւ վազել որպէսզի ...։ Անա այդպէս ամէն գաղթական Փա... հասնելուն առաջին բոպէին իսկ կը վազէ ... վազէ։ Նախ Փարիզի կեդրոնը Saint Michel. ... հայոց եկեղեցին. «Châteletէն changer ... եթէ changer ընել չես գիտեր։ մինչեւ Châtelet կը քալես»։ «Անի» ճաշարան. «Հօրա՛ք, ... մորթատէլ. է՛յ սուասօն փլաքի չմնաց ...ե՛»։ Հիացում փայտէ սալայատակներ..., հիացում հացագործի խանութներու, հիա... ...րունքներու, հիացում թղթատարի և ոս...աններու։ «Ինծի չե՞ս ճանչնար կոր, ծօ՛ ...րոս, մէկ մահալլէի տղաք ենք»։ Այո՛, նոյն ...ղէն էին, միայն թէ անի փողոցները բանջա...ղէն կը ծախէր։ «Métro մտած ատենդ երրորդ ...դի տոմսակ մի՛ ուզեր և երթալիք տեղիդ ...մը մի՛ տար»։ Carte d'identité: «Ծօ այսեղը ...մօթ չկայ, փողոցները կը պաղատին կոր, ...կրնէ՛»։ Cordon s'il vous plait. «Հիչ տէրտ ...ա Պետրոս, contremaîtreu շէքէրի պէս ...է. փարը դուն խումթի մը լօխում պէր, ...ածը ինծի ձգէ»։ Տուփ մը լօխումը տարաւ ...ացածը ձգեց Աստուծոյ։

— 14 —

Fabrique

Fabrique

Fabrique

Syphilitiques, fous, rois, pantins,, ventriloques,
Qu'est-ce que cela peut faire à la putaine Paris,
Vos âmes et vos corps, vos poisons et vos loques?
Elle se secouera de vous hargneux, pourris;

Պատէն կախուած իմ ջութակը ինկաւ փշրուեցաւ... Une plateforme en arrière et c'est complet! Եօթուկէ՛ս, տիւտիւկը ծօ Պետրոս տիւտիւկը... Chopine, cantine. չհասաւ — pointage. bleue. vas-y! Ո՞ւր ես մայր իմ, ո՞ւր ես մայր իմ, ո՞ւր ես մայր իմ, ո՞ւր ես մայր իմ, ո՞ւր ես մայր իմ... Ծօ ես այս թուղթէն բան մը չեմ հասկնար կոր. pièceներուն իլէն ժամերուն հաշիւը ինտո՞ր պիտի ընենք. 76,547 բաժնուած 441 ֆր. 75 սանթիմով, որուն խորանարդը հաւասար պէտք է ըլլայ 871,666ին քառակուսի արմատին. Աստուած մեծ է, Աստուած մեծ է, Աստուած մեծ է, Աստուած մեծ է... Ջո՛ւր, ջո՛ւր, ծօ ասիկա կը մարի կոր, ծօ ասիկա մարեցաւ, Պետրոս, Պետրոս, բան մը չկայ, բան մը չկայ, ի՛նչ ըսեմ ես անոնց քի ասանկ Թիւլպէնտի կտոր տղաքը ֆապրիքաները նետեցին. ծօ չէ՛, մեռնողը Հայ չէր, Ալճերիացի էր, էյ ի՛նչ ընենք, մեռա՛ւ մեռաւ»։ Նախ լաթ մը նետեցին վրան ու յետոյ տարին։ Հանգստանակութիւն։ Աստուած մեծ է, Աստուած մեծ է, Աստուած մեծ է, Աստուած մեծ է...

Աւելի վերջ, երբոր քիչ մը ինքզինքը գտաւ, երբոր վարժուեցաւ տեղին, միջավայրին, կրցաւ

— 15 —

փափաքածը ստանալ։ Grands Boulevardsները մեծ լուսանկարիչի մը քով մտաւ ու մնաց աւելի քան երկու տարի։ Հող է որ կատարելագործեց իր արհեստը, սորվելով նրբութիւններ, պզտիկ խաղեր, որոնց շնորհիւ լուսանկարիչ մը կը յաւակնի արուեստագէտ եղած ըլլալ։

Նախապէս բոզանոցի մը նմանցուցած էր իրենց խանութը, գայթակղած ու զարհուրած կիներու այդ արտասովոր համարձակութենէն, լկրշութենէն, ներկէն, հագուստներէն։ Իրեն խորթ թուեցաւ փարիզուհիներու մօտ ամօթխածութեան այդ պակասը, բայց յետոյ սկսաւ կամաց կամաց վարժուիլ և առաջին օրերու այն հետաքրքրութիւնը որով կը հետեւէր հագուստներու և ներքնաշապիկներու անկումին, նուազեցաւ։ Եւ խորհելով որ հոս բոզ չկայ, քանի որ բոլոր կիները իրարու կը նմանին, առանց խտրանքը փնտռելու. իրենց լուսանկարչատունը նմանցուց բաղնիքի։ Ամէն օր, և գրեթէ ամբողջ օրը մերկութիւններու հետ էր իր գործը։ Բայց ալ աչքերը չբացաւ, ձեռքերը չդողացին, ենթակային կրցաւ պէտք եղածին պէս մօտենալ, ափերովը բռնել զայն անհրաժեշտ դիրքը տալու համար և իր զուր ցանկայ մէկը սիրել։ Կուրծքերը, պորտերը, սրունքները չփոթուեցան իրարու հետ ու մաքին մէջ մնաց միայն կատարելութեան մը պատկերը, ճարտար մագայարդարի մը հասցէով։ Փարիզը անոր վրայ ալ դրաւ իր արտաքին փայլչութեան դրոշմը ու տարիները անցան, այդ կիներուն պէս մերկ, անուէր։

Իրիկուն մը գործէն ելած պահուն դրան առջեւ մէօսիէօ Լէոքիւարդտաւ։ Մէօսիէօ Լէոքիւար

— 16 —

շաբաթը անգամ մը իրենց կուգար իր թերթին համար զանազան տեսակ լուսանկարներ գնելու։ Ըստ իր սովորութեան, Պետրոս, որուն անունը շուտով Փիէռ էր եղած, անոր ալ մակդիր մը դրած էր, զայն Troisième Empire կոչելով։ Իրաւ ալ կարծես այդ շրջանէն մնացած տիպար մըն էր, միշտ մեծ խնամքով հագուած, լամբակին ծաղիկ մը, մազերը ներկուած, արծաթէ կոթով գաւազան, ոտքին «կեթռ»եր, մատներուն մատանի, պեխերուն օծանելիք (cosmétique)։ Խիստ յատկանշական դիմագիծ մը ունէր ան և իրապէս տարօրինակ մորթի գոյն մը։ Վաւաշոտ շրթունքներ, կանաչորակ աչքեր որոնք կարծես կեղծ են ու խարդախ, բայց որոնք գիտեն այնքան լաւ ծածկուիլ չափազանցուած ծեքծեքումի մը տակ։ Այդ իրիկուն Troisième Empireը առաջարկեց Փիէռին սրճարան մը երթալ ուր երկարօրէն խօսեցաւ, անդադար գաւազանին կոթին հետ խաղալով։ Ըսաւ թէ Հայերուն վրայ մեծ հաւատք ունէր, ունէր նաեւ խանութ մը. կ'ուզէր զայն վարելու հոգը իրեն յանձնել։ Շատ գեղեցիկ աշխատանոց մըն էր, մեծ պողոտայի մը վրայ, բաղձալի դիրքով և որ սակայն գետին ձախ եզերքը ըլլալու միակ անպատեհութենէն կը տուժէր։ Առայժմ շատ գործ չունէին այն հիմնական պատճառաւ որ իրենց գլխաւոր պաշտօնեան հին դպրոցի լուսանկարիչ մը ըլլալուն՝ անկարող էր նրբաճաշակներ գոհացնելու։ Կը փափաքէր որ Փիէռը անոր տեղը անցնի ու իր նորագոյն արհեստովը գործը յառաջ տանի։ Ամէն դիւրութիւն պիտի տրուէր իրեն, պահանջածը պիտի վճարուէր եւ թէ խանութին երկրորդ տէրը, կին մը, իր վրայէն պիտի առնէր առեւտրական բաժնին հոգը։

Նշանաւոր հրոսապետ Ղուճուգ Մէհմէտ, որ Ճէպէլը Պէրէքէթի շրջանը սարսափի ենթարկած է, վերջերս առեւանգելով լեռ փախցուցած է Գատիրլի երեւելիներէն Իպրահիմ աղան եւ փրկագին առնելէ վերջ ազատ ձգած զայն։ Յիշեալը պաշտօնապէս լուր ղրկած է Օսմանիյէի կուսակալութեան եւ տուրք պահանջած, հակառակ պարագային սպառնալով յարձակում գործել կառավարչատան վրայ։

Ժողովուրդը՝ սարսափի ենթարկուած՝ բան գործ թողած է եւ որոշած տունէն դուրս չելլել։

Թուրքօ-սուրիական սահմանին վրայ

Այնթապէն կը հաղորդեն թէ՝ Թուրք հարիւրապետ Հասան Սըտքը պէյ Սուրիա բնակող բարեկամի մը կողմէ ճաշի հրաւիրուած էր։ Վերադարձին, սահմանագլուխի Թուրք պահակները կրակ բանալով, սպաննած են հարիւրապետին ինքնաշարժին վարիչ Հասան Մէմիշը։ Ասոր վրայ ինքնաշարժը՝ առանց ղեկի մնացած՝ արագօրէն սուրացած պահուն՝ տապալած է։ Հարիւրապետ Սըտքը, կինը եւ երկու զաւակները կառքին տակ մնալով մեռած են։

⁂ Դարձեալ Այնթապէն կը հաղորդեն թէ՝ անցած շաբաթ յիշեալ քաղաքին մէջ կախաղան հանուած են երեք սուրիահպատակ հրոսակներ, որոնք անցած տարի սահմանագլուխը անցնելով, Թրքական հողի վրայ աւազակութիւններ կ'ընէին։ Ասոնք են՝ Հասան Էլմալըս, Համատ պին Մէլհապ եւ Ճասիմ պին Ահմէտ։ Երեքն ալ կը պատկանին Աճիլ ցեղախումբին։

Գործակալութեանց Համաժողովը

Ինչպէս գրեցինք, Մայիս 25ին Թարապիոյ(Պոլիս) մէջ բացուեցաւ Հեռագրական Գործակալութեանց միջազգային համաժողովը։ Կը մասնակցին 18 պետութեանց 20 հեռագրական գործակալութեանց ներկայացուցիչները։ Այդ երկիրներն են.— Թուրքիա, Գերմանիա, Աւստրիա, Պելճիքա, Պուլկարիա, Տանըմարքա, Սպանիա, Էսթոնիա, Իտալիա, Նորվեկիա, Լեհաստան, Ռումանիա, Շուէտ, Չեխօ-Սլովաքիա, Հոլանտա, Սերպիա, Ֆրանսա, Անգլիա եւ Ռուսիա։

Պատուիրակները, թիւով 43, առաւօտուն ժամը 10ին նախապատրաստական ժողով մը գումարեցին Բերա, Թօքաթլեանի մէջ եւ խորհրդակցեցան ժողովի աշխատանքներու մասին։ Կէսօրին միասին ճաշեցին նոյն պանդոկը, յետոյ շոգենաւակով մը գացին Թարապիա, Թօքաթլեան պանդոկը։

Ժողովը բացաւ Պոլսոյ երեսփոխան եւ փոխանակութեան Յանձնաժողովի Թուրք պատուիրակութեան նախագահ Թէվֆիք Քեամիլ պէյ, եւ ֆրանսերէն ճառով մը բարի գալուստ մաղթեց հիւրերուն, եւ շնորհակալութիւն յայտնեց որ Թուրքիան ընտրեցին իբր ժողովի վայր։ Այս առթիւ խօսեցաւ հանրապետական Թուրքիոյ մէջ կատարուած արդիական բարենորոգումներուն վրայ եւ մանաւորապէս շեշտեց տառերու յեղափոխութիւնը, որուն շնորհիւ ուսումը ընդհանրացաւ։

Յետոյ ժողովը որոշեց հեռագրով իր յարգանքները յայտնել Հանրապետութեան նախագահ Մ. Քէմալ եւ վարչապետ Ըսմէթ փաշաներուն։

Խորհրդակցութիւններ կատարուեցան դռնփակ նիստի մէջ։ Ժողովը երկու նիստ գումարելէ յետոյ, պիտի փակուի։ Անդամները հաւաքաբար Էնկիւրի պիտի երթան յետոյ։

Թուրքիոյ կողմէ ժողովին կը մասնակցին Թէվֆիք Քեամիլ, «Միլլիէթ»ի խմբագրապետ Մահմուտ, Ռուշէն Էշրէֆ, Ֆալիհ Ըըֆքը պէյեր (բոլորն ալ երեսփոխան), ինչպէս նաեւ Մամուլի Ընդհ. Տնօրէն Էրճիւմէնտ Էքրէմ և Անատոլուի Գործակալութեան Տնօրէն Ալաէտտին պէյերը։

Անատոլուի Գործակալութեան կողմէ Թարապիոյ մէջ հացկերոյթ մը տրուեցաւ ի պատիւ ժողովի անդամներուն։ Պոլսոյ Քաղաքապետութիւնն ալ հացկերոյթ տուաւ Մեծ-կղզիի ակումբին մէջ։

Էնկիւրի բանակցութիւնները

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հաղորդէ որ ֆրանքօ-թուրք բանակցութիւնները չեն խզուած, եւ գոհացուցիչ կերպով կը շարունակուին Սուրիոյ սահմանագլուխի եւ Ատանա-Մէրսին գիծին բանակցութիւնները։

Իտալական օդանաւերու փորձը

Երէկ՝ հինգշաբթի Թարանթոյի մէջ համախմբուեցան իտալական ամբակոծող օդանաւերու երկու տորմիղներ, որոնք փորձի թռիչք մը պիտի կատարեն Միջերկրականի եւ Սեւ ծովու մէջ։

Պելկրատի դատավարութիւնը

Պելկրատի մէջ կը շարունակուի խրուաթ երեսփոխաններու սպանիչներուն դատավարութիւնը։ Բուն ոճրագործը՝ Ռաչիչ ըսաւ թէ կանխամտածութեամբ չէր որ սպաննեց խրուաթ չորս երեսփոխանները, այլ ինքնապաշտպանութեան համար։ Ու ամբաստանեց խրուաթ երեսփոխանները, իբրեւ գործակալները խռովարարական եւ դաւադրական կազմակերպութեան մը, որուն նպատակն է քանդել Եուկոսլաւիոյ միութիւնը եւ որ Մակեդոնացիներուն հետ համախորհուրդ կը գործէ։

Յետոյ լսուեցան վկաները, որոնք հաստատեցին թէ Ռաչիչ անձնական որ եւէ ոխ չունէր սպաննուած կամ վիրաւորուած երեսփոխաններուն դէմ։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷՆ

ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի Ռոստոմ, Քրիստափոր, Իշխան, Զաւարեան, Ակնունի, Վռամեան, Արմէն Գարօ եւ բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու ընկերները եւ ընկերուհիները, վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 7ին, 4 Rue St Jacques (Սալոն «Սէն Ժաքի» սրահին մէջ: Օրակարգ.— Զեկուցում պատգամաւորներու: Ներկայ կրնան գտնուիլ միմիայն վերջին եռամսեային յաջորդաբար ժողովներէ չբացակայողները եւ 1929ի անդամատետր ներկայացնողները:

"ՄԱՅԻՍ 28„Ի ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Այս Կիրակի ժամը 2.30ին 128 Rue Etienne Dolet
Կը խօսին՝ ընկերներ ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ եւ ՍԵՐԺ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍ
Այս Կիրակի ժամը 2ին ՍԱԼ ԿԱԼՄԱՆի սրահը (կայարանին դիմաց)
Կը խօսի՝ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ
Կը ներկայացուի՝ «ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ»

ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՐ
Այս Կիրակի ժամը 2.30ին, 13 Rue d'Issy. Billancourt
Կը՝ խօսի՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ
Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ.Հ.Պատուիրակութեան ներկայացուցչի, Ազգ. վարչութեան, Ազգ. վարժարանի, «Սալնոյ Ձոր», «Եկեղեաց», Խնուսի, Քղիի, Բարձր Հայքի, Զարսանճագի եւ ուրիշ Հայր. միութիւններու, Զ.Ե.Ո. Միութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Արարատ» մասնաճիւղի եւ Հայ արիներու:
Այս Կիրակի ժամը 2.30ին Կարտըն Փարքի մէջ։
Երգ, նուագ եւ արտասանութիւն:
Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ՏԵՍԻՆ
Այս կիրակի երեկոյ ժամը 5,30ին սինեմա Նովէլթիի մէջ:

ՊՈՒՐԿՈՒԱՆ
Այս Կիրակի ժամը 2.30ին Սալ տէ Ֆէթի մէջ։

ԼԱՍԻՕԹԱ
Այս Կիր. ժամը 2ին։ Նախաձեռնութեամբ Հ.Յ.Դ. «Խաժակ» խումբի։
Կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ԱՐՕԵԱՆ

ՊՈՐՏՕ
Այս Կիրակի ժամը 2.30ին «Մուլէն Պլէօ»ի սրահին մէջ
Կը ներկայացուի՝ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ»Ը

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ (71 AVE. KLÉBER)

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին։ Պ. Ռափայէլ Զարդարեան կը կարդայ իր մէկ գրուածքը՝ «ԱՐՏԱՍԱՐԳ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ»։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ղեկավարութեամբ՝ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ
Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին Sociétés Savantesի մէջ
Կը ներկայացուի՝ "ԽԱՒԱՐԻ ՄԷՋԷՆ„ Հեղ. Մարութեանի
ՏՈՄՍԵՐ՝ 25, 15, 10 եւ 7.50 ՖՐԱՆՔ

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ ՊՈՒԱ-ՔՕԼՈՆՊ
Salle de la Municipalitéի սրահին մէջ, Rue des Halles
Նուագ, երգ, մենախօսութիւն, հայկական եւ սկաուտական պարեր, բոլորն ալ Սկաուտներու կողմէ։
Կը մասնակցի Scouts de Franceի նուագախումբը։
ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ

ՕՐ. ԲԵՐՈՒԶ ՔԷՉԷՃԵԱՆ
ԵՒ
ԸՆԿ. ՎԱՐԴԱՆ ԽՐԻՄԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ
19/5/929 Թորինօ

Հ. Յ. Դ.

Մարսէյլի Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը՝ այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը հրաւիրուին Գէորգ Չավուշ, Արմէն-Գարօ, Քեռի, Քրիս եւ Զարդարեան խումբերը:

Սէն Շամոնի կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս իրիկուն ժամը 7.30ին Վարուժան ակումբի մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայր. միութիւններու ներկայացուցչական ժողովը՝ այս կիր. առաւօտ ժամը 9.30ին Bar de la Poste (Քուռ Պէլզանսի անկիւնը): Օրակարգ՝ զեկոյց գիշերային դպրոցի յանձնախումբի: Կը հրաւիրուին անխտիր բոլոր Հայր. միութիւնները ներկայ գտնուիլ երեքական ներկայացուցիչներսվ: Միասին բերել լիազօրագիրները:

ԵՈԶԿԱՏԻ եւ շրջանի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին 131 Fbg. du Temple, մէթրօ Պէլվիլ։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն ի նպաստ Կեսարիոյ Որբերուն տրուած երեկոյթ-պարահանդէսի։ Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏԻ ՊԱՏԱՐԱԳ

Փարիզաբնակ Պ. Երուանդ Գազազեանի վաղամեռիկ տիկնոջ՝ ողբացեալ ՏԻԿԻՆ ԳՈՀԱՐԻԿ ԳԱԶԱԶԵԱՆի մահուան չորրորդ տարելիցին առթիւ, այս Կիրակի յետ Ս. Պատարագի Գազազեան եւ Կարմիրեան ընտանեաց ննջեցելոց համար մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ, 15 Rue Jean-Goujon :

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10
Le Gérant: E. SOUVIGNY